a

ARTIVM CVRSVS

SIVE

DISPVTATIONES IN ARISTOTELIS DIALECTICAM & Philosophiam naturalem.

IVXTA ANGELICI DOCTORIS D. Thomæ doctrinam & eius Scholam.

EIDEM COMMVNI MAGISTRO ET Florentissimæ Scholæ dicatæ.

PER COLLEGIVM COMPLVTENSE S. Cyrilli Discalceatorum Fratrum Ordinis Beatæ Mariæ de Monte Carmeli.

NVNC PRIMVM IN GALLIIS EXCVSÆ.

LVTETIÆ PARISIORVM.
Sumptibus CLAVDII SONNII & PETRI BAILLET via Iacobæâ, sub Scuto Basiliensi, & Naui aurea.
M. DC. XXVIII.

SERENISSIMO
AC ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI
HENRICO BORBONIO
ANTISTITI METENSI,
ABBATI SANCTI
GERMANI, &c.

T*RIA sunt potißimum, si humana spectemus* (SERENISSIME PRINCEPS ANTISTES) *quæ vetusta literarum monumenta in Gallia, eiusque incolis suspiciunt, ac miris in cælum vsque laudibus extollunt. Primum quidem est, illa soli agrique vbertas fœlicißima, qua stupenda omnium rerum, quæ indigentiæ subleuandæ vitæ humanæ vsui forent, congerie, cumulata summo Dei Optimi Maximi beneficio, ita pollet, vt & suis ad voluptatem, exteris verò ad satietatem vsque cuncta necessaria liberalißimè subministret: cuius rei*

assertores duos sanctissimos Episcopos testes locupletissimos in medium proferre licebit, quorum alter est [a] *Saluianus nominatissimus ille Antistes Massiliensis. Illic, inquit, omnis Regio, aut intertexta vineis, aut florulenta pratis, aut distincta culturis, aut consita pomis, aut amœnata lucis, aut irrigata fontibus, aut interfusa fluminibus, aut crinita messibus; vt verè possessores ac domini terræ illius, non tam soli istius portionem, quàm paradisi imaginem possedisse videantur. Alter verò Sollius Sidonius, Aruernorum præsul, veteris reparator eloquentiæ non minus florenti stilo ita scribit. Taceo illud æquor agrorum, in quo sine periculo quæstuosæ fluctuant in segetibus vndæ: quod industrius quisque, quo plus frequentat, hoc minus naufragat. Viatoribus molle, fructuosum aratoribus, venatoribus voluptuosum, quod montium cingunt dorsa pascuis, latera vinetis, terrena villis, saxosa castellis, opaca lustris, aperta culturis, concaua fontibus, abrupta fluminibus: quod denique huiusmodi est, vt semel visum aduenis multis patriæ obliuionem sæpè persuadeat. Et in Panegyrico quem dixit Auito Augusto*

[a] Lib. 7. de Prouiden.

—— Fœcundus ab vrbe
Pollet ager primò qui vix procissus aratro
Semina tarda sitit vel luxuriante iuuenco
Arcana exponit piceam pinguedine glebam,
Assurrexit huic coxit quod torridus auster,
Niliacum lybicumque solum collataque semper
Arida Mygdonias damnarunt Gargara falces,
Apulus & Calaber cessit ——

Huic laudi proximè accedit, quod Gallis à natura genius quidam inditus est in arma tractanda, remque militarem gerendam impensissimus, si vel B. Hieronymo fides

adhibeatur. Sola Gallia monstra non habet, sed viris semper fortissimis, & eloquentissimis abundauit, quod & oraculo Summi Pontificis Urbani secundi in Concilio Claromontano prolato affirmatum c Vobis præ cæteris gentibus contulit Dominus insigne decus armorum, magnitudinem animorum agilitatem corporum, virtutem humiliādi, verticem capilli vobis resistentium, quod noster rediuiuus Virgilius Baptista d Mantuanus cecinit.

c Robertus Monach. lib. 1. hist.

d Lib. 2. Dionisij.

Gallia fert acres animos & idonea bello
Corpora non illis ausit componere sesse,
Thracia quæ Martem genuit non Parthia versis,
Quæ bellatur equis fugiens licet inclyta Classo
Facta sit extincto signisque superba Latinis.

Sed id quod Palmarium censemus est: in Gallijs semper viguisse Philosophiam, & rerum tum diuinarum, tum humanarum exquisitissimum studium hinc apud Maiores nostros nomina pene innumera priscarum Sectarum Philosophiæ, vt Samothei, Sarronides, Eubages, Bardi, Vaccij, Druidæ, aliaque id genus, quos Philosophiæ Inuentores fuisse, & ab illis cæteras Gentes, etiam Græcos ipsos illam Didicisse Authores grauissimos scripsisse testis est Græcus Diogenes Laertius. Philosophiam, inquit, à Barbaris initia sumpsisse complures Authores asserunt: constat enim apud Persas claruisse Magos; apud Babylonios, & Assyrios floruisse Chaldæos, apud Celtas, & Gallos Druidas, qui & Samothei dicuntur, qui teste Aristotele in Magico, & Sothione in decimo tertio successionum libro: Diuini atque humani iuris fuerunt peritissimi, & ob id Religioni deditissimi, ac propterea Samothei sunt appellati, cui au-

In vitis Phylosophorum.

tem rei incumberent illi veteres sapientes disertè enarrat Amianus Marcellinus his verbis: Per hæc loci hominibus paulatim excultis viguere studia laudabilium doctrinarum inchoata per Bardos, Eubages, & Druidas. & Bardi, quidem fortia virorum illustrium facta Heroïcis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt: Eubages verò scrutantes summa & sublimia naturæ pandere conabantur: inter hos Druidæ ingenijs celsiores, sodalitijs astricti consortijs, quæstionibus occultarum rerum altarumque erecti sunt, & despectantes humana pronuntiarunt animas immortales. Quæ quidem Philosophiæ laus perpetua serie ad posteros transmissa est, donec hæc Academia Parisiensis, omnium aliarum totius orbis Academiarum Princeps & Origo, pluribus incrementis auctam illam laudem ad hanc vsque ætatem deduxit, de qua id tantum dixero, quod vetustus Poeta Architrenius scribit:

Lib. 15.

Exoritur tandem locus altera Regia Phœbi
Parrhisius Cyrrhæa viris, Chrysea metallis,
Græca libris, Inda studijs, Romana Poetis,
Attica terra Sophis, mundi rosa, balsamus orbis.

*Hæc omnia, & si adeò illustria sint, vt solis radio scripta esse videantur in te (*ILLVSTRISSIME PRINCEPS*) illustriora nostro sæculo refulgent. Quid enim vultus tui ad omnem humanitatem efformati species illa digna Imperio oculis omnium ingerit, nisi candorem animi incredibilem, & perenne ver omnium virtutum floribus arridens, & efflorescens? Verum quidem est arma, quæ tractas spiritalia esse, & non terrena, iuxta magnum Apostolum castris*

enim Ecclesiæ ab Henrico magno parente autoratus, & iampridem insertus totum te ad militiam spiritus contulisti: in qua omnes virtutes suis telis, & flamulis instructæ aduersus vitia decertant: iustitia nempè contra iniquitatem, temperantia contra luxuriam, fortitudo contra ignauiam, prudentia contra temeritatem, constantia contra leuitatem; humilitas contra superbiam, Charitas contra inuidiam, Liberalitas contra Auaritiam, aliæque omnes Regiæ & Principe dignæ virtutes aduersus ea monstra, quæ tibi tanquam Herculi ad virtutis culmen properanti sesse opponunt. Quod bellum longè illustrius cæteris, in quibus de summa Imperij contenditur; cum obstinatissimum, & veluti perpetuum sit, hostes habeat infensissimos, & immanissimos: res verò de qua pugnatur omnibus caducis rebus longè anteponenda sit, salus nempè nostra æterna. In quo bello PRINCEPS ILLVSTRISSIME *adolescens illos triumphos, & spolia opima adeptus es, Dei summo beneficio, quæ nec ipsi veterani Duces tentare auderent. Denique ita diuinæ & humanæ sapientiæ omnes penitiores adytus penetrasti in eo flore iuuentutis, vt demum Gallia nostra fortunata iuxta Platonis mentem dici iurè possit; cùm Principem Philosophum doctissimum, & quod maius est Theologum versatissimum in te habeat. Quod vel celeberrimæ illæ Disputationes in Academia Parisiensi à te summo omnium stupore propugnatæ testantur, idque tot testes habet, quot viros doctos illa Academia possidet, quæ omnia efficient, vti omnes boni sperant, vt per virtutem, & tui insignes animi dotes, ad prima Principum Ecclesiæ subsellia pertraharis. Hæc sunt, quæ nos impulerunt* PRINCEPS ILLVSTRISSIME, *vt hoc corpus Philosophiæ rationalis dicandum censeremus tibi iam-*

pridem multis nominibus mancipatum. Inter omnia verò est illa humanitas singularis, qua Monasterium hoc sancti Ioseph in tuo fundo Sancti Germani situm, totamque minimam Congregationem nostram prosequeris, & quamplurimis beneficijs in dies tibi deuincire pergis: id iure sibi vindicat ni notam ingrati animi incurrere velimus. Accipe igitur Princeps Illustrissime *Opus hoc Philosophicum illudq;, ea qua soles humanitate intuere, ea qua polles authoritate tueare: ita enim fiet, vt à tanto Principe & Philosopho probatum æternùm*

Florescat, vigeat, placeat, laudetur, ametur.

Tibi addictissimum Collegium Sancti Ioseph Parisiense, Excalceatorum Ordinis Beatæ Mariæ de Monte Carmelo.

Lutetiæ Parisiorum 3. Decembris, Anno assertæ salutis 1627.

ANGELICO
DOCTORI D. THOMÆ,
PRÆCLARO DIVINÆ MENTIS
INTERPRETI, CATHOLICÆ ECCLESIÆ
fulgentissimo syderi, & Christianæ
Philosophiæ, ac Theologiæ
luminari maximo.

INCLITÆ ETIAM, ET FLORENtissimæ, totoque terrarum orbe celeberrimæ ipsius Scholæ, necnon, & singulis in ea legitimè certantibus.

COLLEGIVM COMPLVTENSE
Discalceatorum Fratrum B. Mariæ de Monte
Carmeli Dicat, Consecrat.

AD Te Doctor Angelice non lento, ne-
que violento, sed veloci, & spontaneo
cursu, noster hic Dialecticus, & Philoso-
phicus cursus currit: vtinam, quod spe-
ramus, sic currat, vt te comprehendat, *1. Cor. 9.*
& à te benignè exceptus in te placidè con-
quiescat. Cum enim intra securissimas
Thomisticæ doctrinæ ripas percurrat, non potest alium quàm
te Thomam Doctorem, & Parentem suum quærere, nullibi
nisi in sinu tuo quiescere; nam ad locum vnde exeunt flumina *Eccl. 1.*
reuertuntur. Quòd si tuo patrocinio nos sic currentes ad te
Christianæ Dialecticæ, & Philosophiæ Doctorem traxeris,
curremus vlteriùs in odorem vnguentorum tuorum, quæ in *Cant. 1.*
tuis Theologicis quæstionibus, & articulis recondita suauiter,

salubriter, longè latéque spirant: sicque fiet, vt adolescentia ingenia, quæ, quia oleum effusum est nomen tuum, nimis te diligunt, post te etiam nobis currentibus concurrant, & tuis Dialecticis, & Philosophicis vnguentis delibuta, Theologicis, quæ prætiosiora sunt, imbui ardenter exoptent. Quod cum Christianæ Religioni vtilissimum esse probè scias, nos etiam certissimè scimus tibi, & quod caput est, Deo gratissimum fore, vt post te currentes collimatis oculis discurramus.

Ad vos etiam veros, & legitimos Angelici Doctoris alumnos, qui in stadio, & studio Thomistico fœliciter curritis, nostro Dialectico, & Philosophico cursu tanquam minimi ad maiores Fratres, eodem Thomisticæ doctrinæ semine geniti libenter currimus, & ducimur: nam vt est apud Homerum,

Homer. *Ad similem Deus adducit, similemque, paremque.*

Sic enim frater, qui adiuuatur à fratre, quasi funiculus multiplex, qui difficilè rumpitur, & quasi vrbs munita, quæ impugnari quidem, non tamen expugnari potest; vt in ea securi, & exultantes, sicut faciebant filij Iob, alternis vicibus Thomistica conuiuia celebrantes reficiamur, & in Domino delectemur: quo nihil in hac mortali vita vtilius, iucundius, & honestius, atque ad immortalem assequendam aptius excogitari potest. Vnde non dubitamus, quin vos, quorum præ omnibus Diui Thomæ doctrinam tueri, & sectari munus est, sic nobiscum curratis, vt citius, & plenius propositum Thomisticæ doctrinæ brauium accipientes, nobis etiam, pro vestra in nos charitate, & ipsius doctrinæ inexhausta vbertate, quod satis, superque sit percipiendum relinquatis.

Prouer.

FACVLTAS, ET approbatio Ordinis.

FRATER Ildephonsus à Iesu Maria Generalis Ordinis Fratrum Discalceatorum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli; de consensu nostri Diffinitorij, vt primus tomus artium cursus, siue disputationum in Aristotelis Dialecticam, & Philosophiam naturalem à nostro Collegio Complutensi compositus, & à grauibus, doctisque viris nostri Ordinis maturè recognitus, & approbatus, typis mandetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate Supremi senatus; tenore præsentium licentiam concedimus. Datis in nostro Conuentu Sancti Hermenegildi Matriti, die 26. Mensis Martij, Anni Domini 1624.

Fr. Ildephonsus à Iesu Maria,
Generalis.

Fr. Ioannes à Conceptione,
Secretarius.

CENSVRA, ET approbatio Academiæ Complutensis.

LIBRVM Hunc Collegij Complutensis Discalceatorum Fratrum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli, Summulas, & vniuersam Dialecticam Aristotelis continentem, iussu Supremi senatus huic almæ Academiæ Complutensi commissum, & de mandato eiusdem Vniuersitatis nobis creditum magna cum diligentia, & sedulitate euoluimus, atque perlegimus: inuenimusque in eo præclara theoremata, non solùm fidei Catholicæ, & Sanctorum Patrum doctrinæ nihil aduersantia, sed eidem fidei, veritatibusque Theologicis exponendis non parùm deseruientia, vtpotè quæ Angelici Doctoris Sancti Thomæ, atque Aristotelis doctrinam, & continent, & quoad fieri potest vbique redolent, doctè tradi, eruditè, & subtiliter confirmari, & (quod raro conceditur) succinctè, simulque perspicuè dispo-ni, quarè dignum censemus opus, quod typis mandetur, & continuè in omnium Dialecticorum oculis, manibusque versetur. Datis Compluti, postridie Kalendas Maij, anni 1624.

Don Aluaro de Ayala,
Rector.

Doctor Andreas Merino.

Fr. Antonius de Viedma,
Episcopus de Petra.

AD LECTOREM
PRÆFATIO.

CVM maiores nostri pro sui muneris ratione creditum sibi gregem solidæ, ac vegetantis doctrinæ pabulo reficere, & roborare decernerent, satisque cognitum, & exploratum haberent doctrinam D. Thomæ præ cæteris Maiestate, perspicuitate, certitudine, profunditate, atque omni ex parte, absolutione, & perfectione eminere miris doctissimorum laudibus efferri, summaque cum reuerentia, atque indefesso studio ab ipsis coli, suspici, venerari, & quod caput est, tanquam certissimam christianæ sapientiæ regulam à summis Pontificibus, imò ab ipso Pontificum Principe Christo Domino commendari; cùmque labia Sacerdotis, & quod plus est, sũmi, ac diuini Sacerdotis custodiant scientiam, & lex ex ore eius requirenda sit, nihil amplius fuit à Superioribus nostris expectandum, quominùs sanctè, & prudenter rata lege statuerent, additáque censoria virga præciperent, ne inter nostros primitiui Carmeli professores alia quàm D. Thomæ doctrina vigeret. Quam quidem omnes in docendo, & addiscendo tanto animorum feruore prosequi conamur, vt quãlibet aliam illi aduersam, aut ab ea quantumuis cautè, acutè, & ingeniosè deuiantem auersemur, & tanquam errandi periculum declinemus. Malac. 1.

Hæc autem consultissima maiorum nostrorum sanctio non solum sacram Theologiam, sed Philosophiam etiam comprehendit: sapiens enim Architectus, nonnisi appositè ad molem superstruendam fundamenta effodit; Theologica autem machina Philosophicis dogmatibus quasi quibusdam præambulis, & fundamentis fulcitur, ideóque Thomistica Theologia Thomisticam Dialecticam, & Philosophiam sibi cohærentem exoptat; atque adeò vna simul cum illa districta lege caueri propè suo iure debuit. Id sanè supremus nostræ Congregationis Moderator diligentiùs animo versans, & rectissimè sentiens magnam profectus Theologici, ac Philosophici partem ex penitiori præfatæ legis obseruantia pendere, eiusdem legis, & doctrinæ zelo permotus nobis hoc onus imposuit, vt probatiorem D. Thomæ doctrinam seligentes quendam artium cursum conficeremus, & prelo commissum pro nostris Collegijs in lucem ederemus, vt Thomisticis fundamentis vniformiter, & constanter in nostra congregatione locatis Theologica dogmata aptè superinducantur, & tenera adolescentum ætas (quæ quod semel addiscit, diutissimè seruat) viam D. Thomæ securissimè ingrediens, nec transuersum vnguem ab ea vnquam discedat. Sapientis quippe: Prouerbium est adolescens iuxta Prouer. 22.

viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

Deinde conueniens, & hoc tempore ferè necessarium est, densam quandam opinionum siluam non sine magno temporis, & bonorum ingeniorum dispendio luxuriantem, tanquam illorum nouercam, & suffocatricem resecare, vt amputatis inutilibus stolonibus, & turgescentibus virgultis superstes palmes suum [illegible] tempore fructum afferat. Sic enim natura comparatum est, vt pluribus intentus minor sit ad singula sensus: & virtus vnita fortior sit se ipsa dispersa. Oportet igitur, vt adolescentia ingenia iuuenili quodam ardore lasciuientia ad vnum, idque probatissimum doctrinæ (quale est Thomisticum) genus vtiliter adstringantur, ne sicut pulli onagrorum se libera, & Iob 11. & 39. *errabunda putent, licentiúsque, quàm expedit, per virentia quæque vagentur, sed sicut generosi equi Thomisticis loris gubernati non furentem, neque præcipitem, sed velocem, & fœlicem cursum perficiant.*

Supersunt autem nonnulla circa inscriptionem operis, diuisionem, stylum, ac producendi methodum admonenda. Inscribimus opus præsens Artium cursus, *deducta metaphora ab actu currendi, quo celeriter pergimus, iter breui tempore conficientes; in eo enim breuitatem à plerisque impensiùs expetitam affectamus, & quantum res patientur, consectabimur. Artium autem nomine, laxiori significatione accepto, quasdam Philosophiæ partes infrà referendas complectimur. Methodo frequente, & vsitata in scholis vtimur, stylo autem plano, & perspicuo, non compto, id est, sine colore, aut fuco, delectum enim rerum, non verborum exquirimus, de veritate potius, quàm de* Seneca ep. 100. *ornatu solliciti; nam vt inquit Seneca* Oratio sollicita Philosophum non decet. *Hoc tandem opus in tres discreuimus tomos. Primus continet Dialecticam, & introductionem ad ipsam, quam vt mos obtinuit, summulas vocant. Secundus libros dumtaxat Physicorum. Tertius libros de Generatione, & Anima, & Metheora complectitur. Primum nunc in lucem damus, reliquos mox emittemus.*

Placuit autem egregia quædam doctrinæ D. Thom. elogia in ipso ingressu præmittere, quæ ad cunctorum animos in eius studium alliciendos, atque excitandos calcar immensum habet; eaque nullo nostro discursu, vel amplificatione adhibita, ne vel nimis nostra protendatur oratio, vel per se ipsa placere non posse iudicare videamur, si super narratoris simplicitatem, cothurnum etiam laudatoris addendum putemus. Faxit Deus, vt hic noster labor in eius laudem, nostræque Congregationis iuuamen susceptus, in aliqualem, etiam D. Thomæ, & eius doctrinæ cedat splendorem, & Reipublicæ Christianæ vtilitatem. VALE.

ILLVSTRIA DOCTRINÆ D. THOMÆ *Angelici Doctoris elogia.*

I. ELOGIVM.

CONTINENS LAVDEM, APPROBATIONEMQVE DIVINAM, necnon testimonium Beatissimæ Virginis Mariæ, SS. Apostolorum Petri, & Pauli, & Diui Augustini.

Breuiarium Romanum Pij V. iussu editum, & Clementis VIII. auctoritate recognitum in lectionibus festi Sancti Thomæ.

NEapoli, cum *D. Thom.* ad imaginem Crucifixi vehementiùs oraret, hanc vocem audiuit, *Benè scripsisti de me Thoma, quam ergo mercedem accipies? Cui ille, non aliam Domini nisi te ipsum.*

Clemens VIII. in quodam Breui ad Nobiles Ciuitatis Neapolitanæ super electione D. Thomæ in illius Regni Patronum.

Hic siquidem honor eius virtutibus cum admirabili doctrina coniunctis iure optimo debetur; ac doctrinæ quidem testis est ingens librorum numerus, quos ille breuissimo tempore in omni ferè disciplinarum genere, singulari ordine ac mira perspicuitate sine vllo prorsus errore conscripsit: in quibus conscribendis interdum Sanctos Apostolos Petrum, & Paulum colloquentes, locosque illi quosdam Dei iussu enarrantes habuit, & quos deindè conscriptos expressa Christi Domini voce comprobatos audiuit.

D. Antoninus 3. p. historiæ tit. 33. cap. 7.

Parisijs, cum implexam, & abstrusam nimis quæstionem circa accidentia Eucharistiæ dissoluisset, suam sententiam in charta scriptam super altare Crucifixi reposuit, enixéq; Dominum precatus est, vt si scriptum veritati illius mysterij omninò consonabat, dignaretur sibi gratiam conferre ad illud sermone exprimendum, sin autem à loquendo abduceret; cui Christus super eodem altari visibiliter apparens respondit: *Benè hæc scripta sunt, Thoma, & verè ac consonè explicata, quantùm ab hominibus in hac vita mortali dici, atque explicari possunt.*

Magister Ferdinand. Castill. lib. 3. cap. 24.

In Ciuitate Oruieto idem quod supra tertiò contingit Doctori Sancto quando ex mandato Pontificis Vrbani IV. officium composuit de solemnitate Corporis Christi.

Iulius Papa III. in quadam approbatiõne relata a Seraphino Capponi in prologuio de altitudine doctrinæ Thomisticæ.

Beatissima Dei Mater Maria D. Thomæ quadam vice apparuit, & ipsum de suæ vitæ, & scientiæ integritate certificauit. Item quadam nocte orationi insistentem, quo obscurus quidam Scripturæ locus clarior sibi fieret Petrus, & Paulus diuinitùs instruxerunt.

Idem tangitur in Breuiario Sacri Ordinis Prædicatorum Clementis VIII. auctoritate approbato. Vide D. Antonin. 3. p. cap. 7. §. 6. latè referentem quo pacto instructus fuerit D. Thom. à prædictis Apostolis. Idemque refert Sur. lib. 2.

Sanctus Vincentius Ferrer. in quadam serm. D. Thom.

Quando Diuo Thomæ dubia occurrebant, statim ab Angelo, vel Apostolis

Petro & Paulo ei visibiliter apparentibus de dubijs certificabatur, *& infra*, Apparuit Diuo Thomæ Virgo Maria cum Filio in brachiis, quæ ait Filio : Fili declaretis sibi hoc dubium, &c.

Et cum narrasset qualiter Christus approbauerit doctrinam Diui Thomæ concludit dicens.

Ergo de eius doctrina dubitari non debet, quia non solum à Vicario Christi, sed etiam ab ipso Domino Iesu Christo approbata fuit.

D. Antonin. vbi suprà §. 12. *ex quo Surius vbi suprà.*

Ea ipsa hora qua mortuus est Sanctus Thomas, F. Paulus Aquilinus insignis probitate & existimatione, in cœnobio Neapolitano in visione imaginaria vidit illum Neapoli in frequenti auditorio prælegentem, & Apostolum Paulum cum multa Sanctorum frequentia ingredientem in scholas. Cum autem S. Thomas è cathedra descenderet, honoris causa in eius occursum processurus, Apostolus iussit eum pergere in prælectione suscepta. Sciscitabatur verò ex illo Thomas, num probè assecutus esset mentem Epistolarum eius? Cui Apostolus respondit: quantum quidem assequi potest quispiam in mortali corpore, *& subdit*: At nunc tamen eò te perducturus sum, vbi longè maiori instrueris cognitione, & intelligentia. Atque hæc dicens, videbatur illum apprehensa eius veste secum è scholis educere. Tum verò F. Paulus Aquilinus cœpit clamare fortiter: Succurrite fratres, succurrite: en F. Thomas aufertur à nobis. Ad quos clamores excitati fratres quærebant ex eo, ecquidnam vidisset ita clamitans: illo autem visionem omnem ordine referente, hora notatur: & facta diligenti inquisitione, animaduersum est ei ipsa Doctorem Sanctum excessisse è viuis.

Hæc etiam visio tangitur in Breuiario Sacri Ordinis Prædicatorum à Clemente VIII. approbato, in responsorijs festi Sancti Thomæ.

D. Antoninus vbi suprà §. *illo* 12.

Frater Albertus de Brixia addictissimus doctrinæ D. Thom. vir sapientia, & deuotione eximius cum diu desiderasset videre gloriam Sancti Doctoris, idque vehementiùs deprecaretur ante altare B. Mariæ positus, apparuerunt ei duæ venerabiles personæ mirabili cum splendore & ornatu, quarum vna erat in Pontificali habitu mitram habens in capite, altera in habitu fratrum prędicatorum, quæ coronam habebat auream in capite lapidibus prætiosis intextam: & circa collum duas aureolas quasi torques, vnam argenteam, & alteram auream, in pectore verò gestabat quasi magnum lapidem pretiosum, qui splendore mirabili plures radios emittens irradiare totam Ecclesiam videbatur: in capa verò erant inserti per totum lapides pretiosi, tunica, & scapulare nimio splendore fulgebant. Qui stupens ad pedes eorum se prostrauit petens suppliciter, quinam essent? Tunc ille qui mitram gestabat in capite inquit: quid miraris frater Alberte? Ego sum Augustinus Doctor Ecclesiæ, qui sum missus ad declarandam gloriam S. Thomæ. Is est, qui mecum est, qui doctrinam meam, & Apostolicam in omnibus secutus est, & Ecclesiam Dei sua doctrina illustrauit. Lapis pretiosus in pectore tanto splendore nitens significat rectissimam intentionem, quam habuit ad declarationem, & defensionem fidei. Lapides plures pretiosi sunt libri quos edidit. Ipse igitur mihi par est in gloria, virginali me excellens munditia, & ego illum pontificali excellentia; sicque disparuerunt.

Eadem visio habetur in prædicto Breuiario, in responsorijs officij D. Thomæ, & refertur à Sancto Vincentio vbi suprà.

II. ELOGIVM.

COALESCENS EX SVMMORVM PONTIFICVM testimonijs, & Conciliorum acclamationibus.

Ioannes XXII. in bulla canonizationis S. Thomæ Aquinatis, anno 1323.

QVIPPE cum illi vita existentiam, conuersatio famam, doctrina pareret opinionem, opera diuulgationem, eademque tam breui confecta tempore admirationem meritò exhiberent; vt illud psalmi, Rigans montes de Superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra in eo verissimè impleretur.

Et infrà. Nam & in primitiuis scientijs, & diuersis Philosophiæ partibus, vt non esset otiosus, sed operaretur terram; nec-non in sacræ Scripturæ pagina, tam super nouum quàm vetus testamentum scripta, plurimaque alia Dei opera in Dei laudem, fideique dilatationem, eruditionemq; studentium, clara (cum sciens esset) famosa (cum cognitus) non absque speciali Dei infusione perfecit. Doctrina quippè prudentium facilis, & omninò scientis signum est posse docere.

Idem Ioannes XXII. prout referunt Gerson. in opusculo contra impugnantes Ordinem Carthusiensem tom. 2. & alij, dixisse fertur, (dum ageretur de miraculis in ordine ad canonizationem Diui Thomæ.)

Etsi nulla alia extarent miracula, ob quæ Sanctus hic canonizari posset, quælibet quæstionum, quas determinauit, & quilibet articulorum, quos scripsit vnum est per se miraculum. Tot igitur miracula fecit, quot articulos scripsit, quia omnes resoluit lumine plusquam humano.

Innocentius VI. in sermone de laudibus D. Thomæ, cuius initium est, Ecce plusquam Salomon hic.

Huius Doctoris doctrina præ cęteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita vt nunquam qui eum tenuit, inueniatur à tramite veritatis deuiasse, & qui eum impugnauit semper fuit de veritate suspectus.

Vrbanus V. in bulla translationis corporis Sancti Thomæ à Monasterio Fossanoua ad Tholosanum.

Nos attendentes quanta à Deo scientia dotatus Ordinem Fratrum Prædicatorum, & vniuersam Ecclesiam illustrauerit, ac Beati Augustini vestigia insequens Ecclesiam eandem doctrinis, & scientijs quamplurimis adornauerit. Volentesque præterea, &c.

Pius V. in bulla, qua D. Tho. adnumerauit inter celebriores DD. Ecclesiæ.

Ex quo Sanctorum laudabili numero, qui Catholicam veritatem corde, opere, & ore roborarunt, Angelici Doctoris S. Thomæ de Aquino, Ordinis Fr. Prædicatorum in cœlum assumptio multis ante annis orbi terrarum, & diuinis, & proprijs est comprobata testimonijs. Nam & miraculorum signis, quibus serui sui Thomæ perpetua veræ pietatis opera nobilitare voluit inexhausta Dei benignitas, & certissima Christianæ regula doctrinæ, qua S. Doctor Apostolicam Ecclesiam infinitis confutatis hæresibus illustrauit, adductus felicis recordationis Ioannes XXII. Prędecessor noster illo in Sanctorum numerum relato, eius diem festum nonis Martij, quo die nunc etiam colitur anniuersario honore celebrari iussit. Sed quoniā Omnipotentis Dei prouidentia factū est, vt Angelici Doctoris,

vi, & veritate doctrinæ ex eo tépore, quo cœlestibus ciuibus ascriptus fuit, multæque deinceps exortæ sunt hæreses confusæ, & conuictæ dissiparentur, quod & anteà sæpè, & liquidò nuper in sacris Tridentini Concilij decretis apparuit; eiusdem memoriam, cuius meritis orbis terrarum à pestiferis quotidie erroribus liberatur, maiore etiam quàm antea grati, & pij animi affectu colendam statuimus, &c.

Clemens VIII. in quodam breui ad Proregem Neapolitanum super designatione Diui Thomæ in illius Regni patronum.

Erat quidem antea multò optandum, vt ciuitas ista pietati in primis dedita nouum Patronum ad reliquos, quos habet, addendum curaret Thomam Aquinatem, cuius diuino eloquio & cœlesti doctrina, miraculisque illa quidem illustris meritò apud remotissimas nationes summa Christiani nominis cum laude, atque Ecclesiæ vtilitate celebratur.

Idem Clemens in alio Breui ad Nobiles ciuitatis Neapolitanæ.

Piè, prudenterque cogitatis de nouo ciuitati Patrono asciscendo ciue vestro, diuinæ voluntatis Angelico Interprete vitæ sanctitate, & miraculis claro Thoma Aquinate, cuius doctrinæ tantùm fuit tributum, vt Christianæ eruditionis suæ diuinum etiam illud habeat testimonium: *Benè de me Thoma scripsisti.*

Paulus V. in quodam breui, quo prædictum patronatum, & electionem confirmat.

Splendidissimi Catholicæ fidei Athletæ Beati Thomæ Aquinatis, cuius scriptorum clypeo militans Ecclesia hæreticorum tela feliciter eludit, honores, & venerationes in dies, magis magisque augeri plurimum in Domino gaudemus.

Breuiarium Romanum Pij V. iussu editum, & Clementis VIII. auctoritate recognitum, in lectionibus festi S. Thomæ.

Nunquam se lectioni, aut scriptioni dedit nisi post orationem. In difficultatibus locorum sacræ Scripturæ ad orationem ieiunium adhibebat. Quin etiam sodali suo fratri Reginaldo dicere solebat: quidquid sciret, non tam studio, ac labore suo peperisse, quàm diuinitùs traditum accepisse, *& infrà.*

Nullum fuit scriptorum genus, in quibus non esset diligentissimè versatus, *& paucis interiectis.* Scripta eius, & multitudine, & varietate, & facilitate explicandi res difficiles, adeò excellunt, vt ob eam causam etiam nomen Doctoris Angelici iure sit adeptus.

Cæsar Baronius Cardinalis in scholijs ad Martyrologium Romanum 7. die Martis, quæ est Diuo Thomæ sacra.

Vix quisquam enarrare sufficeret, quot vir sanctissimus atque eruditissimus Theologorum præconijs celebretur; quantumque eius illibatæ doctrinæ à Sanctis Patribus in sacro-sancto œcumenico Trident. Concil. confidentibus fuerit acclamatum: iureque optimo ob eam causam à sanctissimæ memoriæ Pio V. Romano Pontifice inter celebriores DD. Ecclesiæ fuit adnumeratus, dum huius diei celebritatem, iisdem sacris solemnibus peragi voluit, quibus Bonifacius VIII. Papa Sanctorum quatuor Doctorum Gregor. Ambros. August. & Hieronymi festiuitates celebrandas constituit.

Ex oratione habita ad Patres Concilij Tridentini in laudem Diui Thomæ Aquinatis, vt habetur in actis eiusdem Concilij.

Non potuit D. Thomas Ecclesiasticis interesse Concilijs morte præuentus, verùm ecce superstes, atque in æternum victurus vobis adest, bona sua spiritualis doctrinæ thesauros hæreditario iure vobis delegauit. Nulla proinde ab eius felici transitu Concilia, sine sacro Doctore celebrata sunt. Vt enim de cæteris sileam,

quod audimus, quod videmus, quod manibus nostris contrectamus, quidni aperta voce ad eius laudem testemur? vestra comitia perpendite. Ex plurimo eoque honorabili Doctorum cœtu, quotus quisque consultor accedit, qui Diui Thomæ auctoritate, veluti splendente gemma, suam sententiam non exornet? At inconsultissimo Patrum recessu, Doctor hic sententiam rogatus frequentissimè censet, ad quem vt ad lydium lapidem, si quid ambiguitatis, aut controuersiæ fuerit exortum, communibus votis referendum existimetis, & qui eum sui placiti Patronum obtinuerit, incertam iudiciorum aleam non sit habiturus, quin secundum eum sententia ferenda sit. Atque adeò huius Religionis nomine, grauissimæ vestræ auctoritati gratias agere libeat, quod Doctoris Thomæ nomen vbique celeberrimum, vestra in eum obseruantia celebrius posteritati reliqueritis.

Hæc etiam acclamatio Conciliorum planè confirmatur ex verbis Pij V. in bulla supra relata.

III. ELOGIVM.

CONSTANS EX RELIGIONVM CONSTITVTIONIBVS, & Vniuersitatum approbationibus.

Sacer Prædicatorum Ordo in declaratione capitis de studentibus, prout habetur in summario suarum Constitutionum 2. p. cap. 43.

QVICVMQVE verbo, vel scripto à solida doctrina Diui Thomæ recesserit, contrarium aliquid dicendo, officio lectoratus, & quocumque alio gradu, & dignitate priuetur perpetuò. Ita sancitum fuit Bononiæ 1564. & confirmatum fuit Romæ 1569. & 1571. Barchinon. 1574. Valentiæ 1596. Vbi extenditur pœna priuationis etiam ad Prædicatores, si aliquid contra eundem Sanctum Doctorem populo proponant.

Sanctus Ignatius de Loyola, Fundator sacræ Religionis Societatis Iesu in 4. part. suarum constitutionum cap. 14. §. 1. prout nouissimè refertur à Patre Granados in prolog. 1. p. & ab alijs eiusdem Societatis.

In Theologia legetur vetus, & nouum testamentum, & doctrina scholastica Diui Thomæ.

Eadem constitutio districtius multò postea præcepta fuit in V. Congregat. generali can. 9. his verbis: Sequantur nostri Doctores in scholastica Theologia doctrinam Diui Thomæ, iuxta praxim in libro de ratione studiorum ponendam, & à Patre Præposito Generali explicandam. Neque deinceps ad cathedras Theologicas promoueantur, nisi qui Diui Thomæ doctrinæ benè affecti fuerint; ab ea verò alieni, à docendi munere repellantur.

Sacra nostra Religio (vt alias omittamus, quarum, Constitutiones, etsi nobis innotescant, ad manus tamen non peruenerunt) 2. part. nostrarum Constit. cap. 4. num. 6.

Lectores Theologiæ operam dabunt Sacram doctrinam à Sanctis Patribus, præcipuè à Diuo Thoma traditam, edocere. Idemque Lectores Artium obseruent, sin minùs ab officio Lectorum priuentur.

Epistola vniuersitatis Parisiensis in laudem, & defensionem doctrinæ Diui Thomæ, Ann. 1325. & habetur apud Bergomensem in tabula aurea.

Cum D. Thomas fuerit vniuersalis Ecclesiæ lumen præfulgidum, gemma radians Clericorum, fons Doctorum, Vniuersitatis nostræ Parisiensis speculum clarissimum, & candelabrum insigne, ac lucens, per quod omnes, qui vias vitæ, & scholas doctrinæ sanæ ingrediuntur, lumen vident, claritatis vitæ, famæ claræ, & scientiæ lucidæ, velut stella splendida, & matutina refulgens, &c.

Breuiarium sacri Ordinis Prædicatorum à Iulio 3. approbatum, & à Clemente VIII. recognitum in lect. festi S. Thomæ.

Dici non potest quanto in pretio sincerissima eius in rebus Theologicis doctrina semper sit in Ecclesia habita. Quem omnes Theologorum Academiæ tanquam Principem, ac parentem Theologiæ meritò venerantur, & laudant.

Vrban. V. in bulla translationis superius relata ad Vniuersitatem Tholosanam.

Volumus insuper, & tenore præsentium vobis iniungimus, vt dicti Beati Thomæ doctrinam: tanquam veridicam, & Catholicam sectemini, eamque studeatis totis viribus ampliare.

IV. ELOGIVM.

COMPLECTENS ALIQVOT ILLVSTRIVM virorum testimonia.

Ægid. Column. Roman. Generalis Ordinis D. August. Archiepisc. Bituricens. & Card. creatus, qui circa annum 1300. floruit in præfat. Defensori.

HIC sanè vir doctissimus, atque eruditissimus inter alia D. Thom. encomia appellat eum Doctorem eximium, & eius doctrinam ipsam veritatē, qua fulget Ecclesia. *Et infrà asserit*, eius verba fuisse veritate plena, & spiritu veritatis conscripta.

D. Antonin. 3. p. hist. 23. cap. 7. §. 10.

Subtilitate intellectus, & ingenij Sanctus Thom. Doctor præpollebat, quam ei Spiritus sapientiæ Dei subtilem dederat, cum quo per gratiam habitabat. Vnde fertur dixisse aliquando familiari colloquio studentibus, non ad ambitum inanis gloriæ, sed ad præconium diuinæ laudis, & gratiæ, quod nunquam librum legerat quem diuino adiutus spiritu non intelligeret, & ad profundum libri mysterium non veniret. Dignum namque erat ex quo scrutationi diuinorum totus intenderet, vt desideriorum iure diuino spiritus nihil absconderet, sed ei quod sacræ doctrinæ erat necessarium intimaret. Cuius ingenij subtilitatem, & acumen intelligentiæ, ac rectitudinem iudicij euidenter ostendunt multitudo librorum quos edidit, & sententiarum nouitas, quas inuenit, sensusque scripturarum absconditi, quos perduxit in lucem. Fuit quoque idem Doctor magnæ memoriæ tantæque capacitatis, ac retentiuæ virtutis, vt id quod semel legendo caperet, perpetuò retineret, vt videretur in eius anima continuò fieri scientiæ habitus, quem sic collectum habebat in animo, quasi exemplatum haberet in libro. Quod euidenter patuit in illo mirabili opere, quod ad præceptum Domini Vrbani Papæ super quatuor Euangelia de dictis Sanctorum composuit, & texuit. Quę ipsæ perlegens in diuersorum Monasteriorum libris, fertur pro maiori parte ita memoriæ commendasse,

mendaſſe, quaſi Sanctorum dicta habuiſſet præoculis, quæ priùs legiſſet in libris. In ſignum autem, & indicium euidens, quòd ipſe Doctor in theſauro memoriæ, quaſi collectam ſcientiam poſſideret, veridica ſocij ſui Fratris Reginaldi ſuorumque ſtudentium, & ſcriptorum relatione veraciter eſt compertum, quod ipſe de diuerſis materijs tribus ſcriptoribus, & interdum quatuor in camera ſua eodem tempore dictabat, vt videretur ſimul eius intellectus diuerſas infundere veritates, quas ſimul poſſet non abſque ſpecialis donæ gratiæ pluribus dictare, vt non videretur ignota, diſcurrendo perquirere, ſed quaſi collecta in memoria de theſauro ſcientiæ infundendo aperire. Videbatur namque huius Doctoris ſcientiæ habitus quaſi inundans doctrinæ fluuius ſcripturarum, qui deſuper oriens in Edem de diuinæ ſapientiæ fonte deſcenderet, qui in diuerſos libros quaſi diuiſos riuulos deriuaret.

Sixtus Senenſis lib. 4. Bibliothecæ ſacræ.

Thomas Aquinas Ordinis Prædicatorum Theologorum fuit, ac Philoſophorum, quos in hanc vſque diem ſcholaſticorum Academia protulit, ſine vlla controuerſia Princeps; quippè qui primus omnium latinorum Philoſophorum, non minus incredibili, quàm felici auſu Ariſtotelis Philoſophiam Commentarijs lucidiſſimis illuſtrauit. In ſacris verò ſinceriorís Theologiæ ſtudijs ita ſapientiſſimo Auguſtino proximus inceſſit, atque ita mentem eius, & omnes reconditos ſenſus introſpexit, exhauſitque vt communi doctiſſimorum omnium adagio iactatum ſit, Auguſtini animam quaſi migraſſe in Thomam. In ſcholaſticis quoque myſticæ Theologiæ diſputationibus, ita cæteris Academiarum ducibus antecelluit, vt vniuerſali ſcholarum omnium conſenſu receptum ſit, Thomam ſcholaſticæ Theologiæ inſtauratorem quatuor inter ſe implacabiliter pugnantia indiſſolubili pacis fœdere coniunxiſſe, videlicet copiam, breuitatem, facilitatem, & ſecuritatem, quas nulli vnquam litterarum profeſſori, vel ante, vel poſt eum contigit ſimul potuiſſe connectere. Ac primùm tanta ineſt ei rerum omnium copia vbertas, vt nihil ferè ex vniuerſo Theologiæ, ac Philoſophiæ ambitu deſiderari queat, quod non ipſe ditiſſimis ſcriptis fuerit copioſiſſima varietate complexus. Breuitas deindè, cuius exiguis anguſtijs copiæ amplitudo contineri non poteſt, ea eſt, vt quæ tot veteres, ac recentes Autores vix innumeris, & immenſis voluminibus comprehendere potuerunt, hic intra vnius ſtrictæ epitomes, hoc eſt, ſummæ Theologiæ compendium, locupletiſſima breuitate pleniſſimè, ſtrictiſſiméque concluſerit. Breuitati verò quæ obſcuritatis mater eſt, & comes indiuidua, ita facilitatem omni ſecluſà difficultate copulauit, vt ordinis diſpoſitione, ſententiarum perſpicuitate, & verborum ſplendida claritate ſcriptores omnes longo poſt ſe reliquerit interuallo: & quod multò admirabilius eſt cum in ſcriptis Eccleſiaſticis multorum magni nominis Patrum cautè, ac ſuſpenſo pede legentibus progrediendum ſit, ne in ſententias quaſdam parùm tutas imprudenter impingant; huic vni verè diuino viro tanta aſſertionum ſententiarumque ſecuritas diuinitùs obtigit, vt in lectione eius lector omni ſuſpicione erroris liber, citra vllam offenſam tutus, & ſecurus expedito gradu ſpatiari poſſit, veluti per viam regiam, communi Eccleſiaſticorum patrum inceſſu tritam, longè à deuijs illis particularium ſectarum ſemitis, ac diuerticulis, quæ ſæpè incautos abducunt in ambages inextricabiles, & errores irremeabiles.

INDEX TVM LIBRORVM, ET Capitum: tùm disputationum, & quæstionum, quæ in hoc primo tomo continentur.

BREVES AD LOGICAM ARISTOTELIS INSTITVTIONES, QVAS SVMMVLAS APPELLANT.

EX EIVSDEM PHILOSOPHI Libris deprompta, & ad formam Isagoge redacta.

PROOEMIVM.

DIVINVS Ille Philosophus Plato: cuius in dicendo tanta facundia fuit, tanta in intelligendo vis, vt eum Cicero, & intelligendi, & dicendi grauissimum Auctorem fuisse dixerit: illud adjiciens: si Iupiter humana lingua loqui voluisset, non alia, quàm Platonis lingua fuisse loquuturum: Inter alia documenta ad rectè, & fructuosè instituendos homines in Dei, & veritatis cognitione, quæ rescripsit Dionysio Siciliæ Tyranno, & expendit Marsilius Fisinus in argumento secundæ eius epistolæ, illud præcipuum esse duxit, vt ad secretiora, & recondita mysteria penetranda, ad diuinorum scilicet indaginem, non statim introducatur iuuenis, nisi prius quibusdam disciplinarum gradibus instruatur. *Inuestigatio enim diuinorum* (inquit) *non rectè facta, idest, non debitis præmissis disciplinis, malorum omnium est causa.* Quæ quidem summi Philosophi sententia, non solùm in ipsa, quæ de sursum est sapientia, scilicet Theologia sacra comprobatur, in qua si aliarum disciplinarum expers quis ad Dei profunda rimanda accessisset, eò deueniret (inquit Fisinus) vt vel Deum negaret, vel de Deo indignum quid, & quæ non sunt Dei sentiret: sed etiam, proportione seruata, in vnaquaque disciplina, & præcipuè in nostra Dialectica commendatur. Equum enim est, vt ante quàm ad profundiores cuiuslibet scientiæ veritates Tyrones introducantur, leuiora aliqua, & faciliora addiscant, quibus ad alia occultiora, & à sensibus remotiora, via facilis, & expedita præparetur.

Hac de causa, cum ex vna parte Dialectica sit difficillima, librique, quos de ea conscripsit Aristot. non nisi peritis pateant: ex alia verò parte oporteat ipsam ante omnes alias scientias comparare, vt tradit D. Th. op. 70. q. 5. ar. 1. ad 3. Ideò optimo consilio, communique Dialecticorum consuetudine institutum est, vt ante ipsam Dialecticam ysagoge aliqua, seu introductio præmittatur, in qua faciliora quędam præcepta, sed summè necessaria proponantur, simulque tradatur rudis aliqua notitia vocum, seu terminorum, quibus in scientijs pertractandis frequenter vtimur: quæ licet in ipsa Logica, vtpote ad illam spectantia doceri possent, sicut in alijs scientijs traduntur ea, quæ ad ipsas pertinent: speciali tamen ratione ex Dialectica oportuit breuem quandam summam abstrahere: quia sicut ad alias disciplinas, sic etiam ad seipsam perfectè acquirendam Logica est quodammodò necessaria, vt explicamus infrà disp. 1. procemiali: ac proinde valde rationi consentaneum fuit, ex his, quæ ad Dialecticam pertinent, aliqua seligere, quæ ipsi per modum introductionis prǫmitterentur.

DE NOMINE, ET AVCTORE huius tractatus.

QVia omnia, quæ in his institutionibus continentur, depromuntur ex ipsa Dialectica; ideò frequentius summæ, seu summulæ, id est, breues summæ nuncupantur, aut etiam, vt Villalpandus inscripsit, summæ summularum: propterea quod summulas ipsas, suo tempore longiores, ad breuiorem summam redegit. Ab alijs etiã tractatus iste appellatur ysagoge, seu introductio ad Logicam: quia viam præparat ad ipsam addiscendam.

Quamuis autem neuter titulus sit vndequaque proprius: quia si rigorem spectemus, non dicitur summa, nisi quæ breuiori modo omnia continet, neque propriè dicitur introductio, nisi quæ est extra rem, cuius est introductio, quorum neutrum cernitur in hoc tractatu, cum neque contineat omnia, quę traduntur in Logica, neque verè sit extra eam, vt diximus: vtroque tamen modo conuenienter inscribitur: quia quamuis non omnia, quæ ad Logicam spectant, plura tamen continet: & licet quæ in eo tractantur non sint extra illam; traduntur tamen per modum introductionis, & viæ ad ipsam perfectè comparandam. Et ideò vtraque inscriptione non infrequenter vtuntur Doctores. Nos verò vt vtriusq; defectum, quantùm fieri posset vitaremus institutionum titulo, qui proprior est, & ad rem, de qua disputatur, accommodatior, cum Magistro Vincentio Iustiniano, & alijs grauibus Dialecticis tractatum istum prænotauimus.

Primus ipsius Auctor, qui scilicet ante omnes alios Logicam Arist. in epitomen, & per modum introductionis redegit, fuit Frater Petrus Hispanus ex inclita Prædicatorum familia circa annum Domini 1250. vt ex monimentis Ordinis refert Antonius Sennensis in sua Bibliotheca, quem postea Dialectici omnes imitati sunt, pluresque eorum prædicti Petri opusculum commentarijs lucidissimis exornarunt, vt Frater Dominicus Soto, Fr. Petrus Bruxelensis, & alij Magistri ex eadem familia.

DE OBIECTO, ET FINE.

OBiectum dicitur illud, circa quod ars, vel scientia versatur: quare cum præsens tractatus, licet tradatur per modum introductionis; verè tamen non sit extra Logicam, vt

dictum est; neque etiam obiectum eius, potest esse extra obiectum adæquatum Logicæ. Pertinent autem ad hoc obiectum adæquatum non solum res, sed etiam voces, quibus illę significantur, vt ostendemus infrà disput. 1. & ideò tractatus iste pręcipue insistit in tradēda notitia vocum, quæ omnino pręrequiritur ad veram rerum cognitionem cōparandam. Quo fit, vt voces ipsæ non pertineāt ad præsens institutum secundùm quòd in eis attenditur congruitas, vel ornatus; sic enim ad Grammaticam, & Rhetoricam spectant: sed provt deseruiunt ad discernendum verum à falso, seu ad ordinandas, & dirigendas operationes intellectus, ac proinde sub hac ratione voces sunt obiectum, seu materia huius tractatus.

Per quod etiam patet, quis sit finis eius: si enim de proximo loquamur, est additum patefacere ad difficilia, quę in Logica continentur penetranda; si verò sermo sit de fine remoto, hic non distinguitur à fine totius Logicæ, qui est dirigere operationes intellectus, ne errent in cognitione veritatis. Ex quo etiam satis apparet vtilitas, & necessitas harum institutionum.

DE PARTITIONE.

COmmunior Dialecticorum sententia partitur hunc tractatum iuxta diuisionem operationum intellectus, quibus ipse, & tota Logica deseruit. Et ideò sciendum est triplicem esse operationem nostri intellectus. *Prima* dicitur apprehensio, & est actus, quo res simpliciter cognoscimus, absq; eo quòd aliquid affirmemus, vel negemus. *Secunda* dicitur iudicium, seu compositio, & diuisio: & est actus, quo aliquid de aliquo affirmamus, vel negamus. *Tertia* appellatur ratiocinatio, seu discursus: & est actus, quo vnum ex alio colligimus. Quia ergo voces, quæ sunt materia huius tractatus, prędictis operationibus inseruiunt apprehensioni quidem voces simplices; iudicio propositiones, quæ eisdem vocibus simplicibus fiunt, & tandem discursui argumentationes ex talibus propositionibus confectæ: ideo tractatum istum tribus libris absoluemus. In *primo* erit sermo de vocibus simplicibus seu terminis, & eorum proprietatibus. In *secundo* agemus de propositione, & passionibus eius. Et tandem in *tertio*, de argumentatione, eiusque speciebus, & proprietatibus disputatio instituetur.

Cęterum: quia ad facilè, & firmiter acquirendam cognitionem cuiuscumque obiecti, omnino oportet pręscire modum, quo illa sit comparanda (& propterea Logica, quæ docet generales modos sciendi in alijs scientijs, addiscitur ante illas, iuxta illud Arist. 2. Metaph. cap. vltimo, *Absurdum est simul scientiam, & modum sciendi quærere*) ideò priùs quàm ad singulos huius tractatus libros accedamus, aliqua de modis sciendi necessariò tradenda sunt, quæ vt præambula toti operi pręmittemus: ne proprium procedēdi modum, seu methodum inuertamus.

Per quod facile soluitur quęstio, quæ nonnulli Recentiores in præsenti, non sine tēporis dispendio valde implicantur: an scilicet incipiendum sit à terminis, vel à modo sciendi. Respondetur enim, quòd licet iuxta methodum tradēdis disciplinis aptiorem, quę appellatur methodus cōpositionis, incipiendū esset à terminis: quia sunt partes modi sciendi, & consequenter priores, & simpliciores illo. Hoc tamen verū est secūdum se, & quando aliud nō obstat: quia vt in Proœmialibus dicemus, quandoq; vtimur methodo arbitraria: propter aliquas speciales causas occurrētes. Vnde; quia nos ignorato modo sciēdi vix possumus aliorum notitiam comparare,

quia ipſum eſt generale inſtrumentum ad acquirendam ſcientiam: ideò oportet aliqua de illo prælibare, methodum arbitrariam ſequentes. Quos duos procedendi modos, vt quantum fieri poſſit complectamur, quæ de modo ſciendi dicenda ſunt, vt præambula præmittimus, poſtea in primo libro de terminis diſputari.

Dices: ad prima inſtrumenta alicuius artis efficienda non præceſſerunt alia, ſed ad id deſeruierunt res aliquæ naturales: ergo pari ratione in Logica, & his inſtitutionibus, ad quas pertinet tradere prima, & generalia inſtrumenta, ſeu modos ſciendi, non debet præſupponi notitia ipſius modi ſciendi, ſed ad hoc ſufficiet ipſe intellectus, qui eſt Logica naturalis; aliàs dabitur proceſſus in infinitum.

Reſpondetur, quòd argumentum ſolum probat, ad cognoſcendos modos ſciendi non eſſe præſupponendã aliam cognitionem modi ſciendi, ſed ad id ſufficere lumen naturale intellectus: non tamen probat ad acquirendam notitiam aliorum, quæ non ſunt modus ſciendi nempè terminorum, propoſitionum, & ſimilium non eſſe neceſſariam cognitionem modi ſciendi. Imò ex hoc ſumitur efficax argumentum pro noſtra ſententia, vt conſideranti patebit.

PRÆAMBVLA DE MODIS SCIENDI.

MODVS ſciendi eſt *Oratio ignoti manifeſtatiua*. In qua definitione, *oratio*, ponitur loco generis: quia in illa conuenit modus ſciendi, cum aliis orationibus, quæ non ſunt modus ſciendi, vt cum propoſitione, & ſimilibus. Quid autem ſit oratio, deſcribi poteſt pro nunc rudi Minerua ſic: oratio eſt, *Plures voces congruè ſe habentes, & diuerſa ſignificantes*, vt *animal rationale*: per quas particulas excluditur à ratione orationis terminus æquiuocus: verbi gratia, canis, qui licèt diuerſa ſignificet, non tamen eſt plures voces. Excluduntur etiam, termini ſynonimi, vt Marcus Tullius Cicero: nam licèt ſint plures voces, non tamen ſignificant diuerſa.

Vt autem intelligatur quid ſit ignotum manifeſtare, ſciendum eſt, ignotum eſſe duplex, aliud incomplexum, vt homo; & aliud complexum, vt hęc propoſitio, *Homo eſt riſibilis*. Manifeſtare etiam tunc propriè dicimur, quando rem inconfuſo, & in tenebris latentem in palam adducimus, & explicamus. Quare modus ſciendi erit oratio illa, in qua aliquod ex his ignotis de confuſo in palam adducitur, & explicatur. Et hic eſt ſenſus illorum verborum, *Oratio alicuius ignoti manifeſtatiua*.

Huiuſmodi autem modus ſciendi eſt triplex, ſcilicet, definitio, diuiſio, & argumentatio. Cuius partitionis ſufficientia oſtenditur ex præfacta diuiſione ignoti. Si enim illud fuerit complexum, manifeſtatur per argumentationem: ſi vero incomplexum, vel ignoramus eſſentiam; & hanc explicat definitio: vel partes eius, & has manifeſtat diuiſio. Ergo ſicut nullum aliud datur ignotum, quod manifeſtetur, ita nullus datur alius modus ſciendi, qui manifeſtet. Sit exemplum in homine, cuius ſi ignores eſſentiam, manife-

ſtatur per definitionem dicendo: *Eſt animal rationale.* Si verò ignores partes eius, manifeſtantur hac diuiſione: *Hominis alia pars eſt anima, alia corpus.* Et tādem ſi ignores propriam paſſionem, quæ de illo prædicatur in hac propoſitione, *Homo eſt riſibilis*, manifeſtatur per hanc argumentationem: *Omne rationale eſt riſibile. Omnis homo eſt rationalis: ergo omnis homo eſt riſibilis.*

Sed contra definitionem modi ſciendi obijcies: quia ſi modus ſciendi eſt oratio ignoti manifeſtatiua: ergo quādo iam fuerit clarè cognita natura hominis: hæc definitio, *animal rationale*, non erit modus ſciendi, ſi quidem tunc non manifeſtat ignotum.

Reſpondetur, quòd licet definitio actu non manifeſtet ignotum ei, qui iam clarè cognouit naturam definiti: tamen ex natura ſua eſt manifeſtatiua: & hoc ſufficit ad rationem modi ſciendi: quia verba in definitione non dicunt actum, ſed aptitudinem, iuxta vulgare Dialecticorum axioma infra explicandum.

Obijcies ſecundò contra diuiſionem modi ſciendi: quia propoſitio re vera eſt modus ſciendi; & tamen non eſt difinitio, diuiſio, aut argumentatio: ergo modus ſciendi eſt quadruplex. Probatur maior: quia ſi ignoranti naturam hominis dicatur: *Homo eſt animal*, verè manifeſtatur illi aliquod ignotum: ergo propoſitio eſt ignoti manifeſtatiua, & ex conſequenti modus ſciendi.

Hoc argumento aliqui conuicti concedunt propoſitionem eſſe modum ſciendi, ac proinde ipſum eſſe quadruplicem: hæc tamē ſolutio falſa eſt: nam de ea ratione propoſitionis ſolum eſt enuntiare vnum de alio: ad hoc autem vt verè manifeſtaret ignotum, deberet aliqua via oſtendere, ſic eſſe, ſicut per talem propoſitionem aſſeritur: quod tamen non fit per ipſam, ſed per argumentationem, vt patet. Et ideò reſpondetur, propoſitionem verè non manifeſtare ignotum, ſed tantùm enuntiare: quia ſecundùm quod eſt propoſitio, non neceſſariò affert res notiores, in quo conſiſtit manifeſtatio modi ſciendi. Quòd ſi aliquando in illa contineatur definitio, aut diuiſio, vt cum dicitur: homo eſt animal rationale, aut, Hominis alia pars eſt anima, & alia corpus; tunc quidem propoſitio manifeſtat ignotum, non tamen ratione ſui, ſed ratione definitionis, aut diuiſionis, quæ in ea includuntur.

DE DIFINITIONE.

Difinitio ſolet communiter diuidi in difinitionem, *quid rei*, & *quid nominis*. Difinitio quid rei eſt, quæ explicat rei naturam. Difinitio verò nominis eſt, quæ, quid nomen ſignificet, aperit, vt quando fari explicatur per loqui, aut coſmos per mūdum, ad quam reducitur ethymologia: vt ſi dicas lapidem dici à lędendo pede. Verè enim per hoc non explicatur natura ipſius nominis, vt res quædam eſt.

Non latet nos alios aliter explicare difinitionem quid nominis, ſed non placet eorum expoſitio: nam definitio quid nominis, vt diſtinguitur à definitione quid rei, ſolum poteſt eſſe explicatio ſignificationis nominis, vel per aliud nomen clarius, vel per ethymologiam eius, aut alio conſimili modo: ſi enim nomen verè definiatur iuxta regulas benè definiendi per genus, & differentiam, vt ſi dicatur nomen, *homo*, eſt *vox ſignificatiua ad placitum naturæ rationalis, &c.* talis definitio verè erit quid rei; ſiquidem nomē, prout ſic definitum, verè eſt res quædam, & ens habens eſſentiam, quæ poſſit per definitionem explicari. Ex quo tandem fit ſolam definitionem rei eſſe propriè,

& simpliciter definitionem, & ex consequẽti prædictam diuisionem ad summum esse analogam, vt est ea, quia homo diuiditur in viuum, & pictum. Relicta ergo definitione quid nominis.

Definitio quid rei est *oratio explicans naturam rei.* In qua definitione, *oratio*, ponitur loco generis; alia verò loco differentiæ; quia in ratione orationis conuenit definitio cum alijs modis sciendi, & per explicare essentiam differt ab illis, vt proportionabiliter diximus in definitione modi sciendi.

Potest autem dupliciter explicari essentia, nempè per partes essentiales, vel per proprias passiones. Et ideò definitio quid rei est duplex: alia essentialis, quæ scilicet explicat naturam rei, per partes essentiales: quæ si fuerint Metaphysicæ, nempè genus, & differentia, definitio dicitur Metaphysica, & huiusmodi est animal rationale. Si verò partes fuerint physicæ, scilicet materia, & forma, definitio dicitur physica, vt Homo est constans corpore, & anima rationali. Quæ definitio dicitur etiam causalis intrinseca: quia datur per causas intrinsecas, scilicet materialem, & formalem.

Alia est definitio descriptiua, quæ scilicet explicat essentiam per proprias passiones, vt animal risibile, ad quam pertinet definitio causalis, quæ datur per causas extrinsecas scilicet efficientem, & finalem, vt quando dicimus: homo est creatus à Deo ad beatitudinem consequendam. Vt autem hæ definitiones causales sint bonæ, debent assignari propriæ causæ definiti: si enim causæ sint communes, non poterit definitio conuerti cum suo definito, vt per se patet. Et ideò præcisè per causam materialem, scilicet materiam primam, non potest aliquid bene definiri: nec similiter per causam efficientem vniuersalem propter eandem rationem.

Vtrùm autem præter definitionem essentialem, & descriptiuam detur definitio accidentalis, quæ scilicet tradatur, non per propriam passionem; sed per accidentia communia, difficultas est inter Doctores; quæ tamen non potest in præsenti commodè explicari, donec examinemus, quæ accidentia sint propriæ passiones, quæ verò communia: de quo agendum est in fine prædicabilium. Pro nunc tamen certum debet esse definitionèm accidentalem, in cuius genere, & differentia definitum conuenit cum aliis rebus, non posse esse exactam; qua ratione, *animal album*, non est bona definitio hominis: quia non solùm in animali, sed etiam in albedine conuenit homo cum alijs, quod est contra rationem differentiæ, & bonæ definitionis: & in hoc sensu reijciunt aliqui definitionem accidentalem; quæ quidem meritò reijceretur, si hoc modo explicanda esset talis definitio.

Cæterùm, probatiores Dialectici per definitionem accidentalem intelligunt eam, in qua differentia sumitur ex aliquibus accidentibus communibus, quæ licet separatim sumpta conueniant alijs; tamen simul iuncta soli definito conueniunt, vt si dicas, *Homo est animal pulchrum, bipes, implume, habens caput erectum.* Hæc enim omnia sunt accidentia communia, & separatim sumpta conueniunt alijs; iuncta verò soli homini conueniunt. Et in hoc sensu definitio accidentalis verè est admittenda, cum seruet leges benè definiendi: ac proinde definitio in cõmuni erit triplex, scilicet essentialis, descriptiua, & accidentalis: nisi hanc velis ad descriptiuam reducere, eò quòd omnia illa accidentia communia, simul iuncta quodammodo sunt propria definiti.

Hîc solent assignari aliquæ regulæ bonæ definitionis. Prima est, quòd de-

finitio sit clarior suo definito. Vocatur autem definitum, id quod explicatur per definitionem, vt in hac definitione, *animal rationale*, definitum est homo. Debet ergo definitio esse clarior definito: quia alias non posset ipsum manifestare.

Ex qua conditione infertur secunda, scilicet quòd definitum non debet ingredi definitionē. Si enim ingrederetur, idem esset notius; & ignotius: cum esset definitum, & pars definitionis.

Tertia est, quòd nec sit superflua; nec diminuta. Superflua enim potius parit confusionem, quàm claritatem, vt si dicas, *Homo est animal rationale album*: diminuta verò non explicat totam essentiam definiti, vt cum dicitur, *Homo est viuens sensibile.*

Quarta, & principalis est, quòd definitio constet genere, & differentia, vel saltem aliquo supplente vicem generis, & differentiæ. Cum enim essentia cuiuslibet rei, quæ per definitionem explicatur habeat aliquid cum alijs commune, quod appellatur genus, & aliquid sibi proprium, & peculiare, quod dicitur differentia, planum fit vtrumque exprimendum esse in definitione, vt explicari possit tota natura definiti.

Ex qua conditione infertur vltima, quòd scilicet definitio cōuertatur cum definito, & è contra. Cum enim definitio contineat totam essentiam definiti, consequens est nulli alteri posse conuenire.

Iuxta quas regulas, duo sunt modi arguendi in definitione. Primus est, à definitione ad definitum affirmatiuè, & & negatiuè, & è contra est bona consequentia, vt est animal rationale, ergo homo non est animal rationale, ergo non est homo; & è contra.

Secundus ferè in idem recidit, quòd scilicet quidquid prædicatur de definitione, prędicetur de definito, & è contra. Hoc autem intelligendum est, de prędicatis realibus, non verò de intentionalibus, seu prędicatis rationis: non enim valet, definitio est modus sciendi: ergo definitum est modus sciendi; nec similiter, animal rationale est oratio: ergo homo est oratio; nec aliæ consequentiæ similes.

Circa modum autem loquendi obseruandum est, quòd inquirenti quæ sit ista definitio, responderi debet, est essentialis, vel descriptiua, Physica, vel Metaphysica, &c. si verò inquiratur qualis sit ista definitio, responderi debet, est bona, vel mala: erit quidem bona, si seruet leges assignatas; mala autem, si illas transgrediatur. Nunquam verò definitio dicenda est vera, vel falsa, cum non sit propositio, cuius est verum, vel falsum significare.

Contra definitionem definitionis objicies. Primò, quia idem non potest definiri per se ipsum, aliàs esset notius, & ignotius, contra secundam regulam: ergo definitio non potest definiri. Probatur consequentia: quia si definiretur, definiretur per definitionem, & sic idem definiretur per se ipsum. Respondetur rationem definitionis in cōmuni definiri per quandam definitionem in particulari: siue (vt alij dicunt) definitionem in actu signato definiri per quādam definitionem in actu exercito: ac proinde non definitur idem per se ipsum formaliter loquendo; nam ipsa ratio definitionis in communi, quæ est definitio in actu signato, non est definitio in actu exercito, sed potius definitum, quod explicatur per quandam definitionem in actu exercito.

Objicies secundò: quia definitio definitionis, scilicet, *Oratio explicans naturam rei*, conuenit diuisioni: ergo est mala. Probatur antecedens: quia diuisio explicat partes rei, sed partes

ſunt idem quod natura eius: ergo diuiſio explicat naturam rei.

Reſpondetur, negando antecedens: ad cuius probationem diſtinguenda eſt minor: ſi enim ſẽſus ſcit partes eſſe realiter idem, quod natura rei, concedenda eſt; neganda vero, ſi ſenſus ſcit formaliter eſſe idem. Vnde quamuis diuiſio explicando partes explicet id, quod realiter eſt ipſa eſſentia, & natura: non tamen explicat illud formaliter, prout eſt eſſentia, ſicut facit definitio, ſed ſolum explicat multiplicitatem in tali eſſentia exiſtentem: quod alijs verbis ſolet dici, ſcilicet, definitionem explicare eſſentiam, quaſi coniungendo partes, & componendo totum: diuiſionem verò quaſi diſiungendo, & diuidendo. Primum indicatur dum dicitur, definitionem explicare eſſentiam rei: nam eſſentia ſignificat per modum totius coniuncti, & vniti. Secundum verò declaratur dicendo: diuiſionem explicare multiplicitatem, quia multiplicitas importat diſiunctionem, & ſeparationem.

DE DIVISIONE.

Diuiſio eſt *oratio explicans multiplicitatem*, ſeu *totum in ſuas partes diſtribuens*: vt hominis alia pars corpus, alia anima rationalis. Quæ definitio eodem modo explicatur, ac præcedentes. Solum eſt addendum, rem, quæ diuiditur, appellari diuiſum; partes in quas diuiditur, membra diuidentia; & orationem, quæ tales partes explicat, diuiſionem. Cum ergò proprium ſit diuiſionis, diuidere totum in ſuas partes: iuxta diuerſos modos totius, diuerſæ etiam erunt diuiſiones: quare ſicut totum eſt triplex, ſcilicet potentiale, actuale, & accidentale; ita etiam triplex eſt diuiſio, alia potentialis, alia actualis, & alia accidentalis.

Diuiſio potentialis, quæ etiam dicitur vniuerſalis, eſt illa, qua totum diuitur in partes, quas ſub ſe, & in potentia continet. Hæc autem eſt duplex: alia generis in ſpecies, quandò ſcilicet diuiſum, æqualiter, & eſſentialiter reperitur in membris diuidentibus: vt cum animal diuiditur in hominem, & equũ. Et partes, ſeu membra huius diuiſionis dicuntur partes ſubiectiuæ: ad quam reducitur diuiſio generis in differẽtias, vt quando animal diuiditur per rationale, & irrationale; non enim hæc eſt diuerſa diuiſio à præcedente, neque propriè genus dicitur diuidi in differentias, ſed per differentias diuiditur in ſpecies.

Alia eſt diuiſio analogi in analogata, quando ſcilicet diuiſum principaliter eſt in vno membro diuidenti, & minus principaliter in alijs: vt ſanum reſpectu animalis, vrinæ, & medicinæ: ens reſpectu Dei, & creaturarum, & ſic de alijs. In qua diuiſione diuiſum appellatur analogum; & membra diuidentia, analogata: quorum primum dicitur principale analogatum: quia ratio analogi reperitur in illo ſimpliciter, & abſolutè, in alijs verò, ſecundùm quid, & per participationem à primo: vnde etiam emanauit illud cõmune proloquium: analogum per ſe ſumptum ſtat pro famoſiori ſignificato: quæ late explicanda ſunt in antepraedicamentis.

Diuiſio actualis eſt, qua totum diuiditur in partes, ex quibus componitur, ſiue illæ ſint phyſicæ, vt hominis alia pars anima, alia corpus; ſiue Metaphyſicæ, vt hominis alia pars animal, alia rationale: ſiue integrantes, vt hominis alia pars caput, alia manus, &c. Et ideò diuiſio actualis ſolet ſubdiuidi in Phyſicam, Metaphyſicam, & integralem.

Diuiſio accidentalis eſt, qua totum acci-

accidentale diuiditur in suas partes, fitque multipliciter. Primò, quando diuiditur subiectum in accidentia, vt corpus aliud album, aliud nigrum. Secundò, quando è contra diuiditur accidens in subiecta, vt album aliud nix, aliud papyrus. Quibus solet addi alia tertia diuisio, nempè accidentis in accidentia, vt cum dicimus: album aliud frigidum, aliud calidum. Hæc tamen diuisio nō omnino distinguitur ab enumeratis: nam si diuisum sit de essentia membrorum diuidentium, vt contingit in hac: coloratum aliud album, aliud nigrum, talis diuisio reducitur ad diuisionem generis in species: quia perinde est, ac si dicatur, color alius albedo, & alius nigredo, quæ propriè est diuisio generis in species. Si verò diuisum non sit de essentia membrorum diuidentium, sed accidentaliter coniungatur illis, vt cum dicimus: album aliud frigidum, aliud calidum, reducitur ad diuisionem subiecti in accidentia: quia tunc album, quod est diuisum, habet rationem subiecti respectu caloris & frigoris, quatenùs, non solùm supponit pro corpore, quod est subiectum dictorum accidentium, sed etiam exercet talem suppositionem, vt explicamus infra disputatione 4. agentes de variis generibus prædicationum.

Regulæ pro bona diuisione sunt. Prima quod membra diuidentia sint opposita, id est, inter se distincta re, vel ratione: quia aliàs non essent partes de quarum ratione est, se inuicem excludere. Ex quo etiam sequitur, in qualibet diuisione ad minus debere esse duo membra diuidentia, vt de se constat.

Secunda regula est, quòd membra diuidentia seorsum sumpta sint inferiora diuiso, illudque coniuncta ita adæquent, vt non excedant. Et vtriusque ratio est: quia diuisum est totum, & membra diuidentia partes, totum autem, licet excedat vnam partem, non tamen excedit omnes, neque exceditur ab eis.

Tertia solet assignari, quòd diuisio tradatur per pauca membra diuidentia, ne eorum multitudo obscuritatem, & confusionem pariat: propter quod diuisiones communiter assignantur per membra contradictoria, exprimendo scilicet membrum principale, & loco aliorum negationem eiusdem principalis, vt cum dicimus: *Animal aliud rationale, aliud irrationale. Viuens aliud sensibile, & aliud insensibile,* & sic de alijs.

Vt autem hæc conditio sit vndequaque recta, intelligenda est, cum grano salis: nam in primis, si omnia membra diuidentia alicuius diuisi, vt omnes species alicuius generis notæ fuerint, & in diuisione enumerentur, quamuis plures sint proculdubio diuisio erit bona: quia licet per accidens ex defectu nostri intellectus fortè generet confusionem, secundùm se tamen est manifestatiua multiplicitatis diuisi. Cæterum, quia non semper nota sunt omnia membra diuidentia, vel dato quòd sint nota; non tamen sunt necessaria ad propositum de quo agitur: ideò frequentius solet diuisio tradi per pauca membra, comprehendendo sub aliquo eorum alia, quæ sub diuiso continentur. In quo sensu intelligenda est prædicta regula.

Pro qua etiam secundò notandum est, quòd quando diuisio datur per vnū membrum positiuum, & aliud negatiuum, vt in hac: *Animal aliud rationale, & aliud irrationale:* tunc membrum negatiuum nempè *irrationale*, non est intelligendum purè negatiuè: sic enim non solùm conuenit brutis, sed etiam plantis, elementis, & alijs, quæ non continentur sub animali: siquidem omnia hæc non sunt rationalia; ac pro-

inde sunt negatiuè irrationalia; quod tamen est contra secundam regulam, iuxta quam vnum membrum diuidens, non potest extendi vltra diuisum. Debet ergo membrum negatiuum alicuius diuisionis sumi priuatiuè, vt scilicet significat carentiam alterius membri positiui intra proprium diuisum, & isto modo irrationale est membrum diuidens in prædicta diuisione: quia prout sic non significat carentiam rationalitatis in quocunque subiecto, sed solum intra genus animalis.

Tres sunt modi arguendi circa diuisionem. Primus est, à diuiso ad omnia membra diuidentia, & è contrà, valet consequĕtia, tam affirmatiuè, quàm negatiuè: vt est animal, ergo rationale, vel irrationale: est rationale, vel irrationale, ergo animal, &c.

Secundus: à membro diuidenti ad diuisum valet affirmatiuè: non tamen negatiuè. A diuiso verò ad quodlibet membrum diuidens, valet negatiuè, nō tamen affirmatiuè; vt non est animal, ergo neque homo. In reliquis exempla patent.

Tertius; à diuiso, cum negatione vnius, vel plurium membrorum secundum qualitatem diuisionis, ad affirmationem alterius membri restantis bene valet: vt est animal, & non rationale, ergo irrationale: est elementum, & non ignis, aër, vel aqua; ergo terra.

Modus autem loquendi in diuisione idem est ac in definitione: nam interroganti, quæ sit hæc diuisio? Respondetur, potentialis, vel actualis, &c. si verò inquiratur qualis sit. Respondetur, bona, vel mala; non tamen vera, vel falsa.

Obijcies contra dicta, & primo contra diuisionem diuisionis: quia diuisio nominis, qua scilicet nomen diuiditur in sua significata, vt nomen canis, quod significat canem marinum, cœlestem, & latrabile, est vera diuisio; & tamen non continetur sub enumeratis: ergo diuisio diuisionis est insufficiens.

Respondetur significationem in vocibus esse quoddam accidens rationis, ad placitum positum in ipsa entitate reali vocis, vt infra dicemus, & ideò quando vox diuiditur in sua significata, diuisio est subiecti in accidentia, nempè cuiusdam subiecti realis, in quædam accidentia rationis.

Obijcies secundò contra secundam regulam: quia hæc est bona diuiso: *Hominis alia pars animal, alia rationale:* & tamen vnum membrum diuidens, nempè *animal* est superius diuiso, & excedit illud, ergo falsa est dicta regula. Respondetur, animal posse sumi dupliciter, scilicet vt est totum potentiale, & vt est pars actualis: primo modo est superius ad hominem, & prædicatur de illo: sic autem non est membrum diuidens in illa diuisione: secundo modo est pars actualis hominis, & quid inferius ad illum, & hoc modo, vt est membrum diuidens in prædicta diuisione.

DE ARGVMENTATIONE.

Argumentatio est: *Oratio explicans illationem vnius ex alio:* siue vt alij dicunt: *Est oratio, in qua vnum ex alio inferri denotatur.* Hæc enim in idem recidunt: vt Petrus ambulat, ergo mouetur. Ex quo sequitur primo, ad argumentationem nō sufficere, quod vnum possit inferri ex alio, sed necesse est, vt explicetur illatio: propter quod ista non est argumentatio: *Petrus ambulat, & mouetur*: quia ibi non explicatur motum inferri ex ambulatione.

Secundò sequitur, tria reperiri in argumentatione. Primum est, id ex quo aliquid infertur: quòd si fuerit vnica propositio dicitur antecedens: si verò fuerint duæ, prima dicitur maior, & secunda minor. Secundum est, id quod

infertur ex antecedenti, & dicitur consequens. Tertium est nota illationis, quæ dicitur consequentia: quia indicat consequens inferri ex antecedenti, verbi gratia, in hac argumentatione: *Omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis; ergo omnis homo est risibilis*: Duæ primæ propositiones se tenent ex parte antecedentis, & appellantur maior, & minor; tertia verò dicitur consequens: & tandem illa particula *Ergo* dicitur consequentia illationis: quia designat consequens inferri ex antecedenti.

Hæc autem nota illationis triplex est: alia *conditionalis*, in qua illatio fit media particula, *si*, vt si homo currit mouetur: alia *rationalis*, in qua ponitur particula, *ergo*, vel *igitur*, vt Petrus est rationalis; ergo risibilis: & alia *causalis*, in qua ponitur particula, *quia*, vel similis, vt quia homo est rationalis est admiratiuus. Alijs etiam modis potest fieri illatio, vt bene notat Soto tract. 1. summularum, c. 15. vt si dicas: quando Petrus disputat benè agit: vbi ignis est, calor est, &c. Quia tamen omnes istæ illationes resoluuntur in aliquam ex tribus assignatis, vt consideranti patebit: ideò has tantùm enumerant communiter Dialectici: imò quia ferè omnes illationes possunt resolui, & exerceri per illationem rationalem, ideò ipsa frequentius in argumentis vtimur. Cum ergo triplex sit nota illationis, vt vidimus, triplex etiam erit argumentatio, scilicet conditionalis, causalis, & rationalis. Relicta autem conditionali, & causali, quarum non ita frequens vsus est in disputationibus.

Argumentatio rationalis est quadruplex, scilicet syllogismus, enthimema, inductio, & exemplum. Syllogismus est argumentatio constans tribus propositionibus maiori, scilicet minori, & consequentia. Enthymema est argumentatio constans duabus, nempè antecedenti, & consequenti. Inductio est argumentatio, in qua ex pluribus singularibus infertur aliquod vniuersale, vt hic ignis calefacit, & hic ignis calefacit, & sic de singulis; ergo omnis ignis calefacit. Tandem exemplum est argumentatio, in qua ex aliquo singulari aliud singulare simile colligimus: vt Deus pepercit Niniuitis, pœnitentiá agentibus: ergo tibi etiam parcet, si pœnitentiam egeris. Solet etiam diuidi argumentatio in materialem, & formalem. Quid autem vtraque sit, commodius explicabimus libro tertio, sicut etiam an omnes quatuor argumentationes enumeratæ sint veræ species argumentationis, & in quo propria vniuscuiusque ratio consistat.

De modo seruando inter disputantes multa dicenda sunt in voce: quia tamen eorum obliuione plures in disputando emergunt abusus, aliqua oportet scripto prænotare cum Magistro Soto, Toleto, Villalpando, & alijs, vt à proprio modo arguendi, & respondendi, nec minimum deflectatur. Sit ergo prima regula tam pro arguente, quàm pro respondente, ne finem disputationis, qui est veritatis inquisitio peruertant, & ideò cauenda est proteruia, quod clare falsum est defendendo, vel quod manifeste est verum pertinaciter negando. Poterit tamen exercitij gratia verum aliquãdo impugnari, & falsum aliquando defendi.

Secunda regula pro arguente est, vt breuiter, & perspicue proponat argumentum, neque extra formam aliquid loquatur, sed sinat respondentem suas partes agere. Ita tamen, in probationibus se debet gerere, vt propositio à respondente negata sit consequens argumenti succedentis: alias nihil se fecisse putet: ad quod debet optimè nosse ar-

tem inueniendi medium, de qua in fine huius tractatus diſſeremus.

Tertia tandem regula pro reſpondente ſit, quòd argumentum à contrario propoſitum ipſe integrum reſumat, vt reſpondens cum arguente conueniat, poſteaque iterum repetatur major, & ſi fuerit falſa negetur, ſi vera, concedatur, ſi ambigua, diſtinguatur: ſi verò fuerit argumento indifferens, ita vt ad illud non interſit, an ſit vera, vel falſa; dicatur tranſeat major. Poſt hæc verò repetetur minor, & ibi fiat (ſi faciendum eſt) ſicut dictum eſt de maiori: quacumque tamen negata, ibi ceſſabit reſponſio. Si autem minor concedatur repetetur conſequens, quod nec concedi, nec negari poteſt, ſed tantùm diſtingui: & ſecundum vnum, aut alterum ſenſum eius concedetur, vel negabitur conſequentia. Itaque antecedens, ſeu maior, & minor poſſunt concedi, negari, diſtingui, vel tranſire: conſequens neque concedi, neque negari, ſed ſolum diſtingui: conſequentia verò nunquam poteſt diſtingui: ſed tantùm concedi, aut negari. Qui tamen conceſſa maiori, & minori negat conſequentiam, tenetur oſtendere defectum argumenti aliàs conuictus cenſendus eſt. Non autem licet reſpondenti cum cõcedit, aut negat aliquam propoſitionem, amplius loqui, ſi verò diſtinxerit licebit membra diſtinctionis breuiter explicari.

LIBER PRIMVS

DE VOCIBVS SIMPLICIBVS; ſcilicet terminis, & eorum proprietatibus.

EXPLICATIS generalibus, & neceſſarijs inſtrumentis ſciendi, iam facilè poterit aliorum notitia comparari: & ideò in hoc primo libro iuxta methodum ſupra præſcriptam, agendum eſt de vocibus ſimplicibus, ſeu terminis; pro quo ſit.

CAPVT PRIMVM.

De ſignificatione, ſeu ratione ſigni.

QVIA Significatio eſt, id ratione cuius voces, aut ſcripturæ dicuntur termini, ſub qua proinde conſideratione pertinent ad inſtitutum Dialecticum: operepretium eſt antequam de ipſis terminis agamus, breuiter exponere quid ſit ſignificare, ſeu eſſe ſignum, & quot modis contingat.

Significare ergo eſt: *Potentiæ cognoſcitiuæ aliud à ſe repræſentare*, atque ita ſignum erit illud, *Quod præter ſui cognitionem alterius cognitionem inducit:* ſiue vt definit D. Auguſt. 2. de Doct. Chriſtiana c. 1. *Signum eſt, quod præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus aliud aliquid facit in cognitionem venire:* ſicut veſtigio viſo tranſiſſe animal, cuius veſtigium eſt cogitamus, & fumus eſt ſignum ignis: quia fumo viſo, ſtatim ducimur in cognitionem ignis etiam

occulti. Quo fit vt cuilibet signo respondeat duplex cognitio, quæ solet appellari notitia. Prima est ipsius signi, qua scilicet, signum cognoscitur, vt cognitio fumi. Secunda est, qua cognoscitur res illa cuius est signum, vt cognitio ignis.

Solet autem diuidi signum in formale, & instrumentale. Appellatur signum formale, quod se ipso, & absque præuia sui cognitione aliquid repræsentat, cuiusmodi sunt actus intellectus, quos non priùs cognoscimus, quàm per eos res ipsas cognoscamus, sed ipsi per se sunt expressæ quædam similitudines rerum.

Signum verò instrumentale est illud, quod præsuposita cognitione sui, aliquid aliud repręsentat, vt Imago depicta Christi Domini est signum instrumentale: quia priùs ipsa cognoscitur, posteaque res repræsentata per illam: & huiusmodi signum est, quod supra definiuimus cum Augustino, quodque propriè, & simpliciter dicitur signum, & de quo agimus in præsenti: nam hoc modo voces dicuntur signa, vt de se patet.

Hoc ergo signum instrumentale est duplex, aliud naturale, & aliud voluntarium, seu ad placitum. Signum naturale est, quod ex sua intrinseca ratione, seclusa hominum voluntate aliquid aliud repręsentat, quomodo fumus est signum ignis, & omnis effectus, suæ causæ. Signũ ad placitum est, quod ex hominum institutione aliud repręsentat, quomodo sonitus cymbali est signum lectionis, & omnes voces, rerũ quas significant. Nam quòd hæc vox, *homo*, significaret naturam humanam ex hominum voluntaria impositione processit. Talis autem impositio fieri debet auctoritate publica, vt patet: & est duplex, alia propria, cum scilicet vox vsurpatur iuxta propriam significationem, quomodò vox, *homo*, significat hominem, & vox, *leo*, leonem: Alia impropria, cum scilicet vox significat per metaphoram, & translationem, vt quando, *agnus*, significat Christum, & *Nero*, hominem crudelem. Ad hæc autem signa reducitur signum, quòd appellatur ex consuetudine. Si enim consuetudo fundetur in natura, est signum naturale: si verò fundetur in voluntate humana, est signum ad placitum.

Dices, imago Cæsaris non significat illum naturaliter, neque ad placitum, ergo insufficiens est prædicta diuisio. Probatur antecedens quoad primam partem: quia imago non à natura, sed ab arte habet vt significet: quoad secundam verò: quia si imago Cæsaris sit vera eius effigies non pendet ex hominum voluntate, quòd Cæsarem repræsentet, ergo, &c. Resp. imaginem Cæsaris esse signũ naturale illius, quia quamuis præcesserit ars, qua fuit depicta, facta tamen imagine, iam significat ex naturali similitudine, & non ex hominum impositione.

Sed contra, quia idem dicẽdum erit de vocibus, nimirum quòd licet significent ex impositione; ea tamen facta, naturaliter significabunt. Respondetur negando sequelam: cum enim imago sit naturalis similitudo; manente ipsa, non potest aliam rem repræsentare, aut proprium prototypum non exprimere: at verò vox eadem manens potest significationem amittere, vel mutare; & ideo non est simile.

Ex dictis infertur voces non pertinere ad institutum dialecticum secundum suam realem entitatem, inquantùm scilicet sunt quidam soni in aëre causati; sed secundùm quod impositæ sunt ad significandas res, & vt medijs ipsis proprios conceptus explicamus. Vnde entitas realis vocum se habet vt materia, significatio verò vt forma,

ratione cuius ipsæ pertinent ad obiectum Logicæ. Ex quo tandem fit voces non significatiuas, vt *blitiri, scindapsus*, & similes non pertinere ad præsens institutum.

CAPVT II.

De natura, seu essentia termini.

ARISTOTELES primo Priorum definit terminum dicens: *Terminum autem eum appello, in quem resoluitur propositio, vt prædicatum, & id de quo prædicatur.* Ex quibus verbis desumpta est communis definitio, scilicet: *Terminus est extremum propositionis*: sicut enim extrema puncta alicuius lineæ dicuntur eius termini; quia talis linea non habet vllam sui partem extra illa: sic etiam extrema propositionis, nempè subiectum, & prædicatum vocantur termini; quia intra illa tota propositio clauditur. Et ideò in definitione adducta *extremum* ponitur loco generis; quia in illo conuenit terminus logicus cum extremis lineæ, & aliarum rerum: loco verò differentiæ ponitur ly *propositionis*: quia per hoc differt ab illis: siquidem vltima puncta sunt extrema lineæ: terminus verò logicus est extremum propositionis.

Ex hac Arist. definitione orta est difficultas, quæ solet in præsenti controuerti: an scilicet voces extra propositionem sint termini. In qua partem affirmatiuam defendunt aliqui, contẽdentes voces esse verè terminos ex eo præcisè, quod habeant aptitudinem ad componendam propositionem, etiamsi actu non componant illam. Quorum fundamentum est; quia iuxta commune Dialecticorum axioma, verba in definitione non dicunt actum, sed aptitudinem: ergo ad hoc, quòd voces sint termini, non est necesse, vt actu finiant propositionem, sed sufficit posse illam terminare. Cum autem talem aptitudinem habeant extra propositionem, vt patet, planè videtur sequi verè esse terminos extra illam.

Confirmatur ex communi modo loquendi: nam voces simplices indifferenter appellamus terminos, siuè sint intra, siuè extra propositionem: ergo vtroque modo verè conuenit illis ratio termini.

Nihilominus communior, & vera sententia negat voces extra propositionem propriè loquendo esse terminos: quæ est proculdubio mens Aristot. in prædictis verbis, & ex eis facilè suadetur. Tum quia voces extra propositionem non possunt vere appellari extrema, vt a simili cernitur in puncto respectu lineæ; in lapide limitari, respectu fundi; & similibus. Tum etiam: quia sola illa potẽtia, seu aptitudo vocum ad componendam propositionem non sufficit, vt ipsa dicatur resolui in illas; si quidem totum non potest resolui, nisi in partes, ex quibus actu componitur, vt de se notum est. Tùm prætera: quia suppositio, ampliatio, & aliæ proprietates terminorum non conueniunt vocibus extra propositionem, vt est per se manifestum, & constabit infrà: ergo neque etiam ipsa essentialis ratio termini, à qua illæ dimanant. Tum denique quia si voces extra propositionẽ essent termini, iam vna, & eadem vox: v. g. *homo*, simul, & simpliciter esset subiectum, & prædicatum; si quidem extra propositionem indifferens est, & habet aptitudinem ad vtrumque. Quod tamẽ esse falsum satis conuincitur, ex eo subiectum, & prædicatum sunt veræ species termini, vt posteà dicemus; ac proinde idem simul, & simpliciter, esset sub diuersis speciebus, eiusdem generis; quod omnino repugnat, vt aliquando

ostendemus. Restat ergo voces extra propositionem, propriè loquendo, non esse terminos.

Vt autem hęc plenè percipiantur, appareatque in quo deficiat contraria sententia, perpendendum est, quid propriè significent, & in quo differant hęc tria, *Vox, nomen, & terminus*. Etenim *vox*, significat illam entitatem realem soni, qui in ore animalis causatur ex collisione quarundam partium eius: & propterea sonus ponitur in definitione vocis. *Nomen* autem supra illam entitatem realem soni addit significationē, quæ tali entitati aduenit ex impositione humana: & ideò nomen definitur ab Arist. quòd sit vox significatiua ad placitum, &c. vt infrà videbimus. Quare sola entitas realis illius soni, si ab ea pręscindamus significationem, dicitur quidem, & est verè vox; non tamen potest appellari nomen: quia nomen importat vtrumque.

Terminus verò vltra entitatem realem vocis, & significationem nominis addit esse extremum, finireque propositionem: & ideo hæc est optima eius definitio: *Terminus est nomen extremum propositionis.* Quare entitas realis vocis simul cum significatione, si ab ea præscindatur esse extremum propositionis, seu componere illam; dicitur quidem, & est verè nomen; non tamen potest propriè appellari terminus: quia vtrũque est de ratione eius. Ex quo tandem fit, quòd sicut in entitate reali vocis sola aptitudo, , quam habet, vt imponatur ad significandum, non sufficit ad veram rationem nominis, sed debet actu habere significationem: ita etiam sola aptitudo nominum, vt collocentur in propositione, non sufficit ad veram rationem termini; sed necesse est, vt actu sint extrema eius.

Quamuis autem hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur ista verba; & ideò voces interdum appellamus nomina; & nomina terminos. Quæ confusio decepit auctores contrariæ sententiæ; dum ex eo quod voces extra propositionem verè sint nomina, colligunt debere etiam esse terminos. Per quod patet ad confirmationem sui argumenti: quamuis enim in communi vsu loquendi sæpè has voces confundamus: non tamen ideò cõfundenda sunt earum significata: quia, vt dicitur secundo Topicorum, Cum pluribus loquendum est, sentiendum verò cum paucioribus.

Ad argumentum autem respondetur axioma illud procedere, quando ipse actus non est de essentia definiti; tunc enim verba in eius definitione dicunt aptitudinem, & non actum: vt patet in homine, de cuius essentia, quia non est actu ratiocinari; ideò quando definitur per animal rationale, solùm est sensus esse animal aptum ratiocinari. Si verò de essentia definiti sit aliquis actus, tunc verba in eius definitione, non tantum dicunt aptitudinem, sed etiam actum. Et hoc contingit, vel ob infinitam perfectionem; vt in Deo, de cuius essentia est esse actum purissimũ, ac proinde si posset definiri, verba talis definitionis reuera significarent actum: vel ob summam imperfectionem, sicut in entibus rationis, vt magis explicamus infrà disputatione 2. Et huiusmodi sunt, *Terminus*, *nomen*, & similia; vt ex dictis patet.

CAPVT III.

De varijs diuisionibus termini.

SI vera sunt, quæ capite præcedenti diximus, planum fit terminum prima, & immediata diuisione diuidi in subiectum, & pręd icatum: sicut enim in eadem linea tantùm sunt duo puncta extrema, ita in vna propositione tantũ

sunt duo termini, scilicet prędicatum, & subiectum. Quo fit, vt per talem diuisionem propriè diuidatur terminus, quatenus terminus est: quia sicut ratio termini, sic etiã rationes prędicati, & subiecti proprie loquẽdò non inueniũtur extra propositionẽ: ac proinde prędicatum, & subiectum possunt essentialiter definiri sic: *Prædicatum est terminus, qui dicitur de alio*, & *subiectum est terminus, de quo dicitur aliud.* Ex quo tandem fit, prædictam diuisionem esse essentialem, & generis in species: cum enim terminus essentialiter sit pars propositionis: & pars quatenus pars essentialiter diuidatur in materialem, & formalem; satis aparet terminum essentialiter diuidi in subiectum, & prædicatum: quorum alterum, scilicet subiectum est pars materialis propositionis, alterùm verò scilicet prædicatum est pars formalis illius.

Rursus terminus diuiditur in mentalem, vocalem, & scriptum; sicut triplex est propositio, scilicet mentalis, vocalis, & scripta. Terminus mentalis est extremum propositionis mentalis: vocalis est extremum propositionis vocalis: & scriptus propositionis scriptæ. Quæ diuisio est accidentis in subiecta: nam facit hunc sensum: ratio termini, vel potest reperiri in actibus intellectus, vel in vocibus, vel in scripturis: quæ omnia habent rationem subiecti respectu formalitatis termini quæ est quoddam accidens rationis. Quamuis autem termini, & propositiones scriptæ suo etiam modo pertineant ad considerationem dialecticam, sicut vocales: quia scripturæ etiam, sicut & voces suo modo iuuant ad dirigendum intellectum; & propterea communiter enumerentur à Doctoribus in hac diuisione: tamen quia parum conducunt, non est cur immoremur circa illa. Relicto ergo termino scripto.

Terminus mentalis appellatur conceptus mẽtis; diuiditurque in vltimum, & non vltimum; siue vltimatum, & non vltimatum. Prior est, qui habetur de re significata per vocem. & dicitur vltimus: quia ibi sistit intellectus. Posterior verò est, qui habetur de ipsa voce: & dicitur non vltimus: quia ibi non sistit intellectus, sed transit ad ipsam rem significatam. Quo fit, vt conceptus vocum non significatiuarum possint appellari vltimi: quia non ordinantur ad alios.

Diuiditur etiam terminus mentalis in directum, & reflexum. Conceptus directus est, qui habetur de re, vel de voce. Reflexus verò est cognitio præcedentis cognitionis; vt cum quis cognoscit, se cognouisse. Dicitur autem reflexus: quia tunc intellectus supra se ipsum flectitur: ad quod requiritur vtramque cognitionem esse in eadem potentia; si enim Paulus cognoscat Petrum cognouisse, cognitio Pauli non est reflexa, sed directa, vt de se patet. Hæc autem diuisio est subiecti in accidentia.

Terminus vocalis, de quo pręcipuè agimus in pręsenti, diuiditur prima diuisione in categorematicum, & syncategorematicum. Categorematicus idẽ valet, ac significatiuus, & est ille, qui aliquid per se significat, seu qui in propositione est integrum subiectum, aut prędicatum: vt *homo, leo,* &c. Sincategorematicus, id est, consignificatiuus, est ille, qui per se separatus non significat aliquid; iunctus tamen categorematico facit illum aliter significare: vt *omnis, nullus, aliquis, vterque*, & similes: propter quod dicitur consignificatiuus. Appellatur etiam modus subiecti, vel prædicati: quia per se non potest esse subiectum, aut prædicatum, sed tantùm illa modificare. Qua de causa solet frequenter dici, terminum categorematicum

maticum significare aliquid, syncategorematicum verò, aliqualiter: propter quod etiam iste, comparatur optimè literis consonantibus, quæ licet per se non sonent; iunctæ tamen vocalibus faciunt illas aliter, & aliter sonare. Ex quo tandem fit terminum syncategorematicum non esse simpliciter terminum, sed tantùm secundùm quid; & ex consequenti prędictam diuisionem esse analogam.

His solet etiam addi terminus mixtus, qui scilicet virtualiter includit duas voces, quarum altera est terminus categorematicus, altera verò syncategorematicus, vt nemo, id est nullus Homo. De termino autem syncategorematico, qui solet appellari signum, infrà cap. 4. agemus.

Deinde, terminus categorematicus diuiditur in incomplexum, & complexum. Incomplexus est, cuius nulla pars separata significat, vt Homo, leo, & omnes voces simplices. Complexus verò est, cuius partes separatæ significant iuxta significationem totius, vt Homo albus. Per quod excluditur à ratione termini complexi ille, cuius partes separatæ aliter significant, quam in toto, vt Dominus, Sacerdos, & alij similes. Ex quibus incomplexus simpliciter est terminus; complexus, namque cum includat plures voces, & consequenter sit oratio, secundùm quid tantum potest esse terminus. Ac proinde hæc etiam diuisio est analoga.

Rursus, terminus incomplexus est triplex. Alius vniuocus, qui scilicet significat, plura in aliqua vna ratione omninò conuenientia, vt Homo, & animal. Alius æquiuocus, qui scilicet significat plura, nullo modo cōuenientia secundum quod per nomen significantur, vt canis respectu latrabilis, marini, & cœlestis, quibus prout sic nihil est commune pręter nomen. Alius analogus, qui scilicet significat plura, neque omninò conuenientia, neque omnino disconuenientia, sed medio modo, nempè quodammodo inter se similia, vt sanum respectu animalis, vrinæ, & Medicinæ: quia sicut animal dicitur sanum: quia habet in se sanitatem: ita vrina quodammodo dicitur sana: quia indicat sanitatem animalis: & medicina, etiam: quia illam causat.

Vbi obseruanda est regula pro analogis, & æquiuocis, quòd scilicet terminus analogus, si per aliquam particulam determinetur, & restringuatur ad vnum suorum significatorum, potest fieri vniuocus; vt si cani, qui est terminus æquiuocus, addatur latrabilis, fit vniuocus ad omnes canes latrabiles. Similiter si homini, qui est terminus analogus ad viuum, & pictum, addatur viuus, fit terminus vniuocus, & idem est de alijs.

CAPVT IV.

De alijs diuisionibus termini vocalis.

SEcundò diuiditur terminus vocalis in communem, & singularem. Terminus communis est, qui significat plura diuisim: vnde terminus collectiuus, qua ratione est terminus collectiuus, vt populus, ciuitas, gens: non potest esse terminus communis: quia non significat quemlibet hominem seorsim, & diuisim, sed omnes simul. Diximus: *Qua ratione est terminus collectiuus:* quia si populus consideretur, vt abstrahit ab hoc, vel illo populo, verè est terminus communis (& idem est de alijs,) quia diuisim significat hunc, vel illum populum, sicut homo in communi diuisim significat hunc, vel illum hominem. Hac tamen ratione populus, & alij similes termini non sunt collectiui, vt de se patet.

Sub diuiditur autem terminus com-

munis in transcendentem, & non trāscendentem: iste est, qui de aliquibus prædicatur, vt homo, animal: ille verò, qui in omnibus rebus inuenitur, & ideò dicitur transcendens, idest, supra omnia ascendens, & eorum vltimas differentias penetrans. Sub quo sed communiter enumerantur, scilicet ens, res, verum, bonum, aliquid, vnum.

Terminus singularis est, qui tantùm significat vnum, vt Petrus, aut plura coniuncta, vt Granata. Et est quadruplex: scilicet determinatus, nempè qui vnum determinatè significat, vt Petrus. Demonstratiuus, qui scilicet signo demonstratiuo afficitur, vt hic homo. Ex suppositione, qui scilicet quāuis posset plura significare, tamen suppositione facta, vnum tantùm significat. Quomodo, *Filius Mariæ Virginis*, significat Christum. Et vagus, qui scilicet significat vnum, sed non determinando, an sit hoc, vel illud, vt quidam homo.

Tertiò, diuiditur terminus vocalis in concretum, & abstractum. Concretus est, qui significat formam concernendo subiectum, vt album, quod significat albedinem in subiecto, & homo, qui significat humanitatem in supposito. Abstractus est, qui tantùm significat formam, vt albedo, & humanitas.

Quarta, diuisio est in absolutum, & connotatiuum. Absolutus idem est, quod apud Grammaticos, nomen substantiuum, & est ille, qui significat per modum per se stantis. Connotatiuus idem valet, ac nomen adiectiuum, & est ille, qui significat per modum alteri adiacentis.

Quintò, diuiditur in terminum finitum, & infinitum. Terminus infinitus est, qui afficitur negatione infinitante, vt non homo. Finitus verò est, qui simili negatione caret. Pro quo sciendum est duplicem esse negationem: aliam, quæ tantum afficit terminum; & dicitur infinitans: quia reddit terminum infinitum, vt non homo: & aliam, quæ afficit copulam, vt lapis non est homo: & dicitur negatio negans, semperque efficit propositionem negatiuam: quia iuxta commune proloquium, negatio hæc est malignantis naturæ, & quidquid post se inuenit destruit, ac eius oppositum reddit.

Dices Aristot. 1. Periher. cap. 2. exclusisse voces infinitas à ratione nominis: ergo multo magis debent excludi à ratione termini, siquidem omnis terminus vocalis est nomen, vt suprà vidimus. Respondetur, ibi Aristot. tantùm appellare nomina, eas voces, quæ possunt deseruire ad propositionem scientificam, quales non sunt termini infiniti, vt patet: nos autem in præsenti loquimur vniuersaliter de quibuscumque terminis, vt cognoscamus, qui eorum apti sint ad propositionem scientificam; qui verò ab illa rejiciantur. Et in hac lata acceptione voces infinitas vocamus terminos.

Sed contrà: quia pari ratione posset affirmari, voces non significatiuas esse terminos, siquidem vtcumque potest fieri ex illis propositio, etiam si non possint deseruire scientijs. Respon. negando sequelam: Dialecticus enim tractat de vocibus in ordine ad rectam rerum cognitionem: & ideò tantùm voces significatiuæ earumdem rerum possunt pertinere ad considerationem dialecticam, à qua proinde meritò rejiciuntur voces nihil significantes. Vnde etiam fit ipsas verè non esse terminos, nisi fortè velis eas sic appellare, propter quādam remotā, & imperfectissimam similitudinem; hoc enim parum interest, dum asseratur materialiter tantùm illas esse terminos, vt patet, quando dicitur, *Blitri non est scindapsus*, & sic de alijs.

Sexta diuisio est in terminum primæ, & secundæ intentionis. Terminus primæ intentionis est, qui significat rem secundùm id, quod habet à parte rei, vt homo, & equus. Terminus verò secundæ intentionis est, qui significat rem secundùm id, quod habet ex consideratione intellectus, vt genus, species, & similes.

His explicatis: restat comparare terminos inter se, & ita, loquendo de illis in plurali, sunt in duplici differentia. Alij dicuntur impertinentes: alij verò pertinentes. Impertinentes sunt, quorum vnus, neque infert alterum, neque repugnat illi, vt album, & dulce. Pertinentes verò sunt, quorum vnus, vel infert alterum, vt homo, & animal; vel repugnat illi, vt homo, & equus. Primo modo appellantur pertinentes sequela, secundo verò modo dicuntur pertinentes repugnantia.

Rursus pertinentes sequela alij sunt conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, & infertur ab illo, vt homo, & rationale. Alij sunt non conuertibiles, quorum scilicet vnus infert alium, non tamen infertur ab illo, vt homo, & animal.

Pertinentes repugnantia, alij sunt, qui quamuis sint omnino diuersi; tamen non sunt propriè oppositi, vt homo, & equus: & hi vulgò appellantur disparati. Alij verò sunt propriè oppositi, nempè quia habent inter se aliquam veram oppositionem. Cum autem oppositio sit quadruplex, vt dicemus in postprędicamentis, inde est huiusmodi terminos esse in quadruplici differentia. Alij opponuntur contrariè; vt calor, & frigus. Alij contradictoriè, vt homo, & non homo. Alij priuatiuè, vt visus, & cęcitas. Et alij relatiuè, vt Pater, & filius.

CAPVT V.

DE SVPPOSITIONE.

AD eum modum, quo terminus sortitur essentiam, habet etiam suas proprietates, quæ talem essentiam consequuntur. Sicut enim ex essentia hominis oriuntur admiratio, risibilitas, & aliæ passiones, sic ex eo quòd termini sint voces significatiuæ cōponentes propositionem, in quo consistit eorum essentia, oritur, quòd hoc, vel illo modo supponant, amplientur, restringantur, &c. quæ consequenter sunt proprietates, seu passiones terminorū. Quare cognita iam essentia, & multiplicitate terminorum, restat eorū proprietates inuestigare, quæ sunt suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, diminutio, & appellatio: sic enim terminorum tractatus manebit absolutus.

Suppositio ergo, quæ primum locum obtinet inter has proprietates: *Est positio, seu vsus termini loco alicuius*, vel vt alij dicunt, *Est acceptio termini pro se, vel pro suo significato.* Congruentior tamen est prima definitio: nam hæc secunda potius accedit ad diuisionem, cum ibi pro differentia ponantur membra diuidentia suppositionis, quod quantùm fieri possit, vitandum est in definitionibus.

Diuiditur autem suppositio in materialem, & formalem. Materialis est positio termini loco sui ipsius, vt in hac propositione, homo est nomen, ly, *homo*, supponit pro ipsa voce; non verò pro re significata: & dicitur materialis: quia tunc voces non exercēt officium signi, sed materialiter se habent in propositione. Suppositio formalis est positio termini loco rei significatæ; nam, vt dixit Arist. 1. Elencor. cap. 1. *Cum non*

liceat res ipsas in disserendo afferre, nominibus vice rerum vtimur: Hunc ergo vsum, quo nominibus vtimur loco rerum significatarum, appellamus suppositionem formalem: & dicitur talis: quia voces tunc sumuntur formaliter, vt signa.

Porrò suppositio formalis, alia est propria, alia impropria, seu Metaphorica, sicut de significatione diximus sup. c. 1. Deinde, propria est duplex, alia simplex, & alia realis, seu personalis. Suppositio simplex est positio termini, pro suo immediato, & primo significato tantùm: quòd cõtingit quãdò subiectum est terminus primæ intentionis; prædicatum verò secundæ, vt homo est species; ly enim, *homo*, non supponit pro Petro, vel Paulo, aliàs propositio esset falsa, sed tantùm pro natura humana in communi, quæ est primum, & immediatum significatum illius vocis. Hoc autem non solùm cõtingit in terminis communibus; sed etiam in terminis singularibus, vt cum dicitur Petrus est indiuiduum; ly enim, *Petrus*, tantùm supponit pro immediato significato, nẽpè pro hoc indiuiduo; non verò pro natura humana in communi, quæ est significatum remotum. Atque ita sicut propter suppositionem simplicem, hæc non est bona consequentia, homo est species; ergo Petrus est species: sic propter eandem suppositionẽ non valet è contra, Petrus est indiuiduum: ergo homo est indiuiduum.

Suppositio realis, seu personalis est positio termini, non solùm pro primo, & immediato; sed etiam pro secundo, & remoto significato, vt in his propositionibus, homo est animal, vel homo disputat: vbi ly *homo*, non tantùm supponit pro natura humana, sed etiam pro indiuiduis eius. Qui etiam modus suppositionis, non solùm inuenitur in terminis communibus, vt patet in exemplis positis (& tunc dicitur suppositio realis communis) sed etiam in terminis singularibus, vt cum dicitur Petrus studet: tunc enim Petrus supponit, non solùm pro immediato; sed etiam pro remoto significato, scilicet natura humana, & ita valet Petrus studet: ergo homo studet. Quæ suppositio appellatur realis discreta.

Præterea suppositio realis est duplex, alia accidentalis, & alia naturalis. Accidentalis est positio termini pro re existente, secundum tempus importatum per copulam, vel secundum exigẽtiam prædicati, vt cum dicitur homo est disputans, ly *homo* ratione copulæ supponit pro hominibus præsentibus, & ratione prædicati supponit pro viris: nam disputare non conuenit feminis. Quæ suppositio accidit, quando propositio est in materia contingenti. Suppositio naturalis est positio termini pro omnibus suis significatis, tam existentibus, quàm non existentibus: quòd contingit, quando propositio est in materia naturali; tunc enim illa copula *est*, non importat tempus præsens, sed vnionem quandam perpetuam inter prædicatum, & subiectum, & ideò tales propositiones dicuntur absolui à tempore: quia non vniunt extrema pro aliquo determinato tempore, sed semper propositio est vera, quamuis extrema in rerum natura non existant.

Rursus suppositio communis est quadruplex. Prima dicitur distributiua, & contingit, quandò terminus accipitur pro omnibus suis significatis seorsim, & copulatiuè sumptis, ita scilicet, vt prædicatũ de omnibus illis in propositione copulatiua verificetur, v. g. in hac propositione homo est animal, ly *homo* supponit distributiuè; quia supponit pro hoc, & illo homine seorsim, & copulatiuè, atque ita verum est dicere:

hic homo est animal, & hic homo est animal; &c.

Secunda appellatur copulatiua, & est acceptio termini pro omnibus suis significatis non seorsim, sed simul, & collectiuè sumptis, vt in hac propositione omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ly, *Apostoli*, non supponit pro his, vel illis Apostolis seorsim sumptis, sed pro omnibus collectiuè; non enim valet: omnes Apostoli sunt duodecim: ergo Petrus & Paulus sunt duodecim: benè tamen valet: ergo isti, & isti, & isti simul sumpti sunt duodecim.

Tertia est suppositio determinata, quando scilicet terminus accipitur pro omnibus suis significatis sumptis seorsim, & disiunctiuè, vt aliquis homo est albus; non enim licet inferre in propositione copulatiua: ergo hic homo est albus, & hic homo est albus, sed solùm in propositione disiunctiua: ergo hic homo, vel hic homo est albus.

Quarta tandem appellatur suppositio confusa, & contingit quando terminus accipitur pro omnibus significatis simul, & disiunctim: id est, quando ita terminus sub disiunctione sumitur pro hoc, vel illo significato (in quo differt hæc suppositio à distributiua,) vt non determinatè supponat pro aliquo (in quo etiam distinguitur à determinata), sed confusè pro omnibus simul, sub disiunctione tamen sumptis, vt dictum est: verbi gratia, in hac propositione, oculus requiritur ad videndum, ly, *oculus*, non supponit determinatè pro vno oculo, sicut si diceremus, aliquis oculus requiritur ad videndum: nec similiter supponit distributiuè pro omnibus seorsim, & copulatiuè: non enim valet, ergo iste oculus requiritur: sed supponit cum quadam confusione, pro omnibus simul, sub disiunctione tamen, & sic bene valet: ergo iste, vel ille oculus requiritur ad videndum.

Denique suppositio distributiua est duplex. Alia pro singulis generum, quæ etiam solet appellari completa, & est acceptio termini, non solùm pro omnibus speciebus, sed etiam pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal est viuens, quæ facit hunc sensum, hoc animal, & hoc animal, & hic homo, & hic homo est viuens. Alia est pro generibus singulorum, soletque appellari incompleta, & est acceptio termini pro omnibus speciebus, non tamen pro omnibus indiuiduis earum, vt in hac propositione, omne animal fuit in arca Noe: reddit enim hunc sensum, ex omnibus speciebus animalis aliquod animal fuit in arca Noe.

His explicatis: quia terminorum suppositio maxime variatur ex admixtione signorum, quæ suprà diximus esse terminos syncategorematicos, oportet illa explicare, priùs quàm regulas statuamus ad suppositiones cognoscendas. Signa ergo sunt in triplici differentia. Quædam purè vniuersalia, vt *omnis*, *nullus*. Quædam purè particularia, vt *aliquis*, *quidam*. Et alia mixta ex particulari, & vniuersali, vt *vterque*, id est, aliquorum duorum omnis; *neuter*, id est aliquorum duorum nullus: *alter*, id est omnium duorum aliquis: atque etiam termini numerales, vt *bis*, *tria*, &c. Quæ omnia sunt signa mixta ex vniuersali, & particulari, sicut *semper*, *aliquando*, & similia, miscentur ex categorematico, & & syncategorematico.

Hoc igitur supposito: quando terminus nullo afficitur signo, & propositio est in materia contingenti, supponit determinatè; si autem propositio fuerit in materia naturali, aut remota, supponit distributiuè, quia vt infrà constabit, propositio indifinita in materia contingenti æquiualet particulari, in materia verò naturali, & remota æqui-

ualet vniuersali. Quando verò terminis afficitur aliquo signo, ad cognoscendum quomodo supponat, sequentes regulæ sunt obseruandæ.

Prima pro signis vniuersalibus. Signum vniuersale affirmatiuum distribuit terminos proximos, & confundit remotos, hoc est, subiectum facit supponere distributiuè, prædicatum verò confusè, vt in hac propositione, *Omnis homo est animal*, vbi homo supponit distributiuè, animal verò confusè. (Excipitur suppositio copulata, quæ non variatur ratione signi vniuersalis, vt omnes Apostoli sunt duodecim, vbi ly, *Apostoli*, non supponit distributiuè, sed copulatè,) si verò signum fuerit vniuersale negatiuum, distribuit terminos, tam proximos, quàm remotos, scilicet prædicatum, & subiectum, vt in hac, *nullus homo est equus*, vbi homo, & equus supponunt distributiuè.

Secunda regula pro signis particularibus. Signum particulare affirmatiuum facit terminum proximum supponere determinatè; remotum verò intactum relinquit: vt *aliquis homo est animal*, vbi homo supponit determinatè, animal verò, ac si nullum esset signum: si vero signum fuerit particulare negatiuum, terminum quidem proximum determinat, remotum verò distribuit ratione negationis, vt *aliquis homo non est albus*.

Tertia regula pro signis mixtis ex vniuersali, & particulari. Hæc signa partim distribuunt, & partim determinant terminos immediatos: verbi gratia, *alter*, binarium distribuit, & disiungit: quando enim dicitur, alter oculus est dexter, sensus est: omnium duorum iste, vel ille est dexter. Similiter, *vterque* binarium quasi determinat, & copulatiuè distribuit pro hoc, & illo: nam cum dicitur, vterque pes est claudus, sensus est: aliquorum duorum pedum iste, & iste est claudus. Vbi obseruandum est, quòd quia aliqua ex his signis magis accedunt ad purè vniuersalia, vt *vterque*, & *neuter*; alia verò propinquiora sunt purè particularibus: ideo cum proportione dicendum est, quòd in prioribus magis cernitur suppositio distributiua; in posterioribus verò, determinata.

Quarta regula pro mixtis ex termino categorematico, & syncategorematico, est; idem de illis iudicandum esse ac si categorema, & syncategorema forent disiuncta. Et ideò quando signum, quod includit terminus mixtus, est vniuersale affirmatiuum, vt *semper*, id est, omni tempore, distribuit terminum categorematicum, cui coniungitur scilicet tempus; alios verò confundit: vt si dicas, *semper homo disputat*, ibi tempus distribuitur, homo verò, & alij termini confunduntur: quando autē signum est vniuersale negatiuum, vt *numquam*, distribuit, tam categorema cum quo iungitur, quàm alios terminos, vt si dicas: *numquam homo disputat*. Et idem seruata proportione dicendum est de alijs.

Quinta, & vltima regula est, quòd quilibet terminus, cui applicatur actio verbi, confunditur, vt cum quis dicit, *bis cantaui Missam*, ibi Missa, confunditur: quia confusus remanet sensus, an cantaret duas Missas, vel bis cantaret eandem. Et hæc signa appellantur specialis confusionis.

Tandem duo alia obseruanda sunt. Primum est has regulas intelligendas esse tam respectu terminorum, qui ponuntur in recto, quàm eorum, qui ponuntur in obliquo. Vnde in hac propositione: *Aliquis equus hominis currit*, ly, *hominis*. Supponit determinate, sicut equus. Similiter in hac. *Omnis equus hominis currit*, ly, *hominis*, supponit distributiuè.

Secundum est, quòd si plura signa afficiant eundem terminum, tunc attendatur signum æquipolens, & quo modo istud fecerit terminum supponere eodem modo efficient alia duo: verbi gratia, in hac propositione, *Non omnis homo est animal*: quia *non omnis*, valet idem ac *Aliquis non*, ideò talis propositio æquiualet huic, *Aliquis homo non est animal*, ac proinde in illa homo supponet determinatè, animal verò distributiuè iuxta secundam regulam. Si verò quodlibet signum afficit suum terminum, in eo exercet proprium officium, & consequenter impedit alium, vt in hac propositione: *Nullus equus est aliquis lapis*, ly, *equus*, supponit distributiuè, & *lapis* determinatè: quia licet illud signum negatiuũ, *nullus*, habeat vim distribuendi terminum remotum, iuxta primam regulam, impeditur tamen à signo secundo; quod afficit ipsum prædicatum, & sic non exercet suum officium respectu illius. Hæc autem omnia sunt valdè notanda pro dicendis: nam ex varietate suppositionis oriuntur ferè omnes defectus argumentationum, vt infra videbimus.

CAPVT VI.

De ampliatione, restrictione, alienatione, & diminutione.

Ampliatio est *Extensio termini à minori ad maiorem suppositionem*, vt in hac propositione; Petrus currit, ly *Petrus*, non solùm supponit pro tempore futuro, sed ampliatur ad præsens: quia reddit hunc sensum, qui est, vel erit, curret. Duplex autem est ampliatio alia temporum; quando scilicet suppositio termini extenditur ad varias differentias temporis, quæ apud Logicos sunt quinque, nempè præteritum, præsens, futurum, possibile, & imaginarium, vt in hac propositione, *auarus expetit pecunias*, pecuniæ ampliantur ad omnes differentias temporis: quia reddit hunc sensum: auarus expetit pecunias, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, vel sunt possibiles, vel imaginariæ. Alia est ampliatio temporum, & suppositorum, quando scilicet suppositio termini extenditur, non solùm ad differentias temporis, sed etiam ad plura subiecta; vt in hac propositione, *Iusti in perpetuum viuent*, ly, *iusti* non solùm ampliatur ad tempus præsens, & futurum ratione illius verbi de futuro, sed etiam ad homines præsentes, & futuros. Et hæc ampliatio conuenit terminis communibus, prima verò singularibus.

Restrictio (quæ ampliationi opponitur) est *coarctatio termini à maiori ad minorem suppositionem*. Fit autem quatuor modis. *Primò* per copulam implicationis, vt homo qui est iustus, diligit Deum; vbi ly *homo* restringitur ad solos iustos. *Secundò* per applicationem substantiui inferioris, vt animal homo disputat. *Tertiò* per positionem adiectiui ex parte eiusdem extremi; vt homo albus disgregat visum. Et *Quarto*, per additionem casus obli[illegible]ui; vt doctrina D. Thomæ præstantior de aliis.

Alienatio *Est translatio termini à propria, ad impropriam significationem*: vt in hac propositione, *Vicit leo de Tribu Iuda*, vbi *leo* transfertur à propria significatione, ad significandum Christum Dominum.

Tandem diminutio est *Detractio partis suppositionis*: vt quando dicitur, *Æthyops est albus secundùm dentes*, ly *albus* non supponit pro toto homine, sed pro quadam eius parte, scilicet dentibus; & hoc solet appellari, *dictum secundùm quid*. Si autem contingat terminum detrahi à tota significatione,

tunc dicitur remotio: vt si diceremus, homo irrationalis est brutum. Plura circa hæc possent annotari, quæ tractant aliqui, sed vt facilia, & solo naturalis rationis ductu nota prætermittenda sunt.

CAPVT VLTIMVM.

De Appellatione.

APpellatio est *Applicatio significati formalis vnius termini ad significatum alterius.* Pro cuius intelligentia notandum est, in termino concreto duplex significatum reperiri: alterum formale: & est ipsa forma, quam concretum significat; vt humanitas, & albedo sunt significata formalia hominis, & albi: alterum verò materiale, & est subiectum, seu suppositum, quod concernit nomen concretum: vt corpus est significatum materiale albi; & persona est significatum materiale hominis. Appellare ergo erit applicare significatum formale vnius termini ad significatum, siue materiale, siue formale alterius; & propterea terminus, qui applicatur, dicitur appellans; ille verò cui applicatur, dicitur appellatus.

Hinc sequitur primò, terminum appellantem debere esse connotatiuum, vt possit applicari alteri: nam vt diximus suprà cap. 4. de ratione huius termini est significare per modum alteri adiacentis. Terminus verò appellatus non necessariò est connotatiuus; sed sufficit esse categorematicum.

Secundò, etiam sequitur, appellationem esse duplicem, aliam materialem, nempè quãdo applicatur significatum formale vnius termini suprà significatum materiale alterius: vt in hac propositione: *Petrus Logicus est magnus*, vbi magnitudo non applicatur Petro ratione Logicæ, sed ratione corporis: & aliam formalem, quando scilicet applicatur significatum formale vnius supra significatum formale alterius: vt si dicas, *Petrus est Logicus magnus*: ibi enim magnitudo non appellat suprà Petrum ratione corporis, sed ratione Logicæ.

Hoc supposito: pro appellationibus cognoscendis aliquæ regulæ obseruandæ sunt. Prima: quando subiectum est terminus concretus; prædicatum verò connotatiuus; connotatiuus applicat suum formale significatum supra materiale absoluti. Hac de causa, ista propositio est falsa, *Christus est factus*: quia illud participium appellat suprà suppositum Christi Domini, quod est Verbum Diuinum, cui repugnat fieri. Et eadem ratione, hæc est vera, *Christus est æternus*; iuxta illud Pauli ad Hebr. vlt. *Christus heri, & hodie: ipse, & in sæcula.*

Dices: in hac propositione, *album est disgregatiuum visus*, prædicatum appellat suprà formale albi, nempè albedinem, & non tantùm suprà corpus: ergo falsa est regula adducta. Respondetur negando antecedens: nam sensus propositionis est, quòd habens albedinem disgregat visum: & ex vi sermonis non curat propositio, an id proueniat ratione albedinis, vel aliunde.

Secunda regula: quando ex parte subiecti sunt nomen absolutum, & connotatiuum; & ex parte prædicati est aliud connotatiuum; istud appellat suprà absolutum, seu substantiuum, quod est à parte subiecti: vt in hac propositione, *Petrus Logicus est magnus*, ibi magnitudo tantùm appellat suprà Petrum, & non suprà Logicum. Si verò à parte subiecti sit tantùm substantiuum; & à parte prædicati duo adiectiua, seu connotatiua; tunc vnum adiectiuum appellat suprà aliud, vt in hac

positione, *Petrus est Logicus magnus.*

Tertia regula: verba significantia aliquem actum, siue internum, siue externum; applicant suam actionem suprà significatum formale termini, cui iunguntur, & non suprà materiale; vt cum dicis, vidi Papam, vel facio calceum; sensus est te vidisse Papam, dùm erat Papa; & efficere formam calcei, non verò eius materiam.

Quarta regula: nomina numeralia primitiua, vt *duo, tres, quatuor,* &c. quãdo applicantur terminis substantiuis, non solùm appellant suprà significatum materiale, sed etiam suprà formale: & ideò vtrumque multiplicant: vt si dicas, *video tres homines*: sensus est, video tria supposita habentia tres humanitates. Si verò talia nomina applicentur terminis adiectiuis, non solùm appellant suprà significatum materiale eorum, & illum tantùm multiplicant: non verò significatum formale: vt cum dicis, *vidi duo alba*, sensus est vidisse duo subiecta habentia albedinem: essetque propositio vera, etiam si per impossibile vna albedo esset in vtroque.

Propter hanc regulam ista propositio est hæretica, *In diuinis sunt tres Dij:* quia reddit hunc sensum: in diuinis sunt tria supposita habentia tres Deitates, quod est contra fidem. Istæ verò sunt veræ, & Catholicæ: *In diuinis sunt tres diuini, tres omnipotentes, tres sapientes, tres æterni, &c.* si hæc omnia sumantur adiectiuè: quia sensus est; in diuinis sunt tria supposita habentia Deitatem, omnipotentiam, æternitatem, &c. Non verò si sumantur substantiuè; quo sensu loquitur Athanasius in symbolo. Videatur Diu. Thom. 1 part. quæst. 39. art. 3. & Caietan. ibid.

Propter eandem etiam regulam, si vna persona diuina assumeret plures humanitates, non dicerentur plures homines; sicut neque è contra, si plures personæ assumerent eandem humanitatem: possent tamen tunc dici plures humani. Si verò plures personæ assumerent plures naturas, verè dicerentur plures homines: quia tunc multiplicaretur tam significatum materiale, quàm formale; quod requiritur ad multiplicationem termini substantiui, vt explicatum est. Videatur D. Tho. 3. p. q. 3. a. 6. & 7.

In fine huius capitis notandum est, quòd consequentia redditur mala, si varietur appellatio, hoc est, si transit de formali ad materialem: & ideò non sequitur: calceus est corius; fit calceus: ergo fit corium. Quod etiam in aliis proprietatibus terminorum contingit, vt consideranti patebit, & constabit amplius ex dicendis.

LIBER SECVNDVS
DE PROPOSITIONE, ET passionibus eius.

COGNITIS vocibus simplicibus, quæ ad primam operationem intellectus dirigendam pertinent: transeundum est ad propositiones, quæ ex illis componuntur, & secundæ operationi deseruiunt. Cum autem oratio sit quid superius ad propositionem, vt postea constabit; & hæc coalescat ex nomine, & verbo: ideo de his tribus, antequam ad ipsam accedamus, aliqua prælibenda sunt.

CAPVT PRIMVM.
DE NOMINE, ET VERBO.

PLVRES partes orationis considerant Grammatici, & Rhetores: quia ad congruitatem, & ornatum illius sunt omnes necessariæ. Dialecticus verò, cum solùm intendat verum à falso secernere; duas tantùm considerat, quæ propositioni deseruiunt: scilicet *nomen, & verbum:* de quibus Aristot. lib. 1. Periherm. antequam de propositione ageret, disputauit. Quamuis autem explicatum sit à nobis, in quo differant terminus, & nomen; huius tamen ampliorem notitiam oportet tradere, vt ita, in quo à verbo differat, cognoscamus.

Nomen ergo ex Arist. ibidem c. 1. est *vox significatiua ad placitum, sine tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta.* Dicitur, *vox significatiua*, vt excludantur non significatiuæ: *ad placitum*; vt excludantur signa naturalia: *sine tempore*; vt excludatur verbum, cuius proprium est significare cum tempore, vt postea explicabimus: *cuius nulla pars, &c.* vt excludatur oratio: *finita*; vt excludatur nomen infinitum; & tandem additur, *recta*; vt excludantur casus obliqui. Ex quo constat Arist. in præsenti definisse nomen, in strictissima significatione, inquãtùm scilicet potest deseruire propositioni scientificæ, vt suprà notabamus. Propter quod excludit à ratione nominis propriè dicti terminos complexos, infinitos, syncategorematicos, & obliquos; qui omnes; sicut secundùm quid tantum appellantur termini, ita etiam secundum quid tantum possunt dici nomina.

Verbum etiam ex eodem Aristot. cap. 2. est *vox significatiua ad placitum, cum tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta: & est semper eorum, quæ de altero dicuntur nota.* Priores particulæ scilicet, *vox significatiua ad placitum, cuius nulla pars separata significat* ex dictis notæ sunt; vt autem intelligatur, quæ sequitur, scilicet, *cum tempore:* obseruãdum est non esse idem, *significare tempus, connotare tempus*, & *significare cum tempore.* Illud ergo dicitur significare tempus, quod impositum est ad significandum tempus, vel aliquam partem eius; vt *annus, dies, tem-*

pus, &c. Illud verò dicitur connotare tempus, quod significat aliquid inferens, & concernens aliquod tempus, ex eo quod determinato tempore fieri soleat; vt *Cœna*, *prandium*, & similia. Illud autem dicitur significare cum tempore, quod significat quasi in actu exercito aliquam actionem, vel passionem, quæ fiunt in tempore; provt in illo fiunt; vt *currit, vincit, &c.* Primum, & secundum conueniunt nomini: tertium verò soli verbo, & participio: & ita per illam particulam, *cum tempore*, differt verbum à nomine; per vltimam verò, scilicet, *est eorum, quæ de altero dicuntur nota*, differt à participio, quod licet significet cum tempore: nunquam tamen potest esse copula propositionis, seu vnio, & nota extremorum, quæ in illa coniunguntur.

Additur etiam in definitione, *finita*, vt excludantur verba infinita, vt *non currit*, & similia: nam vt rectè, ait Arist. ibidem, tam nomina, quàm verba infinita non habẽt determinatam significationem; vtpotè quæ tam enti, quàm non enti possunt conuenire. Tãdem additur, *recta*, vt excludantur alia tempora, & modi, præter præsens indicatiui: cum enim ibi Arist. loquatur de verbo, quod per se potest enuntiare veritatem independenter ab alio: ideo solùm præsens indicatiui modi appellat verbum; quia alia tempora dependenter ab illo enuntiant veritatem: inde enim hæc propositio de præterito *homo cucurrit*, est vera: quia aliquando de præsenti fuit vera: & idem est de futuro, vt de se patet.

CAPVT II.

DE ORATIONE.

ORatio ex Arist. vbi suprà cap. 4. est *vox significatiua ad placitum*, *cuius aliqua pars separata significat*, vt homo albus. Dicitur, *vox significatiua ad placitum*, abstrahendo ab hoc, quòd sit vna, vel plures, & in hac particula conuenit oratio cum nomine, & verbo: differt verò ab illis per aliam subsequentem; scilicet, *cuius aliqua pars separata significat*. Vbi notandum est cum D. Tho. super hunc locum lect. 6. quòd, *significare*, sumitur hîc ab Arist. in rigore, vt scilicet conuenit in termino categorematico, & distinguitur à *consignificare*, quod est proprium syncategorematici: idque declarauit trãslatio antiqua, dum vertit: *Oratio est vox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est*. Quò fit, vt ad rationem orationis sufficiat vnam eius partem esse terminum categorematicum: ac proinde hæ sunt veræ orationes, *omnis homo, nullus equus, &c.* iuxta quod intelligendum est, quod suprà in præambulis diximus, scilicet orationem esse plures voces diuersa significantes: non enim est sensus quamlibet debet debere propriè significare; sed sufficit, si vna significet, & alia consignificet, vt explicatum est.

Diuiditur oratio ab Arist. ibid. in enuntiatiuam, & non enuntiatiuam. Enuntiatiua est illa, quæ aliquid affirmat, vel negat; & hæc, nomine in cõplexo appellatur propositio, quæ semper fit per verbum indicatiui modi: vt cum dicitur, *Homo est animal.* Non enuntiatiua est illa, quæ nihil affirmat, vel negat: sub qua comprehenduntur omnes orationes, in quibus non reperitur veritas, vel falsitas: siue illæ sint imperfectæ, vt communiter appellant Doctores eas, quæ non generant perfectum sensum, nec relinquunt animũ audientis quietum: vt homo albus, & orationes subiunctiui, & infinitiui modi: siue sint orationes perfectæ intra limites non enuntiatiuarum, quales sunt

eæ, quæ generant perfectum ſenſum, & relinquũt animum audientis quietũ: cum tamen nihil enuntient, vt ſunt orationes imperatiui, & optatiui modi.

Sub oratione etiam non enuntiatiua cõprehenduntur tres modi ſciendi, ſupra explicati: nam quamuis duo priores poſſint appellari orationes imperfectæ, eo quòd ſecundùm ſe, & præciſis alijs non relinquant animum audientis quietum, tertius verò ſit oratio perfecta; cum generet perfectum ſenſum: omnes tamen conueniunt in hoc, quod eſt eſſe orationes non enutiatiuas; cum in eis nulla reperiatur veritas, vel falſitas. Quòd quidẽ de definitione teſtatur expreſsè Ariſt. vbi ſup. c. 5. dicens: *Etenim hominis definitio, niſi eſt, aut erat, aut erit, aut eiuſmodi quidquam addatur, nondum eſt oratio enuntiatiua.* De diuiſione etiam idem conſtat: nam omne diuiſum intraret diuiſionẽ, eſſetque ſimul ignotum, & pars modi ſciendi, quod eſt abſurdum. Et tandem de argumentatione (de qua tamen poterat eſſe difficultas, eò quòd componatur ex propoſitionibus) idem dicendum eſt, nimirũ ipſam, formaliter vt eſt ratiocinatio, & diſcurſus, non eſſe orationem enuntiatiuam; cum in diſcurſu non ſit veritas, vel falſitas: cuius ſignum eſt conſequẽtiam propriè loquẽdo non dici veram, vel falſam; ſed bonam, aut malam.

Dices: plures orationes imperfectæ ſunt termini complexi; quomodò ergo fieri poteſt, vt idem ſit ſub genere termini, & orationis; ſi terminus, & oratio non ſunt inter ſe ſubordinata: ex eo enim quod planta, & animal ſunt genera non ſubordinata, repugnat aliquid ſimul contineri ſub vtroq;. Quod autem terminus, & oratio ſint genera non ſubordinata, manifeſtum eſt: nam vel terminus continetur ſub oratione, vel oratio, ſub termino: non primum: quia iam omnis terminus eſſet oratio, quod conſtat eſſe falſum: neque ſecundum: quia iam terminus contineret ſub ſe orationem, & conſequenter propoſitionem; ac proinde prædicaretur de illis, quod eſt abſurdum: ergo idem nõ poteſt eſſe ſimul terminus, & oratio.

Valdè torquentur aliqui hoc argumento: ſed certè non habet vim, ſi intentiones iſtæ rectè perpendantur. Reſpondetur ergo concedendo, terminum non eſſe genus reſpectu orationis, neq; è contra, vt per ſe patet, & conuincit argumentum: indẽ tamen ſolùm ſequitur eandem rem non poſſe eſſentialiter contineri ſub vtroque; neque amplius probat exemplum ibi adductum. Hoc autem non contingit in præſenti: nam ſecundæ intentiones conſtitutiuæ termini, & orationis ſunt quædam accidentia rationis, quæ accidentaliter conueniunt vocibus ab operatione intellectus; atque ita eadem entitas realis iſtarum vocum, *homo albus*, denominatur oratio à ſecunda intẽtione ſignificationis: deinde totum hoc coniunctum ex vocibus, & ſignificatione, quod dicitur oratio, denominatur terminus complexus ab alia ſecunda intentione, ratione cuius cõſideratur intra propoſitionem: & ita id, quod eſſentialiter ſunt voces, accidentaliter eſt oratio; & id, quod eſſentialiter eſt oratio, accidentaliter eſt terminus complexus, quod non ſolum non repugnat, ſed perſæpè contingit, vt patet in entibus realibus: nã homo accidentaliter denominatur extenſus à quantitate; & totũ coniunctũ ex homine, & quãtitate rurſus denominatur accidentaliter album ab albedine; ac proinde eadem entitas hominis accidentaliter continetur ſub quãtitate, & qualitate, quæ ſunt diuerſa genera inter ſe nõ ſubordinata: ſic ergo in præſenti eadem entitas illarum vocum accidentaliter tantùm continetur ſub termino, & oratione, vt explicatum eſt.

Secundò objicies: oratio, quæ est manifestatiua ignoti, necessariò debet generare perfectum sensum, & relinquere quietum animum audientis: ergo vel definitio, & diuisio non sunt orationes manifestatiuæ ignoti, vel sunt orationes perfectæ.

Respondetur aliud esse, manifestare ignotum: aliud verò id, quod communiter Doctores appellant, generare perfectum sensum: ad hoc enim opus est verbo copulante ea, quæ habent rationem agentis, & patientis in oratione: quod licet interdum fiet absque enuntiatione, vt quando precando dicimus: *Miserere mei Deus*; tamen nunquam fit absque verbo, vt per se patet. At verò explicare ignotum est afferre distinctè ea, quæ confusè in illo continebantur; & ideò quādo ignotum non continet verbum, vt contingit in incōplexo; ad ipsum explicandum non requiritur aliquod verbum: sed sufficit adducere genus, & differentiā definiti: vel membra diuidentia diuisi. Quo fit, vt quāuis de definitione, & diuisione propriè dicatur esse manifestatiuas ignoti; non tamen generare perfectum sensum, aut relinquere quietum animū audientis: quia in se nullum includunt verbum. Et hoc sensu appellantur à Doctoribus orationes imperfectæ.

Igitur de modis sciendi, qui, vt vidimus, sunt orationes non enuntiatiuę, & pertinēt ad institutum Dialecticum, supra egimus. De alijs verò orationibus non enuntiatiuis, vt sunt, quæ fiunt in optatiuo, imperatiuo, aut alijs similibus modis, nihil est in præsenti disputandum: quia vt inquit Aristot. cap. 4. citato: *Cateræ igitur orationes missæ fiant; quoniam artis Rhetoricæ, vel Poëticæ magis propria est earum consideratio: enuntiatiua autem præsentis est inspectionis.* Et ideò in sequentibus de propositione differemus.

CAPVT III.

DE PROPOSITIONE IN communi, & eius diuisionibus.

PRopositio solet definiri sic: *Est oratio verum, vel falsum significans.* Quæ definitio solùm est descriptiua: nam veritas, & falsitas sunt passiones propositionis, vt infrà dicemus. Et ideo essentialis, & quidditatiua definitio est, quam tradit Aristot. loco citato, scilicet: *Propositio est oratio enuntiatiua.* Cuius definitionis intelligentia satis constat ex dictis cap. præcedenti, neque indiget noua explicatione.

Diuidit autem statim Aristot. propositionem dicens: *est itaque vna prima enuntiatiua oratio: affirmatio: deinde negatio: cætera verò omnes coniunctione sunt vna.* Quibus verbis, notat optimè Diu. Thom. lect. 8. duas diuisiōnes propositionis sub breuiloquio posuisse Aristotelem. Prima est, qua diuiditur propositio in simplicem, & compositam; seu categoricam, & hypoteticam. Secunda est subdiuisio præcedentis, qua scilicet propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam.

Ad primam ergo diuisionem deueniendo: propositio simplex seu categorica est, quæ constat subiecto, & prædicato, tanquam partibus principalibus, & copula tanquam vnione, vt *homo est animal.* Pro cuius intelligentia sciendum est aliquando contingere, quòd subiectum sit vnica tantum dictio, vt in exemplo adducto; aliquando vna oratio, vt *homo albus disgregat visum*; aliquando etiam est vnica propositio, vt *homo qui est iustus, diligit Deu.* Hæc autem non obstat, quominùs

dictæ propositiones sint categoricæ: nã illa integra propositio habet vicem subiecti, quia implicatur in illo: & propterea vocatur copula implicationis : dicitur etiam copula minùs principalis: quia ex illa non attenditur veritas, vel falsitas propositionis, sed ex secunda: quæ propterea appellatur principalis. Et idem dicendum est de hac propositione: *Homo est animal est propositio*, & similibus: quia ibi illa prima propositio gerit vicem subiecti; atque ideò tota est propositio categorica. Vbi tandem nota, quod quandocumque in propositione categorica non explicatur prædicatum, id non est: quia reuera talis propositio careat predicato: sed quia est clausum in verbo, vt cum dicitur, *homo disputat*, sensus est, homo est disputans. Maneat ergo illam esse propositionem categoricam, quæ componitur ex subiecto, & predicato tanquam partibus; quod sufficienter explicuit Arist. eam appellando absolutè vnam, seu simplicem.

Propositio verò hypotetica, seu composita est illa, quæ constat ex propositionibus tanquã partibus principalibus aliqua vnione vnitis, vt *Magister docet, & discipulus audit*: de qua agemus cap. seq. Nunc autem videndum est, quæ sit ista diuisio: aliqui enim contendunt esse generis in species; sed immeritò: tum quia id repugnat Arist. in verbis adductis, vbi propositionem categoricam simpliciter appellat vnam; hypoteticam verò vnam tantùm coniunctione, seu secundùm quid: tum etiam quia est contra D. Thom. ibid. & opusc. 48. tract. de enuntiatione, cap. 6. vbi probat esse analogi in analogata. Idque facilè suadetur: quia *enuntiare*, in quo sita est essentia propositionis, secundùm quid tantùm conuenit hypoteticæ: non enim vnam propositionem de alia prædicat, sicut categorica predicat prædicatum de subiecto, in quo consistit propria ratio enuntiationis; sed tantùm vnit inter se propositiones categoricas, quod est vmbra quædam, & similitudo propriæ enuntiationis: ergo dicta diuisio solùm est analogi in analogata. Videatur Mas. 2. Periher. ca. 1. quæst. 5.

Veniamus ad secundam diuisionem, qua propositio categorica diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam. Quid autem vnaquæque sit, satis exprimunt ipsi termini: nam affirmatiua est, quæ iungit prædicatum cum subiecto, & respondet iudicio intellectus, provt appellatur compositio: negatiua verò est, quæ prędicatum à subiecto remouet, & correspondet iudicio, provt appellatur diuisio. Quæ diuisio propositionis verè est generis in species, quidquid dicant Sot. & alij: sic enim docet expresè D. Thom. cum Aristot. locis citatis, & defendunt communiter Doctores: videatur Masius vbi suprà quæst. 4.

Fundamentum est: quia affirmatiuum, & negatiuum diuidunt enuntiationem, formaliter quatenus est enuntiatio: ergo sunt differentiæ per se, & essentiales; & ex consequenti constituunt veras species. Probatur antecedens; tum quia vnum de alio dicere, in quo consistit enuntiatio, formaliter fit, vel applicando vnum alteri, in quo consistit affirmatio: vel remouendo vnum ab altero, in quo consistit negatio: tum etiam quia istæ differentiæ ita inter se pugnant, vt numquam in eadem propositione inueniantur; quod tamen non contingit in veritate, & falsitate: potest enim vna propositio transire de vera in falsam; non tamen de affirmatiua in negatiuam; quod signum manifestum est affirmatiuum, & negatiuum esse differentias essentiales propositionis: veritatem verò, & falsita-

tem, quædam accidentia illius. Ex quo tandem fit diuisionem propositionis in veram, & falsam tantùm esse subiecti in accidentia.

Vt autem aliàs diuisiones propositionis cognoscamus, notandum est, quòd sicut in substantia corporea, v. g. homine, quatuor reperiuntur, scilicet forma, materia, quantitas, & qualitas; sic suo modo intellectus eadem quatuor in propositione distinguit. *Forma* ergo est vnio illa prædicati, & subiecti secundùm affirmationem, vel negationem: de qua satis constat ex dictis. *Materia* verò est habitudo prędicati, antecedens ipsam vnionem, quæ fit per enuntiationem. *Quantitas* est illa magnitudo, secundùm quam propositio dicitur vniuersalis, seu particularis. Et appellatur quantitas: quia sicut ratione quantitas realis res sunt magnæ, aut paruæ; ita propositio ratione talis magnitudinis est vniuersalis, vel particularis. Tandem *qualitas* propositionis est illa, secundùm quàm dicitur vera, vel falsa: quia veritas, & falsitas, sunt quasi passiones propositionis, vt diximus.

Porrò materia propositionis est triplex, sicut triplex est habitudo, quam potest habere prędicatum respectu subiecti. Alia naturalis, quando scilicet prædicatum est de essentia, vel propria passio subiecti: alia contingens, quando scilicet prædicatum est accidens cōmune respectu subiecti: tunc enim contingenter se habet ad aliud; vtpotè quod non nascitur ex intrinseca natura eius; & alia remota, quando scilicet prædicatum repugnat subiecto. Vbi aduertendum est, manente eodem prædicato, & subiecto, semper manere eandem materiam propositionis; quantumuis ipsa varietur penes affirmationem, vel negationem; vniuersalitatem, vel particularitatem; aut veritatem, vel falsitatem. Cuius ratio est, quia semper manet illa habitudo extremorum, quæ consideratur ante ipsam actualem prædicationem. Et ideò istæ propositiones sunt in materia naturali, *homo est animal, homo non est animal*: & hæ in materia contingenti, *Omnis homo est albus, aliquis homo non est albus*: & hæ in materia remota, *homo est lapis, homo non est lapis.*

His explicatis: primò diuiditur propositio ratione materiæ in necessariam, contingentem, & impossibilem. Necessaria est, quæ enuntiat rem, quæ aliter se habere non potest: contingens, quæ aliter se habere potest: impossibilis verò est, quæ enuntiat rem, quæ sic se habere non potest. Quod fit, vt non sint idem propositionem esse in materia naturali, & esse necessariam: si quidem hæc, *Homo non est animal*, est in materia naturali; & tamen est impossibilis. Similiter nō sunt idem propositionem esse in materia remota, & esse impossibilem: nam hæc, *Homo non est equus*, est in materia remota; & tamen est necessaria. Quod vt plenè percipiatur obseruanda est sequens regula, quòd scilicet in materia naturali omnis propositio affirmatiua est necessaria; negatiua verò, impossibilis: in materia autem remota omnis propositio negatiua est necessaria, affirmatiua verò, impossibilis: at in materia contingenti, tam affirmatiua, quàm negatiua semper manent contingentes.

Secundò diuiditur propositio ratione quantitatis in vniuersalem, indefinitam, particularem, & singularem. Vniuersalis est, cuius subiectum est terminus cōmunis signo vniuersali affectus, vt *omnis homo est animal, nullus homo est animal.* Indefinita est, cuius subiectum est terminus communis nullo signo affectus, quæ si fuerit in materia naturali, & remota, æquiualet vniuersali; si verò fuerit in materia contingenti,

ſicque ſatis apparet propoſitionem diſiunctiuam eſſe falſam, cuius vtraque pars eſt vera; in qua proprietate, & rigore loquuntur D. Thom. & Dialectici. Secundo verò modo ſolet interdum ſumi coniunctio diſiunctiua, non in rigore diſiunctiuo, ſed vt valet idem, ac *ſaltem*, vel *ad minus*: & tunc reddit hunc ſenſum: vnum ſaltem iſtorum eſt verum: quomodo ſatis patet ad veritatem diſiunctiuæ non obeſſe, quòd vtraque pars ſit vera.

Propoſitio conditionalis eſt illa, cuius partes principales vniuntur media particula, *ſi*, aut alia conſimili: v. g. *Si Petrus diſputat*, *loquitur*; *ſi equus eſt rationalis*, *eſt riſibilis*; & aliæ huiuſmodi. In quibus: quia ſimul etiam ſunt argumentationes, vt ſupra in præambulis vidimus; ideò vna oratio, ſeu propoſitio categorica vnitur alteri per modum cuiuſdam conſecutionis; atque ita prima appellatur antecedens; ſecunda verò, conſequens. Quod etiam proportionabiliter inuenitur in propoſitione hypotetica rationali, & cauſali: & propterea ſub conditionali comprehenduntur à D. Thom. vt ſupra vidimus. Eſt autem propoſitio rationalis, cuius partes principales vniuntur media particula, *ergo*, vel *igitur*, vt ſi dicas; *Petrus ambulat*, *ergo mouetur*. Cauſalis vero eſt, cuius partes principales vniuntur media particula, *quia*, aut alia coniunctione cauſali; vt cum dicitur, *quia ignis eſt*, *calor eſt*.

Dices: quomodo eadem oratio poteſt eſſe ſimul argumentatio, & propoſitio; cum hæc eſſentialiter ſit oratio enuntiatiua; cui proinde conuenit eſſe veram, vel falſam: illa verò contineatur ſub oratione non enuntiatiua; cui cõſequenter ſolũ poteſt conuenire eſſe eſſe bonam, vel malã, vt ſupra diximus.

Reſpondetur, quod ſicut propoſitio hypotetica ſecundum quid tantùm participat rationem propoſitionis, ita ſecundum quid tantùm eſt enunciatio; & ſecundum quid tantùm dicitur affirmatiua, vel negatiua vera, vel falſa, &c. cui enim ſecundum quid conuenit aliqua eſſentia, ſecundùm quid etiam conueniunt, quæ talem eſſentiam comitantur. Non eſt autem inconueniens, vt id, quod ſimpliciter eſt in vno genere, ſecũdum quid pertineat ad aliud, cuius aliqualem rationem participat. Et ſic contingit in præſenti: quia enim particulæ conditionales, cauſales, & rationales ſimpliciter ſunt notæ illationis, ſimpliciter conſtituunt argumentationes, quæ ſunt orationes non enuntiatiuæ; & provt ſic dicuntur bonæ, vel malæ; quia verò ibi etiam interuenit quidã modus enuntiationis, ſaltem virtualiter: ideò tales orationes ſecundũ quid participant rationẽ propoſitionis; & provt ſic dicuntur veræ, vel falſæ. Vide Huertos hîc c. 5. q. 19. a. 1. ad 4.

Igitur ad hanc veritatem iſtarum propoſitionum, generaliter requiritur, vt categorica, quæ dicitur conſequens, ſequatur ex alia, quæ eſt antecedens; ſeu quòd conſecutio ſit bona: hoc tamen non ſufficit in omnibus; nam ad veritatem rationalis etiam eſt neceſſarium, vt ipſum antecedens ſit in ſe verum; defectu cuius hęc eſt falſa, *equus eſt homo, ergo eſt animal*. Ad veritatem autem propoſitionis cauſalis vltra requiritur, quòd antecedens ſit etiam cauſa conſequentis; defectu cuius hæc eſt falſa; *quia homo eſt riſibilis, eſt rationalis*. At verò, vt propoſitio conditionalis ſit vera, ſufficit illationem eſſe bonam, quãuis antecedens, & conſequens ſint falſa: & ideò, vt benè inquit D. Thom. opuſc. citato c. 8. hęc eſt vera, *ſi immobile currit, immobile mouetur*; hæc autẽ falſa, *ſi homo eſt albus, homo eſt muſicus*. Vnde etiã emanauit commune dictum, quòd conditionalis nihil ponit in eſſe.

Non est autem hoc loco prætereundū id, quod ex communi Dialecticorum doctrina notant rectè Didacus Albar. l. 2. de auxilijs disp. 7. & alij Theologi Thomistæ; scilicet, propositionem conditionalem posse dupliciter sumi: primo in rigore consequentiæ, ita vt dictio, *si*, accipiatur propriè illatiuè; & tunc ad veritatem illius sufficit, & requiritur, vt consequentia secundum se sit bona, seu quòd ex ipsa natura antecedentis, circumscriptis alijs, sequatur consequens; siue ipsum antecedens, & consequens sint in se vera, vel falsa; siue possibilia, aut impossibilia; siue necessaria, aut contingentia. Qua ratione D. Thom. 1. par. qu. 25. art. 3. ad 2. & alibi sæpè affirmat hanc propositionem esse veram, *si Deus vult peccare, peccabit*; sicut est ista, *si homo est asinus, habet quatuor pedes.* Quia autem consequentia, quæ secundum se est bona, semper est bona, & consequenter necessaria; & quæ secundum se est mala, semper est mala, & consequenter impossibilis; ideo omnis conditionalis illatiua vera, est necessaria: omnis autem falsa, impossibilis: ac proinde nulla datur conditionalis illatiua contingens. Quæ est expressa doctrina Angelici Doctoris opusc. citato, & lib. 7. Metaphysicæ lect. 13. Petri Hispan. tract. 1. Summul. cap. 17. Soti, & aliorum Dialecticorum ibidem.

Secundo modo potest sumi illa dictio, *si* concomitanter, ita scilicet, vt importet concomitantiam antecedentis, & consequentis propositionis conditionalis fundatam, non quidem in bonitate illationis secundum se, sed supposita aliqua promissione, aut proposito, vel alia causa, ratione cuius, posito in esse antecedenti, poneretur etiam consequens; vt patet in his conditionatis: *si pro me apud Regem intercesseris, dabo tibi equum: si heri venisses in domum amici, cœnasses cum illo*; & similibus. In quibus quamuis verè intercedat aliqua illatio, & consecutio: (hæc enim est inseparabilis à propositione conditionali, vt diximus;) tamen talis consequentia non est secundum se bona, & necessaria, ita vt ex vi antecedentis præcisè sumpti sequatur consequens; sed fundatur in aliqua promissione, aut proposito, ratione cuius ad positionem antecedentis sequitur consequens, vt dictum est.

Ad veritatem autem propositionis conditionalis hoc modo sumptæ sufficit, & requiritur, vt verè existat à parte rei fundamentum illius concomitantiæ antecedentis, & consequentis; vt patet in exemplis adductis. Ad hoc enim vt verè quis dicat, si pro me apud Regem intercesseris, dabo tibi equum; necessarium est tunc adesse propositum dandi equum, etiam si posteà, mutato consilio, non impleatur promissum. Quòd si promittens non habuit tale propositum, propositio fuit falsa, etiam si posteà, facta apud Regem intercessione, donetur equus: quod etiā patet in alio exemplo: & conuincitur manifestè in iuramentis promissorijs sub conditione. De quo videri potest D. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 7. ad 1.

Tandem circa propositiones hypoteticas obseruandum est tunc esse affirmatiuas, quando principalis earum copula affirmatur, siuè partes ipsę sint affirmatæ, siue negatæ: istæ enim sunt affirmatiuæ: *Si homo est animal, est sensibilis: si homo non est animal, non est sensibilis.* Tunc autem sunt negatiuæ, quando principalis copula negatur, siue partes sint affirmatæ, siue negatæ: vt *non si Petrus mouetur, currit: non si Petrus non mouetur, non currit.*

Loquendo autem de vniuersalitate, aut particularitate, Dialectici communiter fatentur propositiones hypoteticas ratione sui non habere quantitatem. Cum enim hæc in propositionibus sumatur ex subiecto, vt supra vidimus: hypoteticæ autem non componantur ex subiecto, & prædicato, vt patet: inde fit ipsas propriè non esse vniuersales, aut particulares. Propter quod etiam inter eas solùm attenditur oppositio contradictoria; quæ fit præponendo negationem toti propositioni, ita vt cadat supra copulam principalem, vt magis constabit ex dicendis.

Multa alia solent aliqui tractare de propositionibus hypoteticis, sed quia istæ secundùm quid participant rationem propositionis, ex quadam similitudine ad categoricas, vt supra dicebamus: ideò quidquid de his dictum fuerit, facilè poterit seruata proportione illis applicari: atque ita solùm restat agendum de propositionibus categoricis. Quia autem inter has propositiones longè faciliores sunt eæ, quæ nullo afficiuntur modo; & propterea appellantur simplices, ad distinctionem aliarum modificatarum difficiliorum, nempè modalium, exclusiuarum, reduplicatiuarum, & similium: ideò illarum proprietates priùs explicandæ sunt: per quod aditus patefiet ad istas cognoscendas.

CAPVT V.

DE OPPOSITIONE PROPOSITIONUM SIMPLICIUM.

SIcut ex habitudine, quam vnus terminus in propositione dicit ad alterum, resultant variæ eorum proprietates, scilicet suppositio, appellatio, &c. ita ex comparatione vnius propositionis ad aliam resultant quędam earum passiones, nempè oppositio, æquipolentia, & conuersio; de quibus in hoc, & sequenti capite agendum est. Ex quo patet nunc non esse sermonem de oppositione reali rerum, qualis est ea, quæ versatur inter calorem, & frigus: nam de hac agitur in postprędicamentis: neque similiter de oppositione terminorum, de qua actum est iam suprà lib. 1. c. 4. sed tantùm de oppositione, quæ inter propositiones inuenitur.

Hęc ergo oppositio, vt colligitur ex Arist. 1. Periher. cap. 4. *Est affirmatio, & negatio eiusdem de eodem*: siue *repugnantia inter propositionem affirmatiuam, & negatiuam eiusdem prædicati, & subiecti*. Ex qua definitione, si formaliter intelligatur, vt debet intelligi, inferũtur plura requisita ad oppositionem.

Primum est, vt copula principalis in vna sit affirmata; in alia verò negata: nam ex illa attenditur affirmatio, vel negatio propositionis: & propterea istæ non opponuntur: *Petrus, qui disputat, loquitur: Petrus, qui non disputat, loquitur.*

Secundò requiritur, vt in vtraque maneant idem pręadicatum, & subiectum, in nomine, in re significata, in integritate, in tempore, & in loco: nam hæc omnia significantur per ly *eiusdem de eodem*: ideò non oportet illa exprimere.

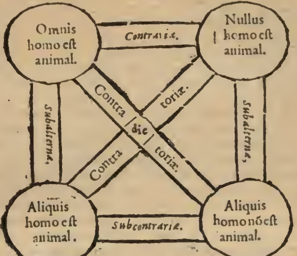
Defectu eiusdem nominis hæ non opponuntur: *Angelus est Dei*; *Angelus non est Deus: homo est albus*; *homo non est albedo.* Defectu eiusdem rei significatæ istæ non opponuntur: *Canis latrat*; *canis non latrat*, si in prima fiat suppositio pro latrabili, in secunda verò pro cœlesti: quod semper contingit in terminis æquiuocis, quando supponunt pro diuersis significatis.

Defectu integritatis illæ propositiones non opponuntur, in quarum altera deficit aliqua pars, vel modus prædicati, aut subiecti; quæ tamen erant in alia: itaque quidquid ponitur à parte subiecti, vel prędicati in vna propositione, siue sit casus obliquus, aduerbium copula implicationis, aut quid simile, debet etiam poni in alia, vt sit oppositio. Excipiuntur tamen signa, quæ afficiunt totam propositionem, & illam reddunt vniuersalem, vel particularem: in quibus aliquando est variatio, vt postea dicemus. Et defectu huius integritatis hæ non opponuntur: *Petrus currit*; *Petrus non currit velociter*: *omnis equus Regis possidetur à Rege*; *aliquis equus non possidetur à Rege*: *omnis homo est omne animal*; *aliquis homo non est animal*, &c.

Similiter defectu eiusdem temporis hæ non opponuntur: *Petrus disputat*; *Petrus non disputat*, si pro diuersis temporibus supponant. Et tandem defectu eiusdem loci hæ non opponuntur: *Magister est in aula*; *Magister non est in aula*, si prima proferatur, dum ille est in aula; secunda verò dum est in Ecclesia.

Quæ omnia hoc vno pręcepto comprehenduntur; vt scilicet in oppositione seruentur eædem proprietates terminorum, scilicet eadem suppositio, ampliatio, &c. excepta suppositione, quæ prouenit à signis afficientibus subiectum: hęc enim aliquando mutatur: semper tamen debet seruari eadem suppositio simplex, vel realis completa, vel incompleta, &c.

Oppositio autem hoc modo explicata est multiplex: alia dicitur contradictoria; alia contraria; & alia subcontraria: quibus etiam solet adiungi subalterna. Oppositio contradictoria inuenitur, quando vna propositio est vniuersalis, & alia particularis: contraria autem, quando ambæ sunt vniuersales: subcontraria verò, quando ambæ sunt particulares: in quibus omnibus oppositionibus, altera propositio debet esse affirmatiua, & altera negatiua: hoc enim est de ratione propriæ oppositionis, vt patet ex definitione explicata. Et ideo oppositio subalterna, quæ scilicet versatur inter propositiones, quarum vna est vniuersalis, & alia particularis; ambæ verò affirmatinę, vel negatiuę, non est propriè oppositio; cum non sit affirmatio, & negatio. Potest tamen secundum quid appellari talis; quia est inter propositiones habentes diuersam quantitatem. Dicitur verò subalterna: quia particularis continetur sub vniuersali: propter quod etiam hæc appellatur subalternans; illa verò, subalternata. Quæ omnia patent in sequenti figura.

Vt autem materia hæc omnino comprehendatur, aliqua obseruanda sunt. Primum est, quod quando subiectum est terminus communis, & supponit personaliter, seu realiter; requiritur ad oppositionem contradictoriam, vt vna propositio sit vniuersalis, & alia particularis, sicut patet in exemplo posito: si verò subiectum sit terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè: tunc debet manere in vtraque inuariatum, nulla mutata quantitate. Et ideò istæ sunt contradictoriæ: *Petrus currit*; *Petrus non currit*: *omnes Apostoli sunt duodecim*: *omnes Apostoli non sunt duodecim*: *ad equitandum requiritur equus*; *ad equitandum non requiritur equus*; *homo est species*; *homo non est species*, *&c.* Si autem mutaretur quantitas, non essent contradictoriæ, vt si dicas: *Omnes Apostoli Dei sunt duodecim*; *aliqui Apostoli Dei non sunt duodecim*. Huius autem rationem tangit optimè D. Tho. opusc. 48. tract. de enuntiatione cap. 8. cum enim cōtradictio sit maxima oppositionum, teste Aristot. 10. Metaphysicæ cap. 7. ac proindè nullum possit habere medium: consequens est, vt sit totalis remotio affirmationis per negationem. Quare: quia vniuersalis affirmatiua totaliter remouetur per negatiuam particularem; sicut negatiua vniuersalis, per particularem affirmatiuam, quando subiectum est terminus communis, & supponit personaliter: ideò in tali casu contradictio fit mutata quātitate. Quia verò, quando subiectum est terminus singularis, vel communis supponens copulatè, simpliciter, aut confusè; si tunc mutaretur quantitas propositionis, affirmatio non taliter remoueretur per negationem, vt patebit consideranti exempla adducta: ideò, vt inter similes propositiones maneat contradictio, debet manere eadem quantitas, vt explicatum est.

Secundò obseruandum est insignis

mixtis ex vniuersali, & particulari esse etiam suo modo oppositionem: quia enim animalia sunt magis vniuersalia, vt *vterque*, & *neuter*; alia magis particularia, vt *alter*, & *alter non*: ideò *vterque*, & *neuter* opponuntur contrariè; *neuter* verò, & *alter*, & similiter, *vterque*, & *alter non*, opponuntur contradictoriè; *alter* verò, & *alter non*, subcontrariæ. Eadem proportione ista coniunctio, *&*, est signum vniuersale; & coniunctio, *vel*, est signum particulare; & ideò, quando subiectum in propositione est copulatum (vt aiunt) media particula *&*, debet manere eadem coniunctio in propositione contraria; in contradictoria verò mutanda est in *vel*: verbi gratia, istæ sunt contrariæ: *Petrus, & equus est rationalis: Petrus, & equus non est rationalis*: istæ verò contradictoriæ: *Petrus, & equus est rationalis*; *Petrus, vel equus non est rationalis*. Quòd si in vtraque propositione extremum sit copulatum per *vel*, tunc sunt subcontrariæ: vt *Petrus, vel equus est rationalis*; *Petrus, vel equus non est rationalis*. Hæc autem intellige, quando partes subiecti non copulantur in ordine ad verbum de plurali; tunc enim subiectum ex vi talis verbi supponit copulatim; & sic censetur singulare: vt *Petrus & Paulus currunt*: propter quod tales propositiones tantùm opponuntur contradictoriè, sicut aliæ singulares: ac proindè non debet mutari quantitas; sed retinenda est eadem coniunctio, *&*, & in sua contradictoria sic: *Petrus, & Paulus non currunt*. Vbi tandem nota in propositionibus, quæ constant terminis numeralibus, scilicet bis, tria, &c. optimum modum contradicendi esse, præponendo negationem secundæ propositioni: vt si dicas, *bis cantaui Missam*; *non bis cantaui Missam*.

CAPVT VI.

DE LEGIBVS ISTARVM oppositionum.

HIs explicatis: aliquæ leges pro vnaquaque oppositione statuendæ sunt, quas assignant communiter Dialectici. Prima pro contradictoriis est, in nulla materia posse esse simul veras, aut simul falsas. Ratio est: quia cõtradictio est summa oppositio; cuius proindè nullum potest esse medium, vt dictum est: ergo sicut impossibile est idem simul esse, & non esse; ita impossibile est, vt idem simul affirmetur, & omnino negetur de eodem: quod fit per contradictionem, vt patet.

Secunda lex pro contrarijs est, in nulla materia posse esse simul veras; benè tamen simul falsas in materia contingenti. Hoc secundum patet in his propositionibus: *Omnis homo est albus*; *nullus homo est albus*: quas constat esse falsas. Et ad istud genus materiæ reducuntur propositiones indirectæ, in quibus de superiori prędicatur suum inferius: quia hoc habet rationem accidentis respectu illius; propter quod ibi possunt esse duæ contradictoriæ simul falsæ: vt cum dicitur: *omne animal est homo*; *nullum animal est homo*. Quod autem in nulla materia possint dari simul veræ; etiam constat: quia aliàs darentur duæ contradictoriæ simul veræ: nam si hęc propositio: *Omnis homo est albus*, est vera; etiam particularis sub illa contenta, scilicet *aliquis homo est albus*, erit vera; sed hæc est contradictoria alterius negatiuæ, scilicet *nullus homo est albus*: ergo si hęc esset vera, iam darentur duæ contradictoriæ simul veræ.

Tertia lex pro subcontrariis est, nunquam posse esse simul falsas, benè tamen simul veras in materia contin-

genti. Hoc ſecundum patet in his: *aliquis homo eſt albus*; *aliquis homo non eſt albus*, quas conſtat eſſe veras. Primum autem probatur ex dictis; quia aliàs etiam ſequeretur dari duas contradictorias ſimul veras: nam ſi ſubcontrariæ ſunt ſimul falſæ; earum contradictoriæ erunt neceſſariò veræ: cum autem contradictoriæ propoſitionum particularium ſint duæ vniuerſales inter ſe contrariæ; & ex duabus contrariis ſimul veris ſequantur duæ contradictoriæ ſimul veræ, vt vidimus; planum fit ex duabus ſubcontrariis falſis colligi duas contradictorias ſimul veras.

Quarta lex pro ſubalternis eſt, vt in materia naturali, ſi vna eſt vera, alia etiam ſit vera; & idem de eſt falſitate: in materia verò contingenti vniuerſalis poteſt eſſe falſa, particularis autem vera; ſed non è contra: quæ omnia ſatis ex ſe patent.

Contra primam legem plures ſolent adduci inſtantiæ, quarum aliquas ſubijciemus, vt ex earum ſolutione aliæ facilè diſſoluantur. Sit ergo prima: quia hæ ſunt contradictoriæ: *Omne album aliqua albedine eſt album*; *aliquod album aliqua albedine non eſt album*: & tamen ſunt ſimul veræ, vt patet. ❡ Secunda: quia iſtæ etiam ſunt contradictoriæ: *Omnis hominis alter oculus eſt dexter*; *alicuius hominis alter oculus non eſt dexter*: & tamen conſtat eſſe ſimul veras. ❡ Tertia: quia hæ etiam ſunt ſimul veræ: *Omnis homo ſeruans, omne mandatum Dei ſaluabitur*; *aliquis homo ſeruans aliquod mandatum Dei non ſaluabitur*: quibus tamen nihil deficit ad veram contradictionem. Et idem etiam videtur dicendum de illis: *Omne animal fuit in arca Noe*: *aliquod animal non fuit in arca Noe*, & alijs huiuſmodi: ergo falſa eſt prædicta regula.

Reſpondetur ad primam inſtantiam caſum illum obliquum, *aliqua albedine*, eſſe partem prędicati, quod in prima propoſitione affirmatur de ſubiecto: & ideò in ſecunda debet negari talis caſus. Quod vt fiat, poſtponendus eſt ipſi negationi ſic: *aliquod album non aliqua albedine eſt album*: quomodo conſtat hanc ſecundam propoſitionem eſſe falſam: quia ratione negationis diſtribuitur ille caſus obliquus, & reddit hunc ſenſum: *Aliquod album nulla albedine eſt album*. Ex quo infertur generalis regula pro contradictorijs, ſcilicet quòd, quando vna eſt vniuerſalis, & alia particularis; terminus, qui in vna diſtribuitur, non debet diſtribui in alia; & è contrà: ita tamen quòd nullus maneat in vtraque indiſtributus; aliàs non dabitur vera contradictio; vt patet in exemplo argumenti: ſi enim ille caſus obliquus, *aliqua albedine*, non poſtponeretur negationi, maneret in vtraque indiſtributus: ac proinde non eſſet vera contradictio.

Per quod patet ad ſecundam inſtantiam: ly enim *alter oculus*, manet indiſtributus in vtraque illa propoſitione: eſſent autem contradictoriæ, ſi in ſecunda diceretur, *non alter oculus*, aut *neuter oculus*, quod idem eſt. ❡ Vel ſecundò reſponderetur quantitatem propoſitionis debere attendi ex caſu recto; non verò ex obliquo: & ideò tales propoſitiones non opponi contradictoriè; quia in vtraque, *alter oculus*, eſt terminus particularis: opponerentur autem, ſi inuariato caſu obliquo, mutaretur rectus ſecundùm quantitatem dicendo: *Omnis hominis alter oculus requiritur*: *omnis hominis neuter oculus requiritur*.

Ad tertiam negandum eſt illas eſſe contradictorias: quia ly, *omnia mandata*, ſupponit copulatim in prima propoſitione; ac proindè, vt verè opponeretur, retinenda erat eadem ſuppoſitio in ſecunda dicendo: *Aliquis homo ſeruans omne mandatum, &c.* Per quod pa-

tet ad alias propositiones ibidem adductas; si enim in vtraque seruetur suppositio completa, prima, est falsa; & secunda vera: si verò in vtraque seruetur suppositio incompleta, prima est vera; & secunda falsa: si autem vtraque sumatur in sensu vero, quem potest habere, variatur suppositio de incompleta ad completam; & ita non manet contradictio.

Tandem contra secundam legem obijcies: quia ideò in contradictoriis non possunt ambæ esse simul veræ, vel simul falsæ in quacunque materia: quia in illis propositio affirmatiua totaliter remouetur per negatiuā; sed hoc idem contingit in contrarijs: ergo ipsæ non potuerunt esse simul falsæ in quacunque materia. Probatur minor: quia hęc propositio *omnis homo est animal*, totaliter remouetur per hanc, *nullus homo est animal*: siquidem inter eas nullum relinquitur medium.

Respondetur propositionem affirmatiuam vniuersalem pręcisè inquantum talem, abstrahendo ab hoc, quod sit in hac, vel in illa materia, non remoueri totaliter per negatiuam vniuersalem: nam inter, *omne* & *nullum*, mediat, *aliquis*, vt patet; atque ita duæ vniuersales secundùm se verè habent medium; & ex consequenti inter illas non est totalis remotio. Quando verò vniuersalis affirmatiua, & negatiua sunt in materia naturali; tunc ratione materiæ nullum habent medium: quia non est possibile vtramque vniuersalem esse falsam, si aliqua particularis est vera; quādoquidem eadem ratione, qua verum est aliquem hominem esse animal, verum etiam est ratione materiæ omnem hominem esse animal. Et propterea dicimus duas contrarias non posse esse simul falsas in materia naturali, benè tamen in materia contingenti.

CAPVT VII.

DE ÆQVIPOLLENTIA, ET conuersione propositionum simplicium.

Æquipollētia propositionum idem est, ac ęquiualentia earum, & contingit, quando duarum propositionum verbis differentium eadem est vis, & sensus; ac proindè potest multipliciter fieri; si quidem istæ omnes sunt æquipolentes: *Cicero est orator, Tullius est orator: homo disputat, animal rationale disputat*, & aliæ similes. Quamuis autem hęc sit in rei veritate ęquipollētia; in pręsenti tamen solùm agimus de illa, quæ conuenit propositionibus ratione signorum; & ideò communiter definitur sic: *Æquipollētia est eadem vis duarum propositionum à diuersis signis proueniens*: inuentaque est ad obscuras propositiones in clariores resoluendas. Vt ergo propositiones oppositæ reddantur æquipollentes, tria pręcepta sunt obseruanda, quæ hoc carmine continentur.

¶ *Præ, contradic; post, contra; præ, postque, subalter.*

Primum est. Ad hoc, vt duæ propositiones contradictoriæ fiant æquipollentes, pręponenda est negatio subiecto cuiuslibet illarum. Verbi gratia, istæ sunt contradictoriæ: *omnis homo est animal, aliquis homo non est animal*: si ergo primæ pręponas negationem dicendo: *non omnis homo est animal*, eandem omninò vim habet, ac secunda, & est illius æquipollens. Similiter si negationem pręponas secundæ dicendo: *non aliquis homo non est animal*, iam redditur æquipollens, illi primæ, scilicet, *omnis homo est animal*. Et hoc significat illa prima particula carminis, *præ, contradic.*

Secundum

Secundum est. Ad hoc, vt duæ propositiones contrariæ reddantur æquipollentes, postponenda est negatio subiecto cuiuslibet earum, vt patet in his: *Omnis homo est albus*; *nullus homo est albus*; quæ fiunt æquipollentes, si in prima ponatur negatio post subiectum dicendo: *Omnis homo non est albus*; sic enim æquiualet alteri, scilicet, *nullus homo est albus*. Et hoc significat illa particula; *post, contra*.

Tertium est. Ad hoc, vt duæ subalternæ fiant æquipollentes, apponendæ sunt duæ negationes cuilibet illarum, vna ante subiectum, & alia post subiectum: quod significant illæ vltimæ particulæ; *præ, postque, subalter*. Exempla facile quisque adducet iuxta dicta: & ideò omittuntur. Pro subcontrarijs verò nullum est præceptum: quia hę non possunt fieri æquipollentes, etiam si pręponatur, vel postponatur negatio, vt consideranti patebit.

Hinc sequitur illa signa, quæ afficiunt propositiones æquipollentes esse inter se æquipollentia; imò potiori iure, ac ipsę propositiones: siquidem ab illis prouenit æquipollentia earum. Huiusmodi autem signa comprehenduntur à Dialecticis versibus sequentibus.

¶ *Non omnis, quidam non: omnis non, quasi nullus.*
¶ *Nonnullus, quidam: sed nullus non, valet omnis.*
¶ *Non aliquis nullus: non quidam non, valet omnis.*
¶ *Vterque non, neuter: neuter non, valet vterque.*
¶ *Non alter, neuter: non alter non, est vterque.*

¶ Vltima proprietas propositionum est conuersio, cuius notitia ad artem syllogisticam est summè necessaria: quia media illa syllogismi imperfecti ad perfectos reducuntur. Conuersio ergo est *transmutatio vnius extremi totalis in alterum extremum totale*, scilicet subiecti in prędicatum, & è contra: vt si dicas, *nullus homo est lapis*; *nullus lapis est homo*. Ex quo patet conuersionem, quæ à Dialecticis appellatur, *per contrapositionem*, & fit mutando terminos finitos in infinitos, non esse propriè conuersionem: siquidem ibi non transmutantur extrema; sed potiùs auferuntur: qua etiam de causa, & quia non est necessaria ad Dialecticum institutum, frequenter in pręsenti prętermittitur: & ideò illa relicta.

Conuersio est duplex: alia simplex, & alia per accidens. Conuersio simplex (quam Aristot. 1. Priorum cap. 2. appellat conuersionem in totum) est transmutatio extremorum propositionis, manente eadem quantitate, & qualitate: (per qualitatem intellige, tùm veritatem, vel falsitatem; tùm etiam affirmationem, vel negationem) quomodo conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, verbi gratia, *Nullus homo est equus*; *nullus equus est homo*: *aliquis homo est animal*; *aliquod animal est homo*. Cõuersio per accidens (quam Aristoteles ibidem vocat conuersionem in partẽ,) est transmutatio extremorum propositionis mutata quantitate; non verò qualitate: quo modò conuertuntur vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo est animal*; *aliquod animal est homo*: *nullus homo est lapis*, *aliquis lapis non est homo*. Qui modi conuersionum significantur à Dialecticis in primo ex duobus illis carminibus.

¶ *Simpliciter*, FECI: *conuertitur* EVA *per acci.*
¶ ASTO *per contra*: *sic fit conuersio tota*.

Relicto enim secundo propter dicta,

sensus primi est, conuersione simplici conuerti vniuersalem negatiuam, & particularem affirmatiuam, quæ significantur per duas literas vocales E. & I. contentas in illa dictione, *FECI*; conuersione verò per accidens conuerti vniuersalem negatiuam, & vniuersalem affirmatiuam significas per vocales E. & A. illius dictionis, *EVA*. Quas literarum significationes declarant illi versus.

¶ *Asserit A, negat E: sunt vniuersaliter ambo.*

¶ *Asserit I, negat O: sunt particulariter ambo.*

Vt autem istæ conuersiones rectè fiant, primò aduertendum est, vt integrum subiectum efficiatur integrum prædicatum, & è contra; aliàs non erit bona consequentia: non enim sequitur, *Petrus videt Paulum*: ergo *Paulus videt Petrum*; *Petrus est in domo*: ergo *domus est in Petro*: quia ly, *Paulum*, & ly, *in domo*, non sunt integra extrema: debet ergo fieri hoc modo: *Petrus videt Paulum*: ergo *videns Paulum est Petrus*: *Petrus est in domo*: ergo *existens in domo est Petrus*.

Secundò, etiam aduertere oportet, vt seruntur omnes proprietates terminorum, excepta suppositione, quæ prouenit à signis: nam defectu ampliationis non valet: *senex fuit puer*: ergo *puer fuit senex*; sed inferendum est: ergo *quod fuit puer, est, vel fuit senex*. Similiter defectu suppositionis non valet: *homo est nomen*: ergo *nomen est homo*.

CAPVT VIII.

DE ESSENTIA, ET SPECIEBVS propositionis modalis.

Explicatis propositionibus categoricis, quæ nullo afficiuntur modo, & propterea simplices appellantur: agendum est de alijs categoricis modificatis: tùm quia in se habent specialem difficultatem: tùm etiam quia quantitas, qualitas, oppositio, & æquipollentia aliter inueniuntur in eis, ac in simplicibus, quæ oportet explicare. Cum autem ex modo deriuetur denominatio propositionis modalis, necessariò præmittendum est, quid sit modus; vt quid sit propositio modalis, cognoscatur.

Modus ergo, vt definit D. Thom. opusc. 40. est *adiacens rei determinatio*: hoc enim significat modificare; idest, determinare, seu restringere. Et ideò multiplex est modus: nam alius modificat extrema propositionis; & tunc illa fiunt termini restricti, de quibus actum est libro præcedenti: alius verò modificat significationem verbi, vt in hac propositione: *Petrus disputat doctè*; vbi actio disputandi modificatur per illud aduerbium: sed de huiusmodi modis non agimus in præsenti: quia non habent specialem difficultatem, neque ab eis sumitur denominatio propositionis modalis. Alius ergo est modus, qui determinat, & modificat ipsam compositionem, seu vnionem prædicati, & subiecti; vt cum dicimus, *Petrum currere est possibile*: & ab huiusmodi modo propositio vocatur modalis; quem si auferas, propositio, quæ remanet, appellatur *de inesse*, seu *officians*.

Huiusmodi autem modi sex possunt enumerari, vt enumerant Diu. Thom. vbi sup. Petr. Hisp. Soto, & alij eius interpretes: scilicet *verum*, *falsum*, *possibile*, *contingens*, *impossibile*, & *necessarium*. Ex quibus duo priores nihil addunt supra propositiones de inesse, vt Auctores citati notant: nam idem est dicere Petrum currere est verum, ac dicere, Petrus currit: & ideò

non sunt propriè modi; neque propositiones ex his constantes, propriè modales: sed idem de illis ferendum est iudicium, ac de alijs simplicibus, de quibus hucusque actum est: propter quod in pręsenti meritò omittuntur.

Ex alijs quatuor, possibile, & contingens; quantùm ad pręsens institutum, idem omnino significant, scilicet id quod non repugnat esse: atque ita in re tantùm manent tres modi correspondentes tribus materijs propositionum supra explicatis: nam materiæ naturali, correspondet *necessarium*; remotæ, *impossibile*; contingenti verò, *possibile*, vel *contingens*. Erit ergo propositio modalis, quæ aliquo ex his modis afficitur, seu quæ non solùm exprimit prędicatum conuenire subiecto; sed etiam modum, quo illi conuenit; vt si dicas, *hominem esse animal est necesse*; *Petrum currere est contingens, &c.*

Vbi obseruandum est hos modos posse dupliciter sumi: primò nominaliter, vt *possibile, contingens, &c.* secundò aduerbialiter, vt *possibiliter, contingenter.* Priori modo sunt prędicata in propositionibus modalibus, vt patet si dicas, *Petrum currere est contingens*: ibi enim de illo infinitiuo, *Petrum currere*, prædicatur esse contingens. Vnde quamuis secundum voces interdum modus anteponatur propositioni dicendo: *contingens est Petrum currere*; iuxta sensum tamen semper modus est prędicatum, vt ex Aristotele secundo Periher. capite tertio, notauit rectè Soto libro tertio súmularum. In huiusmodi ergo propositionibus modus ipse est prędicatum, & oratio illa infinitiui est subiectum; & appellatur *dictum*. Quando autem modus sumitur posteriori modo, scilicet aduerbialiter, non est prædicatum; sed modificat vnionem prædicati, & subiecti; vt patet in hac propositione: *Petrus necessariò est animal.*

Hoc supposito, propositio modalis est duplex: alia composita, quæ scilicet facit sensum compositum; & alia diuisa, quæ scilicet facit sensum diuisum. Quid autem sint sensus compositus, & diuisus: & quando propositio modalis reddat vnum sensum; quando verò alterum; aut quod possit esse signum ad illos colligendos, oportet inuestigare: quia independent plures, & grauissimæ quæstiones Theologiæ, in quibus non pauci, nec ignobiles Theologi ex inconsideratione harum institutionum proculdubiò allucinantur.

Igitur sensus compositus propositionis modalis tunc fit, quando ipsa vnit terminos, seu extrema dicti secundùm significata formalia pro eodem tempore; vt si dicas, *cæcum videre est possibile*, & sensus sit possibile esse, vt cæcus manens cæcus videat; seu quòd simul sint in eodem subiecto cæcitas, & visio. Tunc autem fit sensus diuisus, quando propositio modalis vnit terminos, non secundùm significata formalia; sed significatum formale prędicati vnit materiali subiecti, & consequenter pro diuerso tempore: vt si dicas, *album possibiliter est nigrum*, & sensus sit rem illam, quæ est alba, amittendo albedinem posse esse nigram.

Quando verò propositio modalis reddat sensum compositum, & quando diuisum; aut quòd sit huius differentiæ signum, non explicant Auctores extra scholam D. Th. existimantes quamlibet propositionem modalem, quocumque modo dispositam, admittere vtrumque sensum: & hac de causa asserunt Theologos communiter distinguere penes sensum compositum,

& diuisum eandem propositionem; siue dicatur, *prædestinatus non potest condemnari*; siue, *prædestinatum condemnari est impossibile*, aut alias similes. Sed re vera iuxta hunc dicendi modum non penetratur proprietas istarum propositionum, & valde confunditur hæc materia, vt constabit ex dicendis: & ideò illo relicto.

Verissima est sententia, quam tradit D. Thom. opusc. 40. citato, & sequuntur eius discipuli Sotus vbi supra, Ferr. 1. contra gentes c. 67. Aluarez lib. 12. de auxilijs disput. 115. num. 12. & communiter Thomistæ: quòd scilicet tunc modalis reddit sensum cõpositum, quando dictum subjicitur, & modus prędicatur; vt si dicas, *prædestinatum condemnari est impossibile*: tunc verò reddit sensum diuisum, quãdo modus interponitur partibus dicti; vt cum dicitur, *prædestinatus potest condemnari*, vel *prædestinatus possibiliter condemnatur*: sic enim modus rectè interponitur prędicato, & subiecto: & consequenter non fit integrum prędicatum, sicut fit in modali composita.

Quod autem hæc Thomistarum doctrina in rigore Logico sit necessariò admittenda, patet: nam quando modus est prędicatum in propositione modali, tunc totum dictum verè est subiectum; & ex consequenti de partibus eius simul sumptis, & per modum vnius prędicatur ipse modus: ac proinde sensus erit illa duo simul esse compossibilia in subiecto; in quo consistit sensum esse compositum. At verò quando modus interponitur partibus dicti, iam illa pars, quæ est prędicatum, quasi disiungitur ab alia, quæ est subiectum; & iuxta regulas appellationis applicat suum significatum formale supra materiale istius; in quo consistit sensum esse diuisum: ergo iuxta proprietatem Dialecticam necessariò admittenda est adducta D. Thom. & Thomistarum doctrina.

Si quando verò graues Theologi propositionem modalem vtroque modo dispositam distinguunt in sensu composito, vel diuiso; id fit, ne tunc his Dialecticis pręcisionibus implicentur, atque vt imperitioribus se conforment: quia cum pluribus loquendum est. Cum quo tamen stat iuxta proprietatem sermonis absque vlla distinctione concedendam esse hanc propositionem; *prædestinatum condemnari est impossibile*: hanc verò negandam: *prædestinatus non potest condemnari*: quia prima est composita; secunda verò diuisa.

Vt autem materia hæc, ex qua tot Theologicæ controuersiæ pendent, pleniùs percipiatur, simulque detegatur radix, ex cuius inconsideratione aliqui recentiores Theologi rejiciunt celebrem illam distinctionem de sensu composito, & diuiso sępè à D. Thom. traditam, & ab eius discipulis communiter receptam, ad explicandam concordiam libertatis nostræ cum diuina prouidentia, prędestinatione, aut gratia efficaci; notandum maximè est, quòd cum modalis composita vniat inter se formas importatas per extrema dicti; indè fit, vt quando extrema ipsa significant actum secundum, seu actionem; tunc modalis composita vniat illas duas actiones simul; vt si dicas, *ridentem flere est impossibile*, sensus est istas duas actiones flendi, & ridendi simul esse non posse in eodem subiecto. Quando verò extrema dicti significant actum primum, seu potentiam; tunc modalis composita vnit illas duas potentias simul; vt si dicas, *risibile esse flebile est impossibile*, sensus est has duas potentias ad ridendum, & flendum non posse esse simul in eodem subiecto. Si verò alterum extremum dicti signifi-

cet actum, alterum verò potentiam; tunc eadem proportione modalis composita vnit simul actum illum cum potentia: vt si dicas, *ridentem esse flebilem est impossibile*, sensus est actum ridendi, & potentiam ad flendum simul esse non posse in eodem subiecto.

Hinc iam facilè intelligitur, ex tribus istis propositionibus adductis, primam, scilicet *ridentem flere est impossibile*, esse verissimam: quia solum enuntiat actus ipsos flendi, & ridendi esse incompossibiles, quòd verum est. Secunda autem, & tertia; scilicet *risibile esse flebile est impossibile*; & *ridentem esse flebilem est impossibile*, sunt omninò falsæ: quia affirmant vtramque potentiam interse, aut alteram cum actu alterius esse incompossibiles, quòd patet esse falsum. Ad hunc ergo modum, quando Thomistæ in materia de auxilijs asserūt voluntatem præmotam à Deo auxilio efficaci non posse in sensu composito dissentire, solùm intendunt hanc modalem compositam esse veram: scilicet *voluntatem à Deo præmotam auxilio efficaci dissentire est impossibile.* Quæ quidem est verissima: nam reddit hunc sensum; præmotio actualis auxilij efficacis, & actualis dissensus non possunt simul esse in voluntate; quod admittere tenentur, quicunque rectè senserint de efficacia diuinæ voluntatis, & gratiæ. Si verò in altero extremo dicti poneretur verbum significans potentiam, dicendo: *Voluntatem præmotam auxilio efficaci posse dissentire est impossibile*, iam propositio esset omninò falsa: nam sensus esset actualem pręmotionem Dei, & potentiam ad dissentiendum non posse simul esse in voluntate, quod falsum est, & plane destruit libertatem. Hoc autem Thomistæ non asserunt, vt falsò illis nonnulli imponunt, quod tamen non imputarent, si vim propositionum modalium cognouissent. Videatur D. Thomas de veritate quæst. 24 art. 5. ad 3. Aluarez. Vbi. sup. & disp. 18. & 92. Sed ad nostra redeundo.

Cognita iam essentia, & multiplicitate propositionis modalis videndum restat, vnde attendantur in ea affirmatio, vel negatio; vniuersalitas, vel particularitas; veritas, vel falsitas, &c. Non autem habent ista specialem difficultatem circa propositionem diuisam: quia, cum in hac modus non pręd icetur, vt dictum est, sed tantùm modificet copulam, & consequenter illud ipsum, quod erat subiectum, & pręd icatum in propositione simplici, seu de inesse, fit etiam subiectum, & pręd icatum in modali diuisa; inde fit eandem ferè esse vtrobique dispositionem, & idem iudicium de vtraque ferendum esse. Propter quòd etiam Dialectici communiter docent circa oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem modalium diuisarum, seruandas esse generales regulas supra traditas, paucis exceptis, quæ infra adnotabimus. At verò, cum in modali composita modus pręd icetur, & totum dictum subijciatur, longè diuersam habet dispositionem, ac aliæ simplices; ac proindè diuerso etiam modo attenduntur in illa quantitas, vel qualitas, oppositio, æquipollentia, &c. Et proptereà Doctores in pręsenti, relicta propositione modali diuisa, solùm instituunt sermonem de composita. Quod nos etiam obseruabimus.

CAPVT IX.

DE QVANTITATE, QVALITATE, oppositione, æquipollentia, & conuersione propositionis modalis composita.

SIcut in propositione simplici affirmatio, vel negatio attenditur ex copula principali, ita etiam in modali composita (in qua modus prędicatur de dicto vt vidimus) affirmatio, vel negatio attenditur penès copulam, qua modus ipse enuntiatur de dicto: & ideò quandò modus est negatus, propositio modalis est absolutè, & in rigore negatiua, quamuis dictum sit affirmatum: sicut è contra, si modus fuerit affirmatus, propositio erit propriè, & simpliciter affirmatiua, quamuis dictum sit negatum. Quia tamen dictum ipsum verè est pars propositionis modalis: ideò ex eius etiam affirmatione, vel negatione dicitur illa secundum quid affirmatiua, vel negatiua; & propterea quando dictum est affirmatum, & modus negatus, solet propositio modalis appellari affirmatiua de dicto, & negatiua de modō: & è contra, quādo dictum est negatum, & modus affirmatus; dicitur negatiua de dicto, & affirmatiua de modo. Hęc tamen intelligenda sunt, vt diximus; quòd scilicet simpliciter, & absolutè loquendo modalem esse affirmatiuam, vel negatiuam sumendum est à modo, & non à dicto.

¶ Eadem proportione philosophandum est circà quantitatem istarum propositionum, quæ absolutè attenditur ex quantitate modi: & ideò illa propositio modalis appellatur simpliciter vniuersalis, cuius modus est vniuersalis, licet dictum sit particulare; & è contra: quamuis etiam ex quantitate dicti talis propositio secundùm quid denominatur vniuersalis, vel particularis. Propter quod illa, cuius dictum est particulare, & modus vniuersalis; appellatur particularis de dicto, & vniuersalis de modo: id est, secundùm quid particularis, & simpliciter vniuersalis: & idem est è contra. Qui autem sint modi vniuersales, & qui particulares explicant Dialectici ex similitudine, & correspondentia, quam habent isti modi cum signis ostendentibus quantitatem propositionum simplicium, iuxta duo illa carmina.

¶ *Omnis, necesse valet: impossibile, nullus.*

¶ *Possibile, quidam: quidam non, possibile non.*

Quibus significatur, quòd, *necesse*, est modus vniuersalis affirmatiuus, & assimilatur signo, *omnis: impossibile* verò est modus vniuersalis negatiuus, & assimilatur signo, *nullus: contingens* autem, seu *possibile*, est modus particularis affirmatiuus, & assimilatur signo, *aliquis*: & tandem, *possibile non*, seu, *contingens non*, est modus particularis negatiuus, & assimilatur signo, *aliquis non.*

¶ Præterea ad veritatem, & falsitatem propositionum modalium cognoscendam, obseruanda est sequens regula: quòd scilicet tunc propositio de possibili est vera, quando sua de inesse est possibilis; tunc autem falsa, quando sua de inesse non est possibilis. (Et idem est de modali, quę fit per, contingens, nam duo isti modi in pręsenti idem omninò sunt vt diximus) propositio verò de impossibili tunc est vera, quando eius de inesse est impossibilis: falsa verò, quando eius de inesse non est impossibilis. Et tandem propositio de necesse tunc est vera, quando eius de inesse est necessaria: falsa verò, quando eius de inesse non est necessaria. Quorum omnium exempla facilè consideranti patebunt.

Vbi etiam nota omnem propositionem modalem veram esse necessariam, & omnem modalem falsam esse impos-

sibilem: v. g. hęc propositio: *Petrum currere est contingens*, est vera, & necessaria: quia necessarium est, vt hoc, quod est currere, conueniat Petro contingenter. Cuius ratio sumitur ex ipsa natura propositionis modalis: etenim hęc, non solùm exprimit prędicatum conuenire subiecto, sed etiam modum proprium, quo illi conuenit: ac proindè si est vera, est necessaria; si verò falsa, impossibilis.

¶ Rursus, vt harum propositionum oppositio, & æquipollentia faciliùs percipiatur, notandum est, quod, cum isti modi per omnia assimilentur signis suprà explicatis; consimili etiam modo contingit vtrobique oppositio: & ideò sicut *omnis*, & *nullus*, opponuntur contrariè; ita etiam, *necesse*, &, *impossibile*. Deindè sicut, *aliquis*, &, *aliquis non*, opponuntur subcontrariè; ita etiam *possibile*, vel, *contingens*, &, *possibile non*, vel, *contingens non*. Prętereà sicut, *omnis*, &, *aliquis non*; & similiter, *nullus*, &, *aliquis*, opponuntur contradictoriè; ita *necesse*, &, *possibile non*, seu, *contingens non*, & similiter *impossibile*, & *possibile*, seu, *contingens*. Ac tandem sicut *omnis*, &, *aliquis*; *nullus*, &, *aliquis non*, subalternantur; ita etiam *necesse*, &, *possibile*, seu, *contingens*, ac *impossibile*, &, *possibile non*, seu, *contingens non*.

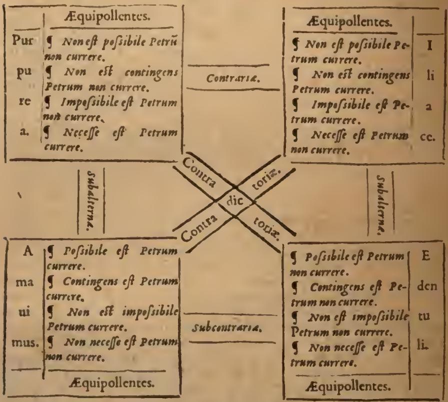
¶ Similiter quoad æquipollentiam istorum modorum valet ille versus: *Præ, contra dic: post, contra: præ, postque subalter.* Nam eo modo, quo propositiones simplices oppositæ fiunt æquipollentes iuxta tria pręcepta suprà tradita; sic etiam contingit in pręsenti: ac proindè, *necesse*, &, *possibile*, qui sunt modi contradictoriè oppositi, fiunt æquipollentes, si cuilibet apponatur negatio: vt si dicas, *non necesse*, iam æquiualet, *possibili non*; & ex consequenti istæ modales erunt æquipollentes: *non necesse est Petrum currere*; *possibile est Petrum non currere*. Qua etiam proportione ex modis contrarijs fiunt æquipollentes postposita negatione cuilibet illorũm: ex subalternis verò, pręposita, & postpòsita. Ne autem aliquis turbetur in anteponendo, vel postponendo negationes; sciendum est in his propositionibus modalibus tunc anteponi negationem, quando negatur modus; tunc verò postponi, quando negatur dictum; tunc autem anteponi, & postponi, quando vtrumque negatur: quod fit cõstituendo negationem, tam à parte dicti, quàm à parte modi, vt in figura posteà statuenda clarius elucescet.

Vt autem iuxta has regulas facilè quisque possit inuenire, quæ prępositiones modales sint æquipollentes; quæ verò oppositæ; & quo genere oppositionis: excogitarunt Dialectici quatuor dictiones, seu rotulos, scilicet, *PVRPVREA. ILLIACE. AMAVIMVS. EDENTVLI.* In quibus inueniuntur quatuor vocales. A. E. I. O. V. Harum A. denotat propositionem modalem affirmatiuam de dicto, & de modo: V. negatiuam de dicto, & de modo: E. negatiuam de dicto, & affirmatiuam de modo: I. affirmatiuam de dicto, & negatiuam de modo: qui est sensus illius carminis.

¶ *E, dictum negat, I. que modum: nihil A, sed V. totum.*

Quælibet ergo ex dictis dictionibus seu rotulis continet quatuor literas vocales, iuxta numerum modorum, quos supra assignauimus. Atque ita prima vocalis in vno quoque rotulo indicat propositionem de possibili: secunda, propositionem de contingenti: tertia, de impossibili: & quarta, de necesse. Quibus rotulis in quatuor angulis dispositis, ita vt *purpurea*, & *illiacè*, sint in duobus superioribus; *amauimus*, & *edentuli*, in inferioribus: constituitur figura oppositionis: nam omnes

propositiones, quæ fiunt in *purpurea*, & *illiace*, opponuntur contrariè: quæ in *amauimus*, & *sdentuli*; subcontrariè: quæ in *purpurea*, & *edentuli*; & similiter, quæ in *illiace*, & amauimus; contradictoriè: & tandem quæ fiunt in *purpurea*, & *amauimus*: & similiter quę in *illiace*, & *edentuli*, opponuntur subalternè. Omnes autem propositiones cuiuslibet rotuli sunt inter se æquipollentes. Quæ omnia subiecta figura demonstrat.

Consultò posuimus exempla in modalibus, quæ fiunt de dicto singulari: quia quando dictum est commune, vt oppositio, & æquipollentia sine errore fiant; aduertendum est, vt dictum propositionis de necesse in quocumque rotulo non habeat eandem quantitatem, ac aliæ tres propositiones, quæ in illo continentur; sed si dictum aliarum sit particulare, dictum propositionis de necesse sit vniuersale, vel è contra; aliàs in rotulis contradictorijs dabuntur duæ contradictoriæ simul veræ: vt si in *purpurea*, & *edentuli* dicatur, *necesse est aliquod animal esse hominem: possibile est aliquod animal non esse hominem.* Si tamen in altera mutetur quantitas dicti, iam vna erit vera, & alia falsa. Plures alias regulas alij multiplicant; adductæ tamen sufficiunt, si generales supra traditæ rectè perpendantur.

Hoc solùm superest adnotandum pro modalibus diuisis, quòd, vt fiat oppo-

sitio, debet mutari quantitas modorum, ita vt in vna sit vniuersalis, & in alia particularis: v. g. *Petrus necessariò est homo*, eius contradictoria est, *Petrus possibiliter non est homo*. Quando verò modalis diuisa est de subiecto communi, debet etiam mutari quantitas dicti: vt si dicas, *omnis homo necessariò est animal*, eius contradictoria est, *aliquis homo possibiliter non est animal*.

¶ Tandem circa conuersionem propositionum modalium obseruandum est ipsas generaliter loquendo conuerti ratione dicti; non verò ratione modi; ac proinde regulariter fieri conuersionem inuariato modo, iuxta regulas generales conuersionis: & hoc tam in modali composita, quàm diuisa: vt si dicas, *Omnis homo necessariò est animal*: ergo *aliquod animal necessariò est homo*. *Aliquem hominem esse album est possibile*: ergo *aliquod album esse hominem est possibile*, *&c.* Quando verò in propositione de necesse subiectum dicti est aliquod concretum accidentale, tunc *necesse* debet mutari in possibile; aliàs dabitur antecedens verum, & consequens falsum: vt *Grammaticus necessariò est homo*; non valet: ergo *homo necessariò est Grammaticus*; sed debet pro *necessariò* poni *possibile*, dicendo: ergo *homo possibiliter est Grammaticus*. Cuius rationem tangit S. Thom. opusc. 48. tract. de syllogismo: quia scilicet sæpè vna res ex natura sua postulat vniri alteri; cum tamen hæc non necessariò petat cum priori coniungi.

Vbi denique aduerte, quòd, quando modi sunt negatiui, & dictum est vniuersale affirmatiuum, non potest propositio modalis conuerti, si subiectum dicti sit superius prędicato: non enim valet: *Omne animal esse hominem est impossibile*: ergo *aliquem hominem esse animal est impossibile*. Alia non ita necessaria circa propositiones modales, consultò omittuntur; quæ tamen, si placet, in Auctoribus videri possunt.

CAPVT VLTIMVM.

DE PROPOSITIONIBVS exponibilibus.

Appellatur propositio exponibilis, quæ ratione alicuius in ea inclusi obscurum habet sensum: & ita indiget expositione. Quod fit per aliam propositionem clariorem: & ideò hæc vocatur exponens, sicut illa dicitur exponibilis.

Inter has propositiones primò enumerantur *exclusiuæ*, quæ scilicet modificantur aliqua dictione exclusiua; quales sunt *tantum*, *duntaxat*, & similes. Si ergo talis particula apponatur subiecto, modificat totam propositionem, eamque efficit absolutè exclusiuam: & tunc excludit alia omnia subiecta à participatione prędicati: vt si dicas, *Tantum homo est risibilis*: exponitur sic: *homo est risibilis, & nihil aliud ab homine est risibile*. Si verò particula exclusiua iungatur prædicato, tunc propositio vocatur de excluso extremo; & excludit à subiecto alia omnia prędicata: vt cum dicitur, *homo est tantum animal*: exponitur hoc modo: *homo est animal, & homo non est aliquid aliud*.

Inter hos autem modos exclusionis magna est differentia. Si enim dicas, *prædicabilia sunt tantum quinque*; propositio est vera: quia significat non esse plura, neque pauciora; si verò dicas, *tantum prædicabilia sunt quinque*, est falsa: quia sensus est, numerum quinarium solis prędicabilibus conuenire. Quamuis autem iuxta proprietatem sermonis hæc ita sint, sæpè tamen à nobis confunduntur in communi mo-

do loquendi; & particulam exclusiuam, quæ iungenda erat subiecto, inconsideratè applicamus prædicato; aut econtrà: & ideo sensus intentus colligendus erit ex subiecta materia, de qua tractatur. Illud tamen oportet adnotare, has particulas, cuicumque iungantur, numquam excludere ea, quæ necessariò illud comitantur: cum enim dicis, *tantum diligo salutem*; non excludis à tali amore media necessaria ad illius consecutionem; & cum dicitur *tantum Petrus currit*: non excluditur hoc risibile à cursu, & sic de alijs.

¶ Secundum genus propositionum exponibilium est illarum, quę afficiuntur particula exceptiua, *præter*, aut similibus: vt *omne animal præter hominem est irrationale*. Appellantur autem *exceptiuæ*: quia aliquid ex aliquo communi distributo excipiunt: & ideò non datur propria exceptio; nisi detur talis distributio subiecti; vt patet in hac, *homo est albus præter Petrum*: quæ impropriè dicitur exceptiua, vt bene notat Toletus in pręsenti.

Igitur propositiones exceptiuæ exponuntur rectè, si loco particulæ, *præter*, ponatur, *excepto*: vt si dicas, *omne animal præter hominem est irrationale*; exponitur dicendo, *omne animal excepto homine est irrationale*, vel per copulam implicationis negatiuam dicendo, *omne animal, quod non est homo, est irrationale*.

¶ Tertium genus est earum, quæ duplicatum habent subiectum, vel prędicatum ratione alicuius particulę illud duplicantis; & propterea appellantur *reduplicatiuæ*. De quibus non nihil agemus: quia earum cognitio est summè necessaria ad scientias, & valde frequens illarum vsus. Igitur particulæ reduplicatiuæ sunt, *vt*, *inquantum*, *quatenus*, *qua ratione*, *secundum quod*, & similes. Quæ possunt dupliciter sumi, scilicet reduplicatiuè, & specificatiuè. Tunc sumuntur reduplicatiuè, quando reduplicant causam; cur prędicatum insit subiecto; vt si dicas, *homo inquantum rationalis est risibilis: Petrus quatenus albus est disgregatiuus visus*, &c. Et huiusmodi propositiones exponuntur optimè per causalem dicendo: *quia homo est rationalis, est risibilis: quia Petrus est albus, est disgregatiuus, &c.*

Tunc verò particulæ istæ sumuntur specificatiuè, quando reduplicant rationem formalem, cui adęquatè conuenit prędicatum; quæ tamen non est causa eius: vt cum dicitur, *color inquantum color est obiectum visus: ens inquanquantum ens est obiectum Metaphysicæ, &c.* in his enim propositionibus non significatur causa, sed natura, & species, cui conuenit adęquatè prędicatum. Quam doctrinam concorditer tradunt Dialectici, Sotus, Tolet. Villalp. & alij. Huiusmodi autem propositiones non exponuntur per causalem; possunt tamen aliqualiter exponi per conditionalem, dicendo: *si est ens, est obiectum Metaphysicæ, &c.*

Hinc colliges, quantùm à proprietate, & veritate errent, qui propositionem reduplicatiuam inter disputandum distinguentes in sensu specificatiuo, vel reduplicatiuo: per specificatiuum intelligunt propositionem reduplicare rationem materialem; per reduplicatiuum verò, rationem formalem: v. g. hanc propositionem: *Petrus inquantum homo est albus*, distingunt, & asserunt specificatiuè esse veram; reduplicatiuè autem falsam: quia putant priori modo reddere hunc sensum: *Petrus, qui est homo, est albus*. Hic tamen modus loquendi, & intelligendi istos terminos est planus abusus, vt patet ex dictis: non enim propositio potest esse reduplicatiua, nisi reduplicet aliquam

formalem : aliàs nihil adderet supra præiacentem, seu simplicem ; neque distingueretur ab ea, vt consideranti patebit. Et ideò illa propositio, *Petrus inquantum homo est albus* : & similes, siue reduplicatiuè, siue specificatiuè sumantur, sunt omnino falsæ, vt ex ipsis terminis patet.

Hîc etiam nota cum Soto lib. 4. Summularum cap. 3. dictiones istas reduplicatiuas, præsertim ly, *secundùm*, aliquando non sumi propriè reduplicatiuè, neque specificatiuè ; sed quasi diminutiuè : vt cùm dicimus, *Æthiops est albus secundùm dentes*, vel *quantum ad dentes* : ibi enim non reduplicatur causa, vel ratio formalis ; sed prædicatum, quod ex se poterat conuenire toti homini, diminuitur, vt supponat pro aliqua eius parte : propter quod Æthyopem nô appellamus simpliciter album, sed tantùm secundum quid.

Est autem circa hoc valde notanda pulchra regula Angelici Doctoris 3. p. q. 16. art. 8. quòd scilicet ea, quæ indifferenter possunt conuenire toti, vel parti, aut saltem in dubitationem venire ; an toti, vel parti conueniant ; si in sola parte inueniantur, inde totum non denominatur simpliciter tale : nô enim absolutè dicimus, *Æthyops est albus*. At verò ea, de quibus indubitatum est non posse conuenire toti ; nisi ratione partis, simpliciter attribuuntur toti : dicimus enim absolutè, *Petrus est crispus* ; quamuis crispitudo non sit in toto corpore : quia non potest ei conuenire, nisi secundùm capillos.

Hæc etiam est ratio, vt ibidem notat D. Tho. quare ea, de quibus non potest suspicari, conuenire diuinæ personæ secundùm se ipsam ; absolutè, & simpliciter affirmamus de Christo Domino propter humanam naturam : dicimus enim absolutè Christum esse passum, mortuum, & sepultum : sicut absolutè dicimus Petrum esse crispum. At verò ea, de quibus suspicari posset, an conueniant Christo ratione solius humanitatis, vel etiam ratione personæ ; non tribuimus Christo absolutè, & simpliciter, sed cum addito diminuente ; ne hæreticorum erroribus fauere videamur : & ideò has propositiones absolutè prolatas, *Christus est creatura, Christus est minor Patre, Christus incepit esse*, non concedit Catholicus : quia Arriani dixerunt Christum esse creaturam, minorem Patre, & incepisse, non solùm ratione humanæ naturæ, sed etiam ratione personæ. Similiter has non concedimus absolutè prolatas, *Christus est incorporeus, vel impassibilis* : quia Manichæi negauerunt Christum habuisse verum corpus, aut verè passum fuisse. Bene tamen conceduntur tales propositiones cum determinatione, seu particula diminuente, nempe Christum esse creaturam, aut incepisse, secundùm humanam naturam, & Christum esse incorporeum, aut impassibilem ratione deitatis : sicut cum addito diminuente concedimus Æthyopem esse album secundum dentes.

Aliæ sunt propositiones exponibiles, quarum obscuritas non prouenit, ex aliqua dictione ibi inclusa, sed ex ipsa materia, qua constant : vt sunt, quæ fiunt per verbum, *incipit*, vel *desinit* ; de quibus in lib. Physicorum ; vel quæ fiunt per verbum, *differt* ; de quibus cap. de differentia constabit.

¶ Tandem aliæ sunt, quæ dicuntur *insolubiles*, siue se falsificantes, quas vt purè sophysticas communiter Doctores omittunt.

LIBER TERTIVS
DE ARGVMENTATIONE, & eius proprietatibus.

ARGVMENTATIO est præcipuum Dialecticæ instrumentum, quęque proximè parit scientiam: ad quam proinde alia omnia, quæ in Dialectica traduntur, quasi in proprium scopum meritò ordinantur; & ideò postquam in primo, & secundo lib. de terminis, & propositionibus disputatum est, ipsa ratio, & sponsionis ius exigunt, & in hoc tertio de argumentatione disseramus.

CAPVT PRIMVM.

DE SPECIEBVS Argumentationis.

QVID, & quotuplex sit argumentatio, & quis modus sit inter disputantes obseruandus, supra in præambulis diximus. In hunc tamen locum duo alia explicanda remisimus; nimirum quomodo sit intelligenda diuisio argumentationis in materialē; & formalem: & an quatuor illæ argumētationes, quæ communiter enumerantur, scilicet syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum sint propriæ species argumentationis.

Circa primum duplex est expositio illius diuisionis, & vtraque probabilis. Prior est illorum, qui per argumentationem formalem intelligunt eam, in qua consequens rectè sequitur ex antecedenti, seu cuius consequentia est bona; per materialem verò, illam, in qua licet antecedens, & consequens sint in se vera, consequentia tamen est mala: quia vnum non infertur ex alio: vt Petrus est animal: ergo est rationalis: quamuis enim verum sit Petrum esse animal, & esse rationalem, hoc tamen non sequitur ex illo, vt patet. Iuxta quam expositionem sola argumentatio formalis est propriè, & simpliciter argumentatio: nam materialis, vel non est argumentatio, vel tantum extrinsice, & per quandam attributionem dicitur talis, ad eum modū, quo homo pictus denominatur homo.

Posterior, & fortè melior expositio est eorum, qui asserunt argumentationem formalem esse illam, in qua sequitur consequens ex vi artificij, seu dispositionis, in antecedenti inuentæ. Quod contingit, quando nullus terminus est in consequenti, qui non fuerit in antecedenti, quāuis aliquis fuerit in antecedenti, qui non sit in cōsequenti: in tali enim artificio, seu dispositione maximè elucet forma argumentationis; & ideo meritò appellatur argumentatio formalis. Materialis verò secundū hāc sententiā dicitur ea, in qua, licet consequētia sit bona: quia consequens in rei veritate sequitur ex antecedenti; non tamen sequitur ex vi dispositionis terminorum, qui sunt in illo; eò quod in consequenti est aliquis terminus, qui non fuit in antecedenti.

Iuxta quam expositionem solus syllogismus est argumentatio formalis; cæteræ verò materiales, vt ex dicendis constabit. Videantur Conymb. lib. 1. Priorum, c. 1. qu. 2. art. 3.

¶ Veniamus ad secundum, an scilicet omnes illæ argumentationes sint propriæ species, & essentialiter inter se distinctæ. In quo partem affirmatiuam defendit Lemosf. lib. 1. Paradox. Dialect. error. 23. quem refert, & sequitur Mas. 1. Prio. qu. 5. fauetque communis modus loquendi Dialecticorum, quorum ferè omnes has quatuor argumentationes enumerant; & de illis, vt de speciebus argumentationis loquuntur.

Ratione etiam potest suaderi: quia quæ differunt definitione essentiali, differunt specie; sed huiusmodi sunt omnes istæ argumentationes, siquidem eas definiuit Arist. lib. 1. Prior. diuersis & essentialibus definitionibus: ergo omnes illæ verè differunt specie.

¶ Confirmatur: quia in vnaquaque earum reperitur diuersa dispositio, & forma argumentionis, vt videtur ex ipsis notum: ergo differunt inter se specie. Patet consequentia: quia quæ differunt forma, differunt specie, teste Arist. 7. Metaph. cap. 13.

Nihilominus dicendum est propriè, & in rigore loquendo duas tantùm esse species argumentationis, scilicet syllogismum, & inductionem; ab his verò enthymema, & exemplum solùm distingui tanquam perfectum, & imperfectum intra eandem speciem. Sic docent Numnessius lib. de constitutione artis Dialecticæ, & alij, vt refert Masius loco citato: estque proculdubio sententia Arist. 2. Priorum, cap. 23. vbi enumerans omnes modos acquirendi cognitionem per discursum, inquit: *Rerum omnium facimus, aut syllogismo, aut inductione.* Et clariùs 1. Posteriorum, cap. 1. postquam dixit, orationes Dialecticas vti syllogismo, & inductione subdit: *Eodem modo, etiam oratoriæ rationes persuadent: aut enim persuadent exemplis, quæ sunt inductiones: aut enthymematibus, quæ sunt syllogismi.* Vbi Diu. Thom. lect. 1. satis expressit nostram conclusionem dicens: *Vndè patet, quòd sicut enthymema est quidam syllogismus detruncatus, ita exemplum est quædam inductio imperfecta.* Ergo ex sententia Aristot. & D. Thom. enthymema, & exemplum non distinguuntur essentialiter à syllogismo, & inductione, sed vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem.

Fundamentum est: quia eadem dispositio præmissarum, quæ inuenitur in syllogismo, re vera inuenitur in enthymemate; & idem proportionabiliter est de inductione respectu exempli: ergo non possunt inter se essentialiter distingui. Probatur antecedens quoad primam partem: quia vt infrà videbimus, ars syllogistica innititur illi principio, *Quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*; ac proindè repugnat extremitates vniri inter se in conclusione, nisi priùs in præmissis vniantur cum medio; ad quod necessariæ sunt duæ propositiones ex parte antecedentis, vt de se constat: ergo quando altera breuitatis causa non exprimitur, vt fit in enthymemate, re vera subintelligitur; & consequenter in re eadem est dispositio syllogismi, & enthymematis.

Ex quo etiam fit ipsa inter se distingui tanquam perfectum, & imperfectum; cum enim teste Aristot. 5. Metaphysicæ cap. 16. perfectum sit id, extra quod non est accipere aliquam sui partem, seu cui nihil deest; imperfectum verò, cuius aliqua pars desideratur: consequens est syllogismum intra propriam speciem esse quid perfectum: quando quidem ei nulla præmissarum

de est; enthymema verò, quid imperfectum: vtpote cui aliqua pars fuit amputata. Propter quod etiam appellatur syllogismus truncatus; & à Boetio definitur *esse orationem, in qua non omnibus præmissis positis, festinanter infertur conclusio.*

Per quod etiam patet secunda pars illius antecedentis: nam inductio, ex pluribus particularibus procedit ad vniuersale, à qua perfectione deficit exemplum; siquidem ex debilitate antecedentis singularis solùm colligit aliud singulare; cum tamen si adderentur alia, iam colligeret vniuersale, fieretque perfecta inductio: ergo ipsa, & exemplum re vera sortiuntur eandem formam, seu dispositionem argumentationis secundùm speciem; licet cum differentia explicata penes perfectum, & imperfectum.

Quòd autem syllogismus, & inductio inter se specie distinguantur, seu quòd habeant formas argumentationis essentialiter distinctas, docuit eleganter Arist. cit. lib. Prior. dicens: *Quodammodo opponitur inductio syllogismo, hic enim per medium probat extremum de tertio, illa verò per tertium probat extremum de medio. Natura igitur prior, & notior est syllogismus, qui fit per medium; nobis verò euidentior est, qui fit per inductionem.* Quibus verbis duo discrimina harum argumentationum tangit Arist. vt rectè notat Mas. vbi suprà. Primum est, in syllogismo procedi à toto ad partes, seu ab vniuersaliori ad magis particulares; in inductione verò è contra. (Quod, quomodo intelligendum sit, cap. sequenti explicabimus). Et hinc sequitur secundum, quod scilicet in inductione procedimus ab his, quæ notiora sunt nobis, nempè singularibus, quæ sensibus subiacent, ad vniuersalia, quæ sunt minus nota nobis, licet secundùm se sint magis nota; in syllogismo verò contingit è contra. Maneat ergo, duas istas argumentationes sortiri dispositiones essentialiter diuersas, & ex consequenti specificè inter se differre, vt magis constabit loco citato.

Inquires: si hæc ita sunt, quare Dialectici communiter enumerant quatuor species argumentationis?

¶ Huius solutio sumi potest ex doctrina Arist. loco citato Poster. Vbi docet syllogismum, & inductionem propriè esse argumentationes Dialecticas, eo quod ipsis acquiratur vera cognitio scientifica. Enthymema verò & exemplum propter sui imperfectionem magis ad Rhetoricam pertinere. De quo videri potest D. Thom. ibidem lect. 1. Vt ergo Dialectici distinguant argumentationes, sibi familiares ab his, quæ magis Rhetoricæ accommodantur: simulque explicent, tum illarum perfectionem, & vim inferendi; tùm etiam istarum defectum, & imperfectionem: ideò illas seorsim enumerant, etiam si non omnino distinguantur, vt explicatum est. Per quod patet ad id quod ex communi modo loquendi Dialecticorum adducitur pro contraria sententia.

Ad rationem autem neganda est minor: neque enim enthymema, & syllogismus habent definitiones essentialiter diuersas; sed tantùm accidentaliter, seu materialiter, ad modum quo puer, & vir habent diffinitiones diuersas intra speciem hominis. Quod satis indicauit Aristot. locis citatis; definiens enthymema, & exemplum per syllogismum, & inductionem. ¶ Ad confirmationem etiam negandum est antecedens: quia in re, eadem est dispositio syllogismi, & enthymematis, & similiter inductionis, & exempli, vt patet ex probatione conclusionis, & constabit ampliùs cap. sequenti.

CAPVT II.

DE LEGIBVS COMMVNIBVS argumentationum, vbi etiam specialiter de inductione.

TRes leges, omnibus argumentationibus communes, enumerant DD. Prima eſt: ex antecedenti vero in bona argumentatione ſemper ſequitur conſequens verum, & ſimiliter ex antecedenti poſſibili, contingenti, vel neceſſario ſemper ſequitur conſequens poſſibile, contingens, vel neceſſarium. Ratio eſt: quia antecedens habet rationem cauſæ reſpectu conſequentis; cauſa autem non impedita producit effectum ſibi ſimilem: ergo in bona argumentatione, quæ aſſimilatur cauſæ non impeditæ, ex vero ſemper ſequitur verum: ex poſſibili, poſſibile; ex contingenti, contingens; & ex neceſſario, neceſſarium.

Secunda lex; ex antecedenti falſo in bona conſequentia aliquando ſequitur verum, vt *Petrus eſt equus: ergo eſt animal*; aliquando falſum, vt *Petrus volat: ergo habet alas.* Quòd ex falſo poſſit ſequi falſum, nullum debet eſſe dubium; quòd autem ex falſo ſequatur aliquando verum, non ſic eſt intelligendum, quaſi pręmiſſæ falſæ influant veritatem in concluſionem, ſintque cauſæ talis veritatis: cum impoſſibile ſit cauſam producere virtute propria effectum perfectiorem ſe: ſed ſenſus eſt, pręmiſſas alias falſas poſſe ſic diſponi, vt ex ipſis ſequatur conſequens, quod aliunde eſt verum, & non propter ipſas præmiſſas. Quod aliter, licet non ita propriè, explicant alij aſſerentes; quando ex falſo ſequitur verum, ex vi quidem diſpoſitionis, ſeu formæ non ſequi veritatem conſequentis, ſed conſequentiæ.

Ex his duabus regulis colliguntur duo modi arguendi: benè enim valet in argumentatione legitima; antecedens eſt verum: ergo conſequens eſt verum: & ſimiliter conſequens eſt falſum: ergo antecedens eſt falſum: cum enim ex vero ſemper ſequatur verum, vt dictum eſt; nunquam falſum ſequetur ex vero; atque ita ſemper ſequetur ex falſo. Non autem valet; conſequens eſt verum: ergo antecedens eſt verum: neque ſimiliter antecedens eſt falſum: ergo conſequens eſt falſum: quia ex falſo, vt diximus, aliquando ſequitur verum, aliquando falſum.

Tertia lex: in bona argumentatione ſemper concluſio ſequitur debiliorem partem: hoc eſt, ſi aliqua præmiſſarum eſt particularis, concluſio debet eſſe particularis, & ſi aliqua præmiſſarum eſt negatiua, concluſio debet eſſe negatiua; vt cernitur in hac argumentatione: *Nullum animal eſt lapis; aliquis homo eſt animal: ergo aliquis homo non eſt lapis.* Ratio eſt: quia duæ præmiſſæ ſunt quaſi duæ cauſæ ſubordinatæ reſpectu concluſionis; in cauſis autem ſubordinatis effectus ſequitur debiliorem: vt patet in ſole, & alijs cauſis vniuerſalibus, quæ, cum cauſis particularibus debilibus operantur debiliter; cum fortibus verò fortiter.

His explicatis: cum enthymema, & exemplum ad ſyllogiſmum, & inductionem reducantur, & ex conſequenti in rei veritate duæ tantùm ſint ſpecies argumentationis, vt explicatum eſt; de ipſis deinceps agemus; & priùs de inductione in hoc capite; quia pauca ſunt circa illam adnotanda: deinde verò in ſequentibus de ſyllogiſmo, qui longiorem poſtulat diſputationem.

Vt autem propria inductionis ratio meliùs percipiatur, aduertendum eſt ipſam non diſtingui eſſentialiter

à syllogismo penes hoc, quod iste descendat ab vniuersali ad particulare: illa verò è contra ascendat à particulari ad vniuersale, vt videntur sonare verba Aristot. cap. præcedenti adducta: quoniam, vt posteà dicemus, tam ascensus, quàm descensus pertinent ad inductionem. Sed adæquata, & essentialis eorum differentia sumitur ex propria, & peculiari forma, seu dispositione vtriusque. Etenim in syllogismo extremitates vniuntur cum medio in præmissis; ex vi cuius vniuntur inter se in conclusione: ac proindè ibi propriè datur medium vniens extrema. Quod significauit Aristot. loco citato dicens: syllogismumm per medium probare extremum de tertio, id est, de alio extremo.

At verò forma, seu dispositio inductionis valdè diuersa est. Neque enim ibi propriè dantur extrema inter se vnita, quæ priùs coniungerentur cum aliquo medio: sed loco plurium terminorum singularium, qui sunt in antecedenti; ponitur in consequenti terminus communis æquiualens, quod est ascendere: vel è contra loco termini communis, qui est in antecedenti; ponuntur in consequenti termini inferiores æquiualentes, quod est descendere. Vndè propria inductionis dispositio præcisè consistit in eo, quòd substituatur in consequenti propositio æquiualens antecedenti, absque speciali illo, & proprio artificio, qui cernitur in syllogismo, & hæc est propria, & essentialis eorum differentia, vt sàtis ex dictis patet.

Cæterùm, quia in syllogismo frequentius vtimur medio superiori, vel saltem æquali, & raro inferiori; è contra verò in inductione sæpius ascendimus à singulari ad vniuersale, quam descendamus; ideò Aristot. vbi sup. & alij Dialectici ab eo, quod frequentius accidit in his argumentationibus, solent denominare illas, asserentes in syllogismo procedi à toto ad partes, seu ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia; in inductione verò è contra. Propria tamen, & essentialis differentia est, quam assignauimus.

Hinc iam fit propriam rationem inductionis æque inueniri, siue cum ascendimus à singularibus ad vniuersale, siue cum è contra descendimus: ac proindè vtrumque modum ratiocinationis verè contineri sub hac specie argumentationis. Quæ cum ascendimus, appellatur ascensus seu inductio, cùm verò descendimus, vocatur descensus, seu reductio; licèt iam in communi vsu loquendi vtraque appelletur inductio.

Hoc supposito, plures regulas multiplicant. Auctores pro modis arguendi in ascensu, & descensu: quas tamen facilè comprehendet, qui nouerit supra adducta de suppositione terminorum. Si ergo terminus supponat distributiuè; descendendum est à propositione vniuersali ad plures singulares copulatiuè, vel ad vnã de copulato extremo, & verbo singulari sic: *Omnis homo est animal: ergo hic homo est animal, & hic homo est animal, &c.* vel sic ergo *hic homo, & hic homo, &c. est animal.* Ascẽsus verò debet fieri è contra. Si autem terminus supponat collectiuè; tunc ascendendum: vel descendendum est copulatim sic: *Omnes Apostoli sunt duodecim: ergo hic Apostolus, & hic Apostolus, &c. sunt duodecim*; vel è contra. Si verò terminus supponat determinatè; descendendum est à propositione particulari ad plures singulares disiunctiuè, vel ad vnam de disiuncto extremo hoc modo: *Aliquis homo est albus: ergo hic homo est albus, vel hic homo est albus, &c.* vel sic: *ergo hic homo, vel hic homo, &c. est albus.* Ascensus verò fit è cõtra. Tandẽ, si terminus supponat confusè, eodẽ modo descenditur à ter-

à termino confuso ad singulares disiunctiuè; & ascenditur è contra. Quæ omnia satis constant ex dictis loco citato.

CAPVT III.

DE SYLLOGISMO, ET TRIplici eius figura.

ARist. 1. Prior. c. 1. definit syllogismum dicens: *Syllogismus est oratio in qua, quibusdam positis, aliud quiddam diuersum ab his, quæ posita sunt, necessariò accidit: eò quòd hæc sunt.* Quorum verborum sensus est, quem iam explicuimus, scilicet syllogismum esse argumentationem, in qua concluditur vnio extremitatum inter se, ex vi vnionis factæ cum medio in præmissis. Per quod satis ostenditur perfectio syllogismi: cum enim intra se contineat medium, cum quo vniuntur extremitates: ex propria dispositione habet vim inferendi, neque indiget aliquo alio termino extra se posito, ratione cuius concludat, sicut indiget inductio. Quod explicuit optimè Arist. ibidem subdens: *Dico autem, eò quòd hæc sunt propter hæc euenire: ac propter hæc euenire intelligo, nullo externo termino opus esse, vt sit necessaria consequutio.*

Cum autem syllogismus sit quoddam compositum rationis: habet suam quasi materiam, & formam. Materia est duplex: alia proxima, scilicet propositiones, ex quibus immediatè componitur: & alia remota, nempè termini ipsi immediatè componentes propositionem; mediatè verò syllogismum. Hi autem termini in quolibet syllogismo sunt tres, ex quorum combinatione formantur tres propositiones, quæ necessariò reperiuntur in vnoquoque syllogismo; & consequenter quilibet terminus bis repetitur, habetque suum peculiare nomen; nam ille, qui bis repetitur in præmissis, appellatur *medium:* ex alijs verò duobus is, qui iungitur cum medio in maiori, vocatur *maior extremitas*; qui verò in minori, dicitur *minor extremitas*. Quæ omnia patent in hoc syllogismo; *omnis homo est animal; Petrus est homo: ergo Petrus est animal:* vbi ipsæ propositiones sunt materia proxima, & tres illi termini, *homo*, *animal*, *Petrus*, materia remota: ex quibus, *homo*, est medium: quia bis repetitur in præmissis: *animal*, est maior extremitas; quia iungitur in maiori cum homine: & tandem, *Petrus*, est minor extremitas: quia in minori iungitur cum eodem homine.

Forma verò syllogismi est illud artificium, seu dispositio propositionum. Quæ etiam est duplex, secundùm quod correspondet duplici materiæ explicatæ. Prima correspondet terminis, & appellatur figura syllogismi, quæ potest definiri sic: *Figura syllogismi est apta dispositio terminorum secundum subiectionem, vel prædicationem.* Secunda correspondet propositionibus, & appellatur modus: & ideò solet definiri sic: *Modus syllogismi est apta dispositio propositionum secundùm affirmationem, vel negationem*; *vniuersalitatem, vel particularitatem.*

Quia ergo recta combinatio medij cum extremitatibus, in qua consistit ratio figuræ, potest esse triplex; triplex etiam datur figura; nam vel medium in maiori subijcitur, & in minori prædicatur; & sic est prima: vel in vtraque prædicatur: & sic est secunda: vel in vtraque subijcitur; & sic est tertia. Quod ostendit ille versus,

¶ *Sub, præ, prima: secunda, bis præ: tertia, bis sub.*

Ex his autem figuris prima est nobilior: quia ibi medium habet propriam sedem, situm, seu positionem medij,

& verè mediat, quando in vna subijcitur, & in alia prædicatur. Secunda verò dignior est tertia: quia in illa medium habet digniorem locum propositionis, cum sit prædicatum. Tertia verò est omnium infima, quia ibi medium sortitur infimum locum propositionis, cum sit subiectum. Quod explicuit Arist. vbi sup. dicens: *Medium in prima figura esse positione medium; in secunda, positione primum; in tertia verò, positione vltimum.*

Vtrum autem detur alia quarta figura, possitvè fieri recta combinatio, si medium prædicetur in maiori, & in minori subijciatur res est controuersa inter Doctores propter Galenum, de quo quamuis in scriptis eius, quæ nunc extant talis sententia non inueniatur) Auerroes prima Priorum, capite octauo testatur posuisse quartam figuram. Quam quidem esse admittendam potest suaderi: quia in hac argumentatione: *Omnis homo est animal; omne animal est sensibile: ergo aliquod sensibile est homo*, & similibus, datur recta combinatio terminorum, vt patet: & tamen ibi medium prædicatur in maiori, & in minori subijcitur: ergo figura, quæ indè resultat est recta; & ex consequenti datur quarta figura.

Hanc quæstionem contra Medicos tractant Dialectici libro 1. Priorum: pro qua videri possunt Masius ibidem quæstione 6. Conymb. c. 7. quæst. 1. & alij. ¶ Breuiter tamen cum Aristotele, & communi consensu Dialecticorum dicendum est non dari quartam figuram. Fundamentum est: quia in quacumque figura, quando syllogismi concludunt directè, maior extremitas debet in conclusione prædicari de minori, nulla alia ratione; nisi quia illa extremum superius, quod continendo medium, continet consequenter aliud extremum inferius, scilicet minorem extremitatem; ac proinde necesse est maiorem extremitatem in præmissis talem habere positionem, seu situm, vt possit continere minorem: hunc autem nequaquam haberet, si maior extremitas esse subiectum, & minor, prædicatum, vt patet: cum subiectum non contineat, sed potiùs contineatur à prædicato: ergo talis dispositio, seu combinatio, ex qua resultat quarta figura, ex se non est apta, neque congrua forma syllogistica.

Dices: saltem admittenda erit hæc figura, si semper minor extremitas prędicetur in conclusione de maiori, vt cum dicitur: *omnis homo est animal, omne animal est sensibile: ergo omnis homo est sensibilis.* Cuius etiam sunt mille alia exempla: estque forma arguendi valde vsitata inter disputandum.

Respondetur imprimis omnino repugnare, dari figuram congruam, in qua conclusio non possit esse directa. Et ratio est euidens: nam ideò syllogismi indirectè concludentes sunt boni: quia per conuersionem conclusio indirecta potest fieri directa, vt infra videbimus: ergo impossibilis est figura, cui repugnet habere conclusionem directam. Deinde addendum est ideò in exemplo argumenti, & alijs eiusdem formæ, quibus passim vtimur, conclusionem rectè sequi ex præmissis: quia in rei veritate est directa, & syllogismus re vera est in prima figura, quamuis in voce habeat transpositas præmissas: nam quæ ibi ponitur pro minori, in rei veritate est maior; vt patet, si transponendo illas, absque aliqua alia mutatione dicas: *Omne animal est sensibile, omnis homo est animal: ergo omnis homo est sensibilis.* Vnde tandem fit quartam figuram, vel non dari, vel non distingui à prima.

Per quod patet ad argumentum in contrarium adductum; ille enim

syllogismus re vera est in prima figura, & concludit indirectè in *baralipton*; habet tamen transpositas præmissas, vt dictum est.

CAPVT IV.

DE REGVLIS TAM COMMVNIBVS trium figurarum quàm specialibus vniuscuiusque.

ANtequam ad singulos vniuscuiusque figuræ modos explicandos descendamus, oportet tradere, tum generales regulas ad cognoscendam bonitatem consequentiæ in quacumque figura, tùm etiam speciales vniuscuiusque, quæ ex illis communibus deriuantur. Pro quo sciendum est totam artem syllogisticam inniti duobus principijs. Primum est: *Quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*: idest, quando aliqua duo perfectè, completè, & adæquatè vniuntur cum aliquo tertio, seu medio; necesse est, vt vniantur inter se. Et hoc principium deseruit syllogismis concludentibus affirmatiuè.

Secundum principium est: *Quæcumque sunt eadem inter se, distinguntur vni tertio*, seu *ab vno tertio*, idest, quando aliqua duo perfectè, & completè vniuntur inter se, si vnum illorum distinguitur ab aliquo tertio, necesse est distingui & aliud. Quod principium deseruit syllogismis concludentibus negatiuè. Sunt autem hæc principia per se nota: quia innituntur vniuersalissimo illo principio: *quodlibet est, vel non est*, quod ex terminis ipsis est manifestum.

His autem duobus principijs innituntur alia duo in Dialectica valde vsitata, quæ à præcedentibus solum distinguuntur penes hoc, quòd illa sumuntur in ordine ad esse; hæc verò, in ordine ad prædicari; appellanturque ab Arist. & à Dialecticis; *dici de omni*; & *dici de nullo*. Dici de omni, reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto affirmatur etiam de quocumque contento sub subiecto. Dici verò de nullo, reddit hunc sensum: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de quocumque contento sub subiecto. Et per hæc principia probant Dialectici omnes syllogismos, vt postea videbimus. Indeque deducuntur sequentes leges, seu regulę ad iudicandum de bonitate consequentię in quacumque figura.

Prima regula generalis. Medium in aliqua saltim præmissarùm debet distribui, vt sic perfectè possit coniungi, vel disiungi ab extremitatibus, aliàs non darentur tunc dici de omni, vel dici de nullo. (Non loquimur modò de syllogismo singulari, seu expositorio, de quo infra.) Propter quod ex puris particularibus, nihil sequitur in quacumque figura ex vi illationis; non enim valet; *aliquis homo est animal: aliquis equus est animal: ergo aliquis equus est homo.* Potest autem aliquando sequi ratione materię: vt *aliquod animal est substantia, aliquis homo est animal; ergo aliquis homo est substantia.*

Secunda regula. In conclusione non debet distribui aliquis terminus, qui non fuerit distributus in præmissis. Quę doctrina fundatur in illa generali supra capite 2. tradita, quòd scilicet conclusio semper debet sequi debiliorem partem: inde enim fit nihil debere esse in conclusione, quod excedat virtutem pręmissarum, ac proinde quemcumque terminum non distributum in pręmissis, non debere distribui in conclusione: aliàs talis terminus prout est in conclusione, excederet se ipsum, vt est in pręmissis.

Tertia regula. Ex puris negati-

u's nihil ſequitur in quacumque figura. Ratio eſt manifeſta: quia ex hoc præciſè, quòd aliqua duo diſtinguantur à quodam tertio, non ſequitur diſtingui, aut identificari inter ſe: ſiuè enim duæ res ſint inter ſe maximè eædem, vel diuerſæ, poſſunt nihilominus eſſe omnino diſparatæ reſpectu alicuius tertij, vt patet: ergo ex eo quòd aliqua duo diſiungantur ab aliquo tertiō, non ſequitur ipſa diſiungi, aut identificari inter ſe. Et propterea non valet hæc conſequentia: *nullus homo eſt irrationalis: nullus equus eſt homo: ergo nullus equus eſt irrationalis.*

Quarta regula. Medium ſub ratione medij non debet intrare concluſionem. Ratio eſt: quia quilibet terminus bis tantùm ponitur in ſyllogiſmo; ſed medium iam eſt poſitum bis in præmiſſis: ergo non poteſt iterum poni in concluſione. Poterit tamen aliquando intrare, ſi fiat etiam extremitas: vt cum dicitur: *omnis homo eſt animal; ſed homo eſt homo: ergo homo eſt animal.*

Quinta tandem regula generalis eſt, quòd tam in medio, quàm in extremitatibus, non varientur proprietates terminorum, excepta ſuppoſitione, quæ prouenit à ſignis. Vnde tam medium quàm extremitates non debent eſſe termini æquiuoci; vel in vna propoſitione ampliari, & in alia reſtringi; &c. Ratio eſt: quia iam in rei veritate non eſſent tres termini in ſyllogiſmo, ſed quatuor, ſi vnus diuerſo modo ſupponeret, ampliaretur, &c.

Ex his generalibus legibus, ſeu regulis deducuntur aliæ particulares pro vnaquaque ex tribus figuris. Sit ergo pro prima figura prima lex, quæ eſt ſexta in ordine: quòd in quocumque ſyllogiſmo primæ figuræ, directe concludente; vt conſequentia ſit bona, maior non debet eſſe particularis; neque minor negatiua: quia vel medium non diſtribueretur in præmiſſis; vel in concluſione diſtribueretur aliquis terminus, qui non eſſet diſtributus in præmiſſis, contra primam, & ſecundam regulam generalem ſupra traditam; vt patet ex his ſyllogiſmis; *aliquod animal eſt homo: omnis equus eſt animal: ergo aliquis equus eſt homo.* Vbi *animal*, quod eſt medium, in neutra præmiſſa diſtribuitur: item in hoc, *omnis homo eſt animal; nullus equus eſt homo: ergo nullus equus eſt animal*, vbi *animal*, quod eſt maior extremitas diſtribuitur in concluſione; cum tamen non fuerit diſtributum in præmiſſis.

Diximus hanc regulam intelligendam eſſe, quando ſyllogiſmus concludit directè iuxta infra dicenda: quia ſi concluſio ſit indirecta, poteſt aliquando maior eſſe particularis; & etiam minor, negatiua, quia tunc ceſſant defectus aſſignati: vt patet in *ſapeſmo*, & *friſſeſomorum*, qui ſunt modi vtiles primæ figuræ, indirectè concludentes, vt magis infra conſtabit.

Septima in ordine regula pro ſecunda figura eſt, quòd ſi ambæ præmiſſæ ſint affirmatiuæ, nihil ſequitur. Cuius ratio eſt; quia cum ibi medium ſit prædicatum in vtraque præmiſſa, ſi vtraque eſt affirmatiua, in neutra diſtribueretur medium; vt patet in hoc ſyllogiſmo, *omnis equus eſt animal; omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt equus.* Similiter ſi in eadem ſecunda figura maior ſit particularis, nihil ſequitur: quia iam in concluſione diſtribueretur aliquis terminus, qui non eſſet diſtributus in præmiſſis; vt patet ſi dicas, *aliquod animal eſt homo: nullus equus eſt homo: ergo nullus equus eſt animal.* Vbi *animal* diſtribuitur in concluſione, & non in præmiſſis.

Octaua tandem regula pro tertia figura eſt: quòd ſi minor ſit negatiua, nihil ſequitur: quia iam aliquis terminus

distribueretur in conclusione, qui non esset distributus in præmissis; verbi gratia, *omnis homo est animal; nullus homo est equus: ergo nullus equus est animal*, vbi *animal* distribuitur in conclusione, & non in præmissis. Et propter eandem rationem, conclusio in hac figura debet esse particularis; aliàs idem defectus accideret; vt si dicas, *omnis homo est animal; omnis homo est substantia: ergo omnis substantia est animal*, vbi *substantia* distribuitur in conclusione, & non in præmissis.

CAPVT V.

DE MODIS SYLLOGISMORVM in vnaquaque figura.

QVemadmodùm inter tres terminos syllogismi, nempe inter medium; & extremitates, quantum ad prædicationem, vel subiectionem quatuor combinationes, seu figuræ possunt formari: ex quibus tres sunt vtiles; quarta verò inutilis, vt supra probatum est: sic ex varia combinatione præmissarum, quantùm ad affirmationem, vel negationem; vniuersalitatem, aut particularitatem (in quo consistit modus syllogismi) quadraginta & octo modi formari possunt. Nam in qualibet figura, vniuersalitas, aut particularitas possunt, quadrupliciter combinari in præmissis: primò, si vtraque sit vniuersalis: secundò, si vtraque sit particularis: tertiò, si maior sit vniuersalis, & minor particularis: & quartò, si maior sit particularis, & minor vniuersalis. Vnaquæque autem harum quatuor combinationum potest adhuc quadrupliciter variari, per affirmationem, & negationem, vt consideranti patebit: quatuor verò per quatuor multiplicata reddunt sexdecim: ergo in qualibet figura possibiles erũt decem & sex combinationes præmissarum, seu modi. Si autem sexdecim per tria, qui est numerus figurarum vtilium, multiplicemus; inueniemus quadraginta & octo. Ex quo fit in tribus figuris quadraginta & octo combinationes, seu modos formari posse.

Qui autem eorum sint vtiles, seu consistentes, aut bonæ consequentiæ; qui verò inutiles, seu inconsistentes, aut malæ consequentiæ, iudicandum est ex regulis capite præcedenti adductis. Illi enim modi erunt inutiles, quibus aliqua ex dictis regulis defuerit; illi verò erunt vtiles, qui omnes regulas seruauerint. Et hi sunt quatuordecim in tribus figuris: quatuor in prima, scilicet, *barbara*, *celarent*, *darij*, *ferio*: alij quatuor in secunda, scilicet *cesare*, *camestres*, *festino*, *baroco*: & sex in tertia, scilicet *darapti*, *felapton*, *disamis*, *datisi*, *bocardo*, *ferison*. ¶ Vt autem hæc plenè percipiantur, antequam singulos hos modos vtiles explicemus, libet sequentem tabulam subijcere: vbi adductis exemplis omnium combinationum, seu modorum possibilium in vnaquaque figura, apparet manifestè, qui eorum, & quare sint vtiles: qui verò, & quare sint inutiles. Claritatis autem gratia vnamquamque combinationem præmissarum designamus per duas vocales ex illis quatuor: A. E. I. O. quæ ostendunt quantitatem, & qualitatem propositionum iuxta dicta libro præcedenti, capite 7. sic enim meliùs apparet dictas combinationes esse diuersas, & non esse possibiles alias.

TABVLA COMBINATIONVM, seu modorum, qui fieri possunt in tribus figuris, ostendens, qui eorum sint vtiles, qui verò inutiles.

IN PRIMA FIGVRA.

	Combinationes possibiles.	*Exempla*	*Iudicium.*	*Modi vtiles.*	
1	A A	*Omne animal est sensibile;* *Omnis homo est animal:* *Ergo omnis homo est sensibilis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas, & omnium optimus: quia indigniori figura concludit optimam propositionem.	BAR BA RA	1
2	A E	*Omne animal est substantia;* *Nullus lapis est animal;* *Ergo nullus lapis est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.		
3	A I	*Omne animal est sensibile;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo est sensibilis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DA RI I	2
4	A O	*Omne animal est substantia;* *Aliquis lapis non est animal;* *Erg. aliquis lapis non est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.		
5	E A	*Nullum animal est lapis;* *Omnis homo est animal;* *Ergo nullus homo est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	CE LA Rent	3
6	E E	*Nullus lapis est animal;* *Nullus homo est lapis;* *Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
7	E I	*Nullum animal est lapis;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo non est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	FE RI O	4

	Combinationes possibiles.	Exempla	Iudicium.	Modi utiles.
8	E O	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis homo non est lapis;* *Erg. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.	
9	I A	*Aliquod animal est rationale;* *Omnis equus est animal;* *Ergo aliquis equus est rationalis.*	¶ Modus inutilis: defectu primæ, & sextæ regulæ.	
10	I E	*Aliquod animal est substantia;* *Nullus lapis est animal;* *Erg. aliquis lapis nõ est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.	
11	I I	*Aliquod animal est rationale;* *Aliquis equus est animal;* *Ergo aliquis equus est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.	
12	I O	*Aliquod animal est substantia;* *Aliquis lapis non est animal;* *Erg. aliquis lapis non est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & sextæ regulæ.	
13	O A	*Aliquod animal non est lapis;* *Omne animal est substantia;* *Erg. aliqua substantia non est lapis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.	
14	O E	*Aliquis lapis non est animal;* *Nullus homo est lapis;* *Erg. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.	
15	O I	*Aliquod animal non est rationale;* *Aliquis homo est animal;* *Erg. aliquis homo non est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & sextæ regulæ.	
16	O O	*Aliquis lapis non est animal;* *Aliquis homo non est lapis;* *Erg. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.	

IN SECVNDA figura.

	Combinationes poßibiles.	*Exempla*	*Iudicium.*	*Modi vtiles.*	
17	A A	*Omnis homo est animal; Omne sensibile est animal; Ergo omne sensibile est homo.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & septimæ regulæ.		
18	A E	*Omnis homo est rationalis; Nullus equus est rationalis; Ergo nullus equus est homo.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	CA MES Tres.	5
19	A I	*Omne animal est substantia; Aliquis lapis est substantia; Ergo aliquis lapis est animal.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & septimæ regulæ.		
20	A O	*Omnis homo est animal; Aliquis lapis non est animal. Ergo aliquis lapis non est homo.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	BA RO CO.	6
21	E A	*Nullus equus est rationalis; Omnis homo est rationalis; Ergo nullus homo est equus.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	CE SA RE.	7
22	E E	*Nullum animal est lapis; Nullus homo est lapis; Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
23	E I	*Nullus lapis est animal; Aliquis homo est animal; Ergo aliquis homo non est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	FES TI NO.	8

	Combinationes possibiles.	Exempla	Judicium.	Modi vtiles.
24	E O	*Nullum animal est lapis;* *Aliquis homo non est lapis;* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.	
25	I A	*Aliquis equus est animal;* *Omnis homo est animal;* *Ergo aliquis homo est equus.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & septimę regulæ.	
26	I E	*Aliqua substantia est homo;* *Nullus lapis est homo;* *Ergo aliquis lapis non est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	
27	I I	*Aliquis equus est animal;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo est equus.*	¶ Modus inutilis defectu primę, & septimæ regulæ.	
28	I O	*Aliqua substantia est homo;* *Aliquis lapis non est homo;* *Ergo aliquis lapis non est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	
29	O E	*Aliqua substantia non est animal;* *Omnis lapis est animal;* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	
30	O I	*Aliqua substantia non est animal,* *Nullus lapis est animal;* *Ergo aliquis lapis non est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundę, tertię, & septimę regulæ.	
31	O I	*Aliqua substantia non est animal;* *Aliquis homo est animal;* *Ergo aliquis homo non est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ regulæ.	
32	O O	*Aliquod animal non est lapis;* *Aliquis homo non est lapis,* *Ergo aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.	

IN TERTIA *figura.*

	Combinationes possibiles.	Exempla	Iudicium.	Modi vtiles.	
33	A A	*Omne animal est sensibile;* *Omne animal est substantia;* *Ergo omnis substantia est sensibilis.* Vel *Ergo aliqua substantia est sensibilis.*	¶ Si inferatur conclusio vniuersalis, redditur inutilis hic modus defectu 2. regulæ; qui defectus cessat, si conclusio sit particularis, & tunc est modus vtilis: quia seruat alias regulas.	DA RAP TI.	9
34	A E	*Omne animal est substantia;* *Nullum animal est lapis;* *Ergo nullus lapis est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
35	A I	*Omne animal est substantia;* *Aliquod animal est rationale;* *Ergo aliquod rationale est substãt.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DA TI SI.	10
36	A O	*Omne animal est substantia;* *Aliquod animal non est equus;* *Erg. aliquis equus non est substãtia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
37	E A	*Nullum animal est lapis;* *Omne animal est substantia;* *Ergo nulla substantia est lapis.* Vel *Er. aliqua substantia non est lapis.*	¶ Si inferatur conclusio vniuersalis, redditur inutilis hic modus defectu 2. regulæ; qui defectus cessat, si conclusio sit particularis, & tunc est modus vtilis: quia seruat alias regulas.	FE LAP TON.	11
38	E E	*Nullus lapis est animal;* *Nullus lapis est homo:* *Ergo nullus homo est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
39	E I	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis lapis est substantia;* *Er. aliqua substãtia non est animal.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	FE RI SON.	12

	Combinationes possibiles.	Exempla	Iudicium.	Modi vtiles.	
40	E O	*Nullus lapis est animal;* *Aliquis lapis non est homo;* *Erg. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
41	I A	*Aliquod animal est rationale;* *Omne animal est substantia;* *Ergo aliqua substantia est rational.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	DI SA MIS.	13
42	I E	*Aliquod animal est substantia;* *Nullum animal est lapis;* *Erg. aliquis lapis nō est substantia.*	¶ Modus inutilis defectu secundæ, & octauæ regulæ.		
43	I I	*Aliquod animal est rationale;* *Aliquod animal est hinnibile;* *Ergo aliquod hinnibile est rational.*	¶ Modus inutilis defectu primæ regulæ.		
44	I O	*Aliquod animal est substantia;* *Aliquod animal non est lapis.* *Erg. aliquis lapis non est substātia.*	¶ Modus inutilis defectu primæ, & octauæ regulæ.		
45	O A	*Aliquod animal non est lapis;* *Omne animal est substantia;* *Erg. aliqua substantia non est lapis.*	¶ Modus vtilis: quia seruat omnes regulas.	BO CAR DO.	14
46	O E	*Aliquis lapis non est animal;* *Nullus lapis est homo;* *Erg. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ regulæ.		
47	O I	*Aliquod animal non est rationale;* *Aliquod animal est homo;* *Erg. aliquis homo non est rationalis.*	¶ Modus inutilis defectu primæ regulæ.		
48	O O	*Aliquis lapis non est animal;* *Aliquis lapis non est homo;* *Erg. aliquis homo non est animal.*	¶ Modus inutilis defectu tertiæ, & sextæ regulæ.		

Pro quorum maiori intelligentia primò aduertendum est in harum combinationum exemplis seruatam esse doctrinam generalem cap. 2. traditam, quod scilicet conclusio debet sequi debiliorem partem; & propterea, semper quod aliqua pręmissa erat particularis, aut negatiua, intulimus conclusionem particularem, aut negatiuam; ne ex hac parte esset defectuosa consequentia. Si quis autem pro libito suo in prædictis exemplis existente aliqua præmissa particulari, aut negatiua, colligeret conclusionem vniuersalem, aut affirmatiuam; manifestè destrueret artificium syllogismi; ac proinde non oporteret quærere alium defectum, vt per se patet.

Secundò notandum est ex doctrina Arist. 2. lib. Prior. c. 1. quòd quia in propositione vniuersali, tam affirmatiua, quàm negatiua continetur sua particularis; quippe cum repugnet vniuersalem esse veram, quandò aliqua particularis est falsa; ideò in quocumque modo vtili, vbi rectè concluditur propositio vniuersalis, potest etiam rectè concludi sua particularis; neque opus fuit huius exempla adducere. Quia tamen potest è contra contingere, aliquam propositionem particularem esse veram; cum tamen vniuersalis sit falsa; ideò etiam potest accidere, aliquam consequentiam esse malam, si inferatur propositio vniuersalis; esse autem bonam, quando infertur conclusio particularis; sicque contingit in duobus modis tertiæ figurę, scilicet *darapti*, & *felapton*, vt notauimus in tabula: propter quod vtramque propositionem ibidem intulimus.

Tertiò notandum est syllogismum posse dupliciter concludere, scilicet directè, & indirectè, tunc concludit directè, quando in conclusione maior extremitas prędicatur de minori: sic enim vtraque habet situm sibi debitum, & naturalem. Tunc verò concludit indirectè, quando è contra minor extremitas in conclusione prędicatur de maiori; quia in tali casu quasi extrahuntur à proprio loco, & inuertitur ordo, quem inter se debent seruare extremitates.

Igitur in omnibus exemplis suprapositæ tabulę, intulimus conclusionem directam: quia hęc est, quæ per se primò sequitur ex pręmissis, & per cuius conuersionem formatur conclusio indirecta, vt per se patet; & ideò repugnat, si modus concludens directè est inutilis, eundem indirectè concludentem esse vtilem, vt proportionabiliter de quarta figura suprà cap. 3. dicebamus. Quo fit, vt in omnibus modis inutilibus supra assignatis consequentia sit mala, siue directè, siue indirectè concludant, quamuis aliquando ratione materiæ contingat conclusionem esse veram.

At verò: quia modi vtiles benè inferunt conclusionem directam, possunt etiam rectè concludere indirectè, quando talis conclusio est conuertibilis iuxta regulas conuersionis suprà traditas. Vnde: quia particularis negatiua non conuertitur, nec simpliciter, nec per accidens iuxta ibi dicta: ideò modi vtiles, in quibus conclusio est particularis negatiua, scilicet *ferio*, *festino*, *baroco*, *felapton*, *bocardo*, *ferison* non possunt concludere indirectè: quia iam minor extremitas distribueretur in conclusione; cum tamen non esset distributa in præmissis, vt consideranti patebit.

His suppositis, vt ad modos vtiles explicandos descendamus, ex dictis planè sequitur, præter modos vtiles directè concludentes, (qui in tribus figuris tantùm sunt quatuordecim, vt constat ex tabula adducta) posse etiam for-

mari alios vtiles indirectè concludentes: qui quamuis ab illis non omninò, aut essentialiter distinguantur; siquidem habent eandem combinationem præmissarum; distinguntur tamen tanquam perfectum, & imperfectum intra eandem speciem, vt per se patet.

Quod vt declararent Dialectici, constituerunt in prima figura, vltra quatuor primos modos, qui directè concludunt, alios quinque indirectè concludentes, scilicet *baraliptō, celantes, dabitis, fapesmo, frisesomorum*: quia tot sunt, qui ex illis quatuor prioribus formari possunt per conuersionē conclusionis, vt consideranti patebit. Non autē assignarunt modos indirectè concludentes in alijs duabus figuris: quia facilè potest vnusquisque illos colligere conuertendo conclusionem, vt explicatum est; & ita satis fuit apponere exēpla in prima figura. Ex quo tandem fit omnes modos vtiles à Dialecticis assignatos in tribus figuris esse decem & nouem, qui his versibus continentur.

¶ *Barbara, Celarent, Dary, Ferio, Baralipton,*
¶ *Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.*
¶ *Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti.*
¶ *Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.*

Primi nouem, qui duobus prioribus carminibus continentur, pertinent ad primam figuram. Ex quibus quatuor priores concludunt directè; alij verò quinque indirectè, vt explicatum est. Quatuor sequentes, qui continentur in tertio versu, scilicet *cesare, camestres, festino, baroco*, pertinent ad secundam figuram. Reliqui verò sex, scilicet *darapti*, & sequentes pertinent ad tertiam.

In vnoquoque autem modo inveniuntur saltem tres vocales, quæ correspondent tribus propositionibus syllogismi: prima maiori; secunda minori; & tertia conclusioni. Et denotant tales propositiones debere esse quantitatis designatæ per ipsas vocales, secundùm quod suprà lib. 2. cap. 7. explicuimus in illo versu, *asserit A. negat E. &c.* Quod si aliquando in his modis plures syllabæ inueniantur, trium tantùm priorum habenda est ratio: nam aliæ propter carminis metrum additæ sunt.

Tandem nota ex his 19. modis quatuor priores primæ figuræ appellari perfectos: quia sunt indigniori figura, & concludunt directè; alios verò quindecim dici imperfectos; vel quia, licet sint indigniori figura, non tamen concludunt directè, vt sunt *baralipton, celantes, dabitis, fapesmo, frisesomorum*: vel quia, quamuis concludant directè, non tamen sunt in figura digniori, vt sunt alij restantes.

CAPVT VI.

DE PROBATIONE SYLLOGISmorum perfectorum, & reductione imperfectorum.

SIcut ex varia terminorum habitudine resultant variæ proprietates eorum, & ex diuersa comparatione propositionum, diuersæ etiam illarum passiones; de quibus primo, & secundo libro disputauimus; ita etiam ex varia dispositione, tam terminorum, quàm propositionum, quæ reperitur in syllogismis, oritur in eis, vt petant diuerso modo probari, seu reduci. Et ita probatio, & reductio habent rationem passionis respectu syllogismi; de quibus consequenter, post examinatam essentiam, & species illius, erit nobis in presenti disputandum.

Quamuis ergo omnes modi enumerati sint vtiles, & consequentia in illis facta, necessaria; ac proindè non possit negari: tamen quia in modis imperfectis non ita clarè cernitur vis illationis: ideò Dialectici inuenerunt artem, vt modos imperfectos ad perfectos reducerēt; & hanc vocant reductionē. Quoniam autem posset aliquis eo proteruiæ deuenire, vt etiam negaret consequentiam in quatuor modis perfectis factam: ideò etiam tradiderunt artem ad probandam vim illationis eorum, non per reductionem ad alios modos euidentiores, qui nulli sunt; sed per duo illa principia lumine naturali nota, quibus initur ars syllogistica, vt vidimus c.4. & hanc appellant probationem.

Igitur ad quatuor capita reducuntur omnes propositiones: nam vel sunt vniuersales affirmatiuæ, vel vniuersales negatiuæ; vel particulares affirmatiuæ, vel particulares negatiuæ (sub particularibus enim comprehendimus singulares.) Et hæc quatuor genera propositionum concluduntur perfectè in quatuor primis modis: nam vniuersalis affirmatiua concluditur in *barbara*, vniuersalis negatiua, in *celarent*: particularis, seu singularis affirmatiua, in *darij*, & particularis, seu singularis negatiua, in *ferio*. Quæ omnes consequentiæ, quamuis sint per se ipsas manifestæ, & euidenter bonæ; si tamen ab aliquo negentur, probantur per duo principia supra posita. Nam duo modi affirmatiui, nempè *barbara*, & *darij* probantur per *dici de omni*; duo verò negatiui, scilicet *celarent*, & *ferio*, per *dici de nullo*.

Si quis ergo negauerit consequentiam huius argumenti in *barbara: omne animal est sensibile; omnis homo est animal: ergo omnis homo est sensibilis*, probatur per *dici de omni* sic: quidquid vniuersaliter affirmatur de subiecto, affirmatur etiam de omni contento sub illo, sed esse sensibile affirmatur vniuersaliter de animali in maiori; cum ipsa sit vniuersalis affirmatiua: ergo etiam debet affirmari de omni contento sub animali: at homo continetur sub illo in minori; cùm homo sit subiectum, & animal prędicatum: ergo sensibile debet affirmari de homine in conclusione. Ex quo patet quomodo per idem principium probetur consequentia facta in *darij*; si quidem minor, & cōclusio istius modi sunt particulares contentæ sub vniuersalibus iam in *barbara* probatis.

Eodem modo probantur per *dici de nullo* consequētiæ factæ in duobus alijs modis negatiuis. Nam si quis neget hanc consequentiam in *celarent: nullum animal est lapis; omnis homo est animal: ergo nullus homo est lapis*, probatur per *dici de nullo* sic: quidquid vniuersaliter negatur de subiecto, negatur etiam de omni contento sub illo: sed lapis vniuersaliter negatur de animali in maiori, cum sit vniuersalis negatiua: ergo debet negari de omni contento sub animali, at homo continetur in minori sub animali: ergo de illo debet in conclusione negari lapis. Per quem modum probatur etiam ex eodem principio consequentia facta in *ferio*; cum minor, & conclusio sint particulares contentæ sub vniuersalibus probatis in *celarent*.

¶ Cognito iam, quomodo probentur immediatè per prima principia quatuor modi perfecti; explicandū superest, quomodò cæteri imperfecti ad illos reducantur, seu qua arte possit ex syllogismo imperfecto fieri perfectus: vt ita, qui negauerit cōsequentiam alicuius modi imperfecti, cogatur etiam illam negare in modo perfecto.

Dupliciter ergo potest fieri talis reductio. Primò, conuertendo ipsas propositiones syllogismi imperfecti, easque si opus sit transmutando. Et hæc

dicitur reductio ostensiua: quia in eisdem propositionibus syllogismi imperfecti clariori, & perfectiori forma dispositis, ostenditur vis, & necessitas consequentiæ, sine eo quòd aliqua propositio deforis adducatur. Secundo modo potest fieri reductio deducendo aduersarium ad aliquod inconueniens, seu impossibile concedendum; nempè quòd admittens maiorem, & minorem syllogismi imperfecti, & negans consequentiam, teneatur concedere duas contradictorias simul veras; quod tamen est omninò impossibile, vt suprà vidimus. Et propterea hic modus conuincendi aduersarium appellatur reductio per impossibile.

Igitur vt syllogismi imperfecti ostensiuè reducantur ad perfectos, in primis inspicienda est litera consonans, qua incipit modus imperfectus: illa enim denotat reducendum esse ad modum perfectum eadem litera incipientem. Et ita *baralipton*, *baroco*, & similes reducuntur ad *barbara*: *celantes*, *cesare*, *&c. ad celarent*, & sic de alijs. Omnes enim incipiunt vna ex his quatuor consonantibus, B. C. D. F. quæ sunt literæ principiantes quatuor modos perfectos, vt patet.

Præter has autem consonantes initiales; reperiuntur aliæ quatuor intra ipsas dictiones modorum imperfectorum, nempè S. P. M. C. Litera S. denotat propositionem significatam per vocalem antecedentem conuertendam esse simpliciter: P. conuertendam esse per accidens. M. verò denotat commutandas esse præmissas; ita vt maior fiat minor, & econtrà, seruata conuersione, quam aliæ literæ petunt. Et tandem C. in medio dictionis denotat modum illum, in quo inuenitur, non posse reduci ostensiuè, sed tantùm per impossibile; qui tantùm sunt duo, nempè *baroco*, & *bocardo*.

Reducamus ergo ostensiuè ad *ferio* syllogismum factum in *fapesmo*, qui est modus imperfectus primæ figuræ, intra quem omnes tres consonantes P. S. M. inueniuntur. P. quia sequitur post primam vocalem. A. denotat maiorem, quæ est vniuersalis affirmatiua, conuertendam esse per accidens. Deindè S. quia sequitur post secundam vocalem. E. denotat minorem, quæ est vniuersalis negatiua, conuertendam esse simpliciter. Et tandem M. quæ est post duas vocales, denotat minorem iam conuersam ponendam esse pro maiori; & minorem etiam conuersam, pro minori. Quæ omnia clarè patent in hoc syllogismo.

¶ FA	*Omne animal est sensibile.*
¶ PES	*Nullus lapis est animal.*
¶ MO.	*Ergo aliquod sensibile non est lapis.*

In quo, si maior conuertatur per accidens, & minor simpliciter, posteaque transmutentur; infertur eadem conclusio in *ferio* sic:

¶ FE	*Nullum animal est lapis.*
¶ RI	*Aliquod sensibile est animal.*
¶ O.	*Ergo aliquod sensibile non est lapis.*

Eadem proportione fit reductio ostensiua aliorũ modorum imperfectorum ad perfectos, vt patebit consideranti literas suprà explicatas; & ideò non adducimus eorum exempla. Solùm est aduertendum in dictione significante vltimum modum primæ figuræ scilicet *frisesomorum* illam consonantem M. propter carminis metrum constitutam fuisse post tres priores syllabas; cum tamen collocanda esset ante tertiam, sicut fit in *fapesmo*, *dissamis*, & alijs: & ideò talis litera non est com-

putanda inter syllabas inutiles: sed re vera significat transponendas esse præmissas; cum hoc sit necessarium ad reductionem illius modi, vt considesanti patebit.

¶ Reductio per impossibile fit hoc modo. Si contrarius, concessa maiori, & minori syllogismi imperfecti, neget consequentiam: inferenda est propositio contradictoria consequentiæ negatæ: ex qua, & ex altera præmissarum iam concessarum, fit syllogismus perfectus concludens propositionem contradictoriam, vel contrariam alterius præmissæ concessæ: ac proindè cogitur concedere duas contradictorias simul veras. Quamuis autem hac reductione possint reduci omnes modi imperfecti ad aliquem perfectorum; tamen specialiter hoc conuenit *baroco*, & *bocardo*, qui, vt vidimus, non possunt aliter reduci. Et ideò priùs vtriusque reductionem specialiter explicabimus, addentes posteà generalem doctrinam pro reductione aliorum.

Baroco ergo, & *bocardo* reducuntur per impossibile ad barbara; cum hac tamen differentia, quòd *baroco*, reducitur seruata maiori, & contradictoria conclusionis posita pro minori; ex quibus infertur contradictoria minoris iam concessæ: *bocardo* verò reducitur è contra seruata minori, & contradictoria conclusionis posita pro maiori; ex quibus infertur contradictoria maioris concessæ, vt patet in his exemplis.

¶ BA	*Omnis homo est animal.*
¶ RO	*Aliquis lapis non est animal;*
¶ CO.	*Ergo aliquis lapis non est homo.*

Si concessa maiori; & minori huius syllogismi, negetur consequentia; reducitur per impossibile ad barbara sic. Tale consequens est falsum; ergo sua cõtradictoria erit vera, scilicet omnis lapis est homo. Ponatur ergo hæc propositio pro minori, & retineatur maior precedentis syllogismi: inde inferretur hæc consequentia: *Ergo omnis lapis est animal*, vt patet si dicas.

¶ BAR	*Omnis homo est animal;*
¶ BA	*Omnis lapis est homo;*
¶ RA.	*Ergo omnis lapis est animal.*

Cuius syllogismi maior iam concessa est in priori syllogismo; minor verò est contradictoria consequentiæ negatæ; & consequenter vera. Ex his autem præmissis iam concessis infertur in barbara hæc propositio: *Omnis lapis est animal*: ergo tenetur aduersarius illam concedere: sed hæc est contradictoria minoris in priori syllogismo concessæ, scilicet *aliquis lapis non est animal*: ergo cogitur concedere duas contradictorias simul veras.

Syllogismus etiam factus in *bocardo* reducitur per impossibile ad *barbara* (vt diximus) seruata minori, & contradictoria conclusionis posita pro maiori, verbi gratia.

¶ BO	*Aliquis homo non est lapis;*
¶ CAR	*Omnis homo est rationalis.*
¶ DO.	*Ergo aliquod rationale non est lapis.*

Si neges hanc consequentiam: ergo eius contradictoria est vera, scilicet omne rationale est lapis. Ponatur ergo hæc propositio pro maiori: & minor præcedentis syllogismi retineatur pro minori: ex quibus inferretur hæc consequentia: *Ergo omnis homo est lapis*, vt patet si dicas.

¶ BAR

❡ BAR	*Omne rationale est lapis.*
❡ BA	*Omnis homo est rationalis.*
❡ RA.	*Ergo omnis homo est lapis.*

Cuius syllogismi maior iam est concessa; cum sit contradictoria consequentiæ supra negatæ: minor etiam est concessa in priori syllogismo: consequentia etiam necessariò concedenda est: cum sit in *barbara*; & tamen est contradictoria maioris in primo syllogismo concessæ: ergo conceduntur duæ contradictoriæ simul veræ.

❡ Explicata specialiter reductione per impossibile istorum modorum, breuiter explicandum est, quomodo generalis huius reductionis doctrina supra tradita, cæteris modis imperfectis applicanda sit; seu qui eorum ad quos perfectos reducantur; & in quibus debeat seruari maior; & in quibus, minor. Quod vt facilè comprehendatur, inuenerunt Dialectici, tres dictiones pro modis imperfectis trium figurarum, videlicet: *NESCIEBATIS. ODIEBAM. LETARE ROMANIS.* Prima habet quinque syllabas, & correspondet quinque modis imperfectis primæ figuræ, ita vt prima, scilicet *Nes*, correspondeat primo modo imperfecto, scilicet *Baralipton*; secunda scilicet *Ci*, correspondeat secundo modo imperfecto, scilicet *Celantes*; & sic de alijs. Secunda dictio, nempè *Odiebam*, habet quatuor syllabas, & correspondet ordine explicato quatuor modis secundæ figuræ. Et tandem tertia dictio, scilicet *Letare Romanis*, habet sex syllabas, & correspondet eodem ordine sex modis tertiæ figuræ.

In his autem distinctionibus, quatuor illæ vocales A. E. I. O. significant quatuor modos perfectos. Nam A. significat *barbara*; quia ibi concluditur vniuersalis affirmatiua; E. significat *celarent*: quia ibi concluditur vniuersalis negatiua; I. significat *darij*: quia ibi concluditur particularis affirmatiua: & O. significat *ferio*: quia ibi concluditur particularis negatiua. Vnaquęque ergo harum vocalium in qualibet syllaba trium dictionum, denotat modum imperfectum correspondentem illi syllabæ reducendum esse ad modum perfectum significatum per eandem vocalem. Per quod patet, qui modi imperfecti ad quos perfectos sint reducendi.

Quando autem in reductione seruanda sit maior syllogismi imperfecti; & quando minor: & consequenter quando contradictoria consequentiæ negatæ debeat poni pro minori; quandò verò pro maiori, explicant sequentes regulæ.

Prima est. Vt modi imperfecti primæ figuræ reducantur per impossibile; contradictoria conclusionis negatæ ponenda est pro maiori, & maior syllogismi imperfecti, pro minori. Excipitur tamen *celantes*, in quo minor syllogismi imperfecti ponitur pro maiori; & contradictoria conclusionis negatæ, pro minori. Hac autem regula seruata, semper colligitur oppositum alterius præmissæ concessæ; quamuis non immediatè, sed facta conuersione simplici conclusionis, quæ infertur in syllogismo perfecto. Vbi aduertendum est, quòd licet in reductione *baralipton*, & *fapesmo* solùm colligantur duæ contrariæ simul veræ; tamen ex eis possunt fieri duæ contradictoriæ simul veræ, iuxta dicta suprà

lib. 3. cap. 6. Et idem dicendum est de *darapti*, & *felapton* in tertia figura qui tantum concludunt duas contradictorias simul veras.

Secunda regula pro secunda figura est, quòd in reductione retineatur maior syllogismi imperfecti, & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro maiori, vt patet in syllogismo supra facto in *baroco*: eodem enim modo reducuntur omnes alij modi eiusdem figuræ.

Tertia tandem regula pro tertia figura est, quòd in reductione retineatur minor, & contradictoria consequentiæ negatæ ponatur pro maiori, vt ostendit syllogismus supra factus in *bocardo*. Qua etiam reducuntur omnes alij modi eiusdem figuræ, quorum exempla facilè quisque potest ex dictis formare: & ideò omittuntur. Addendum est tamen has duas postremas regulas significari à Dialecticis illis carminibus.

¶ *Seruat maiorem, variatque secunda minorem.*

¶ *Tertia maiorem variat, seruatque minorem.*

CAPVT VII.

DE ALIIS SYLLOGISMORVM diuisionibus.

HVcusque egimus de ijs, quæ syllygismo conueniunt ratione formæ: nam esse in tali, vel tali figura; in hoc, vel illo modo; esseque sic, vel sic reducendum pertinent ad formam syllogismi, de qua egit Aristot. in libris de Priori resolutione. Quia verò in libris sequentibus disputauit etiam de syllogismo ratione materiæ: ideò in his institutionibus aliqua etiam breuiter attingenda sunt eorum, quæ syllogismo conueniunt ratione materiæ, nempè ratione propositionum, vel terminorum.

Primò ergo diuiditur syllogismus ratione materiæ proximæ, in affirmatiuum, & negatiuum. Ille est, cuius conclusio est affirmatiua; iste verò cuius conclusio est negatiua.

Prętereà secundò diuiditur in categoricum, & hypoteticum. Categoricus est, cuius omnes propositiones sunt categoricæ: hypoteticus verò, cuius plures, vel saltem aliqua propositio est hypothetica. Pro huiusmodi autem syllogismo plures solent adduci regulæ; sed melior, quæ tradi potest, est, vt attendatur ad vim illationis; quod satis ex dictis constabit vnicuique.

Tertiò diuiditur syllogismus ratione eiusdem materiæ proximæ in demonstratiuum, probabilem, & sophisticum, seu apparentem. Primus nomine incomplexo appellatur demonstratio, & constat propositionibus necessarijs: secundus verò est, qui constat propositionibus probabilibus: tertius autem, cuius propositiones apparent quidem veræ; cum tamen sint falsæ. Et isti tres sylllogismi solent alijs nominibus appellari, posterioristicus, topicus, & elenchus: quia de illis disputat Aristot. in libris Posteriorum, Topicorum, & Elenchorum.

Quartò diuiditur syllogismus ratione materiæ remotæ in rectum, & obliquum. Rectus est, cuius omnes termini ponuntur in recto; obliquus verò, qui constat aliquo termino obliquo. Pro quo solent tradi aliquæ regulæ; hæc tamen sola sufficit, vt si quando in huiusmodi syllogismis aliqua fuerit difficultas, propositiones fiant in recto: & sic apparebit bonitas, vel malitia consequentiæ.

Quintò, & vltimò diuiditur syl-

logiſmus ratione eiuſdem materiæ remotæ in communem, & ſingularem, ſeu expoſitorium. Ille eſt, cuius medium eſt terminus communis: iſte verò, cuius medium eſt terminus ſingularis: vt ſi dicas, *Petrus eſt animal: Petrus eſt rationalis: ergo aliquod rationale eſt animal.* Dicitur autem expoſitorius, ſeu ſenſibilis demonſtratio: quia ad ſenſum explicat vnionem extremitatum inter ſe, propter vnionem, quæ ſentitur cum medio. Et huiuſmodi ſyllogiſmus, licet poſſit fieri in tribus figuris, ſeruata ſemper affirmatione, vel negatione, quam deſignant modi; frequentiùs tamen, & propriùs fit in tertia, in qua medium ſubjicitur: quia maximè proprium eſt terminorum ſingularium eſſe ſubiectum propoſitionis.

Eſt autem hîc aduertendum, quod ſicut in ſyllogiſmo communi, vt rectè concludat, debet medium perfectè diſtribui iuxta dicta ſuprà cap. 2. ita etiam ad bonitatem conſequentiæ in ſyllogiſmo expoſitorio è contra requiritur medium eſſe perfectè ſingulare, & incommunicabile: ſi enim contingat aliquod ſingulare eſſe realiter communicabile multis, vt de facto eſt natura diuina; iam habebit vim termini communis: & ex conſequenti ſyllogiſmus expoſitorius inde confectus æquiualebit communi ex puris particularibus; ex quibus tamen nihil ſequitur in quacumque figura ex vi illationis, vt ibidem diximus. Qua ratione iſta non eſt bona conſequentia: *Hæc eſſentia diuina eſt Pater: hæc eſſentia diuina eſt filius: ergo filius eſt Pater:* quia propter realem communicabilitatem naturæ diuinæ, quantumuis ipſa ſingulariter deſignetur, habet vim termini communis: ac proinde talis ſyllogiſmus propriè non eſt expoſitorius; ſed æquiualet communi ex puris particularibus. De quo latè diſputant Theologi 1. parte, quæſt. 28. artic. 3.

CAPVT VLTIMVM.

DE ARTE INVENIENDI medium.

Difficilis ſemper viſa fuit antiquis Dialecticis ars inueniendi medium ad ſyllogiſmos conficiendos in quacumque materia: propter quod illam ſophiſtæ aſinorum pontem nuncuparunt. Et quidem ſi ſecundùm quod ipſi docent tradenda eſſet plures fortè periclitarentur. E contra verò aliqui moderni per aliud extremum ab illa ſe facillimè expediunt, aſſerentes ad quamlibet propoſitionem probandam quærendam eſſe cauſam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet ſubiecto: & ea inuenta, inuentum eſſe medium. In quo totam artem ſe comprehendiſſe putant. Pulchra ſanè ſolutio. Id ipſum eſt, quod inquirimus: qua ſcilicet arte quæremus, & inueniemus in qualibet propoſitione cauſam, cur prædicatum conueniat, vel repugnet ſubiecto. Vt ergo breuiter rem hanc expendamus.

Imprimis ſtatuendum eſt artem iſtam eſſe ſummè neceſſariam. Nam parum intereſt ſcire, quo modo extremitates debeant diſponi cum medio, vt ſyllogiſmus ſit in modo, & figura: ſi ignoratur quodnam medium eligendum ſit in vnoquoque ſyllogiſmo. Et hoc eſt, quod in præſenti inueſtigamus: propoſita ſcilicet qualibet propoſitione, qua arte

inueniemus medium ad illam rectè concludendam in aliquo syllogismo. De quo tractat optimè Diuus Thomas in peculiari opusc. de inuentione medij, quod est 50. in ordine opusculorum.

Secundò, vt hæc materia comprehendatur: omnino oportet considerare, quis terminus dicatur *antecedens*; quis *consequens*; & quis, *extraneus*, seu *disparatus*. Terminus ergo consequens dicitur ille, qui ex altero infertur: cuiusmodi sunt omnia prędicata superiora respectu inferiorum: benè enim valet, est homo: ergo est animal: ac proinde *animal* est terminus consequens respectu *hominis*. Terminus antecedens est ille, qui alterum infert: & huiusmodi sunt omnia prędicata inferiora respectu superiorum, vt patet in eodem exemplo: sicut enim *animal* est terminus consequens respectu *hominis*: quia infertur ex illo; ita *homo* est terminus antecedens respectu *animalis*: quia infert illud. Termini verò conuertibiles vt *homo*, *rationale*, *risibile*, & similes simul sunt antecedentes, & consequentes: quia se inuicem inferunt, & inferuntur: ac proinde in syllogismis interdum sumuntur, qua ratione sunt antecedentes; interdum verò, qua ratione sunt consequentes. Tandem terminus extraneus, seu repugnans, est ille, qui non potest alteri inesse.

Hoc supposito, cum quatuor sint genera propositionum, scilicet vniuersalis affirmatiua, vniuersalis negatiua, particularis affirmatiua, & particularis negatiua: quatuor regulis totam hanc materiam absoluemus.

Prima est. Ad concludendam propositionem vniuersalem affirmatiuam, sumendus est pro medio terminus, qui sit consequens respectu subiecti talis propositionis, & antecedens respectu prædicati. Verbi gratia, si velis syllogizare hanc propositionem, *omnis homo est substantia*: congruum medium erit *animal*, quod est consequens ad subiectum, scilicet *hominem*: cum inferatur ex illo; & antecedens ad prædicatum, scilicet *substantiam*: cum inferat illam: atque ita dices, *Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia.* Cuius rationem reddit optimè Diuus Thomas vbi suprà: quia vniuersalis affirmatiua tantum potest concludi in primo modo primę figuræ, scilicet *barbara*: in quo cum medium vniuersaliter subjiciatur in maiori; necessariò antecedit maiorem extremitatem, quæ est prędicatum conclusionis; cum verò medium in minori prædicetur vniuersaliter de minori extremitate, quæ in conclusione est subiectum; necessariò consequitur illam: ergo quando propositio vniuersalis concluditur, medium debet esse consequens respectu subiecti, & antecedens respectu prędicati.

Secunda regula. Ad inferendam propositionem vniuersalem negatiuam (quæ tantum potest concludi in prima, & secunda figura) sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & extraneus, seu repugnans prędicato, si syllogismus conficiatur in *celarent*, & *cesare*; si verò conficiendus sit in *camestres*, debet sumi pro medio terminus repugnans subiecto, & consequens ad prędicatum. Verbi gratia, si hæc propositio, *nullus homo est lapis*, concludenda sit in *celarent*, aut *cesare* con-

gruum medium erit *rationale*, quod est consequens ad hominem, & extraneum lapidi: & sic dices, *nullum rationale est lapis: omnis homo est rationalis: ergo nullus homo est lapis.* Si autem eadem propositio concludenda sit in *camestres*, congruum medium erit *insensibile*, quod repugnat homini, & est consequens ad lapidem: & sic dices, *Omnis lapis est insensibilis: nullus homo est insensibilis: ergo nullus homo est lapis.* Ratio autem huius est: quia in duobus modis prioribus, medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorem; cum prædicetur de ea: in tertio verò medium consequitur ad maiorem extremitatem, & remouetur à minori.

Tertia regula. Ad inferendam propositionem particularem affirmatiuam (quæ tantùm potest concludi in prima, & tertia figura) sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum, si syllogismus fiat in prima figura; si verò conficiatur in tertia, medium debet esse terminus antecedens, tam respectu subiecti, quàm respectu prædicati. Verbi gratia, si hæc propositio, *aliquis homo est viuens*, syllogizanda sit in prima figura; congruum medium erit *sensibile*, quod est consequens respectu hominis, & antecedens respectu viuentis: & sic dices, *Omne sensibile est viuens; aliquis homo est sensibilis: ergo aliquis homo est viuens.* Cuius ratio est eadem, quæ adducta est in prima regula. Si verò syllogizanda sit in tertia figura; congruum medium erit *rationale*, quod est antecedens, tùm respectu hominis, tùm etiam respectu viuentis: & sic dices, *Omne rationale est viuens; aliquod rationale est homo: ergo aliquis homo est viuens.* Huius autem ratio est: quia in tertia figura medium est subiectum in vtraque præmissa, ac proindè debet antecedere vtramque extremitatem.

Quarta tandem regula. Ad inferendam propositionem particularem negatiuam (quæ concludi potest in tribus figuris) si syllogismus fiat in prima, sumendus est pro medio terminus consequens ad subiectum, & extraneus à prædicato. Ratio est: quia ibi medium remouetur à maiori extremitate, & consequitur ad minorem, cum prædicetur de ea. Quia etiam ratione idem obseruandum est, si syllogismus fiat in tertio modo secundæ figuræ, scilicet *festino*. Si verò syllogismus fiat in quarto modo secundæ figuræ nempè, *Baroco*; medium debet esse terminus extraneus à subiecto, & consequens ad prædicatum. Ratio est: quia ibi medium consequitur ad maiorem extremitatem: cum prædicetur de ea; & repugnat minori; cum remoueatur ab illa. Si autem syllogismus conficiatur in tertia figura; medium debet esse terminus antecedens ad subiectum, & extraneus prædicato. Et ratio est: quia ibi medium subjicitur minori extremitati, & repugnat maiori: ac proinde antecedit illam, & est extraneus isti. Verbi gratia si velis syllogizare hanc particularem negatiuam, *aliquis homo non est lapis*, & syllogismus conficiendus sit in prima figura; vel in tertio modo secundæ, scilicet *festino*; congruum medium erit *animal*: quia est terminus consequens respectu hominis, & extraneus respectu lapidis. Si verò syllogismus conficiendus sit in *baroco*, congruum medium erit *insensibile*: quia est terminus extraneus ab homine, & consequens ad lapidem. Et tandem si syllogismus con-

ficiendus sit in tertia figura; congruum medium erit *rationale*: quia est terminus antecedens respectu hominis, & extraneus respectu lapidis. Videatur Diuus Thomas opusculo citato. Et hæc pro hoc libro, & institutionibus dixisse sufficiat.

FINIS.

COLLEGII
COMPLVTENSIS
DISCALCEATORVM FRATRVM
B. MARIÆ DE MONTE CARMELI

DISPVTATIONES IN
VNIVERSAM ARISTOTELIS
Dialecticam.

IVXTA ANGELICI DOCTORIS
D. Thomæ, & scholæ eius doctrinam.

EIDEM COMMVNI MAGISTRO, ET
florentissimæ Scholæ dicatæ.

PROOEMIVM.

EA est humani intellectus natura, ea nostri discursus conditio, vt in quauis re indaganda, non solùm difficilè, & cum labore versetur; sed & aliarum etiam rerum cognitione indigeat, alijsque doctrinis iuuetur: quare vnius rei notitia alteri emolumento esse solet. Sicut enim causæ sunt sibi inuicem causæ: ita disciplinæ sibi inuicem prosunt, se mutuò iuuant, interdumque ita inseparabiliter connectuntur: vt vnius

notitia absque alterius cognitione haberi non possit.

Hinc nascitur difficultas in scientijs addiscendis; si enim ea tantum, quæ vnius sunt propria, præcisè tradas, neque aliena alia, etsi necessaria attingas: cum absque illa haberi nequeant, doctrina proculdubiò claudicabit. Si verò ob Carybdim istam vitandam, omnia simul pertractare velis, æquéque in qualibet scientia de alienis, ac de proprijs disputes: in Scyllam necessariò incides; fiétque vt dum omnia insequeris, nihil integrè consequaris.

Cui periculo, quamuis scientiæ omnes subsint; subest tamen maximè Dialectica: vtpotè quæ omnibus modum præfiniens, ipsas intimè transcendit, in eis disputantibus disputat, & in eis definientibus ipsa definit. Quapropter speciali studio indiget, qui Dialecticam aggreditur, vt in proprijs huius disciplinæ non deficiat, in alienis non excedat: ne ei contingat, quod pluribus euenit, quorum quidam breuitatis prætextu nobiliorem, & secretiorem Dialecticæ doctrinam prætermittunt; quidam verò ita Physicis, & Metaphysicis quæstionibus implicantur, vt sub Dialecticæ titulo Metaphysicam ipsam, aut Physicam tradidisse conuincantur. Vtrumque extremum vitare conabimur, semper veritati consulentes: quam vt plenè assequamur, in id toto conatu incumbemus, vt ab Angelici Doctoris mente nec minimùm discedamus.

DISPVTATIO PRIMA *Proœmialis.*

COMMVNIS Doctorum vſus, in qualibet ſcientia pertractandam, neceſſarium eſſe docet prolegomena quędam pręmittere, quibus ipſius diſciplinæ, quæ exponenda ſuſcipitur, aliqualis notitia comparetur: ne quis (vt inquit Ariſtot.) viam, quam ambulare incipit, ignorare videatur. Quatuor ergo, vt ſumitur ex eodem Ariſt. 2. Poſt. cap. 1. de qualibet re inquiri poſſunt, & debent: an ſcilicet ſit: quid ſit: quia ſit, ſeu qualis ſit: & propter quid ſit. Quare eadem nos de diſciplina, quam agredimur, pręſenti diſputatione diſcutiemus.

QVÆSTIO PRIMA.

DE NOMINE, EXISTENTIA, INVENTIONE, ET dignitate Dialecticæ.

OMnia hęc ad quæſt. *an ſit*, pertinent: & ideò ſimul à nobis pertranctantur. Quia ergo, dum de rebus agitur, nominum rationem minimè contemnendam eſſe monet Plato in Cratylo: non abs re erit exponere, quibus vocabulis diſciplina iſta ſignificetur. De quo pręter Recentiores hîc, & initio Topicorum, diſputant Alexander, Plato, Alcin. & alij, quos referunt Conimb. in proœm. Logicæ qu. 4. art. 1. Duobus igitur vocabulis, omiſſis alijs, hęc ſcientia ab antiquis temporibus appellata eſt *Logica*, ſcilicet, & *Dialectica*, quæ licet tempore Ariſtot. ab ipſoque pro diuerſis huius diſciplinæ partibus ſumpta ſint, vt notarunt Aphrodiſius, Auerroes, Marſilius, & Lemoſius: iam tamen pro tota hac facultate, quæ methodum diſſerendi docet, indifferenter vſurpantur.

2. Deriuatur nomen Dialecticæ, à verbo græco διαλέγομαι, *dialegomai*: quòd, licet apud Ciceronem 3. de natura deorum ſignificet probabiliter diſputare; ac proindè pro parte Topica ab Ariſt. ſępiùs vſurpetur; tamen apud eundem Ariſtot. 4. Metaph. cap. 4. idem ſignificat, quod ſermone vti: imò apud Cicer. 1. Academ. quęſt. pro arte diſſerendi, tum definiendo, tum diuidendo, tum etiam argumentando vſurpantur. Vndè immeritò Aphrodiſ. 1. Topic. c. 1. ita parti Topicæ hoc nomẽ attribuit: vt aſſerat eos, qui ad aliã ſignificationẽ vocabulum iſtud traducunt, eo abuti.

Logicæ etiam nomen deriuatur à verbo gręco λόγος *Logos*, quod latinè dicitur, verbum, ſermo, ratio, ſapientia, definitio, & alia huiuſmodi, quæ intellectus actus concernunt, vt videri poteſt apud peritos linguæ Græcæ. Atque ideò ſcientia, quæ dirigit actus intellectus (in quibus propriùs in-

uenitur verbum quàm in ipsis vocibus, vt ex August. notat D. Thom. 1. par. qu. 34. art. 1.) rectè appellatur Logica, à verbo *Logos*, quod significat verbum.

2 De significato ergo istorum nominum inquiritur, an sit: vtrum scilicet in rerum natura detur res aliqua realis, quæ istis nominibus significetur. Circa quod Doctores communiter duplicem distingunt Logicam: naturalem aliam, aliam artificialem. Appellant Logicam naturalem facultatem illam, seu potentiam, qua quisque, etiam agrestis, potest circa res aliquas ratiocinari, diuidere, seu definire: insunt enim nobis à natura quędam semina scientiarum; sicut etiam in naturalibus quędam semina virtutum, teste D. Th. 1. 2. q. 63. a. 1. Et semen istud, seu initium scientiæ, circa definitiones, diuisiones, &c. appellant Logicam naturalem.

De hac igitur Logica non potest esse dubium existere in rerum natura: est enim ipse intellectus, provt præhabet quædam Logicæ principia lumine naturali nota; ex quibus quilibet ratiocinari potest: nemo enim est ita rationis expers, qui nesciat colligere, ex eo quòd Petrus ambulat, quod moueatur, & similia: ergo verè datur Logica naturalis. Solum potest esse dubium in modo loquendi; vtrùm scilicet istud initium Logicæ debeat appellari Logica naturalis: id enim negat Ruuio hîc quęst. 1. Sed licet ipse pluris faciat modum loquendi; in hoc tamen parum immorandum est: sic enim loquitur Aristot. 1. Rhetoricorum ad Theodectem cap. 1. sicque communiter loquuntur Doctores: cum pluribus autem loquendum est.

¶ Alia est Logica artificialis, & est habitus, seu facilitas intellectus dirigens illum, vt res perfectè, & sine errore cognoscat. De qua deinceps nobis agendum est.

3 Prima conclusio. Concedenda necessariò est scientia, quæ doceat modum sciendi, & procedendi in alijs, quęque sit naturaliter acquisibilis: & de facto datur. Conclusio est euidens, & probatur ratione. Quia scibilis est modus aliquis, quo res rectè, & sine errore cognoscantur; sicut scibilis est modus rectè pingendi, pulsandi, &c. ergo sicut est possibilis ars docens modum rectè pingendi, aut pulsandi, etiã erit possibilis scientia docens modum rectè cognoscendi: hanc autem vocamus Logicam: ergo, &c.

Confirmatur: quia natura non deficit in necessarijs, maximè in ijs, quæ ad intelligendum pertinent, vtpotè quæ in supremo rerum gradu collocata sunt: sed Logica est summè necessaria ad rectè intelligendum, vt scilicet sine errore de rebus discurramus, iudicemus, &c. cum enim plures defectus in intelligendo sæpè contingant, necessaria erit intellectui ars aliqua, quæ eius vitia corrigat, iubetque ad rectè intelligendum; quam appellamus Logicam artificialem: ergo illa est naturaliter acquisibilis.

Ex quo etiam patet posterior pars conclusionis. Quæ rursus demonstratur experientia ipsa: videmus enim eos, qui difficilè, & cum errore discurrebant, postquam certis Logicæ præceptis sunt instructi, facilè & sine errore discurrere: & hoc non semel, aut bis; sed permanenter in omnibus suis actibus: ergo datur in intellectu aliqua habitualis facilitas, à quo proueniat ista mutatio: quam patet esse Logicam artificialem.

4 ¶ Circa inuentores Dialecticæ certum est eam, sicut & reliquas alias disciplinas Adamo fuisse per reuelationem communicatas, statim ac creatus

est: *Res enim primitus à Deo institutæ sunt* (inquit D. Tho. 1. p. qu. 94. art. 3.) *non solùm vt in se ipsis essent, sed vt essent aliorum principia: & ideò productæ sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autem potest esse principium alterius, non solùm per generationem corporalem, sed etiam per instructionem, & gubernationem: & ideò sicut primus homo institutus est in statu perfecto, quantùm ad corpus, vt statim posset generare; ita institutus est in statu perfecto quantùm ad animam, vt statim posset alios instruere, & gubernare. Non potest autem aliquis instruere, nisi habeat, scientiam; & ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omnium scientias, in quibus natus est instrui.*

Ab Adamo ergo ad filios eius scientiæ deriuatæ sunt: à filijs, ad Noe: inde ad Abrahamum, à quo nationes illæ inter quas vixit sciẽtias didicerunt. Vnde etiam deriuatę sunt ad Chaldęos: & ab his ad Ægyptios: à quibus, vt testatur Eugubinus lib. 1. de Perem. Philosoph. acceperunt Græci, inter quos floruit maximè Dialectica. Iniuria tamen temporis ferè deleta est; vt meritò, qui eam ad pristinam perfectionem redegerunt, Auctores, & inuentores dici possint. Sed de hoc alij.

Licet autem primum Dialecticæ Magistrum fuisse Platonem, referat Diogenes Laertius lib. 3. de vitis Philosoph. in vita Platonis: & ante ipsum, imperfectum quoddam Logicæ initium Zeno quidam Eleathes antiquissimus Philosophus tradiderit, vt libr. 1. testatur idem Laertius: alijque alijs Philosophis primam huius scientiæ inuentionem attribuant: absolutè tamen loquendo huius artis inuentor censendus est Aristot. tùm quia omnes eius partes ad ordinem reduxit: tùm quia primus omnium ab aliis scientijs sciũctam tradidit, vt notat Philoppo. initio Priorum: tùm denique, quia syllogizandi artem ad methodum reduxit, & mirum in modum auxit; imò & partem Topicam primus inuenit.

5 ¶ Maior difficultas est circa modum, quo Logica fuit inuenta; videtur enim experientiam non sufficere. Primò: quia experientia, cum sit cognitio accepta ex pluribus particularibus in memoria retentis, vt sumitur ex Arist. 1. Metaphysicæ c. 1. & tradit D. Thom. 2. Poster. lect. 20. est cognitio fallax: sunt enim singularia contingentia, & fallibilia: ergo experientia non potuit esse causa scientiæ, quæ est cognitio necessaria, & infallibilis; neque consequenter inuentionis illius.

Secundò: quia ad acquirendas perfectè scientias est necessaria Logica ex communi sententia: ergo pari ratione ad se ipsam perfectè acquirendam, erit necessaria: ergo cum se ipsam pręcedere repugnet, dicendum erit, vel quod Logica non est necessaria ad habendas perfectè scientias, vel quod non fuit inuenta experientia, sed per reuelationem, vel alio modo denuò habita.

Secunda conclusio. Logica fuit experimento adinuenta, ad eum modum, quo aliæ scientiæ inuentæ sunt. Quæ non dicuntur experientia acquiri; ita vt obseruatio huius, aut illius singularis generet habitum scientiæ; hoc enim est impossibile, vt rectè probat ratio dubitandi; sed dicuntur inueniri experientia: quia hæc fuit occasio, quare scientiæ inuenirentur. Per quem etiã modum inuenta est Logica. Videns enim intellectus longa obseruatione, & ex diuturna reflexione supra suos actus aduertens, quod aliquando definiebat, aut diuidebat benè; aliquando, male; & quod in suis ratiocinationibus aliquando concludebat; aliquando non: motus est ad inuesti-

gandam causam; & hac inuenta virtute Logicæ naturalis, potuit constituere præcepta benè definiendi, diuidendi, & argumentandi, sicque paulatim Logicam inuenire. Per quod patet responsio ad primam rationem dubitandi.

Ad secundam respondetur, Dialecticam fuisse necessariam ad se ipsam, inquantum Logica naturalis media experientia fuit sufficiens ad inueniendum aliquid de artificiali; quæ pars inuenta, simul cum Logica naturali, adiuuit ad inueniendam aliam: & sic priores partes iuuare potuerunt ad posteriores, donec perfecta esset tota. ¶ Adde Logicam Adamo reuelatam, & in posteras nationes transmissam non sic perijsse; vt nihil eius remaneret: sed proculdubiò extabat aliquod ipsius vestigium cum alijs doctrinis permixtū: quod, simul cum experientia, & Logica naturali, sufficere potuit, ad aliquam cognitionem perfectiorem acquirendam, & sic deinceps.

6 ¶ De laudibus, & dignitate Dialecticæ congerunt multa Doctores, à quibus consultò abstinemus hoc vnico verbo contenti: quod Logica ita sacræ Theologiæ famulatur; vt ipsa, non solū Catholicæ veritates confirmentur, sed etiam, teste Hier. super Ezech. *Quidquid in hoc seculo peruersorum dogmatum est, & putatur robustum, hac arte subuertitur: & instar incendij, in cineres, fauillasque dissoluitur.* Quibus adde vix in sacris literis reperiri librum aliquem, qui non abundet Dialectica. Hac Prophetæ conuincebant Hebræos: hac etiam Apostoli prædicabant. Eminet inter alios Paulus, cuius Epistolæ non minus Dialectica, quàm Theologia refertæ sunt. De quo videri potest Aug. toto ferè lib. 1. contra Crescon. Grammat. sed præcipuè c. 13. 14. 15. & 16. *Stoici* (inquit Aug. c. 14. contra illum pro Dialectica disputans) *maximè Dialectici fuerunt, cur Paulus ne conferrent cum illo, non eos deuitauit? aut si Paulus Dialecticus erat, & ideò conferre cum Stoicis non timebat: iam caue, ne cuiquam Dialecticam pro crimine obieceris, qua vsos Apostolos confiteris.*

Laudent ergo Dialecticam alij à subtilitate, ab antiquitate alij, alij ab vtilitate: nos enim cum eodem August. cap. 17. citato, eam super omnia hæc dignitatem habuisse Dialecticam dicimus, vt non solùm Apostoli, sed ipse Christus Dominus dignatus sit esse Dialecticus. Verba August. sunt (loquitur de Iudæis, qui volentes capere Iesum in sermone, interrogauerunt, vtrum liceret tributum dari Cæsari) *Obsecro te, illi ne fuerunt Dialectici, qui prætensis interrogationis insidijs decipiendo superare moliti sunt; an ille potius, qui ex hoc ipso, quod interrogauerunt, veram eorum responsionem prudentia interrogationis eliciens, illud verum, quod ab eo putabant periculosè dici, ipsos compulit confiteri.* Hæc ideò retulimus, vt perspiciatur, quàm sit à pietate alienum Dialecticas subtilitates improbare: quantùmque econtrà religioso viro consonet earum studium, à quibus ferè omnes Sancti, Apostolique ipsi non fuerunt alieni; quasque dux noster, & Magister Christus facto commendauit.

7 Quamuis autem his encomijs dignè commendata sit vera, & pietati, ac sanæ doctrinæ concipiendę, nutriendæ, augendæque deseruiens Dialectica; ea tamen, quæ vana, & contentiosa est, quęque sophismatibus vera, & quod peius est, pia dogmata obscurantibus, & praua inducentibus incumbit: quomodo Logica Augustini, dum Manichæus esset, & Dialectica, ac Philosophia gentilium Euangelicam doctrinam, & Christi iugum detrectantium, non quidem ex ipsius

Dialecticæ, aut Philosophiæ; sed ex praua illorum conditione, & abusu incumbebat, vituperio digna, & multis modis à Sanctis Patribus improbata inuenitur. Vnde Paulus ad Collossenses secundo: *Videte* (inquit) *ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam.* De qua alibi loquens ait: *Scientia inflat, charitas verò ædificat.* Quæ, & multa similia, quę ex Scriptura, & Patribus adduci possent, & consultò omittuntur; non de vera, & solida Dialectica; sed de inani, & inflata, vt Paulus loquitur, exponenda sunt.

QVÆSTIO II.

VTRVM OBIECTVM LOGICÆ sit quid reale, vel rationis.

PRæmissis ijs, quæ ad *an est* Logicæ pertinent, rectus ordo postulat, vt *quid sit* eius inuestigemus. Quod fiet inquirendo essentialē eius definitionem. In qua quidem statuenda, quamuis genus priùs quam differentia, nisi aliud obstaret, inuestigandum esset: propter quod inquirendum erat, vtrùm Logica sit scientia (quod genus eius est) priusquàm de obiecto, à quo scientiæ differentia sumitur, sermo instituetur; tamen licet ordo sit præposterus, necessariò est commutatus: ita enim scientia ex obiecto dependet; vt eo ignorato, neque verbum quidem de illa fieri possit. Quomodo enim Logicam esse scientiam ostendemus, ex eo quod de suo obiecto proprietates, & passiones demonstrat: si tale obiectum, proprietates, & passiones ignoramus?

8 Pro tituli ergo intelligentia primò notandum est, illud appellari obiectum, quod potentiæ, vel habitui objicitur cognoscendum, sumpta denominatione à potentia visiua, cuius obiectum propriè dicitur objiei: vnde translatum est ad significanda omnia illa, circa quæ potentiæ, vel habitus versantur. Appellatur etiam subiectū: non quia illi inhæreat scientia; sed quia subjicitur prędicatis, quæ de illo in tali scientia demonstrantur. Dicitur etiam materia, non in qua, vel ex qua; sed circa quam potentia, vel habitus versatur, sumpta similitudine ab operationibus artium, quę circa res externas, & materiæ participes versantur. Itaque hæc nomina *obiectum, subiectum,* & *materia*, respectu habituum intellectus pro eodem communiter vsurpantur. Respectu verò aliorum habituum, & potentiarum obiectum licet appelletur materia; non tamen appellatur subiectum, vt de se patet.

Hoc autem obiectum duplex est; vel, vt propriùs loquamur, eiusdem integri obiecti duæ sunt partes; alia materialis, & alia formalis. Obiectum, seu pars materialis est id, quod non per se, sed ratione obiecti formalis attingitur, seu consideratur in scientia: obiectum verò, seu pars formalis est id, quod per se, seu ratione sui attingitur, seu consideratur à tali scientia. Vtriusque exemplum cernitur in potentia visiua, cuius obiectum integrum est coloratum; in quo pars materialis, seu obiectum materiale est corpus: quia non per se, sed ratione coloris videtur: color verò est pars, seu obiectum formale; quia per se, & ratione sui percipitur à potentia visiua.

9 In isto autem obiecto formali duo distingunt communiter Doctores cum Caietan. 1. par. qu. 1. art. 3. & 1. Post. cap. 22. nempe rem ipsam, quæ consideratur à scientia, seu attingitur à potentia, quamque appellant rationem formalem *qua*, seu in esse rei, aut obiectum quod: & rationem sub qua talis res

attingitur à sc ientia, vel potentia, quamque appellant rationem formalem *sub qua*, seu in esse scibilis, aut obiectum quo. Vtramque autem hanc rationem esse necessariò distinguendam in obiecto cuiuslibet habitus, & ad quid sit necessaria, & vndè vtriusque vnitas, vel distinctio sumatur; non est præsentis loci examinare; fiet à nobis cum Arist. in libris Posteriorum disput. 19. Quare pro nunc satis erit, id vno, vel altero exemplo declarare. Etenim in potentia visiua res ipsa, quæ est color, & appellatur ratio formalis *quæ*, non potest esse vltima ratio specificatiua visus; aliàs, sicut plures sunt species coloris, plures etiam essent species visus, (cuius rationis vim ostendemus loco citato.) Ponenda est ergo aliqua ratio formalis indiuisibilis in plures species, (quam appellamus rationem formalem *sub qua*) media qua color ipse attingatur à visu: & à qua vltimò constituatur in esse obiecti specificantis, & determinantis potentiam. Quæ erit, vel lux, vt ait Diu. Thom. 1. Posterior. lect. 41. vel idem modus, immutandi potentiam, vel aliquid huiusmodi, de quo alibi.

Idem etiam cernere licet in scientia. Nam aliquando res ipsa, quæ est obiectum formale, est vna genericè, vt patet in Arithmetica, cuius obiectum est numerus, sub quo penè infinitæ species continentur. Imò aliquando est vna tantùm analogicè, vt patet in ente: quod est subiectum Metaphysicæ: & consequenter de pluribus rebus specie, imò & genere diuersis aliquando est vna tantùm scientia. Aliquando verò de eadem re, seu de eadem re, ratione formali quæ, dantur plures scientiæ. Cuius exemplum adducit Diu. Thom. 1. parte quæst. 1. art. 1. & 1. 2. quæst. 54. art. 2. ad secundum de hac propositione, *terra est rotunda*, quæ pertinet ad Philosophum naturalem, & ad Astrologum; danturque de illa diuersæ demonstrationes. Ergo à ratione formali, quæ, seu ab entitate ipsa obiecti formalis in esse rei non potest sumi vnitas, vel distinctio scientiæ: & per consequens aliqua ratio ponenda est, quæ vltimò constituat rem illam, seu res in esse obiecti scibilis. Quam nos cum Caietano congruè appellamus rationem formalem sub qua.

10 Hîc autem obseruandum venit, quòd licet D. Thom. 2. 2. quæst. 1. art. 1. solam rationem sub qua appellet rationem formalem; id autem, quod nos vocamus rationem formalem quæ, appellet ipse sanctus obiectum materiale (quod quidem in rigore loquendo verissimum est: habet enim se ratio quæ vt materia respectu rationis sub qua) nihilominus tamen non impropriè Doctores rem illam, quæ per se consideratur in scientia, appellant rationem formalem, ad distinctionem aliarum rerum, quæ respectu illius se habent vt quid materiale; vel quia in se recipiunt talem rationem formalem; vel quia per accidens tractantur in scientia. Quod cernere licet in Geometria, quæ agit de quantitate continua, scilicet lineis, superficiebus, figuris, &c. Si enim quantitas continua, quæ est ratio formalis quæ, comparetur ad rationem formalem sub qua, (quæcumque illa sit, de quo loco citato) habet quidem rationem materiæ, potestque optimè cum Diu. Thoma appellari obiectum materiale: si verò comparetur ad substantiam, seu corpus, cui quantitas ipsa inhæret; vel ad alia, quæ per accidens tractantur in Geometria: iam habet rationem formæ, potestque rectè appellari obiectum formale. Propter quod quantitas, continua communiter appellatur, ratio formalis *quæ* ob-

iecti Geometriæ: qui modus loquendi (vt cum pluribus loquamur) retinendus est, licet modus loquendi D. Thom. formalior sit. Per quod conciliantur plura Angelici Doctoris testimonia, & expenduntur multa, quæ cum ad rem ipsam pertinere videantur; maturè tamen inspecta ad modum loquendi pertinent.

De ratione formali *sub qua* obiecti Logicæ, neque est præsens difficultas, neque aliquid nunc dicendũ nobis est: pendet enim ex generali quæstione de scientiarum vnitate: pro qua tamen interim videri potest D. Tho. 1. Post. lect. 41. opusc. 70. q. 5. art. 1. & alibi sæpè. De obiecto autem materiali nullum potest esse dubium: siue enim sint operationes intellectus, siue res ipsæ (de quo quæst. sequ.) certũ est apud omnes esse aliquid reale. Solum ergo remanet difficultas de ratione formali *qua* obiecti Logicæ: quam pro nunc obiectum formale appellabimus, ad distinctionem obiecti materialis.

11 Ex dictis intelligentur aliæ obiecti diuisiones, quas communiter tradunt DD. Aliud enim est ad obiectum adæquatum; aliud inadæquatũ. Inadæquatum rursus diuiditur in principale, & minus principale: quid autem sit quodlibet ex istis, ex terminis ipsis constat. Obiectum adæquatum solet appellari obiectum attributionis; cuius tres conditiones assignant DD. cum D. Thom. sup. prolog. sententiarum art. 4. Prima est, quod contineat omnia, quæ tractãtur in scientia; ita vt ad ipsum reuocentur omnia, vel tanquam principia, vel tanquam partes, aut species, vel proprietates eius. Secunda, quòd sit id, de quo potissima cura est in tali scientia, & de quo (si aliqua fuerint) tradantur præcepta. Tertia, quòd sit id, per quod talis scientia distinguitur à qualibet alia. Quæ conditio intelligenda est iuxta dicta: quod scilicet à ratione formali quæ, seu ab obiecto formali sumatur distinctio, non præcisè, vt est entitas quędam, seu in esse rei; sed vt illi adiungitur ratio formalis, sub qua, à qua constituitur in esse scibilis.

Tandem explicandum est breuiter quid sit ens rationis: nam de ipso disp. seq. latè differemus. Est ergo ens rationis proprietas quędam, seu esse conueniens rebus, non à parte rei, sed vt sunt in intellectu, sicut esse subiectum, pręedicatum, genus, aut alia huiusmodi: & generaliter omnes termini secundæ intentionis significant pro formali ens rationis: non enim à parte rei homo est subiectum vel animal genus, &c. sed secundum quòd sunt obiectiuè in intellectu. Ex quo etiam apparet, quid sit ens reale: est enim, quod habet verum esse à parte rei, & ante intellectus cognitionem. Cum ergo ens prima diuisione diuidatur in ens reale, & rationis: meritò in hac quæstione generaliter inquirimus, sub quo ex his membris contineatur obiectum formale Logicæ. In sequenti verò specialiter inuestigabimus, quodnam ens rationis illud sit.

REFERTVR CVM SVIS FVNdamentis sententia asserens hoc obiectum esse aliquid reale.

§. I.

12 VAldè recepta est his temporibus apud aliquos modernos opinio affirmans obiectum formale Logicæ esse quid reale. Quod non eodem modo explicant: quidam enim asserunt operationes intellectus, prout dispositæ sunt in forma definitionis, diuisionis, & argumentationis, esse obiectum Logicæ: adduntque non solùm operationes ipsas, sed etiam talem dispositionem definitionis, & argumenta-

tionis esse quid reale. Alij verò fortè, quia vident dispositionem istam, etiam in ipsis actibus non esse quid reale: alia via incedunt, asserentes obiectum formale Logicæ integrè intelligi ante talem dispositionem, esseque ipsas operationes intellectus, non prout iam habent illam; sed prout dirigibiles sunt, & ordinabiles media ipsa dispositione modi sciendi.

Pro vnoquoque modo dicendi non adducemus specialiter argumenta: quia communia sunt, quæ contrarij adducunt; neque similiter Auctores: quia antiqui, vel nulli sunt, vel non ita clarè distingunt: moderni verò non eodem modo loquuntur; imò nunc ad vnum, nunc ad alterum dicendi modum declinare videntur: conueniunt tamen in quæsito quęstionis, asserentes obiectum formale Logicæ esse quid reale. Pro qua sententia adducunt Platon. dialog. de Iusto, Alcin. de doctrina Platonis cap. 2. Diu. Isidor. libr. 2. Ethimolog. Diu. August. 2. de Doctr. Christiana, cap. 37. Boëtium lib. 1. in Topica Ciceronis, Caietan. pręfatione in predicamenta, Canum. 9. de locis, cap. 1. & alios antiquos: quos tamen si consulas, nihil, vel oppositum inuenies. Ex modernis verò defendunt eam Fonseca 2. Metaphysicæ, capit. 3. quæst. 1. sect. 5. Suarez disput. 1. sect. 4. & disput. 54. in principio, Conimb. hîc qu. 5. artic. 2. Murcia quæst. 2. Hurtad. disput. 1. sect. 4. & nouissimè Chrysostom. Cauero Cistercien. tract. 1. disp. 1. dub. 2. & Raphaël de Auersa quæstio. 2. sect. 3.

13 Probatur primò hæc sententia ex D. Thom. initio Poster. vbi inquit: *Ars quædam necessaria est, vt sit directiua ipsius actus rationis, per quam homo in ipso rationis actu ordinatè, faciliter, & sine errore procedat. Et hæc ars est Logica, id est, rationalis scientia: quæ non solùm rationalis est ex hoc, quòd est secundum rationem, quod est omnibus artibus commune: sed etiam ex hoc, quòd est circa ipsum actum rationis, sicut circa propriam materiam.* Ex quo loco sic formatur argumentum. Logica est directiua operum rationis: ergo versatur circa rationis opera, vt dirigibilia, tanquam circa obiectum.

Confirmatur ex eodem D. Thom. in proœmio Ethicor. vbi docet, quòd sicut Philosophia moralis versatur circa operationes voluntatis; sic Logica versatur circa operationes intellectus: sed Philosophia moralis versatur circa operationes voluntatis vt dirigibiles tanquam circa obiectum, vt ibid. docet Diu. Thom. ergo obiectum Logicæ erunt operationes intellectus, etiam vt dirigibiles.

Secundò probatur euertendo oppositam sententiam: quia obiectum debet habere aliquam entitatem, vt possit esse scibile: (scibilitas enim, sicut intelligibilitas rei entitatem sequitur:) sed ens rationis non habet aliquam talem entitatem; cum neque sit substantia, neque accidens: ergo non potest esse scibile.

Confirmatur primò: quia obiectum debet habere passiones, quas de illo scientia demonstret, vt probat Aristot. 1. Poster. cap. 23. sed istis caret ens rationis: ergo non potest esse obiectum scientiæ. Probatur minor: quia tales passiones non possunt esse reales, vt patet: neque etiam possunt esse rationis; aliàs continerentur essentialiter sub ente rationis, & de illis essentialiter prædicaretur, quod repugnat cuilibet essentiæ respectu propriarum passionum.

Confirmatur secundò: quia scientia dicit relationē realem ad obiectum tanquam ad propriam mensuram, vt docet Arist. cap. de relatione: ergo ens rationis

rationis non poteſt eſſe obiectum alicuius ſcientiæ. Patet conſequentia: quia relatio realis prædicamentalis petit terminum realem.

Tertiò: demonſtratio, quam Logica docet conficere, eſt cauſa vera, & realis ſcientiæ, quæ eſt habitus realis: ergo demonſtratio etiam pro formali non poteſt eſſe ens rationis. Probatur conſequentia: quia demonſtratio, non ſolùm ſecundùm entitatem actuum, ſed etiam vt ſunt inter ſe diſpoſiti, eſt verè diſcurſus, & cauſa ſcientiæ: ergo vt ſic eſt ens reale.

Confirmatur: quia habitus Logicæ concurrit ad ſuos actus, non ſolùm ſecundùm id, quod eſt in illis materiale; ſed etiam, & maximè ad illam ordinationem, quam à Logica habent: ergo talis ordinatio non eſt aliquid rationis. Patet conſequentia: quia à cauſa, & actione reali neceſſariò procedit effectus realis.

Quartò: quia ſi obiectum Logicæ eſſet ens rationis, maximè quia tractat de genere, ſpecie, ſubiecto, prædicato, & alijs ſimilibus intentionibus: ſed eſſe ſubiectum, prædicatum, &c. eſt verum ens reale: ergo Logica non habet pro obiecto ens rationis. Probatur minor, quia in hac propoſitione, *homo eſt animal*, actus intellectus correſpondens illi termino, *homo*, non repræſentat naturam humanam præcisè, ſed vt ſubijcitur animali: ergo non ſolùm repræſentatio hominis; ſed modus repræſentandi illum vt id, de quo dicitur animal, eſt quid reale: ac proinde eſſe ſubiectum non eſt quid rationis, & ſic de alijs huiuſmodi intentionibus. Plura alia argumenta adducunt Auctores, inter quos videri poteſt Ioannes Sanchez libr. 1. Logicæ q. 17. qui licet aſperè loquatur de hac opinione; multa tamen pro ea congerit argumenta.

PRÆMITTVNTVR ALIqua ad reſolutionem quæſtionis neceſſaria.

§. II.

14 Pro ſolutione quæſtionis explicare oportet, quid ſit Logicam dirigere operationes intellectus, & quid in illis ſit dirigibilitas, vel directio: hæc enim omnia inuoluta magnam in hac materia generant confuſionem. Vt autem id ex ſuis principijs deducamus, ſciendum eſt ex D. Thom. 1.2.q. 54. artic. 4. & q. 100. art. 2. quemlibet habitum, & præcipuè operatiuum eſſe perfectionem quandam potentiæ: vnde quælibet ſcientia erit perfectio intellectus, perficietque illum, & diriget in ordine ad aliquam cognitionem. Sic videmus Geometriam perficere intellectum, vt rectè cognoſcat quantitatem continuam: Arithmeticam etiam in ordine ad quantitatem diſcretam: & ſic de aliis ſcientiis, quarum vnaquæque perficit, & dirigit intellectum in ordine ad cognitionem proprij obiecti. Et ſic conſequenter intellectus erit dirigibilis per vnam ſcientiam in ordine ad cognitionem vnius obiecti: & per aliam in ordine ad cognitionem alterius: atque ita ab vna ſcientia accipiet directionem vt producat actus rectos circa vnum obiectum: & ab alia, vt producat actus rectos circa aliud. Itaque rectitudo actus, ſeu directio illius, quæ eſt ipſa entitas intrinſeca actus, nunquam fit ab alia ſcientia; niſi ab illa, cuius proprium fuerit obiectum talis actus. Quarè vniuerſaliter loquendo nulla ſcientia erit directiua intellectus; niſi in ordine ad proprium obiectum: neque intellectus erit alio modo dirigibilis à ſcientia. Cuius ratio eſt euidens: quia omnes habitus intellectus ſimul ſumpti perficiunt intellectum in ordine ad obiectum adæquatum illius, ſcilicet verum. Ex hoc

autem obiecto adæquato, quilibet habitus quasi sumit vnam partem, & curat de illa perfectè cognoscenda: ac proinde nullus habitus per se loquendo dirigit, & perficit intellectum in ordine ad obiectum alterius habitus; nisi inquantùm dirigit, & perficit in ordine ad proprium obiectum.

15 Contingit autem obiectum alicuius habitus, verbi gratia, alicuius scientiæ, esse vniuersalius, quàm obiecta aliarum scientiarum, quodammodoque continere illa: (non loquimur de ratione sub qua; hæc enim in qualibet scientia semper est diuersa à ratione sub qua alterius) vt patet in Metaphysica, cuius obiectum, scilicet ens, continet sub se obiecta aliarum scientiarum: nam sub ente continentur corpus, quod est obiectum Philosophiæ; numerus qui est obiectum Arithematicæ: & sic de alijs. Vnde talis scientia, dirigendo intellectum circa proprium obiectum, consequenter dirigit illum aliquo modo circa obiecta aliarum scientiarum, quæ continentur sub proprio obiecto. Et propter hoc Metaphysica præscribit obiecta alijs scientijs, omnium earum principia probat, aliasque functiones generales administrat: non quia per se perficiat intellectum in ordine ad obiectum peculiare vniuscuiusque scientiæ; sed quatenus perficit illum in ordine ad proprium obiectum.

Idem proportionabiliter contingit in Logica: quæ quia in omni opinione habet obiectum quodammodo continens obiecta aliarum scientiarum; ideò perficiendo intellectum in ordine ad proprium obiectum, dirigit consequenter, & perficit in ordine ad obiecta aliarum. Propter quod Metaphysica, & Logica appellantur scientiæ generales: qui earum obiecta se extendunt ad omnia entia; & ita continent sub se obiecta aliarum scientiarum. Quam Logicæ, & Metaphysicæ similitudinem docuit rectè Arist. 4. Metaph. c. 2. dicens: *Dialectici, & Sophystæ eandem cum Philosopho subeunt figuram: nam de omnibus disputant, & circa idem genus Sophystica, & Dialectica versantur cum Philosophia.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. ait: *Ostendit quomodo Dialectica, & Sophystica cum Philosophia habeant similitudinem, & in quo differant ab ea. Conueniunt autem in hoc, quòd Dialectici est considerare de omnibus: hoc autem esse non potest, nisi consideret omnia, secundùm quod in aliquo vno conueniunt: quia vnius scientiæ vnum subiectum est, & vnius artis vna est materia, circa quam operatur. Cum igitur omnes res non conueniant, nisi in ente: manifestum est, quod Dialecticæ materia est ens, & ea quæ sunt entis, de quibus etiã Philosophus considerat.*

16. Ex quo iam plura licet inferre. Et primò quidem apparet, quam longè à veritate erret explicatio istius loci Arist. quam adducunt aliqui ex contrarijs; vt probent obiectum Logicę esse actus intellectus: asserentes sensum Arist. esse, quòd sicut Philosophus naturalis agit de actibus intellectus in libris de Anima: ita etiam Logica agit de eisdẽ actibus, licet sub diuersa ratione. Expositio sanè absurda: ibi enim non loquitur Arist. de Philosophia naturali: sed de prima Philosophia, scilicet Metaphysica, quod quilibet etiam indoctus aduerteret, qui textum consuleret.

Secundò etiam apparet obiectum formale Logicæ debere esse tale quid, quod possit inueniri in omni ente; siquidẽ materia illius, vt vidimus, est omne ens: sicut propter eandem rationem obiectum formale Metaphysicæ debet esse quid inuentum in omni ente. Duo autem genera prædicatorum inueniuntur in omnibus entibus: alia sunt, quæ cõueniunt illis à parte rei, secluso intel-

lectu: & hæc tantùm sunt ratio entis, & passiones eius, scilicet vnum, verum, bonum, &c. & hæc sunt obiectum formale Metaphysicæ. Alia verò sunt prædicata, quæ conueniunt omnibus entibus per operationem intellectus, vt esse subiectum, prædicatum; genus, speciem, &c. quæ proinde dicuntur secundæ intentiones: & intra hoc genus prædicatorum necessariò debet esse obiectum formale Logicæ. Quia autem prædicata primi generis sunt intrinseca, & naturalia omnibus entibus; istæ verò secundæ intentiones extra essentias, & naturas illorū, eisque accidentales, & extraneæ: ideò *Metaphysicus* (ait D. Thom. loco cit.) *procedit ex principijs ipsius ad probandum ea, quæ sunt consideranda circa communia accidentia entis; Dialecticus autem procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, quæ sunt extraneæ à natura rerum. Et ideò dicitur, quod Dialectica est tentatiua: quia tentare proprium est ex principijs extraneis procedere.*

Tertiò tandem apparet, quòd licet vtraque hæc scientia dirigat intellectū in ordine ad obiecta aliarum scientiarum modo explicato: quia tamen Logica dirigit illum, vt cognoscat omnes res, non secundùm sua prædicata realia; sed secundùm illa prædicata, quæ adueniunt rebus per operationes intellectus: ideò Logica specialiter dicitur dirigere tales operationes: quia nimirum tradendo notitiam harum intentionum, quæ resultant in rebus ex eo, quòd intellectus sic, vel sic cognoscat eas, dirigitur ipse intellectus in modo proprio operandi: & sic Logica, quæ has intentiones cognoscit, & inter se ordinat, vt ex eis fiant congrua instrumenta sciendi, tribuit ipsi intellectui modū; vt de qualibet re rectam, & absque errore cognitionē consequatur. Et hic est specialis modus, quo Logica dicitur dirigere operationes intellectus.

STATVITVR VERA SENtentia D. Tho. & quæstio resoluitur.

§. III.

17 Dicendum est in hac difficultate obiectum formale Logicæ non esse quid reale, sed ens rationis. Hanc conclusionem intendit Arist. loco citato ex quarto Metaphysicæ, vt ibi explicat D. Thom. est receptissima inter Antiquos: illamque profiteri omnes Thomistas testatur Masius infra citandus. Et certè nullum vidimus ex discipulis D. Thom. contrarium asserentem.

Tradit eam Angelicus Doct. lect. 4. sæpè citata his verbis: *Ens est duplex; ens scilicet rationis, & ens naturæ. Ens autem rationis dicitur propriè de illis intentionibus, quas ratio adinuenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei, & similium; quæ quidem non inueniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis cōsequuntur. Et huiusmodi scilicet ens rationis est propriè subiectum Logicæ. Huiusmodi autem intentiones intelligibiles entibus naturæ æquiparantur, eo quod omnia entia naturæ sub consideratione rationis cadunt: & ideò subiectum Logicæ ad omnia se extendit, de quibus ens naturæ prædicatur.* Hæc D. Thom. vbi paucis verbis docet quidquid nos in conclusione, & discursu docuimus. Quæ verba repetit opusc. 42. c. 2. Videri etiam potest Angelicus Doctor 1. Post. lect. 20. opusc. 56. opusc. 70. qu. 6. art. 1. & 3. & pluribus alijs locis, quæ breuitatis causa omittimus. Diuū Thom. sequuntur Caiet. capite de genere, parte 2. Sotus quæst. 5. proœmiali, Nauarrete 1. par. controuer. 14. §. 10. Arauxo lib. 3. Metaph. q. 1. art. 1. nu. 5. Masius hic sect. 1. q. 13. Sanchez li. 1. q. 17. & Gallego controuers. 8. qui pro hac sententia adducūt Auerroem, Auicenā, Albertū, Iabellum, Flandriā, Soncinatā, Herueū, & innumeros alios D. Th. discipulos. Quibus etiā cōsentiūt Telet.

hîc qu. 5. Oña qu. 1. art. 5. Rubio qu. 6. Salas 1. 2. qu. 54. disput. 7. sect. 2. & alij moderni.

18 Probatur primò conclusio ratione sup. ex Aristot. & D. Thom. insinuata. Quia consideratio Logicæ se extendit ad omnia, de quibus ens reale prædicatur: in quo assimilatur Metaphisicæ, & propterea agit de eisdem prædicamentis, de quibus tractat Metaphisica: ergo considerat omnia illa, sub aliqua vna ratione in eis inuenta. Sed vltra prædicata, seu rationes reales omnibus prædicamentis communes, quæ sunt obiectum Metaphisicæ, nullæ aliæ dantur rationes, seu prædicata, quæ conueniant omnibus entibus; nisi secundæ intentiones, seu prædicata rationis: ergo ratione illarum considerat Logica omnia entia: ac proinde ipsæ erunt obiectum formale eius.

Confirmatur primò: quia omne ens reale creatum necessariò abstrahit, vel à materia singulari, vel sensibili, vel intelligibili. Vt enim probat optimè D. Thom. opusc. 70. qu. 5. art. 1. alia abstractio non est possibilis, neque possibile est ens reale, quod has abstractiones subterfugiat. Ergo speculatio illius pertinet ad Philosophiam, Mathematicam, vel Metaphysicam: hæc enim diuisio scientiæ speculatiuæ realis adæquata est, vt ex Aristot. & D. Thom. videbimus infra disp. 19. ergo nullum ens reale potest esse obiectum formale Logicæ.

Dices hoc argumento probari, prædictas scientias tractare de omnibus entibus realibus; non tamen sub omnibus rationibus formalibus, secundùm quas possunt considerari. ¶ Sed contrà: quia omne ens reale, secundùm quamcumque considerationem cuiuscumque rationis realis, continetur necessariò intra aliquam abstractionem ex enumeratis: ergo necessariò continebitur sub aliquo ex obiectis dictarum scientiarum: & per consequens nulla alia scientia speculatiua poterit esse de entibus realibus. Logica autem est scientia speculatiua, vt infra ostendemus: ergo non potest habere pro obiecto ens reale.

Confirmatur secundò: quia Logica, Grammatica, & Rhetorica distinguntur contra scientias reales, & appellantur rationales; non quia ipsæ non sint veræ qualitates reales, vt patet; neque præcisè quia dirigant rationem, seu intellectum: cum id conueniat omnibus scientijs, vt vidimus; neque quia habeant pro obiecto actus rationis; aliàs scientia de Anima diceretur rationalis, & non realis: ergo ideò distinguntur contra scientias reales, & dicuntur rationales, quia earum obiectum est ens rationis: cum tamen aliæ versentur circa ens reale.

19 Secundò probatur conclusio: quia enti rationis, & non enti reali conueniunt tres illæ conditiones obiecti supra num. 11. assignatæ ex D. Thom. ergo obiectum Logicæ est ens rationis. Probatur antecedens discurrendo per singulas: quia ens rationis prædicatur ferè de omnibus, quæ in tota Logica tractantur; aliaque ad ipsum reducentur, vel tanquam partes, vel principia, aut species, &c. quod tamen de nullo ente reali verificari videmus: ergo enti rationis conuenit prima conditio obiecti. Maior patet: quia hæ sunt veræ prędicationes, vniuersale est ens rationis: genus, species, differentia, &c. sunt ens rationis: vniuocum, analogum, prædicamentum, propositio, æquipollentia, antecedens, inductio, syllogismus, figura, &c. sunt entia rationis. Neque præter istas, & similes intentiones aliquid aliud tractatur in Logica, quod per se pertineat ad ipsam: nam de substantia, quantitate, qualitate, aut alijs prædicamentis extra controuer-

ſiam eſt non pertinere ad Logicam, ſecundùm quod ſunt partes entis realis; ſic enim de illis agit Metaphyſica: ſed ſecundùm quòd in eis attéditur ſubjicibilitas, & prædicabilitas, aut ratio generis, & ſpeciei. De intellectu autem, & eius actibus ſolùm tractatur in Logica, ſecundùm quod ſunt principia, & cauſæ, ex quibus dictæ intentiones reſultant, vt patet quando inquirimus: vtrum ſolus intellectus faciat ens rationis: per quem actum illud fiat: & an vniuerſalitas reſultet in natura per abſtractionem, vel comparationem intellectus: neque aliæ quæſtiones, niſi his ſimiles, mouentur in Logica de actibus intellectus. Vbi ergo in tota Logica tractatur de ente reali tanquam de obiecto?

Reſpondebis fortè omnia iſta tractari in Logica in ordine ad actus intellectus. ¶. Sed contra eſt: quia ſolutio permitti poſſet, ſi in Logica præcipua cura eſſet de actibus intellectus (quæ eſt ſecunda conditio) vel de eis aliqua peculiaris diſputatio, aut liber inſtitueretur ab Ariſt. aut de aliquibus in Logica prædicarentur actus intellectus; de iſtis verò intentionibus, obiter in ea diſputaretur. Sed tamen omnia econtrariò videmus euenire: nullus enim Logicus talem diſputationem, vel librum de actibus intellectus inſtituit: cum tamen omnes ex profeſſò pertractent de iſtis intentionibus. Imò Auctores contrarij ſe ipſos deſtruunt: quomodo enim eaſdem quæſtiones, ac nos pertractant, eoſdemque libros Ariſt. interpretantur: ſi in obiecto, de quo principalis cura debet eſſe in diſciplina, à nobis valde diſſentiunt. Qui enim obiectum Geometriæ aſſereret eſſe numerum: tradendo ſuam Geometriam, non deberet pertractare de magnitudinibus, lineis, ſuperficiebus, figuris, &c. ſed de numero, eius ſpeciebus, & proportionibus: nam ſe ipſum deſtrueret, qui mutando obiectum Geometriæ, non mutaret quæſtiones eius, vt patet. At magis diſtant ens rationis, & ens reale, quàm numerus, & magnitudo: ergo magis ſe ipſum deſtruit, qui aſſerendo obiectum Logicæ eſſe ens reale, in ea tamen tradenda omnes quæſtiones mouet de entibus rationis. ¶ Adde, quòd vt in prima ratione vidimus, per ens rationis, & non per ens reale diſtinguitur Logica à ſcientijs realibus (quæ eſt tertia conditio) ergo in ente rationis, & non in ente reali inueniuntur conditiones obiecti reſpectu Logicę.

20 Tertiò tandem probatur concluſio: quia in qualibet ſcientia dantur aliqua prima principia propria obiecti illius ſcientię, à quibus procedit ad concluſiones de obiecto demonſtrandas, & in quę tandem eaſdem concluſiones reſoluit: vnde ſi obiectum eſt ens reale, neceſſariò principia debent etiam eſſe quid reale: ſunt enim, vel partes intrinſecę obiecti, vt materia, & forma in Philoſophia; punctum, & vnitas in Mathematicis: vel eſſentia ipſius obiecti, vt eſſentia entis in Metaphyſica: vel cauſæ reales illius: quæ omnia, vt conſtant, repugnat eſſe quid rationis, ſi obiectum eſt ens reale: ſed Logica non habet aliqua prima principia realia, ex quibus procedat ad concluſiones de ſuo obiecto demonſtrandas: ergo eius obiectum non poteſt eſſe ens reale. Maior, & conſequentia conſtant; minor verò eſt expreſſa D. Tho. opuſc. 70. q. 6. art. 1. & probatur: quia in omni opinione tota ars ſyllogiſtica innititur duobus illis principijs, *dici de omni, & dici de nullo*; vel illis, *quæcumque ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe: & quæcumque ſunt eadem inter ſe, diſtinguuntur ab vno tertio*. Similiter ars definiendi, & diuidendi innititur intentionibus generis, differentiæ, ſpeciei, &

similibus: quæ omnia constat esse entia rationis: ergo principia, ex quibus procedit Logica, sunt intentiones rationis, per consequens eius obiectum.

Confirmatur: quia aliàs Logica esset nobilior, quàm Mathematica; si illius obiectum essent actus intellectus: imò quodammodò esset nobilior Philosophia; cum actus intellectus magis abstrahant à materia, quàm corpus, & sint quid spirituale. Quod tamen falsum est, & contra Arist. qu.6. Metaphy. cap. 1. Mathematicam, & Philosophiam enumerat, vt partes principales scientiæ speculatiuæ, non autem Logicam: nulla alia ratione, vt ait D. Thom. opusc. citato, q. 5. art. 1. ad 2. nisi quia est instrumentum earum, neque omninò propter se ipsam quæritur. Quod tamen non esset, si obiectum Logicæ esset aliquod ens reale, vt de se patet. ¶ Quam Logicæ ignobilitatem colligit, D. Thom. opusc. 56. ex eo, quòd eius obiectum sit ens rationis his verbis: *Inter omnia subiecta scientiarum debilissimum, & incertissimum est subiectum Logicæ: quia vnumquodque quantum habet de entitate, tantum habet de veritate, & certitudine, vt dicit Arist. 2. Metaphysicæ. Nunc autem secundæ intentiones solum habent esse in anima, & ab anima. Ex quo sequitur, quòd habent debilissimum esse: & sic ad plenum sciri non possunt, nisi per primas intentiones.* Plures aliæ rationes videri possunt in Doctoribus supra citatis.

21 Ex dictis facilè destruitur opposita sententia quoad vtrumque modum dicendi. Imprimis enim materia propria, & immediata, in qua recipitur obiectum formale Logicæ, non sunt actus intellectus; sed res ipsæ, & entia, vt vidimus ex Diuo Thoma: res enim propriè dicuntur, & sunt genus, species, definitio, syllogismus, &c. Id autem solùm conuenit actibus intellectus secundùm quid, & in repræsentando dicuntur enim definitio: quia repræsentant definitionem, & sic de alijs. Vndè ipsæ intentiones obiectiuæ, seu modus sciendi obiectiuus, & non mẽtalis pertinet immediatè, & simpliciter ad obiectum formale Logicæ. Quare, licet repræsentatio ex parte intellectus sit quid reale, de quo non dubitamus; tamen esse, quod in rebus resultat per talem repræsentationem, est quid rationis: imo ordo ipsorũ actuum inter se, vt constituant definitionẽ, propositionẽ, aut syllogismũ, est quid rationis, vt ex Diuo Tho. in solutione ad secundũ manifestè constabit.

Id verò, quod aiebat secundus modus dicendi in prædicta opinione, nulla nititur probabilitate. Actus enim, vt dirigibiles solum important potentiam passiuam, vt dirigantur: vnde ad summum possent esse obiectum materiale. Neque de dirigibilitate ipsa actuum agit Logica; sed de instrumentis, medijs quibus diriguntur, vt sunt definitio, diuisio, & aliæ intentiones, vt explicatum est.

ARGVMENTIS PRO CONTRARIA sententia factis respondetur.

§. IV.

22 AD primum ex auctoritate D. Tho. dicimus imprimis nullum ibi esse verbum, quod indicet sanctum Doctorem loqui de obiecto formali, præterquã quod loquitur manifestè de fine remoto, seu vltimato Logicæ, vt ex verbis antecedentibus constat. Appellãtur autem ibi à D. Tho. actus intellectus materia propria Logicæ seu obiectum, causaliter: quia scilicet causant obiectũ Logicæ. Quod planè colligitur ex contextu, & exemplis, quæ ibi adducit, subdit enim: *Sicut igitur ex hoc, quòd ratio de actu manus ratiocinetur, adinuenta est ars ædificatoria, vel fabrilis: per quas homo faciliter, & ordinatè huius actus exercere potest: eadẽ ratione ars quædam necessaria est quæ sit directiua ipsius actus rationis, &c.*

aliud enim est, quòd ars ædificatoria sit inuenta ad dirigẽdas actiones manus & Logica ad dirigendas operationes rationis: aliud verò quod obiectum ædificatoriæ sint actiones manus vt dirigibiles, & obiectũ Logicæ operationes intellectus vt dirigibiles. Primum quidẽ verissimũ est: secundũ autẽ omnino falsum: nullus enim dixit obiectũ ædificatoriæ esse actiones manus vt dirigibiles; sed ædificiũ ipsum coalescens ex illa dispositione artificiali tanquã ex forma, & ex lapidibus, & lignis tanquam ex materia: actiones autẽ manus sunt effectiones (vt ita dicamus) & causę ipsius ædificij: ergo pari ratione asserendũ non est operationes intellectus, vt dirigibiles, esse obiectum Logicæ; sed secundas intentiones, quæ cõponuntur tanquam ex forma ex illo esse rationis, quod resultat in rebus per operationes intellectus, & rebus ipsis tanquam ex materia: operationes autẽ ipsæ solùm erunt affectiones, & causæ ipsarum intentionum, quæ sunt obiectũ Logicæ Ex quo non solũ remanet clara mẽs D.Th. sed verba eius in ipsos cõtrarios efficaciter retorquentur, & acuratè põderata totã hãc difficultatẽ elucidãt.

23 Ad confirmationem respondetur ibi Sanctum Doctorem perspicuis verbis docere nostram sententiam: vt enim scientias distinguat, quadruplicẽ distinguit ordinem dicẽs: *Alius est ordo, quem ratio non facit; sed solum considerat: sicut est ordo rerum naturalium. Alius autem est ordo, quem ratio considerãdo facit in proprio actu: puta cum ordinat conceptus suos ad inuicem: & signa conceptuum, quæ sunt voces significatiuæ. Tertius autẽ, &c.* Et post pauca, *secundùm hos diuersos ordines sunt diuersæ sciẽtiæ. Nam ad Philosophiam naturalem pertinet considerare ordinem rerum, quem ratio considerat sed non facit. Ordo autem, quem ratio considerando facit in proprio actu, pertinet ad rationalem Philosophiam* (Scilicet Logicam) *cuius est cõsiderare ordinem partium orationis ad inuicem, & ordinẽ principiorũ ad inuicem, & ad conclusiones.* Ex quibus D.Thom. verbis nõ videmus quomodo inferri possit obiectũ Logicæ esse ẽs reale: cum potiùs dicat propriũ esse Logicæ, considerare ordinẽ quẽdam, quem intellectus facit in proprio actu, quem habent partes orationis adinuicem, & principia adinuicem & ad conclusiones: qui manifestè est ens rationis; cũ sit factus, seu fictus à ratione.

Ad paritatem autẽ, quę ibi adducitur de Philosophia morali respõdetur verũ esse, quòd vtraque assimilatur in fine: hæc enim intendit dirigere voluntatẽ, sicut Logica intellectum. Differunt tamẽ in conditione, & modo finis, & per consequens in obiecto: nã Philosophia moralis intendit, non solũ rectitudinem accidentalem actuũ voluntatis, quæ sumitur ex circunstantijs; sed etiam & maximè rectitudinem substantialem eorum, quæ sumitur ex obiecto: & sic obiectum Philosophiæ moralis est ipse actus directus, seu operatio humana ordinata in finem, vt ibidẽ asserit D. Thom. At verò Logica non præstat intellectui rectitudinẽ substantialẽ (vt ita dicamus) in ordine ad res quoad suas intrinsecas entitates cognoscendas; hoc enim faciunt aliæ scientiæ: sed solum quandam rectitudinem in ordine ad cognoscendas res quoad aliquid extrinsecum, nẽpè quoad ordinationem, & dispositionem earum in forma modi sciendi; quæ, vt vidimus, quid extrinsecum, & rationis est. Et sic patet, quòd licet obiectum Philosophiæ moralis sit quid reale, obiectum tamen Logicæ est ens rationis.

24 Ad secundum respondetur, ens rationis, eo modo quo est, habere entitatem, & scibilitatem. Quare sicut habet entitatem ad modum entis realis: ita scibile est ad modum illius. Neque ex hoc sequitur ipsum per accidens esse scibile: sicut enim eius essentia consi-

stit in hoc, quòd cognoscatur ad modum entis realis, sic per se conuenit illi, quod sciatur ad modum alterius. ¶ Addè: quòd, vt benè explicat Arauxo lib. 2. Metaph. art. 2. num. 12. cum genus entis, & genus scibilis valde diuersa sint, hocque quasi materialiter tantum ad illud præsupponatur: quamuis ratio entis non possit dici simpliciter de ente rationis; tamen ratio scilibis potest illi per se, & simpliciter conuenire. Cuius exemplum cernitur in Matematicis, & Philosophia, quarum obiecta, scilicet quantitas, & substantia corporea, quamuis analogicè conueniant in ratione entis; simpliciter tamen participant rationem scibilis, & sic ipsæ vniuocè conueniunt in ratione scientiæ. Videatur Arauxo loco citato.

Ad primam confirmationem negatur minor, ad cuius probationem respondetur ens rationis habere etiam suas passiones, vt infra constabit: de quibus propter transcendentiam prædicatur ipsum ens rationis. Sed non ideò continentur essentialiter sub illo, vt patet de passionibus entis realis: de quibus licet propter transcendentiam prædicetur ens reale; non tamen continetur essentialiter sub eo: sed vtrumque genus passionum conuertitur cum propria essentia.

Ad secundam confirmationem varias solutiones adducunt Sanchez, & Arauxo vbi supra; Masius verò respondet, quòd licet ex parte obiecti, quando est ens rationis, non sit relatio realis ad scientiam, tamen ex parte scientiæ bene potest esse relatio realis ad ipsum. ¶ Hæc tamen solutio falsa est, & contra D. Thom. in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 1. vbi docet entis ad non ens non posse esse relationem realem: quia hæc exigit vtrumque extremorum in actu. Iuxta quam doctrinam respondetur ad confirmationem, quòd scientia, quæ terminatur ad ens reale, dicit relationem realem: non verò, quæ habet pro obiecto ens rationis.

25 Ad tertium respondetur, quòd scientia, cum sit habitus acquisitus, generatur ex actibus circa obiectum illius. Vnde si demonstrationem sumamus pro actu discursus, vel pro iudicijs; verè demonstratio generat scientiam: si verò demonstrationem formaliter sumamus pro secunda intentione, vel pro aggregato secundarum intentionum, quæ in illa reperiuntur: sic demonstratio pro formali non est causa realis scientiæ. Neque ex eo, quòd inter ipsos actus requiratur talis ordo, aut dispositio; vt generent scientiam: ideò ordo ille debet esse realis: iste enim non est forma constitutiua actuum in esse causæ scientiæ; sed tantum conditio sine qua non. Non autem repugnat aliquod ens rationis interdum esse conditionem alicuius causæ realis. Quod in aliquo saltem casu admittendum est à contrarijs: nam in sacramentis nouæ legis significatio est quid rationis, & tamen iuxta probabilissimam sententiam verè est conditio, sine qua non causarent realiter gratiam. Et, quod certiùs est, voces significatiuæ verè, & realiter causant in auditu species intentionales rerum, quas significant; cum tamen significatio, sine qua tales species non causarent, sit quid rationis resultans in illis ex impositione humana.

Quæ autem sit ratio huius doctrinæ, non est præsentis loci examinare. Fortè talis dependentia, qua effectus realis dependet tanquam à conditione ab aliquo esse rationis, reducitur vltimò in aliquam causam, seu conditionem realem, ex qua resultat illud esse rationis. Et vt omittamus exempla, in quorum saltem primò aliter philosophandum est: in nostro casu, cum scientia sit effectus realis producendus in ipso

ipso intellectu per actum discursus, qui essentialiter requirit alios actus antecedentes, quibus termini, & propositiones cognoscantur: non est mirum, quod vt producatur in ipso intellectu aliquis effectus realis per talem actum subsequentem, necessarium sit per precedentes actus sic terminos, & propositiones cognosci; vt resultet in illis talis dispositio, seu ordo rationis. Qui consequenter ideò est necessarius, vt generetur scientia: quia ad eam prærequiritur talis, vel talis cognitio obiecti, quæ realis est: atque ita dependentia, quam habet scientia ab illo esse rationis tanquam à conditione, vltimò refunditur in aliquam causam, seu conditionem realem.

Ad confirmationem respondetur, habitum Logicæ simul cum intellectu per se producere entitatem realem suorum actuum; ad quam tamen per resultantiam sequitur dispositio illa rationis. Per quem modum omnes aliæ secundæ intentiones resultant in rebus ex actibus intellectus, vt generaliter de omnibus entibus rationis dicemus disputatione sequenti.

Ad quartum respondetur absurdum esse, quod esse prædicatum, subiectum, genus, &c. sint quid reale: nam quamuis in actu intellectus, qui repræsentat hominem, vt subjicitur animali, ipsa repræsentatio, & actus sint quid reale: non ideo in homine, est quid reale subjici animali, sed secunda intentio. Et ab huiusmodi intentionibus res denominantur genus, prædicatum, &c. ac proinde nomina ista significant pro formali ens rationis.

QVÆSTIO III.

QVODNAM ENS RATIONIS sit obiectum Logicæ.

26 Certum est apud Auctores nostræ sententiæ ens rationis vniuersaliter sumptum non esse obiectum Logicæ: neque aliquis Thomistarum oppositum asseruit: perspicuè enim se explicat D. Tho. dicens locis citatis intentiones rationis esse obiectū Logicæ. Quod etiam ratione conuincitur: nam de chimera priuatione, aut negatione nihil agitur in Logica: neque cognitio eorum potest ad ipsius finem conducere. Imò non de omni relatione rationis agit: neque enim considerat relationem dextri & sinistri, quam habet columna; neque relationem similitudinis, quam personæ diuinæ dicunt ratione essentiæ, neque etiam relationes quibus Deus refertur ad creaturas, & similes: quæ tamen sunt relationes rationis Solum ergo in Logica agitur de quibusdam relationibus rationis, quæ appellantur secundæ intentiones: vt sunt genus, species, propositio, argumentatio, &c. De quibus est difficultas, quæ earum sint obiectum formale Logicæ.

Relictis Nominalibus, qui in hac quæstione, sicut in reliquis, omnia ad voces reducunt: cæteri omnes Doctores, qui obiectum Logicæ asserunt esse secundas intentiones in rebus fundatas, solùm dissentiunt in eo, quòd tale obiectum magis, vel minus extendunt. Quamuis enim omnes concedant ad considerationem Logicam per se pertinere intentiones generis, propositionis, diuisionis, syllogismi, demonstrationis, & similes: quia tamen vident aliquas istarum ordinari ad alias:

& hoc diuerso modo: magis enim propositio ordinatur ad argumentationem, aut genus ad diffinitionem; quàm definitio ad propositionem, aut argumentatio ad diuisionem, &c. ideò diuisi sunt magis, vel minus restringentes obiectum formale Logicæ.

27 Prima ergo sententia solam demonstrationem asserit esse obiectum formale Logicæ. Pro qua referuntur. Axand. Ammonius, Simplicius, & alij Græci. Poteſtque suaderi: quia demonstratio est finis, in quem Logica tendit, ordinatque cætera, quæ in ea tractantur, neque quiescit, donec demonstrationis explicet naturam: ergo ipsa est obiectum formale eius.

Secundò alij dicunt syllogismum esse obiectum Logicæ. De quorum numero est Scotus hic qu. 3. ¶ Alij verò extendunt ad omnem argumentationem. Pro qua opinione citantur B. Albertus, Auicena, Louanienses, & alij. Poteſtque vterque modus dicendi probari ex Arist. qui de definitione, aut diuisione ex professo non egit; sed solùm de argumentatione, aut syllogismo. Et sic cap. vltimo, secundi Elencorum, de syllogismis se doctrinam tradidisse confitetur: ergo solus syllogismus, aut argumentatio erunt obiectum Logicæ.

Cæterùm hi omnes modi dicendi falsi sunt. Nam, vt alias intentiones Logicales omittamus, quibus commune est esse veritatis ostensiuas, saltem de definitione, & diuisione negari non potest, verè esse instrumenta sciendi, & ignotum manifestare independenter ab argumentatione, aut demonstratione. Propter quod etiam de illis probantur in Logica plures passiones: ergo per se clauduntur sub obiecto formali illius.

28 Propiùs ad veritatem accedit opinio asserens modum sciendi, prout comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem, esse obiectum adæquatum Logicæ: alias verò intentiones non immediatè contineri sub illo; sed reduci ad hæc tria instrumenta. Sic indicat Masius quæst. 13. citata, quem plures alij sequuntur.

Fundamentum est: quia ad hæc tria instrumenta, seu ad has tres intentiones rationis commodè reduci possunt omnes aliæ: nam intentiones simplices, quales sunt intentio generis, speciei, & similes, deseruiunt definitioni, & diuisioni: aliæ verò omnes argumentationi: ergo hæc tria instrumenta, seu modus sciendi, prout comprehendit illa, erit obiectum adæquatum Logicæ.

Confirmatur: quia finis Logicæ est iuuare intellectum, vt de qualibet re scientiam habere possit: sed his tribus instrumentis sufficienter obtinetur talis finis: ergo solùm illa pertinent ad obiectum adæquatum. Probatur minor: quia tria possumus de qualibet re ignorare, scilicet essentiam, partes eius, & passiones: sed essentiam aperit definitio; partes diuisio: passiones verò argumentatio: ergo hæc tria instrumenta tantùm per se, & immediatè pertinent ad obiectum adæquatum: cæteræ verò intentiones non per se, & primariò, sed mediantibus istis, & ratione illarum tractabuntur in Logica.

29 Pro veritatis, ergo explicatione considerare oportet quid nomine modi sciendi propriè significatur: quoniam propter huius inconsiderationem multa passim inueniuntur apud Auctores, quæ materiam istam magis confundere, quàm iuuare solent. Quod perspiciemus facilè si terminos ipsos attendamus. Nam modus sciendi idem sonat, ac modus rectè, & sine errore intelligendi; seu norma, & via,

quæ ducit, & iuuat; vt rectè, & facilè acquiratur scientia. Sicut enim in qualibet arte dantur aliqui modi ad rectè, & breuiter faciendum artefactum: vt modus rectè conficiendi cathedram, qui erit talis dispositio, & applicatio artis ad materiā, ex qua facilè resultat cathedra: ita modos sciendi erit norma quędam, seu modus disponendi res, & taliter applicandi ad intellectum; vt facilè de ipsis veram assequatur scientiam.

Sicut autem in exemplo artis, non solùm appellatur modus faciendi illa dispositio vltima, seu applicatio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactum: sed ad quamlibet partem artefacti seorsim faciendam, datur etiam modus, quo rectè, & facile talis pars, etiam si minutissima sit, efficiatur: ita similiter in scientijs, non solùm dispositio illa rerum, quæ fit in demonstratione, ex qua immediatè resultat cognitio scientifica, appellatur modus sciendi; sed etiam quęlibet pars illius dispositionis, seu quælibet intentio quomodocumque conducens ad demonstrationem, participat suo modo rationem modi sciendi. Imò id etiam vtcumque conuenit intentionibus, quæ fundantur in vocibus: nam talis, vel talis modus significandi; talis, vel talis appellatio, suppositio, aut ampliatio vocum suo modo conducunt, & iuuant; vt de rebus breuiter, & absque errore scientia comparetur.

30 Ex quo patet, quòd si modus sciendi strictissimè sumatur pro illa vltima dispositione, & applicatione rerum in tali forma, ad quam sequitur immediatè cognitio scientifica: sic sola demonstratio potest appellari modus sciendi, provt illam appellauit Aristotel. primo Posteriorum, cap. tertio. Si verò modus sciendi sumatur secundùm omnem extensionem, quam potest habere; omnes secundæ intentiones, de quibus Logica tractat, possunt rectè appellari modus sciendi, siquidem omnes illæ sunt aliquo modo veritatis ostensiuæ; iuuantque, & conducunt, vt de rebus acquiratur scientia: quod proprium est intentionum logicalium, & per quod ens rationis logicum differt ab entibus rationis, quæ considerant Grammatica, & Rhetorica.

Sed quia (vt in exemplo adducto persistamus) non ita cernitur modus rectè operandi in qualibet minutissima parte artefacti efficienda: & ex alia parte non sola applicatio vltima, & dispositio materiæ, ex qua immediatè resultat artefactum, appellatur modus faciendi: sed id etiam cernitur in principalioribus partibus illius efficiendis. Eadem proportione communiter Doctores nomen modi sciendi non extendunt ad omnes secundas intentiones, neque restringunt ad solam demonstrationem; sed tribuunt illud quibusdam principalioribus intentionibus, scilicet definitioni, diuisioni, & argumentationi: quia sunt generalia quędā instrumenta sciendi, illisque speciali, & perfectiori modo cōuenit esse veritatis ostensiuas, scilicet manifestando ignotum, quod non habent aliæ intentiones logicales. In quo sensu modus sciendi rectè diuiditur in definitionem, diuisionem, & argumentationem. Id tamen non tollit, quominus nomen modi sciendi latiùs vsurpatum rectè applicetur alijs intentionibus logicalibus: quia, licet aliæ proximiùs, aliæ remotiùs; omnes tamen conducūt ad acquirendam scientiam. In quo sensu Aristot. 2. Metaphysicæ cap. vltimo methodum, seu modum procedend. in tradendis scientijs appellauit modum sciendi: cum tamen methodus (de qua ad calcem huius disputationis) non

sit definitio, diuisio, & argumentatio.

31 Prima conclusio. Ens rationis Logicum, siue secunda intentio, quæ est veritatis ostensiua, vel modus sciendi latè sumptus, provt comprehendit omnes secundas intentiones logicales, etiam eas quæ fundantur in vocibus, est obiectum adæquatum, seu ratio formalis quæ obiecti Logicæ, licet intentiones, quæ fundantur in rebus, primariò, & principaliter; illæ verò, quæ fundantur in vocibus, secundariò, & minus principaliter; omnes tamen per se, & non per accidens pertinent ad obiectum adæquatum Logicæ. Hęc conclusio quoad vtramque partem est frequens in Schola Diui Tho. Illam tenent Sotus, Sanchez, & Arauxo suprà num. 17. citati.

Et ab hac posteriori parte incipiendo, docet eam expresse Diuus Thomas 1. Periherm. lectione 2. dicens: *Sed quia Logica ordinatur ad cognitionem de rebus sumendam: significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptibus intellectus, pertinet ad principalem considerationem ipsius.* Ratioque est manifesta: quia notitia harum intentionum, quæ fundantur in vocibus, vt sunt significatio, suppositio, appellatio, & similes summoperè iuuat; vt de qualibet re recta, & sine errore notitia comparetur: ergo tales intentiones sunt etiam veritatis ostensiuæ, & per se conducunt ad dirigendas operationes intellectus, qui est finis Dialecticæ: & ex consequenti continentur sub obiecto adæquato eius. Sic videmus Arist. in lib. Periherm. tam ex professo de vocibus disputare, quod etiam pręstat in libris de Analysi; sed præcipuè in libris Topicorum & Elencorum, vbi latè disputat de vocum significatione, suppositione, amphibologia, & similibus intentionibus, ex quibus captiones, seu fallaciæ generantur.

32 Prior autem pars conclusionis probatur 1. quia nunquam D. Thom. obiectum Logicæ restrinxit ad modum sciendi, provt tantùm comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem: sed indistinctè intentiones omnes logicales assignat pro obiecto Logicæ, vt patet ex locis suprà num. 17 citatis, vbi expresse dicit intentiones generis, speciei, prędicati, enuntiationis, & similes esse propriè obiectum Logicæ: ergo ex mente Di. Thom. istæ omnes verè continentur sub illo.

Secundò probatur ab inconuenienti: quia si semel admittimus, in obiectis partialibus alicuius scientiæ, quemlibet ordinem vnius ad aliud excludere eum, qui sic ordinatur, à ratione propria, & immediata obiecti: iam in qualibet scientia obiectum principale esset adæquatum: possemusque dicere Deum, aut Intelligentias esse obiectum adęquatum Metaphysicæ, & hominem Philosophiæ naturalis: si quidem quæ tractantur in Metaphysica, dicunt ordinem ad Deum, qui est primum ens, & quæ in Philosophia, ad hominem; qui est pręcipua substantia materialis: ergo licet intentio generis verbi gratia deseruiat definitioni, & intentio prędicati propositioni, & hęc argumentationi; non ideò intentiones istæ debent excludi ab obiecto per se, & immediato Logicæ.

Tertiò tandem id satis liquet ex eo, quòd modus sciendi, provt comprehendit definitionem, diuisionem, & argumentationem, non est ratio sub qua obiecti Logicæ, vt falsò aliqui existimant. Nam, vt ostendemus in libris Posteriorum, prima principia, ex quibus vnaquęque scientia demonstrat, sunt ratio *sub qua* obiecti eius. Rationi autem formali *quæ* non obest quælibet multiplicitas, & diuersitas

inter obiecta partialia, vt ibidem dicemus, & probat Aristot. 4. Metaph. capit. 2. dum tamen habeant aliquam vnitatem, saltem analogam, & immediatè recipiant rationem *sub qua*: ergo sicut propterea ad eandem rationem formalem *qua* obiecti Philosophiæ naturalis per se, & immediatè pertinent res diuersissimæ, scilicet cœli, elementa, metalla, plantæ, animalia, & homo: pari ratione intentiones omnes logicales per se, & immediatè continebuntur sub ratione formali *qua* obiecti Logicæ.

33 Secunda conclusio. Obiectum materiale Logicæ sunt res, & voces secundùm suum esse reale, cum ea proportione, qua de obiecto formali statutum est in prima conclusione. Actus verò intellectus non sunt materia, quæ denominatur à secundis intentionibus: sed quasi principia, & causæ illarum. Possunt tamen appellari obiectum materiale Logicæ: quia de illis agit, non ratione sui, sed propter secundas intentiones.

Hanc conclusionem sic propositam tradit Masius hîc sect. 1. quæst. 13. estque satis ex dictis manifesta. Nam quòd res omnes, seu ens sit materia propria, seu obiectum materiale Logicæ, quæst. præcedenti vidimus ex D. Thom. Quod etiam manifesta ratio conuincit: nam res sunt, quæ propriè denominantur genus, subiectum, definitio, &c. De vocibus autem conclusione prima vidimus ratione significationis, & aliarum intẽtionum per se pertinere ad obiectum Logicæ: ergo entitas realis vocis, supra quam fundantur tales intentiones, erit obiectum materiale, licet minus principale, quàm res, vt per se patet.

De actibus verò intellectus etiam constat ex dictis non esse propriam materiam obiecti Logicæ; nisi quatenus induunt rationem rerum. Quod etiam ratione cõuincitur: quia actus, vt actus sunt, non recipiunt in se secundas intentiones, neque denominantur genus, definitio, &c. nisi tantùm in repræsentando, vt explicatum est suprà. Agit tamen de illis Logica propter secundas intentiones, quatenus scilicet sunt principia, & causæ illarum: in quo sensu appellantur obiectum materiale. Relinquitur ergo plana nostra conclusio.

34 Ex dictis infertur demonstrationem esse obiectum principale Logicæ: siquidem huc dirigitur præcipua cura illius: ipsaque est perfectissimus modus, seu instrumentum sciendi. Et hoc tantum probat ratio, quam adducebamus pro prima opinione, & sic ad illam patet solutio.

Ad rationem autem pro secunda sententia respondetur, quòd quamuis Aristot. ex professo non egerit de definitione, aut diuisione: hoc tamen non est, quia non contineantur sub obiecto Logicæ, sed vel, quia de definitione iam egerat Socrat. qui fuit primus Auctor methodi definiendi, vt inquit, ipse Aristot. 1. Metaph. cap. de diuisione verò Plato, vt testantur graues Auctores: at ars syllogistica vel nulla erat, vel ea exigua, & sic eam Aristot. suscepit ex professo explicandam. Vel fortè quia, vt inquit Laertius lib. 5. in vita Arist. ipse de definitione, & diuisione non nulla ediderat volumina; quæ tamen iniuria temporis perierunt: de quo videri potest Franciscus Patritius lib. 5. discussionum peripateticarum. Imò cum Arist. (si vera refert idem Laertius) de Logica scripserit 150. libros, fortè de aliis intentionibus logicalibus ex professo disputauit.

35 Ad fundamentum vltimæ sententiæ respondetur, quòd licet ad definitionem, diuisionem, & argumentationem omnes intẽtiones logicales reduci possint; id non tollit, quominus immediatè contineantur sub obiecto adæquato

Logicæ: quia omnes illæ immediatè participant rationem sub qua: suntque scibiles, non solùm, vt sunt in definitione, diuisione, & argumentatione; sed etiam in seipsis. Vt à simili cernitur in aliis scientijs. Quamuis enim omnia entia naturalia ad duo genera, corruptibile scilicet, & incorruptibile reduci possint: hoc non tollit quamlibet minutissimam speciem entis naturalis per se, & immediatè contineri sub obiecto Philosophiæ. Quod ampliùs constabit in libris Posteriorum cùm de scientiarum vnita, disputemus.

Per quod patet ad confirmationem: concedimus enim quòd definitio, diuisio, & argumentatio proximiùs attingunt finem Logicæ quàm aliæ intentiones minoris notæ: hoc tamen non tollit quominùs istæ immediatè contineantur sub obiecto illius. Quia sicut ex hoc, quòd sola demonstratio proximè, & immediatè attingat consecutionem scientiæ; non sequitur definitionem, & diuisionem, mediatè contineri sub obiecto Logicæ: sic ex hoc, quòd definitio, diuisio, & argumentatio propiùs accedant ad consecutionem scientiæ, non sequitur alias intentiones ab obiecto Logicæ esse reijciendas: quia vnaquęq; est scibilis per sua principia: atque ita immediatè recipit rationem sub qua obiecti Logicæ.

QVÆSTIO IV.

QVID SIT LOGICA DOCENS, & vtens, & vtrumque sint idem habitus.

36 QVam Græci appellauerunt Logicam rebus concretam, eam Latini dixerunt vtentem: & quam illi à rebus auulsam nominàrunt, eam nostri Logicam docentem vocauerunt: ac proindè diuisio, quia illi Logicam diuidebant in Logicam rebus concretam, & à rebus auulsam, eadem omninò est cum diuisione, qua Latini Logicam diuidunt in vtentem & docentem. Quæ diuisio, & antiqua, & communis est. Eamque tradunt D. Thom. 4. Metaph. lect. 4. Scotus quæst. 1. prędicabilium & initio Elencorum: à quibus omnes alij acceperunt, & probarunt. Et meritò: nam in qualibet scientia, vel arte operationes aliquas dirigente non est idem doctrina, & vsus. Doctrina enim est illud dictamen, quo ars, aut scientia præscribit, modum, quo efficiendũ est illud opus, quod potest esse optimè absque ipsius operis executione: quæ tamen operis executio propriè dicitur vsus artis, aut scientiæ.

Exemplum sit in arte domificatoria, quæ primò pręscribit regulas, quomodo scilicet sunt erigendi parietes, quamque proportionem debeant inter se seruare partes domus, &c. & deindè iuxta regulas istas artificiosè pręscriptas opus exequitur, & domum ædificat. Hoc appellatur artis vsus; illud verò doctrina. Id ipsum cernere licet in Dialectica, quæ primò dictat ad constitutionem syllogismi in primò modo primæ figuræ debere taliter inter se disponi terminos, vt efficiat tres propositiones vniuersales affirmatiuas: in quarum prima medium subijciatur, in secunda prędicetur, &c. Deindè verò per actum ab hac doctrina distinctum conficit syllogismum, iuxta regulas ab eadem Logica præscriptas. Eadem ergo Logica, provt pręscribit regulas, & docet conficere syllogismum, dicitur docens, & provt regulis præscriptis vtitur, & talem syllogismum conficit, dicitur vtens. Ex quo patet, quòd, *vtens*, in præsenti sumitur actiuè: nam passiuè ipsa Logica docens potest dici vtens; siquidem ea vtuntur aliæ scientiæ.

37 In his Authores conueniunt. Est tamen difficultas, quænam pars Logicæ dicatur docens, & quæ vtens: an verò tota Logica simul dicatur docens, & vtens. Et licet quæstio videatur de nomine, vt notat Rubio hîc quæst. 3. tamen non parum interest eam breuiter examinare: quia inde intelligetur rectè, qui syllogismi sint propriè topici, & sophistici; & quomodò Dialectica efficiat illos: atque ita quæstio non solis nominibus hęret.

Relictis ergo iis, qui nomine Logicæ vtentis intelligunt reliquas scientias, quæ à Logica diriguntur: vt certa ab incertis separemus, duo sunt certa apud omnes. Primum est, quòd Logica docens non tradit regulas, & præcepta nudè (vt ita dicamus) & simpliciter; sed artificiosè, & scientifico modo ea per suas causas ostendendo: & per consequens in ipsa doctrina tradenda exequitur eadem pręcepta, conficitque syllogismos, &c.

Secundum est, Logicam docentem, non solùm reperiri in parte demonstratiua; sed etiam in parte topica, & sophistica (licet id aliqui negauerint, existimantes Logicam respectu harum partium non esse scientiam, vt quæstione sequenti videbimus.) Id tamen communi consensu receptum est, & probat optimè D. Tho. 4. Metaph. cap. 4. cuius verba ibidem adducemus. Ratioque est manifesta: quia non solùm docet scientifico modo conficere demonstrationem, sed etiam syllogismum probabilem, & apparentem. Vndè solùm remanet difficultas de Logica, quatenùs est vtens: vtrum scilicet sit dicenda vtens respectu partis demonstratiuæ; an verò respectu partis topicæ, & sophisticæ.

Auctores moderni communiter asserunt Logicam vtentem, sicut & docentem per omnes Logicæ partes diuagari, licet respectu partis topicæ, & sophisticæ peculiari ratione dicatur vtēs. Ita Rub. hic quæst. 3. Gallego controu. 2. & alij. Qui ex eo suam sentētiam probant, quòd in parte demonstratiua Logica ipsa, quæ pręcepta tradit, in eis tradendis, & docendis modis sciendi, eisdem pręceptis, & modis vtitur: ergo ibi datur vsus Logicæ, & ex consequenti Logica vtens.

38 Nihilominus dicendum est primò Logicam, propriè loquendo, nullum habere vsum respectu partis demōstratiuæ: ac proindè solùm dici vtentem respectu partis topicæ, & sophisticæ. Vtraque pars conclusionis est expressa D. Thom. loco citato, vbi ita inquit: *In parte Logica, quæ dicitur demonstratiua, sola doctrina pertinet ad Logicam; vsus verò ad Philosophiam, & ad alias scientias particulares, quæ sunt de rebus naturæ.* Idque probat ratione infra num. 40. adducenda, & concludit: *Sic apparet, quòd quædam partes Logicæ habent ipsam scientiam, & doctrinam, & vsum, sicut Dialectica tentatiua, & sophistica: quædam autem doctrinam, & non vsum sicut demonstratiua.* Idem docet sanctus Doctor 1. Posteriorum, lect. 20. & opusc. 70. qu. 6. artic. 1. quem inter alios sequuntur, Fonseca 2. Metaph. cap. 3. qu. 1. sect. 6. & Conimb. hîc, qu. 4. art. 2.

Prior pars conclusionis probatur ratione valde efficaci: quia si Logica haberet vsum respectu partis demonstratiuæ: vel esset in materia necessaria aliarum sciētiarum, vel in materia propria: sed neutro ex his modis habet vsum: ergo, &c. Maior constat. Minor etiam quoad primam partem conceditur à contrarijs. Ratióque est manifesta: nam in materia Metaphysica, ipsa scientia Metaphysicæ vtitur pręceptis à Logica docēte traditis; facitq; suas proprias demōstrationes: & idem est de alijs scientijs, quarum demonstrationes non producuntur à Logica; sed ab ipsis sciētijs,

quarum sunt demonstrationes: aliàs si sola Logica efficeret omnes demonstrationes, ipsa sola esset scientia, quod est absurdum.

39 Non est autem hoc ita intelligendum, (vt volunt aliqui, & indicat Rub. vbi supra) quòd Logica simul cum Metaphysica habet vsum in conficienda demonstratione Metaphysica: ita vt talis demōstratio simul efficiatur ab vtraque scientia, à Logica scilicet, vt à causa vniuersali, cui correspondet gradus demonstrationis vt sic; à Metaphysica verò vt à causa particulari, quæ contrahit gradum illum communem, vt sit demonstratio Metaphysica.

Hoc inquam falsum est. Primò: quia si in productione cuiuscumque demonstrationis soli Logicæ corresponderet per se primò gradus demonstrationis vt sic; aliæ verò per se primò solum respicerent gradus differentiales, per quos demonstratio in cōmuni contrahitur ad esse huius, vel illius scientiæ: iam sola Logica esset verè scientia; vel saltem soli illi per se primò conueniret ratio scientiæ: siquidē gradus differentialis semper est extra genericum, & non includit illum, vt dicemus cap. de differentia.

Secundò: quia in demonstratione Metaphysica tota substantia actuum est Metaphysica: cùm habeant obiectum Metaphysicum: Ergo Logica in tali demonstratione ad summum potest efficere dispositionem illam, & ordinem actuum in forma argumētationis. Sed neque hanc potest Logica efficere in demonstrationibus aliarum scientiarum: ergo, &c. Probatur minor: quia vt sequenti disputatione videbimus, ens rationis non potest fieri per se ab aliqua causa: sed semper resultat quasi per accidens, ad productionem alicuius actus realis: sed illà dispositio, & ordo actuum est ens rationis, vt suprà num. 21. probatum est: ergo resultat per accidens ad productionem ipsorum actuum, efficiturque ab habitu producente illos. Ac proindè demonstrationes vniuscuiusque scientiæ, non solum quantum ad substantiam actuum; sed etiam quantùm ad ordinem, & dispositionem eorum, effectiuè procedunt à tali scientia, & non à Logica. Et per consequens ipsa nullum habet vsum in materia necessaria aliarum scientiarum.

Per quod soluta manet difficultas, quæ hîc solet à Doctoribus pertractari: quomodo scilicet Logica concurrat ad actus aliarum scientiarum. ¶ Dicimus enim cum communi sentētia tantùm concurrere directiuè, & nullo modo effectiuè: quod idem est ac dicere, quòd Logica respectu aliarum scientiarum solùm dicitur docens; non autem vtens: siue quòd in materia necessaria illarum solùm habet doctrinam, non verò vsum.

40 Quòd autem neque etiam pars demonstratiua Logicæ habeat vsum in materia propria (quæ est secunda pars illius minoris, in qua est tota difficultas) etiam asseritur à Diuo Thom. loco citato ex 4. Metaphysicæ. Ex cuius verbis sic formatur argumentum: *Vsus partis demonstratiuæ consistit in vtendo principijs rerum, quæ ad scientias reales pertinent, non vtendo intentionibus Logicis:* sed pars demonstratiua Logicæ in materia propria non vtitur principijs rerum, sed tantum intentionibus logicis, vt de se patet, & ipsi aduersarij concedunt: ergo pars demonstratiua Logicæ in materia propria nullum habet vsum. Maior est ad verbum D. Thom. & probatur: nam vsus, de quo hîc loquimur, & à quo Logica denominatur vtens, debet esse distinctus à doctrina; vt Logica per ipsum vsum formaliter non doceat; sed potius recipiat doctrinam, & operetur iuxta illam: aliàs considerationes Logicæ

gicæ docentis, & vtentis non essent formaliter diuersæ: sed vsus in materia demonstratiua Logicæ non distinguitur à doctrina; sed potius per talem vsum formaliter docemur, vt patet; aliàs doctrina non esset scientifico modo tradita: ergo ab eo Logica non potest denominari vtens.

Confirmatur: quia si Logica respectu suæ materiæ necessariæ diceretur vtens, iam non essent idem Logica vtẽs & Logica rebus concreta; neque similiter Logica docens, & Logica à rebus auulsa. Logica enim, dum est in materia propria, & non descendit ad extraneas materias, semper est à rebus auulsa: ergo respectu propriæ materiæ semper est docens, & non vtens.

Ex quo patet secunda pars conclusionis, quòd scilicet Logica propriè dicatur vtens respectu partis topicæ, & sophisticæ. Cũ enim in syllogismo topico, & sophistico descendat Dialectica ex principijs ipsius ad quascumque res reales, vt ex dicendis constabit: verè tunc admiscetur ipsis rebus: neque aliquid docet de suo obiecto: sed potius recipit doctrinam illius; & iuxta eam operatur in extranea materia: ergo Logica respectu partis topicæ, & sophisticæ propriè, & verè dicitur vtens, seu rebus concreta.

Per quod etiam facile respondetur ad rationem supra n. 37. pro contraria sententia factam. Dicimus enim, quòd quamuis pars demonstratiua Logicæ, in tradendis regulis, & docendis modis sciendi; eisdem regulis vtatur, conficiatque syllogismos, &c. Vsus tamen iste, seu executio solùm est doctrina actualis; non verò vsus propriè dictus, de quo in præsenti agimus: neque ab eo Logica denominatur vtens: quia talis executio, seu vsus nullo modo distinguitur à doctrina; sed per illum formaliter docemur, vt ostensum est.

EXPLICATVR AMPLIVS qua proprietate Logica dicatur vtens respectu partis topicæ, & sophisticæ.

§. I.

41 Oportet autem radicitùs explicare hanc secundam partem conclusionis, quomodo scilicet vsus iste conueniat parti topicæ, & sophisticæ: aut quomodo illarum proprium sit procedere ad conclusiones in quacumque materia probabiliter, & apparenter ostendendas. Inde enim constabit, qui syllogismi sint propriè topici, & sophistici, & quomodo Logica efficiat illos.

Circa quod Moderni communiter asserunt: quòd quia materia probabilis, & apparens est incerta & contingens; ideò non potest esse propria alicuius scientiæ. Vndè cum syllogismus topicus, & sophisticus ratione materiæ non possint pertinere ad aliquam scientiam restat vt tribuantur scientiæ, ad quam pertinet forma syllogismi: quam constat esse Logicam, & propterea asserunt Logicam peculiari ratione dici vtentem respectu partis topicæ, & sophisticæ. In quo etiam sensu dicunt intelligendum esse Arist. 1. Topicorum cap. 1. & alibi sæpè asserentem maximè proprium Dialectici esse, ex probabilibus disserere in quacumque materia.

Hæc tamen doctrina, nisi amplius explicetur, non satisfacit, neque reddit sufficienter rationem, quare vsus in materia probabili, & apparenti aliarum scientiarum sit proprius Logicæ; non verò vsus in materia necessaria. Si enim pars demonstratiua Logicæ solum habet doctrinam, & non vsum in materia necessaria Philosophiæ verbi gratia: quia ipse habitus Philosophiæ

efficit suas demonstrationes; non verò Logica: etiam in materia probabili rerum philosophicarum necessariò concedendus est habitus operatiuus philosophicus, à quo efficiatur tales syllogismi probabiles. (Nisi velis nullum dari habitum opinatiuum; sed Logicam efficere quoscumque syllogismos probabiles in quacumque materia, quòd absurdum est.) Ergo iam Logica in materia probabili rerum philosophicarum nullum habebit vsum, sicut non habet in materia necessaria earum: & per consequens nulla erit ratio, quare tales syllogismi probabiles tribuantur Logicæ vtenti. Vel certè, si illi tribuuntur propter rationem dictam, Logica dicetur vtens respectu rerum probabilium, solùm per quandam extrinsecam attributionem; & non quia ipsa verè efficiat tales syllogismos.

42 Vera ergo intelligentia conclusionis, & explicatio propositæ difficultatis quærenda, & inuenienda est in verbis D. Thom. loco sæpè citato ex 4. Metaph. Ibi enim loquens de parte Thopica docet, quòd Dialectica, secundùm quidem quod est docens, habet considerationem de secundis intentionibus, instituens modum, quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis scientijs probabiliter ostendendas; at verò secundùm quod est vtens, vtitur eisdem intentionibus ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientijs. Per quod Dialecticum distinguit à primo Philosopho, seu Metaphysico: quia licet vterque versetur circa omne ens; *Philosophus tamen ex principijs ipsius procedit ad probandum ea, quæ sunt consideranda circa communia accidentia entis. Dialecticus verò procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, &c.*

Ex quo tandem infert Diuus Thomas, quòd Metaphysica (& idem est de alijs scientijs) dicitur demonstratiua; Logica verò vtens tentatiua: quia cum Metaphysica procedat ad suas conclusiones ex principijs proprijs sui obiecti, illique intrinsecis: vtraque præmissa, & ex consequenti conclusio sunt necessariæ: & ita tales syllogismi sunt demonstrationes. At verò Logica vtens, cum procedat ad probandum aliquid de rebus ex principijs secundarum intentionum, quæ sunt extraneæ, & accidentales ipsis rebus: aliqua saltem præmissarum, & ipsa conclusio sunt contingentes: & per consequens Logica non dicitur demonstrare, sed potius tentare: quia tentare est ex principijs extraneis procedere. Itaque iuxta hanc Diui Thomæ doctrinam, istæ intentiones rationis sunt media, seu principia per quæ pars topica procedit ad concludendum quodcumque probabile. Videatur etiam Diuus Thomas 1. post. lect. 20. vbi optimè explicat hanc doctrinam.

43 Cui iungenda est modò alia eiusdem D. Thom. certa doctrina, quam tradit eodem libro 1. Post. lect. 41. 2. 2. quæst. 1. art. 1. & alibi sæpè, nosque latè explicabimus in libris Poster. Quod scilicet medium, seu principium in demonstratione est ratio sub qua obiecti scientiæ, vnde desumitur specificatio eius: quia est quasi quoddam lumen, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio in tali scientia. Quo fit, vt ad iudicandum de quacumque conclusione, cuius scientiæ sit propria, vel à qua scientia procedat; & inspiciendum est medium, seu principium, per quod procedit. Vnde si media, seu principia, per quæ pars topica procedit ad inferendas conclusiones probabiles in quacumque materia, fuerint in toto rigore propria Logicæ; syllogismi probabiles ex illis procedentes propriè pertinebunt ad

Logicam, fientque ab ea, & non ab alio habitu: sicut quia media, seu principia in demõstrationibus metaphysicis sunt propria huius sententiæ; ideò demonstrationes ex illis procedentes fiunt ab habitu Metaphysicæ, & non ab alio quocumque habitu. Quod adeò verum est; vt eadem propositio: v. g. quòd terra est rotunda, si probetur per media mathematica, vt per figuras eclypsium; pertinet ad Astrologiam: si verò probetur per media naturalia, vt per motus grauium ad centrum; pertinet ad Philosophiam, vt docet D. Thom. locis supra numero 9. citatis.

Media ergo, seu principia, per quæ pars topica procedit ad disserendũ probabiliter in quacumque materia, sunt quædam intentiones rationis generales, & communes omnibus entibus: vt ex D. Thom. dicebamus, & perspiciet manifestè; qui libros Topicorum Aristot. euoluerit, cõsideraueritque loca topica, quæ ibi assignantur, ad eruẽda argumenta probabilia, vt locum à definitione, à diuisione, à coniugatis, à toto, à similibus, à paribus à disparaneis, ab oppositis, & alia innumera quæ recenset ibidem Arist. quorum ferè omnia (quæ scilicet propriè Dialectica sunt) pro formali important quasdam relationes, seu intentiones rationis. Et idem proportionabiliter contingit in parte sophistica, quæ ad decipiendum in quacumque materia procedit ex alijs locis apparentibus, quæ dicuntur fallaciæ: vt sunt fallacia æquiuocationis, accentus, accidentis, petitionis principij, ignorantiæ elenchi, & similes: quæ etiã pro formali dicunt quasdam generales intentiones rationis, vt patet.

Cum ergo huiusmodi intentiones rationis verè contineantur sub ratione *sub qua* obiecti Logicæ: planè sequitur eiusmodi loca, seu principia, ex quibus pars topica (& idem proportionabiliter est de sophistica) procedit ad probabiliter disserẽdum de quacumque re, esse in toto rigore propria Logicæ, & per consequens syllogismos probabiles ex huiusmodi intentionibus procedentes fieri à Logica vtente; non minus, ac demonstrationes procedentes ex principijs metaphysicis sunt propriæ Metaphysicæ, & efficiuntur ab ea. In quo etiam sensu, & rigore verum est, quod ex Arist. sæpè retulimus: scilicet maximè proprium Dialectici esse ex probabilibus disserere in quacũque materia. Quomodo autem habitus Logicæ vtentis, qui vt dicemus quæst. sequenti, est entitatiuè scientia, possit elicere syllogismos probabiles, seu contingentes, ibidem explicabimus.

44 Nunc pro completa notitia huius materiæ, & vt in gratiam cum Doctoribus modernis redeamus: addendum est ex doctrina Comment. 1. Physicor. quam admittit D. Th. opusc. 70. qu. 6. art. 1. vltra modum procedendi explicatum; quo Logica vtens ex intentionibus rationis procedit ad conclusiones de rebus probabiliter ostendendas, (quem propterea appellat rationalem ex parte principiorum:) attribui etiam eidem Logicæ vtenti cæteros syllogismos, qui in qualibet materia fiunt ex aliquibus principijs, seu propositionibus cõmunibus, & probabilibus; quamuis ibi non inueniatur aliquis terminus secundæ intentionis. Propter quod etiam inter loca topica interdum numerantur aliqua, quæ non videntur importare secundam intentionem, vt locus à causa, ab effectu, & similes. Quem modum procedendi appellat D. Thom. rationalem ex parte termini: quia *ibi inquisitio rationis* (inquit) *non perducit ad vltimum terminum, scilicet ad resolutionem in prima principia; sed sistitur in ipsa inquisitione: quoniam quærenti adhuc manet via ad vtrumlibet.*

Non est autem cur aliquis suspicetur doctrinam istam esse contrariam ei, quæ tradita est. Quia ex his duobus modis procedendi, primus tantùm est maximè proprius Dialecticæ, vt expressè inquit D. Thom. ibidem in solutione ad quartum, iste autem secundus tribuitur illi quasi extrinsecè, & reductiuè. Quod quidem non ea solum ratione, quam supra num. 41. ex modernis retulimus, quatenùs scilicet in istis syllogismis communibus, & probabilibus forma est propria Logicæ: sed etiam, & maximè propter rationem, quam tangit D. Thom. loco citato: quia ex his probabilibus, & communibus paratur via ad necessarias conclusiones in qualibet scientia. Vnde, cum Logica sit ministra generalis omnium scientiarum dirigens, & disponens intellectum in ordine ad illas: iure optimo tribuuntur illi syllogismi probabiles, & communes; per quos in quacumque materia paratur via ad cognitionem scientificam de rebus habendam. Et sic omnia consona inueniuntur.

TRACTATUR SECUNDA pars quæstionis.

§. II.

45 VEniamus ad secundum quæsitum difficultatis: an scilicet Logica docens, & vtens sint idem habitus. ¶ Circa quod Vasq. 1. p. d. 8. c. 5. & alij DD. moderni existimantes Logicam docentem esse speculatiuã; vtentem verò practicam, docent esse plures habitus realiter distinctos. Quia tamen falso nituntur fundamento, vt infra videbimus; ideò illis relictis.

Dicendum est secundò Logicam docentem, & vtentem realiter esse eundem habitum. Conclusio est procul dubio D. Thom. qui Logicam diuidit in docentem, & vtentem secundùm diuersas considerationes, vel munera, cuius verba infra num. 57. adducemus. Eam defendunt communiter Thomistæ, Flandria 2. Metaphis. qu. 5. art. 2. Arauxo ibidem qu. 3. art. 2. Nauarrete 1. part. controuers. 10. Soto, quæst. 2. procemiali. Sanchez, libro 1. Logicæ, qu. 6. Masius sect. 1. quæst. 4. Gallego controu. 2. noster Didacus à Iesu qu. 5. & cõmuniter Doctores.

Fundamentum est: quia Logica docens, & vtens non distinguuntur specie: ergo in vnoquoque intellectu realiter sunt idem habitus. Consequentia patet: quia in eodem subiecto non possunt esse plura accidentia solo numero distincta, vt ex communi D. Thom. & Thomistarum sententia suo loco ostendemus. Antecedens verò probatur: quia vtraque habet eandem rationem sub qua obiecti, scilicet eadem prima principia: cum vtraque procedat ex principijs secundarum intentionum, quæ deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia, vnde sumitur specificatio Logicę, vt explicabimus in li. Poster.

Confirmatur: quia actus Logicæ docentis, & vtentis habent inter se ordinem; & secundus, scilicet vti, nullam addit difficultatem super primum: ergo pertinent ad vnum, & eundem habitum. Consequentia patet, tum inductione in actibus amoris circa Deum, & proximum, qui propterea oriuntur ab eodem habitu charitatis; & idem est de alijs; tùm etiam ratione: quia cum habitus ponantur ad vincendam difficultatem, vbi non est noua difficultas, superfluit nobis habitus. Antecedens verò probatur: quia, vt constat ex dictis, ex cognitione scientifica secundarum intentionum, quæ est doctrina Logicæ, procedit ipsa ad disserendum probabiliter, aut apparenter in qua-

cumque materia, qui est vsus eius: ergo hic necessariò præsupponit talem doctrinam. Istâ autem semel habitâ, nullo negotio procedit intellectus ad vtendum eisdem intentionibus circa res reales, ad quas descendit Logica vtens: ergo actus eius nullam addit difficultatem supra doctrinam. Videantur Arauxo, Gallego, & alij Thomistæ citati.

QVÆSTIO V.

VTRVM LOGICA SIT scientia.

40 TAm de Logica docente, quàm vtente procedit difficultas. In qua pro tituli intelligentia notandum est, nomine *scientiæ* non venire in præsenti quamcumque cognitionem, siue sensus, siue intellectus: quomodo dicere solemus *scio Romam esse, &c.* neque venire etiam cognitionē euidentem, quæ tamen non sit discursiua, qualis est scientia Dei, de qua disputant Theologi cum D. Thom. 1. part. qu. 14. sed venire eam cognitionem; de qua Aristot. 1. Poster. c. 2. dixit: *Scire autem putamus vnamquamque rem simpliciter, & non sophistico modo: cum putamus causam cognoscere: propter quam res est, eius rei causam esse, neque posse eam aliter se habere*; Ex quibus verbis colligunt Doctores hanc scientiæ difinitionem: *Scientia est habitus per demonstrationem acquisitus.*

In qua quidem difinitione scientia conuenit in esse habitus cum alijs habitibus intellectualibus; in eo autem quòd sit per demonstrationem acquisitus, differt ab illis: nam ex hoc ipso est euidens, per quod à fide diuina differt, quæ licet sit omnino certa; est tamen obscura. Et cum euidentia sit manifestatio certitudinis; eo ipso quòd scientia est habitus euidens, est etiam certus: per quod differt ab opinione. Certitudo enim ex D. Thom. 3. dist. 26. qu. 2. art. 4. est firma adhæsio intellectus suo intelligibili: ac proinde opinioni repugnat. Ex hoc autem quod acquiratur per demonstrationem, differt scientia à prudentia, & arte, quæ versantur circa singularia: & ab habitu principiorum, qui solet appellari intellectus, seu intelligentia, de quo constat non acquiri per demonstrationem.

Sumpta ergo scientia in hac vltima acceptione, tam de Logica docente, quàm de vtente inquirimus; vtrùm sit scientia. Et quia, teste Arist. 7. Ethic. c. 3. scientia in hac acceptione interdum pro habitu, interdum pro actu vsurpatur: quæstio erit de scientia habituali, quæ nomen scientiæ sibi vindicauit: nam idem de actuali dicendum erit.

47 Prima sententia absolutè negat Logicam, tam vtentem, quàm docentem esse scientiam. Pro qua referuntur Ammonius, Simplicius, Phyloponus, & alij antiqui, tenetque Villap. qu. 5. proœmiali. Et probatur primò auctoritate Arist. 1. Rhetor. ad Theodectem, c. 2. vbi Rhetoricam cum Dialectica coniungens, *Neutra* (inquit) *earum de re determinata, quomodò se habeat, scientia est*. Fauet etiam 2. Metaph. c. 3. vbi ait: *Absurdum est simul quærere scientiam, & modum sciendi.* Per quod videtur Logicam à scientijs distinguere: nomine enim modi sciendi intelligit Logicam: ergo ipsa non est scientia.

Secundò probatur ratione: quæ iuxta triplicem abstractionem à materia, diuiditur adæquatè scientia ab Aristot. Metaphys. cap. 1. in Philosophiam, Mathematicam, & Metaphysicam: sed sub nulla istarum continetur Logica: ergo non est verè scientia. ¶ Confirmatur: quia scientia est de necessarijs, & perpetuis, vt docet Aristot. 1. Poster.

c. 7. sed Logica docens, est de contingentibus: ergo, &c. Probatur minor: tum quia Logica tractat de syllogismis, definitionibus, & alijs eiusmodi instrumentis, quæ sunt à nobis factibilia; tùm etiam quia quatenus docens est, instituit modum, quo procedi possit ad conclusiones in singulis scientijs probabiliter ostendendas, vt inquit Diuus Thomas loco citato ex quarto Metaphysicæ: ergo Logica non est de necessarijs, & perpetuis.

Secunda sententia econtrà affirmat Logicam, non solum vt est docens, sed etiã quatenus vtens est, esse scientiã. Sic docet Murtia, q. 3. procemiali, Chrysost. Cauero disp. 2. dub. 4. & alij moderni.

Quorum fundamentum est: quia Logica docens, & vtens sunt idem habitus, vt diximus quæstione præcedenti: sed quatenus docens, est verè scientia, vt infra ostendemus: ergo etiam quatenus vtens. Probatur consequentia. Tum quia esse scientiam, & non esse scientiam contradictoriè opponuntur: ergo non possunt de eodem reali habitu verificari. Tùm etiam: quia eo ipso, quòd sunt idem habitus, non potest non Logica vtens inclinare in eundem actum, in quem inclinat Logica docens: sed hæc inclinat in assensum verè scientificum: ergo, & illa.

48 Nihilominus dicendum est primò Logicam docentem quoad omnes suas partes esse verè scientiam. Cõclusio est certissima. Pro qua citatur Plato de Repub. illamque docent D. Isid. 2. Ethim. c. 22. Aug. 8. de Ciuit. c. 4. & expresè D. Thom. loco citato ex 4. Metaph. quem sequuntur Scot. qu. 1. Præd. Sotus, Tolet. Sanc. & Mas. hîc, & communiter DD.

Fundamentum est: quia habitus per demonstrationem acquisitus est verè scientia: sed Logica docens quoad omnes suas partes est habitus per demonstrationem acquisitus: ergo quoad omnes illas est verè scientia. Maior, & consequentia constant. Minor autem probatur: qua in parte analytica hæc est vera demonstratio: *syllogismus constans ex veris, necessarijs, notioribus, causisque conclusionis, generat scientiam: sed talis est demonstratio: ergo demonstratio generat scientiam.* Simili etiam modo de diffinitione, diuisione, & alijs intentionibus logicalibus demonstrantur propriè passiones: ergo pars analytica Logicæ est habitus per demonstrationem acquisitus. Eodem etiam modo procedit Logica docens in parte topica, & sophistica: nam de syllogismo topico demonstrat causare opinionem, sic: *syllogismus constans ex incertis, & contingentibus, causat assensum formidolosum, seu opinatiuum: sed syllogismus topicus est huiusmodi: ergo, &c.* Et eodem modo demonstrat de syllogismo pseudographo, seu deparallogismo generare errorem: & de sophistico deceptionem: ergo Logica docens secundum omnes suas partes est verè scientia. Per quod patet deceptos esse aliquos, qui admittentes Logicam docentem esse scientiam quoad partem demonstratiuam, id de topica, & sophistica negauerunt.

49 Dicendum est secundò, quòd Logica vtens, licet entitatiuè sit scientia, vtpotè idem habitus cum docente; tamen formaliter vt vtens degenerat, & recedit à modo scientiæ. Conclusio est contra Auctores secundæ sententiæ, sed expressa D. Thom. loco cit. ex 4. Metaph. vt iam videbimus, estque communis inter Thomist. eam tenent Sot. hîc q. 2. Mas. q. 6. Sanc. q. 8. Tolet. q. 3. Oña q. 1. art. 2. Rub. q. 3. & alij. ¶ Et probatur: quia Logica tantum dicitur vtens respectu partis topicæ, & sophisticæ, vt ostensum est: sed vsus in istis partibus est constructio syllogismi probabilis, & apparentis: in quibus, licet forma, & il-

latio sint necessariæ; materia tamen est contingens, & incerta: ergo Logica in illorum constructione degenerat, & recedit à modo scientię. Patet consequentia: quia scientia, quatenus scientia est, non inclinat ad syllogismos probabiles, & apparentes; sed ad necessarios, & demonstratiuos producendos.

50 Hic autem statim occurrit inquirendum: quomodò habitus Logicæ, qui entitatiuè, & realiter sciētia est, possit elicere assensus probabiles, & contingētes. ¶ Circa hoc multa adducit Arau. lib. 2. Met. q. 3. a. 2. in fine. Sed breuiter resp. quod actus, quos per se primò respicit scientia, & in ordine ad quos specificatur, & definitur, debent quidem esse scientifici, seu demonstratiui; & respectu horum seruat scientia perfectionem scientiæ, eosque elicit formaliter quatenus scientia est. Cæterùm non repugnat scientiam habere aliquos alios actus secundarios, & imperfectos: qui quidem non pertingunt ad rationem actus scientifici defectu alicuius requisiti: sed quia non addunt aliquam specialem difficultatem supra primarios: ideò non requirunt alium habitum, sed continentur in virtute ipsius scientiæ: vel quia procedunt ex ijsdem medijs, ex quibus procedunt actus primarij; & sic habent eadem rationem sub qua obiecti, vt contingit in actibus Logicæ vtentis: vel quia iudicant de eadem conclusione, ac actus primarij; non tamen per medium necessarium, sicut illi; sed per aliquod signum probabile, aut medium contingens cōtentum intra propriam abstractionem à materia, vt contingit in eo, qui, acquisita iam scientia de aliqua cōclusione per medium necessarium, rursus cognoscit eandem conclusionē per aliquod signū, seu medium contingens. Tunc enim cognitio ista, quamuis non sit actus scientificus: quia est per medium contingēs; procedit tamen à scientia iam acquisita, vt ex sentētia D. Th. 3. p. q. 9. a. 3. ad 2. expēdemus infra dis. 20. circa libros Post.

Adde in Logica esse specialem rationem; quare ponantur similes actus secundarij, qui degenerent à ratione actus scientifici. Cum enim Logica sit ministra, & instrumentum aliarum sciētiarum, vt supra numero 20. dicebamus, & magis infra explicabimus: notitia secundarum intentionum non omnino propter se ipsas quæritur; sed propter res, quarum cognitioni deseruiūt. Et sic oportet, non solùm quod Logica, dum cōsideratur à rebus auulsa, habeat actus scientificos; quibus naturam, & passiones suarum intentionum doceat; sed etiam quòd vtēdo eisdem intentionibus descendat ad ipsas res reales, illisque admisceatur, & aliqualem earum notitiam comparet. Quæ quidē notitiæ, seu actus, quamuis à ratione scientifici degenerēt: quia procedunt per medium extraneū, & contingens: disponunt tamen, & sunt viæ ad cognitionem scientificam de rebus habendam per alias scientias, vt inquit D. Thom. loco citato: & ita meritò efficiuntur à Logica, quæ est ministra, & instrumentum illarum.

51 Ad argumenta primæ sententiæ respondetur. Ad primum ex Arist. dicimus, quòd, vt patet ex verbis sequentibus, ibi agit de parte topica prout est vtens; asseritque ipsam, sicut & Rhetoricam, circa nullam determinatam rem, seu materiam versari; sed generaliter inquirere, & inuenire rationes probabiles, ex quibus disserat in quacūque materia. Ex quo solùm sequitur Logicam vtentem, formaliter prout sic, non esse scientiā, quod nos concedimus. ¶ Ad secūdū locū diximus sensū Arist. solū esse, quòd nō sunt addiscēdę alię sciētię simul cū Logica: quia, vt ibidē ait D. Th. Logica est, quæ tradit cōmunē modū procedēdi in alijs sciētijs: & sic debet priùs addisci. Ex quo nihil sequitur contra nos.

Ad rationem resp. ex eodem D. Thom. opusc. 70. q. 5. art. 1. ad 2. Arist. in illa diuisione solùm numerasse partes principales scientiæ speculatiuæ: & ideò non meminisse Logicæ: non quia ipsa non sit vera scientia, sicut illæ: sed quia est ministra, & instrumentum earum. Quomodò autem contineatur Logica intra aliquam ex illis tribus abstractionibus à materia, in libris Post. explicabimus. ¶ Ad confirmationem negatur minor. Ad cuius primam probationem respondetur, quòd Logica docens considerat syllogismos, definitiones, & similes intentiones, quoad sua prædicata essentialia, & proprias passiones: ex quibus suo modo fiunt prædicationes necessariæ, & æternæ veritatis, sicut in entibus realibus. Atque ita Logica docens suo modo est de necessarijs, & perpetuis. ¶ Ad 2. probationem resp. quòd Logica docens instituit quidem modum, quo procedi possit ad conclusiones probabiliter ostendendas: sed hoc demonstratiuè facit, vt addit D. Thom. loco citato in argumento: & secundùm hoc est scientia.

52 Ad fundamentum secundæ sententiæ resp. solum probare, quòd habitus Logicæ vtẽtis entitatiuè, & realiter est scientia; non verò formaliter & reduplicatiuè. Provt sic enim nullum est inconueniens, quod idem habitus dicatur esse, & non esse scientia comparatione diuersorum actuum, ad quos potest inclinare: quia sic non opponuntur contradictoriè. Quare cum Logica solùm dicatur vtens, formaliter inquãtum elicit assensus probabiles, & contingentes, qui sunt actus secundarij eius, vt explicuimus: inde est, quod formaliter provt sic, non inclinat ad assensum scientificum; sed potius degenerat, & recedit à modo scientiæ.

Hanc doctrinam, sicut & cætera, quæ in præsenti, & præcedenti quæstione diximus, mirè complexus est D. Th. loco sæpè citato ex 4. Metaph. lec. 4. & ideò verba eius transcribenda duximus. Inquit ergo Aug. Doct. *Dialectica potest considerari, secundùm quòd est docens, & secundùm quod est vtens. Secundùm quidem quod est docens, habet considerationem de istis intentionibus, instituens modum, quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis scientijs probabiliter ostendendas: & hoc demonstratiuè facit, & secundùm hoc est scientia. Vtens verò est, secundùm quod, modo adiuncto, vtitur ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientijs: & sic recedit à modo scientiæ. Et similiter dicendum est de Sophistica. Quæ, provt est docens, tradit per necessarias, & demonstratiuas rationes modum arguendi apparenter: secundum verò quod est vtens, deficit à processu veræ argumentationis. Sed in parte Logicæ, quæ dicitur demonstratiua, solùm doctrina pertinet ad Logicam: vsus verò ad Philosophiam, & ad alias particulares scientias, quæ sunt de rebus naturæ. Et hoc ideò: quia vsus demonstratiuè consistit in vtendo principijs rerum, de quibus fit demonstratio, quæ ad scientias reales pertinet, non vtendo intentionibus logicis. Et sic apparet, quòd quædam partes Logicæ habent ipsam scientiam, & doctrinam, & vsum, sicut Dialectica tentatiua, & Sophistica; quædam autem doctrinam, & non vsum, sicut demonstratiua.* Hæc D. Thom.

53 ¶ Ex quibus tandem elicitur essentialis definitio Logicæ, propter quam præcedentia omnia adducta sunt. Ex hac enim quæstione, vbi probatum est esse scientiam, habemus genus definitionis: ex antecedentibus verò, differentiam. Nam cum scientiæ sumant suam speciem ab obiecto, & per ordinem ad illud constituantur: ipsum obiectum ponitur loco differentiæ, quod fit in obliquo, vt detur intelligi,

quòd obiectum non est intrinseca differentia scientiæ; sed ordo, & habitudo ad illud. Quare cum obiectum Logicæ sint secundæ intentiones, quæ sunt veritatis ostensiuæ, seu modus sciendi latè sumptus, vt sup. num. 31. probatum est, hæc consequenter erit quidditatiua definitio Logicæ: *Logica est scientia secundarum intentionum, quæ sunt veritatis ostensiuæ*: vel *Logica est scientia modi sciendi latè sumpti*. Quorum terminorum explicatio satis ex dictis constat, & constabit ampliùs disput. sequenti.

QVÆSTIO VI.

VTRVM LOGICA SIT SCIENTIA practica vel speculatiua.

54 TOta quæstionis decisio pendet ex intelligentia istorum nominum, *practicum*, & *speculatiuum*: inde enim constabit, quæ scientia sit practica; quæ verò speculatiua. Et licet horum examen ad Metaphysicam spectet: quia tamen nostro instituto est summè necessarium, saltem attingemus.

Conueniunt ergo Doctores, quòd speculatiuum dicitur à speculatione; practicum verò à praxi. Speculatio autem (quæ à verbor Græco σκοπεῶ, *scopeo* emanat, quòd Latinè idem est, ac *considero*, seu *contemplor*; vndè deriuatur σκόπος, *scopos*, id est, *speculator*, seu *explorator*) ex communi sententia significat quandam contemplationem essentiarum similem illi cognitioni, quam habent, qui ex aliquo eminenti loco inferiora respiciunt. Quam etiam cognitionem appellant Græci theoricam, à verbo Græco θεορεω, *theoreo*, quod significat speculari. A quo etiam Græci Θεὸς *Theos*, dixerunt: quasi scientem, & contemplantem omnia in arce cœli collocatum. Itaque scientia speculatiua erit illa, quæ in sui contemplatione sistit, neque vltra in opus ordinatur. In his Auctores conueniunt. Quare tota difficultas est circà nomen praxis.

QVID SIGNIFICET PRAXIS, ET an reperiatur in intellectu.

§ I.

55 PRimò notandum est nomen *praxis*, Grecum esse, deriuarique à verbo Greco πράττω, *pratto*, quod idē est, quòd *ago*, seu *operor*. Non autem habemus nomen aliquod Latinum, quod adæquatè respondeat practico, seu praxi. Tria verò sunt, quæ id videntur explicare, scilicet *operatiuum*, *actiuum*, & *factiuum*. Sed ex his operatiuum latiùs patet: complectitur enim speculationem, quæ verè dicitur operatio. (Licet aliquando operationem sumat Aristot. pro factione, vt 9. Metaph. cap. 9.) Alia duo, si seorsim, & strictè sumantur, inferiora sunt. Nam actio, iuxta doctrinam D. Thom. 1. 2. quæst. 57. art. 4. per hoc à factione distinguitur, quòd illa significat operationem immanentem, & internam, circa quam versatur prudentia; hæc verò transeuntem, seu externam, circa quam est ars. Quam distinctionem assignat sæpè Aristot. vt 6. Metaph. cap. 1. & 1. magnorum Moralium cap. vltim. dum inquit: *Circa actionem itaque, & quæ in agendo posita sunt, prudentia: circa facturam, & quæ in faciendo posita sunt ars.* Quòd si aliquando nomina, actionis, & factionis aliter videatur accepisse Philosophus, vt notat Vazq. 1. part. disput. 8. num. 16. tamen vel in re non distinguitur, vt ipse Auctor interpretatur, num. 17. vel saltem hîc modus accipiendi ista nomina vsitatior est in Philosopho.

56 Praxis igitur, vt hîc sumitur, vtramque operationem complectitur,

actionem scilicet, & factionem: nam vtraque ab speculatione distinguitur. Et cum à praxi sumatur denominatio practici; ille erit habitus, seu scientia, aut etiam intellectus practicus, qui circa praxim versatur. Ex quo etiam fit non esse idem practicum, & praxim, si formaliter loquamur; sicut non est idem forma denominans, & res denominata: ac proindè non benè inferri ex eo, quod actus intellectus sint aliquando practici, quòd sint etiā praxis. Videamus igitur, quid sit praxis; & in qua potentia reperiatur: vt indè percipiamus, quæ sit sciētia practica. Pro quo

Secundò notandum est praxim definiri ab Scoto qu. 4. Prologi sic: *Praxis est actus alterius potentiæ ab intellectu, posterior intellectione; natus elici conformiter rationi rectæ, ad hoc vt rectus sit.* In qua definitione solùm est nobis examinanda prima particula (cætera enim extra institutum nostrum sunt.) Et videndum, vtrùm praxis necessariò sit actus alterius potentiæ ab intellectu: an potiùs actus ipsi intellectus verè, & propriè possint dici praxis. In qua difficultate Molin. 1. part. qu. 1. art. 4. disput. 2. Vazq. ibid. disp. 8. Suarez disp. 44. Metaph. sect. 13 Rub. hîc qu. 5. & alij moderni impugnant definitionem Scoti asserētes actus intellectus propriè esse, & dici praxim. Quod pluribus rationibus confirmare nituntur: quibus tamen (quia earum solutio ex dicendis facilè cuilibet constare potest) omissis.

57 Dicendum est primò, quòd operatio, quæ primariò, & per se, & per essentiam (vt ita dicamus) dicitur praxis, à qua reliqua denominantur practica, non debet esse operatio intellectus; sed alterius potentiæ, nempè voluntatis in agibilibus, aut potentiæ exterioris, & transeuntis in factibilibus. Actus autem intellectus tantum denominantur practici, vel ex eo quòd cadunt sub electione liberæ voluntatis, & directione prudentiæ: vel ex eo quod ordinantur ad operationem alterius potentiæ: ac proinde rationem practici aliundè participant; non ex eo, quod sint operationes intellectus. Hanc conclusionem præter Scot. & eius discipulos, docent communiter Thomistæ, Caiet. & Conrad. 1. 2. q. 57. ar. 1. Capreol. q. 2. prologi ad argumenta contra 4. conclus. Ferrar. 3. contra gentes c. 25. Arauxo 2. Metaph. q. 3. art. 2. & plures alij, quos referunt, & sequuntur Gallego controu. 5. & noster Didac. à Iesu d. 1. q. 6. qui latè, & optimè explicat nostram conclusionem.

Probatur primò ex Arist. 3. de Anima c. 10. vbi loquens de motu locali animalium, asserit de intellectu practico alicuius gratia ratiocinari, esseque principium agendi: per quod distinguit ipsum ab intellectu speculatiuo. Verba Philosophi sunt: *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi motu dicto principia sunt. Intellectus inquam is, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium est agendi: atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differt*: quibus verbis asserens Arist. intellectū practicū principium esse agendi, & per hoc à contemplatiuo differre, necessariò intelligendus est de actione extra intellectū, & alterius potentię: nam intra ipsū, etiam intellect⁹ speculatiuus principiū est agendi, vt per se cōstat. Ex quo Arist. loco sumptum est illud commune axioma: *Intellectus extensione fit practicus*: de quo licet Molina vbi suprà disp. 1. & Hurtado hîc disp. 2. sect. 2. §. 10. dicant negari posse; quia neque ex Arist. neq; alterius probati Auctoris, cuius auctoritate premamur: in vtroq; tamen fallūtur. Quod enim sit Arist. testatur D. Th. 1. p. q. 79. a. 11. in argumēto sed cōtra, citans locum adductum ex 3. de Anima. Quod autem sit probatissimi Auctoris,

cuius auctoritate æquum est premi, patet ex eodem D. Th. ibidem, & q. 14. de veritate art. 4. vbi sic ait: *Intellectus practicus idem est, quod intellectus operatiuus. Vndè sola extensio ad opus facit aliquẽ intellectum esse practicum.* De quo videri potest Gallego vbi suprà.

Confirmatur ex eodem Aristot. 2. Metaph. cap. 2. dicente: *Speculatiuæ etenim finis, veritas. practicæ autem opus.* Ergo illud opus est praxis, quod non est veritas: sed omnis actus intellectus est veritas, seu veritatis cognitio: ergo nullus actus intellectus est praxis. Hinc Commentator commento 3. exponens verba Arist. inquit: *Per speculatiuam scimus, vt sciamus; per practicam verò sumus scientes, vt operemur: quia practicæ finis opus:* ergo quantumcũque facultas aliqua dirigat actiones intellectus, non versatur circa praxim: quia, cum tales actiones dirigimus, scimus, vt sciamus: siquidem actio dirigens, & directa, scire est; & per consequens nullus actus intellectus est praxis.

58 Secundò probatur ex D. Tho. 1. 2. q. 57. a. 1. ad 1. vbi ait: *Practicum, vel operatiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori; ad quod non habet ordinem habitus speculatiuus; sed tantùm ad interius opus intellectus, quod est speculari verum.* Quo loco per opus exterius communiter expositores intelligunt, non solum actiones transeuntes; sed etiam immanentes extra intellectum, seu alterius potentiæ: de quo videri potest Conradus ibidem. Quomodo etiam loquitur de actione exteriori Sanct. Doctor 2. 2. q. 179. a. 2. Ex quibus locis infert benè Conrad. *Quod actus intellectus non est praxis; sed opus exterius, idest, alterius potentiæ cadens sub electione, & consilio.*

Tertiò probatur à posteriori: quia nulla cognitio dirigens aliam cognitionem est practica: ergo nulla cognitio potest esse praxis. Consequentia patet: antecedẽs verò probatur: quia per actũ intellectus dirigentẽ alium non scimus, vt operemur, sed potiùs, vt sciamus. Non enim qui dirigit actũ intellectus, intẽdit ipsum actum rectum elicere, vt eliciat, sed vt per illum rectè, & sine errore cognoscat. Ergo actus dirigens, & directus no egreditur limites cognitionis, atque adeò nullus potest esse praxis.

Quartò tandẽ: quia id, quod verè est praxis, pertinet ad scientiam actiuam, vel factiuam: siquidem scientia practica diuiditur adæquatè ab Arist. 6. Meta. cap. 1. in actiuam, & factiuam: sed actus intellectus ad neutram harũ pertinent: ergo non sunt praxis. Probatur minor: quia imprimis non pertinent ad factiuam; cum sint operationes immanentes, vt patet. Neque similiter possunt pertinere ad actiuam: nã scientia actiua ex eodem Arist. 6. Ethic. c. 10. versatur circa actiones, quarum principium electio: ergo scientię actiuæ per se tantũ respiciunt actus voluntatis; siquidem electio, vt patet, est actus illius.

59 Confirmatur: quia hac de causa Arist. loco citato ex Metaph. loquens de scientia actiuæ inquit: *Idem esse agibile, quod eligibile.* Vbi D. Tho. lect. 1. postquam dixit scientias actiuas esse scientias morales; (quæ scilicet tractant de actibus voluntatis) id probat ex eodem Arist. *Quia principium actiuarum est prohæresis, seu electio: nam idem est agibile, & eligibile:* ergo electio ipsa simpliciter est praxis; non verò actus intellectus, quatenùs talis est. Videantur Thomistæ supra citati. Inter quos Capreolus, licet conclus. 4. concedat actum intellectus, quatenùs liber est, & quoad exercitium esse praxim; ipse tamen se explicat ad 1. Gregorij: dicens opus intellectus non esse praxim, nisi mediante electione. Et ad secundum infert ipsum

opus intellectus non esse verè praxim; sed potius electionem illam, quæ regulatur immediatè à prudentia.

Per quod soluuntur plura argumenta, quæ contra nos congerunt aduersarij, obijcientes plures actus intellectus, qui imperantur à prudentia, & ipsam contemplationem, quam imperat, & dirigit prudentia præscribendo modum, tempus, & alias circunstantias, vt sit actus virtutis: de quibus necessariò concedendum videtur esse praxim; siquidem imperantur, & regulantur à prudentia. Dicendum est enim omnes hos, & similes actus intellectus dirigi, & regulari à prudentia, non formaliter in quantum sunt actus intellectus; sed quatenùs sunt actus virtutis: quod habent ab electione, vel ab alio actu voluntatis. Vndè sicut ipsi de se non dicuntur boni, vel mali moraliter, sed per ordinem ad voluntatem, & denominatiuè ab illa: ita neque de se sunt practici, sed per ordinem ad voluntatem, seu electionem, quæ propriè est praxis.

60 Ex dictis infertur scientiam practicam esse illam, quæ versatur circa praxim, seu quæ dirigit actiones alterius potentiæ ab intellectu: speculatiuam verò, quæ non exit extra ipsum intellectum. Vndè etiam colliguntur alia discrimina scitu digna inter has scientias, quæ tangit benè Tolet. hîc quæst. 4. Differunt enim primò fine, vt dictum est. Hîc autem finis non debet esse extrinsecus, & operantis (vt aiunt) quem scilicet sibi quisque potest pro libito præscribere; sed intrinsecus, & operis. Qui in scientia speculatiua est cognitio rei, vt operetur, sed vt cognoscatur: in practica autem est cognitio rei, non tam vt cognoscatur, quàm vt operetur. Propter quod dixit Arist. 2. Metaph.cap.2.practicum non considerare causam secundùm se, sed in ordine ad opus. Vndè etiam fit ad cognitionem practicã, non solùm requiri, quòd sit de re operabili; sed etiam quòd ipsa cognitio ordinetur ad opus: aliàs cognitio potiùs esset speculatiua. Nam vt rectè inquit D.Thom.1.p.qu.14.art.16. *Si adificator consideret, qualiter possit fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum: erit quantum ad finem speculatiua, consideratio tamen de re operabili.*

Secundò differunt: (quod etiam tradit Aristot.11.Metaph.cap.6.& lib.6.citato cap.1.) quia in speculatiuis principium est in ipsis rebus: id est, ab ipsis rebus sumimus cognitionem; & ipsa cognitio conformatur rebus; tuncque est perfecta, quandò eis adęquatur: & propterea obiectum respectu cognitionis speculatiuæ dicitur principium, & mẽsura. At verò in practicis omnia fiunt econtrà: nam principium est in nobis; quia nos sumus causa rei: & nostra scientia est rerum ipsarum mensura: vndè tunc res sunt perfectæ, quando adęquantur, & conformantur ipsi scientiæ. Quod quomodò sequatur ex ipsa natura scientiæ speculatiuæ, & practicæ iam explicata, facilè consideranti patebit.

TRACTATVR PRÆCIPVA difficultas, & quæstio resoluitur.

§ II.

61 His pro intelligentia quæstionis necessariò prænotatis, ad ipsam accedo. Prima sententia asserit Logicam propriè, & simpliciter loquendo, esse simul practicam, & speculatiuam. Sic docent Vazq.1.part. disput. 8. cap.5.& disp.9.cap.3.Rub. hîc. quæst.5. Hurtado disp.2.sect.2.Cauero disput.3. dub.3.& alij.

Probatur primò ratione, qua conuincitur Rubio: quia Logica non solùm

procedit modo resolutorio, qui propriùs est scientiarum speculatiuarum; sed etiam modo compositiuo, qui constituit scientias practicas: ergo simul est speculatiua, & practica. Consequẽtia patet, & probatur antecedens: quia Logica verè contemplatur naturam, & passiones sui obiecti per resolutionem vsque ad prima principia: simulque introducit formam syllogismi, aut definitionis in materiam: ergo procedit vtroque modo.

Secundò: quia non repugnat practicum, & speculatiuum eidem scientiæ simpliciter conuenire: ergo id potest, & debet concedi Dialecticæ. Antecedens patet in sacra Theologia, quæ ex communi sententia Theologorum cum D. Thom. 1. p. q. 1. art. 4. simul est practica, & speculatiua. Consequẽtia verò probatur: quia Logica est communis ianua, & generale quoddam instrumentum ad acquirendas omnes scientias: sed inter has quædam sunt speculatiuæ, & aliæ practicæ: ergo concedi debet Dialecticæ vtraque ratio; speculatiuæ quidem, vt speculatiuis viam aperiat; & practicæ, vt introducat ad practicas.

62 Secunda sententia affirmat Logicam simpliciter, & solum esse scientiam practicam. Sic docent Gabr. Greg. Aureol. & alij antiqui, quos refert Gallego hîc controu. 6. Eamque defendunt ex modernis Fons. 2. Metaph. c. 3. q. 2. sect. 3. Conimb. q. 4. proœmiali art. 5. Murc. disp. 1. q. 4. & Raphael de Auersa q. 1. sect. 6.

Probatur primò ex Arist. 6. Metaphy. c. 1. vbi diuidens scientiam speculatiuam in Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam, nullam Logicæ mentionem facit; ergo ex mente Arist. Logica non est scientia speculatiua, sed practica.

Secundò probatur ratione: quia illa est scientia simpliciter, & solùm practica, quæ habet pro obiecto, & fine aliquid operabile ab eo, in quo est talis scientia; proceditque modo operabili: sed Logica est huiusmodi: ergo, &c. Maior constat; minor verò probatur: quia Logica versatur circa definitiones, syllogismos, & similes intentiones, quæ sunt à nobis operabiles; & tradit modum, & pręcepta, quibus rectè conficiantur: quod est agere de illis modo operabili.

Tertiò: quia quęlibet scientia speculatiua est nobilior scientijs practicis; sed Logica non est nobilior illis: ergo non est speculatiua. Maior constat ex Aristot. 6. Metaphysicæ text. 2. asserente, quòd *Theorica alijs scientijs desiderabiliores sunt*, seu *illis præponendæ*, vt habet translatio Bassarionis. Minor verò probatur: quia nobilitas scientiæ sumitur ex certitudine, & nobilitate obiecti, vt ibidem tradit Aristot. sed inter omnia obiecta scientiarum debilissimum, & incertissimum est subiectum Logicæ, vt suprà num. 20. vidimus ex D. Thom. ergo Logica est ignobilior cunctis scientijs, etiam practicis.

Confirmatur: quia scientiæ speculatiuæ non quęruntur quasi ad aliquid vtiles; sed vt per se honorabiles, vt ex eodem Arist. probat D. Tho. 6. Ethic. lect. 6. sed Logica intrinsecè, & per se quæritur propter alias scientias; vtpotè quæ ex natura sua est via, & instrumentum ad illas comparandas: ergo Logica non est scientia speculatiua sed practica.

63 Nihilominùs dicendum est secundò Logicam non posse esse simul, & simpliciter practicam, & speculatiuam. In hac conclusione conueniunt cum Auctoribus citatis, alij omnes adducendi conclusione sequenti. ¶ Fundamentum sumitur ex D. Tho. 1. p. q. 1. art. 4. quia vnus, & idem habitus scien-

tiæ inferioris, seu omninò naturalis, (quæ scilicet principijs altioris ordinis non subordinantur) nequit esse simpliciter practicus, & speculatiuus: sed Logica est huiusmodi: ergo non potest esse simpliciter practica, & speculatiua. Minor, & consequētia constant. Maior autem probatur primò: quia, vt sumitur ex Arist. 6. Metaph. cap. 1. & probant rectè Cajetanus, Bañes, Nazarius, & Gonzales loco citato ex 1. par. practicum, & speculatiuum sumpta formaliter, secundùm quod inueniuntur in habitibus inferioris ordinis, sunt differentiæ essētiales eorum se inuicem excludentes; quippè cum *vna, & eadem ratio formalis obiecti finita* (vt benè inquit Caiet.) *non possit habere vtramque hanc conditionem, quòd scilicet sit, ex qua sumitur regula operandi, & quod sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis desumi.* Ergo vtraque ratio non potest eidem habitui inferioris ordinis simpliciter conuenire.

Secundò probatur eadem maior: quia scientiæ practicæ, & speculatiuæ omninò naturales subordinantur habitibus principiorum essentialiter diuersis; nempè synderesi, & intellectui, quæ specie differunt, vt sumitur ex D. Thom. eadem 1. p. quæst. 79. art. 12. ergo practicum, & speculatiuum secundùm quod in eis inueniuntur, sunt rationes essentialiter diuersæ, & repugnantes. Sed Logica est scientia omninò naturalis, & inferioris ordinis, vt patet: ergo ipsa non potest esse simpliciter practica, & speculatiua.

64 Respondebis cum Vazq. vbi suprà, tunc practicum, & speculatiuum esse differentias essentiales; quandò vnumquodque adæquatè inspicitur ab aliqua scientia; non verò si respiciatur inadæquatè, vt contingit in Theologia: ac proindè tunc non se inuicem excludere; sed posse eidem scientiæ conuenire.

Sed contrà est, quia omninò repugnat duo obiecta, quæ secundùm aliquas duas rationes respiciuntur adæquatè à duabus potentijs, vel habitibus, secundùm easdemmet rationes respici inadæquatè ab alia tertia potentia, vel habitu; sed debent respici secundùm altiorem aliam rationem, in qua illæ duæ adunentur: vt patet in exemplo sensus communis, quod adducit D. Thom. art. illo 4. citato. Ex eo enim quod color, & sonus secundùm proprias rationes adæquatè respiciantur à visu, & auditu; repugnat, vt sub eisdem rationibus respiciantur à sensu communi, etiam inadæquatè: aliàs iste non esset tertia alia potentia, sed aggregatum ex sensibus proprijs. Cum ergo practicum, & speculatiuum secundùm quod inueniuntur in habitibus inferioribus, adæquatè respiciantur à pluribus scientijs naturalibus: planum fit secundùm easdem rationes non posse respici, etiam inadæquatè ab aliqua alia tertia scientia; sed id debet esse secundum altiorem aliam, & nobiliorem rationem, vt contingit in Theologia. Hoc autem per se constat non posse Logicæ conuenire, quæ est infima scientiarum: ergo, licet Theologia sit simul practica, & speculatiua; id tamen Logicæ est omninò denegandum.

65 Dicendum est tertiò Logicam simpliciter, & absolutè tantùm esse scientiam speculatiuam; licet secundùm quid, & per quandam analogiam possit denominari practica, & ars. Hæc conclusio habet fundamentum in Aristot. vt patet ex dictis §. præcedenti: imò, si credimus Laertio lib. 5. de vitis Philosophorum in vita Aristotel. planè illam docuit diuidens scientiam contemplatricem in Physicam, & Logicam. Est etiam expressa sententia

D. Augustin. 8. de Ciuitate, cap. 4. & D. Thom. infrà adducendi: quem sequuntur concorditer Thomistæ, Capreolus, & Conradus vbi sup. Torres 1. p. q. 1. art. 4. Nauarrete ibidem controuer. 11. in principio, Flandria, & Zanardus 6. Metaph. q. 5. Sot. Tolet. & Masius hîc q. 4. Sanchez lib. 1. q. 16. & plures alij; quos referunt, & sequuntur noster Didacus à Iesu, & Gallego sup. nu. 57. citati. Quibus etiam consentiunt Scotus, & discipuli eius qu. 4. prologi: estque communis inter Doctores alicuius nominis, vt quæstione citata art. 1. fatentur Conimbricenses.

66 Probatur primò conclusio ex D. Thom. 1. 2. qu. 57. art. 3. ad secundum vbi ait: *Etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis, puta constructio syllogismi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi, vel mensurandi. Et ideò quicumque ad huiusmodi opera rationis, habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes.* Quibus verbis duo asserit Angelicus Doctor. Primum est, non quodcumque opus extrahere habitum speculatiuum à ratione speculatiui; ac proinde, etiam si in Logica detur constructio syllogismi; & in Geometria, aut Arithmetica opus mensurandi, aut numerandi: non ideò scientias istas desinere esse speculatiuas. Secundum est, ex eo, quod in istis scientijs detur aliquid per modum operis, habere aliquam similitudinem cum artibus, & sic analogicè dici artes.

Confirmatur ex eodem Diuo Thoma 2. 2. q. 51. art. 2. vbi sumens tertium argumentum à scientijs speculatiuis ad practicas sic: *In scientijs speculatiuis, ad eandem scientiam pertinet inquirere, & determinare: ergo pari ratione in operatiuis.* Respondet: *Ad tertium dicendum, quod etiam in speculatiuis alia rationalis scientia est Dialectica, quæ ordinatur ad inquisitionem, & alia scientia est demonstratiua, quæ est veritatis determinatiua.* Ecce D. Thom. expressè asserentem Logicam esse scientiam speculatiuam, prout speculatiuum distinguitur contra practicum: & hoc non solùm quantum ad partem demonstratiuam; sed etiam quantum ad partem Topicam (& idem est de sophistica, vt patet:) Ergo ex mente D. Tho. Logica simpliciter, & absolutè tantùm est scientia speculatiua.

67 Secundò probatur à priori: quia actus quos Logica dirigit, non sunt praxis, sed speculatio: ergo ipsa non est practica, sed speculatiua. Antecedens probatum est §. præcedenti: & consequentia est euidens: ergo &c. ¶ Confirmatur ex ibidem dictis: quia Logica neque est factiua, vt de se patet; cum non versetur circa actiones transeuntes: neque actiua; quia hæc versatur circa operationes, quarum principium est electio, quod non reperitur in operationibus, quas Logica dirigit: ergo non est scientia practica. Patet consequentia: quia benè valet à negatione omnium membrorum diuidentium ad negationem diuisi.

Dices cum Vazq. vbi sup. nu. 19. quod etiam in operibus Logicæ principium est electio; siquidem liberè fiũt, & voluntas mouet intellectum ad suos actus, sicut cæteras potentias: ergo Logica verè est scientia practica actiua; vtpotè quæ versatur circa opera, cuius principium est electio.

Sed argumentum indignũ est, cui Philosophus respondeat. Si enim aliquid probat, probat etiam nullam esse scientiam speculatiuam; siquidem omnes actus cuiuscumque scientiæ fiunt à nostro intellectu liberè, & media motione, seu imperio voluntatis. Quare dictum Arist. quod *scientia actiua versatur circa ea, quorum principium est electio,*

debet intelligi formaliter, & per se; ac proinde de operibus, quibus formaliter, & per se conuenit procedere ab electione, quæ constat esse opera virtutis, quibus sicut intrinseca est moralitas, ita etiam libertas. At operationibus intellectus, vt diriguntur à Logica, & à quacumque alia scientia speculatiua, per accidens conuenit moralitas, ac proinde libertas; eodem enim modo operationes intellectus dirigerétur à Logica, vel alijs scientijs speculatiuis, siue liberè, siue necessariò dirigerentur.

68 Tertiò probatur conclusio: quia ideò in Mathematicis (quæ ex communi sententia, quam tradit Arist. 6. Metaph. text. 2. speculatiuæ scientiæ sunt) constructio alicuius operis (puta trianguli, sphæræ, aut astrolabij) non extrahit illas à ratione scientiæ speculatiuæ: quia talis operis constructio ordinatur ad cognitionem veritatis; neque per illam tales scientiæ intendunt ipsum opus factum, sed veritatem. At Logica dirigit operationes intellectus, & conficit syllogismos; non vt operetur, sed vt rectè cognoscat: neque in tali opere efficiendo intendit opus, sed veritatem. Ergo talis operis constructio non extrahit illam à ratione speculatiuæ.

Ex quo etiam patet id, quod ex D. Tho. addidimus in conclusione. Cum enim Logica in huiusmodi operibus efficiendis habeat aliquam similitudinem cum artibus propriè dictis: inde est, quod secundum quid, & per quandam analogiam possit denominari practica, & ars: sicut propter eandem rationem Geometria, & Arithmetica (quæ sunt scientiæ speculatiuæ) secundum quid denominantur artes.

Quibus adde Logicam, ex parte qua est magistra, & instrumentum aliarum, aliqualiter deficere à rigore, quo ceteræ scientiæ, nullum habentes ministerium appellantur speculatiuæ, seu Theoricæ. Propter quod inter illas non est numerata ab Aristot. vt sup. nu. 51. vidimus ex D. Thom.

69 Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ negatur antecedens quoad secundam partem. Ad cuius probationem patet ex dictis. Quando enim compositio ipsa, seu introductio formæ in materiam non exit extra intellectum, tota ordinatur ad cognitionem veritatis; ac proinde nihil ibi inuenitur praxis: neque à tali compositione denominatur modus compositiuus ille, qui constituit scientias practicas.

Ad secundùm etiam patet ex dictis. Quod enim sacra Theologia sit simul practica, & speculatiua, habet sub altiori alia, & nobilissima ratione; & quia subordinatur principijs superioris ordinis, estque specialis participatio scientiæ diuinæ, quæ simul est speculatiua, & practica: quod non potest alteri scientiæ inferiori conuenire, vt explicatum est. Ad id autem, quod additur in probatione consequentiæ, respondetur, Logicam non esse ianuam ad scientias practicas, aut speculatiuas, reduplicatiuè secundùm quod sunt practicæ, aut speculatiuæ; sed secundum quod sunt scientiæ; vt scilicet scientificè, & ordinatè procedant, in quo omnes conueniunt: ac proinde benè potest esse; quod Logica sit ianua ad scientias practicas absque eo, quod ipsa sit practica.

70 Ad primum argumentum secundæ sententiæ responsum est suprà num. 51. ¶ Ad secundum etiam patet ex dictis. Vt enim aliqua sit scientia practica, debet habere pro obiecto aliquid operabile extra intellectum; quod non contingit in Logica, vt dictum est.

Ad tertium respondetur, quod cum Logica, non sit scientia speculatiua princi-

principalis, sed ministra, & instrumentum non est necessarium, quod simpliciter sit nobilior scientijs practicis, sed sufficit secundùm quid esse illis nobiliorem, ex modo scilicet speculatiuè procedendi circa suum obiectum. Neque amplius requiritur ad verificãdum dictum Aristot. Præterquam quod ibi solùm comparat scientias speculatiuas principales, vt patet in textu.

Per quod patet ad confirmationem. Logica enim ex parte, qua est scientia speculatiua, verè est propter se appetibilis; vtpotè quæ tradit cognitionem plurium veritatum circa secundas intentiones: quæ cognitio bonum quoddam est, & perfectio intellectus; ac proinde expetibilis propter se. Cum quo tamen stat, quòd ex parte, qua est ministra, & instrumentum aliarum, quæratur propter illas: in quo deficit à rigore, & perfectione, qua aliæ appellantur theoricæ, vt suprà vidimus.

71 ¶ Ex dictis infertur primò Logicam esse speculatiuam, non solùm secundùm quod docens est; sed etiam secundùm quod est vtens. Nam licet vt sic, deficiat à ratione scientiæ, vt diximus numero 49. tamen non ideò est propriè ars, aut practica; siquidem terminatur ad actus intellectus, qui non sunt praxis: neque operatur ea intentione, vt operetur, sed vt cognoscat. Videatur Diu. Thom. secunda secundæ, quæst. 47. articulo secundo ad tertium.

¶ Secundò infertur, quid dicendum sit ad quæstionem illam inter antiquos celebrem: an Dialectica sit pars Philosophiæ, Sthoicis ex vna parte, cum Zenone eorum principe id affirmantibus, vt testantur Plutar. 1. de Placitis cap. 1. & Laertius in vita Zenonis; Peripateticis verò ex alia parte idẽ negantibus, teste eodem Plutar. & Laertio in vita Aristot. ¶ Si enim Philosophia in sua lata acceptione, prout hic sumitur, est *Scientia entis, & veritatis cognitio*, vt definit Iustinus Martyr in Dialogo aduersus Triphonem: vel *Comprehensio cuiuscumque admirabilis veritatis*, vt ex Auicena, & Alpharauio definit Beatus Albertus tractatu primo Logicæ, capite secundo: asserendum proculdubiò est esse partem Philosophiæ; cum sit verè scientia: licet qua ratione est instrumentum, non contineatur sub Philosophia, vt principalis pars, sed vt quid reductum ad eam, vt loquitur Diuus Thoma opusculo 70. quæstione quinta, articulo primo ad secundum.

72 Fundamentum vtriusque est: quia sicut ex eo, quòd homo sit rectè constitutus, sibique in sua natura sufficiens, colligitur habere in se instrumenta necessaria ad suas operationes, quæ verè sint partes eius, vt constat de manibus, pedibus, & alijs: eodem modo, cum Philosophia, quæ vt in præsenti sumitur, est quasi integrum quoddam corpus ex omnibus scientijs constitutum, sit sibi sufficiens, neque alicuius ope egens, vt propria vitia corrigat, & omnium scientiarum functiones administret; necessariò concluditur intra se ipsam habere debere aliquam partem, quæ simul sit instrumentum aliarum, & vera pars eius: quam constat esse Logicam.

Potest etiam eadem sententia confirmari ex diuisione illa, tam repetita, quàm antiqua inter Philosophos, qua diuidebatur Philosophia in naturalem, moralem, & rationalem. Quæ ortum habuit, vel ab Stoicis, vt ait Laertius vbi suprà; vel ab Hebræis, & Sanctis Prophetis, vt tradit Eusebius 11. de preparatione, cap. 2. à quibus acceperunt Ægyptij, vt Auctor est Pierius lib. 38. in quodam Hieroglyphicò. Quam etiã diuisionem: propter innumeros, eosque

grauissimos Philosophos, admiserunt plures Sancti Patres. Inter quos Aug. 8. de Ciuitate cap. 4. & lib. 11. c. 25. ex diuisione ista inuestigat numerum personarum Sanctissimæ Trinitatis. Et Hieronym. tomo 3. in Epist. ad Paulam Vrbicam, iuxta hanc diuisionem partitur sacras literas in naturales, morales, & Dialecticas. Sed de his satis. Videri tamen potest Masius sect. 1. Logicæ, quęst. 7. qui rectè probat ab hac sententia non dissiedre Arist. & alios Peripateticos.

73 ¶ Dubitant etiam Doctores, an Logica sit scientia subalternans, vel subalternata. Sed huius resolutio pendet ex 1. Poster. Vbi de subalternatione scientiarum cum Arist. acturi sumus. Interim sufficiat dicere, quod si scientia subalternata sumatur, lata quadam significatione, pro scientia, cuius obiectum quomodocumque continetur sub obiecto alterius: sic scientiæ omnes naturales, & Logica dicuntur subalternari Metaphysicæ: ad quam pertinet omnium aliarum, & principia ostendere, & obiecta præscribere. Si verò subalternationis proprietas spectetur, prout à nobis explicabitur loco citato, Logica nulli scientiæ subalternatur, vt ibidem ostendemus.

QVÆSTIO VII.

QVOMODO LOGICA SIT necessaria ad alias scientias.

SI ea, quæ quęst. 4. de Logica vtente diximus vera sunt; planè sequitur ipsam non esse necessariam ad aliarum scientiarum demonstrationes; si quidem in his nullus inuenitur Logicæ vsus, vt ibidem ostendimus: sed solùm erit necessaria ad probabiliter disserendum in quacumque materia. Quare tantùm restat difficultas de Logica docente. Hanc autem esse necessariam ad alias scientias manifestè patet ex dictis suprà num. 3. & 5. vnde solùm potest esse dubium de quantitate necessitatis; an scilicet multum, an parum sit necessaria.

74 Pro tituli intelligentia nota, necessarium definiri ab Aristotel. 5. Metaphys. cap. 5. *Quod aliter se habere non potest*: vel vt ait Diu. Thom. 2. Physic. lect. 8. *Quod in sui natura habet, quod non possit non esse*: siue vt alij definiunt. *Quod determinatum est ad esse.* Hoc autem est duplex. Aliud dicitur necessarium absolutè; quod scilicet nullo modo potest aliter se habere, sed est omninò determinatum ad esse. Et huiusmodi est solus Deus. Aliud dicitur necessarium ex suppositione; quod scilicet est determinatum ad esse, supposita aliqua causa: nam determinatio ad esse in creaturis, necessariò prouenit ex aliqua causa, vt patet. Vnde huiusmodi necessarium quadruplex erit, iuxta numerum causarum. Potest enim aliquid esse necessarium ex causa materiali: quomodo dicimus hominem necessariò esse mortalem, propter materiam contrarijs qualitatibus affectam. Aliud est necessarium ex causa formali; sicut necessarium est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. Aliud ex causa efficienti: quod in aliquibus appellatur necessariũ per vim, coactum, seu violentum: quomodo sagitta necessariò ascendit, quando mittitur à sagittario. Quartò tandẽ, aliquid dicitur necessarium ex fine. Et hoc diuisit D. Tho. 3. p. q. 65. art. 4. in necessarium simpliciter, sine quo scilicet finis haberi non potest; quomodo cibus necessarius est ad vitam: & in necessarium ad melius esse, sine quo scilicet finis absolutè potest haberi, sed non ita conuenienter; diciturque

vtile: quomodo equus requiritur ad iter agendum.

75 Igitur ratione causæ materialis, & efficientis satis constat Logicam non esse homini necessariam, sicut neque quamlibet aliam scientiam. Neq; enim homo est capax disciplinæ; quia habet materiam, vt patet: neque vi, aut coactione, aliqua causa producit in homine scientiam, vt putauit Auicena, affirmans scientias ab Angelis hominibus imprimi.

Ratione verò causæ formalis quodammodo scientiæ dicuntur homini necessariæ; quatenùs ratione suæ formæ est capax illarum, ad easque naturaliter inclinatur. Quo modo Logica magis necessaria homini dicitur, quàm aliæ scientiæ: quia non solùm perficit intellectum, manifestando ei plures veritates, quod habet cum illis commune; sed eius vitia corrigit, dirigitque ad alias scientias, & liberat ab erroribus, qui in operando poterant ipsi accidere.

Quamuis autem ratione huius inclinationis, & capacitatis Logica, & aliæ scientiæ dicantur homini necessariæ; non tamen ipsi habitus scientiarum in se sunt isto modo necessarij. Non enim sunt propriæ passiones; neque fluunt necessariò ab anima, vt falsò existimauit Plat. qui, teste Aristot. 1. Poster. cap. 1. asseruit omnes scientias esse simul naturaliter animæ rationali inditas, vt ibidem videbimus. Quare solum restat difficultas de necessitate ex fine: an scilicet Logica sit necessaria simpliciter, vel tantùm ad melius esse ad comparandas alias scientias.

Tandem nota scientias istas, quarum Logica est ianua, dupliciter posse sumi. Primò vtcumque, & in esse imperfecto, secundum quod important cognitionem vnius, vel alterius conclusionis tantum. Secundò in statu perfecto: vt scilicet sunt scientiæ integræ, & includunt seriem omnium, vel ferè omnium conclusionum, quæ in eis demonstrantur. Et in vtroque sensu procedit difficultas.

76 Prima sententia absolutè negat Logicam esse simpliciter necessariam ad acquirendas scientias, etiã sub statu perfecto. Pro hac refertur Iandunus 2. Metaph. qu. 12. Quam etiam sequitur Iauellus tract. 1. Logicæ c. 4. & multi Recentiores, vt testatur Mas. hîc sect. 2. q. 3.

Probatur primò: quia habitus naturalis non datur ad simpliciter posse, sed ad faciliùs posse: ergo id, quod potest facilè consequi intellectus cum habitu Logicæ artificialis, poterit vtique simpliciter consequi sine illo. Sed medio tali habitu potest facilè comparare alias scientias sub statu perfecto: ergo etiam sine illo poterit easdem simpliciter comparare.

Secundò, quia habitus Philosophiæ, aut cuiuscumque alterius scientiæ, potest sine Logica vtcumque acquiri per aliquam demonstrationem facilem, vt postea videbimus: ergo illo semel acquisito, poterit ipse absque ministerio Logicæ disponere ad hoc, vt comparetur sub statu perfecto. Probatur consequentia: quia Logica solùm potest esse necessaria ad habendum perfectè scientias, quatenus ipsa præbet facilitatem ad definiendum, diuidendum, & argumentandum: sed vnaquæque scientia in sua propria materia est facilitas ad huiusmodi opera exercenda: ergo semel acquisita imperfectè aliqua scientia sine Logica, poterit absque illa, etiam in statu perfecto comparari.

Secunda sententia absolutè affirmat Logicam esse simpliciter necessariam ad acquirendas scientias, etiam imperfectè. Sic docet inter alios

Arauxo 2. Metaphys. qu. 3. art. 3. & Gallego hîc controu. 1. Quorum fundamentum est: quia scientia etiam in esse imperfecto acquisita est verè scientia, sicut animal imperfectum est verum animal: sed non potest comparari vera scientia sine Logica: ergo neque etiam scientia quantumuis imperfecta. Probatur minor primò: quia nullus habet veram scientiam alicuius conclusionis; nisi sciat illam resoluere vsque ad prima principia, vt sumitur ex Arist. 1. Post. c. 2. sed sine Logica nullus scit resoluere etiam imperfectè; cum doctrina ista sit ex difficilioribus, quæ traduntur in Logica: ergo sine illa non potest acquiri vera scientia. ¶ Secundò probatur eadem minor: quia Logica est velut quędam causa vniuersalis, concurrens ad actus perfectos aliarum scientiarum: ergo etiam ad actus scientificos earum, quantumuis imperfectos, omninò necessarius est concursus illius. Patet consequentia in Sole, & alijs causis vniuersalibus, quarum concursus necessarius est ad generationem animalium, non solùm perfectorum, sed etiam imperfectorum.

77 Dicendum est tamen Logicam non esse necessariã simpliciter, sed tantum ad melius esse ad acquirẽdas scientias imperfectè, seu quoad aliquam, aut aliquas conclusiones faciles: esse verò omninò, & simpliciter necessariam ad acquirendas illas sub statu perfecto, seu vt includunt seriem conclusionum, quę in eis demonstrantur. Hæc conclusio quoad vtramque partem communior est inter Dialecticos, eamque docent plures Thomistæ, Mas. vbi sup. Petrus de Bruxelis quęst. 1. Logicæ, Sanch. lib. 1. q. 2. noster Didacus à Iesu disput. 2. q. 1. & alij, quos refert Gallego iam citatus.

Prior pars probatur: quia ad acquirendam aliquam scientiam sub statu imperfecto, sufficit conficere vnam, aut alteram demonstrationem facilem in qualibet materia illius, vt dictum est: sed ad hoc non est simpliciter necessaria Dialectica: ergo neque ad eas sic acquirendas. Probatur minor: quia in scientijs sunt aliquæ conclusiones, ita proximè innitẽtes principijs lumine naturali notis: ex quibus adeò euidenter, & facilè sequitur conclusio; vt explicatis terminis, nullo negotio, tales demonstrationes conficiamus. Et ex alia parte ad cognoscendam bonitatem illationis sic per se manifestæ, sufficit Logica naturalis, vt testatur modus inuentionis ipsius Logicæ artificialis sup. n. 5. explicatus: ergo ad acquirendas imperfectè scientias Logica non est simpliciter, sed tantum ad melius esse necessaria.

Secundam conclusionis partem probant ea, quæ pro secunda sententia adduximus. Non enim quis potest perfectè scientiam aliquam comparare; nisi sciat conclusiones omnes resoluere vsque ad prima principia: cognoscatque bonitatem illationum; necessitatẽ, & conditiones præmissarum; deceptiones, quæ circa eas solent contingere; & alia plura in libr. Poster. explicanda, quæ satis ex se patet absque Logica artificiali consequi non posse: ergo ipsa ad scientias sub statu perfecto acquirẽdas est simpliciter necessaria.

Confirmatur experientia: quia nullum vidimus absque Dialectica in alijs scientijs euasisse consummatum; cum tamen solius Dialecticæ ductu absque alio magistro plures scientias multi comparauerint. Et quidem de B. Aug. Posidonius in eius vita ait solius Dialecticę fuisse discipulum. Econtrà verò ob imperitiam Dialecticæ veteres Philosophos in errores turpissimos lapsos fuisse testatur Arist. 1. Post. cap. 3. & alibi sæpè: ergo ipsa est sim-

pliciter necessaria ad scientias perfectè acquirendas. Ex quo tandem fit Dialecticam ante omnes illas esse tradendam; vtpotè quæ ad ipsas est summè necessaria, vt explicatum est.

78 Ad primum argumentum primæ sententiæ respondetur solùm probare priorem partem nostræ conclusionis. Ex eo enim, quod habitus naturalis non sit simpliciter necessarius ad substantiam operis: solùm concluditur posse quidem sine Logica acquiri aliquam scientiam, quoad substantiam habitus, quòd fit per quamlibet demonstrationem. Inde tamen non sequitur Logicam non esse simpliciter necessariam, vt talis scientia extendatur ad omnes suas conclusiones: quia talis extensio quodammodò pertinet ad modum habitus, vt alibi explicabimus.

Ad secundum negatur consequentia. Ad cuius probationem respondetur, quod quamuis Philosophia, & aliæ scientiæ præbeant facilitatem ad conficiendas definitiones, diuisiones, & demonstrationes circa suum obiectum; non tamen ad cognoscendam ipsam naturam definitionis, diuisionis, aut argumentationis: hoc enim facit Logica: & ideo ipsa dirigit aliàs ad definiendum, diuidendum, aut argumentandum circa sua obiecta. Vnde quamuis tales scientiæ semel acquisitæ circa aliquam conclusionem, disponant ad cognoscendas alias; hoc tamen non est sine ope, & directione Logicæ. Sicut quamuis virtus temperantiæ sit facilitas ad exercendum actus eius; non tamen sine virtute prudentiæ dirigentis, poterit quis medium temperantiæ semper attingere.

Ad fundamentum secundæ sententiæ neganda est minor. Ad cuius primam probationem respondetur Logicam naturalem sufficere ad cognoscendam aliquam demonstrationem facilem, & bonitatem illationis eius: quod est virtualiter scire resoluere ipsam in sua principia. Neque amplius requiritur ad acquirendam scientiam sub esse imperfecto, vt explicabimus in lib. Posteriorum agentes de scientijs subalternatis. ¶ Ad secundum respondétur solùm habere vim contra eos, qui asserunt Logicam effectiuè concurrere ad actus aliarum scientiarum, quod nos suprà num. 39. ostendimus esse falsum. Ex eo autem quòd Logica sit simpliciter necessaria ad actus perfectos scientiarum per modum dirigentis, non sequitur eodem modo esse necessariam ad actus imperfectos earum, vt inductione patet in alijs artibus.

QVÆSTIO VLTIMA.

QVIS SIT FINIS LOGICÆ, ET IN quas partes sit diuidenda.

79 De fine Dialecticæ non fuit minor quàm de obiecto disceptatio. Alexander enim, & alij Græci asseruerunt esse demonstrationẽ: argumentationem alij. Sed fallũtur vtrique: nam ad finem referuntur omnia, quæ tractantur in scientia, & ipse intra illam non refertur ad aliud: quod tamen, neque argumentationi, neque demõstrationi conuenit: vtraque enim ordinatur ad scientiam; cum sit instrumentum eius. Et ex alia parte ad argumentationẽ, aut demonstrationẽ non ordinantur diuisio, genus, species, & aliæ plures intentiones, quæ traduntur in Logica.

Rodolphus Agricolla 2. de inuentione c. 3. existimauit Logicæ finem, esse probabiliter disserere de qualibet re proposita. Et tandem Stoici finem Dialecticæ esse dixerunt, separare verum à falso. ¶ Sed hi etiam decepti

sunt. Nam probabiliter disserere tantùm potest conuenire cuidam parti Logicæ, nempè topicæ. Prætterquam quòd id in aliud ordinatur, vt patet, & sic non potest esse finis. Discernere autem verum à falso, si sumitur pro cognitione veritatis, commune est omnibus scientijs speculatiuis; si verò pro instrumento, quod propriè discernit: cum hoc sit sola argumentatio: iam non potest esse finis totius Dialecticæ, vt patet. Si autem Stoici, per verum à falso discernere intelligant, vel quemlibet modum rectè cognoscendi veritatem; vel disponere intellectum, vt verum à falso discernat: licet non ita propriè loquantur; non tamen omninò à veritate aberrant.

80 Pro solutione ergo difficultatis notandum est primò finem, vt ad præsens attinet, esse *id, cuius gratia alia omnia traduntur in scientia*. In qua definitione includuntur plures conditiones finis, quæ à Doctoribus assignantur, vt quod sit aliquid *bonum: vltimum:* & *de quo nulla sit in illa scientia consultatio.* Quòd sit bonum patet, nam si eius gratia aliquid fit, ergo appetitur: quod autem amatur, bonum est, vt patet ex 1. Ethic. cap. 1. Quòd sit vltimum, etiam constat: nam si omnia traduntur in tali scientia propter finem: ergo ipse non traditur propter aliud in illa scientia: adque adeò erit quid vltimum intra illam. Quòd si finis est quid vltimum, repugnabit esse de illo consultationem; cum hæc sit necessariò de medijs ex Aristot. 3. Ethicorum cap. 3. Exemplum patet in Medicina, cuius finis est sanitas: quia eius gratia traduntur omnia in tali arte. Et consequenter sanitas est quoddam homini bonum, vt constat. Et similiter vltimum; si quidem ad sanitatem præcepta omnia Medicinæ referuntur; & ipsa aliò non refertur intra eandem artem. Neque vllus Medicus consultauit, an sit sanandus ægrotus, nec ne; sed quibus medijs possit illi deperdita salus restitui.

Secundò notandum est finem sic explicatum esse duplicem, iuxta duo genera artium, quæ reperiuntur. Aliæ enim appellantur ancillæ; quæ scilicet administrant instrumentum aliquod alteri arti superiori; vt ars frenifactoria, quæ ministrat frenum militari. Aliæ appellantur reginæ, quæ scilicet vtuntur instrumentis ab ancillis ministratis, vt militaris, quæ vtitur freno à frenefactoria ministrato. Artes ergo, quæ vocantur ancillæ, habent duos fines, alterum intra ipsam artem, qui est intra ipsam artem, qui est instrumentum ipsum à se confectum: & alterum extra ipsam, qui est finis ipse artis superioris, & reginæ: nam cum ancilla intrinsecè respiciat dominam: non solùm habet pro fine opus à se factum; sed finem ipsum, quem regina intendit. Primus appellari potest, finis proximus; alter verò remotus. At verò artes, quæ appellantur reginæ, cum nulli inseruiant, vnico tantum fine gaudent, vt cernere licet in exemplo allato: militaris enim solùm intendit victoriam: frenefactiua verò, & frenum, & victoriam.

81 His suppositis: facilè est colligere, quis sit finis Logicæ docentis (de vtéte enim postea dicemus. Cum enim Logica docens, vt supra vidimus, licet sit scientia speculatiua, veraque pars Philosophiæ; tamen etiam est instrumentum, & ministra aliarum: inde est, quòd in ea duplex finis sit distinguendus, proximus scilicet, & remotus. Quorum prior erit cognitio sui obiecti, nempè secundarum intentionum: posterior verò comprehendit fines omnium aliarum scientiarum. Est enim Logica ministra quædam, non huius, aut illius scientiæ in speciali; sed generalis omnium; propter quod appellatur

ars artium: & sic intendit vt finem remotum, non finem peculiarem huius, vel illius scientiæ; sed generale aliquid, & commune, in quo omnes cōueniant. Quare, cum omnes scientiæ huc tendant, vt perficiant intellectum, & dirigant ad rectè operandum circa suum obiectum, vt explicuimus supra num. 14. & 15. consequens est, vt finis remotus Logicæ sit perficere, & dirigere intellectum in suis operationibus, vt in quacumque materia rectè, & sine errore fiant.

82 Non est autem hoc loco prætereundum discrimen inter Logicam, & alias artes, quæ appellantur ancillæ: quòd non parum cedit in honorem Dialecticæ. Illæ enim ministrant superioribus efficiendo instrumenta, vt patet in frenefactoria, quæ efficit frenum, factum tradit militari, vt eo vtatur. Et ideò huiusmodi artes propriè dicuntur ancillæ: quia non per modum liberi, sed per modum serui famulantur. Logica verò, cum nullum habeat vsum in alijs scientijs, vt sæpè dictum est: non ministrat illis efficiendo earum definitiones, diuisiones, & demonstrationes; sed docendo, quomodò efficienda sunt huiusmodi instrumenta. In quo deficit à propria ratione ancillæ: quia non ministrat alijs scientijs seruiliter, & operando; sed docendo, & consiliando. Et ideò melius appellatur consiliatiua, aut magistra seu pędagogus illarum.

De Logica autem vtente consequēter ad dicta dicendum est finem eius esse opinionem obiecti probabilis, & existimationem apparentis, quæ per syllogismum topicum, & sophisticum generantur. Cum enim Logica solum habeat vsum in parte topica, & sophistica, vt ostendimus sup. nu. 38. aliundè autem cognitio, seu contemplatio syllogismi topici, & sophistici pertineat ad Logicam docentem: cōsequens est ad vtentem solum posse pertinere constructionem talium syllogismorum. Vndè finis Logicæ vtentis, vel erunt ipsi syllogismi, vel eorum effectus: qui in syllogismo topico est opinio obiecti probabilis, & in sophistico existimatio apparentis. At syllogismis ipsis non potest propriè conuenire ratio finis, neque conditiones eius: cum ordinentur ad producendam opinionem, vel existimationem obiecti: ergo ipsa obiecti probabilis opinio, & existimatio apparentis sunt finis Logicæ vtentis, quod intendimus.

83 Tandem circa partitionem Logicæ nulla restat ex dictis difficultas. Licet enim antiqui alijs diuisionibus vtātur; nemo tamen negare potest illam esse optimam, quæ ex obiecto desumitur. Doctores ergo, qui asserunt obiectum adęquatum Logicæ esse modum sciendi, prout tantùm comprehendit diffinitionem, diuisionem, & argumentationem, rectè Logicam cum Boëtio diuidunt in rationem diuidendi, definiendi, & argumentandi. Quam diuisionem amplectuntur ex Arabibus Auicenna; & Alfarauius: laudatque B. Alber. tract. 1. in Porphyr. cap. 3.

Nos autem qui latius patere diximus obiectum Logicæ, extendique ad alias intentiones logicales, diuidemus Logicam iuxta earum diuisionem, quæ ex nullo alio capite aptius desumitur; quā ex ipsis operibus intellectus, ex quibus tales intentiones resultant. Quare cum D. Thom. 1. Periherm. lect. 1. & 1. Post. lect. 1. quem sequuntur, Caietan. Sot. Tol. & communiter Doctores, iuxta triplicem operationem intellectus, Logicam partiemur in tres partes generales. Quarum *prima* sibi vendicat explicandas intentiones, quæ primæ operationi dirigendæ deseruiunt: complectiturque Porphyrij Isagoge, & prædicamenta Aristot. In *secunda* erit sermo de

secundis intentionibus, quibus dirigitur secunda operatio intellectus, circa duos lib. Perihem. Et tandem in *tertia*, quæ continet duos lib. Prior. duos Poster. octo Topicor. & duos Elench. agemus de secundis intentionibus tertiam operationem dirigentibus.

APENDIX.

DE MOTHODO, SEV MODO procedendi.

84 QVanta sit vis methodi in omnibus disciplinis, ignorant proculdubiò illi Dialectici, qui nec verbum vnum de ea faciunt; sed nouerunt optimè duo illa Philosophiæ lumina, Galen. & Aristot. qui nullam partem Philosophię explicandam susceperunt: quin priùs methodum, qua illa facilius compareтur, tradiderint. *Ego semper* (ait Galen. in lib. Num ars tuendæ sanitatis ad Medicum spectet) *idem censeo: neque enim vnquam, vel tradidi, vel docui artem aliquam, cuius methodum prius non didicerim, & in ea non me exercuerim.* Idque ad vnguē obseruauit Aristot. in omnibus suis operibus. Videatur 2. Metaph. cap. vlt. vbi eleganter disserit de methodo, seu modo procedendi in omnibus scientiis. Ex cuius doctrina D. Thom. ibidem docet proprium esse Logicæ tradere communes modos procedendi in alijs scientijs. Videamus ergo breuiter quid, & quotuplex sit methodus, & quæ earum sit præstantior: vbi præcepta aliqua annectemus pro meliori applicatione methodi ad singulas materias. Quod præstabimus non omninò disputando, sed percensendo: neque enim discussio exacta est valdè necessaria in hac materia. Pro qua tamē videri potest Carpētarius in disputatione de methodo aduersus Ramum: vbi doctè illum confutat, eo quòd asseruit Aristot. in Philosophia, & Dialectica nullam seruasse methodum, illum propterea appellans ammethodicum. Quam ineptam opinionem confutat etiam Lemosius lib. 2. Paradox. Dialect. errore 10. Disputant etiam de methodo inter alios Mozon lib. 1. compositionis Dialecticæ, Villalp. qu. vlt. procemiali. Interpretesque Galen. sed præcipuè Ioannes Argent. in commentarijs in artem paruam, & latissimè Iacobus Zabarella in quatuor lib. quos conscripsit de methodo.

85. ¶ Varijs nominibus solet appellari methodus. Veteres quidem ante Hippocratem appellabant *viam rectam*: aliquando etiam ab Arist. dicitur, *peritia*, vt primo de partibus animalium cap. 1. aliquando *modus sciendi*, vt loco sup. adducto ex 2. Metaphys. aliquando *doctrina*, seu *disciplina*: nam vbi nos 1. Physicor. cap. 2. habemus, *omnis cognitio, & disciplina*; & vbi 1. Ethic. cap. 5. habemus, *omnis ars, & doctrina*, in textu Græco, loco *doctrina & disciplina*, habetur *methodus*. A Quintiliano etiam 1. libr. Institutionum appellatur, *breue compendium*: & tandem à Cicerone aliquando dicitur, *via*, & aliquando *doctrina*, vel *peritia*.

Methodum sub nomine peritiæ definit Arist. loco citato de partibus animalium. Ex quo loco, & alijs definitionibus, quas sæpè affert Galenus, sic possumus methodum describere; *Methodus est via communis, & ordinata, qua breuiter, & cum ratione ad optatum finem peruenimus.* Vel breuius: *Methodus est modus ordinatus procedendi in veritatis indagine.* Vbi aduertendum est, ex Hippocrate in lib. de Hominis natura, duas esse vias indagandæ veritatis: alteram per sensum, & experientiam; vt qui scire desiderans, an ignis sit calidus, manum illi applicaret: alteram per rationem; vt si ad sciendum ignem esse calidum,

calidum, vteretur ratione petita ex Philosophia; ex eo, quòd sit tenuis, rarus, &c. Prima non pertinet ad methodum, sed secunda. Nam cum methodus versetur circa vniuersalia: sensui, & experiétiæ inniti non potest. Et propter hoc in prima descriptione posuimus illam particulam, *cum ratione*, & in secunda, *modus ordinatus*: vtraque enim denotat viam illam, quæ reperitur in methodo, debere esse per rationem, & non per sensum.

86 ¶ Variè diuiditur methodus à Doctoribus. Nam Auctor Rhetoricæ ad Herennium lib. 3. ca. 3. sub nomine dispositionis diuidit methodum in eam, quæ progreditur ex instituto artis; & in eam, quæ se accommodat ad casum temporis. Prima vtitur, qui iuxta artis præcepta progreditur; vt si in oratione, priùs vteretur exordio; deindè narratione; tertiò diuisione; quartò confirmatione; quintò confutatione; & sextò epilogo: nam ita præscribit Rhetorica. Cæterùm si quis, propter temporum angustias, aut propter aliam occasionem exordiretur, vel à confutatione, vel aliundè, prætermisso exordio, aut narratione: ille vteretur secunda methodo, scilicet se accommodante ad casum temporis.

Rodolphus Agric. 3. de inuentione Dialect. cap. 6. diuidit methodum in naturalem, arbitrariam, & artificiosam. Sub naturali comprehenduntur omnes methodi, quæ procedunt iuxta regulas ordinarias artis; siue procedant componendo, siue resoluendo: de quo infrà.

¶ Methodus arbitraria est illa, in qua, prætermissa methodo naturali, ad arbitrium, aliqua ratione compellente, alium ordinem sequimur. Quod nos ex parte obseruauimus sup. in institutionibus, agentes priùs de modo sciendi: quàm de terminis: & in his proœmialibus prius inuestigantes differentiam Logicæ, quæ sumitur ex obiecto; quàm genus eius. Quod item obseruauit Porphyr. in prædicabilibus, agens priùs de specie, quàm de differentia: & Aristot. in prædicamentis, disputans priùs de relatione, quàm de qualitate, vt ibi videbimus. ¶ Methodus artificiosa vocatur illa, in qua de industria peruertimus totum ordinem, ita vt posteriora priùs, & priora posterius tradantur. Quæ methodus familiaris est Oratoribus, & Poëtis. Vndè Virg. lib. 1. Eneadum tradit nauigationem Eneæ in Cartaginem: & 2. libr. canit excidium Troianum: cum tamen priùs Troia destructa fuerit; quam quòd Eneas ad Cartaginis oras appulerit. Et quod ampliùs est, hac etiam methodo vtuntur aliquando Euangelistæ, interdum priùs referentes, quæ posterius facta sunt, vt patet Marc. 14. vers. 23. & notant communiter Doctores, qui historiam Euangelicam texunt.

Cæterùm, quamuis hæ diuisiones optimæ sint, tamen non multum conferunt Philosophis: & ideò non sunt ita propriè Dialecticæ. Non enim scientiæ vtűtur omnibus his methodis. Nam methodus artificiosa nullæ scientiæ deseruit. Methodo autem arbitratoria, licet aliquoties in scientijs vtamur, frequentius tamen vtimur methodo naturali: & ideò de hac deinceps agemus.

87 Diuiditur ergo methodus naturalis in methodum compositionis, & resolutionis. Methodus compositionis est via, in qua progredimur à simplicioribus, & prioribus, ad magis composita, & posteriora: quod quatuor modis potest contingere. *Primò*, quando procedimus à simplicioribus ad magis composita, vt quando Grammaticus progreditur à literis, ad syllabas; à syllabis, ad dictiones; & ab his, ad perfectas orationes. Quem modum, vtpotè magis Tironibus accommodatum, ex

parte etiam obseruauimus in summulis, agentes in lib. 1. de terminis, deindè de propositione, & vltimò de argumentatione. *Secundò*, quando progreditur à magis ad minus vniuersalia, vt si disputaturi de animalibus, priùs ageremus de animali in communi, & posteà de homine, vel alio speciali animali. Quẽ modum obseruauit Aristot. in tota Philosophia, & in libris de Partibus, & historia animalium. *Tertio*, quando proceditur à causis ad effectus. Quemadmodum obseruaret, qui disputaturus de eclipsi lunæ, priùs ageret de interpositione terræ. *Quartò* tandem, quando progredimur à medijs ad finem. Quem modum obseruat Architectus, iaciens priùs fundamentum, erigens deindè parietes, & tandem constituens tectum; ad quod sequitur secura, & cõmoda habitatio, quæ est finis.

At verò methodus resolutionis: cum sit contraria methodo compositionis; erit contrario modo definienda, & diuidenda. Est ergo via, in qua progredimur à magis compositis, & posterioribus, ad simpliciora, & priora. Quod consequenter alijs quatuor modis contingit. *Primò* à compositioribus ad simpliciora, vt in Grammatica ab oratione ad dictiones, &c. *Secundò* à minus ad magis vniuersalia; vt ab homine ad animal. *Tertiò* ab effectu ad causam; vt ab eclipsi ad interpositionem terræ. *Quartò* à fine ad media, vt à sanitate ad medicamenta.

88 ¶ Ex his duabus methodis, methodus resolutionis est accommodata ad artes inueniendas: nam ex notione finis artes sunt adinuentæ. Et ita Aristot. ex demonstratione, quæ est vltimum in Dialectica, inuenit totam artem. Quia enim ad demonstrationem necessariæ sunt propositiones; de illis egit in lib. Periherm. & quia ad propositiones necessarij sunt termini simplices; de illis egit in libro Præd. Methodus autem compositionis, præcipuè duobus primis modis, apta est ad disciplinas tradendas. Cum enim ars imitetur naturam, teste Arist. 1. Physic. cap. 3. & hæc in suis operibus progrediatur, vel à simplicibus ad composita, vt patet in elementis, ex quibus procedit ad mixta; vel ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia, vt patet in generatione hominis, in qua iuxta doctrinam eiusdem Arist. 2. de Gener. animalium, cap. 34. priùs embrio est viuens; deindè animal; & posteà homo: consequens est, vt ars quælibet tradenda sit methodo compositionis. Huius methodi vtrumque modum in hac Logica seruaturi sumus: nam ab intẽtionibus rerum simplicium ad propositiones, & ab his ad argumentationem cum Arist. deueniemus, iuxta tres generales partes, quas promisimus: & in vnaquaque earum ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia descendemus.

89 ¶ Tandem ad doctrinam de methodo singulis materijs rectè applicandam plura præcepta traduntur. Quæ magis necessaria videntur, sunt. Primum: vt in omni re habente principia, causas, vel elementa; ab illis disputatio incipiat. Quod præcipit, & obseruat Aristot. 1. Phys. nam acturus de corpore, priùs disputat de principijs eius, nempè materia, & forma. ¶ Secundum est, vt quantum fieri possit, procedatur ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, vt sup. dicebamus. ¶ Tertium: vt procedatur etiam, quantum fieri possit, à notioribus nobis ad notiora naturæ. Sic præcipit, & obseruat Aristot. in Metaphysica, vbi acturus de substantijs separatis, priùs egit de materialibus. ¶ Diximus, *quantum fieri possit:* quia aliquando præcepta ista possunt se mutuò impedire: & tunc obseruandũ est sequens præceptum.

Quartum, & maximè notandum præceptum est, vt in tradenda qualibet disciplina habeatur ratio, tùm rerum, quæ tractantur, tum etiam auditorum, quibus proponuntur. Primum docuit Plato in Phedro, & Arist. 1. Ethic. cap. 3. Non enim res omnes eodem genere argumentorum sunt pertractandæ: sed res sempiternas, & omnis mutationis expertes exactissimis demonstrationibus, quantùm fieri possit, oportet discutere: at caducæ, & quæ statim labuntur, satis erit, si rationibus verò similibus, & probabilibus pertractentur: neque enim in omnibus rebus quærenda est eadem certitudo, & acribologia mamathematica, vt inquit Arist. 2. Metaphys. cap. vlt. De quo videri potest D. Thom. ibidem lect. 5.

90 Quòd autem, etiam auditorum sit habenda ratio in tradendis disciplinis, pręcipiunt Pythagorici, vt testatur epist. Lysidis ad Hiparcum. Idque docent Plat. epist. 2. ad Dionys. & Porphyr. in lib. Responsionum. Nam tyronibus alicuius artis non sunt alicuius artis non sunt alta mysteria proponenda: prouectioribus autem proponi poterunt res sublimes, & acutissimæ demonstrationes. Huc spectat, quod Plat. in Thimeo docuit res omnes esse animatas anima quadam se diffundente per illas: cum tamen in aliis locis docuerit sola animalia esse animata. Non quòd sumus Philosophus sibi contrarietur, vt notat optimè Galenus in libello de substantia facultatum: sed quia diuersos auditores instituebat. Nam coram rudibus, qui percipere non possunt esse alia animata præter animalia, docuit sola animalia esse animata: at coram prouectioribus, quos in Thimeo instituebat, aptique erant ad profunda quæque mysteria penetranda, docuit hoc reconditum mysterium: omnia scilicet esse animata.

Ex quo non parum reprehenditur abusus quorumdam Dialecticorum nostri temporis. Nihil enim se fecisse putant: si in ipso limine Dialecticæ subtiliores Metaphysicæ quęstiones non pertractant. Et quod peius est, ij, qui regulas rectè procedendi seuerè obseruant, vt ignorantes spernuntur. Cedemus ergo nos aliquando abusui, vt morem nostri temporis sequamur, interdum attingentes Metaphysicas quæstiones: vel quia erunt ad nostrum institutum necessariæ: vel quia alio commodiori loco non poterunt pertractari. Id tamen raró fiet, & ita, vt propria non omittamus.

PRIMA PARS LOGICÆ

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, QVIBVS DIRIGITVR PRIMA operatio intellectus.

TVNC Prima operatio intellectus censetur directa, quando res simplices apprehenduntur, sicut sunt in se. Quod magna ex parte fit: quando intellectus cognoscit rationes genericas, in quibus vnaquaeque res cum alijs conuenit; & propriam differentiam, per quam ab eis distinguitur. Ad quod perfectè consequendum oportet noscere, tum ipsas intentiones generis, & differentiæ: tum etiam res ipsas, seu perfectiones reales, quæ ab illis denominantur. Si enim has ignoret; consequenter ignorabit, quæ earum pro genere; quæ verò pro differentia in definitione collocanda sit. Quod vt commodius fieret, opus fuit res omnes, quæ in mundo sunt, ad certa genera reuocare. Cum enim ens incomplexum, quod est obiectum primæ operationis, sit confusè dispersum in vniuerso; vt patet de albedine, quæ confusione quadam cum figuris, cum quantitate, aut relatione mixta est: dificillimum foret circa quodcumque incomplexum, intellectus aciem figere; nisi rerum ordines distinguerentur: & sic diuisa, & ad certa capita reuocarentur.

Hac de causa Aristoteles in libro Prædicamentorum omnia entia realia ad decem classes reduxit: vt sic facilè possemus rerum omnium essentias inuenire. Quia tamen prædicamenta solum pertinent ad institutum dialecticum, vt obiectum materiale, secundum quòd in se recipiunt intentiones generis, & speciei, vt dictum est: ideò oportuit ante librum Prædicamentorum de huiusmodi intentionibus disputare. Et inde emanauit communis Dialecticorum vsus, præmittens Porphyrij isagoge de quinque Vniuersalibus: quem ordinem nos etiam obseruabimus. Sed priusquàm ad Porphyrij tractatum accedamus, sit

DISPVTATIO SECVNDA de Ente rationis.

2 QVAMVIS Nulla ſcientia inferior, habens pro obiecto aliquam determinatam ſpeciem entis, conſideret per ſe gradus genericos talis obiectio (non enim Philoſophia per ſe conſiderat gradum ſubſtantiæ, qui inuenitur in corpore: neque Arithmetica rationes entis, aut accidentis, quæ inueniuntur in numero; & ſic de alijs) tamen abſque aliquali talium graduum notitia à ſcientia ſuperiori mutuata, non poteſt ſcientia inferior commodè procedere. Hac de cauſa, quamuis Logicæ obiectum ſit quædam determinata ſpecies entis rationis, vt diſp. 1. num. 31. explicuimus: & per conſequens ad Logicam per ſe non pertineat de ente rationis in communi diſputare: quia tamen abſque aliquali eius notitia non poterit perfectam ſui obiecti cognitionem comparare: meritò hanc diſputationem inſtituimus, eam à Metaphyſica mutuantes, ad quam pertinet conſideratio entis rationis in communi.

QVÆSTIO PRIMA.

AN DETVR ENS RATIONIS.

3 QVID nomine entis rationis ſignificetur, diſp. 1. n. 11. explicuimus. Pro maiori tamen eius notitia, & tituli intelligentia ſciendum eſt, ex D. Th. opuſc. 48. tract. 2. c. 1. quod ens in anima, ſeu rationis dicitur multipliciter. *Primò* effectiuè: vt *arca* (inquit) *eſt in mente artificis, antequam fiat*: & generaliter omnes effectus intellectus, ſiue naturales, ſiue artificiales appellantur hoc modo entia rationis. *Secundò*, ſubiectiuè: ſicut ſcientia, aut quilibet habitus, vel actus, aut etiam ſpecies intelligibiles: quæ omnia ſunt in intellectu tanquam in ſubiecto. *Tertiò*, tandem, obiectiuè: per modum ſcilicet obiecti cogniti, ſicut ſunt res omnes, quæ intellectui præſentantur. Quæ adhuc ſunt in duplici differentia. Nam, vel tales res habent eſſe extra intellectum: & hæc ſunt entia realia; vel nullum aliud eſſe habent, quàm objici ipſi intellectui, ita vt intellectus cognitione ceſſante ſtatim euaneſcant; & hæc propriè appellantur entia rationis. De quibus inquirit difficultas an ſint admittenda, necne?

4 Partem negatiuam deffendunt Balles. q. 1. Philoſophiæ, & Bern. quidam Mirand. (non Picus Mirandul. vt citat Murcia nominum ſimilitudine deceptus) Mairon, & alij quos refert Araux. lib. 3. Metaphyſicæ q. 1. art. 2. Quam etiam reputant probabilem plures moderni.

Probatur 1. quia ens rationis nullas habet cauſas ſui eſſe: ergo ipſum non eſt poſſibile, ſeu factibile. Conſequentia patet: quia repugnat aliquid creatum habere eſſe, & non ab aliqua cauſa. Antecedens verò probatur: quia remota

causa efficienti, remouentur etiam aliæ causæ; siquidem efficiens est, quæ respiciens finẽ educit formam ex materia: sed nulla datur causa efficiens entis rationis; quandoquidem intellectus, à quo solo poterat procedere, causat media efficientia, seu actione reali, quę necessariò terminatur ad effectũ realẽ: ergo ens rationis nullas habet causas.

Secundò quia ens rationis, antequàm cognoscatur, nullo modo est, vt supponimus: ergo non est cognoscibile: ergo neque ens. Patet hæc vltima consequentia: quia eo modo, quo aliquid est ens, est cognoscibile: sed id quod appellatur ens rationis, ante cognitionem est omnino nihil: ergo est incognoscibile & per consequens non potest terminare cognitionem. Quomodo enim cognoscetur, quod antequã cognoscatur non erat cognoscibile?

Confirmatur, & explicatur hæc ratio: quia id, quod in actu secundo intelligitur, debet prę supponi intelligibile in actu primo: sed ens rationis, ante quam actu cognoscatur, non præsupponitur cognoscibile, vt probatum est; ergo nullũ potest habere esse per ipsam cognitionem. Probatur maior: quia obiectum nõ fit intelligibile per ipsam cognitionem intellectus possibilis; sed per actionem intellectus agentis, quæ illi præsupponitur: ergo quidquid in actu secundo cognoscitur, siue cognoscatur vt obiectum primarium, siue vt obiectum secundarium, proportionabiliter prę supponitur factum cognoscibile ab intellectu agente.

Tertiò tandem: quia si daretur ens rationis, consequenter concedendum esset posse dari genus absque speciebus; essentiã absque passionibus; & passiones absque essentia: quæ omnia videntur absurda. Probatur sequela: quia si daretur ens rationis, totum suum esse esset cognosci: sed posset cognosci gradus genericus entis rationis, v. g. gradus vniuersalitatis, qui inuenitur in quinq; prædicabilibus, absque eo quod actu cognoscantur propriæ rationes vniuscuiusque: similiter posset cognosci vniuersale, absque prędicabilitate, quæ est passio eius; & prædicabilitas, absque vniuersali: ergo actu daretur genus absque speciebus; essentia absque passionibus; & passio absque essentia.

5 Nihilominus dicendum est necessariò concedenda esse entia rationis. Hæc conclusio est communiter cõsensus Peripateticorum. Qua docuit Arist. 4. Metaph. textu 13. & 14. & lib. 6. textu 8. D. Tho. tùm locis sup. disp. 1. nu. 17. adductis, tùm etiam in 1. dist. 26. q. 2. art. 1. & 1. par. qu. 28. art. 1. vbi Caietanus, & communiter expositores.

Probatur primò, sumpta ratione in cõtrarium, ac sumebat opposita sententia: quia ens rationis est per se, & directè scibile: ergo etiam est intelligibile: & per consequens possibile. Consequentiæ patet: quia scibilitas est quædam specialis, & perfecta intelligibilitas. Antecedens verò latè ostensum est loco citato, vbi probauimus obiectum formale Logicæ esse ens ration s.

Secundò probatur experiẽtia: quia priuationes, & negationes cognoscimus: sed non vt in se sunt: quia sic sunt nihil: ergo cognoscuntur, ac si essent aliquid: ergo tunc, quæ nullum esse habent à parte rei, habent esse obiectiuè in intellectu; quod est ens rationis à nobis intentum.

Tertiò: quia hæc propositio est vera, *animal est genus*: ergo de animali enuntiatur aliquid, quod illi conuenit. Sed non enuntiatur aliquod prædicatum, aut esse reale, vt patet: ergo enũtiatur aliquod prædicatum, aut esse illi per rationem conueniens.

Confirmatur: quia quando distinguimus, quæ à parte rei sunt idẽ; quãdo

iungimus, quæ à parte rei sunt distincta; & quando comparamus ea, inter quæ nullus est ordo realis(quod in rebus tractandis sæpè necessariũ, sæpiùs autẽ vtilissimũ esse experientia ipsa testatur)cognoscimus illa, ac si verè essẽt distincta, vel haberent veram vnionem, aut relationẽ:ergo cognoscimus, quod non est, ac si esset: & per consequens tunc est in intellectu aliquod esse obiectiuè, quod non est in rebus. Hoc autẽ vocamus ens rationis: ergo possibilia sunt, & de facto dantur entia rationis.

6 Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur antecedens. Ad cuius probationem Suarez disp. 54. Metaph. sect. 2. concedit quidẽ ens rationis, eo modo quo est ens, habere causam efficientem sui, id tamen de alijs causis, & maximè de finali renuit concedere. ¶ Immeritò tamen. Nõ est enim cur in entibus rationibus causæ efficienti non correspondeat sua finalis, iuxta generalem doctrinã de connexione harũ causarum. Maximè cum intellectus sæpè formet entia rationis; vt res rectè, & sine errore cognoscat: ad quẽ finem ex natura sua ordinantur intentiones logicales: ergo non solũ cognitio ipsa intellectus, qua formatur ens rationis, habet causam finalem, vt inquit Suarez; sed ipsi etiam enti rationis correspõdet causa finalis sibi proportionata.

De materiali etiam constat: nam vt quæst. sequenti videbimus, ens rationis non est pura denominatio extrinseca; sed ad modum formæ quasi intrinsecè subiecta denominat: vndè res ipsæ denominatæ habent rationem causæ materialis respectu illius. Ipsumq; consequenter erit quasi causa formalis illarũ, & sic non indigebit alia causa formali.

Quare solùm restat respõdere, ad id, quod de causa efficiẽti adducitur in argumento. Cõcedimus ergo ens rationis non habere causam efficientem propriè dictam; quæ scilicet verè, & realiter influat in effectum. Sicut enim ens rationis nõ habet esse verum, & reale, ita etiã non potest esse effectus causæ verè, & realiter influentis. Et ideò non fit per propriã actionem realem, aut etiam per veram, & realẽ emanationem. Sed sicut est ens secundùm quid, & quasi vmbra, & similitudo entis realis: ita etiam secundùm quid dicitur fieri, aut esse effectum, per similitudinem ad ens reale, quatenus ex operatione intellectus res aliter, ac sunt in se, concipientis, intelligitur in illis resultare quoddam esse fictum, quod tantùm habet esse obiectiuè in intellectu.

Quomodo autẽ hoc fieri possit, explicat benè noster Didac. à Iesu. disp. 3. q. 1. distinguẽs in intellectu duplicẽ quasi efficientiam: aliam, qua dicitur facere effectum, & aliã, qua dicitur facere obiectũ. Sit exemplum in verbo mentis: quod quando intellectus primò format per actũ directũ, dicitur facere effectũ: quia tũc verè, & realiter producit illud. Quando verò per cognitionẽ reflexam cognoscit idẽ verbum: dicitur facere illud obiectũ: quia tunc facit, vt id quod erat effectus intellectus, obijciatur cognitioni eius, quod est esse obiectum. Efficientia ergo, qua intellectus dicitur facere effectum, exigit actionem aut emanationem realẽ; quia per illã cõmunicatur effectui verum esse reale. Efficientia verò, qua intellectus dicitur facere obiectũ, prout sic non terminatur ex natura sua ad cõmunicandũ aliquod esse reale: & ideò non exigit similem actionẽ, aut emanationem: sed est pura denominatio extrinseca, quãdo res cognoscuntur secundũ esse, quod habent à parte rei: quando verò intellectus cognoscit eas aliter, ac sunt in se, facit quidem illas obiectum, non præcisè denominando cognitas: sed communicãdo illis quoddam esse fictum, ratione

cuius terminent cognitionem, vt magis constabit quæst. sequenti.

7 Ad 1. respon. concedendo antecedens. Inde tamen non sequitur ens rationis, antequam cognoscatur, absolutè non esse cognoscibile: sed quod non sit priùs cognoscibile, quàm cognoscatur. Hoc autem ideò est: quia actu cognosci est de essentia entis rationis. Quādo verò actus est de essentia entis; potentia ad illum actum non antecedit in illo ente: vt patet in Deo, in quo quia actu existere, aut intelligere est de essentia eius: non antecedit istos actus possibilitas existendi, aut potestas intelligendi.

Ad confirmationem respondet benè nost r Didacus vbi suprà, distinguēdo duplex intelligibile. Aliud, respectu cuius intellectus cognoscitiuus comparatur vt passium; vnde etiam passibilis denominatur: & hoc est, quod fit proximè intelligibile ab intellectu agente, supponiturque actioni intellectus possibilis. Aliud verò est intelligibile, respectu cuius ipse intellectus possibilis potiùs comparatur vt agens: & hoc non potest supponi illius actioni, vt patet; siquidem producitur per illam. Et huiusmodi est ens rationis. Quod consequenter, non tam ratione sui, quàm ratione obiectorum realium, præsupponit operationem intellectus agentis. Sed de hoc redibit sermo, infrà quæstio. 3.

Ad tertium respondetur concedendo sequelam, in qua nullum est inconueniens: quia sicut in entibus realibus prædicata superiora possunt optimè cognosci absque inferioribus; & essentia absque passione; & è contra: ita in his entibus vnum potest esse absq; alio: quia in eis idem est esse, & cognosci; vtpotè quæ recipiunt esse per ipsam cognitionem. Ratio autem vtriusque est: quia inferiora, non sunt de essentia superiorum; neque essentia est de essentia passionis, vel è contra: & ideò in entibus realibus superius potest intelligi absque inferiori, &c. Et in entibus rationis vnum potest absque alio esse. Quia tamen superius est de essentia inferioris: ideò repugnat, quod in entibus realibus inferius intelligatur absque superiori; & quòd in entibus rationis sit absque illo. Ex quo tandem fit, quod licet genus possit esse absque specie; non tamen species absque genere.

QVÆSTIO II.

AN, IN SOLA DENOMINAtione extrinseca, vel in aliquo esse ficto consistat essentia Entis rationis.

8 EX dictis quæstione præcedenti manet etiam aliqualiter explicata essentia entis rationis; sed constabit plenius ex hîc dicendis. Vbi pro tituli intelligentia sciendum est denominationem esse duplicem: aliam intrinsecam; & aliam extrinsecam. Intrinseca est, quæ sumitur à forma existente in ipsa re denominata; extrinseca verò est, quæ sumitur à forma existente in alio subiecto: vt albedo, intrinsecè denominat parietem album: quia existit in illo: sed visio extrinsecè denominat eundem parietem visum: quia non existit in illo, sed in vidente. Quo fit vt eadem forma denominet intrinsecè subiectū, in quo est; extrinsecè verò terminum, quem respicit: vnde in subiecto ponit aliquod esse reale (si forma sit realis) in termino verò nihil reale ponit, quamuis denominet illum realiter tale, vt postea dicemus.

Plura alia circa essentiam denominationis, & denominatiuorum dicēda sunt à nobis in antepręedicamētis. Nunc solum est addendum, quod quamuis, *Denominatio, denominari, denominatiuum,*

& alia

& alia huiusmodi, propriè, & formaliter loquendo, non pertineant ad ordinem rerum, sed potius ad ordinem nominum; siquidem res, non vt res sunt, sed vt nominibus significantur, dicuntur denominari, aut denominatiuæ, vt patet ex diffinitione denominatiuorum ab Arist. tradita loco citato: ac proinde, denominatio ipsa sic pro formali sumpta, sit ens rationis; siquidem est ipsa significatio, vel deriuatio nominis: quamuis inquam hæc ita sint; in præsenti tamē nō loquimur de denominatione in hoc formali sensu, sed materialiter, & vt continetur in ordine rerum, secundùm quod forma tribuendo suum effectum formalem subiecto, vel respiciendo terminum, dicitur intrinsecè, vel extrinsecè denominare illa. In quo sensu, quando forma denominans est realis, verè dicimus denominationem, tam intrinsecam, quàm extrinsecam dari à parte rei: paries enim à parte rei dicitur albus ab albedine sibi inexistente, & à parte rei dicitur visus, à visione existente in animali. Loquendo ergo in hoc sensu inquirit quæstio: an essentia entis rationis consistat in aliqua denominatione extrinseca ab intellectu, vel aliunde proueniente; an potius sit aliquod esse fictum, resultans in obiecto ex ipsa cognitione, illudque ad modum formæ intrinsecæ denominans.

9 Prima sententia, cuius meminit Rub. in tractatu de ente rationis quæst. 2. asserit quamlibet denominationem extrinsecam, à quacumque forma prouenientem esse ens rationis. Iuxta quam sententiam, non solum denominatio, qua res denominatur cognita; sed etiam ea, qua denominatur volita, visa, &c. imo qua res insensibilis, puta columna, dicitur dextra, vel sinistra, & similes, sunt entia rationis.

Probatur primò hæc sententia, quia Deus ex tempore denominatur creator; non à relatione reali in ipso existente: implicat enim aliquid reale ex tempore Deo aduenire, ergo à relatione rationis. Sed sola denominatione extrinseca dicitur creator: ergo relatio rationis est denominatio extrinseca. Prima consequentia patet: quia creator est terminus relatiuus, dicens ordinem ad creaturam: ergo constituitur per aliquam relationem realem, vel rationis.

Secundò, quia denominatio est opus rationis: ergo non datur ante operationem intellectus. Sed denominationes extrinsecæ nihil ponūt in rebus denominatis, præter ipsam denominationem, quam efficit intellectus: ergo sunt entia rationis.

Secunda sententia docet non omnes denominationes extrinsecas esse entia rationis, sed eas tantum, quas res recipiunt ab actu intellectus. Iuxta quā sententiam ens rationis est illud esse cognitum, quod habent res ex eo, quòd à solo intellectu cognoscantur. Ita videtur sentire Durand. in primo d. 29. q. 5. n. 7. Sot. q. 2. vniuersalium, Oña, & alij plures. Quorum aliqui adhuc magis limitant essentiam entis rationis, asserentes non quamlibet denominationem extrinsecam cognitionem, sed illam tantum, quæ conuenit rebus ex eo quòd aliter, ac sunt in se, concipiantur, esse ens rationis.

Fundamentum huius sententiæ est: quia ens rationis est illud, cuius totum esse est obijci intellectui: sed hoc nihil aliud est, quàm denominatio extrinseca cogniti aliter, ac est in se: ergo in hac consistit essentia entis rationis. Probatur minor: quia actu obijci intellectui nihil aliud est, quàm terminare actionem intellectus, seu quòd cognitio versetur circa illud, quod est esse cognitum: ergo quando aliquid ita

obijcitur, seu cognoscitur, vt nihil aliud habeat præter obijci, seu cognosci, totum suum esse erit terminare actionem intellectus, seu esse cognitum. Sed quãdo intellectus cognoscendo rem aliter, ac est in se, attingit quodammodò ipsum nihil: tunc res cognita provt sic, nihil aliud habet, præter ipsum obijci, seu cognosci: ergo in tali esse cognito consistit essentia entis rationis.

10 Dicendum est tamen, quòd essentia entis rationis non consistit in aliqua denominatione extrinseca, etiam ab intellectu proueniente: sed est quoddam esse fictum, seu diminutum, resultans in rebus, dum sunt in intellectu, ipsasque ad modum formæ intrinsecæ denominans. V. g. quandò intellectus naturam humanam à singularibus abstractam comparat, seu cognoscit in ordine ad illa; resultat in tali natura habitudo quædam, seu relatio ad ipsa singularia: quæ cum non conueniat naturæ humanæ, secundùm quod est à parte rei; sed provt ab intellectu concipitur: propriissimè est ens rationis.

Ita sentiunt communiter Doctores. Sumiturque ex Arist. 6. Metaph. tex. 8. vbi ens in anima, seu rationis appellat ens diminutum, vt testatur D. Thom. in 4. dist. 1. qu. 1. art. 4. quæstiunc. 2. Qui etiam planè docuit hanc conclusionem 1. part. quæst. 16. art. 3. ad. 2. & opusculo 52. cap. 1. vbi inquit, *Tunc efficiens rationis, quando intellectus nititur apprehendere, quod non est, & ideo fingit illud, ac si ens esset.* Id etiam colligitur ex primo d. 2. q. 1. art. 3. vbi ait: *Aliquando hoc, quod significat nomen, est aliquid, quod consequitur ex modo intelligendi rem, quæ est extra animam. Et huiusmodi sunt intentiones, quas intellectus noster adinuenit, &c.* Qui modus loquendi frequẽs est in D. Thom. Videatur Sanchez lib. 2. Logica quæst. 2. concluf. 7. vbi ait: *Quod est subuertere totam Logicam, asserere ipsos actus intellectus extrinsecè denominantes esse secundas intentiones, & entia rationis.*

11 Probatur conclusio quoad primam partem: quia ens rationis id vocamus, quod nullum aliud esse habet, nisi esse obiectiue in intellectu, sed ante operationem: intellectus dantur denominationes extrinsecæ (loquendo de denominatione materialiter, & vt continetur intra ordinem rerum iuxta dicta num. 8.) ergo ens rationis non potest consistere in aliqua denominatione extrinseca. Probatur minor: quia Deus dicitur creator, & paries quando videtur ab aliquo animali, dicitur visus, non solum ante operationem intellectus, sed etiam si nullus esset possibilis intellectus in rerum natura: ergo totum esse harum denominationum non est esse obiectiuè in intellectu.

Confirmatur: quia in solum istæ denominationes; sed etiam eæ, quibus res denominãtur cognitæ aliter, ac sunt in se, verè sunt denominationes reales; de quibus verissimè dicitur dari à parte rei: sed hoc manifestè pugnat cum essentia entis rationis: ergo non potest in huiusmodi denominationibus consistere. Minor est manifesta: nam ens rationis condistinguitur contra ens reale, per esse, vel non esse à parte rei: & ideò communiter Doctores reputant absurdum absolutè concedere, entia rationis dari à parte rei. Maior etiam, præterquam quod est D. Th. 3. p. q. 35. a. 5. facilè suadetur: nam Deum esse creatorem, parietem visum, aut rem intellectam etiam aliter, ac est in se, (loquendo de denominatione materialiter in sensu explicato) nihil aliud est, quàm creaturas referri ad Deum, visionem terminari ad parietem, & intellectionem ad rem tali modo intellectam, quæ omnia constat esse à parte rei.

Dices: ergo denominatio extrin-

seca ponit aliquid reale in re denominata. Nam idem videtur esse, asserere, quòd paries est realiter visus: & quòd esse visum est aliquid reale in pariete. ¶ Respondetur negando consequentiam. Dictæ enim propositiones sunt valdè diuersæ: & prima est verissima; secunda autem omnino falsa. Cuius ratio est: quia per primam solùm significatur parietem esse materiam, circa quam operatur potentia; seu esse obiectum eius: quod à parte rei verum est. Secunda autem propositio significat parietem esse materiam in qua, seu subiectum alicuius esse realis in illo ex actione potentiæ resultantis: quòd falsum est. Ex quo patet, quòd reuera prius est rem esse extrinsecè denominatam, vt esse visum parietem, & Deum esse creatorem: quam quòd in re sic denominata intelligamus relationem aliquam rationis. Vnde Deus formaliter loquendo non denominatur creator à relatione rationis, quam in ipso concipimus respectu creaturarum; hæc enim posterior est: sed à reali relatione creaturarum ad ipsum. Et idem proportionabiliter est in alijs denominationibus extrinsecis, etiam in ea, qua res denominatur cognita aliter quàm est in se. Quando enim animal cognoscitur in ordine ad inferiora; quamuis ex tali cognitione resultet relatio rationis, à qua constituitur in ratione generis: tamen formaliter loquendo animal non denominatur sic cognitum ab illa relatione: sed à reali cognitione, qua intellectus cognouit illud cum tali ordine.

12 Per quod facilè probatur secunda pars conclusionis. Tùm quia semel admissa, quòd ens rationis non cõsistat in aliqua denominatione extrinseca; necessariò asserendum est esse aliquod esse fictum resultans in rebus ex operatione intellectus. Tùm & maximè quia omnes relationes rationis, & præcipue secundæ intentiones logicales nullo modo intelligi, aut explicari possunt; si præter istas denominationes extrinsecas, quibus res dicuntur cognitæ, non admittimus istud esse fictum resultans in ipsis rebus, easque quasi intrinsecè denominans: sed eadem ratio est de his entibus rationis, ac de alijs omnibus: ergo asserendum est omnia consistere in isto esse ficto. Minor, & consequentia constant: nullus enim quantum ad hoc distinguit inter secundas intentiones, & alia entia rationis. Maior autem probatur: quia illa esse cognita, seu illæ denominationes extrinsecæ, etiam eæ, quibus res dicuntur cognitæ in ordine ad aliud, præcisè inquantùm sunt denominationes extrinsecè, solum dicunt ordinem ad formam realem, à qua sumuntur: ergo præcisè provt sic non ordinant rem cognitam ad suum correlatiuum. Sed de essentia secundarum intentionum, & cuiuscumque relationis rationis est referre rem cognitam ad suum correlatiuum, vt infra constabit: ergo non possunt essentialiter consistere in denominationibus extrinsecis.

13 ¶ Ex quibus potest facilè describi ens rationis (propriè enim sub his terminis definiri non potest: quia cum sit terminus complexus constans genere, & differentia; potius est definitio quàm definitum) *Ens rationis est, quod solum habet esse obiectiuè in intellectu*, vt definit Auer. 6. Metaph. Comment. 3. vel, vt sumitur ex D. Thom. 1. p. q. 16. art. 3. ad 2. *Ens rationis est, quod cum non sit in rerum natura; accipitur vt ens in ratione.* Ex quo patet, quòd si denominatio extrinseca, quam supra explicuimus, apprehendatur ab intellectu, vt quid existens in ipsa re denominata, verè efficitur ens rationis. Nam cum in re sic denominata nullum esse reale ponat forma denominans: quodcunque esse

ibi apprehenditur, fingitur ab intellectu, & ex consequenti est ens rationis.

Dices etiam denominatio extrinseca, qua res denominatur cognita, nullum esse habet nisi esse obiectiuè in intellectu: ergo illi conuenit deffinitio entis rationis. Probatur antecedens, quia repugnat illud esse cognitum esse extra intellectum, & ibi non esse subiectiuè, aut effectiuè, vt patet ergo tantum est obiectiuè. ¶ Respondetur cum Suar.d.54. Metaph. sect.2.num.13. illud esse cognitum, quod est denominatio extrinseca, potius esse formaliter, & subiectiuè in intellectu, quam obiectiuè. Est enim, vt vidimus, actus intellectus extrinsecè positus in obiecto. Vnde per ipsum actum, quo res aliqua denominatur cognita, non cognoscitur istud esse cognitum, & per consequens nondum est obiectiuè; vsque dum per alium actum cognoscatur, & tunc fiet ens rationis. Ex quo vlterius sequitur, quòd licet aliqua entia rationis fiant per actum directum intellectus, vt postea dicemus; ista tamen, quæ habent pro materia denominationes extrinsecas cogniti, semper fiunt per actum quasi reflexum, vt ex dictis patet.

14 Ad argumenta respondetur ad primum patet ex dictis num. 11. Deus enim formaliter loquendo non denominatur creator à relatione rationis, quæ in illo fingitur respectu creaturarum: sed à relatione reali creaturarum ad ipsum; siquidem ante omnem considerationem nostram verè Deus denominatur creator. Vnde nomen *creator*, non significat pro formali aliquam relationem secundùm esse; sed ipsam substantialem, seu actionem diuinam, secundùm quod terminat relationem creaturarum, seu vt extrinsecè denominatur ab illa. Quod quidem antecedit omnem relationem rationis: atque ita huiusmodi denominationes fundamentaliter tanquam sunt entia rationis.

Ad secundum constat ex dictis supra num. 8. Si enim denominatio sumatur formaliter, vt pertinet ad ordinem nominum, verum est esse ens rationis. Sed hoc non est peculiare in denominatione extrinseca: sed conuenit etiam intrinsecæ, vt ibidem diximus. Si verò denominatio sumatur materialiter, & vt pertinet ad ordinem rerum: sic denominatio extrinseca verè datur à parte rei: & sic fundamendaliter tantùm est ens rationis.

Ad tertium respondetur, quòd quando dicitur totum esse entis rationis consistere in obijci intellectui: non est sensus, quòd ipsum pati, seu attingi rem ab intellectu (in quo consistit denominatio extrinseca) sit essentialiter ens rationis: tale enim obijci, seu attingi verè datur à parte rei: sed sensus est causalis; quod scilicet illud obijci, seu attingi est causa, seu occasio essendi enti rationis: quatenus ex eo, quòd res attingatur ab intellectu aliter, ac est in se, resultat in illa quodam esse fictum, quod quodammodo habet rationem obiecti, & termini. In quo esse ficto, & non in illa passiua attingentia sita est essentia entis rationis. Ad quod explicandum non diximus in diffinitione quòd totum esse entis rationis est obijci; sed esse obiectiuè in intellectu: sic enim melius significatur ens rationis habere rationem obiecti, & termini respectu intellectionis.

QVÆSTIO III.

PER QVAM POTENTIAM, & quo eius actu fiat ens rationis.

15 TItulus quæſtionis non procedit de cauſa propriè dicta, quæ verè; & realiter influat in effectum: hanc enim non poſſe habere ens rationis explicuimus ſupra num. 6. Quare ſolum inquirimus, à qua potentia, & per quem actum fiat, ſeu reſultet ens rationis eo modo, quo fieri, aut reſultare poteſt.

Auctores, qui quæſtione præcedenti aſſeruerunt quamlibet denominationem extrinſecam eſſe ens rationis, conſequenter aſſerunt à qualibet potentia, & per quemlibet actum illud fieri. Imò non ſolùm à potentijs vitalibus, ſed inſuper aſſerunt à ſitu, actione, &c. fieri ens rationis. Cuius ſententiæ eadem ſunt fundamenta, quæ ibidem adduximus & ſoluimus.

Alij plures, qui nobiſcum ſentiunt de natura entis rationis, tenent, non ſolùm intellectum, ſed voluntatem etiam, & imaginatiuam illud efficere: de quorum numero eſt Scotus in 1. diſt. 45. quæſt. vnica. Alij id extendunt ad alios ſenſus internos: alijque diuerſimodè ſentiunt. Nam cum ens rationis habeat eſſe quoddam fictum, facilè Doctores pro ſuo quiſque ingenio diuerſimodè fingunt. Quorum ſententiæ probari poſſunt his argumentis.

16 Primò ratione Scoti: quia illa potentia, quæ ordinat vnum ad aliud, ad quod à parte rei non ordinatur, cauſat in illo relationem rationis: ſed ſæpè voluntas ordinat medium ad finem, ad quem à parte rei non ordinatur, vt cum peruersè ordinat Deum ad creaturam: ergo tunc cauſat in illo relationem rationis. Maior patet: quia relatio ficta, vbi non erat, non eſt ens reale, neque purum nihil: ergo eſt ens rationis. Minor verò probatur: quia amare vnum propter aliud, eſt ordinare vnum ad aliud.

Secundò: quia ſicut intellectus terminatur aliquando ad verum apparens, ſcilicet priuationem, & negationem; ſic voluntas ſæpè terminatur ad bonum apparens nempe peccatum: ſed intellectus ex eo, quòd verſetur circa id, quod non habet veram entitatem, facit ens rationis: ergo pari ratione illud efficiet voluntas; ſi quidem verſatur aliquando circa id, quod non habet veram bonitatem.

Tertiò de ſenſibus idem probatur: quia ſenſus verè operantur circa ſenſibilia in communi: ſed illa prout ſic non ſunt à parte rei: ergo tantum habent eſſe obiectiuè in ſenſibus, & ex conſequenti ſenſus poterit facere ens rationis. Minor, & conſequentia patent. Maior autem probatur: quia ſenſus non ſpecificatur ab hoc, aut illo ſenſibili inadæquato, & particulari; ſed à ſenſibili adæquato, quod eſt ſenſibile in communi, & vniuerſale.

Quartò ſaltem de imaginatiua, ſeu phantaſia hominis id efficaciter probatur: quia illa potens eſt ex duabus rebus tertiam componere, vt patet in inſomnijs; & quando ex auro, & monte format montem aureum: ſed tunc cognoſcit illum ac ſi verè eſſet: ergo facit ens rationis. Minor, & conſequentia conſtant. Maior vero eſt D. Thom. 1. p. q. 12. art. 9. ad. 2. cuius verba poſtea adducemus.

STATVITVR VERA SENTENTIA, & legitimæ eius rationes indagatur.

§. I.

17 PRima concluſio. Solus intellectus poteſt efficere ens rationis.

Sic docent communiter Doctores. Sumiturque ex Arist. 6. Metaph. text. 8. qui, vt rectè notat Caiet. 1. p. q. 28. art. 1. sufficienter se determinasse putauit de ente rationis, quod ibi appellat ens in anima, determinando de ente vero: nulla alia ratione, nisi quia omne ens rationis pertinet, & fit ab intellectu. Idem etiam sumitur ex Diuo Thoma, qui sæpe diuidens adæquatè ens in reale, & rationis, istud appellat conceptionem, quam facit anima, seu intellectus, vt patet 1. part. quæst. 3. art. 4. ad 2. primo d. 19. quæst. 5. art. 1. ad. 1. & alibi sæpè.

18 Hæc conclusio probari solet impugnando alias sententias. Quia tamen similes rationes non sunt ita efficaces: ideò radix istius veritatis altiùs inquirenda nobis est.

Pro quo nota primò intellectum, cum sit potentia cognoscitiua spiritualis, non esse organo affixum. Ex quo fit posse supra se ipsum reflectere, vt rectè notat D. Thom. opusc. 48. tract. 2. c. 1. Quod non solùm verum est de propria reflexione, quando scilicet alio actu distincto reflectitur supra suos actus; sed in quolibet etiam actu directo intellectus inuenitur quasi quidam modus reflexionis, quatenus quodammodo aduertit ad suum actum, aut effectum illius. Non secus ac in quolibet actu directo voluntatis concedunt Theologi cum D. Thom. 1. 2. quæst. 16. articul. 4. ad 3. proportionalem modum reflexionis, inquantum voluntas eligens verbi gratia medium, quodammodò consentit se eligere: & vtitur se ad eligendum, & econtrà.

Ex hac autem quasi reflexione, quæ inuenitur in actibus intellectus, fit vt per eundem actum, per quem intellectus producit ens rationis, cognoscat illud: quia tunc cognoscendo obiectũ, aduertit etiam ad effectum talis cognitionis. Hic autem modus reflexionis omnino repugnat sensibus. Cuius differentiæ ratio à priori sumitur ex latitudine obiecti intellectus, scilicet entis: sub quo continentur, non solùm alia, quæ intellectus cognoscit; sed ipse etiã intellectus, & actus eius: & ideò in omnibus suis actibus, cognoscendo rationem entis, quodammodò cognoscit eosdem actus, aut effectus illius. At verò obiectum cuiuscumque sensus est aliquod particulare ens, sub quo non continetur, neque sensus ipse, neque actus, aut effectus eius: vt patet in visu, sub cuius obiecto, scilicet colore, neque ipse, neque actus eius continentur: & ideò quando videt colorem, nullo modo potest dici; videre, aut aduertere ad seipsum, aut ad suum actum.

19 Secundò nota dupliciter explicari posse, quomodo intellectus cognoscat ens rationis. Primò, si dicamus intellectum ex specie impressa, & expressa, entis realis elicere aliam tertiam speciem impressam repræsentatiuam entis rationis: à qua immediatè procedat cognitio illius. Iuxta quam sententiam, dabitur quidem propria species impressa entis rationis: quamuis semper repræsentet illud cum habitudine ad ens reale, & cum dependentia ab specie impressa, & expressa eius, à quibus fuit extracta. Et hic modus dicendi habet non parum fundamentum in D. Thom. loco citato ex quæst. 12. primæ partis, vbi ait, quòd. *Aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primò conceptis; alias formare possunt, sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis aurei, & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ format rationem speciei, &c.* Per quem modum explicat, quomodò Paulus postquam desijt videre essentiam diuinam, po-

tuit recordari arcanorum, quæ viderat.

Secundò potest id explicari, si dicamus per ipsam speciem impressam entis realis simul cum expressa absque alia inde educta cognosci ens rationis: quia eadem species impressa, quæ primariò repræsentat intellectui ens reale, potest secundariò repræsentare illi ens rationis. Iuxta quam sententiam non datur propria species entis rationis: sed cognitio eius immediatè procedit ab ipsa specie impressa entis realis. Qui etiam modus dicendi habet fundamentum in D. Thom. Nam pluribus locis, quæ affert Masius sect. 3. de vniuersalibus, q. 5. affirmat Deum cognosci per species creaturarum; priuationes per species formarum; potentiam per species actus, &c. atque ita vtramque sententiam esse probabilem, & conformem doctrinæ D. Thom. probat Sanchez libro 1. Logicæ quæst. 19. conclus. 6.

20 Hinc iam facilè intelligitur, & probatur conclusio. Quæ ex primo fundamento sic specialiter suadetur: quia ens rationis est illud, quod nullum aliud esse habet nisi cognosci, seu esse obiectiuè in cognoscente: ergo per eundem actum, per quem fit, cognoscitur: ergo solùm potest fieri à potentia, potente aliquo modo reflectere, seu aduertere ad suum actum, & effectum eius. Sed solus intellectus potest hoc efficere: ergo solus intellectus potest facere ens rationis. Minor, & vltima consequentia constant ex dictis. Primum etiam antecedens supponitur vt certum, etiam apud contrarios: vndè solùm restant duæ priores consequentiæ. Quarum prima probatur: quia si ens rationis solùm habet esse, dum est obiectiuè in cognoscente: ergo quando non est obiectiuè, non habet esse: ergo simul est effectus, & obiectum respectu cognitionis: & per consequens per eundem actum fit, & cognoscitur. ¶ Per quod etiam probatur secunda consequentia: quia si ens rationis per eundem actum fit, & cognoscitur: ergo solum fit à potentia, quæ possit versari circa suum effectum, tanquam circa obiectum. Sed hoc est posse aliquo modo reflectere modo explicato: ergo ens rationis solum potest fieri à potentia, potente sic reflectere: quam ex primo fundamento constat esse intellectum.

21 Ex secundo etiam fundamento sic generaliter probatur conclusio: quia ens rationis est quoddam esse fictum, quasi medium inter purum nihil, & ens reale, vt constat ex q. præcedenti: ergo si cognoscitur per speciem propriam, iuxta primum modum dicendi num. 19. explicatum, solùm potest fieri à potentia, potente ex speciebus entis realis elicere speciem repræsentantem tale esse fictum. Sed nulla alia potentia præter intellectum potest elicere similem speciem: ergo nulla alia potest facere ens rationis. Antecedens, & duæ consequentiæ constant. Minor verò in primis de sensibus externis est manifesta: nullus enim eorum potest ex pluribus speciebus elicere aliam, qua ipse cognoscat, vt constabit in libris de anima. De voluntate etiam ibidem ostendemus non indigere speciebus, vt operetur: nec consequenter posse elicere illas. Vnde solum restat difficultas de sensibus internis, & præcipuè de imaginatiua, seu phantasia: cui hoc videtur tribuere D. Thom. loco citato.

De qua sic probatur minor: quia obiectum adæquatum imaginatiuæ (& idem argumentum fit de alijs sensibus internis) est aliqua determinata species entis realis: ergo dato, quòd possit ex speciebus præconceptis montis, & auri elicere tertiam aliam montis aurei; nũquam tamen talis species pertinget ad

De secunda etiam, & tertia operatione idem probatur: quia relatio, quam dicit pro formali prædicatum ad subiectum, & antecedens ad consequẽs, sunt entia rationis: sed tales relationes resultant ex iudicio, & discursu: ergo iudicium & discursus faciunt entia rationis. Maior satis per se constat: nam prædicatum, formaliter provt sic, dicit habitudinem formæ respectu subiecti, & antecedens habitudinem causæ respectu consequentis: sed à parte rei prędicatum non semper est forma subiecti; neque antecedens causa realis consequentis, vt patet: ergo relatio, quam pro formali dicit subiectum, aut antecedens, non est realis; sed rationis.

Minor verò probatur: quia prædicatum, vt distinguitur à prędicabili, & dicit actum eius, non datur ante iudicium: tum quia per simplicem apprehensionem non cognoscitur animal v.g. vt exercens officium prędicati, sed tantum; vt prędicabile, de quo infra; tum etiam, quia non datur prędicatum absque prędicatione, sicut non datur terminus absque propositione iuxta dicta secundo lib. Summularum: sed prędicatio, & propositio pertinent ad secundam operationem, vt patet: ergo relatio illa, quæ resultat in animali; quando efficitur actu forma, & prædicatum hominis, non potest fieri per apprehensionem: sed per iudicium, cuius proprium est prædicabilia reddere prædicata.

25 Idem etiam patet in argumentatione. Quamuis enim non habeamus distincta nomina ad significandum antecedens, provt est in potentia illatiuum, & provt est actu inferens; & similiter ad significandum consequẽs, provt est in potentia inferibile, & provt est actu illatum: negari tamen non potest, quòd licet relationes, quas dicunt antecedens, & consequens, provt sunt in potentia, vnum illatiuum, & alterum inferibile, possint resultare ex actu iudicij, aut etiam ex apprehensione; tamen antecedens, vt actu inferens, & consequens vt actu illatum, solum cognoscuntur per discursum: ergo relationes, quas dicunt antecedens, & consequens, provt sic non possunt ex alia operatione resultare.

Dices: habitudo, quam dicit prædicatum ad subiectum, etiam vt actu prædicatur, & consequens ad antecedens; etiam vt actu infertur, est quid simplex, & incomplexum: ergo potest cognosci per apprehensionem. Et consequenter per ipsam, & non per alias operationes fient huiusmodi relationes rationis.

Confirmatur: quia quando aduenit secunda, aut tertia operatio intellectus; iam præsupponitur ens rationis factum per primam: ergo aliæ aduenientes operãtur circa illud iam factum, & non efficiunt illud.

Ad argumentum respondetur tales relationes posse considerari, vel quasi in abstracto, seu in actu signato; vel quasi in concreto, & in actu exercito. Priori modo sunt quid incomplexum, & cognosci possunt per apprehensionem: ex qua cognitione resultauit ens rationis pertinens ad primam operationem. Posteriori autem modo sunt quid complexum, & ex consequenti solum possunt cognosci per actum iudicij & discursus.

¶ Ad confirmationem dicimus, quòd licet ens rationis pertinens ad primam operationem sit factum, quando aduenit secunda aut tertia: non tamen facta sunt entia rationis, quæ pertinent ad istas operationes.

SOLVVNTVR ARGVMENTA supra posita, simulque expenditur, quid de phantasia, & cogitatiua hominis dicendum sit in hac quæstione.

§ II.

26 AD Argumenta in principio quæstionis facta respondetur. Ad primum negatur minor. Quoniam, vt docet D. Thom. 1. 2. quęst. 17. art. 1. & probat ibidem Caietan. contra Scotum, ordinare vnum ad aliud non est opus voluntatis, sed intellectus. Tùm quia ordinare proprium est sapientis, vt dicitur libro primo Metaphysic. in principio, & refert D. Thom. in proœmio contra Gentiles. Tùm etiam quia quidquid ordinis est in naturalibus, à ratione proficiscitur, & in illam resoluitur: siquidem opus naturæ est opus intelligentiæ, & quidquid ordinis apparet in electionibus, aut aliis actibus voluntatis, à consilio, & intellectu deriuatur. Cuius indicium est, quòd si intellectus proponit bonum voluntati absque aliqua ordinatione: fertur voluntas in illud absolutè, neque illud potest ad aliud ordinare. Vndè quando voluntas amat vnum propter aliud, non ordinat vnum ad aliud formaliter loquendo; sed iam ordinatum per intellectum dirigit. Ex quo tandem fit voluntatem tantum posse præbere fundamentum proximum relationis rationis, sicut præbent etiam aliæ potentiæ, denominando extrinsecè sua obiecta, vt rectè obseruat. Caietan. 1. part. quæ. 28. art. 1.

Ad secundum similiter respondetur, quòd licet voluntas aliquando tendat in bonum apparens, ac si esset verum bonum; hoc tamen non est: quia ipsa ex se habeat attingere tale obiectum formaliter quatenus apparens est: sed hoc habet ab intellectu, qui bonum apparens apprehendit, ac si verum bonum esset. Vndè ex tali apprehensione, & non ex actu voluntatis causatur ens rationis. ¶ Adde, quòd cum voluntas differat ab intellectu per hoc, quòd iste attrahat ad se res; illa verò feratur in ipsas, vt docet Diu. Thom. 1. part. quæ. 16. art. 1. Indè est, quòd intellectus ex proprio modo operandi habet communicare esse obiectiuum rebus non solùm denominando cognitas, vt facit respectu entium realium; sed fingendo etiam obiectiuam quandam entitatem intra animam, vt apparet in entibus rationis. At verò voluntas, cum potiùs exeat à se ad ipsas res: non potest communicare illis aliquod esse obiectiuum, aut bonitatem, vt per se patet.

27 Ad tertium respondetur sensum distingui ab intellectu penes hoc, quòd huius obiectum est res vniuersalis; illius verò obiectum est quid singulare, vt dicemus in libris de anima. Quare visus verbi gratia (& idem est de alijs sensibus) numquam videt colorem vt sic, sed aliquem singularem colorem: intellectus verò potest cognoscere quamlibet rationem vniuersalem, non cognitis singularibus. Dicimus tamē visum terminari ad colorem in communi, & specificari ab illo: quia albedo, nigredo, & alia obiecta inadæquata visus cōueniunt in ratione communi coloris: & ideò eam assignamus pro obiecto adęquato. Quam differentiam inter sensum, & intellectum explicuit benè Caiet. 1. part. qu. 80. art. 2. dicens obiectum sensus esse vniuersale aduerbialiter; obiectum verò intellectus vniuersale nominaliter: verè enim dicimus, quòd obiectum visus est color vniuersaliter; non verò color vniuersalis. Videatur ibi Caietanus.

Ad quartum respondetur, quod si loquamur de phantasia hominis secun-

dùm se, & secundùm ea, quæ habet intra limites potètiæ sensitiuæ: esto, quod prout sic possit ex duabus rebus tertiam componere, vt planè indicat D. Thom. loco ibi citato, & constat in insomniis, quæ etiam in brutis reperiuntur: adhuc formatio entis rationis est illi denegan-da. Cuius ratio sumitur ex dictis num. 18. quia cum phantasia sit potentia organo affixa, sicut reliqui sensus, habeatque pro obiecto adæquato quandam speciem entis realis: non potest secundùm se, & secundùm ea, quæ habet sibi propria, attingere illud non entis, quòd est in monte aureo, ad modum entis. Quod tamen iuxta ibidem dicta necessarium est, vt fiat ens rationis.

28 Dices: eo ipso, quòd phantasia propria virtute componat ex auro, & monte, montem aureum, aut aliam similem chimeram: attingit sua cognitione totum illud agregatum, ac si esset verum ens reale: ergo quod non est, cognoscit ad modum entis: & per consequens fingit ibi aliquod esse.

Respondetur, quòd loquendo de phantasia secundùm se, non dicitur cõponere chimeram: quia attingat sua cognitione illud aggregatum, formaliter quatenùs est quid compositum, & vnum: aut quia attingat formaliter in ratione obiecti vnionem illam, seu esse fictum, quod intelligitur resultare in partibus componentibus, in quo consistit ens rationis. Sed dicitur eas componere materialiter; quatenùs vna, & eadem cognitione fertur simul supra illas reales entitates partium, quas antea seorsum cognouit. Siue hoc proueniat ex eo, quod species sensibiles, propter aliquam alterationem organi perturbatæ, non repræsenrent res perfectè, vt inter se distinctas: siue ex eo, quòd formetur noua species simul repræsentans illa res. Numquam tamen, neque species impressa, neque expressa phantasiæ ex propria virtute pertingit ad repræsentandum illud non entis, seu illud esse fictum, per quod tales partes formaliter componuntur; sicut pertingit intellectus ratione dicta. Cuius signum est, quòd phãtasia, saltem secundùm se, numquam percipit se decipi in formatione, aut cognitione talis chimeræ; quod tamen percipit intellectus, vt patet.

29 ¶ Diximus: *Loquendo de phantasia hominis secundùm se; & secundùm ea, quæ habet intra limites potentiæ sensitiuæ.* Quia si loquamur de illa, prout subordinatur intellectui, habet aliqualem difficultatem: & multo maiorem in cogitatiua, & reminiscentia: quibus propter maiorem coniunctionem ad intellectum, cõcedunt frequenter Philosophi aliqualiter iudicare, aut discurrere circa singularia. Cui sententiæ consequens videtur, quòd efficiant etiam aliquam propositionem, aut syllogismum; & ex consequenti aliquale ens rationis. Hæc tamen omninò pendent ex dicendis in libris de Anima: ac proindè non possunt hîc plenè explicari. Satis est dicere, quòd si talis coniunctio solùm consistat in eo, quod sensus isti immediatè ministrent intellectui, absque eo, quòd ab intellectu in illos refluat aliqua realis virtus, vt defendunt plures Doctores: ibidem proculdubiò dicẽdum est, ac diximus de phantasia secundũ se sumpta. Non enim per talem coniunctionem extrahuntur isti sensus à propria natura, vt patet.

Si verò per talem coniunctionem refluat ab intellectu in huiusmodi sensus aliqua realis virtus; ratione cuius participent aliquid de ipso intellectu; & possint aliqualiter operari extra propriam sphæram, eliciendo veros actus iudicij, aut discursus, licet imperfectos, vt ex sententia Diu. Thom. & grauissimorum Philosoph. docent rectè

Caiet. 1. 2. qu. 74. art. 4. Bañez. 1. part. qu. 78. art. 4. dub. 2. & alij: sic satis probabiliter posset concedi, sensus istos, præcipuè cogitatiuam, & reminiscentiam per tales imperfectos actus aliqualiter pertingere ad formale propositionis, aut syllogismi: & per consequens aliqualiter efficere ens rationis. Neque hoc præiudicat supra dictis: quia talia entia rationis fierent ab istis sensibus non secundùm quod sensus sunt; sed secundùm quod participant aliquid de intellectu; & sic intellectus ipse esset causa principalis illorum.

30 Nihilominus tamen partem negatiuam longè probabiliorem iudicamus. Et fundamentum est: quia quando ex coniunctione alicuius causæ superioris ad inferiorem, profluit ab illa in hanc virtus, vt possit aliqualiter operari extra suam sphæram; tunc quidem causa inferior ratione talis influentiæ solum potest producere imperfectiores, & faciliores effectus causæ superioris. Cuius optimum exemplum est in sententia valde probabili, quam tradit D. Thom. quæst. 3. de Potentia art. 11. ad 14. & sequuntur plures Doctores, asserentes ab intelligentia motrice deriuari in corpora cœlestia medio motu virtutem quandam intentionalem, vt possint producere viuentia: & tamen ratione talis virtutis, & refluentiæ solum possunt producere aliqua imperfecta viuentia, quorum generatio est facilis. Ergo etiam si ab intellectu refluat in istos sensus virtus explicata; ratione illius solùm poterunt elicere aliquos imperfectos actus iudicij, & discursus secundùm id, quod est in illis faciliùs; non verò secundùm id, quod est ipsi intellectui valde difficile. Cum autem pertingere ad cognoscendum illud esse fictum, quod est formale in propositione, aut syllogismo, sit ipsi intellectui valde difficile, vt constat experientia (propter quod etiam Logica est difficillima, vt docet Diuus Thomas opusculo 70. quæst. 6. art. 1. ad 3.) inde est, quòd quamuis ratione talis refluentiæ concedatur sensibus internis aliqualiter iudicare, aut discurrere; non est tamen illis concedendum pertingere ad formalem propositionis, & syllogismi, & per consequens efficere ens rationis.

¶ Hic solet à quibusdam modernis disputari: vtrum intellectus angelicus, & diuinus faciant entia rationis. Sed quæstio hæc est propria Theologorum, & tractatur ab illis cum D. Thom. 1. part. qu. 14. art. 9. Quæ quia nullo modo est ad Dialecticum institutum necessaria, nō est in præsenti examinanda. Qui voluerit consulat Nazarium loco citato controu. 1. Ioannem Gonzalez disput. 39. Nauarrete controuersia 49. & alios Thomistas.

QVÆSTIO IV.

QVOTVPLEX SIT ENS rationis.

31 IN hac difficultate parua, aut nulla est inter Doctores dissensio; & ideò non est cur eorum sententias referamus. Pro veritatis ergo explicatione primò notandum est, cum Suarez disp. 54. Metaphys. sect. 1. num. 8. ex triplici capite posse oriri formationem entium rationis. *Primò* ex quadam fæcunditate intellectus, ratione cuius potest pro libito ex veris entibus ficta componere, coniungereque partes, quæ in re coniungi non possunt, vt cùm fingit chimeram. Et huiusmodi entia rationis, sicut nullum habent fundamentum in rebus, sed sunt omninò ficta; ita neque sunt doctrinalia, neque scientijs deseruire possunt. Et ideò etiam aliquando inter entia rationis non nume-

rantur: & meritò à nobis omittuntur in præsenti.

Secundò, ex latitudine cognitionis humanæ, ratione cuius se extendere conatur, etiam ad non entia. Sed quia obiectum adæquatum eius est ens, cuius limites transilire non potest: fit, vt quãtumcumque nitatur apprehendere non entia, semper cognoscat illa ad modum entis; & per consequens faciat ens rationis. Et huiusmodi entia rationis semper habent pro fundamento proximo ipsum non ens, seu priuationes, & negationes. Quamuis enim commune sit omnibus entibus rationis, quod à parte rei non existat illud esse fictum, in quo consistunt: tamen non in omnibus ipsum non ens, seu carentia est fundamẽtum proximum, seu id quod cõcipitur. Vt patet in genereitate, quæ non resultat in animali ex eo, quod aliquod non ens apprehendatur ad modum entis; sed ex eo, quod animal consideretur cum ordine ad suas species; quem tamen ordinem à parte rei non habet. Ex quo patet in isto secundo genere entium rationis, proximum fundamentum, seu id quod concipitur, esse non ens: siue id fiat in abstracto, vt quando concipimus cæcitatem ad modum formæ realis; siue in concreto, vt quando concipimus Petrum cæcum: nam tunc etiam fit ens rationis, quatenus cognoscimus illum sub tali carentia, & priuatione visus.

Tertiò, tandem formatio entium rationis potest prouenire ex imperfectione; seu debilitate ipsius intellectus, qui aliquando non potest cognoscere res, prout in se sunt: & ideò illa sæpè comparat ad alias, ad quas re vera non ordinantur. Interdum etiam quia non potest vnico actu comprehendere quidquid est in obiecto; distinguit in illo plura, quæ in re distincta non sunt. Quomodo formantur relationes rationis, quæ consequenter semper habent pro fundamento aliquod ens positiuum, quod cognoscitur cum ordine ad aliud. Per quod istud genus entium rationis distinguitur à secundo, vt per se patet.

32 Secundò notandum est ex doctrina Arist. 4. Metaph. text. 4. & lib. 5. tex. 27. quam explicat D. Tho. eisdem locis, & in primo dist. 13. qu. 1. art. 4. & dist. 28. q. 1. art. 1. ad 2. adiuncta etiam doctrina, quam tradit 1. par. q. 12. ar. 4. ad 2. q. 3. de malo art. 7. & alibi sæpè, negationem posse sumi tripliciter. *Primò* latè, pro quocumque non esse, soletque appellari negatio simplex seu pura: quia dicit meram remotionem, seu absentiam entitatis, neque prout sic determinat sibi, aut connotat aliquod subiectum, in quo sensu ipsum nihil, seu non esse, non homo, non sedens, & similes termini infiniti dicuntur negationes: imò etiam fictiones, seu chimeræ, quia à parte rei nullum habent fundameutum: solent in hoc sensu appellari negationes.

Secundò sumitur negatio minus latè pro remotione, seu carentia entitatis, seu formæ in aliquo subiecto; abstrahendo tamen ab hoc, quod habeat, vel non habeat aptitudinem ad talem formam. Quomodo comprehendit, tam priuationes, quàm negationes propriè dictas. Propter quòd etiam solet frequenter priuatio per negationem definiri; sicque definisse Aristot. testatur D. Thom. dist. 18. citata, & 1. p. q. 16. art. 4.

Tertiò tandem sumitur negatio propriè, & strictè, pro carentia formæ in subiecto inepto ad illam recipiendam: vt equus habet negationem rationalitatis: quia nullam habet aptitudinem ad illam, & generaliter vna species habet negationem alterius propter eandem rationem. Et negatio in hac acceptione opponitur priuationi pro-

priè dictæ, quæ est carentia formæ in subiecto apto nato.

33 Pro cuius maiori intelligentia, tertiò nota tres alias acceptiones priuationis assignari ab Aristot. lib. 5. citato Metaph. text. 27. quas explicat Diu. Thom. dist. 28. citata, & 1. par. qu. 33. art. 4. ad 2. & qu. 9. de potentia art. 7. ad 11. *Prima* est, quando subiectum caret forma, quæ quidem nata est haberi ab aliquo, quodcumque illud sit; sed ipsum subiectum non est aptum habere illam. Quomodo solet dici plantam esse priuatam visu, aut lapidem esse rem mortuam: quia quamuis, neque planta apta nata sit habere visum, neque lapis vitam; visus tamen, & vita nata sunt haberi ab aliquo, nempè ab animali. Quæ acceptio priuationis coincidit cum secunda acceptione negationis supra explicata, & condistinguitur à prima, vt consideranti patebit. Propter quod etiam sæpè distinguunt Doctores priuationem à negatione, per habere, vel non habere subiectum, vt patet in D. Thom. dist. 28. citata & 1. p. qu. 17. art. 4. lib. 5. Metaph. lect. 12. & alibi sæpè.

Secunda acceptio priuationis est, quando subiectum caret forma, quam licet ipsum nequeat habere; nata tamen est haberi ab aliquo sui generis. Quomodo carentia visus in talpa dicitur priuatio, & cæcitas: quia quamuis talpa, vt communiter dicitur, non sit apta nata habere visum; habetur tamen ab aliquo sui generis, scilicet ab alijs animalibus.

Tertia tandem acceptio priuationis est, quando subiectum caret forma, quam ipsum natum est habere, quando, & vbi natum est habere illam; vt tenebræ in aëre, cecitas in cane post nonum diem, & similes. Et hęc est propria acceptio priuationis, vt inquit D. Tho. locis citatis ex dist. 28. & qu. 9. de potentia: contraponiturque tertiæ acceptioni negationis supra explicatæ. Quas in hoc sensu frequentius vsurpant Doctores: & de illis sic sumptis loquimur in præsenti.

34 Tandem nota, quòd tam priuationes, quam negationes, si sumantur pro carentia, seu non esse formæ; sunt quidem à parte rei: non quia à parte rei habeant aliquam entitatem, seu essentiam, vt notauit D. Thom. in 2. d. 37. qu. 1. ar. 2. ad 3. & cap. 1. de ente, & essentia; sed quia à parte rei sunt remotiones, seu carentiæ entitatis, seu formæ. De quo videri possunt Caie. 1. p. q. 48. art. 2. Capreol. in 2. d. 34. q. 2. ad 2. & Ferr. 3. contra gentes, cap. 19. Quomodo priuationes, & negationes formaliter loquendo, neque sunt entia realia, neque rationis, sed potius non entia. Sunt tamen fundamentaliter entia rationis: quia possunt ab intellectu considerari per modum entis: & tunc id, quod à parte rei est non ens, fit ens in anima, seu rationis, vt rectè dixit D. Tho 1. dist. 46. q. 1. a. 2. ad 2. Et hoc modo de priuatione, & negatione loquimur in præsenti.

35 Dicendum est ergo ens rationis habens fundamentum in rebus adæquatè diuidi in carentiam, seu negationem, & relationem. Sumimus hic negationē in secunda acceptione supra explicata, vt comprehendit negationē, & priuationem propriè dictas: sic enim est immediatum membrum diuidens huius diuisionis. Quod claritatis gratia appellamus carentiam: quia hoc nomē æque dicitur de priuatione, & negatione. Ex quo fit hanc diuisionem in re non distingui ab ea, qua communiter diuiditur ens rationis in priuationem, negationem, & relationem; est tamen immediatior illa, & per consequens magis exacta. Quomodo tradit eam D. Tho. q. 21. de veritate ar. 1. dicens:

id quod est rationis tantùm, non potest esse nisi duplex, scilicet negatio, vel relatio. Sicque sumitur ex Arist. 5. Metap. tex. 27. vbi sub communi nomine negationis priuationes, & negationes inter entia constituit: & text. 20. antecedenti relationem rationis insinuat. Pro quo etiam videri potest D. Tho. in 1. dist. 2. q. 2. art. 3. & alibi sæpè.

Ratio sufficientiæ huius diuisionis patet ex dictis: quia formatio entium rationis non potest ex alio capite prouenire, nisi ex tribus illis enumeratis: ergo omnia entia rationis, vel sunt merè fictiones, & chimeræ, quæ nullum habent fundamentum; vel sunt carentiæ, & relationes, quæ tale fundamentum habent. Quod autem in has adæquatè diuidatur ens rationis habens fundamentum, ex ipso potest sic facilè probari: quia, vel proximum fundamentum, quod nititur intellectus cognoscere, est aliquod non ens, seu remotio entitatis; vel aliquod ens positiuum: si primum, ens rationis inde resultans erit carentia, seu negatio communiter dicta, vt patet; si autem secundum, vel cognoscitur tale ens, sicut est à parte rei, & per se ipsum; & sic nullum fit ens rationis: vel cognoscitur per cõparationem, aut ordinem ad aliquid aliud, quod à parte rei nullum talem dicit ordinem: & sic fit relatio rationis.

Vtrumque explicatur exemplo denominationis extrinsecæ. Si enim intellectus nitatur cognoscere illud esse visum, resultans ex visione animalis, quod à parte rei nihil est in pariete, apprehendatque, vt aliquid in eo existens; proculdubio ens rationis inde resultans non est relatio, sed carentia, seu negatio; siquidem ibi non ens apprehéditur per modum entis absoluti in pariete existentis. Si verò intellectus nitatur cognoscere ipsum parietem, quatenus est obiectum actu terminans visum; tunc refert illum ad potentiam, & causat relationem rationis; quia à parte rei, licet potentia referatur ad obiectũ; obiectum tamen non refertur ad potentiam.

36 Contra assignatam doctrinam duobus modis possumus insurgere. Primò: quia omne ens rationis videtur relatio: ergo male assignatur prædicta diuisio. Probatur antecedens: tùm quia ipsæ priuationes, aut negationes non fiunt entia rationis sine habitudine ad aliud; priuatio enim alicuius est priuatio, & idem est de negatione: tùm & maximè: quia omnia entia rationis ex eo, quòd totum esse eorum sit cognosci, dicunt essentialem ordinem ad intellectum cognoscentem: ergo omnia sunt relationes rationis.

Secundò: quia plura alia sunt entia rationis præter enumerata: ergo diuisio est insufficiens. Probatur antecedens: quia præter chimeram, & alia monstra rationis, quæ fingimus in prædicamento substantiæ, possumus in alijs prędicamẽtis formare entia rationis habentia à parte rei fundamentum: vt cum concipimus spatium imaginarium per modum cuiusdam extensionis, & inane illud, quod apprehendimus supra cœlum empyreum, per modum loci continentis illud: item cum concipimus denominationem visi, aut cogniti in re denominata per modum cuiusdam passionis, & sic de alijs prædicamentis: ergo vltra priuationes, aut negationes, quæ apprehenduntur per modum qualitatis; & relationes rationis, quæ apprehenduntur ad modum relationis realis, dantur alia entia rationis ad modum aliorum prædicamentorum.

37 Ad primum respondetur negando antecedens. Ad cuius probationem dicitur habitudinem, quam priuatio, & negatio dicunt ad subiectum, &

formam: & quam omne ens rationis dicit ad intellectum, esse tantùm relationem secundùm dici, seu transcendentalem. Non enim per illam dicuntur esse alicuius sicut termini; sed sicut subiecti, formæ, seu principij. Quod non tollit, quin priuatio, & negatio constituant speciale genus entis rationis quasi absolutum, & condistinctum à relatione rationis, quæ intra limites entis rationis suo modo est relatio secundum esse, & prædicamentalis, vt suo loco videbimus. ¶ Adde, quòd si intellectus in ipso ente rationis, quod est priuatio, aut negatio, rursus cognoscat illum transcendentalem ordinem, quem habet; proculdubio efficiet veram relationem rationis: quia tunc comparat vnum alteri, & cognoscit respectum secundùm dici, seu transcendentalem ad modum prædicamentalis: quod sufficit, vt fiat vera relatio rationis; siquidem eius fieri est cognosci.

Ad secundum, omissis quorundam solutionibus, inter quos videri potest noster Didacus disput. tertia, quæstione quinta; breuiter respondetur, entia rationis, quæ in illis, & similibus casibus fiunt, sufficienter reduci ad aliquod ex enumeratis. Si enim spatium imaginarium, quod argumentum inducit, concipiatur intra latera alicuius corporis vacui, est vera priuatio, vt patet ex definitione vacui ab Aristotele tradita quarto Physicorum. Si verò concipiatur extra omne corpus continens, vt est inane illud, quod apprehenditur extra cœlum empyreum, est pura negatio. Quòd si vacuum illud, aut inane sic conceptum, comparemus ad aliquid aliud, per modum continentis ad contentum; tunc fiet relatio rationis. Et idem proportionabiliter est de denominatione extrinseca, vt num. 35. explicuimus.

38 Consultò omittimus quandam doctrinam, quam aliqui in præsenti adducunt ex Diu. Thom. 1. parte, quæst. 28. artic. 1. quoniam commodiori, & proprio loco, cap. scilicet de relatione, eam exponendam reseruamus. Vt autem omnia, quæ ad ens rationis pertinent, quantum in nobis est, completa relinquamus: obseruandum est ens rationis vniuersalissimè sumptum esse transcendens respectu suorum inferiorum. Cum enim eorum differentiæ non sint omninò nihil, neque entia realia: necessariò asserendum est esse entia rationis: & ex consequenti ens rationis includi in illis. Ex quo rursus sequitur non dari vnum supremum genus entis rationis: sed possumus ex dictis tria quasi prædicamenta constituere, scilicet fictionem, carentiam, & relationem.

Primum genus est in infinitum multiplicabile, iuxta infinitas combinationes, quas intellectus potest fingere inter partes diuersarum specierum: & ideò relinquendum est. ¶ Carentia etiam, seu negatio communiter sumpta immediatè diuiditur in priuationem, & negationem propriè dictas, vt supra diximus. Quæ etiam subdiuiduntur, iuxta diuisionem formarum, quarum sunt carentiæ; & per consequens diuagantur per omnia prædicamenta, propter quod etiam, vt alienæ relinquendæ sunt. ¶ Tertium verò genus, scilicet relatio rationis, quia magis accedit ad institutum Dialecticum; sic potest definiri: *Est ens rationis ex aliqua intellectus comparatione resultans.* Relatio enim rationis, vt ipsum nomen indicat, non potest intelligi absque intellectu plura extrema comparante. Nomine autem comparationis in præsenti intelligimus quamcumque cognitionem rei cum ordine ad aliam. In quas verò species relatio rationis diuidatur commodius

modiùs explicabimus quæstione sequenti.

QVÆSTIO V.

QVID SIT SECVNDA INTENTIO Logicalis, & quæ eius proprietates, & species.

39 Examinatis de ente rationis in communi ijs, quæ necessaria sunt ad cognoscendas secundas intentiones, quæ sunt obiectum Logicæ: tempus est vt de ipsis disputemus. Sed antequam ad vnamquamque in speciali descendamus: ad calcem huius disputationis de illis in generali, quæ necessaria visa fuerint, breuiter præmittemus. Qui plura voluerit consulat Herueum tract. de secundis intentionibus, Masium sect. 4. de Vniuersalibus, Sanch. lib. 2. Logicæ, Carolum Billeum in opere de secundis intentionibus, & alios.

Primò, ergo sciendum est, quod *intentio* in communi sua significatione dicit tendentiam in aliud. Aliter autem à Theologis, & Philosophis; & aliter à Dialecticis vsurpatur. Apud illos significat actum voluntatis circa finem; & aliquando etiam ipsum finem: vt cum dicimus, mea intentio in prædicando est salus animarum. Dialectici verò sumunt intentionem, quatenùs sonat attentionem quandam: iuxta quod solet dici, pluribus intentus minor est ad singula sensus: idest pluribus attentus: & ideò nomen intentionis tribuunt actibus intellectus, cuius proprium est attendere. Sed quia sæpè nomina ipsa actuum applicari solent obiectis eorum: ideò nomen intentionis non rarò vsurpant Dialectici pro obiectis actuum intellectus: distinctionis tamen gratia actus ipsos appellant intentionem formalem; obiecta verò intentionem obiectiuam.

40 Harum vnaquæque in primã, & secundam diuiditur, ex eo quod intellectus potest dupliciter versari circa res. Si enim cognoscat eas secundùm id, quod habent à parte rei, vt quando cognoscit hominem esse animal, aut equum esse hinnibilem: tunc ipse actus cognoscens dicitur prima intentio formalis; res verò cognita dicitur prima intentio obiectiua: & nomina sic significantia res dicuntur nomina primæ intentionis, vt *homo, equus*. Si verò intellectus cognoscat res, non secundùm ea, quæ conueniunt illis à parte rei; sed secundùm ea, quæ habent ab operatione eiusdem intellectus; vt quando cognoscit animal esse genus, aut hominem esse speciem: tunc ipse actus cognoscens dicitur secunda intentio formalis; res verò cognita secundùm illud esse, quod habet ab intellectu, dicitur secunda intentio obiectiua: & nomina significantia res secundùm tale esse, dicuntur nomina secundæ intentionis, vt *genus, & species*. Quamuis autem hæc ita sint; vsu tamen receptum est, vt prima, & secunda intentio sic absque addito prolatæ, pro obiectiuis ferè semper vsurpentur.

Ex quibus apparet, quod secunda intentio obiectiua semper est ens rationis: vtraque verò formalis, vtpotè actus intellectus, semper est ens reale: prima etiam intentio obiectiua (quidquid dicat Herueus vbi suprà, quem rectè impugnant Caiet. cap. de specie, Soto q. 3. Vniuersalium, & Mas. loco citato, q. 2.) absolutè loquendo, etiam est ens reale: quia si ante formationem entis rationis necessariò supponitur cognitio entis realis, vt suprà nu. 19. probatum est: ergo attentio, seu intentio obiectiua, quæ absolutè, & simpliciter est prima; necessariò est ens reale. Verum est aliquando contingere, præsertim in prædicabilibus,

secundas intentiones materialiter acceptas, ab alijs secundis intentionibus denominari: sed tunc priores secundùm quid tantùm denominantur primæ, comparatione posteriorum superuenientium: quia respectu earum induunt conditionem, & officium primarum. Ex quo etiam fit intentiones istas non esse multiplicandas secundùm numerum, ita vt appellentur tertiæ, & quartæ. Si enim, quando vna secunda intentio denominatur ab alia, induit rationem primæ; illa alia superueniens non rectè dicetur tertia, sed secunda.

41 Secundò notandum est plures esse relationes rationis præter illas, quæ considerantur à Logico, vt disp. 1. n. 26. notabamus. Nam præter eas, quas ibidem adduximus manifestum est, tùm ea, quæ considerat Grammatica, vt pronomen, participium, declinatio, & cætera, quæ pertinent ad orationis congruitatem; tùm etiam ea, quæ considerat Rhetorica, vt exordium, epilogus, sinecdoque, & alia, quæ ad orationis ornatum pertinent, pro formali significare relationes rationis: quæ tamen vt patet non continentur sub obiecto Logicæ. Quare explicandum restat, in quo differant relationes rationis, quas Logica speculatur, nempè definitio, propositio, subiectum, syllogismus, &c. ab illis, quas considerant Grammatica, & Rhetorica. In quo parum videmus immorari Doctores; cum tamen in hoc sita sit intima obiecti Logicæ penetratio.

Plena harum relationum cognitio pendet ex dicendis in prędicamentis de relationibus realibus, per ordinem ad quas relationes rationis cognoscuntur. Ibi distinguemus in vnaquaque relatione, relationem ipsam, fundamentum eius, rationem fundandi, & interdum conditionem sine qua non: vt in patre paternitas est ipsa relatio; substantia patris est fundamentum, & (iuxta aliquorum sententiam) potentia generatiua est ratio fundandi; generatio verò ipsa est conditio, sine qua non.

42 Hæc ergo omnia suo modo debent inueniri in relationibus rationis. Nam relatio creatoris, v. g. quam in Deo concipimus ad creaturas, habet pro fundamento ipsam substantiam diuinam; pro ratione verò fundandi possumus assignare attributum omnipotentiæ: ipsa enim est ratio, propter quam Deo tribuimus talem relationē: & tandem in hac, & similibus relationibus cognitio nostri intellectus est cōditio sine qua nō: si enim illa non esset, omnipotentia nō intelligeretur fundare talem relationem. Quod autem nostra cognitio non sit ratio fundandi hanc relationem, patet: quia quamuis relatio creatoris fiat effectiuè à cognitione; ipsa tamen cognitio non se habet ex parte fundamenti, vt ratio recipiendi talem relationem. Non enim ideò Deus fundat per intellectum relationem creatoris; quia cognitus est: sed quia est omnipotens, & produxit creaturas: ac proinde omnipotentia ipsa, & non cognitio nostra, est ratio fundandi talem relationem.

Quia ergo specificatio, & distinctio relationum realium colligitur benè ex rationibus fundandi, vt suo loco ostendemus: ideò hæc etiam erit congrua via ad inuestigandam specificam constitutionem, & distinctionem nostrarum relationum: & per consequens hinc petenda est prima diuisio relationis rationis. Aliquæ enim sunt, quæ immediatè fundantur ab intellectu supra aliquod ens reale, vt patet in relatione creatoris, quam explicuimus; in similitudine, quam in essentia habent personæ diuinæ; & alijs huiusmodi. Aliæ

verò sunt relationes rationis prædictis immaterialiores, quarum ratio fundandi non est aliqua entitas, aut perfectio realis; sed denominatio extrinseca, præcipuè quæ sumitur, vel à voluntate imponente vocibus significationem, vel ab intellectu cognoscente rerum veritatem. Et huiusmodi sunt relationes rationis, quas considerant Grammatica, Rhetorica, & Logica.

43 Quod satis demonstrant subiuncta exempla. Nam in Grammatica declinationes nominum, aut verborum coniugationes, quas diximus esse relationes rationis, non fundantur immediatè supra entitatem realem vocum; sed supra illas iam ad significandum deputatas ex libera imponentium voluntate. Vnde ratio fundandi non est ipsa entitas vocum; sed impositio passiua earum, seu denominatio extrinseca à voluntate imponente, quod idem est.

Similiter exordium, tropus, figura, & aliæ relationes, quas considerat Rhetorica, non solùm præsupponunt impositionem vocum, vt patet: sed requirunt etiam ex parte rationis fundandi ipsam congruitatem, quam intendit Grammatica. Postquàm enim Grammatica ordinat voces significatiuas in forma orationis congruæ: deinde Rhetorica exornat, & reddit orationem pulchram. Per quod duæ istæ artes, & relationes rationis, quas considerant, essentialiter inter se distinguntur, vt consideranti patebit.

Tandem idem cernitur in relationibus logicis. Nam genereitas, qua animal refertur ad suas species, non fundatur immediatè supra entitatem realem, ita vt ipsa perfectio realis animalis sit ratio fundandi; sed supra talem entitatem, quatenùs cognita est. Non enim animal ex eo præcisè, quod sit viuens sensibile, est immediatè capax genereitatis; sed ex eo quòd sit cognitum sine speciebus, seu abstractum ab illis, vt infrà disput. 3. nu. 61. ostendemus. Et idem est de alijs relationibus logicalibus, quibus quia commune est fieri per actum reflexum: commune etiam est fundari immediatè supra cognitionem passiuam, seu denominationem extrinsecam cogniti. Quæ doctrina est expressa D. Thom. in 1. dist. 2. qu. 1. art. 3. de potentia qu. 7. art. 11. & opusc. 48. c. 1. cuius verba adducemus loco citato.

44 ¶ Ex quibus plura iam licet inferre. Hinc enim primò intelligitur, quare relationibus logicalibus vniuersaliter conueniat, vt propria passio esse veritatis ostensiuas, vt suprà disp. 1. num. 30. tetigimus: cum tamen id non habeant relationes Grammaticæ, aut Rhetoricæ. Quod significarunt antiqui Dialectici in illo versu, quem refert Flandria 1. Meth. qu. 8. artic. 6.

¶ *GRA. loquitur, DIA. vera refert: RHE. verba colorat.*

Gra. idest Grammatica: *Dia.* idest Dialectica: *Rhe.* idest Rhetorica. Nascitur inquam hoc ex eo quod, cum in relationibus logicalibus cognitio passiua sit ratio fundandi: non solùm relationes ipsæ, sed etiam ratio fundandi, ex qua tota relationis essentia pendet, est intra ipsum intellectum; quod non habent aliæ relationes dictæ: & ideò relationum logicalium notitia, & non aliarũ per se, & intrinsecè iuuat ad penetrandum intellectum, & modum operandi eius. Cum autem propria veritas reperiatur in intellectu, & ab eo deriuetur ad res, vt docet D. Thom. 1. p. q. 16. art. 1. & ostendemus in libris de Anima: inde tandem fit solas relationes logicales, quæ per se notificant proprium modum operandi intellectus, esse veritatis ostensiuas.

Ex quo vlteriùs sequitur, solas has relationes propriè appellari secundas intentiones. Cum enim secunda intentio formalis sit quasi secunda attentio rei: tunc aliqua relatio rationis propriè est secunda intentio obiectiua; quando fundatur supra rem, secundùm quod cognita est; quod proprium est relationum logicalium. Cum quo tamen stat, quod nomen secundæ intentionis sæpè Dialectici extendant ad omnia entia rationis; vt quando terminum diuidunt in terminum primæ, & secundæ intentionis: quia in omnibus entibus rationis quodammodò inuenitur secunda attentio, secundùm quod præsupponunt cognitionem entis realis, vt suprà nu. 19. notauimus. Sed hæc acceptio secundæ intentionis valde impropria est, vt ex dictis constat.

45 ¶ Secundò infertur, quomodo possit vtcumque ordinari arbor relationum rationis: (omnes enim comprehendere iuxta regulas diuisionis essentialis est ferè impossibile.) Primò ergo relatio rationis diuiditur in eam, cuius ratio fundandi est aliquod ens reale; & in eam, cuius ratio fundandi est denominatio extrinseca. Sub primo genere continentur, quæ per se non pertinent ad aliquam facultatem rationalem, vt relatio creatoris, similitudo inter diuinas personas, relatio, qua Antichristus dicitur posterior Adam, & aliæ similes.

Secundum genus continet illas relationes, quæ sunt obiectum per se alicuius facultatis rationalis. Ex qua parte (omissis alijs, quæ sunt in isto genere) potest diuidi in eas, quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca à voluntate imponente significationem; & in eas, quarum ratio fundandi est denominatio extrinseca ab intellectu cognoscente. Hoc secundùm genus propriè dicitur secunda intentio, estque obiectum adæquatum Logicæ. Primum verò genus subdiuiditur in relationes Grammaticæ, & Rhetoricæ tanquam in species subalternas, quarum vnaquæque continet plures species, quas explicant Grammatici, & Rhetores; ad quos hoc tanquam proprium remittimus.

46 Relatio logicalis, seu secunda intentio propriè dicta diuiditur prima diuisione in tria genera, iuxta tres operationes intellectus, à quibus res possunt denominari cognitæ: nempè in secundas intentiones, quæ præsupponunt apprehensionem, & dirigunt illam; & in eas, quæ præsupponunt, & dirigunt iudicium; & in eas, quæ præsupponunt, & dirigunt discursum. Iuxta quam secundarum intentionum diuisionem, suprà disput. 1. numer. 83. Logicam diuisimus in tres partes.

Primum genus plures continet intentiones, quas sic possumus ordinare. Aliæ enim sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt subjicitur alteri: & ab his res denominantur subjicibiles. Aliæ verò sunt, quæ consequuntur apprehensionem rei, vt de alia prædicatur; à quibus res denominantur prædicabiles. Subjicibile diuiditur eadem proportione, ac prædicabile: quia vt cap. de differentia ostendemus, vnicuique prædicabili respondet proprium subjicibile: vnde ex diuisione prædicabilis potest sufficienter colligi diuisi subjicibilis.

Prædicabile ergo diuiditur in prędicabile de vno tantùm, vt in diuiduū; & in prædicabile de pluribus, scilicet vniuersale, seu vniuocum. Sub primo membro continetur etiam prædicata æqualia, vt quando differentia prædicatur de specie: tunc enim non prædicatur de pluribus, neque respectu illius

est vniuersalis, vt ostendemus cap. de differentia. Ad secundum verò, scilicet vniuersale, pertinet reductiuè analogia, aut etiam æquiuocatio: quæ licet simpliciter sint relationes, & intentiones rationis; sunt tamen secundum quid vniuersalitates: quia non in rebus ipsis, sed in nominibus tantum fundantur, vt suo loco dicemus. Deinde vniuersale diuiditur in quinque vniuersalia, scilicet genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens. Quæ sunt species infimæ: vbi consequenter sistit diuisio secundarum intentionum, quæ consequuntur apprehensionem.

47 Secundum genus secundarum intentionum, illarum scilicet, quæ supponunt, & dirigunt iudicium, potest nomine incomplexo appellari propositio: diuiditurque essentialiter in affirmatiuam, & negatiuam, vt ex Aristot. & Diu. Thom. ostendimus lib. 2. Institutionum, cap. 3. Quæ etiam sunt species infimæ: nam aliæ propositionis diuisiones, vel sunt analogi in analogata, vel subiecti in accidētia, aut etiam accidentis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tertium tandem genus secundarum intentionum potest nomine incomplexo appellari argumentatio; diuiditurque in syllogismum, & inductionem, iuxta ea, quæ 3. lib. Summul. cap. 3. diximus. Ex quibus inductio diuiditur in ascensum, & descensum: & syllogismus in tres figuras; & vnaquæque in suos modos. Qui etiam sunt species infimæ sumpti formaliter pro secunda intentione: nam aliæ diuisiones syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum; in singularem, & vniuersalem; in categoricum, & hypoteticum; & similes sunt accidentis in subiecta, vt ibidem diximus.

Tandem nota, quòd licet secundæ intentiones, vtpotè accidentia quædam rationis, collocentur in prædicamento in abstracto, & non in concreto, sicut de accidentibus realibus dicemus in anteprædicamentis: defectu tamen nominum abstractorum, vel quia non sunt ita vsitata, aliquando vsi sumus nominibus concretis, qualia sunt subijcibile, prædicabile, genus, species, propositio, argumentatio, syllogismus, &c. Sed sumenda sunt in abstracto pro secundis intentionibus, quas pro formali significant; vt ita exactior sit earum coordinatio. Quam vt ipsis oculis intuendam proponas: facilè ex dictis poteris ad formam arboris redigere.

PORPHYRII ISAGOGE

DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

SOLENT Commentatores Auctoris, in cuius librum Commentaria parant, nomen, vitam, operis inscriptionem, vtilitatem, methodum, & obiectum suis Commentarijs præfigere. In his nos altiora petentes non immorabimur.

Autheris nomen fuit Porphyrius, cuius vitam, & mores, patriam, & genus Soto hic, & Recentiores, ex Bolaterrano docent. ¶ Opus inscribitur isagoge, seu introductio simpliciter, & absque aliquo alio; vel per antonomasiam, vt vult Ammonius, vel quia res, cuius erat introductio, nota erat Crisaorio, cui Porphyrius tractatum hunc remisit. ¶ Eius vtilitas est maxima: nam vniuersalium cognitio simpliciter est necessaria ad exactam prædicamentorum notitiam comparandam. Licet autem posset simul cum illis tradi; commodiùs tamen, & vtilius à Porphyrio in formam isagogæ redacta est. ¶ Methodus est facilis, & modo introductorio, definiendo, diuidendo, singulaque exemplis illustrando, vt tyronibus expediebat.

Obiectum (quidquid alij dicant) est vniuersale in communi, sumptum pro secunda intentione, non pro natura denominata, aut aggregato ex vtroque: sic enim est ens per se, & pars obiecti adæquati Logicæ, vt constat ex diuisione eius paulò ante adducta: vnde non est cur in hoc ampliùs immoremur. Solùm est aduertendum Porphyrium, & Dialecticos frequentiùs tractare de hac, & alijs intentionibus logicalibus significatis in concreto; non quia Logica per se, & ex æquo consideret, tam intentiones, quam res, quæ ab eis denominantur; aut quia de aliquo ex vtrisque aggregato sit, vt rectè notauit Caiet. cap. de genere part. 2. in solutione ad vltimum: sed quia notitia secundarum intentionum non omninò propter se quæritur; sed propter res, quarum cognitioni deseruiunt, vt diximus sup. disput. 1. num. 70. & ideò de illis, non tam in abstracto, quàm in concreto significatis disputatur: quia nomina concreta significant formas connotando subiectum, vt constabit infra disput. 4. In quo etiam sensu dixit benè Auic. Logicam esse de secundis intentionibus adiunctis primis: id est, de intentionibus formaliter; de rebus verò materialiter, & denominatiuè, vt explicat Caiet. loco citato.

Diuiditur integer liber in tres partes. Prima continet proœmium. Secunda de singulis quinque vniuersalibus per quinque capita disserit. Tertia omnia simul comparat, & in quibus conueniant, in quibusve differant; sexto, & finali cap. absoluit. Sic partitur hunc librum Ioan. Argyrop. cuius translatione, tam circa Porphyrium, quàm circa Arist. frequentiùs vtemur; eo quòd communiùs circumferatur.

PROOEMIVM PORPHYRII

SVMMA TEXTVS.

PRIMO proponit Porphyrius necessitatem huius tra-
2 ctatus ad notitiam prædicamentorum acquirendam. Deindè ostendit materiam de qua acturus est, enumerans quinque vniuersalia, scilicet genus, differentiam, speciem, proprium, & accidens. Et tandem faciliores quæstiones, altioribus relictis, explicare pollicetur. Appellat autem altiores, quæ maiori indigent inquisitione, quàm vt à tyronibus percipi possint. De quarum numero (inquit) sunt an vniuersalia in re subsistant, vel in sola intellectus notitia: an corporea sint, vel corporis expertia: an separata, vel in sensibilibus posita.

Notationes circa textum.

QVAM sit necessaria prædicabilium cognitio ad prædicamentorum notitiam comparandam, inde satis liquet: quia prædicamentum, vt omnes communiter definiunt, est series, seu coordinatio prædicabilium secundùm debitam subiectionem, vel prædicationem: ergo prædicabilia sunt partes prædicamentorum: ac proindè illorum notitia valdè conducet ad horum cognitionem.

Iam verò circa hoc Porphyrij proœmium disputant Doctores de vniuersalibus in communi, mouentes non solùm eas quæstiones, quas Porphyrius tractare recusauit; sed & alias plures his adhuc altiores: quòd Cano lib. 9. de Locis cap. 9. laudat; Soto tamen aliquas inuitus tractat. Sed re vera materia est summè necessaria; & ex ea pendent ferè omnia, quæ tractantur in Logica: vnde nobis etiam erit ignoscendum, si morem nostri temporis sequentes easdem quæstiones pertractemus. Quas distinctionis gratia ad duas disputationes reducemus, in priori colligentes, quæ pertinent ad essentiam vniuersalis, tam ex parte materiæ, quàm ex parte formæ: vt posteà in sequenti de passionibus eius disputemus.

Pro his autem, & alijs infra tractandis, aduertendum duximus sæpiùs vsuros esse nominibus apud Latinos non ita vsitatis: quia summè sunt necessaria ad penetrandas res, de quibus disputatur. Et ideò, quamuis minus Latina; non sunt tamen fastidiosè contemnenda: quia vt benè inquit August. 4. de Doctrina Christiana, cap. 11. *Quid obest clauis lignea, si per eam id, quod volumus, aperire licet.*

DISPVTATIO TERTIA,
de Eſſentia vniuerſalis.

VT Confuſio, quam *vniuerſalis* nomen afferre poteſt, au-
3 feratur, percipiamuſque, de quo vniuerſali ſit nobis in præſenti ſermo: notandum eſt vniuerſale primò diuidi in complexum, & incomplexum. Complexum eſt principium illud generale, ſeu propoſitio vniuerſalis, in qua veritates alicuius ſcientiæ fundantur: & generaliter omnis propoſitio ſigno vniuerſali affecta dicitur in hoc ſenſu vniuerſale. De quo non agimus in præſenti.

Vniuerſale incomplexum eſt, quod voce ſimplici ſignificatur, & eſt ſic vnum, vt dicat aliquem ordinem ad plura: vnde ex diuerſitate huius ordinis ſumuntur diuerſæ acceptiones vniuerſalis incomplexi. Primò enim poteſt aliquod vnum habere ordinem ad plura vt cauſa eorum; & hoc appellatur *vniuerſale in cauſando*; cuiuſmodi eſt Deus, & aliæ cauſæ vniuerſales. Secundò, vt exemplar, & ſimilitudo eorum, appellaturque *vniuerſale in repræſentando*: & huiuſmodi ſunt idea artificis, ſpecies intelligibiles, & generaliter omnes actus intellectus, quibus cognoſcuntur naturæ communes: omnia enim hæc ſunt exemplar, & ſimilitudo plurium, vt patet. Tertiò aliquid poteſt comparari ad plura, vt ſignum eorum: & huiuſmodi ſunt voces communes; quæ quia plura ſignificant, dicuntur *vniuerſales in ſignificando*.

Quartò tandem aliquid poteſt reſpicere plura vt exiſtens in illis; vnde oritur, quòd de eis prædicetur: cuiuſmodi eſt animal, & aliæ naturæ communes, quæ verè exiſtunt in ſuis inferioribus, & de illis prædicantur. Et hoc appellatur *vniuerſale in eſſendo*, ſeu *in prædicando*, eſtque ſimpliciter, & abſolutè vniuerſale: nam alia enumerata entitatiuè, & ſimpliciter ſunt ſingularia, vt per ſe conſtat; ſolúmque dicūtur vniuerſalia: quia cauſant, repræſentant, vel ſignificant plura, quod eſt eſſe vniuerſale ſecundùm quid.

Aliis ergo acceptionibus relictis, ſolùm diſputamus in præſenti de vniuerſali in eſſendo, ſeu in prędicando: quod ſolet etiam appellari *vniuerſale Logicum*: quia continetur ſub obiecto Logicæ. Differunt autem vniuerſale in eſſendo, & in prædicando, tanquam eſſentia, & paſſio: quia ex eo, quòd aliquid ſit in multis, ſequitur poſſe de illis prædicari. Propter quod etiam Ariſtot. vniuerſale logicum interdum definit per eſſe in multis; interdum verò per prædicari de illis, vt magis infra conſtabit.

QVÆSTIO

QVÆSTIO PRIMA.

AN A PARTE REI DENTVR NATVRÆ, quæ denominari possint vniuersales.

4 VT CLARIVS Procedamus; agemus in his prioribus quæstionibus de vniuersali ex parte materiæ, seu de ijs, quæ pertinent ad naturam denominatam, posteà verò de secunda intentione, quæ est forma illius.

Pro intelligentia ergo, tùm tituli huius quæstionis, tùm etiam eorum, quæ in alijs dicenda sunt, sciendum est, quòd actus intellectus consueuerunt appellari partus, seu conceptus mentis, sumpta metaphora à partu, seu conceptu prolis. Vnde etiam nomen conceptus extensum est ad significandum obiectum actus, seu rem ipsam, quæ intelligitur: claritatis tamen gratia actus ipse appellatur conceptus formalis, & res quæ cognoscitur, conceptus obiectiuus.

Quia verò intellectus potest separare perfectiones, quæ à parte rei sunt idem in aliqua re, formareque de vnaquaque distinctum conceptum formalem, vt quando in homine cognoscit rationem animalis sine rationali: hinc est, quòd etiam dantur in qualibet re plures conceptus obiectiui, nempè rationes illæ, seu gradus, qui correspondent conceptibus formalibus; quamuis à parte rei tales rationes, seu gradus non distinguantur. Ex quo rursus sequitur nomine conceptus obiectiui non significari ipsas res materialiter sumptas, & secundum omne id, quod à parte rei habent; sed secundùm illam rationem, gradum, aut perfectionem, quæ intelligitur per conceptum formalem. Quare si in quolibet singulari, v. g. Petro, præter differentiam indiuidualem dantur etiam rationes, gradus, seu perfectiones communes, quæ possint sine illa intelligi, manifestum est, quòd conceptus obiectiui non semper erunt rationes induidiuales; sed sæpiùs erunt rationes, gradus, seu naturæ communes: quæ consequenter erunt materia vniuersalis. In hac ergo quæstione inquiritur: vtrum à parte rei dentur tales conceptus obiectiui, gradus, seu naturæ, quæ denominari possint vniuersales.

5 Heraclitus, & Cratylus Philosophi Platone antiquiores, teste Arist. lib. 1. Metaph. c. 6. & libr. 4. cap. 5. negauerunt esse in rebus naturas vniuersales. Propter quod etiam scientias abstulerunt, nihil certò sciri posse affirmantes; eò quòd res omnes sint in continuo motu, & fluxu; scientiæ autem debeant esse de perpetuis & necessarijs.

Quorum fundamentum adducit D. Thom. 4. Metaph. lect. 12. quia de re, quæ mutatur, in quantum mutatur, nihil potest verè affirmari; quòd enim mutatur de albedine in nigredinem, prout sic, nec est album, neque nigrum: sed res omnes sunt in continuo fluxu, & mutatione: ergo de illis nihil potest verè affirmari. Quam opinionem vsque adeò secutus est Cratylus (testibus Aristot. & D. Thom. ibidem) quòd existimauerit non oportere, aliquid verbo dicere; sed ad exprimendum, quod volebat, mouebat solum digitum: quia credebat veritatem rei, quam volebat enuntiare, priùs tran-

sire, quàm oratio finiretur; breuiori autem spatio digitum mouebat. Propter quòd etiam Heraclitum increpabat: quia dixit fieri posse, vt bis eundem fluuium quisquam ingrediatur; ipse enim neque semel arbitrabatur.

Ab hoc Heracliti, & Cratyli delirio non longè distant Nominales, qui vniuersalia, & scientias à rebus abstulerunt, asserentes dari quidem voces vniuersales, vt *homo est animal*; illisque in mente correspondere conceptus formales vniuersales: cæterùm, neque vocibus, neque conceptibus ipsis correspondere in rebus aliquid commune; sed tantùm singularia. De quibus quia non potest esse scientia: consequenter asseruerunt sola nomina, aut etiam conceptus formales posse ad obiectum scientiarum pertinere.

Pro hac sententia refertur Ocham. cap. 14. suæ Logicæ, & in 1. dist. 2. qu. 7. vbi etiam, idem tenent Gabriel. & alij. Quibus fauere videtur Arist. cap. de substantia, vbi definiens secundas, idest vniuersales substantias, ait: *Illas significare quale quid*: significare autem solis vocibus conuenit, vt patet. Et libr. 1. de anima text. 8. ait: *Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius. Similiter autem, & si quid commune aliud prædicatur.* Id est, animal vniuersale, aut nihil est, aut est post res: in vocibus scilicet, quę impositæ sunt ad significandum, postquam res sunt.

Ratione etiam suaderi potest: quia quidquid existit à parte rei, est singulare: ergo à parte rei nulla datur res, seu natura vniuersalis; sed tantùm voces aut conceptus: quæ vt paulo ante diximus entitatiuè sunt singularia. Patet consequentia: quia vniuersale opponitur singulari: ergo si à parte rei omnes res sunt singulares; à parte rei nulla erit vniuersalis.

6 Secunda sententia præcedenti opposita concedit naturas vniuersales: & addit eas esse à parte rei à singularibus separatas; esseque principia omnium indiuiduorum talis naturæ. Quam opinionem Aristot. 1. Metaphys. capite 6. & libro 7. capite 8. Platoni, Quem, licet in bonum sensum explicari contendant grauissimi Patres, & Doctores; quòd scilicet loquatur de ideis in mente diuina existentibus, vt exponunt, Augustinus, Dionysius Areopagita, Nazianzenus, Seneca, Plutarchus, Eugubinus, & Picus Mirandulanus, quos referunt hîc Masius, Conimbricenses, & alij: illud tamen est magni ponderis contra Platonem; quod quamuis Diuus Thomas libro 4. de regimine Principum, cap. 4. dicat Aristot. non planè referre aliorum sententias, maximè Socratis, & Platonis in hoc tamen sequens Aristot. tribuit prædictam opinionem Platoni, 1. part. quæst. 15. art. 1. ad 1. & quæst. 84. artic. 1. opusc. 55. & alibi sæpè; quem sequuntur Abulens. Matth. 25. quæst. 572. Auerr. Ferrar. Sotus, Carthusianus, & alij.

Quidquid autem sit de hoc, duo fundamenta istius sententiæ adducit Aristot. 7. Metaphys. tex. 55. Primum est: quia scientia est de vniuersalibus, perpetuis, & inuariabilibus: ergo præter singularia, quæ sunt caduca, & contingentia, ponendæ sunt naturæ aliquæ reales, & vniuersales à singularibus separatæ. Probatur consequentia: quia aliàs non essent mutationis, & contingentiæ expertes; si cum ipsis singularibus orirentur, & interirent.

Secundum est: quia vnumquodque producitur à suo simili: sed multoties videmus ignem generari à non igne, & alia plura à non similibus: ergo ponendæ sunt aliquæ naturæ vniuersales separatæ, quæ sint principia, & causæ omnium habentium talem naturam; vt

sic vnaquæque res semper producatur à suo simili. Alia leuiora argumenta videri possunt apud Auctores citatos.

7 Nihilominus tamen dicendum est primò, à parte rei non solum dari voces, aut conceptus formales communes; sed illis verè correspondere conceptus obiectiuos, seu naturas vniuersales. Hæc conclusio est communis consensus Philosophorum cõtra Nominales. Pro qua videri possunt Boëc. hic, D. Thom. de ente & essentia, c. 4. & opusc. 55. & 56. Beatus Alber. tract. 2. Logicæ, Masius sect. 2. de Vniuersalibus quæst. 1. & alij Recentiores. Sumiturque ex Arist. 1. Perihermen. cap. 5. vbi ait: *Rerum aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares*, & lib. 1. Poster. cap. 2. docet: vniuersalia esse notiora singularibus, illaque intellectu; hæc verò sensu cognosci: quod etiam docet 2. de anima, c. 5. Quibus locis non potest esse sermo de vocibus: siquidem voces, etiã cõmunes: sensu percipiuntur, vt patet: ergo loquitur de rebus significatis.

Ratione etiam probatur. Primò: plures sunt prædicationes veræ, & necessariæ, in quibus genus prædicatur de specie, & species de indiuiduis. Huiusmodi enim propositiones, *Petrus est homo, homo est animal*, veræ sunt, & necessariæ. Ergò id, quod in illis enuntiatur, est res aliqua, & non voces, aut conceptus formales. Patet consequentia: quia si voces, aut conceptus prædicarentur, vtraque propositio esset falsa, & impossibilis: nam ita falsum dicere Petrum esset hanc vocem, *homo*; sicut dicere hominem esse conceptum formalem animalis.

Respondebis cum Nominalibus voces communes, v. g. *hominem aut animal*, non significare aliquam naturam communem indiuiduis, sed immediatè ipsa singularia.

Sed contra hoc est: quia adhuc essent falsæ, & impossibiles propositiones, in quibus subiectum est terminus singularis, & prædicatum terminus communis: siquidem hæc propositio, *Petrus est homo*, redderet hunc sensum: Petrus est omnia singularia hominis, quod per se constat esse falsum.

Secundò probatur: quia scientiæ reales verè tractant de rebus: sed non de singularibus: ergo de rebus vniuersalibus. Minor, & consequentia constant: quia singularia sunt corruptibilia, & à natura per accidens intenta. Maior autem probatur: quia Philosophia definiens hominem, quòd sit animal rationale, non definit hanc vocem, *Homo*: siquidem illa non constat corpore, & anima rationali. Et Astrologia demonstrans terram esse rotundam, id non probat de vocibus, vt patet. Vtimur tamen eis loco rerum: quia has ad scholas adducere non possumus, vt inquit Arist. in lib. Topicorum: ergo verè dantur res, & naturæ vniuersales.

8 Dicendum est secundò naturas vniuersales non esse à parte rei à singularibus separatas. Hæc etiam conclusio recipitur vnanimiter à Philosophis. Quam probat Arist. contra Platonem pluribus locis; sed præcipuè 7. Metaph. tex. 51. vbi illum ex professo impugnat. De quo videri possunt D. Th. ibidem lect. 14. & alij Auctores citati.

Probatur primò ratione desumta ex eodem Angelico Doctore opusc. 55. & 56. Quia impossibile est aliquid esse de essentia alterius, & quòd non sit in illo: imò prædicatio necessariò requirit aliquam identitatem rei, de qua dicitur, vt indicat ipsa forma prædicationis, & nos infra ostendemus: ergo sibi ipsi contrarius est Plato, dum admittit naturas illas, seu ideas esse de essentia singularium, veréque prædicari de illis, & simul asserit ab eis esse realiter separatas.

Confirmatur ex eodem D. Thom. c. 4. de ente, & essentia: vbi impugnans sententiam Platonis inquit: *Neque separatum illud proficit in cognitione singularis signati.* Ex quibus verbis sic format rationem Caiet. ibidem: quia genus, aut species est id, quo indiuidua cognoscuntur; siquidem vnumquodque cognoscitur per suum genus, speciem, & differentiam, sed essentia per se subsistens non in singularibus, non est id, quo indiuidua cognoscuntur: cum vnumquodque cognoscatur quidditatiuè per id, quod est in eo, & non per id, quod in eo non est: ergo essentia per se subsistens, vt ponitur à Platone, non est genus, neque species, neque aliquod aliud prædicatum essentiale respectu indiuiduorum.

Secundò: quia si daretur talis natura à singularibus separata, simul esset vniuersalis, & non vniuersalis: vniuersalis quidem, vt supponimus, & non vniuersalis: quia talis natura, seu idea verè existeret à parte rei: ergo ex vi alicuius actionis realis; siquidem esset quid creatum. Sed quælibet actio realis terminatur ad rem singularem: ergo idea illa verè esset singularis. Probatur minor: quia illius proprium est fieri, cuius proprium est esse, seu subsistere, vt probat D. Thom. 1. p. q. 65. art. 4. sed in rebus creatis, esse, seu subsistere, proprium est suppositi singularis; non verò naturæ communis, vt docet idem Angelicus Doctor, quæst. 9. de potentia art. 5. ad. 13. & nos aliquando ostendemus: ergo id, quod propriè fit, est suppositum singulare. ¶ Consultò omittimus alias rationes, quæ contra hæc Platonis vniuersalia ex principijs fidei desumi possent: qualis est illa de peccato originali, quod totam naturam humanam infecit; cum tamen Christus homo fuerit illius incapax, & aliæ similes.

9 Ad argumenta respondetur. Ad fundamentum Heracliti, & Cratyli respondet Aristot. loco ibi citato ex 4. Metaph. vtramque præmissam esse falsam; quod probat optimè sex rationibus. Et de maiori quidem constat: nam dato quòd de pariete verbi gratia; dum mutatur de albedine in nigredinem, non posset verè dici, esse album, aut nigrum; tamen verè potest dici oppositum, scilicet non esse album, neque nigrum, sed mutari: & sic iam erit aliqua determinata veritas, de qua possit esse scientia. Neque minor etiam est vniuersaliter vera (inquit Aristot.) nam licet concedamus res esse sub motu ad quantitatem, & qualitatem: non tamen semper erit sub motu ad formam substantialem, & sic poterit esse aliqua determinata veritas. Quas rationes latè prosequitur Aristoteles, de quo videri potest Diuus Thomas ibi lect. 12. Nos vnico verbo respondemus peccare argumentum, arguendo à rebus secundùm existentiam ad easdem secundùm essentiam. Licet enim singularia sint contingentia, & mutabilia; essentiæ tamen sunt immutabiles, & perpetuæ, vt disp. sequenti explicabimus.

Ad loca Aristot. pro sententia Nominalium respondetur. Ad primum, ibi loqui de nominibus significantibus secundas substantias, non de ipsis secundis substantijs, vt patet ex eius verbis. ¶ Secundum autem locum explicat optimè Diuus Thom. ibidem lect. 1. & lib. 3. sequenti lect. 12. quòd scilicet Aristoteles illis verbis simul excludit opinionem Platonis, & docet modum, quo fit vniuersale, & ita sensus est: animal vniuersale nihil est ab speciebus separatum, vt fingebat Plato: est tamen in eisdem, vt quid posterius, scilicet ab intellectu fundatum; & ex earum conuenientia desumptum: vnde mala est glossa adducta in argumento.

Ad rationem pro eadem sententia respondetur, quòd sicut naturæ vniuersales à parte rei sunt idem cum singularibus; ita à parte rei existunt per existentiam singularium; sicut etiam fiunt per actiones, quibus fiunt singularia. Ex hoc tamen solùm sequitur non dari vniuersale à parte rei separatum: hoc enim est quod opponitur singulari; non tamen infertur non dari à parte rei naturas communes, & vniuersales, singularizatas tamen, & à singularibus à parte rei non separatas.

Ad fundamentum Platonis ex dictis patet. Ad primum concedimus scientias esse de naturis vniuersalibus, perpetuis, &c. Sed hoc ideo est: quia abstrahunt ab existentia, solúmque considerant obiectum secundùm essentiam. Constat enim, quòd eodem modo, ac nunc est vera hæc propositio: *Omnis homo est animal.* Esset etiam vera, si nullum existeret indiuiduum hominis. Imo dato quod esset possibilis sententia Platonis de existentia reali vniuersalis separati; talis existentia non esset necessaria ad veritatem propositionis: quia etiam ante illam existentiam, esset verum hominem esse animal, vt de se patet. Vnde ad probationem consequentiæ respondetur essentias, seu quidditates vniuersales dici perpetuas, & inuariabiles; non quia cum singularibus non oriantur, aut intereant; sed quia id non habent secundùm se, sed ratione singularium. Vnde ipsæ secundùm se sunt perpetuæ, & inuariabiles negatiuè, vt explicabimus disp. seq.

Ad secundum respondetur errasse Platonem existimando inter causam, & effectum necessariam esse similitudinem formalem, & vniuocam: sufficit enim virtualis, seu eminentialis, vt patet in Deo respectu creaturarum, & generaliter in omnibus causis æquiuocis.

QVÆSTIO II.

VTRVM A PARTE REI detur vnitas formalis in natura.

10 SVpposito quòd à parte rei dantur naturæ, quæ denominari possunt vniuersales, vlterius inuestigandum est, quid requiratur ex parte ipsius naturæ, seu quid in ea à parte rei præsupponatur, ratione cuius sit capax secundæ intentionis vniuersalis. Et ad hoc ordinantur ista, & sequentes quæstiones de vnitate formali: hæc enim (si datur à parte rei) proculdubio est id, ratione cuius natura est capax vniuersalitatis; siquidem non recipit eam ratione vnitatis numericæ, vt patet. Vt ergo à certioribus incipiamus, & necessaria alia simul explicemus.

Primò certum est ad hoc vt natura sit materia apta vniuersalis non debere esse singularem essentialiter, qualis est natura diuina; quæ quia est simplicissima, & actus purus, non admittit compositionem ex ratione communi, & singulari: sed ipsa per se ipsam est essentialiter singularis; ac proinde repugnat esse vniuersalem. Vnde prædicationes in quibus natura diuina dicitur de personis, *Vt Pater est Deus, Filius est Deus, &c.* Non possunt esse alicuius ex quinque prædicabilibus. Vtrum autem naturæ, quibus repugnat habere plura indiuidua, vt de naturis angelicis tenent communiter Thomistæ, possint esse materia vniuersalis, disput. 6. dicemus.

11 Secundò certum est entia per accidens, vt aceruus, & generaliter quæ componuntur ex entibus completis, aut rebus diuersorum prædicamentorum, non posse esse materiam vniuersalis. Cuius ratio est manifesta: quia

vniuersale, de quo loquimur in præsenti, est vnum simpliciter: sed ens per accidens non est simpliciter vnum, sicut neque est simpliciter ens: ergo non potest esse materia apta vniuersalis.

Eadem ratione excluduntur transcendentia, analoga, & æquiuoca. De quibus quia agendum est in anteprædicamentis, nunc satis sit dicere, quòd sicut defectu vnitatis excluduntur à linea prædicamentali; ita etiam excluduntur à materia vniuersalium. Vnde illæ tantum naturæ, quæ vniuocè, seu æqualiter, quantùm est ex parte sua, participantur ab inferioribus, vt est natura humana, & similes possunt esse materia vniuersalis.

Tandem quia de concretis accidentalibus infra agendum est, nunc etiam sufficiat dicere, illud aggregatum ex subiecto, & accidenti (siue totum hoc significet nomen concretum, siue non, de quo infra) non posse esse materiam vniuersalis: quia prout sic est ens per accidens constans rebus diuersorum prædicamentorum, quod expressè docuit D. Thom. cap. 6. de ente, & essentia dicens: *Ex accidenti, & subiecto non fit vnum per se. Vndè non resultat ex eorum coniunctione aliqua natura, cui intentio generis vel speciei possit attribui.*

Ergo cum naturæ istæ, quæ possunt esse materia vniuersalis, non sint à parte rei à singularibus separatæ, sed in eis existentes, vt ostendimus quæst. præcedenti: manifestum est iuxta pluralitatem realem & distinctionem numericam indiuiduorum naturas ipsas esse realiter multiplicatas in illis, & ex consequenti naturam humanam Petri v. g. esse vnam numero per vnitatem numericam, quam habet Petrus, & naturam humanam Pauli esse vnam numero per vnitatem numericam, quam habet Paulus; & sic de alijs. Sed quia duæ istæ naturæ solùm distinguuntur per principia materialia, ex quibus sumitur distinctio numerica; non verò per aliqua principia formalia, seu essentialia, in quibus potius conueniunt: hinc emergunt plures difficultates circa vnitatem formalem, vtrum scilicet in natura præter vnitatem numericam detur à parte rei vnitas formalis. Deinde: an talis vnitas sit à parte rei communis indiuiduis, & vna in illis; an potius multiplicetur, sicut multiplicantur vnitates numericæ. Et tandem quomodò in quolibet indiuiduo distinguantur vnitas formalis, & numerica. Quarum difficultatum rigidum examen est proprium Metaphysicæ: sed aliquis earum notitia conducit plurimum ad cognitionem vniuersalium.

12 ¶ A prima ergo incipiendo. Pro tituli intelligentia sciendum est ex Aristot. 5. Metaphys. cap. 6. & libro 10. cap. 1. quod, *Vnum* est ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio: siue vnum pro formali dicat solam carentiam, vt quidam dicunt; siue vt volunt alij, includat etiam essentialiter ipsum ens, ita quòd, tam ens quàm carentia diuisionis intrent essentialem rationem vnius, de quo alibi. Quare vnitas erit, vel ipsa indiuisio, seu carentia diuisionis: vel entitas indiuisa. Quidquid autem dicatur, certum est tamen tot esse vnitates, quot fuerint diuisiones: carentia enim specificatur, & cognoscitur per formam oppositam.

Diuisio autem est duplex, vt probat Caietanus de ente, & essentia cap. 4. quæst. 6. alia materialis, & alia formalis. Diuisio materialis est, quæ causatur per principia materialia, seu differentias indiuiduales; quæ quia sumuntur à materia, dicuntur materiales: & hac diuisione diuiditur quælibet species infima in sua indiuidua. Diuisio formalis est, quæ causatur per principia formalia, seu differentias essentiales; quæ quia

sumuntur à forma, dicuntur formales: quo modo differunt species cuiuscumque generis. In hac autem diuisione formali est latitudo, vt rectè notat Caietan. potest enim fieri per differentias formales magis, ac magis communes; sicut genera ipsa, quæ diuiduntur, possunt esse magis ac magis communia.

Vtrumque cernere licet in Petro, qui à Paulo differt non per aliqua principia formalia, aut essentialia: in his enim omnino conueniunt; sed ratione materiæ, seu per differentiam indiuidualem, & sic inter eos solùm est distinctio materialis. At verò Petrus ab hoc equo, non solùm differt ratione materiæ; sed per principium formale, scilicet rationale: sed ab hac planta differt per aliud principium formale communius, scilicet per sensibile: similiter ab hoc lapide differt per principium formale superius scilicet per animatum: & sic de alijs, ascendendo per lineam prædicamenti substantiæ. Ex quo fit, quòd tantùm diuisio, qua homo diuiditur in Petrum, & Paulum, est materialis, & ex consequenti quòd in ea nulla latitudo. At vero, non solum diuisio, qua animal diuiditur in hominem, & equum sed etiam, qua viuens diuiditur in animal, & plantam; & etiam, qua mixtum diuiditur in viuens, & non viuens, & aliæ superiores sunt diuisiones formales; & per consequens in diuisione formali inuenitur latitudo explicata.

13 Ex quibus sequitur primò vnitatem esse duplicem: aliam materialem, & aliam formalem. Vnitas materialis erit vel carentia diuisionis materialis, vel entitas carens diuisione materiali iuxta duos modos dicendi supra relatos. Vnitas verò formalis similiter erit, vel carentia diuisionis formalis, vel entitas carens diuisione formali. In qua, sicut in ipsa diuisione, erit latitudo: siquidem Petrus non solùm caret diuisione formali: quia est rationalis; sed etiam quia est sensibilis, animatus, &c. Quod expressè docuit Arist. 5. Metaph. cap. 6. cuius verba in conclusione adducemus.

Secundò sequitur, quòd vnitas numerica est maxima vnitas: quia nullam admittit diuisionem; vnitas verò formalis minor est illa: quia non excludit diuisionem numericam: & intra latitudinem vnitatis formalis illa erit minor, quæ causatur per principium formale magis commune: quia plus admittit diuisionis. Verbi gratia in Petro vnitas, qua est hoc indiuiduum, est maxima: quia excludit omnem diuisionem; vnitas verò, qua est vnus homo, est minor præcedenti: quia ex vi huius non excluditur, quod sit hic, vel hic homo; vnitas autem, qua est vnum animal, est minor præcedentibus: quia ex vi illius non excluditur, quòd sit hoc animal, scilicet homo; aut illud animal, scilicet equus. Et idem proportionabiliter est de alijs gradibus superioribus, vt consideranti patebit.

14 Ratio autem à priori huius doctrinæ est: quia vnitas dicit carentiam diuisionis: carentia autem tanto maior est, quanto minus relinquitur in subiecto de forma, qua priuat, vt patet de obscuritate, surditate, & alijs priuationibus: vnde illa carentia erit maxima, quæ in subiecto nihil relinquit suæ formæ. Cum ergo vnitas numerica nihil relinquat de diuisione; formalis verò admittat magis, ac magis iuxta latitudinem explicatam: manifestum fit vnitatem numericam esse maximam; formalem verò esse minorem, ac minorem, secundùm quod causatur per principium magis, ac magis commune.

His sic explicatis: de vnitate numerica nullus ambigit dari à parte rei. Constat enim quodlibet indiuiduum à parte rei esse ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio vltima diuisione: & per consequens esse vnum numero, quod est habere à parte rei vnitatem numericam. Vnde solùm est difficultas de vnitate formali: an scilicet in Petro, verbi gratia, præter vnitatem numericam, detur à parte rei vnitas formalis. Cuius sensus non est: an vnitas formalis, & numerica distinguantur à parte rei; sed an sicut à parte rei datur vnitas numerica, sic etiam detur à parte rei vnitas formalis: potest enim hæc esse à parte rei, quin sit realiter distincta à numerica. Sicut à simili statuimus quæstione præcedenti dari à parte rei, non solùm differentias indiuiduales; sed etiam naturas communes: quamuis istæ non distinguantur realiter ab illis. In hoc ergo sensu inquirimus: an sicut datur à parte rei vnitas numerica in natura, sic etiam detur vnitas formalis.

15 Partem negatiuam defendunt quidam moderni, contendentes solam vnitatem numericam dari à parte rei. Et probant primò ex Aristotel. 5. Metaphysic. tex. 7. vbi agens de *vno*, solùm enumerauit vnitatem numericam, specificam, & genericam: sed istæ duæ sunt per intellectum: ergo sola vnitas numerica datur à parte rei.

Secundò: sicut non datur nisi duplex ens, reale scilicet, & rationis; ita non datur nisi duplex vnitas, realis scilicet, & rationis: sed vnitas realis est vnitas numerica: ergo vnitas formalis solùm potest esse per intellectum. Probatur minor: quia omnia, quæ sunt in singularibus, à parte rei sunt singularizata, & indiuiduata: ergo quamuis Petrus verbi gratia à parte rei sit homo, animal, & viuens; nihil tamen istorum, erit à parte rei commune, sed singulare: & ex consequenti omnia erunt vnum numero per vnitatem numericam, ac proinde non dabitur vnitas formalis.

Tertiò, quia plures rationes reales, quæ in quolibet ente possunt per intellectum distingui, non efficiunt à parte rei plura entia: ergo non faciunt plura vna: ergo vnitas realis, quæ est passio entis, non sequitur rationes formales, etiam reales; sed entitatem singularem, & indiuiduam.

Confirmatur quia vnitas realis in actu tantùm est passio entis realis in actu: nisi enim actu sit ens, actu vnum esse non potest: sed ens actu tantùm est ens singulare: ergo vnitas realis tantùm sequitur singularitatem, & indiuiduationem. Consultò omittimus plura alia argumenta, quæ pro hac sententia formant Auctores eius: quia solùm probant vnitatem formalem à parte rei non esse distinctam à numerica, de quo agendum est quæst. 4.

16 Dicendum est tamen à parte rei, & ante omnem operationem intellectus dari vnitatem formalem in natura. Hæc conclusio vnanimiter admittitur à discipulis Diui Thomæ, & Scoti, vt testatur Suarez disput. 7. Metaphysi. sect. 1. num. 2. citans vtriusque scholæ Doctores. Pro qua videri possunt Antonius Andr. 7. Metaphysicæ, quæst. 17. & Caiet. de ente & essentia cap. 4. qu. 6. vbi asserit hanc conclusionem esse adeò manifestam, vt nullus sanè mentis possit eam negare. Colligitur manifestè ex Arist. 5. Metaphysic. text. 11. vbi ait: *Vniuersaliter enim quæcumque non habent diuisionem, in quantum non habent, sic vnum dicuntur: vt si in quantum homo non habet diuisionem, vnus homo; si verò in quantum animal, vnum animal.* Idem docet D. Thom. opusc. 42. c. 7. vbi naturæ secundùm se, vt præscindit ab esse, quod habet in indiuiduis, vel in intellectu,

expressè

expressè concedit quandam vnitatem, ratione cuius habet vnam definitionem, & vnum nomen: quod vt patet non potest esse verum, nisi de vnitate formali.

Probatur conclusio ratione: quia vnitas formalis est carentia diuisionis formalis, seu entitas indiuisa formaliter: sed Petrus à parte rei habet carentiam diuisionis formalis, seu entitatem formalem indiuisam; & non tantùm indiuisionem materialem: ergo à parte rei, non solùm habet vnitatem numericam; sed etiam formalem. Maior & consequentia constant. Minor verò probatur: quia sicut à parte rei Petrus non est diuisus in plures materias, seu indiuidua: ita non est diuisus in plures formas, seu essentias: ergo sicut à parte rei habet carentiam diuisionis materialis: ita à parte rei habet carentiam diuisionis formalis.

Confirmatur: quia à parte rei non solùm datur diuisio materialis inter indiuidua eiusdem speciei; sed etiam datur diuisio formalis inter indiuidua diuersarum specierum: ergo in Petro præter vnitatem numericam datur à parte rei vnitas formalis. Consequentia patet: quia priuationes, seu carentiæ regulantur per habitus, seu formas oppositas. Antecedens verò probatur: quia nullo intellectu considerante, sicut Petrus distinguitur à Paulo materialiter: ita distinguitur ab equo essentialiter.

17 Respondebis Petrum à parte rei per ipsam vnitatem numericam, non solùm carere diuisione materiali; sed etiam formali: & ex consequenti per illam à parte rei distingui, tum ab indiuiduis eiusdem speciei, tum ab aliis quibuscunque.

Sed contrà: quia, vel sumis vnitatem numericam Petri, secundùm quod sibi realiter indentificat quamcumque entitatem indiuisam, seu quamcumque indiuisionem, quæ est in Petro, ex quacumque radice proueniat: & sic verum quidem est per eam Petrum carere quacunque diuisione, & distingui à quocunque alio; sed hoc ideò est: quia in vnitate numerica sic sumpta includitur vnitas formalis, quæ realiter cum illa identificatur. Vel sumis vnitatem numericam, præcisè secundùm quod est materialis, seu secundùm quòd causatur per principia materialia: quomodo non includit vnitatem formalem; sed condistinguitur ab ea: & sic omninò falsum est per vnitatem numericam Petrum distingui essentialiter ab equo. Principia enim materialia provt sic: cum desumantur à materia prima tanquam à prima radice, non possunt causare distinctionem essentialem: sed hæc necessariò causatur per principia formalia, quæ à forma tanquam à prima radice desumuntur. Et hoc modo loquimur in præsenti de vnitate materiali, & formali, vt ex dictis patet.

Secundò probatur conclusio: quia à parte rei Petrus, & Paulus habent relationem similitudinis, seu identitatis in natura humana: ergo datur ibi vnitas formalis. Probatur consequentia: quia relatio similitudinis, seu identitatis fundatur in vnitate ex Aristotel. 5. Metaphysicæ text. 20. Cùm autem non fundetur in vnitate numerica: siquidem in hac potiùs sunt dissimiles, & diuersi: manifestum est fundari in vnitate formali.

Confirmatur: quia multa alia necessariò conceduntur esse à parte rei, quæ saluari non possunt, nisi detur vnitas formalis in natura: ergo illa concedenda est. Probatur antecedens: quia à parte rei concedimus in quolibet genere dari vnam speciem præstantissimam, quæ est mensura cæterarum: & similiter à parte rei vnum vni contra-

rium esse, & alia huiusmodi; quae tamen non possunt intelligi de alia vnitate nisi formali: ergo verè datur à parte rei in natura.

18 Ad argumenta respondetur. Ad primum, Aristotelem ibi sub vnitate specifica, & generica comprehendisse vnitatem formalem: tum quia ex parte priuationis conueniunt; siquidem omnes dicunt carentiam diuisionis formalis: tum etiam quia vnitas formalis est proximum fundamentum ex parte naturae respectu vnitatis specificae, vel genericae: & ideò solet appellari fundamentaliter specifica, vel generica.

Ad secundùm negatur minor. Sicut enim entitas realis Petri non solum continet principia materialia, vnde sumitur differentia numerica; sed etiam principia formalia, vndè sumitur differentia essentialis: ita vnitas realis Petri, non solùm continet vnitatem numericam, quae sequitur principia materialia; sed etiam vnitatem formalem, quae sequitur principia essentialia: quãuis à parte rei, vt supponimus, non distinguantur istae vnitates, sicut non distinguntur à parte rei differentia numerica, & essentialis. Vnde ad probationem minoris concedimus quidem omnia, quae à parte rei sunt in Petro, esse singularizata, nihilque esse à parte rei commune: inde tamen solùm sequitur vnitatem formalem esse à parte rei coniunctam cum vnitate numerica in vnoquoque indiuiduo: & non dari aliquam vnam vnitatem formalem communem omnibus. Cum quo tamen stat verè dari vnitatem formalem, quod intendimus.

Tertium argumentum cum sua confirmatione praecipuè probat vnitatem formalem, & numericam à parte rei non esse plures vnitates, seu non distingui realiter, quod nos non negamus, vt constabit quaest. 4. Adhuc tamen ad argumentum, quatenus potest esse contra nos respondetur, quòd sicut rationes, seu perfectiones reales, quas distinguit intellectus in aliquo ente, efficiunt à parte rei vnum ens, ita vnitas formalis, & numerica à parte rei efficiunt vnam vnitatem realem, quae est passio entis. Vnde malè infertur talem vnitatem non sequi rationes formales reales; sed entitatem singularem, & indiuidua. Nam eo ipso, quòd sequatur totam illam entitatem singularem: sequitur etiam omnes rationes reales, quae in ea continentur seruata proportione.

Per quod patet ad confirmationem. Concedimus enim vnitatem realem in actu, solùm sequi entitatem singularem, quae est entitas in actu. Negandum est tamen tantùm sequi ad singularitatem, seu differentiam numericam: quoniam etiam sequitur ad alias perfectiones essentiales, quę in tali entitate singulari continetur, vt explicatum est.

QVAESTIO III.

VTRVM A PARTE REI DETVR in natura vna vnitas communis, vel potiùs multiplicetur in inferioribus.

19 Quaestio haec celebris est inter discipulos D. Thom. & Scoti. In qua pro tituli intelligentia notandum est ex Caiet. de ente & essentia ca. 4. quaest. 6. vnitatem naturae dupliciter posse esse communem: negatiuè scilicet, & positiuè. Tunc est communis negatiuè; quando natura non est apropriata alicui supposito, vt ipsum nomen indicat: nam negatiuè commune idem est, quod non singulare. Vnde natura sic sumpta idem est, quòd natura *solitariè*, vt loquitur Caiet. absque consortio scilicet indiuiduorum. Tunc verò vnitas est positiuè communis; quando na-

tura indiuisa manens secundum illam vnitatem, reperitur in pluribus.

Cui Caietan. doctrinæ addit benè Masius sect. 2. de Vniuers. quæst. 3. vnitatem positiuè cõmunem posse subdiuidi in numericam, specificam, & genericam. Tunc natura habet vnitatem numericam positiuè communem; quãdo manens eadem numero, & indiuisa, reperitur in pluribus suppositis, vt natura diuina, quæ indiuisa manens, & eadem numero, idẽtificatur cum tribus personis realiter distinctis. Tunc verò natura habet vnitatem specificam, vel genericam positiuè cõmunem, quando indiuisa manens, secundùm illum gradũ specificum vel genericum, reperitur in pluribus realiter distinctis.

Non procedit ergo difficultas de vnitate numerica positiuè communi: certum enim est nullam naturam creatam habere talem vnitatem; sed id proprium esse naturæ diuinæ: sed solùm procedit de vnitate formali specifica, vel generica. Estque punctus difficultatis in hoc: an à parte rei detur in natura vnitas formalis positiuè communis; ita vt manẽs indiuisa secundùm illum gradum specificum, vel genericum ad quos consequitur, reperiatur in pluribus absque eo, quòd in illis realiter multiplicetur. Et hoc est, quod pręcipuè controuertitur inter D. Thomæ, & Scoti discipulos. Nos tamen simul etiam explicabimus: an saltim natura habeat à parte rei vnitatem formalem negatiuè communem.

20 Prima sententia asserit naturam humanam verbi gratia habere à parte rei quandam vnitatem formalem positiuè communem indiuiduis, neque in illis multiplicatam. Sic docet Scot. 7. Metaph. quæst. 18. & 2. dist. 3. qu. 1. quem sequuntur Antonius Andr. Mõlorius, & alij eius discipuli: quos refert Mas. vbi suprà. ¶ Scimus aliquos diuersimodè explicare mentem Scoti; quouis tamen modo exponatur, hoc tandem asserere tenentur, tam ipse, quã omnes illi, qui asserunt dari à parte rei vniuersale formaliter, seu vniuersalitatem, vt videbimus qu. 5.

Sed quidquid de hoc sit, sententia sic intellecta probatur. Primò: quia à parte rei Petrus, & Paulus sunt vnum in natura humana: ergo à parte rei talis natura habet vnitatem illis cõmunem, & non multiplicatam in eis. Probatur consequentia: quia quando aliqua duo realiter distincta sunt vnũ in aliqua ratione, talis ratio debet esse vna in illis.

Secundò: quia inter Petrum, & Paulum est realis relatio similitudinis, seu identitatis in natura: sed hæc relatio fundatur in vnitate reali ex Aristot. cap. de relatione: ergo sicut inter Petrum & Paulum datur vnica relatio idẽtitatis, ita dabitur aliqua vnitas realis communis; quæ non multiplicetur in eis. Maior, & minor patent: consequentia verò videtur constare ex paritate rationis.

Tertiò: quia natura humana, quæ est in Petro, & Paulo, definitur vnica definitione: ergo habet aliquam vnitatem in illis: nihil enim definiri potest, nisi quatenùs vnum ex Aristot. 4. Metaphy. text. 10. & lib. 7. text. 13. Sed hæc vnitas non est per intellectum: nam à parte rei, & non ab intellectu habet natura, quòd sit definibilis: ergo est vnitas realis, & ex consequenti sicut definitio indiuisa manens est positiuè communis indiuiduis, ita etiam vnitas.

Quartò: quia quantumcumque natura diuidatur per differentias numericas; manet formaliter indiuisa: ergo in illa manet vnitas formalis. Sed talis natura manens eadem formaliter, communicatur pluribus: ergo vnicam, & eandem vnitatem formalem habent illa plura: & per consequens dabitur in na-

tura vnitas formalis, quæ non multiplicetur in illis. Plura alia argumenta congerunt Doctores pro hac sententia: quæ tamen solùm probant dari à parte rei vnitatem formalem, quod nobis non aduersatur.

21 Secunda sententia negat naturæ à parte rei vnitatem formalem communem indiuiduis; quæ non multiplicetur in eis: sed similem vnitatem asserit prouenire naturæ ab intellectu. Ita D. Thomas opusc. 55. & 1. part. quæst. 85. art. 2. ad 2. Quem sequuntur eius discipuli, Caietan. vbi supra, Capreolus in 2. disput. 8. qu. 2. Soncinas 7. Metaph. quæst. 17. Sot. quæst. 2. Vniuers. Iabel. tract. 5. Toletus quæst. 3. Rub. ibidem, & communiter Doctores. Qui tamen videntur diuisi in explicatione huius sententiæ; variósque dicendi modos adducit Rub. in sua Logica magna, sed certè in rei veritate non sunt discordes; quamuis non eodem modo loquantur. Inter alios id explicat optimè Caietan. 4. illo cap. de ente, & essentia quæstione 6. vbi concedit quidem præter vnitatem numericam aliam vnitatem realem, nempè formalem: sed hanc asserit non esse communem pluribus indiuiduis, aut in illis vnam; sed realiter in illis multiplicari, ita vt vnumquodque habeat suam vnitatem formalem. In quo contra Scot. conueniunt Thomistæ, concedunt tamen in omnibus indiuiduis esse à parte rei quandam vnitatem conformitatis, vt loquuntur veteres discipuli Diui Thomæ Herbeus quodlib. 1. quæst. 9. & Niger. quæst. 22. Clipe, non quæ sit simpliciter vnitas, aut aliquod tertium commune indiuiduis; sed conformitas quædam, aut similitudo eorum, vt magis explicabimus conclus. 3. Quem modum loquendi sumpserunt ex D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 4.

Vt ergo clariùs procedamus, neque materiam satis ex se difficilem defectu distinctionis confundamus, aduertendum est: quòd cum vnitas vt suprà nu. 12. notauimus, dicat entitatem, & negationem: siue sola negatio sit ratio formalis vnitatis, siue entitas cum negatione, quòd nunc non interest) consequenter possumus loqui, vel de entitate ipsa reali, quam importat vnitas formalis hominis verbi gratia, quæ est ipsa natura humana; vel præcisè de negatione, seu indiuisione formali, quæ consequitur talem naturam. Quamuis autem negatio ipsa videatur quid formalius in vnitate; tamen præcipua controuersia inter vtramque scholam non est de ipsa mera negatione: an scilicet vnica negatio diuisionis realiter sit in omnibus indiuiduis. Neque id solùm voluisse Scotum conuincitur manifestè: quia, vt quæstione sequenti videbimus, inter naturam humanam, & singularitatem Petri posuit Scot. distinctionem quandam ex natura rei, & ante operationem intellectus, vt ita posset manere natura formaliter indiuisa in indiuiduis, multiplicatis numero singularitatibus eorum. Vnde etiam fit præcipuam Thomistarum sententiam contra Scotum, non esse de ipsa mera negatione, sed de positiua entitate, quam importat vnitas. In quo sensu præcipuè discutienda est à nobis præsens difficultas: quamuis etiam agemus de negatione, vt quæstio ex nulla parte indecisa remaneat.

22 Prima conclusio. Loquendo de vnitate quantùm ad realem entitatem quam dicit, à parte rei nulla datur vnitas formalis, quæ sit positiuè communis indiuiduis, aut quid realiter vnum, & indiuisum in illis: sed tot dantur à parte rei vnitates formales in aliqua natura, quot dantur indiuidua illius. Conclusio hæc quoad vtramque partem recipitur vnanimiter à Thomistis: estque

communis inter Doctores contra Scot. Quam etiam tenet D. August. Damasc. Basil. & Boëcius: quorum verba adducit Masius, sect. 2. de Vniuersalibus quæst. 3. conclus. 8. Et hanc vnitatem realem positiuè communem excludit D. Thom. cap. 4. de ente & essentia, vbi loquens de natura secundùm se, ait: *Si quæratur, vtrum ista natura possit dici vna, vel plures; neutrum concedendum est: quia vtrumque est extra intellectum humanitatis: & vtrumque potest sibi accidere.* In quo etiam sensu explicandus est Sotus, quæst. 2. de vniuers. & si qui alij graues Doctores asserere inueniantur nullam dari vnitatem realem præter numericam.

Prima pars conclusionis probatur ratione, quam indicat D. Thom. ibidem: quia si in natura daretur à parte rei, & ante intellectum vnitas formalis positiuè communis pluribus; cum illam non haberet natura ex reali contractione ad indiuidua: necessariò conueniret naturæ secundùm se, flueretque ex intrinsecis principiis eius; & per consequens esset propria eius passio: cum ex eodem D. Thom. non possit aliter considerari natura, quàm vel abstracta per intellectum; vel contracta ad indiuidua; vel secundùm se, & secundū sua prædicata intrinseca. Sed hæc vnitas formalis positiuè cōmunis non conuenit naturæ per intellectum, vt supponimus ex Scoto, neque propter contractionem realem, vt de se patet: ergo conuenit naturæ secundùm se: & ex consequenti erit quid intrinsecum, & propria passio eius. Tunc sic conficiēda est ratio D. Thomæ. Natura secundùm se habet hanc vnitatem positiuè communem, vt aduersarij fatentur: ergo repugnat contrahi, & esse singularem. Probatur consequentia: quia non potest amittere talem vnitatem communem, vtpotè ex intrinsecis principijs fluentem: quod tamen necessarium erat, vt contraheretur; siquidem repugnat naturam esse contractam, & positiuè cōmunem, vt de se patet.

23 Secundò probatur conclusio directè contra mentem Scoti: quia natura humana à parte rei est multiplex in indiuiduis: ergo à parte rei non est vna in illis. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia natura non distinguitur realiter à singularitate, vt ostendemus, q. sequenti: sed à parte rei tot sunt singularitates realiter distinctæ; quot indiuidua, vt per se constat: ergo tot etiam erunt naturæ; siquidem in creatis impossibile est aliqua duo esse realiter idem, & quod multiplicetur realiter vnum, alio realiter non multiplicato.

Confirmatur: quia omnes proprietates reales, quæ prædicantur de aliqua natura, prædicantur etiam de indiuiduis illius: sed datâ à parte rei hâc vnitate positiuè communi, esset proprietas realis naturæ, vt probatum est: ergo prædicatur de indiuiduis eius; & per consequens, sicut in sententia Scoti hæc est vera prædicatio: natura humana habet vnitatem positiuè communem pluribus; ita etiam vera esset hæc: Petrus habet vnitatem positiuè communem pluribus, quod absurdum est. ¶ Adde, quod cum natura humana Petri verè sit vna numero, vtpotè singularizata, & contracta per differentiam numericam: iam eadem numero natura esset positiuè communis pluribus, quod proprium est naturæ diuinæ vt vidimus. Ergo à parte rei nulla datur in natura talis vnitas positiuè communis.

Per quod patet secunda pars conclusionis. Si enim natura humana à parte rei habet vnitatem formalem, vt ostendimus quęstione præcedenti: & talis vnitas non est vna in omnibus in-

diuiduis: ergo à parte rei tot sunt constituendæ, quot sunt indiuidua. ¶ Confirmatur primò: quia vnitas formalis quantùm ad realem entitatem (vt modò loquimur) est ipsa natura: ergo multiplicata natura, multiplicatur etiam vnitas. ¶ Confirmatur secundò: quia hæc vnitas formalis est passio naturæ, sicut vnum est passio entis: sed passiones multiplicantur, multiplicata essentia: ergo sicut alia est natura humana Petri, & alia Pauli; ita etiam alia erit vnitas formalis vnius, & alia alterius.

24 Sed inquires: an sicut in vnoquoque indiuiduo dantur à parte rei vnitas numerica, & formalis; sic etiam concedendum sit dari à parte rei plures vnitates formales, pro numero graduum essentialium; quamuis inter se non distinguantur realiter, sicut neque etiam distinguuntur vnitas numerica, & formalis. ¶ Partem negatiuam absolutè defendunt aliqui moderni. Sed non loquuntur consequenter, dum admittunt in Petro, vt aliquo modo plures vnitatem numericam & formalem: & tamen in eodem sensu negant in illo plures vnitates formales.

Respondetur ergo affirmatiuè cum Caiet. loco citato. Breuiterque probatur: quia eo modo, quo à parte rei constituitur Petrus in esse hominis per rationale; constituitur etiam in esse animalis per sensibile; & in esse viuentis per animatum; & sic deinceps: ergo sicut caret diuisione formali specifica per rationale; ita caret diuisione formali generica per sensibile, & alias differentias superiores: ergo, non solùm habet vnitatem formalem specificam, sed genericam; & per consequens eo modo, quo à parte rei dantur in Petro vnitas numerica, & formalis; dabuntur etiam plures vnitates formales pro numero graduum essentialium.

Addendum tamen est, quod sicut omnes isti gradus sunt quasi partes vnius integræ essentiæ, quæ ex illis resultat: sic ex his vnitatibus formalib⁹ integratur vna vnitas formalis completa: ad cuius constitutionem non pertinet vnitas numerica: quia differentia indiuidualis, vnde sumitur, est extra essentiam: & ideò plus differunt vnitas numerica, & formalis, quàm dictæ formales inter se. In quo sensu possunt explicari Auctores contrarij.

25 ¶ His statutis de vnitate positiuè communi, circa secundum sensum quęstionis: an scilicet à parte rei natura sit saltem negatiuè communis, videtur esse aliqua dissensio inter Sotum, & Masium vbi suprà. Imò Caietan. ibidem citatus videtur sibi esse contrarius. Cum enim conclusione secunda dixisset, naturam à parte rei esse communem negatiuè: postea in solutione ad secundum expresse affirmat naturam secundùm se esse communem negatiuè.

Pro veritatis ergo explicatione, & horum Doctorum intelligentia notandum est, quòd vt suprà ex Diuo Thoma dicebamus, triplex status potest, & debet in natura distingui: scilicet status abstractionis, quem habet natura ab intellectu; & status contractionis, quem habet propter realem contractionem ad indiuidua; & tandem status, quem vocant, naturæ secundùm se: quandò scilicet in natura tantùm attenduntur prędicata intrinseca, & propria eius ratio. De vnitate ergo, quam habet natura in statu abstractionis, nihil est in pręsenti dicendum: quia hæc est vnitas rationis, & forma vniuersalis, de qua quęstione quinta, & sexta agendũ est. Vnde nunc solùm possumus loqui, vel de natura in statu contractionis; & vt est à parte

rei; vel de natura secundùm se, & secundùm sua prędicata intrinseca.

26 Secunda conclusio. Loquendo de natura formaliter provt est à parte rei, seu in statu contractionis, non est communis negatiuè; si verò eadem natura, quæ est à parte rei, consideretur, non provt est in tali statu; sed secundùm se, & secundùm suam propriam rationem, seu ex principijs intrinsecis eius: sic est communis negatiuè, idest, non petit esse singularem. Iuxta vtramque partem huius conclusionis intelligendi sunt Auctores citati. Primam enim intendit Masius, vt patet conclus. 6. & latè probat Caietan. conclus. 2. citata. Estque ex se euidens: nam quælibet natura, provt est à parte rei, est realiter contracta, & positiuè singularis: ergo, non solùm non est positiuè communis, sed neque etiam negatiuè. Patet consequentia: quia negatiuè commune, vt diximus, idem est, quod non singulare.

Secundam partem conclusionis intendit Sot. & docet Caietan. in solutione ad 2. vt ipse se satis explicat. Quæ vt facilè percipiatur, notãdum est hanc propositionem: *Natura secundum se est communis negatiuè*, in re non distingui ab ista negatiua: *Natura secundùm se non est singularis*: quæ vt patet, verissima est. Sicut enim homo ex suis principijs essentialibus, neque est albus, neque niger; sed vtrumque accidit illi: ita etiam natura secundùm se, seu ex suis principijs intrinsecis, neque est singularis, neque vniuersalis; sed vtrumque accidit illi, vt dixit D. Thom. loco adducto ex c. 4. de ente, & essentia: ergo natura secundùm se est cõmunis negatiuè, idest, secundũ se non est singularis.

Non est autem cur aliquis inferat: *Natura secundùm se est communis negatiuè: ergo secundùm se est non singularis*: quia prima propositio, vt diximus in re est negatiua, & æquiualet huic: *Natura secundum se non est singularis*: ex qua non benè sequitur: *Ergo natura secundum se non est singularis*. Quoniam, vt benè notat Sot. est fallacia à negatiua de prædicato finito ad affirmatiuam de infinito; maximè quando interuenit aliqua reduplicatio, seu limitatio: vt si quis argueret: *Petrus essentialiter non est albus: ergo essentialiter est non albus*. De quo videri potest Arist. libr. 2. Periher. cap. 1. & lib. 1. Priorum, cap. vltimo.

27 Tertia conclusio. Quamuis natura à parte rei non habeat aliquam vnam vnitatem in indiuiduis, vt explicatum est: rectè tamen loquuntur veteres Thomistæ, asserentes habere vnitatem conformitatis. Ita Masius vbi suprà conclus. 8. Sicque expresse loquitur D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 4. Vnde conclusio solùm indiget explicatione. Appellant Thomistæ vnitatem conformitatem, seu similitudinem, quam habent à parte rei indiuidua ratione naturæ. Ad quod non requiritur alia tertia vnitas, aut entitas eadem in omnibus indiuiduis; (imò ad realem similitudinem obstaret, vt dicemus in solutione secundi argumenti:) sed quod natura vnius indiuidui sit conformis naturæ alterius in prędicatis essentialibus. Ad eum modum, quo duorum hominum maximè in facie conformium, & similium dicimus esse vnam faciem: non quia verè, & realiter sit in illis aliqua vna facies, vt patet; sed quia facies eorũ sunt inter se maximè similes. Similitudo enim est velut quædam identitas. Videatur D. Thom. 1. Poster. lect. 20.

¶ Hucusque loquuti sumus de vnitatibus secundùm realem vnitatem, quam dicunt: de quo, vt vidimus, est præcipua controuersia. Ne tamen quæstio circa ipsas negationes, seu

carentias, quas important vnitates, indefinita maneat, sit

28 Postrema conclusio. A parte rei in natura non est aliqua negatio, seu carentia diuisionis, quæ sit vna, & eadem in omnibus indiuiduis: sed tot sunt negationes, quot indiuidua. Hæc conclusio, licet non sit ita certa sicut præcedentes: posset enim aliquis dicere priuationes, & negationes non indiuiduari ab entitate, quæ habet rationem subiecti, sed aliunde: certè tamen id omninò irrationabiliter diceretur. Nam priuationes, & negationes se habent ad modum accidentium, vt omnes fatentur: ergo per similitudinem ad illa debent accipere suam quasi indiuiduationem. Sed repugnat vnum accidens realiter indiuisum esse in pluribus subiectis; propterea quod accidentia indiuiduantur à subiecto: ergo repugnat etiam vnicam, & indiuisam negationem esse in omnibus indiuiduis.

29 Ad argumenta ex dictis facilè respondetur. Ad primum respondet benè Caiet. vbi supra Petrum, & Paulum à parte rei dici vnum formaliter: non quia habeant aliquam naturã ipsis positiuè communem; sed quia gaudêt mutua negatione diuisionis formalis; idest, quia non habêt à parte rei, vnde diuidâtur formaliter. Quæ doctrina clarior erit, si dicatur Petrũ, & Paulum dici, & esse vnum per conformitatem; non verò per entitatem aliquam in illis vnam, vt vidimus concl. 3.

Ad secundum, concessa maiori, & minori neganda est consequentia. Imò potius ex illis præmissis sequitur in Petro, & Paulo esse duas vnitates reales, & non aliquam tertiam in illis indiuisam. Nam, vt dicemus cap. de relatione, ad hoc vt sit relatio realis: non solùm debent distingui realiter fundamentum, & terminus; sed etiam ratio fundandi, & terminandi. Defectu cuius, æqualitas, vel similitudo, quæ est inter diuinas personas ratione essentiæ, non est relatio realis, sed rationis, vt docet D. Thom. 1. part. q. 28. art. 4. ad 4. & q. 42. a. 1. ad 4. quia quamuis personæ ipsæ realiter distinguantur, ratio tamen fundandi, & terminandi, nempè diuina essentia, est realiter vna in illis.

Ad tertium respondetur, quod vt natura sit difinibilis remotè, sufficit vnitas conformitatis, quam diximus habere à parte rei indiuidua alicuius naturæ: quia verò intellectus, prius quàm definiat naturam, necessariò concipit illam confusè vnico conceptu, in quo resplendet ipsa natura absque singularitatibus distinguentibus: ideò vltra conformitatem illam realem, datur in natura aliqua vnitas rationis, vel saltim aliqua denominatio extrinseca, ratione cuius natura fit proximè definibilis. Quæ vnitas rationis proculdubio requiritur: nam quidquid definitur, debet esse simpliciter vnum, vt benè probat argumentum. Vnde ad minorem dicimus naturam à parte rei habere, quod sit diffinibilis remotè, non verò proximè; sed hoc habere ab intellectu.

Ad quartum respondetur cum Caiet. concedendo naturam, quæ diuiditur realiter per differentias numericas, manere formaliter indiuisam; non tamen vnica indiuisione, sed pluribus; & ideò non sequitur habere vnam vnitatem formalem, sed plures. ¶ Adde, quòd licet vnitas formalis à parte rei multiplicetur in indiuiduis, vt explicatum est: tamen vnitas formalis vnius non distinguitur formaliter ab vnitate formali alterius; sed tantum materialiter, & numericè. Quare licet natura, quæ in se quid formale est, sit realiter diuisa per indiuidua; non est tamen forma-

formaliter diuisa: & sic verè dicitur semper manere formaliter indiuisam; non verò indiuisam realiter. Ex quo tandem fit naturam à parte rei habere plures indiuisiones, seu vnitates formales; non formaliter inter se distinctas, sed tantùm materialiter, vt explicatum est.

QVÆSTIO IV.

QVOMODO IN VNOQVOQVE indiuiduo distinguantur vnitas formalis, & numerica.

30 SOLVTIO huius difficultatis pendet ex decisione alterius: an scilicet præter distinctionem realem, & rationis detur alia distinctio media. Pro vtriusque autem intelligentia breuiter explicandum est, quid, & quotuplex sit distinctio.

Distinctio ergo est separatio vnius ab alio. Diuiditurque primò in realem, & rationis. Distinctio realis est, qua duo à parte rei separantur (*separantur* dicimus, non quòd realiter secentur, aut diuidantur; sed quod à parte rei vnum non sit aliud: est enim proprium vnius, esse in se indiuisum, & diuisum à quolibet alio) seu quæ versatur inter duo, quorum vnum à parte rei non est aliud. Distinctio rationis est, quæ versatur inter ea, quæ cum à parte rei sint idem, concipiuntur ab intellectu vt plures: de qua ex dictis constat esse ens rationis.

Distinctio realis subdiuiditur in negatiuam, & positiuam, vt ex communi Metaph. sententia explicant Suar. dis. 7. Metaph. sect. 1. & Caberus hîc tract. 2. disput. 2. dub. 1. Negatiua est, quæ versatur inter ens, & non ens; vt inter Petrum, & cæcitatem, vel inter duo non entia, vt inter cæcitatem, & surditatem: dicitur autem realis: non quia extrema sint aliquid reale: vel quia ex parte alicuius sit aliqua relatio realis; sed quia inter illa verificatur à parte rei propositio negatiua: vel vt inquit Suar. quia ita vnum non est aliud, quod si positiuæ res essent, realiter distinguerentur.

Distinctio realis positiua est, quæ à parte rei versatur inter duo entia. Quæ rursus diuiditur in distinctionem rei à re, & distinctionem modalem. Prima est, quæ versatur inter duas res (sumendo rem, vt distinguitur contra modum.) Secunda est, quæ versatur inter rem, & modum; vt inter naturam, & subsistentiam. Ad quam etiam reducitur, quæ versatur inter duos modos, vt inter vnionem, & subsistentiam.

31 Rursus distinctio realis diuiditur in accidentalem, & essentialem. Illa est, quæ causatur per principium accidentale: quomodò distinguitur homo albus à nigro. Ad quam reducitur distinctio numerica rerum materialium; quia differentia numerica, per quam indiuidua eiusdem speciei differunt, licet sit quid substantiale; est tamen extra essentiam eorum. Distinctio essentialis est, quæ causatur per principium essentiale: quomodo distinguntur res diuersi generis, vel speciei. Ad quam reducitur distinctio numerica Angelorum in sententia Thomistarum asserentium non posse esse plures Angelos eiusdem speciei. ¶ Tandem his distinctionibus additur distinctio includentis ab incluso: quæ est distinctio realis, & versatur inter totum, & partem: quomodo totum corpus distinguitur à brachio: quia includit illud, & addit aliquid aliud, Continetur autem sub enumeratis pro pro ratione extremorum, inter quę versatur.

Distinctio rationis diuiditur in distinctionem rationis ratiocinatæ, & ra-

tionis ratiocinantis. Prima sic vocatur: quia licet à ratione fiat inter ea, quæ à parte rei sunt idem; habet tamen fundamentum in rebus, vt eas sic distinguat, & separet: vt quando intellectus distinguit in essentia hominis principium sentiendi, & ratiocinandi ex diuersis operationibus, quas in illo experitur. Distinctio rationis ratiocinantis est; quæ ex mera intellectus operatione resultat, nullo in rebus præcedenti fundamento. Fitque vel per quandam disiunctionem eiusdem à se ipso, vt quando dicimus Petrus est Petrus; vel per identitatem ad se ipsum, vt quando illum apprehendimus, vt idem sibi ipsi: vel aliis similibus modis.

Vbi obiter obseruandum est distinctionem rationis, & præcipuè rationis ratiocinatæ (hac enim in scientijs vtimur) frequenter appellari distinctionem formalem; quo etiam nomine sæpè appellatur distinctio realis essentialis: quia sumitur à forma. Et ita nomen distinctionis formalis, iam in vsu communi æquiuocum est; cognoscetur tamen ex subiecta materia, quando supponat pro vna, & quando pro altera, vt contingit in aliis æquiuocis.

32 Has omnes distinctiones enumerant communiter DD. Dubitant tamen: an præter distinctionem realem, & rationis detur aliqua distinctio actualis media, quæ sit minor distinctione reali, & maior distinctione rationis, propter Scot. id affirmantem in 1. dist. 2. quæst. 7. & in 2. dist. 3. quæst. 1. vbi eam appellat distinctionem actualem ex natura rei. ¶ Pro cuius intelligentia obseruandum est distinctionem realem sumi dupliciter. Primò, pro distinctione rei à re supra explicata: id enim propriè significat ly *realis*, vt constat ex eius ethimologia. Et in hoc sensu distinctio modalis potest congruè appellari distinctio media inter realem propriè dictam, & rationis: de quo non est controuersia apud Doctores.

Secundò verò, & frequentiùs sumitur distinctio realis pro distinctione actuali ante intellectum, vt comprehendit realem propriè dictam, & modalem & condistinguitur à dictione rationis. In quo sensu tractatur hæc difficultas contra Scotum. Quem quamuis aliqui explicare cōnentur in priori sensu; frequentius tamen explicant illum discipuli eius in hoc secundo. Et meritò: nā illam suam distinctionem constituit, non solùm inter rem, & modum; sed etiam inter attributa diuina, & inter essentiam, & relationes diuinas; inter quæ tamen nulla potest esse distinctio actualis ante intellectum, vt probant cōmuniter Theologi cum D. Tho. 1. part. qu. 13. art. 4. & qu. 28. art. 2. Hanc autem distinctionem mediam constituit Scot. inter naturā, & singularitatem; & consequenter inter vnitatem numericam, & formalem, vt ita simul vtramque difficultatem absoluamus.

Probatur primò generaliter concedendam esse dictam distinctionem mediam: quia quæ distinguntur definitione, distinguntur ante intellectum: sed plura distinguntur definitione, quæ non distinguntur realiter, vt de actione, & passione videtur docere Arist. 3. Physic. & de relatione, & fundamento tenent non pauci: ergo datur distinctio, quæ sit ante intellectum, & non sit realis. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia quæ distinguntur definitione, etiam nullo intellectu considerante, habent plures essentias: ac proindè distinguntur ante intellectum. ¶ Alia argumenta ad idem probandum cōgerunt DD. Sed vel sunt eadem, quæ supra adduximus pro sententia Plat. ponentis vniuersalia separata, vt rectè notat Suar. disp. 5. Metaphys. sect. 2. vel tantum probant præter

vnitatem numericã dari in natura vnitatem formalem: & ideò omittuntur.

33 Secundò probatur eadem sententia, quatenus specialiter ponit dictam distinctionem ex natura rei inter vnitatem numericam, & formalem; seu inter naturam, & singularitatem. Quia relatio realis identitatis in natura, quam Petrus dicit ad Paulum, fundatur in vnitate formali, & non in vnitate numerica: econtrà verò relatio diuersitatis indiuidualis, quam idem Petrus dicit ad Paulum ratione singularitatis fundatur in vnitate numerica, & non in vnitate formali: ergo istæ vnitates distinguntur ex natura rei. Patet consequentia: quia fundant relationes realiter diuersas.

Tertiò: quia indiuiduum ante omnem intellectum addit aliquid reale supra naturam specificam, ratione cuius conuenit illi negatio diuisionis materialis: ergo illud super additum distinguitur à natura aliqua distinctione actuali ante intellectum. Probatur consequentia: quia non potest intelligi additio absque actuali distinctione: sed additio est ante intellectum: ergo etiam distinctio. Cum autem ad illud additum sequatur vnitas numerica, sicut ad naturam vnitas formalis: planè videtur colligi, tales vnitates distingui actualiter ante intellectum.

34 Prima conclusio. Distinctio illa media inter realem, & rationis, quam ponit Scotus, est impossibilis. Hæc est communis inter Philosophos. Pro qua videri possunt Herbeus, quodlib. 3. qu. 3. Soncinas, 7. Metaph. quæst. 36. Sotus qu. 3. vniuers. Granado 1. part. controu. 5. tractat. 3. disput. 3. sect. 1. & alij.

Fundamentum est: quia diuisio distinctionis in realem, & rationis datur per differentias, quarum vna includit negationem alterius, ratione cuius opponuntur contradictoriè: ergo impossibilis est aliqua distinctio media inter illas. Consequentia patet: quia inter contradictoriè opposita nullum potest fingi medium, vt est per se euidens. Antecedens verò probatur: quia distinctio realis, seu ante intellectum est distinctio; & non ab intellectu: & distinctio rationis est distinctio ab intellectu: ergo distinctio realis, & rationis æquiualent distinctioni non ab intellectu, & distinctioni ab intellectu, quæ contradictoriè opponuntur.

Confirmatur ratione Sot. quia distinctio, sicut & vnitas consequuntur rationem entis: ergo sicut implicat dari ens, quod non sit reale, vel rationis: aut vnitatem, quæ non sit à parte rei, vel per intellectum; ita etiam repugnabit dari aliquam distinctionem, quæ non comprehendatur sub distinctione reali, vel rationis.

35 Secunda conclusio. Loquendo de vnitate quantum ad realem entitatem, quam dicit, vnitas formalis in vnoquoque indiuiduo solũ distinguitur distinctione rationis ratiocinatæ ab vnitate numerica. Hæc etiam cõclusio est communis contra Scot. Quam solùm conuincunt argumenta eius: & habetur passim apud D. Th. Videri potest c. 3. de ente, & essentia: vbi optimo discursu probat, quòd neque genus posset per se prædicari de specie, neque species de indiuiduo: si genus distingueretur realiter à differentia specifica, aut species à differentia numerica. Videantur etiam alij Auctores citati.

Fundamentum est: quia indiuiduum non addit supra naturam aliquid à parte rei distinctum ab illa: ergo differentia indiuidualis, & natura non distinguntur actualiter ante intellectum; & ex consequenti, neque vnitates inde consurgentes. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia si illud, quòd indiuiduum addit supra naturam, scili-

cet singularitas, seu differentia numerica distingueretur ex natura rei ab illa iam natura haberet à parte rei vnitatem positiuè communem pluribus; imò incideretur in sententiam Plat. de vniuersali separato, quæ ex dictis satis constat esse falsam.

36 Quòd autem hæc sequantur, sic potest facilè ostendi: quia si natura esset à parte rei distincta à singularitate: necessariò haberet in se propriã vnitatem realem, per quam ipsa constitueretur in esse vnius, vt sic posset à singularitate distingui. Priùs enim intelligitur rem esse in se indiuisam, & vnam; quam quòd sit diuisa à quolibet alio. Sed talis vnitas à parte rei esset vna in omnibus indiuiduis: ergo esset positiuè communis. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: tum quia natura intra se ipsam nihil habet, per quod posset multiplicari: tum & maximè, quia per vnionem cum indiuiduis, non amitteret illam suam vnitatem. Sicut quia materia prima, ex eo quòd sit entitas realiter à forma distincta, habet suã propriam vnitatem: ideò non amittit illam per vnionem ad plures formas; sed semper manet eadem numero in illis, vt explicabimus lib. I. Phy. Ergo vnitas naturæ à parte rei esset vna in omnibus indiuiduis.

Tandem quòd incideretur in sententiam Platonis, etiam patet. Nam quamuis natura esset vnita cum singularitatibus; tamen ratione illius vnitatis verè esset entitas in se actu vniuersalis: & saltem de potentia absoluta, posset esse sine singularitatibus: ac proindè posset dari vniuersale separatum, quod omninò implicat, vt supra ostendimus contra Platonem. Maneat ergo differentiam indiuidualem, & naturam non distingui realiter, neque vnitates inde consurgentes. Cum autem non sit possibilis aliqua distinctio media, vt vidimus: consequens est illa solùm distingui per operationem intellectus. Et cum talis distinctio habeat fundamentum à parte rei; siquidem natura specifica, & vnitas formalis sumuntur, tanquam à prima radice à forma substantiali; differentia verò indiuidualis, & vnitas numerica à materia signata: fit tandem talem distinctionem esse rationis ratiocinatæ.

37 Tertia conclusio. Loquendo de negationibus, in vnoquoque indiuiduo negatio, quam importat vnitas numerica, distinguitur realiter negatiuè à negatione, quam importat vnitas formalis. Sic tenet expressè Caiet. de ente, & essentia cap. 4. qu. 6. in fine. Et ratio est manifesta: quia diuisio materialis, & formalis distinguuntur specie; siquidem hæc est verè essentialis: illa verò quodammodo pertinet ad accidentalem, vt potè quæ sumitur à materia signata quantitate, quæ est accidens, vt aliquando explicabimus: ergo negatio diuisionis materialis specie distinguitur à negatione diuisionis formalis. Sed quæ distingũtur specie, distinguntur numero: ergo in quolibet indiuiduo à parte rei alia est priuatio, quæ sequitur vnitatem materialem: & alia, quæ sequitur vnitatem formalem: & per consequens realiter negatiuè distinguntur.

38 Ad argumenta resp. Ad primum distinguenda est maior, scilicet *quæ distinguntur definitione, distinguntur ante intellectum:* nam si definitio tradatur de re, prout in se est à parte rei, verissima est. Quia enim definitio hominis explicat naturam eius, secundum quod in se est à parte rei; & definitio equi similiter: ideò benè sequitur, quòd si distinguntur ante intellectum: Si verò definitio tradatur de re, secundum quòd intellectus eam sic, vel sic accipit; falsa est maior. Per quod patet ad argumẽtum: quidquid sit de actione, & passione; re-

latione, & fundamento, de quibus suis locis agendum est.

Ad secundum resp. quod licet eadem entitas à parte rei non possit fundare in vnico subiecto plures relationes solo numero distinctas, etiam respectu diuersorum terminorum, vt dicemus c. de relatione: benè tamen potest fundare plures relationes specificè diuersas. Eadem enim quantitas bicubita est æqualis respectu alterius bicubitæ; & inæqualis respectu tricubitæ. Et huiusmodi sunt relationes adductæ in argumento.

Solutio tertij arg. pendet ex quæstione de principio indiuiduationis substantiarum. Pro nunc tamen resp. quod licet differentia numerica sumatur à principio realiter distincto: ipsa tamen non est realiter distincta à natura; sed est ipsa natura facta hæc per ordinem ad principium indiuiduationis, vt explicabimus in lib. de Genes. Quare si additionem propriè sumamus, per differentiam numericam nihil realiter additur naturæ. Dicimus tamen naturã contrahi per additionem differentiæ indiuidualis: quia quodlibet augmentũ, seu mutationẽ, etiam rationis apprehendimus, & nominamus ad modum augmenti quantitatis, quòd fit per additionem.

QVÆSTIO V.

AN A PARTE REI DETVR vniuersale pro formali, seu vniuersalitas.

39 HVcusque egimus de vniuersali pro materiali, seu de natura denominata, ijsque quæ in ea requiruntur, vt sit materia vniuersalis. Deinceps verò agemus de vniuersali pro formali, seu de vniuersalitate: de qua in hac quæst. inquirimus: an detur à parte rei in natura, vel per intellectum. Cuius resolutio ex dictis quidem est ferè manifesta. Cũ enim vniuersale ex Arist. 2. Post. c. vlt. & alibi sæpè sit: *Quod est vnũ in multis*, seu *vnum præter multa, quod in omnibus illis est idem*, vt ibi subdit: necessariò petit vnitatẽ multis positiuè communẽ, neque in eis multiplicatã. Quare cum nulla talis vnitas sit in natura à parte rei, vt supra ostensum est: neque etiã erit à parte rei vnitas constitutiua vniuersalis: & ex consequenti vniuersale pro formali tantũ erit per operationem intellectus. Quia tamen DD. specialiter tractant hanc quæstionẽ: & aduersarij non desistunt pro ea decertare: ideò illã breuiter discutiemus, quędam alia huc spectantia obiter explicantes.

Scot. 7. Metaph. q. 18. & 2. dist. 3. qu. 1. consequenter ad ea, quæ sup. q. 3. ex ipso retulimus, asserit vniuersalitatem à parte rei conuenire naturæ, esseque proprietatem realem eius. Quam sententiam defendunt Valles, Monlor. & plures Parisien. vt testatur Mas. sect. 2. de vniuersalibus, q. 4. vbi plurima pro illis congerit argumenta, quorum potissima sunt.

40 Primò ex Arist. 1. Periher. c. 4. vbi ait: *Rerum aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares*: ergo sicut res sunt à parte rei particulares; ita etiam à parte rei erunt vniuersales. ¶ Cõfirmatur: quia vniuersale, & particulare sunt correlatiua: sed à parte rei datur particulare formaliter: ergo etiam dabitur vniuersale formaliter.

Secundò: quia obiectum præcedit potẽtiam, etiam secundum id quo formaliter est obiectum; siquidem prout sic specificat eam; sed obiectum intellectus est vniuersale: ergo præcedit illũ, etiam secundum id, quod formaliter constituit illud in ratione vniuersalis: ac proinde ante intellectũ dabitur vniuersale formaliter, seu vniuersalitas.

Tertiò: quia vniuersale non potest

cõstitui formaliter in esse talis per quid singulare: sed quæcumque intentio ab intellectu producta est singularis: ergo per illam non potest constitui formaliter vniuersale. Maior constat: quia vniuersale, & singulare opponuntur. Minor autem probatur: tum quia quæcumque secunda intentio fit à causa singulari; tũ consequenter, quia cõtinetur sub aliqua specie, vt indiuiduum eius.

Tandẽ quia vniuersale pro formali duo dicit, nempe vnitatẽ, & aptitudinẽ ad essendum in multis: sed quælibet natura à parte rei est vna; siquidẽ habet vnitatẽ formalem: & simul est apta, imò de facto est in pluribus: ergo à parte rei est formaliter vniuersalis.

41 Nihilominus sententiam iam indicatam constanter amplectendo, dicendum est à parte rei non dari vniuersale formaliter, seu vniuersalitatem; sed naturam fieri formaliter vniuersalẽ per operationem intellectus. Hęc conclusio est iam omninò in scholis recepta. Tradit eam S. Tho. opusc. 55. & 56. & c. 4. de ente, & essentia, vbi latè Caiet. pro qua etiam videri possunt Mas. loco cit. Sua. d. 6. Metaphys. sect. 5. & Rub. de vniuersalibus, quęst. 4. & alij.

Probatur primò ex Arist. 1. de anima c. 1. vbi ait: *Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius, similiter autem, & si quid commune aliud prædicetur.* Quibus verbis, vt sup. n. 9. ex D. Th. diximus, Arist. simul excludit opinionem Plat. & docet modum quo fit vniuersale: & est sensus, quod animal nihil est ab speciebus separatum; est tamen, vt quid posterius, idest, in eis ab intellectu fundatum, & ex earum similitudine desumptũ. Quem sensum licet contrarij non admittant; illum tradunt præter D. Tho. grauissimi alij Arist. interpretes, Auerr. Alex. Themist. Philop. B. Alber. Egid. & alij in expositione eiusdẽ loci. Idem etiã tradit Arist. 2. de Anima c. 5. & 2. Post. c. vlt. vbi expresè dicit vniuersalia esse in anima.

42 Ratione etiam probatur conclusio ex dictis: quia natura in statu contractionis non est formaliter vniuersalis, neque etiam considerata secundum se: ergo solùm potest esse vniuersalis formaliter, quatenùs est in intellectu, seu in statu abstractionis. Consequentia patet: quia non est alius status, in quo possit natura considerari. Antecedens verò quoad priorem partem est euidens. Quoad posteriorem verò probatur: tùm quia natura secundùm se non habet vnitatem positiuè communem, vt ostensum est: tùm etiam quia illi, prout sic, omninò accidit esse vniuersalem, vel particularem: ergo secundùm quod consideratur in tali statu, non est formaliter vniuersalis. ¶ Confirmatur: quia vt natura sit formaliter vniuersalis, debet esse simpliciter vna, & non multiplicata: sed nulla talis natura est à parte rei, vt constat ex dictis: ergo non datur à parte rei natura formaliter vniuersalis.

Secundò: quia hæc prædicatio: *homo est vniuersalis*, est accidentalis: sed prędicatum illius nõ est entitatiuè substantia, vt contingit in aliquibus prædicationibus accidentalibus: ergo dicit pro formali aliquod accidens: non reale: ergo rationis. Maior patet: quia si esset prædicatio essentialis, prędicatum conueniret omni cõtento sub subiecto; & ita verè diceremus, Petrus est vniuersalis, Ioannes est vniuersalis, quod est absurdum. Minor etiam est manifesta: quia vniuersale etiam reperitur in alijs prædicamentis; siquidem quantitas est vniuersalis, relatio est vniuersalis, &c. ergo non potest esse entitatiuè substantia. Per quod etiam patet non posse esse aliquod accidens reale: siquidem non continetur in aliquo determinato præ-

dicamento. Restat ergo vniuersalitaté esse formam rationis: ac proinde non dari à parte rei. Plures alias rationes adducit Mas. vbi suprà.

43 Ad argumenta respondetur. Ad primum desumptum ex Arist. D. Tho. in eius expositione lect. 10. sibi objiciés; quod sequeretur dari à parte rei vniuersale: respondet ibi diuidi res, non absolutè, sed vt significantur per nomina. Quia verò nomina non significant eas, nisi mediante intellectu; ideò diuisio ista datur de rebus, non secúdùm quod referuntur ad intellectú, qui potest distinguere ea, quæ sunt coniuncta in rebus. Cuius signum (subdit D. Tho.) est, quod non definiuit Arist. vniuersale, & singulare secundùm aliquid, quod pertinet ad res, sed per actum animæ, qui est prædicari de multis, vel de vno solo. ¶ Quod si cõtendas Arist. loqui de ipsis rebus secundùm se: respondetur locutú fuisse de vniuersali fundamentaliter, non verò de vniuersali formaliter.

Ad confirmationem respondetur particulare, secundùm suam entitatem realem, non esse correlatiuum vniuersalis, neque fundamentaliter, neque formaliter sumpti. Si verò singulare, seu particulare sumatur formaliter, in quantum subjicitur vniuersali, etiam formaliter sumpto: tunc propriè sunt correlatiua; sed vt sic neutrum datur à parte rei.

Ad secundum respondetur obiectum intellectus, etiam formaliter, vt obiectum est, tantùm esse vniuersale fundamentaliter. Non enim ab eadem forma constituitur in esse obiecti, & in esse vniuersalis: & sic potest esse formaliter obiectum; cum tantum sit fundamentaliter vniuersale, vt magis infrà explicabimus.

Ad tertium respondetur, quòd sicut species impressa, vel expressa rei, etiam si in se sit, quid singulare; dicitur tamen, & est in repræsentando vniuersalis: pari ratione secunda intentio vniuersalis potest esse entitatiuè singularis; cùm tamen sit constitutiua vniuersalis.

44 Dices: ergo sicut vniuersale in repræsentando non est simpliciter vniuersale, vt supra diximus: ita etiam neque vniuersale in essendo.

Respondetur negando consequentiam. Et ratio est: quia species impressa, seu quæcumque alia res, quæ denominatur vniuersale in repræsentando, est verè, & realiter singularis: &, vt sic denominetur, exigit necessariò singularitatem: vnde simpliciter est singularis, & secundum quid vniuersalis. Cæterum res, quæ denominatur vniuersale in essendo, non solum, non est singularis; sed potiùs exigit abstractionen, separationem à singularitatibus. Vnde proxima materia vniuersalis nullo modo est singularis: & per consequens potest denominari simpliciter vniuersalis; ad quod non requiritur formam denominantem, scilicet vniuersalitatem esse vniuersalem, vt *quod*, sed sufficit esse vniuersalem, vt *quo*. Sicut albedo, quáuis non sit, alba vt *quod* constituit propriissimè album: quia est alba vt *quo*. Imò sicut albedo, si esset vt *quod* alba; non posset esse forma constitutiua albi: ita si vniuersalitas esset vt *quod* vniuersalis; non posset esse forma constitutiua illius.

QVÆ SIT APTITVDO, QVAM pro formali dicit vniuersale: & an ipsa detur à parte rei.

§. vnicus.

45 VLtimum argumentum petit, vt explicemus, quæ sit aptitudo propria vniuersalis formaliter sumpti; de qua disputant Doctores in præsenti. ¶ Pro cuius intelligentia primò notandum est aptitudinem, vt ipsum nomen indicat, nihil aliud esse, quàm

potentiam ad aliquem actum, seu ad aliquod esse. Vnde aptitudo vniuersalis erit potentia ad essendum in multis, non indeterminatè, & vage in hoc scilicet, vel in illo; sed simul, & positiuè respiciendo plura. Ad quod, licet non sit necessarium vniuersale actualiter esse in pluribus; cum verba in definitione non dicant actum, sed aptitudinem: est tamen necessarium aptitudinem, seu potentiam vniuersalis positiuè terminari ad plura; ita vt illa quasi componant, & integrent terminum adæquatum vniuersalis: sic enim propriè dicitur vniuersale esse vnum in multis, seu vnum præter multa. Hanc ergo aptitudinem contendunt Auctores contrarij reperiri in natura à parte rei, & ante intellectum. Sed, vt videamus, quæ aptitudo sit in natura ante intellectum, quæ verò non.

Secundò notandum est naturam posse considerari dupliciter: primò, vt possibilem, seu vt antecedit realem existentiam: secundò, vt existentem realiter extra causas. Et hoc secundo modo, adhuc dupliciter: vel reduplicatiuè vt existentem: vel tantùm præcisiuè, idest, naturam, quæ existit, non tamen considerata ipsa existentia. Igitur de natura reduplicatiuè, vt existens est, certum debet esse, non habere aptitudinem ad essendum in multis, sic enim est singularis, & propria vnius, vt patet. Quare solùm potest esse dubium de natura possibili, vel de ipsa natura existente, præcisa tamen existentia.

Ratio dubitandi est: quia natura possibilis non petit essentialiter hanc numero singularitatem, vel existẽtiam; aliàs esset essentialiter singularis, quod nulli naturæ creatæ conuenit: ergo indifferens est ad plures existentias, & per consequens ex se, & non ab intellectu, habet aptitudinem ad essendum in multis. Similiter natura existens, si præcindatur existentia, non manet determinata: ergo indifferens; siquidem indeterminatum, & indifferens idem sunt: ac proinde etiam natura sic considerata, habebit aptitudinem ad essendum in multis.

46 Nihilominus dicendum est naturam, siue consideretur vt possibilis, siue vt existens, præcisa tamen existentia, non habere à parte rei aptitudinẽ, vt sit in multis, sicut requiritur ad vniuersale: ac proinde aptitudinem propriam vniuersalis, sicut & eius vnitatem solùm dari in natura per operationem intellectus. Conclusio est communiter recepta contra Scot. pro qua videri possunt Suar. d. 6. Metaph. sect. 6. & alij Auctores citati.

Fundamentum est: quia aptitudo propria vniuersalis est positiua indifferentia, seu habitudo ad essendum in pluribus: quæ proinde erit verè, & simpliciter vna, neque amittetur per hoc, quod vniuersale descendat ad essendũ in aliquo inferiori: sed talis aptitudo non datur à parte rei in natura, siue consideretur vt possibilis, siue vt existens, præcisa existentia: ergo in ea provt sic, non datur à parte rei aptitudo propria vniuersalis. Maior ex dictis cõstat. Minor autẽ probatur: quia in natura possibili ad summum potest intelligi aptitudo ad vnam singularitatem, seu existentiam vagè sumptam, idest hanc, vel illam: quandò autem contrahitur per singularitatem, vel existentiam, amittit illam indifferentiam ad essendũ in hoc, vel illo, vt per se constat.

Similiter natura existens si secundùm se, & præcisa existentia sumatur; cum provt sic, tantùm sit negatiuè communis, seu indifferens, vt supra dictum est: ad summum potest habere aptitudinem negatiuam; quatenus secundùm se non est inepta, neque illi repugnat, quod cõtrahatur per hanc, vel illam

illam singularitatem. Quæ negatiua aptitudo, seu non repugnantia multiplicatur realiter, iuxta multiplicationem ipsius naturæ, vt patet ex dictis de vnitate formali. Ergo neque natura possibilis, neque existens, præcisa existentia, habent à parte rei aptitudinem, quæ requiritur ad vniuersale: & per consequens hæc conuenit naturæ per intellectum.

Per quod patet, tùm argumentum, propter quod hæc adducta sunt; tum etiam ad rationem dubitandi paulò antea factam. Respondetur enim naturam à parte rei non habere, neque vnitatem, neque aptitudinem, quæ requiritur ad vniuersale: solum enim datur in ea à parte rei vnitas conformitatis, quæ non est aliqua vna vnitas in pluribus, vt supra diximus. Item solum est indifferens negatiuè, in quantùm de se non est determinata ad hoc, vel illud. Non verò habet à parte rei aliquam indifferentiam, seu communicabilitatem positiuam, vt explicatum est.

47 ¶ Ex dictis infertur formam istam rationis, à qua natura constituitur in esse vniuersalis, quæ nomine incomplexo dicitur vniuersalitas, non esse negationem, aut priuationem rationis. Quod docent communiter Doctores cum Porph. c. de specie: & latè prosequitur D. Thom. quæst. 7. de potentia, art. 11. probantque Mas. de vniuersalibus sect. 4. quæst. 2. & Sanch. lib. 2. Logicæ, quæst. 17. qui plures alios Thomistas adducunt. Ratio autem ex dictis manifesta: quia vniuersalitas non consurgit ex eo quòd intellectus apprehendat aliquod non ens ad modum entis; sed ex eo quòd naturam positiuam cognoscat cum ordine ad inferiora: ergo non est negatio, aut priuatio, sed relatio.

¶ Ex quo iam facilè potest inuestigari, & inueniri definitio essentialis vniuersalitatis, descendendo per arborem relationis supra statuam; & quærendo in ea genus vltimum, & propriam differentiam, vt in qualibet definitione inuestiganda faciendum esse præcipit ex Arist. Caiet. 2. Post. c. 10. conclus. 6. Sed quia non habemus nomina incomplexa ad significanda genera illa intermedia; neque adhuc examinauimus, vnde sumenda sit prædicta differentia in istis accidétibus, vel quomodò formandæ sint eorum diffinitiones, quandò definiuntur, in abstracto, vel in concreto; de quo latè nobis agendum est cap. de gener. vbi DD. ista controuertunt: ideò (supponendo pro nunc accidentia, quantùm fieri possit, definienda esse per proprium subiectum; loco quidem generis, quando definiuntur in concreto; loco verò differentiæ, quando definiuntur in abstracto) sic possumus vniuersalitatem in abstracto) sic possumus vniuersalitatem in abstracto definire. *Vniuersalitas est relatio, seu aptitudo rationis ad essendum in pluribus naturæ vnius.* Ex qua definitione formatur definitio vniuersalis in concreto, inuertendo terminos in hunc modum. *Vniuersale est natura vna relata, seu apta ad essendum in pluribus.*

¶ Per quod tandem facilè penetrantur definitiones omnes, quas tradidit Aristot. de vniuersali in concreto, ponens loco generis subiectum, seu naturam: hanc enim significat relatiuũ illud, *quod*, semper ab Arist. positum in definitionibus vniuersalis, vt patet 1. Periher. c. 5. *Vniuersale dico, quod de pluribus aptum est prædicari.* 2. Poster. c. vltimo. *Vniuersale est, quod est vnum præter multa, quodque in omnibus illis vnum inest.* 4. Metaph. text. 14. *Singulare dicimus, quod vnum numero est; vniuersale verò, quod in his.* libro 7. textu 45. *Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus natura aptum est inesse.* Quem modum

definiendi perpetuò obseruauit Aristot. à quo sumpsit illum Porph. in suis definitionibus. Quod valde nota, vt rectè calcas artem definiendi accidentia, quam latè explicauimus loco citato.

QVÆSTIO VI.

PER QVEM ACTVM INtellectus resultet in natura vniuersalitas.

48 Sub alijs verbis proponi solet hæc difficultas: an scilicet vniuersale formaliter fiat per abstractionem, vel per comparationem intellectus. Sed generalior est titulus à nobis propositus: & meliùs comprehendit, quæ dicenda sunt in hac quæstione. In qua mirum est, quàm variè Doctores loquantur: & ideò non omnes, sed præcipuas sententias referemus. Priùs tamen vtcumque explicandus est modus operandi intellectus, seu quomodò fiat cognitio: vt sic pateat, quomodò: & per quem actum fiat vniuersale.

Quia ergo nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu: prior est operatio sensus, quàm intellectus. Fit autem sensatio in sensibus externis, per hoc quod obiectum sensibile mittit speciem intentionalem se ipsum repræsentantem: qua informatus sensus producit in se speciem expressam obiecti; per cuius receptionem in sensu fit sensatio.

Rursus ex sensatione ista sensuum externorum, imprimuntur aliæ species intentionales sensibus internis: in quibus proportionabili modo fit sensatio interior. De quorum numero, & diuersitate non est cur hîc quæstionem moueamus. Id solùm oportet aduertere, quòd species expressæ, ab his sensibus internis productæ, solent communi nomine appellari phantasmata.

49 Cùm autem sensus ab intellectu differat per hoc, quòd huius obiectum sit quid vniuersale; illius verò quid singulare, teste Arist. 1. Physic. cap. 5. duo inde sequuntur. Primùm est phantasmata omnia, seu species expressas sensuum internorum repræsentare obiectum singulare, v. g. Petrum, cum hoc numero colore, sapore, sono, calore, aut aliijs qualitatibus sensibilibus, iuxta diuersitatem sensationum.

Secundum est obiectum istud, provt sic, non posse ab intellectu percipi: cum nondum sit vniuersale. Vnde necessarium erit, quòd prius quasi denudetur ab illis conditionibus indiuidualibus, separeturque ab omni materia singulari; vt sic fiat proximè intelligibile, & proportionatum obiectum intellectus. Et ad hoc ponitur intellectus agens: cuius officium est denudare phantasmata à conditionibus indiuidualibus; vt ita species, quæ directè repræsentabat Petrum, iam directè solùm repræsentet naturam humanam. Quod facit intellectus agens, illuminando phantasmata; vt medio tali lumine, producant in intellectu possibili, seu passibili speciem intelligibilem, directè repræsentatiuam talis naturæ. Hæc ergo denudatio, seu separatio naturæ à conditionibus indiuidualibus dicitur abstractio intellectus agentis: quia quasi abstrahit, & separat naturam à singularitatibus.

50 Rursus intellectus possibilis, prædicta specie informatus, seu fœcundatus, producit in se ipso speciem expressam, seu verbum mentis, quod est veluti conceptum parere, quo cognoscit naturam humanam. Hoc autem potest dupliciter contingere. Primò, quãdo intellectus possibilis cognoscit naturam, præcisè secundùm sua prædicata essentialia, non cognoscendo singularia, sed ab illis præcindendo, & abstra-

hendo. Et hæc dicitur abstractio præcisiua intellectus possibilis; pertinetque ad primam eius operationem (ad distinctionem alterius abstractionis, quæ dicitur negatiua, & reperitur in secunda operatione; quando scilicet aliquid ab alio separamus, media propositione negatiua. De qua abstractione non agimus in præsenti: quia euidens est per eam non fieri vniuersale: sicut etiam est euidens non fieri per tertiam operationem.) ¶ Secundo modo potest intellectus cognoscere naturam, in ordine ad singularia, & vt est ab illis participabilis. Quod necessariò fit cognitione reflexa, vt benè notant Suar. & Rub. infra citandi: intellectus enim cognoscens naturam, vt est participabilis ab inferioribus, supponit ipsam separatam ab illis, à quibus participanda est: quod tamen natura non habet à parte rei, sed ab intellectu: & sic talis cognitio terminatur ad eam, secundùm id, quod habet ab intellectu, quod est esse reflexã. Hæc ergo cognitio intellectus dicitur comparatio. Quæ si fiat, vt fieri potest, per simplicem apprehensionem, cognoscendo scilicet naturam cum ordine ad inferiora, absque affirmatione aliqua: dicitur comparatio simplex. Si vero fiat attribuendo naturam illam singularibus, media actuali prædicatione: dicitur comparatio composita.

51 Ex quibus, si vera sunt, vt supponimus ex Libris de anima, duæ colliguntur abstractiones, nempè abstractio intellectus agentis, & abstractio præcisiua intellectus possibilis. Quibus si addantur duæ comparationes eiusdem intellectus: simplex scilicet, & composita, iam habemus quatuor operationes, de quibus potest quæstio procedere. Iuxta quam operationem numerum quatuor sunt apud Auctores præcipuè opiniones, quas breuiter attingemus.

VARIÆ SENTENTIÆ CVM suis Auctoribus, & fundamentis referuntur.

§. I.

52 Prima sententia asserit vniuersalitatem resultare in natura per abstractionem intellectus agentis. Sic docent Zumel. 1. p. q. 13. art. 7. conclusione 7. Sot. quæst. 2. vniuersalium, & alij. Citaturque pro ea Caiet. c. 4. de ente, & essentia, vbi in quodam dub. post quæst. 6. §. *His visis* (inquit) *natura secundùm esse obiectiuum in intellectu agente est vniuersalis in prædicando.* ¶ Sed proculdubio ibi loquitur Caiet. de vniuersali fundamentaliter: tum quia statim eisdem verbis affirmat id ipsum, de natura secundùm esse obiectiuum in intellectu possibili: tum etiam quia quæst. 7. sequenti sæpè repetit vniuersalitatem esse relationem rationis, factam ab intellectu possibili. Imò in fine cap. §. *Responsio autem*: expresè docet huiusmodi relationes fieri in natura per cognitionem reflexam, qua cognoscitur in ordine ad inferiora. Sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia ex D. Thom. 1. p. quæst. 85. art. 1. ad 1. vbi inquit: *Ea, quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, possunt considerari sine principijs indiuidualibus: quia non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, siue speciem intelligibilem à phantasmatibus:* Et opusc. 55. *Eadem natura, quæ singularis erat, efficitur postea vniuersalis, per actionem intellectus depurantis ipsam à conditionibus, quæ sunt hic, & nunc.* Quod etiam indicat. 7. Meth. lect. 13. ergo ex sententia Diui Thomæ vniuersale in actu fit per actionem intellectus agentis.

Secundò probatur ratione Soti: quia esse vniuersale in actu est esse intelligibile in actu; siquidem vniuersale est obiectum intellectus: sed res fit intelligibilis in actu per abstractionem intellectus agentis, vt docet Arist. 3. de anima, tex. 8. ergo per illam fit actu, seu formaliter vniuersalis.

Confirmatur: quia tunc natura fit formaliter vniuersalis, quando primò habet in intellectu illas conditiones, cum quibus à parte rei esset vniuersalis, si darentur, vniuersalia separata Platonis: sed statim ac intelligitur natura abstracta, seu denudata per intellectum agentem, habet in intellectu totum quod Plato ponebat à parte rei in vniuersali separato: ergo tunc fit formaliter vniuersalis.

Tertiò fieri aliquod vniuersale est fieri commune, & indifferens: sed esse sic commune, & indifferens nihil aliud est quàm esse denudatum à conditionibus indiuiduantibus: ergo res fit vniuersalis per eam actionem, per quam sic denudatur.

Confirmatur: quia natura per contractionem ad principia indiuiduantia, fit singularis: ergo per abstractionem, & denudationem ab illis, fit vniuersalis.

53 Secunda sententia docet vniuersale fieri per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis. Ita Durand. in 1. dis. 3. p. 2. q. 5. ad 2. & in 2. dis. 3. q. 7. num. 7. & 12. Tolet. qu. 2. vniuersalium, & alij. Habetque non parum fundamentum in D. Tho. qui 1. part. qu. 85. art. 2. ad 2. sic inquit: *Sed quòd humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalis, accidit humanitati, secundum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non indiuidualium principiorum.* Idem videtur docere c. 4. de ente, & essentia, & alibi sæpè.

Ratione etiam probatur: quia vniuersalitas tunc tribuitur naturæ ab intellectu; quando primò cognoscitur, vt aptum fundamentum illius: sed natura abstracta ab intellectu agente est aptum fundamentum vniuersalitatis, siquidem tunc est vna, & vniformis: ergo cum primò cognoscitur sic vniformis, tribuitur illi vniuersalitas. Cùmque hoc fiat ante comparationem, per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis: consequens est tunc fieri formaliter vniuersalem.

Confirmatur: quia per abstractionem intellectus possibilis, non accipit natura fundamentum proximum vniuersalitatis: ergo recipit ipsam vniuersalitatem. Consequentia videtur nota. Et antecedens probatur: quia ex eo quòd separetur à singularitatibus, à quibus realiter multiplicabatur, manet formaliter vna, & indiuisa, & consequenter proximè apta, vt respiciat plura: sed talem separationem habet ante abstractionem intellectus possibilis, vt patet: ergo ab illo non recipit natura fundamentum vniuersalitatis, sed ipsam vniuersalitatem.

54 Tertia sententia docet vniuersalitatem fieri per comparationem simplicem intellectus possibilis. Hæc est frequentior inter Thomistas. Eam defendunt Arauxo 3. Metaphys. quæst. 3. art. 5. Soncin. libr. 5. quæst. 27. & super Porphyr. quæst. 1. conclus. 4. Sanch. lib. 2. Logicæ quæst. 16. Rub. hîc quæst. 5. noster Dida. à Iesu disput. 4. quæst. 4. & plures alij, quos refert, & sequitur Galleg. controuer. 10. Estque aperta mens Caiet. vbi supra, §. *responsio autem*, vbi expresse docet relationem generis, & similes fieri per cognitionem comparatiuam. Quod etiam generaliter de omni relatione rationis docet 1. part. quæst. 28. articul. 1. §. *aduerte*, quem sequitur

Nazar. ibidem in expositione textus, estque proculdubio D. Thom. vt infra videbimus.

55 Quarta sententia asserit vniuersalitatem fieri per comparationem compositam intellectus. Pro hac citantur aliqui Auctores antiqui. Sed quia eos non vidimus, neque in alio Doctore expressam inuenimus: neminem pro ea adducimus. ¶ Potest tamen probari: quia vniuersalitas est relatio rationis, qua natura respicit multa, seu est in multis: ergo fit ab intellectu per comparationem, qua eadem natura attribuitur multis. Sed hæc est comparatio composita: ergo per ipsam fit in natura vniuersalitas. Probatur minor: quia non potest intellectus cognoscere naturam esse in multis; nisi intellectualiter exprimat coniunctionem cum illis, importatam per ly *est*, seu *esse*: ad quod, vt patet, necessaria est actualis prædicatio.

56 Præter has opiniones extremas sunt multæ aliæ mediæ: quas non oportet adducere, tum quia eisdem ferè fundamentis nituntur, tùm etiam quia earum aliquæ in re non distinguũtur à præcedentibus, & consequenter eodem modo impugnabuntur. Vt autem à certioribus incipiamus.

Quarta ista sententia vt omnino falsa, & singularis rejicienda est: eamque rectè impugnat noster Didac. vbi supra. Nam, vt constat ex definitionibus Arist. supra relatis aptitudo ad essendum in pluribus, vel vt prædicetur de pluribus, pertinet ad rationem vniuersalis, seu prædicabilis, non verò actualis prædicatio: hæc enim non facit prædicabilia, sed prædicata, vt patet: ergo ante comparationem compositam, iam est factum prædicabile, seu vniuersale. Solùm ergo restat difficultas, in ferendo iudicio de tribus prioribus opinionibus. Quod quidem non est facilè, non tam propter rei difficultatem, quàm propter D. Thom. qui diuersis locis videtur diuersa tradidisse: propter quod etiam discipuli eius diuisi sunt, vt vidimus.

CONCILIATIS VARIIS D. Thomæ testimonijs, legitimè eius mens, & vera sententia stabilitur.

§. II.

57 PRo Solutione ergo difficultatis, & vera D. Thom. intelligentia, sciendum est vniuersale in repræsentando esse illud, quod æqualiter est imago, & similitudo plurium, quæ per illud repræsentantur; licet in se sit quid singulare, vt supra circa proœm. Porph. dicebamus. Quomodò species intelligibilis naturæ humanæ dicitur vniuersalis: quia repræsentat id, in quo singularia hominis conformantur. Et de hoc vniuersali frequenter loquitur D. Th. appellans illud absolutè vniuersale, vt patet, cap. 4. de ente & essentia, & opuscul. 55. & 56. Quam etiam speciem intelligibilem sæpè vocat intentionem, vt patet in eodem opuscul. 56. circa medium.

Ex quibus D. Thom. locutionibus orta est, magna ex parte, dissensio discipulorum eius, & confusio in hac quæstione. Sed proculdubio de hoc vniuersali in repræsentando loquitur S. Doctor: quandocunque asserit fieri per abstractionem intellectus agentis, vt satis ipse se explicat in primo loco adducto pro prima sententia dicens: *Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, seu speciem intelligibilem à phantasmatibus.* De hoc autem vniuersali non procedit præsens difficultas: sed de natura, vt affecta secunda intentione vniuersalis: per quam scilicet operationem tribuatur naturæ illud esse fictum, seu illa for-

ma rationis, à qua constituitur formaliter in esse vniuersalis.

Cùm autem ad formationem entis rationis, necessarium sit rem concipi secundùm aliquid, quod à parte rei non habeat, seu aliter ac est in se, vt constat ex dictis disp. 2. manifestum fit vniuersalitatem non posse fieri per operationem, qua cognoscitur natura secundùm illa prædicata, quæ directè repræsentantur per speciem intelligibilem, talia enim prædicata conueniunt naturę à parte rei, vt patet. Quare si per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, solùm cognoscitur in natura, quod directè repræsentatur per speciem intelligibilem: per talem operationem non resultabit ibi vniuersalitas, vt patet.

¶ Adde, quod cum vniuersalitas, sicut qualibet alia secunda intentio logicalis, fundetur in rebus, quatenus cognitæ sunt; ita vt denominatio cogniti sit ratio fundandi illam, vt supra dicebamus, & constabit ex locis D. Thom. pro conclusione adducendis: consequens est ad operationem intellectus, per quam fit, necessariò præcedere aliam cognitionem, à qua res denominentur cognitæ. Propterea enim istæ appellantur secundæ intentiones; fiuntque per operationem reflexam intellectus.

58 Ex quo tandem fit, tam per abstractionem intellectus agẽtis, quàm per cognitionem directam intellectus possibilis seruata proportione, tantùm constitui naturam in potentia proxima ad recipiendam secundam intentionem vniuersalis. Et hoc solùm intendit D. Thom. quando locis citatis pro secunda sententia, docet ad abstractionem consequi secundam intentionem vniuersalis: eo scilicet modo, quo relationes reales dicuntur consequi ad suum fundamentum proximum, vt benè explicat Arauxo vbi supra. Solet autem natura sic proximè apta, appellari absolutè vniuersalis: quia vt aliud propositum dixit D. Thom. opusc. 42. c. 20. *Quod propè est ad actum, nihil ab actu differre videtur.* Quæ doctrina, & D. Th. concordia sumitur ex eodem Angel. Doctore opusc. 48. c. 1. cuius titul. est: *Quid sit vniuersale, & quomodo originetur.* Vbi D. Thom. naturam abstractam ab intellectu agente, vocat vniuersale; & abstractionem ipsam appellat vniuersalitatem, seu intentionem: & nihilominus docet propriã vniuersalitatem, seu secundam intentionem vniuersalitatis fieri per actum reflexum, postquã natura est iam abstracta, & cognita; quando scilicet cognoscitur in ordine ad inferiora. Qui actus est comparatio simplex intellectus, vt patet.

59 Dicendũ est ergo vniuersale formaliter, & in actu, seu vniuersalitatem propriam, quæ est secunda intentio logicalis, fieri in natura per comparationem simplicem intellectus possibilis. Ita docent Auctores tertiæ sententiæ: estque proculdubio expressa mens D. Thom. Tùm quia 1. par. quæst. 18. art. 1. id generaliter docet de omni relatione rationis. Tùm quia specialiùs de secundis intentionibus logicalibus, præsupponere vt rationem fundandi denominationem cogniti testatur in 1. dist. 2. q. 1. art. 3. his verbis: *Ex hoc quòd intellectus intelligit animal, vt in pluribus speciebus, attribuit ei intentionem generis. Et huiusmodi intentionis licet proximum fundamentum non sit in re, sed in intellectu; tamen remotum fundamentum est res ipsa.* Et quæst. 7. de potentia art. 11. *Huiusmodi sunt relationes rationis, quæ attribuuntur ab intellectu rebus intellectis, prout sunt intellectæ, sicut relatio generis, & speciei. Has enim relationes ratio adinuenit, considerando ordinem eius, quod est in intellectu, ad res quæ sunt extra.* Tùm

denique, quia specialiter de secunda intentione vniuersalis; fieri per actum reflexum, quo natura abstracta, & cognita comparatur ad inferiora, docet expressè opusc. 48. citato c. 1. dicens. *Quia intellectus reflectitur supra se ipsum, & supra ea, quæ in eo sunt, siue subiectiuè, siue obiectiuè: considerat iterum hominem, sic à se intellectum sine conditionibus materiæ, & videt, quòd talis natura, cum tali vniuersalitate, seu abstractione intellecta, potest attribui huic, & illi indiuiduo: & ideò format secundam intentionem de tali natura. Et hanc vocat vniuersale, seu prædicabile.* Eisdem ferè verbis id explicat Caiet. loco citato de ente & essentia. Non potest ergo, perpensis omnibus negari hanc esse D. Thom. sententiam.

60 Probatur prima conclusio, ratione excludente duas priores sententias: quia nullum ens rationis resultat in natura per abstractionem intellectus agentis, & possibilis: sed omnis vniuersalitas propriè dicta est ens rationis, ergo nulla vniuersalitas propriè dicta resultat in natura per abstractionem intellectus agentis, & possibilis. Consequentia est euidens: & minor ex dictis certa. Maior autem probatur. Et in primis de intellectu agente id patet: quia ens rationis fieri non potest à potentia non cognoscitiua; cum eius essentia sit cognosci, vt disp. 2. probatum est. Cum ergo intellectus agens sit potentia non cognoscitiua, vt supponimus ex libris de anima: planum fit ab ipso non posse fieri ens rationis.

De intellectu verò possibili sic probatur maior: quia per abstractionem præcisiuam, solùm cognoscitur obiectum secundum illa prædicata, quæ directè repræsentantur per speciem intelligibilem: ergo per illam non cognoscitur natura secundùm aliquid quod à parte rei non habeat; ac proinde nullum per ipsam fiet ens rationis. Probatur hæc consequentia: quia ex eo, quòd intellectus cognoscat naturam humanam non cognitis singularitatibus, formaliter loquendo non cognoscit illam aliter, ac est in se; neque fingit ibi aliquod esse. Sicut à simili idẽ intellectus cognoscens in pomo saporem, qui à parte rei est in illo, merè negatiuè se habens circa calorem eius, neque illud cognoscit aliter, ac est in se, neque per talem cognitionem format ens rationis. Ergo intellectus cognoscens prædicata communia naturæ, merè negatiuè se habens circa singularitates (in quo consistit abstractio præcisiua) non cognoscit naturam aliter, ac est in se, neque ex consequenti per talẽ cognitionem, format ens rationis.

61 Secundò, quia vniuersalitas, sicut quælibet alia secunda intentio, præsupponit vt rationem fundandi denominationem extrinsecam cogniti: ergo antequam adueniat vniuersalitas, iam natura est cognita: ergo vniuersalitas non resultat in natura per abstractionẽ præcisiuam intellectus possibilis. Antecedens, & prima consequentia ex dictis patent. Secunda verò probatur: quia abstractio præcisiua, qua cognoscitur natura non cognitis singularitatibus, est primus actus intellectus possibilis circa talem naturam. Vt enim ostendemus in lib. de Anima, intellectus directè solum cognoscit naturas communes, & ex earum cognitione indirectè, & per quandam reflexionem cognoscit singularia. De quo videri potest D. Thom. in 4. dist. 50. q. 1. art. 3. Ergo per abstractionem præcisiuam non potest resultare in natura vniuersalitas. Si ergo, neque per abstractionem intellectus agentis, aut possibilis; neque per comparationem compositam eiusdem intellectus, potest fieri secunda intentio

vniuersalis; vt probatum est: restat à sufficienti enumeratione, fieri per simplicem comparationem.

Tertiò positiuè probatur per hanc comparationem fieri: quia vniuersale est relatiuum secundum esse, & vniuersalitas vera relatio rationis ex his, quæ sub primo genere secundarum intentionum logicalium enumerauimus supra disp. 2. n.46. ergo fit per comparationem simplicem intellectus. Probatur consequentia: quia ens rationis fit per hoc, quòd apprehendatur aliquod esse, vbi nullum est: ergo relatio rationis fiet per hoc, quòd apprehendatur ordo inter aliqua; inter quæ talis ordo non est. Hoc autem est vnum alteri comparare: ergo vniuersalitas ex ratione communi relationis rationis habet fieri per comparationem. Cumque ratione proprij generis, in quantum scilicet est relatio, seu intentio rei simplicis, excludat iudicium, aut discursum: planè sequitur fieri per simplicem apprehensionem naturæ in ordine ad inferiora, quæ est comparatio simplex intellectus possibilis, quod intendimus.

FVNDAMENTIS ALIARVM sententiarum satisfit.

§. III.

82 AD Primum argumentum pro 1. sententia ex auctoritatibus D. Thom. constat ex his, quæ adduximus ad concilianda eius testimonia. Et quidem in priori loco satis ipse Sanctus explicat se loqui de vniuersali in repræsentando. ¶ Quo etiam modo potest explicari secundus locus, vel melius de vniuersali fundamentaliter, & in potentia proxima. Quod colligitur ex vltimo loco adducto pro nostra conclusione: vbi eodem modo loquendi vtitur, naturam abstractam ab intellectu agente appellans absolutè vniuersale: & tamen statim docet secundam intentionem, seu vniuersale formaliter, fieri per actum reflexum, seu comparationem intellectus.

Ad secundum respondetur negando maiorem, si loquamur de vniuersali secundo intentionaliter, seu Logicè, sicut in præsenti loquimur. Vt enim quęstione præcedenti dicebamus obiectum intellectus, etiam formaliter quatenus obiectum est, & vt est actu intelligibile; tantum est vniuersale fundamentaliter, & in potentia proxima. Ratio est manifesta: quia esse obiectum intellectus, & actu intelligibile habet natura à reali, & intrinseca entitate sua, & à perfectione, & immaterialitate, quam habet, vel quia est actus, & forma separata, vel quia secundum se abstrahit ab aliqua materia, saltim singulari. At verò esse actu, & formaliter vniuersalem habet natura à secunda intentione, quã fundat intellectus, supra entitatem illam actu intelligibilem, quæ est obiectum eius. Et sic stat optimè obiectum intellectus, etiam formaliter quatenus est obiectum, & actu intelligibile, esse tantùm fundamentaliter vniuersale. Quod solùm significatur, quando communiter dicitur obiectum intellectus esse vniuersale. Sicut quando econtrà dicitur, obiectum sensus esse singulare, non significatur res constitui in esse obiecti sensus per secundam intentionem, quam pro formali dicit singulare.

Ad confirmationem, concessa maiori, neganda est minor. Cuius ratio est: quia ex eo præcisè, quòd natura esset realiter separata, vt ponebat Plato; statim esset in ea relatio realis, qua vniformiter respiceret indiuidua, & ratione illius esset formaliter vniuersalis. At verò ex hoc precisè, quòd natura

tura separetur per intellectum agétem; neque resultat in illa relatio realis ad indiuidua, vt patet; neque etiam rationis: tum quia intellectus agens non est effector entis rationis: tum etiam quia ipse non refert naturam ad inferiora, quod necessarium erat, vt resultaret relatio rationis. Et sic ex eo præcisè, quod natura separetur per intellectum agentem, non est formaliter vniuersalis; sed tantum fundamentaliter, & negatiuè.

Ad tertium respondetur, quod fieri aliquid formaliter vniuersale, est fieri positiuè commune, & indifferens. Hoc autem non habet formaliter natura, per separationem à singularitatibus; sed per secundam intentionem, seu relationem rationis ad inferiora, vt explicatum est. ¶ Per quod patet ad confirmationem. Solum enim probat naturam per abstractionem fieri vniuersalem negatiuè, & in potentia: aliàs consequentia esset omninò falsa.

63 Ad auctoritatem D. Tho. pro secunda sententia adductam, iam diximus supra sensum eius esse, ad abstractionem intellectus possibilis sequi secundam intentionem vniuersalis, eo modo, quo relationes dicuntur consequi ad suum fundamentum. Abstractio enim præcisiua vltimò disponit naturam, vt fiat formaliter vniuersalis per subsequentem comparationem.

Ad rationem pro eadem sententia respondetur per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis non cognosci naturam, formaliter vt vnam, aut vniformem; neque vt proximum fundamentum vniuersalitatis: ad hoc enim necessarius est actus reflexus, vt patet; sed solùm cognosci secundùm sua prædicata essentialia, aut gradus communes, quod habet à parte rei. Per subsequentem autem comparationem cognoscitur vt vna, dicens vniformem ordinem ad inferiora. Et sic per hanc fit formaliter vniuersalis.

Ad confirmationem respondetur negando antecedens. Ad cuius probationem dicimus vniuersalitatem cum sit secunda intentio, conueniens rebus quatenus cognitæ sunt, vt sæpè explicuimus: vltra vnitatem formalem, aut indiuisionem, quam habet natura abstracta per intellectum agentem, requirere proculdubio in ea denominationem extrinsecam cognitæ, à qua vltimò completur in ratione fundamenti, & constituitur in potentia omninò proxima ad illam recipiendam. Et talem denominationem recipit natura per abstractionem præcisiuam intellectus possibilis, non verò ipsam vniuersalitatem.

Ad fundamentum quartæ sententiæ constat ex eius impugnatione. Vniuersalitas enim non conuenit naturæ provt actu est in multis; sed provt est apta esse in illis, & ideò non exigit operationem intellectus, qua natura actu attribuatur multis; sed qua fiat proximè apta, vt tribuatur multis, seu qua cognoscatur in ordine ad multa. Ad quod non requiritur comparatio composita, vt per se patet.

QVID DE VNIVERSALI Metaphysico sentiendum sit, ex dictis explicatur.

§. IV.

64 IAm facilè intelligetur diuisio vniuersalis, quæ communiter circunfertur, in vniuersale Metaphysicum, & Logicum: per quam aliqui dissoluunt hanc quæstionem, & conciliant sententias oppositas, asserentes vniuersale Metaphysicum fieri per abstractionem intellectus agentis, vel possibilis; Logicum verò per compa-

rationem. Sed licet hæc doctrina in se (si benè intelligatur) vera sit; insufficiens tamen est ad solutionem quæstionis. In qua non inquirunt Doctores: per quam operationem natura fiat vniuersalis fundamentaliter, seu in potentia proxima; sed per quam operationem fiat actu, & formaliter vniuersalis. Constat autem vniuersale Metaphysicum non esse vniuersale actu, & formaliter; sed in potentia tantùm, & fundamentaliter: ac proindè per hanc diuisionem non possunt conciliari adductæ sententiæ.

Quòd autem tantùm vniuersale Log. cum sit actu, & formaliter vniuersale; Metaphysicum verò solùm in potentia, & fundamentaliter, satis ex se patet. Nisi enim velimus abuti terminis, vniuersale Metaphysicum nihil aliud sonat; nisi vniuersale, quod est obiectum Metaphysicæ sicut vniuersale Logicum significat vniuersale, quod est obiectum Logicæ. Cum ergo ex dictis disp. 1. constet res pertinere ad obiectum Logicæ, non ratione suæ entitatis realis, sed ratione secundarum intentionum; ad obiectum verò Metaphysicæ non nisi ratione suæ entitatis, & perfectionis realis: planum fit vniuersale Logicum esse naturam simul cum secunda intentione, à qua actu, & formaliter constituitur in esse vniuersalis; vniuersale verò Metaphysicum solùm esse ipsas naturas, seu essentias reales, de quibus agit Metaphysica, quæ provt sic, tantùm sunt fundamentaliter vniuersales. Quia tamen neque Metaphysica, neque aliæ scientiæ disputant de naturis, provt sunt in singularibus; sed provt ab eis separantur, aut sine eis cognoscuntur: ideò solet dici, vniuersale Metaphysicum fieri per abstractionem intellectus agentis, aut possibilis. Non quia per has operationes, naturæ recipiant aliquam vniuersalitatem Metaphysicam, vt aliqui fingunt; sed quia tunc habent immaterialitatem, & actualitatem necessariam ad terminandas scientias.

65 Ex quo tandem fit naturam, sic à singularibus præcisam, si pertineat ad obiectum Philosophiæ, posse dici vniuersale Philosophicum; si ad Mathematicas, mathematicum; si ad Metaphysicam, metaphysicum. Consueuerunt tamen omnes naturæ reales sic præcisæ appellari vniuersale Metaphysicum, vel sumpta denominatione à digniori scientia, vt optimè notat Rub. de vniuersalibus quæst. 5. nu. 93. vel quia obiectum Metaphysicæ transcendit obiecta aliarum scientiarum, & sic possunt quodammodo talia obiecta appellari vniuersale metaphysicum. Ex quibus omnibus patet diuisionem adductam nullo modo esse vniuocam, sed vel totius concreti in suas partes, vel analogi in analogata.

DISPVTATIO QVARTA, De paßionibus vniuersalis.

1 SICVT Accidentia realia suas habent passiones, quas de illis scientiæ demonstrant, vt cernitur in Geometria, Arithmetica, & alijs: sic etiam secunda intentio vniuersalis, quæ est quędam forma, seu accidens rationis, suas habet proprietates: quarum notitia, & examen ad Logicam pertinet. Duæ autem vniuersalis passiones (omissis alijs minoris notæ) assignantur communiter à Doctoribus, scilicet esse *perpetuum*, & esse *prædicabile*. Quarum prima conuenit vniuersali ratione materiæ, seu naturæ denominatæ: ipsæ enim naturæ vniuersales dicuntur, & sunt perpetuæ. In quo sensu sæpè docet Arist. scientias agere de rebus perpetuis, vt patet 1. Post. cap. 4. & 8. & lib. 6. Ethicorum cap. 4. cuius etiam passionis meminit D. Thom. 1. p. qu. 46. ar. 2. & alibi sæpe. Secunda conuenit vniuersali ratione formæ: ipsa enim secunda intentio vniuersalis est prima radix, & ratio, quare naturæ reales prædicentur de inferioribus. Cuius etiam meminit Aristot. 1. Periher. cap. 5. & D. Thom. opusc. 48. cap. 1. Cum ergo disputatione præcedenti explicuerimus essentiam vniuersalis, tam ex parte materiæ, seu naturæ denominatæ; quàm ex parte formæ, seu intentionis: æquum est, vt in hac de passionibus vniuersalis eadem proportione disputemus.

QVÆSTIO PRIMA.

QVOMODO VNIVERSALIA SINT PERPETVA, & an peremptis singularibus, pereant etiam vniuersalia.

2 PRO tituli intelligentia, & solutione huius, ac sequẽtis difficultatis sciendũ est ex D. Th. in 1. dist. 33. ar. 1. *esse* dici tripliciter, scilicet esse essentiæ, esse existentiæ, & esse, quod significat veritatem propositionis. Verba D. Th. sunt, *Vno modo dicitur* esse *ipsa quidditas, vel natura rei: sicut dicitur quòd definitio est oratio significans, quid est* esse. *Alio modo dicitur* esse *ipse actus essentiæ: sicut viuere, quod est esse viuentibus. Tertio modo dicitur* esse, *quod significat veritatem compositionis in propositionibus, secundum quod* est, *dicitur copula*. Quam doctrinam inter alios explicat latè, & optimè Nazar. 1. p. q. 3. art. 4. controuers. 1.

De perpetuitate ergo vniuersalium, quantùm ad istud tertium *esse*: an scilicet propositiones vniuersales sint perpetuæ veritatis, dicemus quæstio. seq. De *esse* verò in 2. acceptione nẽpè de esse existentiæ: an scilicet vniuersalia sint perpetua quoad existentiam, Plato, vt vidimus suprà disp. 3. n. 6. existimauit vniuersalia habuisse ab æterno realem existentiam à singularibus separata, & per consequens realiter

fore remansura, etiamsi singularia omnia interirent.

Hæc tamen sententia omninò falsa est: tum quia falsò nititur fundamento, vt ibidem ostendimus: tum etiam quia quidquid est præter Deum dependet ab ipso, tanquam à primo efficiéte, vt indicant verba illa Ioann. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Et docet Arist. 12. Metaph. c. vltimò: sed si vniuersalia haberent ab æterno realem existentiam non essent ipse Deus, vt supponimus: ergo ab illo recepissent talem existentiam, fuissentque ab æterno producta. Sed iuxta fidem Catholicám Gen. 1. nihil productum est à Deo ab æterno: ergo vniuersalia non habuerunt ab æterno realem existentiam.

Ex quo etiam fit, quòd si perirent omnia singularia alicuius naturæ vniuersalis (vt de facto continget in fine mundi) talis natura vniuersalis nullo modo maneret existens; sed cum singularibns interiret: ac proindè si omnia singularia, quæ sunt in rerum natura, perirent; consequenter vniuersalia omnia quoad realem existentiam funditus interirent. Et hoc est quod inquit Arist. c. de substantia: *Destructis scilicet primis substantijs, impoßibile esse, aliquid aliorum remanere.*

Iuxta hanc ergo secundam acceptionem, quatenus esse significat existentiam, omninò certum est vniuersalia non esse perpetua. Qua re solùm difficultas est inter Doctores, de prima acceptione, nempè de esse essentiæ. Quamuis enim omnes fateantur rerum essentias aliquo modo esse ab æterno; non oriri, neque interire; esse semper, & vbique; & alia eiusmodi, quæ perpetuitatem denotant: non est tamen exploratum, quomodo hæc illis conueniant. Et hoc est quod in præsenti inuestigamus.

3 Vetus est opinio, asserens rerum essentias, seu vniuersalia esse perpetua, eò quod verè habeant ab æterno extra Deum aliquam realitatem essentiæ, quam vocant diminutam quandam entitatem; non verò existentiæ. Sic videtur sentire Scot. in 1. dist. 35. q. vnica. Quam sententiam tribuit Mayroni, & alijs Scotistis, Niger. 2. par. Clypei quæstio. 2. In eandemque fuisse quosdam antiquos Thomistas testatur Soncin. 9. Metaph. qu. 4. qui plura pro illa adducit argumenta. Hæc tamen sunt præcipua.

Primò: quia quæ continentur in prædicamentis, sunt aliquid extra Deú: sed vniuersalia, antequam existant, continentur in prædicamentis: antequa enim rosa existat, verè est in prædicamento substantiæ: ergo antequam vniuersalia existant, sunt aliquid extra Deum. Non realitate existentiæ, vt patet: ergo realitate essentiæ.

Secundò: quæ sunt vnum, & idem, habent eandem entitatem: sed natura vniuersalis, antequam existat, & postquam existit, est vna, & eadem: eadem enim est rosa, quæ in Hieme potest produci, & quæ in Vere est producta: ergo natura vniuersalis, antequàm sit, & postquam est, habet eandem entitatem. Sed non quantùm ad existentiam: ergo quantùm ad essentiam.

Tertiò: quia ab æterno verum est dicere homo est animal: ergo ab æterno dantur homo, & animal. Non secundùm existentiam, vt patet: ergo secundùm essentiam: ac proindè vniuersalia erũt ab æterno secundùm aliquam realitatem extra Deum. Iuxta quam etiam erunt positiuè perpetua, ingenerabilia, & incorruptibilia: manebũtq; cum aliqua entitate, & realitate essentiæ, etiam si intereant omnia singularia.

4 Nihilominus tamen dicendum est primò, quod vniuersalia non sunt perpetua secundum essentiam positiuè,

ita scilicet quòd ab æterno fuerint in aliquo gradu entis extra Deum: ac proindè nec remanere possunt secundum aliquã realitatem, peréptis singularibus; sed sicut nihil sunt, antequam singularia producantur; ita etiam in nihilum redeunt quando singularia destruuntur. Sic docet expressè D.Thom.1.part. qu. 10.art.3.ad 3.& de potentia quæst. 3. art. 5.ad 2.vbi ait: *Quidditas creati, antequam esse habeat, nihil est, nisi forte in intellectu creantis: vbi non est creatura; sed creatrix natura.* Diu.Thom.sequuntur Capreol. in 2.dist.1. quæst.1. Soncin. Nig. & Naza. vbi supra, Bañez, & Zumel, loco citato, ex prima part. Mas. hîc sect. 2. qu. 8. & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia omninò repugnat aliquam naturam vniuersalem esse secundùm essentiam aliquid reale extra Deum, & non habere realem existentiam: sed ab æterno vniuersalia nihil sunt quantum ad existentiam, vt dictum est: ergo nihil etiam sunt quãtùm ad essentiam. Probatur maior: quia quidquid est extra Deum, habet illud esse à Deo: ergo si esse est quid reale; habebit illud per aliquam veram, & realem actionem, seu emanationem: sed chimericum est fingere actionem, aut emanationem realem, quæ non terminetur ad ponendum aliquid singulare extra causas, in quo consistit existentia: ergo omninò repugnat essentiam ab æterno habere aliquod esse extra Deum, & non esse existentem, vel singularem.

Confirmatur: quia ex opposita sentẽtia sequeretur nullam dari propriam creationem in tempore; si præcederet ab æterno esse reale essentiæ extra Deũ: hoc autem est absurdum: ergo illud ex quo sequitur. Probatur sequela: quia creatio est productio totius entis secundùm omnem realitatem, quam in se habet: sed talis productio esset in tempore impossibilis; si præcederent ab æterno vniuersalia cum realitate essentiæ: iam enim non producerẽtur secundùm essentiam, sed tantum secundùm existentiam, vt patet: ergo nulla daretur vera creatio in tempore.

5 Dicendum est secundò vniuersalia secundùm essentiam esse perpetua negatiuè, ex eo quòd sunt negatiuè ingenerabilia, & incorruptibilia: quatenus secundùm se non habent principium suæ corruptionis, aut generationis, & per consequens neque sui finis, aut principij. Ita D.Thom.1.part.quæst 16.art.7.ad 2.& quæst.1.de veritate art.5. ad 13. & 14. quem sequuntur Auctores citati.

Probatur breuiter & explicatur, quia quod est negatiuè incorruptibile, est negatiuè perpetuum: sed vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia: ergo sunt negatiuè perpetua. Maior est euidens: probatur minor: quia illud est negatiuè incorruptibile, quod de se nullum habet principium, à quo corrumpatur: sed vniuersalia ex se nullum habent principium corruptionis; siquidem corruptio & generatio in singularibus sunt, vt patet: ergo vniuersalia sunt negatiuè incorruptibilia.

Confirmatur: quia sicut vniuersalia nullum sibi determinant locum: ita nullum sibi determinant tempùs: sed ex eo, quod non determinant sibi locum, dicuntur esse negatiuè vbique, & immensa: ergo ex eo quòd non determinant sibi tempus dicuntur esse negatiuè ęterna, & semper. Minorem probat Diu. Thom. loco citato ex 1. part. exemplo materiæ primæ, quæ secundùm se non dicitur vna positiuè; quia scilicet habeat vnam formam, sicut homo dicitur vnus ab vnitate vnius formæ; sed negatiuè tantùm, per remotionem scilicet omnium formarum distinguentium: ergo eodem modo vniuersalia

erunt perpetua; siquidem ex se non habent, per quod determinentur ad hoc, vel illud tempus.

6 Ex quo iam sequitur solutio eius, quod in posteriori quęstionis parte proposuimus. Sicut enim vnitas negatiua, quam habet materia prima secundùm se, non tollit, quin positiuè plurificetur iuxta numerum cōpositorum, habeatque à parte rei tot vnitates positiuas, quot habet formas substantiales: ita similiter quòd vniuersalia sint negatiuè perpetua, vt explicatum est; non tollit quin verè, & realiter generentur, aut corrumpantur per accidens ad generationem, & corruptionem singularium. Quod perspicuè docuit Arist. 1. Post. ca. 9. & exp icant optimè D.Thom.& Caiet. ibidem.

Ex quo tandem fit, peremptis singularibus, perire vniuersalia. Potest tamen dici ipsa manere tripliciter. *Primò*, in virtute suarum causarum. *Secundò*. in exemplaribus, seu ideis diuinis. *Tertiò*, tandem in intellectu creato, vel Angeli, vel hominis ratione specierum intelligibilium, quæ illa repręsentant. Videatur Mas. vbi supra.

7 Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur minor. Cum enim vniuersalia, antequam existant, nihil sint à parte rei: non possunt actu, & realiter contineri in prædicamento. Dicuntur tamen ab æterno esse in prædicamento, potestate; in quantum scilicet ab æterno sunt possibilia, non per aliquam potentiam passiuam realem ex parte ipsorum; sed per potentiam actiuam causæ, in cuius virtute præexistunt. Similiter dicuntur esse ab æterno in pręedicamento, non formaliter, secundum aliquam realitatem essentiæ eorum; sed repręsentatiuè; ratione scilicet exemplarium diuinorum, per quæ ab æterno repręsentantur vniuersalia in propriis categoriis.

Ad secundum respondetur cum Mas. loco citato, ea quæ sunt vnum, & idem positiuè, habere eandem entitatem; non verò ea, quæ sunt vnum negatiuè. Rationale enim, & animal in homine, quia sunt vnum positiuè, habent eandem entitatem: sed materia prima, quia est vna numero negatiuè in omnibus, quæ generantur, & corrumpuntur; non habet eandem entitatem in illis: sed aliam entitatem, & realitatem habet in homine, aliam in equo, &c. Quia ergo natura vniuersalis, antequàm sit in rerum natura, & postquam est tantùm est negatiuè vna: (non enim possunt, nihil, & aliquid esse positiuè vnum, vt patet) indè est, quòd natura vniuersalis, antequàm sit, & postquam est, non habeat eandem entitatem.

Ad tertium, concesso antecedenti; negatur consequentia. Quamuis enim ab æterno detur entitas, in qua fundatur veritas æterna illius propositionis; hæc tamen est entitas creata hominis, & animalis, sed ipsa entitas exemplarium diuinorum, quæ non distinguntur ab ipso Deo. Videatur Soncinas loco citato.

QVÆSTIO II.

QVOMODO PROPOSITIONES vniuersales sint æternæ veritatis.

8 DIVVS Bonauent. Herb. Gabr. & Ocam. quos refert Masius vbi suprà, quæst. 9. existimant propositiones vniuersales, & necessarias ab æterno non habuisse actu veritatem, sed solùm in potentia. Verbi gratia hæc propositio: *Homo est rationalis*: (inquiunt) solùm est actu vera, dum existit homo; dicitur tamen ab æterno vera, inquantum homo ab æterno potuit esse rationalis, vel (quod idem est) inquantum

potuit exiſtere res ſignificata per propoſitionem. Eandem ſententiam tenet etiam Zumel 1.p.qu.10.art.3. qu. vnica concluſione 2. vbi addit ſibi aliquando contrarium placuiſſe, ſed re meliùs inſpecta, mutaſſe ſententiam. Quam probat dupliciter.

Primò: quia ex eo, quòd res eſt vel non eſt, dicitur oratio vera, vel falſa ex Ariſt. in poſtprædicamentis: ſed res neque ſecundùm exiſtentiam, vt patet, neque ſecundùm eſſentiã, vt vidimus, ſunt ab æterno actu; ergo oratio, ſeu propoſitio illas enuntians non poteſt eſſe ab ęterno vera actu, ſed ſola poteſtate.

Secundò: quia ſi veritas harum propoſitionum eſſet actu ęterna, maximè quia connexio inter prædicatum, & ſubiectum eſſet actu ab æterno: ſed hoc eſt falſum: ergo illud ex quo ſequitur. Sequela videtur nota. Minor autem probatur: quia non poteſt eſſe actu vnio, ſeu connexio abſque extremis: ſed ab ęterno non ſunt actu homo, & animal, vt ſupponimus ex quæſt. præcedenti: ergo ab æterno non eſt actu vnio inter illa.

9 Tertiò probatur eadem ſententia: quia in propoſitione verbum debet eſſe indicatiui modi, & temporis præſentis, vt docent Dialectici lib. 1. Periher. ergo nulla propoſitio poteſt ſignificare veritatem actu æternam. Patet cõſequentia: quia quod ſignificat cũ tempore prę̈ſentis non poteſt ſignificare veritatem ab æterno.

Quartò: hæc propoſitio: *Homo eſt viuens*, eſt eſſentialis, & tamen non eſt perpetuæ veritatis: ergo non omnis propoſitio neceſſaria eſt æternæ veritatis. Probatur minor: tum quia ad vitam in homine requiritur vnio animæ ac corpus, quæ non eſt ab ęterno: tum etiam quia homo aliquando eſt mortuus: ergo non ſemper eſt viuens; & per conſequens talis propoſitio non erit æternæ veritatis.

Tandem: quia hæc propoſitio, *Chriſtus eſt homo*, eſt eſſentialis, & tamen non habet veritatem æternam: ergo intentum. Maior patet: quia Chriſtus verè eſt indiuiduum naturæ humanæ, quamuis non habeat perſonalitatem, ſeu ſubſiſtentiam, imò nec exiſtentiam creatam. Minor verò probatur: quia Chriſtus in triduo mortis eius non fuit homo, vt docent Scholaſtici cum Magiſtro in 3. diſt. 22. & Theologi cum D. Thom. 3. part. qu. 50. art. 4. ergo in illo triduo hæc propoſitio, Chriſtus eſt homo, fuit falſa: ac proindè non eſt æternæ veritatis.

10 Plena difficultatis ſolutio pendet ex perfecta notitia veritatis: quam tamen hîc tradere, nec licet, nec vacat. Sed ſupponendum eſt ex D. Thom. 1. p. quæſt. 16. art. 1. veritatem cuiuſcumque rei conſiſtere in conformitate eiuſdem rei ad intellectum, ita vt veritas per priùs ſit in intellectu, & ab eo deriuetur ad res: ſecus ac bonitas, quæ per priùs eſt in rebus, & ab illis deriuatur ad voluntatem. Quod diſcrimen naſcitur ex differentia inter has duas potentias ſupra diſput. 2. num. 26. inſinuata. Et hæc veritas ſolet appellari tranſcendentalis. Pręter quam datur alia, quæ appellatur veritas formalis, & tantum reperitur in intellectu componente, & diuidente, vt probat D. Thom. loco citato art. 2. Et hæc eſt, quæ reperitur in propoſitionibus, quando aliquid affirmamus vel negamus conformiter ad res ſignificatas.

In hac autem veritate adhuc poſſumus duo conſiderare. Primum eſt id, quod formale eſt, & propriè veritas dicitur. Et hoc nihil eſt aliud quàm enuntiare, ſeu cognoſcere connexionem prædicati, & ſubiecti: quod patet eſſe in intellectu. Vnde ſi detur ab æterno intellectus cognoſcens hanc connexio-

nem: dabitur etiam in eo ab æterno veritas formalis talis propositionis.

Secundò possumus in hac veritate propositionum considerare, non id, quod formale est, sed fundamentum eius: illud scilicet super quod fundatur veritas formalis. Hoc autem nihil aliud est, quàm connexio, & vnio illarum rerum, inter quas fit enuntiatio: seu identitas prædicati, & subiecti: hæc enim saltem ex modo significandi necessaria est ad veritatem propositionis.

11 Secundò notandum est identitatem istam prædicati, & subiecti, quam possumus appellare veritatem fundamentalem, esse duplicem, vt supra numer. 7. dicebamus: aliam positiuam: aliam negatiuam. Tunc est identitas positiua inter aliqua, quando illa, quæ dicuntur idem, verè habent eandem realitatem, & entitatem; sicut animal rationale in Petro, dum existit, verè habent entitatem, & realitatem naturæ humanæ, quæ in eo est. Et hanc identitatem, seu veritatem fundamentalem positiuam, ex quæstione præcedenti conuincitur manifestè non fuisse ab æterno inter subiectum, & prædicatum alicuius propositionis necessariæ: cum nulla entitas extra Deum fuerit ab æterno.

Identitas verò negatiua est negatio diuersitatis inter aliqua extrema, seu nõ diuersitas inter illa. Quæ identitas, cum sit negatio, sequitur leges aliarum negationum. Vndè tandiù dicetur esse inter aliqua extrema, quamdiu abfuerit ab illis diuersitas, quam negat. Quare si ab æterno abest diuersitas inter aliquod prędicatum, & subiectum, & in æternum aberit, vt contingit in propositionibus necessariis: erit consequenter ab æterno negatio diuersitatis inter tale prædicatum, & subiectum; & per consequens identitas negatiua, seu veritas fundamentalis negatiua.

12 Dicendum est ergo primò veritatem fundamentalem positiuã, seu identitatem positiuam inter prædicatum, & subiectum in propositionibus necessarijs non fuisse ab æterno: ac proinde vniuersalia, quantum ad hanc veritatem propositionis, non esse æterna: neque hoc modo dari propositiones ęternæ veritatis. Hæc conclusio ex quæst. pręcedenti, & modo adductis est manifesta: & ideò in ea immorandum non est.

Dicendum est secundò veritatem fundamentalem negatiuam, seu identitatem negatiuam inter prædicatum, & subiectum in propositionibus necessarijs fuisse ab æterno: & hanc identitatem æternam sufficere ad æternitatem propositionum, secundùm propriam, & formalem veritatem, quam conclusione sequenti statuemus. Prima pars huius conclusionis constat ex dictis. Si enim inter prædicatum, & subiectum harum propositionum nec fuit, nec est, nec erit, nec potest esse diuersitas: ergo ab æterno fuit negatio talis diuersitatis; & per consequens identitas negatiua. Secunda verò pars ex sequenti conclusione, & solutionibus argumentorum erit manifesta.

13 Postremò dicendum est, loquendo de propria, & formali veritate propositiones vniuersales necessarias habere perpetuam, firmissimam, & actualem veritatem, siue res existant, siue non: ac proindè vniuersalia, quod istam veritatem propriam, & formalem, esse actu ab æterno. Ita Arist. 1. Post. c. 9. Vbi, vt optimè notat Caiet. non solùm ait scientiam esse sempiternorum, & non corruptibilium (quod est asserere vniuersalia quãtum ad essentiam esse æterna) sed etiam demonstrationem esse sempiternorum, & non corruptibiliũ: vt indicaret non solùm res, de quibus est scientia, esse æternas, sed etiam propositiones,

positiones, de quibus est demonstratio, esse æternæ veritatis. Eandem conclusionem tenet D. Thom. 1. part. quæst. 10. art. 3. ad 3. quem sequuntur inter alios Bañez ibidem, Capreol. in 1. dist. 8. quæst. 1 conclusione 1. Soncinas 9. Metaph. quæst. 5. Niger 1. parte Clipei quæst. 48. Sot. 2. lib. summular. cap. 2. & 10. & Mas. sect. 2. de vniuersalibus qu. 9. Qui in confirmationem huius sententiæ adducit plura, eaque expressa loca Diu. August. Anselmi, & Porph. Quam etiam probat optimè Caiet. loco citato.

Fundamentum est: quia formalis veritas propositionis non est in ipsis rebus, sed in intellectu cognoscente connexionem prędicati, & subiecti: sed ab æterno intellectus diuinus actu cognoscit connexionem prędicati, & subiecti istarum propositionum: ergo ipsæ ab æterno sunt actu veræ veritate propria, & formali. Maior ex dictis constat. Minor verò, præterquã quòd est per se nota, facilè probatur: quia propositiones istæ sunt enuntiabilia necessaria, ac proindè non potuit non intellectus diuinus ab æterno actu versari circa illa.

Confirmatur primò: quia huiusmodi enuntiationes necessariæ nõ possunt habere indeterminatam, & quasi suspensam veritatem; cum non sint in materia contingenti: ergo ab æterno fuerunt determinatè, & actu veræ, vel falsæ. Si primum, habetur intentum: si secundum, ergo verum fuisset ab æterno tales propositiones esse falsas.

Secundò confirmatur ex Caiet. quia ex duabus contradictoriis in materia naturali, altera necessariò est determinatè, & actu vera: sed istæ propositiones, *homo est animal, homo non est animal*, sunt huiusmodi etiam homine non existente, vt patet ex Arist. in Postprędic. cap. de oppositis: ergo etiam homine non existente, altera necessariò erit determinatè vera; ac proindè ab ęterno fuit actu vera.

14 Ad argumenta resp. Ad primum, dictum Arist. intelligendum esse de veritate fundamentali, seu de identitate inter prędicatum, & subiectum positiua, si prędicatum, & subiectum existant; vel saltem negatiua, si non existant. Talis autem identitas negatiua fuit ab æterno sufficiens, vt intellectus diuinus cognosceret connexionem prędicati, & subiecti. Cum enim ipsa cognitio Dei non produxerit ab ęterno prędicatum, & subiectum, vt patet: non potuit esse necessaria ab ęterno identitas positiua inter illa; ac proindè sufficiens fuit identitas negatiua illorum, vt in intellectu diuino esset actu, & formaliter veritas talis propositionis. ¶ Per quod patet ad secundum argumentum. Procedit enim de identitate positiua, quæ tamen non est necessaria, vt explicatum est.

Ad tertium resp. cum Sot. vbi sup. in his propositionibus necessariis, verbum, *est*, non significare cum tempore, propriè loquendo; sed abstrahere ab omni differentia temporis. Et hoc est, quod communiter docent Dialectici, scilicet in his propositionibus verbum absolui à tempore, id est, impediri ab extremis, ne significet aliquam differentiam temporis. ¶ Si tamen contendas verbum in his propositionibus verè importare aliquam durationem pręsentem, dicendum est illam esse instans, seu nunc æternitatis; non verò instans, aut nunc temporis.

15 Ad quartum concessa maiori, neganda est minor. Ad cuius primam probationem dicendum est, non esse necessarium ad veritatem illius propositionis, *homo est viuens*, connexionem, aut vnionem positiuam inter corpus, & animam fuisse ab ęterno; sed sufficere

identitatem negatiuam prædicati, & subiecti, quæ tamen fuit ab æterno; siquidem nec homo fuit aliquando non viuens, nec datur homo absque connexione animæ, & corporis. ¶ Per quod patet ad secundam probationem. Nam cadauer illud, in quod resoluitur homo, abusiuè, & æquiuocè appellatur homo: propriè enim loquendo numquam homo est mortuus: quia quando moritur, desinit esse homo.

Per quod etiam patet ad vltimum. Si enim in rigore loquamur, in triduo mortis Christi non fuit Christus, in quantùm *Christus* significat hunc hominem: cum dissoluta fuerit vnio inter animam, & corpus eius: licet Verbum diuinum manserit seorsim vnitum animæ, & seorsim corpori. Quare hæc propositio, *Christus est homo*, semper est vera. Quando tamen Theologi asserunt Christum in triduo non esse hominem, non inspiciunt rigorem istum logicum; sed volunt excludere errores asserentium Christum in triduo fuisse hominem, & docere, ad veritatem mortis eius necessarium fuisse, quòd inter animam & corpus eius desierit vnio; & consequenter quòd desierit etiam esse hominem. Ex hoc tamen nihil sequitur contra nos: quia etiam desijt esse hunc hominem, scilicet Christum.

QVÆSTIO III.

QVID, ET QVOTVPLEX sit prædicatio.

16 EXplicata prima passione vniuersalis, quæ conuenit illi ratione naturæ, restat agamus de prædicabilitate, quæ conuenit illi ratione formæ, iuxta ea, quæ diximus in prooemio disputationis. Cùm autem prædicabilitas sit potentia seu aptitudo naturæ, vt prædicetur de inferioribus, eisque attribuatur per actualem prędicationem: inde est, plenam prædicabilitatis cognitionem omninò pendere ex cognitione prædicationis, quæ est proprius actus eius. Præterquam quòd, ignorata prædicatione, & modo prædicandi, cognosci non potest, quæ prædicationes sint vnius prædicabilis, & quæ alterius: ad quod præcipuè ordinatur istud Porphyrij isagoge. Cum autem prædicationes exerceantur in nominibus cócretis, vel abstractis: aliqua de ijs, antequam ad alia procedamus, præmittenda sunt.

17 ¶ Primò ergo statuendum est concreta accidentium eandem prorsus rem significare, ac eorum abstracta. Vt enim optimè dixit Aristot. cap. de substantia: *Nomen albi nisi qualitatem nihil significat.* Quod etiam docuit expressè Diu. Thom. in [illegible] sua distinct. 18. quæst. 1. artic. 2. ad tertium vbi ait: *Subiectum non includitur in significatione nominis significantis accidens concretiuè, vt dicit Commentator 4. Metaphysicæ, quamuis Auicenna contrarium senserit.* Quod etiam clarius habetur 7. Metaphys. lectione 1. vbi explicans ipse Sanctus dictum Aristot. quod, *accidentia in concreto magis entia videntur:* inquit hoc ideò esse: quia determinatur eis aliquod subiectum per ipsam nominis significationem, scilicet substantiam: *Et ideo* (ait) *vnumquodque talium nominum, quæ significant accidens in concreto, videntur importare prædicamentum substantiæ: non ita quod prædicamentum substantiæ sit pars significationis talium nominum: album enim, vt in prædicamentis dicitur, solam qualitatem significat: sed in quantum huiusmodi nomina significant accidentia, vt inhærentia substantiæ.* Quæ doctrina communis est inter Doctores, & pro ea videri possunt Capreol. in prima distinct.

4. quæſt. 1. & 2. Caiet. cap. 7. de ente, & eſſentia Soncin. 5. Metaph. quæſt. 38. Maſ. in antepraedicamentis quæſt. 3. Sanch. lib. 4. Logicæ quæſt. 3. & Fonſeca 5. Metaph. cap. 7. quæſt. 5. ſect. 3. qui plures alios adducit pro hac ſententia, eamque variis rationibus confirmat.

Breuiter poteſt ſuaderi: quia hæc prędicatio, *homo eſt albus*, eſt accidentalis, & in materia contingenti: ergo res ſignificata per prædicatum eſt id, quod poteſt adeſſe, & abeſſe à ſubiecto, & quod eſt accidens reſpectu illius. Hoc autem eſt ſola qualitas albedinis, & non ſubiectum, vt de ſe patet: ergo ſola albedo, & non ſubiectum, eſt res ſignificata per nomen album.

Confirmatur: quia ſi ſubiectum eſſet pars ſignificati iſtorum nominum: iam concretum accidentale, non ſolùm ex modo ſignificādi, ſed etiam quoad rem ſignificatam eſſet ens per accidens; & per conſequens omninò indefinibile. Quod tamen eſt contra Ariſt. & communem Philoſophorum vſum, qui ſæpè definiunt concreta accidentium, docentque artem definiendi illa, vt videbimus diſp. ſequ. ergo huiuſmodi concreta nōn importānt ſubiectum, & formam vt partes ſui ſignificati, ſed ſolam formam; ac proindè eandem rem ſignificant, ac eorum abſtracta.

18 ❡ Quamuis autem in hoc conueniant; differunt tamen in modo ſignificandi talem rem. Nam abſtractum ſignificat formam accidentalem per modum ſubſtantiæ, ſeu per ſe ſtantis, quaſi non eſſet alicui inhęrens, neque per ordinem ad illud acciperet entitatem, ſed per ſe ipſam, ſicut habet ſubſtantia. Quod non ideò eſt, vt optimè notat D. Thom. loco citato ex 7. Metaph. & opuſc. 42. cap. 19. quia accidens per ſe ipſum habeat entitatem, aut abſque ſubiecto poſſit exiſtere: ſed quia, cum ſignificatio conueniat nominibus mediante conceptione intellectus, ſiquidem voces ſunt notæ paſſionum, quæ ſunt in anima, vt dicitur 1. Periher. intellectus autem poſſit ſeorſim intelligere ea, quæ ſunt coniuncta: hinc fit, poſſe etiam ſeparare formam accidentalem à ſubiecto. *Et quia illud, quod per ſe accipitur, ab alio ſeparatum* (inquit D. Thom. opuſ. citato) *videtur per ſe exiſtens: ideo deſignatur nomine abſtracto, quod ſignificat remotionem eius ab alio. Et hoc modo abſtracta accidentium ſignificant formas; quæ quidem inhærent, ſed non ſignificant eas per modum inhærentium.* At verò nomen concretum ſignificat eandem formam, quaſi alteri adiacentem, & innitentem, quod eſt ſignificare formam concernendo, & connotando ſubiectum, tanquam id cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius. Et propterea concretum accidentale appellatur connotatiuum: quia quaſi in obliquo deſignat, & connotat ſubiectum, in quo eſt forma, quam ſignificat.

19 ❡ Iam verò ex hoc precipuo diſcrimine inter cōcretum, & abſtractum, plura alia deducuntur, ad pręſentem diſputationem omninò neceſſaria. Tria ſunt pręcipua, quæ enumerat D. Tho. opuſc. 69. lect. 2. Primum eſt, abſtracta eſſe talia per ſe ipſa, vt albedo per ſe ipſam eſt albedo; concreta verò eſſe talia per abſtracta, vt album eſt album per albedinem.

Secundum eſt, abſtracta denotare formas ſimplices, puras, & impermixtas: albedo enim ſolam, albedinem ſignificat ſine permixtione alterius qualitatis; concreta verò ſignificare formas ſine precìſione aliarum qualitatum, cum quibus permixtæ ſunt, vt album ſignificat albedinem in ſubiecto, in quo etiam reperitur quantitas, calor, &c. Cuius rationem reddit optimè

D. Thom. quia id, quod abstractè consideratur, significatur vt quo aliquid est tale: albedo enim significat, vt quo aliquid est album. Cùm autem nihil sit album, nisi per id, quod pertinet ad rationem albedinis: inde est huiusmodi abstracta nihil alienum in se habere posse. In concretis verò, cum ex modo significandi album, verbi gratia importet id, quod habet albedinem: & ex eo quòd aliquid habeat albedinem, non prohibeatur habere aliquid aliud, quod sit extra essentiam albedinis: inde est concreta significare formas cum aliis permixtas. Et hæc est radix quare abstracta diuersarum specierum nequeant inter se prædicari, etiamsi reperiantur in eodem subiecto: hæc enim est falsa, *albedo est dulcedo*, quamuis vtraque existat simul in lacte; cum tamen earum concreta de se mutuò prædicentur: verè enim dicitur, *album est dulce*, vel *dulce est album.*

Tertium tandem discrimen (quod etiam tangit D. Thom. 1. p. qu. 3. art. 3. & 3. p. qu. 2. art. 2.) sequitur ex præcedenti, vt ait D. Tho. Et consistit in hoc, quòd abstracta sumuntur vt partes; concreta verò vt tota. Quamuis enim vtraq; nomina significent eandem rem: quia tamen ex modo significandi, abstractum significat, vt quo aliquid est; cõcretum verò, vt quod habet formam: inde est, abstractum ex modo significandi sumi vt partem formalem respectu concreti; concretum verò vt totum compositum ex subiecto, & accidenti. Et hæc radix, quare abstracta non possint prędicari de concretis: quia nulla pars prędicatur de toto. De quo iterum redibit sermo quæst. seq.

20 ¶ His prenotatis, explicemus iam, quid, & quotuplex sit prędicatio. Prædicatio ergo, attributio, seu propositio (quæ quantum ad presens idem sunt) est oratio enunciatiua; in qua scilicet prædicatum attribuitur, vel enunciatur de subiecto. Diuiditurque à Soto qu. vlt. vniuersalium, generali diuisione, in identicam, disparatã, & mediam. Prædicatio identica est illa, in qua idem enuntiatur de se ipso; disparata, in qua prędicatum nullam habet connexionem cum subiecto; media verò, in qua prędicatum, & subiectum habent sufficientem connexionem, sed non omnimodam identitatem.

Rursus prædicatio media diuiditur in directam, & indirectam. Directa est illa, in qua illud, quod à parte rei habet rationem formæ, ponitur in propositione vt prædicatum, & illud quod habet à parte rei rationem materiæ, vt subiectum. Cuius oppositum cõstituit propositionem indirectam. Vnde hæ propositiones: *Homo est animal: homo est rationalis: homo est risibilis*; sunt directæ, & earum conuertentes indirectæ.

Vbi considerare oportet, hanc doctrinam tenere, siue propositiones sint affirmatiuæ, siue negatiuæ; siue veræ, siue falsæ. Nam hæc est identica, licet falsa, *homo non est homo*: & hæc est disparata, licet vera: *homo non est lapis*. Similiter hæc est directa, licet falsa: *homo non est animal*: & hæc est indirecta, quamuis negatiua: *rationale non est homo*. Videatur Soto loco citato, vbi optimè confutat quosdam Dialecticos sui temporis, aliter explicantes propositionem directam, & indirectam. Cum enim ex modo essendi rerum sequatur modus prædicandi, vt testantur Aristot. 5. Metaphys. text. 14. & Diu. Thom. ibidem lect. 9. & forma sit in subiecto, non verò subiectum in forma: consequens est prædicationem directam tunc fieri, quando ponitur vt forma, seu prędicatum id, quod verè est forma: & vt subiectum id, quod verè est subiectum. Et econtrà in prædicatione indirecta.

Vnde: quia superius se habet, vt forma respectu inferioris ex Aristot. 2. Physic. text. 28. & 5. Metaphys. tex. 2. intelligitur enim quasi recipi in inferiori quandò contrahitur ad illud: ideò quoties superius prędicatur de inferiori; prędicatio est directa. Ex quo tandem apparet, quòd vt prędicatio sit directa, prędicatum debet esse, vel superius, vel saltem æquale respectu subiecti. Non autem erit directa; si prędicatum sit inferius, etiamsi in se habeat rationem formæ, vt cernitur in hac: *animal est rationale:* quia licet rationale sit in se forma, tamen non exercet rationem formæ respectu superioris propter rationem dictam. Esset tamen directa, si diceretur: *animal est rationale, vel irrationale:* quia iam prædicatum esset æquale.

21 ¶ Dubitat autem Sotus de hac propositione: *hoc animal est homo*: an si sit directa. Videtur enim non esse directam: nam hæc indefinita: *animal est homo*, est indirecta: ergo etiam eius singularis, scilicet *hoc animal est homo*.

Sed nihilominus respondet benè illam propositionem esse directam, si designetur aliquis homo singularis; esse verò disparatam, si designetur aliquis equus. Ratio est: quia propositionem esse directam, vel indirectam debet regulari ex parte suppositi, seu eius pro quo supponit subiectum: non verò pręcisè ex parte rei significatæ: quia in nominibus potior est modus significandi, quàm res significata, vt infrà dicemus, sed quando, designato Petro dicimus: hoc animal est homo, ly *hoc animal*, quamuis significet animalitatem; supponit tamen Petro: si verò designetur Bucefalus, supponit pro quodam equo: ergo talis propositio est directa, designato Petro; disparata verò, designato Bucefalo.

Nec ratio dubitandi vrget. Nam in hac propositione indefinita: animal est homo; ly *animal*, non solùm significat gradum superiorem ad hominem; sed etiam supponit pro illo: quod non contingit in propositionibus singularibus, vt explicatum est.

¶ Ex quo etiam infertur propositiones, in quibus diuersa accidentia in concreto de se inuicem prædicantur, omnes esse directas: cum tamen eædem prędicationes, si fiant in abstracto, sint disparatæ. Hæ enim prędicationes sunt directæ, *album est dulce: dulce est album:* istæ verò disparatæ, *albedo est dulcedo: dulcedo est albedo.* Cuius ratio sumitur ex ipso modo, & natura prędicationis, in qua prędicatum significatur vt forma, & habet proprium locum, & situm formæ: subiectum verò significatur vt materia, habetque proprium situm materiæ, & subiecti. Quia autem concretum accidentale simul significat formam, & ex modo significandi supponit pro subiecto: inde est, quod quando in huiusmodi propositionibus concretum ponitur à parte subiecti, non solùm supponit, vtcumque pro subiecto (quod habet concretum ex se;) sed etiam exercet talem suppositionẽ, (quod illi conuenit ex situ propositionis:) quando verò ponitur à parte prędicati, quamuis non amittat propriam suppositionem, quodammodò tamen impeditur propter situm prędicationis, & leges appellationis; magisque attenditur in illo res significata, scilicet forma.

22 Radix autem huius doctrinæ est, quod in his propositionibus, concretum accidentale positum à parte subiecti, sumitur substantiuè; positum verò à parte prędicati, sumitur adiectiuè: vnde prouenit diuersitas explicata, vt latiùs dicemus in notationibus ad cap. de genere. Maneat ergo huiusmodi prędicationes, quæ fiunt inter

concreta accidentalia, quæ communicant in aliquo communi subiecto, semper esse directas. Qua etiam ratione, post Incarnationem Verbi hæ sunt prædicationes, directæ: *homo est Deus: Deus est homo*: quia duæ istæ naturæ diuina scilicet, & humana, reperiuntur in eodem supposito Verbi, pro quo semper subiectum supponit.

¶ Secundò sequitur solam prędicationem directam esse propriè prędicationem, propriéque ad scientias pertinere; ac proinde ipsam solam vocari absolutè prędicationem. Quo sensu dixit Porphir. capite de specie: *Nam aut paria de paribus, aut maiora de minoribus prædicentur oportet; minora verò de maioribus non oportet*. Propter quod etiam omnes aliæ prędicationes, tam indirectæ, quàm identicæ, & disparatæ meritò à prędicabilibus rejiciuntur, ad quæ tantùm pertinent prędicationes formales, & directæ. Imò ex his etiam excluditur prædicatio, in qua definitio prædicatur de definito, vel de quolibet contento sub illo: quia quamuis essentia, quæ exprimitur per definitionem, sit ens per se, & idem quod species; tamen vt significatur nomine complexo, deficit à simplicitate prędicabilium, nec potest recipere intentiones eorum.

Tandem prædicatio formalis, & directa diuiditur ab eodem Soto in essentialem, & accidentalem. Essentialis est, in qua prędicatum est de quidditate subiecti: accidentalis verò, in qua prędicatum accidit subiecto, siue sit entitatiuè substantia, siue accidens; siue sit accidens proprium, siue commune.

His explicatis: quia duo sunt genera nominum, in quibus possunt prædicationes exerceri, scilicet nomina primæ, & secundæ intentionis, quæ explicuimus suprà disputatione secunda, numero 40. Videamus iam, quomodo in vtrisque fiant prędicationes. Prius autem agemus de nominibus primi generis.

QVÆSTIO IV.

QVOMODO PRÆDICATIONES fiant in nominibus primæ intentionis.

23 QVia nomina primæ intentionis, alia sunt abstracta, alia concreta: quatuor inter illa possunt fieri combinationes. Et sic potest primò dubitari, an concreta prędicentur de concretis. Secundò, an abstracta de abstractis. Tertiò, an concreta de abstractis. Quartò, an abstracta de concretis. Et quia tam concreta, quàm abstracta, alia sunt substantialia, vt *homo, animal*; *humanitas, animalitas*: alia accidentalia, vt *album, coloratum*; *albedo, color*: ideò de omnibus nonnihil agemus. Id tamen ante omnia aduertendum est pro hac, & sequenti quæst. nos hîc loqui de propositionibus affirmatiuis. Propositio enim negatiua non pertinet ad aliquod prędicabile; & sic à præsenti disputatione rejicitur. Inquirimus ergo, quando propositiones affirmatiuæ sint veræ in nominibus primæ intentionis.

AN CONCRETA prædicentur de concretis.

§. Primus.

24 NVlla circa hoc est inter Auctores difficultas: & ideò sit

¶ Prima conclusio. Propositiones, in quibus concreta de concretis prædicantur, siue concretum sit substantiale, siue accidentale, sunt veræ, & concedendæ; vt, *homo est animal, album est coloratum*: & similes. Et idem est, quando

concretum accidentale prædicatur de ſubſtantiali, vt *homo eſt albus* (quando enim fit è contra, propoſitio eſt indirecta, vt diximus: de quibus propoſitionibus modo non loquimur.) Ita docet expreſsè D. Thom. de ente, & eſſentia, cap. 3. De quo videri poteſt Caietan. ibidem.

Fundamentum eſt: quia concretum ſignificat formam cum alijs permixtam, & ſumitur vt totum, vt ex D. Tho. diximus quæſt. præcedenti. Propter quod etiam non præſcindit ex modo ſignificandi ab alijs, quæ inueniuntur, vel in eodem ſuppoſito, vel in eodem ſubiecto. Sed animal, & homo, v. g. ſunt in eodem ſuppoſito & album, & coloratum in eodem ſubiecto; neutraque ſignificant cum præciſione aliorum; ſed potiùs ſumuntur vt tota permixtè continentia, quidquid eſt in alijs. Ergo inter illa veriſſima eſt prædicatio. Videatur D. Tho. loco citat.

25 Dices: nihil poteſt prædicari de alio niſi contineat illud: ſed vnum concretum, nempè animal, aut coloratum non continet, quidquid eſt in alio, ſcilicet in homine, vel albo: ergo vnum concretum non poteſt prędicari de alio. Probatur minor: quia homo addit ſuprà animal rationalitatem: & album ſupra coloratum addit propriam differentiam albedinis. ¶ Confirmatur: quia pars non poteſt verè prædicari de toto: ſed animal eſt pars hominis, & coloratum albi: ergo nõ poſſunt prædicari de illis.

Ad argumentum reſpondetur animal poſſe conſiderari, vt eſt pars actualis hominis, & vt eſt totum potentiale. Quatenùs eſt pars actualis, componit Metaphyſicè hominem: ſicque nec continet totum, quod homo continet, nec eſt quid ſuperius; & conſequenter non prædicatur de illo. Quatenùs verò eſt totum potentiale, eſt quid ſuperiùs ad hominem, & equum; continetque confusè, & in potentia rationalitatem, & hinnibilitatem: & hoc modo non eſt pars, ſed totum, & prædicatur de homine, & equo. Quæ doctrina conſtabit amplius cap. de Gener. poteſtque cum proportione applicari ad concreta accidentalia. ¶ Per quod patet ad confirmationem.

AN ABSTRACTA, TAM *ſubſtantialia, quàm accidentalia verè prædicentur de abſtractis.*

§. II.

26 A Certioribus incipiendo, vt certum ſtatuendum eſt prædicationes, quæ fiunt inter abſtracta accidentium, quorum vnum eſt de eſſentia alterius, eſſe omninò veras, & formales, vt ſi dicas *albedo eſt color, color eſt qualitas: Logica eſt ſcientia, ſcientia eſt habitus.* Sic enim ſignificata accidentia propriè ponuntur in prædicamento; ſuntque entia per ſe, & completa, & habent propriè genera, & ſpecies, vt poſteà dicemus.

Eadem certitudine, circa abſtracta ſubſtantialia ſtatuẽdum eſt omnes prædicationes, in quibus abſtractum, quod ponitur loco prædicati, non pertinet ad eſſentiam abſtracti, quod ponitur loco ſubiecti, eſſe omninò falſas, vt *humanitas eſt riſibilitas, rationalitas eſt animalitas*, & econtrà, *animalitas eſt rationalitas*, & ſimiles. Ratio eſt manifeſta: quia quando prædicatum non eſt de eſſentia ſubiecti, non poteſt prædicari de illo, in *quid*, ſed in *quale*; & per conſequens prædicatio erit accidentalis. Vt autem prædicatio accidentalis ſit vera, prædicatum debet ſignificari adiectiuè, ſeu per modum alteri adiacentis: quod tamen non contingit, quando prædicatum ſignificatur in abſtracto, vt

patet ex dictis quaest. praecedenti. Ergo huiusmodi propositiones, in quibus abstractum, quod ponitur loco praedicati, non est de essentia abstracti, quod ponitur loco subiecti: omnes sunt falsae. Quae etiam ratio conuincit propositionem, in qua abstractum differentiae praedicatur de abstracto speciei, vt quando dicimus, *humanitas est rationalitas*, in sensu formali esse falsam. Quamuis enim differentia sit de essentia speciei: quia tamen praedicatur de illa, non omninò in *quid*, sed in *quale quid*, vt explicabimus cap. de differentia: ideò debet significari adiectiuè, seu per modum alteri adiacentis. Quod non contingit, quando praedicantur in abstracto, vt per se constat.

27 Tandem idem dicendum est de praedicationibus inter abstracta generis, & differentiae; & inter abstracta differentiae superioris, & inferioris, vt si dicas, *rationalitas est animalitas: rationalitas est sensibilitas*, & similes. Cum enim differentia nullatenùs includat genus, nec etiam differentias superiores, vt dicemus capite de differentia; & ex modo significandi vnum non significetur, vt adiacens alteri; vt fit, quando praedicantur in concreto: manifestum est tales praedicationes in abstracto esse falsas.

Tota ergo difficultas reducitur ad abstracta substantialia, quorum vnum est de essentia alterius, & praedicatur in *quid*, vt quando de humanitate praedicatur animalitas, vel quilibet alius gradus genericus. Et ita inquirimus: an sicut hae praedicationes sunt verae, *homo est animal*, *animal est corpus*: ita etiam istae sint verae, *humanitas est animalitas*, *animalitas est corporeitas*. Procedit autem difficultas in sensu formali: nam in sensu identico euidens est apud omnes esse veras; siquidem ipsa res, quae est humanitas, est res, quae est animalitas, aut corporeitas.

28 Partem negatiuam defendunt inter alios Scotus in primo distinct. 2. quaest. 7. & distinct. 5. quaest. 1. Nimphus 3. Metaphysic. quaest. 2. Canariens. 1. par. quaest. 28. artic. 2. disputat. 2. & Rubio tractatu de praedicationibus numero 14. qui pro eadem sententia adducit Caietanus & Ferrar. sed immeritò, vt postea videbimus.

Probatur primò ex D. Thom. 4. contra gentes, cap. 81. de ente, & essentia cap. 3. & 4. opuscul. 69. capit. 2. & alibi saepè. Vbi docet abstracta ista substantialia significari, vt partes formales, seu vt id, quo aliquid est tale; & consequẽter cum praecisione aliorum: ergo vnum non potest praedicari de alio. Probatur consequentia: quia iam animalitas esset genus, & humanitas species: si vtraque haberet rationem totius. ¶ Confirmatur ex Auicena, qui vt refert Diu. Thom. loco citato de ente, & essentia, inquit, quod *equinitas tantùm est equinitas*: ergo non est animalitas.

Secundò probatur ratione: quia vt aliquid formaliter praedicetur de alio, necesse est, vt quidquid subiectũ actu continet, contineat etiam praedicatum, saltem confusè, & in potentia: sed abstractum generis, nec actu, nec potentia continet totũ, quod est in abstracto speciei: ergo non potest formaliter praedicari de illo. Probatur minor, quia quodcumque nomen abstractum significat suum significatum, per modũ formae abstractae abstractione formali, vt posteà explicabimus. Omne autem abstractum abstractione formali, nec actu, nec potentia includit id, à quo abstrahitur: imò potiùs excludit illud; siquidè, prout sic, comparatur ad illud, vt pars ad suam compartem.

Tertiò:

Tertiò: animalitas est illud, quo animal est animal; & humanitas illud, quo homo est homo: sed illud, quo homo est homo, non est illud, quo animal est animal: ergo humanitas non est animalitas. Maior habetur passim in Diu. Thom. Minor verò probatur: quia illud, quo homo est homo, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum hominis; & illud, quo animal est animal, significatur vt ratio formalis, & principium constitutiuum animalis: sed ratio formalis, seu principium constitutiuum hominis, formaliter loquendo, non est ratio formalis, seu principium constitutiuum animalis; siquidem homo, & animal sunt diuersa constituta: ergo id, quo homo est homo, non est id, quo animal est animal.

29 Pro solutione difficultatis primò sciendum est ex D.Thom.1.part. quæst. 40. art. 3. abstractionem (vt latè in libris Posteriorum dicemus, agentes de varijs abstractionibus à materia) esse duplicem. Alia dicitur totalis, seu vniuersalis; illa scilicet, qua vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine. Alia dicitur formalis, seu præcisiua; & est illa, per quam forma abstrahitur à materia: (non quia semper id, quod abstrahitur hac abstractione, sit vera forma: sed quia habet modum formæ respectu eius, à quo abstrahitur.) De discrimine harum abstractionum plura dicemus loco citato; potestque videri Caiet. de ente & essentia cap. 1. q. 1. Nunc certum debet esse, nomina non dici abstracta ab abstractione vniuersali. Idque constat manifestè: tùm quia homo, animal, viuens, & alia genera prædicamenti substantiæ sunt propriissimè vniuersalia, & consequenter abstrahunt abstractione vniuersali; & tamen non significantur in abstracto, sed in concreto: tùm etiam quia ex quolibet concreto quantumuis singulari formatur nomen abstractum, vt ex Petro Petreitas; ex Deo Deitas: cùm tamen nulla ibi interueniat abstractio vniuersalis: ergo ab hac abstractione nomina non denominantur abstracta, sed ab abstractione formali; per quam, non solùm separamus accidens à subiecto, vt cōtingit in abstractis accidentalibus; sed etiam naturam à supposito, vt cernitur in abstractis substantialibus.

30 Ex quo primò fit vtraque abstracta, præcisè secundùm quod inuoluunt hanc abstractionem formalem, nullum dicere ordinem ad inferiora, sed ad concretum, seu suppositum, à quo abstracta, & separata sunt. Non enim dicimus: color alicuius albedinis est color, sed color alicuius colorati est color: nec similiter dicimus; animalitas alicuius humanitatis est animalitas; sed alicuius animalis est animalitas. Ac proinde secundum istam rationem semper significantur per modum partis, seu vt quo aliquid est tale: quia id, quod abstrahitur abstractione formali, comparatur vt actus, & constitutiuum respectu eius, à quo abstrahitur. Et hoc est, quod toties repetit Diuus Thomas tùm locis pro secunda sententia citatis; tùm etiam alijs multis, quæ videri possunt in tabula aurea, verbo *abstractum*, numero 6. Neque aliquid aliud docent Caietanus, & Ferrar. pro eadem sententia adducti.

Hinc etiam vlterius sequitur nullum abstractum, præcisè ratione huius abstractionis formalis, posse prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam abstractio vniuersalis. Cuius ratio est euidens: quia, vt supra tetigimus, & latiùs dicemus capite de genere, vt aliquid prædicetur de alio, debet habere rationem totius, vt

sic possit continere subiectum: sed albedo, aut quodlibet aliud abstractum non habet rationem totius ab abstractione formali; cùm potius ab illa habeat rationem partis: ergo, præcisè ratione talis abstractionis, non possunt prædicari de aliquo, nisi interueniat etiam ibi aliqua abstractio vniuersalis, ratione cuius induant rationem totius. Quare ad videndum, vtrùm prædicationes possint fieri inter huiusmodi abstracta, inspiciendum est, an, & quomodò possint induere rationem totius; seu an, & quomodò inter illa possit esse abstractio vniuersalis.

31 Secundò consideranda est differentia compositi substantialis, & accidentalis. Illud enim, cùm sit ens per se, & simpliciter vnum, & totum: componitur necessariò ex partibus, quę simpliciter sint partes, & per consequens nunquam erunt simpliciter tota, sed tantùm secundùm quid. At verò compositum accidentale; quia est ens per accidens: secundùm quid tantum est vnum, & totum: & per consequens partes eius secundùm quid tantum erũt partes; simpliciter autem tota. Quo fit, vt illud, quod significatur vt pars compositi substantialis, qualiter significatur abstractum substantiale, ex modo significandi simpliciter sit pars; & per consequens non posset esse simpliciter totum, sed tantum secundum quid: quod verò significatur vt pars compositi accidentalis, qualiter significatur abstractum accidentale, quia secundum quid tantum est pars: optimè poterit esse simpliciter totum.

Vndè sicut concreta accidentium ponuntur in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundum quid tantum, & per reductionem ad sua abstracta; ita econtrà abstracta substantialia sunt in prædicamento, & dicuntur vniuersalia, aut prædicabilia secundum quid tantum, & per reductionem ad sua concreta. Quæ est perpetua doctrina D. Thom. vt patet cap. 7. de ente essentia, & alibi sæpè.

32 Ex quo tandem fit, quòd sicut in abstractis accidentium, significari, vt partes secundum quid suorum concretorum (quod habent ab abstractione formali,) non impedit, quin simpliciter habeant rationem totius respectu suorum inferiorum: ita econtrà in abstractis substantialibus, significari, vt partes simpliciter suorum concretorum (quod habent ab abstractione formali) non tollit, quin possint secundum quid habere rationem totius respectu suorum inferiorum, & de illis prædicari.

Tandem nota, quòd adhuc in ista comparatione ad inferiora, sicut concretum substantiale potest considerari, vel vt confusè continet illa; sicque est totum, & prædicatur in recto de illis; vel vt præscindit ab eis, seu excludit illa; sicque est pars eorum, neque prædicatur de eis, vt explicabimus capite de genere, ita similiter abstractum substantiale, quando comparatur ad inferiora, potest considerari, vel vt confusè continet illa; sicque conuenit illi ratio totius secundum quid, quam explicuimus, vel vt præscindit ab eis; & sic est pars eorum. Hoc secundo modo repugnat, quòd in recto prædicetur; non autem primo.

33 Secunda conclusio. Animalitas, & alia abstracta substantialia, sumpta cum præcisione suorum inferiorum, non possunt de illis prædicari. Non tamen repugnat huiusmodi abstractis sumi absque tali præcisione, seu vt confusè continent inferiora; & per consequens verè possunt prædicari de illis. Tales autem prædicationes non per se, & simpliciter, sed secundum quid, & per reductionem pertinent ad prædi-

cabilia. Hæc conclusio habet tres partes; & quoad omnes est communior inter Thomistas. Illam tenent Soto q. 3. vniuersalium Mas. ibidem sect. 4. qu. 6. Sanch. lib. 3. q. 13. Oña. q. 3. art. 3. Cante. cap. de differentia. Suarez disput. 6. Metaphysic. sect. 10. & communiter moderni.

Prima pars satis ex se constat: quia animalitas, & alia abstracta sic præcisa ab vlterioribus perfectionibus inferiorum, sunt partes eorum: nulla autem pars, prout sic, potest prædicari de toto, vt explicabimus capite de genere. ¶ Adde, in tali præcisione semper interuenire abstractionem formalem, quę propterea dicitur præcisiua: sed ratione huius abstractionis non contingit prædicatio, vt explicatum est: ergo huiusmodi abstracta sumpta cum tali præcisione nequeunt prædicari de inferioribus.

34 Secunda verò pars conclusionis, in qua est tota difficultas, probatur ex dictis: quia ad veram prædicationem de inferioribus sufficit prædicatum habere aliquo modo rationem totius respectu illorum, eaque continere in confuso: sed non est contra rationem istorum abstractorum substantialium habere aliquo modo rationem totius respectu abstractorum inferiorum, illaque continere inconfuso: ergo, seruata eorum natura, possunt abstracta ista superiora verè prædicari de inferioribus. Maior constat; & probatur minor: quia ex vi abstractionis formalis, quam essentialiter exigunt huiusmodi abstracta, solùm præscindunt à concreto, seu supposito, & significantur, vt partes illius: sed cum tali abstractione formali, & præcisione respectu concreti, non repugnat aliqualis abstractio vniuersalis, & continentia confusa respectu inferiorum: (vt patet: tùm in abstractis accidentalibus, tùm etiam informis physicis, quæ stante abstractione formali, qua præscinduntur, & sumuntur vt partes suorum inferiorum, admittunt nihilominus abstractionem vniuersalem, ratione cuius induunt rationem totius, & prædicantur de suis inferioribus) ergo non est contra naturam istorum abstractorum habere aliquo modo rationem totius, & prædicari de abstractis inferioribus.

35 Secundò probatur efficaciùs: quia designatâ humanitate, hæc prædicatio est vera: *Hæc animalitas, est animalitas*: ergo hæc etiam erit vera: *Humanitas est animalitas*. Antecedens patet: quia eadem est ratio de illa, ac de istis propositionibus: *Hæc humanitas est humanitas; humanitas Christi est humanitas*, & similibus, quæ sunt verissimæ, & à nemine negantur. Consequentia verò probatur: quia sicut in hac propositione: *Humanitas est animalitas*, subiectum includit aliquid, quod non est de essentia prædicati, nempè principium specificum, quod importat humanitas: sic etiam in ista: *Hæc animalitas est animalitas*, subiectum includit aliquid quod est extra essentiam prædicati, nempè principiũ indiuiduale; quod designatur per illud pronomen, *hæc*, & ratione cuius talis prædicatio verè est superioris de inferiori. Ergo si de ratione animalitatis esset, significare naturam sensitiuam cum omnimoda præcisione quorumcumque aliorum, quæ sunt extra essentiam eius; & propterea esset falsa prima propositio, vt aduersarij dicunt: eadem ratione esset etiam falsa secunda. Maneat ergo econtrà, quod sicut animalitas, salua proprietate abstracti substantialis, potest induere rationem totius, & prædicari de hac, & illa animalitate; ita etiam potest prædicari de humanitate, & equinitate.

Tertia tandem pars conclusionis, scilicet huiusmodi prædicationes, quæ

fiunt inter abstracta substantialia, non pertinere ad prædicabilia per se, & simpliciter; sed tantum secundumquid, & per reductionem, manifesta est secundo notabili. Cum enim huiusmodi abstracta significentur, vt partes compositi substantialis: simpliciter conuenit illis esse partes; & per consequens secundumquid tantum possunt induere rationem totius. Quod non sufficit, vt aliquid sit simpliciter genus, aut species: quia naturæ, quæ ab his intentionibus denominantur, debent esse entia per se, & completa, vt supra explicatum est, & constabit amplius in antepræedicamentis.

36 Per quod patet ad argumenta. Ad primum resp. D.Thom. solùm docere, abstracta ista significari vt partes, & sumi cum precisione respectu concreti, seu suppositi: id enim solum postulat abstractio formalis, à qua denominantur abstracta. Hoc tamen non tollit, quominus respectu inferiorum possint induere aliqualem rationem totius: quod sufficit, vt verè de illis prædicentur, quamuis non sint genera, aut species simpliciter, sed per reductionẽ, vt explicatum est.

Ad confirmationem respondetur in illa propositione Auicennæ, non excludi à subiecto prædicata essentialia, & generica, vt est animalitas respectu equinitatis: sed alia, quæ non conueniunt naturæ secundum se. Et ita sensus est: equinitas tantũ est equinitas, idest, de se non habet prædicari, vel subjici, aut quod sit vniuersalis, vel singularis.

Ad secundum negatur minor. Cuius probationem integram cõcedimus, abstractum scilicet, præcisè ratione abstractionis formalis, quam importat, habere rationem partis, nec illi prout sic conuenire, de aliquo prædicari, quod verissimum est. Sed inde non sequitur abstractum esse incapax alicuius abstractionis vniuersalis, ratione cuius habeat conditionem totius respectu inferiorum, vt patet in abstractis accidentalibus.

Ad tertium, concessa maiori, distinguenda est minor. Si enim illud, quo homo est homo, & illud, quo animal est animal, sumantur cum omnimoda præcisione, vt aliquando etiam sumuntur concreta, iuxta dicta in prima parte conclusionis; concedenda est: neganda vero, si sumantur absque tali præcisione. Neque aliquid amplius probat ratio ibi facta, vt consideranti patebit. ¶ Est tamen obseruatione dignum, quòd quamuis, tam concreta, quàm abstracta substantialia comparata inferioribus possint sumi; vel cum omnimoda præcisione, vel sine illa, vt explicatum est: tamen propter eorum naturam, discriminàque supra inter illa explicata, frequentius abstracta sumuntur cum tali præcisione, concreta verò sine illa. Et hoc fortè decepit Auctores contrarios.

AN CONCRETA PRÆDICENTUR DE ABSTRACTIS, & ABSTRACTA DE CONCRETIS.

§. III.

37 Pars affirmatiua potest probari. Primò: quia hæ propositiones sunt veræ, *entitas est ens*, & econtrà: *bonitas est bona: vnitas est vna*, & econtrà: easque admittit D.Thom. 12. quæst. 55. art. 4. ad 1. & qu. 21. de veritate art. 4. ad 4. & art. 5. ad 6. Ergo abstracta possunt prædicari de concretis, & econtrà. ¶ Secundò: hæ propositiones sunt veræ, *Deus est Deitas*, & *Deitas est Deus*, & eas admittit D. Th. 1. p. q. 3. ar. 3. ergo, &c. ¶ Tandem: quia hæ propositiones sunt veræ, *linea est quanta*; *superficies est quanta*, easque admittunt Dialectici: er-

go non solùm in prædicatis transcendẽtibus, & diuinis; sed etiam in prædicatis particularibus concreta prædicantur de abstractis, & econtrà.

Pro solutione notandum est abstractum, cum ex modo significandi significetur vt pars concreti; tunc propriè habere istam significationem, tũcque sumi propriè vt partem; quando concretum includit aliquid aliud præter ipsum abstractum, vt contingit in humanitate respectu hominis, in albedine respectu albi, & similibus: homo enim, præter humanitatem, includit personalitatem, seu suppositum; & album, præter albedinem, includit subiectum. Et ita in his concretum non potest prædicari de abstracto, neque abstractum de concreto: quia, nec pars potest in recto prædicari de toto, nec totum de parte, vt inquit D. Thom, c.3. de ente, & essentia.

38 Quare si contingat abstractum in rei veritate non esse partem respectu concreti, nec concretum includere aliquid præter abstractum: tunc propter omnimodam identitatẽ realem vtriusque, poterit vnum de alio prædicari. Adhuc tamen propter modum significandi diuersum, soli abstracto conueniet esse relationem, qua concretum est tale. Et huiusmodi sunt Deus, & Deitas: quia enim nihil includit Deus, quod non includat Deitas: ideò vnum potest de alio affirmari: sed quia Deitas diuerso modo significat, ac Deus: ideò de Deitate verè dicimus esse rationem, qua Deus est Deus, quod tamen de concreto, scilicet Deo, affirmare non possumus: falsum est Deum esse rationem Deitatis.

Idem etiam contingit in prędicatis vniuersalissimis, & transcendentibus. Nam licet propter transcendentiam, quam, tam in concreto, quàm in abstracto important, de se inuicem, & de omnibus rebus prędicentur, vt pręter loca allata docet D.Thom.2.dist. 27.qu.1. artic.2. ad 1. & qu.1. de virtutibus articul. 2. ad 8. nihilominus tamen, propter diuersum significandi modum, non potest dici ens esse rationem essendi ens; aut verum rationem essendi verum; sed id conuenit abstractis; entitas enim est ratio essendi ens, & veritas ratio essendi verum. Videatur Mas. de vniuersalibus sect.4. qu.5.

39 Tertia conclusio. Quamuis in prædicatis generalibus, & diuinis, abstracta verè prędicentur de concretis, & econtrà; id tamen repugnat in alijs rebus creatis, & prędicatis particularibus. Vnde hæ sunt falsę prędicationes; *homo est humanitas, albedo est alba*; & econtrà. Ita docet expresſè D. Thom. locis citatis, quem sequuntur Capreol. in 1.dist.4.qu.2.concl.2. Sot.q.3. vniuersalium, Caiet. & Bañez, 1. p. q. 3. art. 3. Mas. vbi supra, noster Didacus à Iesu, disp. 5. q. 2. estque communis Doctorum consensus.

Fundamentum est: quia inter prædicatum, & subiectum debet esse vnitas, seu identitas realis, vt sæpè diximus: sed quando concretum includit aliquid aliud præter abstractum, vt contingit in rebus creatis, & particularibus; non sunt idem realiter concretum, & abstractum, sed distinguuntur distinctione reali includentis, & inclusi: ergo repugnat, quòd de se inuicem prædicentur.

Confirmatur: quia in his rebus abstractum verè, & propriè est pars concreti; quod non contingit in prædicatis generalibus, & diuinis: ergo licet in his, concretum verè prædicetur de abstracto; & econtrà: in illis tamen id omnino repugnat.

40 Ex dictis patet solutio ad duo priora argumenta. ¶ Ad tertium verò, respondetur primò cum Mas. loco

citato, quòd quando Dialectici admittunt illam prædicationem, *linea est quãta*, & similes: ibi subiectum non accipitur, vt abstractum, seu vt mensura, sed vt concretum, seu vt est quid mensuratum; & facit hunc sensum: hoc mensuratum est quantum. Cuius doctrinæ signum est, quòd similes prædicationes solent admitti, vbi non habemus nomen abstractum, & concretum alicuius rei, vt contingit in linea: & ideò nomen interdum sumitur, vt concretum, interdum, vt abstractum.

Vel secundò respondetur cum D. Thoma in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 3. ad 3. quòd quia quantitas inter omnia accidentia propinquior est substantiæ: non dependet secundum suam rationem à materia sensibili; & ideò in prædicando, & subijciendo accipit modum substantiæ, & accidentis: vnde lineam dicimus, & quantitatem, & quantam. Propter quod etiam Arist. cap. de quantitate, & 5. Metaph. text. 10. lineam, & alias species quantitatis appellat quanta per se.

Iuxta quam Arist. & D. Thom. doctrinam, hoc speciale est in quantitate, quod scilicet denominat se ipsam; siue hoc proueniat ex eo, quòd quantitas, vt *quod*, habeat in se ipsa, per quandam identitatem, eundem effectum, quem tribuit substantiæ, vt explicant aliqui: siue (quod verosimilius est) eò quod eadem res respectu diuersorum dicitur quantitas, & quanta, vt benè explicat Mas. in scholijs ad cap. de quantitate. Cum enim quantitas simul sit mensura substantiæ, & mensurabilis per aliam quantitatem, vt ibidem explicabimus, inde est quòd eadem res, secundùm quod est mensuratiua, seu mẽsura substantiæ, dicitur quantitas: secundùm vero quòd est mensurabilis, seu mensurata, dicitur quanta. Videatur Diuus Thomas 5. Metaph. lect. 15.

QVÆSTIO V.

QVOMODO PRÆDICATIONES fiant in nominibus secundæ intentionis, tam inter se, quàm respectu primarum.

41 Secundæ intentiones habent rationem accidẽtium respectu primarum, vt sæpè diximus, & ideo ex dictis de accidentibus realibus respectu substantiæ, habetur, quid de secundis intentionibus respectu primarum dicendum sit. Quare sicut accidentia in abstracto non prædicantur de substantia: non enim dicimus, *Homo est albedo*, propter rationem, num. 26. adductam: ita secundæ intentiones in abstracto nõ prædicantur de primis: falsum enim est dicere, *Animal est genereitas*, aut: *Homo est specieitas*. Sed sicut accidentia in concreto verè prædicantur de substantia: hæc enim est vera, *Homo est albus*: ita secundæ intentiones in concreto verè prædicantur de primis: dicimus enim, *Animal est genus*, *homo est species*.

¶ Potest autem dubitari, an secundæ intentiones in concreto prædicentur de primis, tam in concreto, quàm in abstracto, loquendo generaliter tam de substantijs quàm de accidentibus. An videlicet, sicut est verum, *Animal est genus*, ita etiam verum sit, *Animalitas est genus*. Et sicut econtrà verum est, *Albedo est species*: ita etiam verum sit, *Album est species*. Sed huius solutio habetur iam ex dictis. Et circa substantias tradit eam Diuus Thomas de ente, & essentia cap. 4. dicens: *Quia illud, cui conuenit ratio generis, speciei, vel*

differentiæ prædicatur de hoc singulari signato; impoßibile est, quòd ratio generis, speciei, vel differentiæ conueniat essentiæ, secundùm quod per modum partis significatur, vt nomine humanitatis, vel animalitatis. Et ideo dicit Auic. quòd rationalitas non est differentia, sed differentiæ principium, & eadem ratione humanitas non est species, neque animalitas genus. De accidentibus verò contrarium statuit infra cap. 7. vbi sic ait: *Ex accidenti, & subiecto non fit vnum per se. Vnde non resultat ex eorum coniunctione aliqua natura, cui intentio generis, vel speciei poßit attribui. Vnde nomina accidentalia concretiuè dicta non ponuntur in prædicamento; sicut species, vel genera, vt album, & musicum, nisi per reductionem; sed solùm secundum quòd abstractè significantur, vt albedo, & musica.*

Ratiò autem huius doctrinæ sæpè insinuata, nunc breuiter statuitur. Quia duo requiruntur in primis intentionibus, vt propriè, & simpliciter denominentur ab his secundis generis, & speciei: scilicet esse entia completa, & esse entia per se: sed hæ duæ conditiones solum reperiuntur in concretis substantiæ, & in abstractis accidentium: (abstractum enim substantiæ licet sit ens per se, non tamen est ens completum: quia significatur vt pars; concretum verò accidentis licet sit ens completum, non tamen est ens per se: quia significatur, vt compositum accidentale) ergo sola concreta substantiæ, & abstracta accidentium propriè, & simpliciter denominantur genera, & species. Cum quo tamen stat, id quod supra statutum est, nimirum abstracta substantiæ, & concreta accidentium, secundùm quid, & per reductionem denominari genera & species.

42 ¶ Quomodò autem prædicationes fiant inter ipsas secundas intentiones restat explicare. In quo primò certum est, vnam secundam intentionem, quando est de essentia alterius, optimè posse de illa prædicari, tam in concreto quàm in abstracto. Sicut enim verè dicimus, *Albedo est color, color est qualitas*: & similiter, *Album est coloratum, coloratum est quale*; ita verè dicimus, *Genereitas est vniuersalitas: vniuersalitas est relatio rationis*: & similiter, *Genus est vniuersale: vniuersale est relatiuum rationis.* Neque in hoc vlla est differentia inter secundas intentiones, & accidentia realia. Vnde solùm restat difficultas de prædicationibus accidentalibus, seu denominatiuis, quæ fiunt inter ipsas secundas intentiones.

Sed in hoc etiam philosophandum est cum proportione ad accidentia realia. Sicut enim in his, quædam sunt inter se repugnantia, quæ scilicet non possunt eidem subiecto inesse, vt albedo, & nigredo; dulcedo, & amaritudo, & inter hæc falsa est prædicatio, tam in concreto, quàm in abstracto: Alia verò sunt, quæ non habent talem repugnantiam, sed compatiuntur in eodem subiecto, vt albedo, & dulcedo, calor, & siccitas; & inter hæc si fiat prædicatio in abstracto falsa est; vera tamen si fiat in concreto. Ita proportionabiliter inter secundas intentiones quædam inter se pugnant, nec possunt eandem naturam denominare, vt intentio generis, & differentiæ: & inter has falsa est prædicatio, siue in abstracto, siue in concreto fiat: falsum enim est dicere: *Genereitas est differentialitas; & genus est differentia.* Aliæ verò sunt, quæ non habent talem repugnantiam, sed possunt eidem naturæ attribui, vt intentio generis, & speciei subalternę. Et inter has falsa est prædicatio si fiat in abstracto: falsum enim est dicere, *Genereitas est specieitas subalterna*: est tamen vera si fiat in concreto, verum enim est, *Genus est species subalterna.*

43 ¶ Tandem addendum est, quòd quamuis in his intentionibus abstractum non prædicetur de concreto in prædicatis particularibus, sicut diximus de nominibus primæ intentionis; potest tamen optimè concretum prædicari de abstracto; in quo secundæ intentiones distinguuntur à primis. Nascitur autem hoc ex eo quòd vna secunda intentio abstracto significata potest esse fundamentum alterius, & induere rationem primæ respectu illius. Quidquid enim potest esse obiectum intellectus, potest etiam denominari à secundis intentionibus, vt patet. Ergo quando vna secunda intentio capax est denominationis alterius, potest hæc in concreto significata, prædicari de illa in abstracto. Qua ratione verè, & propriè dicimus, *vniuersalitas est, genus*, aut: *genereitas est species*. Si enim vniuersalitas diuisione vniuoca, & essentiali diuiditur in genereitatem, speciei tatem, &c. vt postea dicemus: ergo vniuersalitas verè est genus ad illas, illæque sunt verè species vniuersalitatis.

Sed dices: si vna secunda intentio potest esse fundamentum alterius, & hæc alterius, & sic de alijs, iam dabitur processus in infinitum in secundis intentionibus, quod videtur inconueniens. Talem autem processum non dari probatur: quia fundamentum debet esse maioris entitatis quàm id, quod fundatur supra illud: ergo sicut secunda intentio est debilior quàm prima supra quam fundatur; ita tertia erit debilior secunda, & sic deinceps, deueniemusque citò ad eam, quæ sit omnium debilissima; & ex consequenti, non dabitur infinitus processus.

44 Respondetur tamen cum Herb. qu. 3. de secundis intentionibus, Mas. de vniuersalibus sect. 4. quæst. 8. & cum communi Dialecticorum talem processum in infinitum non solùm non inconuenire, sed esse necessarium in secundis intentionibus. Hæ enim consequuntur actiones intellectus, in quibus necessariò concedendus est talis processus: si quidem quali bet intellectione posità, potest intellectus eam actu reflexo intelligere, & hanc rursus alio actu, & sic in infinitum. Quæ doctrina est expressa D. Thom. 5. Metaph. lect. 11.

Neque Argumentum adductum vrget. Tum quia in entibus realibus vniuersaliter falsum est fundamentum debere esse maioris entitatis quàm res fundata; vt patet in materia prima, quę habet rationem fundamenti, respectu formæ substantialis. Tum etiam: quia licet id possit verificari in accidentibus realibus, respectu substantiæ cui inhærent, & à qua dimanant, seu conseruantur; id tamen non est necessarium in entibus rationis, seu secundis intentionibus respectu quarum se habet merè passiuè, recipiendo eas ab intellectu, à quo producuntur, & conseruantur.

QVÆSTIO VI.

AN VNIVERSALIA SINT tantùm quinque?

45 Explicata essentia, & passionibus vniuersalium in communi antequam ad singula eius inferiora descendamus; oportet examinare ipsorum numerum, quem Porphyr. in eodem proœmio statuit illis verbis. *Cum necessarium sit Crisaori ad prædicamentorum notitiam, quidnam sit genus cognoscere, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens, &c.* Vbi Porph. omnes prædicandi modos reducit ad certa capita, quæ vniuersalia, seu prædicabilia nuncupauit. Ad cum modum, quo Arist. omnes modos essendi ad certas coordina-

coordinationes reuocauit, quas appellauit cathegorias, seu prædicamenta. Quamuis autem Porphyr. vt certum supponat quinarium prædicabilium numerum: quia tamen contra illum pro vtraque parte militant plura, eaque non leuia argumenta, merito Doctores hanc difficultatem instituunt.

Igitur vniuersalia esse plura quàm quinque, his argumentis suadetur. Primò: quia tot modis dicitur vnum contrariorum, quot dicitur alterum ex Arist. 1. Top. cap. 12. sed vniuersale, & singulare sunt contraria, & singularia sunt numero infinita: ergo vniuersalia, etiam erunt infinita.

Secundò: quia tot sunt partes vniuersalis, quot entis, ex eodem Arist. 4. Metaph. cap. 1. sed partes entis scilicet prædicamenta, sunt decem: ergo decem etiam erunt vniuersalia.

Tertiò: quia existentia est in pluribus: & prædicatur de illis; & tamen non est genus, species, aut differentia: cum existentia in creaturis sit extra earum essentiam, vt sæpè docet D. Tho. Nec similiter est proprium: cum sit prędicatum quoddam commune omnibus entibus, illis conueniens ex tempore per actionem causæ efficientis, & per consequens contingenter. Nec tandem est accidens commune: quia existentia non potest adesse, & abesse, absque subiecti corruptione: ergo constituit distinctum prędicabile.

Quartò tandem: quia indiuiduum vagum, & similiter definitio prędicantur de pluribus, vt patet: ergo sunt prædicabilia: siquidem ab actu, ad potentiam, benè valet. Sed non sunt genus, species, &c. ergo sunt alia prædicabilia pręter ista quinque.

46 In alio verò extremo vniuersalia, scilicet esse pauciora, his argumentis probatur. Primò: quia prædicatio directa est actus prædicabilitatis, quæ est passio vniuersalis, vt supra diximus: sed tantum datur duplex prædicatio directa, scilicet essentialis, & accidentalis, vt etiam vidimus: ergo tantùm etiam datur duplex prędicabilitas: ergo duplex tantùm vniuersalitas. Et per consequens duo tantùm erunt prędicabilia, seu vniuersalia, nempè essentiale, & accidentale.

Secundò: quia differentia subalterna, & infima (& idem est de proprio subalterno, & infimo) non constituunt duo prędicabilia; etiamsi altera prędicetur de pluribus differentibus specie; altera verò de pluribus differentibus numero: sed penes hoc differunt genus, & species: ergo non constituunt duo prędicabilia.

Tertiò: quia omne accidens saltim completum, vel est genus, vel species: cum habeat propria inferiora de quibus essentialiter prędicatur: ergo quintum prædicabile, vel superfluit, vel coincidit cum genere, aut specie.

Quartò tandem: quia vniuersalia sunt quædam attributa, seu prædicata Dialectica, quæ de pluribus prædicantur: sed Arist. 1. Topicor. cap. 3. 4. & 5. assignat quatuor tantùm prædicata dialectica, scilicet genus, definitionem, proprium, & accidens: ergo tot, & non quinque erunt prædicabilia. Plura alia argumenta congerunt Mas. hîc sect. 5. quæst. 1. Sanch. lib. 3. quæst. 2. Rub. quæst. 9. & alij.

47 Nihilominus dicendum est quinque tantùm dari vniuersalia seu prædicabilia. Ita Porphyr. hîc, & D. Thom. 1. contra gentes c. 32. quos sequuntur communiter Doctores, tam antiqui, quàm moderni. Qui omnes hunc prædicabilium numerum à Porphyr. statutum sic admittunt, vt paradoxum esset illum immutare.

Cæterùm non est facilè huius

numeri rationem reddere; ostendendo diuisionis sufficientiam, quam ijdem Doctores diuersis vijs explicant. De quo videri possunt Mas. Sanch. & Rub. citati. Nos, altiùs repetito principio, eam inuestigabimus ex ipsa vniuersalis, seu vniuersalitatis natura; inde enim sumitur ratio à priori huius veritatis. Quod vt clariùs fiat duo notanda sunt.

Primum est, quod quamuis Doctores in præsenti, & nos cum illis loquentes de quinque vniuersalibus, frequentius vtamur nominibus concretis generis, speciei, differentiæ, &c. quia ista nomina sunt magis vsitata; præcipuè tamen loquimur non de toto illo concreto, seu coniuncto, sed de ipsis secundis intentionibus, scilicet genereitate, speciei tate, &c. His enim propriè, & per se conuenit esse species, non earum concretis, vt supra explicatum est. Vnde quando inquirimus quot sint vniuersalia, & an vniuersale sit genus; legitimus sensus est: quot sint vniuersalitates, seu secundæ intentiones vniuersalium; & an vniuersalitas sit genus ad illas. Quare inuestigando quot sint differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis in communi, cognoscemus consequēter, quot sint vniuersalitates, & vniuersalia.

Secundò pro nunc supponendum est propriam, & essentialem differentiam, tam in accidentibus realibus, quàm in istis intentionibus rationis sumi ex proprio, & adæquato subiecto, vt ostendemus disputatione sequenti. Propter quod, quando definiuntur in abstracto (sic enim habent propriam, & perfectam definitionem) subiectum ipsum ponitur loco differentiæ, vt tetigimus suprà disp. 3. num. 47. & amplius explicabimus loco citato. Quare hæc erit optima via ad cognoscendas species alicuius accidentis generici, scilicet inuestigare, quot possint esse subiecta adæquata, & inter se distincta intra illud genus: sic enim inuenientur omnes differentiæ diuisæ talis generis; & per consequens numerus specierum eius.

48 His suppositis, sic facilè redditur ratio sufficientiæ huius diuisionis: quia proprium, & adequatum subiectum vniuersalitatis in communi, est natura simpliciter vna, per quam ipsam definiuimus disput. 3. citata; ergo quot fuerint modi diuersi naturæ simpliciter vnius, seu quot fuerint naturæ diuersæ in ratione subiecti vniuersalis, tot erunt differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis, & per consequens species. Sed quinque tantùm assignari possunt huiusmodi modi diuersi naturæ simpliciter vnius scilicet natura perfectibilis, seu constitutibilis, quæ est subiectum adequatum genereitatis, & natura perfectiua, seu constitutiua, quæ est subiectum adequatum differentialeitatis, & natura perfecta, seu constituta, quæ est adæquatum subiectum specieitatis, & natura profluens ab essentia, quæ est subiectum adæquatum proprietareitatis, & denique natura extrinseca, seu contingens, quæ est subiectum adæquatum accidentaleitatis. Ergo quinque tantùm dantur differentiæ diuisiuæ vniuersalitatis, & per consequens quinque species eius. Antecedens, & prima consequentia patent ex secundo supposito. Minor verò cum sit exclusiua, continet duo probanda, scilicet, quod in ratione subiecti vniuersalitatis, quinque istæ considerationes naturæ, sint inter se diuersæ, & quòd non possit alijs modis considerari natura.

49 Primum probatur sic: natura perfectibilis comparatur ad inferiora, vt quid in illis potentiale, & per modum materiæ; natura verò perfectiua comparatur ad inferiora, vt constitutiuum essentiæ eorum, & per modum

actus, seu formæ; at verò natura perfecta comparatur ad inferiora, vt tota eorum essentia, seu per modum compositi, vel constituti ex potentia, & actu. Item natura profluens comparatur ad inferiora, vt quid necessariò coniunctum cum eorum essentia. Et tandem natura extrinseca, seu contingens comparatur ad inferiora, vt quid potens adesse, & abesse ab eorum essentia: ergo naturæ istæ diuerso modo cōparantur ad inferiora; & per consequēs sunt diuersæ in ratione vniuersalis.

Secundum verò, scilicet non posse alijs modis considerari naturam in ratione vniuersalis, facilè probatur: quia vel natura comparatur ab inferiora, vt quid illis essentiale, vel accidentale; si primum tantùm possunt formari tres priores considerationes: sicut enim in essentia prçter potentiam & actum, & compositum ex vtroque nihil aliud est; ita natura non nisi tribus illis modis potest ad inferiora comparari; si secundum: vel comparatur ad inferiora, vt accidens proprium, vel commune, nec possibilis est alius modus; nam proprium, & commune (quòd æquiualet non proprio) opponuntur contradictoriè. Manet ergo quinque tantùm esse subiecta adęquata vniuersalitatis; & ex consequenti quinque differentias diuisiuas, & species eius.

50 Ex dictis perspicuæ remanent proprijssimæ, & essentiales definitiones harum quinque intentionum. Cognito enim proprio genere, nempè, *Vniuersalitas*, & proprio, & adęquato vniuscuiusque subiecto, quod debet poni in obliquo loco differentiæ, conficitur essentialis definitio vniuscuiusque, quas omnes opportunè adducemus disput. sequenti.

Ad argumenta respondetur. Ad primum pro prima parte dicimus cum Scot. quęstio. 9. vniuersalium, dictum Aristot. verum esse de oppositis formaliter, quatenus opposita sunt: sic enim quot modis dicitur vnum; dicitur etiam, & alterum: idest, quot sunt significationes, vel acceptiones vnius, tot debent esse alterius. Inde tamen non sequitur tot debere esse subiecta materialia, seu supposita vnius; quot sunt alterius, vt patet in albo, & nigro, quæ opposita sunt, & formaliter provt sic quot modis dicitur vnum, dicitur etiam aliud: non tamen est necessarium, tot esse res, seu supposita nigra, quot sunt alba, vt patet. Sic ergo quāuis secundæ intentiones, quas pro formali dicunt vniuersale, & singulare, sint oppositæ, & formaliter provt sic, quot modis dicitur vna, dicatur etiam, & altera: inde tamen non sequitur, quòd si subiecta materialia vnius possint esse infinita, possint etiam esse subiecta alterius.

Ad secundum respondetur ibi loqui Arist. de vniuersali materialiter, & sensum esse, quòd tot sunt naturæ reales, quæ possunt denominari vniuersales, quot sunt partes entis. Nos tamen hîc non loquimur de numero subiectorum materialium, quæ possunt recipere vniuersalitates, sed de numero ipsarum intentionum.

51 Ad tertium respondetur existentiam esse quoddam complementum, seu terminum substantiæ, & per consequens ens incompletum: & habere rationem partis: vnde simpliciter loquendo solùm respicit essentiam, quam terminat, & non aliqua inferiora: sicut diximus de abstractis substantialibus; ac proindè non potest constituere aliquod vniuersale, de cuius ratione est esse simpliciter totum, & consequenter naturam integram, & completam. Quòd si intellectus (sicut potest in alijs entibus incōpletis) abstrahat existentiam ab omnibus existentijs,

(quomodo induit rationem totius secundùm quid) tunc existentia in sua communissima ratione, erit analoga: sicut essentia: seu ens; si verò solam existentiam substantiæ, vel alterius prædicamenti abstrahat, & prædicet de inferioribus, tales prædicationes reducentur ad illud prædicabile, cuius similitudinem sortiuntur: sicut contingit in alijs formis, & entibus incompletis.

Ad quartum in primis de diffinitione dicimus excludi à numero prædicabilium: quia est terminus complexus, vt ostendimus suprà num. 22. De indiuiduo verò vago, aliqui respondent esse analogum: sed certè irrationabiliter: nam aliquis homo non prædicatur per prius de Petro, quàm de Paulo. Alij dicunt esse nomen æquiuocum, & vtramque solutionem approbat, & explicat Maſ. lect. 5. de vniuersalibus quæst. 1. sed hanc posteriorem optimè impugnat Caietan. capite de specie, & Sanchez lib. 3. quæst. 17.

Melius ergo respondetur ex doctrina D. Thom. 1. parte quæst. 30. art. 4. indiuiduum vagum significare naturam cum determinato modo essendi, scilicet vt particulariter subsistentem, quàuis abstrahat ab hoc, vel illo determinato modo subsistendi. Vnde cum hęc conuenientia indiuiduorum solùm sit in habere modũ particulariter subsistendi, qui non est aliqua natura integra, vt requiritur ad rationem vniuersalis; ideò non constituit distinctum vniuersale. Videantur Sanchez loco citato, & Arauxo libr. tertio Metaphysicæ, quæst. 4. art. 1.

52 Ad argumenta pro secunda parte adducta respondetur. Et primum quidem tangit difficultatem, quæ solet hîc tractari: an scilicet vniuersale immediatè diuidatur in ista quinque, an verò priùs diuidatur in essentiale, & accidentale.

In quo aliqui sentiunt diuisionem illam esse immediatam, & ita respondent argumento, quod diuersitas vniuersalium, non sumitur ex qualitate prædicationis, an scilicet sit essentialis, vel accidentalis, sed ex varijs modis essendi in pluribus.

Cæterùm hæc solutio licet primo aspectu videatur sufficiens, introspecta tamen non satisfacit: nam in communi omnium sententia genus, & species non ex eo pręcisè distinguntur, quia genus prædicatur de speciebus, species verò de indiuiduis: (aliàs differentia subalterna, & infima constituerent diuersa prædicabilia) sed distinguntur penes hoc, quod genus prædicetur de pluribus, vt essentia perfectibilis, & potentialis; species verò vt quid perfectum, & actuatum, seu vt tota essentia inferiorum. Ergo in proprijs differentijs horum prædicabilium, intrinsecè clauditur, esse quid essentiale respectu inferiorum.

Prætereà: quia differentia, & proprium prædicantur de pluribus per modum actus perfectiui, seu constitutiui in aliquo esse: sicut enim rationale, prædicatur de pluribus indiuiduis, vt perfectio constitutiua hominis in aliquo esse: ita etiam risibile prædicatur de pluribus indiuiduis, vt actus, & perfectio constitutiua hominis in aliquo esse. Nec inter ea potest fingi alia distinctio, nisi quod rationale est perfectio, & actus simpliciter constituens hominem in esse essentiali; risibile verò est perfectio, & actus secundùm quid, constituens hominem in esse accidentali: ergo si hæc duo prædicabilia non distinguantur per hoc, quod alterum est essentiale; alterum verò accidentale, nihil remanet vnde sumatur distinctio specifica eorum, in esse prædicabilium.

53 Propter hæc ergo, & alia, quæ omittuntur: multo probabiliùs est diuisionem non esse immediatam. Quod inter alias docent Arauxo vbi supra in solutione ad vltimum, Rub. quæst. 7. vniuersalium, Canter. cap. 9. prædicamen. Murcia disput. 3. quæstio. prima, & alij. Colligiturque satis expresse ex Beato Alberto tractatu 2. in Porphyr. cap. 9. & Soto quæst. vltim. vniuersalium, & alijs antiquis, dum quinarium prædicabilium numerum probant ex duplici genere prædicationis, essentiali scilicet, & accidentali.

Iuxta quam sententiam respondetur argumento vniuersale priùs diuidi in essentiale, & accidentale, & rursus essentiale in genus, speciem, & differentiam: accidẽtale verò in proprium, & accidens; quæ diuisiones apertè colliguntur ex Porph. cap. vltim. de communitatibus. In hoc autem proœmio solùm enumerauit species infimas: quia vt benè docet Soto lib. 2. summularum cap. 4. lectio. 2. diuisio alicuius generis etiam subalterni potest fieri assignando omnes species infimas, quando illæ possunt certo numero comprehendi.

54 Ad secundum respondetur magnum esse discrimen inter genus, & speciem, ex vna parte; & differentiam subalternam, & infimam: (& idem est de proprio) ex eo enim quòd differentia prædicetur de pluribus in quale quid, eodem omninò modo respicit illa, siue sint species, siue indiuidua, nempè per modum actus perfectiui, & constitutiui essentiæ eorum. Cum enim differentia subalterna non sit perfectibilis per infimam, sed vtraque sit actus quidam simplex, vt dicemus capit. de differentia: inde est, quòd vtraque propriè sit constitutiua, & perfectiua essentiæ. Cæterùm eo ipso quòd genus prędicetur in quid de speciebus, & species in quid de indiuiduis, illud prædicatur vt quid perfectibile, & potentiale, ista verò vt quid perfectum, & constitutum; & per consequens diuerso modo prædicantur de inferioribus. Vnde genus, & species non differunt præcisè per prædicari de speciebus, vel indiuiduis; sed per prædicari in quid de speciebus; & prędicari in quid de indiuiduis, vt explicabimus capite de genere.

Ad tertium respondetur, quod accidens, si comparetur ad propria inferiora, est de illorum essentia; & per consequens continetur sub genere, vel specie, & idem est de differentia essentiali, & proprijs passionibus cuiuslibet accidentis, quæ illi comparata continentur sub tertio, & quarto prædicabili, sed non sic accidens pertinet ad quintum, sed quatenùs prędicatur de subiectis, quæ accidentaliter denominat, vt magis suo loco explicabimus.

55 Ad quartum respondetur aliam esse rationem de prædicatis topicis: de quibus ibi agit Arist. & aliam de prædicatis, seu de prędicabilibus; de quibus agit hîc Porphyr. Quamuis autem longum, & molestum sit exactam eius disparitatis rationem reddere, non possumus tamen radicalem eius explicationem subterfugere.

Illic ergo Aristot. agit de prędicatis, ex quibus conficiuntur problemata dialectica, quæ sunt propositiones quædam; quæ in alterutram partem disputari possunt, & ex quibus fiunt syllogismi topici, seu probabiles. Ad quod, vt benè notat Scot. quæstio. duodecima in Porphyr. solùm attenditur, quòd prędicatum propositionis sit essentiale, vel accidentale, conuertibile, vel inconuertibile, nec vllo modo obest esse complexum, & sic ponitur pro prędicato definitio (quam ibi appellat Aritotel. terminum, sicut etiam facit 8. Metaphysicæ tex. 9.) & quia ad Dialecticum

solùm pertinent per se syllogismi ex terminis communibus confecti, vt notat Beatus Albertus 1. Topic. tract. cap. 2. ideò problemata, seu propositiones dialecticæ, debent esse de subiecto communi definitionem habente, quale est species; & propterea species non ponitur ab Aristot. inter prædicata topica: quia est illorum subiectum.

Quia ergo quidquid de specie prædicatur est conuertibile, vel inconuertibile, essentiale, vel accidentale, quatuor inde colliguntur prædicata ex quibus fieri possint problemata: aliud essentiale non conuertibile, nempè genus: (sub quo comprehenditur differentia subalterna, vt expressè inquit Aristot. ibidem cap. 3.) aliud essentiale conuertibile, scilicet definitio: (sub quo comprehenditur differentia infima; non enim refert ad problema dialecticum, quòd tota definitio, vel sola differentia prædicetur) aliud accidentale non conuertibile, vt accidens commune: & aliud accidentale conuertibile, videlicet proprium. Vel alio modo potest fieri problema dialecticum vt patet; & sic optima est diuisio prædicati topici ab Aristot. tradita.

Nos tamen hîc cum Porphyr. longè aliter de prædicatis, seu prædicabilibus disputamus: loquimur enim de illis, vt deseruiunt prædicamentis, quomodo comparantur ad inferiora, & debent esse quid incomplexum; & ideò excluditur definitio, & includitur species, quæ verè potest ad inferiora comparari. Similiter licet differentia subalterna, & genus eodem modo constituant problema dialecticum, & sic non faciant distincta prędicata in illa consideratione, quia tamen diuersò modo comparantur ad inferiora, vt explicatum est; ideò constituunt distincta prędicabilia. Ex quo tandem fit prædicabilia esse quinque, licet quatuor tantùm sint prędicata Dialectica.

QVÆSTIO VLTIMA.

AN VNIVERSALE SIT GENVS ad quinque prædicabilia.

56 PArtem Negatiuam defendunt inter alios Beat. Albert. tract. 2. prædicamentorum cap. 9. Canter. ibidem cap. 4. & Oña quæst. 2. vniuersalium, art. 3. qui omnes addunt diuisionem esse analogam, licet diuersimodè explicent talem analogiam. De quo videri potest Rub. quæstione septima vniuersalium. Refert autem Canter. pro sua sententia Alexandr. Ammonium, Simplic. & Sotum, sed immeritò vt benè notat Rub. illi enim loquuntur de vniuersali primò intentionaliter, seu de natura denominata, quæ respectu omnium rerum, quæ denominantur vniuersales, non potest esse vniuoca, sed analoga, vt patet. Eandem etiam opinionem inquit Fonseca esse ferè omnium sectatorum D. Thom. sed planè deceptus est: nam præter vnum, aut alterum, quos refert Mas. sect. 5. de vniuersalibus, quæ. 2. cæteri Thomistæ communiter docét oppositum, vt constabit ex nostra conclusione.

Probatur primò dicta sententia: quia non omnia prædicabilia sunt vniuoca: ergo non omnibus cõuenit æqualiter, & simpliciter esse vniuersalia; & per consequens vniuersale non erit genus respectu illorum, sed analogum. Antecedens probatur primò: quia denominatiua non sunt vniuoca, vt patet ex Aristotel. in antepredicamentis cap. 1. vbi illa condistinguit: sed proprium, & accidens sunt denominatiua: siquidem vt constituunt 4. & 5. prædicabile solùm prædicantur de subiectis: ergo proprium, & accidens non sunt vniuoca. ¶ Secundò probatur idem

antecedens: quia proprium, & accidens quando prædicantur predicatione 4. & 5. prædicabilis, neceſſariò prędicantur in concreto, vt vidimus ſupra numer. 26. ſed concretum accidentale non eſt propriè ens per ſe: ergo nec etiã poteſt eſſe propriè vniuerſale, vel vniuocum; & conſequenter non omnia vniuerſalia æqualiter conueniunt in ratione vniuoci, vel vniuerſalis.

57 Secundò: quia vniuerſale prædicatur de omnibus prędicamentis, eſtque ſuperius illis: ſed ſupra prædicamenta nullum datur genus: ergo vniuerſale non poteſt eſſe genus. ¶ Confirmatur: quia ideò ens non eſt genus reſpectu ſuorum inferiorum, quia trãſcendit eorum differentias: ſed vniuerſale tranſcendit differẽtias quinque prędicabilium: ergo non eſt genus reſpectu illorum. Probatur minor: quia differentia eſt vnum ex quinque prædicabilibus: ergo quælibet differentia eſt vniuerſalis: ergo vniuerſale tranſcendit differentias.

Tertiò tandem: quia ſi vniuerſale eſſet genus ad quinque vniuerſalia, magna ſequeretur in hac materia confuſio, imò & plura abſurda. ¶ Primò enim vna ſpecies prædicaretur de alia, quod ſic probatur. Si vniuerſale eſt genus ad quinque prædicabilia: ergo primum prædicabile ſcilicet genus erit ſpecies vniuerſalis; & per conſequens ſpecies prædicabitur de genere. Et eadem ratione ſpecies prædicabitur de differentia, proprio, & accidenti. ¶ Secundò, eadem ſpecies prædicaretur de ſe ipſa prędicatione formali, & non identica: nam hæc eſſet prædicatio ſecundi prædicabilis: *Species eſt ſpecies vniuerſalis*. ¶ Tertiò, concretum prędicaretur de ſuo abſtracto: nam hæc eſſet vera, *Specieitas eſt ſpecies vniuerſalis*.

Quartò, genus contineretur ſub ſua ſpecie: nam vniuerſale eo ipſo quòd ſit genus ad quinque vniuerſalia, eſt quoddam particulare genus condiſtinctum ab animali, colore, & aliis generibus: ergo continebitur ſub genere in communi, nempè ſub primò prædicabili, quod eſt ſpecies ipſius vniuerſalis.

Quintò tandem dabitur genus, quod ſit indiuiduum ſuæ ſpeciei: quia primũ prędicabile eſt ſpecies infima, vt ſupponimus: ergo ſua inferiora erunt indiuidua. Sed ſi vniuerſale eſt genus ad quinque prędicabilia, eſſet etiam inferius primi prædicabilis, vt oſtenſum eſt: ergo iam vniuerſale, quod eſt genus reſpectu generis, eſſet indiuiduum ipſius generis. Quæ omnia, & plura alia his ſimilia, quæ ſequuntur ex contraria ſententia, videntur abſurda: ergo vniverſale non poteſt eſſe genus reſpectu quinque prędicabilium.

58 Nihilominùs dicendum eſt vniuerſale ſecundò intentionaliter, ſeu vniuerſalitatem eſſe verum, & proprium genus ad has quinque intentiones. Ita colligitur ex D. Thom. 1. contra gentes cap. 32. & opuſc. 56. de vniuerſalibus, quem ſequuntur communiter Thomiſtæ Iabel. tract. 4. de quinque prædicabilibus capit. 1. 5. & 6. Sotus quæſt. 4. vniuerſalium, & cap. de genere, quæſt. vnica ad 4. Toletus quæſt. 2. vniuerſalium, Maſ. ſect. 5. quæſt. 2. Sanchez lib. 2. quæſt. 8. ad 3. & alij plures, quos refert, & ſequitur Gallego controuerſ. 11. Idem etiam docet Scotus quæ. 8. vniuerſalium, quem ſequuntur Ioannes Angelicus, Anton. Andręas, & alij eius diſcipuli.

Fundamentum eſt: quia vniuerſalitas prędicatur in quid de pluribus differentibus ſpecie, ſcilicet de genereitate, ſpecieitate, &c. nec per prius dicitur de vna quã de alia: ſed oẽs ęqualiter participãt vniuerſalitatẽ: ergo hæc eſt verũ genus reſpectu illarũ. Conſequentia patet ex definit. generis: anteced. verò probatur,

Et in primis vniuersalitatem prædicari in quid de his intentionibus, res est manifesta: nam inquirenti quid est genereitas? optimè respondemus, est vniuersalitas: sicut inquirenti, quid est homo? respondetur esse animal.

Quòd verò intentiones istæ non accidentaliter, aut numericè, sed essentialiter, & specificè inter se distinguantur; iam ostensum est quæstione præcedenti. Et tandem quòd omnes vniuocè, & æqualiter participent rationem vniuersalitatis probatur: quia omnibus verè, & propriè conuenit esse relationes rationis; quibus naturæ abstractæ referuntur ad plura, in quo consistit essentia vniuersalitatis, vt vidimus supra disput. 3. nu. 47. nec hanc rationem participat vna istarum intentionum cum dependentia ab alia: siquidem vnaquæque earum esset vera vniuersalitas; etiamsi aliæ intentiones essent impossibiles; quod non contingit in analogatis, vt suo loco constabit: ergo vniuersalitas essentialiter, & vniuocè prædicatur de his quinque intentionibus: ac proindè est verum genus respectu illarum.

59 Ad argumenta respondetur. Ad primum negatur antecedens, ad cuius primam probationem communiter respondetur, *Vniuocum* posse considerari dupliciter. Primò strictè, provt condistinguitur non solùm ab æquiuocis, & analogis, sed etiam à denominatiuis, quo sensu, illa sola prædicabilia dicuntur vniuoca, quæ sunt de essentia inferiorum. Secundò magis latè, provt condistinguitur tantum ab æquiuocis, & analogis, & significat vnam rationem, quæ æqualiter reperitur in inferioribus, abstrahendo ab hoc quòd sit essentialis, vel accidentalis; quo sensu comprehendit denominatiua, & coincidit cum vniuersali, quod diuiditur in quinque vniuersalia. ¶ In priori ergo sensu inquiunt locutum esse Arist. in antepredicamentis: quia ibi agitur tantùm de vniuocis, quæ collocantur in prædicamentis: hic verò sermonem esse de vniuoco in secunda acceptatione: quia inuestigamus omnes modos prędicabilium, vt sciamus, quæ eorum pertineāt ad prædicamenta, quæ verò ab illis reijciantur.

Hæc solutio pro nunc sufficiens erat, donec de vniuocis, & denominatiuis in anteprædicamentis ageremus. Sed quia ex vna parte prima illa acceptio, & restrictio vniuoci ad prædicabilia essentialia, non rectè fundatur in definitione vniuocorum ab Aristot. tradita, in qua nullum est verbum, quod non conueniat etiam vniuocis accidentalibus, vt ibidem constabit: ex alia verò parte Porphyrius, & D. Thom. semper vsurpant vniuocum in secunda acceptione, vt patet cap. 6. de communitatibus, & citato lib. contra gentes: ideo

Aliter respondetur ex ibi dicendis, quòd licet denominatiua formaliter inquantùm talia, non sint vniuoca: siquidem pro formali important secundas intentiones essentialiter diuersas, materialiter tamen sæpè coincidunt: quia contingit eandem rem diuersis comparatam denominari ab vtraque intentione: sicut de specie subijcibili & prædicabili dicemus, cap. de specie. Ita ergo similiter album, secundùm quòd consideratur in ordine ad formam denominantem, nempè albedinem, à qua nominis appellationem habet, dicitur denominatiuum; provt verò comparatur ad inferiora, in quibus æqualiter inuenitur, dicitur vniuocum, seu vniuersale.

60 Ad secundam probationem illius antecedentis respondetur, concretum accidentale propriè non esse ens per accidens: cum significet solam formam vt supra numer. 17. ostendimus. Quamuis autem ex modo significandi suma-

sumatur, vt tale, tamen quando ponitur à parte prædicati, vt contingit in prædicationibus 4. & 5. prædicabilis, magis in illo attenditur res significata, quàm modus significandi, vt notauimus nu. 21. & 22. Quo fit vt ipsa res significata, scilicet entitas accidentis, non autem totum concretum prout inuoluit subiectum, recipiat in se secundas intentiones constitutiuas proprij, & accidentis, quod sufficit vt natura denominata ab illis sit simpliciter vna, & ens per se; quamuis non debeat significari in abstracto, sed in concreto: quia ista prædicabilia prædicantur in quale.

Ad secundum respondetur, quod prædicamenta non conueniunt in aliquo vniuoco essentiali, & sic nullum habent genus supra se; conueniunt autem vniuocè in vniuersali, tanquam in quodam denominatiuo, seu accidente rationis, quod potest optimè tribuere illis intellectus, quamuis sint primò diuersa, vt infra constabit.

Ad confirmationem similiter respondetur vniuersalitatem non transcendere differentias genereitatis, speciecatis, &c. hæc enim est falsa, *Differentia constitutiua genereitatis, essentialiter est vniuersalitas*, quod necessarium erat ad transcendentiam. Quia tamen rursus illi differentiæ possumus tribuere intentionem, à qua denominetur vniuersalis; ideò dicimus differentiam illam esse vniuersalem, sed hoc est accidentaliter, & denominatiuè non verò essentialiter, sicut requiritur ad transcendentiam.

61 Tertium argumentum non tam habet difficultatẽ, quàm confusionem, ortam ex multitudine intentionum, quas possumus ipsis intentionibus superaddere. Cum enim vna secunda intentio possit gerere vices primæ respectu alterius, & denominari ab illa, & hæc ab alia, & sic in infinitum; inde est quòd genus possit esse species, & quòd species sit supra suum genus, & quòd genus sit indiuiduum suæ speciei, & alia huiusmodi, quæ in argumento tanguntur. Quæ vt clariùs explicentur, loquemur de his intentionibus in abstracto, sic enim sunt propriè genera, & species; & indè facilè applicabitur eadem doctrina concretis earum.

Ne igitur in hac materia confundamur: attendendum maximè est ad prædicationes, quæ inter has intentiones, & prædicabilia fiunt, quando scilicet sint essentiales, vel denominatiuæ quod ex supradictis facilè dignoscetur. Tunc enim prædicatio erit essentialis, quando prædicatum fuerit de quidditate subiecti; cuius optimum signum erit si prædicatio sit vera, siue in abstracto, siue in concreto fiat, vt patet in his: *Genereitas est vniuersalitas: genus est vniuersale: hæc genereitas est genereitas: hoc genus est genus.* Tunc verò prædicatio erit denominatiua, quando prædicatum accidentaliter conuenit subiecto; cuius optimum signum erit, si prædicatio, quæ in concreto est vera, sit in abstracto falsa, vt patet in his: *Vniuersale est genus: genus est species vniuersalis*, quæ sic sunt veræ: fiunt autem falsæ si dicas: *Vniuersalitas est genereitas, genereitas est specieitas, &c.*

62 Quo supposito, respondetur ad argumentum, impossibile esse etiam in his intentionibus, quòd vna species prædicetur de alia, vel species de suo genere, vel concretum de suo abstracto, &c. prædicatione essentiali & quidditatiua. Quare istæ prædicationes: *Vniuersale est genus ad quinque vniuersalia; genus est species vniuersalis: specieitas est species vniuersalis: vniuersale est indiuiduum generis*; & similes, omnes sunt denominatiuæ, pertinentque ad quintum prædicabile: siquidem factæ in abstracto omnes sunt falsæ. In huius-

modi autem prædicationibus accidentalibus, quæ fiunt inter ſecundas intentiones, non ſolùm, non eſt inconueniens, vnam ſpeciem prędicari de alia, concretum de abſtracto, &c. ſed neceſſarium. Cum enim iſtæ intentiones adinuicem poſſint eſſe denominatiuæ, & denominatæ, inde eſt quòd vna ſpecies, verbi gratia genereitas, poſſit eſſe natura denominata reſpectu ſpecieitatis, & ſic verè dicetur: *Genereitas eſt ſpecies vniuerſalis*. Similiter quòd ipſum genus, ſcilicet *vniuerſalitas*, poſſit eſſe natura denominata reſpectu ſuæ ſpeciei nempè *genereitatis*, & ſic dicetur: *vniuerſalitas eſt genus*. Item quòd ſpecieitas vt eſt natura quædam particularis contenta ſub particulari genere, poſſit denominari à ſe ipſa, inquantùm eſt forma & principium *quo*, cõſtitutiuum ſpeciei, & ſic dicetur, *ſpecieitas eſt ſpecies vniuerſalis*. Quæ omnia fiunt ab intellectu multiplicando intentiones, & medijs poſterioribus denominando priores. Ex eo enim quòd vniuerſalitatem comparat ad ſua inferiora, attribuit illi intentionem generis, & ſic vniuerſalitas, quæ erat ſuperior ad genereitatem, & ſpecieitatem, &c. per illam intentionem generis conſtituitur in eſſe talis generis, & per conſequens collocatur ſub genereitate, & fit indiuiduum eius. Per quem modum intelligenda ſunt alia plura, quæ in hac materia ſolent afferri: prolixum enim eſſet in his intentionibus amplius immorari.

63 Ex dictis in his diſputationibus, ſolutæ manent quæſtiones illæ, quas Porphyr. in hoc proœmio tractare recuſauit. Ad primam enim: an vniuerſalia ſint à parte rei, vel in intellectu, iam conſtat, vniuerſale pro formali ſemper eſſe in intellectu: pro materiali verò aliquando eſſe à parte rei, ſcilicet, quando naturæ denominatæ ſunt reales: aliquando verò in intellectu, nimirum quando naturæ denominatæ, ſunt entia rationis.

Ad ſecundam quæſtionem: an vniuerſalia ſint corporea, vel incorporea: eodem modo reſpondetur, quòd vniuerſale pro formali ſemper eſt incorporeum: cum ſit quid rationis ab intellectu effectum: pro materiali verò, aliquando eſt corporeum, vt *animal, arbor*, & aliquando incorporeum, vt *Angelus, ſcientia*.

Ad tertiam quæſtionem: an vniuerſale ſit à rebus ſeparatum, vel non; iam diximus naturas vniuerſales non eſſe à parte rei à ſingularibus ſeparatas, ſed ſolùm per intellectum.

His quæſtionibus addit quartam D. Thom. opuſc. 56. an ſcilicet vniuerſale ſit ſubſtantia, vel accidens: cui reſpondet; vniuerſale pro formali ſemper eſſe accidens rationis, pro materiali verò aliquando eſſe ſubſtantiam, & aliquando accidens.

CAPVT PRIMVM,

DE GENERE.

1 *IN His Porphyr. capitibus, & in alijs Arist. lib. adducemus breuem quandam textus summam, aliquibus (si opus fuerit) notationibus illustratam; vt cognita litera, fructuosiùs ad disputationes procedamus. Oportet tamen textum ipsum, & præcipuè Arist. iterum atque iterum perlegere, ad quem penetrandum, semper adhibendus est D. Thom. qui extitit Arist. fidelissimus, & Interpres, & Discipulus, & quo sublato, vt rectè dixit Picus Mirandulanus,* mutus maneret Arist.

SVMMA TEXTVS.

2 CAPVT hoc duas continet partes; in priori enumerat Porphyr. tres generis acceptiones; in posteriori verò definit genus in tertia acceptione, & definitionem traditam probat esse rectam. In prima ergo parte genus primò sumitur pro collectione multorum, qui inter se sunt cognatione coniuncti; quo sensu, eos qui ab Hercule deriuati sunt; Heraclidarum genus appellamus. ¶ Secundò sumitur genus pro principio generationis, quod quis trahit à patre, vel à patria; quo sensu Orestes à Tantalo, qui fuit eius atauus, & Pindarus à Thebis, quæ fuit eius patria, genus duxisse dicuntur: dat enim vt pater, sic patria cuique ortus initium. Quarum acceptionum secunda est magis propria, & ex ea deriuatur prima. Ideò enim multitudo aliquorum appellatur genus: quia ab aliquo vno deriuati sunt. ¶ Tertiò sumitur genus pro eo, cui supponuntur species, quod appellat Porphyr. genus Philosophorum, id est, Logicum.

In secunda parte, relictis prioribus acceptionibus, definit genus in tertia dicens: *Genus est, quod de pluribus differentibus specie hoc ipso quid est prædicatur.* Vel iuxta translationem Perioni; *cum quid res sit quæritur*, vel *in eo quòd quid*, vt transfert Boëtius. Quam definitionem probat esse rectam: quia per illam particulam, *de pluribus*, differt genus ab indiuiduo, quod de vno tantùm prædicatur: per illam, *differentibus specie*, differt ab specie, quæ prædicatur de differentibus numero. & tandem per illam, *in eo quod quid*, differt à tribus alijs prædicabilibus, quæ prædicantur in quale.

NOTATIONES, ET DVBIA aliqua circa textum.

3 CIRCA primam partem capitis notandum est Porphyr. non enumeraſſe omnes acceptiones generis: conſtat enim à Grammaticis diſtingui genus maſculinum, fœmininum, & neutrum, à Rhetoribus, demonſtratiuum, deliberatiuum & iudiciale, & à Iuriſperitis, ſæpiſſime ſumitur pro ſpecie, vt teſtatur Petrus, Gregorius lib. 2. in ſyntaxim artis mirabilis cap. 8. qua etiam acceptione vſus eſt Ariſt. in lib. de Longitudine, & breuitate vitæ dicens: hominũ genus longiorem vitam ducere equorum genere: eiuſdemque meminit D. Thom. 1. 2. quæſt. 18. art. 2. Solùm ergo Porphyr. enumerauit eas acceptiones, quæ cum genere Dialectico aliquam habeãt ſimilitudinem; ac proindè conducere poterant ad illud cognoſcendum. Deſumpſit autem eas ex Ariſt. 5. Metaph. cap. 28. vbi eaſdem generis acceptiones enumerat, quarum longiorem explicationem qui cupit, legat Caietan. Sotum, Tolet. Maſium, & alios Commentatores.

Circa ſecundam partem capitis explicandæ erant particulæ definitionis, & præcipuè vltima; ſed hoc commodiùs fiet in diſputatione. Nunc verò

4 DVBITATVR circa methodum, quam Porphyrius obſeruat, agens prius de genere, deindè verò de ſpecie, differentia, & cæteris. In hoc dubio complectemur omnia, quæ methodo circa vnumquodque prædicabile ſolent à Doctoribus dubitari, nec eadem ſæpiùs repetamus. Inquirimus ergo, an ordo, & methodus, quam Porphyrius obſeruat in tradendis prædicabilibus ſit optima.

Et videtur quod non. Primò, quia in prooemio promiſit ſe acturum priùs de differentia quàm de ſpecie, quod tamen modo non ſeruat: ergo vel errauit promittendo, vel non ſeruãdo promiſſum. ¶ Secundò, quia differentia eſt nobilior genere, ſicut actus eſt nobilior potentia: ergo eſt prior illo: cum nobiliora ſint priora; ac proindè de illa prius agendum erat. ¶ Tertiò, quia priùs agendum eſt de parte quàm de toto: ſed differentia eſt pars ſpeciei: ergo priùs agendũ erat de differentia, quàm de ſpecie. ¶ Quartò tandem: quia à facilioribus eſt incipiendum; ſed accidentia communia ſunt faciliora: vtpotè ſenſibus nota; ergo ab accidenti debeat Porph. incipere; & ex conſequenti non rectam ſeruauit methodum.

Pro huius ſolutione primò recolenda ſunt, quæ ſupra ad calcem diſputationis primæ diximus, de variis ſpeciebus methodi. Vbi ex Ariſt. oſtendimus, methodum compoſitionis præcipuè duobus primis modis, ſcilicet, quãdo proceditur à ſimplicioribus ad compoſita, & ab vniuerſalioribus, ad minus vniuerſalia aptiorem eſſe, ad tradendas diſciplinas; ad quam etiam methodum pertinet quando proceditur à cauſa ad effectum, vt ibidem diximus.

5 Secundò, ſciendum eſt ex Ariſtot. in poſtprædicamentis, quod aliquid eſſe prius alio, contingit tripliciter. *Primò* proprietate temporis, quomodo pater eſt prior filio. *Secundò* priori-

tate naturæ, quādo ſcilicet natura vnius eſt prior natura alterius, & hac prioritate eſt prius illud, à quo non valet conſequentia; vt ſuperiora reſpectu inferiorum. Qua etiam prioritate cauſa eſt prior effectu, vt ibidem notat Ariſt. *Tertio* modo aliquid dicitur prius dignitate; quo ſenſu: honorabiliores, & præpoſitos ſolemus appellare priores.

Igitur de prioritate temporis non eſt in præſenti ſermo: quia nihil conducit ad methodum ſcientiarum; & propter eandem rationem prioritas dignitatis relinquenda eſt: nam preterquam quod impropriiſſimè dicitur prioritas, vt ibidem ait Ariſtot. parum etiam conducit ad methodum, maximè ſi ſit compoſitionis, de qua nunc loquimur. Vnde ſola prioritas naturæ poteſt in præſenti deſeruire.

6 Quo ſuppoſito, dicendum eſt methodum à Porphyr. obſeruatam, fuiſſe optimam. Ita ſentiunt concorditer Doctores. Et probatur ratione manifeſta: quia methodus compoſitionis aptior eſt ad tradendas diſciplinas, vt ex Ariſt. oſtendimus loco citato: ſed hanc ſeruauit Porph. ferè in omnibus predicabilibus: ergo methodus eius optima eſt. Probatur minor: quia imprimis ſubſtantia eſt prior natura accidenti, ex Ariſtot. 7. Metaphyſ. cap. 1. vtpotè, quæ habet rationem cauſæ reſpectu illius: ergo iuxta methodum compoſitionis prius agendum eſt de illis prędicabilibus, quæ ſignificantur per modum ſubſtantiæ, quàm de illis, quæ ſignificantur per modum accidentis. In accidentibus verò, propria paſſio immediatius tangit eſſentiam, quàm accidens commune: ergo iuxta rectam methodum quintò, & vltimò loco agendum eſt de accidenti communi, & ante ipſum, ſcilicet, quarto loco, de proprio. Similiter inter prædicabilia eſſentialia, priora ſunt quæ ſignificantur in quid, ſeu per modum ſubſtantiæ, quàm quæ ſignificantur, vt quale, ſeu per modum alteri adiacentis, qualis eſt differentia: ergo de hac agendum eſt tertio loco. Iam verò inter genus, & ſpeciem manifeſtum eſt prius de illo, quàm de iſta agendum eſſe; nam in genere concurrunt duo illi modi principales methodi compoſitionis: cum ſit ſimplicius, & vniuerſalius ſpecie; eſt etiam prius natura quàm illa: ſiquidem à genere ad ſpeciem non valet conſequentia: ergo optima methodo ordinata ſunt omnia prędicabilia.

Diximus Porphy. ferè in omnibus prædicabilibus ſeruaſſe methodum compoſitionis: quia licet ſpecies aliquo modo ſit prior differentia, quatenus illa ſignificatur in quid, iſta verò in quale; ex qua parte dici poſſit Porph. ſeruaſſe methodum compoſitionis, dum prius de ſpecie, quàm de differentia egit; abſolutè tamen loquendo in hoc ſeruauit methodum arbitrariam: nam iuxta methodum compoſitionis, prius agendum erat de differentia, quæ eſt ſimplicior ſpecie, & habet rationem partis reſpectu eius; quando autem duo ſe impediunt intra idem genus methodi, vtendum eſt methodo arbitraria, vt vidimus loco citato.

7 Dices: ergo Porph. in hoc caſu ſecutus methodum arbitrariam præmiſit regulas artis: ſiquidem talis methodus eſt voluntaria; & per conſequens non rectè proceſſit. ¶ Reſpondetur, tantùm abeſſe, methodum arbitrariam eſſe ignobiliorem alijs, vel extra artem, vt potiùs ſit perfectiſſima, & magis ad mentem artis. Sicut enim virtus epikiæ non ſolum non eſt contra iuſtitiam, ſed potiùs eſt ſumma iuſtitia: quia licet corrigat verba legis

contrarium pręcipientis, est tamen iuxta mentem Legislatoris in casu, quo datur propter particulares circumstantias occurrentes, quas si Legislator aduerteret, proculdubiò præciperet oppositum: sic similiter in pręsenti methodus arbitraria corrigit alias propter particulares rationes, quæ occurrunt: quia tunc ipsa ars dictat sequendam esse talem methodum relictis aliis; ac proinde in tali casu methodus arbitria, non solùm non est contra, sed magis ad mentem artis.

Propter quas autem rationes, seu causas Porphyr. relicta methodo compositionis, vsus sit arbitraria, agés prius de specie quàm de differentia, explicant Doctores, cap. de specie. Aliquas nos attingemus hîc, vbi semel de methodo huius libri disputamus. ¶ Primam tradunt Beatus Albert, & Boët. quia scilicet genus, & species sunt correlatiua, & sic vnius perfecta notitia ab alterius cognitione dependet; vnde incongruum esset hæc duo pręditabilia disiungere. ¶ Secundam tradunt alij: quia videlicet cap. de genere facta fuerat mentio speciei; & ita oportuit statim de specie disputare, ne diutius suspensi teneremur. ¶ Tertia potest esse: quia liber hîc ordinatur ad categorias construendas, in quibus per se, & in recta linea ponuntur genera, & species, non verò differentia, proprium, aut accidens. Vnde æquum fuit, prius de specie, quàm de differentia disputare. Aliæ rationes videri possunt apud Mas. cap. de specie.

8 Ad argumenta respondetur. Ad primum, Porph. in procemio ordinasse prædicabilia iuxta methodum compositionis, vt doceret hanc regulariter sequendam esse in tradenda disciplina; postea verò inuertit illam, & vtitur methodo arbitraria: agens priùs de specie; vt ostenderet primam methodum quandoque relinquẽdam esse, quando scilicet sic rationes occurrentes suadent.

Ad secundum respondetur differentiam esse priorem genere, dignitate, non verò natura. Prioritas autem dignitatis parum refert ad methodum, maximè quando opponitur prioritati naturæ, vt contingit in præsenti; nam genus est prius natura, differentia; siquidem ab illo ad eam non valet consequentia.

Ad tertium respondetur à parte ad totum procedi methodo compositionis, id autem non est necessarium in methodo arbitraria, quam in hoc casu Porphyrius obseruauit.

Ad quartum respondetur non semper nos incipere à facilioribus, vt patet in scientiis, in quibus addiscendis incipimus à Logica, quæ est illis difficilior, vt docet Diuus Thom. opusc. 70. quęst. 6. art. 1. ad 3. Præterquàm quòd, accidentia sunt faciliora cognitione sensus: sed cognitione intellectus, vniuersaliora sunt faciliora, vt docet Aristoteles primo Physicorum capite primo.

DISPVTATIO QVINTA, De genere, primo prædicabili.

9 QVAMVIS Plura, quæ communia sunt quinque prædicabilibus, discussa sint in præcedentibus; nonnulla tamen alia, quæ circa modum definiendi illa, & circa definita, & definitiones eorum solent controuerti, in hunc locum remisimus. Quia licet in rei veritate generalia sint omnibus, ea tamen tractant Doctores, circa definitionem generis; vnde potest facilè doctrina aliis prædicabilibus applicari. Vt ergo communia hæc, & alia, quę sunt propria generis, meliùs explicemus, ante omnia sit

QVÆSTIO PRIMA.

AN DEFINITIO GENERIS, A PORPHYRIO TRADITA SIT BONA. Et vtrùm sit essentialis, vel descriptiua.

10 CIRCA primum, Laurēt. Vala, vt testantur Louanienses in hoc capite, quos citat Mas. hîc sect. 1. q. 2. rejicit, & impugnat hanc definitionem. Contra quam sic potest objici.

Primò: quia quidquid definitur debet esse species, ex Arist. 7. Meta. text. 39. sed genus non est species, sed potius aliud prædicabile condistinctū ab specie: ergo genus non potest definiri.

Respondebis genus esse speciem vniuersalis, & hac ratione posse definiri. ¶ Sed contra: quia hæc definitio conuenit generi in quantum genus, sed genus inquantùm genus non est species: ergo non definitur genus in quantum species, & per consequens non potest definiri hac definitione.

Confirmatur: quia quod definitur debet constare genere, & differentia: sed generis non datur aliud genus: aliàs istius etiam daretur aliud genus, & sic in infinitū: ergo genus non potest definiri.

Secundò: quia tota hæc definitio cōuenit definitioni, & tamē definitio non est genus; sicut nec vniuersale, vt supra dictum est: ergo conuenit aliis à definito. Probatur maior: quia definitio animalis, scilicet viuens sensibile, prædicatur de pluribus differētibus specie, nēpè de homine, & equo, & prędicatur in eo quod quid. Nā quærenti quid est homo? sicut rectè respondemus: est animal; ita rectè etiam respondemus: est viuens sensibile.

Confirmatur: quia etiam ens prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid: siquidem dicitur de homine, & equo in quæstione, quid res est, vt patet: & tamen non est genus, vt testatur Arist. tertio Metaphys. cap. 3. ergo, &c. Et idem argumentum fit de anima respectu vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis: ergo hæc definitio conuenit aliis à definito.

Tertiò: quia secundæ substantiæ significant quale quid, ex Aristotel. capite de substantia: sed genera sunt secundæ substantiæ, vt ibidem etiam

docet Philosophus: ergo significant quale quid, & per consequens, nec genus prędicatur in eo quod quid, nec per hoc differt à differentia.

Quartò: quia etiam differentia prædicatur in eo quod quid: ergo, dato quod hoc conueniat generi, adhuc nihil est in eius definitione, per quod distinguatur à differentia. Probatur antecedens: quia perfectiorem modum essendi consequitur perfectior modus prędicandi: sed differentia habet perfectiorem modum essēdi, quàm genus: cum illa habeat rationem actus, istud verò rationem potentiæ: ergo perfectior modus prędicandi debetur differentiæ, quàm generi. Cum autem perfectius sit prędicari in quid, quàm in quale, planè videtur sequi, differentiam prędicari in quid.

11 Prima conclusio. Definitio generis à Porphyr. tradita, scilicet genus est, quod prędicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, recta est. Tradit eam Aristoteles eisdem verbis libro 1. Topicorum cap. 4. & lib. 4. cap. 1. & 2. & 5. Metaph. cap. 28. Quam etiam admittit D.Tho. opusc. 48. tract. 1. cap. 2. & in secundo dist. 34. quęst. 1. artic. 2. ad 1. recipiuntque concorditer Dialectici. Et meritò: nam hæc definitio non solum seruat communes leges bonæ definitionis; siquidem nihil habet superfluum, aut diminutum; & traditur per notiora definito: exprimitque aliquid, quod habet rationem generis, & aliquid, quod est differentia; sed etiam seruat speciales leges diffiniendi concreta accidentalia: dum traditur per subiectum loco generis. Quæ omnia manifestè constabunt ex dicendis. Ergo vndequaque perfecta est prędicta definitio. Vndè solùm restat verba eius explicare.

Et quidem primū illud relatiuum, *quod*, non esse idem quod vniuersale, aut aliud concretum superius ad genus; sed significare subiectum, seu naturam denominatam, quæ ponitur loco generis in hac definitione; infra latè ostendemus. Cęteræ omnes particulæ ponuntur loco differentiæ, & exprimunt peculiarem modum, quo genus prędicatur de inferioribus, seu prędicabilitatem, quæ est propria passio generis. Quia tamen priores particulæ sunt manifestæ: vltima solùm est explicanda, scilicet, *in eo quod quid*, tam pro hac definitione, quàm pro diffinitionibus aliorum prędicabilium.

12 Quod vt fiat, notanda est distinctio horum relatiuorum, *quid*, & *quale*, provt ad pręsens attinet. Nam ly, *quid*, est relatiuum substantiuum, seu absolutum; & ita significat per modum substantiæ, seu per se stantis: sed ly, *quale*, est relatiuum adiectiuum, seu connotatiuum: & ita significat per modum accidentis, seu alteri adiacentis. Ex quo fit, quod ad interrogationem, *quid est hoc?* respondemus nominibus substantiuis, videlicet generis, vel speciei: quia hæc tantùm significant per modum substantiæ, & per se stantis. Ad quęstionem verò, *quale est hoc?* respondemus nominibus adiectiuis, scilicet differentiæ, proprij, & accidentis: hæc enim tria significantur per modum accidentis, seu alteri adiacentis. Licet non eodem modo: nam differentia, qua ratione pertinet ad substantiam, seu essentiam rei, non omninò significatur, vt quale; & qua ratione exprimitur per modum alteri adiacentis, non omninò significatur, vt quid; & ideò dicimus differentiam significari, vt quale quid. Per quod denotatur differentiam, quantùm ad rem significatam, esse de substantia, seu essentia rei; ex modo tamen significandi sumi vt accidens, seu adiacens ipsi rei.

At

At verò proprium, & accidens: quia tam quoad rem significatam, quàm quoad modum significandi sunt extra essentiam rei: ideò omnino significantur in quale.

Ex quo tandem fit genus, & speciem prædicari omnino in quid: proprium, & accidens omnino in quale: differentiam verò medio modo, nempe in quale quid. De discrimine proprij, & accidentis suo loco dicemus. De genere verò, & specie satis ex supra dictis constat. Cum enim genus sit quid essentialiter perfectibile, necessariò continet sub se plures species; & ita prædicatur in quid de pluribus differentibus specie. Species verò, cum sit quid vltimò in essentia perfectum, & constitutum, non potest sub se continere plura essentialiter distincta; sed tantùm materialiter, & numericè, scilicet indiuidua; & sic prædicatur in quid de pluribus differentibus numero. Per quod non solùm remanet perspicua definitio generis, hîc à Porphyr. tradita; sed aliæ etiam, quas de alijs prædicabilibus tradit capitibus sequentibus. Videatur D. Thom. opuscul. 48. tract. 1. capite 2. 3. & 4. vbi tradit totam hanc doctrinam.

13 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd quidquid definitur debet esse species, vt *quod*, & denominatiuè, idest, debet esse talis natura, vt possit denominari à secunda intentione speciei: & hoc est, quod docet Arist. Et in hoc sensu genus verè est species, vt supra explicatum est. ¶ Nec contra hoc vrget replica argumenti: nam etiam genus, inquantum genus est, vt *quod*, & denominatiuè species.

Ad confirmationem respondetur negandó minorem. Quamuis enim solùm detur vnicum genus, vt *quo*, & essentialiter, nempè intentio constitutiua primi prædicabilis: naturæ tamen, seu gradus, qui denominantur ab hac intentione, sunt plures, & vnus potest esse genus respectu alterius: vt animal respectu hominis, viuens respectu animalis, & sic de alijs generibus subalternis, in quibus tamen non proceditur in infinitum, sed peruenitur ad supremum genus substantiæ, quod non potest propriè definiri: quia non habet supra se aliud genus, per quod definiatur. Et idem proportionabiliter contingit in secunda intentione generis, & alijs entibus rationis.

Ad secundum, simul cum confirmatione respondetur: *definitionem*, *ens*, aut alia analoga, & *animam*, aut alia incompleta, propterea non esse propriè genera: quia non sunt simpliciter vniuersalia: & ita formaliter loquendo, non excluduntur ab hac definitione, per particulas, quæ in ea habent rationem differentiæ; sed per illud relatiuum *quod*, positum loco generis. Significat enim genus, qua ratione est vniuersale debere esse naturam quãdam simpliciter vnam, & per consequens vniuocam, per quod excluditur analogum: completam, per quod excluditur pars: & incomplexè significatam, per quod excluditur definitio, vt magis explicuimus supra disputatione 3.

14 Ad tertium respondetur, ex doctrina Diui Thomæ 7. Metaphysic. lect. 13. vbi explicat eadem verba Arist. quòd sicut omnis forma dicitur qualitas materiæ, quia in illa recipitur, & quasi sustentatur; ita etiam in quacumque propositione prædicatum dicitur qualitas subiecti, quatenus habet rationem formæ respectu illius, eique quodammodo adiacet. In quo generali sensu dixit Aristot. primas substantias significare, hoc aliquid, secundas verò, qualequid. Idest, primæ substantiæ (scilicet indiuidua, seu supposita) semper ha-

bent rationem materiæ, & subiecti respectu secundarum: secundæ verò (scilicet genera, & species) semper habent rationem formæ, & prædicati respectu primarum; quod non tollit, quominùs secundæ substantiæ prædicentur per modum per se stantis, seu in eo quod quid; sicut in præsenti sumitur, vt per se patet.

Ad confirmationem respondetur differentiam habere quidem perfectiorem modum essendi, quàm genus secundùm se; non verò prout concipitur, & significatur à nobis, qui illam apprehendimus ad modum accidentis, seu qualitatis adiacentis generi: genus verò ad modum substantiæ, seu subiecti recipientis illam. Vnde, quia modus prædicandi sequitur modum essendi, non secundùm se, sed mediante modo cognoscendi, inde fit, genus habere perfectiorem modum prædicandi, quàm differentiam.

15 ¶ Superest secunda pars difficultatis, in qua Scot. hîc q. 14. & 15. & discipuli eius, quos sequitur Hurtado hîc disput. 4. sect. 1. existimant definitionem istam esse essentialem. Quorum fundamentum est: quia obiectum formale huius tractatus non est vniuersale, sed prædicabile: ergo hîc consideratur genus formaliter quatenus est prædicabile. Cùm autem genus quatenus prædicabile definiatur essentialiter per prædicationem, quæ est proprius actus prædicabilitatis, planè videtur sequi definitionem istam esse essentialem.

Secunda conclusio. Hæc definitio non est essentialis, sed descriptiua. Ita docent Porphyr. in hoc cap. Beat. Albertus tract. 3. prædicabilium cap. 34. & D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 2. quem sequuntur Sotus quæst. vnica huius cap. §. vltimo. Tolet. quæst. 2. Mas. sect. 1. quæst. 4. Rub. quæst. 3. & plures alij, quos refert, & sequitur Gallego hîc controuersia 13. ¶ Ratio est manifesta ex disputatione præcedenti: nam prædicabilitas de pluribus est passio vniuersalis vt sic: siquidem ex eo quòd vniuersale sit in pluribus, nascitur quòd de illis prædicetur: ergo talis prædicabilitas, scilicet, de pluribus differentibus specie in quid, erit passio talis vniuersalis, nempè generis. Et per consequens definitio, quæ traditur per illam erit descriptiua. Nec in hoc oportet amplius immorari.

Ad argumentum respondetur falso niti fundamento: non enim prædicabile, sed vniuersale est obiectum huius libri, vt diximus in prooemio Porphyr. & docet D. Thom. opusc. citato. Ratióque est manifesta: nam vniuersale, & prædicabile considerantur per se in hoc libro, & illud se habet tanquam essentia; istud verò tanquam propria passio: ergo in hoc libro agitur de vniuersali tamquam de obiecto, de prædicabili verò, tanquam de passione, quæ de tali obiecto demonstratur. Quæ autem sit propria, & essentialis definitio generis, tam in concreto, quàm in abstracto, explicari non potest, nisi præmissa difficultate sequenti.

QVÆSTIO II.

QVOMODO DEFINIANTVR, tam concreta, quàm abstracta accidentium.

16 AD rectè formandam definitionem generis, & aliorum prædicabilium, pluraque alia, quæ inde dependent, cognoscenda, præmittere oportuit hanc quæstionem. In qua, relictis varijs sententijs, proponenda est, & ex professo explicanda ars definiendi accidentia, quam Aristot. & D. Thom.

tradiderunt, & perpetuò obseruarunt. Vt enim benè inquit Arist. 6. Metaph. tex. 2. *Oportet, vt non lateat, quomodo ipsum quid erat esse, & ratio sit: nam absque hoc quærere, nihil est facere.* Idest oportet scire, quomodò definiendum sit, hoc enim ignorato, aliud quærere est nihil facere.

¶ Pro huius ergo explicatione omnino recolenda est doctrina, quam ex eodem Aristot. & D. Thom. tradidimus disputatione præcedenti num. 16. vbi ostendimus concreta, & abstracta accidentium eandem prorsus rem significare, solúmque distingui ex parte modi significandi, quatenus abstractum significat formam quasi per se stantem, & ab alio separatam, & ex consequenti puram, & impermixtam: concretum verò significat eandem formam quasi alteri adiacentem, & per consequens connotat subiectum, tanquam id, cui inhæret forma, & in quo exercetur effectus formalis eius; vt magis explicuimus loco citato.

17 Ex qua doctrina plura inferuntur ad præsentem quæstionem omnino necessaria. Primò enim sequitur, quòd concretum licet, quoad rem significatam sit ens per se, sicut abstractum; ex modo tamen significandi sumitur vt ens per accidens, & de illo loquimur, vt de ente per accidens. Cuius ratio est, quam ex D. Thom. tetigimus loco citato: quia, scilicet, nomina non significant res absolutè, & secundùm se: *Nec modus significandi* (inquit D. Thom. 7. Metaphys. lect. 11.) *Consequitur immediatè modum essendi rerum, sed mediante modo intelligendi: quia intellectus sunt similitudines rerum; voces autem intellectuum, vt dicitur 1. Periher.* Vnde in ipsis nominibus modus significandi potior, & immediatior est, quàm res significata, plusquam ad illum attendimus; & propterea de cócretis accidentalibus loquimur, ac de entibus per accidens. Quod non contingit in abstractis: quia tam quoad rem significatam, quàm quoad modum significandi sunt entia per se, vt explicatum est.

Secundò sequitur, accidentia in abstracto tantum significata posse propriè, & rigorosè definiri. His enim tantùm attribuit intellectus intentiones generum, & specierum, vt optimè notauit D. Thom. de ente, & essentia, cap. 7. & opusc. 42. capit. 19. ¶ Ratio autem ex dictis est manifesta. Cum enim definiamus res, vt nominibus significantur; ad hoc quòd aliquid possit propriè definiri, non solùm requiritur, quòd in se sit ens per se; sed etiam quòd significetur per modum entis per se. Quod tamen non habent concreta accidentium, sed eorum abstracta, vt vidimus: ergo hæc tantùm possunt propriè definiri.

18 Cæterùm, quia concreta ista non omnino sunt entia per accidens, sicut est aceruus lapidum, aut alia huiusmodi; ideò non omnino excluduntur à definitione, sed possunt, & solent quodammodo definiri. Et ita Aristot. sæpè ea definit, vt patet in definitionibus vniuersalis, quas supra ex ipso retulimus; per quam etiam modum Porphy. definiuit hæc quinque prædicabilia. Et tandem D. Thom. ex eodem Aristot. sæpè tradit modum definiendi huiusmodi concreta, vt postea videbimus: ergo possunt aliquomodo definiri.

De huiusmodi tamen definitionibus idem semper debet esse iudicium, ac de earum definitis: ita vt quemadmodum concreta accidentium ex modo significandi censentur entia per accidens, nec suscipiunt denominationem generis, aut speciei, nec ponuntur in lineis prædicamentorum, nisi per reductioné, vt inquit D. Th. locis citatis, inquantùm, scilicet, reducuntur ad

sua abstracta: eodem prorsus modo, diffinitiones accidentium in concreto, provt sic, non censentur simpliciter, & absolutè definitiones, nec in eis inueniuntur propriæ, & rigorosæ definitionis conditiones, vt postea videbimus; sed sunt definitiones per reductionem, inquantùm, scilicet, reducuntur ad definitiones abstractorum, quæ seruant leges propriæ, & rigorosæ definitionis.

19 ¶ Hæc autem doctrina eò magis notanda est, quò plures propter eius inconsiderationem in arte definiendi accidentia hallucinantur, nec penetrant definitiones, quas de his prędicabilibus tradit Porphyr. aliasque plures, quas de concretis accidentium, tam realium, quàm rationis, tradit sæpè Arist. Vt ergo doctrina hæc pleniùs percipiatur, aptum exemplum habemus libro 3. institutionum capite 6. vbi de reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos egimus. Quemadmodùm enim syllogismus imperfectus non omnino excluditur à ratione syllogismi, quamuis non ita immediatè, & à se habeat vim inferendi conclusionem, sed virtute syllogismi perfecti, quem in se quodammodò imbibit, & ad quem si reducatur, facta aliqua conuersione, aut transpositione præmissarum, fit syllogismus perfectus, vt ibidem explicuimus: ita similiter definitio concreti non omnino excluditur à vera ratione definitionis, quamuis non ita immediatè, aut à se habeat explicare essentiam, sed ratione definitionis abstracti, quam in se virtualiter continet, & ad quam reduci potest, facta transpositione terminorum. Vt enim postea explicabimus, ex ijsdem terminis, qui ponuntur in definitione concreti, formatur definitio abstracti transmutando illos: ita vt terminus, qui in vna definitione habebat locum generis, in alia habeat locum differentiæ, & econtrà. Quod pro nunc sufficiat explicare exemplo ab Aristot. & D. Thom. toties repetito: *simum* enim definitur, quòd sit *nasus curuus*. Vbi *nasus* ponitur loco generis, & *curuitas* loco differentiæ: *simitas* verò definitur, quòd sit *curuitas nasi*, vbi *curuitas* ponitur loco generis, & *nasus* loco differentiæ.

20 In quibus definitionibus perspiciemus imperfectionem vnius, & perfectionem alterius; si aduertamus, quòd in definitione concreti, scilicet, *simi*, ponuntur in recto res diuersorum prædicamentorum; si quidem *nasus* significat substantiam, & *curuitas* qualitatem; quod tamen est contra rationem perfectæ definitionis, in qua (si sit essentialis, de qua nunc loquimur) genus, & differentia necessariò pertinent ad idem prædicamentum, vt de se patet. Qua imperfectione caret diffinitio abstracti, nempè *simitatis*; quamuis enim ibi subiectum, scilicet, *nasus*, ponatur loco differentiæ: ponitur tamen in obliquo: vt detur intelligi subiectum non esse propriam differentiam simitatis, sed id, vnde sumitur propria eius differentia; seu per ordinem ad quod, constituitur in ratione simitatis. Vnde talis differentia significata per subiectum in obliquo positum, est intra idem prædicamentum cum suo genere, scilicet *curuitate*, & sic ex vtroque constituitur perfecta definitio simitatis.

Maneat ergo ex hactenus dictis, quòd sicut concretum, & abstractum in re significata nullatenùs differunt; sed tantùm ex modo significandi; sic eorum diffinitiones in re definita omnino conueniunt, eandemque rem explicant; differunt tamen tanquam perfectum, & imperfectum in modo definiendi, & explicandi talem rem. Quando enim definitum significatur in

abstracto, aptum est, vt illi assignetur genus, & differentia intra proprium prædicamentum, & sic perfectè diffiniatur. Quando verò significatur in cõcreto: quia habet modum entis per accidens, solùm potest habere imperfectam diffinitionem. Quæ ideò traditur per terminos diuersorum prædicamentorum: quia in huiusmodi diffinitionibus sic explicatur ipsa natura accidentis, vt simul etiam ostendatur, id, in quo exercetur definitio, seu effectus formalis accidentis, nempè subiectum, quod pertinet ad diuersum prædicamentum, vt patet.

20 ¶ His circa definitiones accidentium generaliter, sed necessariò, prælibatis; specialiter inuestigandæ sunt leges ad illa tam in concreto, quàm abstracto definienda. Circa quod Arist. lib. 7. Metaph. tex. 4. iuxta translationem antiquam sic ait: *Substantia omnium primum est ratione, & notitia, & tempore. Ratione: quia necesse est vniuscuiusque ratione, substantiæ rationem esse, &c.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 1. inquit: *Substantia est prima inter omnia entia secundum diffinitionem, & secundum cognitionem, & secundum tempus. Quod si prima secundum definitionem, patet: quia in definitione cuiuslibet accidentis, oportet ponere definitionem substantiæ: sicut enim in definitione simi ponitur nasus, ita in definitione cuiuslibet accidentis, ponitur proprium eius subiectum.* Cuius rationem ex eodem Aristot. reddit infra lect. 4. *Quia substantia, quæ habet quidditatem absolutam, non dependet in sua quidditate ex alio; ita vt oporteat exteriorem essentiam in eius definitione poni. Accidentia verò non habent esse, nisi per hoc, quod insunt subiecto. Et ideò eorum quidditas est dependens à subiecto; & per hoc, oportet, quòd subiectum in definitione accidentis ponatur, quandoque quidem in recto, quandoque verò in obliquo. In recto quidem, quando accidens significatur in concretione ad subiectum; vt cum dico, simus est nasus concauus.* Vbi prosequitur doctrinam supra insinuatam.

Quam adhuc magis explicat de Sensu, & sensato lect. 6. vbi Aristot. iuxta hanc legem inuestigat definitionem coloris, quod vt explicet D. Th. subdit: *Est autem considerandum quod semper oportet subiectum ponere in definitione accidentis: vt dicitur 7. Metaphysicæ. Differenter tamen: nam si accidens definiatur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ; id autem quod pertinet ad genus accidentis ponitur loco generis: vt cum dicitur, simitas est curuitas nasi. Cùm autem accidens definitur in concreto, è conuerso subiectum ponitur loco generis: sicut cum dicitur, simum est nasus curuus. Quia ergo hic color definiendus est in abstracto, primò incipit inuestigare id, quod est essentialiter ipse color.* Idem repetit opusc. 36. capite 1. & opusc. 42. capite 19. & quæstione 3. de veritate articul. 7. ad 2.

22 Quæ autem sit huius inuersionis ratio, & quare in definitione concreti subiectum ponatur vt genus; in definitione verò abstracti vt differentia, ostendit eleganter Angel. Doctor 1. 2. quæst. 53. artic. 2. ad 3. ratione desumpta ex diuerso modo significandi vtriusque supra explicato, in hunc modum: *Quocumque modo significetur accidens, habet dependentiam ad subiectum, secundum suam rationem. Aliter tamen, & aliter: nam accidens significatum in abstracto importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidenti, & terminatur ad subiectum: nam albedo dicitur, qua aliquid est album; & ideò in definitione accidentis in abstracto non ponitur subiectum quasi prima pars definitionis, quæ est genus; sed quasi secunda, quæ est differentia: dicimus enim, quod simitas est curuitas nasi. Sed in concretis incipit,*

habitudo à subiecto, & terminatur ad accidens: dicitur enim album, quod habet albedinem. Propter quod in definitione huiusmodi accidentis, ponitur subiectum tanquam genus, quod est prima pars definitionis: dicimus enim quod simus est nasus curuus.

Aliam rationem huius veritatis adducit S. Doctor loco citato, ex 7. Metaph. vbi post verba iam adducta subdit: *Nasus ponitur in definitione simi tanquam genus, ad designandum, quòd accidentia non habent subsistentiam nisi ex subiecto.* Cùm enim genus in quacumque definitione significetur vt per se stans, & omnino in *quid*, differentia verò vt quid illi adiacens, seu in *quale quid*, concretum autem ex modo significandi (qui in nominibus potior est) supponat pro subiecto, quod substat formæ significatæ; inde est, quòd in definitione concreti debet poni subiectum vt per se stans, & substans formæ significatæ, & per consequens vt genus sic enim designatur quod accidentia non subsistunt nisi ratione subiecti.

Tertiam tandem rationem ponit D. Thom. cap. vltimo de ente, & essentia. Vbi loquens de accidentibus ait: *E contrario esset, si eorum definitio sumeretur in concreto; sic enim subiectum poneretur sicut genus: quia tunc definirentur per modum substantiarum compositarum, in quibus ratio generis sumitur à materia.* Vbi D. Thom. eo quòd concreta ex modo significandi censeantur composita ex subiecto, & accidenti, vt supra explicuimus, infert, definienda esse, ad eum modum, quo definiuntur substantiæ compositæ, seu corporeæ, in quibus, vt infra ostendemus genus sumitur à materia, cuius vicem gerit subiectum in accidentibus. Sed huius rationis vis ex ibi dicendis meliùs percipietur.

23 ¶ Ex his omnibus perspicua remanet ars definiendi accidentia, & generalis regula pro vtroque genere definitionum. Quod, scilicet, tunc propriè, perfectè, & essentialiter definitur accidens in abstracto, quando ponitur pro genere prædicatum, seu gradus superior, qui inuenitur in essentia talis accidentis, & loco differentiæ proprium eius subiectum in obliquo significatum. Tunc verò accidens in concreto propriè, & essentialiter (eo modo quo definiri posse diximus) definietur, si econtrà, loco generis ponatur proprium eius subiectum in recto, & loco differentiæ gradus ille superior in recto, & adiectiuè significatus; vt in exemplo toties à D. Thom. repetito constat.

Quare, tunc meliùs definiemus quæcumque accidentia, quando iuxta hanc regulam, quoad fieri possit eorum definitiones texuerimus. Tuncque consequenter altius penetrabimus definitiones ab Aristot. Porphyr. & D. Th. traditas, quando iuxta regulam ab ipsis præscriptâ illas explicuerimus. Nec in hoc est amplius immorandum. Videri tamē possunt Cōment. 7. Metaph. Cōment. 17. Sont. ibid. q. 6. qui optimè explicant hanc Arist. & D. Th. doctrinam. Quibus etiam consentiunt Caiet. de ente, & essentia, cap. 7. quæst. 15. in fine, Ferrar. 1. contra gentes, cap. 30. & lib. 3. cap. 7. Zanardus 7. Metaph. q. 3. Scotus in 4. dist. 12. & Canterus in prædicabilibus cap. de accidenti, vbi addit: sic semper definisse antiquiores Philosophos.

24. ¶ Hîc oportebat explicare quid intelligatur per subiectum proprium accidentis; an scilicet sola substantia: an verò aliquid aliud. Si enim solam substantiam appellamus subiectum, nullo modo poni poterit pro differentia alicuius accidentis: cùm sit cōmune omnium subiectum. Iam verò si intelligitur aliquid aliud cuilibet acci-

denti correſpondens, incredibile videtur omne accidens habere propriũ ſubiectum, à ſubiecto alterius accidentis diſtinctum; ex quo ambigua ſatis, & difficilis redditur regula ſtatuta. Sed de hoc cõmodiori loco acturi ſumus infra q.6. generaliter inueſtigantes, à quo ſumatur genus, & differentia, &c. de accidenti explicantes differentiam inter propriã paſſionem, & accidẽs cõmune.

Interim tenendum eſt vt certum, cuilibet accidenti correſpondere proprium ſubiectum, ſeu principium à quo cauſetur; ſicut eſt certum omne accidẽs dependere à ſubſtantia. ¶ Et ratio Metaphyſica eſt: quia actus, & potentia ita intimè, & eſſentialiter ſibi correſpondẽt vt repugnet in rebus naturalibus dari aliquam potentiam, quæ per ſe non reſpiciat aliquem actum, per quem conſtituatur, & definiatur. Vt ſumitur ex Ariſt. 9. Metaph. tex. 13. & probat optimè contra Scotum, Caiet. tom. 3. opuſc. tract. 3. q. 1. ergo econtrà ſimiliter repugnabit dari aliquem actum, in rebus naturalibus, cui per ſe non correſpondeat aliqua potentia, per ordinem ad quam cognoſcatur, & definiatur. Sed omne accidens eſt actus quidam ſecundùm quid, vt patet: ergo vnicuique etiam ſuo modo correſpondebit propria potentia, ſeu ſubiectũ per quod definiatur.

25 Confirmatur: quia nullum poteſt dari accidens naturale, quod ab aliquo gradu generico, ſpecifico, vel indiuiduali ſubſtantiæ non procedat: ergo quodlibet accidens habet intra ſubſtantiam cauſam adæquatam ſui. Eadem autem eſt cauſa efficiens, & materialis accidentis: ergo ſicut habet cauſam adæquatam à qua emanet; ita etiam habebit adæquatam materiam ſeu ſubiectum in quo ſit. Quòd ſi ab eodem gradu ſubſtantiæ, plura accidentia ſæpè oriantur, ſemper id fiet cum aliquo ordine, & dependentia. Vnde ſicut ſubſtantia ſimul cum primo accidenti habet rationem principij adæquati reſpectu ſecundi accidentis; ita etiam habet rationem proprij ſubiecti. Ex quo tandem fit, quodlibet accidens habere proprium ſubiectum, per quod poſſit definiri. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Quia tamen propria principia accidentium, non ſemper ſunt nobis nota; imò ſæpiùs ea ignoramus; inde fit vt non ſemper poſſimus dictam regulam obſeruare in definitionibus accidentium, ſed cogamur aliundè quærere eorum differentias ſcilicet ex effectibus, vel proprietatibus eorum. Quod etiam notauit D. Thom. loco citato de Ente, & eſſentia, vbi poſt verba adducta ſubdit: *Sed quia propria principia accidentium non ſemper ſunt manifeſta; ideo quandoque ſumimus differentias accidentium ex eorum effectibus. Sicut congregatiuum & diſgregatiuum, dicũtur differentiæ coloris: quia cauſantur ex abundantia, vel paucitate lucis, ex qua diuerſæ ſpecies coloris cauſantur.* Hęc tamen ignorantia noſtra, non præiudicat veritati generalis regulæ, imò etiam ampliùs confirmat, vt de ſe patet.

26 ¶ Contra illam tamen eſt difficile argumentum: quia genus in qualibet definitione eſt id, in quo definitum conuenit cum alijs; differentia verò, per quod differt ab illis: ſed impoſſibile eſt in eadem re definitum conuenire cum alijs, & differre ab illis: ergo impoſſibile eſt, quòd tam gradus ſuperior, quàm etiam ſubiectum, ponantur vt genus in vna definitione, & vt differentia in alia. Si enim *curuitas* verbi gratia, eſt quid ſuperius reſpectu *ſimitatis*, vtpotè quę comprehendit ſub ſe alias curuitates: & propterea ponitur, vt genus in definitione ſimitatis: ergo fieri non poteſt, quòd in definitione *ſimi*, ponatur loco differentiæ. Et idem argumentum

fit de subiecto, scilicet *naso*, vt considcranti patebit.

Hoc argumentum prima aspectu apparet difficile, & habet proculdubio vim apud eos, qui concedunt concreta accidentalia esse propriè genera, & species, posseque propriè definiri. Sed in contraria doctrina D. Thom. quam sup. num. 17. statuimus facilè respondetur, quod quia definitio abstracti est propriè, & simpliciter definitio, ideò in ea ponitur pro genere, quod propriè est genus definiti, & pro differentia, quod propriè est differentia eius, & ita seruantur ibi leges perfectæ, & rigorosæ definitionis. At verò in definitione concreti, cum secundùm quid tantùm, & impropriè sit definitio, sufficit poni, quæ secundùm quid, & impropriè habent rationem generis, & differentiæ. Non autem repugnat, vt id quod in vna definitione est simpliciter differentia, in alia sit secundùm quid genus, & econtrà, respectu diuersarum rerum. Cuius ratio est: quia potest, & solet contingere, vt id, quod in vna coordinatione, aut diuisione est superius, & diuisum respectu aliquorum, in alia coordinatione, aut diuisione sit inferius, & membrum diuidens respectu vnius illorum; vt patet manifesto exemplo. Quando enim diuisione accidentis in subiecta, diuiditur album in hominem, & equum, ibi *album* est diuisum, & superius ad hominem, & equum, quæ sunt membra diuidentia: si verò econtrà, diuisione subiecti in accidentia, diuidatur homo in album, & nigrum; iam *homo* fit diuisum, & superius respectu albi: & ideò quamuis *album* secundùm se latiùs pateat, quàm homo, tamen formaliter, vt est membrum diuidens in hac diuisione, non extenditur vltra diuisum; & sic potest esse differentia, per quam homines albi distinguantur à nigris. Sicut etiam in prima diuisione, quamuis *homo* secundùm se sit quid commune albis, & nigris; tamen formaliter vt est membrum diuidens respectu, *albi*, non extenditur vltrà illud, & consequenter, prout sic solùm distinguitur ab equo albo.

27 Ad hunc ergo modum contingit in his definitionibus: quando enim definitur accidens in abstracto, conuenientia fit cum rebus eiusdem generis: & ita potest poni pro genere, quod propriè, & simpliciter est genus; & pro differentia, quod propriè est differentia intra illud genus, vt patet quando definitur simitas, quòd sit curuitas nasi: tunc enim *simitas* conuenit, *in curuitate*, cum figuris eiusdem generis, scilicet, cum *gibositate*, *crispitudine*, & similibus; differt verò ab illis, per hoc quòd ipsa est curuitas talis partis, scilicet *nasi*, aliæ verò sunt curuitates, *scapularum*, *& capillorum*. Sed quando definitur accidens in concreto, conuenientia fit per aliam lineam, nempè cum rebus diuersi generis, in hoc tantùm quòd insunt eidem subiecto: & ita pro genere ponitur ipsum subiectum, in quo conueniunt, & pro differentia id, quod pertinet ad proprium genus vniuscuiusque, vt patet quando definitur *simum*, tunc enim *simitas*, conuenit cum *rectitudine*, aut *aquilinitate*, quæ sunt figuræ diuersi generis, in hoc quòd insunt eidem subiecto, scilicet, *naso*, & distinguitur per id, quod pertinet ad proprium genus, scilicet, per curuitatem, aut rectitudinem: & ita definitur rectè simum per nasum loco generis, & per curuitatem loco differentiæ.

DVBIVM

DVBIVM APPENDIX.

AN ACCIDENS IN CONCRETO, rectè etiam definiatur per concretum superius loco generis.

28 PRæsens dubium præcipuè procedit, quando ignoratur proprium subiectum accidentis, & definitur per suum effectum formale, aut passionem. Et ita inquirimus: an sicut hæc est exacta definitio albedinis, *Albedo est color disgregatiuus visus:* ita etiam sit hæc, *Album est coloratum disgregatiuum visus.*

Quidam Doctores moderni censent non solùm istam definitionem esse exactam, sed etiam perfectiorem illa, quæ traditur per subiectum.

Quod probant primò: quia connotatiuum tantùm significat formam, licet connotet subiectum: ergo in eius definitione potiùs seruandus est modus, quo forma ipsa in abstracto definitur, seruata semper connotatione. Sed forma in abstracto definitur per suum genus: (albedo enim per colorem definitur, non per corpus) ergo connotatiuum nempè album, potiùs debet definiri per connotatiuum, genericum, scilicet coloratum.

Secundò: quia hæc est perfecta definitio albedinis, albedo est color disgregatiuus visus: ergo hæc erit perfecta definitio albi, album est coloratum disgregatiuum visus. Probatur consequentia: quia sicut se habet genus in abstracto ad formam in abstracto definitam: ita genus in concreto ad formam in concreto.

Tertiò: quia aliquando subiectum accidentis non est vniuocum: ergo saltim tunc non poterit accidens definiri per illud loco generis. Antecedens patet in natura, quæ est subiectum genereitatis, & aliarum intentionum, sub qua comprehẽduntur naturæ reales, & rationis, & omnia prædicamenta, quibus tamen nihil potest dari commune vniuocum.

29 Vera tamen resolutio est, quòd seruata proprietate concreti accidentalis, & proprio modo significandi, & definiendi, quem exigit quatenus tale est, numquam rectè definitur per concretum, seu connotatiuum superius loco generis. Vnde quando proprium subiectum accidentis non est notũ, & ideò definitur per suum effectum formalẽ, aut passionem, ponendum est pro genere subiectum concreti superioris, & non ipsum concretum superius. V. gr. supponamus subiectum coloris esse perspicuum: & proprium subiectum albedinis non esse nobis notum, & ideò definiendam esse per eius effectum, nempè disgregare visum: tunc quidem asserimus hanc esse exactam definitionem albi: *Album est perspicuum disgregatiuum visus*, non autem istam, *album est coloratum disgregatiuum visus.*

Fundamentum planè constat ex dictis: cum enim subiectum necessariò debeat intrare definitionem accidentis, vt ex Arist. & D. Thom. vidimus: aliunde autem in definitione concreti non possit poni loco differentiæ, manifestum fit debere poni pro genere. ¶ Præterquam quod iam idem esset modus significandi, & definiendi concreti, & abstracti, & vtriusque definitio esset æquè perfecta in ratione definitionis, & vtrumque ęquè propriè collocaretur in prædicamento; quæ omnia aliena sunt à vera doctrina D. Thom. ¶ Adde connotatiuum, quando prædicatur vt tale, semper significari, & prædicari, in *quale*: ergo non potest in definitione habere locum generis, cuius proprium est prędicari omninò in *quid.*

30 Tandem id conuincit modus definiendi, quem perpetuò obseruauit

Aristot. vt patet in definitionibus vniuersalis, quas ex ipso, adduximus supra disput. 3. numer. 47. in quarum nulla, posuit pro genere, *vnum*, aut simile concretum superius, sed relatiuum illud *quod*, exprimens naturam, seu subiectum. Quod etiam obseruauit. 5. Metaphys. definiens, *diuersum*, *differens*, *simile*, *contrarium*, *quantum*, *terminum*, *totum*, & similia concreta: & lib. 1. Topic. definiens, *genus*, *proprium*, & *accidens*, à quo acceperunt istum modum definiendi Porphyr. D. Thom. & quotquot rectè caluerunt artem definiendi: ergo aliter sentientes non sunt audiendi in schola Arist. & D. Thom.

Diximus: *Seruata proprietate concreti, & proprio modo significandi, quem exigit, &c.* Quia si concretum non sumatur propriè, vt concretum est, sed tantùm attendatur in eo res significata, tunc sicut non remanet per quod distinguatur abstracto; ita eadem erit vtriusque denfiitio, & per consequens erit dicere: albedo est color disgregatiuus visus: & album est coloratum disgregatiuum visus. Sed hoc est abuti terminis, & omnia confundere, vt per se patet.

31 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quod licet connotatiuum significet solam formam, sicut abstractum; in modo tamen illam significandi valdè differunt, & quodammodo opponuntur, vt ex Diu. Thom. vidimus num. 21. Quare cum definitio concreti non solùm correspondeat rei significatæ, sed etiam proprio modo significandi eius: manifestum fit non posse eodem modo vtrumque definiri. Vnde argument. potiùs probat oppositum: nam eo ipso quòd in definitione debeat retineri connotatio, cum hæc non sit in definitione abstracti, debent diuerso modo definiri. ¶ Ad hæc: argumentum se ipsum destruit: si enim in definitione concreti, non solùm explicatur forma, sed etiam connotatio eius: ergo necessariò debet poni in definitione subiectum. Repugnat enim quòd explicetur connotatio, aut res connotans quatenus talis absque re connotata, quę in præsenti est subiectum.

Ad secundum negatur consequentia: imo potiùs cum Arist. & D. Thom. inferendum erat oppositum: siquidem contrario modo debet procedi in vtraque definitione. Ad probationem negatur paritas: cum enim res definiantur secundum quod significantur nominibus, & modus significandi concreti, & abstracti sit valdè diuersus, & oppositus, quamuis res significata sit eadem: inde est, vt modus illa definiendi debeat esse diuersus, & oppositus.

32 Ad tertium respondetur non esse necessarium, quod subiectum ponendum loco generis in definitionibus generis, & aliarum intentionum, sit vniuocum. Et explicabimus infra quæstio. 4.

¶ Tandem, antequam ad definitionem generis, vndè egressi sumus, reuertamur; vt primum principium statuendum est de secundis intentionibus proportionabili modo philosophandum esse, ac de accidentibus realibus: habent enim se respectu rerum, quas denominant, ad modum accidentium: per quem etiam modum de illis definitiones tradimus, fingimus diuisiones, & argumentationes fabricamus. Qua regula sublata, auferre etiam oportet totius Logicæ principia, & ex consequenti scientias. Quare eadem erit differentia inter abstracta, & concreta secundarum intentionum; eodemque modo eorum definitiones inuestigabūtur; sicut in accidentibus realibus. Iuxta quam regulam Arist. lib. 1. Periher. definiuit *orationem*, *nomen*, *verbum*, & alias

huiusmodi intentiones. De quo videri, potest D. Thom. ibidem lect. 4. circa definitionem nominis.

QVÆSTIO III.

QVOD SIT DEFINITVM IN definitione generis, & generaliter in definitionibus aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto.

33 QVamuis ex dictis difficultate præcedenti, facilè solui posset quæstio præsens: vt tamen aliorum sententias discutiamus, eam oportet pertractare. Quam Dialectici mouent circa definitionem generis, vt inde applicetur doctrina alijs prædicabilibus; imò & aliis concretis accidentalibus, quibus generalis est.

Vt autem status difficultatis explicetur, notandum est cum nostro Did. à Iesu hîc d. 6. q. 1. in genere quinque posse considerari. Primum est ipsa natura denominata, secundùm suam entitatem realem. Secundum est genereitas ipsa, seu secunda intentio secundùm se. Tertium est aggregatum, seu compositum ex vtraque: ita vt tam naturam, quam intentionem ex æquo includat. Quartum est ipsa natura, non secundum se, sed vt connotat intentionem: ita vt natura principaliter, & quasi in recto sumatur, secunda verò intentio solùm in obliquo, & de connotato. Quintum tandem econtrà est ipsa secunda intentio, non secundum se, sed vt connotat naturam: ita vt intentio principaliter, & in recto sumatur; natura verò solum in obliquo, & de connotato.

34 Vt ergo certa ab incertis separemus, certum in primis debet esse, naturam denominatam, v.g. *animal*, secundum suam entitatem realem, non esse definitum in definitione generis. Cuius ratio est euidens: quia iam propria definitio conueniret accidẽtaliter suo definito, quod est contra lumen ipsum rationis; siquidem nihil est alicui magis intrinsecum, & essentiale, quã sua propria definitio. ¶ Quòd autem id sequatur, patet: quia sicut hæ prædicationes, *animal est genus: homo est species*, & similes sunt accidentales, & in materia contingenti: ita etiam istæ, *animal prædicatur de pluribus differentibus specie: homo prædicatur de pluribus differẽtibus numero, &c.* in quibus tamen prædicationibus prædicantur definitio generis, & aliorũ prædicabiliũ de natura secundum suam entitatem, vt patet: ergo si natura prout sic esset definitum, iam definitio conueniret contingenter suo definito.

Secundò etiam certum est, secundam intentionem generis secundum se, & vt præscindit à natura, non esse definitum in hac definitione. ¶ Ratio est: quia secunda intẽtio generis prout sic necessariò significatur in abstracto, vt patet: sed forma in abstracto significata non potest esse definitum in definitione sui cõcreti: siquidem neque concretum, neque definitio eius prædicantur de suo abstracto, vt diximus disp. præcedenti: ergo secunda intentio generis secundũ se, & vt præscindit à natura, non potest esse definitum in definitione eius. Vnde solùm restat difficultas de alijs tribus acceptionibus generis, iuxta quas sunt variæ sententiæ.

35 Prima asserit definitum esse aggregatum, seu compositum ex natura, & secunda intentione; ita vt vtrumque directè definiatur, scilicet natura vt *quod*, & secunda intentio vt *quo.* Sic defendit Caber. hîc tract. 3. disp. 2. dub. 1. & videtur esse mens Rubij cap. de genere q. 2. quatenus ait: completum definitum huius definitionis coalescere ex vtroque, scilicet ex natura, & ex secũda intẽtione, tanquã ex subiecto, & forma.

Probatur primò hæc sententia ex dicto illo Auicen. quòd Logica tractat de secundis intentionibus adiunctis primis: ergo coniunctum, seu compositum ex primis, & secundis intentionibus erit definitum, quod Logicus explicat per hanc definitionem.

Secundò: quia illud est definitum in aliqua definitione, cui per se conuenit talis definitio,&cum quo reciprocatur: sed compositum ex natura, & secunda intentione est huiusmodi: ergo est definitum in definitione generis. Probatur minor: quia secundæ intentioni generis essentialiter conuenit esse id *quo*, seu ratione cuius natura prędicatur de pluribus, & naturæ prout denominatur à secunda intentione essentialiter cōuenit esse id,*quod*,prędicatur:ergo vtrumque directè, & per se definitur, natura vt *quod*; intentio verò vt *quo*.

36 Secunda sententia asserit definitum esse naturam, vt connotat secundam intentionem; ita vt principaliter, & in recto difiniatur ipsa natura:secunda verò intentio quasi de connotato, & in obliquo. Hæc videtur esse essentia Toleti, & aliorum, quos citat Oña qu. 1. vniuersalium art. 1. quam nouissimè defendit Raphaël de Auersa qu. 8. Logic. sect. 2. ¶ Poteſtque probari 1.quia Porphyr.in hoc cap. & Arist.1.Top. ca. 4. post traditam definitionem generis, statim subiungunt, *vt animal, &c.* ergo ipsa natura est, quæ principaliter, & in recto definitur.

Secundò: quia natura vt subijcitur intentioni, & non intentio ipsa est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie: ergo natura vt in obliquo connotat intentionem, non verò intentio ipsa in recto est definitum in hac definitione. Consesequentia patet. Antecedés verò probatur: quia secunda intentio non prædicatur de multis, sed solùm est ratio quare natura prædicetur.

Tertiò: concretum accidentale supponit pro subiecto: ergo genus supponit pro natura: ergo natura est, quæ definitur. Consequentiæ videntur notæ. Antecedens verò probatur: quia actiones, & passiones non tribuuntur formis, sed suppositis; albedo enim non disgregat visum, sed album: nec forma generatur, sed compositum.

37 Tertia sententia docet definitum in definitione generis esse secundam intentionem, vt connotat naturam, seu in concreto significatam; ita vt ipsa secunda intentio sit res definita, natura verò connotetur ex modo definiendi. Sic docent communiter Thomist. Caiet. in hoc cap. & de ente, & essentia ca. 9. Araux.lib.3.Metaph.qu. 4.art.2.Sot. in hoc cap. qu. vni. concl. 1. Sanch. lib. 3. quęst.3.noster Didac. à Iesu dist.6.qu. 1. Galleg. controu.12.& plures alij,quos adducit, & sequitur Mas. hîc sect. 1. quæst. 3.

In explicatione autem huius sententia variant aliquo modo Thomist. nam Caiet.Sanch. & Mas.asserere videntur, ipsam entitatem secundæ intentionis esse definitum *quod*; cui consequenter, vt *quod*, conuenit prædicari de pluribus differentibus specie, quod ad longum explicat Sanch. Hunc tamē modum dicendi reijcit inter alios Sot. vbi supra conclus.2.docens quòd sicut quando album definitur esse disgregatiuum visus, licet res,quę definitur,sit albedo,non tamen definitur tanquam quod disgregat,sed tanquam ratio disgregandi; ita similiter in definitione generis,licet res, quæ definitur sit ipsa entitas secundæ intentionis, non tamen definitur tanquam id, quod prędicatur, tanquam ratio quare naturæ prędicentur, vt magis infra explicabimus.

38 Prima conclusio definitum in definitione generis, nec est aggregatum,seu cōflatum ex natura, & secunda

intentione; nec natura ipsa, vt subjicitur secundæ intentioni. In hac conclusione conueniunt Auctores tertiæ sententiæ. Et prima eius pars sumitur ex D. Thom. cap. 6. de ente, & essentia, ex cuius doctrina.

Probatur primò: quia compositum, ex accidenti, & subiecto non potest vnica definitione diffiniri; cum sit aggregatum ex rebus diuersorum prædicamentorum; & per consequens ens per accidens, iuxta ea, quæ diximus suprà d. 3. nu. 11. sed compositum ex natura, & secunda intentione est huiusmodi, siquidem constat ex ente reali, & rationis: ergo non potest vnica definitione definiri.

Secundò probatur argumento quo sup. nu. 34. vtebamur: quia si natura esset pars principalis definiti, seu definitum *quod*; vt ait prima sententia; iam definitio conueniret accidentaliter saltim vni parti diffiniti, seu diffinito *quod*; hoc autem est impossibile, vt patet ex Arist. 1. Posteriorum c. 4. asserente diffinitionem; & partes eius prædicari de diffinito in primo modo dicendi per se, scilicet essentialiter: ergo repugnat naturam esse diffinitum *quod* in hac definitione.

39 Huic argumento respondet Rub. loco citato, in genere, & quolibet alio concreto accidentali posse distingui duplex substractum, seu subiectum; aliud proximum, adæquatum, & per se, vt ipse loquitur, aliud verò remotum, inadæquatum, & per accidens. De primo inquit essentialiter prędicari concretum: hæc enim est prędicatio essentialis, *Corpus in quantum albedinis substractum, album est*. De secundo verò concedit concretum prædicari accidentaliter, hæc enim est accidentalis: *Paries est albus*.

Sed contra: quia quamuis in quolibet concreto distingui possit subiectū adęquatum, & inadęquatum (vt respectu coloris subiectum adequatum est perspicuum terminatum; tale verò perspicuum, nempè *nix*: aut *paries* est subiectum inadæquatum, & similiter respectu genereitatis subiectum adequatū est natura perfectibilis: talis verò natura nempè *animal*, aut *quantitas* est subiectum inadęquatum) nunquam tamen concretum accidentale potest essentialiter prædicari de subiecto, siue adęquato, siue inadęquato; quantumuis ratio subiecti reduplicetur. Vnde prędicatio illa, *Corpus in quantum albedinis subiectū, est album*: est omninò accidentalis. ¶ Quod sic manifestè probatur: quia quantumcumque subiectum consideretur in quantum subiectum, semper monet, vt pars compositi accidentalis: ergo semper altera pars scilicet forma manet extra essentiam talis subiecti: ergo accidentaliter tantùm potest de illo prædicari.

40 Confirmatur: quia iam prædicationes, in quibus propriæ passiones in concreto significatæ prędicantur de propria essentia, quæ est adæquatum earum subiectum, vt *Homo est risibilis: equus est hinnibilis*, & similes essent essentiales, quod tamen inauditum est in Dialectica, quantumuis ratio subiecti in illis reduplicetur dicendo: *Homo in quantum homo est risibilis*, vel *homo in quantum subiectum risibilitatis est risibilis*: ergo similiter quantumcumque reduplicetur; dicendo: *Corpus in quantum subiectum albedinis est album*; vel *natura perfectibilis in quantum subiectum genereitatis est genus*, semper manet propositio accidentalis, ac proinde natura, etiam vt est subiectum adęquatum genereitatis, non poterit esse pars principalis definiti huius definitionis.

Eadem ratione conuincitur secunda pars cōclusionis. Si enim subiectum cuiuscumque concreti quantumuis su-

matur formaliter vt subiectum, seu vt subjicitur formæ, semper manet extra essentiam ipsius formæ: ergo quãtumuis natura sumatur formaliter, vt subjicitur secundæ intentioni, semper secunda intẽtio manebit extra essentiam naturæ, & per consequens hæc erit prędicatio accidentalis, *Natura inquantum subjicitur intentioni, est genus.*

Ratio autem vtriusque est: quia reduplicationes istæ *inquantum subiectum: inquantum subjicitur*, & similes, non reduplicant aliquid pertinens ad ipsam formam, sed quid pertinens ad subiectũ, seu naturã, nempè subiectionem, capacitatem, seu potentiã passiuã ad recipiendã talem formã, quæ subiectio, capacitas, aut potentia semper manent extra essentiã formæ: ergo naturæ etiam reduplicatiuè, inquantum subjicitur, accidentaliter cõuenit esse genus, & prędicari de pluribus, & per consequens ipsa provt sic, non potest esse definitum in definitione generis.

41 ¶ Hìc autem obseruandũ venit reduplicationes istas, in quibus de subiecto alicuius formæ reduplicatur subiectio, seu capacitas ad illam formam, vt est illa adducta, *Corpus inquantum subiectum albedinis est album*, & similes, inanes esse, & vanas. ¶ Ratio est manifesta: nam ex vi prędicationis subiectum subjicitur prędicato, & recipit illud ratione capacitatis, seu potentiæ passiuæ, quam habet ad ipsum recipiendum: ergo idem est dicere, *Corpus inquantum subjicitur albedini est album*, ac dicere, *Corpus est album*, & ex consequenti impertinenter reduplicatur illa subiectio in ipso subiecto.

Per quod excluditur solutio aliorũ recentiorũ, qui vt argumentum à nobis factũ dissoluãt dicũt, quod natura potest considerari formaliter, *vt habens* secundã intẽtionẽ, & illi formaliter quatenus *habẽs est*, cõuenit essentialiter definitio.

42 Sed hæc etiam reduplicatio est manifestum effugium: nam vel per ly, *inquantum habens*, reduplicatur potentia passiua naturæ, in qua intelligimus quasi recipi genereitatem, & sic iam constat, quòd genereitas manet omninò extra essentiam talis naturæ; sicut omnis actus, aut forma præcipuè accidentalis, est extra essentiam potentiæ receptiuæ eius.

Vel reduplicatur aliqua alia secũda intentio, aut forma rationis, per quam natura quasi disponatur, & fiat vltimò apta ad recipiendam genereitatẽ; & hoc in primis est absurdum: nam ea ratione qua ad recipiendam genereitatem requireretur in natura alia secunda intentio: ad hanc etiam requireretur alia, & sic in infinitũ. Sed dato quòd talis secũda intentio, aut forma rationis esset necessaria in natura, vt reciperet genereitatem, adhuc genereitas esset accidentalis naturæ, sic vltimò dispositæ.

Cuius ratio est euidens: quia quæcumque dispositio est extra essentiam formæ ad quam disponit: sed talis intentio, aut ens rationis compararetur ad genereitatem, vt dispositio ad formam: ergo esset extra essentiam genereitatis; & per consequens genereitas erit accidentalis naturæ, quantumuis dispositæ ad illam recipiendam.

Vel tertiò, per ly *inquantum habens*, reduplicatur aliqua vnio rationis, qua genereitas actu coniungatur naturæ, & neq; hoc etiam facit genereitatem conuenire essentialiter naturæ: nam dato quòd inter formam rationis, & subiectum eius, daretur aliqua vnio, aut nexus medius, (quod est omninò vanum) talis vnio esset accidentalis, vt patet: ergo ex vi illius genereitas non posset esse essentialis naturæ.

Vel tandem per illam particulam reduplicatur aliquid essentialiter pertinens ad ipsam genereitatem, & tunc

libenter fatemur prędicationem esse essentialem: quia cõmune est prędicationibus accidentalibus fieri essentiales facta reduplicatione supra formam; vt quando dicimus, homo inquantũ albus est disgregatiuus: animal inquantum genus est vniuersale, &c. sed tunc prædicatũ appellat supra ipsam formam, ac proinde ipsa erit definitum huius definitionis, non verò natura, quod intendimus.

43 Secũda conclusio. Definitum in definitione generis, est secunda intentio in concreto significata, seu vt connotat naturam; ita quod intentio ipsa sit res definita, natura verò connotetur ex modo definiendi. In hac etiam conclusione conueniunt Auctores tertiæ sententiæ, & breuiter probatur: quia hîc definitur, aliquid commune entibus realibus, & rationis; siquidem in vtrisque reperiuntur genera, & species, vt patet: sed nihil potest esse illis communne nisi secunda intentio: ergo ipsa sola est res, quæ definitur.

Confirmatur primò: quia definitio generis, & aliorum prędicabilium sunt propriè Logicæ: ergo in illis solum definitur id, quod per se pertinet ad Logicam: hoc auté est secunda intétio: ergo, &c. ¶ Confirmatur secundò: quia definitiones istæ dantur per subiectũ loco generis, vt supra diximus, & constabit amplius quæst. sequẽti: ergo definitum illarum est secunda intentio in cõcreto significata. Patet conseq. quia iste est modus proprius definiendi concreta accidentium, vt ostendimus nu. 23.

44 Tertia conclusio. Quamuis sola secunda intentio sit res definita in his definitionibus: quia verò ex modo significandi connotatur natura tanquam id, in quo exercetur definitio: ideò ipsi entitati secundæ intentionis secundum se, non conuenit definitio vt *quod*; sed tantum, vt *quo*; ex modo tamen quo significatur in concreto, supponit pro natura, cui vt *quod* conuenit definitio. Hæc conclusio est cõtra Caiet. & Sãch. sup. citatos, eam tamen defendit inter alios Sot. ibidem adductus, qui meritò addit: *Quòd quicumque aliud dixerit non est audiendus in schola Arist.* Colligiturque manifestè ex dictis qu. préced. & docet proculdubio eam D. Tho. cap. 4. de ente, & essentia circa finem.

Fundamentum est: quia res definiuntur secundùm quod significantur per nomina: sed nomen concretum in accidentibus significat solam formam, & connotat, seu supponit pro subiecto: ergo quando definitur accidens significatum in concreto, sola forma est definitum, cum tamen fiat connotatio, & suppositio pro subiecto, tanquam in quo exercetur talis definitio: ergo definitio, quæ totum hoc inuoluit, solùm potest conuenire formæ, vt *quo*, seu tanquam rationi, qua subiectum denominatur tale vt *quod*.

Cõfirmatur: quia id quod propriè loquendo est definitum in aliqua definitione, est res significata per nomen definiti; quod verò inuoluitur ex modo significandi, nõ pertinet propriè ad definitum: sed ad modum definiẽdi: ergo propriè loquendo sola secunda intétio est res definita, seu quæ explicatur in his definitionibus: quamuis ex modo definiẽdi simul innuatur naturã esse id, cui vt *quod* cõuenit definitio, & in quo exercetur effectus formalis secundæ intentionis; & ex consequenti huiusmodi definitiones non possunt conuenire ipsi secundæ intentioni secundùm se, nisi tantùm vt *quo*.

Dices: definitio debet conuenire vt *quod* suo definito, & non tantùm vt *quo*: cum definitio prædicetur in recto de definito: ergo secunda intentio non potest esse definitum in definitione generis, aut aliorum prędicabilium;

ſiquidem non conuenit illi, vt *quod* prędicari de pluribus.

Ad hoc argument. in primis reſp. abſolutè loquendo falſum eſſe, quòd huiuſmodi definitiones non habeant definitum, cui conueniant vt *quod*, in illis enim definitur ſecunda intentio, non in abſtracto, ſed in concreto ſignificata, cui vt ſic conuenit vt *quod* definitio: nam licet genereitas, aut ſpecieitas non prædicentur de pluribus; genus tamen, aut ſpecies vere prędicantur de pluribus, & ſic abſolutè loquendo, datur definitum, cui conueniat vt *quod* definitiò.

46 Quamuis autem hoc verum ſit, adhuc tamen non eſt omninò ſoluta difficultas: nam quòd huiuſmodi definitiones conueniant, vt *quod* ſecundæ intentioni ſignificatæ in concreto, non prouenit ex ipſa entitate ſecundæ intentionis, quæ eſt res ſignificata per tale nomen; ſed ex modo ſignificandi, ſecundum quem nomen ſupponit pro natura: ſed ſola res ſignificata eſt propriè definitum, non verò res, pro qua concretum ſupponit, vt dictum eſt. Ergo iam ſecundæ intentioni pręcisè ſecundum id, ſecundum quod eſt definitum, non poteſt conuenire, vt *quod* definitio, ſed tantùm vt *quo*. Et ſic perſtat inconueniens argumenti.

Reſp. ergo argumentum eſſe quidem difficile apud illos, qui huiuſmodi definitiones cõcretorum à perfectione definitionis degenerare non aduertunt; tenentur enim conſequenter aſſignare aliquod definitum, cui vt *quod* conueniat definitio. Nos verò facilè ex dictis reſpondemus, in definitione perfecta neceſſariò aſſignandum eſſe definitum, cui vt *quod* conueniat definitio: quia ibi ſolum explicatur natura definiti, & nihil aliud connotatur: ac proinde eadem res eſt quam ſignificat, & pro qua ſupponit nomen definiti. At verò cum definitiones concretorũ accidentalium degenerent à perfectione definitionis; propterea quòd nomen concretum ſignificat vnam rem, & ſupponit pro alia, vt ſup. nu. 16. explicuimus: inde fit, vt in huiuſmodi definitionibus, pręter rem illam, quæ eſt definitum, fiat ſuppoſitio pro re, in qua exercetur ipſa definitio; & per conſequens quod tota definitio non poſſit conuenire vt *quod*, ſed tantum vt *quo* ipſi rei, quæ definitur. Sic enim ſimul explicatur eſſentia accidentuim, quæ tantum eſt eſſe principium *quo* ſuorum effectuum: & innuitur tales effectus exerceri in ſubiectis eorum, qui eſt proprius modus definiendi concreta accidentium quatenus concreta ſunt.

47 Ad argumenta in principio facta reſpõ. Ad primum, quòd vt rectè gloſſat Caiet. in hoc cap. 2. ad vltimum, & nos explicuimus ſupra circa proœm. Porph. nu. 1. dictum illud Auic. *Logica tractat de ſecundis intentionibus adiunctis primis*, non eſt ſic intelligendum, vt ex ęquo conſideret vtraſque aut de aliquo ex vtriuſque aggregato ſit, ſed de intentionibus formaliter & per ſe, de rebus verò materialiter, & denominatiuè.

Ad ſecundum negatur minor. Ad cuius probationem reſpon. quòd vt definitio conueniret per ſe, & eſſentialiter toti illi aggregato, ſeu compoſito ex natura, & ſecunda intentione; neceſſarium erat, quòd ſicut ſecundæ intentioni ratione ſui conuenit eſſentialiter eſſe principium *quo* prędicandi: ſic ipſi naturæ ràtione ſui, & non ratione ſecundæ intentionis conueniret eſſentialiter eſſe id *quod* prędicatur, vt ſic ex vtraque componeretur integrum definitum. Cæterùm qui aſſerit naturæ, formaliter vt denominatur à ſecunda intentione, conuenire eſſentialiter, prędicari vt *quod*; totum refundit in ipſam intentionem: & conſequenter

tenetur

tenetur concedere illam ſolam eſſe definitum.

48 Ad primum argum. ſecundæ ſententiæ reſpon. Porph. & Ariſt. ſtatim poſt definitionem generis, ſubiunxiſſe exemplum in natura, vt oſtendant in huiuſmodi definitionibus ex modo definiendi fieri ſuppoſitionem pro ſubiecto, tanquam in quo exercetur definitio, vt explicatum eſt.

Ad ſecundum reſpon. quod licet natura ſit, id quod prędicatur de pluribus, hoc tamen conuenit illi, accidentaliter etiam prout ſubjicitur ſecundæ intentioni, vt ſup. oſtendimus; & ideò natura etiam prout ſic, non poteſt eſſe definitum. Benè autem ſecunda intentio, quamuis illa non prædicetur, vt quod: quia huiuſmodi definitiones concretorum ſolùm, vt *quo* debent conuenire illi rei, quæ propriè eſt definitum, propter rationem paulò ante adductam.

Ad tertium, conceſſo antecedenti, & prima conſequentia, neganda eſt ſecunda. Quamuis enim nomen concretum ex modo ſignificãdi ſupponat pro ſubiecto, ſola tamen forma eſt res ſignificata, & per conſequens illa ſola propriè loquendo eſt definitum.

QVÆSTIO IV.

QVID PONATVR PRO GENERE in definitione huius, & aliorum prædicabilium, vbi etiam ſtatuuntur eſſentiales eorum definitiones.

49 SOlutio etiam huius difficultatis magna ex parte conſtat ex dictis; eam tamen breuiter diſcutiemus, vt contrariorum argumenta diſſoluamus.

Conueniunt ergo plures DD. in hoc, quòd in definitione generis, & aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto, non debet poni loco generis ſubiectum ſeu natura denominata, ſed aliquod concretum ſuperius ad illa: ſicque dicunt intelligendas eſſe definitiones Porph.

Adhuc tamen diuiſi ſunt. Nam Louanien. Titelm. & alij, quos refert Maſ. hîc ſect. 1. q. 5. dicunt genus in his definitionibus eſſe *vniuerſale*, & ita ſenſum earum eſſe: genus eſt vniuerſale, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie; ſpecies eſt vniuerſale, quod prædicatur de pluribus differentibus numero.

Caietan. verò Tolet. & Villal. in hoc c. dicunt loco generis poni *prædicabile*, quod putant exprimi in illa particula, *quod prædicatur*, ſenſumque definitionum eſſe; genus eſt prædicabile de pluribus differentibus ſpecie: ſpecies eſt prædicabile de pluribus differentibus numero.

Tãdem Niger, & alij, quorũ meminit Maſ. vbi ſupra dicunt vtrũque, ſcilicet *vniuerſale, & prædicabile*, poſſe habere locum generis, parúmque referre, ſiue vnum, ſiue alterum conſtituatur.

50 Propria vniuſcuiuſque ſententiæ fundamenta facilè quiſque ſoluet: & ideò ſolum adducemus cõmunia quibus probatur, non ſubiectum, ſed concretum aliquod ſuperiùs ponẽdum eſſe pro genere in his definitionibus. Quod ſuadetur primò: quia definitio eſſentialis, & quælibet eius pars, prædicatur eſſentialiter de definito, vt docet Ariſt. 1. Poſterior. cap. 4. ſed ſubiectum, ſeu natura denominata in recto ſignificata non prædicatur eſſentialiter de genere, aut alijs prædicabilibus: aliàs ens reale prædicaretur eſſentialiter de entibus rationis: ergo ſubiectum, ſeu natura denominata non poteſt poni in recto, ſeu pro genere in definitionibus illorum.

Confirmatur: quia definitio, & definitum sunt idem, vt docet ex Arist. D. Tho. 1. d. 25. q. 1. a. 1. ad 2. sed secũda intentio, quam diximus esse definitum in his definitionibus, non est idem quod subiectum, seu natura posita loco generis: ergo nòn est idem cum tota definitione.

Secundò probatur argumento suprà quęst. 2. facto, cuius solutionem in hunc locum remisimus. Quia subiectum, seu natura, quæ denominatur à secunda intentione generis, aut aliorum prædicabilium, non est quid vniuocum respectu omnium subiectorũ, aut naturarum, quæ possunt recipere tales intentiones; siquidem non solum in prędicamentis, sed etiam in entibus rationis inueniuntur genera, species, & aliæ similes intentiones, quibus tamen omnibus nihil potest esse vniuocè commune, vt patet: ergo subiectum, seu natura non debet poni pro genere in definitione generis, & aliorum prędicabilium.

51 Prima conclusio. Id quod ponitur loco generis in definitione generis, & aliorum prædicabilium, quando definiuntur in concreto, est subiectum, seu natura, eamque significat relatiuum illud *quod*, à Porph. positum. Hanc esse mentem Arist. & D. Thom. euidens est ex dictis quęst. 2. quos sequuntur inter alios Sonc. 7. Metaph. q. 6. Zanard. ibidem q. 3. Paul. Venet. & Iab. in hoc cap. Mas. vbi sup. qui addit auctoritate D. Tho. conuictos grauissimos modernos illam profiteri, quam etiam defendunt Cab. hîc d. 2. dub. 4. & Rub. qu. 3. qui plures alios adducit.

Breuiter probatur ex dictis: quia in definitionibus concretorum accidentalium, tam realium, quàm rationis, subiectum ponitur loco generis, non verò aliquod concretum superius, vt ostensum est loco citato: sed genus, species, & alia prædicabilia sic significata sunt cõcreta accidentalia rationis, vt omnes fatentur: ergo in eorum definitionibus subiectum ponitur loco generis. Sed subiectum horum accidétium est natura denominata: ergo illa ponenda est loco generis.

Quod autem hæc fuerit mens Porphyr. colligit benè Rub. tum ex eo, quod Aristot. à quo ferè omnes istæ definitiones sumptæ sunt, sic consueuit definire huiusmodi concreta rationis, vt supra vidimus: tum etiam quia exponẽs Porph. definitioné generis expressè inquit indiuiduum excludi per illam particulam, *quod prædicatur de pluribus*, quod falsum esset, si *vniuersale* esset genus definitionis. Cum enim indiuiduum non sit vniuersale, iam esset verbo *vniuersalis* exclusum, & per consequens superuacaneum esset illud rursus excludere per particulas, quæ se tenent ex parte differentiæ. Imò etiam esset impossibile: nam propriè loquendo per differentiam definitionis definitum non distinguitur nisi ab illis cum quibus conuenit in genere, quod inconueniens cessat, si in illo relatiuo *quod* subintelligatur natura, & sensus definitionis sit: genus est natura, quæ prædicatur de pluribus, &c. vt consideranti patebit. Manet ergo hanc esse legitimam eius intelligentiam.

52 Secunda conclusio. Quando genereitas, & aliæ intentiones prędicabilium in abstracto significatæ definiuntur, *vniuersalitas* debet poni loco generis. Hæc assertio recipitur ab omnibus, estque ex dictis manifesta. Cum enim definitiones abstractorum accidentalium sint propriæ, & perfectæ definitiones, vt supra explicatum est; in eis ponitur pro genere id, quod est verè genus definiti: sed huiusmodi est vniuersalitas respectu genereitatis, & cæ-

terarum intentionum, vt ostendimus disput. 4. num. 58. ergo vniuersalitas ponitur pro genere in definitionibus illarum.

¶ Hinc iam facilè formari possunt essentiales definitiones harum quinque intentionum in abstracto. Si enim *vniuersalitas* est propriè genus earum, & differentiæ essentiales, per quas distinguntur, sumendæ sunt ex proprijs, & adæquatis earum subiectis, quæ explicuimus loco citato num. 48. sic iuxta regulam statutam essentialiter definiētur: *Genereitas est vniuersalitas naturæ perfectibilis, seu constituibilis: Specieitas est vniuersalitas naturæ perfectæ, seu constitutæ: Differentialitas est vniuersalitas naturæ perfectiuæ, seu constitutiuæ: Proprietareitas est vniuersalitas naturæ profluentis ab essentia: Accidentalitas est vniuersalitas naturæ extrinsecæ, seu contingentis.* Cum autem ex definitione abstracti formetur definitio concreti inuertendo terminos, hęc erit essentialis definitio generis, *Genus est natura perfectibilis vniuersalis*, per quem etiam modum formantur essentiales definitiones aliorum prædicabilium, & sic omnia consonant. Vnde etiam facilè quisque intelliget, in quo deficiant plures definitiones essentiales generis, quas tradunt alij, & refert Sanch. lib. 3. Logicæ quæst. 5. & ideò illas omittimus.

53 Dices: quomodo vniuersale ponitur pro differentia in prædicta definitione essentiali generis; cum potiùs vniuersale sit prædicatum superius, in quo conueniunt quinque prędicabilia.

¶ Hoc argumentum generaliter contra modum definiendi concreta accidentalia, soluimus suprà quęst. 2. & nunc denuo objicimus, vt facilè quisq; sciat doctrinam illam communem his prædicabilibus applicare.

Respondetur ergo non esse inconueniens, vt id, quod in definitione genereitatis est propriè, & simpliciter genus; sit secundùm quid differentia in definitione generis: quia propter diuersum modum significandi abstracti, & concreti fit conuenientia per diuersam lineam, & respectu diuersorum. Quando enim definitur genereitas, conuenientia fit secundùm lineam, seu diuisionem essentialem; & per consequēs cū intentionibus eiusdem generis, nempè cum specieitate, & aliis vniuersalitatibus; & ita ponitur pro genere *vniuersalitas*, quæ est verùm genus illarum; & pro differentia, *natura perfectibilis*, vnde sumitur vera differentia genereitatis. Quando verò definitur genus: conuenientia fit secundùm lineam, seu diuisionem subiecti in accidentia, & per consequens cum intentionibus diuersi generis, nempè cum subjicibilitate, aut alijs, quæ possunt esse cum genereitate in eadem natura perfectibili, & sic ponitur pro genere tale subiectum, in quo conueniunt, & pro differentia *vniuersale*: quia per illud distinguitur genus à subjicibili generico, & ita secundùm quid habet rationem differētiæ, vt consideranti patebit.

54 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd Arist. dictum procedit de definitione, quæ simpliciter, & perfectè est definitio, & de partibus, quæ verè, & quoad rem significatam, sunt partes definitionis: hæc enim constituunt essentiā definiti; & per consequēs de illo essentialiter prædicantur. Subiectū autem, seu natura denominata nō ponitur in recto in definitione cōcreti: quia provt sic sit vera pars eius: sed quia ex modo significandi concretū supponit pro subiecto, vt explicatum est, & ita non est necessarium, vt subiectum prędicetur essentialiter de definito.

Per quod patet ad confirmationem. Dicimus enim, definitionem quæ simpliciter, & perfectè est definitio;

quia nihil aliud præstat nisi explicare essentiam definiti, nihil aliud continere nisi partes essentiales eius; & ita esse omninò idem cum definito. Definitionem verò, quæ ex modo significandi sic explicat essentiam definiti, vt simul etiam exprimat id, in quo exercetur talis definitio, continere aliquid aliud præter essentiam definiti, & ita ex hac parte non posse esse idem cum illo. Et hoc est, quod contingit in definitione generis, & aliorum concretorum accidentalium.

Ad secundùm respondetur, quod quia in definitione concreti non ponitur vt genus, id quod est verè genus definiti; sed id pro quo concretum supponit, vt sæpè explicatum est: ideò non est necessarium, vt genus in definitione concreti supponat vniuersaliter distributiuè; sed potest supponere indeterminatè, & vage pro vna, vel altera natura, absque eo quod detur aliquis gradus, seu conceptus illis vniuoce communis; & ita quantumcumque diuersæ sint naturæ, quæ denominantur à secundis intentionibus prædicabilium; adhuc natura potest habere rationem generis in definitionibus eorum. Definitionesque erunt legitimæ: quia supponunt indeterminatè pro qualibet natura, vt explicatum est.

55 Dices: subiectum, quod ponitur in definitione accidentium realium, supponit vniuersaliter distributiuè, & est vniuocum respectu subiectorum inadæquatorum: ergo idem dicendum est de subiecto, quod ponitur in definitione accidentium rationis. Consequentia patet à paritate rationis. Antecedens verò probatur: quia quando dicimus album est perspicuum disgregatiuum visus: vel simum est nasus curuus, ly *Perspicuum*, & *nasus*, distributiuè supponunt pro omnibus perspicuis, & nasis; & sunt vniuoca respectu illorum, quod etiã patet in alijs exemplis.

Respondetur, transeat antecedens: non enim pro nunc possumus examinare, quomodo subiectum adæquatum accidentis realis sit vniuocum, respectu subiectorum inadæquatorum. Hoc tamen dato, negatur consequentia: est enim quoad hoc inter accidentia realia, & rationis disparitas valdè notanda; & consistit in hoc, quod subiectum respectu accidentiũ realium non est merè subiectum, sed habet etiam rationẽ principij, & causæ, vt enim sup. n. 24. dicebamus, accidens reale habet intra substantiã principium adæquatum à quo causatur, & hoc est eius subiectũ proprium. Cum autem principium accidentis per aliquam vnam rationem constituatur in esse principij eius; consequens est, vt etiam per aliquam vnã rationem constituatur in esse subiecti talis accidentis; ac proinde quod subiectum in eius definitione possit supponere distributiuè, & esse vniuocum ad omnia subiecta, in quibus reperitur tale accidens. At verò respectu accidentium rationis; cum non causentur in rebus ex principijs intrinsecis earum, sed à causa merè extrinseca, nempè ab intellectu; subiectum habet merã rationem subiecti, & sic non est necessarium quod in esse talis constituatur per aliquam rationem vniuocam, sed potest intellectus rebus quantumuis diuersis tribuere ista accidẽtia rationis. Ex quo tandem fit non esse necessariũ, vt subiectum adæquatum eorum supponat distributiuè, vel sit vniuocum, etiamsi id reperiatur in accidentibus realibus.

56 In fine huius quæstionis, antequam ad propria huius prædicabilis accedamus, vt ipsum, & alia comprehendas, penetresque quo tendant difficultates, quas deinceps de vnoquoque instituemus, & quo modo ad institutũ

Dialecticum pertineant; conſiderandum eſt, quòd cum plena notitia harum intentionum pendeat ex comprehenſione propriæ definitionis: ex præcedentibus autem diſputationibus ſatis conſtet, quid ſit vniuerſalitas, quæ eſt genus earum, ſolùm reſtat penetrare propria ſubiecta, per quæ illas definiuimus. Quid ſcilicet ſit natura perfectibilis, ſeu potentialis, quid natura perfectiua, ſiue actuatiua, &c. Et ad hoc ordinantur quæſtiones deinceps inſtituendæ in his diſputationibus, vt conſideranti patebit, & ſub hac ratione dialecticus mouet illas.

QVÆSTIO V.

AN NATVRA GENERICA prædicetur de ſpeciebus vt totum, vel vt pars, & quo modo contineat differentias.

57 QVamuis priùs ſit naturam eſſe vniuerſalem, quàm prædicabilem, quia tamen quantùm ad hoc, idem iudicium eſt de vtroque, meritò à Doctoribus quæſtio hac agitatur de natura reſpectu prædicabilitatis, quæ nobis notior eſt, vtpotè propria paſſio vniuerſalis. Et ſic ſenſus quæſtionis eſt: an natura generica, vt *animal*, recipiat intentionem vniuerſalis, aut prædicabilis, ſecundùm quod habet rationem totius reſpectu ſpecierum, vel quatenùs cōſideratur vt pars illarum. Cum enim genus communiter appelletur totum potentiale, & ſimul etiam ſit pars ſpeciei; ſiquidem ex illo, & differentia componitur ſpecies: merito dubitatur, quonam ex his modis natura generica prædicetur de ſpeciebus. In qua quæſtione multa ſolent aliqui Doctores adducere, pluresque aſſignare generis acceptiones, ſed id forte ab imis fundamentis non deducunt, nec explicant quid, animal, verbi gr. habeat, quando ſumitur vt totum, & quando ſumitur vt pars; aut quomodo ex genere, & differentia fiat compoſitio: quæ tamen omninò neceſſaria ſunt ad plenam huius rei intelligentiam.

Vt ergo à certioribus incipiamus, primò certum eſt, animal, aut quodlibet aliud genus (generaliſſimo tantùm excepto) ſimul eſſe genus, & ſpeciem ſubalternam: quia, vt diſput. ſequenti videbimus, quodlibet genus intermedium poteſt comparari, vel ad inferiora, & ſic habet rationem vniuerſalis, ſeu prædicabilis, vel ad ſuperius genus, & ſic habet rationem ſubijcibilis. Primo illo modo appellatur genus; iſto verò ſecundo dicitur ſpecies ſubalterna, ſicque eſt totū actuale, compoſitum ex genere ſuperiori, & propria differentia, quæ actu includit, non minus ac ſpecies infima includit proprium genus, & vltimam differentiam, ex quibus actu componitur. Quia tamen animal, aut quodlibet aliud genus, ſolum eſt totum actuale, & ſpecies reſpectu ſuperiorum, non verò reſpectu inferiorum, de quibus prædicatur; hinc eſt quòd numquam genus prædicatur de ſpeciebus vt totum actuale, cùm actu non ſit tota eſſentia earum, ſed hoc proprium eſt ſpeciei infimæ reſpectu indiuiduorum, & ideo de illis prædicatur, vt totum actuale. Aliter ergo prædicatur genus de ſpeciebus, & hoc eſt, quod in præſenti queſtione inquirimus.

59 Secundò ex dictis diſput. 4. nu. 29. ſatis conſtare poteſt, id quod eſt verè pars reſpectu alicuius, non poſſe prædicari de illo; & per conſequens vt aliquid prædicetur de alio debere habere aliquo modo rationem totius reſpectu illius. *Si enim animal* (inquit D. Thom. cap. 3. de ente, & eſſentia) *non eſſet totum, quod eſt homo, ſed pars eius, non prædicaretur de eo: cum nulla pars integralis præ-*

dicetur de suo toto. Quod etiam docet 7. Metaph.lect.12.& constat manifesto signo: quia eadem res, nempè *materia* significata per modum totius, verè prędicatur de homine;dicimus enim, *Homo est materialis*; significata verò per modum partis falsò de illo enuntiatur: non enim dicimus, *Homo est materia*, & idem cernitur in anima, & alijs partibus. Quare cum omnia prędicabilia, verè prędicētur de suis inferioribus,necessariò asserendum est nullum eorum posse prædicari, vt veram partem suorum inferiorum, sed vt aliquo modo habet rationem totius, vt expressè docet Arist.1. Physic.c.1.

Et quidem de proprio, & accidenti res est manifesta: nam quando prædicantur prædicatione quarti,& quinti prędicabilis, necessariò significantur in concreto, vt vidimus sup. disput. 4. nu. 26. concretum verò semper significatur per modum totius, vt ibidem diximus: ergo proprium, & accidens numquam prædicātur vt partes, sed vt tota. De genere autem, & differentia,& proportionabiliter de specie, est specialis difficultas: quia quodlibet eorum potest considerari, vt totum; & vt pars Metaphysica, vt infrà explicabimus.De quibus, quamuis in prima consideratione certum sit posse prædicari de inferioribus: meritò tamen dubitatur: an etiam possint prædicari, quatenus considerantur vt partes Metaphysicæ: quia huiusmodi partes non sunt veræ,& propriæ partes, sed magis videntur quædā tota. Vnde tota quæstionis solutio pendet ex cognitione compositionis Metaphysicæ, & partium eius; inde enim constabit: an illis prout sic conueniat, vel repugnet prędicari de inferioribus.

Vbi tandem nota; Doctores, de genere tantùm controuertere hanc quæstionem: quia quidquid de eo dictum fuerit, facile potest applicari differentiæ, & suo etiam modo speciei; siquidem species etiam consideratur vt pars, quæ cum differentia numerica componit indiuiduum.

QVID SIT COMPOSITIO, QVAM appellant metaphysicam, & quomodo sumantur partes eius.

§. I.

59 Compositio, quæ in eadem re fit ex materia, & forma, solet appellari Physica, seu naturalis, eiusque partes, scilicet materia, & forma partes physicæ,seu naturales. Et meritò quidē: nam omne compositum ex materia, & forma continetur sub obiecto Philosophiæ naturalis; ac proindè compositio ipsa per quam resultat, & partes etiam ex quibus resultat, pertinent ad Philosophiam naturalem, & de illis agit Aristot.in lib. Physic.

Præter hanc autem compositionem, inuenitur alia, quæ fit ex diuersis gradibus eiusdem essentiæ; quorum alter significatur vt materia, seu per modum potentiæ, & est quid commune; alter verò vt forma, seu per modum actus,& est quid proprium.Vt in homine,pręter compositionem realem ex materia prima, & anima rationali consideratur alia compositio ex gradu quodam cōmuni, in quo homo cōuenit cum aliis, nempè animali,& ex alio proprio,per quem ab illis distinguitur,scilicet rationali.Illum appellamus genus: istum verò differentiam: & sic dicimus speciem componi ex genere, & differentia. Vbi genus, & differētia non sumuntur formaliter pro intentionibus,vt patet, sed materialiter pro ipsis gradibus, qui aliàs suscipiunt tales denominationes.

60 Hæc ergo compositio, frequenter appellatur metaphysica, & partes eius partes metaphysicæ fortè impropria locutione: nam ad metaphysicam

non possunt pertinere omnes compositiones, quæ fiunt ex quibuscumque gradibus genericis, & differentialibus, sicut neque gradus ipsi, vt patet de generibus intermedijs, & differentiis diuisiuis eorum, quæ cōtinentur sub corpore in prędicamento substantiæ, quæ vt talia sunt non considerantur à Metaphysico. Nisi velis compositionem hāc appellari metaphysicam; ad eum modum quo supra disput. 3. num. *65*. diximus naturam, quæ denominatur vniuersalis, appellari vniuersale metaphysicum; vel per antonomasiam à digniori scientia, vel propter transcendentiam obiecti Metaphysicæ.

Quamuis autem propterea communis modus loquendi possit retineri: proprius tamen, & meliùs compositio ista ex genere, & differentia, & partes eius dicuntur compositio, & partes Logicæ. Sicque ex Arist. appellat illas D. Thom. 3. p. qu. *90*. art. 2. & meritò; tum quia sic melius distinguitur compositio hæc à compositione ex essentia, & existentia, quæ propriè dicitur, & est compositio Metaphysica; tùm etiam quia quamuis gradus ipsi generici, & differentiales, materialiter, & secundùm suam entitatem realem non pertineant ad obiectū Logicæ: formaliter tamen, quantùm ad eorum distinctionem, & compositionem pertinent ad illam. Quia, vt postea dicemus, talis distinctio, & compositio fiunt ab intellectu, suntq; entia rationis logicalia.

61 Explicatis: *an sit*, & *quid nominis*, huius cōpositionis: vt *quid rei* cognoscamus. Primò statuēdum est hanc compositionem non esse realem nec partes eius, scilicet, gradus istos distingui realiter formaliter, vt loquitur Scot. neque aliqua alia distinctione ante intellectū, vt constat ex dictis disp. 3. n. *35*. Quæ doctrina frequens est inter Doctores, & præcipuè Thomistas: quamuis nōnulli eorum oppositum senserint, vt notat Sanchez, lib. 3. q. 8. In quam opinionem inclinare videtur Caiet. ca. 3. de ente & essentia §. *alij dicunt*; sed re vera nō discedit à communi sententia, vt constat ex eodem paulò infrà, scilicet cap. 4. sequenti qu. *6*. Quā etiam sequuntur Ferrar. 2. contra gentes. cap. *95*. Bañez 1. de Gener. c. 4. q. 8. a. 1. Sonc. 7. Metap. q. 39. Iabel. ibidem qu. 18. Araxau. lib. 3. q. 4. & *6*. Et alij plures quos refert, & sequitur Gallego hîc controuers. 16.

Quæ sententia probatur, expresso D. Thom. testimonio, qu. 27. de veritate ar. 1. ad 8. asserentis: *Ad hoc, vt aliquid sit in prædicamento aliquo accidentis, non requiritur, quòd sit compositum compositione reali, sed solummodò compositione rationis ex genere, & differentia*, & cap. 3. de ente, & essentia, inquit, de hac compositione: quod non est *sicut ex duabus rebus tertia res, sed sicut ex duobus intellectibus tertius intellectus*. Quē locum de distinctione, & cōpositione rationis intellexit Capreol. in 1. dist. 8. quæst. 2. artic. 3.

Ratione etiam suadetur eadem sententia. Tùm quia si animal verbi gratia, & rationale distingueretur realiter in homine, essent verè, & realiter partes eius, & per cōsequens nullo modo possent prædicari de illo; quod patet esse falsum. Tùm etiam: quia, vt optimè colligit D. Thom. 1. part. qu. *50*. art. 4. ad 1. si genus, & differentia differrent sicut alia, & alia natura & non tantùm, vt determinatum, & indeterminatum, iam in eodem composito essent plures formæ substantiales, quod esse impossibile probat optimè Angelicus Doctor, qu. 76. sequenti, ar. 3. & nos ostendemus lib. 1. Physicorum. Cuius rationis efficacia constabit ex dicendis. Tùm denique: quia si gradus genericus distingueretur realiter à differentia. haberet potentiam realem ad recipien-

dam illam, non minus ac materia prima habet potentiam realem, vt actuetur per formam. Ex quo vlterius sequeretur, quòd sicut materia prima: quia habet talem potentiam in ordine ad plures, & oppositas formas, potest de vna in alteram transmutari; sic animal, cum necessariò respiciat plures, & oppositas differentias, posset de vna in alteram transmutari, quod est absurdum. Maneat ergo gradum genericum, & differentialem non distingui realiter; & ex consequenti compositionem, quæ ex illis fit, solum esse compositionem rationis. Neque in hoc est amplius immorandum, suppositis his quæ d. 3. nu. 35. & sequentibus diximus de gradu specifico, & indiuiduali. Videri tamen possunt Sanchez, Gallego, & alij Auctores citati.

62 Supposito ergo quòd gradus isti, qui significatur nominibus generis, & differentiæ, vt *animal*, & *rationale*, non sunt à parte rei distincti, sed sola operatione intellectus; necessariò sequitur vtramque nomen significare eandem rem à parte rei, scilicet essentiam hominis, quæ à parte rei est vna entitas realiter composita ex materia, & forma; sicut quælibet alia essentia rerum materialium: ac proindè *animal* nõ importare solam materiam, nec *rationale* solam formam, sed vtrumque nomen significare totum compositum. Oportet autem explicare, quid distinguat intellectus in hac eadem entitate, vt ex ea sumat genus, & differentiam: inde enim planum fiet, quæ sint partes istæ, seu gradus, & quomodo possint de specie prędicari. Et tandẽ detegemus radicem, vnde sumi debent genus, & differentia. De quo agendum est quæstione sequenti. Pro quo.

63 Secundò sciendum est, in quolibet composito substantiali non esse plures formas substantiales, vt probabimus lib. 1. Physicorum, & docet sæpè Diu. Thom. sed in homine verbi gratia, tantùm esse vnicam materiam primam, & vnicam formam substantialem, ex quarum coniunctione resultat homo; inter quas partes talis est ordo, vt altera sit potẽtia simpliciter, altera verò, actus simpliciter: huius proprium est dare esse, & constituere; illius verò recipere tale esse, & per formam constitui. Vnde materia prima ex se neque est homo, aut equus, neque animal, aut viuens, &c. sed à forma habet quodcumque esse actuale in illa repertum. Forma verò iuxta maiorem, vel minorem perfectionem vnica, & eadem existens, plures, vel pauciores perfectiones tribuit materiæ, ex eo quòd sit radix plurium, vel pauciorum operationum. Non quòd perfectiones istæ essentiales, quarum forma est principium, sint à parte rei actu distinctæ; cùm forma sit vna in vna materia: sed quia ex diuersis operationibus, quarum forma est principium, colligimus ipsam quasi eminenter, seu virtualiter continere illas perfectiones. Verbi gratia, anima rationalis per sui vnionem cum materia, non solùm tribuit illi esse hominem, sed etiam esse animal, viuẽs, corpus, &c. quia constituit quandam essentiam, à qua oriuntur non solùm operationes intellectus, sed etiam sensus, nutritionis, &c.

Cum ergo intellectus cernens has operationes, videat aliquas soli homini conuenire, vt *intelligere*, & *velle*: alias non solùm illi; sed etiam animalibus, vt *sentire*: alias non solùm animalibus, sed etiam plantis, vt *augeri*, & *nutriri*, & sic de alijs: distinguit in eadem essentia plures gradus, alios alijs superiores, apprehenditque gradum inferiorem semper addere aliquam perfectionem gradui superiori. Qui omnes gradus totam entitatem hominis, scilicet compositũ

ex

ex materia, & forma, important, diuersimodè tamen: nam quia intellectus potest distinguere in tali forma radicem vnius perfectionis, à radice alterius; potest consequenter vno nomine significare compositum, scilicet materiam cum forma dante solam perfectionem superiorem: & alio nomine eandem materiam cum eadem forma dante etiam vlteriorem perfectionem: & ita distinguntur nomina significantia gradus prædicamenti substantiæ: nam *corpus* significat compositum ex materia, & forma, secundùm quod est principium quantitatis: *viuens* significat idem compositum ex materia, & forma, secundùm quod est principium vitæ: *animal*, secundùm quod est principium sentiendi; & tandem *homo*, secundùm quod est principium intelligendi. Quæ perfectiones, quia habent rationem actus respectu graduum superiorum, & contrahunt illos, significantur nominibus adiectiuis, scilicet, *rationale*, *sensibile*, *animatum*, *&c.* Et ita ex gradu superiori, quod est *corpus*, & perfectione superaddita significata adiectiuè, scilicet, *animatum*, conflatur gradus inferior, nempè *viuens*. Et idem proportionabiliter contingit in cæteris, vt consideranti patebit.

64 Cæterum, quia quilibet istorum graduum simul est totum respectu inferioris, cum illum contineat in confuso; & etiam pars eius, cum includatur in eo: inuestigandum restat quomodo sit pars, & quomodò totum. Quod explicat eleganter Diuus Thom. cap. 3. de ente, & essentia (vnde doctrina hactenus tradita desumpta est) adducens exemplum, in *corpore*, & *animali*. Cum enim nomen *corpus*, significet compositum ex materia, & forma secundum illam perfectionem, à qua profluit quantitas, vt dictum est, quæ perfectio ex se, neque includit actu vlteriorem perfectionem, neque illam excludit; (homo enim ex eo, quod habet perfectionem, quæ est radix quantitatis, neque actu dicit perfectionem vitæ, neque prohibetur habere illam) Inde fit, vt corpus possit vno modo concipi cum præcisione vlterioris perfectionis, excludendo scilicet per intellectum quamlibet aliam perfectionem, quæ nõ sit de conceptu corporis; quomodò est pars materialis hominis: siquidem non continet omnem perfectionem, quæ est in homine, sed potius excludit, & cõdistinguitur à perfectione viuendi, aut sentiendi. ¶ Secundo modo potest considerari corpus, vt dicit perfectionem, seu formam, à qua profluit quantitas, quæcumque sit talis forma, siue tribuat hanc solam perfectionem, siue alias vlteriores addat. Et hoc modo corpus non præscindit, neque excludit tales vlteriores perfectiones, sed potius in confuso, & in potentia continet illas. Sicque est totum respectu hominis; siquidem aliquo modo continet, quidquid reperitur in homine.

65 Idem etiam cernitur in *animali*. Si enim sumatur, vt significat perfectionem sentiẽdi, cum præcisione, & exclusione vlterioris perfectionis, est pars hominis: siquidem prout sic non dicit totũ quod est in homine, sed condistinguitur à perfectione ratiocinandi, & cum illa componit hominem. Si verò *animal* sumatur, vt dicit perfectionem, seu formã sentiendi, quæcumque sit talis forma, siuè sit sensitiua tantùm, siuè simul etiam intellectiua: sic in confuso, & in potentia continet omnem perfectionem hominis, & aliorum animalium; & per consequens est totum respectu illorum. Videatur etiam D. Thom. 7. Metaph. lect. 12. vbi optimè explicat, & probat hanc doctrinam.

Quæ etiam proportionabiliter applicanda est differentiæ, vt in princi-

pio quæstionis notabamus. Si enim differentia verbi gratia, *sensibile* sumatur cum præcisione, vt scilicet excludit perfectionem gradus superioris, & quamlibet etiam perfectionem vlteriorem, habet rationem partis. Si verò sumatur absque ista præcisione, & vt aliqualiter includit in confuso, quidquid est in illis quorum est differentia, sic habet rationem totius respectu illorum. Comparatur autem ad ea, non vt quid perfectibile, & potentiale sicut genus, sed vt quid perfectiuum, & actuatiuum illorum, vt per se patet. Cum ergo omnis compositio necessariò fiat inter partes, qua ratione sunt partes, planè sequitur quod genus, & differentia non pertinet ad compositionem speciei: qua ratione sumuntur vt tota; & ex consequenti compositio ista fit ex gradu generico, & differentiali, vt sunt formaliter partes, & sumuntur cum mutua præcisione. Per quod tandem explicatum manet, quid sit compositio ista Metaphysica, vel potius Logica, & quomodò sumantur partes eius. Videatur D. Thom. locis citatis, & Caietan. etiam, qui optimè explicat doctrinam illius, cap. 3. de ente, & essentia.

TRACTATVR PRÆCIPVA difficultas, & quæstio resoluitur.

§. II.

66 HIs necessariò prælibatis, ad quæstionem initio propositam redeuntes inquirimus: an quandò animal verbi gratia prædicatur de homine, prædicetur de illo qua ratione est pars in compositione Metaphysica eiusdem hominis: an verò qua ratione est totum potentiale respectu eius. Et quia pars generica hominis, nempè animal, potest considerari vt actu componit hominem, quomodò est pars actualis eius; & vt antecedit actualem compositionem, quomodò appellatur pars potentialis; (ad eum modum quo materia prima vt actu est vnita formæ, dicitur pars actualis compositi, & antequam vniatur dicitur pars potentialis) ideò de vtroque procedit difficultas. Et inquirit: an animal non solum prædicetur de homine, qua ratione est totum potentiale, de quo non potest esse dubium, sed etiam prædicetur de illo qua ratione est pars actualis eius, vel saltim qua ratione est pars potentialis illius.

67 Prima sententia, absque distinctione partis actualis, & potentialis, docet naturam genericam posse prædicari de speciebus, non solùm qua ratione est totum, sed etiam vt est pars Metaphysica illarum. Citantur pro hac sententia Paulus Venetus cap. de specie, & Scot. q. 16. prædicabilium. Eam defendunt Oña art. vlt. huius capitis Sanch. lib. 3. q. 6. & alij.

Probatur primò ex Arist. 1. Posteriorum cap. 4. vbi inter inter modos *per se*, enumerat prædicationem, qua definitio, & partes eius prædicantur de definito: ergo genus, & differentia non solùm quatenus sunt quædam tota, sed etiam quatenus partes prædicantur de specie.

Secundò probatur ratione fundamentali huius sententiæ: quia partes istæ Metaphysicæ multum differunt à partibus Physicis, & ratio quare istis repugnat predicari, omnino cessat in illis: ergo non est cur negetur genus, & differentiam posse vt partes prædicari. Probatur antecedens: quia partes Physicæ sunt veræ, & propriæ partes, distinguunturque à toto distinctione reali includentis ab incluso; & ideò in definitione eius non ponuntur in recto, sed in obliquo: nō enim dicimus: *Homo est materia, & forma*: sed *homo est ex materia, & forma*. Nihil autem horum inuenitur in

gradu generico, & differentiali: non enim ſunt veræ, & propriæ partes, cum ſignificent totum compoſitum: nec ſumuntur ab aliqua parte eſſentiæ, ſed à tota illa: propter quod etiam in definitione non ponuntur in obliquo, ſed in recto; ſiquidem non dicimus: *homo eſt ex animali, & rationali:* ſed *homo eſt animal rationale.* ¶ Alias rationes, adducit Sanch. quas in præſenti omittimus: quia ex dictis facillimè ſoluuntur, vel tantùm cõcludunt in ſenſu materiali illud quod eſt pars Metaphyſica, prædicari de toto, licet non quatenus pars, quod nemo dubitat.

Secunda ſententia aſſerit naturam genericam poſſe prædicari de ſpeciebus, vt eſt pars potentialis, licet repugnet illam prædicari vt eſt pars actualis in compoſitione explicata. Ita Canterus in hoc cap. dub. 3. Et poteſt breuiter ſuaderi: quia ideò natura generica, vt componit ſpeciem, non poteſt prædicari de illa: quia vt ſic amittit potentialem continentiam, qua continebat ſpecies, & earum differentias, quæ tamen continẽtia neceſſaria omnino eſt, vt genus prædicetur de ſpeciebus; ſed talem continẽtiam potentialem nondum amiſit quãdo cõſideratur, vt pars potentialis: ergo prout ſic poteſt prædicari de ſpeciebus.

68 Nihilominus tamen abſolutè dicendum eſt naturam genericam (& idem proportionabiliter eſt de differentiali) non poſſe prædicari de ſpeciebus, qua ratione eſt pars in compoſitione Metaphyſica illarum, ſed quandocumque prædicatur de eis, neceſſariò debere ſumi vt totum. Ita colligitur ex Ariſt. 2. Poſter. cap. 8. & 5. Metaph. vt poſtea videbimus. Docentque expreſſè Porphyr. cap. ſequenti, & D. Thom. opuſc. 48. tract. 1. ca. 4. in primo d. 25. q. 1. art 1. ad 2. de ente, & eſſentia. c. 3. ſæpè citato. Quibus locis explicat optimè quomodo, *corpus*, & *animal*, & alia genera non ſunt genera, nec prædicabilia reſpectu ſpecierum, ſecundum quod ſumuntur vt partes, & cum præciſione vlteriorum perfectionum, ſed ſecundum quod ſumuntur, vt quædam tota in confuſo, & in potentia quidquid eſt in ſpeciebus continentia. D. Thom. ſequuntur Caiet. eodem c. 3. Sot. hîc qu. vnica art. 2. (qui optimè notat, genus quando ſumitur vt pars, formaliter prout ſic non abſtrahere abſtractione vniuerſali, ſed potius abſtractione formali, ratione cuius non contingit prædicatio, vt vidimus ſupra diſputatione 4. numero 30.) Maſius ſect. 2. quæſtione 2. Rubio quæſt. 5. Suarez diſp. 15. Metaphyſicæ ſect. 1. num. 15. & communiter Doctores.

Probatur, & explicatur concluſio ex dictis: quia vt aliquid prædicetur de alio, debet ſaltim confuſè, & in potentia cõtinere totum, quod eſt in illo. Sed gradus genericus, & differentias, licet ſignificent totum compoſitum ex materia, & forma: tamen formaliter quatenus ſumuntur vt partes, non ſignificant illud ſecundùm omnes perfectiones, quas in ſe habet, ſed cum mutua præciſione, & excluſione aliquarum, vt explicatum eſt. Ergo formaliter prout ſic non poſſunt prædicari de compoſito, ſed ſolùm quatenus induunt rationem totius. Minor, & conſequentia conſtant ex dictis. Maior etiam admittitur communiter ab omnibus, eamque planè conuincit ipſa forma prædicationis, quæ propriè loquendo non importat vnionem, ſed identitatem prædicati cum ſubiecto. Ad quam (ſi prædicatio ſit formalis, & non indentica) requiritur, quòd prædicatum confuſè, & in potentia ſit totum id, quod actu includit ſubiectum, & quod ſubiectum actu & diſtinctè ſit totum id, quod actu includit prædicatum.

Confirmatur: quia partes physicæ, & reales hominis non possunt in recto prædicari de illo: quia à parte rei non continent totum, quod est in homine: ergo pari ratione, quæ per intellectum sunt partes hominis, formaliter provt sic, non possunt in recto prædicari de illo; siquidem quatenus ab intellectu sumantur vt partes, non continent totum, quod est in homine. Quæ rationes æquè militant contra primam, & secundam sententiam supra relatas; repugnat enim quod pars Metaphysica, siue consideretur vt actu componit, siue vt antecedit compositionem, formaliter quatenus pars est, contineat totum illud, quod continet compositum, cuius est pars, vt consideranti patebit.

69 Ad argumenta respondetur. Ad primum ibi Aristot. loqui materialiter, dum asserit partes definitionis prædicari de definito. Et ita sensus est gradus illos, qui sunt partes definitionis, prædicari de definito; non tamen formaliter vt sunt partes; hoc enim nihil referebat ad intentum Aristotelis. Nam ibi solùm intendebat statuere, quòd prædicationes, in quibus tota definitio, & partes eius prædicantur de definito, sunt in primo modo dicendi per se: quia sunt essentiales; quòd æquè verum est siuè partes prædicentur vt partes, vel vt tota. Et ita standum est communi doctrinæ, quam ipse tradit 5. Metaphysic. capite 25. vbi partes subiectiuas in hoc distinguit à partibus integrantibus (sub quibus comprehendit partes definitionis vt explicat D. Th. ibidem lectione 21.) quòd partibus subiectiuis (scilicet speciebus respectu generis) adest tota essentia totius; partibus autem integrantibus, quatenus tales sunt, non adest tota essentia totius. Quod etiam tradit Diuus Thomas 3. parte quæstione 90. art. 3. & quodlibeto 10. articulo 5. Ex quibus locis Aristotel. & Diu. Thom. vrgens argumentum sumitur pro nostra sententia, vt patebit consideranti.

Ad secundum respondetur, quòd licet isti gradus, seu partes Metaphysicæ, proximè non sumantur à singulis partibus physicis, nec significent solam materiam, aut formam, sed sumantur à toto composito, & significent illud; tamen quatenus partes sunt non significant compositum secundum omnes perfectiones, quas in se habet, sed cum præcisione facta inter illas: & ideo provt sic non possunt prædicari in recto de toto, sicut nec partes Physicæ. Differunt tamen ab his, quòd partes Physicæ, cum sint essentialiter partes, nunquam possunt habere rationem totius simpliciter loquendo: & sic nunquam prædicantur in recto de composito. At verò istis gradibus accidit, quòd sumantur cum mutua præcisione, & consequenter esse partes, & propterea possunt considerari absque tali præcisione, & habere rationem totius simpliciter loquendo, sicque considerata prædicari de toto.

Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur, quòd quocumque modo natura generica sumatur vt pars, siue potentialis, siue actualis, semper sumitur cum præcisione alterius compartis; & ita provt sic excludit illam; & consequenter non habent continentiam potentialem requisitam ad prædicationem: siquidem in quantùm pars, non continet quidquid est in toto.

70 ¶ Ex dictis soluitur secunda pars difficultatis in principio propositæ: quomodo scilicet genus contineat differentias. Dicendum est enim continere illas non in actu, sed tantùm in potentia. Ad eum modum, quo materia prima continet in genere causæ

materialis omnes formas, quod expressè tradit Aristot. 2. Poster. cap. 8. dicens: *Supponatur tale esse genus, vt sit secundum potentiam in plus.* Vbi D. Thom. lect. 13. & opusc. 42. cap. 9. & 10. eandem sententiam docet, quàm etiam tradit Porphyr. capite de differentia. ¶ Et quidem de genere, qua ratione est pars speciei, non potest dubitari solùm continere alteram compartem, scilicet differentiam in potentia, & non in actu; prout sic enim actu se inuicem excludunt, vt ex dictis patet. Similiter de genere, qua ratione est totum respectu specierum, idem necessariò est concedendum: nam vt sic genus abstrahitur abstractione vniuersali, & separatur à differentijs: ergo non potest actu illas includere. Præterquam quod cum differentiæ diuisiuæ generis sint oppositæ, si actu includerentur in illo, genus non haberet vnum conceptum, aut significatum distinctum ab speciebus, sed immediatè significaret illas; & per consequens esset analogum; non enim obest confusa, & indistincta inclusio, vt in anteprædicamentis videbimus de *ente*, quod quamuis confusè contineat prædicamenta; verè tamen est analogum: quia immediatè, & actu significat illa.

¶ Secundò infertur genus non prædicari formaliter de differentijs, prædicatione, quæ sit propria alicuius prædicabilis, licet prædicetur verè de illis: hæc enim est vera, *rationale est animal*, sed non est prædicatio formalis. Et ratio est: quia ad veritatem propositionis sufficit prædicatum aliquo modo continere subiectum, quod contingit in genere respectu differentiæ: tamen vt prædicatio sit formalis, vlterius requiritur, quòd subiectum includat in se rationem prædicati, quod non contingit in differentia respectu generis. Semper enim differentia excludit genus: quia respectu eius semper habet rationem partis, vt ex dictis patet. Videatur D. Thom. 3. Metaph. lect. 8.

QVÆSTIO VI.

VNDE SVMATVR GENVS, ET differentia tam in substantijs, quàm in accidentibus.

71 HÆc difficultas tangitur à Porphyr. cap. de differentia: propter quod ab aliquibus ibi pertractatur. Sed quia ex quæstione præcedenti pendet magna pars resolutionis eius, non oportuit eam illuc vsque differre.

Arist. 7. Metaphysic. tex. 33. sic ait: *Cùm autem definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicuti ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei se habet.* Quæ verba exponens D. Thom. inquit: *Sed dicendum est, quòd partes definitionis significant partes rei, inquantum à partibus rei sumuntur partes definitionis. Non ita quòd partes definitionis sint partes rei: non enim animal est pars hominis, nec rationale: sed animal sumitur ab vna parte, & rationale ab alia. Animal enim est, quod habet naturam sensitiuam; rationale verò, quod habet rationem: natura autem sensitiua est vt materialis respectu rationalis. Et inde est, quòd genus sumitur à materia, differentia à forma; species autem à forma, & materia simul.*

Idem prosequitur Philosophus 8. Metaphysic. tex. 9. dicens: *Quarè substantia est quidem, cuius contingit diffinitionem, & rationem esse, vt puta composita, siue sensibilis, siue intellectualis sit. Ex quibus autem hoc primis, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio diffinitiua, & oportet hoc quidem vt materiam; illud verò vt formam esse.* Vbi Aristot. inducit contra ideas Platonis

argumentum Antisthenicorum probantium nihil posse definiri: quia quidditas rei est quid simplex; definitio verò est sermo longus, vt ipsi dicebant, compositus videlicet ex partibus. Cui argumento respondet omnem substantiam, quæ definitur esse compositam. Verba D. Thom. lect. 3. in eius expositione sunt: *Absoluendum istam dubitationem oportet dicere, quod substantia, quæ definitur, siue sit intellectualis, siuè sit sensibilis oportet, quòd sit composita. Ea verò ex quibus primo componitur, cum sint simplicia, non contingit definiri. Dictum est enim supra, quòd ratio definitiua adiungit aliquid alteri, quorum vnum est vt forma, aliud vt materia; nam genus sumitur à materia; & differentia à forma.*

Ex his, & alijs Aristotelis locis, sumpserunt Diuus Thomas, & cæteri Philosophi hoc commune proloquiū: *Genus sumitur à materia; & differentia à forma*, quod hîc à nobis explicandum est. Et in primis certum debet esse iuxta hanc Aristotel. & Diuus Thomas doctrinam, vt aliqua substantia possit propriè definiri, vel recipere has intentiones, aut poni in prædicamento debere esse compositam aliqua compositione, vel materiæ, & formæ; vel essentiæ, & existentiæ. Propter quod inter substantias solus Deus excluditur à prædicamento, nec recipere potest intentiones generis, & differentiæ, aut etiam definiri: quia nec ex materia, & forma componitur, vt patet, nec essentia sua est aliud à suo esse, seu existentia, sed ipsum suum esse est essentia eius. Quam doctrinam tradit eleganter Angelic. Doctor. cap. 6. de ente, & essentia his verbis. *Triplex inuenitur modus habendi essentiam in substantijs. Aliquid enim est sicut Deus, cuius essentia est ipsum suum esse: & ideo inueniuntur aliqui Philosophi dicentes: quòd Deus non habet essentiam: quia essentia eius non est aliud, quàm esse ipsius. Et ex hoc sequitur, quod ipse non sit in genere: quia omne quod est in genere, oportet quod habeat quidditatem præter esse suum, &c.* Vbi optimè notat Caietan. ad intentum rationis Diu. Thom. sufficere, quòd esse, seu existentia non sit de quidditate eius quod est in genere: quod verum est in omni opinione, siue existentia distinguatur realiter ab essentia, siue non. Proprium enim Dei est, quod existentia eius sit sua essentia; ita vt hæc propositio *Deus est*, sit quidditatiua, & in primo modo dicendi per se, quod nullo modo inuenitur in creaturis.

Quia tamen in creaturis, ideò existentia est extra conceptum quidditatiuum essentiæ in sententia D. Thomæ, quia realiter distinguitur ab illa: ideò rectè Sanctus Doctor ex identitate reali, quam in Deo habet esse, seu existentia cum essentia, infert Deum non contineri in prædicamento, nec componi ex genere, & differentia; ac proinde nullum esse in Deo fundamentum ad formandos tales gradus. Ex quo tandem econtrà sequitur planè, realem compositionem ex essentia, & existentia esse primum requisitum, vt creaturæ collocentur in prædicamento, & vt in eis inueniatur fundamentum ad formandam compositionem ex genere, & differentia.

72 Hoc supposito, & relicto Durand. in secundo, distinctione 3. quæst. 1. qui ita strictè intellexit dictum axioma, vt conuenientiam genericam negaret inter illa, quæ non habent materiam communem. Relicto etiam Vasquez 1. par. disput. 179. cap. 1. qui contra communem omnium consensum negauit genus sumi à materia, & differentiam à forma, quem rectè impugnat Nazar. ibidem quæstione 50. articulo 2. controuers. 2. Ex ijs, qui hoc proloquium

admittunt, non omnes eodem modo illud explicant. Quidam enim vt refert D. Thom. opusc. 42. capite 4. quos sequuntur aliqui Moderni, asserunt in substantijs materialibus genus sumi radicaliter à materia, & differentiam à forma: at verò in substantijs spiritualibus genus sumi ab essentia; differentiam verò ab existentia. Itaque sicut compositio Physica ex materia, & forma in substantijs materialibus est fundamentum compositionis ex genere, & differentia; ita in Angelis asserunt hi Doctores compositionem realem ex essentia, & existentia esse fundamentum, super quod fundat intellectus, & à quo sumit genus, & differentiam.

Hæc tamen sententia quoad secundam partem omnino falsa est, & contra D. Thom. opusc. citato. Ex cuius verbis planè conuincitur: inquit enim: *Cum autem omne quod est in genere vt completum existens, componatur ex genere, & differentia; genus autem sumatur ab eo quod est in potentia, differentia verò à forma, siue actu: in substantijs verò separatis essentia est vt potentia, esse verò vt actus: sequi quibusdam videtur genus eius sumi ab essentia, differentiam verò ab esse. Sed hoc nihil est: quia essentia est aliud ab esse Angeli, sed illud vndè sumitur differentia, non est aliud ab essentia rei constituta per differentiam.* Quæ ratio euidens est: repugnat enim differentiam sumi, seu fundari supra id, quod non pertinet ad essentiam eius, cuius est differentia, vt de se patet. Quam doctrinam latè prosequitur, & probat S. Doctor. cap. 5. sequenti. Videatur etiam quodlib. 9. art. 6. ad 4.

Alij verò, inter quos Suar. disp. 6. Metaph. sect. 11. explicant dictum axioma, per quandam similitudinem, & metaphoram; ita vt vniformiter verum sit in omnibus rebus genus sumi à materia, & differentiam à forma, in hoc sensu, quòd sicut materia est potentia de se indifferens, vt determinetur, & limitetur per formam: forma verò est actus ex se determinans, & constituens; sic similiter genus tam in substantijs spiritualibus, & corporeis, quàm in accidentibus se habet vt potentia quædam, & materia indifferens: differētia vero, vt actus, seu forma limitans, & constituens. Propter quam similitudinem genus, & differentia dicuntur desumi à materia, & forma.

Sed hæc etiam sententia relinquenda est: non enim explicat, sed potius fugit difficultatem: quia sola illa proportio, aut metaphora extrinseca non est sufficiens fundamentum ad formandā compositionem ex genere, & differentia, nisi in ipsa re, in qua distinguuntur isti gradus, esset intrinseca radix, & reale fundamentum ad talem distinctionē, & compositionem. Ergo intra ipsam essentiam Angeli, vel hominis verbi gratia, debet assignari radix vnde sumantur gradus generici, & differentiales eorum: & hoc est, quod in præsenti inuestigamus. Quare planè fugit difficultatem, qui in eius explicatione recurrit ad dictam similitudinem, & analogiam generis, & differentiæ, cum materia, & forma.

73 Pro solutione ergo difficultatis sciendum est, aliud esse, loqui de proximo fundamento, super quod fundantur, & à quo sumuntur gradus genericus, & differentialis; aliud verò de fundamento remoto, seu prima radice, à qua tales gradus oriuntur, & sumūtur. Loquendo in priori sensu ex quæst. præcedenti constat, totam essentiam esse, à qua sumitur tam gradus genericus, quam differentialis, siue in Angelis, siue in corporibus, aut accidentibus: nomina enim significantia tales gradus in quacumque essentia significant totam illam, & non aliquam eius partem, vt

ibidem latè explicuimus. Et constat in Angelis: nomen enim significans gradum genericum, in quo omnes conueniunt, scilicet *spiritus*, & nomina, quibus propriam cuiuslibet differentiam circumloquimur, sumuntur, & significant totam essentiam Angeli, licet diuersimodè: nam gradus genericus significat eam, vt est radix perfectionis communis, in qua omnes Angeli conueniunt, scilicet, intellectualitatis, seu immaterialitatis; gradus verò differentialis significat eandem essentiam, vt est radix perfectionis particularis, & propriæ cuiuslibet Angeli. Quam quia ignoramus explicamus per talem intellectualitatem, & immaterialitatem. Et idem contingit in substantijs materialibus, & accidentibus in quibus omnibus, vt inquit D. Thom. opusc. citato, genus indifferenter sumitur ex ipsa potentia essentiæ, id est, ex tota essentia, secundùm quod consideratur elongata abesse, differentia verò à perfectione talis essentiæ, per quam appropinquat ad esse actus, id est à tota essentia, secúdum illud, quod in ea est magis actuale.

Ex quo fit, quòd in fundamento proximo, à quo sumuntur, & super quod fundantur genus, & differentia, omnino conueniunt substantiæ spirituales, corporeæ, & accidentia. Et quia tota essentia secundum perfectionem communem habet rationem materiæ, respectu eiusdem secundum perfectionem propriam, vt supra tetigimus: in hoc sensu loquendo de fundamento proximo, vniuersaliter potest affirmari, in omnibus rebus genus sumi ab eo, quod est in illis materiale, & differentiam ab eo, quod est formale. Quo modo loquendi vtitur D. Thomas in verbis adductis. Et de huiusmodi fundamento verè asserit Suar. appellari materiale, & formale per quandam similitudinem, & analogiam ad propriam materiam, & formam. Sed de hoc fundamento proximo parua, aut nulla controuersia est inter Doctores. Quare tota difficultas versatur, in declaranda prima radice, seu fundamento remoto, à quo sumuntur genus, & differentia, tam in substantijs spiritualibus, quàm in corporeis, & accidentibus.

74 Dicendum est ergò primò in substantijs spiritualibus totam essentiam esse fundamētum non solum proximum, sed etiam radicale, à quo sumuntur genus, & differentia; & per consequens vtrumque fundari super eandem simplicem essentiam, quæ secundùm quod consideratur, vt determinata, & perfectibilis, est radix gradus, generici; secundùm vero quod consideratur, vt determinata, & perfecta, est radix gradus differentialis. Conclusio est expressa D. Thom. 1. par. qu. 50. art. 2. ad 1. de ente, & essentia, ca. 6. & opusc. 42. cap. 5. quem sequuntur Caiet. c. 6. citato Ferrar. 2. contra gent. c. 95. Sanch. lib. 3. qu. 7. Mas. cap. de differentia sect. 2. qu. 5. Rub. qu. 4. & communiter Doctores.

Probatur ratione manifesta, quam adducit D. Thom. opusc. citato: quia in Angelis nulla alia inuenitur compositio realis præter compositionem ex essentia, & existentia: sed hæc non potest esse radix compositionis, quam ex genere, & differentia format intellectus, vt ex eodem D. Thom. vidimus in impugnatione primæ sententiæ: ergo vtrumque fundatur super vnum simplex, & per essentiam indiuisibile, vt loquitur D. Thom. nempè super ipsam essentiã Angeli, quæ est entitas quædam simplex, & forma separata, seu non immixta materiæ, & per consequens in eis tota essentia est fundamentũ, non solũ proximũ, sed etiã radicale, à quo sumũtur, genus, & differentia, vt explicatum est.

75 Dicendum est secundò, in substantijs

substantijs corporeis genus, & differentiam radicaliter sumi à materia, & forma; & per consequens in eis, aliam esse radicem generis, & aliam differentiæ. Ita Auctores citati pro prima conclusione, & vtrâque tradit expressè D. Thom. loco citato ex 1. par. his verbis. *In rebus materialibus aliud est, quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma; & aliud quod determinatur, scilicet materia. Vnde ab alio sumitur genus, & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans, & determinatum, sed vnaquæque earum secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus; & ideò genus, & differentia in eis non accipitur secundùm aliud, & aliud, sed secundùm vnum, & idem.* Idem expressiùs docet, & probat opusc. 42. citato cap. 5. cuius verbis.

Facilè suadetur, & explicatur conclusio sic. Proprium est gradus generici esse quid potentiale, & perfectibile; sicut proprium est gradus differentialis esse quid actuatiuum, seu perfectiuum: ergo licet fundamentum proximum horum graduum sit tota essentia, secundum quod consideratur vt perfectibilis, vel perfectiua: tamen primæ radices, à quibus sumuntur tales gradus, erunt illæ res, à quibus primò oritur dicta potentialitas, & actualitas. Sed intra latitudinem substantiarum materialium, omnis potentialitas primò oritur à materia prima, & omnis actualitas primò oritur à forma: ergo materia, & forma sunt primæ radices, à quibus sumuntur gradus genericus, & differentialis. Antecedens, & prima consequentia constant: minor autem probatur: quia intra latitudinem substantiarum materialium, materia prima est prima potentia, & forma substantialis primus actus; cum autem primum in vnoquoque genere sit causa eorum, quæ sunt post in illo genere, vt dicitur 2. Metaphysic. text. 4. planum fit in genere substantiarum materialium omnem potentialitatem oriri à materia prima, & omnem actualitatem à forma; & consequenter ab eis tanquam à primis radicibus sumi gradum genericum, & differentialem. Videantur Caiet. cap. 6. citato de ente, & essentia: Conrad. 1. 2. quęst. 54. artic. 1. ad primum: Naz. vbi suprà, & alij Thomistæ.

76 Illud obiter aduertendum est, quòd licet materia prima, & forma substantialis sint primæ radices generis, & differentiæ modo explicato; differũt tamen in hoc, quod sola materia prima non est integra radix gradus generici, si ab ea præscindatur omnis forma: cum tamen hoc conueniat formæ respectu differentiæ, quod Sanch. & Suar. citati notârunt rectè ex D. Tho. de spiritualibus creaturis art. 1. ad 24. asserente: *In rebus compositis ex materia, & forma, genus sumitur à materia, & differentia à forma; ita tamen quod per materiam non intelligatur materia prima, sed secundum quod per formam recipit quoddam esse imperfectum, & materiale respectu esse specifici; sicut esse animalis est imperfectum, & materiale respectu hominis, &c.* Quæ verba repetit opusc. 42. cap. 4. & sensus eorum est, quod gradus genericus animalis, v. g. non potest integrè oriri à sola materia prima, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectum proueniens à forma.

Cuius ratio est: quia gradus generici, qui à materia sumuntur, nõ solùm dicunt potentialitatem, quæ à sola materia prima tanquam à prima radice deriuatur, vt vidimus, sed etiam includunt aliquod esse actuale, per quod in tali gradu constituuntur: sed huius nõ potest esse radix materia prima per se solã, cum sit pura potentia, sed ad tale esse actuale necessariò requiritur for-

ma: ergo materia prima per se sola, non potest esse integra radix gradus generici, nisi in ea intelligatur aliquod esse imperfectum proueniens à forma. Quod autem hæc sit integra radix, vnde sumitur differentia, patet in eodem exemplo: nam rationale, quod est differentia hominis, integrè sumitur ab anima, siquidem ipsa est prima radix, à qua recipit materia omnes perfectiones, tam superiores, quàm inferiores, vt explicatum est.

77 Dices: sicut gradus genericus, nempè animal, non solùm dicit potentialitatem, sed etiam aliquod esse actuale, licet imperfectum, & propterea non solùm connotat materiam, sed etiam formam; ita econtrà, gradus differentialis scilicet rationale, non dicit solam actualitatem, sed etiam connotat materiam: siquidem rationale, quod est differentia hominis, non significat quācumque naturam intellectiuam, sed eam, quæ simul est materialis: ergo sicut sola materia prima non est integra radix gradus generici, nempè animalis, pari ratione, nec sola forma hominis erit integra radix gradus differentialis, scilicet rationalis.

Respondetur, quod licet rationale connotet materiam, & animal formam, adhuc tamen in ista connotatione est magnum discrimen, ex eo quod gradus generici sint compositi ex gradu superiori, & proprio constitutiuo; differentiæ verò sint conceptus simplices, nullam includentes compositionem, vt infra videbimus. Hinc enim fit gradum genericum connotare vtramque partem, videlicet materiam, & formam tanquam quid intrinsecè petitum à tali gradu; & ex consequenti tanquàm integram radicem, vnde ipse desumitur; differentiam verò non sic connotare materiam, sed quasi extrinsecè, & illatiuè: eo modo quo ex differētia colligitur genus, & de illa prędicatur.

78 Dicendum est tertiò, genus, & differentiam in accidentibus radicaliter non sumi à materia, & forma, sed primū genus sumi ex proprio modo essendi, quo quodlibet prædicamentum accidentium constituitur in esse talis entis: differentiam verò ex diuersitate principiorum, à quibus causantur. Hanc etiam conclusionem docent Auctores pro prima adducti, estque ad verbum desumpta ex D. Thom. ad finem de ente, & essentia, vbi optimè eam probat, & explicat Caiet.

Fundamentum est: quia accidentis essentia non componitur ex materia, & forma, nec aliqua alia compositione reali actus, & potentiæ: ergo in illo non est alia radix generis, & alia differentiæ, sed vtrumque fundatur supra eandem simplicem essentiam accidentis; ad eum modum, quo de substantijs spiritualibus diximus; & consequenter tota essentia vt indeterminata, & perfectibilis fundauit gradum genericum accidentis & eadem tota essentia, vt determinata, & perfecta fundauit gradum differentialem.

Differunt autem quantùm ad hoc substantiæ spirituales, & accidentia, quod illæ cùm sint entia simpliciter, habent completam definitionem, & sic integra earum differentia sumitur à propria essentia, & non ab aliquo alio extrinseco: ista verò cum sint entia secundùm quid, habent definitionem incompletam, seu per additionem: quia scilicet non possunt definiri, nisi ponatur subiectum in eorum definitione, vt vidimus suprà n. 23. Et ideò sola essentia non est integra radix, vnde sumitur differentia, sed completur in esse radicis per extrinsecum subiectum, seu principium proprium talis accidentis. Propter quod dicitur differentiam in accidentibus radicaliter sumi ex

proprijs principijs, à quibus causantur, seu (quod idem est) ex proprijs subiectis.

79 Quomodo autem primum genus sumatur ex proprio modo constitutiuo cuiuslibet prædicamenti accidentium, planè constabit, cum de illis disputabimus. Sufficiat pro nunc dicere, quòd cum ens intimè transcendat rerum omnium vltimas differentias, vt ibidem ostendemus; inde fit, vt prædicamenta ista ex communi ratione entis non habeant sufficientem potentialitatem, & præcisionem, vt ab ea sumatur aliquod genus omnibus commune, & sic prima potentialitas, & radix generis in quolibet prædicamento, prouenit ex proprio modo constitutiuo talis prædicaméti. Videantur D. Tho. & Caiet. loco citato.

Quid autem intelligatur per proprium principium, vel proprium subiectum, magna ex parte dictum est suprà num. 24. & explicant benè Caiet. dicto cap. 7. de ente, & essentia, & Ferr. 3. contra gentes c. 7. circa illa verba D. Thom. ratione 5. *Omne, quod est de genere accidentis, oportet quod ex principijs alicuius substantiæ causetur.* Illud tantum est aduertendum, quod etiam aduertit D. Tho. eodem cap. 7. dicens: *Aliquando accidentia ex principijs essentialibus causantur secundùm actum perfectum; sicut calor in igne, qui semper actu est calidus: aliquando verò secundùm aptitudinem tantum, sed complementum accipiunt ex agente exteriori; sicut diaphaneitas in aëre, quæ completur per corpus lucidum exterius, &c.* In his ergo accidentibus cum proportione loquendum est: nam in accidentibus primi generis differentia etiam secundùm actum perfectum sumitur ex proprijs principijs: in accidentibus tamen secundi generis cùm illud complementum sit extrinsecum, & sola aptitudo sit essentialis, solùm potest sumi ex proprijs principijs differentia illius aptitudinis, non verò talis extrinseci complementi. Videantur Caietan. & Ferr. citati.

CAPVT SECVNDVM, DE SPECIE.

SVMMA TEXTVS.

1 CAPVT Hoc continet tres partes. In prima enumerat Porphyr. acceptiones, & definitiones speciei. In secunda constituit seriem prædicamenti, adducens exemplum in substantia. In tertia definit indiuiduum. ¶ Ad primam accedendo, species primò sumitur pro pulchritudine, quo sensu dicitur, quòd præstantissima species digna est imperio. Secundò sumitur Logicè pro eo, quod sub genere collocatur, vt homo sub animali: quam sic definit, *species est id, quod subijcitur generi: & de quo genus hoc ipso quid est, seu in eo quod quid prædicatur:* & iterum, *species est id, quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quid est prædicatur*, & subdit hanc definitionem tantùm conuenire speciei infimæ, aliàs verò conuenire etiam speciebus subalternis.

2 In secunda parte docet in quolibet prædicamento esse vnum supremum genus, supra quod non est aliud, esse etiam speciem infimam, sub qua non est alia species, & tandem esse genera intermedia, quæ simul sunt species, & genera respectu diuersorum: nam si superioribus comparentur, sunt species, si verò inferioribus, genera: ex quo infert intermedia habere duos respectus nempè ad superiora, & ad inferiora, extrema verò vnum tantùm: nam primum genus solùm respicit inferiora; & vltima species tantùm superiora, quod quomodo verum sit infra explicabitur. ¶ Addit etiam genera suprema esse decem, species verò infimas, licet sint plures, habere tamen determinatum numerum: at indiuidua esse infinita. Propter quod Plato iubebat à generibus descendere ad species infimas, ibique sistere, infinita autem omittere: quia sub scientia cadere non possunt.

In tertia parte distinguit tres acceptiones indiuidui, scilicet indiuiduum determinatum, vt *Socrates*; demonstratiuum, vt *hic homo*, designato Socrate; & ex suppositione, seu circumlocutum, vt *Sophronici filius*, supposito quod Socrates fuerit vnicus filius Sophronici. Indiuiduum autem omnibus commune definit dupliciter. Primò sic: *Indiuiduum est, quod de vno solo prædicatur.* Secundò sic: *Est illud, quod ex talibus proprietatibus constat, quarum idem aggregatum nunquam in alio fiet.*

NOTATIONES, ET DVBIA circa litteram capitis.

3 ILLVD in primis circa primam partem notandum est, quod sicut cap. præcedenti Porphyr. non enumerauit omnes acceptiones generis, sed eas, quæ habent aliquam similitudinem cum genere, quod ipse appellat Philosophorum: ita hîc non enumerat omnes acceptiones speciei. Nam aliter species apud Rhethores, aliter apud Grammaticos, & aliter apud Iurisprudentes sumitur, vt tradit noster Didacus à Iesu in præsenti; de quo etiam videri possunt Beatus Albert. tract. 4. in Porphyr. cap. 1. Sot. Tolet. & alij in hoc cap. Meminit autem speciei, secundùm quod sumitur pro forma, seu pulchritudine, propter similitudinem, quam in hac acceptione habet cum specie Logica. Sicut enim forma, & pulchritudo resultat ex actuatione, & formatione materiæ, quæ de se erat informis, eodem modo species Logica resultat ex actuatione, & formatione generis per differentiam, quod de se erat informè, & potentiale. Et ita dixit Boët. quod *Sicut æs, accepta forma, transit in statuam; ita genus accepta differentia transit in speciem.*

Deindè excusat se Porph. eo quod videatur circulo vti: dum c. præcedenti definit genus per speciem, & modo definit speciem per genus: asserens id fecisse, quia sunt correlatiua. Quod quidem in præsenti examinãdum erat: sed quia omninò pendet ex quæstione, quam Dialectici disputant cap. de relatione: an relatio terminetur ad absolutum, vel respectiuum; ideò communiter Doctores dictam quæstionem ad cap. de relatione remittunt.

4 ¶ De coordinatione prædicamenti substantiæ, quam ponit hîc Porphyrius in secunda parte capit. agendum est quæst. 5. Modo verò DVBITATVR Primò: quomodo sit verum id, quod infert, scilicet prędicata intermedia habere duos respectus, extrema verò vnum tantum. ¶ Ratio dubitandi est: nam quidquid sit de genere supremo, saltim de specie infima, euidens est, non solùm respicere superiora genera, in ordine ad quæ est subijcibilis, sed etiam inferiora indiuidua, respectu quorum habet veram rationem vniuersalis, & prædicabilis: ergo etiam species infima habet duos respectus.

Respondetur intentum Porphyr. solùm esse, quòd prędicata extrema, scilicet genus supremum, & species infima, non habêt diuersos respectus, vnde sumant diuersas denominationes, sicut habêt prædicata intermedia: hæc enim respectu superiorum appellantur species, & respectu inferiorum genera; sed genus supremum, dato quòd respiciat vt aliquo modo superiùs rationem communem entis, respectu tamen eius non denominatur species, sed retinet denominationem generis, quam habet respectu inferiorum: & similiter species infima, tam respectu superiorum, quàm respectu inferiorum denominatur species. ¶ Per quod patet ad rationem dubitandi.

5 ¶ De numero prędicamentorum, quem hîc statuit Porphyrius agendum est in anteprædicamentis. Nunc tamen DVBITATVR Secundò, quid intendat Porphyrius addens: species infimas esse finitas, indiuidua verò infinita. ¶ Ratio dubitandi est: nam si loquatur de facto, tam species, quàm indiuidua sunt finita; si verò loquatur de possibili, tunc vel sermo est de infinito simpliciter, & in actu (infinitum categorematicè vocant) & sic iuxta meliorem opinionem Diui Thomæ nec species, nec indiuidua possunt esse infinita, vt dicemus libr. tert. Physicorum: vel sermo est de infinito secundùm quid, & in potentia, (infinitum syncategorematicè appellant) & sic tam species, quàm indiuidua sunt infinita.

Respondetur, Porphyrium locutum esse de facto, quomodo constat species esse finitas, haberéque determinatum numerum: nec enim iuxta communem cursum rerum, species multiplicantur, sed semper sunt in eodem numero. Addidit verò indiuidua esse infinita: quia fortè existimauit mundum fuisse ab æterno; & consequenter fuisse indiuidua categorematicè infinita: vel quia cùm indiuidua sint in continua multiplicatione: iuxta communem modum loquendi, infinita esse videntur. Propter quod etiam non sunt per se intenta à natura; nec consequenter cadunt sub scientia. Et sic inducit Porphyrius regulam illam Platonis, quòd in scientiis descendendo à generibus supremis, sistendum est in specie infima, nec progrediendum ad indiuidua, quod verissimum est: hæc enim cum à materia sumantur, contingentia sunt, nec ex se habent determinatum numerum, vndè nec de illis potest esse scientia.

Ex quo rursus sequitur indiuiduum non poni in linea prædicamentali, vt veram partem illius coordinationis, sed vt fundamentum, cui innituntur omnia prædicata talis prædicamenti. Et propterea integra est scientia alicuius prædicamenti, etiam si per eam non cognoscantur indiuidua secundùm differentias numericas, quibus in esse talium constituuntur.

6 Tandem circa tertiam partem aduerte, quòd tres illæ acceptiones indiuidui, seu tria illa nomina nempè,

Socrates hic homo, (designato Socrate) *&* *Sophronici filius*, eandem omninò rem significant, vt patet; differunt tamen in modo illam significandi: nam ly *Socrates* significat rem, quæ est Socrates determinatè, & expressè: ly verò *hic homo*, quasi confusè, & indeterminatè: & tandem ly *Sophronici filius*, per quandam circumlocutionem. Maiorem de indiuiduo notitiam, & definitionum eius explicationem ad calcem disputationis adducemus.

DISPVTATIO SEXTA,
De specie, secundo prædicabili.

QVARE de secunda intentione speciei secundo loco disputemus, vidimus cap. præcedenti num. 7. Quamuis autem ex dictis in eadem disputatione magna ex parte cõstet, quid sit natura perfecta, seu constituta, (quæ est proprium subiectum huius intentionis, vnde sumitur essentialis eius differẽtia) & in quo distinguatur à natura perfectibili, quæ est proprium subiectum generitatis, id tamen ampliùs explicabimus in hac disputatione. Quod quia pendet etiam ex cognitione proprij correlatiui harum intentionum; ideò de specie subijcibili, quæ est correlatiua generis, & de indiuiduo, quod est correlatiuum speciei prædicabilis, hîc etiam agemus. Ante omnia tamen sit.

QVÆSTIO PRIMA.

AN DEFINITIONES SPECIEI A PORPHYRIO traditæ sint bonæ.

7 VArias speciei definitiones tradiderunt antiqui, vt refert Masius hîc sect. 1. quæst. 1. eis tamen meritò præferuntur adductæ definitiones Porphyr. quibus definiuit tam speciem subijcibilem, quàm prædicabilem, vt explicant communiter Interpretes: nam priora illa verba scilicet, *Species est id quod subijci ur generi : & de quo genus hoc ipso quid est prædicatur*, explicant speciem secundùm respectum ad superiora, seu quatenus est subijcibilis: alia verò scilicet, *species est id, quod de pluribus differentibus numero, hoc ipso quid est prædicatur*, explicant speciem secundùm respectum ad inferiora, seu quatenus est vniuersalis, aut prędicabilis. De quibus definitionibus eodem ordine agemus in hac quæst. non tam vt eas explicemus, (cum satis ex supradictis constent) quàm vt satisfaciamus aliquibus argumentis, quæ contra ipsas fiunt.

Primò ergo aduertendum est priora illa verba non componere vnicam definitionem; vt asseruerunt Auic. Sot. & Tolet. sed esse duas integras definitio-

nes, & inter se valde diuersas, vt docent Boëc. Albert. Canter. Caietan. Mas. Sanch. Rub. & alij in hoc cap. Idque satis exprimit Porphyr. qui citans dicta verba in plurali dicit: *cæteræ verò definitiones*. Itaque prima illa verba: *species est id, quod subijcitur generi*, est integra definitio, diuersa ab alia, quæ continetur in verbis sequentibus, videlicet: *species est id, de quo genus hoc ipso quid est prædicatur.*

8 Differunt autem istæ definitiones, penes hoc, quod prima est essentialis; alia verò descriptiua: nam sicut in genere diximus, quòd esse in pluribus speciebus est essentia eius, prædicari verò de illis, propria passio; ita similiter in specie quatenùs est correlatiua generis, seu quatenùs est subijcibilis, duo possunt considerari, nempè esse id, in quo existit ratio superior, scilicet genus, & esse id, de quo eadem ratio superior prædicatur, vt magis explicabimus quæst. 3. Primum habet rationem essentiæ in specie subijcibili, & explicatur optimè in prima definitione dicendo: *species est id, quod subijcitur generi*, vel *in quo est genus*, quod idem est. Secundum verò habet rationem passionis, & explicatur bene altera descriptione dicendo: *species est id, de genus hoc ipso quid est prædicatur.*

Tandem nota tertiam definitionem, quam adducit Porphyr. speciei prædicabilis, scilicet *species est id, quod de pluribus differentibus numero, hoc ipso quid est prædicatur*, non esse essentialem, sed descriptiuam, vt docent communiter Doctores, & constat ex his, quæ circa definitionem generis diximus disput. præcedenti, num. 15.

Hoc supposito contra definitiones istas potest obijci: & primò contra duas priores: quia omnes earum particulæ conueniunt indiuiduo: sed indiuiduum non est species subijcibilis: ergo conueniunt alijs à definito. Probatur maior: quia indiuiduum verè ponitur sub genere, & de ipso verè prædicatur genus, in eo quod quid.

9 Respondebis, in definitionibus assignatis subintelligi *immediatè*, ita vt sensus sit, species est, quæ immediatè subijcitur generi. ¶ Sed contra: quia præterquam quòd talis particula debebat exprimi in definitione, & non subintelligi; quippè cum pertineat ad differentiam, adhuc isto modo intellectæ definitiones conueniunt alijs à definito, nempè indiuiduis genericis, quæ immediatè ponuntur sub genere, & de quibus genus immediatè prædicatur, vt patet quando dicimus: *Hoc animal est animal: hæc quantitas est quantitas:* ergo tales definitiones non sunt admittendæ.

Secundò contra tertiam arguitur: quia hæc etiam conuenit aliis à definito: ergo est mala. Probatur antecedens. Primò; quia Deus prędicatur in quid de pluribus, nempè de personis diuinis, & numero differentibus, siquidem verè sunt tres in eadem essentia, constituuntque veram trinitatem, quæ numerus est, vt patet; & tamen Deus non est species, cum sit quid singulare. ¶ Secundò: quia de anima rationali, puncto, & alijs huiusmodi constat non esse simpliciter species: cum sunt entia incompleta, & tamen verè, & simpliciter prædicantur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid.

10 Tertiò arguitur: quia dicta definitio non conuenit omni contento sub definito: ergo non est bona. Probatur antecedens. Primò: quia non omnis species prædicatur de pluribus, siquidem sol, luna, Phœnix, & quælibet species angelica tãtùm habent vnicum indiuiduum, de quo prędicẽtur: ergo ex hac parte definitio ista non conuenit

omni contento sub definito. ¶ Secundò: quia non omnis species prædicatur de pluribus differentibus numero; siquidem numerus est species quātitatis, teste Arist. in prædicamentis: ergo non possunt differre numero, nisi quæ habent quantitatem: ergo ex hac etiam parte definitio ista non conuenit speciebus rerum spiritualium.

Quartò tandem: quia definitio dedet conuenire difinito, inquantum huiusmodi, seu secundùm quod tale est; siquidem conuertitur cum ipso definito: sed hæc non conuenit speciei inquantum species est: ergo, &c. Probatur minor: quia species, vt species est, respicit genus, illique subijcitur: sed species inquantum subijcibilis, non est prędicabilis, vt dicemus q. 3. ergo speciei inquantum species non conuenit prædicari de pluribus.

11 Respondebis forte, quod species, inquantum species est, habet simul respicere genus, & indiuidua, & ita nihil sequitur. ¶ Sed contra quia relatiuum ex vnico fundamento, seu ratione fundandi solùm potest respicere vnicum terminum adæquatum, vt sumitur ex D. Thom. 1. part. quæst. 32. art. 2. & constat inductione: sed ex vna parte species est, solùm dicit vnicum fundamentum, seu rationem fundandi; ex alia verò parte genus, & indiuidua sunt termini adęquati inter se diuersi, vt patet: ergo species vt species est non potest simul respicere genus, & indiuidua.

Dicendum tamen est definitiones speciei à Porphyr. traditas esse bonas. Sic docent communiter Dialectici, sumiturque ex doctrina Aristot. 2. Topic. cap. 2. lib. 4. cap. 1. & 2. & alibi sæpè. Et priorem quidem tradiderunt Stoici, vt testatur Laërt. lib. 7. de vitis Philosoph. in Cenone, eamque adducit Damasc. in sua Logica cap. 2. Posteriorem verò admittit, & probat Diu. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 3. quarum omnium bonitas satis constat ex dictis cap. præcedenti. Omnes enim traduntur per subiectum loco generis, & quæ ex eis sunt descriptiuæ, per propriam passionem loco differentiæ, nihilque continent superfluum, aut diminutum, vt magis constabit ex solutione argumentorum.

12 Ad primum respondet acutè Caietan. hìc ex Albert. Quia tamen aliqua supponit, quæ nondum examinata sunt, clariùs cum Tolet. respondetur, quòd quando dicimus, *speciem esse, quæ ponitur sub genere*, &c. sermo est formalis, sicut debet esse in definitionibus, & sic intelligitur de immediata positione sub genere, secundum quod habet rationem generis: & ita sensus est: species est, quæ immediatè ponitur sub genere tali positione, secundùm quam est genus, quòd nulli præter speciem conuenit. Nam licet *animal* de hoc animali, & *quantitas* de hac quantitate immediatè prædicetur: tamen ad eum modum quo *hoc animal*, aut *hæc quantitas*, ex modo significandi habent rationem indiuidui: ita etiam *animal*, aut *quantitas* ex modo, quo prędicantur *de hoc animali*, aut *de hac quantitate*, habent rationem speciei, & non generis; siquidem prout sic enuntiantur vt tota essentia inferiorum, quod proprium est speciei, vt ex dictis supra constat. ¶ Per quod patet ad replicam ibi factam. Videatur Rub. hìc quæst. 5. conclusio. 2.

Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius primam probationem respondetur personas diuinas propriè, & simpliciter loquendo non differre numero, vt ex D. Thom. 1. part. quæst. 30. docet Sot. hìc quæst. vnica, quia non differunt in natura, quod tamen necessarium est, vt aliquid sit species. Cum enim species sit vniuersalis, necessariò

respicit

respicit plura, quæ simpliciter sint plura, & sic necessariò est multiplicabilis, & diuisibilis per differentias: quod tamen naturæ diuinæ repugnat; cum non multiplicetur in personis. Vnde ibi non est pluralitas absolutorum, sed relationum tantùm, vt inquit D. Tho. q. citata artic. 1. ad 3. Quæ licet non sufficiat vt Deus sit species, sufficit tamen, vt in eo sit vera Trinitas personarum. Videatur Angelicus Doctor in 1. dist. 24. quæst. 1. art. 2.

Ad secundam probationem illius antecedentis respondetur, quod entia incompleta, sicut non ponuntur in recta linea prædicamentorum, nec propriè, & simpliciter sunt vniuersalia, genera, aut species; sed tantum secundum quid; ita etiam non conuenit illis simpliciter prædicari de pluribus, sed tantum secundùm quid; cum eadem sit ratio de essentia, aut de propria passione. Videantur quæ diximus suprà disp. 4. numer. 31. & 51.

13 Ad tertium negatur etiam antecedens. Cuius prima probatio tangit difficultatem infrà quæst. 4. explicandam: an scilicet species angelica sit prædicabilis, & ita ibi patebit solutio argumenti quantùm ad species angelicas. De alijs verò vt de sole, fœnice, & huiusmodi, respondetur, quòd licet de facto non habeant plura indiuidua, non tamen repugnat ea habere, saltim ex principijs specificis talium naturarum, vt rectè docet D. Thom. quarto contra gentes, cap. 35. & sic possunt potentia Logica prędicari de pluribus differentibus numero.

Ad secundam probationem eiusdem antecedentis respondetur, etiam in alijs prædicamentis præter quantitatem reperiri vnitatem, & numerum transcendentalem, vt docet idem D. Thom. 1. part. quæst. 30. articul. 3. & hoc sufficit ad verificanda verba definitionis. Nam omittendo pro nunc, vtrum in substantijs, quæ non habent quantitatem, possit esse distinctio numerica, certum est eam reperiri in accidentibus rerum spiritualium: siquidem iuxta probabilem opinionem intellectus Angelorum solùm numero distinguuntur. Et saltem de gratia, aut charitate eorum negari non potest; ac proinde verè sunt species infimæ, cùm tamen numerus ille non sit species quantitatis, vt de se patet.

14 Ad quartum: cum sua replica respondet Caiet. in quodam dub. circa hanc definitionem concedendo eam non conuenire speciei in quantùm species est, sed secundùm quandam eius proprietatem, quæ sequitur ad esse speciem: existimat enim vt quæst. 3. videmus, essentiam speciei, quatenus species est, solùm esse respicere genus, indeque oriri tanquam passionem, quòd sit vniuersalis, seu prædicabilis, & sic concludit in hac definitione non definiri speciem, in eo quod species, sed secundum quandam eius passionem.

Hæc tamen solutio, vt loco citato ostendemus falso nititur fundamento: & ideò illa relicta, respondetur ex ibi dicendis subjicibilitatem, quam habet species respectu generis, & prædicabilitatem, quam habet respectu indiuiduorum, esse relationes inter se disparatas. Quapropter species æquiuocè dicitur de specie subjicibili, & prædicabili, & consequenter non habet aliquam vnam definitionem, provt comprehendit vtramque, vt contingit in alijs æquiuocis. Vnde sicut *canis*, quatenus canis est, nec est solum latrabilis, nec solum marinus, sed vtrumque: ita species quatenus species, nec solùm habet respectum ad genus, nec solùm ad indiuidua, sed vtrumque. Et

in hoc sensu intellecta solutio ibi adducta, optima est.

15 Ad cuius replicam respondetur in ea tangi difficultatem, vnde desumenda sit specificatio harum intentionum, quod tamen pendet ex dicendis cap. de relatione. Interim dicimus, quòd si illa petenda sit ex fundamento, & ratione fundandi, vt tetigimus suprà disp. 2. num. 42. consequenter asserendum est, quòd sicut subjicibilitas, & prædicabilitas sunt relationes disparatæ, quas nomen *species* æquiuocè significat: ita etiam habent fundamenta, seu rationes fundandi inter se disparatas, quas idem nomen inuoluit, nempè cognitionem passiuam naturæ specificæ, vt id de quo dicitur generica, & cognitionem passiuam eiusdem, vt id, quod dicitur de indiuiduis; & ita falsa est minor argumenti quoad primam partem.

Si verò asseratur, tam à fundamento, quàm à termino sumendam esse specificationem relationum: consequenter dicendum est, quòd etiamsi species, quatenus species est solùm dicat vnicam rationem fundandi, adhuc subjicibilitas, & prædicabilitas possunt esse relationes diuersæ, & disparatæ propter diuersos, & disparatos terminos adæquatos, videlicet genus, & indiuidua. De quo constabit ampliùs cap. de relatione.

QVÆSTIO II.

AN GENVS POSSIT CONSERuari in vnica specie, & species in vnico indiuiduo.

16 HÆc difficultas maximè iuuat ad plenè percipiendum discrimen inter naturam genericam, & specificam, secundùm quod sunt propria subiecta genereitatis, & specieitatis, per quæ has intentiones definiuimus. Et ideò iuxta methodum supra præscriptam, statim post examinatas descriptiones Porphyr. procedimus ad hanc quæstionem.

In qua quidem disputamus de ipsa natura generica, & specifica, non verò de secundis intentionibus: nam de his sicut certum est, esse relationes rationis ad plura inferiora, ab intellectu formatas, & intra ipsum manentes; sic etiam certum est non necessariò exigere, vt illa plura sint à parte rei existentia. Siue enim existant species, & indiuidua, siue non: intellectus potest formare intentionem generis, & speciei apprehendendo naturas illas possibiles in ordine ad sua inferiora possibilia. Semper tamen intentiones istæ requirunt, vt terminum adæquatum plura inferiora. Vnde loquendo de naturis istis Logicè, id est, provt denominantur à secundis intentionibus, nec natura generica habet vniuersalitatem in ordine ad vnam speciem tantùm; nec natura specifica in ordine ad vnicum indiuiduum, vt per se patet. Difficultas ergo solùm est de ipsa natura generica, vel specifica secundùm se: an scilicet animal, quod est genus ad hominem, & equum possit conseruari in sola specie humana, alijs animalibus non existentibus. Et similiter: an homo, qui est species respectu Petri, & Pauli, possit conseruari in solo Petro, alijs omnibus indiuiduis de medio sublatis.

17 Secundò notandum est naturas istas, genericam, & specificam posse cõsiderari dupliciter. Primò Physicè, & quasi materialiter, idest, secundùm realem entitatem, quam dicunt prædicata essentiàlia, quæ actu includunt, vt in animali, illa entitas, quæ est principium sentiendi, est etiam realiter

perfectio vitæ, corporis, substantiæ, &c. & idem est in homine. In quo sensu nulli dubium est, genus posse in vnica specie conseruari, & speciem in vnico indiuiduo: nam solo Petro existente, verè etiam existit entitas, & perfectio realis, quam actu dicunt, homo, animal, viuens, &c. cum omnia sint à parte rei in Petro vnica, & eadem entitas realis.

Secundò possunt considerari natura generica, & specifica Metaphysicè, & quasi formaliter, vt scilicet sunt conceptus quidam præcisi, & gradus inter se diuersi: ex quibus alter, nempè genericus est totum quoddam potentiale, & informe materiæ valde simile; & per consequens vltra perfectibile, & diuisibile per differentias formales; alter verò, videlicet, specificus est quoddam totum actuale, & perfectum, vltimóque in essentia constitutum; & per consequens solum diuisibile per differentias materiales, seu numericas. Et in hoc sensu procedit difficultas: an scilicet gradus genericus secundùm potentialitatem, quam includit Metaphysicè consideratur, sufficienter intelligatur actuari, & saluari in vnica specie, & similiter species in vnico indiuiduo.

18 Prima sententia absolutè affirmat posse genus conseruari in vnica specie, & speciem in vnico indiuiduo. Ita Scot. in hoc cap. q. 18. Louanienses ibidem parte 4. Ioannes Anglicus qu. 15. in prædicabilia Scoti, & alij, quos referunt Mas. & Sanch. infrà citandi. Non latet nos Auctores istos posse explicari de consideratione Physica generis, & speciei, sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hęc sententia: quia non minus materia prima secundum se est indifferens, & in potentia ad plures formas, quàm genus ad plures differentias specificas: nec minus formæ perficiunt materiam primam; quàm differentiæ genus: sed materia prima cum omni sua potentialitate sufficienter saluatur in vno indiuiduo actuata per vnã formam: ergo potentialitas generis sufficienter saluatur in vna specie actuata per vnam differentiam.

Secundò: quia si genus ratione suæ potentialitatis, non posset saluari in vnica specie, neque etiam posset saluari in duabus, sed exigeret syncategorematicè infinitas, quod videtur absurdum: ergo, &c. Probatur sequela: quia potentialitas generis non est ad duas differentias, sed ad syncategorematicè infinitas, vt patet in potentialitate numeri in ordine ad differentias specificas numerorum, quæ possunt in infinitum multiplicari: ergo vel dicendum est genus posse saluari in vnica specie, vel negãdum quod saluatur in duabus.

19 Tertiò: quia iam etiam sequeretur, loquẽdo de potentialitate generis, Deum neque de potentia absoluta posse conseruare illud in vnica specie: hoc autem videtur falsum: ergo, &c. Sequela est manifesta, minor verò probatur: quia Deus potest, & de facto satiat totam potentialitatem materiæ primæ per vnam formam, vt patet in cœlo: ergo poterit etiam producere vnam differentiam ita perfectam, vt exhauriat totam potentialitatem generis, ac proindè tunc saluabitur in vna specie secundum totam suam potentialitatem.

Quartò: quia si natura generica animalis tantum remaneret in aliqua suarum specierum, v. g. in homine, vt de facto erit post diem iudicij, talis species posset definiri: ergo verè in ea essent conceptus Metaphysici generis, & differentiæ; & ex consequenti gradus genericus secundum potentialitatem, quam habet Metaphysicè

consideratur, verè conseruaretur in vnica specie.

Confirmatur: quia etiam si nullum esset possibile animal præter hominem, adhuc hæc prædicatio, *Homo est animal*, esset essentialis, & non speciei, aut differentiæ: ergo esset prædicatio generis, ac proindè simul animal esset genus, & saluaretur secundùm totam suam potentialitatem in vnica specie.

Alia argumenta, quibus probatur altera pars huius sententiæ, scilicet quòd species possit conseruari in vnico indiuiduo, consultò omittimus: quia non sunt contra nos, vt infrà constabit.

20 Secunda sententia, præcedenti ex regione opposita, negat posse genus conseruari in vnica specie, aut speciem in vnico indiuiduo. Sic defendit Oña in hoc cap. quæst. 2. artic. 2. quem sequuntur aliqui moderni. ¶ Fundamentum eorum est: quia vtraque natura diuiditur per differentias oppositas, & incompossibiles: ergo vtraque exigit plura inferiora, vt earum potentialitas intelligatur plenè actuata. Consequentia videtur nota: quia, vt postea dicemus, hæc est ratio propter quam DD. communiter negant genus Metaphysicè sumptum posse conseruari in vnica specie. Antecedens verò probatur: quia sicut animal diuiditur per rationale, & irrationale, quæ sunt differentiæ oppositæ, & incompossibiles; ita etiam homo diuiditur per differentias indiuiduales, quæ similiter sunt oppositæ, & incompossibiles.

21 Vera tamen, & communis sententia distinctione vtitur; iuxta quam dicendum est naturam genericam Metaphysicè consideratam, secundum potentialitatem, quam dicit intra latitudinem perfectionis essentialis, integrè non perfici, neque saluari in vna specie, benè autem naturam specificam in vnico indiuiduo. Hæc est proculdubio mens Aristot. 4. Topicor. cap. 3. & 3. Metaph. text. 10. eamque non obscurè docet D. Thom. 1. Poster. lect. 12. & in 1. distinct. 19. quæst. 4. art. 2. quem sequuntur eius discipuli, Sot. in hoc cap. quæst. vnica, Flandria, Venetus, & Niger, quos refert, & sequitur Mas. sect. 2. de genere quæst. 1. Sanch. lib. 3. quæst. 11. Tolet. in hoc cap. qu. vnica, Rub. ibidem qu. 3. & communiter DD.

Vt explicetur, & probetur conclusio, obseruandum est discrimen inter naturam genericam, & specificam supra à nobis insinuatum, quòd scilicet natura generica, cum sit diuisibilis per differentias formales, quæ necessariò causant distinctionem specificam, ipsa in se est quid imperfectũ, incompletum, & informe intra latitudinem perfectionis essentialis: in qua consequenter perficitur, & completur per easdem differentias; ad eum modum quo materia prima perficitur, & completur per formas substantiales. At verò natura specifica cum in se sit quid perfectum, actuale, & vltimò constitutum intra latitudinem perfectionis essentialis: in hac nullo modo perficitur per differentias numericas, sed solum diuiditur, & multiplicatur, quæ potiùs est imperfectio, vt statim constabit.

22 Ex quo iam facilè probatur conclusio à priori: quia integra perfectio potentiæ sumitur ex actu adæquato illi correspondente: sed natura generica, vt nunc loquimur de illa, est potentia quædam Metaphysica, respiciens vt adæquatum actum omnes differentias, per quas contrahitur ad species: ergo non habebit integram perfectionem, quam prout sic postulat, vsque dum fuerit actuata, & contracta per

tales differentias. Maior, & consequentia constant. Minor, etiam à nemine negatur, estque satis ex se manifesta; tum quia vnaquæque differentia diuisiua est inferior generi, & inconuertibilis cum illo; & per consequens ei inadęquata: tum etiam quia ex eo quòd talis differentia essentialiter faciat vnam speciem distingui ab aliis, sub eodem genere; huius potentialitas necessariò est radix oppositarum differentiarum: ergo nulla eorum per se solam potest adæquare talem potentialitatem.

At verò natura specifica considerata intra latitudinem perfectionis essentialis, non habet rationem potentiæ, sed potiùs est quoddam totum actuale vltimò in essentia completum, & perfectum; & consequenter non respicit vt actum essentialem differentias indiuiduales. Imò potiùs, vt rectè notauit D. Thom. 2. Physic. lect. 5. ipsa natura specifica quodammodo comparatur ad indiuiduum vt actus, & forma eius; ac proindè quodammodo etiam deprimitur, & materializatur per differentias indiuiduales. Ergo vt natura specifica intelligatur cum omnimoda perfectione essentiali, non requiruntur plura indiuidua.

Confirmatur: quia sic se habet natura generica respectu differentiarum: sicut materia prima rerum corruptibilium respectu formarum substantialium: sed materia prima earum non potest habere omnem suam perfectionem sub vnica forma, aliàs non haberet aptitudinē ad alias: ergo nec etiam genus potest habere omnem suam perfectionem sub vnica differentia essentiali.

At verò natura specifica respectu differentiæ indiuidualis, quodammodo assimilatur materiæ primæ rei incorruptibilis respectu suæ formæ, quatenus sub ea intelligitur esse plenè perfecta, & actuata, nec habere appetitum ad alias, vt explicatur in lib. de cœlo: ergo sicut materia prima rerum incorruptibilium, habet omnem suam perfectionem sub vnica forma, ita etiam species sub vnica differentia indiuiduali.

23 Secundò probatur à posteriori: quia nullum datur in rerum natura genus, quod actu non habeat plures species; plures autem sunt species, quarum vnicum tantum est indiuiduum: ergo signum manifestum est, quòd genus actu exigit plures species, vt saluetur omnimoda perfectio essentialis eius, non autem species plura indiuidua. Patet consequentia: quia aliàs natura superflueret in multitudine illarum specierum, vel deficeret in singularitate horum indiuiduorum, quorum vtrumque alienum est ab ingenio naturæ.

Confirmatur: quia natura per se solùm intendit multitudinem specierum in vniuerso; non autem multitudinem indiuiduorum, nisi propter conseruationem speciei, vt docet D. Tho. 1. part. quæst. 47. art. 2. & quæst. 85. art. 3. ad 4. Nec hoc alia ratione, nisi quia genus habet in vnaquaque specie distinctam perfectionem essentialem, quod non habet species respectu indiuiduorū. Vndè etiam fit vt species pertineant per se ad ordinem vniuersi, & sint partes essentiales eius, non autem indiuidua: ergo genus secundùm potentialitatem, quam dicit intra latitudinem perfectionis essentialis, non intelligitur plenè saluari in vna specie, benè autem species in vno indiuiduo.

Confirmatur secundò: quia etiam vltima naturæ intentio non est ad ipsa genera, vt art. 3. citato addit D. Thom. nulla alia ratione, nisi quia genus secundùm se est quid incompletum, & informe vltra perfectibile per plures differentias, & determinabile ad varias species. Ergo non intelligitur ple-

nè perfectum in vna tantùm specie.

24 Ad argumenta pro prima sententia respondetur. Ad primum neganda est minor loquendo de potentialitate materiæ primæ metaphysicè, & secundùm omnem eius latitudinem, vt in præsenti loquimur de genere. Quamuis enim tota entitas huius potentialitatis physicè, & realiter considerata inueniatur sub qualibet forma; sicut inuenitur tota essentia physica generis numquam tamen plene, & perfectè actuatur per vnam formam, vt supra dicebamus, & ita nihil sequitur contra nos: imò indè sumitur efficax argumentum pro nostra sententia.

Ad secundum respondetur, argumentum optimè probare genus secundùm omnem suam potentialitatem, & omnimodam perfectionem quam postulat intra latitudinem perfectionis essentialis, exigere tot species, quot sunt differentiæ diuisiuæ eius, siue sint finitæ, siue infinitæ, quod quidem verissimum est, & sequitur planè ex dictis. Solet autem frequenter dici, genus non posse saluari nisi in duabus speciebus: quia duæ ad minus sunt necessariæ, vt intelligatur genus esse totum potentiale. Vel etiam: quia sępiùs sub quolibet genere assignamus duas tantùm differentias, alteram positiuam, & propriam principalioris speciei, alteram verò negatiuam, & impropriam, loco aliarum, vt patebit in arbore infra adducenda.

25 Ad tertium respondetur, quòd loquendo de genere physicè, & realiter satis euidens est posse Deum conseruare quodlibet genus in vnica specie: loquendo verò de illo metaphysicè, & secundùm plenitudinem suæ potentialitatis est manifesta implicatio, quòd sit genus, & quòd intelligatur plenè perfectum in vna specie. Iam enim vna differentia simul esset actus adæquatus, & non adęquatus generis, quod à Deo fieri non potest. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obijcitur de materia prima, iam constat ex dictis. Si enim sermo sit de materia prima rerum corruptibilium, implicat propter eandem rationem ipsam intelligi plenè actuatam per vnam formam, id autem habet de facto materia cœli: quia vt ibi explicabimus, illa respicit actum secundùm genus, ista verò secundum speciem, & ita illa assimilatur generi; ista verò speciei. Vndè merito vsi sumus hoc exemplo, ad probandam vtramque partem nostræ conclusionis.

Ad quartum respondetur conceptum metaphysicum generis posse cõsiderari præcisè secundum prædicata essentialia, quæ actu includit, seu vt est pars speciei; & hoc modo intrat definitionem eius, saluaturque in vna specie, vt supra dictum est, non vero secundùm quod consideratur vt totum potentiale, siue secundùm omnem perfectionem quam postulat intra latitudinem perfectionis essentialis, vt in præsenti loquimur.

Ad confirmationem respondetur, quòd dato illo impossibili, idem omnino esset animal, & homo, & ita prædicatio illa non esset formalis, sed identica, vt consideranti patebit.

26 Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur, quòd licet differentiæ indiuiduales sint oppositæ sicut specificæ; hæ tamen addunt perfectionem essentialem supra genus, & sic potentialitas, quam dicit intra latitudinem perfectionis essentialis non actuatur totaliter per vnam differentiam. Ad differentiæ indiuiduales nullam talem perfectionem addunt speciei, & ita natura specifica totam suam perfectionem essentialem habet in vnoquoque indiuiduo. Verum est, quòd si natura specifica consideretur formaliter, qua-

tenus vniuersalis, habet quandam potentialitatem, seu indifferentiam ad plura indiuidua. Sed hæc est consideratio Logica, iuxta quam qualibet natura vniuersalis requirit vt terminum adęquatum plura inferiora, vt in principio quæstionis diximus, quo sensu non loquimur in præsenti, vt ex dictis patet.

QVÆSTIO III.

VTRVM SPECIES QVATENVS subijcibilis sit vniuersalis, vel quomodo se habeant hi respectus.

27 EX Dictis in præcedentibus satis constat, in qualibet natura vniuersali duas esse relationes rationis respectu inferiorum, nempè *vniuersalitatem, & prædicabilitatem*, quibus, cum sint mutuæ, necessariò correspondebunt ex parte ipsorum inferiorum duæ aliæ relationes ad naturæ vniuersalem. Quæ indistinctè solent appellari *subijcibilitates*, sed distinctionis gratia, primam possumus appellare *subijcibilitatem naturæ in qua*; secundam verò *subijcibilitatem naturæ de qua*. Ex quibus hæc secunda est passio primæ; sicut pręd icabilitas vniuersalitatis. Quæ doctrina generalis est ad quinque prædicabilia, vt diximus disput.2. num. 46. Adducemus tamen exemplum in hoc secundo vniuersali, cui specialiter applicatur propter rationem sup. num. 4. insinuatam. Igitur in homine quatuor relationes rationis inueniuntur, duæ respectu superioris, scilicet animalis, & totidem respectu inferiorum, scilicet Petri, & Pauli. Secundum quod natura habet duas priores, dicitur *species subijcibilis*; secundum verò, quod habet duas alias, dicitur *species vniuersalis, & prædicabilis*.

Præsens ergo difficultas non comparat inter se duas subijcibilitates, neque item comparat vniuersalitatem, & pręd icabilitatem, de hoc enim satis ex dictis constat. Sed comparat duas priores cum duabus posterioribus; & inquirit: an species quatenus respicit superiora, & dicitur subijcibilis, respiciat etiam inferiora, & sit pręd icabilis, vel (quod in idem recidit) an relationes istæ seruent inter se ordinem passionis, & essentiæ, & vna oriatur ex alia; sicut de duabus subiicibilitatibus inter se, & de vniuersalitate, & prædicabilitate dictum est.

28 Caiet. in hoc cap. quem sequitur Araux. lib. 3. Metaph. quæst. 4. art. 3. concluf. 3. concedit quidem speciem formaliter inquantum subijcibilem non esse vniuersalem, aut pręd icabilem; ita quòd per ipsummet respectum ad genus constituatur in esse vniuersalis, aut prædicabilis. Asserit tamen subijcibilitatem in specie se habere vt essentiam, à qua tanquam passiones oriuntur vniuersalitas, & prædicabilitas. ¶ Cuius fundamentum est: quia species formaliter quatenus species, solum respicit genus; ita vt hoc sit maximè proprium speciei: ex eo autem quòd sit sub genere, consequens est habere sub se indiuidua, & illa respicere: ergo relationes quibus respicit inferiora oriuntur à relationibus, quibus refertur ad genus, & per cõsequens illæ habent rationem passionis respectu istarum.

29 Tolet. econtrà quæstione vnica huius ca. in solutione ad 1. asserit vniuersalitatem habere rationem essentiæ, à qua tanquam passiones profluunt pręd icabilitas, & subijcibilitas, & ex consequenti tenetur concedere, vt benè notat Rub. hîc q.2. quòd sicut hæc propositio est vera, *species inquantum prædicabilis est vniuersalis*, & econtrà; ita etiam hæc, *species inquantum subijcibilis*

est vniuersalis, & econtrà.

Probatur primò hæc sententia: quia vniuersale in communi, est genus ad quinque vniuersalia: ergo quodlibet vniuersale respiciet illud tanquam species subijcibilis eius. Sed quodlibet vniuersale, quatenus vniuersale est, respicit dictum genus: ergo quodlibet vniuersale quatenus vniuersale, est species subijcibilis.

Secundò: quia quod immediatè subijcitur generi est vniuersale: sed species quatenus subijcibilis, immediatè subijcitur generi: ergo species quatenus subijcibilis, est vniuersalis.

Tertiò: quia correlatiua sunt sub eodem genere: sed genus inquantum genus est vniuersale: ergo species subijcibilis, inquantum subijcibilis debet etiam esse vniuersalis.

Quartò tandem: quia species subĉibilis prædicatur essentialiter de hac specie subijcibili, & de illa specie subijcibili: ergo quatenus subijcibilis est uersalis.

30 Nihilominus dicendum est primò, speciem formaliter quatenus subijcibilem non esse vniuersalem; ita quòd natura constituatur in esse vniuersalis, aut prędicabilis per relationem ad superiora. Hanc conclusionem docuerunt Alpharabius, & Auicenna, quos refert; & sequitur Albert. tractat. 4. in Porphyr. licet Auicenna videatur dubitare propter quod ab Alberto reprehenditur, qui addit hanc extitisse inter cæteros antiquos opinionem. Eam concedunt Caietan. & Arauxo vbi supra, estque receptissima inter Dialecticos. ¶ Et breuiter probatur: quia natura specifica constituitur in esse subijcibilis per ordinem ad genus, cui comparatur vt subiectum ab eo contentum: vniuersale autem constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad inferiora, respectu quorum est prædicatum continens ipsa: ergo species inquantùm subijcibilis non est vniuersalis.

31 Dicendum est secundò, relationes istas non habere inter se ordinem passionis, & essentiæ, nec vnam oriri ex alia, sed esse omninò diuersas, & disparatas. Hæc est contra Auctores primæ, & secundæ sententiæ, recipitur tamen communiter, tum à Thomistis, tum etiam ab alijs Dialecticis. Pro qua videri possunt Sanchez lib. 3. Logicæ qu. 15. Mas. hîc sect. 1. qu. 4. noster Didac. à Iesu disput. 2. quæst. 2. Rub. vbi supra, & Gall. hîc controuers. 14. qui plures alios adducit.

Fundamentum est: quia istæ relationes aduenìunt naturæ, ex eo quòd comparet illam intellectus ad diuersos terminos: sed vna harum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia: ergo nec relationes ipsæ inter se; & ex consequenti non habent ordinem passionis, & essentiæ. Maior, & consequentia ex dictis constant. Minor verò probatur: quia ex eo quòd intellectus comparet speciem ad genus, ipsa non manet aptior, aut magis disposita, vt compareturad indiuidua, quàm si nullo modo præcessisset prima comparatio, vt consideranti patebit; & idem contingit econtrà: ergo vna istarum comparationum non dependet, nec deriuatur ex alia.

Confirmatur: quia ideò prædicabilitas est passio vniuersalitatis, quia ex eo quòd intellectus comparet naturam ad inferiora, vt quid in illis existens, natura redditur aptior, & vltimò disposita, vt comparetur ad eadem inferiora, tanquam quid de illis prędicabile: sed hoc non inuenitur in præsenti: ergo, &c.

Dices: relatio, qua species respicit genus, necessariò supponit vniuersalitatem in specie; aliàs definitio speciei subijci-

subijcibilis conueniret etiam indiuiduo: ergo subijcibilitas in specie oritur tanquam passio ab vniuersalitate.

¶ Respondetur subijcibilitatem, qua specie respicit genus, solùm requirere in specie vniuersalitatem fundamentalem, seu indifferentiam illam negatiuam, quam disp. 3. nu. 57. diximus habere naturam ab abstractione intellectus; per quod sufficienter distinguitur species subijcibilis ab indiuiduo. Statim autem ac natura est sic abstracta, potest intellectus prout voluerit comparare eam, vel ad genus, vel ad indiuidua, & sic tales relationes sunt omninò diuersæ, & disparatæ.

32 Ad argumenta respondetur. Ad fundamentum primæ sententiæ, quòd si speciem sumamus fundamentaliter pro natura specifica, quæ denominatur à secundis intentionibus, sic accidentalis est illi, tam subijcibilitas, quàm vniuersalitas, aut prædicabilitas: si verò loquamur de ipsis intentionibus inter se comparatis, neutra oritur ex alia, nec necessariò supponit illam, sed sunt relationes disparatæ, vt ostensum est. Ambæ tamen insunt ipsi naturæ specificæ, & sic species quatenus species, non habet solùm respicere genus, nec solùm indiuidua: sed vtrumque, vt diximus sup. nu. 14. Verum est tamen quodammodo esse magis connaturale, & quasi intrinsecum naturæ specificæ, fundare relationem ad genus, quàm ad indiuidua: quia illud respicit vt quid sibi essentiale, hæc verò vt quid extra essentiam suam: sed ex hoc nō sequitur vniuersalitatem habere rationem passionis, respectu subijcibilitatis, vt de se patet.

33 Ad argumenta pro secunda sententia respondetur. Ad primum, quinque vniuersalia, quatenus sunt species subijcibiles, & respiciunt suum genus, nempè vniuersale, materialiter tantum esse vniuersalia, id est, quasdam naturas vniuersales; non verò esse formaliter vniuersalia, secundùm quod subijciuntur superiori: quia respectu eius non exercent vniuersalitatē, vt de se constat.

Per quod patet ad secundum: quando enim dicitur, *Illud quod immediatè subijcitur generi, est vniuersale*, intelligitur materialiter: & sensus est illam rem, quæ immediatè subijcitur generi debere esse naturam, quæ denominari possit vniuersalis, non formaliter prout subijcitur, sed aliàs; ex quo nihil sequitur contra nos.

Ad tertium respondetur correlatiua, quæ mutuò se respiciunt, necessariò esse, saltem sub genere remoto relationis; siquidem ex vtraque parte resultat relatio. Sed non in omnibus vtraque relatio est eiusdem rationis, vt patet in relationibus, quas Dialectici appellant disquiparantiæ. Et huiusmodi sunt vniuersalitas, & subijcibilitas, quæ non conueniunt in aliquo genere proximo, sed tantùm in remoto, vt patet ex diuisione relationis rationis supra disp. 2. num. 46. statuta; & consequenter sunt diuersæ rationis. Vndè non benè sequitur, quòd si genus, vt respicit speciem est vniuersale, etiam species vt respicit genus, debeat esse vniuersalis: imò potius oppositum necessariò concluditur.

Ad quartum respondetur concedendo antecedens, quòd scilicet species subijcibilis respectu huius, & illius speciei subijcibilis verè est vniuersalis, & prędicabilis; sed hoc ideò est: quia tunc materialiter tantùm est subijcibilis, vt de se patet.

34 ¶ Ex dictis infertur nomen *speciei* æquiuocè dici de specie subijcibili, & prędicabili, quod rectè notarunt Sot. & Niger. in hoc cap. & probant latè Sanch. & Mas. vbi supra. Ratióque est manifesta: quia licet species subijcibilis,

& prædicabilis aliàs conueniant vniuocè in relatione rationis, aut alijs generibus subalternis: tamen prout isto nomine significantur, nihil habent commune prętet nomen; siquidem in ratione *speciei* sunt relationes omninò disparatæ; vt explicatum est. Sicut à simili cernimus in cane latrabili; & marino, qui quamuis vniuocè conueniant in genere substantiæ, corporis, & animalis; tamen vt significantur nomine *canis*, sunt res omninò disparatæ, nihilque habent commune præter nomen; & ideò æquiuocè prædicatur de illis.

QVÆSTIO IV.

VTRVM OMNIS SPECIES subijcibilis, sit etiam prædicabilis.

35 QVæstione præcedenti statutum est subijcibilitatem, & prædicabilitatem nullum inter se seruare ordinem passionis, & essentiæ. Restat nunc videre: an materialiter saltem, ratione subiecti, aliquam inter se seruent societatem, id est: an quælibet natura specifica, quæ potest recipere intentionem subijcibilis, possit etiam fundare intentionem prædicabilis.

Mouetur autem hæc difficultas, propter aliquas species, quæ tantùm habent vnicum indiuiduum, vt de Angelis tenet communis Thomistarum sententia. De quibus licèt dubitari non possit esse species subijcibiles; siquidem sunt sub determinato genere: meritò tamen vocatur in dubium; an sint vniuersales, & prædicabiles. Cum enim de ratione vniuersalis sit ordo ad plura, vt sæpè dictum est: videtur id ex diametro pugnare cum istis speciebus, quæ sub se non habent plura indiuidua.

Supponimus autem plura indiuidua intra tales species esse omnino impossibilia, etiam de potentia absoluta, vt tenent graues Thomistæ, & probat Sanch. libr. 3. quęst. 18. Ex hypothesi enim huius sententiæ procedit præsens difficultas. Nam de corporibus cœlestibus, quibus saltem ex principiis suæ essentiæ, non repugnat numero multiplicari: & de ipsis naturis Angelicis in sententia asserentium ipsas de facto, vel de possibili habere plura indiuidua, non debet dubitari esse etiam prædicabiles. Inquirimus ergo, vtrum dato, quod sub species Michaëlis sint omninò impossibilia plura indiuidua, adhuc talis natura, vt à nobis concipitur, possit subire intentionem vniuersalis, & prædicabilis.

36 Partem negatiuam defendunt Molina 1. part. qu. 50. art. 4. Suar. disp. 5. Metaph. sect. 2. num. 18. Perez in Laurea Salmantina certamine 3. scholastico, Rub. quæst. 4. Hurt. disput. 5. Logicæ sect. 3. Cabero tract. 3. disput. 3. dub. 3. Raphaël de Auersa quæst. 8. sect. 4. & alij Moderni.

Probatur primò hæc sententia: quia vniuersale est vnum in multis: sed natura Angelica non est vna in multis: ergo non est vniuersalis. Probatur minor. Vel illa multa sunt existentia, vel possibilia, vel ab intellectu conficta: non primum: neque secundùm, vt supponimus. Tertium autem esse impossibile probatur: quia species prædicatur essentialiter de pluribus: sed natura Angelica non prædicatur essentialiter de illis inferioribus, quæ fingit intellectus; cum hæc sint entia rationis, illa verò ens reale: ergo ratione illorum non potest natura Angelica denominari vniuersalis, seu prædicabilis.

Confirmatur: quia vniuersalitas resultat in natura, ex eo quòd ab intel-

lectu comparetur ad plura inferiora, iuxta dicta disp. 3. nu. 59. ergo vbi fuerit impossibilis talis comparatio, erit impossibilis vniuersalitas. Sed in natura Angelica impossibilis est comparatio ad plura, ex hypothesi quòd sint impossibilia talia plura: ergo ibi est etiam impossibilis vniuersalitas.

Confirmatur secundò: quia ideò Petrus non potest concipi, vt vniuersalis: quia concipitur sub opposito eius, quod petit vniuersalitas, scilicet sub immultiplicabilitate secundum numerum: sed similiter natura Michaëlis concipitur sub eadem immultiplicabilitate; siquidem ex hypothesi facta cōcipitur, vt tantùm potens descendere ad vnicum indiuiduum, tanquam ad quid adæquans talem naturam: ergo nequit concipi vt vniuersalis.

Secundò probatur: quia licet Angelos apprehendamus ad modum corporum, & per species eorum; non tamen iudicamus esse corpora, nec illis tribuimus aliquid proprium corporum: ergo licet species Angelicas apprehendamus ad modum specierum materialium, quæ sunt vniuersales, & prædicabiles; non ideò illis debemus tribuere easdem intentiones, quas tribuimus istis.

Confirmatur: quia aliàs natura diuina, vt à nobis pro hoc statu concipitur, verè posset denominari vniuersalis, & prædicabilis; consequens est falsum, & contra D. Thom. quęst. 7. de potentia art. 3. ad 1. ergo, &c. Probatur sequela: quia licet essentia diuina in se singularissima sit; tamen ex modo concipiendi nostro apprehenditur, vt quid commune: nec illi, prout sic habet esse in intellectu, repugnat supponere pro pluribus naturis diuinis, si essent. Plura alia argumenta pro hac sententia adducunt, & soluunt Sanchez, & Gallego infrà citandi.

37 Pro solutione difficultatis, primò notandum est, quòd licet in Angelis non sit aliud, à quo sumatur species, & aliud à quo sumatur indiuiduatio; sed eadem entitas simplex per se ipsam constituatur in sua essentia specifica, & simul sit hæc, & indiuidua, vt docent communiter Thomistæ cum D.Tho. 1. p. qu. 13. ar. 9. & q. 50. a. 4. hoc tamen non obest, quin eandem simplicem entitatem vno conceptu consideremus, vt constituit Angelum in sua specie, & habet rationem differentiæ essentialis: & alio conceptu vt indiuiduat, & habet rationem differentiæ numericæ constituentis Angelum in esse indiuidui, & singularis. Ex quo etiam fit posse nos præscindere vnum ab alio, abstraheréque naturam specificam Michaëlis à differentia indiuiduali eiusdē. Quia licet eadem entitas realis sit differentia specifica, & indiuidualis; munera tamen talis entitatis sunt valde diuersa; cum singularitas non sit de essentia alicuius creaturæ.

38 Secundò notandum est, quòd quamuis naturæ Angelicæ, eo quòd sint materiæ expertes, sint in se actu intelligibiles, non solùm quantum ad principia specifica, sed etiā quantum ad principia indiuidualia; quia tamen à nobis cognoscuntur per species corporum, quæ non sunt actu intelligibilia, quousque intellectus agens denudet phantasmata à conditionibus indiuidualibus, vt tetigimus supra d. 3. n. 49. inde est naturas Angelicas non intelligi à nobis, secundum quod in se sunt intelligibiles, & secundum principia indiuidualia earum, sed secundum modum nostrum intelligendi, qui est cognoscere naturam specificam præcisam à conditionibus indiuidualibus. Ex quo tandem fit, quòd diuerso modo cognoscimus de facto Angelos, eisque aliter tribuimus intentiones, ac

cognosceremus, & tribueremus, si perciperemus illos, secundùm quod in se ipsis sunt intelligibiles, aut sicut ipsi se inuicem cognoscunt.

39 Dicendum est ergo naturas angelicas, vt à nobis pro hoc statu concipiuntur, subire intentiones vniuersalis, & prædicabilis, etiam si sint impossibilia plura indiuidua in vnaquaque earum. Si verò secundùm quod in se ipsis sunt, intelligerentur, non fore vniuersales, aut prædicabiles: ac proindè de facto omnem speciem subijcibilem esse prędicabilem.

Vtraque pars conclusionis videtur expressa D. Thomæ, quæstione 13. citata, vbi affirmat omnia nomina significantia naturas specificas esse communicabilia pluribus, siue *re*, *& ratione*, siue *ratione tantùm*: & concludit his verbis: *Formæ, quæ non indiuiduantur per aliud suppositum, sed per se ipsas: quia scilicet sunt formæ subsistentes; si intelligerentur secundùm quod sint in se ipsis, non possent communicari neque re, neque ratione. Sed quia formas simplices non possumus intelligere secundùm quod sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum, ideò imponimus eis nomina concreta, significantia naturam in aliquo supposito. Vndè quantùm pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes*. Idem docet Angelicus Doctor opusc. 42. cap. 5. de spiritualibus creaturis art. 8. ad 4. & alibi sæpè. Et ideò hæc sententia est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Capreol. in 2. d. 3. quæst. 1. ad 2. contra quintam conclusionem Caiet. hîc dub. 3. & qu. 13. citata 1. partis, Raphaël de Ripa qu. 50. sequenti art. 4. Zumel ibidem qu. 1. conclus. 6. Arauxo 3. Metaph. quæst. 4. art. 4. Soncin. Isabel. Masius, & alij, quos referunt, & sequuntur Sanch. lib. 3. quæstione 18. & Gallego controuers. 15. qui addunt esse omnium Discipulorum D. Thom. nec censendum esse Thomistam, qui oppositum senserit.

40 Probatur prima pars conclusionis ratione, quam format Diuus Thomas dicta quæstione 13. Quia intellectus noster intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari: ergo esse in vno supposito singulari, vel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei: ergo seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existens. Omnia sunt verba D. Thom.

Confirmatur, & explicatur ratio ista: quia natura Michaëlis, provt à nobis intelligitur præcisa à sua differentia indiuiduali, non intelligitur determinata ad hoc indiuiduum, sed indifferens, & non appropriata illi: ergo provt sic, est in tali statu, vt si per impossibile haberet plura indiuidua, determinaretur ad vnumquodque eorum per differentiam indiuidualem vniuscuiusque. Ergo ex modo nostro intelligendi natura Michaëlis sic præcisa, potest apprehendi vt vniuersalis, & prędicabilis.

Secundò: quia talis natura abstracta comparatur ab intellectu ad proprium indiuiduum, vt quid indifferens ad suum determinatiuum: ergo ex modo concipiendi nostro, comparatur vt quid superius ad suum inferius; & ex consequenti erit vniuersalis, & prædicabilis. Antecedens est euidens ex dictis. Et prima consequentia patet: nam indifferens inquantùm tale, necessariò concipitur cum maiori latitudine, quàm eius determinatiuum: ergo ex modo concipiendi apprehenditur vt quid superius: ac proinde quando natura Michaëlis

sic præcisa, & indifferens comparatur ad suum indiuiduum, fit formaliter vniuersalis, & prædicabilis.

41 Confirmatur: quia prædicatio, in qua naturam specificam Michaelis prædicamus de suo indiuiduo, verè est prædicatio formalis, & propriè pertinet ad speciem: ergo talis natura specifica, vt à nobis concipitur, verè est vniuersalis, & prædicabilis respectu sui induiudui. Consequentia patet; & probatur antecedens: quia Michael, vt est quædam res singularis à parte rei existens, est verum indiuiduum, quod directè ponitur in prædicamento substantiæ, vt fundamentum aliorum prædicatorum, vt diximus supra numero 5. ergo supra illud apprehendimus gradum aliquem specificum, cui immediatè subjiciatur. Implicat enim dari indiuiduum, quod non contineatur sub aliqua specie infima, vt per se patet. Ergo illud indiuiduum, vt à nobis concipitur, subit intentionem subjicibilis respectu suæ naturæ specificæ. Cum autem relatio mutuò correspondens subjicibilitati indiuidui, sit vniuersalitas, & prædicabilitas speciei, planè sequitur naturam specificam Michaelis, vt à nobis concipitur respectu sui indiuidui, subire etiam intentionem vniuersalis, & prædicabilis.

Secunda pars conclusionis est etiam receptissima inter Thomistas: breuiterque probatur: quia Angelus secundùm se est actu intelligibilis, non solùm quantùm ad naturam specificam, sed quantùm ad differentiam indiuidualem, & ab eodem principio, quo constituitur in esse specifico, constituitur etiam in esse indiuiduali: ergo si intelligeretur secundum quod in se est, non solùm intelligeretur secundum naturam specificam, sed etiam secundùm principium indiuiduale. Ergo simul intelligeretur vt Angelus, & vt hic Angelus: ergo non intelligeretur vt vniuersalis, & prædicabilis. Videantur Sanch. & Gallego, vbi suprà.

42 Ad argumenta respondetur. Ad primum concedendum est naturam Angelicam esse vnam in multis: ad hoc tamen non est necessarium, quandò natura est vniuersalis secundum rationem tantùm, quòd illa multa sint actu existentia, vel actu possibilia, vel actu conficta ab intellectu; sed sufficit quòd ex modo concipiendi nostro, ita comparetur ad proprium indiuiduum, ac si haberet alia plura: quia tunc necessariò concipitur vt superior, cui prout sic, formaliter loquendo, non repugnat multiplicatio. Vt enim benè inquit D. Thom. loco citato de spiritualibus creaturis: *Natura huius Angeli non prohibetur esse in multis, ex eo quod pertinet ad rationem speciei, sed ex eo quod pertinet ad rationem indiuidui.* Itaque non ponimus plura indiuidua ficta, de quibus natura Angelica prædicetur, neque exercemus prædicationem respectu talium indiuiduorum fictorum, vt in obiectione innuitur; sed dicimus naturam illam ex modo concipiendi nostro, taliter comparari ad propriũ indiuiduum, ac si haberet alia plura: quia respectu illius apprehenditur à nobis vt quid superius, & indifferens, & eo ipso est in tali statu, vt si per impossibile darentur plura indiuidua, verè prædicaretur de illis absque aliqua mutatione ipsius naturæ sic à nobis conceptæ.

Ad primam confirmationem similiter respondetur, quòd quando natura est vniuersalis, secundum rem, & rationem simul, tunc vniuersalitas prouenit illi per comparationem, qua natura verè comparatur ad plura indiuidua, siue actu existentia, siue possibilia. Quando verò natura solùm potest esse vniuersalis secundùm rationem tantùm, siue ex modo concipiendi no-

stro, tunc non est necessarium, vt actu comparetur ad plura, sed sufficit ita comparari ad proprium indiuiduum, ac si haberet plura alia, quod est Logicè tantùm esse vniuersalem.

43 Ad secundam confirmationem neganda est minor, loquendo de natura Michaelis, vt à nobis concipitur præcisa à sua singularitate: nam formaliter provt sic, potius concipitur à nobis, vt communicabilis pluribus, seu vt non habens aliquid, quo prohibeatur descendere ad plura indiuidua, vt explicatum est. Alia autem ratio est de Petro, qui provt talis est, concipitur à nobis vt vnus vnitate numerica, ac proindè apprehenditur vt immultiplicabilis secundùm numerum.

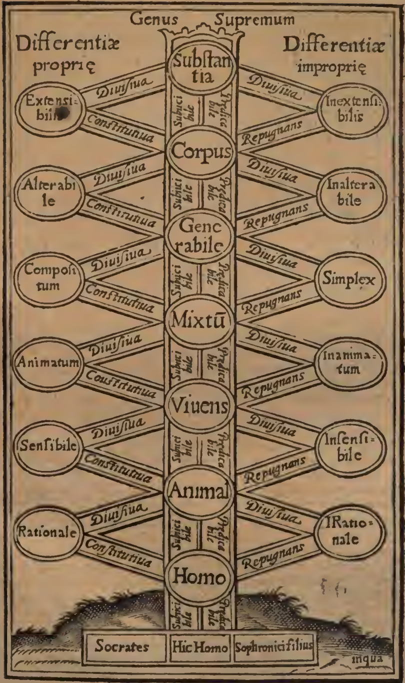
Ad secundùm negatur consequentia, & disparitas est manifesta: nam ex cognitione Angeli ad modum corporis, non sequitur necessariò iudicium, quo iudicemus Angelum esse corpus, aut tribuamus illi aliquid proprium corporum, vt de se patet, cum sint diuersi actus. At verò ex eo, quod naturas angelicas abstrahamus, & comparemus ad eum modum, quo abstrahimus, & comparamus naturas materiales, necessariò sequitur illas fieri vniuersales: quia vniuersalitas resultat in natura per ipsum actum comparationis, vt ex dictis patet.

Ad confirmationem respondetur, quòd licet hoc nomen *Deus*, vt à nobis apprehenditur, sit communicabile multis secundùm rationem, vt inquit D. Thom. citata quæst. 13. art. 9. & propterea ex parte modi concipiendi nostri sit terminus communis, vt frequenter docent Thomistæ ibidem: adhuc tamen natura diuina non potest subire intentionem speciei, nec vniuersalis, aut prædicabilis. Tum quia vt latè probat Sanctus Doctor loco citato in argumento, & 1. p. q. 3. art. 5. cum Deus sit ipsum suum esse, & actus immixtus potentiæ, nullum in eo est fundamentum ad formandum gradum genericum, aut specificum: quod tamē verè reperitur in Angelis, vt patet ex ijs, quæ diximus disput. præcedenti, nu. 73. Tum etiam quia sola natura diuina est essentialissimè singularis, ac proindè illi soli repugnat fieri vniuersalem, aut prædicabilem.

QVÆSTIO V.

QVOMODO ORDINANDA SIT arbor prædicamenti substantiæ.

44 VT doctrinam in hoc, & præcedenti cap. traditam de generibus, & speciebus magis explicaret Porphyr. adduxit exemplum in prædicamento substantiæ ordinans arborem eius: propter quod non enumerauit omnia genera, sed ea tantùm, quæ notiora erant; hoc enim suo instituto satis erat, maximè cum hîc non sit proprius locus examinandi omnes diuisiones huius prædicamenti, sed cap. de substantia. Cæterùm, quia vsu communi iam introductum est, vt in præsenti explicetur coordinatio eius: (quæ sumpta denominatione ab arboribus, arbor prædicamentalis appellatur) neque iterum de illa agendum nobis est; ideò integram arborem cum omnibus suis generibus proponendam, & explicandam esse duximus, sicut cernitur in sequenti figura.

Genus Supremum
Differentiæ propriè
Differentiæ impropriè
Substantia
Extensibilis
Inextensibilis
Corpus
Alterabile
Inalterabile
Generabile
Compositum
Simplex
Mixtū
Animatum
Inanimatum
Viuens
Sensibile
Insensibile
Animal
Rationale
IRationale
Homo
Diuisiua
Constitutiua
Repugnans
Subiicibile
Prædicabile
Socrates
Hic Homo
Sophronici filius

45 In qua tria circulorum genera continentur. Alij ponuntur ad latus dextrum, vbi collocantur propriæ, & positiuæ differentiæ, quæ simul diuidunt gradum superiorem, & constituunt inferiorem. Alij ad latus sinistrum, vbi collocantur differentiæ impropriæ, & negatiuæ, quas ponimus loco aliarum specierum illius generis. Alij tandem collocantur in recta linea, seu in medio arboris, vbi ponuntur genera, & species: nam de indiuiduo iam diximus non esse partem quasi intrinsecam prędicamenti, sed fundamẽtum, cui cætera innituntur.

In horum igitur supremo circulo collocatur *substantia*, quæ est supremum genus, seu generalissimum: quia supra se non habet aliud genus, propter quod etiam non potest propriè definiri. Similiter in circulo vltimo ponitur *homo*, qui est species infima: quia sub se non habet alias species. In circulis verò intermedijs collocantur ea, quæ respectu superiorum sunt species, & respectu inferiorum genera. Hæc autem omnia inter generalissimum, & speciem infimam collocata, licet indistinctè, & præcipuè ab antiquis, appellentur species, vel genera subalterna: quia vicissim modò sunt species, modò genera: iam tamen vsu receptum est, genus vltimum, quod scilicet immediatè diuiditur in species atomas, appellari genus infimum: quia sub se non continet alia genera.

46 Nota tamen: ideò in penultimo circulo positum esse *animal*, pro genere infimo: quia saltim respectu hominis nullum aliud datur immediatius genus. An autem etiam respectu cæterorum animalium sit genus immediatum; & consequenter an animal verè sit genus infimum, sub lite est: quibusdam id affirmantibus cum Sot. hîc qu. vnica ad 3. quem non pauci sequuntur: alijs verò id negantibus, quibus planè fauet Arist. 7. Metaph. tex. 28. vbi expressè docet inter asinum, & animal esse aliud genus innominatum. Quo loco D. Tho. lect. 7. id ipsum affirmat dicens: *Est enim aliquod proximum genus, quod non est nominatum, commune equo, & asino*. Propter quod etiam Bañez 1. p. qu. 72. artic. vnico ad 2. & alij Thomistæ hanc sententiam probant. De quo videri potest Sanch. lib. 3. qu. 12.

47 Cætera, quæ hîc addi possent, videlicet quæ ponantur in recta linea prędicamenti; quæ verò non: & cur differentias ad latus collocemus: & an substantia sit primum genus, vel potius corpus: aliaque huiusmodi, propriam sedem habent in antepraedicamentis, & cap. de substantia. Quia tamen in hac arbore duo genera addidimus, quæ nec posuit Porphyrius, nec ponunt communiter Auctores, oportet sufficientiam harum diuisionum, & necessitatem ponendi dicta genera, auctoritate, & ratione firmare.

Quantum ad auctoritatem, licet Doctores communiter non addant alia genera, nec constituant alias diuisiones præter eas, quas Porph. attulit, propter rationem supra dictam, quod etiam obseruauit D. Tho. opusc. 48. tract. 2. c. 3. collocans in arbore ea tantùm genera, quæ Porph. collocauit. Tamen idẽ Angelic. Doct. op. 42. vbi ex professo inuestigat omnia genera prædicamenti substãtiæ, adducit omnes diuisiones, quas in arbore posuim⁹. ¶ Primam quidem, qua *substantia* diuiditur in corpoream, & incorpoream, siue in materialem, & immaterialem, seu extensibilem, & inextensibilem (quæ omnia idem sunt) adducit cap. 4. 5. 6. & 7. ¶ Secundam verò, qua *corpus* diuiditur in inalterabile, & alterabile, siue in incorruptibile, & corruptibile, seu in cœleste, & sublunare

(quæ

(quæ etiam idem sunt) tradit cap. 14. ¶ Tandem tertiam, qua *generabile* diuiditur per compositum, & simplex, & quartam qua *mixtum* diuiditur per animatum, & inanimatum; & duas alias, scilicet *viuentis*, per sensibile, & insensibile; & *animalis*, per rationale, & irrationale explicat, & latè probat cap. 18. Videatur ibi.

48 Ratione etiam idem facilè demonstratur à posteriori. Quod vt fiat, meminisse oportet id, quod supra disputat. 5. num. 25. dicebamus, scilicet omnia accidentia, seu operationes attribui alicui gradui substantiæ, cui adæquatè, & conuertibiliter conueniunt. (Omittimus nunc, quæ eorum sunt propriæ passiones, quæ verò non: de quo infra disput. 9. Vnde ex diuersis operationibus, seu accidentibus, quorum vnum, neque profluit ab alio, neque conuertitur cum illo, optimè colliguntur diuersi gradus, seu genera prædicamenti substantiæ. Qua ratione D. Thom. cap. 18. citato probat, genus *animalis* esse distinctũ à genere superiori *viuentis*, adderéque illi perfectionem positiuam: quia scilicet *in animali* (verba sunt D. Thom.) *super operationes vegetabiles, quæ sunt generare, nutriri, & augmentari, reperitur actio quadam superaddita, scilicet sentire.*

Iuxta quam doctrinam sic facilè colligemus gradus, seu genera prædicamenti substantiæ: quia in *Petro* reperiuntur intellectus, & voluntas; quæ tamen non conueniunt illi formaliter, quatenus Petrus est, aliàs non reperirentur in alijs hominibus. Neque conueniunt illi, quia est substantia, corpus, generabile, mixtum, viuens, aut animal: aliàs omnes substantiæ, vel corpora, &c. aut omnia animalia haberent intellectum, & voluntatem, quod patet esse falsum. Ergo conueniunt Petro; quia est homo, & per consequens immediatè supra indiuiduum collocandus est *homo*, tanquam species infima huius prædicamenti.

Item potentiæ sensitiuæ conueniunt eidem Petro, & non quatenus homo; aliàs solis hominibus conuenirent: nec quatenus viuens, aut ratione alicuius gradus superioris: quia non reperiuntur in plantis: ergo quatenus animal, ac proinde gradus *animalis* collocandus erit immediatè supra hominẽ.

49 Similiter potentiæ vegetatiuæ conueniunt eidem Petro, & non quatenus homo, aut animal: aliàs solis hominibus, aut animalibus conuenirent; neque quatenus mixtum, aut ratione alicuius gradus superioris; siquidem nõ reperiuntur in lapidibus aut metallis: ergo quatenus viuens; & ex consequenti, gradus *viuentis* collocandus erit supra animal.

Item, qualitates secundæ reperiuntur in eodem Petro; quæ tamen non conueniunt illi, quatenus homo, animal, aut viuens; siquidem reperiuntur etiam in rebus non viuentibus, nec quatenus generabile, aut ratione alicuius gradus superioris; siquidem non inueniuntur in elementis, quæ si pura sint, non habent colorem, aut saporem, &c. ergo conueniunt illi quatenus mixtum; & consequenter gradus *mixti*, collocandus est supra viuens.

Præterea, in Petro reperitur potentia generatiua communiter dicta, seu productiua similis in specie: quæ tamen non conuenit illi quatenus homo animal, viuens, aut mixtum; siquidem reperitur etiam in elemẽtis; neque quatenus corpus, aut substantia: quia nec Angeli, aut corpora cœlestia habent similem potentiam: ergo conuenit illi quatenus generabile; ac proinde gradus *generabilis* collocandus est sup. mixtum.

Item quantitas, motus, tempus,

& alia huiusmodi, conueniunt Petro, non quatenus homo, animal, viuens, mixtum, aut generabile: quia etiam reperiuntur in cœlo; neque quatenus substantia: quia non inueniuntur in Angelis: ergo conueniunt illi quatenus corpus; & per consequens gradus *corporis* collocandus est supra generabile.

Tandem, Petro conuenit subsistere in se, & substare accidentibus; non tamen quatenus homo, animal, viuēs, mixtum, generabile, aut corpus: quia etiam reperiuntur in Angelis, neque quatenus ens: quia non conueniunt accidentibus: ergo quatenus substantia; & ex consequenti gradus *substantiæ* collocandus est supra corpus. Ens autem non potest esse genus, vt ostendemus in antepraedicamentis: ergo substantia est genus supremum in summo prædicamenti vertice collocandum. Ex quo tandem fit constituenda necessariò esse omnia genera à nobis assignata. Quod autem non supersint alia, ex eo probatur: quia nullum datur accidens, quod ad aliquem ex istis gradibus, modo explicato, non reducatur: ergo in arbore à nobis statuta nullum genus desideratur, nullum redundat.

QVÆSTIO VI.

DE NATVRA INdiuidui.

50 DVas indiuidui definitiones adducit Porphyrius in hoc cap. vt vidimus ibi, quarum explicationem in hunc locum remissimus. Ante omnia tamen aduertendum est Porph. non definisse indiuiduum, quatenus est subjicibile respectu speciei: quia ex definitione speciei subjicibilis colligi facilè poterat indiuiduum sic sumptum esse; *quod ponitur sub specie*, vel *de quo species prædicatur*. Vnde dictæ definitiones procedunt de indiuiduo secundùm se, & non formaliter vt respicit speciem.

Secundò, pro earum intelligentia notandum est, in indiuiduo duo inueniri, nempe naturam specificam, in qua conuenit cum alijs; & differentiam indiuidualem, per quam talis natura redditur alteri communicabilis, propriaque huius, & non alterius. Sicut ergo ex natura specifica, præcisa differentia indiuiduali, sumit intellectus fundamentum, vt attribuat illi vniuersalitatem, eamque apprehendat vt prædicabilem de pluribus: quia vt sic præcisa, non est cuiquam illorum appropriata: ita ab eadem natura specifica, quandò consideratur appropriata, & particularizata sumit intellectus fundamentum, vt attribuat illi intentionem particularis, & indiuidui; eamque apprehendat vt prædicabilem de vno tantùm, id est de se ipso.

51 Tertiò nota hinc fieri, quòd sicut natura specifica potest significari dupliciter, videlicet nominibus primæ intentionis, vt sunt, *homo, leo, equus*, &c. & nominibus secundæ intentionis, qualia sunt, *species, vniuersale, subjicibile*, &c. ita etiam natura particularis, & indiuidua potest dupliciter significari, nempè nominibus primæ intentionis, vt sunt, *persona, hypostasis, prima substantia, Petrus, hic homo*, & similia; & nominibus secundæ intentionis, vt sunt hæc, *indiuiduum, singulare, particulare, &* *suppositum*. (Sic enim sumitur nomen istud iuxta propriam, & primæuam eius significationem, vt docet Diuus Thomas 1. parte quæst. 29. articul. 2. & in 1. distinct. 26. quæst. 1. articulo 1. ad 3.) Iuxta hunc ergo duplicem modum, quo natura singularis significatur, (de quo videri potest Sanctus Doctor quæst. 9. de potentia articulo 2. ad secundum) correspondent duæ defini-

tiones Porphyrij, vt communiter explicant eius Interpretes. Prima enim, scilicet *Indiuiduum est, quod de vno tantum prædicatur*, conuenit indiuiduo secundò intentionaliter sumpto; secunda verò, videlicet, *Cuius collectio proprietatum sic est in vno, vt numquam in alio fiat*, conuenit indiuiduo primò intentionaliter; quamuis congruè etiam explicari posset secundò intentionaliter. De quo videri potest Sanchez lib. 3. quæst. 19. conclusione 4.

Quartò circa hanc primam definitionem nota, eodem modo, quo in definitionibus prædicabilium diximus supra disp. 5. num. 44. definitum esse secundam intentionem in concreto significatam; ita vt ipsa secunda intentio sit res, quæ definitur; natura vero sit id, pro quo supponit, & in quo exercetur definitio; sic etiam philosophandum esse in hac definitione indiuidui. Itaque definitum erit secunda intentio, à qua res denominatur indiuidua, & singularis: naturæ verò particulares erunt id, pro quo supponit, & in quo exercetur definitio, absque eo quod detur aliquid reale vniuocum illis commune, vt de natura generica diximus disputatione citata numero 54.

52 Hanc ergo secundam intentionem indiuidui in concreto significatam definiuit per negationem Arist. 1. Perihier. cap. 5. dicens: *Singulare est id, quod non est prædicabile de multis.* Quod ipsum explicuit positiuè Porphyr. dicendo: *Indiuiduum est, quod de vno tantùm prædicatur.* Et vtraque definitio facit hunc sensum; indiuiduum est natura quædam, quæ ad se ipsam, & non ad plura refertur, & de se ipsa, & non de pluribus prædicatur. Hoc magis constabit reducendo hanc definitionem (sicut in alijs præstitimus) ad definitionem eiusdem intentionis in abstracto significatæ, quæ sic potest formari: *Secunda intentio constitutiua indiuidui est relatio rationis natura, quæ tantùm potest respicere se ipsam relatione prædicabilitatis, seu quæ nulla habet inferiora, de quibus sit prædicabilis.* Cum enim indiuiduum in serie prædicabilium sit fundamentum, cui cætera innituntur, & de quo prædicantur; consequens est, vt ipsum de nullo alio possit prædicari, nisi tantùm de se ipso; ac proinde ipsum non est prædicabile prædicatione doctrinali, seu artificiali, vt loquitur Caiet. sed tantùm identica, & naturali.

53 Contra hanc definitionem sic explicatam plura solent obijci argumenta, quæ ex dictis facilè soluuntur. Videri possunt (si placet) Mas. hîc sect. 2. quæstione 1. & 2. Sanch. lib. 3. quæst. 19. & alij. Hoc vnum quod difficilius est, sufficiat in præsenti. Quia indiuiduum verè prædicatur de pluribus: ergo falsum est, quòd de vno tantùm prædicetur. Probatur antecedens: quia hæ sunt veræ prædicationes, *Petrus est indiuiduum, Paulus est indiuiduum.* Similiter istæ, *hoc indiuiduum est indiuiduum, & hoc indiuiduum est indiuiduum:* ergo indiuiduum verè prædicatur de pluribus.

Respondetur in his prædicationibus tantùm prædicari secundam intentionem, quæ est omnibus communis, & quid vniuersale, non verò naturam particularem: & propterea prædicationes adductæ, non sunt prædicationes indiuidui; sed primæ pertinent ad quintum prædicabile; secundæ verò ad secundum. Sicut à simili cernitur in genere: nam ista prædicatio, *homo est animal*, est propria generis; si verò dicas: *animal est genus*, est prædicatio accidentis; si autem dicas: *hoc genus est genus*, est prædicatio speciei. Eodem ergo modo hæc prædicatio; *Petrus est*

Petrus, est propria prædicatio indiuidui; si verò dicas: *Petrus est indiuiduum*, est prædicatio quinti prædicabilis: si autem dicas: *hoc indiuiduum est indiuiduum*, est prædicatio speciei. Nec inconuenit id, quod essentialiter est indiuiduum, esse denominatiuè speciem, vel accidens; sicut de genere explicuimus supra disp. 4. num. 61.

54 Quintò, circa secundam definitionem notandum est, nomen significans indiuiduum primò intentionaliter sumptum, si illud significet determinatè, id est, si in sua significatione includat determinatum indiuiduationis principium, vt *Socrates*, *Plato*, & huiusmodi, verè definiri non posse; sicut neque etiam potest esse subiectum scientiæ, vt communiter docent Dialectici. Et propterea D. Thom. 1. p. qu. 29. art. 2. ad tertium dixit: *Essentia est id, quod significatur per definitionem: definitio autem complectitur principia speciei; non autem principia indiuidualia.* Vnde quoties indiuiduum primò intentionaliter sumptum definitur, debet esse sub aliqua ratione communi, vt de indiuiduo vago diximus supra disputat. 4. numer. 51. Quæ doctrina est expressa Angelici Doctoris quæst. 9. de potentia artic. 2. ad primum asserentis: *Sicut nomen, quod significat naturam, est commune, & definibile, vt homo, & animal: ita nomen, quod significat naturam cum tali modo existendi; vt hypostasis, vel persona. Illud verò nomen, quod in sua significatione includit determinatum indiuiduationis principium, non est commune, nec definibile, vt Socrates, & Plato.*

55 In hac ergo definitione Porphyr. non definitur natura, cum hoc, aut illo determinato modo essendi, vt significatur nomine *Socratis*, aut *Platonis*, sed natura cum particulari modo essendi, vt abstrahit ab hoc, vel illo. Sic enim sumptum indiuiduum primò intentionaliter, habet sufficientem communitatem, vt possit definiri. Et hoc modo definitur prima substantia ab Aristot. in prædicamentis, vt ibi videbimus. Hoc etiam modo definitur persona à Boëtio, quòd sit rationalis naturæ indiuidua substantia.

Denique notandum est collectionem illam proprietatum, quæ ita est in vno indiuiduo, vt in altero reperiri non possit, explicari à Dialecticis his versibus.

¶ *Forma, figura, locus, tempus, cum nomine, sanguis,*
¶ *Patria, sunt septem, quæ non habet vnus, & alter.*

Per *formam* intelligitur singularis complexio. *Figura* verò significat partium proportionem, & delineamenta. *Locus*, eam partem terræ, vrbis, vel domus, vbi quis natus est. *Tempus* verò, ipsius generationis momentum; quò etiam spectat propria constellatio, seu syderum aspectus, sub quo natus est. *Nomen*, quod cuique imponitur. *Sanguis*, prosapiam. Et tandem *Patria* prouinciam significat. Quæ omnia simul sumpta non possunt duobus conuenire, vt de se patet. Hæc autem definitio, vt benè notat Sot. solùm conuenit indiuiduis substantiæ. Nam hæc intendebat Porphyr. præcipuè definire.

CAPVT TERTIVM, DE DIFFERENTIA.

SVMMA TEXTVS.

1 CAPVT hoc duas continet partes. In prima enumerat Porphyr. quinque diuisiones differentiæ: in secunda totidem assignat definitiones. ¶ Prima diuisio est, differentia alia est communis, vt sedere, & currere: alia propria, vt ceruleus oculorum color, aut risibile: alia proprissima, per quam scilicet res constituitur in sua essentia, & distinguitur essentialiter ab alijs, vt rationale in homine. ¶ Secunda diuisio. Differentia alia facit diuersum per accidens, vt communis, & propria: alia diuersum per se, vt proprissima. Vel clarius secundum Perionij translationem, alia facit *diuersum, & varium*, vt communis, & propria: alia facit *omnino aliud*, vt proprissima. Tertia diuisio. Differentia, alia separabilis, vt moueri, & quiescere: alia inseparabilis, vt aquilinum, & simum, rationale, & irrationale. ¶ Differentia inseparabilis rursus diuiditur (& est quarta diuisio) alia est per se, vt rationale, & disciplinabile: & hæc est de substantia rei, neque suscipit magis, aut minus: alia per accidens, vt aquilinum, & simum: & hæc solum facit diuersum, potestque suscipere magis, & minus. ¶ Tandem differentia per se subdiuiditur quinta, & vltima diuisione: nam alia est diuisiua generis, vt rationale, & irrationale respectu hominis: alia constitutiua speciei, vt sensibile respectu animalis, & rationale respectu hominis.

2 In secunda parte definit differentiam, quinque definitionibus. ¶ Prima est: *Differentia est id, quo species excedit genus*. Contra quam mouet argumentum: nam vel genus continet differentias, vel non: si primum, ergo iam species per differentiam non excedit genus, imò eadem res contrarias formas habebit; si secundum: vnde ergo species differentiam habet? nam ex nihilo nihil fit. ¶ Et respondet, genus continere in potentia omnes differentias; actu verò nullam, & sic neque fieri ex nihilo, sed ex potentia generis, neque dari actu duo contraria in eadem re. Quia verò species continet actu differentiam, quam genus tantum continet in potentia; inde est quòd actu species per differentiam, excedat genus. ¶ Secunda definitio est: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid*. ¶ Tertia est: *Differentia est id, quod ea, quæ sunt sub eodem genere, separat*. ¶ Quarta est: *Differentia est id, quo singula differunt*. Quinta, & vltima definitio, quam tradit Porphyr. exactiùs (vt ipse inquit) pertractans ea, quæ ad differentiam pertinent, est: *Differentia est, qua ita singula differunt, vt pertineat ad substantiam, & rationem, sitque pars rei, cuius est differentia.*

NOTATIONES, ET DVBIA circa litteram capitis.

3 PLVRA Ex his, quæ Porphyr. docet in hoc ca. sumpsit ex Aristot. nam vltima diuisio differentiæ traditur 2. Poster. cap. 14. & 1. Topic. cap. 7. & lib. 6. cap. 3. Similiter, quòd genus contineat differentias in potentia, præter locum supra disput. 5. num. 70. adductum, docet etiam 4. Topicor. cap. 2. & 7. Metaphysic. cap. 12. Præterea differentias prædicari in qualequid, habetur 4. Topicor. c. 2. & alibi sæpè. Et tandem quòd differentiæ proprissimæ, seu essentiales non suscipiant magis, & minus docet Arist. 6. Topic. c. 3.

Iam verò circa has diuisiones, & definitiones multa solent in præsenti dubitari, quæ vel constant ex dictis circa alia prædicabilia, vel sunt parui ponderis, & ideò illa breuiter in his notationibus explicabimus.

Primò ergo notandum est, quòd *differre*, seu *differentia*, si vim nominis, vt in præsenti sumitur, attendamus, significat distantiam, distinctionem, seu diuersitatem inter aliqua. Sumitur autem dupliciter, vt ex doctrina Arist. 5. Metaph. tex. 15. docet, & probat D. Thom. ibidem lect. 12. & 1. p. q. 3. artic. 8. ad 3. lib. 1. contra gentes c. 17. & alibi sæpè. Primò enim sumitur latè, & impropriè pro quacumque diuersitate, aut distinctione aliquorum, ad quod non requiritur, vt in aliquo vno conueniãt. Quo sensu prædicamenta, ipsásque differẽtias dicimus inter se differre; cũ tamẽ sint primò diuersa, vt infra cõstabit. ¶ Secũdò sumitur propriè, pro diuersitate eorũ, quæ in aliquo vno cõueniũt, seu prout importat ea, quæ non se ipsis, sed aliquo alio inter se diferũt. Vnde etiã nomẽ *differẽtia* applicatũ est ad significandũ principium huius distinctionis, seu gradum illum, per quem vnum differt ab alio; & sic sumitur in præsenti.

4 Secundò circa primã diuisionẽ notandũ est non dici aliquid differẽtiã cõmunẽ, quia actu inueniatur in vtroque extremo, scilicet in re quã distinguit, & in re à qua distinguit; hoc enim est manifesta implicatio: siquidẽ *sessio* non distinguit sedẽtẽ ab alio, vel à se ipso sedẽte, sed ab alio, vel à se ipso nõ sedẽte. Dicitur ergo differẽtia communis: quia est accidẽs neutri extremorũ propriũ, & vicissim potest vtrique accidere: sicut ecõtrà, nõ dicitur aliquid differẽtia propria, aut proprissima, præcisè quia nõ inuenitur in altero extremo, respectu cuius exercet rationẽ differẽtiæ; sed quia cũ vna sit propria passio, & altera cõstitutiuum essẽtiale; sic inueniũtur in vno extremo, vt nõ possint esse in altero, respectu cui' exercẽt rationẽ differẽtię. Qualis autẽ sit ista diuisio, explicabitur in disputatione.

5 Tertiò circa secundã diuisionẽ notandũ est non esse subdiuisionem præcedentis, imo neque nouã diuisionẽ: nam differentia cõmunis, & propria coincidunt cum differentia per accidens; seu quæ facit diuersum, & varium; differẽtia verò proprissima coincidit cũ differentia per se, seu quæ facit aliud. Vt autẽ hi termini cõprehendãtur, obseruandũ est, quòd relatiuũ *aliud*, si sumatur substantiuè, & in neutro genere, potest dupliciter accipi, vt colligitur ex D. Th. primò vt significat diuersitatẽ in essentia formalẽ; & secundò, vt significat diuersitatẽ in essentia materialẽ. Primã ac-

ceptionem innuit 1.p.q.31.art.2.ad 4.estque certissima: nam homo proprissimè est aliud ab equo: secundam verò tradit in secundo dist. 21. quæst. 1. art.1. dicens non omne, quod est aliud à Socrate, esse aliud ab homine: quia scilicet, Petrus est aliud à Socrate, & tamē non est aliud ab homine. Et quia in essentia diuina, neutra diuersitas repetitur; ideo neutro modo filius dicitur *aliud* à patre. Potest tamen adiectiuè dici *aliud suppositum*, vel *alius*, aut *alter*, quia sic solùm significatur diuersitas suppositi, seu personæ.

Quamuis autem ly *aliud*, vtramque acceptionē admittat, & vtroque modo sumatur ab Arist. 2. Physic. Porphyrius tamen, & Dialectici in hac diuisione sumunt ly, *aliud* in prima acceptione tantùm, & sensus est, quòd differentia proprissima facit diuersitatem formalē. Cū enim sit constitutiua essentiæ, distinguit eam essentialiter ab omnibus alijs, quod non habent differentia cōmunis, & propria, quę cum sint extra essentiā, tantùm distingunt accidētaliter rem, cuius sunt differentiæ. Et hoc significauit Porph. dicens has differentias facere diuersum, ac variū, seu *alteratū* vt vertit Boec. quæ nomina tantùm significant diuersitatem accidentalē. Videatur Sanch. lib.3.q.20.

Addit etiam Porph. circa hanc diuisionem, quòd differentia faciens aliud dicitur specifica, differentia verò faciens diuersum, seu varium simpliciter appellatur differentia. Quod non ob aliquam dignitatem, aut perfectionem huius differentiæ dictum est, sed potiùs ob eius ignobilitatem, & imperfectionem, vt ex B. Alb. notant bene Sot. & Mas. hîc, eo sensu, quo bruta absolutè, & sine addito solemus appellare animalia, & generaliter nomen generis, sine alio addito solet tribui speciei imperfectiori.

6 Circa tertiam, & quartam diuisionem, nihil se offert notandum: nam fere coincidunt cum præcedentibus. Circa vltimam verò notat benè Sot. hîc, posse dupliciter intelligi. Primò, ita vt membra eius indicent diuersas differentias, & sit sensus, quòd eiusdem generis alia est differentia constitutiua, & alia diuisiua; animal enim constituitur per sensibile, & diuiditur per rationale, & irrationale, & idem est de alijs generibus. ¶ Secundò membra illa diuidentia possunt indicare diuersas rationes formales eiusdem differentiæ; ita vt sit sensus, eandem differentiam verbi gratia rationale, secundùm vnam rationem formalem esse constitutiuam speciei, scilicet hominis, & secundùm aliam esse diuisiuam generis, scilicet animalis, & vterque sensus verus est, & vtriusque exempla subiungit Porph. licet hîc secundus sit magis ad rem, & intentum eius.

7 Tandem DVBITABIS: an sit verum id, quod Porph. addit scilicet differentias per se, seu proprissimas non suscipere magis, & minus. ¶ Dubium hoc propriam sedem habet cap. de substantia, breuiter tamen cum communi sententia respondetur affirmatiuè, quæ est expressa sententia Arist. 8. Metaph. tex.10. vbi rerum essentias comparans numeris ait: *Quemadmodum de numero, ablato, vel addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur: ita neque definitio, neque ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo, vel addito.* Idem docent Caiet. Iabel. Sot. & alij, quos refert, & sequitur Rub. hîc q.3.

Fundamentum est: quia essentiæ consistunt in indiuisibili, iuxta commune Metaphysicorum axioma, cuius rationem reddit optimè D. Thom. 1. 2. quæst. 52. artic. 1. nam illud secundùm quod aliquid sortitur speciē, seu à quo accipit specificationem, oportet esse

fixum, & stans, & quasi indiuisibile, vt ita res specificata habeat determinatam, & certam essentiam; cuius manifestum signum est, quòd prædicata essentialia non dicuntur de speciebus secundùm magis, & minus. Cum ergo differentiæ essentiales sint constitutiuæ rerum in propria essentia, & gradu certo entis, planum fit consistere in indiuisibili, ac proinde non suscipere magis, & minus.

DISPVTATIO SEPTIMA, De differentia, tertio prædicabili.

QVIA De vniuersali, quod est genus respectu differentiæ, satis egimus in præcedentibus: ideo vt hoc tertium prædicabile comprehenderemus, iuxta methodum supra disp. 5. num. 56. præscriptam, solum restabat in hac disp. cognoscere quid sit natura constitutiua seu contractiua, vnde sumitur essentialis eius differentia, quod ostendunt quæstiones, quas de differentia, primò intentionaliter sumpta postea instituemus. Sed quia ex vna parte, prima illa diuisio differentiæ à Porphy. tradita, habet specialem difficultatem: ex alia verò, quamuis de differentia constet esse vniuersale, non tamen constat respectu cuius habeat istam vniuersalitatem: an scilicet respectu speciei; vel respectu indiuiduorum: ideo vtramque istam quæstionem oportuit alijs præmittere.

QVÆSTIO PRIMA.

QVALIS SIT PRIMA DIVISIO DIFFERENTIÆ, vbi etiam de definitionibus eius.

8 SVPPONENDVM est ante omnia, diuisionem istam differētiæ in communem, propriā, & proprissimam esse adæquatam, vt docent communiter Dialectici. Quamuis de hoc aliqui dubitauerint, quorum meminit Sanch. lib. 3. Logicæ q. 23. Probat autem eius sufficientiam Mas. hîc sect. 1. q. 2. perfacili argumento: quia quidquid verè differt ab alio, vel differt secundum essentiam, vel secundum accidentia: si primum, erit differentia proprissima seu essentialis; si secundum, vel est accidens proprium, & sic erit differentia propria, vel est accidens commune, & sic erit differentia communis: ergo prædicta diuisio est adæquata. Videatur noster Did. à Iesu hîc q. 3.

Est tamen contra hoc vulgare argumentum sumptum ex differentia indiuiduali, quæ quidem verè est differentia, vt patet: & tamen non est proprissima; cum non faciat differre essentialiter: neque est propria, aut communis; siquidem Petrus, & Paulus inter se, non accidentaliter tantum, sed substantialiter distinguntur.

Respondetur

Respondetur tamen, omissis alijs solutionibus, in prædicta diuisione solum diuidi differentiam, quæ aliquo modo potest pertinere ad hoc prædicabile, quæ scilicet potest subire intentionem vniuersalis, & prędicabilis: quod non habet differētia indiuidualis vt patet. Et ideò propriè, & per se, neq; continetur sub diuiso, neque sub aliquo membrorum diuidentium. Potest tamen aliquo modo reduci ad differentiam proprissimam ex ea parte, qua facit differre substantialiter, & sumitur radicaliter ab vna parte substantiæ, in quo assimilatur differentiæ proprissimæ. Licet, ex qua parte sumitur etiam à quantitate iuxta doctrinam D. Thom. in 1. dist. 26. qu. 2. art. 2. & 4. dist. 12. qu. 1. art. 1. Quæstiunc. 3. ad 3. & alibi sæpè, interdum talis differentia appellatur accidentalis: & prout sic reducitur quodammodo ad communem: quia quantitas est accidens commune, vt disp. 9. ostendemus.

9 Hoc supposito, pro explicatione quæstionis notandum est quadrupliciter posse fieri comparationem inter diuisum, & membra diuidentia huius diuisionis. *Primò*, si tam diuisum, quàm membra diuidentia sumantur primò intentionaliter pro naturis denominatis. *Secundò*, si diuisum sumatur pro natura denominata, & membra diuidētia pro secundis intētionibus. *Tertiò*, econtrà. Et tandem *quartò*, si tam diuisum, quàm membra diuidentia sumantur, secundò intentionaliter.

Primo modo certum est diuisionem non posse esse vniuocam, sed analogam: siquidem naturæ istæ denominatæ diuagantur per omnia prædicamenta. Secundo etiam, & tertio modo, certum est diuisiones esse subiecti in accidentia, & accidentis in subiecta. Neque de hoc est difficultas inter Doctores. Quorum tamen quidam inquirunt; an ex aliquo ex his modis sumpserit Porphyr. istam diuisionem. Quibus respondendum est probabiliter posse explicari hoc tertio modo. Sed multò probabilius est tam diuisum, quàm membra diuidentia sumpsisse vltimo modo, scilicet secundò intentionaliter: tum quia sic explicant communiter Doctores hanc diuisionem: tum etiam quia nomen *differentia*, vt in præsenti sumitur, est terminus secundæ intentionis, sicut genus, species, & alia: tum denique quia sic diuisio ista propriè, & per se pertinet ad Logicam, tam ex parte diuisi, quàm ex parte membrorum diuidentium. Et ita sensus diuisionis erit: secunda intentio differentiæ alia est, quæ facit differre communiter, alia propriè, & alia proprissimè. In quo sensu dubitatur à Dialecticis, qualis sit ista diuisio.

10 Relicta sententia eorum, qui dixerunt diuisionem esse purè æquiuocam, quam satis constat esse falsam. Oña hic quæst. 1. artic. 2. Cabero tract. 3. disput. 4. dub. 2. & alij Moderni per oppositum contendunt diuisionem esse vniuocam, & generis in species.

¶ Quorum fundamentum est: quia non obstante, quòd ex quinque intentionibus prædicabilium, tres priores sint rationes prædicandi essentialiter, & aliæ duæ prędicandi accidentaliter, adhuc vniuersalitas est quid vniuocum, & verum genus respectu omnium: ergo etiamsi ex intentionibus harum differentiarum, altera faciat differre communiter, alia propriè, & alia proprissimè: adhuc secunda intentio differentiæ erit vniuoca, & genus respectu illarum. Probatur consequentia: quia ideò conuenientia illarum quinque intentionum est vniuoca: quia omnibus verè, & simpliciter conuenit esse rationes prædicandi de pluribus: neque id habet vna per habitudinem, aut de-

pendentiam ab alia, vt suprà disput. 4. num. 58. dicebamus. Sed eodem modo conuenit istis intentionibus esse rationes differendi; siquidem etiamsi non daretur differentia proprissima, adhuc aliæ essent differentiæ: ergo, &c.

11 Confirmatur primò; quia quamuis accidens dependeat à substantia, & ideò substantiæ, & accidenti physicè loquendo nihil detur commune vniuocum: hoc tamen non tollit, quominus ęqualiter denominentur à secunda intentione generis, & vniuocè in illa conueniant. Ergo quamuis differentia communis, & propria physicè loquendo, aliquo modo dependeant à proprissima, & prout sic non conueniant vniuocè cum illa; adhuc secunda intentio differentiæ potest esse illis vniuocè communis.

Confirmatur secundò: quia quando intellectus comparat albedinem, aut risibilitatem Petro, & Paulo vt id, per quod distinguntur ab Ethiope, & equo: verè tribuit illis naturis intentiones vniuersalium. Sed tales intentiones propriè, & simpliciter non pertinent ad primum, & secundum prædicabile, vt patet: neque etiam ad quartum, & quintum; siquidem per talem actum non cognoscitur risibilitas, vt quid profluens ab essentia: neque albedo vt quid contingens: in quo consistunt propriæ rationes quarti, & quinti prædicabilis. Ergo tales intētiones propriè, & simpliciter pertinent ad tertium prædicabile. Probatur consequentia: quia tales intentiones propriè; & simpliciter debent pertinere ad aliquam speciem relationis rationis: non ad aliā nisi ad hoc tertium prædicabile: ergo, &c. ¶ Hæc, & alia argumenta, quæ solent fieri pro hac opinione, eam probabilem efficiunt: sicque illam censuit Medina vt testatur Sanchez postea citandus. Sed non ideò discedendum est à communi, & recepta sententia.

12 Dicendum est ergo diuisionem istam, etiam secundò intentionaliter sumptam, esse analogam. Hæc fuit veterum sententia cum Auic. in sua Logica. Quam etiam defendunt Beatus Albertus tract. 5. in Porphyr. cap. 1. Iabel. Caietan. & Sot. in Commentario huius capitis. Mas. ibidem sect. 1. qu. 3. Medin. quem adducit, & sequitur Sanch. lib. 3. quæst. 22. & communiter Thomistæ. Quibus etiam consentiunt Scot. hîc quæst. 23. Rub. quæst. 2. & alij Moderni.

Fundamentum est, quia sola intentio differentiæ proprissimę simpliciter participat rationem differentialitatis: ipsaque sola constituit hoc tertium prædicabile: ergo aliæ intentiones differentiæ communis, & propriæ solùm possunt conuenire cum illa analogicè in esse differentialitatis. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia propria ratio differentialitatis, secundùm quod constituit hoc tertium prædicabile, per quam distinguitur ab alijs intentionibus aliorum prædicabilium, consistit in hoc, quòd sit vniuersalitas naturæ constitutiuæ, seu contractiuæ, vt diximus dis. 4. num. 45. Estque satis per se manifestum: cum differentia comparetur generi, vt actus potentiæ, seu vt determinatum indeterminato, vt etiam ex D. Thom. vidimus disput. 5. nu. 61. Esse autem vniuersalitatem naturæ cōstitutiuæ, seu contractiuæ, non potest simpliciter conuenire intentionibus differentiæ communis, & propriæ, sed solùm intētioni differētiæ proprissimæ: siquidem id, quod est simpliciter actus, seu constitutiuum; debet esse in eodem genere cum potentia cuius est actus, seu constitutiuum; aliàs ex vtroque non fieret vnum per se, vt patet inductione.

Cum ergo sola differentia proprissima sit in eodem genere cum genere, quod constituit; differentia verò communis, & propria sint extra, & faciant cum illo compositionem accidentalem: planum fit solam differẽtiam proprissimam esse simpliciter actum, & constitutiuum respectu generis: ac proindè ipsam solam simpliciter pertinere ad hoc prædicabile.

13 Confirmatur: quia contraria sententia euertit totam ferè doctrinam de his prædicabilibus, à Dialecticis communiter receptam: ergo non est admittenda. Probatur antecedens: quia omnes enumerant differentiam inter prædicabilia essentialia, & hac via probant sufficientiam quinarij numeri prædicabilium. Adduntque differentiam non prædicari omnino in quid, neque omnino in quale, sed medio modo, scilicet, in quale quid: quia quantùm ad rem significatam est de substantia, seu essentia rei; ex modo verò significandi sumitur vt accidens, seu adiacens ipsi rei, vt magis explicuimus disp. 5. numer. 12. Item fere omnes asserunt has quinque intentiones esse species infimas vniuersalitatis. Quæ omnia, & alia his similia directè pugnant cum prædicta sententia, vt consideranti patebit. Maneat ergo, quòd sicut sub genereitate, specieitate, aut proprietareitate non collocantur per se, & simpliciter, sed secundùm quid tantùm, & per reductionem illæ intentiones, quibus intellectus denominat ea, quæ secundùm quid tantùm sunt genera, species, aut propria, qualia sunt entia incompleta: ita similiter sub differentialeitate non continentur per se, & simpliciter intentiones, quibus intellectus denominat ea, quæ secundùm quid tantùm sunt differentiæ, nempè communis, & propria.

14 Ad fundamentum contrariæ sententiæ, neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, quòd sublata differentia proprissima, per locum intrinsecum auferretur tertium prædicabile, tam physicè, quàm logicè loquendo: quia tunc nihil esset, quòd intra idem genus posset esse simpliciter actus, & constitutiuum respectu generis; & consequenter neque simpliciter denominari differentia. Quod tamen non contingit in prædicabilibus essentialibus respectu accidentalium, vel è contra, vt consideranti patebit. Et ideo ratio vniuersalis potest esse illis omnibus vniuoca, non verò ratio differentiæ istis tribus.

Ad Primam confirmationem similiter respondetur negando consequentiam. Et ratio disparitatis est: quia quanuis accidens sit ens, & essentia secundùm quid comparatione substantiæ: vnumquodque tamen intra suum genus habet, quidquid requiritur ad fundandas intentiones generis, speciei, vel differentiæ: quia vtrobique essentia continet plures perfectiones, & gradus habentes rationem actus, & potentiæ, & compositi intra idem genus: & ideò tam in substantiis, quàm in accidentibus propriè, & simpliciter reperiuntur ratio perfectibilis, perfectiui, & perfecti: & per consequens vera genera, differentiæ, & species. At verò differentia communis, & propria etiam respectu eius cuius sunt differentiæ, habent rationem actus extranei, & alterius generis, faciuntque cum illo compositionem accidentalem: & ita non habent quidquid requiritur ad fundandam intentionem constitutiuam huius tertij prædicabilis, vt explicatum est; ac proindè secundùm

quid tantum, & reductiuè possunt ad illud pertinere.

15 Ad secundam confirmationem, concessa maiori, & minori, neganda est consequentia. Committitur enim ibi fallacia, à dicto secundùm quid, ad dictum simpliciter. Ad probationem autem dicimus, quòd quandocumque intellectus comparat aliquid incompletum habens modum generis, aut speciei respectu suorum inferiorum, vt quando animam apprehendit vt genus respectu vegetatiuæ, & sensitiuæ; aut punctum vt speciem respectu huius, & illius puncti: vel quando comparat differentiam communem, & propriam, vt albedinem, & risibilitatem, respectu Petri, & Pauli: per tales actus resultant in huiusmodi naturis intentiones quædã, quæ in suo genere sunt quid imperfectum, & extra rectam lineam proprij prędicamenti: ad eum modum quo de embrione, & cadauere in genere substantiæ docet D. Tho. 1. de generatione lect. 8. Quo fit vt sicut embrio ad nullã speciem substantiæ per se pertinet; sed reducitur ad speciem animalis: sic intentiones istæ propriè, & simpliciter non pertinent ad prędicabilia, sed secundùm quid tantum, & per reductionem.

16 ¶ Circa definitiones autem differentiæ aduertendum est Porphyr. adduxisse omnes illas, quibus tunc solebat definiri differentia. Vndè non est necessarium quamlibet definitionem esse in re distinctam ab alia, aut explicare diuersam perfectionem, seu minus differentiæ, vt patet in tertia, & quarta, quæ inter se parum, aut nihil differunt. Quia verò aliquæ ex illis quinque definitionibus possunt accommodari differentię communi, & propriæ: aliundè autem sola differentia proprissima pertineat ad hoc prædicabile, vt explicatum est: ideò porphy. in vltima definitione quasi corrigens illas, & limitans, vt solum conueniant differentiæ proprissimæ, addit illam particulam, scilicet, *quod pertineat ad substantiam, & rationem, sitque pars rei, &c.* Propter quod etiam omnes has definitiones ad duas possumus reducere, nempè ad secundam, & vltimam: quæ adęquatè conueniunt differentiæ proprissimæ. Ex quibus hęc vltima est essentialis, coinciditque cum ea, quam supra disp. 5. num. 52. diximus formandam esse ex definitione essentiali sui abstracti, vt consideranti patebit. Neque in hoc est ampliùs immorandum.

Secunda definitio, scilicet *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid*, est descriptiua vt constat ex dictis disput. citata, num. 15. Quare autem Porphyrius addiderit illam particulam, *differentibus specie*: vel an hæc definitio conuenire possit differentijs infimis, de quo est celebris controuersia inter Dialecticos, examinabitur infra quæst. 3.

QVÆSTIO II.

AN DIFFERENTIA SIT VNIuersalis per ordinem ad speciem, quam constituit, vel per ordinem ad indiuidua.

17 TITVLVS difficultatis loquitur de differentia infima: hæc enim tantum potest comparari ad speciem, quam constituit, & ad indiuidua eius. Sensus tamen, & resolutio quæstionis generalis est ad differẽtiam infimam, & subalternam: quia proportionabilis est de vtraque difficultas. Quare de differentia infima, verbi gratia *rationali*, inquirimus: an sit vniuersalis per ordinem ad speciem, cum qua conuerconuertitur, nempè *hominem*; ita vt hęc

prædicatio; *homo est rationalis*, sit prædicatio huius prædicabilis: & similiter de differentia subalterna, vt *sensibile*: an sit vniuersalis per ordinem ad speciem subalternam, scilicet *animal*: vel solùm habeant rationem vniuersalis, illa respectu indiuiduorum, & ista respectu specierum sibi inferiorum.

Prima sententia vtrumque negat, contendens differentiam non constitui in esse vniuersalis, neque per ordinem ad speciem, neque per ordinem ad indiuidua, sed per ordinem ad propria inferiora, vt *rationale* (ait hęc opinio) non constituitur in esse vniuersalis respectu hominis, neque respectu Petri, & Pauli, sed respectu huius, & illius rationalis. Hanc sententiam absque Auctoribus refert Sanch. lib. 3. q. 28. ¶ Et fundamentum eius est: quia vniuersale est correlatiuum particularis: ergo vnumquodque vniuersale habet proprium particulare. Sed proprium particulare rationalis non est homo, nec Petrus; cum hi sint correlatiui generis, & speciei: ergo proprium particulare rationalis est, hoc aut illud rationale; ac proindè respectu horum constituetur in esse vniuersalis, non verò respectu speciei, & indiuiduorum.

18 Secunda sententia affirmat differentiam verè esse vniuersalem per ordinem ad speciem, quam constituit; ita vt hæc prædicatio, *homo est rationalis*, sit propria huius prædicabilis. Sic indicant Caiet. Sot. & Tolet. in hoc cap. ¶ Potestque suaderi primò: quia differentia, formaliter quatenus talis, est vniuersalis: sed differentia constituitur in esse talis per ordinem ad speciem; siquidem prout sic dicit esse constitutiuam eius: ergo per eundem ordinem constituitur in esse vniuersalis.

Respondebis fortè maiorem esse falsam: quia sicut homo, formaliter quatenus rationalis, non est animal: ita differentia, formaliter quatenus tale vniuersale, non est vniuersalis. Et ideò, licet quatenus differentia, respiciat speciem: non propterea constituetur in esse vniuersalis per ordinem ad illam.

Sed contra: quia iam sequeretur, quòd differentia non solùm quatenus vniuersalis, sed neque etiam quatenus differentia est, respiceret speciem; quod tamẽ patet esse falsum: ergo, &c. Probatur sequela: quia sicut vniuersale, vt sic, respicit inferiora vt sic; ita tale vniuersale debet respicere talia inferiora: ergo iam differentia non constituetur in esse talis vniuersalis per ordinem ad speciem; quæ est illi æqualis; sed per ordinem ad sua propria inferiora.

Secundò probatur eadem sententia: quia quodlibet vniuersale constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad ea, de quibus immediatè prędicatur: sed differentia immediatè prædicatur de specie, & media specie de indiuiduis: ergo differentia in esse vniuersalis potiùs constituitur per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia genus non constituitur proximè in esse vniuersalis per ordinem ad indiuidua, licet de illis prædicetur, sed per ordinem ad species, non alia ratione: nisi quia de speciebus immediatè prædicatur, non verò de indiuiduis.

Confirmatur: quia hæc prędicatio, *homo est rationalis*, est prædicatio directa, & formalis: ergo est alicuius prædicabilis. Sed non potest esse alterius nisi differentiæ, vt patet: ergo differentia verè constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quam constituit.

19 Nihilominus dicendum est primò propria inferiora differentiæ, v. g. *rationalis*, non esse hoc, aut illud rationale, sed indiuidua speciei, scilicet Petrum, & Paulum. Hæc conclusio est communis inter Dialecticos. Et probatur: quia differentia prædicatur de pluribus in quale quid: sed *rationale* nō prædicatur de hoc, & illo rationali in quale quid, sed omninò in quid: ergo respectu illorum non habet rationem differentiæ; & consequenter neque tales prædicationes pertinent ad tertium prædjcabile. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia *animal*, quod in se genus est, quando prędicatur de indiuiduis genericis, nempè de hoc, & illo animali, ex modo prædicādi induit conditionem speciei; non alia ratione, nisi quia tunc prædicatur de inferioribus vt tota eorum essentia, quod proprium est speciei, vt diximus suprà disp. 6. n. 12. Sed quando rationale prædicatur de hoc, aut illo rationali, prædicatur vt tota essentia talium inferiorum. Ergo respectu eorum induit conditionem speciei, & prędicatur omninò in quid: etiamsi in se sit differentia.

20 Dicendum est secundò differentiam infimam non constitui in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, sed per ordinem ad indiuidua: & idem proportionabiliter est de differentia subalterna. Hanc conclusionem indicat Iabel. in hoc cap. & defendunt Oña hîc quæst. 1. artic. 2. noster Didacus, disput. 8. quæst. 2. & latè, & optimè Sanch. lib. 3. quæst. 25. qui plures alios adducit. Colligiturque ex D. Thom. 2. Posterio. lect. 13. vbi affirmat differentiam vltimam nullo modo esse in plusquàm speciem, quod tamen necessarium erat, vt esset vniuersalis respectu speciei. Et tandem id planè docuit Porph. in hoc cap. dum definit differentiam, non in ordine ad vnam speciem, sed per prædicari de pluribus inferioribus: & cap. præcedenti, dum enumerans modos prædicationis directæ inquit: *Nam aut paria de paribus, vt hinnibile de equo: aut maiora de minoribus prædicentur oportet.* Constat autem prędicationes vniuersalium esse illas, in quibus maiora de minoribus prędicantur: ergo aliæ prędicationes, in quibus paria de paribus prædicantur, non pertinent ad prædicabilia. Et huiusmodi est differentia respectu speciei, vt patet in exemplo Porphyr.

Ratione etiam probatur: quia vniuersale est natura vna dicens ordinem ad plura inferiora: sed species non est quid inferius ad differentiam: ergo differentia non est vniuersalis respectu speciei. Maior constat. Minor verò probatur: quia superius ex Arist. in postprędicamentis est id, à quo non valet subsistendi consequentia: sed à differentia ad speciem valet consequētia, & econtrà: ergo differentia non est superior respectu speciei.

21 Respondebis primò, quod licet Physicè differentia sit æqualis cum specie, Logicè tamen, & inquantùm prædicabilis, est superior ad illam: quia prædicatione formali differentia prædicatur, tum de ipsa specie; tum etiam de indiuiduis; cum tamen species prędicatione formali, tantum prædicetur de indiuiduis: & hoc sufficit, vt differentia sit vniuersalis respectu speciei.

Sed contra: quia iam sequeretur nullam esse prædicationem æqualis de æquali, Logicè loquendo, contra dictum Porph. & contra communem sententiam Dialecticorum, qui in libris Posteriorum, non solum tales prædicationes admittunt, sed eas asserunt aptiores esse ad perfectissimam demonstrationem: ergo, &c.

Præterea: quia vniuersale tantùm est superius Logicè loquendo respectu eorum, à quibus abstrahitur abstractione vniuersali: sed differentia non abstrahitur ab specie abstractione vniuersali, sed tantum abstractione formali: ergo respectu speciei non est quid superius Logicè loquendo. Maior constat, & probatur minor: quia ab illis abstrahitur aliquid abstractione vniuersali, quæ immediatè vnit in vna ratione, & in quibus multiplicatur per contractionem: sed differentia non vnit in vna ratione speciem cum indiuiduis; neque per contractionem multiplicatur in specie, & indiuiduis, sed solum in indiuiduis, vt patet: ergo, &c.

22 Secundò respondebis differentiam, quando pręedicatur de specie, virtute pręedicari de pluribus, quæ in specie continentur, & ita pręedicatur de specie, æquiualere pluribus pręedicationibus de indiuiduis.

Sed contrà: quia talis virtualis continentia non sufficit ad veram pręedicationem vniuersalis: ergo, &c. Probatur antecedens: quia sicut vniuersale est simpliciter vnum, ita dicit ordinem ad multa, quæ simpliciter sint multa; aliàs non saluaretur propria abstractio, & superioritas, quam requirit vniuersale. Sed indiuidua prout virtute continentur in specie non sunt simpliciter multa, sed potiùs simpliciter vnum; siquidem, teste Porph. *participatione speciei plures homines sunt vnus homo*: ergo differentia non potest esse vniuersalis respectu speciei, ex eo quod virtute contineat indiuidua.

Secundò impugnatur eadem solutio: quia quando differentia prædicatur de specie; tunc species formaliter loquendo non est prædicabilis, sed subjicibilis, vt constat ex dictis: ergo, formaliter prout sic, non continet virtute inferiora. Probatur consequentia: quia sicut de ratione prædicati, formaliter prout sic, solùm est continere in potentia subiectum; ita de ratione subiecti, formaliter prout sic, solum est actu continere prædicatum: ergo qualibet continentia potentialis respectu inferiorum est extra rationem formalem subiecti, seu subjicibilis. Ergo quando differentia prædicatur de specie; tunc species formaliter loquendo, vel non habet, vel saltem non exercet continentiam potentialem indiuiduorum; & per consequens hæc non potest facere, vt differentia sit vniuersalis respectu speciei.

23 Ad fundamentnm primæ sententiæ respondetur, quòd sicut vniuersale non solùm dicit naturam, seu rationem, quæ prædicatur, sed etiam relationem prædicabilitatis ad inferiora; ita particulare non solum dicit naturam, seu rem, de qua vniuersale prædicatur, sed etiam relationem subjicibilitatis ad superiora: & medijs his relationibus rationis vniuersale, & particulare sunt correlatiua. In hoc ergo sensu verum est vnumquodque vniuersale habere proprium particulare: quia nimirum vnumquodque vniuersale, respicit inferiora habentia peculiarem relationem subjicibilitatis ad ipsum. Vnde eadem res v. g. *Petrus* vt relatione subjicibilis respicit totam essentiam, est proprium particulare speciei; vt verò alia relatione subjicibilis respicit constitutiuum suæ essentiæ, est proprium particulare differentiæ: vt verò alia relatione respicit naturam quãdam profluentem à sua essentia, est proprium particulare proprij: & sic de alijs. Quo fit, vt diuersa vniuersalia petant diuersa particularia, non materialiter, & in esse rei, sed formaliter, & in esse subjicibilis.

24 Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum benè ibi responsum est: quia vt quæstione 4. ostendemus nulla differentia includit genus. ¶ Ad replicam autem eodem modo respondetur, verum esse, quòd differentia, quatenus tale vniuersale, respicit talia inferiora. Sed sicut per ly, *tale vniuersale*, importantur duo, scilicet ratio communis vniuersalis, & talitas, seu differentia contrahens: ita similiter per ly, *talia inferiora*, importantur duo, scilicet inferiora vt sic, & talitas inferiorum. Quare sicut talitas vniuersalis non includit in se vniuersale vt sic; ita talitas inferiorum non includit in se inferiora vt sic. Ex quo tandem fit, quòd sicut ratio propria differentiæ, per quam contrahitur vniuersale vt sic, scilicet esse perfectiuam, seu constitutiuam, sumitur per ordinem ad speciem, quam constituit: ita etiam illa specialis ratio, per quam inferiora vt sic contrahuntur, vt sint propria inferiora differentiæ, attenditur respectu speciei, cuius differentia est constitutiua.

Ad secundum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, vniuersale constitui in esse vniuersalis per ordinem ad ea, de quibus prædicatur immediatè, qua ratione est vniuersale: concedenda est; neganda verò, si prædicetur immediatè, non vt vniuersale, sed alio modo. Differentia autem, qua ratione vniuersalis est, non prædicatur immediatè de specie, sed tantum de indiuiduis: & ideò quamuis Petrus, & Paulus sint rationales: quia sunt homines, tamen rationale non est vniuersale: quia respicit hominem, sed quia respicit Petrum, & Paulum. Valde enim diuersa sunt, quòd Petro conueniat esse rationalem: quia est homo, & quod rationali conueniat secunda intentio vniuersalis: quia respicit hominem. Primum est verissimum; secundum autem omninò falsum, vt ex dictis patet.

25 Ad confirmationem respondetur non omnes prædicationes directas pertinere ad quinque vniuersalia, sed solùm illas, in quibus maiora de minoribus prædicantur, (si cætera necessaria adsint.) Præter quas constat plures alias esse directas, in quibus paria de paribus prędicantur. Quæ per se pertinent ad prædicabile de vno tantùm, vt diximus suprà disp. 2. nu. 46. ¶ Si autem inquiras: quomodo appellandæ sint istæ prædicationes, in quibus differentia, & proprium prędicantur de sua specie. Respondetur graues Auctores eas appellare prædicationes *tertij*, *&* *quarti prædicati*: quia in illis prædicantur res, quæ aliàs, si comparentur ad inferiora, sunt tertium, & quartum prædicabile. Qui modus loquendi frequens est inter Thomistas, de quo videri potest Sanch. vbi suprà. Quidquid autem sit de modo loquendi, certum debet esse tales prædicationes non esse tertij, & quarti prædicabilis.

QVÆSTIO III.

AN DENTVR DIFFERENTIÆ vltimæ, quæ cum speciebus conuertantur.

CElebris fuit hæc difficultas inter antiquos Dialecticos. Quibus non paruam occasionem prębuit Porphyrius, dum in secunda definitione asseruit differentiam prædicari de pluribus differentibus specie. Si enim hoc conuenit omni differentiæ: sequitur nullam esse, quæ cum specie infima conuertatur: & ex consequenti non dari differentias vltimas, seu infimas. Quare duo nobis examinanda sunt.

Primum

Primum est: an in rei veritate dentur tales differentiæ vltimæ. Deinde: quid in hoc senserit Porphyr. & quomodo saluetur definitio eius.

26 Circa primum multi ex antiquis asserere videntur, non dari differentias infimas, sed omnes esse subalternas; & ex consequenti ad definiendam aliquam speciem infimam ponendas esse duas, vel plures differentias subalternas, quarum vnaquæque latiùs pateat quam species definita; omnes verò simul sumptæ cum ea conuertantur. Pro hac sententia Mas. hîc sect. 1. q. 6. refert Themistium 2. Post. c. 20. Philoppo n. ibidem cap. 14. & Auerroen 7. Metaphysicæ textu 43.

Probatur primò ex Arist. 2. Post. cap. 14. vbi agens de definitionibus specierum, sic ait: *Talia eò vsque sumenda sunt, quousque tot fuerint sumpta: vt vnumquodque illorum quidem pluribus competat; cuncta autem simul non ad plura sese extendant.* Ferè idem docet 1. Topicor. cap. 7. & lib. 6. cap. 3. Et lib. 1. de partibus animalium, cap. 2. non admittit tot differentias vltimas, quot sunt species: ergo, &c.

27 Secundò probatur ex Porphyr. qui cap. de communitatibus generis, & differentiæ sic ait: *Continet enim, & differentia species, etsi non omnes, eas, quas genus continet: rationale enim, etsi non expertia rationis, vt animal; Deum tamen, ac hominem, quæ sunt species, continet.* Idipsum colligitur ex eo, quod Porph. semper vtitur duabus, aut pluribus differentijs ad definiendam speciem, vt *rationali*, & *mortali*, ad definiendum *hominem*. Ex quibus vnaquæque latiùs patet quàm homo: nam rationale conuenit Deo, & Angelis: mortale verò alijs animalibus, sed vtraque simul iuncta soli homini. Ergo ex Porphyrij sententia non datur differētiæ vltimę, sed omnes sunt subalternę.

Tertiò probatur ratione: quia per solas differentias subalternas simul sumptas sufficienter constituitur species, & distinguitur ab alijs: ergo superfluunt aliæ differentiæ simplices, & vltimæ. Probatur antecedens exemplo, quod adducit Aristot. loco citato ex 2. Poster. nam hæc est optima definitio Trinitatis: *Trinitas est numerus impar primus.* In qua tamen singulæ particulæ in plus se habent, quàm Trinitas. Nam esse numerum imparem conuenit quinario, septenario, &c. similiter esse numerum primum conuenit binario: vtrumque autem simul sumptum, nempè esse imparem primum, solùm potest conuenire ternario. Ergo hæ differentiæ subalternæ simul sumptæ sufficiunt constituere numerum ternarium, & distinguere eum ab alijs, & ex consequenti superfluit alia differentia vltima.

28 Nihilominus dicendum est primò præter differentias subalternas verè dari differentias vltimas, & simplices, quæ cum speciebus conuertantur. Hęc conclusio est communis inter Dialecticos, illam docet D. Thom. 2. Post. lect. 13. & 7. Metaph. lect. 12. B. Alb. Alexand. Simp. Auic. & alij, quos adducit, & sequitur Mas. vbi suprà, & communiter Recentiores.

Tria loca Arist. adducit D. Thom. lect. 13. citata pro hac sententia. Primus est ex 7. Metaph. text. 42. vbi docet possibile esse, quòd definitio ex duobus constituatur, quorum vnum sit genus, & aliud differentia. Quod explicans Boëc. in lib. de diuisionibus, constanter affirmat, quòd si non esset penuria nominum, nulla definitio haberet plures quàm duos terminos. Item text. 43. sequenti inquit Arist. *Et sic semper vult procedere, donec vtique veniat ad non differentia: tunc autem erunt tot species pedis, quot differentiæ,*

Quod explicans D. Thom. ait: *Et ita semper procedendum est in diuisione differentiarum, donec diuidens veniat ad non differentia, idest, ad vltimas differentias, quæ non diuiduntur vlterius in alias differentias: & tunc tot erunt species pedis, quot differentiæ.* Tandem idem colligitur ex lib. 8. Meth. text. 6. vbi dicitur differentiam correspondere formæ.

Ex quo loco sic probatur ratione conclusio: quia differentia in rebus materialibus sumitur à forma, sicut genus à materia: sed in qualibet re materiali est propria forma, per quam vltimò constituitur in suo esse: ergo in qualibet re materiali etiam debet esse differentia, per quam vltimò constituatur. Cum autem qualibet talis forma sit vnica, & simplex, non composita ex pluribus formis, planè sequitur debere illi correspondere differentiam infimam, & simplicem. Quod argumétum proportionabiliter habet locum in Angelis, & in accidentibus: nam etiam illud, à quo sumitur in eis differentia, est quid simplex, & indiuisibile: ergo talis etiam debet esse differentia.

Confirmatur: quia differentia sub alterna est quid simplex: ergo etiam differentia vltima. Antecedens conceditur à contrarijs. Consequentia verò probatur: quia si à gradu imperfecto & potentiali, qué tribuit forma, sumitur vera differentia simplex: potiori iure à gradu perfecto, & actuali sumetur vera, & simplex differentia, quæ sit vltima, & specifica. ¶ Confirmatur secúdò: quia propriæ passiones, quæ consequũtur gradus infimos, & specificos, sunt simplices, & alijs perfectiores: ergo tales etiam debent esse differentiæ, à quibus radicaliter dimanant.

29 Ad argumenta. Ad primum ex Arist. respondet D. Tho. 2. Post. lect. 13. quòd quando in eadem definitione sumimus plures differentias quarum singulæ latiùs patent quàm definitum; iunctæ verò cum illo conuertuntur: tales differentiæ verè sunt accidentales, sumptæ ex aliquibus accidétibus communibus ad declarandam vltimam, & essentialem differentiam, quã ignoramus. Et propterea sæpè differentiæ istæ dicuntur substantiales, seu essentiales: quia scilicet inducuntur ad declarandam substantiam, seu essentiam rei; sed re vera sunt accidentales. Et de huiusmodi differentijs loquitur Arist. locis in argumento adductis.

Quod adeò verum est, vt ex differentijs subalternis, quæ sunt verè, & substantiales differentiæ, quantũcumq; plures iungantur, nullo modo possit cófici propria definitio speciei. Nam vt benè argumentatur Suar. disput. 15. Meth. sect. 11. num. 23. *si rationale*, & *mortale*, essent differentiæ subalternæ: nunquam ex earum coniunctione cóstitueretur homo. Cuius rationem tangit optimè Mas. vbi suprà ad 2. Nam vel differentiæ subalternæ sunt constitutiuæ duorum generum, quorum vnũ sub alio non continetur: & tunc repugnat iungi in vna definitione, siquidem sunt incompossibiles vt patet: vel sunt constitutiuæ generum, quorum vnum continetur sub alio; & huiusmodi differentiæ, etiamsi omnes iungantur in definitione alicuius speciei infimæ, adhuc conuenient alijs speciebus; ac proindè definitio non erit bona.

30 Ad secundum ex Porph. constabit in secunda parte difficultatis. Verba autem adducta eundem videntur habere sensum, ac loca Arist. Quamuis enim errauerit existimans dari animalia immortalia; tamen in constituendis differentijs vltimis fuit proculdubio Peripateticus.

Ad tertium iam patet, quòd differentiæ subalternæ, si verè sint essentiales, non possunt constituere speciem in

vltimo, & specifico gradu; si verò fuerint accidentales, solùm possunt esse signũ propriæ, & specificæ differentiæ, quando simul iunguntur. Quod facere licet, cum vltimam differentiam ignoramus, vt contingit in definitione adducta numeri ternarij. Non enim ambæ differẽtiæ ibi assignatæ sunt essentiales: nam cum idem genus semel tantùm possit in species diuidi; si numerus vna diuisione adæquatè diuiditur in imparem, & parem, & alia in primum, & non primum: necessarium est aliquas ex his differentijs esse accidentales.

AN SECVNDA DEFINITIO Porphyriana conueniat etiam differentijs infimis.

§. vnicus.

31 IN secunda parte quæstionis, circa mentem Porph. non est cur nimis soliciti simus: an senserit dari differentias vltimas. Eas tamẽ ipsum admisisse, colligitur ex lib. de interrogationibus, & responsionibus c. 3. Vbi, referente Mas. loco citato, sic interrogat: *Cum dixeris differentiam de pluribus speciebus efferri: nunquid rem, vt ita sese habet, explicasti?* Et respondet: *non ita planè, sed vt plerumque esse consueuit: reperiuntur enim aliqua, quæ speciebus adæquantur, &c.* Quibus verbis planè concedit differentias vltimas. Quas licet videatur in aliquibus speciebus admittere, in alijs verò non: solùm tamen intendit non semper esse nobis notas. Ex quo patet, quòd quando loco supra in argumento secundo adducto, ait differẽtiam continere plures species, loquitur, vel de differentia subalterna, vel saltem de aliquibus differentijs accidentalibus, quæ intra aliquod genus infimum solent conuenire pluribus speciebus talis generis, sed non omnibus. Quare autem in definitionibus vtatur Porphyr. aliquando pluribus differentijs, iam diximus num. 29. in explicatione verborum Arist.

32 Hinc ergo exurgit non parua difficultas: quomodo hoc tertium prędicabile definiuit Porph. per *prædicari de pluribus differentibus specie*: Et ideo meritò inquirunt Dialectici: an prædicta definitio conueniat etiam differentijs infimis. ¶ Ratio autem dubitandi est: quia ex vna parte ipsa definitionis verba indicant illam tantùm conuenire differentijs subalternis; ex alia verò id non videtur consonum intentioni Porphyrij definientis differentiam, provt est tertium prædicabile, ad quod non solum pertinet subalterna, sed etiam infima.

Prima sententia affirmat dictam definitionem conuenire etiam differẽtijs infimis. Auctores tamen eius non eodem modo explicant verba definitionis. Quidam enim, teste Auic. Bea. Alb. tract. 5. c. 6. sic intelligũt definitionem, quòd differentia prædicetur de pluribus differentibus specie, non inter se, sed ab alijs: vt *rationale* prædicatur de Petro, & Paulo, qui licet inter se non differant specie, differunt tamen specie ab equo, & leone.

Hæc tamen subtilitas nimis crassa est, vt rectè inquit Sanch. lib. 3. qu. 24. & explicatio est extorta, vt benè inquiunt Albert. & Auic. citati. Neque enim talem sensum possunt reddere illa verba: nam hæc propositio, *Petrus, & Paulus differunt specie*, sic exponitur: Petrus est alicuius speciei, & Paulus similiter: & Petrus non est eiusdem speciei, cuius est Paulus. Quod autem hîc sit legitimus eius sensus patet ex definitione generis: vbi eadem verba sic intelliguntur ab omnibus. Quare, relicta hac explicatione, aliisque, quæ adducit, & impugnat Galleg. hîc controuers. 17.

33 Secundò alij exponunt dictam

definitionem, asserentes illam conuenire per non repugnantiam differentijs vltimis, non inquantùm sunt vltimæ, sed inquantùm sunt differentiæ: vt *rationali*, inquantùm differentia est, non repugnat prædicari de pluribus differentibus specie, aliàs id omni differentiæ repugnaret. Quæ explicatio, & sententia antiquissima est, vt tradit Tolet. in hoc cap. Eamque illustrem fecerunt Caiet. ibidem, & Sot. hîc, quæst. vnica ad 6. reputantque probabilem Tolet. & Galleg. vbi suprà, & Araux. lib. 3. Metaph. quæst. 4. art. 6.

Probatur ratione: quia plures sunt definitiones, quæ necessariò explicandæ sunt per non repugnantiam: ergo hæc similiter potest explicari. Probatur antecedens: quia definitio *quanti* ab Arist. 5. Metaphysic. scilicet *quantum est, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, &c.* licet positiuè conueniat pluribus rebus, vt ligno, & lapidi; alijs tamen conuenit negatiuè solùm, & per non repugnantiam rationi communi, vt cœlo, quod quidem, quatenus tale est, diuidi non potest, cum sit incorruptibile; ac proinde conuenit illi definitio quanti ex eo solùm, quod quatenus quantum est, non repugnat illi diuisio. ¶ Item licet minimum naturale, quatenus minimum est, non possit diuidi: quia tamen quatenus quantum est, non repugnat ei diuisio; absolutè tribuimus ei definitionem quanti. Ergo similiter licet differentia vltima, quatenus vltima est, non possit prædicari de pluribus differẽtibus specie: quia tamen id non repugnat ei, quatenus differentia est, absolutè dicemus prędictam definitionem conuenire etiam differentijs vltimis.

34 Cæterùm hîc etiam modus dicendi falsus est. Nam si semel admittimus definitiones per non repugnantiam rationi communi, in plura deueniemus manifesta absurda: iam enim hæc esset bona definito equi: *Equus est substantia sensibilis rationalis.* Nam licet equo, quatenus equus est, repugnet esse rationalem; id tamen non repugnat ei, quatenus animal est, vt patet. Et generaliter si hic modus definiendi esset bonus, definitio vnius speciei conueniret alteri; siquidem differentia constitutiua vnius speciei non repugnat alteri propter rationem communẽ, & genericam, sed propter rationem propriam, & specificam. Ergo neque etiam est asserẽdum definitionem differentiæ subalternæ conuenire per non repugnantiam differentiæ infimæ.

Quod autem prædicta absurda sequantur patet: quia sicut rationale, & hinnibile sunt rationes essentiales oppositæ, sic esse subalternam, & infimã, sunt rationes accidentales oppositæ, & repugnantes: ergo si harum oppositio non obstat, quo minus definitio differentiæ subalternæ conueniat infimis per non repugnantiam; nec etiam oppositio rationum essentialium obstabit, quin definitio vnius speciei possit alteri per non repugnantiam conuenire. Per quod excluduntur solutiones, quæ solent adduci in fauorem Caiet. vt consideranti constabit. Videatur Vincentius Iustinianus libro 2. dialectic. institutionum cap. 6. vbi optimè impugnat prędictum modum definiendi.

35 Dicendum est ergo dictam definitionem Porphyr. non conuenire differentijs infimis, atque ita illum solùm definisse subalternas. Hæc conclusio communis est inter Dialecticos. Quorum non pauci affirmant eam esse D. Thom. In quo tamen expressam non inuenimus, neque inuenire potuit Gallego, vt ipse fatetur. Reperitur tamen quid simile 2. Poster. lect. 13. vbi explicans Aristotel. asserentem, quòd differentia

est in plus quàm species, inquit, solùm loqui de differentia subalterna, non autem meminisse infimarum: quia incognitæ sunt. Et ita hanc sententiam sequuntur communiter Thomistæ Iabel. & Mercat. in hoc cap. Sanch. & Araux. vbi supra Mas. hîc sect. 2. quæst. 7. Vicentius Iustinianus iam citatus, & plures alij, quos refert, & sequitur Gallego controuers. 17. Quibus etiam consentiunt Scot. quæst. 17. in Porphyr. Tolet. Fonsec. & alij quos adducit, & sequitur Rub. hîc qu. 9. Ipseque Caietan. & Sot. approbant hanc sententiam. Quæ satis patet ex verbis definitionis, & impugnatione contrariæ.

Inquires tamen: cur Porphyr. agens de tertio prædicabili, quod complectitur vtramque differentiam, specialiter definiret subalternam.

36 Respondetur primo cum Burleo, quem adducit Mas. quæst. 7. citata ad 1. quòd sicut Porphyr. ca. præcedenti plures adduxit definitiones speciei, quarum aliquæ conueniunt speciei infimæ, & subalternæ, aliæ verò soli speciei infimæ: ita etiam in hoc cap. adducit aliquas definitiones, quæ conueniunt vtrique differentiæ, vt sunt 1. 3. 4. & 5. & aliam, quæ solùm conuenit differentiæ subalternæ, scilicet hanc secundam. Neque id illi vitio vertendum est, cuius institutum erat, non tã examinare, quàm referre ea, quæ ad categorias Arist. poterant conducere.

Secundò, & melius respondetur cum Mas. Rub. & alijs, ideò Porphyr. solam differentiam subalternam definisse: quia eius vsus in definitionibus, diuisionibus, & disputationibus frequentior est. Sicut econtrà cap. sequenti solùm definiuit proprium infimum: (cum tamen proprium subalternum verè sit proprium:) quia proprietatibus specificis frequentiùs, quàm subalternis vtimur. In vtroque Arist. imitatus, qui licet differentias vltimas concedat, vt vidimus num. 28. tamen quandò ex professo agit de differentia in ordine ad demonstrationes, vel argumenta probabilia, solùm meminit subalternarum, vt patet 2. Poster. cap. 14. 15. & 16. & 1. Topicor. cap. 3. cum tamen econtrà agens de proprio, solùm definierit infimum, vt patet primo Topicorum capite tertio.

37 Ad argumentum pro sententia Caiet. negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd *quanto*, secundum quod tale est positiuè conuenit indiuisibilitas: & sic omne quantum provt sic est positiuè diuisibile. Quod autem diuisio ipsa sit quasi impedita, nec possit exerceri in cœlo, aut minimo naturali, prouenit non ratione quantitatis, sed ratione subiecti, in quo est.

Vel secundò respondetur, & fortè meliùs, propriam passionem quantitatis non esse diuisibilitatem naturalem, seu realem, sed Mathematicam, siue per designationem. Quod docuit Sot. 1. Physic. qu. 4. & colligitur non obscurè ex D. Thom. 1. part. qu. 68. art. 2. & in secundo dist. 30. qu. 2. art. 2. de potentia qu. 4. art. 1. ad 5. & alibi sæpè. Constat autem talem diuisibilitatem positiuè conuenire corporibus cœlestibus, aut minimo naturali. Præterquàm quòd definitio alicuius diuisi posset conuenire vni membro diuidenti per solam non repugnantiam; & quòd sic contingeret in definitione quanti respectu cœli; inde tamen non licet inferre, definitionem vnius membri diuidentis posse alteri conuenire per non repugnantiam; aliàs sequerentur absurda supra enumerata. Hoc autem contingeret in præsenti, si definitio differentiæ subalternæ conueniret infimæ per non repugnantiam.

38 ¶ Ex dictis infertur, quòd cum

differentia sit species infima vniuersalis, quæ diuisione accidentis in subiecta diuiditur in infimam, & subalternam, vt explicatum est: omninò per accidens se habet ad intentionem constitutiuam huius prędicabilis, quòd natura, quam denominat, prædicetur de pluribus differentibus solo numero, vel de differentibus specie. Vndè, sublata hac particula à definitione Porphyrij, manet optima, & adæquata descriptio huius prædicabilis dicendo: *Differentia est, quæ prædicatur de pluribus in quale quid.*

QVÆSTIO IV.

VTRVM DIFFERENTIÆ infima includat subalternas.

39 SEnsus difficultatis est formalis, & procedit de differentia secundùm perfectionem illam, seu gradum, quem formaliter significat: nam in sensu materiali, & identico non est dubium differentiam infimam includere subalternas, & ipsa genera, cum quibus realiter identificatur. Quærimus ergo: an rationale verbi gratia, formaliter prout significat perfectionem illam, seu gradum, per quem homo distinguitur ab alijs animalibus, & ratione cuius homo excedit animal, ita sit conceptus simplex; vt non solùm non sit aggregatum plurium differentiarum, vt quęstione præcedenti statutum est; sed neque etiam includat in sua ratione formali aliquam differentiam subalternam, ex qua, & propria ratione intelligatur componi; ad eum modum, quo species componitur ex genere, & differentia. Cum hac autem quæstione coincidunt aliæ, scilicet: an differentia subalterna per se prædicetur de infima: & an genus includatur in differentijs vltimis: & tandem an per se prædicetur de differentiis, per quas diuiditur. Quarum omnium eadem est solutio, vt consideranti patebit.

40 Pro parte affirmatiua referuntur communiter Nominales, quatenus constituunt rectam lineam in differentijs, non minus ac in generibus, & speciebus. Quam etiam sententiam defendit Soncin. 7. Metaphys. quæst. 37. Sed exercitij gratia, vt ipse ait: contraria enim plus illi placet.

Probatur autem primò ex Aristot. 7. Metaphysic. text. 43. vbi tria dicit. Primum: quod differentiæ superiores clauduntur in infima: & ideò nihil refert, siue in definitione ponantur illæ omnes, siue ista sola. Secundum: quòd differentia infima est tota rei substantia; & ideò ea posita in definitione, non licet aliquam superiorem adiungere; aliàs committeretur nugatio, qualis esset, si hominem definiremus esse animal rationale sensibile. Tertium est, quòd ad inueniendam vltimam differentiam procedendum est per diuisionem differentiæ superioris in inferiores, quæ sint per se diuisiuæ eius; vt si *habens pedes* (quæ est differentia animalis) diuidatur per habere pedes fissos, vel non fissos: hæ enim sunt differentiæ per se habentis pedes. *Nam fissio* (inquit) *pedum, aliqua pedalitas est.* Ex quibus omnibus necessariò sequi videtur differentias infimas includere subalternas.

Secundò arguit Soncin. quia conceptus differentiæ infimæ esset simpliciter simplex, si non includeret subalternas: hoc autem est falsum: ergo, &c. Minor patet: quia conceptus differentię infimæ, non est simplicior conceptu generis generalissimi; qui tamen non est simpliciter simplex: cum soluatur in duos, scilicet conceptum entis, & modi proprij vniuscuiusque. Se-

quela verò probatur: quia conceptus differentiæ infimæ iam non esset resolubilis in plures conceptus, si non includeret subalternas: ergo iam esset conceptus simpliciter simplex.

Tertiò: quia rationale verbi gratia, est substantia: ergo vel corporalis, vel spiritualis. Ergo iam aliqua differentia subalterna prædicatur formaliter de infima: & sic, &c. ¶ Confirmatur: quia hæc est bona consequentia in *darapti.* Omnis homo est sensibilis: omnis homo est rationalis: ergo aliquod rationale est sensibile. Sed in præmissis maior, & minor extremitas includuntur, & prædicantur formaliter de medio: ergo in conclusione maior extremitas, scilicet *sensibile* includitur, & prædicatur formaliter de minori, scilicet *rationali.*

41 Nihilominus dicendum est differentias infimas non includere subalternas, & consequenter neque genera; sed esse conceptus simplices; ac proindè de illis neque genus, neque differentias superiores posse formaliter, & per se prædicari. Sic sentiunt communiter Thomistæ Capreol. Fland. Iabel. Ferr. Tolet. & alij, quos referunt, & sequuntur Sanchez libr. 3. quæst. 28. Mas. hîc sect. 2. quæst. 3. & Rub. quæst. 7. Quibus etiam consentiunt Scot. in 4. distinct. 11. quæst. 3. & 7. Metaphysic. quæst. 17. Anton. Andreas ibidem quæst. 15. & communiter Doctores. Estque expressa sententia Aristot. 4. Topicor. cap. 2. asserentis: *Omne quod participat genus; vel species, vel indiuiduum est. Differentia autem, neque indiuiduum, neque species. Manifestum igitur, quòd non participat genus differentia.* Idem docet 3. Metaphysic. text. 10. De quo videri potest Diuus Thom. ibidem lect. 8. lib. 5. lect. 12. de ente, & essentia, cap. 7. & 1. contra gentes cap. 17.

Probatur primò conclusio ratione, ex eisdem locis desumpta: quia differentiæ sunt omnino diuersæ, id est, se totis differunt, quod est in nullo conuenire: ergo non includunt in se genera, neque differentias superiores. Consequentia est euidens: quia si illa includerent, conuenirent in eis, vt patet. Antecedens verò, præterquam quod est Aristot. & Diuus Thom. probatur: quia si non sunt omnino diuersæ; ergo differunt aliis differentiis. De quibus inquirendum erit: an sint omnino diuersæ: vel differant alijs differentijs: & sic vel dabitur processus in infinitum, quod est absurdum, vel peruenietur ad aliquas omnino diuersas, seu quæ se totis differant, & in nullo conueniant: quod intendimus.

42 Secundò: quia genus, & differentia formaliter sumpta comparantur vt actus, & potentia, seu vt contrahibile, & contractiuum, suntque partes in compositione Metaphysica. Sed extra rationem potentiæ, seu contrahibilis est actus, seu contractiuum, & econtrà: & generaliter quælibet pars in quacumque compositione præscindit ab alia, & excludit eam. Ergo extra rationem generis est differentia, & econtrà; & ab inuicem excluduntur. Quare cum teste Diu. Thom. 1. contra gentes cap. 14. non solùm genus, sed etiam differentia subalterna contrahatur per differentias vltimas, & habeat rationem potentiæ respectu earum, vtpotè quæ constituit genus in quodam gradu essentiæ potentiali, & vlterius perfectibili: planè sequitur non solum genus, sed etiam differentias subalternas esse extra essentiam vltimarum.

Tertiò tandem: quia inde Aristot. 3. Metaph. text. 10. probat genus non esse de essentia differentiarum: quia

aliàs duplici ratione conueniret speciebus: semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ, in qua includeretur. Quod meritò reputat absurdum: quia in definitione committeretur nugatio; siquidem dicere, *homo est animal rationale*, esset dicere, *homo est animal, animal rationale.* Sed idem absurdum sequeretur, si differentiæ subalternæ includerétur in infimis: ergo,&c. Probatur minor: quia cum dicimus: *homo est animal rationale*; idē est ac dicere: *homo est viuens sensibile rationale:* ergo si rationale includeret in se sensibile, idem esset dicere: *homo est animal rationale*, ac dicere, *homo est viuens sensibile, sensibile rationale.* Maneat ergo differentias infimas non includere subalternas, aut genera; sed esse conceptus simplices inter se omnino diuersos.

43 Ad argumenta respondetur. Ad primum Aristotelem loqui in sensu identico, & materiali. Quod ex eo patet: quia ibi mouet quæstionem: quomodo definitio sit quid vnum; cum habeat partes. Quam vt soluat, meminit doctrinæ à se traditæ 2. Poster. cap. 14. vbi docuerat dupliciter posse speciem infimam definiri, scilicet ponendo primum genus, & omnes differentias intermedias vsque ad infimam, vt si dicas: *Homo est substantia corporea animata sensibilis rationalis:* vel ponendo genus proximum, & vltimam differentiam dicendo: *Homo est animal rationale.* Et nihil refert (inquit Aristot.) an isto, vel illo modo fiat: nam genus proximum, nihil est preter genus primum, & aliquas differentias. Quo supposito probat, quòd siue definitio componatur ex genere proximo, & differentia vltima; siue ex genere primo, & pluribus differentijs; nihil obstat ad vnitatem definitionis: quia genus, & differentia non distinguntur tanquam duæ res, sed tanquam indeterminatum, & determinatum; siquidem eadem res significata vt indeterminata, est genus; & vt determinata differentia. Quod manifestè ostendit Aristot. loqui de identitate, quam differentia infima habet cum genere, & differentijs subalternis; & consequenter in sensu identico, & materiali: quomodo non procedit difficultas, vt in tituli explicatione notauimus. Videatur Diuus Thom. circa hunc locum.

Ad secundum neganda est sequela: quamuis enim differentia quodammodo sit simplicior primis generibus, quatenus ipsa sumpta cum præcisione est vltima pars, & actus cōstitutiuus essentiæ; adhuc tamen propriè loquendo, non est quid simpliciter simplex: quia hoc est proprium actus puri; differentia verò multum habet potentialitatis ex conditione intima creaturæ, cui sicut repugnat, quòd sua essentia sit suum esse, ita repugnat esse actum purum, aut quid simpliciter simplex.

44 Ad tertium respondetur substantiam, & corporeum, vel incorporeum posse dupliciter sumi. *Primò* propriè, secundùm quod substantia est primum genus, & corporeum, & incorporeum differentiæ diuisiuæ eius: & sic rationale, loquendo in sensu formali, non est substantia; & consequenter, neque corporea, aut incorporea. *Secundò* latè, prout substantia distinguitur contra accidens, & prout corporeum, & incorporeum significant quacumque habitudinem ad corpus, vel spiritum: & hoc modo rationale dicitur substantia, sicut materia etiam, aut forma dicuntur hoc sensu substantiæ; similiter dicitur corporea: quia est differentia cuiusdam substantiæ corporeæ, nempè hominis.

Ad confirmationem respondent aliqui, inter quos Rub. hîc qu. 7. ad 1. quòd ex virtute formæ syllogisticæ solum sequitur extremitates, quæ in præmissis

missis vniuntur cum medio, vniri inter se in conclusione: non tamen quod habeant eundem modum vnionis, vel quod propositiones habeant eandem perseitatem; & sic posse contingere, quòd præmissæ in sensu formali sint veræ, conclusio verò solum in sensu materiali.

Hæc solutio proculdubio est vera: sicque respondent Mas. & Sanchez, vbi supra Credimus tamen in illo syllogismo, tam præmissas, quàm conclusionem esse prædicationes formales, & in sensu formali veras. Non quia *rationale*, formaliter vt est differentia, includat in se *sensibile*; sed quia ibi *rationale*, quæ est minor extremitas, ex situ prædicationis supponit, non tam pro ipsa formali, & simplici differentia, quàm pro supposito, quod de materiali importat. Vnde cum *sensibile*, quod est prædicatum habeat aliquo modo rationem formæ ex ea parte, qua quodammodò est quid superius: inde est, vt seruata tali suppositione, nihil deficiat, vt conclusio illa sit prædicatio formalis, & directa. Hoc tamen non semper est necessarium: & ideò standum est solutioni datæ.

QVÆSTIO V.

AN QVÆLIBET DIFFERENTIA sit perfectior genere.

45 QVamuis comparatio circa perfectionem propriè, & simpliciter non fiat inter partes, sed inter entia completa, quibus tantùm sicut simpliciter conuenit esse entia; ita etiam esse perfecta; & consequenter esse magis, vel minus perfecta: adhuc tamen licet, saltem secundùm quid, comparare ipsas partes inter se; & hoc modo comparamus in præsenti gradum genericum, & differentialem. Quod notauit optimè Diuus Thomas. 1. parte quæst. 50. art. 4. ad primum dicens, quòd differentia comparatur generi. *Sicut determinatum indeterminato, & proprium communi; non autem, sicut alia, & alia natura.* Inquirimus ergo: an quælibet differentia determinet genus ad specialem naturam, addendo aliquam perfectionem; ita vt semper verum sit, quòd species in perfectione per differentiam excedit genus.

Oña hîc quæst. 1. art. 5. quem sequuntur aliqui Moderni, non admittit vniuersaliter omnem differentiam addere aliquam perfectionem supra genus. Sed hoc inquit efficere eas tantùm, quæ eleuant genus ad altiorem gradum naturæ, vt *animatum*, quæ eleuat mixtum ad gradum vitæ; *rationale*, quæ eleuat animal ad gradum intellectiui, & similes.

Probatur primò: quia differentiæ, quæ non eleuant genus ad altiorem gradum, significant perfectionem ipsam generis magis contractam, & limitatam: ergo illæ non addunt generi perfectionem, sed potius auferunt. Probatur consequentia: quia coarctatio, seu limitatio intra idem genus attestatur imperfectioni rei limitatæ: siquidem tollit illi aliquid talis generis, & non addit alterius gradus perfectionem.

Secundò: quia volitio libera est genus ad omnes volitiones liberas, tàm bonas, quàm malas: sed differentia contrahens illam ad esse prauæ, & peccanti est imperfectior, quàm volitio libera in communi; cum hæc non sit ex natura sua mala, illa verò sic: ergo talis differentia nullam addit perfectionem.

Confirmatur: quia sapientia vt sic dicit maiorem perfectionem, quam sapientia creata: ergo hæc differen-

tia non addit perfectionem. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia sapientia vt sic, est perfectio simpliciter simplex, non verò sapientia creata.

Tertiò: quia iam sequeretur quamlibet speciem habere distinctam operationem ab alijs speciebus eiusdem generis, & vnam operationem esse alia perfectiorem: hoc autem est falsum: ergo, &c. Sequela videtur manifesta. Minor autem probatur: quia iuxta valde probabilem sententiam, omnes species angelicæ habent easdem operationes, scilicet intelligere, & velle; & aliqua animalia non solùm non habent distinctam operationem, sed potius deficiunt eis aliquæ ex his, quæ conueniunt ratione generis: siquidem vulgo dicitur talpam carere visu; pisces olfactu, & sic de alijs.

46 Nihilominus dicendum est omnem differentiam esse perfectiorem suo genere, ad modum quo actus est perfectior potentia; ac proinde nullam dari differentiam, quæ non addat generi aliquam perfectionem. Hæc est mens Aristot. 8. Metaph. text. 10. Vbi rerum essentias comparat numeris: quia sicut numeri per vltimam vnitatem se inuicem superant, & superantur; ita species per differentias. Quod etiam docet expressè, tum Porph. in hoc. cap. tùm etiam D. Thom. de spiritualibus creaturis art. 8. ad nonum, (cuius verba adducemus in solutione ad 3.) & 1. p. qu. 50. art. 4. ad 1. & quæst. 75. articul. 2. ad 2. estque communis consensus Dialecticorum.

Fundamentum est: quia omne genus est perfectibile vlteriori perfectione: ergo omnis differentia addit aliquam perfectionem supra genus. Antecedens constat ex definitione generis, quod in hoc distinguitur ab specie, vt supra vidimus. Consequentia verò probatur: quia illa vlterior perfectio, ad quam genus est in potentia, est differentia: sed in quacumque specie actuatur, & perficitur potentialitas generis; siquidem non datur species, quæ non sit totum actuale vltimò in essentia perfectum, & constitutum: ergo in quacumque specie differentia addit aliquam perfectionem supra genus.

Confirmatur: quia omnis actus, aut forma est nobilior potentia, seu materia, secundùm quod talis est; eique necessariò tribuit aliquam perfectionem, seu effectum formalem; sed omnis differentia habet rationem actus, seu formæ respectu generis: ergo omnis differentia est nobilior genere, eique tribuit aliquam perfectionem.

47 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd illimitatio in genere causæ materialis potiùs est imperfectio: quia causatur ex priuatione perfectionis, scilicet formæ, & actus; & ideò materia prima inter omnia entia est imperfectissimum, & propè nihil: quia secundùm se est omnino illimitata in genere causæ materialis; cum sit pura potentia. Et idem proportionabiliter contingit in genere, quod hoc modo est quid illimitatum, ex eo quòd nō habet in se actu perfectiones, quas tribuunt illi differentiæ.

Ad secundum respondetur volitionem liberam malam posse considerari dupliciter. Primò in esse moris, seu formaliter quatenus mala: & sic non dicit perfectionem, sed summam imperfectionem, siue malitia illa sit aliquid positiuum, & reale; siue sola priuatio rectitudinis: de quo Theologi. ¶ Secundo modo potest considerari Physicè, & in esse rei: & sic habet differentiam positiuam, & realem, quæ addit aliquam perfectionem supra genus, sicut quælibet alia differentia.

Ad confirmationem respondetur,

quòd sapientia vt sic, non est genus, sed analogum ad sapientiam creatam, & increatam. In analogis autem maiorem perfectionem dicit analogum quàm secundaria analogata, vt suo loco ostendemus.

Ad tertium respondetur ex Diu. Thom. loco citato de spiritualibus creaturis, sic asserente: *Illud, quod constituit in specie, est nobilius eo, quod constituit in genere, sicut determinatum indeterminato: habet enim se determinatum ad indeterminatum, vt actus ad potentiam. Non autem ita, quod semper illud, quod constituit in specie ad nobiliorem naturam pertineat, vt patet in speciebus animalium irrationalium. Non enim constituuntur huiusmodi specie per additionem alicuius naturæ nobilioris, supra naturam sensitiuam, quæ est nobilissima in eis; sed per determinationem ad diuersos gradus in illa natura: & similiter dicendum est de intellectuali, quod est commune in Angelis.*

Iuxta quam doctrinam respondetur, negando sequelam. Quia differentia tunc solùm est necessariò radix nouæ operationis, quandò eleuat genus ad altiorem naturam. Quando verò non eleuat: sufficit esse radicem, quare eadem operatio perfectiori, vel imperfectiori modo participetur ab speciebus. Vnde etiam in illis animalibus, quæ aliquo sensu sunt distincta, propria vniuscuiusque differentia perfectior est, quàm genus animalis: quia saltem determinat aliquam operationem, quæ confusè tantùm, indeterminatè, & simpliciter conueniebat generi. Vt autem rectè dixit D. Thom. 2. distinct. 13. quæst. 1. art. 6. ad 1. *Habere intellectum sic, nobilius est, quàm habere intellectum simpliciter, & habere sensum sic, quàm habere sensum simpliciter.*

48 ¶ Ex dictis infertur genus propriè loquendo non diuidi in differentias; siquidem differentiæ non includunt genus: sed per differentias diuidi in species. Vt autem id rectè fiat, oportet sumere differentias, quæ per se diuidant illud, vt dicitur 7. Metaphysicæ text. 43. nam si sint differentiæ per accidens, diuisio non erit generis in quantùm genus; & consequenter neque essentialis. Quod explicuit optimè Diu. Thomas 12. quæstione 35. articulo 8. dicens: *Ad rationem speciei pertinet, quòd se habeat ex additione ad genus. Sed generi potest aliquid addi dupliciter: vno modo, quod per se ad ipsum pertinet, & virtute continetur in ipso, sicut rationale additur animali: & talis additio facit veras species, vt per Philosophum patet in 7. & 8. Metaphysicæ. Aliquid verò additur generi, quasi aliquid extraneum à ratione ipsius, sicut si album animali addatur, vel aliquid huiusmodi: & talis additio non facit veras species generis.*

CAPVT QVARTVM, DE PROPRIO.

SVMMA TEXTVS.

1 QVATVOR Acceptiones *proprij* adducit Porphyr. in hoc cap. *Primò* enim dicitur proprium, quod conuenit soli speciei, sed non omni indiuiduo eius, vt homini esse Medicum, vel Geometram. *Secundò*, quod conuenit omni, sed non soli, vt esse bipedem. *Tertiò*, quod conuenit omni, & soli, sed non semper, vt canescere. *Quartò*, tandem quod conuenit omni, soli, & semper, vt risibile: quamuis enim homo non semper rideat; semper tamen habet ridendi facultatem. Et *hoc* (inquit) *appellatur maximè proprium*, vt vertit Perionius: seu *verè proprium*, vt habet Argyropilus: quia conuertitur cum specie.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

2 PLVRES huius nominis significationes adducit Petr. Gregorius libr. 2. Sintaxis capite 13. & tomo 1. Comment. cap. 11. Nam *proprium* apud Platonem sumitur pro optimo; apud Ciceronem pro eo, quo quis vtitur, vel fruitur: in possessionibus etiam, & rerum dominijs diuersimodè sumitur à Iurisperitis. Sed à Dialecticis dupliciter solet vsurpari. *Primò*, vt distinguitur ab improprio: quo sensu dicimus *leonem*, aut *agnum* propriè significare quasdam species animalis, & impropriè Christum Dominum. *Secundò*, vt distinguitur à communi: sicque sumitur in præsenti, & comprehedit hoc quartum prædicabile. De quo, cur quarto loco tractetur, satis constat ex dictis capite de genere numero 6. vbi semel egimus de ordine omnium prædicabilium.

Proprij autem in hac secunda significatione assignauit Porphyr. quatuor acceptiones in textu adductas: quam doctrinam, paucis mutatis, desumpsit ex 1. Topicorum cap. 4. vbi primam, & secundam acceptionem Porphyrij sub vna comprehendit Arist. optiméque appellauit *proprium ad aliquid*: quia proprium in illis acceptionibus non absolutè dicitur propriu m sed comparatione alterius speciei, ve

indiuidui, vt consideranti patebit. Similiter proprium in tertia acceptione vocauit Aristot. *proprium quando*: quia secundum tempus conuenit, vt canescere. Et tandem proprium in quarta acceptione definit Arist. dicens: *Proprium est, quod non indicat quid esse rei; soli autem inest, & conuersim prædicatur.* Et hoc appellat simpliciter proprium, reliqua verò secundum quid.

3 Circa primam acceptionem notandum est ex Aristot. loco citato, quòd ibi esse Medicum, seu Geometram non sumitur pro generali aptitudine, seu capacitate, quam habet homo ad acquirendas scientias, ex eo quòd rationalis est: hæc enim est proprium quarto modo; siquidem fluit ab essentia hominis, & conuenit omni, soli, & semper. Sed sumitur, vel pro ipso habitu, seu actu Medicinæ, vel Geometriæ, vt explicant Villapan. & alij; vel pro peculiari habilitate, & inclinatione, qua aliqui homines potiùs inclinantur ad vnam scientiam, quàm ad aliam, vt rectè interpretatur Soto. His enim modis esse Medicum, vel Geometram conuenit soli homini, sed non omni.

Circa secundam acceptionem DVBITABIS: quomodò Porphyrius assignet esse bipedem pro hominis proprio; cum Aristot. 1. Periher. capite 4. dicat esse eius differentiam. ¶ Sed respondet optimè Ascicius in hoc capite ad quintum argumentum, quòd esse bipedem non est vera differentia hominis, sed exempli gratia ponitur ab Aristot. pro vera differentia, vt etiam patet ex 7. Metaphysic. tex. 43. ¶ Adde, quòd quamuis esse bipedem simpliciter loquendo, neque sit proprium, neque differentia, sed accidens commune, vt ex dicendis constabit; secundùm quid tamen, sicut induit rationem proprij, ex eo quòd quodammodo consequitur ad esse hominis; ita etiam secundùm quid induit rationem differentiæ, quatenus distinguit illum à quadrupedibus. Et sic potuit à Porph. assumi vt exemplum proprij, & ab Aristot. differentiæ.

4 Circa tertiam etiam acceptionem DVBITABIS de exemplo ibi à Porphyr. adducto: nam canescere non soli homini conuenit; siquidem alia animalia canescunt, vt testantur Arist. lib. 3. de historia animalium cap. 11. & Plin. libro 11. c. 37. ¶ Aliqui respondent candorem, qui in pilis aliquorum animalium cernitur, non esse veram caniciem; sicut neque etiam eorum hominum, qui à natiuitate capillos habent albescentes, vt fertur de his, qui zonas frigidas inhabitant.

Hæc tamen solutio falsa est: nam vera, & legitima causa caniciei, quam assignat Arist. lib. 5. de generatione animalium cap. 4. scilicet humor putrescens in radicibus pilorum, qui vi caloris naturalis consumi nequit, non minus reperitur in canibus, equis, & alijs, quã in homine. ¶ Et ideò melius respondetur Porphyrium attulisse exemplum nõ ex omni parte verum, sed quia sic contingit vt in plurimum, (quod sæpè inuenitur apud graues Auctores) frequentior enim est, & magis nota canicies in hominibus, quàm in alijs animalibus, vt notauit Aristot. loco citato de historia animalium.

DISPVTATIO OCTAVA,
De proprio, quarto prædicabili.

PLVRA, Quæ circa hoc prædicabile inquiri possent, satis constant ex disputationibus præcedentibus: & pauca, quæ restant, breuiter in præsenti perstringemus.

QVÆSTIO PRIMA.

AN PROPRIVM, SOLVM QVARTO MODO ACCEPTVM, constituat hoc prædicabile; vbi etiam definitio eius exponitur.

EX Dictis disputat. præcedenti num. 10. & sequentibus circa diuisionem differentiæ, satis constare potest, quid dicendum sit in prima parte huius quæstionis. Sed quia aliqui Doctores, etiam circa proprium, non desistunt impugnare communem sententiam: ideò breuiter eorum fundamenta adducenda, & soluenda sunt.

5 Est ergo prima sententia absolutè affirmans tres priores acceptiones proprij verè, & simpliciter pertinere ad hoc prædicabile; & consequenter diuisionem esse vniuocam, & generis in species. Sic docent Louaniens. & Canterus in hoc capite Murc. ibidem quæstione vnica in fine, & Hurtado disputat. 6. Logicæ sectione 5. §. 21. & 22.

Probatur primò: quia tres illæ acceptiones habent specialem modum respiciendi inferiora, quam non habet accidens quintum prædicabile: ergo propriè, & per se non pertinent ad quintum, sed ad quartum. Consequentia patet: quia prædicabilia distinguntur per diuersos modos respiciendi, & prædicandi de inferioribus. Antecedens verò probatur: quia proprium in prima acceptione respicit inferiora sub formalitate *solius*, scilicet vt quid conueniens soli speciei, sed non omni indiuiduo eius; in secunda verò vt quid conueniens *omni, sed non soli*; & in tertia vt quid conueniens *omni, & soli, sed non semper*: at accidens commune solùm respicit inferiora sub formalitate *contingentis*, seu vt potest abesse, & adesse præter subiecti corruptionem: ergo, &c.

Secundò: quia licet tres acceptiones istæ, sumptæ pro actu, sint accidentia communia; si verò sumantur pro aptitudine, seu potentia, verè dimanant ex principijs substantiæ: ergo verè sunt passiones, pertinentque propriè ad hoc prædicabile. Consequentia patet, & probatur antecedens: tùm ex D. Thom. de ente, & essentia c. 7. Vbi expressè affirmat omne accidens saltim secundum aptitudinem causari à principijs substantiæ: tùm etiã inductione: quia aptitudo, seu potentia ad esse Medicum oritur ex principijs essentialibus

naturæ humanæ; cum omnis homo naturaliter scire desideret, vt inquit Arist. 1. Metaphys. Et simile argumentum fit de duabus alijs acceptionibus.

6 Secunda sententia contendit, saltem aliquam ex his tribus acceptionibus verè, & propriè pertinere ad hoc prædicabile. Et de secunda quidem id docet Fonseca 5. Metaphysic. capite 28. sectione 19. quæstione ad 1. & 2. ¶ Cuius fundamentum est: quia quod conuenit omni, & semper, conuenit necessariò; sed proprium in secunda acceptione, vt esse bipedem, conuenit omni, & semper; ergo conuenit necessariò; ac proinde non pertinebit ad 5. sed ad 4. prædicabile. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia si ad veram rationem proprij esset necessarium, quòd soli conueniret; proprium subalternum, non esset verè proprium, sed accidens commune respectu speciei infimæ, quod tamen esse falsum constabit infra.

Tandem de tertia acceptione verè pertinere ad hoc prædicabile docent aliqui Moderni, vt testatur. Rub. hîc quæst. 1. ¶ Quorum fundamentum est: quia, quod conuenit omni, & soli, habet quidquid requiritur ad veram rationem passionis, etiam si non semper conueniat: ergo tertia acceptio verè pertinet ad hoc prædicabile. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia quod verè ab essentia dimanat est propria passio: sed vera emanatio alicuius non tollitur ex eo, quòd non semper conueniat, sed tempore à natura statuto: quia tunc solùm adest in subiecto dispositio necessaria, vt patet in potentia visiua canis post nonum diem, & alijs huiusmodi: ergo vera ratio passionis tollitur ex eo, quòd non semper conueniat.

7 Nihilominus dicendum est vltimam tantùm acceptionem proprij constituere hoc prædicabile, cætera verò simpliciter pertinere ad quintum: & secundùm quid, seu per reductionem ad hoc quartum, ad eum modum, quo de differentia communi, & propria diximus pertinere ad tertium: ac proinde diuisionem proprij in hac acceptione non esse vniuocam, sed analogam. Sic docent Aristot. 1. Topicor. c. 4. & Porphyr. in hoc cap. vbi expresè affirmant, solùm proprium in quarta acceptione esse simpliciter proprium: in alijs verò tantùm secundum quid. Propter quod etiam D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 6. & 7. agens de proprio, solùm explicat, & definit illud in quarta acceptione. Quam sententiam concorditer sequuntur eius Discipuli Caiet. Iabel. Sot. & Mas. in Commentarijs huius capitis, Arauxo lib. 3. Metaphys. qu. 4. art. 7. & Sanch. lib. 3. qu. 35. quibus etiam consentiunt Toletus, Oña, Rubio, Conimbricenses, & alij, quos refert, & sequitur Gallego hîc controuersia decima octaua.

Ratio à priori huius conclusionis facilè deduci potest ex ea, qua disput. præcedenti num. 12. ostendimus, solam differentiam proprissimam constituere tertium prædicabile. ¶ Sed denuò probatur ratione desumpta ex D. Thom. loco citato: quia illud est verè, & simpliciter proprium, quod dimanat à principijs essentialibus, & cum eis habet naturalem, & necessariam connexionem: sed tantùm proprium, quod conuenit omni, soli, & semper, est huiusmodi: ergo illud solum est verè, & simpliciter proprium. Maior, & consequentia cõstant. Minor autem probatur per suam conuertentem: quia si habet necessariã connexionem cum principijs essentialibus: ergo inuenitur in omnibus, in quibus inueniuntur talia principia essentialia; & per consequens conueniet omni habenti illa. Rursus: ergo vbi non

fuerint talia principia essentialia, neque etiam erit tale proprium; & per consequens conueniet solis habentibus talem essentiam. Et tandem: ergo quamdiu illa habuerint talem essentiam, tamdiu habebunt eius proprietatem. Sed quæ participant aliquam essentiam, semper habent illam: ergo semper etiam habebunt talem proprietatem; & per consequens conueniet omni, soli, & semper.

8 Confirmatur primò: quia tres priores acceptiones verè non dimanant à principijs essentialibus; & consequenter non habent necessariam connexionem: ergo non constituunt hoc prædicabile. Probatur antecedens: quia *esse Medicum*, si sumatur pro habitu vel actu Medicinæ, satis constat non fluere ab essentia hominis: si verò sumatur pro habilitate, seu inclinatione ad vnam scientiam, potius quàm ad aliam, iuxta dicta num. 3. manifestum est id prouenire ex principijs indiuidualibus, & diuerso hominum temperamento, aut etiam ex vario syderum aspectu, sub quo quisque natus est, ratione cuius ij, quibus Iupiter præest, procliues sunt ad scientias: quibus verò Mercurius, (qui linguæ dominatur) insitam habent propensionem ad eloquentiam, &c. Neque esse Medicum potest alio modo pertinere ad hanc primam acceptionem, vt notauimus loco citato. ¶ Similiter *esse bipedem*, aut *canescere*, satis apparet consequi ex dispositione materiæ; sicut esse masculum, aut fœminam; iuuenem, aut senem, & alia huiusmo[di]: ergo solum dimanant ex princi[pij]s materialibus, & indiuidualibus; non verò ex formalibus, & essentialibus.

Confirmatur secundò: quia quod habet necessariam connexionem cum essentia, licet possit ab ea præcindi abstractione præcisiua: considerando scilicet essentiam absque illo; non tamen potest præscindi abstractione composita; ita scilicet, vt absque præiudicio talis essentiæ negetur de ea, aut affirmetur eius oppositum: per quod Dialectici distinguunt proprium à quinto prædicabili, vt videbimus cap. sequẽti. Sed esse Medicũ, bipedem, aut canũ, possunt non solùm præscindi, sed etiam negari, & eorum oppositum affirmari de essentia hominis, absque præiudicio eius. Ergo non habent cum illa necessariam connexionem.

9 Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ dicimus, quòd licet tres priores acceptiones proprij, formaliter prout sic, habeant speciales modos, seu formalitates respiciendi inferiora, distinctas ab intentione quinti prędicabilis: illæ tamen non constituunt proprium simpliciter, sed tantum secundùm quid, suntque intentiones quædam imperfectæ, reductiuè pertinentes ad hoc prędicabile: ad eum modum, quo disputatione precedenti num. 15. diximus de differentia propria, & communi. Ratio autem huius sumitur ex dictis: quia ad veram, & propriam rationem proprij exigitur, vt dimanet ab essentia, quatenus essentia est, siue à principijs formalibus rei, quod non habent tres priores acceptiones, vt ostensum est; & ideò simpliciter sunt accidentia communia, & secundum quid propria.

Ad secundùm ex dictis numer. 3. constat, quòd si aptitudo ad Medicinam sumatur pro generali capacitate, seu inclinatione ad scientias, conuenit homini quarto modo proprij, non primò; si verò sumatur pro speciali habilitate ad vnam potius quàm ad aliam, solum dimanat ex principiis materialibus, seu indiuidualibus, quod non sufficit ad veram rationem passionis: imò id peculiare est accidentium communium,

munium, vt ostendemus disput. sequenti. Et hoc ipsum intendit D. Thom. loco citato in argumento, vbi expressè docet accidentia causari ex principijs substantiæ: quædam quidem ex principijs formalibus: & hæc inquit esse proprias passiones; quædam verò ex principijs materialibus: & hæc dicit esse accidentia in indiuiduis, seu communia. Sed de hoc redibit sermo disp. citata.

10 Ad fundamentum secundæ sententiæ negatur antecedens. Non enim ex eo præcisè, quòd aliquid conueniat omni, & semper; conuenit necessariò, vt patet de accidenti inseparabili, vt de albedine cygni, quæ conuenit omni, & semper; & tamen est accidens commune, vt docent Dialect. cum Porphyr cap. seq. Requiritur ergo vltra, quòd dimanet ex principijs essentialibus, seu formalibus: quod non habet proprium in secunda acceptione, vt explicatum est. ¶ Ad probationem autem antecedentis respondetur, ad veram rationem proprij non esse necessarium, vt hoc, quod est *conuenire soli*, habeat respectu vniuscuiusque, de quo prædicatur (imò hoc est impossibile; aliàs neque daretur etiam proprium infimum, vt consideranti patebit) sed respectu essentiæ à qua dimanat; ita scilicet, quòd conueniat solis habentibus talem essentiam, quod patet conuenire proprio subalterno.

Ad vltimum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, id, quod est verè proprium, dimanare ab essentia, quatenus essentia est, seu à principijs essentialibus, & formalibus; & ideò semper adesse in subiecto dispositionem ad illud: quia semper ibi sunt ipsa principia essentialia, cum quibus habet necessariam connexionem. Vndè repugnat, quòd propria passio, secundùm vnum tempus, conueniat, & secundùm aliud non. Hoc autem habent canicies, & alia accidentia indiuidualia: quia sequuntur ex tali, vel tali dispositione materiæ, aut complexione humorum, in quibus contingit variatio. ¶ Per quod patet ad exemplum argumenti: nulla enim est variatio secundum tempus in ipsa potentia visiua canis, quæ est passio animalis, sed in dispositione organi ad eliciendum actum visionis.

11 In secunda parte difficultatis, circa definitionem proprij, non est cur immoremur. Quamuis enim ipsum non definiuit Porphyr. ex eius tamen verbis formatur definitio proprij sic: *Proprium est, quod conuenit omni, soli, & semper.* Per quam definitionem, si rectè intelligatur, definitur proprium, vt est quartum prædicabile. Ly enim, *conuenit omni*, non distribuitur pro omni specie, vt patet; sed pro omnibus inferioribus speciei: & sic idem est ac si diceretur: *Proprium est, quod prædicatur de pluribus.* Cum autem in his acceptionibus non loquatur Porphyr. de conuenientia essentiali, vt patet: subintelligendum est *accidentaliter*, & sic definitio Porphyr. faciet hunc sensum: *Proprium est, quod prædicatur de pluribus accidentaliter, & necessariò.* Hoc enim exprimunt verba Porph. formaliter sumpta: quia quidquid ratione formæ conuenit omni indiuiduo alicuius speciei, & semper, nascitur ex principijs essentialibus: & sic prædicatur necessariò de inferioribus.

In eodem ferè sensu posset explicari definitio Aristot. sup. num. 2. adducta, scilicet *Proprium est, quòd non indicat quid esse rei: soli autem inest, & conuersim prædicatur.* Sed quia vix in ea aliquis ordo ad inferiora insinuatur: non tam videtur definisse proprium, vt est quartum prædicabile, quàm vt est quartum prædicatum. Præsertim cum

ibi Arist. solùm agat de proprio in ordine ad argumentationem, vt est problema dialecticum, & conuertitur cum specie: quomodo non est quartum prædicabile, sed quartum prædicatum, vt diximus disput. præcedenti num. 25. Id autem quod ait Aristot. Proprium non indicare quid esse rei, intelligendum est intrinsecè, id est, non indicat essentiam rei tanquam pars intrinseca eius: nam extrinsecè, & tanquam signum, certum est propriam passionem indicare essentiam rei, vt de definitione descriptiua diximus supra in prœambulis institutionum.

QVÆSTIO II.

RESPECTV CVIVS PROPRIVM constituatur in esse vniuersalis. Vbi etiam: an subalternum, & infimum pertineant ad hoc prædicabile.

12 PRoprium verè esse vniuersale, & & vnum ex quinque prædicabilibus satis constat ex ijs, quæ de numero eorum diximus disp. 4. Vndè solum inquirimus: respectu quorum habeat istá vniuersalitatem, an scilicet respectu illius essentiæ, à qua dimanat: an verò respectu inferiorum eius.

In quo certum debet esse, proprium non constitui in esse vniuersalis respectu inferiorum eodem nomine significatorum, videlicet risibile respectu huius, & illius risibilis; sicut de differentia diximus disp. præcedenti num. 19. Vtriusque enim eadem est ratio, quam ibi adduximus. Quamuis autem ex ibidem dictis de differentia, facilè deduci posset, quid dicendum sit in hac quæstione; eam tamen oportuit breuiter attingere: quia habet specialem difficultatem circa proprium propter hæc argumenta.

Primò: quia, vt disp. sequenti videbimus ex Arist. & D. Thom. in hoc distinguitur proprium ab accidenti cômuni, quòd accidens commune conuenit speciei ratione indiuiduorum: nam ideo homo est albus: quia Petrus est albus; proprium verò conuenit indiuiduis ratione speciei; ideo enim Petrus est risibilis: quia homo est risibilis. Ergo proprium per prius prædicatur de specie, quàm de indiuiduis: ergo potiùs constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, quàm per ordinem ad indiuidua.

Secundò: quia ex prædicationibus quinque vniuersalium solæ prædicationes huius quarti prædicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari, vt colligitur ex Arist. 1. Post. cap. 4. sed proprium propriè, & à priori demonstratur de specie: ergo prædicatur de illa prædicatione quarti prædicabilis. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia in primis prædicationes quinti prædicabilis, cum sint in materia contingenti, non sunt necessariæ: ergo non possunt demonstrari. Deindè prædicationes generis, speciei, vel differentiæ, licet sint necessariæ, sunt tamen essentiales: ergo à priori demonstrari non possunt: cum nihil possit esse prius ipsa essentia, vt patet: ergo solæ predicationes quarti prædicabilis possunt propriè, & à priori demonstrari.

13 Tertiò: quia idem accidens, quod respectu illius gradus, à quo dimanat adæquatè, est propria passio, respectu graduum inferiorum est accidens commune: ergo vel nulla datur prædicatio 4. prædicabilis, quatenus vniuersale est, vel constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad illam speciem, seu gradum, à quo adæquatè dimanat. Consequentia est euidens. Antecedens verò probatur: quia omne ac-

cidens habet proprium, & adæquatum subiectum, seu principium, à quo dimanat, & per quod definitur, vt diximus disput. 5. num. 24. ergo omne accidens respectu illius gradus habet veram rationem passionis. Ergo saltim respectu gradus inferiorum erit accidens commune, aliàs nulla dabitur prædicatio quinti prædicabilis.

Prima conclusio. Proprium non constituitur in esse vniuersalis per ordinem ad speciem, seu essentiam, à qua dimanat, & cum qua conuertitur; sed per ordinem ad inferiora illius. Quod proportione seruata, intelligendum est de proprio subalterno, & infimo, (supponendo quòd vtrumque pertineat ad hoc prędicabile) sicut disp. præcedenti num. 20. explicuimus de differentia. Hanc conclusionem ostendunt manifestè, quæ ibidem adduximus: & ideò solùm restat argumentis satisfacere in quo tota huius quæstionis difficultas sita est.

14 Ad primum ergo respondetur differentiam illam inter proprium, & accidens commune procedere de proprio, & accidenti metaphysicè, & realiter sumptis; non verò de proprio logicè considerato, seu formaliter vt denominatur à secunda intentione. Vndè licet verum sit, quòd entitas risibilitatis priùs conueniat homini, quàm Petro: prædicatione tamen vniuersalis, seu prædicabilis non priùs prædicatur de homine, quàm de Petro. Et quamuis differentia constitutiua proprij in esse quarti prædicabilis sumatur per ordinem ad speciem; tamen non ideò est vniuersale per ordinem ad illam: non enim proprium respectu eiusdem habet vniuersale, & tale vniuersale, vt de differentia diximus disput. præcedenti num. 24.

Ad secundum respondetur non solum prędicationes, quæ propriè pertinent ad quartum prędicabile, posse à priori demonstrari; sed etiam prędicationes, quas disp. citata num. 25. appellauimus quarti prædicati: imò istæ probantur demonstratione perfectiori.

¶ Ratio autem huius est: quia propria passio nō ingreditur demonstrationem, formaliter quatenus habet rationem superioris, & vniuersalis; sed vt dimanat ab essentia, cuius est passio: ad quam comparatur, vt prædicatum æquale; seu conuertibile. Et ideò demonstratio, in qua talis passio concluditur de ipsa essentia, cum qua conuertitur, perfectior est alijs demonstrationibus, in quibus eadem passio concluditur de inferioribus, respectu quorum habet rationem vniuersalis: quia istæ necessariò supponunt illam, & dependent ab ea. Si quando autem Arist. aut alij graues Auctores insinuare videantur, solas prędicationes proprij à priori demonstrari, intelligendi sunt, non solùm de proprio logicè, vt est quartum prædicabile, sed etiam de proprio metaphysicè, vt est quartum prædicatum.

15 Ad tertium negatur antecedens: accidens enim quod verè est propria passio alicuius essentiæ, semper est propria passio, quando prædicatur de quibuscumque inferioribus talis essentiæ. Ad probationem autem respondetur non sequi ex eo præcisè, quòd accidens habeat proprium subiectum, seu principium, à quo causetur, & per quod definiatur, esse propriam passionem eius: quia vltra requiritur, vt causetur ex principiis formalibus, & essentialibus. Quod non habent omnia accidentia, vt sæpè dictum est, & constabit amplius disp. sequenti.

¶ Veniamus ad secundam partem difficultatis. In qua notandum est; quòd cum proprium dimanet ab essentia, & hæc componatur ex genere, & differentia, alia sunt propria, quæ dimanant,

ab essentia ratione gradus generici, & alia ratione gradus differentialis. Illa appellantur propria subalterna, ista verò infima. De his certum est pertinere ad hoc prędicabile: de illis verò est aliqualis difficultas.

Sumitur autem ratio dubitandi. Primo ex Porph. hîc, & Arist. 1. Topicor. cap. 4. qui solùm definiunt proprium infimum: ergo illud tantùm pertinet ad hoc prędicabile.

Secundò: quia emanatio propriæ passionis ab essentia reducitur ad genus causæ efficientis, vt sumitur ex D. Tho. 1. part. qu. 77. art. 7. sed nullum accidēs potest sic dimanare à gradu generico: ergo nullum accidens potest esse propria passio respectu illius. Probatur minor: quia nihil agit, nisi provt est in actu, & determinatum: sed gradus genericus est quid potentiale, & indeterminatum: ergo non agit ad emanationem passionis.

16 Secunda conclusio: licet proprium infimum proprissimè habeat rationem proprij, & strictissimè dicatur passio, vtpotè quod sequitur essentiam vltimò completam, & perfectam; tamen proprium subalternum est etiam propria passio, & per se pertinet ad hoc prędicabile. Sic sentiūt communiter Doctores, & docet expresśè D. Thom. opusc. 48. tract. 1. cap. 7. & de ente, & essentia cap. 7. ¶ Breuiterque probatur: quia plura sunt accidentia, quæ dimanant à principijs genericis, & cum eis habent necessariam connexionem; quæ consequenter neque per intellectum possunt adesse, & abesse, salua manente tali essentia, vt de potentijs sensitiuis patet respectu animalis; de nutritiuis respectu viuentis, & alijs huiusmodi: ergo verè dantur propria generica, seu subalterna.

Ad primam rationem dubitandi respondetur Aristotelem, & Porphyrium definisse proprium infimum propter rationem disput. præcedenti num. 36. adductam; non verò quia existimauerint non dari propria subalterna: siquidem 5. Topic. cap. 2. aptum esse ad essentiendum, docet Arist. esse passionem animalis, & plures proprietates supremorum generum assignat in prędicamentis.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur propria subalterna non dimanare ab essentia generica, præcisè vt est totum potentiale, seu formaliter inquantum indeterminatè, & inconfuso continet inferiora: sic enim non habet sufficientem actualitatem, vt benè probat argumentum, sed quatenus habet rationem totius actualis. Cum enim passio sit accidens essentiæ, dans illi esse secundùm quid, necessariò supponit eam cōstitutam in esse simpliciter. Vbi autem intelligitur constitutio, etiam apprehenditur compositio ex actu, & potentia, & ex consequenti totum actuale.

CAPUT QUINTUM, DE ACCIDENTI.

SUMMA TEXTUS.

1 TRES Definitiones accidentis, & vnam diuisionem continet hoc caput. Prima definitio est; *Accidens est, quod adest, & abest sine subiecti corruptione.* Statim autem diuidit illud Porph. in separabile, vt dormire, & inseparabile, vt nigrum esse in coruo, vel Ethiope. ¶ Et quia ex hac diuisione posset obijci contra definitionem: si datur accidens inseparabile: ergo non omne accidens potest adesse, & abesse: tacitè respondet huic obiectioni explicans definitionem: & dicit cogitatione, & intellectu coruum album, & Ethiopem non nigrum, sine subiecti corruptione concipi posse. Secũda definitio est: *Accidens est, quod inesse, & non inesse eidem potest.* Tertia: *Accidens est, quod neque genus, neque species, neque differentia, neque proprium est; semper autem est in subiecto.*

NOTATIONES CIRCA HOC CAPUT.

2 AVICEN. Alpharab. & alij Arabes, vt testatur Beatus Albert. tract. 7. Logicæ ca. 1. reprehendunt hîc Porphyr. eò quod statim definierit accidens, ante quàm varias eius significationes proponeret, inuertens methodum, quam in alijs prędicabilibus seruauerat. Sed pro eo respondet benè Caiet. quod cũ ex alijs capitibus iam constaret ipsum agere de vniuersalibus, quatenus pertinent ad considerationem Logicam: non fuit necessarium id explicare de accidenti.

Cæterùm, maioris claritatis gratia, duas eius acceptiones (omissis alijs,) referunt communiter Doctores, quas adducit, & explicat D. Thom. de spiritualibus creaturis art. 11. *Primò* sumitur Physicè. *secundò* Logicè. Accidens Physicum est, quod distinguitur cõtra substantiam, & diuiditur in nouem genera, scilicet quantitatem, qualitatem, &c. Propter quod appellatur accidens prædicamentale. Accidens verò Logicum diuiditur contra essẽtiam, & comprehendit quidquid non est, nec pertinet ad essentiam rei, sed se habet omninò accidentaliter, seu contingenter; siue entitatiuè sit substantia, siue accidens; siue ens reale, siue rationis. Quomodo dicimus aurum accidere vasi; rationale animali; existentiam Petro, & secundas intentiones entibus realibus: quia faciunt prædicationes accidentales, seu contingentes. Et propterea accidens in hac acceptione appellatur accidens prædicabile: estq; terminus secundæ intentionis, & vltimum ex quinque vniuersalibus, de quo in præsenti agimus. Cætera, quæ hîc circa definitiones, & diuisionem à Porphyr. traditas notari possent, quęst. 1. explicabuntur.

DISPVTATIO NONA, De accidenti, quinto prædicabili.

MVLTA In pręsenti inquirunt aliqui de accidenti reali, & prout pertinet ad prędicamenta; quæ tamen relinquenda sunt, vtpotè aliena in hoc loco, vbi de accidenti Logicò, seu de quinto prædicabili disputamus. De quo ex dictis disput. 4. num. 60. & sequentibus iam constat verè esse vnum ex quinque vniuersalibus: & ideo huic quęstioni supersedendum est. Vt autem quæ restant, breuiter perstringamus: sit

QVÆSTIO PRIMA.

AN RECTE DEFINIATVR ACCIDENS A PORPHYR. vbi etiam respectu quorum constituatur in esse quinti prædicabilis.

3 PRIMA pars difficultatis præcipuè procedit de prima definitione Porph. hac enim explicata, facilè intelliguntur aliæ duæ.

Est autem ratio dubitandi: quia vel illa verba, *quod adest, & abest, sine subiecti corruptione*, intelliguntur primò intentionaliter de adesse, & abesse per realem inhęsionem, sicut calor adest aquæ, quando est calida; abest autem, quando est frigida: & hoc non: tùm quia iam definitio non conueniret accidenti inseparabili; quod tamen directè pugnat cum Porph. qui accidens à se definitũ statim diuidit in separabile, & inseparabile: tùm etiam quia mors, & existentia actualis accidunt homini, & de illo prędicantur prędicatione quinti prędicabilis; & tamen neque mors adesse, neque existentia abesse potest sine subiecti corruptione.

Vel intelliguntur secundò intentionaliter de adesse, & abesse per intellectum: & neque hoc etiam dici potest: tùm quia valde æquiuocè loqueretur Porph. siquidem in diuisione, quam statim subiungit, planè loquitur de separabilitate, & inseparabilitate reali, vt omnes fatentur: tùm etiam quia iam definitio conueniret alijs à definito scilicet proprio. Quod sic probatur: quia propria passio non est de conceptu, & quidditate rei, cuius est passio, sed quid posterius illa, & effectus eius: ergo etiamsi per intellectum pręscindatur, seu negetur de tali essentia; integra manebit propria ratio, & definitio eius: & ex consequenti poterit cogitatione, & intellectu adesse, & abesse absque subiecti corruptione.

4 Propter hæc Auic. & alij antiqui, vt referunt Beatus Albertus vbi suprà, & Caiet. in hoc cap. reprehendunt Porphyr. eò quod nullam tradiderit definitionem accidentis, quatenus est quintum prædicabile.

Alij verò, quos refert, & sequitur Rub. hîc quæst. 2. admittentes illud definiri hac definitione, explicant verba eius de præsentia, seu absentia reali. ¶ Sed vtraque sententia procedit ex sinistra intelligentia definitionis, & vtramque reijciunt communiter Dialectici. Qui dictam definitionem, vt huius prędicabilis admittunt, eamque explicant, vt explicuit ipse Porph. de adesse, & abesse per intellectum, seu secundò intentionaliter. Quæ etiam est expressa sententia D. Thom. de spiritualibus creaturis art. vlt. ad 7. quem sequuntur Caiet. & Sot. in hoc. cap. Sanch. lib. 3. q. 43. & alij Thomistæ, nosque libenter amplectimur.

Probatur breuiter. Contra Auic. quidem: quia hîc Porph. intendebat explicare quintum prædicabile: ergo ipsum definiuit hac definitione. Quod etiam planè constat ex tertia, vbi explicatur accidens per negationem aliorum prædicabilium: ergo nomine accidentis intelligit quintum prædicabile. ¶ Contra Rub. verò, & alios: quia hîc definitur secunda intentio quinti prædicabilis: sed hæc non est principium quo, seu ratio, quare natura realiter inhæreat, vel non inhæreat, sed quare natura affirmetur, vel negetur sine subiecti corruptione: ergo non rectè definiretur per inesse, vel non inesse realiter.

Confirmatur: quia sic intellecta definitio non conuenit omnibus prædicatis accidentalibus; siquidem multa sunt entia rationis, aut etiam entitatiuè substantia, vt patet in his prædicationibus: *homo est species: vas est deauratum*, & similibus; quæ tamen verè pertinent ad hoc prædicabile: ergo verba illa, *quod adest, & abest, &c.* intelligenda sunt de adesse, & abesse secundùm intellectum, seu de affirmatione, & negatione, absque eo quòd tollatur essentia, seu definitio subiecti.

Ex quo iam perspicua remanet tota definitio: reddit enim hunc sensum. *Accidens est, quod indifferenter affirmatur, vel negatur, absque eo quòd destruatur definitio subiecti*; vel breuiùs cum Caietan. *Accidens est, cuius neque affirmatio, neque negatio subiecti rationem tollit.* Qua definitione satis apparet definiri accidens, vt est quintum prædicabile: siquidem datur per prædicabilitatem, quæ est passio vniuersalis. Et cum ea coincidit descriptio, qua communiter definitur hoc prędicabile dicendo: *Accidens est, quod prædicatur de pluribus in quale, & contingenter.* Si enim prædicatur contingenter: ergo indifferenter potest affirmari, & negari, salua essentia subiecti.

5 Dices: accidentia inseparabilia non verè affirmantur, & negantur de subiecto. Si enim hæc est vera, *cignus est albus*: quia nullus datur cignus niger: ergo hæc erit falsa *cignus non est albus*: siquidem ab eo quòd res est, vel non est ratio dicitur vera, vel falsa.

Respondetur dupliciter posse aliquã propositionem esse veram: *primò* simpliciter, & absolutè prolatam; quo modo hæc propositio simpliciter est vera, *omnis cignus est albus*, & eius negatiua simpliciter falsa: *secundò*, secundùm quid, & cum aliqua additione. Et hoc modo contingit in pręsenti: non enim simpliciter dicimus accidens indifferẽter negari, vel affirmari de subiecto; sed affirmari, vel negari de subiecto sine eius corruptione, id est, siue affirmetur, siue negetur, non tolli naturam subiecti. Siue enim ponatur cignus albus, siue non albus, manet integra essẽtia eius: atque ita verum est, indifferenter affirmari, & negari de subiecto absque eius corruptione.

¶ Per quod etiam explicata manet 2. definitio Porph. scilicet, *Accidens est, quod inesse, & non inesse eidem potest.* Satis enim constat intelligendam etiam esse secundò intentionaliter: tum quia ferè eisdem verbis traditur: tum etiam quia sumpta est ex Arist. 1. Topic. c. 4. vbi definit accidens, secundum quod constituit vnum ex prædicatis Dialecticis. Et sic reddit eundem sensum, ac præcedens, videlicet, *Accidens est quod potest* (idest contingit, vt vertit Boëc.) *affirmari, vel negari de subiecto.* Vbi ly *contingit*, satis benè explicat potentiam Logicam quinti prædicabilis, vt affirmetur, vel negetur, salua essentia subiecti: hoc enim est prædicari contingenter.

6 ¶ Tandem circa tertiam definitionem notandum est, quod licet non sit pluris facienda, sicut neque pluris fecit eam Arist. loco citato: non est tamen omninò contemnenda: tum quia non datur per solas negationes: tum etiam: quia quando iam notæ sunt res illæ, per quarum negationem aliquid explicatur, vt contingit in præsenti; non malè definitur per tales negationes loco differentiæ. Et sic dicta definitio reddit hunc sensum: accidens est, quod est in subiecto (non inhæsionis, sed prædicationis) idest, quod prædicatur de pluribus, & non sicut genus, species, differentia, vel proprium, per quod vtcumque cognoscimus positiuum illud, in quo accidens differt ab alijs prędicabilibus, scilicet prædicari contingenter.

Ad rationem dubitandi secundùm ea, quæ nobis aduersantur respondetur. Et inprimis ad id, quod primò affertur de mõrte, & existentia, quatenus etiam potest esse contra definitionem, secundò intentionaliter intellectam, relictis alijs solutionibus, dicimus existentiam quidem posse optimè affirmari, aut negari, salua essentia subiecti. Siue enim dicatur *homo existit*, siue: *homo non existit*, semper manet eadem definitio, & essentia hominis.

De morte autem maior est difficultas: quia quando prędicatur de homine, tollit ab eo prędicatum essentiale, scilicet esse viuens, & sic non videtur posse affirmari, & negari, integra manente essentia hominis. Sed relictis alijs solutionibus, quas adducit, & impugnat Sanchez vbi suprà.

7 Respondetur primò, cum Caiet. in hoc cap. dub. 2. hanc prædicationem, *homo est mortuus*, propriè non esse quinti prædicabilis: quia prædicatum non est quid conueniens, sed omninò repugnans subiecto, & destruens illud. Vt enim probat optimè D. Tho. 3. part. quæst. 50. articul. 4. cum vnio animæ, & corporis compleat essentiam hominis; per eorum separationem definit esse homo: & ita mors facit, quòd aliquid non sit homo. Est autem vera illa propositio, *homo est mortuus*, non quia extrema non sint disparata, & repugnantia; sed ratione ampliationis, secundùm quam copula extenditur ad tempus præteritum: facit enim hunc sensum, *quod est, vel fuit homo, est mortuum*, idest, *olim homo, modo est mortuus.*

Vel secundò respondetur cum Sanch. loco citato, mortem pertinere ad quintum prædicabile, non in facto esse, & completo consideratam, sed in fieri, & quasi in via. Siue enim dicatur: *homo moritur*, siue: *homo non moritur*, non tollitur essentia hominis. Et hoc sufficit, vt terminus huius motus, qui explicatur in propositione per, *mortuum*, pertineat ad hoc prædicabile, non in se, sed in suo fieri, aut via, siue in dispositionibus antecedentibus.

Vel tandem tertiò respond. cum Soto hîc, quod esse mortuum est accidens

dens quinti prædicabilis ratione corporis, & respectu illius. Et sic adest, & abest à corpore præter eius corruptionem: quia corpus, quod modò viuit, idem postea erit mortuum, licet habeat aliam formam cadaueris. Dicitur tamen idem corpus ratione materiæ, vt inquit D. Thom. q. citata art. 5. ad primum: & quia sic homines communiter loquuntur.

8 Ad ea verò, quæ secundò afferuntur in ratione dubitandi respondetur. Ad illud de æquiuocatione dicimus, quòd vt magis explicaret Porph. accidens, secundò intentionaliter sumptum, à se definitum, diuisit statim illud in varia subiecta, quæ à tali intentione denominari possunt, in quo nulla committitur æquiuocatio. Fuisset quidem aliqua si in ipsis definitionibus, ly *esse*, diuersimodè supponeret pro esse reali, & per intellectum: nullum tamen est inconueniens illud accepisse difformiter in definitione, & diuisione; vt ostenderet, quod à secunda intentione quinti prædicabilis denominatur quodcumque accidens non profluens ab essentia, siue sit realiter separabile, siue non.

Tandem ad id, quod de proprio affertur, neganda est consequentia. Ex eo enim quòd propria passio sit quid posteriùs essentia, & effectus eius; solùm sequitur essentiam posse intelligi absq; tali passione abstractione præcisiua, non verò abstractione composita. Cum enim propria passio dimanet ab essentia, & cum ea habeat necessariam connexionem: non solum pertinet ad integritatē eius; & ex consequenti ablata passione, non manet integra essentia; sed etiam eo ipso, quod passio negetur de essentia, verè ipsa destruitur. Nam sicut benè valet: *est risibilis: ergo est homo*; ita etiam rectè sequitur: *non est risibilis: ergo non est homo*. Quod non contingit in accidentibus communibus, quatumuis inseparabilia sint, vt consideranti patebit.

9 ¶ Circa secundam partem difficultatis, non est immorandum. Omnes enim fatentur accidens constitui in esse quinti prædicabilis per ordinem ad subiecta, quæ accidentaliter denominat; non verò per ordinem ad alia inferiora, quibus potest essentialiter conuenire. Vnde hæ prædicationes sunt quinti prædicabilis, *Petrus est albus: equus est coloratus*; non verò istæ: *hoc album est album: album est coloratum, &c.*

Cuius ratio ex dictis est manifesta: quia esse quintum prædicabile; est posse abesse, & adesse absque subiecti corruptione: ergo accidens constituetur in esse quinti prędicabilis respectu eorum, quibus potest sic abesse, & adesse. Sed hoc habet tantùm respectu subiectorum, quæ accidentaliter denominat, non verò respectu inferiorum essentialium, vt per se patet: albedo enim non potest separari ab hac albedine, salua eius essentia; benè tamen ab homine, vel equo. Ergo accidens non constituitur in esse quinti prædicabilis per ordinem ad inferiora essentialia; sed respectu subiectorum, quæ accidentaliter denominat.

Dices. Ergo quintum prędicabile non essentialiter, sed accidentaliter est vniuersale; & ex consequēti vniuersale non erit genus ad quinque prædicabilia. ¶ Respondetur negando consequētiā. Aliud enim est, quod secunda intentio quinti prędicabilis faciat naturā accidentaliter prædicari de subiectis; aliud verò, quod ipsa secunda intentio sit accidētaliter vniuersalitas. Illud quidem est verissimū. Nam sicut genereitas, ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ perfectibilis, facit ipsam prædicari de speciebus: ita accidentalitas,

ex eo quòd sit vniuersalitas naturæ extraneæ, seu contingentis, facit ipsam prædicari accidentaliter de subiectis denominatis. Id tamen non tollit, quominùs ipsa accidentareitas sit essentialiter vniuersalitas: quia essentiale est illi, quod faciat naturam prędicari accidentaliter de subiectis.

QVÆSTIO II.

IN QVO DIFFERANT PROPRIA passio, & accidens commune.

10 VT plenè percipiamus secundas intentiones constitutiuas huius, & quarti prędicabilis: omninò necessarium est inuestigare, in quo differant propria passio, & accidens commune, seu natura profluens ab essentia, & natura extrinseca, siue contingens, quæ sunt subiecta adæquata; per quæ intentiones istas definiuimus suprà dist. 5. num. 52. Vnde non est pręsentis instituti examinare in particulari: an istud, vel illud accidens sit propria passio, aut accidens commune; sed generaliter, quæ accidentia verè profluant ab essentia, & sint propriæ passiones; quæ verò ab essentia non dimanent, sed sint accidentia communia.

Louanienses, & alij, quos quidam Neotherici sequuntur, existimant omnia accidentia esse proprias passiones respectu alicuius gradus substantiæ, seu respectu sui proprij, & adæquati subiecti, per quod definiuntur: esse verò accidentia communia, si comparentur alijs gradibus inferioribus, siue subiectis inadæquatis.

Probatur primò hæc sententia: quia differentia, quam Arist. & D. Tho. videntur statuere inter propriam passionem, & accidens commune, scilicet quod propria passio sequatur formam, & accidens commune materiam, non videtur euacuare difficultatem: ergo melius dicendum est, omnia accidentia esse proprias passiones respectu sui proprij, & adæquati subiecti. Probatur antecedens. Tum quia ambiguum valde est, quæ accidentia sequantur materiam, & quæ formam, maximè in sententia D. Tho. cap. 7. de ente, & essentia, asserentis nullum esse accidens, quod à sola materia dimanet. Tum etiam: quia quantitas, & idem est de alijs similibus accidentibus, sequitur materiam teste eodem D. Tho. 3. p. q. 90. art. 2. de potentia q. 9. ar. 7. & alibi sæpè; & tamen est propria passio corporis: ergo aliquod accidens sequens materiam est propria passio.

Secundò: quia color respectu hominis, & qui est accidens commune, vt omnes fatentur; & tamen respectu gradus *mixti* est propria passio: ergo idem accidens est propria passio, & accidens commune respectu diuersorum. Probatur minor: quia hæc propositio, *mixtum est coloratum*, potest probari per veram demonstrationem: ergo est necessaria. Ergo prædicatum non conuenit contingenter subiecto: & per consequens color respectu mixti non est accidens commune, sed propria passio.

Tertiò: quia etiam accidentia, quæ causantur ex varia dispositione materiæ, vt masculinum, & fœmininũ in animalibus, sunt propriæ passiones, saltem respectu illius complexionis, seu temperamenti, ex quo resultant: ergo omnia accidentia sunt propriæ passiones respectu alicuius gradus. Probatur antecedens: tum ex Arist. 10. Metaph. textu 25. vbi ait: *Masculus autem, & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt*. Tum etiam: quia talia accidentia per se prædicantur de illa disposi-

tione, seu temperamento materiæ ex quo resultant, & sunt per se effectus eius.

11 Cæterùm hæc sententia omninò falsa est. Et quidquid sit de hoc aut illo accidenti in particulari, generaliter sustinere non potest omnia accidentia esse proprias passiones respectu alicuius gradus; respectu verò aliorum esse accidentia communia. Tum quia plura sunt accidentia, quæ quibuscumque comparentur, sunt communia, & contingenter conueniunt, vt patet de actibus intellectus, & voluntatis: aliàs hæ propositiones, *homo intelligit. Petrus amat*, & similes possent demonstrari, quod est absurdum. Tum etiam quia ex antecedenti necessariò, sequeretur consequens contingens, quod omninò implicat, vt diximus lib. institutionum cap. 2. sequela patet: quia hæc propositio, *homo est coloratus*, apud Auctores contrarios est contingens; hæc autem necessaria, *mixtum est coloratum*: sed illa prima sequitur ex hac secunda, adiuncta altera propositione necessaria, vt constat in hoc syllogismo: *omne mixtum est coloratum: omnis homo est mixtum: ergo omnis homo est coloratus.* Vbi maior est necessaria; cum passio prędicetur de propria essentia; minor etiam est necessaria; siquidem in ea genus prędicatur de sua specie, vt patet: ergo iam ex antecedenti necessariò sequeretur consequens.

12 Dicendum est ergo, quod propriè, & in rigore loquendo, non omnia accidentia sunt propriæ passiones, sed illa tantùm, quæ oriuntur ab essentia ratione formæ, & quæ per se primò conueniunt speciei; ea verò, quæ oriuntur ab essentia ratione materiæ, & quæ per se primò conueniunt indiuiduis, sunt accidentia communia. Hæc conclusio est communis ferè omnium Dialecticorum, vt testãtur Caiet. in hoc c. & Mas. c. de proprio quęst. 9. Eamque expressè docet Arist. 10. Metaph. tex. 25. citato, vbi inquirens: quare aliquæ differentiæ contrariæ inducãt distinctionem specificam, vt gressibile, & volatile; aliæ verò non, vt album, & nigrum, respondet: *An quoniam illa quidem propriæ passiones generis sunt: hæc verò minimè.* Reddit autem statim rationem, quare illa sint passiones, & non ista: quia illa sequuntur rationem, seu formam; hæc verò materiam, dicens: *Et cum illud quidem ratio, hoc verò materia sit: quæcumque in ratione contrarietates sunt, specie differentiam faciunt; quæcumque verò in consumpto materia, minimè faciunt.* Ex quo tandem infert accidentia, quæ proueniunt ratione materiæ, per accidens se habere ad speciem; & ideò per priùs conuenire indiuiduis, & ratione illorum speciei: *Homo enim* (inquit) *est albus: quia Calias est albus: per accidens igitur homo est albus.*

13 Ex qua Arist. doctrina deprehendimus duo discrimina in conclusione assignata inter proprias passiones, & accidentia communia. Primum, & pręcipuum, quòd scilicet illæ sequuntur compositum ratione formæ; hæc verò ratione materiæ, explicat optimè D. Thom. cap. 7. de ente, & essentia. Vbi, cum prius dixisset quędam accidentia principaliter consequi materiam primam; quędam verò formam substantialem subiungit: *Et quia vnaquaque res indiuiduatur ex materia, & collocatur in genere, vel specie per suam formam: ideò accidentia, quæ consequuntur materiam, sunt accidentia indiuidui, secundùm quæ etiam indiuidua eiusdem speciei differunt adinuicem. Accidentia verò, quæ consequuntur formam, sunt propria passiones, vel generis, vel speciei, sicut risibile cõsequitur in homine formam, &c.* Cui doctrina si addatur, quod S.

Doctor docet 1. dist. 17. quęst. 1. art. 2. ad 2. dicens: *Quadam sunt accidentia, quae causantur ex principijs subiecti; & hoc dupliciter: quia vel causantur ex principijs speciei, & sic sunt propriae passiones, quae consequuntur totam speciem; vel ex principijs indiuidui, & sic sunt communia:* quod etiam repetit 1. Posteriorum lect. 14. & alibi saepè: euidenter sequitur in doctrina D. Thom. hoc esse precipuum discrimen inter proprias passiones, & accidentia communia, quòd illae consequútur compositum ratione formae; ita vt forma sit prima radix illarum; ista verò consequuntur compositum ratione materiae, ita vt materia sit prima radix eorum.

14 Probatur ratione conclusio quoad hanc partem: quia illae sunt propriae passiones absolutè, & simpliciter, quae dimanant ab essentia, quatenus essentia est: sed essentia constituitur in esse essentiae per formam, & non per materiam: ergo illae sunt propriae passiones, quae dimanant ab essentia ratione formae, & non ratione materiae.

Confirmatur primò: quia materia est prima radix differentiae materialis, & numericae, sicut forma est prima radix differentiae specificae, & essentialis: ergo accidentia, quae sequuntur materiam, sunt propria indiuiduorum; quae verò sequuntur formam, sunt propria speciei, seu essentiae. Ergo haec sunt propriae passiones, illa verò non. Probatur haec vltima consequentia: quia passio sequitur essentiam ratione differentiae specificae, non vero ratione differentiae indiuidualis; siquidem inuenitur in omnibus participantibus talem naturam.

Confirmatur secundò: quia propriae passiones, vel tributae sunt naturis ad aliquas operationes, vel saltem sequuntur essentiam, provt constituta est in determinato gradu entis: ergo tantùm accidentia, quae sequuntur formá, sunt propriae passiones. Probatur consequentia: quia forma, & non materia, est prima radix operationum, aut constitutionis essentiae in determinato gradu; cum forma sola sit actus simpliciter.

15 ¶ Ex hoc praecipuo discrimine inter proprias passiones, & accidentia communia, sequitur secundum; quod tangitur in conclusione, & tradit Arist. loco citato, explicatque optimè D. Th. ibidem lect. 11. quòd scilicet, propriae passiones per priùs conueniunt speciei, & media illa indiuiduis. Calias enim est risibilis: quia homo est risibilis; accidentia verò communia per priùs conueniunt indiuiduis, & ratione eorum speciei: homo enim est albus: quia Calias est albus. ¶ Cuius ratio est ex dictis manifesta: quia forma est prima radix, vnde sumitur species, materia verò est prima radix, vnde sumitur indiuiduatio: ergo accidentia, quae proueniunt à forma, per priùs conueniunt speciei; quę verò à materia, per prius indiuiduis. Maior huius materiae explicatio pendet ex libris de generatione, vbi de principio indiuiduationis agemus.

16 Ad argumenta resp. Ad primũ negatur antecedens. Ad cuius probationem dicendum est, quod licet ex defectu nostro, difficile sit generalem illá regulam cuilibet materiae applicare, explicareque in particulari; quae accidentia sequantur materiam, quae verò formam; non tamen ideo est falsa. Neque D. Thom. contrarius est: non enim dicimus aliqua accidentia sequi, vel oriri à sola materia sine communicatione formae: hoc enim falsum est, (quidquid alij dicant) & negat merito D. Thom. sed dicimus inter accidentia, quae oriuntur à toto composito, alia oriri ab eo ratione formae, & alia ratione materiae; ita vt illorum prima radix sit forma, istorum verò materia.

Ad id autem, quod in eodem argumento affertur de quantitate, respondetur cum Caiet. cap. 7. de ente, & essentia quæst. 17. quantitatem in rigore loquendo non esse propriam passionem corporis, sed accidens commune: vtpotè, quæ sequitur essentiam ratione materiæ, & per se pertinet ad indiuiduationem: & ita est de numero illorum accidentium, quibus indiuidua inter se differunt. Ad quod, vt benè notat Caiet. non est necessarium, quòd vnum indiuiduum habeat vnum accidens, & aliud aliud; sed sufficit vtrumque indiuiduum habere idem accidens diuerso modo. Et sic indiuidua differunt per quantitatem: numquam enim inueniuntur duo quanta omninò similia, siquidem proprijs saltem sitibus differre necesse est. Quod plane indicat quantitatem non esse propriam passionem. Nam propria passio vel inuenitur eodem omnino modo in habentibus essentiam, à qua procedit; vel saltem ex se nō habet istam inæqualitatem, quam cernimus in quantitate.

17 Ad secundum, vt respondeatur, notandum est magnā fuisse ab antiquis temporibus de natura coloris controuersiam, & adhuc sub iudice lis est. Pythagorici enim existimarunt colores esse de genere quantitatis, scilicet vltimam superficiem, quæ apparet, seu *Epiphaniam*, vt ipsi dicebant. Platonici autem flammulas, & lumina quædam esse dixerunt. Peripatetici verò fortè media via incedunt: nam Arist. in lib. de sensu, & sensato definit colorem dicens: *color vtique erit perspicui extremitas in corpore determinato*, vbi ly, *extremitas*, vt benè notat D. Thom. lect. 6. non sumitur pro extremitate corporis, quatenus corpus est; hæc enim est de genere quantitatis; sed pro extremitate perspicui, quatenus perspicuum est, quæ est de genere qualitatis, sicut ipsum perspicuum. Perspicuum autem, vt ibidem docet Aristot. constituitur per lumen: nam lumen, vt ipse definit 2. de anima text. 69. *est actus perspicui ea ratione, qua perspicuum est.* Vnde color aliquo modo supponit, vel inuoluit lumen. Et tandem addit Aristot. quòd sit in corpore determinato, seu terminato, id est opaco: quia color tantùm inuenitur in vltima superficie, quæ sola in corporibus opacis recipit lumen. De quo redibit sermo in lib. de anima.

Hoc supposito respondetur, quocumque ex his modis explicetur natura coloris, non posse esse propriam passionem, etiam respectu gradus substantialis mixti. Si enim est de genere quantitatis iuxta Pythagoras: iam constat quantitatem non esse propriam passionem. Si verò sit de genere luminis iuxta Platonicos; multo minùs erit propria passio: cum sit accidens ab extrinseco adueniens. Si tandem est quædam qualitas perspicui terminati iuxta Peripateticos, vel suppponit lumen in ipso perspicuo, vel saltem temperamentum primarum qualitatum in tali, vel tali proportione; quod nascitur ex principijs indiuidualibus, estque dispositio quędam accidentalis: ac proinde color ipse non potest esse propria passio.

Ad probationem autem minoris respondetur hanc propositionem, *mixtum est coloratum*, non posse propriè demonstrari, si nomine *mixti* intelligamus gradum illum essentialem, quem posuimus in arbore: sic enim propositio nullo modo est necessaria. Si verò nomine *mixti* intelligeremus accidentalem illam mixtionem seu peculiare temperamentum, ad quod sequitur color, tunc posset quidem propositio demonstrari per medium, quòd licet sit accidentale respectu rei, in qua est color; esset tamē per se respectu illius mixtionis, seu peculiaris temperamenti. Et ita color

respectu talis temperaméti habet quodammodo, & secundùm quid rationem passionis, sicut reliqua accidentia communia respectu sui proprij, & adæquati subiecti, à quo causantur: de quo propterea prædicantur in quarto modo dicendi per se ex assignatis ab Arist. lib. 1. Post. cap. 4. Ex quo tandem fit colorem respectu talis temperamenti induere rationem quarti prædicati: sed non ideò pertinet ad quartum prædicabile, neque simpliciter est propria passio, vt ex dictis patet.

18 Ad tertium similiter respondetur masculinum, & fœmininum simpliciter esse accidentia communia: quia licet per se conueniant, & oriantur ab illo peculiari temperamento, seu dispositione, quam tempore conceptionis habet materia, ex eo quòd calor operãs sit fortis, vel remissus; & propterea respectu talis dispositionis secũdùm quid dicantur passiones, possintque de illa demonstrari: tamen cum ipsa dispositio, vnde masculinum, & fœmininum oriuntur, simpliciter sit accidentalis, & per accidens respectu essentiæ animalis; inde fit, vt talia accidentia simpliciter sint communia, licet respectu sui adæquati subiecti, seu principis induãt rationem quarti prædicati, & secundùm quid appellentur passiones. Et hoc solùm intendit Aristot. nam post verba adducta in argumento statim subdit: *Sed non secundum substantiam; verum in materia, & corpore, &c.* id est, non simpliciter, & ex parte formæ, sed ex parte materiæ, & secundùm quid, vt explicat ibi D. Thom. Videatur Caiet. 1. Posterior. cap. 7. dub. 2.

CAPVT VI.

DE COMMVNITATIBVS quinque prædicabilium.

HÆC est tertia pars tractatus Porphyrij iuxta partitionem in eius prooemio statutam: in qua ipse singula prædicabilia prolixè inter se comparat; & in quibus conueniant, in quibusve differant sexto & finali capite absoluit. Quæ omnia sufficienter constant, tùm ex dictis de vniuersalibus in communi, tum etiam ex dictis de vnoquoque in particulari: & propterea nos cum communi Doctorum caput istud prætermittimus.

LIBER CATEGORIARVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

AGGREDIMVR *iam Aristotelis libros, ingredimurque Lyceum illud, vndè vera naturalium rerum cognitio, Doctore Aristot. ad extremas vsque orbis partes emanauit. De cuius vita, & admirabili ingenio, & in rebus, vel inueniendis, vel iudicandis, vel disponendis acumine, ac de absoluta in omni doctrina genere perfectione plura prælibanda essent. Sed ne omnia prætermisisse, non sine tanti Philosophi iniuria, videamur: aliqua saltem attingemus.*

1 Fuit Aristoteles natione Macedo; Patria Stagirites; natus circa annũ ab orbe condito 3655. & ante partum Virginis 329. iuxta Chronologiam Bellarmini. A pueritia vsque ad septem decimum ætatis annum, tum humanioribus studijs sub Praxeo quodam; tum ob consumptum patrimonium militari, imo & pharmacopoleæ arti operam dedit. Deinde Socratis auditor vsque ad annum ætatis vigesimum, postea vsque ad quadragesimum fuit Platonis discipulus. Tres insuper annos cum Hermia commoratus, inde ad Alexandri Magni institutionem à Philippo patre, Persarum Imperatore, euocatur. Quod munus vsque ad annum quinquagesimum fæliciter executus, Athenas postmodum petijt: vbi Lyceum aperuit, ibique per tredecim circiter annos philosophiam summa cum omnium admiratione, & vtilitate docuit. Cæterùm coram Senatu accusatus, quòd Deorum cultum contemneret, publica se oratione defendit: atque inde ad Calcidem Euboæ insula declinans, completo sexagesimo tertio ætatis anno, instante morte, vt testantur Celius Rodiginus lib. 16. cap. 34. & alij graues Auctores, auxilium primæ causæ implorauit illis verbis: causa causarum miserere mei. *Legantur Lactantius, Plutarchus, Ammonius, & alij: ex quibus multa refert Masius initio prædicamentorum.*

2 Extant etiam plura grauissimorum Philosophorum encomia de ingenio, & doctrina Arist. Eum Plato mentem sui gimnasij, & Philosophum veritatis *appellauit. Cælius* collatum illi esse *dixit* quidquid humano ingenio capi potest: *Lucretius,* Genus humanum ingenio superasse: *Auerroes,* fuisse regulam, & exemplar, quod ad ostendendam perfectionem vltimam inuenit natura: *pluraque alia à Doctoribus referuntur, quæ longum esset recensere. Scripsit in omni parte philosophia plura volumina: de quo videri possunt Franciscus Patricius tom. 1. discussionum peripateticarum lib. 4. & Poseuinus lib. 12. sua Bibliotheca selecta. Quorum Arist. operum non est parua laus, quod grauissimi Philosophi ea susceperint*

explicanda, Alexander, Themistius, Psellus, Ammonius, Boëcius, Auerroes (qui ob diligentem explanationem commentatoris nomen assequi meruit:) & tandem D. Thom. qui alios longè superans, extitit Arist. fidelissimus, & interpres, & discipulus.

3 Primus igitur inter opera Aristot. est lib. hic Categoriarum. De quo licet Iamblicus, teste Boecio, dubitauerit esse Aristot. Styli tamen breuitas, & subtilitas, communisque Peripateticorum consensus conuincunt ipsum fuisse eius Auctorem. Inscribitur autem Arist. Categoriæ, à verbo græco κατηγορέω, Catigoreo, quod latinè idem est, ac prædico, siue enuntio. Quia nimirum categoria est series prædicabilium, in qua superiora de inferioribus prædicantur: & ideo Auctore Boecio latinè prædicamenta appellata sunt. Vtrumque autem nomen, scilicet categoria, seu prædicamentum sumitur aliquando pro solo supremo genere; frequentius verò pro tota serie superiorum, & inferiorum. In quo sensu supra circa proœmium Porphyr. num. 2. ex communi sententia definimus prædicamentum, quòd sit, series, seu coordinatio prædicabilium.

Quòd autem sit obiectum huius libri: & quare eum instituerit Arist. & quomodo ad Dialecticum pertineat de prædicamentis disputare, ex dictis in proœmio huius primæ partis constat. Reuocantur enim in hoc libro ad certas classes omnia entia realia, vt facilè rerum definitiones, & diuisiones inueniremus. Vnde prædicamenta secundum suas entitates reales solùm pertinent ad obiectum materiale Logicæ, vt sæpius à nobis explicatum est.

4 Adhuc autem DVBITANT aliqui: vtrum Arist. in hoc lib. agat præcipuè de vocibus, an de rebus, propter Alexandrum, Porphy. Boëcium, & alios, quos refert Mas. loco citato ad voces præcipuum Aristot. intentum reducentes. ¶ Quorum fundamentum est: quia de ipsis rebus, quæ sunt prædicamenta, egit in Metaphysica, ad quam rerum, & non vocum pertinet speculatiuo: ergo in Logica de vocibus, & non de rebus disputauit.

Respondetur tamen ex dictis supra disput. 1. num. 33. res, & voces per se pertinere ad obiectum materiale Logicæ: quia tam intentiones fundatæ in vocibus, quàm quæ fundantur in rebus, clauduntur per se subiecto formali eius; ista quidam primariò, & principaliter; illa verò secundariò, & minus principaliter: quo ordine tractatur in hoc lib. ab Arist. de rebus, & vocibus. Vnde Logica non attendit præcisè ad ipsas res, sicut Metaphysica; sed ad res, secundùm quod vocibus significantur. Per quod patet ad fundamentum contrariæ sententiæ.

Continet autem liber iste tres partes; antepraedicamenta, prædicamenta, & postprædicamenta. In prima agitur de quibusdam prærequisitis ad prædicamenta: vnde dignoscitur, quæ in illis collocanda; quæ verò ab eis reyicienda sint: continetque quatuor capita. ¶ Secunda de ipsis prædicamentis per quinque capita disputat. ¶ Vltima tandem alijs quinque capitibus explicat quædam, quæ consequuntur ipsa prædicamenta, & ad eorum pleniorem notitiam consequendam iuuant.

ANTEPRÆDICAMENTA Aristotelis.

CAPVT PRIMVM.

DE ÆQVIVOCIS, VNIVOCIS, & denominatiuis.

SVMMA TEXTVS.

HÆC Tria definit in hoc cap. Arist. sic: *Æquiuoca dicuntur, quorum nomen commune est; ratio verò substantiæ nomini accommodata, diuersa:* vt animal dicitur, & ipse homo, & id, quod est pictum. *Vniuoca dicuntur, quorum, & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini accommodata est eadem:* vt animal dicitur, & ipse homo, & equus: *Denominatiua dicuntur, quæ ab aliquo, nominis appellationem habent, solo differentia casu:* vt à Grammatica, Grammaticus.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

5 TRIPLICITER possunt comparari prædicamenta, vt notant Albert. & Ægid. hîc. *Primò*, si omnia cum ente conferamus, cuius partes, & membra sunt. *Secundò*, si singula cum suis inferioribus comparemus. *Tertiò*, si quædam illorum alijs attribuamus. Primo modo prædicamenta sunt æquiuocata, seu analogata respectu entis (sub æquiuocis enim comprehendit hîc Aristot. analoga, vt postea dicemus.) Secundo modo vnumquodque prædicamentum est vniuocum respectu suorum inferiorum. Tertio modo prædicamenta accidentium sunt denominatiua substantiæ. Cum ergo in vnoquoque prædicamento prius consideretur ratio entis, deinde propria inferiora, & vltimo prædicata extranea: ideò Aristot. priùs explicuit æquiuoca (quamuis vniuocis dignitate cedant) deinde vniuoca, & tandem denominatiua.

Vbi nota, quòd nomen ipsum æquiuocum, & idem proportionabiliter est de vniuocis, denominatiuis, & analogis) dicitur æquiuocum æquiuocans; res verò per tale nomen significatæ æquiuoca æquiuocata. Vnde constat res ipsas secundum se non dici vniuocas, aut æquiuocas, sed prout nominibus significantur. Hæ enim intentiones sunt de genere earum, quæ immediatè

fundantur in nominibus: propter quod eas definiens Arist. non dixit: *æquiuoca sunt: vniuoca sunt, &c.* sed *æquiuoca dicuntur, vniuoca dicuntur.* Quo supposito solùm superest traditas definitiones breuiter exponere.

6 Definiens Arist. æquiuoca, sic inquit: *æquiuoca dicuntur.* Loquitur de æquiuocis æquiuocatis, vt patet, *quorum nomen.* Nomen hîc vt notat Boetius, accipitur vt comprehendit verbum, participium, & alias partes orationis: in quibus inueniri potest æquiuocatio. *est commune*: vt innuat nomen debere esse omnino vnum: sic enim propriè erit commune. Vnde quęlibet diuersitas in nomine, etiam si fiat sola mutatione alicuius literæ, vel solius accentus, tollit æquiuocationem. Qua ratione *occido*, non est æquiuocum, licet significet actionem auferendi vitam, & passionem, seu mortem: quia in prima significatione producitur, & in secunda corripitur. *ratio verò*: idest conceptus, obiectiuus, siue sit propria definitio, siue non *substantiæ*: idest essentiæ. Substantia enim interdũ sumitur pro essentia, interdum verò pro substantia, quæ distinguitur contra accidens: quibus acceptionibus correspondent duæ aliæ accidentis, quas disput. 9. num. 2. explicuimus. Præter quam quod loco *substantiæ* habetur in Græco οὐσία, *vsia*: quod nomen, Auctore Macrobio in somnium Scipionis lib. 1. c. 14. propriè non substantiam, sed essentiam significat, *nomini accommodata, diuersa*; vt ostendat ad æquiuocationē solùm requiri, vt æquiuocata, secundùm quod significantur per nomen æquiuocum, non habeant vnam rationem, licet aliàs secundum quod alijs nominibus significantur, verè habeant vnam rationem, & vniuocè conueniant. Nomen enim, *canis*, æquiuocum est ad latrabilem, & marinum; quia secundùm quod significantur per tale nomen, non habent vnam rationem: licet aliàs in homine *substantia*, vt *animalis*, conueniant vniuocè.

7 Per quod explicata etiam manet definitio vniuocorum. Quæ ab æquiuocis solum distinguitur in hoc, quòd non vniuocum immediatè significat vnam rationem, quæ est communis vniuocatis; æquiuocum verò immediatè significat proprias rationes æquiuocatorum. Quod probat à posteriori in hoc cap. Aristot. quia si quis quærat: quę est ratio canis, quæ inuenitur in latrabili, & marino; non assignabit vnam definitionem illis communem, sed proprias eorum definitiones adducet. Si verò quærat, quæ est ratio animalis, quæ inuenitur in homine, & equo; respondet vnica definitione animalis, dicendo: est viuens sensibile: absque eo quòd cogatur proprias hominis, & animalis definitiones adducere.

8 ¶ Circa definitionem denominatiuorum notandum est in quacumque denominatione tria inueniri, scilicet formam denominantem, rem denominatam, & ipsum denominatiuum. Vt albedo est forma denominans parietem album, paries est res denominata: & concretum, scilicet album, est denominatiuum. Quibus non annumeramus denominationem ipsam: quia non omnino distinguitur ab his; sed quodammodo inuoluit ea. Denominatio enim est illa quasi causalitas, seu applicatio, qua denominatiuum ratione formæ denominantis applicatur rei denominatæ.

Ex his ergo, forma denominans est prima radix, & origo totius denominationis, à qua denominatiuum accipit appellationem, & vim denominandi. Quando enim dicitur, *paries est albus*, illud denominatiuum positum à parte prædicati denominat subiectum

ratione albedinis, quam significat, & à qua solo casu differt, id est cadentia nominis; siquidem nomina in principio conueniunt, & in fine differunt: res verò significata per vtrumque eadem est.

Ex quo plana remanet definitio denominatiuorum; reddit enim hunc sensum. *Illa dicuntur denominatiua, quæ cum solùm differunt casu*, idest cadentia nominis, *ab aliquo alio*, scilicet à forma denominante: *ab illo tamen habent nominis appellationem*: quia forma denominans est prima radix totius denominationis.

In qua definitione tres denominatiuorum conditiones insinuari notat benè Caiet. hîc. *Prima* est, quòd denominatiuum debet deriuari à forma denominante secundùm nomen. Quod non est intelligendum iuxta regulas Grammaticorum, apud quos non semper concretum deriuatur ab abstracto, imò frequentius fit econtrà; sed iuxta regulas Logicæ, in qua abstractum est prima radix concreti.

Secunda est, quòd denominatiuum differat à forma denominante *casu*, id est cadentia nominis. Hoc autem intelligendum est per se loquendo: nam per accidens potest contingere vtrumque nomen non differre casu, seu cadentia, vt patet in *Musica* sumpta pro muliere, & pro arte. Quod tamen non tollit, quin in priori significatione verè sit denominatiuum; cum hæc sit prædicatio quinti prædicabilis, *Maria est Musica*. Quia dum ex nomine deriuatiuo masculino formatur fœmininum; casu accidit, vt coincederet cum nomine formæ denominantis.

Tertia conditio est, vt denominatiuum, & forma denominans non differant in re significata, sed sola cadentia nominis. Per quod, vt inquit bene Caiet. non excluditur differentia, quam ex modo significandi inter concretum, & abstractum explicuimus supra disput. 4. num. 18. quia hæc differentia comitatur differentiam secundùm cadentiam nominis. Regula autem generalis est, dictionem exclusiuam non excludere à concomitantibus: dicendo enim: solus Sortes currit, non excluditur hoc risibile à cursu, vt notauimus lib. 2. institutionum cap. vltimo.

9 Explicatis his dfinitionibus, DVBITATVR primò: an sint rectæ, propter hæc argumenta. Primò: quia quidquid definitur debet esse species, vt sumitur ex Arist. 8. Metaph. text. 9. ergo quid vniuocum: ergo æquiuoca non possunt definiri.

Secundò, nomen æquiuocum verè non est vnum, neque commune, sed potiùs plura: ergo malè in definitione dicitur, *quorum nomen est commune*. Probatur antecedens: quia nomen constituitur in esse talis per significationem: sed in æquiuoco sunt plures significationes; cum significet immediatè plura; ergo sunt etiam plura nomina.

Tertiò: quia omnia genera, de quibus quidem dubitari non potest esse vniuoca, sunt etiam æquiuoca, teste Arist. 7. Physicorum text. 31. ergo æquiuoca, & vniuoca non distinguntur; & per consequens malè assignatur vtraque definitio.

Quartò: quia denominatiua sunt vniuoca: ergo malè definiuntur diuersa definitione. Probatur antecedens: quia quartum, & quintum prædicabile sunt denominatiua; & tamen propriè sunt vniuoca, vt diximus disput. 4. num. 60.

Quintò: quia *homo* sumit denominationem ab humanitate, & *animal* ab animalitate, à quibus solo casu differunt; & tamen neque homo, neque animal sunt denominatiua: ergo definitio conuenit alijs à definito.

Sextò: quia *studiosus*, vel est denominatiuum ab studio, vel à virtute; non primum: quia ab studio non solùm casu differt, sed etiam in re significata, neque secundùm: quia à virtute non differt sola cadentia nominis, sed in toto nomine: ergo malè dicitur in definitione, denominatiuum, & formam denominantem differre solo casu.

10 Nihilominus definitiones Arist. esse rectas probat auctoritas eius, & communis Dialecticorum consensus, quòd iuxta subiectam materiam est genus probandi ita efficax, vt irrationale sit aliud postulare. Vnde ad argumenta respondetur.

Ad primum, concesso antecedenti, distinguendum est consequens. Si enim sensus sit, quòd æquiuoca non possunt definiri primò intentionaliter, & secundùm illas entitates, seu rationes diuersas; concedenda est consequentia. Si verò sensus sit non posse definiri secundò intentionaliter, vt scilicet induunt secundam intentionem, à qua constituuntur in esse æquiuocorum: neganda est. Nam hoc modo sunt vniuoca; siquidem æquiuocatio est quædam species secundæ intentionis, quæ æqualiter participatur ab his, vel illis æquiuocis.

Ad secundum respondetur, ad multiplicationem concreti, seu compositi accidentalis non sufficere multiplicationem formæ. Quamuis enim aliquis habeat plures artes; dicitur tamen vnus artifex. Cuius ratio est: quia concretum significat formam concernendo subiectum, & ex modo significandi supponit pro illo: vnde ad eius multiplicationem debet multiplicari subiectũ. Videatur D. Thom. 1. p. qu. 30. art. 3. Cum ergo in præsenti *canis*, aut aliud nomen æquiuocum sit concretum accidentale importans de formali significationem, & connotans pro materiali vocem; non sufficit multiplicatio significationis, vt dicantur plura nomina; sed necessaria etiam est pluralitas vocis.

11 Ad tertium respondet Diuus Thom. explicans Arist. loco ibi citato lect. 8. quòd genera solent physicè loquendo appellari æquiuoca: quia non significant aliquam rationem, quæ physicè, & à parte rei sit vna in speciebus. Animal enim verbi gratia, non sumitur ab aliqua forma substantiali, quæ realiter sit vna in homine, & equo, sed à peculiaribus formis eorum, secundùm quod tribuunt perfectionem sentiendi, vt explicuimus disput. 5. num. 63. Solent etiam genera appellari analoga inæqualitatis, seu physica, propter rationem infra adducendam. Hoc tamen non tollit, quin sint propriè vniuoca; siquidem significant rationem, quæ logicè loquendo, & prout abstracta est ab speciebus, eadem omnino est in illis.

Ad quartum respondetur, quòd sicut species, formaliter quatenus subjicibilis, non est vniuersalis, neque econtrà, etiam si intentiones istæ materialiter coincidant in eadem natura: ita denominatiua formaliter quatenus denominatiua, non sunt vniuoca, neque econtrà, etiam si intentiones istæ coincidant in eadem re. Et ratio est manifesta: quia album habet esse denominatiuum in ordine ad formam denominantem, à qua nominis appellationem recipit: esse verò vniuocum habet in ordine ad subiecta inferiora, in quibus æqualiter inuenitur. Quos respectus, & rationes esse inter se essentialiter diuersas, & disparatas, satis ex se patet, & conuincitur planè ex eo, quòd ratio formalis denominatiuorum æquè benè saluatur, tam in terminis vniuocis, quàm analogis, tam communibus, quàm particularibus. Econtrà etiam ratio forma-

lis vniuocorum æquè benè saluatur, tam in terminis denominatiuis, quàm non denominatiuis. Quod signum euidens est, intentiones constitutiuas denominatiuorum, & vniuocorum esse inter se essentialiter diuersas, & disparatas; ac proinde exigere diuersas definitiones.

12 Ad quintum respondetur, quòd per illam particulam, *ab aliquo*, positam in definitione denominatiuorum, communiter Doctores intelligunt, formam denominantem non debere esse de essentia rei denominatæ: nam quod de essentia rei est, propriè non dicitur aliquid aliud ab ipsa, neque ponit in numero cum illa. Et propterea *homo* non est denominatiuum ab humanitate, neque *animal* ab animalitate; benè tamen humanum, & animale: quia cum sint termini adiectiui, significant humanitatem, & animalitatem per modum accidentium alteri adiacentium; & per consequens cum alietate sufficienti ad rationem denominatiui.

Vbi etiam aduertendum est ex Caiet. nomine formæ denominantis in præsenti, non solùm intelligi, id quod verè est forma, aut accidens; sed omne illud quo aliquid dicitur tale accidentaliter, siue in se sit accidens siue substantia; siue materia, siue forma. Non enim est minùs denominatiua ista prædicatio, *cathedra est linea*, vel *vas est terneum*; quàm ista, *homo est albus*. Venit siquidem à ligno ligneum, & à terra terreum, sicut albedine album.

Ad sextum respondetur communiter assignari tres modos denominatiuorum; alia *re, & non voce*, vt studiosus à virtute; alia *voce, & non re*, vt studiosus ab studio; alia *re, & voce*, vt albus ab albedine. Ex quibus hæc vltima propriè, & simpliciter sunt denominatiua. Et ratio est: quia esse denominatiua, neque conuenit rebus secundùm se, neque etiam vocibus secundum suum esse reale; sed rebus, vt significantur per voces. Et sic ad rationem denominatiui propriè dicti vtrumque requiritur, scilicet vt denominatiuum, & forma denominans conueniant in principio nominis, & quòd non differant in re significata. Defectu primi, *studiosus*, verè non est denominatiuum à virtute: & defectu secundi non est denominatiuum ab studio; ac proinde negandum est antecedens argumenti.

13 ¶ Secundò solet hîc DVBITARI; quod sit definitum in his definitionibus. ¶ Respondetur ex his, quæ circa definitionem generis, & aliorum prædicabilium diximus disput. 5. numero 43. definitum esse secundam intentionem constitutiuam æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum significatam in concreto, quomodò supponit pro ipsis rebus æquiuocatis, vniuocatis, &c. Vnde ipsi intentioni conuenit definitio vt *quo*; rebus autem vt *quod*. Neque hoc indiget noua probatione. Videantur quæ ibidem diximus, & etiam Sanchez lib. 4.q.1. conclusione 4.

14 ¶ Tertiò tandem DVBITATVR. An sub æquiuocis comprehenderit Aristoteles analoga.

Analoga, vt infra constabit, dicuntur illa, quæ ita inter se differunt, vt tamen habeant aliquam similitudinem, & proportionem. Propter quod communiter à Doctoribus appellantur media inter purè æquiuoca, & vniuoca: quia ratio significata per nomen analogum neque est omnino eadem, sicut in vniuocis, neque omnino diuersa sicut in æquiuocis, sed partim eadem, & partim diuersa. Est ergo dubium: an sub altero ex his extremis definierit Aristoteles analoga: an verò ea prætermiserit. ¶ Et ratio dubitādi est: quia non videtur

maior ratio, quare sub vno, quàm sub altero extremo contineatur.

Respondetur tamen Arist. sub definitione æquiuocorum proculdubiò comprehendisse analoga. Ita expressè D. Thom. opusc. 48. tract. 2. cap. 1. Caiet. 1. parte quæst. 13. artic. 5. & communiter Doctores. Quod manifestè constat; tùm ex exemplo ab Aristotel. adducto de *homine* respectu viui, & picti: respectu quorum non est purè æquiuocum, sed analogum vt patet: tùm etiam quia ratio importata per nomen analogum non sic est partim eadem, & partim diuersa, quasi ex æquo contineat vtrumque: sed simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem, vt infra explicabimus. Ergo analogum non sic est medium inter æquiuocum, & vniuocum quasi æqualiter distet ab vtroque: sed multo magis aproximatur æquiuocis, & simpliciter anumeratur illis; ac proinde sub ijs comprehensum est ab Aristotel. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Iuxta quam doctrinam communiter Doctores diuidunt æquiuoca vt sic, in purè æquiuoca, & analoga. In his ratio significata per nomen simpliciter est diuersa, & secundùm quid eadem: in illis verò tam simpliciter, quàm secundùm quid est diuersa; & ita est omnino diuersa. Propter quod etiam solent appellari æquiuoca à casu; & ita appellauit illa Arist. 1. Ethic. lect. 7. apud D. Thom.

DISPVTATIO X.

De nominum analogia.

1 QVAM Necessaria sit analogiæ cognitio, tùm ad physicas, & metaphysicas, tùm etiam ad Theologicas quæstiones, experientia sola potest ostendere. Vix enim in scientijs reperitur nomen, quod aliqua analogia non sit analogum. Vix tractatur difficultas, ad cuius solutionem aditũ non patefaciat analogia. Sed si multum necessaria, est tamen proculdubio plus difficilis; si iuxta peripateticam veritatem penetranda sit: & ideò oportet Aristotelem, & D. Thom. iterum, atque iterum euoluere. Quorum mentem, veramque analogiæ notitiam inter alios assequutus est plenè Caietan. in aureo illo opusculo de nominum analogia; à quo eam acceperunt Nazarius 1. par. quæstione 13. articul. 5. in tractatu de analogia: Arauxo lib. 4. Metaphysicæ quæstione 2. per totam, Zanardus ibidem quæstione 3. 4. & 5. Flandria lib. 12. quæst. 8. Soto in hoc capite. Masius ibidem disput. 1. sect. 1. De quo etiam videri possunt Ferrar. 1. contra gentes cap. 34. & alij Thomistæ. Quorum nos vestigijs inhærendo, agemus in hac disputatione de analogia in communi, quæ propriè ad Dialecticum pertinet; infra verò de analogia entis circa caput quartum, vbi propriam sedem habet, disputabimus.

QVÆSTIO PRIMA.

QVID SIT ANALOGIA.

IN hac, & duabus sequentibus quæstionibus breuiter proponemus doctrinam analogiæ à prædictis Auctoribus traditam, & in schola D. Thom. communiter receptam. Quam postea conabimur ab imis fundamentis deducere: si fortè plus aliquid lucis huic pernecessariæ materiæ ex proprio marte afferre possimus..

2 Igitur Græca præpositio ανα, *ana*, sæpè significat proportionalem quandam distributionem, vt notant Ioannes Scapula, & Iacobus Zeratinus in suis dictionarijs: & patet Matth. 20. ανά δηνάριον ἔλαβον *ana dinarion elabon*, idest, acceperunt singuli denarium. Et ab ea in hac significatione formatur nomen αναλογος *analogos*, quod idem est, ac *ad proportionem similis*, seu *proportione respondens*, scilicet res, quæ ad aliam proportione quadam constituta, & comparata est, vt ex Arist. adducit idem Scapula. Et inde *analogia* Græcè idem est, quòd Latinè *proportio*, *comparatio*, seu *proportionalitas*: quæ omnia, vt infra constabit, non omnimodam æqualitatem, aut similitudinem, sed aliqualem conuenientiam simul cum differentia, aut inæqualitate important. Et ideò illa propriè appellamus proportionata, aut proportionalia, quæ cum simpliciter sint diuersa, aut inæqualia; habent tamen aliquam similitudinem, aut æqualitatem. Ex quo tandem fit, analogiæ nomen inuoluere diuersitatem, seu inæqualitatem, simul cum aliqua conuenientia, aut similitudine.

3 Hinc nomen istud extensum est ad significandam quancumque inæqualitatem rationis communis, vndecumque proueniat. Et quia genera, licet quantùm ad essentiam, seu rationem præcisam, æqualiter conueniant speciebus; habent tamen perfectius esse in vna, quam in alia ratione inæqualium differentiarum contrahentium: ideò consueuerunt appellari analoga. ¶ Hic tamen modus analogiæ imperfectissimus est, neque tollit vniuocationem: quia inæqualitas illa non attenditur in ipsa ratione præcisa significata per nomen, sed ratione differentiarum contrahentium, & secundùm esse, seu existentiam. Et ideò huiusmodi analoga appellantur à D. Thom. in 1. d. 19. q. 5. art. 2. ad 1. *analoga secundùm esse, & non secundum intentionem*. Appellantur etiam *analoga physica*: quia talis inæqualitas attenditur secundùm esse, & perfectionem realem, non verò secundum rationes præcisas, & abstractas. Et tandem dicuntur *analoga inæqualitatis*: quia licet in omni analogia reperiatur inæqualitas; consueuit tamen nomen diuisi simpliciter, & absque addito applicari imperfectiori membro diuidenti, vt notauimus capite de differentia numero 5.

4 ¶ Analoga ergo in hac communissima acceptione, vt comprehendunt analoga physica iam explicata, definiuntur à Doctoribus, esse illa, *Quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ secundùm illud nomen partim est eadem, & partim diuersa.* Proportionabiliter enim potest applicari hæc

definitio, tàm analogis propriè dictis, quàm etiam analogis physicis, seu inæqualitatis. Nam *animal* v. g. qua ratione dicitur analogum inæqualitatis, significat rationem, quæ partim est eadem in speciebus, scilicet quantùm ad essentiam, & conceptum præcisum, & partim diuersa, nempè quantum ad esse, & inæqualem participationem. Et ideò huiusmodi analoga physica communiter definiuntur esse illa; *Quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ secundum illud nomen est omnino eadem; inæqualiter tamen participata.* ¶ Sed relictis his analogis, quæ apud Logicum non sunt analoga, sed verè, & propriè vniuoca, deinceps agemus de analogis propriè dictis, quæ verè mediant inter vniuoca, & æquiuoca: quæque meritò *analoga logica, seu secundum intentionem*, communiter appellantur. Quorũ naturam vt meliùs percipiamus,

5 Obseruandum est, quòd inter rationem omnino eandem, & rationem omnino diuersam, mediat ratio, quæ partim est eadem, & partim diuersa, vt de se constat. Hæc autem ratio media tripliciter potest excogitari. *Primò*, si æqualiter participet de vtroque extremo; ita vt simul sit tripliciter eadem, & simpliciter diuersa. *Secundò*, si magis declinet ad omnimodam identitatem; ita vt sit simpliciter eadem, & secundùm quid diuersa. *Tertiò*, si magis propendat in omnimodam diuersitatem; ita vt sit simpliciter diuersa, & secundùm quid eadem. Neque fingi potest inter duo illa extrema alter modus medij, vt patet. Cum ergo analoga propriè dicta non includant omnimodam identitatem, sicut vniuoca; neque omnimodam diuersitatem, sicut æquiuoca; sed medio modo se habeant: videndum est, quonam ex his modis medient inter illa.

6 Et quidem satis constat primo modo mediare non posse. Nam idem simpliciter, & diuersum simpliciter opponuntur contradictoriè: ergo repugnat rationem significatam per nomen analogum simul esse simpliciter eandem, & simpliciter diuersam in analogatis. ¶ Neque secundo etiam modo potest analogum mediare inter vniuocum, & æquiuocum. Tùm quia iam analoga essent simpliciter vniuoca: tùm etiam quia eo ipso, quòd aliqua ratio præcisa, & abstracta sit simpliciter vna, & eadem; excludit prout sic quæcumque principia distinguentia: ergo repugnat, quòd quantùm est ex parte sui, includat actu aliquam diuersitatem. De quo redibit sermo disput. sequenti qu. 5. ¶ Potest autem optimè fieri, vt rationes simpliciter diuersæ habeant aliquam identitatem secundùm quid, & quodammodo inter se assimilentur ratione alicuius attributionis, vel proportionalitatis, vt postea videbimus: ergo non primo, aut secundo, sed tertio modo mediant analoga inter vniuoca, & pura æquiuoca: & ex consequenti important diuersitatem simpliciter, & identitatem secundùm quid.

7 Ex quo iam facilè deprehenditur, quid sit analogia logica. Quamuis enim eadem definitione, quam supra tradidimus de analogicis in generali, prout comprehendunt analoga physica, possint etiam specialiter definiri analoga propriè dicta, seu logica; siquidem definitio analogi simpliciter intellecta est definitio analogati principalis, vt infra constabit: tamen quia per particulas illius definitionis non ita clarè exprimitur, quomodo analoga medient inter purè æquiuoca, & vniuoca: in quo propria eorum ratio consistit: ideò exactius definiemus analoga logica in communi, dicendo: *Analoga sunt, quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ secundum illud nomen, simpliciter*

simpliciter est diuersa, & secundum quid eadem. Cuius definitionis bonitas satis ex dictis patet, neque indiget ampliori probatione.

QVÆSTIO II.

QVOTVPLEX SIT ANALOGIA.

Communi Dialecticorum consensu analogia propriè dicta, seu Logica diuiditur in analogiam attributionis, seu proportionis, & analogiam proportionalitatis. Quæ diuisio sumitur ex Aristot. 1. Ethicor. cap. 6. Eamque sub his terminis tradit Diu. Thom. quæst 2. de veritate art. 2. & explicat optimè Caietan. de nominum analogia capit. 2. & 3. vbi ex mente Angelici Doctoris 11. Metaphysic. lect. 3. definit analoga attributionis esse *Illa, quorum nomen est commune; ratio verò substantiæ, secundùm illud nomen est eadem secundùm terminum, & diuersa secundum habitudines ad illum.* Vt sanum, commune nomen est Medicinæ, vrinæ, & animali; ratio verò omnium inquantum sana sunt, est eadem secundùm terminum: quia eademmet sanitas est, quam respicit animal, in quo est; & Medicina, à qua causatur; & vrina, quæ illam indicat. Est verò diuersa secundùm diuersas habitudines ad sanitatem: quia si quis assignet, quid est animal in quantum sanum, subiectum dicet sanitatis; Medicinam verò in quantum sanam, causam sanitatis, &c. vbi terminus quidem idem est, nempè sanitas: sed habitudines diuersæ sunt; nempè subiecti, causæ, & indicatiui.

9 Appellatur autem hæc analogia, *attributionis*: vel quia in ea principale analogatum tribuit denominationem alijs (Medicina enim dicitur sana: quia est causa sanitatis animalis; vrina dicitur sana: quia est signum sanitatis animalis, &c.) vel quia analogata minus principalia quasi attribuuntur principaliori analogato, & reducuntur ad illud tanquam ad propriam mensuram, & radicem, vnde ratio significata per nomen deriuatur ad ipsa. ¶ Dicitur etiam, *analogia proportionis*, ad distinctionem analogiæ proportionalitatis: quia, vt infrà constabit, non proportio, sed proportionalitas requirit quatuor terminos, qui tamen non sunt necessarij in analogia attributionis. ¶ Item hæc analogia appellatur ab Aristot loco citato, & à D. Thom. ibidem *analogia ab vno*, vel *ad vnum*: quia in ea minùs principalia analogata, quandóque procedunt tanquam ab efficiente ab vno, scilicet à principali analogato; quandóque verò tanquam ad finem ordinantur ad illud. ¶ Et tandem ab eodem Diu. Thom. in primo distinct. 19. quæstione 5. art. 2. ad primum appellatur *analogia secundum intentionem tantum, & non secundum esse:* quia in ea ratio significata, licet referatur ad omnia analoga per prius, & posterius; tamen non habet esse nisi in vno. *Intentio enim sanitatis* (inquit D. Thom.) *refertur ad animal, vrinam, & dietam diuersimodè secundum prius, & posterius; non tamen secundum diuersum esse: quia esse sanitatis non est nisi in animali.*

10 Vbi obseruandum est cum Caietan. loco citato hanc analogiam attributionis posse fieri in quolibet genere causæ, præcipuè si causam exemplarem ad formalem reducamus. Possunt enim plura ad vnum finem, vel ad vnum efficiens, vel ad vnũ exemplar, vel ad vnum subiectum, secundùm aliquam vnam denominationem, attributionem diuersimodè habere. Exemplum primi adducit Aristot. 11. Metaphysic. lect. 3. apud Diu. Thom. de *sano* respectu animalis, & Medicinæ: hæc enim ad ani-

animal tanquam ad finem ordinatur. Exemplum secundi adducit etiam ibidem de *medicatiuo* respectu Medicinæ, & sermonis medicinalis, & instrumentorum: hæc enim à Medicina vt ab efficienti procedunt. Ibidem etiam adducit exemplum quarti, de *ente* respectu substantiæ, & accidentium, quæ ad substantiam tanquam ad commune subiectum ordinantur. Et tandem exemplum tertij adducit 1. Ethic. lect. 7. apud D. Thom. de *bono* respectu boni, quod per se est bonum, & boni, quod est bonum propter aliud: hoc enim ad illud tanquam ad exemplar ordinatur.

11 ¶ Hæc autem analogia attributionis duplex est: vel, vt propriùs loquamur, in hac analogia dupliciter potest comparari analogum ad analogata, vt docet Diu. Thom. 1. par. qu. 13. artic. 5. & de potentia quæstione 7. art. 7. *Primò*, si comparetur ad omnia analogata: tunc enim vnum suscipit denominationem per ordinem ad alterum, scilicet ad principale. Et propterea dicitur *analogia vnius ad alterum*, vel *vnius ad vnum*, (siue sit vnum tantùm analogatum minus principale, siue plura: hoc enim nihil refert) vt cum *sanum* comparatur animali ex vna parte, & medicinæ, & vrinæ ex alia: & similiter cum ens comparatur substantiæ ex vna parte, & quantitati, qualitati, &c. ex alia: tunc enim vnum membrum diuidens suscipit denominationem per ordinem ad alterum.

Secundò modo potest comparari analogũ ad sola analogata minùs principalia, vt cum *sanum* comparatur medicinæ ex vna parte, & vrinæ ex alia: & similiter cum *ens* comparatur quantitati ex vna parte, & qualitati ex alia. Et tunc vnum non recipit denominationẽ per ordinem ad alterum, sed ambo per respectum ad aliud tertium, scilicet ad principale analogatum: propter quod etiam appellatur à D. Thom. *analogia multorum ad vnum*, vel *duorum ad aliquod tertium*. Qui quidem modus comparationis, iuxta hanc D. Tho. doctrinam, sufficiens est ad causandam verã analogiam. Nam quamuis analogum comparatum secũdis analogatis, æqualiter denominat illa: non ideò est vniuocum respectu eorum: quia talia analogata suscipiunt denominationem per ordinem ad aliud tertium, scilicet ad primum analogatum, quod in rei veritate continetur sub diuiso talis diuisionis. Per quod soluuntur plura argumẽta, quæ possunt fieri in hac materia.

12 ¶ Analoga proportionalitatis, vt definit Caiet. opusc. citato c. 3. sunt illa, *quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ secundum illud nomen, est similis secundum proportionem*. Vt videre corporali visione, & videre intellectualiter communi nomine vocãtur *videre*: quia sicut visio corporalis rem corpori animato ostendit, ita intellectio rem animæ repræsentat: & ita sicut se habet visio ad potentiam visiuã, ita intellectio ad intellectum. ¶ Aliud exemplum communiter affertur de nomine, *principium*, quod proportionabiliter dicitur de corde hominis, & fundamento domus: nam sicut se habet cor ad principiandum hominem, ita fundamentum ad principiandam domum. In quibus exemplis nomen est commune, vt patet; ratio verò per illud importata similis est secundum proportionem: quamuis valde diuerso modo oculus cognoscat, & cor principiet hominem; ac intellectus intelligit, & fundamentum principiat domum; neque vnum ab alio deriuetur: tamen proportio, quam habet visio ad oculum, & cor ad hominẽ, similis est proportioni, quam habet intellectio ad intellectum, & fundamentum ad domum.

Appellatur autem hæc analogia, *proportionalitatis*: quia versatur inter quatuor terminos, & à D. Thom. in 1. dist. 19. qu. 5. art. 2. ad 1. vocatur *analogia secundùm intentionem, & esse*: quia ratio significata refertur ab intellectu ad omnia analogata, in quo conuenit cum analogia attributionis: & habet esse in vnoquoque, eo quòd intrinsecè reperiatur in omnibus, quandò proportionalitas est propria: in quo distinguitur ab analogia attributionis. Quo fit, vt quamuis vtraque hæc analogia sit vera analogia Logica: & quamuis analogia attributionis frequentior sit in significationibus nominum; analogia tamen proportionalitatis est illa multo nobilior: siquidem in ea propiùs intercedit proportio, & comparatio, quam analogiæ nomen significat. Et ideò apud Arist. & Græcos ipsa sola nomen analogiæ sibi vsurpauit, vt notat Ferrar. 1. contra gent. c. 34. & colligitur ex pluribus locis Arist. quæ adducit Caiet. c. 3. citato: habeturque expressè 1. Ethic. cap. 3. iuxta translationem antiquam.

13 ¶ Tandem analogia proportionalitatis diuiditur in analogiam proportionalitatis propriæ, & proportionalitatis metaphoricæ. Quæ in hoc præcipuè differunt, quod in prima, ratio significata per nomen analogum intrinsecè inuenitur in omnibus analogatis. Et hoc modo *ens* est analogũ substantiæ, & accidenti: nam sicut se habet substantia ad suum esse, ita accidens ad suum. Ratione cuius proportionalitatis, ratio entis significata per nomen suo modo saluatur intrinsecè in accidenti. In analogia verò proportionalitatis metaphoricæ ratio significata intrinsecè est in vno, & extrinsecè in alio. Quo modo risus est analogum ad risum hominis, & viriditatem prati: quia sicut se habet risus hominis ad hominem, ita viriditas ad pratum: in quo ratio significata per nomen risus extrinsecè tantùm reperitur, vt de se patet.

QVÆSTIO III.

QVÆ SINT CONDITIONES vtriusque analogiæ.

14 Analogiæ attributionis tres cõmuniter assignantur conditiones, quas rectè explicat Caiet. c. 2. citato. *Prima*, & præcipua est, vt fiat secundum denominationem extrinsecam tãtùm; itavt ratio significata per nomen analogum, tantùm sit intrinsecè, & formaliter in primo analogato; in alijs verò per extrinsecam denominationem. Quæ cõditio formaliter intellecta verè conuenit omnibus huiusmodi analogis, vt patet in *sano* quod significat sanitatem, quæ solùm reperitur formaliter in animali: ipsum enim solùm est intrinsecè sanum, vtpotè habens in se sanitatem; medicina verò, aut vrina extrinsecè: quia causat, vel significat sanitatem existentem in animali. Similiter ratio *entis*, secundum quod formaliter est analogum attributionis respectu substantiæ, & accidentis, solùm reperitur intrinsecè in substantia, in accidentibus verò extrinsecè: nam quantitas ratione istius analogiæ non dicitur *ens*, quasi ipsa in se sit ens: sed quia est mensura entis, scilicet substantiæ: & qualitas dicitur *ens*: quia est dispositio entis, & idem est de alijs.

Quæ doctrina est expressa Aristot. 11. Metaph. lect. 3. apud D. Thom. vbi comparat analogiam *entis* respectu substantiæ, & accidentis, cum analogia *sani*. Quod explicans Diu. Thom. inquit: *In his verò, quæ prædicto modo dicuntur, idem nomen de diuersis prædicatur secundùm rationem partim eandem, & partim diuersam: diuersam qui-*

dem quantum ad diuersos modos relationis; eandem verò quantum ad id, ad quod fit relatio: esse enim significatiuum, & esse effectiuum diuersum est; sed sanitas vna est. Et similiter est de multiplicitate entis. Nam ens simpliciter dicitur id, quod in se habet esse scilicet substantia; alia verò dicuntur entia: quia sunt huius, quod per se est, vel passio, vel habitus, vel aliquid huiusmodi. Non enim qualitas dicitur ens; quia ipsa habeat esse; sed quia per eam substantia dicitur esse disposita: & similiter est de alijs accidentibus. Et propter hoc dicitur, quod sunt entis. Idem docet cum Aristot. 4. Metaph. in principio, & alibi sæpè.

Non est autem hinc inferendum accidens non habere intrinsecè entitatem: hoc enim stultum est: nec nos absolutè dicimus rationem entis inueniri extrinsecè in accidenti; sed quòd ratio entis, formaliter secundum quod est analogum attributionis, inuenitur extrinsecè in accidenti: quod magis constabit quæstione sequenti.

15 ¶ Secunda conditio infertur ex hac prima, & eam tradit expresè D. Thom. 4. Metaph. lect. 1. & 1.2. qu. 20. art. 3. ad 3. quòd scilicet ratio significata per nomen analogum attributionis est vna, non solùm ratione, sed etiam numero saltem negatiuè. Id est, quòd non multiplicetur realiter in analogatis, sicut multiplicatur ratio significata per nomen vniuocum. Nam à parte rei alia est animalitas hominis, & alia equi: & ita animalitas non potest esse eadem numero in speciebus, sed ratione tantum: non est tamen alia sanitas animalis, & alia Medicinæ, &c. Sed eadem numero sanitas, quæ intrinsecè est in animali, extrinsecè denominat Medicinam, & vrinam sanam. Sequitur autem hæc conditio ex præcedenti. Quia distinctio denominationis intrinsecæ, & extrinsecæ non sumitur ex parte formæ, sed ex parte subiectorum: & ita vnica numero forma realis causat in vno subiecto denominationem intrinsecam, in alio verò extrinsecam.

16 Tertia conditio huius analogiæ est, quòd in ea primum analogatum ponitur in definitione cæterorum: nam cætera non suscipiunt denominationem, nisi per ordinem ad illud. Si enim velis definire Medicinam in quantum sanam, dices: *esse causam sanitatis animalis*: si vrinam, *esse signum sanitatis animalis*, & sic de alijs. Cùm enim analogata, quæ extrinsecè denominantur à primo, respiciant illud vt terminum suarum habitudinum: oportet ipsum ponere in eorum definitione, quando definiuntur, secundùm quod habent talem relationem. Et eadem ratione hæc conditio habet etiam locum in analogia proportionalitatis metaphoricæ supra explicata. Ex quo tandem fit commune illud Dialecticorum axioma, videlicet: *Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato*, de his duabus analogijs, proportionis scilicet, & proportionalitatis metaphoricæ intelligendum esse.

17 Tandem, relicta analogia proportionalitatis metaphoricæ, quæ ferè easdem habet conditiones, ac analogia attributionis, vt patet ex dictis. Analogiæ proportionalitatis propriæ aliquæ etiã assignantur conditiones, qua ex Caiet. adducit Arauxo li. 4. Metap. qu. 2. art. 4. *Prima*, & præcipua est, quam supra tetigimus, quòd scilicet hæc analogia necessariò fit secundum denominationem intrinsecam vtriusque analogati. Tunc enim aliqua propriè dicuntur proportionabiliter eadem, quando inuenitur æqualitas proportionum inter illa: ad quod necessarium est, vt in vnoquoque sit verum, & intrinsecum fundamentum proportionalis conuenientiæ, vt infra constabit. Hinc oritur, quòd

in his analogis vnum non definiatur per alterum; sed definitio vnius proportionabiliter sit definitio alterius: & quod ibi analogum sit quid superius analogatis: & vt tale diuidatur, & prædicetur de illis: sitque medium demõstrationis, quæ sunt aliæ conditiones huius analogiæ. De quibus tamen: quia potius sunt proprietates illam consequentes: commodiùs agemus ad calcem quæst. sequentis.

Hęc sunt, quæ ex Aristot. D. Tho. & Caiet. docent concorditer Thomistæ de analogia. Quia tamen ex eorum ignorantia, vt benè inquit Caietan. cap. 1. plures in scientijs errores emergunt, oportet illa ampliùs explicare, quod præstabimus quæstione sequenti.

QVÆSTIO IV.

AN CONDITIONES VTRIVSQVE analogiæ sint rectè assignatæ.

18 PRæsens difficultas præcipuè procedit de prima cõditione vtriusque analogiæ: hac enim explicata, facilè intelligentur aliæ analogorum conditiones, & proprietates. Inquirimus ergo: an analogia attributionis semper fiat secundùm denominationem extrinsecam tantùm; ita vt ratio significata per nomen, secundum quod sic est analogum, solùm reperiatur intrinsecè in primo analogato, in aliis verò per extrinsecam denominationem. Et similiter: an analogia proportionalitatis propriæ necessariò fiat secundum denominationem intrinsecam; ita vt ratio significata per nomen sic analogum, intrinsecè, & formaliter reperiatur in omnibus analogatis. Quamuis enim vtrumque vt certum receptum sit in schola Aristot. & D. Thom. vt vidimus: de vtroque tamen nouiter dubitant aliqui Moderni.

Suarez disput. 23. Metaph. sect. 3. num. 14. quem sequuntur Rub. hîc quęst. 3. & alij, negat ex vna parte, primam illam conditionem conuenire omnibus analogis attributionis, distinguens duplicem modum huius analogiæ: alterum, quando ratio analogi reperitur intrinsecè in vno analogato; in alijs verò extrinsecè: & alterum quando ratio analogi intrinsecè reperitur in omnibus. Inter quos modos attributionis plures assignat differentias. *Prima* est, quòd in priori, secunda analogata definiuntur per primum; non verò in posteriori. *Secunda*, quòd in priori, non datur vnus conceptus communis omnibus analogatis; benè tamen in posteriori. *Tertia* tandem, quod in priori analogia, nomen analogum non potest esse medium demonstrationis; benè tamen in posteriori. Pro qua sententia adducit D. Thom. & Caiet. 1. p. qu. 13. artic. 6. eamque probat num. 17. sequenti ex Arist. 4. Metaph. cap. 1. & lib. 5. cap. 6. & lib. 7. cap. 4. quibus locis constituit analogiam attributionis accidentium ad substantiam: quam satis constat (inquit Suarez) talem esse, vt ratio entis propriè, & intrinsecè omnibus conueniat.

19 Secundò probatur eadem sententia: quia creaturæ analogantur analogia attributionis cum primo ente, quatenus sunt effectus ab eo causati: sed vt effectus Dei, sunt formaliter, & intrinsecè entia: ergo ratio entis, etiam formaliter vt est analogum attributionis, reperitur intrinsecè in creaturis. Maior est certa, vt constabit infrà. Minor verò probatur: quia esse effectus Dei, est esse entia per participationem: ergo sicut implicat creaturas, secũdum quod analogantur analogia attributio-

nis cum Deo, subterfugere rationem effectus, ita implicat subterfugere intrinsecam rationem entis participati.

Confirmatur: quia creaturæ, etiam vt sic analogatæ, non possunt suscipere denominationem entis ab entitate primi entis: ergo talem denominationem habent à suis intrinsecis entitatibus. Probatur antecedens: quia entitas primi entis, cum sit entitas per essentiam, solùm potest tribuere denominationem entis per essentiam: sed creaturæ nequeunt subire hanc denominationem, cum sint entia per participationem: ergo, &c.

Ex alia etiam parte, circa analogiam proportionalitatis, idem Suar. sect. citata num. 11. singularem inuenit opinionem, cui subscribit Cabero hîc tract. 4. disput. 2. dub. 3. in fine, quòd scilicet, omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ, & improprietatis, sicut ridere dictum de homine, & de prato. Et consequenter negat primam illam conditionem analogorum proportionalitatis propriæ.

Cuius fundamentum est: quia non omnis proportionalitas sufficit ad causandam analogiam proportionalitatis; siquidem vera proportionalitas potest etiam reperiri inter res vniuocas, & omninò similes. Verè enim dicimus, quòd sicut se habet quatuor ad duo: ita octo ad quatuor, vel quod sicut homo comparatur ad suos sensus, ita equus ad suos: & tamen nomen *dupli*, vel *animalis*, non est analogum, sed vniuocum. Ergo illa sola proportionalitas causat veram analogism proportionalitatis, quæ includit aliquid metaphoræ, & improprietatis.

NONNVLLA EX MATHEmaticis ad præsentem materiam necessaria præmittuntur.

§. I.

20 PRo solutione quæst. supponendum est, quod sicut *magnum*, & *paruũ*; *æquale*, & *inæquale*; & alia huiusmodi propriè reperiuntur in quantitatibus, vt notauit D. Thom. 1. 2. qu. 15. art. 1. & inde transferuntur ad alia prędicamenta: dicitur enim magna virtus, æqualis scientia: ita *proportio*, & *proportionalitas* propriè inueniuntur inter quantitates; siquidem sunt passiones numeri, & magnitudinis: & inde ad res alias transferuntur. Cum autem nequeat cognosci, quod per trãslationẽ dicitur tale, ignorato eo quòd propriè habet talem denominationem: inde est, vt nunquam possit percipi, quid sit proportio, aut proportionalitas, quam format intellectus in alijs prędicamentis; nisi pręcognitis proprijs proportione, & proportionalitate quantitatum, quas considerant Mathematici.

Quia ergo plures moderni, dum de analogia disputant, non curant de cognoscendis proportione, & proportionalitate Mathematicis: ideò materiam hanc comprehendere, imò & cognoscere minimè possunt. Indeq; ortæ sunt opiniones constituentes analogiam in vnitate conceptus cõmunis, & abstracti cum inæquali participatione, & aliæ similes: quas Caiet. de nominum analogia c. 1. meritò appellat originẽ errorum in alijs scientijs. Videamus ergo, quid sint proportio, & proportionalitas propriè dictæ, seu Mathematicæ.

21 ¶ Pro quo, primò sciendum est proportionem definiri ab Euclide lib. 5. Element. sic *Proportio est certa duarum quantitatum eiusdem generis proximè vnius ad alteram habitudo*. Vel, vt bre-

uiùs definit D. Thom. 5. Ethic. lect. 5. *Proportio est habitudo vnius quantitatis ad aliam.* Nulla enim est quantitas, cui respectu alterius non conueniat aliqua habitudo, seu relatio realis: & hęc habitudo quantitatum nomine incomplexo appellatur proportio. Relicta autem ea, quæ est inter quantitates incommensurabiles, quam propterea Mathematici appellant proportionem irrationalem; cuius cognitio nihil refert ad pręsens.

Proportio rationalis, seu quæ est inter quantitates commensurabiles, diuiditur ab Euclide vbi sup. & à D. Tho. 5. Metaph. lect. 17. in proportionem æqualitatis, & inęqualitatis. Prima versatur inter quantitates eiusdem extensionis, vt inter 2. & 2. vel palmum, & palmum. Et hęc frequentius appellatur æqualitas, quã proportio: quia vt sup. n. 2. dicebamus, nomen *proportionis* inuoluit aliquam inæqualitatem: ob idque quantitates eiusdem omninò extẽsionis, non tam proportionatas, quam æquales solemus appellare. Secunda verò versatur inter quantitates diuersæ extensionis, vt inter 2. & 4. vel inter magnitudines vnius, & duorum palmorum. Et hęc retento communi nomine frequẽtiùs appellatur proportio.

Proportionis autem inæqualitatis sunt duæ species, scilicet excedens, & excessum, seu magis, & minus. Proportio autem inæqualitatis excedentis, seu inęquale excedẽs in quinque species diuiditur, quarum nomina sũt, *Multiplex, superparticularis, superpartiens, multiplex superparticularis, & multiplex superpartiẽs.* Et quia harũ specierũ notitia valdè conducit, non solũ ad pręsentem tractatũ; sed etiã ad prędicamentũ relationis, & ad alias materias, in quibus exempla sępiùs è Mathematicis petuntur, placuit eas breuiter explanare ferè eisdẽ verbis, quib⁹ D. Th. ipsas exponit 5. Met. lec. 17.

Proportio ergo tunc *multiplex* dicitur, quando magnitudo, aut numerus maior aliquoties continet minorem, sicut sex continet duo, ter. Et siquidem cõtineat ipsum bis dicitur *duplum*, sicut se habent 4. ad 2. si ter: *triplum*, si quater: *quadruplum*, & sic deinde. *Superparticularis* appellatur, quãdo numerus maior continet minorem semel, & insuper vnam aliquam partem eius, & tunc si contineat totum, & mediũ, vocatur *sesquialterum*, sicut se habent 3. ad duo. Si autem totum, & tertiam partẽ: *sesquitertium*, sicut 4. ad 3. Si verò totum, & quartam partem: dicitur *sesquiquartum*, sicut 5. ad 4. & sic deindè.

Superpartiens dicitur, quando numerus maior continet minorem semel, & insuper non solũ vnam, sed plures partes eius, et si cõtinuat duas partes, appellatur *superbipartiens*, sicut se habent 5. ad 3. Si verò tres: dicitur *supertripartiẽs*, sicut 7. ad 4. & sic de reliquis.

Multiplex superparticularis vocatur, quando numerus maior cõtinet totum minorem pluries, & insuper aliquã partem eius. Et siquidẽ cõtineat ipsum bis, & mediam partẽ eius, dicitur *duplum sesquialterum*, sicut se habent 5. ad 2. Si autem ter, & mediam partẽ illius: nuncupatur *triplum sesquialterum*, sicut 7. & 2. et sic deinceps. *Multiplex superpartiẽs*, dicitur quando numerus maior habet totum minorẽ pluries, & etiam plures partes illius, & si contineat minorẽ bis, & duas partes eius: sicut se habent 8. ad 3. appellatur *duplum superbipartiens*, & sic de alijs: hæc enim proportio potest diuidi secundùm species *multiplicitatis*, & secũdum species *superpartientis*, quas iam explicuimus. Et totidem etiam sũt species ex parte inæqualitatis eius quãtitatis, quæ exceditur, nã numerus minor, & proportio inæqualitatis ad maiorẽ dicitur submultiplex, subparticularis, &c. & facilè intelliguntur ex dictis.

22 ¶ Secundò sciendum est proportionalitatem propriè dictam definiri ab Euclide eodem lib. 5. Element. sic *Proportionalitas est similitudo, seu comparatio multarum proportionum.* Vel, vt clariùs ex Arist. definit D. Tho. eodem 5. Ethico. lect. 5. *Proportionalitas est æqualitas proportionum: cum scilicet æqualem proportionem habet hoc ad hoc, & illud ad illud.* Semper enim in proportionalitate Mathematica reperitur aliqua vera, & propria æqualitas proportionum.

Vt si dicas: sicut se habent 6. ad 3. ita 4. ad 2. ibi est vera proportionalitas, quia quamuis numeri ipsi sint inæquales, & similiter excessus, quibus extrema, nempè 6. & 4. superant 3. & 2. proportio tamen, quæ est inter 6. & 3. æqualis est proportioni, quæ est inter 4. & 2. siquidem vtraque est proportio dupla. Similiter si dicas: sicut se habent 6. ad 4. ita 3. ad 2. ibi vtraque est proportio sesquialtera. Item, sicut se habent 8. ad 6. ita 4. ad 3. ibi vtraque est proportio sesquitertia, & sic de alijs. Quo fit proportionem in hoc distingui à proportionalitate, quòd illa versatur inter quantitates, hæc verò inter proportiones. Et sic proportionalitas necessariò requirit quatuor terminos; siue omnes sint diuersi, vt contingit in proportionalitate, quam Mathematici appellant disiunctam, seu discretam; siue alter bis repetatur; vt quando dicimus: sicut se habent 8. ad 4. ita 4. ad 2. quæ appellatur proportionalitas continua, seu coniuncta. De quo videri potest D. Thom. loco citato.

23 ¶ Tertiò sciendum est, quod quamuis ad veram, & propriam proportionalitatem non sufficiat, quæcúque similitudo, seu habitudo inter proportiones; sed debeat esse vera æqualitas; ita vt ambæ sint eiusdem speciei, vt explicatum est: quia tamē sicut inter numeros, ita etiam inter proportiones diuersæ speciei datur dependentia, & habitudo in ratione mensuræ, & per consequens aliqualis similitudo, & attributio vnius ad alia, vt posteà dicemus: inde est, quòd si ex vna parte ponatur proportio dupla v. g. & ex alia sesquialtera dicendo: sicut se habent 4. ad 2. ita 6. ad 4. fiet aliqualis proportionalitas, licet imperfecta, & impropria. Quia tunc secunda proportio aliquo modo attribuitur primæ, & dependet ab ea: & per consequens ibi intercedit aliqualis habitudo proportionum. Quam possumus appellare proportionalitatem secundùm quid, imperfectam, seu impropriam, ad distinctionem proportionalitatis propriè dictæ, quæ absolutè, & simpliciter dicitur proportionalitas.

Iam ergo habemus ex dictis quatuor relationes, seu habitudines; duas inter quantitates, scilicet *omnimodam æqualitatem, & proportionem*; & duas inter proportiones, scilicet æqualitatem proportionum, *seu proportionalitatem propriè dictam*, & proportionem, seu attributionem proportionum, quæ est *proportionalitas secundum quid, & impropria.* Quibus quatuor relationibus realibus correspondent quatuor intentiones rationis, quas ad illarum similitudinem format intellectus. Primæ correspondet vniuocatio. Secundæ, analogia proportionis, seu attributionis. Tertiæ, analogia proportionalitatis propriæ, & vltimæ, analogia proportionalitatis Metaphoricæ; vt magis ex dicendis constabit.

24 ¶ Quartò sciendum est, quòd vnitas, & punctum sunt primæ mensuræ numerorum, & magnitudinum: ex vnitate enim pluries sumpta causantur binarius, ternarius, &c. ipsa verò non mesuratur per aliud intra genus quantitatis. Similiter ex ductu puncti causatus

causatur linea, ex ductu lineæ superficies, &c. ipsum verò non mensuratur per aliud intra idem genus. Vnde numerus, vel magnitudo quantò propinquior est vnitati, vel puncto, tantò plus participat de ratione mensuræ. Quo fit, vt in quacumque proportione numerus, seu magnitudo minor habeat rationem mensuræ respectu maioris; & per consequens maior dependeat à minori tanquam à regula, per quā cognoscitur. ¶ Sit exemplum in numeris quadratis, id est, qui coalescunt ex eodem numero multoties repetito. Nam 256. mensuratur per 16. qui est eius radix quadrata; siquidem 16. per 16. multiplicata reddunt 256. Similiter 16. mensuratur per 4. & 4. per 2. quæ sunt eorum radices quadratæ; & tandem 2. per vnitatē, quæ est prima mensura numerorum. ¶ Idem cernimus in magnitudinibus. Nā leuca mensuratur per milliarium, milliarium per stadiū, stadium per passus, passus per pedes, pes per palmos, palmus per digitos, & digitus per granum ordei, quod assumitur à Geometra, vt prima mensura magnitudinis: quia nulla linea quantumuis minima, potest certò resolui in punctum.

Quod autem dictum est de numero, & magnitudine, dicendum etiam est de eorum proportionibus. Nam omnes super particulares mensurantur per sesquialteram, quæ est prima illius generis: & omnes multiplicitates per duplam; & hæc per vnitatem. Vnde sicut inter numeros, aut magnitudines maior dependet à minori tanquam à mensura: ita similiter inter proportiones: & per consequens quoties fit proportionalitas illa, quam appellauimus secundùm quid, & impropriam: minor proportio habet rationem mēsuræ respectu maioris: hęcque dependet ab ea, vt explicatum est. (Appellatur in pręsenti proportio minor, quæ magis accedit ad vnitatem.) ¶ Ex quo tandem collige, quod ex quatuor illis relationibus supra explicatis, in *omnimoda æqualitate*, vna quantitas non dependet ab alia: siquidem neutra mensuratur per alteram: cum sint eiusdem extensionis. Et similiter in *proportionalitate propriè dicta* vna proportio non dependet ab alia: siquidem vtraque est eiusdem speciei, at verò in *proportione* vna quantitas dependet ab alia; cum mensuretur per illam. Et similiter in *proportionalitate secundùm quid, & impropria*, vna proportio dependet ab alia: siquidem vna mensuratur per aliam, vt dictum est.

25 ¶ Quintò, & maximè notandum est, quòd licet proportio, & proportionalitas inueniantur inter numeros, qui alias vniuocè conueniunt in ratione numeri; non ideò ipsa proportio, aut proportionalitas est conuenientia vniuoca, sed quid ab ea valdè diuersum, & ex diuerso principio desumptum. Conuenientia enim vniuoca numerorum attenditur penes gradum communem numeri, qui in illis inuenitur; non verò penes proprias eorum differentias, quas potiùs excludit, & ab eis præscindit. At verò proportio, aut proportionalitas omninò tollerentur à numeris: si prȩscinderentur eorum differentiæ; ac proindè non attenditur penes gradum communem numeri, sed penes propriā vniuscuiusque differentiam: & super eam immediatè fundatur.

Sit exemplum in istis numeris 8. 4. 2. quorum conuenientia vniuoca attenditur ex eo, quòd intellectus considerat rationem numeri vt sic, non considerata propria vniuscuiusque differētia. At verò proportiones duplæ eorum, & cōsequenter ipsarum proportionalitas fundatur in hoc, quòd numerus octonarius, secundum quod talis est, bis includit quaternarium, secundùm quod

est quaternarius: & quaternarius, secundum quod talis est, bis includit binariũ, secundùm quod est binarius. Ex quo patet, quomodo vniuocatio includat identitatem simpliciter; proportió verò, & proportionalitas diuersitatem simpliciter: quia nimirum illa attenditur penes gradum præcisum, & abstractum à principijs distinctiuis, & per consequens simpliciter vnum; istæ verò attenduntur penes gradus differentiales, qui sunt primò diuersi.

26 ¶ Hinc sequitur (& vltimò nota) quod inter quæcumque inuenit intellectus conuenientiam genericam, potest etiam formare veram analogiam ratione alicuius proportionis, vel proportionalitatis eorum: quamuis de facto ferè nulla sunt imposita nomina ad significandam talem conuenientiam analogam inter illa. Ratio autem est manifesta: quia quęcumque conueniũt genericè in aliquo gradu, habent necessariò aliquid primò diuersum, per quod distinguãtur, scilicet differentias, ratione quarum potest fieri aliqua proportio, vel proportionalitas inter ipsa. Ergo inter quæcumque est conuenientia generica, potest etiam (licet ex diuersa radice) formari vera analogia. Non tamen contingit econtrà. Nam benè potest inter aliqua esse analogia, absque eo quòd sit ibi conuenientia generica: quia possunt aliqua esse primò diuersa secundum se tota; & ex consequenti nullum habere gradum, in quo conueniant, vt de prędicamentis infra dicemus.

Doctrinam hanc tradit expresſè Aristot. 5. Metaph. text. 12. vbi distinguens quadruplicem vnitatem, scilicet numericam, specificam, genericam, & analogam, inter eas hunc constituit ordinem, quod maior includit minorem, non tamen econtrà. Et ita quæ sunt vnum numero, sunt vnum specie, non tamen econtrà: & quæ sunt vnum specie, sunt vnum genere, non tamen econtrà: & tandem quæ sunt vnum genere, sunt etiam vnum analogia; non tamen econtrà. Videatur Diu. Thom. ibidem lect. 8. Quare si haberemus nomen ad significandum hominem, & equum secundum suas proprias rationes cum aliqua eorum habitudine, vel attributionis, vel proportionalitatis; sicut habemus ad significandum gradum genericum animalis, in quo conueniunt, illud verè esset analogum attributionis, vel proportionalitatis; sicut istud verè est vniuocum.

APPLICATVR DOCTRINA tradita præsenti instituto, & quæstio resoluitur.

§. II.

27 Cognito, quid propriè significent proportio, & proportionalitas, & quomodo inter quantitates inueniantur, facilè cognoscetur, quomodo ad alia prędicamenta transferantur, & quomodo intellectus fundet anologiam. ¶ Tunc enim inter quascumque res erit analogia proportionis, seu attributionis; quando assimilentur numeris inæqualibus: qui quamuis secundum id, in quo fundatur proportio, sint inæquales, & primò diuersi; vnus tamen eorum dependet ab alio, & mensuratur per illum. Vnde nomen sic analogum ita debet significare immediatè analogata; vt primum, qui est terminus, & mensura cæterorum, primariò, & distinctè significet; reliqua verò secundariò, & confusè, quatenus à primo denominantur. Vt *sanum*, ita significat immediatè animal, medicinam, & vrinam; vt primariò, & distinctè significet sanitatem animalis, quæ est terminus, quem medicina, & vrina respiciunt, & à quo sana denominan-

tur; secundariò verò, & confusè ipsam medicinam, & vrinam, secundum quod sunt causa, & signum talis sanitatis animalis.

28 § Similiter tunc erit inter quacumque res analogia proportionalitatis propriæ; quando earum habitudines assimilentur proportionalitati, quæ est inter proportiones æquales numerorũ: quarum neutra dependet, neque mensuratur per alteram, quamuis numeri sint inæquales. Quare nomen sic analogum, ita debet significare immediatè analogata secundum suas proprias rationes, vt neutrum significet secundariò, & per ordinem ad aliud, sed vtrumque æqualiter, secundum quod mutuò assimilantur inter se in hoc, quòd sicut vnum se habet ad suum esse, ita aliud ad suum. V. g. *principium* (supposito quòd sit analogum proportionalitatis propriæ, vt communiter ponitur respectu cordis, & fundamenti domus) nõ debet significare immediatè aliquam rationem ab eis præcisam, & abstractã: (in hac enim non potest fundari proportionalitas, sed vniuocatio, vt dictum est:) sed ita immediatè vtrumque, vt neutrum primariò, aut secundariò significet sed ambo æqualiter, vt proportionabiliter assimilantur inter se. Et ita non refert si dicas: sicut se habet cor ad hominem, ita fundamentum ad domum, vel econtrà.

29 § Tandem tunc erit inter quascumque res analogia proportionalitatis metaphoricæ; quando earum habitudines assimilentur proportionalitati illi secundum quid, & impropriæ, quæ est inter proportiones inæquales numerorum: quarum vna necessariò mensuratur per aliam, & dependet ab ea. Vnde nomen sic analogum, ita significat immediatè analogata secundùm proprias proportiones; vt alterum primariò, & distinctè significet; alterum verò secundariò, & confusè, & prout à primo denominatur. V. g. *risus*, ita significat immediatè risum hominis, & viriditatem prati; vt illum primariò, & distinctè, hanc verò secundariò, & confusè, & prout à primo recipit denominationem, significet.

30 His suppositis, dicendum est primò in quacumque analogia attributionis rationem significatam per nomen analogum, secundum quod tali analogia est analogum, intrinsecè reperiri in primo analogato, in alijs verò per extrinsecam denominationem: ac proinde fictitiam esse diuisionem analogiæ attributionis suprà n. 18. relatam. Hæc est plena mens Arist. & D. Thom. 11. Metaph. lect. 3. vt vidimus suprà n. 14. Quod etiam constat ex lib. 4. text. 1. vbi Philosophus docet ens esse analogum attributionis eo modo quo sanum, his verbis: *Ens autem multipliciter dicitur; verum ad vnum, vnamque naturam: & non æquiuocè, sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem, &c.* vbi prosequitur Arist. eandem comparationem, docens accidentia secundùm hanc analogiam non dici entia; quia in se habeant esse; sed quia sunt substantiæ, quæ per se est ens, vel passiones, vel viæ, vel effectiones, vel corruptiones, &c. Quem locum exponens D. Thom. lect. 1. inter alia inquit in illis verbis: *Verum ad vnũ, vnamque naturam* significari, in hac analogia entis rationem significatam per nomen esse vnam; non solùm ratione, sed etiam numero in omnibus analogatis, id est, non multiplicari in illis, vt suprà nu. 15. in secunda conditione huius analogiæ explicuimus.

Ex quo loco sumitur euidens argumentum: quia impossibile est, vt forma creata non multiplicata realiter, sit intrinsecè in pluribus realiter distinctis: sed ratio significata per analogum attributionis est forma:

realiter non multiplicata: ergo repugnat esse intrinsecè in pluribus analogatis realiter distinctis. Maior est euidens: minor D. Thom. consequentia legitima: ergo, &c. Vnde mirum est, quomodo Suarez pro illa sua sententia adducat hæc, & similia Aristot. & Diu. Thom. testimonia, vbi planè docent oppositum.

31 Eandem conclusionem docet expressè D. Thom. 1. Ethicor. lect. 17. Vbi Arist. inquirit: quomodo bonum dicatur de omnibus bonis: & respondet, non omninò æquiuocè, sed *vel quia sunt ab vno, vel ad vnum omnia conferunt; vel comparatione potius rationum. Etenim vt est in corpore visus, ita est in anima mens.* In quibus verbis, duo priores modi, scilicet *ab vno*, vel *ad vnum*, pertinent ad analogiam attributionis: quæ quandóque fit in genere causæ efficientis, quod vocat Aristot. *ab vno*, & quandóque in genere causæ finalis, quod vocat Arist. *ad vnum*. Vt vidimus suprà nu. 9. & 10. Tertius verò modus est analogia proportionalitatis, vt docent communiter Interpretes, & constat ex exemplo adducto ab Arist. Explicans ergo hunc locum D. Thom. concludit his verbis: *Ideo hunc tertium modum præfert, quia accipitur secundùm bonitatem inhærentem rebus; primi autem duo modi secundùm bonitatem separatam, à qua non ita propriè aliquid denominatur.* D. Thomam sequuntur concorditer discipuli eius, Ferrara, Nazarius, Zanardus, Arauxo, Masius, Soto, & alij suprà num. 1. citati. Explicatque optimè hanc sententiam Caiet. c. 2. de nominum analogia, & 1. par. q. 13. art. 6. vbi non solùm non concedit dari analogiam attributionis, in qua secunda analogata non definiãtur per primum, vt illi Suar. adscribit: sed potiùs generalem doctrinam, quam priori loco tradiderat de omni analogia attributionis, quod scilicet in ea secunda analogata definiuntur per primum, extendit ad analogiam proportionalitatis metaphoricæ, vt patet ex eius verbis.

32 Probatur primò conclusio ratione desumpta ex definitione huius analogiæ, quam admittunt contrarij. Quia analoga attributionis sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ secundum illud nomen est eadem secundum terminum, diuersa verò secundum diuersas habitudines ad illum: ergo huiusmodi analogata solum conueniunt in termino, quem respiciunt. Sed terminus respectus non potest esse intrinsecè in omnibus: ergo neque ratio significata per nomen sic analogum. Antecedens, & prima consequentia constant. Minor verò probatur: quia terminus què huiusmodi analogata respiciunt, non distinguitur à principali analogato: ipsum enim est, cui reliqua attribuuntur, & ad quod dicunt habitudinem. Cùm ergo principale analogatum non possit esse intrinsecè in alijs, sed solùm extrinsecè, vt patet; planum fit terminum, quem huiusmodi analogata respiciunt, non posse esse intrinsecè in omnibus.

Confirmatur ex ipsa nominis ethimologia. Nam ideo analogia ista dicitur *attributionis*: quia in ea secunda analogata suscipiunt denominationem, analogi per attributionem ad principale analogatum: sed dici aliquid tale per attributionem ad aliquid extrinsecum, est dici tale extrinseca denominatione: ergo, &c.

Dices; ex hac ratione sequi analogum, & principale analogatum non distingui. Quod tamen esse falsum cõstat: quia hæc propositio, *accidens est ens*, est vera, hæc autem falsa, *accidens est substantia*. Ad hoc argumentum non potest hic commodè responderi: sed

constabit infrà num. 41. vbi agemus de distinctione analogi ab analogatis.

33 Secundò probatur conclusio: quia quod *ens*, *bonum* aut alia huiusmodi sint etiam analoga proportionalitatis propriæ respectu Dei, & creaturarum, non tollit creaturas posse denominari extrinsecè entia, aut bona, formaliter secundum quod attribuuntur Deo vt aliquid eius: sed hoc non potest illis conuenire ratione analogiæ proportionalitatis propriæ: ergo conuenit illis ratione analogiæ attributionis; & ex consequenti proprium erit istius analogiæ, rationem significatam per nomen analogum inueniri extrinsecè in secundis analogatis. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: tum ex D.Tho.1.p. q.6.ar.4. vbi expresè affirmat omnia creata, non solùm dici entia, & bona intrinsecè, & formaliter bonitatibus proprijs, sed etiam extrinsecè, & causaliter bonitate ipsa diuina, sicut primo principio exẽplari, affectiuo, & finali totius bonitatis. Tum etiam quia ideo vrina dicitur extrinsecè sana à sanitate animalis: quia dicit ad illam habitudinem signi, & effectus; in qua habitudine fundatur analogia, quam habet sanum respectu eorum: sed creaturæ etiam sunt signa, & effectus diuinæ entitatis, & bonitatis: ergo poterunt ab ea extrinsecè entia, & bona denominari, etiam si per impossibile ab entitatibus, & bonitatibus sibi inhærentibus intrinsecè non denominarentur; & consequenter in tali habitudine fundabitur analogia attributionis, quæ conuenit *enti*, & *bono* respectu Dei, & creaturarum. Plures alias rationes adducit Arauxo lib. 4. citato Metaph.q.2.ar.2. vbi latè probat hanc conditionem conuenire etiam analogis proportionalitatis metaphoricæ: sed hoc à nemine negatur, & satis constat ex dictis.

34 Dicendum est secundò rationem significatam per nomen analogum proportionalitatis propriæ intrinsecè reperiri in omnibus analogatis. Hæc conclusio est expressa D. Thom. loco adducto ex 1.Eth. eamque admittunt non solùm discipuli eius, sed fere omnes alij Doctores. Quia tamen plures ex istis hinc probãt dari conceptum cõmunem analogatis, vt disp. sequent. videbimus: ideo oportet legitimum huius conclusionis sensum breuiter aperire.

Dupliciter ergo potest explicari conclusio. Primò, si dicatur nomen analogum proportionalitatis propriæ immediatè significare aliquam vnam rationem, seu gradum præcisum, qui intrinsece participetur ab vtroque analogato; & mediatè ipsa analogata: sicut vniuocum immediatè significat vnam rationem communem, & abstractam ab vniuocatis, & mediatè ipsa vniuocata: licèt differant in hoc, quòd analogum ex se, & intrinseca ratione sua petit descendere ad analogata cum quadam subordinatione, prioritate, & dependẽtia, quod non habet vniuocum. Quo modo intelligunt hanc conclusionem, qui ponunt conceptum communem entis, & aliorum analogatorum. Sed explicatio ista omnino falsa est, vt videbimus loco citato.

Secundo modo potest explicari conclusio, dicendo nomen analogum proportionalitatis propriæ immediatè significare ipsa analogata secundùm suas proprias rationes, nõ absolute sumptas, sed vt proportionabiliter se habentes inter se: inquãtum scilicet vnumquodque fundat habitudinem ad suum esse similem habitudini, quam fundat alterum. Quomodo sicut est verum, quòd esse vniuscuiusque analogati est illi intrinsecum; ita est verum, quòd analogũ significans proportionabiliter vtrũque,

significat rationem, quæ est intrinsecè in analogatis. Et hic est legitimus, & peripateticus sensus nostræ conclusionis: sicque defendũt illam Caiet. opusc. citat. c.3. & 4. & cæteri Thomistæ, qui negant conceptum communem enti, & alijs analogis. In quo sensu

35 Probatur breuiter conclusio: quia non repugnat dari nomen æquiuocum immediatè significans plura absque aliqua habitudine, & proportione; de quibus quando prædicatur, non prædicat aliquid commune, neque omnia simul, sed propriam vniuscuiusque rationem sine habitudine ad alterum: ergo neque etiam repugnabit dari nomen analogum immediatè significans analogata, vt proportionabiliter se habentia; de quibus quando prædicatur, non prædicabit aliquid vnum commune, neque omnia simul; sed propriam vniuscuiusque rationem, non absolutè sumptam, sed cum proportionabilitate explicata. Aliunde autem repugnat nomen analogum immediatè significare aliquam rationem simpliciter vnam, & abstractam; aliàs cum vniuocis coincideret, vt infra ostendemus: ergo concedenda est analogia, in qua ratio significata intrinsecè sit in omnibus analogatis modo explicato. Quæ cũ non sit analogia attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ, vt constat ex prima conclusione: necessariò asserendum est esse analogiam proportionalitatis propriæ.

ARGVMENTIS IN PRINCIPIO quæstionis adductis respondetur.

§. III.

36 AD primum ex auctoritatibus constat ex 2. conclus. Nullibi enim Arist. & D. Tho. neque leuiter insinuant rationem significatam per nomen analogum attributionis, formaliter provt sic, reperiri intrinsecè in omnibus analogatis: quin potius priori loco ex 4. Metaph. plane docent oppositum. Ex alijs verò solùm colligitur ens esse analogum attributionis respectu substantiæ, & accidentis, de quo non dubitamus.

Id autem quod addit Suar. scilicet hanc analogiam talem esse, vt ratio entis propriè, & intrinsecè conueniat omnibus, nihil vrget. Quamuis enim ens intrinsecè reperiatur, tam in substantia, quàm in accidentibus: id tamen non habet, formaliter quatenus est analogum attributionis, sed quatenus est analogum proportionalitatis propriæ, vel ratione transcendentiæ. Videatur Caiet. vbi supra c.2.

Ad secundum respondetur, quòd sicut quando dicimus medicinam analogari analogia attributionis cum animali, quatenus est causa sanitatis eius, non est sensus, hoc ipsum, quòd est medicinam esse causatiuam, formaliter esse ipsam denominationem, qua dicitur extrinsecè sana à sanitate animalis: sed esse proximum, & reale fundamentum supra quod cadit talis denominatio: ita similiter quando dicimus creaturas analogari analogia attributionis cum primo ente, quatenus sunt effectus eius; non est sensus, hoc ipsum, quòd est creaturas esse effectus Dei, seu habere esse participatum, esse ipsam formalem denominationem, qua dicuntur entia ab entitate, quam significat ens, vt est analogum attributionis; sed esse proprium, & reale fundamentum, supra quod cadit talis denominatio. Vnde sicut stat optimè, quòd respicere sanitatem animalis, seu esse causatiuum illius, sit quid intrinsecum medicinæ, materialiter tamen se habens ad denominationem analogi, quæ est illi extrinseca: ita etiam stat optimè, quòd creaturæ vt

effectus Dei sint intrinsecè entia entitatibus sibi proprijs, materialiter tamen se habentibus ad denominationem entis, secundum quod est analogum attributionis. Quæ quidem est illis extrinseca; quia vt dictum est, & magis infra constabit, analogum attributionis simpliciter non distinguitur à principali analogato: ac proinde ens, secundùm quod tali analogia est analogum ad Deum, & creaturas, tantum significat entitatem increatam, à qua satis constat non posse creaturas intrinsecè denominari. Videatur Araux. lib. 4. Methap. q. 2. art. 2. n. 25. vbi optime explicat hanc doctrinam.

37 Ad confirmationem negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd entitas per essentiam subiectum quidem illam habens denominat ens per essentiam in recto; alijs verò, quæ illam respiciunt vt terminum extrinsecum, tribuit denominationem entis per essentiam, non in recto, sed in obliquo: & ideo creatura non dicitur ens per essentiam, sed quid entis per essentiam, sicut iuxta hanc analogiam accidens non dicitur ens, sed entis.

Ad fundamentum alterius sententiæ, quam nu. 19. retulimus ex Suar. Respondetur virum hunc doctissimum in hac parte fuisse proculdubio de numero eorum, de quibus dixit Aristot. 2. Elencho. & refert Caiet. loc. citato, c. 10. quòd *æquiuocatio latens in his proportionalibus peritissimos etiam latet.* Nam certè ratio illa peccat non distinguens radices, seu principia, vnde sumuntur, & supra quæ fundantur proportionalitas, & vniuocatio: neque attendens, quàm sint inter se diuersæ, etiam si in eisdem rebus inueniantur, vt vidimus supra num. 25. & 26. ¶ Quare ad argumentum respondetur negando antecedens. Si enim imponeretur nomen ad significandos hominem, & equum secundùm suas proprias rationes, vt proportionabiliter se habentes; verè esset analogum proportionalitatis propriæ, sicut nomen *animalis* est illis vniuocum; & idem esset de numeris, & alijs quibuscumque, vt ibidem explicuimus.

CÆTERÆ ANALOGORVM conditiones, & proprietates ex dictis inferuntur, & explicantur.

§. IV.

38 EX Præiactis fundamentis facile deducuntur, & explicantur cætera, quæ de analogis solent disputari: & ideo illa hîc breuiter perstringemus. Videri tamen potest Caiet. qui ea latè, & optime tractat opusc. citat. à cap. 4. vsque ad finem. ¶ Primò ergo ex dictis intelligeret, quare in analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ secunda analogata definiuntur per primum, non verò in analogia proportionalitatis propriæ: quæ est doctrina Diu. Thom. de veritate qu. 2. art. 11. ad 7. & 1. part. qu. 13. art. 6. vt ibi explicat Caiet. Ratio est: quia ad hoc, vt aliquid definiatur per aliud, necessarium est, quòd in sua essentia dependeat ab illo. In analogis autem proportionalitatis propriæ habitudines, seu proportiones sunt æquales: & ita neutra dependet ab altera: & per consequens res ipsæ, inter quas attenditur proportionalitas, ratione istius analogiæ non dicunt dependentiam. Cuius contrarium contingit in analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ, vt sup. explicatum est.

39 ¶ Secundò plenè percipietur, quare in his duabus analogijs analogum per se sumptum stat pro famosiori significato, non verò in analogia

proportionalitatis propriæ. Ratio enim est: quia hoc analogum nõ magis significat vnum analogatum, quàm aliud, sed æqualiter vtrumque cum proportionabilitate explicata, & ita absolutè prolatum non magis stat pro vno, quàm pro alio. At verò analogum attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ non significant æqualiter omnia analogata, sed primum ex propria impositione, primariò, & distinctè; reliqua verò secundariò & confuse, & quatenus à primo denominantur: & ita simpliciter prolata stant pro illo.

40 ¶ Tertiò infertur analogum attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ, formaliter provt sic, non posse esse medium demonstrationis; benè autem analogum proportionalitatis propriæ. Ratio est: quia cum in prioribus analogijs analogum ex propria impositione, & distinctè tãtùm significet principale analogatum; alia verò cõfundat, & connotet, vt recipiunt illud, & denominantur ab eo: ideo nomen sic analogum, non distribuitur secũdùm aliquid intrinsecum in omnibus; & per consequens præmissa, in qua prædicatur de secundo analogato, semper est contingens, quod repugnat demõstrationi. At verò analogum proportionalitatis propriæ æqualiter significat vtrumque; & ratio significata intrinsecè reperitur in omnibus: & ideò distribuitur secũdum aliquid intrinsecũ pro omnibus, & præmissæ habent sufficientem necessitatem ad demonstrationem.

41 ¶ Quartò infertur, quomodò analogum distinguatur ab analogatis. Non enim distinguntur tanquam cõceptus, aut gradus diuersi; sed penes diuersum modũ concipiendi, & significandi eundem gradum. V.g. *ens*, & *substantia* non distinguntur sicut duo gradus; sed sicut idem diuerso modo significatus, & conceptus. Nomine enim *substantia* significatur ratio substãtiæ absolutè in se ipsa considerata; nomine verò *entis*, significatur eadem ratio, provt fundat similitudinem cum accidentibus, vel terminat habitudinem eorum.

Hoc autem diuerso modò contingit in diuersis analogijs. Nam analogum attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ non significat vtrumque analogatum intrinsecè, vt ita dicamus, & quasi partes principales sui significati: sed primum propriè & distinctè, alia verò quasi de connotato, & confusè, inquantùm ad primũ ordinantur. Vnde nomini sic analogo correspondet quidẽ cõceptus, qui in se simpliciter est vnus, sed non distinctus à conceptu principalis analogati, nisi penes modum concipiendi, & significandi explicatum: ab alijs tamẽ analogatis verè, & simpliciter distinguitur, vt ex dictis patet.

At verò analogo proportionalitatis propriæ correspondent tot conceptus obiectiui, quot sunt analogata, cũ quadam tamẽ proportionabilitate inter se, quã non dicunt ipsa analogata: ratione cuius nomen sic analogum distinguitur ab eis. V.g. hoc nomen *ens*, si sumatur vt est analogum attributionis ad substantiam, & accidens, significat eundem gradum, quem significat hoc nomen, *substantia*; licèt cũ discrimine explicato: & ex consequenti sicut cõceptus accidentis simpliciter est distinctus à conceptu substantiæ; ita etiam à conceptu entis, provt est sic analogum. Si verò *ens* sumatur, quatenus est analogum proportionalitatis propriæ; tunc æquè significat substantiã, & accidens, non absolutè sumpta, sed vt proportionabiliter se habẽtia, inquantũ scilicet simili modo fundant habitudines, seu proportiones vnumquodque ad suum esse. Et in hoc sensu dicitur analogum proportionalitatis propriæ distingui ab analogatis; sicut res vt similis alteri distinguitur à

se

ſe ipſa abſolutè concepta, quod eſt diſtingui ſecudùm quid.

42 Quintò infertur ab analogis non poſſe abſtrahi aliquam rationem, quæ ſimpliciter ſit communis, & præciſa ab eis. Et quidem de analogia attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ ſatis patet: ſiquidem ibi idem eſt conceptus obiectiuus analogi, & principalis analogati, vt dictum eſt. De analogia verò proportionalitatis propriæ etiam conſtat. Quia cum hæc attendatur penes rationes proprias analogatorum, & immediatè fundetur in eis: ipſa proportionalis conuenientia ſecum affert, & intimè includit differentiam, ſeu diuerſitatem analogatorum: ac proinde repugnat vt ſimpliciter præſcindatur ab eis. Dicitur tamen nomen ſic analogum abſtrahere ab analogatis, eò modo, quo diſtinguitur ab eis; quatenus ſcilicet res vt ſic ſe habens ad aliam, abſtrahit à ſe ipſa abſolutè ſumpta, quòd eſt abſtrahere ſecundùm quid. De quo redibit ſermo infra circa c. 4. cum de conceptu communi entis diſputemus. Hoc autem ſufficit, vt analogum proportionalitatis ſit ſuperius analogatis, & prædicetur formaliter de eis, ſufficienterque diſtribuatur. Quæ omnia, & alia his ſimilia, quæ in vniuocis ſimpliciter reperiuntur, verificantur in his analogis, tantum ſecundùm quid. Videatur Caiet. loco citato, cap. 4. & 5.

43 ¶ Sextò tandem infertur analogiam attributionis, & proportionalitatis metaphoricæ cauſari per dependentiam: ſiquidem in eis ſecunda analogata ſuſcipiunt denominationem per habitudinem ad primum, à quo ſecundum illud nomen omnino dependent; analogiam verò proportionalitatis propriæ formaliter provt ſic, non cauſari per dependentiam: ſiquidem proportiones, quas importat, ſunt inter ſe omnino æquales; ac proinde adinuicem independentes. Quamuis enim analogata ſecundum ſuas proprias rationes poſſint aliunde habere aliquam ſubordinationem, & dependentiam: hæc tamen non attenditur in hac analogia, ſed potius æqualitas proportionum, vt ſupra explicatum eſt.

Contra dicta de analogia proportionalitatis propriæ eſt vulgare argumentum: quòd, quamuis ex dictis facilè ſolui poſſet, ad pleniorem tamen dictorum notitiam breuiter proponendum eſt. Quia ſi ad propriam proportionalitatem non ſufficeret quæcumque habitudo proportionum, ſed requireretur propria æqualitas earum, ita vt proportiones eſſent eiuſdem ſpeciei; iam analoga proportionalitatis propriæ verè eſſent vniuoca: conſequens eſt falſum: ergo, &c. Probatur ſequela: quia à duabus proportionibus eiuſdem ſpeciei abſtrahibilis eſt ratio proportionis, quæ ſit illis vniuoca: ergo ſi ens ſignificat æqualitatem iſtam proportionum, verè ſignificabit rationem vniuocam inferioribus.

44 Reſpondetur tamen, quod aliud eſt loqui de fundamento relationis, & aliud de ipſa relatione. Poteſt enim contingere aliquas relationes vniuocè conuenire in ratione relationis; cum tamen earum fundamenta ſint primo diuerſa, vt patet ex Ariſtotel. cap. 7. huius libri, vbi relationibus eiuſdem generis aſſignat pro fundamentis diuerſa prædicamenta. Quare, licet nomen ſignificans ipſas relationes poſſit eſſe vniuocum: non ideo erit vniuocum nomen ſignificans earum fundamenta. Et ſic contingit in præſenti. Nam analogum proportionalitatis propriæ, vt *ens*, aut *bonum*, non ſignificat gradum ipſum relationis, in quo conueniunt duæ proportiones: (hunc enim ſignificat nomen iſtud, *proportio*, quòd verè eſt

vniuocum:) neque similiter significat ipsam æqualitatem proportionum: (hanc enim significat nomen istud, *proportionalitas*, quòd etiam est vniuocum:) sed significat res fundantes tales proportiones, & proportionalitatem. Quæ, quia non attenduntur penes gradum communem, sed penes propriam vniuscuiusque differentiam: ideò ab illis rebus non potest abstrahi ratio aliqua vniuoca, benè tamen ab ipsis relationibus.

CAPVT SECVNDVM,

DE COMPLEXIS ET INCOMPLEXIS.

SVMMA TEXTVS.

1 DVAS Diuisiones, & vnam definitionem continet hoc caput. ¶ Prima diuisio est eorum, quæ dicuntur, alia cum complexione dicuntur, vt *homo currit*, alia sine complexione, vt *homo*. ¶ Secunda: eorum quæ sunt, quædam de subiecto dicuntur; in subiecto tamen non sunt, vt substantiæ vniuersales: quædam in subiecto sunt; de subiecto autem non dicuntur, vt accidentia singularia: quædam in subiecto sunt, & de subiecto dicuntur, vt accidentia vniuersalia: quædam verò neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur, vt substantiæ singulares. ¶ Tandem definit id, quod est esse in subiecto dicens: *In subiecto autem esse dico, quod cum sit in aliquo, non sicut pars; impossibile est esse sine eo, in quo est.*

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

2 PRIMO notandum est primam diuisionem huius capitis correspondere illi, qua libro 1. Summularum diuisimus terminum in complexum, & incomplexum, cum hoc tamé discrimine, quòd illa principaliter datur de vocibus, quarum notitiam tractatus Summularum sibi vendicauit; hæc verò præcipuè est de rebus: quia res sunt, quæ collocantur in prædicamentis, in ordine ad quæ agit hîc Arist. de complexis, & incomplexis, vt illa rejiciat, ista verò admittat. Et sic sensus diuisionis est: rerum, quæ per voces significantur, aliæ sunt incomplexæ, quæ scilicet pluribus conceptibus concipiuntur, correspondentibus pluribus vocibus, per quas significantur; & aliæ incomplexæ, quæ scilicet vnico conceptu concipiuntur, correspondenti vni voci, per quam significantur: quæ

provt sic simpliciter dicuntur vnæ, aliæ verò tantum secundum quid. Et ita diuisio est analoga.

3 Secundò pro explicatione secundæ diuisionis nota ex Caiet. quatuor esse rationes, duas reales, & duas rationis, quarum aliquas necessariò debet habere, quidquid in recta linea prędicamenti collocatur: scilicet *substantialitas*, & *accidentalitas*; *vniuersalitas*, & *particularitas*. Ad primam sequitur *non esse in subiecto*: ad secundam *esse in subiecto*. (Intelligitur de subiecto inhæsionis, cum sint rationes reales.) Ad tertiam sequitur *dici de subiecto*, & ad quartam *non dici de subiecto*: (de subiecto scilicet prædicationis, cum sint rationes rationis.) Combinatis ergo inter se singulis rationibus realibus cum singulis rationibus rationis, formantur quatuor membra diuidentia huius diuisionis. Quæ consequenter facit hunc sensum: quæcumque res in prędicamēto collocantur, vel sunt substantiæ vniuersales, vel substantiæ particulares, vel accidentia vniuersalia, vel accidentia particularia. Vnde hæc propriè non est vna diuisio, vt benè notat Toletus: sed quædam entium enumeratio, in qua plures diuisiones inuoluuntur. Continentur enim ibi diuisio entis in substantiam, & accidens, de qua infra agendum est, & diuisio substantiæ in vniuersalem, & particularem; & similiter diuisio accidentis in vniuersale, & particulare: quæ duæ sunt diuisiones subiecti in accidentia quædam rationis. Et tandem continentur diuisio vniuersalis in substantiā, & accidens; & diuisio particularis in substātiam, & accidens: quæ sunt diuisiones accidentis in subiecta.

4 Tertiò circa definitionem notandum est, quòd octo modis dicitur aliquid esse in alio, quos ex Arist. lib. 4. Physicorum colligit hîc Boec. Primò vt *pars in toto*, sicut manus in corpore. Secundò vt *totum in parte*, sicut dicimus perfectionem totius esse in partibus. Tertiò vt *species in genere*. Quartò vt *genus in speciebus*. Qui duo modi ad priores reducuntur: quia species est pars subiectiua generis. Quintò vt *forma in materia*, sicut anima in corpore. Sextò vt *in mouente, seu efficiente*, sicut subditi sunt in manu Regis. Septimò vt *in fine*, sicut auarus in diuitiis. Octauò sicut *locatum in loco*, vt aqua in vase. Quibus non addidit Arist. esse *in tempore*: quia statim de illo erat acturus. Pręter hos autem datur modus essendi *in subiecto*: quem Aristot. vt ab omnibus alijs distinguat, in præsenti definit, sicut vidimus in textu.

5 Hoc supposito, sic explicat definitionem Caiet. vt prima particula habeat vicem generis; secunda verò, & tertia locum differentiæ. Et ita in prima conuenit accidens cum alijs modis essendi in alio; per secundam verò distinguitur à quatuor prioribus, intelligendo per illam, tam quod non est sicut pars, quàm quod non est sicut in parte: per tertiā verò distinguitur à quatuor modis posterioribus, in quibus res, quæ est in alio, potest esse sine illo.

Meliùs tamen explicabitur definitio, dicendo illam particulam, *in alio*, si simpliciter intelligatur, sufficienter distinguere accidens à substantia, & ideo habere vicem differentiæ; ly verò, *quod est*, seu *ens*, vicem generis. ac proinde integram definitionem accidentis contineri in illis primis verbis, *quod est in alio*, id est *ens in alio*: alias verò particulas addidisse Aristot. maioris claritatis gratia. Ly ergo *in alio*, quod habet vicem differentiæ, simpliciter intellectum duo importat. Primū est, vt illud, in quo accidens est, sit omnino aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque cum eo cōponat vnam essentiam: per quod distinguitur accidens à quinque prio

ribus modis essendi in alio. Ad quod magis explicandum addidit Arist. illam particulam, *& non sicut pars*. Secundum est quod de accidentis essentia sit esse in alio, ita vt verè illi inhæreat, & absque eo iuxta exigentiam suæ naturæ non possit existere: per quod accidens distinguitur ab alijs modis essendi in alio. Ad quod magis explicandum addidit Arist. vltimam particulam.

6 Modo DVBITATVR: an definitio Arist. sic sufficiens, propter hæc argumenta. ¶ Primo: quia dicta definitio conuenit formis brutorum. Nam anima equi est in materia, non tanquam pars eius, & impossibile ast ab ea separari, saltem naturaliter. ¶ Secundò: quia corpus est in loco, & in tempore, & non tanquam pars illorum, vt de se patet, impossibileque est ab eis separari: siquidem non datur corpus sine loco, aut tempore: ergo, &c. ¶ Tertiò: quia odor pomi est in subiecto, & tamen separatur ab illo, quando de pomo transit ad manum: ergo definitio non conuenit omni contento sub difinito.

Respondetur tamen definitionem esse sufficientem, vt patet ex dictis. ¶ Et ita ad primum argumentum dicimus, formam non esse in alio, propriè loquendo. Tum quia ly, *aliud*, vt diximus, significat, quod est omnino aliud, ita vt neque sit de eius essentia, neque pertineat ad eandem essentiam, quod non habet forma respectu materiæ, vt patet. Tum etiam quia, vt bene commentator ait, Aristot. vtitur sermone famoso, appellans absolutè *aliquid*, quod est simpliciter aliquid: at materia prima neque est quid, neque quantùm, &c. ¶ Ad secundùm respondetur ly, *in alio* importare veram inhæsionem: quia significat, de essentia illius esse, in alio existere: quod tamen non habet corpus respectu loci, & temporis; siquidem ab eis extrinsecè mensuratur. ¶ Ad tertium respondetur odorem, non separari à pomo: (non enim accidens transit de subiecto in subiectum:) sed exhalari subtiliores partes substantiæ in quibus odor defertur. Cuius signum est, quòd pomum marcescit manibus attrectatum.

CAPVT TERTIVM, DE REGVLIS.

SVMMA TEXTVS.

1 DVAS regulas prædicamentis deseruientes continet caput istud. Prima est: *Quandò aliquid prædicatur de aliquo vt de subiecto, quidquid prædicatur de prædicato, dicitur etiam de subiecto.* Vt si de Petro prædicatur homo, & de homine prædicatur animal, viuens, &c. etiam prædicabuntur de Petro. Secunda circumfertur communiter sic, iuxta translationem Boetij: *Diuersorum generum, & non subalternatim positorum, diuersæ sunt specie differentiæ; subalternorum verò generum nihil prohibet easdem differentias esse.*

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

1 DVO prædicatorum genera collocari in prædicamento diximus supra disput. 6. num. 45. alia inrecta linea, scilicet genera, & species: & alia ad latus, scilicet differentias. His ergo duobus generibus prædicatorum cognoscendis deseruiunt duæ istæ regulæ. Et propterea, vt ex Boetio, Ammonio, & Simplicio notant Caietan. Sot. Tolet. & alij, prima solùm statuitur ab Arist. pro prædicationibus essentialibus generis, & speciei: hæc enim tantùm ponuntur in recta linea. Quod inuit Aristot. illis verbis: *Quando aliquid prædicatur de aliquo vt de subiecto, &c.* idest, vt de substantia, seu in eo quòd quid: quod solum conuenit generi, & speciei. Et ita sensus regulæ est. Quandò aliquid prædicatur quidditatiuè de aliquo subiecto, quidquid prædicatur quidditatiuè de prædicato, prædicatur etiam quidditatiuè de subiecto.

Alij extendunt hanc regulam, tùm ad prædicationes quinque prædicabilium; tùm ad aliàs quascumque, dummodo seruetur eadem suppositio: defectu cuius non valet: *homo est animal: animal est genus:* ergo *homo est genus.* Quæ quidem extensiones veræ sunt, sed non intentæ ab Aristot. qui in præsenti agit de hac regula, præcisè vt est anteprædicamentum. Iuxta alias autem extensiones continet principia syllogistica, scilicet *dici de omni, & dici de nullo:* quæ non sunt anteprædicamenta, sed priora analitica.

Ex hac regula elicitur modus arguendi, quem Cicero acerbaleiu, Græci σωρείτην, *Soritem*, nostri verò vocat de primo ad vltimum. Quia si homo est animal; & animal viuens; & viuens substantia, de primo ad vltimum homo est substantia.

3 Circa secundam regulam notant benè Caiet. & Tolet. in aliquid quibus codicibus corruptè legi: *diuersæ sunt species, & differentiæ:* debet enim legi: *diuersæ sunt specie differentiæ:* quia in Græco legitur in datiuo: τῷ εἴδει, *to ei des.* Appellat autem differentias specie diuersas: non quia genere conueniant; sed vt differentias materiales excludat, differentias essentiales, seu formales vocauit specie, idest essentialiter diuersas.

DVBITATVR primò: quomodo sit intelligenda hæc secunda regula. Est autem tota difficultas in explicando, quid intelligatur per genera subalternatim posita: inde enim cognoscemus, quæ sint genera non subalternatim posita.

In quo certum est illa genera, quorum vnum est sub alio, esse subalternatim posita, vt animal, & viuens. Vnde solum est difficultas: an ea genera, quorum vnum non continetur sub alio, sed ambo sub vno tertio, vt animal, & plãta, quæ continentur sub viuenti, sint subalternatim posita. Id enim affirmant Caiet. Tolet. Oña, & alij, contendentes Arist. hîc, per genera subalternatim posita, intelligere tam illa, quorum vnum continetur sub alio; quàm ea, quæ continentur sub vno tertio: & ita, per genera non subalternatim posita, vtrumque excludere; tantùmque intel-

ligere ea genera, quæ continentur sub diuersis prædicamentis.

4 Sed meliùs cum Soto, & alijs respondetur negatiuè. Non enim duo genera dicuntur inter se subalterna, seu subalternatim posita: si vnum non continetur sub alio; etiam si ambo contineantur sub vno tertio. Sicut Astrologia, & Perspectiua non sunt inter se scientiæ subalternæ: etiam si vtraque vni Geometriæ subalternetur. Hanc autem fuisse mentem Aristot. patet tùm ex translatione Perionij, & Argiropyli, qui ita vertunt: *Quando genera diuersa sunt, neque vnum ab altero continetur: eorum etiam differentiæ specie differunt. Eorum autem generum, quorum vnum subaltero continetur, nihil prohibet easdem differentias esse.* Tùm etiam ex textu Græco: nam vox ὑπάλληλα, *hypallila*, ab Aristot. posita significat ea, quorum vnum continetur sub alio; vt notat Budeus in suis commentarijs. Et ita sensus regulæ est. Quando duo genera ita sunt diuersa, vt vnum non contineatur sub alio; siue quia sunt in diuersis prædicamentis, vt *animal*, & *scientia*; siue quia inter se condistinguntur, & opponuntur sub aliquo tertio, vt *animal*, & *planta*; necesse est, vt habeant differentias essentiales, tam diuisiuas, quàm constitutiuas formaliter diuersas. Genera enim primò diuersa, vel opposita, prout sic, nec possunt constitui per eandem differentiam, neque diuidi in eadem membra, vt postea dicemus. Quando verò vnum genus continetur sub alio, possunt quidem habere easdem differentias, vt iam explicabimus.

5 DVBITATVR secundò: vtrùm vera sit hæc regula, vt nobis explicata est. ¶ Non dubitamus de veritate istius regulæ iuxta expositionem adductam Caiet. & aliorum, qui per genera non subalternatim posita, solùm intelligunt genera diuersorum prędicamentorum: sic enim satis constat esse verissimam. Nam si genera suprema sunt diuersa: quæcumque sub illis continentur, erunt à fortiori diuersa; & consequenter repugnabit easdem differentias essentiales in duobus prædicamentis collocari. Vt patet in exemplo Arist. *animal* enim, & *scientia*, neque possunt eisdem differentijs diuidi, neque eadem differẽtia constitui. Quare si quandò in diuersis prædicamentis eadem nomina pro differentijs ponuntur: id fit, vel quia sunt differentiæ accidentales, vt quandò substantia diuiditur in vniuersalem, & particularem; & item quantitas, aut qualitas in vniuersalem, & particularẽ: vel quia ignoramus proprias differentias, & loco earum substituimus alias, vt quando qualitas diuiditur in naturalem, & supernaturalem, & similiter actio, aut vbi. Vel tandem id contingit: quia talia nomina in rei veritate sunt æquiuoca, & consequenter non significant vnam rationẽ, sed plures. Quod notauit expressè Arist. 1. Topic. c. 13. adducens pro exemplo, ly, *acutu*, quod inuenitur in quantitatibus, & qualitatibus: dicimus enim angulum acutum, & vocem acutam. Redditque pro ratione regulam statutam dicens: *Vox enim à voce differt, quòd* [illegible]*: item magnitudo à magnitudine. Ita sit* [illegible] *acuti vocabulum sit in homonimis: diuersorum enim generum, quorum vnum ab alio continetur, diuersæ sunt differentiæ.* Per quod facilè soluuntur plures instantiæ, quæ contra hanc regulam afferri solent.

Hoc supposito, tota difficultas est: an prædicta regula sit etiam vniuersaliter vera, iuxta nostram expositionem. Ita quòd quæcumque genera, intra idem prædicamentum inter se condistincta, & opposita, vt *planta*, & *animal*, debeant necessariò habere diuer-

ſas differentias, tam diuiſiuas, quàm conſtitutiuas. ¶ Circa quod Alexand. Boet. & Simpl. quos citat, & ſequitur Oña in annotationibus huius cap. negant, dictam regulam iuxta expoſitionem noſtram eſſe vniuerſaliter veram, aſſerentes benè poſſe duo genera, quorum vnum ſub alio non continetur, habere eaſdem differentias: dummodò contineatur ſub vno tertio, & conſequenter ſint intra idem prædicamentum.

7 Probat Oña ſuam ſententiam aliquibus inſtantijs. Primò: quia animal greſsibile, & volatile ſunt genera, quorum vnum non continetur ſub alio, ſed ambo ſub vno tertio; & tamen habent eaſdem differentias diuiſiuas, ſcilicet *bipes, & quadrupes.*

Secundò: quia quantitas diuiditur in continuam, & diſcretam; & vnaquæque in ſucceſſiuam, & permanentem; vel ſi priùs fiat diuiſio quantitatis in ſucceſſiuam, & permanentem; poſtea vnaquæque debet diuidi in continuam, & diſcretam: ergo, &c.

Tertiò idem cernitur in *potentiam:* quæ poteſt diuidi in cognoſcitiuam, & appetitiuam; & deinde vnaquæque in ſpiritualem, & corporalem, vel econtrà: & in *propoſitione*; quæ diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam; & vnaquæque in veram, & falſam.

Tandem de differentijs conſtitutiuis, poteſt ſic probari: quia homo, & Angelus ſunt inter ſe ita diuerſi, vt vnus non contineatur ſub alio, & tamen eadem differentia, nempè *rationale*, eſt conſtitutiua vtriuſque: ergo genera, quæ continentur ſub vno tertio, etiam ſi vnum non contineatur ſub alio, poſſunt habere eaſdem differentias, tam conſtitutiuas, quàm diuiſiuas.

8 Nihilominus dicendum eſt primò genera, quorum vnum non continetur ſub alio, ſed ambo ſub vno tertio, neceſſariò habere diuerſas differentias conſtitutiuas ſibi proprias. Hæc concluſio eſt euidens. Breuiterque probatur: quia illa duo genera, quæ in aliquo tertio conueniunt, vt animal, & planta, ſunt inter ſe diuerſa, & oppoſita, vt ſupponimus: ergo per aliquid diſtinguntur, & opponuntur. Non per gradum genericum, in quo cōueniunt: ergo per propriam vniuſcuiuſque differentiam.

9 Dicendum eſt ſecundò genera quorum vnum continetur ſub alio, ſed ambo ſub vno tertio, non poſſe habere eaſdem differentias diuiſiuas: ſed vnumquodque neceſſariò habere differentias diuiſiuas diuerſas à differentijs diuiſiuis alterius. Et loquimur de differentijs eſſentialibus: nam de accidentalibus id non repugnat. Hæc concluſio, & regula in hoc ſenſu nobis ita certa eſt, ſicut iuxta Caietani expoſitionem certum eſt genera diuerſorum prædicamentorum non poſſe habere eaſdem differentias diuiſiuas: nam eadem eſt vtrobique ratio. Quare ſic primò probatur concluſio. Diuerſa genera, quorum vnum non eſt ſub alio, ſunt diuerſæ potentiæ metaphyſicæ eſſentialiter diſtinctæ: ergo correſpondent illis actus eſſentialiter diuerſi. Sed differentiæ diuiſiuæ ſunt actus generis, quatenus eſt potentia metaphyſica: ergo generibus eſſentialiter diuerſis correſpondent differentiæ diuiſiuæ eſſentialiter diuerſæ.

Confirmatur: quia genus, & differentiæ, diuiſiuæ eius aſſimilantur materiæ primæ, & formis ſubſtantialibus: ſed in ſententia Thomiſtarum conſtituente materias primas eſſentialiter diuerſas, ſcilicet materiam cœlorum, & ſublunarium, vnicuique materiæ correſpondent diuerſæ formæ: neque fieri poteſt, vt eadem forma informet vtramque: ergo pari ratione generibus eſſentialiter diuerſis, vt animali, & plantæ

debent correſpondere differentiæ diuiſiuæ eſſentialiter diuerſæ..

Secundò probatur: quia eadem ſpecies non poteſt eſſe ſub diuerſis generibus, quorum vnum non ſit ſub alio, verbi gratia, ſub *animali*, & *planta*: ergo diuerſa genera, quorum vnum non eſt ſub alio, non poſſunt habere eaſdem differentias. Conſequentia eſt euidens: quia ſicut differétia conſtituit ſpeciem, ita vna, & eadem differentia, vbicumque ſit, conſtituit vnam, & eandem ſpeciem; aliàs differentia non conuerteretur cum ſpecie, tolleretur que præcipuus arguendi locus, à differentia ad ſpeciem. Antecedens verò eſt Ariſt. 4. Topicor. c. 2. aſſerentis: *Cum enim ſpecies vna duobus generibus ſubiecta eſt: tunc alterum ab altero continetur.* Maneat ergo genera diuerſa, quorum vnum non eſt ſub alio, non poſſe habere eaſdem differentias.

10 Ad argumenta reſpondetur. Ad primum, quòd *bipes*, & *quadrupes* ſunt differentiæ materiales, non verò eſſentiales: & ita nihil ſequitur.

Ad ſecundum, non omnes illas diuiſiones eſſe eſſentiales. Quandò enim aliquod diuiſum adæquatè diuiditur duplici diuiſione, altera neceſſariò eſt accidentalis: quia idem genus non poteſt bis diuidi in ſpecies. Et hoc contingit in præſenti: nam quantitas adæquatè diuiditur in continuam, & diſcretam; & ſimiliter in ſucceſiuam, & permanentem. Prima ergo diuiſio eſt eſſentialis, ſecunda verò accidentalis. De quo infra capite de quantitate.

Per quod patet ad tertium. Diuiſio enim potentiæ in cognoſcitiuam, & appetitiuam eſt eſſentialis: quia ſumitur ex obiecto, à quo potentiæ ſpecificantur. Alia verò in ſpiritualem, & corpoream ſumitur ex obiecto materiali; & ita eſt accidentalis. Idem etiam contingit in diuiſionibus propoſitionis, vt explicuimus lib. 2. Sumullarum cap. 3.

Ad vltimum reſpondetur, quòd *rationale*, vt eſt differentia hominis, importat cognitionem diſcurſiuam, & medijs phantaſmatibus: & ita prout ſic non conuenit Angelo. Ablatis tamen imperfectionibus, ſolet tribui Angelis, vt docet Diuus Thomas Secunda Secundæ, quæſt. 83. art. 10. ad 2. ſed tunc non eſt differentia hominis, vt de ſe patet.

11 Tandem circa ſecundam partem huius regulæ obſeruandum eſt, quòd licet genera, quorum vnum eſt ſub alio, habeant quodammodò eaſdem differentias; tam diuiſiuas, quàm conſtitutiuas: quia differentia conſtitutiua ſuperioris, eſt etiam inadæquatè, & remotè conſtitutiua inferioris: & differentiæ diuiſiuæ inferioris, ſunt etiam inadæquatè, & remotè diuiſiuæ ſuperioris: per hoc tamen non excluditur, quòd iſta genera habeant proprias differentias, per quas proximè, & adæquatè conſtituantur; & diuidantur, vt conſideranti patebit. Exceptis tamen generaliſſimis, quæ licet habeant proprias differentias diuiſiuas, non tamen habent conſtitutiuas, vt infra videbimus.

CAPVT QVARTVM,

De diuisione entis in decem prædicamenta.

SVMMA TEXTVS.

1 VNICAM Diuisionem, & vnicam membrorum diuidentium proprietatem continet hoc caput. Diuisio est entis per se in decem prædicamenta. Quam tradit Arist. diuidendo nomina incomplexa: nam vel significant *substantiam*, vt homo; aut *quantitatem*, vt bicubitum: aut *qualitatem*, vt album: aut *ad aliquid*, vt duplum: aut *vbi*, vt in foro: aut *quando*, vt heri: aut *situm*, vt iacere: aut *habitum*, vt armatum esse: aut *actionem*, vt secare: aut *passionem*, vt secari. Sunt ergo decem prædicamenta, nempè substantia, quantitas, qualitas, relatio, vbi, quando, situs, habitus, actio, & passio. Proprietas autem omnium est, vt secundùm se sumpta, cum nulla affirmatione, aut negatione dicantur. Quod probat: quia omnis affirmatio est vera, vel falsa: incomplexa autem, qualia sunt prędicamenta, non dicunt verum, vel falsum.

NOTATIONES CIRCA HOC CAPVT.

2 PRæSENS diuisio est subdiuisio primæ, quam c. 2. statuit Aristot. & ita in eodem sensu intelligenda est. Non enim agit hîc pręcipuè de vocibus, sed de rebus, quæ per voces significantur. Et ita sensus est. Res per voces incomplexas significata, vel est substantia, vel quantitas, &c.

Circa secundam partem capitis dubitant Oña, Conimbricenses, Mas. & alij: quomodo Aristot. probet prędicamenta esse incomplexa, ex eo quòd non dicant affirmationem, vel negationem: propter Sotum sic Arist. interpretantem. Videtur enim ratio inefficax, cum sint aliqua incomplexa, quæ non habent affirmationem, vel negationem, vt *homo albus*. ¶ Et respondet, Arist. tantùm velle distinguere librum istum, à libris Periher. vbi agitur de propositione: ad quod efficax est ratio inducta.

Sed (pace horũ Doctorum dictũ sit) non benè dubitant, & planè falluntur circa intentum, & processum Arist. Nõ enim ipse probat prædicamenta esse incomplexa ex eo, quòd non dicant affirmationem, vel negationem: nam talis consequentia indigna est Aristot. sed potius econtrà probat, prædicamenta secundùm se nõ dicere affirmationem, vel negationem, ex eo quòd sint incomplexa. Assignata enim proprietate, quod scilicet non dicant affirmationem, vel negationem, id probat: quia non dicunt veritatem, vel falsitatem; quod tandem probat: quia sunt incomplexa, vt patet in litera: quæ consequẽtiæ efficaces, & euidentes sunt. Reliqua quæ hîc notari solent, sequenti disputatione explicabuntur.

DISPVTATIO XI.

De diuisione Entis in sua inferiora.

QVAMVIS Res hæc sit propria Metaphysicæ, ad quam pertinet rationem entis, & habitudines eius speculari: est tamen ad prædicamentorum notitiam omninò necessaria, neque aderit alibi opportunior occasio ista explicandi. Et ideò, quæ de hac materia diffusè à Doctoribus in præsenti pertractantur, sequentibus difficultatibus complectemur.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM ENS SIT PVRE ÆQVIVOCVM respectu suorum inferiorum.

3 LOquimur in præsenti de ente in sua latissima significatione, provt se extendit ad omnia. Cuius plures solent assignari diuisiones adæquatæ. Diuiditur enim *primò* in ens per se, & per accidens. *Secundò*, in ens reale, & rationis. *Tertiò*, in Deum, & creaturas. *Quartò*, in substantiam, & accidēs. *Quintò*, in ens absolutum, & relatiuum. *Sextò*, in ens completum, & incompletum. *Septimò*, in decem prędicamenta. *Octauò*, in actum, & potentiam: & sic de alijs diuisionibus. Quarum aliquas tradit Aristot. 5. Metaph. text. 13. lib. 6. text. 4. lib. 9. text. 21. & alibi sæpè: & ferè omnes habentur apud Diu. Thom. vt videri potest in tabula aurea verbo *ens*.

4 Vt autem eas vtcumq; ordinemus (exacta enim discussio plura petit à prę senti instituto aliena) aduertendum est id, quod supra circa caput 3. num. 10. dicebamus: nullum scilicet esse inconueniens, quod aliquid diuidatur pluribus diuisionis adæquatis: dum tamen non omnes sint essentiales. Nam in his, si omnes sunt potentiales necessariò debet esse subordinatio, ita vt vna sit subdiuisio alterius.

Igitur ex his diuisionibus, *prima* cōmuniter omittitur in prę senti. Quia cum ens per se sit illud, quod simpliciter est vnum; ens verò per accidens, quod aggregatione tantùm est vnum: talis diuisio magis attenditur ex parte vnitatis, quæ est passio entis, quàm ex parte ipsius entis. Similiter *quarta*, & *septima*, non sunt duæ diuisiones, sed vna, & eadem, vt ex D. Thom. ostendemus infrà num. 58.

Prætereà in *quinta* diuisione vtraque differentia non est positiua, & consequenter, neque propriè essentialis. Ly enim *absolutum* formaliter non dicit aliquem gradum positiuum, in quo conueniant substantia, quantitas, & reliqua accidentia absoluta, sed solam negationem relationis, quæ consequitur ad talia prædicamenta, & fundatur in propria ratione vniuscuiusque. Quòd si ly *absolutum*, suma-

tur non formaliter pro negatione, sed materialiter pro fundamentis illius: iam hæc diuisio erit eadem cum septima, qua ens diuiditur in decem prædicamenta.

Sexta etiam diuisio verè non est essentialis: nam eius membra diuidentia, formaliter prout sic, non dicunt perfectiones oppositas; sed solùm exprimunt maiorem, & minorem perfectionem: quibus proinde non repugnat inueniri intra eandem speciem: vt patet in natura humana, intra quam inueniuntur *completum*, & *incompletum*, nempè compositum, & partes eius. Quod planè indicat diuisionem non esse essentialem: vt à simili constat de *masculino*, & *fœminino*, quas non esse differentias essentiales optimè colligimus ex eo, quòd inueniuntur intra eandem speciem.

5 Denique *octaua* diuisio entis per actum, & potentiam, tripliciter potest intelligi. Primò, ita vt sit diuisio totius in partes, ex quibus componitur: quomodo accipiunt illam Aristot. 1. Physicor. text. 73. & D. Thom. opusc. 42. cap. 3. Sic autem est diuisio actualis: neque pertinet ad præsentem considerationem, vbi diuisiones potentiales entis inquirimus. ¶ Secundò, ita vt sit diuisio eiusdem entis quasi in diuersos statûs, perfectum scilicet, & imperfectum: sicut frumentum dicitur in potentia, quando est in herba; & in actu, quando est perfectum. Sicque accipit illam frequenter Arist. vt patet 5. Metaph. tex. 13. lib. 3. Phys. tex. 3. & alibi sæpè. ¶ Tertiò, tandem potest generaliùs intelligi, vt comprehendit quidquid habet qualemcumque rationem actus, & potentiæ, siue sint tota, siue partes, siue essentialiter diuersa, siue tantum penes statum perfectum, & imperfectum. Quo modo eam videntur accepisse Arist. & D. Tho. 11. Metaph. lect. 9. Et his duobus modis intellecta diuisio, habet quidem modum diuisionis essentialis: sed formaliter vt traditur per hæc membra, non est talis, sicut diximus de diuisione præcedenti. Et ratio est eadem: quia vtrumque membrum huius diuisionis sic explicatæ potest inueniri intra eandem speciem: ergo ex se non causant distinctionem essentialem. Qua etiam ratione Diu. Thom. loco citato ex 3. Phys. dixit, quod diuisio entis per actum, & potentiam non distinguit genera entium: quia actus, & potentia inueniuntur in quolibet genere.

His ergo diuisionibus omissis: tres alias sic possumus ordinare, vt primò diuidatur in ens reale, & rationis: deinde ens reale in Deum, & creaturas: & tertiò ens creatum in substantiam, & accidés, seu in decem prædicamenta. Quæ omnes verè sunt diuisiones essentiales, significantque perfectiones positiuas, vt consideranti patebit. Et ideò de illis deinceps agemus. Nunc autem inquirimus: an earum diuisum sit purè æquiuocum respectu membrorum diuidentium.

6 Ens esse purè æquiuocum ad ens reale, & rationis docent aliqui ex Thomistis, Soncinas 4. Metaph. q. 5. & lib. 10. quæst. 1. Iabel. lib. 1. quæst. 1. Bañez 1. p. quæst. 28. ar. 1. & alij. ¶ Probat hanc sententiam Soncinas primò: quia ens rationis, & ens reale nullam habent similitudinem: ergo ens dictum de vtroque nihil importat illis commune præter nomen. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia magis distant ens reale, & rationis, quàm ens finitum, & infinitum: sed inter hæc nulla est similitudo: ergo neque inter illa. Probatur minor: quia maior distantia minuit similitudinem: ergo distantia infinita illam omninò tollit. Sed inter ens

finitum, & infinitum est distantia infinita: ergo, &c.

Secundò: quia talis est diuisio entis in reale, & rationis, qualis est diuisio hominis in viuum, & mortuum: sed hæc est purè æquiuoca: ergo & illa. Probatur minor: quia ita se habet homo, deficiente vita, sicut oculus deficiente visu: sed oculus, deficiente visu, æquiuocè dicitur oculus ex Arist. 2. de Anima text. 9. ergo etiam homo, deficiente vita, æquiuocè dicitur homo.

7 Præterea ens esse purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum, docuit Rabi Moyses, vt refert D. Thom. q. 7. de potentia art. 7. Tribuiturque Aureol. in 1. dist. 2. q. 1. Sed neque id ille asseruit, neque in tali sensu impugnat eum Capreol. ibidem art. 2. vt falsò aliqui existimant. ¶ Potest tamen probari hæc sententia. Primò: quia æterno, & temporali nihil est commune præter nomen ex Arist. 10. Metaph. cap. vltimo: sed Deus est æternus, creatura autem temporalis: ergo eis nihil est commune nisi nomen. Hoc autem est proprium purè æquiuocorum: ergo, &c.

Secundò: vbicumque est aliqua similitudo, potest esse comparatio: sed inter Deum, & creaturas nulla potest esse comparatio: ergo neque aliqua similitudo; & ex consequenti æquiuocè conuenient. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia vbicumque est aliqua comparatio, oportet esse aliquam formam, quæ participetur à pluribus; vel æqualiter, vel secundùm magis, & minus: sed nulla talis forma potest esse in Deo, & creaturis, cum Deus sit simplicissimus: ergo nulla potest ibi esse comparatio. Alia argumenta pro hac parte adducit D. Tho. quæstione circa de potentia, & quæst. 2. de veritate art. 11.

8 Tandem, quòd ens sit purè æquiuocum ad substantiam, & accidens, seu ad decem prædicamenta, docuerunt plures antiqui, quos refert Mas. hîc cap. 6. sect. 1. qu. 1. Quibus fauere videtur Porphyr. cap. de specie, dum ex Aristot. ait: *Si enim omnia quis entia vocauerit, æquiuocè, & non vniuocè vocauit*. Et probatur primò: quia magis differunt substantia, & accidens; quàm canis latrabilis, & marinus; siquidem hæc continentur sub eodem prædicamento; non autem illa: sed nomen *canis* respectu horum est purè æquiuocum: ergo etiam nomen *ens*, respectu illorum.

Secundò: quia ens immediatè significat omnia prædicamenta: ergo est purè æquiuocum respectu illorum. Antecedens constabit infrà. Consequentia verò probatur: quia ideò canis est purè æquiuocum respectu latrabilis, & marini: quia immediatè significat illos.

9 Nihilominùs dicendum est ens non esse purè æquiuocum respectu entis realis, & rationis, neque respectu Dei, & creaturarum: neque respectu substantiæ, & accidentis. Primam partem conclusionis docuit Aristot. 4. Metaph. cap. 2. vbi inter entia, de quibus ait ens analogicè, & non æquiuocè prædicari, enumerat priuationes, & negationes. Idem docet D. Thom. ibidem, & qu. 2. de veritate art. 11. ad 5. Caiet. de nominum analogia cap. 8. & alij plures, quos refert, & sequitur Mas. loco citato. ¶ Breuiterque probatur: quia ens rationis fit, & cognoscitur ad modum entis realis: & quidquid de entibus rationis docent Metaphysici, & Logici explicant per similitudinem, & proportionem ad entia realia: ergo ens non dicitur de illis purè æquiuocè.

Secundam partem conclusionis

docet D.Thom.1.p.qu.13.art.5.lib.contra gentes c.34. & alibi sæpè: estque cõmunis inter Doctores. Et probatur ratione sumpta ex Arist.11.Metaph.cap.3. quia si ens esset purè æquiuocum respectu Dei, & creaturarum: non possent cadere sub vna scientia Metaphysicæ, neque posset in illo fieri contradictio, neque esse mediũ demonstrationis quæ tamen constat esse falsa: ergo, &c.

Confirmatur ratione D.Thom. quia ex cognitione vnius æquiuocati nihil potest cognosci alterius: sed ex cognitione creaturarum deuenimus in cognitionem Dei, iuxta illud Rom. 1. *Inuisibilia Dei, per ea, quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciuntur*: ergo ens non est purè æquiuocum respectu Dei, creaturarum.

Tertia etiam pars conclusionis receptissima est inter Doctores. Eam docent Arist. 4. Metaph. cap.2.lib. 7. c. 8. & lib.11.ca.3. & D.Thom. ibidem. Probaturq; tùm eisdem rationibus, ac præcedentes. Tùm etiam quia inter æquiuocata nullus attenditur ordo prioris, & posterioris secundùm nomen æquiuocum: sed inter substantiam, & accidens in ratione entis reperitur talis ordo: ergo,&c. Probatur minor: quia accidens definitur per substantiam, & totum eius esse est inesse substantiæ: ergo ex natura sua præsupponit illam, & dependet ab ea. Plures aliæ rationes videri possunt apud D. Thom. & Auctores citatos.

10 Ad argumenta resp. Ad. 1. primæ sententiæ negantur primum antecedẽs, & minor syllogismi sequentis. Ad cuius probationem dicendum est, duplicem esse similitudinem, vt ex Aristot. 2. Topic.tradit.D.Thom.qu.2.de veritate art.11. ad secundum. Alia est inter res eiusdem generis,quando scilicet eadem ratio reperitur in diuersis. Et hæc quidem minuitur per distantiam: ac proindè non stat cum infinita distantia Dei, & creaturarum. Alia est similitudo inter res diuersi generis, quæ attenditur secundum aliquam proportionem, vel proportionalitatem; vt quãdo alterum se habet ad alterum, sicut aliud ad aliud, vt ibidem, inquit Arist. Et hæc similitudo non minuitur per maiorem distantiam. Non enim est maior similitudo proportionalis inter duo, & vnum; & sex,& tria: quam inter duo,& vnum; & centum, & quinquaginta, vt inquit D.Tho. ibidem in solutione ad quartũ: ac proindè talis similitudo potest stare cum distantia infinita. Et ratione huius creaturæ dicuntur similes Deo. Licet econtrà non dicamus Deum esse similem creaturis: quia vt ex Dionysio notauit D.Thom in solutione ad primum, res non dicitur similis suæ imagini, sed econtrà.

Ad secundùm neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, Arist. sub æquiuocis comprehendisse analoga, vt vidimus circa cap. 1. num. 14. Quo etiam sensu locutus est Porphyrius adductus pro tertia sententia, vt patet ex illis verbis: *æquiuocè, & non vniuocè, &c.* Vbi à negatione vniuocationis infert æquiuocationem; quod non rectè fieret, si sub æquiuocis non comprehenderet analoga, vt per se patet.

11 Ad primum secundæ sententiæ respondetur ex D. Thom. de potentia qu.7.art.7.ad 1.Arist.loqui de communitate naturaliter, & non logicè. Quia nimirum corruptibile, & incorruptibile non conueniunt in aliquo Physico, sicut conueniunt corruptibilia, in quibus omnibus materia prima est eiusdem rationis in sententia Aristot. diuersa verò essentialiter à materia cœlestium corporum. Non tamen negat conuenientiam Logicam, quæ fit in aliqua ratione abstracta per intellectum:

quomodo corpora cœlestia, & sublunaria conueniunt in gradu corporis, & substantiæ. Et proptereà hæc dicuntur genera Logica, & non Physica: quia non sumuntur à materia eiusdem rationis. Videatur D. Thom. opusc. 42. cap. 7. & 8. Prçterquam quod Arist. loco citato in argumento non ait: *æterno, & temporali nihil est commune præter nomen*; sed *corruptibile, & incorruptibile differunt genere*: quod de genere Physico, scilicet materia prima, verissimum est, vt nuper dicebamus. Videatur D. Tho. in Comment. illius loci.

Ad secundum negatur minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis primæ sententiæ, quòd sicut duplex est similitudo; ita duplex potest fieri comparatio. Quando ergo comparatio fit inter res eiusdem generis: tunc datur aliqua forma, vel gradus, qui participetur ab his, inter quæ fit comparatio. Et hæc propriè, & simpliciter dicitur similitudo, & comparatio. De qua loquitur Arist. 7. Physicor. text. 30. negans comparationem inter res diuersi generis. Alia tamen est comparatio secundùm quid, quæ sequitur similitudinem proportionalem. Et ad hanc non est necesse, vt aliquid vnum participetur à pluribus; sed quòd habeant aliquam proportionem, vel proportionalitatem.

Ad primum tertiæ sententiæ respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit, quòd secundum se, magis differunt substantia, & accidens, quàm canis marinus, & latrabilis, concedendum est: negandum verò, si sensus sit, magis differre, secundùm quod significantur nominibus *entis*, & *canis*. Nam vt rectè notauit D. Thom. qu. 2. de veritate art. 11. ad 7. potest optimè speciebus vnius generis imponi aliquod nomen absque consideratione alicuius conuenientiæ, & huiusmodi est nomen *canis*: rebus verò diuersorum generum potuit imponi nomen ex consideratione alicuius proportionis, aut proportionalitatis, & huiusmodi est nomen *ens*.

Ad secundum negatur consequentia. Nam ad puram æquiuocationem vltra requiritur, vt nomen significet immediatè plura absque consideratione alicuius conuenientiæ: quod non contingit in ente.

QVÆSTIO II.

VTRVM ENS SIT VNIVOCVM respectu suorum inferiorum.

13 ENs non esse vniuocum respectu entis realis, & rationis receptissimum est inter Doctores: quamuis id negent Bonetus quidam, & pauci alij Scotistæ, & refert Mas. hîc sect. 1. quæ. 2. Irrationabiliter tamen: nam prçterquam quòd ens non est vniuocum respectu quorumcumque inferiorum, vt iam ostendemus; multo minus id potest habere respectu entis realis, & rationis: siquidem hoc est similitudo quædam imperfectissima & vmbra entis realis, à quo in suo esse, & cognosci omnino pendet. Quare solùm est difficultas de ente respectu Dei, & creaturarum; & respectu substantiæ & accidentis.

Scotus in primo distinct. 3. qu. 1. & 3. & lib. 4. Metaph. qu. 1. quem sequuntur Discipuli eius, & Nominales, vt refert Mas. loco citato, docet ens esse vniuocum, tam respectu Dei, & creaturarum, quàm respectu substantiæ, & accidentis. Cuius rationes, quia supponunt ens habere vnum conceptum simpliciter prçcisum à suis inferioribus, quem nos infra excludemus, nihil vrgent in nostra sententia: & ideò alijs nunc probanda est dicta opinio. Priùs tamen ad-

uertendum duximus id, quod notarunt Ferr. 1. contra gentes cap. 32. & Iabel. 4. Metaphysicæ quæst. 1. fortè Scotum in re non discordare à vera sententia: nam quid ipse per vniuocationem intellexerit, explicat dicens: *Ne fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficiat ad contradictionem, & potest esse medium syllogisticum.* Quod quidem nos libenter concedimus; sed non benè Scotus vnitatem istam appellat vniuocationem, cum ad hæc sufficiat analogia, vt sępè diximus, & patet ex Arist. 4. Metaph. cap. 2. Non latet nos alios aliter interpretari Scotum, de quo videri potest Arauxo 4. Metaph. quæst. 3. art. 2. Sed quidquid sit de hoc:

14 Probatur primò hæc sententia: quia mensura, & mensuratum debent esse eiusdem rationis: sed perfectio diuina est mensura omnium creaturarum: ergo sunt eiusdem rationis, & ex consequenti conueniunt vniuocè. Probatur maior: quia mensura debet esse *homogenea*, seu *cognata* mensurato, vt loquitur Arist. 10. Metaph. text. 4. Propterea enim quadratura circuli non est scita: quia linea recta, & circularis non habent aliquam mensuram vtrique homogeneam.

Secundò: quia nihil cognoscitur, nisi per speciem eiusdem rationis: sed creaturas cognoscit Deus per suam essentiam: ergo essentia Dei, & creaturæ sunt eiusdem rationis.

Tertiò: quia ens potest esse medium demonstrationis: ergo est vniuocum. Probatur consequentia: quia vnitas analogiæ, præcipuè in sententia negante conceptũ communem analogatis, non sufficit, vt distribuatur aliqua vna ratio, quæ vniatur cum extremitatibus in pręmissis; siquidem non datur talis vna ratio, aut conceptus communis analogatis.

15 Prima conclusio. Ens non est vniuocum respectu Dei, & creaturarum. Et idem est de quocumque alio nomine significante aliquid illis commune. Ita D. Thom. 1. part. qu. 13. art. 5. de potentia quæ. 7. art. 7. de veritate qu. 2. art. 11. primo contra gentes cap. 32. & alibi sæpè, quem sequuntur concorditer discipuli eius, & communiter D D. Colligiturque ex illo Exod. 3. *Ego sum, qui sum*: & Isaiæ 40. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo*: quibus verbis, vt Dionysius ait, significatur Deum non quodammodo esse, sed absolutè, & sine vllo termino, vniuerso illo, quod est esse; in se comprehenso, & occupato; creaturas verò esse vestigia quędam, & vmbras ipsius Dei, ab illo suum esse mendicantes.

Probatur primò ratione D. Thom. Quia quando aliquis effectus non adęquat virtutem causæ, nomen illis commune non potest esse vniuocum: sed creaturæ sunt effectus Dei non adęquãtes virtutem eius in aliqua ratione: ergo nomen illis commune non potest esse vniuocum. Probatur maior: quia quando effectus non adæquant virtutem causæ agentis, non recipiunt similitudinem eius secundùm eandem rationem, sed deficienter; itavt, quòd diuisim, & multipliciter est in effectibus, sit in causa simpliciter, & vniformiter: ergo nomen non potest esse commune causæ, & effectibus secundùm eandem rationem; & per consequens neque vniuocè.

16 Dices plures esse effectus non adęquantes virtutem causæ; qui tamẽ vniuocè conueniunt cum illa in aliquo gradu, vt patet in causis ęquiuocis. Verè enim sol conuenit vniuocè cum auro in gradu corporis, & substantiæ: & tamen aurum est effectus solis non adæquans virtutem eius. Ergo ratio adducta D. Thom. non est efficax.

Respondetur illam esse efficacissimam, si formaliter intelligatur. Est autem sensus formalis eius, quòd effectus in illa ratione, in qua est effectus non adæquans virtutem causæ, non potest vniuocè cum illa conuenire, licet alias in alia ratione, secundùm quàm non habet rationem effectus, possit vniuocè conuenire. Et hoc contingit in sole, & auro: nam aurum secundùm gradus corporis, & substantiæ, non est effectus cœli, nisi per accidens: & ideò in illis possunt vniuocè conuenire. Si verò imponeretur nomen ad significandam illam rationem, secundùm quam aurum est effectus solis non adæquans virtutem eius; proculdubiò esset analogum, & non vniuocum. Cum ergo creaturæ sint effectus Dei non adæquantes virtutem eius, non solùm secundum gradus particulares, sed neque etiam secundum vniuersalissimam rationem entis, vt probat S. Doctor. 1. part. qu. 43. art. 3. planè sequitur nullum nomen posse de Deo, & creaturis vniuocè prędicari. Videatur Suarez disp. 28. Metaphysic. sect. 3. nu. 7.

17 Secundò probatur conclusio ab eodem D. Thom. quæst. 13. citata, & qu. 2. de veritate. Quia ratio entis taliter est in Deo, vt includat essentialiter omnem gradum essendi, imò sit ipsum esse simplicissimum absque admixtione alicuius potentiæ, aut distinctione inter essentiam, & esse. In creaturis verò inuenitur alio modo longè diuerso, cum ibi esse recipiatur, & limitetur per essentiam finitam; & consequenter sit compositio ex potentia, & actu. Ergo ens non prædicatur de Deo, & creaturis secundùm eandem rationem; & per consequens neque vniuocè.

Has duas rationes graues, & acutas appellat Suarez loco citato num. 9. Eas tamen impugnat: quia vel nimium (inquit) probant, vel efficaces non sunt. Probant enim, non solùm ens non esse vniuocum, sed etiam non habere conceptum abstractum, & præcisum, quem ipse ponit: & ideò infert non esse efficaces. ¶ Nos autem inde inferimus esse efficacissimas: quia simul destruunt plures opiniones falsas: de quarum numero esse hanc eius sententiam de conceptu communi entis, ostendemus infra quæstione 5.

18 Tertiò probatur ab eodem D. Thom. 1. contra gentes cap. 32. sic: *Omne, quod de pluribus vniuocè prædicatur, vel est genus, vel species, vel differentia, vel accidens, vel proprium. De Deo autem nihil prædicatur vt genus, vt supra*, scilicet cap. 26. *Ostensum est: & similiter, neque vt differentia, neque vt species, quæ ex genere, & differentia constituitur. Neque aliquid ei accidere potest, vt supra*, scilicet cap. 24. *Demonstratum est: & ita nihil de Deo prædicatur, neque vt accidens, neque vt proprium: nam proprium :. de genere accidentium est. Relinquitur ergo nihil de Deo, & rebus alijs vniuocè prædicari.*

Maiorem huius argumenti negant Scotus in 1. dist. 3. qu. 3. & dist. 8. qu. 2. Suar. disput. 32. Metaph. sect. 2. nu. 10. & alij Moderni asserentes, quod quamuis ens verè esset vniuocum; non tamen esset genus: quia includitur in vltimis differentijs, quod repugnat rationi generis: neque esset aliud ex quinque prędicabilibus, vt de se patet. ¶ Et ideò sic breuiter probatur: quia omne nomen vniuocum significat rationem simpliciter vnam in inferioribus, vt patet ex definitione vniuocorum. Ergo talis ratio actu non includit inferiora; aliàs simul esset simpliciter vna, & simpliciter plures, quod omninò repugnat. Ergo simpliciter abstrahit ab vniuscuiusque ratione, & solum in potentia continet illa. Sed omnis potentia respicit suum proprium actum: ergo ratio

ratio sic abstracta respicit sua inferiora: ergo est natura vna relata ad plura inferiora, seu vna in multis: ergo vniuersalis: ergo vel genus, vel species, vel differentia, &c. alias diuisio vniuersalis in quinque prędicabilia non esset adæquata, quod supra disput. 4. numer. 47. ostendimus esse falsum. Videatur Ferrar. loco citato, qui optimè expendit rationem adductam Diui Thomæ.

19 Ex quo intelliges, quàm friuola sit ratio contrariorum, qui concedentes ens esse conceptum quendam abstractum, & vniuocum, contrahibilemque per varios modos cõstitutiuos Dei; & creaturarum; substantiæ, & accidentis; negant tamen esse genus: quia deficit illi proprietas generis, scilicet non includi in differentiis. Sicut qui concederet equum esse animal rationale, ineptè negaret esse hominem: quia deficit illi risibilitas. Repugnat enim, quòd alicui conueniat essentia, & quòd non conueniat propria passio: vel econtrà, quòd de aliquo negetur propria passio, & quòd non negetur essentia. Sed essentia generis est esse naturam essentialiter perfectibilem, habentem rationem potentiæ respectu illorum, per quæ contrahitur. Et hoc oritur tanquam passio, quòd non includatur in differentijs: quia potentia est extra actũ, & actus extra potentiam. Ergo cum aduersarij concedant ens importare rationem quandam pręcisam, essentialiter contrahibilem per varios modos, habentemque rationem potentiæ respectu eorum: concedere etiam tenentur non includi in illis: vel si hoc inficiantur, oportet etiam, vt negent esse rationem abstractam, & contrahibilem. Videatur Ferrar. loco citato.

20 Secunda conclusio. Ens non est vniuocum respectu substantiæ, & accidentis. Ita docet Arist. vbicumque de hac materia tractat. 4. Metaph. cap. 2. lib. 7. cap. 1. & 4. lib. 11. cap. 2. & 1. Ethicor. cap. 6. Vbi etiam D. Thom. & cap. 2. de ente, & essentia. Quem sequuntur concorditer Thomistæ, Capreol. Caiet. Ferrar. Deza, Niger, Iabel. Soncin. Soto, & alij plures, quos refert, & sequitur Mas. hîc sect. 1. quæst. 2. & communiter Doctores.

Hanc conclusionem probat etiam tertia ratio pro prima conclusione facta. Si enim ens respectu substantiæ, & accidentis esset vniuocum; cum non esset species, differentia, proprium, aut accidens: esset necessariò genus. Quod tamen est falsum: cum ens sit de essentia differentiarum, quod repugnat generi, vt vidimus disput. num. 41. Ergo ens non est vniuocum respectu substantiæ, & accidentis.

Secundò probatur: quia omne accidens definitur per substantiam, vt docet Aristot. 7. Metaph. cap. 1. & nos explicuimus supra disputat. 5. nu. 21. Ergo ens non potest esse vniuocum vtrique. Probatur consequentia: quia vniuocata æqualiter participant rationem vniuocam, & per consequens absque dependentia vnius ab alio. Hoc autem non potest inueniri in ente; si accidens definitur per substantiam, vt de se constat: Ergo, &c.

21 Hanc etiam rationem labefactare conatur Suarez vbi supra num. 7. quia destruit conceptum communem entis. Et ita respondet, quòd licet accidens, quatenus est accidens, definiatur per substantiam; non tamen qua ratione est ens. Quia accidens, pręcisè quatenus accidens, dicit habitudinem ad substantiam; non verò quatenus est ens: sed potiùs substantia, & accidens in quantum entia habent vnam, & eandem definitionem. Et ita prout sic vnum non definitur per aliud.

Cæterum hæc solutio, & doctrina

omnino falsa est: & planè destruit analogiam attributionis, in qua secunda analogata, non solum secundùm suas proprias rationes, sed etiam secundùm rationem analogam, dependent à primo, & definiuntur per illud, vt supra vidimus. Repugnat etiam Aristoteli 7. Metaph. cap. 1. vbi docet accidentia ideò dici entia, quia sunt entis, hæc quidem quantitates; illa verò qualitates, &c. Et indè infert accidentia in concreto esse magis entia, quàm in abstracto: quia significata in concreto connotant substantiam, à qua accipiunt rationem entis. Vbi Commentator comm. 3. addit, quòd *sedens, & stans non dicuntur entia sine substantia*. Repugnat etiam D. Tho. qu. 1. Perihermenias lect. 8. & alibi sæpè expressè affirmat inter accidens, & substantiam esse prioritatem, & dependentiam, non solùm secundùm proprias rationes, sed etiam in ipsa ratione communi entis. Ergo non solùm ratio præcisa accidentis, sed ipsa etiam ratio entis, quæ est in accidentibus, participatur dependenter à substantia. Et ex consequenti accidentia, non solùm inquantum accidentia, sed etiam inquantum entia, definiuntur per substantiam.

Tandem dicta solutio repugnat ipsi Suarez, qui ponens in ente respectu substantiæ, & accidentis conceptum communem, asserit ibidem numer. 15. illum non esse vniuocum, sed analogum ex eo, quòd ipse conceptus præcisus entis ex se postulat descendere inæqualiter ad substantiam, & accidens, & cum subordinatione secundum priùs, & posteriùs; ita quod ipsa ratio entis descendat ad accidens media substantia. Ergo non præcisè rationem accidentis, sed ipsam etiam rationem entis participat accidens cum subordinatione, & dependentia à substantia: & per consequens, non solum secundùm quod accidens, sed etiam inquantum ens, definitur per substantiam. Videantur Caietan. cap. 2. de ente, & essentia quæst. 3. & Ferrar. 1. contra gentes cap. 31.

¶ Plures alias rationes, quibus Thomistæ probant hanc conclusionem, impugnat Suar. loco citato. Quas tamen expendemus infra, cum de conceptu entis disputemus.

22 Ad argumenta respondetur. Ad primum respondet D. Thom. qu. 7. de potentia art. 7. ad 1. & 1. part. qu. 13. art. 5. ad 3. rationem illam, & dictum Arist. procedere de mensura, cui mensuratum potest coæquari, vel commensurari. Talis autem non est Deus: cum in infinitum excedat creaturas. Itaque iuxta hanc doctrinam duplex est mensura: alia commensurabilis, seu proportionata; alia incommensurabilis, & excedens. Prima debet esse eiusdem rationis, seu homogenea, non verò secunda. Deus autem non dicitur mensura creaturarum primo, sed secundo modo.

Dices distinctionem hanc videri voluntariam: quia de ratione mensuræ est, quòd sit commensurabilis, & proportionata mensurato, vt ipsum nomen indicat. Quomodo enim potest aliquid per aliquam regulam mensurari; nisi illi commensuretur, & coæquetur? Ergo voluntariè ponitur mensura, quæ sit incommensurabilis mensurato.

Respondetur nomen mensuræ primò impositum esse ad significandum id, per quod certificamur de quantitate alicuius rei. Et ideò ratio mensuræ propriè inuenitur in quantitatibus: inter quas quia semper est mutua proportio, ideò quantitas mensurans, & mensurata semper commensurantur, & coæquantur inter se. Et in hoc rigore, & proprietate nihil habet rationem mensuræ extra prædicamentum quantitatis. Indè tamen nomen mēsuræ translatum

eſt ad res omnes, quibus quomodolibet certificamur de aliis, licet in ſe ipſis improportionatæ ſint. Et hoc modo Deus dicitur menſura creaturarũ: quia cum ſit fons, & origo totius perfectionis, ex maiori, vel minori participatione ipſius certificamur de perfectione, vel imperfectione creaturarum.

23 Ad ſecundum reſpondetur diſtinguendo antecedens. Si enim ſenſus ſit nihil cognoſci, niſi per ſpeciem eiuſdem rationis in repræſentando; concedendum eſt: negandum verò, ſi contendat debere eſſe eiuſdem rationis in eſſendo. Imò, vt benè aduertit D. Tho. loco citato de potentia ad quintum, quantò ſpecies intelligibilis eminẽtius, & nobilius eſſe habet; tantò ex ea relinquitur perfectior cognitio, vt cernimus in ſpeciebus inditis Angelorum. Et ideò cognitio Dei, eſt excellentiſſima: quia eſſentia ſua, per quam cognoſcit, eſt ſupereminens ſpecies, ſeu idea rerum creatarum.

Ad tertium conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequẽtia. Ad cuius probationem reſpondetur, quòd licet ens non habeat conceptum communem ſimpliciter vnum, & præciſum ab inferioribus; adhuc poteſt eſſe medium demonſtrationis: quia ad hoc ſufficit identitas proportionalis, quam habent in ente inferiora eius. Ratio eſt: quia vt aliquid ſit medium demonſtrationis; ſufficit poſſe integrè coniungi cum extremitatibus, & diſtribui vnica diſtributione pro omnibus inferioribus: ad quod ſatis proportionalis conuenientia eorum. Nam eo ipſo quòd aliquid ſequitur ad rationem vnius, vt proportionabiliter ſe habet ad aliud: idem etiam ſequitur proportionabiliter ad rationem alterius. Verbi g. ſi ex immaterialitate animæ rationalis ſequitur eſſe ſpiritualem, proportionabiliter in Deo ex immaterialitate ipſius ſequetur eius ſpiritualitas, abſque eo quòd detur aliqua ratio immaterialitatis ſimpliciter vna in illis. De quo redibit ſermo infrà qu. 5. Videatur tamen Caiet. de nominum analogia cap. 10.

Ex dictis infertur ens reſpectu quorumcumque conſideretur non poſſe eſſe vniuocum: quia includitur in differentijs illorum, & conſequenter neque habere conceptum communem, vt infra conſtabit.

QVÆSTIO III.

QVA ANALOGIA ENS SIT analogum reſpectu ſuorum inferiorum.

Suppoſito, quòd ens, neque eſt purè æquiuocum, neque vniuocum, neceſſariò ſequitur à ſufficienti enumeratione, illud eſſe analogum. Et ideo ſolum reſtat difficultas: quo genere analogiæ dicatur analogum: an ſcilicet ſola attributione, vel ſola proportionalitate, vel vtraque ſimul.

24 Et in primis de ente reſpectu entis realis, & rationis certum eſt eſſe analogũ attributionis. Hoc enim definitur per illud; ſicque dependet; vt ab ipſo participet totum ſuum eſſe: ergo verè illi attribuitur, & per ordinem ad ipſum denominatur ens. Vtrum autem ſit etiam analogum proportionalitatis propriæ, dubium poteſt eſſe. In quo illi, qui aſſerunt ens rationis conſiſtere, in denominatione extrinſeca, conſequenter negant ibi eſſe propriam proportionalitatem, ſed tantum metaphoricam. In ſententia verò aſſerente ens rationis conſiſtere in quodam eſſe ficto, quod ad modum formæ intrinſecè denominat res, quam ſuprà diſp. 2. nu. 10. ſequuti ſumus: conſequenter aſſerendũ eſt, ens reſpectu entis realis, & ratio-

nis verè esse analogum proportionalitatis propriæ. Ratio est manifesta: quia, cum ratio entis sit vniuersalissima, quidquid non habet illam intrinsecè, intrinsecè est nihil. Quod iuxta hanc sententiam affirmari non potest de ente rationis, cui intrinsecum est illud esse fictũ, in quo consistit. Ergo æqualem proportionem habet cum ente reali in hoc, quòd sicut ens reale se habet ad suum esse reale; ita ens rationis ad suum esse fictum: & ex consequenti ens respectu illorum erit analogum proportionalitatis propriæ. Quare solùm restat difficultas de alijs duabus diuisionibus.

25 Prima sententia absolutè negat ens esse analogum proportionalitatis propriæ, tam respectu Dei, & creaturarum, quàm respectu substantiæ, & accidentis, solam analogiam attributionis vtrobique constituens. Ita Suar. disput. 28. Metaph. sect. 3. num. 11. & disp. 32. sect. 2. num. 12. ¶ Et probat primò: quia nomen analogum proportionalitatis non significat analogata vnica impositione, sed pluribus: ad hoc non habet ens, neque respectu Dei, & creaturarum; neque respectu substantiæ, & accidentis: ergo non est analogũ proportionalitatis respectu illorum.

Secundò: quia omnis vera analogia proportionalitatis includit aliquid metaphoræ, & impropriétatis, sicut ridere dicitur de prato per translationem metaphoricam, sed ens respectu Dei, & creaturarum, aut substantiæ, & accidentis nihil metaphoræ, seu improprietatis, includit: ergo, &c. Probatur maior: quia aliàs vera analogia proportionalitatis posset esse inter vniuocata; siquidem inter illa reperitur vera proportionalitas absque metaphora, vt patet in numeris.

26 Secunda sententia affirmat ens respectu Dei, & creaturarum solùm esse analogum proportionalitatis propriæ: respectu verò substantiæ, & accidentis habere vtramque analogiam. Ita Caiet. cap. 2. de ente, & essentia, qu. 3. conclus. 2. & videtur expressa sententia D. Thom. qu. 2. de veritate, art. 11. ¶ Probaturque ratione, quam ibi insinuat Sanctus Doctor. Quia proportio, & non proportionalitas importat determinatum excessum inter res, inter quas inuenitur. Cuius signum manifestum est, quòd non est æqualis proportio inter vnum, & duo: & inter vnum, & tria; & inter vnum, & quatuor: sed quantò magis numerus elongatur ab vnitate, tantò minus proportionatur illi: & per consequens si in infinitum elongaretur, deficeret omnino proportio: quod non contingit in proportionalitate, vt supra numero 10. explicuimus. Cum ergo inter Deum, & creaturas non sit determinatus excessus, sed infinitus, planè videtur sequi, nullam posse esse ibi proportionem, sed tantum proportionalitatem. Ac proindè inter Deum, & creaturas non erit analogia attributionis; sed tantum proportionalitatis propriæ.

27 Prima conclusio. Ens respectu Dei, & creaturarum, non solùm est analogum proportionalitatis, sed etiam attributionis. Hæc est communis inter Thomistas, vt testatur Araux. 4. Metap. qu. 3. art. 3. Pro qua videri possunt Zanard. ibidem qu. 1. Nazar. 1. part. qu. 13. art. 5. conclus. 9. Mas. hîc sect. 1. qu. 4. conclus. 2. & alij.

Prima pars conclusionis satis ex se patet. Tum quia inter Deum, & creaturas verè est similitudo proportionalis: quæ non minuitur per quãcumque distantiam, vt ex D. Thom. vidimus loco citato. Tum etiam quia ratio entis formaliter, & intrinsecè reperitur in creatura, vt per se constat: sed id non conuenit enti, quatenus est analogum attributionis; vt supra disput. 10. num.

30. ostensum est: ergo quatenus est analogum proportionalitatis.

Secunda etiam pars conclusionis est proculdubio D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 5. & q. 7. de potentia art. 7. vbi negans inter Deum, & creaturas analogiam *multorum ad vnum*, seu *duorum ad aliquod tertium*, expressè concedit analogiam, *vnius ad alterum*, seu *vnius ad vnum*: qui modus analogiæ pertinet ad analogiam attributionis, vt vidimus disput. citata num. 11. & docent communiter Doctores. ¶ Probatur breuiter ratione: quia Deus dicitur ens per essentiam; creaturæ autem dicuntur entia per participationem, & ab entitate Dei possunt extrinsecè denominari entia, inquantùm sunt vestigia Dei, & ordinantur in illum: ergo ens est analogum attributionis respectu illorum.

28 Secunda conclusio. Ens etiam est analogum attributionis, & proportionalitatis: respectu substantiæ, & accidentis. Vtraque pars conclusionis est communis inter Thomist. De quo vltra prædictos videri possunt Caiet. vbi suprà conclus. 1. Ferr. 1. contra gentes c. 34. Flandria 4. Metaph. quæst. 2. ar. 4. & alij. Primam docent Arist. & Diu. Tho. 4. Metaph. lect. 1. lib. 6. lect. 1. lib. 11. lect. 3. & alibi sæpè. Breuiterq; probatur: quia accidens in ratione entis dependet essentialiter à substantia, & per illam definitur, estque effectus eius non adæquans virtutem agentis: & tandem ad ipsam tanquam ad finem ordinatur: ergo ens respectu substantiæ, & accidentis, est analogum attributionis.

Confirmatur: quia substantia dicitur ens quasi habens esse, accidentia verò denominantur entia: quia sunt eius vel dispositiones, vel mensuræ, vel passiones, &c. Ergo ens significat rationem, quæ est eadem secundùm terminum, diuersa verò secundum diuersas habitudines ad illum, quæ est definitio analogiæ attributionis.

Secundam etiam partem conclusionis docet cum Arist. D. Thomas 12. Metaph. lect. 4. primo dist. 19. q. 5. ar. 2. ad 1. & 3. distinct. 1. q. 1. art. 2. Breuiterque probatur: quia ratio entis non inuenitur extrinsecè in accidenti secundùm omnem considerationem; aliàs accidens à parte rei esset nihil, neque posset ens esse medium demonstrationis. Ergo secundùm aliquam considerationem accidens habet veram, & intrinsecam entitatem, secundùm quam possit attendi in illo vera, & propria proportionalitas respectu substantiæ. Cumque talem entitatem non importet ens ratione analogiæ attributionis, vt supra ostensum est: planum fit id habere ratione analogiæ proportionalitatis propriæ.

29 Ad argumenta respondetur. Ad primum primæ sententiæ dicimus antecedens esse verum de analogo proportionalitatis metaphoricæ, non verò de analogo proportionalitatis propriæ. Neque hoc indiget maiori explicatione.

Ad secundum negatur antecedens. Cuius probatio peccat non distinguens inter rationes communes, secundum quas attenditur vniuocatio, & rationes proprias, secundum quas attenditur proportionalitas, vt magis explicuimus suprà disp. 10. num. 25. & 37.

Ad locum D. Thomæ, & rationem inde desumptam pro secunda sententia respondetur ex doctrina eiusdem Angel. Doct. suprà nu. 22. adducta, quòd sicut ratio mensuræ, ita etiam proportio potest sumi dupliciter. Primò propriè, & in rigore, vt est passio quantitatis: & hoc modo requirit determinatum excessum: quia est certa habitudo duarum quantitatum, vt definiunt Mathematici. Et à proportione in hoc

sensu negat D. Tho. posse desumi analogiam attributionis inter Deum, & creaturas, vt patet ex ratione, quam ibi adducit. Secundo modo potest latiùs sumi proportio, vt extenditur ad quascumque res, inter quas inuenitur dependentia in aliquo genere causæ; vel quia vna definitur per aliam; vel quia ab illa recipit esse; vel quia ad eam, vt ad finem ordinatur, aut alio simili modo. Et hoc modo verè est inter Deum, & creaturas analogia proportionis *ab vno*, vel *ad vnum*; siquidem omnes creaturæ ab vno Deo procedunt, & ad vnũ Deum ordinantur. Sicque concedit hanc analogiam D. Tho. locis citatis in prima conclusione.

30 Sed objicies: quia nomen proportionis, quando à quantitatibus transferuntur ad res alias, non omninò remouetur à sua significatione, sed alienatur: ergo determinatus excessus, secundùm quem attenditur proportio propriè dicta inter quantitates, debet aliquo modo manere, quando proportio transfertur ad res alias. Et per consequens doctrina tradita non est sufficiens.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Ratio est: quia id, ratione cuius formaliter, & per se primò loquendo, nomen proportionis transfertur à quantitatibus ad alias res, non est determinatus excessus, sed ratio mensuræ. Quia tamen vna quantitas non est mensura alterius; nisi habeant inter se determinatum excessum; & similiter vna res finita respectu alterius: ideò ibi rationem mensuræ semper comitatur determinatus excessus. Si verò contingat aliquam rem habere rationem mensuræ respectu aliarum, quas infinitè excedat: tunc non deficiet omninò proportio: etiamsi omninò deficiat determinatus excessus: quia non deficit ratio mensuræ, supra quam proportio fundatur. Et hoc modo inter Deum, & creaturas, etiamsi non sit determinatus excessus, est tamen proportio sufficiens ad analogiam attributionis.

31 ¶ In fine huius quæstionis, vt analogia aliorum nominum, quæ de Deo, & creaturis dicuntur, comprehendatur, obseruandum est quatuor esse genera nominum. Alia enim significant perfectionem infinitam, & illimitatam, vt *omnipotens, æternus, &c.* Et hæc sunt Dei propria, neque creaturis attribuuntur. Alia significant imperfectionem, & defectum, vt *finitum, temporale*, & similia: & hæc sunt propria creaturarum, neque Deo possunt attribui. Alia significant quidem perfectionem, sed finitam, & limitatam, vt *leo, petra, &c.* & hæc propriè de creaturis prędicantur, de Deo autem impropriè, & per metaphoram. Alia tandem significãt in suo conceptu perfectionem absolutè, non determinando quòd sit finita, vel infinita, vt *ens, sapiens, iustus* & hæc propriè de Deo, & creaturis prędicantur. Adhuc tamen in eis potest considerari, vel res significata, vel modus significandi. Si rem significatam attendamus: per priùs dicuntur de Deo, quàm de creaturis: econtrà verò, si modus significandi præcipuè attendatur: quia hunc semper comitatur in nominibus aliqua imperfectio. Videatur D. Thom. 1. part. quæstio. 13. articul. 6.

32 ¶ Tandem inquires: in quo genere causæ fiat analogia attributionis, quæ est inter Deum, & creaturas, substantiam, & accidens.

Ad quod breuiter respondetur creaturas dependere à Deo in genere causæ finalis, efficientis, & exemplaris, vt notat benè Caiet. 1. p. quęst. 13. art. 6. & ideò in hoc triplici genere causæ fieri analogiam, quæ est inter Deum, &

creaturas. Accidens etiam dependet à substantia in genere causæ finalis, efficientis,& materialis, vt probat D.Tho. 1. part. quęst. 77. artic. 7. & ideò iuxta hoc triplex genus causæ causatur inter illa analogia attributionis: quamuis ad eam frequentiùs attendatur dependentia in genere causæ materialis, vt ex Commentatore notauit Caiet.loco citato: quia nomen ens videtur magis significare istam dependentiam.

QVÆSTIO IV.

VTRVM ENS SIT TRANScendens respectu suorum inferiorum.

33 Transcendens appellatur id, quod ita est de essentia rerum, vt nihil in eis inueniatur, de quo formaliter non prędicetur, in ciusque ratione non imbibatur; ad distinctionem vniuoci, quod licet sit de essentia suorum inferiorum; in eis tamen est aliquid, nempè differentia, de qua formaliter non prædicatur, vt patet in animali, quod quamuis sit de essentia hominis; non tamen est de essentia rationalis, vt diximus suprà disp. 7. n. 41. At verò prędicatum transcendens, ita est de essentia inferiorum, vt etiam imbibatur essentialiter in vltimis eorum differentijs, seu modis constitutiuis. Quo modo sex transcẽdẽtia communiter numeratur à Doctoribus, præcipuè à D. Tho. qu. 1. de veritate art. 1. opusc. 42. c. 2. & alibi sæpè, scilicet *ens, res, vnum, aliquid, verum, & bonum.* Ex quibus *ens* habet rationẽ essentiæ: quia est id, quod primò apprehenditur de quacumque re: alia verò rationem passionis, quia supponunt, & consequuntur ens. Quia ergo aliqui negant transcendentiam entis, & passionum eius: ideò breuiter examinanda est. Quidquid autem de ente dictum fuerit, proportionabiliter applicari potest suis passionibus. Propterea enim in titulo solùm inquirimus de ente: an sit transcendens.

34 Partem negatiuam defendit Scotus in primo dist. 3. q. 3. contendens ens formaliter non includi in vltimis differentijs rerum, neque in modis constitutiuis prędicamentorum; ac proinde solùm prædicari de illis identicè, eo modo, quo genus prædicatur de differentijs.

Probatur primò hęc sententia: quia si vltimæ differentiæ hominis, & equi, aut modi constitutiui quantitatis, & qualitatis includerent in se rationem entis; necessariò conuenirent in ente: ergo vt inter se differrent, indigerent differentijs: nam quæ conueniunt, differentijs differunt ex Arist. 5. Metap. cap. 9. Quòd si illæ differentiæ includant etiam ens, conuenient similiter in ente, & indigebunt alijs differentijs, per quas differant: ergo vel dandus est processus in infinitum, vel dicendum differentias non conuenire in ente, & per consequens non includere illud.

Secundò: quia sicut compositum reale conflatur ex actu, & potentia reali; ita compositum, quod format intellectus ex diuersis gradibus, componitur ex gradu potentiali, seu determinabili, & ex gradu actuali, seu determinante. Ergo sicut resolutio compositi realis non sistit, vsque dum perueniatur ad simpliciter simplicia, scilicet ad potentiam, quæ nihil includat actus, & ad actum, qui nihil includat potentiæ: ita in resolutione compositi rationis deueniendum est ad gradus simpliciter simplices, scilicet omninò potentialem, & omninò actualem, quorum vnus nihil includat alterius. Tales autẽ sunt conceptus entis, & vltimæ diffe-

rentiæ: ergo neque ens includit differentias, neque differentiæ includunt ens. Alias rationes pro hac sententia adducit Soncin. 4. Metaph. q.19.

35 Pro solutione difficultatis, & intelligentia eorum, quæ posteà dicenda sunt, explicare oportet, quid significet *ens*: propriè enim definiri non potest; cum sit res vniuersalissima, supra quam nihil est assignabile, per quod definiatur. Illud tamen vtcumque explicat D. Thom. opusc. 42. cap. 1. dicens, *Ens est, cuius actus est esse*. Vel, vt ait quodlibet. 2. quæst. 2. articul. 3. *Ens est id, cui competit esse*. Quæ quasi descriptio licet extendi posset ad omnia; propriè tamen loquendo solùm conuenit enti reali creato. Non enim ens rationis dicitur ens, quasi habeat esse, seu existentiam; sed quia de illo format intellectus propositiones, vt iisdem locis notat ex Aristot. Diu. Thom. Neque similiter Deus dicitur ens; quasi habeat esse, si in rigore loquamur: hac enim phrasi denotatur distinctio inter rem, quæ habet esse, & ipsum esse habitum. Quod tamen nullo modo reperitur in Deo: in quo nulla est compositio ex actu, & potentia, neque esse eius est receptum in aliqua essentia. Et ideò, vt ex Dionysio, & Damasceno notat Diu. Thom. opuscul. citato, & explicat latè Picus Mirandulanus de ente, & vno cap. 3. & 4. veriùs dicitur Deum esse super omne ens, quàm esse ens: quia scilicet non habet esse, sed essentialiter est ipsum esse simplicissimum, purissimum, & per se subsistens. Propter quod etiam, vt ex eodem Dionys. probat Angel. Doctor. dist. 8. quæst. 2. artic. 3. & 1. p. qu. 13. art. 11. *qui est*, seu *esse* est proprissimum inter omnia diuina nomina, iuxta illud Exodi 3. *Ego sum, qui sum*, &: *qui est, misit me ad vos*. Vbi Septuaginta transtulerunt, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, *ego imi ho on*, id est, ego sum ipsum ens, seu ipsum esse. Quod idem significat nomen illud ineffabile tetragrammaton יהוה *Iehoua*, quod Iudæi pronuntiare non audebant, eoquòd ab ipsis haberetur sacratissimum, vtpotè nomen Dei primarium, & essentiale, radixque aliorum omnium nominum. Deducitur enim à radice היה *haia*. Quæ idem valet, ac *est*. De quo videri potest inter alios Cornelius Cornelij, Exod. 6. vers. 30.

Sicut ergo; si daretur Albedo in se subsistens, & separata non diceretur habere albedinem; sed esset ipsa albedo per essentiam, & in genere albedinis infinita; à qua consequenter esse album deriuaretur ad omnia alba: ita Deus, qui est ipsum esse subsistens, non dicitur propriè habere esse; sed est ipsum esse per essentiam, & in genere entis infinitum; à quo consequenter deriuatur esse ad omnes creaturas: quæ propterea dicuntur entia per participationem, veréque recipiunt esse ab ipso ente per essentiam. Vnde in eis ipsum esse non est actus purus, & impermixtus, sed verè limitatus, & receptus in essentia, quæ est eius potentia: & ideò realiter distinguuntur, vt aliquando ostendemus.

36 Iuxta quam doctrinam, vniuersalissima compositio, quæ in creaturis inuenitur, fit ex vniuersalissimo actu, qui est *existentia*, seu *esse*, & ex vniuersalissima potentia, quæ est *essentia*, seu *ens*. Distinguntur autem à D. Thom. opusculo citato *ens*, & *essentia*, sicut *quod*, & *quo*, quemadmodum *viuens*, & *vita*, sicut enim vita est id, quo viuens viuit: ita essentia est id, quo ens est. Ex quo iam plana remanet descriptio suprà ex D. Thom. adducta. Ens enim propriè significat id, quod est, seu id, cuius actus est esse, seu id, cui competit esse, non verò ipsum esse.

Et hoc

Et hoc modo est prædicatum essentiale omnium rerum: quia potentia, seu aptitudo ad esse est intrinseca, & essentialis cuilibet creaturæ. Si verò nomen entis sumatur, non pro potentia ad esse, sed pro ipso esse, seu existere: sic de solo Deo prædicatur essentialiter, vt optimè explicat Diuus Thomas quodlibeto 2. quæst. 2. art. 3. Vbi iuxta hunc sensum docet ex mente Commentatoris, hanc propositionem, *Sortes est*, esse accidentalem: quia cum esse in creaturis sit ab alio participatum, & receptum; necessariò debet esse extra essentiam, quæ eo sensu quo est æterna, est etiam independens, & à nullo recepta.

37 Ex quibus iam duæ formantur entis acceptiones. Primò enim sumitur, vt significat potentiã illam, cuius actus est esse. Sicque solet appellari ens *nominaliter*: quia in tali significatione quasi non exercetur ipsum esse, sed solum connotatur. Secundò sumitur ens, vt includit ipsum esse, & valet ibidem, quod *existens*. Sicque solet appellari ens *participialiter*: quia tunc exercetur ipsum esse, & non solùm connotatur iuxta distinctionem nominis, & participij, quam explicuimus lib. 2. institutionum cap. 1. Videatur Ferr. 1. contra gentes cap. 25. qui breuiter explicat, quid sit ens nominaliter, & participialiter, dicens *ens* esse nomen concretum, quod potest duas formas significare, scilicet, *essentiam*, & *existentiam*. Quando ergo ens pro formali significat essentiam, dicitur ens nominaliter; quando verò pro formali significat existentiam, dicitur ens participialiter.

38 Dicendum est ergo primò. Ens nominaliter sumptum verè esse transcendens respectu suorum inferiorum. Ita D. Thomas 1. parte quæst. 13. art. 5. & 1. contra gentes cap. 25. Ferrar. ibidem, Sonci. 4. Metaph. quæst. 19. & communiter Doctores, quorum plures refert, & sequitur Suar. disp. 2. Metaphysic. sect. 5.

Probatur primò conclusio ex Aristot. 3. Metaph. tex. 12. vbi ens non esse genus probat hac ratione. Nullum genus prædicatur de differentijs: ens prædicatur de differentijs: ergo ens non est genus. Quærit ergo optime ab Scoto Soncinas: an maiorem intelligat Arist. de prædicatione formali, an de identica. Si secundum: ergo maior est falsa: nam genus in sensu identico prædicatur de differentijs, cum non distinguatur ab illis. Vt ergo maior sit vera, debet intelligi de prædicatione formali. Ergo in eodem sensu procedit minor, ne varietur suppositio: & per consequens ex sententia Arist. ens prædicatur formaliter de differentijs, & transcendit illas.

Secundò, quia ens, & nihil opponuntur contradictoriè, sicut aliquid, & nihil; & consequenter inter illa nullum datur medium: ergo quidquid non est essentialiter ens, est omnino nihil. Sed differentiæ non sunt omnino nihil, vt per se constat: ergo includunt essentialiter ens. ¶ Confirmatur: quia omne obiectum intellectus est essentialiter ens: sed differentiæ sunt obiectum intellectus, cum possit illas cognoscere: ergo sunt essentialiter ens. Quæ rationes procedunt de ente nominaliter sumpto: sic enim est de essentia differentiarum, vt patet.

39 Dicendum est secundò ens participialiter sumptum non includi essentialiter in vltimis differentijs suorum inferiorum, & consequenter non esse transcendens: prædicatur tamen de illis accidentaliter, & denominatiuè. Hæc etiam conclusio satis ex dictis constat, breuiter tamen probatur: quia ens participialiter sumptum significat pro formali ipsum esse, seu existẽtiam: sed hæc nõ includitur essẽtialiter in vltimis differentijs: ergo neque ens participialiter

sumptum. Probatur minor: quia esse, seu existentia non est de essentia alicuius creaturæ; siquidem conuenit ei per causam efficientem, & est quid receptum in ipsa essentia: ergo non includitur essentialiter in vltimis differentijs creaturarum. Prædicatur tamen accidentaliter de illis: quia sicut hæc est prædicatio denominatiua, *homo est*, seu, *homo est existēs*; ita etiam hæc, *rationale est*, seu, *rationale est existens*. Videatur D. Thom. quodlib. 2. citato.

40 Ad argumenta Scoti, videant quid respondere possint Auctores asserentes ens verè habere vnum conceptū communem, & præcisum: contra hos enim proculdubiò conuincunt ens non esse transcendens. Quem conceptum quia concessit Scotus, satis consequenter asseruit ens esse vniuocum, & non transcendere rerum differentias. Cæterùm in nostra sententia, nullam vim habent eius argumenta. Vnde ad primū respondetur differentias, propriè loquendo, non conuenire in ente; quasi ens sit aliquid vnum, in quo conformentur: quod necessarium est ad propriam conuenientiam de qua loquitur Arist. loco ibi citato. *Conuenire* enim propriè est plura simul in vnum venire; ac proinde vbi non est aliquid vnum, non possunt duo conuenire. Quia ergo ens non dicit aliquem vnum gradum, in illo differentiæ, propriè loquendo, non conueniunt; sed sunt primò diuersæ, & se totis differunt: & ex consequenti nō indigēt alijs differentijs, per quas distinguantur. Dicitur autem differentias, vel prædicamenta conuenire in ente, non propriè, & simpliciter; sed secundùm quid, & proportionabiliter, vt sæpè explicuimus, & constabit ampliùs quæst. sequenti.

Ad secundum respon. proportionem illam, & paritatem, quam continet primum enthimema, si rectè intelligatur, verissimam esse; sed minorem sub sumptā in rigore esse falsam. Non enim ens est gradus verè vnus, in quem compositum metaphysicum possit resolui, tanquam in aliquam vnam potentiam, sicut compositum physicum resoluitur in potētiam verè vnam. Sed in vnoquoque prædicamento, compositum metaphysicum resoluitur, tanquam in primā potentiā, id genus supremum illius prędicamenti. Ideo enim prædicamēta dicuntur prima genera: quia ibi, propriè loquendo sistit resolutio; cum sint cōceptus omnino simplices; & consequēter irresolubiles in alios simpliciores. Dicimus tamen frequēter suprema genera quasi componi ex gradu entis, & modo constitutiuo vniuscuiusque, & in eos posse resolui: non quia verè habeāt in se plures gradus, aut conceptus obiectiuos, ex quibus componantur: sed vel quia res simplices apprehendere non possumus absque aliqua compositione: vel quia ens quodammodò, & secundum quid, saltem ex modo significandi, distinguitur, & abstrahit à generibus supremis, vt de analogis explicuimus supra disp. 10. num. 42.

41 ¶ Ex dictis facilè soluitur quæstio, quam nouiter mouent aliqui Moderni: an scilicet analogia entis causetur per dependentiam, vel per transcendentiam; quam ex Thomistis nullus, quem viderimus, tractat: quia semel statuta generali doctrina supra tradita de analogia, superuacanea est. Dicimus ergo analogiam attributionis, quam habet ens respectu suorum inferiorum, causari per dependentiam, & non per transcendentiam. In illa enim, secunda analogata suscipiunt denominationē à primo, & per ordinem ad illud constituuntur: quod, formaliter loquendo, non prouenit à transcendentia entis, sed ex eo quod primò, & per se significat vnum, alia verò non nisi per respectum,

& habitudinem ad istud: in quo consistit eorum dependentia.

De analogia verò proportionalitatis propriæ, quam habet ens, econtrà dicendum est, formaliter loquendo non causari per dependentiam; propter rationem supra disput. 10. num. 28. & 43. adductam. Causatur tamé per transcendentiam. Et ratio: quia prædicamenta, aut alia inferiora entis, quæ immediatè significantur per illud, vt est analogum proportionalitatis propriæ, provt sic, sunt primò diuersa, & se totis differunt: propter quod talis proportionalitas attenditur inter illa secundùm se tota, & non præcisè ratione differentiarum. Sed transcendentia est causa, quòd inferiora entis sint primò diuersa, & quòd inter illa secundum se tota attendatur proportionalitas, vt de se constat. Ergo ipsa est causa talis analogiæ proportionalitatis. Posset quidem, dato quod ens non esset transcendens, sed vniuocum, attendi inter inferiora eius ratione differentiarum propria proportionalitas, sicut inter numeros, aut alias res vniuocas attendi posse diximus loco citato num. 26. Sed illa distincta esset ab ea, quam de facto habent inferiora eius, & quam ipsum nomen importat. Et ideo hæc necessariò supponit transcendentiam, & fundatur in illa, vt explicatum est.

QVÆSTIO V.

VTRVM ENS DICAT VNVM conceptum communem, & præcisum à suis inferioribus.

42 PRo tituli intelligentia recolenda sunt, quæ diximus disput. 3. num. 4. vbi distinximus duplicem conceptum, alium formalem, qui est ipse actus intellectus; & alium obiectiuum, qui est gradus ille, seu perfectio, quæ cognoscitur per conceptum formalem. De vtroque ergo procedit difficultas: & ita duo inquirimus. ¶ Primum est: an enti correspondeat in intellectu vnus conceptus formalis distinctus à conceptibus formalibus inferiorum. Et loquimur de conceptu formali vltimato, quo scilicet cognoscimus res significatas per voces: nam de non vltimato (quo scilicet percipimus ipsas voces, certum est esse vnum, cum nomen sit vnum.) ¶ Secundum est: an ex parte obiecti ens significet aliquem gradum, seu perfectionem distinctam à gradibus, seu perfectionibus, quas significant inferiora eius; ita vt sicut hoc nomen, *animal*, non significat immediatè hominem, & equum, seu gradum sentiendi: ita nomen *entis*, non significet immediatè substantiam, & accidens, vel Deum, & creaturas; sed gradum illum, seu perfectionem ipsis communem. Loquimur autem de ente, secundum quod est analogum proportionalitatis. Nam formaliter vt est analogum attributionis, satis constat ex dictis supra disp. 10. num. 30. & 42. non posse habere vnum conceptum præcisum; cum provt sic non distinguatur à primo analogato, neque reperiatur intrinsecè in omnibus.

43 Igitur circa primam partem quæstionis Aureol. in primo distinct. 2. quæst. 1. & alij absolutè negant, enti correspondere vnum conceptum formalé. Econtrà verò Soncin. 4. Metaph. quæst. 2. & alij illum absolutè concedũt. Sed opus est distinctione, qua vtuntur Caiet. Ferr. & alij Thomistæ infra citandi.

Pro cuius intelligentia sciendum est, quòd conceptus mentalis potest esse duplex, alius perfectus, seu explicitus, aut distinctus; & alius im-

perfectus, seu implicitus, aut confusus. Conceptum perfectum, seu explicitum in præsenti appellamus actum illum intellectus, qui repræsentat plura secundùm aliquam vnam rationem, seu gradum; ita vt immediatè, & distinctè repræsentet talem gradum, seu perfectionem, quæ in illis inuenitur. Et conceptus iste, non solùm entitatiuè, sed etiã formaliter in ratione imaginis, est simpliciter vnus; cùm res repræsentata sit simpliciter vna. Conceptum verò imperfectum, seu confusum appellamus eum, qui immediatè repræsentat plura secundùm aliquam similitudinem proportionalem: quæ proinde non attenditur in aliqua vna ratione illis communi, sed secundùm suas proprias rationes, non absolutè consideratas, sed vt proportionabiliter se habentes. Et hic conceptus licet entitatiuè sit verè vnus, vtpotè vnus numero actus intellectus, tamen formaliter in ratione imaginis, seu in repræsentando non potest dici absolutè, & simpliciter vnus, sed tantùm secundum quid; cum res repræsentata non sit simpliciter vna, sed tantùm proportionabiliter, seu secundum quid.

44 Prima conclusio. Enti non correspondet in intellectu vnus conceptus formalis perfectus, & distinctus, sed imperfectus, & confusus. qui licet entitatiue, & realiter sit vere vnus; in repræsentando tamen, seu in ratione imaginis, tantùm est vnus secundũ quid. Sic docet Caiet. de nominum analogia cap. 4. & 5. Qui licet aliqualiter videatur ab hoc dissentire q. 2. de ente, & essentia; ipse tamen se explicat pro hac conclusione in tractatu de conceptu entis, qui habetur post tractatum de nominum analogia. Quem sequuntur cõmuniter Thomistæ Ferr. 1. contra gent. capite 34. Zanard. 4. Metaph. quæst. 2. Arauxo ibidem quæst. 3. articul. 4. Naz. 1. parte quæstione 13. articulo 5. ad argumenta contra quintam conclusionem, & alij antiqui, quos referunt, & sequuntur Mas. hîc sect. 1. qu. 6. & Galleg. controu. 20.

Fundamentum est: quia ens significat immediatè sua inferiora, vt sunt proportionabiliter similia, non verò aliquem vnum gradum, seu rationem ab eis præcisam: ergo in intellectu non correspondet enti aliquis conceptus formalis, perfectus, & distinctus, simpliciterque vnus in repræsentando; sed imperfectus, & confusus, tantùmque proportionabiliter vnus. Consequentia patet: quia ex vnitate rei repræsentatæ pensatur vnitas imaginis. Antecedens verò probabitur à nobis concl. 2.

QVID DE CONCEPTV OBIECTIVO dicendum sit.

§. I.

45 Veniamus ergo ad secundam partem quæstionis: de qua est potissima difficultas. In qua Scotus 1. dist. 3. q. 3. & dist. 8. q. 2. docet ens immediatè significare vnum conceptum obiectiuum communem inferioribus, simpliciter ab illis distinctum, & præcisum; & consequenter actu non includentem inferiora. Sequuntur hanc sententiam Antonius Andreas, Bonetus, Lychetus, & alij Scoti discipuli, quos refert Mas. vbi supra. Ex Thomistis verò Iabel. 4. Metaph. q. 1. & Soto hîc q. 1. concl. 2. & lib. 1. Physic. q. 2. concl. 5. Ex alijs verò Suar. disput. 2. Meth. sect. 2. num. 8. Hurtad. ibid. sect. 3. & Cabero hîc tract. 4. disp. 3. dubio 6.

Probatur primò auctoritate D. Thomæ 1. p. q. 5. art. 3. ad primum asserentis: *Substantia, quantitas, & qualitas contrahunt ens, applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam.* Contradictio autem intelligi non potest

absque conceptu abstracto, & præciso: ergo, &c. Et quæstione 1. de veritate art. 1. docet ens esse id, quod primò intellectus concipit, & in quod resoluit omnes conceptiones: explicatque modũ, quo contrahitur ad prædicamenta: quę omnia saluari non possunt absque conceptu obiectiuo, qui sit verè vnus, & præcisus: ergo concedendus est iuxta mentem D. Thom.

Secundò probatur ratione Scoti. Quia conceptus obiectiuus, de quo intellectus est certus, distinctus est à conceptu, de quo est dubius. Sed potest intellectus esse certus de aliqua re, quòd sit ens, & dubitare, an sit substantia, vel accidens, vt patet in quantitate, de qua nemo dubitat esse ens; cum tamen plures dubitauerint: an sit substantia. Ergo conceptus obiectiuus entis distinctus est à conceptibus substantiæ, & accidentis.

Tertiò: quia ens, vt est analogum proportionalitatis, vel significat immediatè substantiam, vel accidens, vel vtrumque simul, vel aliquid illis commune. Non primum: quia hæc esset falsa, *accidens est ens*. Neque secundum: quia hæc esset falsa, *substantia est ens*, Neque tertium: quia, vel significat vtrumque copulatiuè vel disiunctiuè: non copulatiuè: quia iam hæc propositio, *substantia est ens*, erit falsa; siquidem faciet hunc sensum: *substantia est substantia, & accidens*: neque etiam disiunctiuè, vt opinatus est Soncinas: quia hoc est contra ipsam experientiã. Ergo ens significat aliquam vnam rationem, seu gradum communem substantiæ, & accidenti, actu non includentem illa, sed ab eis distinctum, & separatum.

Quartò: quia ens est prior natura quàm substantia, & accidens; siquidem ab illo ad vnumquodque ex his non valet consequentia: ergo in illo priori habet conceptum aliquem obiectiuum distinctum à conceptibus substantiæ, & accidentis. Probatur consequentia: quia in illo priori, audito nomine entis, mens non distrahitur ad substantiam, vel accidens: ergo verè concipit aliquam vnam rationem vtrique communem.

Confirmatur: quia primum in vnoquoque genere debet esse maximè vnũ: ergo in genere intelligibilium, quod primò cognoscitur ab intellectu, erit maximè vnum. Sed ens est, quod primò cognoscit intellectus, vt docent Arist. & D. Thom. 1. Physicorum lect. 1. Ergo ens est maximè vnum.

Vltimò probatur à priori (inquit Suarez) quia omnia entia realia habent similitudinem, & conuenientiam in ente: ergo omnia possunt concipi, & repræsentari secundùm illam præcisam rationem, in qua conueniunt: ergo verè habent aliquem conceptum obiectiuum abstractum.

46 Secunda conclusio. Ens non significat immediatè aliquem gradum, seu rationem communem inferioribus ab eis distinctam, & abstractam: sed immediatè significat ipsa inferiora vt proportionabiliter se habentia inter se: atque ita, simpliciter loquendo, ens non habet vnum conceptum obiectiuum suis inferioribus communem. Ita docet D. Thom. de ente respectu substantiæ, & accidentis 8. Metaph. lect. 3. & lib. 10. lect. 3. de ente verò respectu Dei, & creaturarum planè indicat. 1. part. quæst. 13. articul. 5. secundo dist. 16. quæst. 1. art. 1. ad 3. de potentia quæst. 7. artic. 7. & quæstione 2. de veritate art. 11. dum docet nullum nomen prædicari de Deo, & creaturis secundum eandem rationem. Intelligit autẽ per *rationem* conceptum obiectiuum, vt ipse Sanctus explicat, & notat Ferr. 1. contra gentes capite 34. Diuum Thomam

ſequuntur communiter diſcipuli eius, Caiet. Ferr. Zanardus, Arauxo, Nazarius, & Maſius, concluſ. 1. adducti, Soncin. 4. Metaph. quæſt. 2. Flandria ibidem art. 5. & alij, quos refert, & ſequitur Galleg. controuerſia citata. Quã ſententiam appellat veriſſimam Vaſquez 1. part. diſp. 114. cap. 2. qui etiam videri poteſt diſp. 22. antecedenti cap. 5. & Rub. in tractatu de analogia, qui plures alios adducit.

47 Probat primò hanc ſententiam Caiet. quæſt. 2. de ente, & eſſentia ex Ariſt. 8. Metaph. text. 16. vbi docet, quòd ens ſtatim ſe ipſo eſt ſubſtantia, quantitas, & cætera prædicamenta, non expectans aliud faciens ipſum naturas prædicamentales: ergo ens non ſignificat conceptum aliquem communem prædicamentis. Patet conſequentia: quia ſi talem conceptum ſignificaret, cum hic actu non includeret prædicamenta, vt ſupponimus: iam expectaret aliquid, per quod ad ipſa contraheretur.

Confirmatur, ex eodem Ariſtot. 10. Metaph. text. 8. docente ens non ſignificare aliquem gradum ſupra prædicamenta, ſed immediatè ipſa prædicamenta, his verbis: *In prædicatione, vnus homo, non addit aliquid aliud quàm, homo, ſicut neque ipſum eſſe, præter quid eſt, aut quale, aut quantum.* Quem locum exponens Commentator, inquit: *Ens, & vnum ſignificat id, quod ſignificat in prædicamento ſubſtantiæ, aut quantitatis, aut qualitatis, prima ſignificatione, ſine medio, & non mediante aliquo communi.* Quo etiam ſenſu intellexit Ariſtot. D. Thom. ibidem lect. 3. dum ait: *Cum dicitur vnus homo, non aliquam naturam aliam ab homine prædicat, ſicut neque ipſum, quod eſt ens, prædicat aliam naturam à decem prædicamentis, &c.* Et tandem idem docet Porphyr. cap. de ſpecie aſſerens: *Cum autem ſint decem prima, communicatio nomine tantum, haud verò, & ratione ad id nomen accommodata eſt.*

48 Secundò probatur ratione: quia nullus gradus verè communis, & præciſus poteſt eſſe tranſcendens: ergo nullum tranſcendens poteſt eſſe gradus, aut conceptus communis. Sed ens eſt tranſcendens: ergo non poteſt eſſe gradus, aut conceptus communis. Minor, & vltima conſequentia conſtant. Prima etiam eſt manifeſta per regulas conuerſionis, iuxta quas vniuerſalis negatiua conuertitur ſimpliciter. Antecedens verò probatur: quia repugnat, quòd aliquid comparetur ad aliud vt pars ad compartem, & quod tranſcendat illud, ſeu includatur in eo; aliàs inter ipſa eſſet impoſſibilis compoſitio, ad quam ſicut neceſſaria eſt coniunctio extremorum, ita etiam quòd extrema ipſa ſe inuicem excludant, & vnum non ſit aliud. Ergo nullus gradus potentialis, & determinabilis poteſt tranſcendere, aut includi in illis, per quæ contrahitur, & determinatur; ſiquidem inter ſe comparantur vt partes. Cum ergo omnis gradus verè communis, & præciſus ſit potentialis, & determinabilis per alios, liquet profectò nullum talem gradum poſſe tranſcendere illos; & ex conſequenti omnino inter ſe pugnare, quod ens ſit tranſcendens, & quod ſimul habeat cõceptum communem, & præciſum.

Confirmatur: quia ideo genus dicit vnum conceptum præciſum, & communem: quia non eſt de eſſentia differentiarum: ſed ens eſt de eſſentia differentiarum, ſeu modorum, per quos ad prædicamenta determinatur: ergo ens non dicit vnum conceptum præciſum, & communem. Probatur maior: quia quod eſt de eſſentia alicuius, non poteſt verè præcindi, ſeu abſtrahi ab illo: ergo ideo genus præſcinditur, ſeu abſtrahitur à differentijs: quia non eſt de eſſentia illarum.

49 Dices: genus præſcinditur, & abſtrahitur ab ſpeciebus, & tamen eſt de eſſentia illarum. ¶ Reſpondetur propriè loquendo, genus non præſcindi ab ſpeciebus, ſed à differentijs. Præciſio enim ſciſionem importat, ſicut abſtractio ſeparationem. Separatio autem, ſeu ſciſio fit neceſſariò inter partes, vt de ſe patet. Quando autem dicimus aliquam partem abſtrahi à toto, vt lapidem ab aceruo, aut genus ab ſpecie, locutio eſt per ſynedochen, ideóque verificatur: quia in toto remanet alia pars, à qua propriè abſtrahitur, & ſeparatur: quia in ea non includitur. Quod quidem inuenitur in genere reſpectu ſpecierum; ſed non in ente reſpectu inferiorum: & ita in ſenſu explicato poteſt rectè dici, genus abſtrahi ab ſpeciebus, non verò ens ab inferioribus.

50 Tertiò probatur concluſio ab inconuenientibus: quia ſi ens haberet conceptum communem, eſſet vniuocum: conſequens eſt falſum: ergo, & illud ex quo ſequitur. Sequelam admiſit Scotus: quia penetrauit vim illationis: faciléque ſuadetur ex definitione vniuocorum. Nam conceptus ille haberet nomen commune, vt patet: & ratio ſignificata eſſet omnino eadem. Quod ſic probatur: quia illa ratio eſt omnino eadem, vt requiritur ad vniuocationem, quæ in ſe non includit actu principia diſtinguentia, etiamſi illa includat in potentia: ſed ille conceptus præciſus eſſet huiuſmodi: ergo, &c. Maior conſtat in animali, quòd quamuis contineat in potentia rationale, & irrationale; dicit tamen rationem omnino eandem, & vniuocam: quia actu non includit illa. Minorem autem concedunt aduerſarij: eſtque ſatis clara: quia ille conceptus apud ipſos eſt actu vnus: ergo actu non includit ea, per quæ multiplicatur.

Reſpondebis id quod Suar. & alij Moderni communiter reſpondent, quod conceptus analogus, qualis eſt conceptus præciſus entis, etiam ſi actu non includat principia diſtinguentia; tamen ex ſe poſtulat deſcendere ad inferiora cum quadam inæqualitate, & ſubordinatione, non ſolum ex parte ipſorum inferiorum, ſed etiam ex intimis viſceribus ipſius conceptus analogi: quod tamen non habet conceptus vniuocus. Animal enim ex ſe non petit hanc inæqualitatem, ſed tota prouenit à differentijs, per quas contrahitur.

Sed contra: quia vel loqueris de inæqualitate actuali, & formali, aſſerens conceptum analogum abſtractum in ſe habere aliquam actualem inæqualitatem, quam in ſe non habet conceptus vniuocus: & hoc non: quia iam conceptus ille actu includeret aliqua principia diſtinguentia, à quibus cauſaretur iſta inæqualitas actualis, & per conſequens actu non eſſet vnus. Vel loqueris de inæqualitate radicali, & potentiali, aſſerens conceptum analogum præciſum ex ſe eſſe radicem inæqualitatis, quam habent inferiora, eamque continere in potentia. Hoc autem non tollit vniuocationem: quia conceptus genericus eſt etiam radix inæqualitatis, quæ inuenitur inter ſpecies, & continet illam in potentia; ſiquidem in potentia, & in radice continet earum differentias: quod autem eſt radix principiorum cauſantium inæqualitatem, etiam eſt radix ipſius inæqualitatis, vt per ſe patet. Ergo ſemel admiſſo conceptu præciſo entis, negari non poteſt illum eſſe vniuocum.

51 Vlterius etiam ſequeretur ens poſſe poni in definitionibus, contra Ariſt. 8. Metaph. tex. 16. aſſerentem: *Quare non ineſt in definitionibus, neque ens, neque vnum, &c.* Probatur ſequela: quia in qualibet definitione, loco generis, poteſt poni definitio ipſius gene-

ris ex Arist. 2. Topic. cap. 2 sed si ens diceret vnum conceptum præcisum, iam genera suprema haberent veras definitiones: ergo in qualibet definitione, loco generum supremorum possent poni eorum definitiones, in quibus necessariò continetur ens; ac proinde iam in definitionibus poneretur ens.

Quòd autem hoc sit absurdum, probatur ratione, qua Arist. 3. Metaph. tex. 10. probat genus non esse de essentia differentiarum. Quia scilicet duplici ratione genus intraret definitionem, semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ, & ita commicaretur nugatio: nam bis genus repeteretur in definitione, vt magis explicuimus supra disput. 7. num. 42. Sed hæc eadem nugatio contingeret, si poneretur ens in definitionibus; siquidem est de essentia differentiarum, vt patet: ergo, & ¶ Hoc inconueniens esse parui momenti iudicauit Suar. disp. 32. Metaph. sect. 2. n. 8. quod tamen omnino absurdum reputauit Arist. & meritò: nam ita certum est vnam partem definitionis non posse includi in alia; sicut est certum partes cuiuscumque compositionis realis se inuicem excludere.

52 Tandem si ens diceret conceptum communem, & præcisum, sequeretur aliquid esse prius, & simplicius Deo; in eóque dari compositionem ex actu, & potentia; & prædicamenta non esse conceptus simplices, nec primò diuersa: quæ tamen falsa sunt: ergo & illud ex quo sequuntur. Probatur sequela: quia quilibet conceptus abstractus habet rationem partis respectu inferioris; cum ex illo, & ex gradu proprio intelligatur componi: sed omnis pars prior, & simplicior est composito: ergo, &c. Quòd si conceptus ille habet rationem partis, iam Deus, & prædicamenta erunt composita ex diuersis gradibus, in quorum vno conuenient, & in alio different; & per consequens non different se totis, neque erunt primò diuersa. Videatur pro hac ratione D. Thom. 1. parte qu. 3. art. 5. & 1. contra gentes capite 42. ratione 7.

Ex quibus omnibus probata manet secunda pars conclusionis. Si enim ens non significat immediatè aliquem gradum, seu conceptum obiectiuum præcisum à suis inferioribus: ergo immediatè significat ipsa secundùm suas proprias rationes

ARGVMENTIS PRO CONtraria sententia factis respondetur.

§. II.

53 AD primum locum D. Thom. respondetur, quòd eo sensu, quo supra disput. 10. num. 42. diximus analogum abstrahere ab analogatis, dicitur etiam contrahi ad illa: non scilicet simpliciter tanquam gradus præcisus ab eis, sed per maiorem expressionem eiusdem conceptus, quod est contrahi secundum quid. Et hoc modo concedit Diu. Thom. ens contrahi ad prædicamenta: quia eandem rem, seu gradum, quem ens confusè, & imperfectè significat, significat substantia, aut accidens perfectè, & distinctè. Propter quod D. Thom. addidit illam limitationem, *applicando ens ad aliquam quidditatem.* Hanc autem esse mentem Angelici Doctoris patet ex primo contra gentes. cap. 25. Vbi loquens de propria contradictione, negat ens contrahi posse per aliquam differentiam.

Ad alium locum D. Thom. respondetur ens esse primò notum, & omnia resolui in illud, non tanquam in vnum conceptum simpliciter, sed vnũ analogicè. Quod ibi explicat D. Thom.

dum

dum docet, quòd inferiora dicuntur addere enti: non quia addant aliquam naturam, aut conceptum distinctum, per quem propriè contrahatur; sed per maiorem expressionem eiusdem conceptus: *Inquantùm scilicet inferiora entis* (inquit) *exprimunt ipsius modum, qui nomine entis non exprimitur.*

54 Ad secundum distinguenda est maior. Si enim sensus sit conceptum, de quo intellectus est certus, debere esse distinctum simpliciter à conceptu, de quo est dubius; neganda est: concedenda verò, si sensus sit debere esse distinctum secundùm quid, seu penes maiorem, & minorem expressionem. De eodem enim conceptu, vt est alteri similis, & vt imperfectè, & confusè significatur, potest intellectus esse certus alicui conuenire; cum tamen dubitet: an illi conueniat idem conceptus absolutè sumptus, vel vt perfectè, & distinctè significatur.

Ad tertium respondetur ens non significare aliquem gradum communem substantiæ, & accidenti, neque solam substantiam, neque solum accidens, sed vtrumque simul secundùm suas proprias rationes. Hoc autem dupliciter potest intelligi. *Primò*, quòd ens significet substantiam, & accidens secundùm suas proprias rationes absolutè sumptas, vt exprimuntur nominibus substantiæ, & accidentis, vel disiunctiuè, vt voluit Soncinas, vel copulatiuè, vt intendit argumentum: & vtrumque est falsum, neque ampliùs probat ratio ibi facta. *Secundò*, quòd ens significet substantiam, & accidens secundum suas proprias rationes, vt proportionabiliter inter se similes. Et hoc, propriè loquendo, neque est significare copulatiuè, neque disiunctiuè: quia copulatio, vel disiunctio exercetur inter res absolutè sumptas; sed sufficienter explicatur dicendo, ens significare substantiam, & accidens secundum suas rationes, vt proportionabiliter similes, quod est significare vtrumque simpliciter, seu nudè, non verò cum copulatione, vel disiunctione. Et ita quando ens prædicatur de substantia, & accidenti, non prędicat eandem omninò rationem. Sed quando dicimus; *substantia est ens*, ibi de substantia absolutè sumpta prędicatur ratio eiusdem substantiæ, vt proportionabiliter similis accidentibus: & quando dicimus: *accidens est ens*, ibi de accidenti absolutè sumpto prædicatur ratio accidentis, vt proportionabiliter similis substantiæ. Et hic est proprius modus prædicandi analogi proportionalitatis propriæ, in quo distinguitur ab vniuoco, & æquiuoco, vt etiam notauimus suprà disputat. 10. numero 35.

55 Ad quartum respondetur, quòd sicut conuenientia proportionalis, quam substantia, & accidens habent in ente, sufficit, vt sit secundùm quid superius: ita etiam vt sit priùs natura illis, & vt audito nomine entis, mens propriè loquendo non distrahatur. Ad distractionem enim necessarium erat, vt nomen significaret plura vt plura, seu rationes omninò diuersas, sicut æquiuocum: quod non habet ens, vt patet.

Ad confirmationem respondetur antecedens esse verum de eo, quod est primum in vnoquoque genere via perfectionis. Secus verò, si sit primum secundùm imperfectionem, seu ordine generationis, vt patet de materia prima: quæ quia in genere substantiæ est prima via imperfectionis: ideò habet minimam vnitatem, scilicet negatiuam, vt suo loco dicemus. Et hoc modo ens in genere intelligibilium est primò cognitum, vt docent Aristot. & D. Thom. loco citato in ar-

gumento. Quia, vt ibidem explicabimus, cum intellectus noster in cognoscendo procedat de potentia ad actum, priùs peruenit ad cognitionem confusam. Et ita priùs occurrunt illi vniuersaliora, quæ sunt potentialiora, & confusiora. Et inter hæc primò occurrit id, quod vniuersalissimum est, nempè ens. Quod consequenter inter alia potiùs habet minimam vnitatem.

Ad quintum, quod est ratio à priori P. Suarez, respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit omnia entia realia in ratione entis habere similitudinem, & conuenientiam secundum quid, seu proportionalem, concedendum est: negandum verò, si intelligatur de conuenientia simpliciter, & propria. Quo etiam modo distinguendum est consequens. Et ita solùm sequitur omnia entia realia habere conceptum obiectiuum abstractum secundùm quid, non verò simpliciter. ¶ Ex quo non solùm ruit ratio illa à priori: sed sic facilè contra suum Auctorem retorquetur. Omnia entia realia in ratione entis solùm habent conuenientiam secundum quid, & proportionalem; quæ consequenter secum affert, & intimè includit eorum diuersitatem: ergo solùm possunt concipi, & repræsentari secundum rationem secundum quid præcisam, in qua proportionabiliter conueniant. Ergo solùm habent conceptum obiectiuum secundum quid, seu proportionabiliter vnum, & ex consequenti simpliciter plures.

56 ¶ Ex dictis infertur primò suprema genera proprissimè esse conceptus simplices, sicut de differentijs diximus disput. 7. numero 41. cum enim ens non significet aliquem vnum gradum, in quo prædicamenta conueniant; non potest in eis fundari ab intellectu compositio rationis, quæ sit vera compositio ex duobus gradibus, sicut fundatur in generibus intermedijs. Vnde quamuis apprehendamus prædicamenta, quasi componi ex ente, & peculiari modo vniuscuiusque; id prouenit: non quia ex parte ipsorum sit sufficiens fundamentum ad formandos diuersos gradus: sed quia nos res simplices semper apprehendimus cum aliqua compositione. Ex quo rursus sequitur prædicamenta in toto rigore esse primò diuersa, & se totis differre. Non enim conueniunt in aliquo conceptu, & in aliquo differunt, quæ non componuntur ex diuersis conceptibus, vt de se patet.

57 ¶ Secundò infertur ens, in rigore loquendo, non ideò esse transcendens respectu supremorum generum: quia includatur in differentijs constitutiuis eorum; siquidem non habent tales differentias, vt explicatum est. Vnde transcendentia essentialiter consistit in quadam identitate conceptus, seu in eo, quòd transcendens non significet immediatè aliquem gradum distinctum ab ijs, respectu quorum dicitur transcendens: sed immediatè sit ipsa secúdum omnem rationem, quam habent. Propter quod transcendentia melius explicatur per negationem, sicut illam explicuimus nu. 33. dicendo transcendens esse id, quod ita rebus conuenit, vt nihil in eis inueniatur, de quo formaliter non prædicetur. Quia autem ex hac identitate conceptus prouenit in rebus habentibus differentias, quod transcendens prædicetur essentialiter de illis: ideò solent aliqui definire, transcendens esse id, quod inbibitur in vltimis differentijs: sed hoc non semper inuenitur, vt explicatum est. Ex quo vlterius sequitur, non solùm ens, vt abstrahit à completo, & incompleto, sed etiam ens completum esse

transcendens respectu supremorum generum. Nihil enim est in eis, de quo formaliter non prædicetur ens completum; siquidem non habent partes, ex quibus componantur.

58 ¶ Tertiò tandem infertur, quod etiam accidens est transcendens respectu nouem prædicamentorum; siquidem in eis nihil inuenitur, de quo formaliter non prædicetur; & per consequens non significat immediatè aliquem gradum, seu conceptum obiectiuum illis communem; sed ipsa nouem genera secundum suas proprias rationes, vt proportionabiliter se habentes. Ac proinde erit analogum proportionalitatis, propriæ quidem, si omnia nouem prædicamenta sint intrinsecè entia, & accidentia, vt multi docent: si verò eorum aliqua consistant in sola denominatione extrinseca, vt alij volunt (de quo infrà disp. 16.) tunc analogia respectu omnium erit proportionalitatis metaphoricæ: neque in hoc est amplius immorandum. Ex his tamen collige eandem omninò esse diuisionem entis in substantiam, & accidens, ac in decem prædicamenta. Quod docuit expressè Diu. Thomas opusc. 42. cap. 3. dicens: *Ens vno modo dicitur substantia, alio modo accidens: & hac est diuisio entis per decem prædicamenta.* Ratio autem est clara: quia cum accidens non significet aliquem gradum medium inter ens, & quantitatem, qualitatem, aut alia prædicamenta accidentium, sed immediatè ipsa nouem genera, vt dictum est: æque immediatè, & in eadem membra diuiditur ens in vtraque diuisione.

QVÆSTIO VLTIMA.

QVOMODO ALIQVALIA dubia antepradicamentalia expedienda sint.

DVBITATVR PRIMO.

Quæ entia, & quomodo in prædicamentis collocentur.

59 Constans Dialecticorum sententia est, in prædicamentis quædam collocari per se, & in recta linea; alia verò per accidens, & reductiuè, & ea, quæ in recta linea collocantur, in primis debere esse entia realia: nam ens, quod diuiditur in decem prædicamenta, est ens reale: similiter debere esse entia per se, completa, incomplexa, vniuoca, & essentialia: & consequenter à recta linea prædicamentorum excludi entia per accidens, incompleta, complexa, æquiuoca, analoga, & prædicata accidentalia. Cuius ratio sumitur ex ipsa definitione prædicamenti. Cum enim prædicamentum sit series, seu ordinatio prædicabilium: ad hoc, vt aliqua per se collocentur in prædicamento, requiritur, & quod propriè, & simpliciter sint prædicabilia, & quòd habeant inter se propriam seriem, seu ordinationem; siquidem verba in definitione stant simpliciter. Sed vt sint simpliciter prædicabilia, debent esse entia per se, completa, incomplexa, & vniuoca: &, vt habeant propriam seriem, seu coordinationem, debent esse prædicata essentialia; siquidem solùm inter ea potest esse essentialis subordinatio superioris, & inferioris. Ergo omnia præassignata requiruntur.

Hac etiam ratione, differentiæ essentiales excluduntur à recta linea prædicamenti. Quia cum non prædicentur omninò in quid, sed in quale quid; inter ipsas, & alia prædicata essentialia non est propriè series, aut subordinatio essentialis superioris, & inferioris: siquidem respectu gradus generici non est propriè inferior; cum non includat illud: & respectu gradus specifici non est superior, sed æqualis; cum sit constitutiua eius. Quia verò differentiæ solùm ex modo significandi significantur per modum alteri adiacentis; cum tamen res significata sit ipsa tota essentia, quam significat genus, vt disput. 5. numero 63. explicatum est: ideò inter alia omnia, quæ reductiuè collocantur in prędicamentis, differentiæ habent specialem dignitatem, & proprium locum, scilicet ad latus illius speciei, quam cōstituunt, vt etiam vidimus suprà disp. 6. num. 45.

60 Quomodo autem res collocentur in prædicamentis: an scilicet in concreto, vel in abstracto significatæ, satis constat ex dictis disputat. 5. citata, vbi explicuimus radicem, quare in prædicamento substantiæ propriè, & per se collocentur concreta; abstracta verò nonnisi per reductionem: & econtrà in prædicamentis accidentium.

Adhuc tamen propter Caietanum inuestigandum est: an saltem dici possit, concreta accidentium per se collocari in prædicamentis, secundum quod ad Metaphysicum expectant.

Pro quo sciendum est Caietanum cap. 7. de ente, & essentia circa finem, distinguere duas considerationes prædicamentorum: vnam, secūdum quod de eis tractat Metaphysicus, qui tantùm attendit res significatas: & aliam, secundum quod pertinet ad Logicum, qui etiam attendit modum significandi. Cum ergo concreta accidentium, quantùm ad rem significatam, sint entia per se; ex modo verò significandi sint entia per accidens: ideò inquit in prædicamentis, secundum quod considerantur à Metaphysico, collocari per se, tam concreta, quàm abstracta accidentium; in eisdem verò, vt considerantur à Logico, collocari sola abstracta.

61 Hanc Caietani sententiam approbant, & defendunt Sanchez lib. 5. Logicæ quæst. 2. Mas. hîc sectio. 2. quæst. 4. & Arauxo libro. 5. Metaph. quęst. 1. artic. 3. Alij tamen eam contemnunt, appellantque singularem, & improbabilem. Sed immeritò: nam in rei veritate solùm vult Caiet. quod res significata per concretum accidentale per se ponatur in prædicamento, licet non secundum quod tali nomine significatur: in quo nihil nouum in re asserit. Verum est tamen hanc eius doctrinam parùm necessariam esse, neque satis propriè loqui. Nam tota distinctio inter concretum, & abstractum sumitur ex modo significandi, vt supponit ipse Caietan. & nos explicuimus suprà disputatione 4. numero 18. Ergo, si Metaphysicus non attendit in prædicamentis modum significandi, sed tantùm res significatas: proprius diceretur, in eis formaliter vt à Metaphysico considerantur, neque poni concreta, neque abstracta; siquidem hæc essentialiter includunt modum significandi; & per consequens, eo sublato, neque manet concretum, neque abstractum. Sed hæ formalitates parum prosunt, & minus firmitatis habent. Quamuis enim Metaphysicus non consideret nomina vt partem sui obiecti, sicut considerat Logicus; tamen non adducit res ipsas ad scholas, neque eas per se ipsas collocat

in prędicamentis, sed loco illarum sustinuit nomina: quibus cum sit intrinsecus modus significandi, non rectè faciet, si in prædicamentis accidentium, loco rerum substituat nomina cócreta. Quare standum est communi doctrinæ, quam loco citato absolutè tradidimus, quamque absque tali distinctione tradunt Aristoteles tertio Topicorum, capite primo, Diuus Thomas capite septimo de ente, & essentia, & opusculo 42. capite 19. Soto capite de quantitate quæstione prima ad secundum, & communiter Dialectici.

DVBITATVR II.

Quot sint prædicamenta.

62 MInor est his temporibus de numero prædicamentorum dissensio, quàm fuit apud antiquos Philosophos. Plato enim teste Aristotel. 3. Metaphys. cap. 3. vnum constituit rerum omnium prędicamentum, scilicet ens. Quam sententiam secuti sunt Scotus, & plures alij. ¶ Xenocrates, & Andronicus, vt refert Simplicius, duo constituunt prædicamenta, scilicet substantiam, & accidens. ¶. Laurentius Vala, vt testantur Conimbricens. hîc quæst. 2. art. 3. enumerat tria, nempè substantiam, quantitatem, & actionem. ¶ Stoici, vt Auctor est Plotinus lib. 1. Eneade 6. quatuor assignant. ¶ Plato etiam in Sophista, vt refert Mas. hîc sectio. 2. quæst. 1. quinque constituit.

Vt harum opinionum defectum emendarent alij, quorum meminit Niphus 6. Metaphys. disputatione 7. vndecim constituerunt prædicamenta, addentes communi numero vnum prędicamentum entium rationis. ¶ Et tandem Pythagorici, vt colligitur ex Aristot. 1. Metaphys. cap. 5. vsque ad viginti prædicamentorum numerum protulerunt. Quæ antiquorum sententiæ ex dictis in hac, & præcedenti disput. & ex dicendis de vnoquoque prędicamento facilè reijciuntur: & ideò illis relictis.

63 Vera, & communis sententia decem constituit prędicamenta. Quam primus docuit Architas Tarentinus, quem sequutus Aristot. tantùm huic numero apud subsequentes Philosophos conciliauit auctoritatem, vt quamuis non adeò firma ratione stabiliatur: iam tamen paradoxum esset illi repugnare. Vnde Auicenna 7. Metaphysicæ, vt refert Scotus 4. distinct. 13. quæst. 1. art. 1. *Coguntur* (inquit) *obseruare illam diuisionem famosam prædicamentorum, quæ dicitur esse decem generalissima, propter Philosophorum antiquam auctoritatem, cui non debet facilè contradici*. Sed antequam vtcumque ostendamus huius diuisionis sufficientiam.

Notandum est denarium istum prędicamentorum numerum probabiliter tantum sustineri, Neque enim perspectas habere possumus rerum omnium essentias, vt omnino conuincatur eas omnes ad decem classes esse necessariò reducendas. Quare non sic huic numero inhærendum est, vt velimus ita propriè, & exactè saluare rigorem prędicamentorum, sicut saluatur in substantia verbi gratia, quantitate, aut qualitate. Nam de situ quidem vix intelligitur, quid addat supra vbi, quod ab ipso, & relatione sit primò diuersum. Similiter de habitu non facilè explicatur, quomodo constituat nouum prædicamentum. Et idem fortè est de quibusdam alijs. Hanc autem fuisse mentem grauiorum Philosophorum post Aristot. satis apparet ex eo, quòd ferè omnes antiqui sex vltima prædicamenta in denominatione extrinseca

constituere videntur; ita vt eadem forma respectu subiecti, in quo est, sit in vno prædicamento; quatenus verò comparatur ad aliud, quòd intrinsecè denominat, ponatur in alio: per quod distingunt sex ista prædicamenta ab alijs quatuor, vt suo loco videbimus. Iuxta quam tamen sententiam vix explicari potest, quomodo hæc sint ab illis primò diuersa, si prædicamentorum conditiones, & rigorem in omnibus ad vnguem obseruare velimus. Restat ergo hanc prædicamentorum enumerationem solùm esse propositionem quandam Dialecticam, probabilem, præcipuè innitentem auctoritati Philosophorum, qui eam tradiderunt, & probaru .

64 Hinc fit sufficientiam huius diuisionis non posse omnino conuinci: ac proinde non esse quærendam rationem, cui repugnari non possit, sed quæ verosimiliter ostendat numerum istum satis congruenter esse constitutum. Quod sic nos deducere possumus cum Diu. Thom. 5. Metaphysic. lect. 9. & 3. Physicorum lect. 5. Quia prædicamentum est series prædicabilium: ergo tot erunt prædicamenta, quot fuerint coordinationes, seu series prædicabilium. Sed hæc sunt tantum decem: ergo decem tantùm sunt prædicamenta. Minorem probat Diu. Thomas, ex diuerso modo prędicandi rerum, qui consequenter arguit diuersum modum essendi: vtiturque hoc discursu. Quia prędicatum tripliciter potest se habere ad primam substantiam. *Vno modo* quando prædicatum est id, quod est ipsum subiectum, non solùm quantum ad modum significandi, sed etiam quantum ad rem significatam, vt cum dicimus: Petrus est homo, animal, &c. Et huiusmodi prædicata constituunt prædicamentum *substantia. Secundo modo*, cum prædicatum sumitur, secundum quod inest subiecto. Et tunc, vel prædicatum inest subiecto absolutè vt consequens materiam, & sic est *quantitas*: vel vt consequens formam, & sic est *qualitas*: vel inest, non absolutè, sed in ordine ad aliud, & sic est *relatio*. *Tertio modo* cum prædicatum sumitur ab eo, quod est extra subiectum: & hoc dupliciter. Nam vel id, à quo sumitur prædicatum, non omninò est extra subiectum; sed secundùm aliquid est in illo: & tunc, si sit secundùm principium, est *actio*; si verò secundum terminum, *passio*. Vel id, à quo sumitur prædicatum, est omnino extra: & tunc, si non sit mensura subiecti, prædicatur per modum *habitus*: si verò sit mensura: cum mensura extrinseca sit, vel tempus, vel locus; ex tempore sumitur *quando*, & ex loco *vbi*, non considerato ordine partium in loco; eo autem considerato, erit *situs*. Ergo decem sunt prędicamenta. Videatur D. Thomas vbi supra. Quomodo autem inter se distinguantur, explicabimus capite de relatione, agentes de distinctione eius à fundamento.

DVBITATVR III.

An inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium.

65 DVbium istud commune est nouem generibus accidentium: & ideò suus etiam locus debetur ei in his anteprædicamentis. Pro tituli autem intelligentia nota, illud dici *inhærere*, quod est in aliquo tanquam in subiecto, à quo sustentatur: quod etiam solet appellari *inesse*, seu *inexistere*. Et hoc inhærere, seu inesse in abstracto, & quasi in actu signato dicitur *inhærentia*. Quæ proindè est propria accidentium: siquidem accidentis esse est in-

esse. Si ergo accidens consideretur, vt actus est in subiecto; talis inhærentia dicitur *actualis*: si verò solùm consideretur in accidenti aptitudo, seu propensio ad inhærendum; dicitur *inhærentia aptitudinalis*. Et ita meritò dubitatur, vtra harum sit de essentia accidentium.

Scotus in quarto distinct. 2. quæst. 1. existimat vtramque inhærentiam esse veram relationem; ac proindè neutram esse de essentia nouem prędicamentorum: quia ex eis plura sunt entia absoluta. Additque eos, qui hoc vertunt in dubium, ignorare quid nominis ipsius inhęrentiæ.

Econtra verò Gentiles Philosophi fortè existimarunt de essentia accidentis esse inhærentiam, non solùm aptitudinalem, sed etiam actualem. Nam, vt benè notat Iabel. 7. Metaphysic. quæst. 1. ex sensatis non potest conuinci, accidens posse esse sine actuali inhęrentia. Hancque fuisse mentem Aristotelis, & Commmentatoris defendit noster Ioannes Bacon, vt ibidem refert Iabel. quod etiam latè prosequitur Niphus 7. Metaphysic. disputatione 1. Mediam tamen sententiam, quòd scilicet inhærentia aptitudinalis sit de essentia accidentium; non verò actualis, recipit communiter schola D. Thom. iuxta quam.

66 Dicendum est solam inhærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentium. Sic docet Angelus Doctor 4. distinct. 12. quæst. 1. artic. 1. quæstiuncula 1. ad secundum, vbi reddens rationem, quare accidentia possint à Deo conseruari sine actuali inhærentia ad subiectum, ait: *Esse in subiecto non est definitio accidentis; sed econtrariò res, cui debetur esse in alio: & hoc numquam separatur ab aliquo accidenti, neque separari potest: quia illi rei, quæ est accidens, secundùm rationem suæ quidditatis semper debetur esse in alio, &c.* Diuum Thomam sequuntur Caietan. de ente, & essentia cap. 7. quæstione 15. Capreolus in primo distinctione 42. quæstione 1. articulo 3. Iabel. vbi supra Ferrar. 4. contra gentes cap. 75. & Masius sect. 1. de accidentibus quæstione 1. qui addit esse omnium Thomistarum. Quibus etiam alij Doctores consentiunt.

Fundamentum potissimum sumitur ex mysterio Eucharistiæ, vbi quantitas, & alia accidentia conseruantur sine subiecto: ergo actu inhærere non est de essentia illorum. Antecedens patet ex Concilio Tridentino sessione 13. can. 2. Consequentia verò probatur: quia implicat rem conseruari sine propria essentia.

67 Dices, hoc argumento solùm conuinci intentum de quantitate; non verò de alijs accidentibus: siquidem hæc in Eucharistia non omnino conseruantur absque subiecto. ¶ Sed contra est: quia quamuis ratio adducta non inducat vtrobique eandem certidinem; tamen, supposito mysterio, negari non potest, valdè efficax desumi argumentum à quantitate ad alia accidentia Eucharistiæ. Tum quia quantum ad hoc eadem est ratio de omnibus accidentibus completis; siquidem quòd quantitas, aut qualitas exigant subiectum, à quo sustententur, non oritur ex peculiari ratione huius, aut illius, sed ex communi ratione accidentis. Tum etiam quia alia accidentia Eucharistiæ verè conseruantur absque integro, & connaturali subiecto, ad quod dicunt essentialem habitudinem; & per consequens non habent actualē inhęrentiam ad illud. Tum demum quia inhærentia actualis ad subiectum supernaturaliter, seu per miraculum sustentans, non potest esse de essentia alicuius accidentis; siquidem nihil est

cuilibet rei magis naturale, quàm sua essentia: ergo si de essentia albedinis verbi gratia esset aliqua inhęrentia actualis: hæc non deberet esse respectu solius quantitatis, sed respectu totius subiecti, à quo connaturaliter petit sustentari. Cum ergo talis inhærentia actualis non sit in Eucharistia: planum fit ipsam nō posse esse de essentia albedinis, & aliorum accidentium, quæ ibi manent.

68 Secundò probatur nostra sententia: quia inhærentia actualis, vel non est aliqua entitas distincta ab ipsa existentia accidentium, vt docent plures Thomistæ, & defendit Masius, vbi supra quæstione secunda, vel ad summum est aliqua vnio, seu nexus medius, quo accidens copulatur subiecto: sed neutrum potest esse de essentia accidentis: ergo, &c. Maior videtur certa: nam inhærentia actualis, vt ipsum nomen indicat, est id, ratione cuius accidens actu existit in subiecto, seu ipsum actuale esse in subiecto: ergo vel est ipsa actualis existentia accidentis, vel aliquid, medio quo actu coniungatur illi. Minor verò probatur: quia existentia est extra essentiam cuiuscumque creaturæ, & cum illa facit compositionem vt aliquando ostendemus. Similiter nexus ille medius, esto quod detur, distinguitur ab ipso accidenti: ergo non potest esse ipsa essentia eius.

Per quod patet, quid dicendum sit ad Scotum. Si enim nomine *inhærentiæ* intelligatur relatio aliqua prædicamentalis; quam accidens habeat respectu subiecti, fatemur nullo modo esse de essentia accidentis. Nos tamen nomine inhærentiæ non intelligimus talem relationem, sed fundamentum eius: quod explicamus per relationem transcendentalem eiusdem accidentis ad subiectum. In quo sensu sumitur nomen istud à Dialecticis. Vnde cum Scoto solùm remanet quęstio de nomine. In qua adhuc non potest ipse efficaciter probare, inhærentiam esse nomen relationis.

PRÆDI-

PRÆDICAMENTA ARISTOTELIS.

EXplicatis ijs, quæ ad prędicamentorum notitiam erant necessariò præmittenda, & propterea antepredicamenta meritò nuncupantur: iam in hac secunda parte libri per quinque sequentia capita disserit Aristoteles de vnoquoque predicamento in speciali. Quam nos etiam imitantes eodem ordine de illis agemus.

CAPVT QVINTVM.

De Substantia.

SVMMA TEXTVS.

TRES partes continet hoc caput. In prima, subintellecta diuisione substantiæ in primam, & secundam, vtramque definit Aristot. dicens: *Substantia, quæ propriè, primò, & maximè dicitur, est, quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est. Secundæ verò substantiæ sunt species, & genera, in quibus insunt primæ.*

In secunda parte comparat primas substantias cum secundis, & singulas inter se, dicens primas substantias esse magis substantias, quàm secundas: quia pluribus subijciuntur. Substant enim accidentibus, quibus substant secundæ substantiæ, & insuper subijciuntur ipsis secundis substantijs. Ex quo infert, sublatis primis substantijs, impossibile esse aliquid aliorum remanere. Differunt autem accidentia, & secundæ substantiæ, quòd hæ prædicantur de primis, non solùm nomine, sed etiam ratione, aut definitione: illorum verò aliqua neque nomine, neque ratione: cætera verò nomine tantùm, & non ratione, aut definitione de primis prædicantur. Comparat deindè secundas substantias inter se, dicens ex eis speciem esse magis substantiam, quàm genus: quia propinquior est primæ substantiæ; & ideò inter ipsas species vnam non esse magis substantiam, quàm aliam, sicut etiam inter primas substantias vna non est magis substantia, quàm alia: quia æquè omnibus alijs subijciuntur.

In tertia parte enumerat sex proprietates substantiæ. *Prima* est, quòd tam,

prima, quàm secunda substantia non est in subiecto. *Secunda*, quòd secundæ substantiæ, & differentiæ vniuocè prædicantur de prima substantia. *Tertia*, quòd prima substantia significat hoc aliquid; secundæ verò videntur significare quale quid. *Quarta*, quòd substantiæ nihil est contrarium. *Quinta*, quòd non suscipit magis, & minùs. Et *vltima*, quæ maximè videtur propria, substantia est, quòd eadem manens sit contrariorum susceptiua.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

2 CIRCA primam partem Iabel. existimat in prioribus verbis Aristotelis duas contineri definitiones primæ substantiæ, vnam in illis aduerbiis: *Quæ propriè, primò, & maximè dicitur*, & aliam in verbis sequentibus: *Quæ neque de subiecto dicitur, neque in subiecto est*. Sed quidem aduerbia illa non habent formam definitionis; sed ea posuit Aristoteles à parte definiti, tanquam encomia quædam, primæ substantiæ dignitatem declarantia: & ita tantum sequentia verba relata pertinent ad definitionem. De qua, & de definitione secundæ substantiæ, ac diuisione in vtramque agemus in disputatione. Nunc tamen.

DVBITATVR primò: quo sensu substantia singularis dicitur propriè, primò, & maximè substantia.

¶ Ratio dubitandi sumitur ex Aristotele 8. Metaphysicæ capite primo, vbi expresè vniuersalia appellat magis substantias, quàm singularia. Qui etiam in postprædicamentis docet vniuersalia esse priora singularibus.

3 Diuersimodè respondent aliqui ex antiquis: quorum sententia refert Masius hîc sectione secunda, quæstione prima. Illis tamen relictis, respondetur cum Caietano, & alijs, quòd quia substantia dicta est à substando accidentibus, vel à subsistendo: ideò illa dicitur propriè, primò, & maximè substantia; quæ propriè, & primò sustentat accidentia, & quæ propriè, & primò subsistit. Quod constat conuenire primis substantijs: nam ideò homo substat, seu sustentat accidentia, quia Petrus illa sustentat: & ideò subsistit, quia Petrus subsistit. Hoc autem intendit Aristoteles in præsenti, probans primam substantiam esse magis substantiam, quàm secundam: quia pluribus substat. Quod non solum de prædicatione, sed etiam, & maximè de reali sustentatione accidentium intelligendum est. Ideò enim homo est albus, quia Petrus est albus.

Dices: propriæ passiones conueniunt primis substantijs ratione secundarum: ideo enim Petrus est risibilis: quia homo est risibilis, vt diximus supra disput. 9. num. 12. ergo vniuersaliter non est verum secundas substantias substare accidentibus ratione primarum.

Respondetur doctrinam illam procedere de connexione prædicati cum subiecto; non verò de reali eorum existentia. Quamuis enim risibile priùs respiciat hominem quàm Petrum: quia dimanat ab homine, ratione cuius conuenit Petro; tamen quantum ad realem

existentiam, ideo risibile realiter existit in homine: quia realiter existit in Petro, vel Paulo. Radix autem vtriusque est: quia connexio prædicati cum subiecto est necessaria, & absoluitur à tempore: atque ita per prius conuenit speciei. At eorum existentia est temporalis, & contingens, conueniens eis per actionem causæ efficientis: ac proindè per prius conuenit singularibus quæ propriè dicuntur fieri, vt supra disput. 3. nu. 8. vidimus.

4 Ad rationem dubitandi respondetur. Ad primum locum Aristot. dicimus primò cum Alexandro, & D. Tho. ibi loqui Aristotelem ex mente Platonis, cuius tangit sententiam asserentem substantias vniuersales, seu idæas esse magis substantias: quæ tamen opinio supra à nobis explosa est. ¶ Vel secundò respondetur ibi secundas substantias appellari magis substantias: quia secundum se sunt incorruptibiles, & immutabiles: quod non habent substantiæ singulares.

Ad secundum locum respondetur ibi Arist. distinguere duplicem prioritatem: aliam consequentiæ, & hoc modo vniuersalia sunt priora singularibus: quia ab vniuersalibus ad singularia non valet consequentia: & aliam causalitatis; & hoc modo singularia sunt priora vniuersalibus: quia vniuersalia recipiunt à singularibus existentiam, & causalitatem. Dicimus ergo cum Caietan. quòd Arist. substantias singulares appellat primas secundo modo, qui pertinet ad perfectionem; non verò primò, qui potius arguit imperfectionem.

Dubitabis secundò: circa secundam partem capitis: quomodo intelligatur discrimen ibi assignatum inter accidentia, & secundas substantias. ¶ Ratio dubitandi est: quia sicut de primis substantijs prędicantur secundæ, & earum definitiones: ita etiam prædicantur accidentia in concreto significata, & eorum definitiones: ergo sicut illæ prędicantur nomine, & definitione; ita etiam & ista.

5 Respondetur tamen cum B. Albert. Caietan. Soto, & alijs, quos refert, & sequitur Mas. in scholijs huius capitis, discrimen illud formaliter esse intelligendum, & consistere in hoc, quòd de primis substantijs prędicantur secundæ, & earum definitiones, formaliter quatenus definitiones. Quando enim dicitur: *Petrus est animal rationale*, ibi prædicatur de Petro definitio hominis, formaliter quatenus est definitio: quia prædicatur inquid: & ideo talis prędicatio reducitur ad secundum prædicabile. Quod non habent accidentia respectu primæ substantiæ: nam horum aliqua, nec nomine, nec ratione prædicantur, scilicet accidentia in abstracto: alia verò, scilicet concreta, nomine quidem, sed non definitione prædicantur: quia quamuis verè dicatur: *Petrus est albus*, & *Petrus est perspicuum disgregatiuum visus*; ibi tamen non prædicatur definitio albi, formaliter quatenus est definitio, sed vt accidens commune: & ideò prædicatio est quinti prædicabilis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

Sed instabis: quando accidens prædicatur de primis substantijs prædicatione quinti prædicabilis, prædicatur de illis vniuocè: ergo prædicatur nomine, & ratione; siquidem vniuoca, sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substantiæ est omnino eadem. Sed prędicari ratione est prędicari definitione: ergo, &c.

Respondetur tamen, per *rationem* in definitione vniuocorum, significari quemcumque conceptum obiectiuum simpliciter vnum, siue prędicetur essentialiter, siue accidentaliter, vt suo loco

explicuimus. In præsenti verò prædicari ratione, seu definitione sumitur ab Aristot. formaliter pro prædicatione essentiali, vt explicatum est. Et ita nihil sequitur contra nos.

6 Circa tertiam partē capitis *prima proprietas* satis constat ex dictis cap. 2. antepraedicamentorum. Pro *secunda* verò solum est aduertendum, ibi prædicari vniuocè, idem esse, quod prædicari nomine, & ratione quidditatiua, seu essentialiter: sic enim est proprietas substantiæ. *Tertia* autem difficilis est sensus: & ideò eam diuersimode explicant Auctores, vt refert Mas. hîc. Vera tamen interpretatio est, quam ex D. Thom. tradidimus supra disput. 5. num. 14. quod scilicet prima substantia dicitur significare hoc aliquid: quia semper in prædicatione habet locum subiecti, seu substantiæ; secundæ verò dicuntur significare quale quid: quia respectu primarum habent locum prædicati, quod generali quadam ratione dicitur qualitas, & forma subiecti: quia quodammodo adiacet illi. Hunc autem esse sensum Aristot. patet ex textu, vbi reddens rationem huius differentiæ ait: *Neque enim res vna subiecta est, vt in prima substantia; sed de multis homo, animálque dicuntur, &c.* & posteà subdit, quòd secundæ substantiæ non significant qualitatem, sed quasi designant, & adsignificant. ¶ De alijs proprietatibus, quia indigent maiori explicatione, agemus disput. sequenti.

7 DVBITATVR vltimò: quare de substantia egerit Aristot. ante alia omnia prædicamenta. Non mouemus hoc dubium: quia dubitare liceat substantiam esse priorem accidentibus, & priori loco de illa disputandum; sed vt hac occasione explicemus, quæ sint huius causæ, & quibus modis substantia sit prior accidentibus: res scitu valdè digna, quam definit Aristot. 7. Metaphysic. cap. 1. dicens: *Substantia omnium primum est, ratione, & notitia, & tempore. Aliorum nullum est separabile; hæc autem sola. Et ratione hoc primum: necesse est enim in vniuscuiusque ratione substantiæ rationem esse. Et scire tunc singula maximè putamus; quandò, quid est homo cognoscimus, magis, quàm aut quale, aut quantum, &c* Vbi tribus modis docet Arist. substantiam esse priorem accidentibus, scilicet *definitione, cognitione, & tempore*; singuláque probat: quæ in præsenti oportet explicari.

Et quidem horum primum satis constat ex ijs, quæ diximus supra disput. 5. numer. 21. explicantes aliqua ex his verbis Aristot. Si enim in definitione cuiuscumque accidentis ponitur substantia; in definitione verò substantiæ non ponitur accidens: manifestum est definitionem substantiæ esse priorem definitionibus accidētium. Neque in hoc est amplius immorandum.

8 Quantum ad secundum verò, in quo est maior difficultas, Herb. Iandunus, & alij, quos refert Mas. hîc. sect. 1. qu. 3. voluerunt substantiam dici priorem notitia, & cognitione, per quandam tantum dignitatem, & excellentiam: quia scilicet est ens nobilius accidentibus: non verò quia secundum originem cognitio substantiæ præcedat cognitionem illorum. Potéstque probari.

Primò: quia substantia medijs qualitatibus sensibilibus intrat ad intellectum: ergo accidentia priùs cognoscuntur, quàm substantia. ¶ Secundò: quia ex cognitione accidentium, & proprietatum deuenimus in cognitionem substantiæ: ergo hæc posterius cognoscitur, quàm illa. ¶ Tertiò: quia quæ sunt minùs entia, priùs cognoscuntur, vt videtur sentire Aristot. 7. Metaph. cap. 4. vbi docet substantias materiales, quæ sunt minus entia,

prius cognosci, quàm immateriales, quæ sunt magis entia: sed accidentia sunt minus entia, quàm substantia: ergo, &c.

Pro solutione notandum est duplicem esse cognitionem, scilicet sensus, & intellectus. Et hæc rursus est duplex: alia confusa, & alia distincta. Confusam in præsenti appellamus eam, qua cognoscitur res imperfectè, & secundum gradus generales tantùm, perinde ac quando à longè videmus aliquid, de quo tunc solùm apprehendimus esse substantiam, vel corpus; non tamen discernimus, an sit animal, vel homo, &c. Distincta verò est, qua rem apprehendimus perfectè, & secundum gradus, tam communes, quàm proprios; non secus ac quando res de propinquo videmus.

9 Dicendum est ergo, quòd quamuis cognitione sensus priùs accidentia cognoscantur, quàm substantia; cognitione tamen intellectus priùs cognoscitur substantia, quàm accidentia. Cum hac tamen proportione, quòd cognitio confusa substantiæ prior est cognitione confusa accidentium; & similiter cognitio distincta substantiæ, prior est cognitione distincta accidentium: at cognitio confusa accidentium præcedit cognitionem distinctam substantiæ. Sic docent communiter Doctores, de quo videri possunt Zanardus 7. Metaphysicæ quæst. 5. Soncin. ibidem qu. 13. Aquarius q. 4. Iabel. q. 3. & Mas. vbi suprà.

Probatur breuiter: nam in primis, quod cognitione sensus priùs cognoscantur accidentia, euidens est: & id, conuincit primum argumentum in contrarium adductum. Quod verò cognitione intellectus prius substantia cognoscatur cum proportione explicata, patet. Nam accidentia sunt entia secundum quid, respiciuntque substantiam, vt propriam mensuram, à qua sicut participant esse, ita & cognosci, vt argumentatur D. Thom. explicans verba adducta Aristot. ergo quælibet cognitio accidentium præsupponit cognitionem saltem confusam substantiæ.

Specialiter autem de cognitione distincta probatur: quia accidentia definiuntur per substantiam: ergo cognitio distincta eorum supponit cognitionem distinctam substantiæ. Patet consequentia: quia cognitio distincta definiti pendet ex cognitione distincta partium definitionis.

Denique quòd aliqualis cognitio accidentium præsupponatur ad cognitionem distinctam substantiæ, probat secundum argumentum in contrarium adductum, & docet Aristot. 1. de Anima cap. 1. Satisque ex se patet: nam ex proprietatibus, operationibus, & accidentibus, quæ nobis viciniora sunt, inuestigamus latétes substantiarum essentias: ergo, &c. Per quod patet ad primum, & secundum argumentum.

10 Ad tertium verò negatur maior. Neque illa potest colligi ex Arist. Ipse enim solum ait substantias materiales, quæ sunt minùs entia, priùs cognosci: vbi ly, *quæ sunt minùs entia*, est copula implicationis, quæ nihil refundit in principalem propositionem. Non verò inquit per causalem, *quia sunt minùs entia, &c.* Quod tamen necessarium erat, vt teneret argumentum.

Tandem quantum ad tertium, quomodo scilicet substantia sit prior tempore accidentibus, plures non parùm laborant in eius explicatione. Quorum varios modos dicendi referunt, & impugnat Zanardus, vbi suprà, & Mas. quæst. 2. ¶ Illis tamen omissis, vera expositio Aristot. est, quàm ibidem lect. 1. adducit D. Thom. quòd scilicet, quia in tota latitudine substantiarum, datur

aliqua substantia absque vllis accidentibus, scilicet Deus; at verò in tota latitudine accidentium, non datur aliquod accidens absque substantia: ideò merito substantia dicitur prior accidentibus *tempore*, id est, *duratione*: quia in rei veritate substantia aliqua præcessit existentiam omnium accidẽtium prioritate durationis. Et hoc est, quod loco adducto significauit Aristot. dicens: *Aliorum enim nullum est separabile, hac autem sola.*

DISPVTATIO XII.

De prædicamento substantiæ.

PRÆCIPVA Cura Arist. in hoc cap. est explicare, quid sint prima, & secunda substantia: hæ enim sunt, quæ in hoc prædicamento tanquam inferiora, & superiora disponuntur: quod solùm pertinet ad Logicum. Et ideò hìc nullas mouet quæstiones ex his, quas de substantia tractat 5. Metaph. Quem nos etiam imitantes in præsenti ea tantùm examinabimus, quæ sunt Dialectici instituti, commodiori loco relinquentes plura alia, quæ de substantia, subsistentia, & existentia disputant Metaphysici, & ab aliquibus hìc non necessariò, imò, & intempestiuè admiscentur.

QVÆSTIO PRIMA.

QVÆ NAM SIT PROPRIA, ET FORMALIS RATIO constitutiua huius prædicamenti.

1 AB Etymologia incipiendo, nomen substantiæ, vt notat D. Isidorus lib. 2. Originum c.27. & lib. 1. Similitudinum cap. 4. impositum est huic prædicamento ex duplici eius proprietate, scilicet subsistendi in se, & substandi alijs. Differunt autem *subsistere*, & *substare*, quod subsistere est perfectè in se esse independenter à quolibet alio, vt à sustentante; substare verò est tanquam fundamentum, & fulcimentum subesse. Ex quibus, licet subsistere prius sit, quàm substare, sicut prior est res in se, quàm in ordine ad alias: quia tamen, hoc nobis notius est, ideò frequentiùs substantiam à substando deriuamus. Et ideò huius tantum etymologiæ meminit Aristot. in hoc cap. & 5. Metaphys. cap. 8.

Hinc iam desumuntur tres substantiæ acceptiones, omissis alijs. Quia enim quælibet essentia etiam accidentium quodammodo substat suis passionibus: ideo nomen substantiæ lata quadam significatione *primò* sumitur pro essentia, vt ex Aristot. vidimus cap. 1. huius libri num. 6.

Quia tamen accidentia simpliciter non substant alijs, sed tantùm secundum quid, & vt *quo*, vt infra explicabimus: ideò nomen substantiæ *secundò*,

& magis propriè sumitur, vt distinguitur contra accidens, & comprehendit, quidquid non est in alio tanquam in subiecto. Quo sensu materiam, & formam, & modos etiam substantiales substantias appellamus.

Sed quia neque etiam substantiæ incompletæ (excepta anima rationali, cui iuxta probabilissimam sententiam peculiare est habere propriam subsistentiam, vt videbimus lib. 1. Physicorum) & multo minus modi substantiales propriè, & per se substant accidentibus: ideò *tertia*, & proprissima acceptione sumitur substantia pro ea, quæ ponitur in recta linea huius prædicamenti, nempè pro substantia creata completa, quæ propriè, & simpliciter substat accidentibus, vtpotè quæ in se, & per se subsistit independenter à quocumque alio, non solum vt à subiecto, sed etiam vt à comparte, seu concausa suæ subsistentiæ. Et de hac inquirimus per quid constituatur in sua propria, & essentiali ratione.

12 Prima sententia docet hoc prędicamentum formaliter non constitui per aliquid positiuum, sed per negationem essendi in alio; & hanc tantum significare, ly *per se*, quod solet poni in definitione substantiæ. Pro hac citatur Porph. in interrogationibus, eamque defendit Soncin. 5. Metaph. q. 14.

Cuius fundamentum est: quia supra ens addit substantia aliquid, per quod constituitur in sua propria ratione: sed non addit aliquid positiuum: ergo solùm addit negationem, quæ sit constitutiua eius. Maior, & consequētia constant. Minor autem probatur: quia illud positiuum non est quid rationis, vt patet; cum nequeat per aliquid rationis constitui prędicamentum reale: neque etiam potest esse quid reale: tum quia in quolibet reali clauditur essentialiter ens; ac proinde non potest esse illi superadditum: tum consequenter quia in definitione substantiæ committeretur nugatio; siquidem bis repeteretur ens, si ly *per se*, positum pro differentia esset quid positiuum includens ipsum ens. Restat ergo substantiam nihil positiuum addere supra ens, sed solam negationem.

13 Secunda sententia asserit substantiam constitui in sua propria, & essentiali ratione per hoc, quod est subjici, seu substare accidentibus. Sic docent Boëcius, & alij, quos refert noster Didacus à Iesu disp. 12. quęst. 1. ¶ Potestque probari ex ipsa etymologia supra explicata. Nam vt inquit Isidorus, ibidem adductus: *substantia est, quæ propriè substare dicitur*: ergo essentialis eius ratio erit subjici, vel substare accidentibus ¶ Confirmatur: quia inde Arist. in hoc cap. probat primas substantias esse magis substantias, quàm secundas: quia magis substant, & pluribus subjiciuntur, vt vidimus in textu. Ergo ipsa ratio substantiæ consistit in hoc, quod est subjici, vel substare accidentibus.

14 Prima conclusio. Substantia non constituitur in sua propria, & essentiali ratione per negationem essendi in alio: neque similiter per hoc, quod est subjici, aut substare accidentibus. Hęc est communis consensus Dialecticorum: pro qua videri potest inter alios Mas. hic sect. 2. q. 5.

Prior pars probatur primò: quia nullum ens reale positiuum potest constitui in sua essentia per solam negationem, aliàs pura negatio esset natura aliqua positiua, quod est absurdum: sed substantia est ens reale positiuum, & inter omnia alia perfectissimum: ergo non potest in sua essentia constitui per solam negationem.

Secundò: quia in qualibet re essentia debet esse omnium primum, à quo

oriantur cætera, quæ cum illa habent connexionem: sed negatio essendi in alio non potest esse primum, quod inuenitur in substantia, & generaliter nulla negatio potest esse primum, quod inuenitur in re: ergo, &c. Probatur minor: quia quęcumque negatio innititur alicui affirmationi, & causatur ab ea, vt patet inductione. Ideò enim homo non est lapis: quia est rationalis, ideò equus non est rationalis: quia est hinnibilis, & sic de alijs. Ergo ideo substantia non est in alio tanquam in subiecto: quia essentialiter petit in se, & per se esse: ac proinde hoc præcedit talem negationem.

Per quod etiam probatur posterior pars conclusionis. Subjici enim, seu substare accidentibus non est primum, quod inuenitur in substantia: tùm quia prius est rem in se, & per se esse, quàm quod alijs fundamentum, aut fulcimentum præstet, eaque sustentet: tùm etiam quia non ideo substantia in se, & per se existit: quia substat accidentibus; sed econtrà ideò substat illis: quia est res in se, & per se consistens: ergo subjici, aut substare accidentibus non potest esse ratio essentialis substantiæ, sed proprietas ab illa dimanans.

Confirmatur: quia substantia non definitur essentialiter per habitudinem ad accidentia: ergo subjici, seu substare illis non potest esse cōstitutiuum essentiale ipsius. Consequentia patet: quia subjici, seu substare intrinsecè dicit ordinem ad accidentia, vt de se constat. Antecedens verò probatur: tū ex Arist. 7. Metaph. c. 1. asserente substantiam esse priorem definitione accidentibus: tum etiam quia iam substantia haberet definitionem incompletam, seu ex additione, sicut accidentia: quod suprà num. 7. vidimus esse falsum.

15 Secunda conclusio. Propria, & essentialis ratio huius prædicamenti sufficienter explicatur per *esse per se*, seu *per se stare*, si intelligatur simpliciter, & secundum aptitudinem, ad eum modum quo suprà cap. 2. huius lib. num. 5. diximus propriam rationem accidentis sufficienter explicari per *esse in alio*, sumptum simpliciter, & secundum aptitudinem. Hæc etiam est communis inter Dialecticos. Sumiturque ex libro de causis, vbi definitur hoc prędicamentum sic: *Substantia est quæ per se stat*; vel vt definit Damasc. c. 23. suæ Logicæ: *Substantia est res per se existens, non indigens altero ad consistentiam.* Quam etiam definitionem admittit D. Tho. opusc. 42. cap. 10. & explicatiùs tradit 4. dist. 12. q. 1. ar. 1. quæst. 1. ad 2. dicens definitionem, vel quasi definitionem substantiæ esse, quòd sit *res, cui debetur esse per se*, sicut definitio accidentis est, *res, cui debetur esse in alio*. De quo videri potest Mas. vbi suprà.

Explicatur, & probatur breuiter conclusio: quia ly *per se* potest sumi tripliciter. *Primò*, vt distinguitur contra per accidens, & significat id, quod verè habet vnicam essentiam: hoc autem modo commune est omnibus prædicamentis, vt patet; ac proinde non potest esse constitutiuum substantiæ. *Secundò*, vt distinguitur contra *per aliud*, & valet idem, quod ens à se: & hoc modo nulli creaturæ conuenit, sed soli Deo; qui cum sit primum ens, à se ipso, & non ab alio habet suum esse: & consequenter neque hoc etiam modo potest esse constitutiuum huius prędicamenti, vt de se constat. *Tertiò*, tandem sumitur esse per se, vt distinguitur ab *esse in alio*, quod est proprium accidentium, vt scilicet significat id, quod ex natura sua postulat per se stare independenter à quocumque subiecto sustentante. Quo modo esse per se, & esse in alio sunt quidam modi generales oppositi; determinantes ens ad substantiam, & accidens

accidens. Ergo sicut propria ratio, & essentia accidentis est esse in alio secundùm aptitudinem, seu inclinatio ad inhærendum: sic propria ratio, & essentia substantiæ creatæ erit ista aptitudinalis perseitas, seu esse rem, cui debetur per se existere independenter ab alio. Quod simpliciter intellectum satis cōstat conuenire substantiæ completæ, quę per se pertinet ad hoc prędicamentum: alia enim, quæ ad ipsum reducuntur, scilicet partes, & modi, seu termini substantiales, licet non dependeant ab alio tanquam à subiecto; dependent tamen tanquam à comparte, seu concausa suæ subsistentiæ, vel tanquam ab essentia, quam modificant, aut terminant: & ita simpliciter loquendo non stant per se, neque sunt res, quibus debeatur per se existere. Ex quo tandē fit, definitiones adductas sufficienter explicare naturam huius prædicamenti.

16 Ad fundamentum primæ sententiæ neganda est minor. Ad cuius probationem fatemur propriam rationem, quam exprimit substantia, esse quid positiuum. Ad huius autē primam impugnationem resp. quòd cum prędicamenta sint conceptus omninò simplices, vt explicuimus disp. pręced. nu. 56. substantia non dicitur addere supra ens aliquid positiuum, quia ibi dentur duo conceptus; quorum vnus addatur alteri: sed quia exprimit proprium cōceptum, qui nomine entis non exprimitur, vt ibidem explicuimus. ¶ Per quod patet ad secundā: propterea enim prędicamenta non possunt verè definiri, quia ens non potest poni in definitionibus, vt ex Arist. vidimus suprà, disp. 5. n. 42. & disp. 11. nu. 51. & ideò suprà adductæ non sunt definitiones, sed quasi definitiones, vt inquit D. Thom. citato loco sententiarum.

17 Ad fundamentum secundæ sententiæ resp. argumentū ab etymologia sumptum non esse efficax, vt sumitur ex D. Tho. 2. 2. q. 92. art. 2. ad 2. sæpè enim res, à qua nomen imponitur, & res, ad quam significandam imponitur, valde diuersæ sunt, vt patet in lapide, & alijs multis. Pręterquā quòd etiam nomen substantiæ deriuatur à per se stādo, seu per se subsistendo, vt ex Isidoro vidimus in principio quæstionis.

Ad confirmationem respondetur, argumentum Aristotelis esse à posteriori, procedens ex reali proprietate substandi ad ipsam essentiam substantiæ: & ita nihil sequitur contra nos.

QVÆSTIO II.

IVXTA QVAM RATIONEM substantia diuidatur in primam, & secundam, & qualis sit hæc diuisio.

18 CVm prima, & secunda substantia, de quibus nunc agimus, sint substantiæ completæ, vtpotè in recta linea huius prædicamenti collocatæ: planum fit diuisum huius diuisionis non esse substantiam in prima, aut secunda acceptione quæstione præcedenti explicatis, aliàs diuisio non esset adæquata; sed substantiam directè ponibilem in prędicamento, seu completam. Quod satis explicuit Arist. in hoc cap. dum excludit differentias à ratione primæ, & secundæ substantiæ. Quia tamen in substantia completa, tria adhuc considerare possumus iuxta supra dicta, scilicet essentiam ipsam, seu conceptum quidditatiuum substantiæ, realem eius proprietatem subsistendi, vel substandi accidentibus, & secundam intentionem, à qua substantia denominatur subiectum prædicationis: ideò difficultas est inter Doctores, secundum quam harum rationum diui-

datur substantia in primam, & secundam: inde enim pendet qualis sit dicta diuisio.

Prima sententia asserit diuisum huius diuisionis esse substantiam, ratione secundæ intentionis, ita vt sensus sit: substantia secundum quòd est subiectum prędicationis, alia est vniuersalis, alia particularis: & consequenter diuisionem esse vniuocam. Sic docet Tartaretus, vt referunt Conimbricenses hîc q. 2. ¶ Hæc tamen opinio omninò videtur aliena à mente Aristotelis, qui in præsenti disputat de substantia, secundum quod ponitur in prędicamento: in quo non collocatur ratione alicuius intentionis, sed ratione suæ entitatis realis, vt per se constat. Propter quod etiam liber hic pertinet ad obiectum materiale Logicæ, vt disput. 1. explicuimus.

19 Secunda sententia docet diuisum huius diuisionis esse substantiam ratione realis proprietatis subsistendi, vel substàndi accidentibus, ita vt diuisio reddat hunc sensum: substantia, qua ratione substat accidentibus, alia primò substat, scilicet particularis; alia secundò substat: scilicet vniuersalis: & consequenter diuisionem esse analogam. Sic tenent ex Thomistis Iabel. 5. Metaph. quęst. 7. Caiet. & Mas. hîc: & ex alijs Suarez disput. 33. Metaph. sect. 2. Tolet. & Rub. in hoc cap. & Conimb. vbi suprà.

Tertia tandem sententia (omissis alijs) docet diuisam esse substantiam secundùm suam essentiam, & conceptum quidditatiuum; diuidique in duos modos subsistendi, scilicet particulariter, & vniuersaliter: ex quibus alter est modus realis, quem suppositum addit supra naturam: alter verò est modus, & accidens rationis, à quo natura constituitur in esse vniuersalis. Et consequenter inquit hæc sententia diuisionem esse subiecti in accidentia: quamuis quodammodo etiam sit analoga, cum vnum membrum diuidens sit quid reale, & aliud rationis. Pro hac citantur Mercatus, & alij antiqui: eamque defendunt Sanchez lib. 5. Logicæ, q. 4. Gall. controu. 23. & latè Arauxo 5. Metaph. q. 2. art. 1. & 2. à quibus non dissentiunt Caiet. & Mas. vbi suprà: hîc enim expresè fatetur se amplecti sententiam istam sic explicatam; ille verò expresè affirmat hîc diuidi essentiam substantiæ per diuersos modos subsistendi. De quo etiam videri poteſt Zanar. 5. Metaph. q. 14.

20 Prima conclusio. Secunda sententia valde probabilis est: & licet iuxta eam non diuidatur substantia secundùm suam essentialem rationem; videtur tamen satis ad mentem Arist. Hæc conclusio colligitur, ex toto hoc cap. vbi sæpè comparat Philosophus primā, & secundam substantiam in ratione substandi: ergo ibi loquitur de substantia sub tali ratione. Quo semel admisso, rectè asseritur diuisionem verè, & propriè esse analogam: ac proinde nihil falsum continet hæc sententia, sed potest optimè sustineri.

21 Secunda conclusio. Tertia etiam sententia optimè explicat diuisionem substantiæ in primam, & secundam: & ita diuisio simpliciter est subiecti in accidentia, & secundum quid analogi in analogata. Hæc est proculdubio mens D. Thom. vt expendunt rectè Sanch. & Gall. citati. Nam q. 9. de potentia art. 2. ad 6. sic inquit: *Cùm diuiditur substantia in primam, & secundam, non est diuisio generis in species: sed est diuisio generis secundùm diuersos modos essendi. Nam secunda substantia significat naturam generis secundum se absolutam; prima verò significat eam, vt indiuidualiter subsistentem. Vnde magis est diuisio analogi, quàm generis.* Quibus verbis, vt

notat bene Sanchez, non dixit D.Tho. absolutè diuisionem esse analogam; siquidem præmiserat in ea diuidi genus in diuersos modos, qui modus diuisionis necessariò pertinet ad diuisionem subiecti in accidentia: sed dixit magis esse analogi, quàm generis: quia magis accedit ad diuisionem analogam, quàm ad vniuocam: & ideò diximus secundum quid esse analogam. Videatur Angelicus Doctor 1. parte q. 29. art. 1. ad 2. & ibidem Caiet.

Probatur breuiter conclusio: quia diuisum in hac diuisione est id, quod per se pertinet ad prædicamentum substantiæ, & collocatur in eius recta linea: sed hoc est ipsa essentia substantiæ, & non proprietas eius: ergo meliùs explicatur hæc diuisio in tertia sententia, quàm in alijs. Iam verò si diuisum est ipsa essentia substantiæ, manifestum fit, diuisionem simpliciter esse subiecti in accidentia. Nam id, quod prima substantia addit supra substantiam, est modus quidam realis particulariter subsistendi: & id, quod addit secunda substantia supra substantiam, est modus vniuersaliter subsistendi in intellectu: sed isti habent rationem accidentium, respectu substantiæ: ergo quando substantia diuiditur in illos, diuiditur subiectum in accidentia. Est autem inter ipsa membra diuidentia subordinatio, & dependentia; cum alterum sit ens reale, & alterum rationis: ergo eadem diuisio quodammodo etiam est analoga. Videantur Sanch. & Arauxo vbi suprà.

21 Contra hanc tamen diuisionem quocumque modo explicetur, potest objici. Primò: quia membra diuidentia cuiuscumque diuisionis debent esse opposita, neque se mutuò includere: sed prima, & secunda substantia non opponuntur, imò vna includitur in alia, & prædicatur de illa: ergo hæc est mala diuisio. Probatur minor: quia homo, aut animal, quæ sunt secundæ substantiæ, verè prædicantur de Petro; qui est prima substantia.

Secundò: quia diuisum huius diuisionis, quocumque modo explicetur, coincidit cum vno membro diuidenti: ergo est mala. Probatur antecedens: quia siue hîc diuidatur substantia secundùm suam essentiam, siue secundùm rationem substandi; diuisum debet esse substantia vt sic, & communiter considerata: ergo est substantia communis; ergo substantia secunda.

Ad primum respondetur secũdam substantiam formaliter sumptam, vt est membrum diuidens in hac diuisione, non includi, neque prædicari de prima: hæc enim est formaliter falsa, *substantia prima, est substantia secunda:* & ita membra diuidentia verè sunt opposita. Ad probationem autem minoris respondetur solùm conuincere, rem illam, quæ materialiter denominatur secunda substantia, prædicari de prima. Quod quidem verum est, quia talis res est ipsa natura substantiæ secundùm se, vt præuenit modos primæ, vel secundæ substantiæ. Sic autem non est membrum diuidens, sed potiùs diuisum. Vnde non sequitur vnum membrum diuidens, formaliter, vt tale, prædicari de alio.

22 Per quod patet ad secundum. Respondetur enim diuisum esse substantiam consideratam secundùm se, & secundùm sua essentialia tantùm, seu vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi. Quo modo neque est indiuiduum, neque genus, aut species: & consequenter neque prima, aut secunda substantia.

Sed instabis: quia adhuc substantia prout sic, & vt præuenit tales modos, verè est communis: & D. Thomas in verbis adductis asseruit esse diuisionem

generis in diuersos modos essendi: ergo diuisum verè est substantia vniuersalis, & per consequens substantia secunda.

Respondetur, quod quia ipsa natura substantiæ secundùm sua essentialia considerata habet vnitatem formalem, quæ de se non est propria huius, vel illius indiuidui, ideò dicitur communis, seu vniuersalis negatiuè tantùm, vt explicuimus suprà disp. 3. num. 26. & quia hoc est fundamentum vnitatis genericæ: ideò appellatur à D. Thom. diuisio generis in diuersos modos. Esse tamen sic communem non sufficit ad veram, & formalem vniuersalitatem, vt vidimus ibidem nu. 46. & consequenter neque ad rationem secundæ substantię: ac proindè diuisum non coincidit cum vno membro diuidenti.

QVÆSTIO III.

An definitiones primæ, & secundæ substantiæ sint rectè assignatæ.

24 Definitionem primæ substantię, quam hîc tradit Aristot. scilicet, *Quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est*; non esse exactam, his argumentis suadetur. ¶ *Primò*: quia definitio, quæ datur per negationem, est vitiosa: sed hæc datur per negationem, imò per duas negationes: ergo est vitiosa. ¶ *Secundò*: quia substantia considerata secundùm se, & vt præuenit modos indiuidualiter, vel vniuersaliter essendi, neque est in subiecto, neque dicitur de subiecto: & tamen prout sic non est prima substantia, vt dictũ est: ergo definitio conuenit alijs à definito. ¶ *Tertiò*: quia substantia prima est substantia singularis: sed singularia non definiuntur, ex Arist. 7. Metaph. cap. 5. ergo, &c. ¶ *Quartò*: quia substantia prima prædicatur de hac, & illa prima substantia: ergo falsò dicitur primam substantiam non dici de subiecto.

Similiter definitionem secundæ substantiæ, quam in eodem cap. tradit Aristot. scilicet, *Substantiæ secundæ sunt genera, & species, in quibus insunt primæ*, non esse bonam probatur his argumẽtis. ¶ *Primò*: quia de ratione secundæ substantiæ non est, quòd sit genus, vel species; sed tantum quòd sit vniuersalis: ergo malè definitur ab Arist. quòd sunt genera, & species, &c. Probatur antecedens: quia substantiam esse genus, aut speciem est esse talem, vel talem secundam substantiam: ergo id, non est de ratione secundæ substantiæ, vt abstrahit ab omnibus secundis substantijs, quo modo hîc definitur. ¶ *Secundò*: quia secundæ substantiæ prædicantur de primis: ergo insunt in illis: ergo falsum est dicere, quòd in secundis substantijs insunt primæ.

25 Nihilominùs definitiones istas nõ esse vitiosas probat auctoritas Arist. & concors consensus Dialecticorum illas admittentiũ. Quod genus argumẽti est adeò sufficiens in proposito, vt nullũ disciplinatum ingenium possit eas non admittere: & ideò solum indigent explicatione. Pro qua meminisse oportet, quæ sup. disput. 5. n. 44. diximus circa definitiones accidentium, & earũ definita, quando definiuntur in concreto: vbi ostendimus rem definitã esse ipsum accidens, licet ex modo significandi fiat suppositio pro subiecto; ac proinde accidenti conuenire definitionem tãtum, *vt quo*, vt ibidem explicuimus. Ad hunc ergo modum intelligenda est definitio primæ substantiæ, vt benè notat Caiet. hîc. Cum enim prima substantia pro

materiali dicat ipsam essentiam substantiæ, & pro formali modum quemdam realem particulariter subsistendi, vel substandi accidentibus: indè fit, vt definitio conueniat vt *quo* illi modo reali: simulque explicetur talem definitionem exerceri in ipsa substantia, quæ habet rationem subiecti respectu talis modi. Et ita sensus planus definitionis est, quod ille modus realis particulariter subsistendi est ratio, quare substantia prima, neque sit in subiecto, per quod distinguitur ab accidentibus, neque dicatur de subiecto, per quod distinguitur à secundis substantijs.

Simili modo debet etiam explicari definitio secundæ substantiæ. Nam modus ille vniuersaliter essendi, seu secunda intentio, à qua substantia constituitur in esse secundæ, seu vniuersalis, est ratio, quare in secundis substantijs insint primæ, id est, contineantur potentialiter in eis tanquam partes subiectiuæ earum. Primæ enim substantiæ continentur in secundis, vt inferiora essentialia in superioribus: quam potentialem continentiam habet ipsa à secunda intentione vniuersalis, non cuiuscumque sed generis, vel speciei: hæc enim tantum possunt esse superiora essentialia respectu primarum substantiarum. Et ideò rectè Aristot. definiens secundas substantias dixit esse genera, & species, in quibus insunt primæ: vbi tandem aduertendum est, quod cum prima, & secunda substantia sint termini complexi: ipsæ potius sunt definitiones: & ideò adductæ ab Arist. seruare non possunt rigorem definitionum, sed tantum sunt explicationes quædam, seu circumlocutiones primæ, & secundæ substantiæ. Quas si breuiùs velis explicare: *Prima substantia est substantia singularis: & Secunda substantia est substantia vniuersalis.*

26 Ad argumenta respondetur. Ad primum plures adhibet solutiones Masi. hîc sect. 2. qu. 2. quæ ibi videri possunt. Respond. tamen primò, quod quando definitio est descriptiua, vel non est propria definitio; non est vitium ponere pro differentia aliquas negationes, præcipuè quando iam explicatum est illud positiuum, cuius sunt negationes, vt contingit in præsenti: iam enim Arist. cap. 2. explicuerat, quid sint esse in subiecto, & dici de subiecto.

Vel secundò, vt meliùs respond. illa verba: *Neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur*, quæ ponuntur loco differentiæ, non esse explicanda merè negatiuè, sed quasi contrariè, itavt sensus sit: prima substantia est id, cui positiuè repugnat esse in subiecto, vel dici de subiecto. Vt à simili contingit, quando Philosophi definiunt violentum esse, quod fit à principio intrinseco, passio non conferente vim: vbi ly, *non conferente vim*, non intelligitur negatiuè, sed contrariè, id est, resistente.

Ad secundum respond. quod substantiæ secundum se consideratæ, & vt preuenit singularitatem, vel vniuersalitatem, neque conuenit, neque repugnat esse, aut dici de subiecto, sed merè negatiuè se habet. Ad rationem verò primæ substantiæ necessarium est, quod positiuè repugnet illi: & hoc significatur in eius definitione, vt explicatum est.

Ad tertium respond. singularia determinata, vt Petrum, vel Paulum non posse definiri; singularia verò indeterminata, vt indiuiduum vagum, personam, & alia huiusmodi, posse definiri, eo quod important modum particulariter existendi absque determinatione, & cum quadam communitate: & huiusmodi est prima substantia. Videantur, quæ diximus supra disput. 4. nu. 51. & disp. 6. nu. 54.

Ad quartum resp. quod licet prima

substantia significet modum subsistendi communem; supponit tamen pro Petro, vel Paulo verbi gratia in quibus exercetur definitio: & de his debet verificari, quod non dicuntur de subiecto. Quod solet aliis terminis explicari, dicendo primam substantiam in actu exercito non dici de aliquo; non verò primam substantiam in actu signato. Videantur, quæ circa definitionem indiuidui diximus disp. 6. citata nu. 51.

27 Ad primum contra secundam definitionem respondetur, quòd licet de ratione secundæ substantiæ vt sic, non sit esse determinatè genus, vel determinatè speciem; tamen neque etiam est esse quodcumque vniuersale; sed illud, quòd potest esse superius essentiale respectu primæ substantiæ. Et hoc necessariò est genus, vel species: quia in his solum possunt essentialiter contineri primæ substantiæ. Et ideò sic definiuit Arist. secundas.

Ad secundum respondetur, quòd secundæ substantiæ insunt actu in primis: quia sunt de earum essentia; econtrà verò primæ insunt in potentia in secundis: quia sunt partes subiectiuæ earum. Et hoc secundum significatur in definitione: dicendo enim quòd primæ substantiæ continentur in genere: euidens est sermonem esse de continentia potentiali.

QVÆSTIO IV.

QVÆNAM SVBSTANTIÆ in hoc prædicamento collocentur.

28 Omnia, quæ in hac materia solent disputari, magna ex parte constant ex dictis supra disput. 5. neque de eis est ferè iam disceptatio inter Doctores: & ideò illa breuiter perstringemus in hac quæstione. In primis autem certum est omnes substantias completas, corporeas, & corruptibiles, vt sunt elementa, mixta inanimata, plantæ, & animalia, per se collocari in hoc prędicamento: neque de his dubitauit aliquis, quem viderimus. Cernitur siquidem in eis sufficiens fundamentum ad formandos gradus genericos, & differentiales: cum sint compositæ ex materia, & forma: & ideo non est cur à prędicamento reijciantur. Quare solùm potest moueri difficultas de corporibus cœlestibus, de Angelis, de Deo Opt. Max. & de Christo Domino. De quibus eodem ordine per singula breuiter discurremus.

¶ Et in primis de corporibus cœlestibus id receptissimum est: (quidquid dicant Auerr. Nip. & Gandauo explicantes quædam verba Aristot. 10. Metaph. cap. vlt. Ratio est clara: quia, vt in Philosophia ostendemus, etiam corpora cœlestia verè sunt composita ex materia, & forma: ergo ibi etiam est sufficiens fundamentum, vnde intellectus desumat genus, & differētiā. Quod enim illa sint incorruptibilia, aut quod materia eorum sit alterius rationis à materia sublunarium, solùm probat ipsa naturaliter non conuenire in aliqua vna entitate reali, seu quod corruptibile, & incorruptibile differunt genere physico, quod tantum intendit Aristot. loco citato; vt vidimus supra disput. 11. num. 11. Hoc autem non obstat, quo minus logicè detur gradus præcisus, in quo vniuocè conueniant corpora cœlestia, & sublunaria: atque adeo quod in prędicamento per se, & propriè collocentur. De quo videri potest D. Thom. locis citatis.

29 Secundò de Angelis communis Philosophorum sententia tenet, verè esse in hoc prędicamento. Quamuis id negauerint prę̨ter Auerr. & alios adductos, Plotinus libr. 1. Encade 6. Alb. &

Æneid. in hoc cap. fortè ducti auctoritate Aristot. 9. Metaphys. text. 22. vbi eos appellat substantias simplices, & entia semper in actu. ¶ Sed fundamentum est nullius roboris, & ratio in contrarium manifesta. Quia quamuis Angeli non sint compositi ex materia, & forma, & per consequens physicè loquendo, sint formæ puræ, & substantiæ simplices; neque habeant potentiam contradictionis ad essendum, & non essendum, quod loco citato intendit Aristot. tamen metaphysicè loquendo, non sunt actus puri, sed realiter compositi ex essentia, & existentia: vt generaliter de omni creatura ostendemus lib. 1. Physic. Ergo intra eorum essentiam est potentialitas sufficiens ad fundandum gradum genericum, in quo cum alijs conueniat: & per consequens verè collocantur in hoc prædicamento. Videantur, quæ diximus suprà disp. 5. num. 73. & sequentibus.

30 ¶ Tertiò, de Deo Opt. Max. (quidquid dicant Nominales) constans est Philosophorum, & Theologorum sententia, non contineri in recta linea huius prædicamenti. Quod sancti Patres non obscurè docent: quorum plura loco adducunt noster Didacus hîc disput. 12. quæst. 2. & Naza. 1. part. qu. 3. art. 5. Probatque latè, & optimè D. Thom. ibid. & primo contra gentes cap. 24. & 25. Cùm enim in Deo nulla sit compositio ex actu, & potentia; sed sua essentia sit ipsum suum esse per se subsistens, & per consequens actus secundùm omnem considerationem simplicissimus, & purissimus; inde fit, vt in eo nihil sit, quod possit esse radix, aut fundamentum gradus potentialis, qualis est gradus genericus. Videantur quæ diximus disput. citata, & disput. 11. num. 15. vbi ostendimus nihil posse esse vniuocum Deo, & creaturis.

Per quod facilè excluditur Vazqu. 1. part. disp. 22. cap. 3. qui suscitans Nominalium sententiam, admittit in Deo compositionem ex genere, & differentia: impugnatque rationes, quibus D. Thom. qu. 3. citata probat Deum non contineri in aliquo prædicamento. Sed illum meritò reijciunt Theologi, etiã suæ societatis: ex quibus Molina ibidem art. 5. affirmat talem sententiam non rectè stare cum definitione Ecclesiæ cap. firmiter de summa Trinitate, & fide Catholica: vbi decernitur Deum esse omnino simplicem. De quo etiam videri possunt Suarez disput. 30. Metaph. sect. 4. & 1. part. lib. de essentia Dei, cap. 4. Valent. ibidem, quæst. 3. disput. 1. punct. 5. Rub. cap. de differentia quæst. 4. & Conimbr. hîc, qu. 1. art. 2. Ex Thomistis verò, impugnant rectè hanc sententiam Arauxo lib. 5. Metaph. quæst. 2. art. 3. Ioan. Goncalez 1. part. qu. 7. controuers. 15. Nauarrete controuers. 20. & latè Nazar. 5. citato controuers. 1. 2. 3. & 4.

31 ¶ Vtrum autem Deus reductiuè collocetur in hoc prædicamento, secundùm quod est principium efficiens omnium substantiarum, sicut collocantur materia, & forma, secundum quod sunt principia substantiarum materialium, difficultas esse potest, propter D. Thom. qui qu. 7. de potentia art. 3. ad 7. concedit Deum esse per reductionem in genere substantiæ vt principium eius; quemadmodum punctum, vt vnitas in genere quantitatis: cuius tamen contrarium expresè docet loco citato ex 1. part. art. 5.

Propter hæc duo loca, Capreol. in 1. dist. 8. qu. 2. & Sanch. lib. 5. qu. 13. fatentur D. Thom. mutasse sententiam; ea tamen rectè concordat Caiet. dicto art. 5. ex doctrina eiusdem Angelici Doctoris in primo dist. 8. qu. 4. art. 2. ad 3. dicens, quòd dupliciter potest aliquid esse in prædicamento reductiuè si-

eut principium. *Vno modo*, tanquam principium contentum ab ipso genere: & hoc modo negat D. Thom. posteriori loco Deum esse per reductionem in prædicamento substantiæ. *Alio modo*, vt principium continens ipsum genus: & sic concedit D. Thom. Deum esse reductiuè in genere: quia in hoc sensu quodammodo est in omnibus generibus; cum omnia contineat: licet per appropriationem quandam dicatur esse in prędicamento substantiæ: quia hæc propinquior est Deo, quam accidentia. De quo etiam videri possunt Nazarius vbi supra dub. 3. & Bergomensis in concordantijs D. Thom. dubio 464.

32 Cæterùm quamuis in re hæc ita sint: absolutè tamen negandum est Deum reductiuè collocari in prædicamento substantiæ: tum quia in communi modo loquendi, illa dicimus collocari in prędicamento, quæ continentur intra illud: tum etiam quia principium, de quo propriè dicitur reduci ad aliquod genus, non se extendit vltra illud: vt patet de puncto, & vnitate respectu quantitatis. At Deus est supereminens principium totius esse, & omnium prędicamentorum: & ideo standum est modo loquendi, & doctrinæ D. Thom. loco cit. ex 1. part.

33 ¶ Tandem de Christo Domino (quidquid dicant Scot. in 3. distinct. 7. quæst. 1. Basolis, & Durandus ibidem) asserendum est verè esse primam substantiam, continerique in prædicamento substantiæ, sicut continentur alia indiuidua naturæ humanæ. Sic docet expresè D. Thom. 3. part. quæst. 2. art. 3. ad 3. & art. 5. lib. 4. contra gentes cap. 37. & in tertio, distinct. 7. quæst. 1. art. 1. Quem sequuntur communiter Doctores.

Potestque probari ex cap. *Cum Christus, de hæreticis*, vbi Alex. III. definit Christum, secundùm quod est homo, esse aliquid, id est singulare quid. Cuius rationem reddit dicens: *Quia sicut Christus est verus Deus, ita est verus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens.* Vbi quamuis Vazq. 3. part. disp. 17. cap. 5. dicat solùm definiri, Christum esse aliquid, vt distinguitur contra nihil; non verò esse hoc aliquid de genere substantiæ: tamen in hoc posteriori sensu intellexerunt illa verba Glossa, & Panormitanus ibidem Diu. Thom. 3. part. qu. 2. art. 6. in argumento sed cóntra, D. Bonauentura in tertio distinct. 6. art. 1. quæst. 3. & Scot. ibidem quæst. vltima: Satisque patet ex illa causali, quam subdit Pontifex: vnde in hoc non est immorandum.

Ratione etiam perfacili, omissis alijs, probatur: quia res collocantur in prędicamento ratione essentiæ, seu naturæ: sed natura humana Christi Domini in toto rigore, & proprietate est eiusdem speciei cum nostra: ergo verè, & propriè collocatur in eodem prędicamento. Quia tamen naturæ substantiales non ponuntur in prędicamento significatæ in abstracto, sed in concreto, quomodo connotant suppositum, quod in Christo est ipsum suppositum verbi diuini: ideo hoc ponitur in prędicamento, non secundùm se, & absolutè; sed pręcisè quatenus sustentat humanitatem Christi Domini, vt expressè docet D. Thom. in 3. distinct. 6. qu. 1. artic. 1. quęstiuncula 1. ad 2. Videantur Bañez 1. part. quæst. 3. art. 3. & Araux. lib. 5. Metaph. quęst. 2. art. 4.

34 Neque valet vulgare argumentum: *Christus ponitur in prædicamento: Christus est Deus: ergo Deus ponitur in prædicamento.* Variatur enim appellatio: quia poni in prędicamento est secunda intentio appellans supra Christum ratione humanæ naturæ. Quando verò absolutè infertur: *Ergo Deus ponitur in prædicamento*, appellat supra Deū ratione

ratione Deitatis. Valet autem consequentia, si inferretur: *ergo Deus ponitur ratione humana natura.*

Dices: Christus non est creatura ex D.Thom.3.part. quæst.16. ergo non ponitur in prædicamento. Probatur consequentia: quia quidquid ponitur in prædicamento, debet esse aliquid creatum, vt patet ex dictis.

Respondetur tamen sufficere, vt aliquid ponatur in prædicamẽto, quòd sit quid creatum secundum illud, secundum quod formaliter constituitur in prædicamento. Et hoc inuenitur in Christo Domino: in quo natura humana aliquid creatum est, licet suppositum sit diuinum.

Sed instabis: quia hæc propositio, *Christus est creatura*, absolutè non admittitur: quia ponit in Christo imperfectionem: sed hæc etiam, *Christus ponitur in prædicamento*, ponit in illo imperfectionem: ergo absolutè non est admittenda.

Respondetur, quòd prima propositio ponit imperfectionem in supposito Christi Domini; secunda verò tantum ponit imperfectionem in natura humana eius: quia fieri, seu creari per se primò conuenit supposito, & quasi per accidens naturæ, seu essentiæ; siquidem hæc per se, neque fit, neque creatur, sed potiùs est æterna, vt explicuimus supra disp. 4. num. 5. At verò poni in prædicamento per se primò conuenit essentiæ; siquidem hæc est, quæ denominatur genus, vel species; & quasi per accidens supposito, à quo substentatur. Et ideo prima propositio absolutè negatur, & secunda conceditur: quia supposito Christi repugnat imperfectio, non verò naturæ humanæ eius.

QVÆSTIO V.

QVOMODO INTELLIGENDÆ sunt proprietates substantiæ ab Arist. tradita.

35 Prima, secunda, & tertia proprietas explicatæ sunt in notationibus: & ideo de alijs tribus agendum est in præsenti. Et quidem circa quartam solum est notandum id, quod aduertit Arist. illam conuenire substantiæ, non tamen soli: nam quantitas etiam non habet contrarium. Vtrumque autem intelligendum est de contrarijs propriè dictis: quæ vt infra in postprædicamentis videbimus, sunt illa, quæ sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subiecto mutuò se expellunt: sic enim satis constat substantiæ, & quantitati nihil esse contrarium.

Per quod soluuntur plura argumenta, quæ contra hanc proprietatem fiunt: vt quòd formæ substantiali contrariatur priuatio ex Arist.1. Physicorũ tex.10. asserente hominem fieri ex nonhomine tanquam ex contrario. Item quòd differentiæ substantiales eiusdem generis sunt contrariæ, vt sumitur ex Arist.10.Metaph.tex.

13 Et tandem quòd elementa sunt contraria, vt docet idem Arist. lib.2. de generat. Ergo substantiæ potest aliquid esse contrarium. ¶ Respondetur enim formam, & priuationem non esse propriè contraria: quia non continentur sub eodem genere: Neque differentias substantiales: quia non sunt in subiecto. Neque tandem elementa: quia ipsa non se expellunt ab eodem subiecto, sed eorum qualitates. Appellantur autem forma, & priuatio contraria, largè: quia opponuntur priuatiuè. Et largius differentiæ: quia sunt primò diuer-

sæ. Et tandem elementa dicuntur contraria, radicaliter: quia scilicet sunt radices qualitatum, inter quas est formalis contrarietas

36 ¶ Circa quintam proprietatem dubitant Doctores: an conueniat omni substantiæ etiam incompletæ, propter Auerr. 3. cæli com. 67. & alios, quos refert Mas. hîc sect. 2. q. 9. qui existimant omnes formas substantiales, excepta anima rationali, suscipere magis, & minus. ¶ Imo de anima rationali potest idem suaderi: quia animæ rationales sunt inæquales, vt docent grauissimi Philosophi D. Thom. in 2. dist. 32. quæst. 2. art. 3. & 1. p. q. 85. art. 7. Caiet. ibidem, Ferr. 1. contra gent. cap. 30. Med. 3. part. quæst. 5. art. 3. & alij: ergo aliqua substantia suscipit, magis & minus.

Contrariam tamen sententiam tenent communiter Doctores cum Arist. in hoc cap. vbi non solùm substantias completas, sed quascumque alias negat suscipere magis, & minùs, dum ait: *Substantia non dicitur magis, & minus, neque cæterorum quidquam omnino, quæ substantiæ subeunt rationem, &c.*

Pro cuius intelligentia notandum est ex eodem Arist. in præsenti, aliud esse, quòd vna substantia sit perfectior alia, aliud verò, quod suscipiat magis, vel minus; vel quod intendatur, aut remittatur. Ad illud enim sufficit, vt eadem indiuisibilis essentia habeat perfectius esse in vno, quàm in alio, seu quod inæqualiter participetur ab eis ratione inæqualium differentiarum, siue essentialium, siue indiuidualium. Ad hoc verò, vt rectè explicat D. Thom. 1. 2. q. 52. art. 1. & opusc. 48. tract. 2. cap. 4. necessarium est, quòd in ipsa essentia etiam indiuiduali sit latitudo quædam gradualis, ratione cuius possit secundùm se ipsam augeri, vel minui, seu magis, aut minùs vehementer imprimi subiecto. Hoc enim significant nomina, *intensionis*, & *remissionis*, quæ iuxta primam sui impositionem dicuntur de lyræ fidibus: quæ quando vehementius sonant, appellantur intensæ; quando verò reddunt grauiorē sonum, remissæ.

Quod quidem non posse conuenire substantiæ, sed qualitatibus explicat D. Thom. 1. p. q. 93. art. 3. ad 3. & colligit Caiet. hîc optimo signo. Quamuis enim vna substantia sit altera perfectior; eadem tamen non perficitur secundum essentiam, ita vt Petrus v. g. modo sit minùs homo, & postea magis homo. Qualitates verò, quæ suscipiunt magis, & minùs, non solum inueniuntur secundum magis, & minùs in diuersis subiectis; sed etiam in eodem, saltem de possibili. Quamuis enim de facto aliquæ ex his qualitatibus in eodem subiecto non intendantur, aut remittantur; hoc tamen illis non repugnat vt substantiæ repugnare diximus.

Per quod patet ad instantiam de anima rationali. Dicimus enim vnam esse meliorem alia ratione perfectioris esse, vel perfectioris corporis, seu ratione perfectioris differentiæ indiuidualis, quæ desumitur ab illo: non verò quia suscipiat magis, aut minùs, vt explicatum est. Videatur D. Thom. opusculo citato.

37 ¶ Circa sextam, & vltimam proprietatem est etiam difficultas inter Doctores; an conueniat substantiæ quarto modo proprij. Quamuis enim id, videatur voluisse Aristot. dum dixit: *Maximè vero proprium substantiæ esse videtur, &c.* contra tamen militant hæc argumenta.

Primò: quia hæc proprietas ex Arist. in hoc cap. conuenit substantiæ, quæ est vna numero: sic enim ait: *Maximè substantiæ proprium esse videtur, cum vnum, idemque numero, sit contrariorum susceptiuum esse.* Sed sola prima substan-

tia est vna numero: ergo soli illi conuenit, & non secundæ: & per consequens non conuenit omni substantiæ.

Secundò: quia neque Deus, neque Angeli, neque corpora cœlestia possunt recipere contraria; aliàs essent corruptibilia: ergo talis proprietas non conuenit omni substantiæ.

Tertiò: quia, vt hîc Arist. contra se argumentatur, eadem oratio recipit contraria, nempè veritatem, & falsitatem: nam Petro sedente vera est hæc propositio, *Petrus sedet*: quæ tamen fit falsa, surgente Petro: sed oratio est accidens: ergo hæc proprietas non conuenit soli substantiæ.

Quartò: quia etiam quantitas potest suscipere contraria: eadem enim superficies potest esse alba, & nigra. Similiter intellectus recipit scientiam, & errorem. Et quod maius est, in mysterio Eucharistiæ, quantitas per se solam verè calefit, & frigesit, recipitque alia contraria: ergo, &c.

38 Propter hæc argumenta, aliqui existimarunt, recipere contraria non conuenire substantię quarto modo proprij. ¶ Sed non ideò deserenda est recepta sententia, quam ante Aristot. significauit Architas, vt referunt Conimbr. hîc quæst.3. docetque D. Thom. opusc. 48. tract.2. cap. 4. & sequuntur hîc Caiet. Sot. Maſ. Sanch. & communiter Doctores.

Pro cuius explicatione nota, quòd recipere contraria, propriè loquendo, prout hîc loquitur Aristot. necessariò fit cum mutatione intrinseca subiecti, vt ipse Arist. se explicat: repugnat enim, quòd vnum numero subiectum abijciat vnum contrariorum, & recipiat alterum; quin intrinsecè mutetur. Similiter non loquitur hîc Arist. de quocumque subiecto, sed de eo, quod propriè, & absolutè est subiectum, & solet appellari subiectum *quod*. Quo supposito,

39 Ad argumenta respondetur. Ad primum respondet benè Caiet. hanc proprietatem non esse restringendam ad solas primas substantias. Non enim inquit Arist. quòd proprium est illius substantiæ, quæ est vna numero, esse susceptiuam contrariorum, sed: *Proprium est substantia, quòd cum vna numero sit, sit susceptiua contrariorum.* Cuius sensus est, proprium esse substantiæ, quòd, seruata vnitate numerica, sit susceptiua contrariorum. Quod etiam cōuenit secundæ substantiæ: homo enim seruata vnitate numerica, quam habet in Petro, recipit contraria.

Dices: dato, quòd secundæ substantiæ recipiant contraria; tamen id habent ratione primarum: ideò enim homo recipit calorem, & frigus: quia Petrus recipit illa: ergo esse susceptiuũ contrariorum non est propria passio substantiæ; & consequenter non conuenit illi quarto modo. Antecedens patet ex dictis supra num.3. Consequentia verò probatur: quia propria passio priùs debet conuenire secundæ substantiæ, quàm primæ, vt explicuimus disp. 9. num. 12.

Respondetur, quòd aliud est substantiam habere aptitudinem ad recipienda contraria, seu esse susceptiuam eorum: aliud verò actu recipere illa: sicut aliud est hominem esse risibilem, & actu ridere. Aptitudo ergo ad recipiendum contraria est propria passio substantiæ; receptio verò actualis accidens commune: sicut aptitudo ad ridēdum est passio hominis; actualis verò risus accidens commune. Quod etiam patet mille alijs exemplis. Dicimus ergo, quod sicut ideò Petrus est risibilis, quia homo est risibilis; econtrà verò ideo homo ridet, quia Petrus ridet: sic similiter ideò Petrus est susceptiuus contrariorum, quia substantia est susceptiua cōtrariorum; econtrà vero ideo

substantia recipit contraria: quia Petrus recipit illa.

40 Ad secundum resp. quòd hîc agit Arist. de substantia, quæ ponitur in prædicamento, nempè de substantia creata: & ita proprietas eius non debet conuenire Deo. Angeli autem, & cœli verè possunt recipere contraria. Nam Angelus potest recipere scientiam, & errorem: & corpora cœlestia motus contrarios, vt patet in motibus naturali, & rapto planetarum, qui etiam in proprijs expyciclis interdum mouentur sursum, vt quando tendunt versus augem; interdum verò deorsum, vt cum ad oppositum augis regrediuntur. Verùm est motus istos propriè non esse contrarios, vt rectè probat D. Thom. lib.1. de Cœlo lect.8. quia neque fiunt à contrario in contrarium, neque per eandem lineam, neque super eosdem polos, vt ibidem explicabimus. Sed hoc nihil obstat. In præsenti enim non sumit. Arist. contraria rigorosè: sed tantùm vult maximè proprium esse substantiæ, esse subiectum *quod* accidentium, siue sint propriè contraria, siue non.

Ad tertium respondet Arist. quòd licet oratio possit transire de vera in falsam; propriè tamen non recipit contraria: quia oratio ipsa non mutatur intrinsecè; cum non abijciat à se aliquid, & recipiat aliud. Sed talis mutatio fit in ipso obiecto, scilicet Petro, qui amittit sessionem, & acquirit stationem, per cuius variationem oratio extrinsecè dicitur transire de vera in falsam. At verò substantia propriè recipit contraria: quia in se ipsa mutatur abjiciendo vnũ, & acquirendo aliud. In quo sensu intelligenda est hæc proprietas, vt supra explicatum est.

41 Ad quartum respondetur quãtitatem, intellectum, & alias potentias non recipere accidentia vt *quod*, sed vt *quo*, siue vt rationes recipiendi. Vnde de illis non potest absolutè dici, recipere accidentia, sicut dicitur de substantia. Quòd si in Eucharistia quantitas per se solam recipit accidentia, & habet modum subiecti *quod*; ideò est: quia ibi quantitas virtute diuina habet modum substantiæ, vt docet D. Thom. 3. p.q.77. art.3. ad 2. Siue id fiat à Deo tribuendo quantitati modum quasi substantialem, ratione cuius per se sit, vt tenent plures Doctores; siue conseruando existentiam substantiæ panis, & vini, vt aliqui etiam inconsideratè asserere ausi sunt; siue per solam manutenentiam conseruando quantitatem cũ sua existentia, & supplendo per nouum concursum vicem substantiæ, vt docet plures alij: de quo disputant Theologi loco citato in materia de Eucharistia.

EXPLICATVR AMPLIVS, QVOmodò soli substantiæ conueniat esse subiectum quod *accidentium.*

§. vnicus.

42 Occasione huius argumenti magis explicare oportet, quomodò vnum accidens sit subiectum alterius, propter Suar. disp. 14. Metaph. sect.4. vbi distinguens ly *quod*, *quo*, inquit, si per subiectum *quod*, intelligatur primum fundamentum, & vasis totius causalitatis, in qua sustentatur accidens; & per subiectum *quo*, id, quod ita recipit aliud, vt ipsum sustentetur in alio: sic proculdubiò solam substantiam esse subiectum quod accidentium, & quodcumque accidens respectu alterius subiectum quo tantùm. Si verò per subiectum *quod*, intelligatur id, cui inhæret accidens, non tantùm vt rationi recipiendi, sed vt integro, & immediato subiecto, quod respectu eius exercet propriam causalitatem materialem; &

per subiectum *quo*, id, quod tantum est ratio recipiendi: sic inquit iste Auctor plura accidentia verè esse subiectum quod aliorum; licet alia tantùm sint subiectum quo, siue rationes recipiendi.

Si autem quæras ab illo: quæ sit regula ad discernenda talia accidentia? respondet numero 12. nullam posse statui; sed respiciendum esse ad naturam vniuscuiusque. Quam doctrinam mirum est velle Suarez esse Diui Thomæ: cum neque leuiter insinuet eam, & oppositum sæpissimè doceat, vt postea videbimus.

Potest tamen probari hac ratione: quia in Eucharistia qualitates panis inhærent soli quantitati, non per nouam inhærentiam, quæ illis per consecrationem conferatur; sed per antiquam, quam habebant in quantitate, vt docet D. Thomas 3. parte, quæstione 77. articulo 2. ergo ante consecrationem soli quantitati immediatè inhærebant.

43 Cæterum hæc sententia falsa est, & omnino aliena à mente Aristotelis, & Diui Thomæ. Qui quantùm ad hoc nunquam distingunt inter accidentia, vt distinguit Suarez; sed vniuersaliter affirmant vnum accidens, intantùm esse subiectum alterius, inquantùm est ratio recipiendi illud, siue inquantùm ambo recipiuntur, & inhærent ipsi substantiæ ordine quodam, ita vt vnum priùs, & alterum posteriùs recipiatur. Quo fit, vt respectu secundi accidentis, propriè loquendo, non dentur duo integra subiecta, vnum proximum, & aliud remotum: sed substantia simul cum proprio accidenti constituit integrum, & immediatum subiectum secundi: ad eum modum, quo in causis efficientibus substantia ignis verbi gratia, & calor eius, propriè loquendo, non sunt duæ causæ, alia proxima, & alia remota; sed ab vtroque simul procedit calefactio; ab illa vt à supposito, quod operatur; ab hoc verò, vt à ratione agendi, seu virtute, qua ignis agit.

Hæc est expressa doctrina Arist. 4. Metaph. tex. 14. vbi ait: *Accidenti enim non est accidens; nisi quia ambo eidem accidunt.* A quo accepit eam D. Thom. 1. 2. q. 7. art. 1. (quem locum non apparet, qua ratione adducat Suar. pro sua sententia:) nam in solutione ad secundum sic ait Angelic. Doct. *Aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter. Vno modo: quia inest ei, sicut album dicitur accidens Sortis. Alio modo: quia est simul cum eo in eodem subiecto, &c.* Quem modum statim in solutione ad tertium subdiuidit dicens: *Sicut dictum est, accidens dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in subiecto. Sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, secundùm quod duo accidentia comparãtur ad vnum subiectum absque aliquo ordine, sicut album, & musicum ad Sortem. Alio modo cum aliquo ordine: puta quia subiectum recipit vnum accidens alio mediante, sicut corpus recipit albedinem mediante superficie, &c.* Vbi expresè docet accidens soli substantiæ propriè inesse, seu inhærere; alteri verò accidenti non nisi inquantum ambo ordine quodam substantiæ insunt. Ergo sola substantia est, quæ propriè loquendo exercet causalitatem materialem respectu accidentium cum subordinatione explicata.

Idem docet q. 2. de virtutibus art. 3. ad 2. dum inquit: *Forma non est forma, ita quòd vna forma præstet subiectum alteri. Nihil tamen prohibet plures formas in eodem subiecto esse secundum quendam ordinem, scilicet vt vna sit formalis respectu alterius, sicut calor est formalis respectu superficiei, &c.* Videatur etiam q. 1. antecedenti art. 4. ad 5. lib. 1. Post. lect. 34. in 3. d. 33. q. 2. art. 4. quæstiunc. 1. in corpore, & ad 1. & 2. in 4. dist. 16. qu. 3. art. 1. quæstiunc. 1. ad 3. & alibi sæpè.

Ex quibus, & alijs locis D.Tho. probat hanc sententiam Capr. in 1. dist. 3. q. 3. ar. 3. ad 2. Scoti, & in 2. dist.18. quæst. 1. a.3.ad 1. Estque receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Caiet.1. p. q. 77. art. 1. & in hoc cap. circa finé, Soto ibid. & in 4. dist.10. qu. 2. art. 2. Mas. hîc sect. 2. quæst. 10. Sanch. lib. 5. quæst. 11. Bergom. in Concordantijs D. Thomæ dub.20. & alij.

44 Fundamentum est: quia omne accidens definitur per proprium, & immediatum subiectum, cui inhæret, vt ostendimus suprà disp. 5. nu. 21. sed semper definitur per substantiam, vt ibidem ex Arist. diximus: ergo semper substantia pertinet ad proprium, & immediatum subiectum accidentis.

Confirmatur primò: quia quælibet forma, seu actus immediatè attingit propriam materiam, seu potentiam, vt patet inductione: sed in propria materia, seu potentia accidentium semper includitur substantia: ergo semper accidentia immediatè attingunt substantiam. Probatur minor: quia accidens dat propriæ materiæ esse secundum quid: ergo requirit, & supponit in illa esse simpliciter.

Confirmatur secundò: quia ideò in sententia D.Tho. materia prima non est integrum, & immediatum subiectũ quantitatis, aut alterius accidentis (& idem est de formis materialibus) quia non habet propriam subsistentiam, vt videbimus libr.1. Physicorum: sed nullum accidés habet propriam subsistentiam, vt patet: ergo nullum accidens potest esse subiectum integrum, & immediatum alterius.

45 Argumentum in contrarium adductum pendet ex pluribus, quæ in materia de Eucharistia habent non paruam difficultaté. Pro nunc tamen dicimus, quòd si inhærentia actualis accidentium nõ distinguitur ab eorum existentia, sed accidens per ipsum suum inexistere absque aliquo alio vnitur subiecto, vt explicat noster Didacus à Iesu disp.12. qu. vltima conclus. 3. & docent plures Thomistæ: sic consequenter dicendum est, quod qualitates panis ante consecrationem per ipsam suam existétiam inhærebant substantiæ quantæ tanquam vno integro subiecto; post consecrationem verò manet quidem eadem existentia qualitatum, & ita manent cum antiqua inhærentia: sed hæc iam non exercetur circa substantiam, & quantitatem; sed solum circa quantitatem: & ita quantitas tunc habet vices subiecti quod. Videatur Naz. 1. p. qu.3. art. 3. contro. 2. parùm ante conclusiones. Si verò inhęrentia actualis, seu vnio accidentis ad subiectum sit aliquis alius modus distinctus ab eius existentia, vt alij volunt; consequenter asserendũ est post consecrationem, licet maneat in qualitatibus antiqua existentia, non tamen manere antiquam vnionem; sed virtute consecrationis de nouo vniri quantitati. Neque D. Tho. in argumento adductus contrarius est. Solùm enim asserit manere accidentia secundum esse, quod priùs habebant, quod verissimum est: sed inde non sequitur manere cum antiqua vnione, si hæc ponitur distincta ab existentia accidentium.

46 ¶ Ex dictis infertur, qua acceptione proprij conueniant substantiæ istæ sex proprietates. *Secunda* enim, & *tertia* conueniunt primo modo, scilicet soli, sed non omni. Nam prædicari essentialiter de prima substantia conuenit quidem soli substantiæ, vt patet; sed non omni: cum ipsa prima substantia nõ prędicetur formaliter de se ipsa. Similiter significare hoc aliquid conuenit soli substantiæ; sed non omni: cum non conueniant secundis substantijs.

Deinde *quarta*, & *quinta* proprietas.

conueniunt substantiæ secundo modo proprij, scilicet omni, sed non soli. Nam omni substãtiæ cõuenit non habere cõtrariũ, & non suscipere magis, & minus; non tamen soli: cum id conueniat etiam quãtitati, & alijs pluribus prædicamẽtis.

Tandem *prima*, & *vltima* proprietas, scilicet non esse in subiecto, & esse susceptiuam contrariorum modo explicato, conueniunt substantiæ quarto modo proprij, vt satis ex dictis patet. Ex illis tamen vltima appellatur ab Arist. maximè propria: quia est positiua perfectio substãtiæ, & non mera negatio sicut prima.

CAPVT SEXTVM, DE QVANTITATE.

SVMMA TEXTVS.

1 IN Tres partes diuiditur hoc caput. Prima continet duas diuisiones quantitatis. Quarum prima est: quantitas alia discreta, cuius scilicet partes non copulantur aliquo termino communi, vt *numerus*, & *oratio*: & alia continua, cuius scilicet partes copulantur termino communi, vt *linea*, *superficies*, *corpus*, *tempus*, & *locus*: nam partes lineæ copulantur punctis, partes superficiei lineis, &c.

Secunda diuisio est: quantitas alia habet situm, seu positionem partium inter se, vt linea, superficies, corpus, & locus: alia verò non habet talem positionem, vt tempus, numerus, & oratio. In illis enim verè designari potest, quem situm, seu positionem singulæ partes habeant; non vero in his, vt patet: quamuis eorum partes habeant ordinem prioris, & posterioris.

In secunda parte inquit Arist. quod istæ septem species quantitatis sunt quantæ per se, & ratione sui; alia vero omnia sunt quanta per accidens: quia non per se, sed per istas species sunt quanta. Nam actio dicitur longa: quia multum temporis in ea consumitur: albedinem etiam multam dicimus, quę est in magna superficie, &c.

In tertia parte enumerat tres proprietates. *Prima* est non habere contrariũ. ¶ Contra quam objicit: quia multum, & paucum; magnum, & paruum videntur contraria: ergo, &c. ¶ Et respondet primò, ista non esse quantitates, sed relationes: quia dicuntur in comparatione ad aliud. Cuius signum est, quòd montem dicimus paruum; milium vero magnum. ¶ Secundò respondet, quod siue sint quantitates, siue relationes, adhuc non sunt contraria: quia non se expellunt; siquidem idem simul est magnum, & paruum respectu diuersorum.

Secunda proprietas est non suscipere magis, & minus: neque enim vnum bicubitum, aut vnum tempus est magis bicubitum, aut tempus, quàm aliud. ¶ *Tertia* proprietas maximè propria quantitatis est, vt secundùm eam res dicantur æquales, vel inæquales. Nam vnum corpus dicitur æquale, vel inæquale alteri, & similiter numerus, tempus, &c. quod tamen non inuenitur in alijs prædicamentis. Qualitas enim non dicitur æqualis alteri, sed similis, &c.

NOTATIONES, ET DUBIA circa hoc caput.

2 NOMEN Quantitatis ab hoc prædicamento ad res alias propter quandam ſimilitudinem non infrequenter tranſlatum, efficit duas eius acceptiones: quas adducit D. Thom. 1. p. qu. 42. art. 1. ad 1. Primò enim ſumitur latè, pro perfectione, ſeu virtute cuiuſcumque naturæ: ſoletque appellari quantitas virtutis, ſeu perfectionis. Quo ſenſu dicitur magna ſcientia, aut virtus, ideſt, perfecta: & Deum appellamus magnum, non corpore, ſed perfectione naturæ. De qua etiam acceptione Aug. 6. de Trin. cap. 8. inquit: *In his, quæ non mole, ſed virtute magna ſunt, idem eſt maius eſſe, quòd melius eſſe.* Secundò ſumitur quantitas ſtrictè, vt ſignificat molem, ſeu extenſionem corporum, appellaturque quantitas molis. Et hæc eſt, quæ hoc prædicamentum conſtituit, de qua in præſenti agit Ariſtot. & nos deinceps agemus.

¶ Circa primam diuiſionem, eam eſſe generis in ſpecies dicemus q. 3. Núc tamen pro intellligentia membrorum diuidentium explicare oportet, quid ſit partes copulari, vel non copulari termino communi. Quod explicat optimè Caiet. ex ipſis vocibus. Ad hoc enim, vt aliquid ſit terminus communis, duo requiruntur, ſcilicet quòd terminet, & quòd ſit communis. Et quia adiectiuum eſt modus, & determinatio ſubſtantiui: non ſufficit ad hoc, quòd aliquid dicatur terminus communis, quòd ſit terminus, & quòd ſit communis; ſicut neque ad hoc, quòd aliquis ſit monachus albus, ſufficit, quòd ſit monachus, & quòd ſit albus; ſed exigitur, quòd actum terminandi habeat communem, ideſt, quòd ita ſit terminus vnius partis, vt etiam ſit terminus alterius; ſicut punctum, in quocumque loco lineæ deſignetur, vtriuſque partis, hinc ſcilicet, & indè, terminus eſt. Et quoniam terminus, inquantum determinus, oportet quòd ſit indiuiſibilis: quia ſi poſſet diuidi, non eſſet vltimum terminans, vt patet: ideò termini communis nomine ſignificatur aliquid indiuiſibile communiter terminans vtramque partem: quod in linea eſt punctum; in ſuperficie linea; in corpore ſuperficies; & in tempore inſtans. Hæc Caietanus.

3 ¶ Secundò circa ſecundam diuiſionem notandum venit, quòd dupliciter poteſt ibi explicari *ſitus*, ſeu *poſitio partium*. Primò formaliter, vt ſignificat ipſam diſpoſitionem partium in ordine ad locum, à qua habent, quòd aliæ ſint ſurſum, aliæ deorſum, &c. Et hoc modo poſitio partium pertinet ad prædicamentum ſitus: & conſequenter diuiſio ſic intellecta non poteſt eſſe eſſentialis, vt patet; ſed erit ſubiecti in accidentia: ſiquidem ſitus, & negatio eius ſunt accidentia reſpectu quantitatis. Et hic ſenſus videtur ad mentem Ariſt. comprehendens enim ſub hac diuiſione eaſdem quantitates, quas ſub prima comprehenderat, ſatis oſtendit eandem quantitatem in communi eſſe diuiſum in vtraque diuiſione. Ex quo neceſſariò ſequitur alteram eſſe accidentalem, iuxta ea quæ diximus in antepredicamentis capite 3. n. 10. Quare cum prima diuiſio ſit eſſentialis, vt ſuppo-

vt supponimus: hæc necessariò erit accidentalis, si formaliter intelligantur eius membra diuidentia, vt dictum est.

Secundo modo potest sumi *situs*, seu *positio partium*, radicaliter pro situabilitate, seu aptitudine, quam linea, superficies, & corpus habent, vt disponantur secundum locum: hæ enim solæ quantitates possunt recipere figuram, ad quam consequitur dispositio in ordine ad locum: hæ enim solæ quantitates possunt recipere figuram, ad quam consequitur dispositio in ordine ad locum; & sic istæ solæ sunt situabiles: tempus verò, cum omninò sit infigurabile; est etiam insituabile. Non enim partes eius possunt disponi sursum, aut deorsum, vt per se constat: sicut non possunt recipere figuram trianguli, pyramidis, &c. Et idem etiam est de numero, aut ratione: nam licet numeris sæpè figuras tribuamus, vt cum dicimus numerum quadratum, cubum, &c. Hoc tamen conuenit illis, secundum quod sumuntur, vt quantitates continuæ, sicut econtrà proportionem sæpè tribuimus quantitatibus continuis, secundum quod sumuntur vt discretæ, nempè vt bicubitæ, tricubitæ, &c.

Igitur iuxta hunc sensum, quantitatem habere situm, seu positionem partium erit esse figurabilem, seu situabilem: sic enim circumloquimur gradum essentialem, in quo linea, superficies, & corpus conueniunt, & per quem distinguuntur à tempore; & ex consequenti sic intellecta hæc secunda diuisio erit essentialis, & subdiuisio præcedentis; facietque hunc sensum. Quantitas continua alia est figurabilis, seu situabilis, scilicet linea, superficies, & corpus: & alia infigurabilis, seu insituabilis, vt tempus. Neque obstat, quòd sub hoc secundo membro etiam numerentur numerus, & oratio, quæ sunt quantitates discretæ: quia quando aliquod membrum diuidens est negatiuum, si non sumatur priuatiuè, sed omninò negatiuè; possunt sub illo contineri plura, quæ non continentur sub diuiso, vt patet mille exemplis. Sic ordinant has diuisiones Sonc. 5. Metaphys. quæst. 24. & alij.

4 ¶ Tertiò circa secundam partem capitis notandum est species quantitatis appellari ab Arist. quanta per se. (Si rectè transfert Argyropilus: Boëtius enim, quem sequitur Caietan. sic vertit:) *Propriè enim quantitates hæ solæ dicuntur: alia verò omnia secundum accidens quanta sunt, &c.* Tùm quia per se sunt principia, vnde ad res alias deriuatur denominatio quanti: sicut si albedinem appellaremus per se albam: quia per se est principium dealbandi. Tùm etiam quia speciale est in quantitate quodammodò denominari à se ipsa, vt tetigimus suprà disput. 4. num. 40. Cuius ampliorem explicationem, quia in hunc locum remisimus: ideò pro eius intelligentia considerandum est, quòd licet ratio mensuræ non sit essentia quantitatis, sed passio eius, vt postea dicemus: quia tamen est nobis notior: ideò frequentius loquimur de quantitate sub ratione mensuræ. Sicque de ea egisse in præsenti Aristotelem satis colligitur ex eo, quòd locum, & superficiem ponit, vt duas species quantitatis, propter diuersum modum mensurandi; cum tamen in ipsa ratione essentiali quantitatis non distinguantur.

Quia ergo inter quantitates neutra est prima mensura; siquidem hoc tantùm conuenit puncto, & vnitati, vt explicuimus suprà disp. 10. num. 24. ideò hoc speciale est in isto prædicamento, quòd vna quantitas possit men-

ſurari per aliam. Et ita vna linea menſuramus aliam; vna ſuperficie aliam, & ſic de cæteris, vt docet D. Thom. de potentia, qu. 3. art. 17. ad 24. Quo fit, vt quantitas, quæ in ſe, & intrinſecè eſt menſura aliarum rerum, dicatur menſurata, dum regulatur per aliam quantitatem: ac proindè eadem quantitas ſimul dicitur menſura, & menſurata: & conſequenter in eodem ſenſu ſimul dicitur quantitas, & quanta. Quia tamen vnam quantitatem per aliam menſurari non tollit, quo minùs in ſe, & intrinſecè ſint menſuræ aliarum rerum: ideò quantitas ſic menſurata dicitur menſurata, ſeu quanta per ſe: quia tam res menſurans, quàm menſurata eſt intrinſecè menſura: & ſic verificatur, quòd quantitas menſuratur per ſe ipſam, vt inquit D. Tho. loco citato. Res verò aliorum prędicamentorum dicuntur menſuratæ, ſeu quantæ per accidens, ſeu per aliud: quia res menſurata non eſt menſura, ſed quid aliud ab ea diuerſum. Et hîc eſt veriſimilior modus explicandi hunc locum Ariſtot. & quomodò quantitas denominet ſe ipſam. Videantur Maſius in ſcholijs huius capitis, & alij Thomiſtæ.

5 ¶ Tandem in tertia parte capitis, relictis prima, & ſecunda proprietate, qua capite præcedenti explicata ſunt, circa tertiam notandum eſt æqualitatem, & inæqualitatem eſſe relationes conſequentes quantitatem, & in illa fundatas: & ideò dicitur proprium eſſe quantitatis, vt ſecundum eam res dicantur æquales, vel inæquales. Appellatur autem hoc maximè proprium: quia conuenit quarto modo proprij. Nam ſecundùm omnes ſpecies quantitatis dicitur aliquid æquale, vel inæquale; non verò ſecundum alia prædicamenta, vt conſideranti patebit. ¶ Vbi nota, quòd ſicut per ſimilitudinem ad veram quantitatem, perfectio, ſeu virtus cuiuſcumque rei appellatur quantitas: ita per ſimilitudinem ad veram æqualitatem, vel inæqualitatem, conuenientia omnimoda, vel exceſſus rerum ſecundum perfectionem dicitur æqualitas, vel inæqualitas. Quo ſenſu duas albedines eiuſdem intentionis appellamus æquales; ſi verò altera ſit remiſſior, inæquales: & Chriſtus Dominus dicitur æqualis patri ſecundum diuinitatem; inæqualis verò ſecundum humanitatem. Ex quo fit, vt ſeruata eadem proportione, ſicut vera æqualitas, vel inæqualitas eſt paſſio conſequens quantitatem molis, quæ eſt vera quantitas: ita ſimilitudinaria æqualitas, vel inæqualitas eſt quaſi proprietas conſequens quantitatem virtutis, quæ per quandam ſimilitudinem appellatur quantitas.

DISPVTATIO XIII.

De prædicamento quantitatis.

QVAMVIS Qualitas, vtpotè accidens consequens formam, dignitate superet quantitatem, quæ consequitur materiam; rectè tamen Arist. statim post substantiam de quantitate disputauit. Tùm quia hęc intelligitur ante quascumque qualitates in substantia corporali, de qua pręcipuè egerat Arist. Tum quia in ratione substandi quantitas plus imitatur substantiam, quàm alia accidentia, & magis participat de ratione subiecti: vnde etiam potest diuina virtute per se sustentare alia accidentia, quod de alijs multi non improbabiliter negant, & saltem non est ita certum. Iam verò circa quantitatem plura possent inquiri, nisi iterum de ea agendum esset in libris Physic. Et ideò in hac disputatione essentiam eius, & species, quas statuit Aristot. tantùm explicabimus.

QVÆSTIO PRIMA.

AN QVANTITAS REALITER DISTINGVATVR à substantia.

6 PARS negatiua videtur fuisse Platonis, qui teste Aristot. I. Metaph. tex. 5. vnam posuit omnium rerum materiam, cuius differentiæ diuisiuæ essent magnum, & paruum, arbitratus proculdubiò eandem rem esse materiam, & quantitatem. Quam sententiam sequuti sunt Stoici, teste Aphrodisio, sequunturque Nominales, quos refert Suar. disp. 40. Metaph. sect. 2. asserentes eandem rem esse substantiam, & quantitatem. Vocant tamen substantiam, secundùm quod substat accidentibus; quantitatem verò, secundum quòd habet partes extra partes. Et idem proportionabiliter asserunt de alijs accidentibus corporeis, quod scilicet quantitas non distinguitur ab eis; sed vnumquodque per se ipsum est extensum, & quantum.

Fundamentum huius sententiæ quantum ad substantiam, & quantitatem est: quia si quantitas esset res distincta à substantia; maximè, vt illa mediante, substantia reciperet accidétia contraria: sed ad hoc non est necessarium, quòd sit realiter distincta: ergo, &c. Probatur minor: quia recipere cōtraria est proprietas substantiæ: ergo per se ipsam absque aliquo alio potest illa recipere.

7 Opposita tamen sententia communis est inter Philosophos, & Theologos. Eam docent Aristot. 7. Metap. text. 8. D. Aug. 5. de Trinitat. c. 10. & D. Th. 3. p. q. 77. a. 2. & in 4. dist. 12. q. 1. a. 1. quęst. 3. Pro qua videri possunt inter alios Suar. vbi sup. Arau. lib. 5. Metaph. qu. 3. art. 6. & Mas. hìc sect. 1. qu. 5.

Breuiterque probatur. Tùm ratione generali: quia nullum accidens reale potest esse idem realiter cum substantia: sed quantitas est accidens reale: ergo non potest esse idem realiter cum substantia. Minor, & consequentia constant. Maior aùtem nostro iudicio est certissima, implicat enim quod eadem entitas realis sit realiter per se, & realiter inhæreat alteri, vt magis ostendemus cap. sequenti, cum de distinctione relationis à fundamento disputemus. ¶ Tùm etiam ratione speciali desumpta ex mysterio Eucharistiæ, in quo quantitas panis de facto separatur à substantia: ergo antea distinguebantur realiter. Patet consequentia: quia realis separatio signum euidens est distinctionis realis.

Respondent Nominales in mysterio Eucharistiæ perijsse quantitatem panis simul cum substantia, vtpotè idem realiter cum ipsa; manere tamen quantitatem coloris, saporis, & aliorum accidentium, quæ realiter distinguebantur à substantia.

8 Hæc tamen solutio, & sententia, licet quia saluat veritatem transsubstātiationis, non sit hæretica: quia tamen est contra communem Theologorum consensum in Ecclesia communiter receptum, non caret aliqua temeritate. Et ideò sic breuiter impugnatur.

Primò: quia transsubstantiatio, quam, Concilia, & Patres ponunt in Eucharistia, est conuersio totius substantiæ panis in totam substantiam Christi Domini, manentibus eisdem accidentibus, vt sumitur ex Concil. Latera. sub Innoc. III. ca. 1. & Trid. sess. 13. Can. 2. sed quantitas panis est verè accidens de prædicamento accidentis, etiam in sententia Nominalium: ergo ipsa etiam debet manere.

Secundò: quia omninò irrationabiliter ponitur vna quantitas ad extendendam substantiam, & alia ad extendendam albedinē, &c. ergo aliena omninò est à veritate dicta sententia. Probatur antecedens: quia effectus formales eiusdem rationis prouenire debent ab eadem forma: sed extensio substantiæ, & extensio albedinis, adque aliorum accidentium sunt eiusdem rationis, vt patet: ergo ab eadem forma prouenire debent. Cum ergo in Eucharistia maneat quantitas coloris, vt ad sensum patet: etiam manebit quantitas substantiæ; siquidem eadem est quantitas vtriusque.

Tertiò tandem: quia si accidentia Eucharistiæ non vnirentur in quantitate panis tāquam in communi subiecto, nullo modo vnirentur, nullamque haberent colligationē: ac proinde posset color manere, immoto sapore; quod ad sensum patet esse falsum: ergo, &c. Probatur sequela: quia qualitates istæ non comparantur inter se, tanquam actus, & potentia, neque fingi potest alius modus vnionis, nisi secundum quòd eidem communi subiecto insint; quod nullum aliud potest esse, nisi quātitas panis: ergo verè subiectantur in illa: ac proinde ipsa realiter separatur, & distinguitur à substantia.

9 Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur in primis, quod quantitas non ex eo, præcisè distinguitur realiter à substantia, vt hæc, media illa, recipiat accidentia: nam etiamsi nullum aliud esset accidens, adhuc distingueretur à substantia. Deinde dicimus, quod substantiæ proprium est esse subiectum *quod* contrariorum, vt supra explicatum est: quod autem sic est subiectum, non excludit à se subiectum *quo*, quale est qualitas; sed potius illud exigit, vt sit ratio recipiendi. Sicut ex eo, quod anima rationalis sit subiectum *quod* actuum intellectus, non excludit, sed potius exi-

git ipſam potentiam intellectiuam, vt ſit ratio recipiendi illos.

QVÆSTIO II.

IN QVO CONSISTAT RATIO formalis, & eſſentia quantitatis.

10 TRia ſunt præcipua, quæ quantitas tribuit ſubſtantiæ, de quibus poteſt procedere difficultas, ſcilicet ratione menſuræ, diuiſibilitas in partes, & earum extenſio, ſeu dilatio: quæ oportet ſeorſim explicare ad reſolutionem difficultatis.

Menſura ergo propriè dicta definitur ab Ariſtot. 10. Metaph. text 2. eſſe. *Id, quo quantitas rei cognoſcitur:* ſicut vlna eſt menſura panni: quia media illa cognoſcimus quantitate panni. Ad hoc autem neceſſarium eſt, vt menſura ſit vna, & indiuiſibilis ſecundùm illam rationem, ſecundùm quam aſſumitur vt menſura, vt probat ibidem Ariſt. Ratióque eſt manifeſta, quia menſura eſt id, vndè primò deriuatur cognitio rei menſuratæ: ergo prout ſic, debet eſſe indiuiſibilis. Si enim haberet partes: iā eſſet aliud priùs, vnde deriuaretur cognitio; & per conſequens ipſa non eſſet menſura. Sic videmus vlnam in ratione ylnæ eſſe indiuiſibilem: quia non componitur ex vlnis, palmum in ratione palmi, & ſic de alijs.

Hoc autem dupliciter contingit. Nam vel menſura eſt tantùm ſecundum quid indiuiſibilis, & ſimpliciter diuiſibilis: vt vlna, quæ eſt indiuiſibilis in ratione vlnæ; ſimpliciter tamen diuidi poteſt, cum componatur ex palmis: & idem eſt de alijs menſuris, quibus homines vtuntur, vt cubitum, pes, paſſus, &c. Et huiuſmodi menſuræ ſimul ſunt menſura, & res menſuratæ. Vel menſura eſt ſimpliciter indiuiſibilis, vt vnitas, & punctum: quæ propterea ſunt primæ menſuræ quantitatum; & ex conſequenti repugnat, quòd ſint res menſuratæ. Hæc autem quæ de propria menſura inter quantitates molis dicta ſunt, proportionabiliter applicantur quantitatibus virtutis, inter quas inuenitur etiam menſura virtutis, ſeu perfectionis, vt loco citato probat Ariſtot. De qua intelligitur commune dictum: *Primum in vnoquoque genere eſt menſura cæterorum:* per acceſſum enim, vel receſſum ab illo primo, cognoſcimus perfectionem aliorum in illo genere. Tota hæc doctrina deſumpta eſt ex D. Tho. 1. diſtinct. 8. qu. 4. art. 2. ad 3. lib. 10. Metaph. lect. 2. & lib. 1. Poſter. lect. 26.

11 Secundò notandum eſt, quod quauis ratio menſuræ, tantum conuenire videatur menſuræ, quæ eſt extrinſeca menſurato: hæc enim eſt, quæ in vſu humano applicatur ad rerum quantitates cognoſcendas, vt patet de vlna reſpectu panni, de pede reſpectu ædificij, &c. tamen inter Philoſophos loquendo, etiam datur menſura intrinſeca menſurato. Et hoc modo quantitas eſt menſura ſubſtantiæ, cui inhæret, & aliorum accidentium corporalium, quæ media quantitate ſubiectantur in ſubſtantia. Cum enim à quantitate recipiant extenſionem: media illa verè cognoſcimus eorum magnitudinem; & per conſequens habet veram rationem menſuræ reſpectu illorum. Quæ doctrina eſt expreſſa D. Thom. in 2. diſtinct. 2. qu. 1. art. 2. ad 1. & qu. 1. de veritate art. 5. vbi diuidit menſuram in extrinſecam, & intrinſecam: aitque hanc eſſe in menſurato ſicut accidens in ſubiecto; & ponit exemplum de quantitate reſpectu corporis, cui inhæret.

Per quod excluditur Suarez diſput. 40. Metaph. ſect. 3. num. 11. aſſerens ex mente Scot. & Durand. quantitatem non habere rationem menſuræ reſpe-

ctu subiecti in quo est. Vt enim contra ipsum benè argumentatur Sanch. lib. 5. Logicæ quæst. 15. substantia habet, quòd sit tanta à quantitate: ergo quòd cognoscatur esse tantam, habet etiam ex sua quantitate: & per consequens quantitas erit mensura intrinseca illius. Et idem argumentum fieri potest in alijs accidentibus corporeis, vt per se patet.

12 Dices: quantitas extendendo substantiam tribuit illi aptitudinem, vt mensuretur per mensuram extrinsecam: ergo potiùs constituit eam in ratione mensuratæ, seu mensurabilis, quàm habeat rationem mensuræ respectu eius.

Respondetur, quantitatem mensurando intrinsecè substantiam tribuere illi talem aptitudinem. Inde autem solùm sequitur quãtitatem non esse mensuram simpliciter primam in genere quantitatis, quod libenter concedimus: quia, vt sæpè diximus, id tantùm conuenit puncto, & vnitati. Vndè quæcumque quantitas simul est mensura, & res mensurata: quia proprium subiectum mensurat intrinsecè, & constituit aptum, tum vt assumatur vt mensura extrinseca aliorum, tum etiam vt passiuè mensuretur per aliam mensuram extrinsecam.

Per quod excluditur etiam aliorum sententia, qui diuidentes mensuram in actiuam, & passiuam, dicunt, esse mensuram actiuam non conuenire omni quantitati, benè tamen esse mensuram passiuam, seu mensurabilem.

¶ Quæ quidem non benè dicuntur: nam in primis aptitudo passiua rei, vt mensuretur, valdè impropriè appellatur mensura; sicut aptitudo ad recipiendam albedinem abusiuè diceretur albedo. Deindè omnis quantitas verè habet rationem mensuræ actiuæ: tum quia intrinsecè mensurat proprium subiectum: tum etiam quia reddit illud aptum, vt assumatur tanquam mensura extrinseca aliarum rerum. Quamuis enim in vsu humano quædam tantum quantitates, vt palmus, pes, calamus, &c. destinatæ sint ad mensurandum; aptitudo tamen actiua ad mensurandum alia oritur ex ipsa natura quantitatis; ac proindè conuenit omni quantitati.

13 Tertiò notandum est diuisibilitatem nihil aliud esse; quàm aptitudinem, seu potentiam passiuam rei, vt diuidatur in partes. Cum autem variæ sint partes; variæ etiam erunt diuisiones, & diuisibilitates: & ita alia erit diuisibilitas in partes physicas, alia in partes Metaphysicas, &c. Præter quas datur alia in partes integrantes, seu extensionis, vt aptitudo, quam habet linea vnius vlnæ, vt diuidatur in tertias, vel quartas partes. Et hęc est propria quantitatis: quia ab ea habent res aptitudinem, vt diuidantur in partes integrantes, vt infra dicemus.

Hîc autem nota ex Suesano lib. 5. Metaph. quæst. 9. hanc diuisibilitatem esse duplicem, aliam proximam, aliam remotam: illa est immediata ratio, quare quantitas diuidatur; hæc verò est, à qua fluit ipsa diuisibilitas proxima. Sicut à simili distinguimus duplicem potentiam in homine ad intelligendum, aliam proximam, nempè intellectum, & aliam radicalem, seu remotam, scilicet ipsam essentiam animæ rationalis.

14 Quartò tandem nota, quod extensio, vt in præsenti sumitur, est latitudo illa, seu moles, quam intelligimus substantia corporea quantitate effecta: quod explicamus per habere partes extra partes. Hæc autem extensio duplex est. Alia in ordine ad locum, quando scilicet vna pars actu est extra locum alterius: vt in nobis nunc manus non solùm est extra entitatem capitis, sed

etiam extra locum eius, cum actu correſpondeat diuerſo ſpatio. Alia eſt extenſio in ordine ad ſe, quando ſcilicet vna pars eſt extra aliam, itavt ſecundum ſuam molem quantitatiuam non ſint permixtæ, & confuſæ; ſed caput immediatè vniatur collo, collum pectori, & ſic de alijs. Quod poteſt contingere, etiam ſi tales partes correſpondeant eidem loco: vt patet in Euchariſtia, vbi Chriſtus Dominus verè habet extenſionem hanc in ordine ad ſe: quia partes eius non ſunt confuſæ, itavt caput ſicut eſt vnitum collo, ita ſit vnitum pedibus; ſed verè ſeruant inter ſe ordinem, & vna eſt extra entitatem alterius: actu tamen non ſunt extenſæ in ordine ad locum: quia omnes eidem indiuiſibili ſpatio correſpondent: & ideò totus Chriſtus continetur in qualibet parte minutiſſima Hoſtiæ.

Quamuis autem duæ iſtæ extenſiones ſupernaturaliter ſeparentur in Euchariſtia, vt dictum eſt: connaturaliter tamen extenſio in ordine ad locum debetur alteri, & dimanat ab ea, vt patet in cæteris rebus quantis. Propter quod Suarez, & alij, quos adducemus quæſtione ſequenti, extenſionem iſtam partium, quam appellauimus in ordine ad ſe, appellant ipſi radicaliter localem, & ſitualem, ſeu quantitatiuam, vt eam diſtinguant ab alia quadam extenſione, quam conſtituunt in ſubſtantia ſecundùm ſe, & ante quantitatem, vt ibidem videbimus.

15 His ita conſtitutis: ſatis conſtat eſſentiam quantitatis non conſiſtere in extenſione actuali partium in ordine ad locum. Nam iuxta communem ſententiam (quidquid contradicat Durandus) Chriſtus Dominus in Euchariſtia habet quantitatem; & tamen ibi non eſt extenſus in ordine ad locum. Vndè ſolùm remanet difficultas de extenſione in ordine ad ſe, diuiſibilitate, & ratione menſuræ. Circa quod, relictis quibuſdam Scholaſticis, quorum meminit Maſius hîc ſectione prima quæſtione tertia, contendentibus nullam poſſe à nobis aſſignari eſſentiam quantitatis, eoquòd ſit ſummè latens, & obſcura.

Prima ſententia aſſerit eſſentiam quantitatis conſiſtere in ratione menſuræ. Pro qua citatur Albert. hîc tract. 8. capite primo: eamque docere videtur D. Thom. opuſculo 52. circa finem, vbi ait: *Propria ratio quantitatis, quæ competit quantitati, quatenus quantitas eſt, ratio eſt menſura.* Et prima parte quæſt. 28. art. 2. & alibi ſæpè, definit quantitatem, quòd ſit menſura ſubſtantiæ. Quod etiam ſatis inſinuat Ariſtoteles in hoc capite, dum probat orationem eſſe quantitatem: quia menſuratur ſyllaba breui, & longa.

Ratione etiam ſuadetur: quia illa eſt ratio eſſentialis quantitatis, quæ diuiditur in diuerſas ſpecies huius prædicamenti, & contracta per pluras differentias, diuerſificatur in illis; ſed hæc eſt ratio menſuræ, & non diuiſibilitas, aut extenſio: ergo, &c. Probatur minor: quia ſuperficies, & locus, quæ ponuntur ab Ariſt. vt duæ ſpecies quantitatis, non differunt ſecundùm extenſionem, aut diuiſibilitatem, ſed penès diuerſum modum menſurandi: ſiquidem eadem extenſio, ſecundum quòd menſurat ſubiectum, in quo eſt, dicitur ſuperficies; & ſecundum quod menſurat corpus, quod continet, dicitur locus.

16 Secunda ſententia docet eſſentiam quantitatis conſiſtere in diuiſibilitate. Hanc ſequuntur plures Thomiſtæ Capreol. in 2. diſt. 3. qu. 1. art. 3. ad 11. Scoti & diſt. 19. qu. vnica ad ſecundum contra primam concluſionem. Soncinas 5. Metaph. qu. 21. Iabelus quæſt 20. Zanardus ibidem Fland. qu. 14. art. 4. & Aquarius quæſt. 11. Quibus etiam

consentiunt Scot. hîc qu. 17. & 5. Metaph. qu. 6. Anto. Andreas, ibidem qu. 10. & alij eius Discipuli. Colligiturque ex Arist. eodem lib. 5. Metaph. text. 18. vbi quantum definit esse: *Id, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrumque, vel vnumquodque vnumquid aptum est esse.* Et satis indicat D. Thom. in 1. distinct. 19. qu. 1. art. 1. ad primum, vbi inquit: *Æqualitas consequitur rationem quantitatis, quæ consistit in quadam diuisibilitate, &c.*

Probatur ratione Scoti: quia iuxta diuersos modos diuisibilitatis ponuntur diuersæ species quantitatis: ergo eius essentia consistit in diuisibilitate. Consequentia patet, & probatur antecedens: quia in primis aliter est diuisibilis quantitas continua, ac discreta: siquidem hæc diuiditur in partes, quæ nullo communi termino iunguntur; illa verò in partes communi termino copulatas. Similiter linea, superficies, & corpus distinguntur per hoc, quòd vna est diuisibilis secundùm longitudinem, alia secundùm latitudinem, alia secundùm profunditatem; & idem est de alijs speciebus quantitatis: ergo, &c.

17 Nihilominus dicendum est primò essentiam quantitatis non consistere in ratione mensuræ, neque in diuisibilitate proxima. Sic docent Auctores conclus. sequenti adducendi. Et probatur prima pars. Nam in primis esse mensuram primã in hoc genere non potest esse essentia quantitatis: hoc enim tantum conuenit puncto, & vnitati, quæ non sunt quantitates, sed principia earum, vt patet. Deindè, vel per mensuram intelligimus aptitudinem, quam tribuit quantitas subiecto, vt assumatur ad mensurandas alias res, quæ solet appellari mensura actiua; vel aptitudinem, vt passiuè mensuretur. (Nam actu mensurare, aut mensurari euidens est non esse essentiam quantitatis.) Sed in neutra aptitudine potest consistere essentia quantitatis: ergo, &c. Probatur minor: quia vtraque aptitudo supponit extensionem partium, & oritur ex ea: ideò enim aliquod quantum potest mensurare alia, aut mensurari ab alio: quia habet partes: ergo priùs est habere partes, quàm habere talem aptitudinem. Cum ergo essentia sit omnium primum; planè sequitur in neutra aptitudine posse consistere essentiam quantitatis.

Per quod etiam probatur secunda pars conclusionis: quia aptitudo, quam res quanta habet, vt diuidatur necessariò supponit extensionem partium: nã ideò linea potest diuidi in partes, quia habet partes, & non econtrà: ergo habere partes prius est, quàm potentia proxima ad diuisionem: & sic, &c.

Dices: saltim diuisibilitas radicalis, aut etiam mensurabilitas radicalis erit essentia quantitatis.

Respondetur id quidem esse verum: nam in rei veritate extensio ipsa est radicaliter diuisibilitas, aut mensurabilitas; siquidem est radix vnde oriuntur diuisibilitas, & mensurabilitas proximæ. Adhuc tamen non explicatur sufficienter essentia quantitatis per hos terminos. Sicut si quis diceret risibilitatem radicalem esse essentiam hominis, in re quidem nihil falsum diceret; siquidem radix risibilitatis est ipsa rationalitas. Cæterùm insufficienter, & confusè explicaret tunc essentiam hominis: quia nondum exprimebatur, quid esset illud, à quo tanquam à radice oritur risibilitas. Idem ergo contingit in præsenti, vt consideranti patebit.

18 Dicendum est secundò extensionem partium in ordine ad se esse rationem formalem, & essentiam quantitatis. Sic docet apertè D. Thom. 1. part. qu. 14.

qu. 14. art. 12. ad 1. vbi ait: *De ratione quantitatis est ordo partium.* Et clariùs 4. contra gentes cap. 65. his verbis: *Positio, quæ est ordo partium in toto, in eius* (scilicet quantitatis) *ratione includitur:* Quem sequuntur Ferrara ibidem c. 87. §. *ad euidentiam*, Nuño 3. p. q. 76. ar. 4. dub. vnic. Arauxo, lib. 5. Metaph. q. 3. art. 1. Masius vbi suprà, Sanch. lib. 5. Logicæ qu. 15. & Galleg. controu. 24. qui addit esse communem in schola Thomistar. Quibus in hac parte consentiunt Toletus, Rub. Vazq. Fonseca, & multi alij quos refert Galleg. loco citato. Vbi rectè probat ab hac sententia in re non discordare Thomistas citatos pro secunda: loquuntur enim de diuisibilitate radicali, vt satis se explicant Capreolus secundo loco, & Soncin. quæst. citata in solutione ad primum.

Fundamentum sumitur ex dictis: quia illud est ratio formalis, & essentia alicuius, in quo tandem resoluuntur omnes illius proprietates: sed omnes proprietates quantitatis vltimò resoluuntur in extensionem partium: ergo in illa consistit essentia eius. Probatur minor: quia ideò quantitas potest esse æqualis, vel inæqualis: quia est extensa; ideo potest mensurari, vel mensurare: quia in se habet dilatationem, vel extensionem; ideo est diuisibilis in partes: quia habet illas. Non tamen valet econtra: neque est assignabilis alia ratio prior, quare quantitas sit in se extensa, nisi quia est quantitas. Ergo extensio in ordine ad se est eius essentia.

Confirmatur: quia ipsa moles, quæ distinguit hoc prædicamentum à quantitate virtutis, nihil aliud est quàm habere in se extensionem partium: & secundùm hanc fiunt diuisiones essentiales huius prędicamenti. Continuitas enim, vel discretio; longitudo, aut profunditas, &c. sunt tales, vel tales modi habendi partes. Et tandem ideò locus rejicitur communiter à recta linea huius prędicamenti (vt postea videbimus:) quia non habet specialem modum extensionis distinctum à superficie. Ergo ratio formalis, & essentia quantitatis consistit in extensione partium in ordine ad se.

19 Ad argumenta respondetur. Ad locum D. Thom. pro prima sententia adductum dicimus primò, ibi sumi mensuram pro radicali mensurabilitate, quæ est extensio. ¶ Secundò, & meliùs respondetur sensum esse, quòd ratio quantitatis, secundum quod consideratur à Logico, est ratio mensuræ: siquidem ob hanc causam Arist. (vt in notationibus capitis dicebamus) posuit vt duas species quãtitatis, superficiem, & locum: quod in illo opusculo explicare volebat D. Thom. ¶ Quibus addedictum opusculum esse ex reprobatis iuxta censuram D. Antonini 3. p. historialium titul. 18. capit. 10. quam referunt Antonius Senensis in Bibliot. Prędicatorum, & Sixtus Senensis li. 4. Bibliot. verbo *Thomas Aquinas*: quamque secuta est edictio Pij V. Romæ facta anno 1571. & admittunt communiter Doctores. De quo etiam videri potest Antonius Picatnus Patricius, præfatione ad opuscula D. Thom. multo antea excussa Venetijs anno 1547.

Per quod patet, tum ad locum Aristot. tum ad rationem factam pro hac sententia. Quia enim in hoc capit. agebat Arist. de quantitate in ratione mensuræ: ideò ex ea sumpsit argumentum ad probandum orationem esse quantitatem: ideóque posuit vt duas eius species, superficiem, & locum, propter diuersum modum mensurandi earum. In Metaphysica verò, vbi agebat de quantitate secũdum suam essentiam, negauit locum esse veram speciẽ

quantitatis, vt infra videbimus.

20 Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad locum Arist. ibi definisse quantitatem per diuisibilitatem tanquam per propriam passionem, quę nobis notior est, & ex qua facilè colligimus ipsammet essentiã: sicut propter eandem rationem definit D. Tho. quantitatem per rationem mensuræ. ¶ Ad locum eiusdem Angelici Doctoris respondetur ibi loqui de diuisibilitate radicali. Neque opus fuit exprimere extensionem partium: quia ibi non definiebat quantitatem.

Ad rationem respondetur distinguendo antecedens. Si enim sensus sit, species quantitatis sumi tanquam ex prima radice ex diuerso modo diuisibilitatis; omninò falsum est; quia priùs intelligitur quantitatem continuam, & discretam, & vniuscuiusque species habere diuersum modum extensionis, quàm diuisibilitatis, vt dictum est. Si verò sensus sit, species istas sumi ex diuerso modo diuisibilitatis tanquam à signo nobis notiori; verum est antecedens. Sed inde solùm sequitur diuisibilitatem esse passionem quantitatis.

21 ¶ Ex dictis infertur primò, quod esse extensum in ordine ad locum non potest esse effectus quantitatis in genere causæ formalis, siue vt alij dicunt, effectus primarius: hic enim separari non potest à quantitate, etiam de potentia absoluta, vt sentiunt communiter Doctores: sed vel est effectus formalis vbi circumscriptiui, vel alterius accidentis innominati à quantitate connaturaliter dimanantis. Propter quod solet appellari effectus secundarius quantitatis: potestque ab ipsa diuinitus separari, vt contingere diximus in Eucharistia. Sicut etiam cernimus in subsistentia, aut existentia creata: quæ solent appellari effectus secundarij formæ substantialis: & ideò possunt ab ea separari per potentiam diuinam, vt de facto separantur in natura humana Christi Domini.

22 ¶ Secundò infertur multò minus posse consistere essentiam quantitatis in impenetrabilitate, scilicet in repugnantia, quam substantia corporea habet, vt sit in eodem loco cum alia. Tum quia impenetrabilitas necessariò supponit extensionem in ordine ad locum: siquidem non habent talem repugnantiam, nisi quæ sunt in loco. Tum etiam quia potest à quantitate separari, vt de facto contingit in natiuitate Christi Domini, & quando ad discipulos intrauit, ianuis clausis. Tunc enim quantitas Christi Domini mansit penetrabilis ex eo quòd impedita, vel ablata est à Deo impenetrabilitas, quæ est connaturalis passio quantitatis, vt sumitur ex Diuo Thoma in 4. distinct. 44. quæst. 2. art. 2. quæstiuncula 2. Ex quo etiam fit, quod penetrabilitas opposita impenetrabilitati, de qua loquimur, potiùs est priuatio, quam aliquid positiuum, solùmque inuenitur in corporibus; & per consequens, neque Angeli, neque animæ separatæ propriè dicuntur penetrari, quando sunt in eodem loco simul cum corporibus.

QVÆSTIO III.

AN SVBSTANTIA CORPOREA sine quantitate habeat partes.

23 SVpposita distinctione reali quantitatis, & substantiæ quæstion. 1. statuta rationabiliter negari non potest substantiam posse per diuinam potentiam absque quantitate conseruari, sicut de facto in Eucharistia quantitas conseruatur absque substantia. Minùs enim dependet in sua existẽtia substan-

tia à quantitate, quàm quantitas à substantia, vt de se patet. In casu ergo, quo conseruaret Deus substantiam absque quantitate, procedit præsens difficultas, & inquirit: an tunc substantia haberet partes. Et non est dubium de partibus essentialibus, tam physicis, quàm Metaphysicis: hæ enim, cum componant essentiam substantiæ corporeæ; necessariò illam comitantur. Neque similiter est dubium de extensione partium in ordine ad locum, seu in loco. Quamquam nonnulli Moderni, quorum meminit Vazquez 1. par. disput. 199. cap. 3. eò deuenerint, vt hanc etiam concedant in substantia absque quantitate conseruata, asserentes tunc habere quandam extensionem localem entitatiuam, ita vt caput corresponderet sursum, pedes deorsum, &c. Hi tamen, vtpotè sensibus addicti, relinquendi sunt. Dubium ergo est de partibus integralibus, & extensione in ordine ad se: an scilicet substantia sic conseruata haberet in sua entitate aliquam actualem extensionem; ita quod verè ibi essent partes, & alteri vniretur, essentque consequenter actu manus, pedes, &c.

REFERTVR SENTENTIA affirmans, variaque eius argumenta adducuntur.

§. I.

24 Valde plausibilis est his temporibus apud aliquos Modernos opinio asserens substantiam copoream sic absque quantitate conseruatam verè habere partes integrales, & extensionem actualem modo explicato. Sic docuerunt Nominales: quos referunt, & sequuntur Suarez disp. 4. Metaph. sect. 4. Fonseca lib. 5. cap. 13. quæst. 2. sect. 3. Conimbr. 1. Physic. cap. 2. q. 2. artic. 3. Rub. ibidem capit. 3. quæst. 2. Oña hîc qu. 1. art. 1. Caber. disput. 2. dub. 2. & communiter Recentiores extra scholam D. Thomæ.

Si autem eis objicias extensionem, & diuisibilitatem iuxta peripateticam doctrinam ad quantitatem pertinere: excogitarunt facilem solutionem, distinguendo duplicem extensionem, & diuisibilitatem; aliam substantialem, seu entitatiuam, & aliam quantitatiuam. Hanc inquiunt esse propriam quantitatis; & consequenter absque ea manere substantiam, quando separatur quantitas: illam verò habere substantiam à se ipsa; & per consequens semper retinere eam. Per quod facilè soluere arbitrantur, tum Arist. & D. Thomæ testimonia, tum etiam argumenta, quæ contra eos fiunt. Concedunt autem hanc extensionem, non solum in ipsa substantia completa, sed etiam in materia prima secundùm se; ita quòd ipsa à forma, & quantitate præcisa, habeat partes integrantes actu distinctas, & vnitas. Videatur Suarez ibidem num. 12.

Probatur primò hæc sententia ex D. Thom. in 2. dist. 30. qu. 2. art. 1. vbi disputans: quomodò alimentum transeat in veritatem humanæ naturæ impugnat quorumdam sententiam asserentium, quod quia materia prima ex se caret omni quantitate: ideò æqualiter se habet ad omnem quantitatem: probatque quantitatem debere proportionari materiæ: ergo sentit D. Thom. extensionem quantitatiuam materiæ supponere in ipsa propriam extensionem entitatiuam.

25 Secundò ibidem docet, animal per nutritionem acquirere, non solùm nouam partem quantitatis, sed etiam nouam partem substantiæ. Ex quo sic formatur argumentũ. Quoties aliquid successiuè producitur; necessariò debet habere partes respondentes partibus

motus productiui, quarum vna post aliam producatur: sed substantia corporea producitur successiuè per nutritionem: ergo verè habet partes, & extensionem.

Respondebis, ideo tunc substantiam habere partes, quarum vna post aliam producatur: quia ibi est quantitas. ¶ Sed contra: quia per nutritionem intelligitur præcisè produci substantia, & priùs natura, quàm per augmentationem intelligatur produci quantitas: ergo in ipsa substantia ante quantitatem intelligitur pluralitas partium.

Tertiò idem D. Thom. 1. parte qu. 92. art. 3. ad 1. docet, quòd quando Deus formauit Euam ex costa Adami; addidit materiam per creationem, vel conuersionem productam. Vbi Caiet. concedit in ipsa essentia materiæ secundum se dari plus, aut minus: quod etiam concedit Soncin. 8. Metaph. quæst. 4. Ex quo sic formatur argumentum. Vbi datur plus, aut minus, ibi datur distinctio partium: sed in substantia ante quantitatem datur plus, aut minus: ergo ibi datur distinctio partium. Maior patet: quia id, quod habet plus, excedit id, quod habet minus, in aliquo reali: ergo distinguitur realiter à tali excessu. Minor autem videtur Diui Thomæ: nam si in substantia non daretur plus, aut minus ante quantitatem, non haberet plus substantia Adami, quàm costa ab illo educta: & consequenter non oporteret producere, nouam materiam in formatione Euæ.

26 Quartò probatur ex consecratione Eucharistiæ in casu, quo Sacerdos consecraret medietatem Hostiæ à se designatam, quod esse possibile nullus potest dubitare. In quo casu, sic formatur argumentum. Substantia, quæ erat in medietate Hostiæ consecratæ verè desinit esse, & separatur à substantia, quæ manet in altera medietate non consecrata: & tamen quantitas totius Hostiæ manet integra, & indiuisa: ergo iam substantia diuiditur secundum se ipsam, & non ad diuisionem quantitatis.

Respondebis, in tali casu virtute consecrationis discontinuari quantitatem in duabus illis medietatibus, licet à nobis non percipiatur.

Sed contrà: quia id videtur voluntariè dictum, & directè pugnat cum doctrina Diuus Thomas 3. part. quæst. 77. articulo 8. ad 2. vbi docet, quòd si vino consecrato infundatur parum vini non consecrati; *Erit quidem vna dimensio secundum continuationem quantitatis, non tamen vna secundum modum essendi: quia vna pars eius erit sine subiecto, & alia erit in subiecto*: ergo idem dicendum est de illis medietatibus Hostiæ in casu posito.

Quintò: quia substantia est subiectum quantitatis: ergo tota quantitas recipitur in tota substantia, & partes quantitatis in partibus substantiæ. Ergo sicut tota substantia antecedit totam quantitatem: ita partes substantiæ antecedunt partes quantitatis. Antecedens est certum: & prima consequentia probatur: quia subiectum, & forma debent proportionari: ergo cum quantitas habeat partes, & sit extensa: substantia etiam debet habere aliquam extensionem.

Confirmatur primò: quia res diuisibilis non potest recipi in subiecto indiuisibili: sed quantitas recipitur in substantia: ergo substantia non est de se indiuisibilis. Probatur maior: quia ideo accidentia corporea non possunt recipi in Angelo: quia hic est indiuisibilis, illa verò diuisibilia.

Confirmatur secundò: quia in illo priori, in quo substantia recipit quantitatem, vel recipit illam quatenus diuisibilis, vel quatenus indiuisibilis.

Si primum: ergo substantia ante quantitatem habet partes. Si secundum: ergo substantia manet semper indiuisibilis: quia eadem est ratio recipiendi, & conseruandi. Hoc autem est falsum: ergo, &c.

27 Sextò: quia substantia cum quantitate habet partes substantiales, siquidem in Petro caput, & pes partes substantiales sunt, & substantialiter distinctæ: ergo illas non recipit à quantitate. Probatur consequentia: quia nullum accidens potest tribuere effectum substantialem: sed istæ partes sunt substantiales: ergo, &c.

Confirmatur: quia cœlum v. g. maiorem quantitatem natura sua postulat, quàm granum frumenti: ergo propter aliquam maioritatem substantialem, quam in se habeat. Probatur antecedens: quia sicut quantitas absolutè, sequitur substantiam corpoream absolutè: ita tanta, aut maior quantitas sequitur tantam, aut maiorem substantiam.

Septimò: quia si auferret Deus in instanti quantitatem à substantia Oceani; vel maneret tunc substantia diuisibilis, vel indiuisibilis: non secundum: ergo primum. Probatur minor. Tùm quia iam tota illa substantia conflueret in punctum; mouereturque localiter in instanti. Tum etiam, quia non esset maior ratio, quare confluxus iste fieret in Oceano Indico, vel Atlantico. Tum denique quia bibens guttam ex illa aqua integrum Oceanum biberet, quæ videntur absurda.

Octauò: quia si substantia haberet à quantitate partes integrantes; sequeretur, quòd quæ distinguuntur realiter, realiter identificarentur; & quæ realiter sunt idem, realiter distinguerentur: vtrumque autem est impossibile: ergo, &c. Probatur sequela: quia nunc caput v. g. distinguitur realiter à brachio: auferatur quantitas, tunc, vel manent distincta caput, & brachium, vel sunt idem. Non primum per te: ergo realiter identificantur. Similiter, ponatur substantia aquæ absque quantitate; tunc illa substantia realiter est idem; si verò ponatur quantitas; tunc partes aquæ realiter distinguntur.

Vltimò: quia substantia corporea, ablata quantitate, verè est in loco, sicut antea: ergo habet aliquam extensionem, ratione cuius sit in illo. Consequentia videtur certa. Antecedens verò probatur: quia si ab aqua existente in vase auferatur quantitas; verè manebit ibi substantia aquæ; siquidem inde non migrauit in alium locum; neque destructa est (vt supponimus) sed manet in rerum natura: ergo substantia, ablata quantitate, verè est in loco sicut antea.

NONNVLLIS PRÆNOTATIS *sententia negans, & vera proponitur, & statuitur.*

§. II.

28 VT meliùs intelligatur, & stabiliatur nostra sententia, maximè considerandum, & perpendendum est, quòd cum substantia sit ens simpliciter, & consequenter proprium subiectum accidentium: ac proindè inuenitur in ea capacitas, & potentia passiua ad illa recipienda. Vndè sicut est impossibile substantiam esse sub accidentibus, & quòd non tribuant ei suum effectum formale: ita repugnat substantiam habere talem effectum formalem, aut esse accidentale, ante quàm recipiat ipsa accidentia; licet præintelligatur in substantia potentia passiua ad ea recipienda. Quia tamen nos pro hoc statu intelligimus mediis sensibus: & imaginatione, quæ non possunt percipere substantiam secundum se, & ab

omni accidenti nudam: ideò, etiam quādo nitimur intelligere substantiam secundum se, & vt præuenit omnia accidentia; imaginamur illam, ac si verè haberet aliqua accidentia. Accidentia autem, quæ ad minus sunt necessaria, vt sensus interior operetur, sunt sensibilia communia, scilicet quantitas, motus, vbi, & similia: & ideò sensus interior (quantumuis intellectus nitatur apprehendere substantiam secundum se, & nudam) semper percipit eam cum talibus sensibilibus.

Cum autem intellectus pro hoc statu, si supra se non eleuatur, & sensibilia non transcendit, sequatur cognitionem sensuum: indè fit, vt substantiam secundum se apprehendat per modum sensibilium, tribuátque ei aliquam extensionem, vbicationem, aut motum. Non enim percipit, quomodo talis substantia, quæ capax est quantitatis, sit corporea, & non sit extensa: aut quomodo verè, & realiter existat in rerum natura; & non sit in aliquo loco: aut quare tunc non possit moueri motu physico. Quæ tamen intelligeret, si supra se reflectens, & sensibilia transcendens cogitaret, quòd sicut substantia ante albedinem non est alba, sed dealbabilis: ita ante quantitatem non est de extensa, sex extensibilis: & ante vbi non est vbicata, sed vbicabilis, &c. Et quòd sicut dealbabilitas in substantia non est aliqua albedo entitatiua, sed potentia passiua ad recipiendam albedinem: ita extensibilitas, aut vbicabilitas in substantia non est aliqua extensio, aut vbicatio entitatiua, sed capacitas, seu potentia passiua ad recipiendam quantitatem, & vbi. Cum autem potentia, passiua, dum non recipit actum, cuius est capax, habeat priuationem eius: ideò hæc duo necessariò concedenda sunt, scilicet quòd substantia ante quantitatem, & vbi, est extensibilis, & vbicabilis: & quòd dum non recipit quantitatem, & vbi, est inextensa, & inubicata Et quia diuisibilitas proxima est passio extensionis, vt suprà explicatum est: ideò substantia, dum non est extensa, non est proximè diuisibilis; & per consequens est indiuisibilis. Quo modo loquendi vtitur sæpè ex Arist. D. Thom. vt posteà videbimus.

29. Ex qua manifesta doctrina redditur vanum effugium, de partibus, aut extensione entitatiua, quod à contrarijs excogitatum est. Hanc enim extensionem ad id ponunt in substantia secundum se, vt possit recipere quantitatem; ne diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili. Ad hoc autem minimè est necessaria: cum accidens solùm requirat in subiecto potētiam passiuam ad illud recipiendum: aliàs si ad recipiendam extensionem quantitatis non sufficeret extensibilitas substantiæ; sed necessaria esset aliqua extensio actualis entitatiua: idem, seruata proportione, dicendum esset de alijs accidentibus: atque itavt corpus quantum reciperet vbi circumscriptiuum, deberet præhabere aliquod aliud vbi entitatiuum: & similiter vt anima reciperet intellectum, deberet præhabere quendam intellectum entitatiuum, &c. Nam sicut isti Auctores non percipiunt, quomodo diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili: sic intelligere non poterunt, quomodo vbi circumscriptiuum, seu præsentia localis recipiatur in subiecto non existente in eo: aut quomodo potentia ad intelligendum recipiatur in subiecto non potente intelligere. Hoc autem non solum non esse inintelligibile: sed oppositum manifestè implicat: nam ante receptionem actus necessariò antecedit in potentia priuatio actus, non verò ipse actus. Hic autem ideò decipiuntur aduersarij, vt rectè notarunt D. Thomas infra num. 41. addu-

cendus, & Capreol. in 2. dist.3.qu.1.art. 3.ad 14. Scoti. quia inextensionem, seu indiuisibilitatem substantiæ secundum se, apprehendunt vt contradictoriè, seu contrariæ oppositam extensioni, & diuisibilitati quantitatis; cum tamen solùm opponatur priuatiuè.

30 Dicendum est ergo substantiam de se, seu ablata quantitate, non habere partes integrantes, neque vllam extensionem, aut diuisibilitatem, etiam entitatiuam: & consequenter manere indiuisibilem. Et idem est de materia prima. Sic docet ex Arist. Thom. 4. contra gentes cap. 65. his verbis: *Nam remota quantitate substantia omnis indiuisibilis est, vt patet per Philosophum 1. Physicorum*: & 1. part. qu. 50. art. 2. *Materiam autem diuidi in partes non conuenit, nisi secundùm quod intelligitur subquantitate: qua remota, remanet substantia indiuisibilis, vt dicitur primo Physicorum.* Quod explicatiùs tradit quodlib. 9. quæst. 4. art. 1. dicens: *Impossibile est, quòd vna materia contrarias, & disparatas formas recipiat nisi secundùm diuersas partes. Diuersitas autem partium non potest intelligi in materia, non intellecta diuisione; neque diuisio, non intellecta dimensione: quia substantia, quantitate sublata remanet indiuisibilis, vt dicitur primo Physicorum.* Quæ Angelici Doctoris testimonia adeò expressa sunt, vt absque eius iniuria tergiuersari non possint, aut ad alium sensum detorqueri. Idem etiam docet loco adducto in primo argumento contrariæ sententiæ, vt in eius solutione videbimus. Et ideò hanc conclusionem defendunt Capreol. vbi supra, & disput. 18. quæst. 1. art. 3. ad 2. & 4. in 4. dist. 13. qu. vnic. 3. ad 1. Caietan. 1. parte quæst. 52. art. 1. Ferrar. 1. Physicorum qu. 4. Soncin. 5. Metaph. quæ. 19. Sanch. lib. 1. Logicæ qu. 15. conclus. 7. Naza. 1. parte qu. 50. art. 2. in informatione textus. Estque receptissima inter Thomistas, vt fatetur Suarez vbi supra. Quam etiam deffendunt Duränd. 1. distinct. 34. quæst. 1. in fine. Beatus Albert. lib. 1. Physicorum quæst. 6. Tolet. ibidem quæst. 7. & Vazquez 1. part. disp. 196. cap. 3. vbi acriter reprehendit oppositum.

Dupliciter probari potest hæc conclusio. Primò, ostendendo, extensionem illam entitatiuam, quæ ponitur in substantia, non esse necessariam. Secundò ostendendo esse impossibilem. Primum satis constat ex discursu supra facto. Optimè enim potest intelligi in substantia capacitas, seu potentia passiua, vt extendatur per quantitatem, & recipiat partes absque eo, quod habeat in se aliquas partes, aut extensionem entitatiuam actualem, vt ibi explicuimus: ergo, &c. Quòd autem talis extensio, aut diuisibilitas sit impossibilis.

32 Probatur primò: quia ante quantitatem nulla potest esse in substantia compositio partium integralium, etiam entitatiuarum: ergo ante quantitatem non potest esse in substantia extensio, aut diuisibilitas, etiam entitatiua. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia compositio partium integralium etiam entitatiuarum est accidentalis: ergo non potest esse in substantia ante quantitatem. Consequentia est nota: quia cum quantitas sit primum accidens substantiæ corporalis; quidquid in ea intelligitur ante quantitatem, pertinet necessariò ad essentiam. Antecedens autem probatur: quia compositio partium integralium etiam entitatiuarum non fit ex actu, & potentia simpliciter: cum vna pars non constituat aliam, aut det illi esse, aut recipiatur in ea; neque sint inter se primò diuersæ, sed eiusdem rationis, vt ipsi aduersarij fatentur; ergo est accidentalis.

Confirmatur: quia partes integra-

les etiam etherogeneæ in esse partium, & distinctio earum causatur ab accidentibus: ergo illis ablatis non manebunt actu partes integrales. Consequentia est euidens, & antecedens probatur: quia caput v. g. & manus solum de materiali significant substantiam; de formali verò talem, vel talem figuram cum his, aut illis accidentibus. Similiter ossa non distinguūtur à carne in substantia secundum se; sed penes durum, & molle, quæ sunt accidentia: ergo ridiculum est dicere, quòd ablata quantitate, & alijs accidentibus, dantur in substantia caput, manus, &c.

32 Secundò probatur ratione Albert. quam adducit Ferrar. vbi supra. Quia materia prima hominis, remota quantitate, vel est simplex, vel composita. Si simplex, erit indiuisibilis. Si composita: aut prima compositione, aut secunda. Non prima: quia hæc fit ex potentia, & actu simpliciter, vt habetur 8. Metaph. text. 8. materia autem est pura potentia. Non etiam secunda, quæ est ex subiecto, & accidenti: quia vbi non est prima compositio, repugnat esse secundam. Ergo materia prima verè est indiuisibilis remota quantitate.

Confirmatur primò: quia si materia prima secundum se componeretur ex partibus, necessariò ibi esset distinctio partium: sed hęc est impossibilis in materia prima: ergo, &c. Probatur minor: quia vbi est distinctio vnius ab alio, necessariò interuenit aliquis actus; siquidem *actus est qui distinguit* ex 7. Metaph. text. 49. sed in materia secundùm se nullus est actus; cum sit pura potētia: ergo ibi non potest esse distinctio partium. Confirmatur secundò: quia priùs est esse, quàm maius esse: sed materia prima de se non habet esse, vt ostendemus 1. Physic. ergo neque habet maius esse: ergo secundum se non est diuisibilis, aut extensa, etiam entitatiuè.

33 Tertiò: quia esse extensum quacumque extensione, sicut esse quale, est esse secundùm quid ergo sicut esse quale prouenit substantiæ à forma accidentali: ita etiam esse extensum quacumque extensione; & per consequens sicut, ablata qualitate, substantia non remanet qualis: ita, ablata quantitate, non remanebit vllo modo extensa. Probatur antecedens: quia illud est esse secundum quid respectu substantiæ, per quod non potest responderi ad quæstionem, *quid est*, ipsius substantiæ, vel quod non complet, aut terminat eam intra limites substantiæ, sed esse extensum est huiusmodi: ergo, &c. Maior constat: quia in substantia nullum aliud daretur esse simpliciter, nisi vel esse essentiæ, per quod respondetur ad quæstionem *quid est*, vel esse subsistentiæ, aut existentiæ, quæ sunt complementa, & termini ipsius substantiæ. Minor verò probatur: quia quærenti quid est homo, non respondetur; est extensus etiam entitatiuè; sed est animal, viuens, &c. Neque talis extensio est complementum, aut terminus substantiæ in ratione substantiæ; siquidem neque constituit eam in esse suppositi, aut primæ substantiæ: neque tribuit illi vltimam actualitatem, vt per se patet: ergo esse extensum etiam entitatiuè est esse secundum quid, & accidentale.

Confirmatur primò: quia ridiculum esset distinguere quoddam esse quale entitatiuè, & aliud esse quale qualitatiuè, assereréque substantiam secundùm se esse qualem primo, non verò secundo: ergo absurdum etiam est distinguere quoddam esse extensum entitatiuè, & aliud esse extensum quantitatiuè: & illud tribuere substantiæ secundùm se. ¶ Confirmatur secundò: quia ex opposita sententia sequitur nullum esse quantum per accidens. Si enim

enim semel admittitur in substãtia propria extensio ad recipiendã quantitatẽ; ne diuisibile recipiatur in subiecto indiuisibili: pari ratione in albedine, relatione, & alijs accidentibus corporeis ponenda est propria extensio entitatiua, vt recipiatur in quantitate; ne indiuisibile recipiatur in subiecto diuisibili. Quæ omnia, & alia his similia absurda sunt, & aliena à schola Aristot. Ergo substãtia secundùm se, & absque quantitate nullam habet partium extensionem etiam entitatiuam.

ARGVMENTIS PRO CONTRARIA sententia factis respondetur.

§. III.

34 AD primum ex auctoritate D. Thomæ respondetur ibi Sanctum Doctorem expresſè docuisse nostram sententiam; bis enim, aut ter repetit materiam non habere à se extensionem, aut diuisibilitatem his verbis: *Ex materia res quanta efficitur, non per extensionem: cum extensio non sit nisi eius, quod alicuius quantitatis erat, sed per quantitatis susceptionem.* Et infrà: *Diuisio non accidit materiæ, nisi secundùm quod consideratur sub dimensionibus saltim interminatis: quia remota quantitate, vt in primo Physicorum dicitur, substantia erit indiuisibilis, &c.* Vndè mirum est, quomodo hic articulus adducatur à viris doctis pro contraria sententia. Respondetur ergo ad argumentum, quòd ibi D. Thomas probat non sequi ex eo, quòd materia de se non habeat quantitatem, quòd sit in potentia respectu cuiuscumque quantitatis imaginabilis. Ad id tamen ostendendum, non sumit rationem ex eo, quòd materia ex se habeat aliquam extensionem, quam expresſè negat; sed ex eo quod materia est in potentia ad formas naturales, quæ petunt determinatam quantitatem, & mediis illis recipit eam. Ex quo optimè concludit non posse recipere quãcumque quantitatem imaginabilem. Videatur D. Thom. ibidem.

35 Ad secundum cum sua replica respondetur, quòd siue nutritio, & augmentatio sint actiones realiter distinctæ, siue non (de quo agemus in libris de anima) à parte rei semper ibi producitur substantia cum quantitate, ratione cuius dantur in ea partes, quarum vna post aliam producatur per nutritionẽ. Vnde quamuis prioritate naturæ intelligatur, ante quantitatem substantia in ratione substantiæ potentis recipere partialem extensionem quantitatis, seu vt est radix illius, quod sufficit ad specificandam nutritionem, vt præintelligitur augmentatione: non tamen intelligitur priùs in ratione partis actualis. Et ideò si auferret Deus quantitatẽ à substantia alti, vel alimenti, vel ab vtráque non posset actu fieri nutritio: quia sine quantitate substantia non potest actu esse pars integralis. Adde, aliud intendere naturã in generatione totali: qua primò producitur viuens, & aliud in generatione partiali: quia iam productum nutritur. Per illam enim intendit producere esse, & ita priùs intendit, quod primò habet esse, scilicet substantiam; per hanc verò non intendit natura producere esse, sed perficere rem productã in ordine ad operari, quam dispositionem habet res per acquisitionem quantitatis congruæ, & ideò in generatione partiali priùs intendit natura producere quantitatẽ; propter quod etiam potentia nutritiua ordinatur ad augmentatiuam, & non econtra, vt dicemus in libris de anima. Ex quo tandem fit, vt in nutritione non intendatur, neque producatur pars substantiæ, nisi vt est sub quantitate, à qua constituitur in esse partis.

36 Ad tertium respõdetur materiam in illo casu, siue addita fuerit per conuersionem, siue per creationem, semper fuisse sub quantitate alicuius formæ, vt per se patet: (neque enim potuit materia per se solam, & absque omni forma creari, vt dicemus libro 1. Physicorum) & ratione talis quantitatis potuit fieri additio vnius partis materiæ ad aliam. Ad id autem quod ex Caiet. & Soncin. affertur, dicimus quòd, vt ipsi se explicant, & docet D. Thom. opusc. 32. in materia secundùm se non datur actus plus, aut minus, sed tantum in potentia, & aptitudine, secundùm quod est radix maioris, vel minoris quantitatis iuxta exigentiam formæ substantialis, ratione cuius recipit illam. Et propterea materia existens sub costa Adami, non erat in potentia ad totam quantitatem Euæ, saltem seruata densitate debita ad corpus muliebre. Et generaliter materia existens sub quacumque forma, & dimensione, non est in potentia ad quantamcumque dimensionem: sed est certus limes, vltra quem neque in potentia extenditur, vt rectè inquit Caietanus ibidem. Videatur etiam Soncinas, qui se explicans ait: Non intendo dicere, quòd materia sit partibilis secundum se, & quòd seclusa quantitate in ea sint partes, &c.

37 Ad quartum respondetur primò non esse improbabilem solutionem ibi assignatam. Sicut in arbore v. g. probabile est partem arefactam, quæ non informatur anima, non continuari secundum rem, sed solùm secundum apparientiam partibus viuentibus: quia cum ibi sint duæ formæ substantiales; & consequenter duæ materiæ, & duo composita: etiam accidentia debent esse diuisa, & maximè quantitas, quæ simul cum materia est principium indiuiduationis talium compositorum.

Iuxta quod resp. ad locum in contrarium adductum, ibi D. Th. solum intenuere, esse vnam dimensionem, secundũ apparientiam tantum, non verò partes illas propriè, & in rigore esse continuas. Quod non obscurè colligitur ex exemplo, quod adducit de corpore cõstituto ex duobus metallis, cuius vna pars sit aurea, & alia argentea; de quo affirmans S. Doctor esse plura secundum speciem naturę; satis indicat dimensiones solum esse continuas secundum appariẽtiam, seu mathematicè cõsideratas, non verò propriè, & nauraliter. Si enim, teste eodem D. Tho. 1. 2. qu. 20. ar. 6. & in 2. dist. 40. q. vnica art. 4. *Lignum, cuius vna pars est alba, & altera nigra, secundum illud esse, quo est coloratum, est multa, & non continuum*: multò magis corpus, cuius alia pars est aurum, & alia argentum, secundùm esse simpliciter, & substantiale erit multa, & non continuum; & per consequens eadem numero quantitas continua non poterit esse in vtroq; metallo: siquidem vnum numero accidens continuum nõ potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & non continuis. Sed quidquid sit de his exemplis.

38 Secundò, & meliùs respondetur cum Palud. quem refert, & seq. Capr. in 4. disp. 13. q. 1. art. 3. ad 1. sequunturque communiter Thomistæ, quòd in casu argumenti permanent continuæ dimẽsiones totius Hostiæ. Ad id autem quòd contra hoc obijcitur, respondetur, tunc substantiam illius medietatis propriè loquendo non diuidi ab alia: hoc enim repugnat substantiæ, nisi ad diuisionem quantitatis, vt rectè probat argumentũ: sed desinere esse ex vi actionis supernaturalis conuertentis talem substantiam in corpus Christi, in quo nulla est repugnantia. Cum enim substantia, quando est sub quantitate, verè habeat in se ipsa partes, & extensionem ab ipsa quantitate communicatas: quamuis agens naturale non possit ad has pertingere, nisi

operando etiam circa quãtitatem: quia agit medijs dispositionibus naturalibus, quæ subiectantur in illa; tamen diuina virtus, quæ independenter ab illis operatur, potest optimè ex illis partibus substantiæ aliquas annihilare, corrumpere, aut conuertere, integra manente quantitate. Videantur Auctores citati.

39 Ad quintum negatur consequentia: quia substantiam esse totam integraliter, vel habere partes, est effectus ipsius quantitatis. Vndè ante ipsam neque est esse actu totum integrale, neque partes. Ad probationem autem concedimus subiectum, & formam debere proportionari; proportio tamen non stat in eo, quòd subiectum, & forma habeant similes actus: hoc enim potiùs repugnat proportioni, quæ est inter potentiam, & actum; sed in eo, quod subiectum habeat potentiam passiuam, vt recipiat formam, & forma vim actuandi talem potentiam, & tribuendi suum effectum formalem; ad quod non requirit in potentia similem effectum, sed potiùs priuationem eius.

Ad primam confirmationem distinguenda est maior. Si enim sensus sit rem diuisibilem non posse recipi in subiecto indiuisibili negatiuè, id est, habentem negationem diuisibilitatis concedenda est: propterea enim quantitas non potest recipi in Angelo. Si verò sensus sit, non posse recipi in subiecto indiuisibili priuatiuè, id est, habente priuationem diuisibilitatis, neganda est. Imò id est, omnino necessarium: sicut enim albedo recipitur in subiecto priuatiuè nõ albo; ita diuisibile, seu diuisibilitas recipitur in subiecto priuatiuè indiuisibili.

Ad secundam confirmationem respondetur: quod subiectum recipiens formam, non recipit eam, quatenus habet denominationẽ talis formæ, neque quatenus habet denominationem formæ oppositæ; sed quatenus habet potentiam passiuam, in qua præcedit priuatio formæ recipiendæ. V. g. paries non recipit albedinem quatenus albus, nec quatenus niger; sed quatenus est dealbabilis, nondum autem albus. Sic ergo substantia non recipit quantitatem quatenus diuisibilis, vel indiuisibilis, si per diuisibilitatem, & indiuisibilitatem intelligamus formas aliquas contrariè, vel contradictoriè oppositas. Si verò per indiuisibilitatem intelligatur priuatio, sic substantia recipit quantitatem quatenus indiuisibilis. Inde tamen non sequitur substantiam semper manere indiuisibilem: quia acquisita forma statim deperditur priuatio. Item si per diuisibilitatem intelligamus primã, & radicalem aptitudinem, quæ est in substantia, vt per quantitatem fiat proximè diuisibilis; asserendum est substantiam, quatenus est radicaliter diuisibilis, recipere quantitatem. Neque hæc inter se pugnant: sicut non pugnat, quòd paries recipiat albedinem, quatenus est dealbabilis, & quatenus est non albus.

40 Ad sextum respondetur: quòd quando dicitur substantiam cum quantitate habere partes substantiales, non est formalis locutio, sed denominatiua, & materialis, faciens hunc sensum; id. quod habet partes est substantia. Sicut quando dicitur in calefactione fieri substantiam calidam, non significatur substantiã se tenere à parte termini formalis, sed tantum à parte termini materialis: & sensus est, quòd in substantia fit calor. Ita similiter quantitas non tribuit partes substantiales sic, quod totum hoc sit eius effectus formalis; sed tribuit substantiæ habere partes. Et eodem sensu intelligenda est, vt sit vera alia propositio, quod scilicet caput, & manus substantialiter distinguuntur; id est, res quæ distinguuntur sunt substantiæ: si enim intelligatur in sensu formali,

quod scilicet principium causans distinctionem actualem inter caput, & manus, est substantia; propositio est omninò falsa: nam talis distinctio solùm prouenit à quantitate, & alijs accidẽtibus, vt explicatum est.

Ad confirmationem negatur consequentia, si sermo sit de aliqua maioritate actuali. Solum enim habet substantia cœli maioritatem quandam radicalem, ex eo quod sit radix maioris quantitatis: hoc autem non est habere maiorem extensionem actualem, sed esse extensibilem per maiorem quantitatem. Vndè malè infertur ex eo, quod quantitas absolutè sequitur substantiam corpoream absolutè, quod tanta quantitas sequatur tantam substantiam: sed inferendum est, quod tanta quantitas sequitur substantiam, quæ est radix huius tantæ quantitatis, & non alterius.

41 Ad septimum concedendum est substantiam Oceani manere tunc priuatiuè indiuisibilem. Ad id autem quod contra hoc obijcitur, respondetur ex D. Thoma loco citato ex secundo sententiarum, quod arguens imaginatur indiuisibilitatem substantiæ, seu materiæ, præcisa quantitate, ad modum indiuisibilitatis puncti; quod tamen falsum est. Nam materia, aut substantia dicitur indiuisibilis per remotionem totius generis quantitatis, seu quia omnino priuata est quantitate; & ita neque manet in loco, neque habet situm: cùm situs, & vbi supponant quantitatem. Ad punctum est indiuisibile, vt principium quantitatis, & sic habet determinatũ situm, vt ibi inquit D. Thomas. Dicimus ergo, quod sicut substantia recipiens quantitatem, non sic extenditur, quasi transeat de minori ad maiorem magnitudinem, vel de minori ad maiorem situm; sed quia transit de non magna in magnam, & de non situata in situatam. Ita econtrà, quando aufertur quantitas, non sic substantia comprimitur, quasi transeat de maiori ad maiorem magnitudinem, vel de maiori ad minorem situm; atque ita partes cõfluant ad situm vnius puncti; (hoc enim absurdum est, neque id Thomistæ asserunt: cum loco citato neget D. Tho.) sed quia transit de magna in non magnam, & de situata in non situatam. Quare talis substãtia non reducitur ad situm vnius puncti, sed omninò desinit habere locum, & situm. Id autem, quod additur in argumento, scilicet, quod qui biberet Oceanum; vanũ est. Neque enim tunc Oceanum haberet guttas, cùm non haberet partes; neque bibi, aut deglutiri posset: cum non esset in loco, neque consequenter posset moueri.

42 Ad octauum respondetur cum Capreol. in 2. dist. 18. qu. 1. art. 3. ad 4. quod quando aufertur quantitas, desinunt esse caput, & brachium, & per cõsequens substantia desinit habere partes. Quare neque identificantur, quæ erant distincta, neque quæ erant idem, distinguuntur: quia talis identitas, & distinctio sunt relationes inter partes; & ita vbi non sunt partes, non est distinctio, aut identitas.

Ad vltimum respondet bene Caietan. 1. part. quæst. 52. art. 1. circa medium sic: *Ad exemplum, quod adducitur de aqua existente in vase, remota quantitate, dicitur, quòd imaginatio in hoc decipitur. Quoniam seclusa quantitate, aqua illa nusquam remaneret: quia nullam habitudinem haberet ad locum. Et ideò non oportet quærere quò iret, sed vas plenum aëre reperietur, aqua indiuisibili reddita, & nusquam existente. Sicut si poneretur à sorte remoueri quantitatem: tunc non haberet partes integrales, scilicet cor, hepar, caput, &c. Quia remaneret substantia indiuisibilis: & tamen imaginamur, quod remaneret Sor-*

tes. *Vnde iſtis imaginationibus non eſt credendum.* Hæc Caiet. Quibus adde, quòd quamuis tunc ſubſtantia illa non eſſet in vniuerſo, tanquam locatum in loco: eſſet tamen in eo tanquam pars in toto. Sicut Angelis poſſe contingere docet Bañez ibidem, & nos explicabimus lib. 4. Phyſicorum.

43 Ex dictis facilè formari poteſt aliqualis definitio huius prædicamenti; (propriè enim definiri non poteſt, vt ſæpè dictum eſt) eſt ergo quantitas, *Accidens tribuens partes ſubſtantiæ*, ſeu *Accidens ſubſtantiæ extenſiuum.* Vt enim quæſt. 2. vidimus, effectus formalis maximè proprius quantitatis, eſt tribuere extenſionem, ſeu partes ſubſtantiæ. Cùm autem hæc ſecundùm ſe nullam habeat extenſionem, aut partes entitatiuas, vt oſtenſum eſt, nullam aliam particulam oportet addere dictæ definitioni. Sed ſicut eſſentia corporis de prædicamento ſubſtantiæ ſufficienter explicatur per hoc, quòd ſit ſubſtantia extenſibilis, id eſt, apta vt extendatur per quantitatem; ita eſſentia quantitatis ſufficienter explicatur, dicendo: eſſe accidens tribuens partes ſubſtantiæ, ſeu extenſiuum ſubſtantiæ, id eſt, poteſt extendere illam: quam aptitudinem ſemper retinet, etiamſi actu non extendat ſubſtantiam, quando ſeparatur ab ea. Ex qua definitione inferuntur omnes proprietates quantitatis, vt conſideranti patebit.

QVÆSTIO IV.

AN LINEA, SVPERFICIES, & corpus ſint verè ſpecies quantitatis continuæ.

44 DIuiſionem quantitatis in continuam, & diſcretam eſſe eſſentialem, & generis in ſpecies docent Ariſtot. in hoc capite, dum poſt enumeratas quantitates, tam continuas, quàm diſcretas ſubdit: *Propriæ autem quantitates hæ ſunt, quas diximus: alia verò omnia ſecundum accidens ſunt, &c.* & D. Thomas 1. part. queſt. 30. art. 3. quodlib. 10. art. 1. de potentia q. 9. art. 7. & alibi ſæpè. Quem ſequuntur concorditer diſcipuli eius Capreol. Caiet. Soncin. Iabel. Sot. Maſ. & cæteri, quos referunt, & ſequûtur Arauxo 5. Metaph. quæſt. 3. art. 2. Sanchez hîc lib. 5. qu. 16. & Galleg. controu. 25. De quo etiam videri poteſt Naza. 1. p. q. 30. ar. 3. contr. vnica. Facilèque probatur ex dictis: nam continuum, & diſcretum diuidunt quantitatem ſecundum rationem formalem quantitatis: ergo ſunt differentiæ per ſe, & eſſentiales; & ex conſequenti conſtituunt veras ſpecies huius prædicamenti. Conſequentia patet; antecedens verò probatur: quia habere partes, quæ eſt eſſentia quantitatis, formaliter diuiditur per habere partes vnitas, in quo conſiſtit eſſe continuum, & per habere partes diſiunctas, in quo conſiſtit eſſe diſcretum.

Poteſt tamen contra hoc facere quòd quantitas diſcreta non videtur quid ſimpliciter vnum, & ens per ſe, ſed potiùs aggregatum ex pluribus entibus completis: quod ſi ita eſt, iam non erit vera, & propria ſpecies quantitatis. Sed de hoc agendum eſt infrà, queſt. 7. Interim eam appellabimus ſpeciem, vt appellant communiter Doctores, etiam ij, qui contendunt quantitatem diſcretã eſſe ens per accidens. Cùm autẽ Ari. in præſenti conſtituerit plures ſpecies, tam ſub quantitate continua, quàm ſub quantitate diſcreta; ſemel hoc ſtatuto, planum fit vtramque eſſe ſpeciem ſubalternã huius prædicamenti. Quare ad plenam eius notitiam ſolùm reſtat examinare in hac, & ſequentibus quæſtionibus: an omnia illa ab Ariſtotele enu-

merata, vel quæ eorum sint verè, & propriè species quantitatis.

45 Igitur incipiendo à linea, superficie, & corpore, de quibus hæc prior quæstio procedit: quia ordine generationis, & doctrinæ præcedunt alias species. Pro tituli intelligentia sciendum est, *lineam* significare lõgitudinem, quæ intelligitur causari ex ductu puncti; *superficiem* verò latitudinem, quæ intelligitur causari ex ductu lineæ; & *corpus* profunditatem, quæ intelligitur causari ex ductu superficiei. Vnde superficies supponit longitudinem, corpus verò longitudinem, & latitudinem. Et propterea dicitur lineam includere vnam dimensionẽ; superficiem duas, & corpus tres. Non quia omnes has de formali significent superficies, & corpus: nam vt rectè notauit D. Thom. opusc. 48. tract. 3. cap. 5. vnaquæque de formali significat vnam dimensionem tantùm: sed quia superficies importans vnam, & supponens aliam, dicitur includere duas; & corpus importans vnam, & supponẽs duas, dicitur includere tres. Quo sensu Arist. 5. Metaph. cap. 13. dixit: *Magnitudo, quæ quidem ad vnum continua est, longitudo: quæ verò ad duo, latitudo: quæ autem ad tria, profunditas.* In quibus verbis continentur definitiones essentiales istarum dimensionum, scilicet: *Linea est quantitas continua ad vnum: Superficies est quantitas continua ad duo: Corpus est quantitas continua ad tria.* Quæ etiam sic clariùs possunt definiri: *Linea est quantitas continua punctis: Superficies est quantitas continua lineis: Corpus est quantitas continua superficiebus.* De his ergo tribus dimensionibus inquirimus; an sint verè, & propriè species quantitatis.

46 Partem negatiuam circa lineam, & superficiem defendunt Hurtado disp. 13. Metaph. sect. 6. & Cabero hîc disp. 2. dub. 5. Quorum fundamenta sunt. ¶ Primò: quia sicut motus ordinatur essentialiter ad terminum, & punctum ad lineam: ita linea ordinatur essentialiter ad superficiem, & superficies ad corpus: ergo sicut motus, & pũnctum sunt quid incompletum, & propterea non sunt propriæ species quantitatis, sic etiam linea, & superficies erunt quid incompletum, & non veræ species.

Confirmatur: quia linea, & superficies secundum proprias extensiones saltem includuntur in corpore, secundum quòd corpus habet trinam dimensionem: ergo non sunt propriè species. Probatur consequentia: quia vna species non includitur in alia.

Secundò: quia quantitas, hoc ipso quod talis est, habet partes impenetrabiles in eodem loco: sed hæc impenetrabilitas non cõuenit partibus istarum dimensionum: ergo non sunt verè, & propriè quantitates. Probatur minor: quia si supra vnum corpus perfectè planum ponatur aliud æquale, superficies vltima vnius tangit omnes partes superficiei vltimæ alterius; ac proinde penetrantur: quandoquidem penetrari nihil aliud est, quàm quòd vna quantitas tangat omnes partes alterius.

47 Nihilominùs dicendum est lineam, superficiem, & corpus esse propriè, & per se species quantitatis continuæ. Ita Arist. in hoc cap. & 5. Metaph. cap. 13. & D. Thom. ibidem lect. 15. opusc. 48. tract. 3. ca. 5. & alibi sæpè. Quem sequuntur Capreol. 1. dist. 31. ad 5. Durandi, Sonc. 5. Metaph. qu. 24. Iabel. ibidem in epitome ad cap. de quanto, Arauxo qu. 3. art. 5. Caiet. Sot. Sanch. & Mas. in hoc cap. & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia linea, superficies, & corpus sunt intrinsecè, & essentialiter quantitates; vtpotè quæ à se ipsis, & non ab alio habent exten-

ſionem, & diuiſibilitatem. Deinde vnaquæque habet propriam, & completam extenſionem, eſſentialiter ab alia diſtinctã. Ergo ſunt verè ſpecies quantitatis continuæ. Probatur minor: quia vniuſcuiuſque partes expoſcunt diuerſa continuatiua, vt copulentur; ſiquidẽ partes lineæ copulantur punctis, partes ſuperficiei lineis, & partes corporis ſuperficiebus; & vnaquæque extenſio, quatenus talis eſt, non ordinatur ad aliam, vt poſteà conſtabit. Ergo re verà vnaquæque ex his dimenſionibus habet propriam, & completam extenſionem diſtinctam eſſentialiter ab alia.

Confirmatur primò: quia tot ſunt ſpecies extenſionis permanentis, quot ſunt modi poſitionis in vnoquoque corpore: ſed iſti ſunt tres, ſcilicet diſtantia inter ante, & retro; dextrum, & ſiniſtrum; ſurſum, & deorſum. Ergo tres etiam erunt ſpecies extenſionis fundantes tales poſitiones. ¶ Confirmatur ſecundò: quia linea, ſuperficies, & corpus habent diuerſas proprietates: nam productum, & breue ſunt paſſiones lineæ: latum, & ſtrictum ſuperficiei: celſum, & humile corporis, vt docent Ariſtotel. & D. Tho. citati. Ergo habent eſſentias diuerſas.

48 Ad argumenta reſpondetur. Ad primum neganda eſt conſequentia. Et diſparitas conſiſtit in hoc, quòd motus, vt motus eſt, ſemper conſideratur vt via, & tranſitus; & per conſequens vt quid incompletum. Similiter punctum ſecundum omnem conſiderationem, & verſus omnem partem eſt quid indiuiſibile, & inextenſum; & ita neque motus, neque pũctum ſecundum aliquam rationem poſſunt eſſe ſpecies quantitatis. At verò linea, vt linea eſt, (& idem proportionabiliter eſt de ſuperficie) poteſt conſiderari dupliciter. Primò verſus longitudinem, quo modo habet verã, & propriam extenſionem, & eſt diuiſibilis in partes, neque formaliter provt ſic ordinatur ad ſuperficiem; ac proinde eſt quid completum, & vera ſpecies quantitatis. Secundò verſus latitudinem: & hoc modo linea eſt indiuiſibilis, ordinaturque ad vniendas partes ſuperficiei: ſicut punctum, ad vniendas partes lineæ; & per conſequens provt ſic, neque eſt ſpecies quantitatis, neque quantitas, ſed continuatiuum quantitatis.

Ad confirmationem reſpondetur, quod corpus eſſentialiter non dicit trinam dimenſionem, ſed ſolam profunditatem, vt num. 45. vidimus ex D. Th. & ideò materialiter tantùm includit lineam, & ſuperficiem, inquantùm ſupponit eas: quod non tollit eſſe veras ſpecies quantitatis continuæ. Sicut à ſimili contingit in quantitate diſcreta: quaternarius enim includit ternarium, non formaliter, vt ternarius eſt, ſed materialiter ratione trium vnitatum, & ideò ternarius eſt vera ſpecies numeri.

49 Ad ſecundum neganda eſt minor. Ad cuius probationẽ reſpondetur duas illas ſuperficies nõ penetrari: quia non ſe tangunt formaliter ſecundum, quòd ſunt quantitates, ſiue vt ſunt diuiſibiles, ſed formaliter quatenus ſunt indiuiſibiles: quãuis vnaquęque earum materialiter tangat omnes partes alterius. Ad penetrationem enim non ſufficit duas quantitates ſe ſe, vtcumque tangere in omnibus ſuis partibus, ſed vltra requiritur, vt tangant ſe in omnibus partibus formaliter ſecundum illã dimenſionem, verſus quam fit contactus: quod non contingit in duabus illis ſuperficiebus, vt per ſe patet.

Dices: hoc ipſo præcisè quòd duo corpora ſeſe tangant in omnibus partibus penetrantur: ergo ex eo præcisè quod inter duas ſuperficies ſit ſimilis contactus, dabitur penetratio.

¶ Respondetur negando consequentiam. Et ratio est: quia cum corpus versus omnem dimensionem sit diuisibile: ex eo præcisè quòd duo corpora se tangunt secundum se tota, aut secundum aliquas partes profunditatis; debét etiam se tangere formaliter quatenus sunt diuisibilia; ac proinde ad huiusmodi contactum necessaria est intromissio vnius in aliud circa eundem locum, in quo consistit penetratio. At verò duæ illæ superficies, licet versus latitudinem sint diuisibiles; tamen versus profunditatem, siue vt terminant illa corpora, sunt indiuisibiles, & formaliter provt sic fit contactus, ac proinde nulla ibi datur intromissio vnius partis in aliam circa eundem locum, vt consideranti patebit.

50 Tandem inquires: an linea, superficies, & corpus sint species infimæ quantitatis continuæ. ¶ Respondetur affirmatiuè. Non enim propria vniuscuiusque extensionis: cuius signum est, quod linea recta potest fieri curua: & superficies quadrata circularis. Præterquam quod tales differentię sumuntur ex diuersis figuris, quæ sunt vera accidentia quantitatis, vt patet. Ergo diuisio lineæ in rectam, & curuam: superficiei in quadratam, & circularem: corporis in pyramidalem, & curuum; & aliæ similes non sunt generis in species, sed subiecti in accidentia. Alia quæ circa has dimensiones solent disputari: an scilicet Physicè sint species, & inter se realiter distinctæ, vel tantùm Mathematicè: an componantur ex indiuisibilibus: an partes, & indiuisibilia sint actu in illis, vel solùm in potentia; & alia huiusmodi, proprium locum obtinent libro sexto Physicorum: nec rectè hic ab aliquibus pertractantur.

QVÆSTIO V.

AN LOCVS, TEMPVS, ET MOTVS sint veræ species quantitatis continuæ.

51 PRæcipua ratio dubitandi sumitur ex Aristotele, qui in hoc capite inter quantitates continuas numerauit locum, & tempus; quibus etiam ex paritate rationis alij addunt motum, cùm tamen quinto Metaphysicæ cap. 13. vbi exactè inuestigat essentiam, & species quantitatis, nullum illorum constituerit sub quantitate continua. Et ideò quid tenendum sit, per singula discurrendo, breuiter discutiemus.

Primò, ergo sciendum est *locum* definiri ab Aristot. 4. Physicor. sic: *Est vltima superficies corporis cõtinentis immobilis primi.* In qua definitione, relictis vltimis verbis, quæ ibidem explicabimus; primæ illæ particulæ, scilicet *vltima superficies corporis continentis* denotant locum in sui ratione includere, non solùm vltimam superficiem, sed etiam relationem ad corpus locatum, vt notauit Vasquez prima parte, disputat. 193. capite 3. vel saltem aptitudinem circumscribendi, & continendi locatum, in qua fundatur talis relatio. Verbi gratia vas continens aquam est locus eius: quia secundum suam vltimam superficiem concauam circumscribit aquam; & ideò ad rationem loci pertinent vltima superficies, & relatio continentiæ, seu aptitudo circumscribendi locatum; quorum quolibet deficiente, deficit ratio loci, vt patet in cælo empyreo, quod propriè non est in loco: quia non habet aliam superficiem ipsum continentem. Similiter si à vase præscindamus relationem, seu aptitudinem continendi aliud corpus, erit

erit quidem quantum, & habebit superficiem, sed talis superficies non erit locus, vt per se notum est. Manet ergo, locum in sua ratione vltra superficiem includere aliquid aliud, nempè talem relationem, seu aptitudinem continendi rem locatam; quam cum actu continet, dicimus locum esse plenum; si verò actu non contineat, dicitur esse vacuum. Et ideò vacuum definitur ab Arist. lib. citat. c. 7. sic: *Est locus non repletus corpore.*

52 Secundò sciendum est, *tempus* definiri ab eodem Arist. ibidem cap. 11. sic: *Est numerus motus secundum prius, & posterius.* Vbi numerus non sumitur pro specie quantitatis discretæ, quæ est obiectum Arithmeticæ, & diuiditur in binarium, quaternarium, &c. Constat enim tempus esse quid continuum; cũ præteritum, & futurum, quæ sunt partes eius, copulentur termino communi, scilicet instanti præsenti. Ly ergo *numerus* in definitione Arist. vt magis explicabimus loco citato, idem est, quòd mensura, seu extensio. Et ita sensus est: tempus est mensura, seu extensio motus secundùm prius, & posterius. Quam definitionem, vt intelligamus oportet aliqualiter explicare quid sit motus. Pro quo.

53 Tertiò notandum est cum Masio hîc sect. 3. quæst. 6. in quolibet motu quatuor posse considerari. Primum est egressus ab agente. Secundum est receptio in passo. Tertium est ipsa forma, quæ est terminus motus in quodam esse imperfecto, & secundùm quod intelligitur in fluxu, & acquisitione. Quartum tandem est ipse fluxus, & transitus, non habita ratione termini. Ex his ergo primum, & secundum constituunt prædicamenta actionis, & passionis; & sic non sunt essentialiter ipse motus, qui ad nullum prædicamentum pertinet, sed potius est postprædicamentum, vt ostendemus lib. 3. Physicorum. Tertium etiam licet non pertineat per se ad aliquod genus: cum sit quid incompletũ, & imperfectum, sed reducatur ad illud, ad quod pertineat eadem forma, quandò est iam perfecta, & completa; adhuc tamen non ipse motus. Tùm quia re vera non est postprædicamentum, nec quid distinctum ab ipso termino: Tùm etiam quia vt rectè notauit D. Thom. 2. distinct. 40. qu. 1. art. 4. ad primũ, propria ratio motus abstrahit abs vtroque termino, & consideratur sine differentia agentis, & patientis. Restat ergo motum propriè, & formaliter consistere in illo fluxu, & transitu intermedio, nulla habita ratione termini.

54 Quartò sciendum est, *motum* sic formaliter sumptum definiri ab Arist. 3. Physic. cap. 2. sic: *Est actus entis in potentia, prout in potentia.* In cuius explicatione multa ibi dicenda sunt, nunc solùm rudi mineruа asserendum est, quòd in motu propriè dicto, prout distinguitur à mutatione instantanea, ex eo quod non simul actuet totum mobile, sed partim actuet, & partim relinquat in potentia (quod significatur in definitione adducta) necessariò intelligitur esse priùs, & posteriùs; & per consequens vere extensio successiua. Et hæc est tẽpus, intelligiturque dimanare, ab ipsa quantitate, seu extensione permanenti rei mobilis medio motu, in genere causæ quasi efficientis; sicut ipsa quantitas, seu extensio permanens dimanat immediatè à substantia corporea. Et hoc est, quod docet Aristot. 5. Metaphysic. cap. 13. asserens tempus habere extensionem à motu, & motum à magnitudine, in genere scilicet causæ efficientis. Quod non tollit quin ipsum tempus in genere causæ formalis extendat, & mensuret motum, & quantitatem permanentem; sicut quantitas permanens

extendit, & mensurat substantiam à qua dimanat. Ex quibus iam facilè intelligetur definitio temporis: dicitur enim extensio, seu mensura motus secundùm priùs, & posteriùs: quia non extendit, aut mensurat substantiam secundum se, vt mensurat quantitas permanens, sed dum est in motu, & successione, quæ necessariò includit priùs, & posteriùs vt explicatum est.

55 Prima conclusio. Locus non est propriè, & per se species quantitatis continuæ; sed reducitur ad eam ratione superficiei, quam includit. Hæc est mẽs Arist. & D. Tho. loco citato Metaphysicæ dum asserunt locum esse quantum per accidens: quos sequuntur Auctores quæst. præcedenti citati, & communiter Philosophi.

Fundamentum sumitur ex dictis: quia locus præter superficiem includit relationem, seu aptitudinem ad continendum corpus locatum, quæ per accidens se habet ad propriam, & essentialem rationem superficiei, vt notum est: ergo locus prout sic, est ens per accidens; & cõsequenter non potest esse vera species quantitatis. ¶ Confirmatur: quia locus nullam aliam extensionem habet præter extensionem superficiei: ergo non potest constituere distinctam speciem quantitatis, sed reducitur ad superficiem.

56 Secunda conclusio. Tempus re vera est species quantitatis, quamuis valde imperfecta, & tenuissimæ entitatis. Hæc est contra Sanchez lib. 5. q. 17. & Arauxo loco citato quæst. præcedenti. Eam tamen docent ex antiquis Alb. Iamblicus, & alij quos refert, & sequitur Tolet. hîc qu. 2. Quam etiam defendunt Aquar. 5. Metaph. q. 11. Masius hîc sect. 3. q. 5. noster Didac. à Iesu quæst. 2. Rub. quæst. 3. estque communior inter Doctores. Eam docet in præsenti Arist. neque dissentit. 5. Metaph. vt volunt aduersarij: ibi enim distinguit duos modos quanti per accidens. Aliud quod verè dicitur tale: quia de se nullam habet extensionem, sed extenditur per ipsam extensionem subiecti; vt musicum, & album: musica enim, & albedo nullam habent propriam extensionem, vt patet. Alterum verò, quod non tam dicitur quantum per accidens, quàm per aliud, vt explicat D. Thom. ibidem lect. 15. quia nimirum, licet in se habeat propriam extensionem, illa tamen resultat, & deriuatur ab alia, quam præsupponit; atque ita non diuiditur per se, sed ad diuisionem alterius. Et hoc modo tempus appellatur ab Arist. quantum per accidens, seu per aliud. Videatur D. Thom. ibidem. Ex quo loco.

Probatur conclusio. Quia tempus esse quantum per aliud modo explicato, non tollit, quin re vera sit species quantitatis; quamuis arguat esse imperfectissimam, & tenuissimæ entitatis: ergo non est cur includatur à vera ratione quantitatis. Probatur antecedens: quia etiam si superficies necessariò supponat extensionem lineæ; & corpus superficiei; orianturque quodammodo ex eis: adhuc sunt veræ species quantitatis, vt supra vidimus. Similiter etiam si numerus supponat necessariò quantitatem continuam, & causetur ex diuisione eius, teste D. Thom. 1. p. q. 30. art. 3. adhuc est vera species quantitatis, vt infra videbimus, nulla alia ratione nisi quia habent propriam extensionem distinctam ab ea, quam præsupponunt, & à qua intelliguntur oriri. Ergo etiam si tempus supponat, & oriatur ab extensione permanente rei mobilis medio motu, vt explicatum est; adhuc erit vera species quantitatis, si habet propriam extensionem ab alijs distinctam.

57 Quod autem eam habeat, sa-

tis ex dictis patet: nam tempus habet proprias partes, scilicet præteritum, & futurum, & propria continuatiua, scilicet instans præsens. Item proprietates ab alijs diuersis: nam cæteræ quantitates continuæ mensurant permanenter; tempus verò successiuè: & ideo illæ habent totum suum esse simul, istud verò solum existit secundum aliquid indiuisibile sui, vt docet D. Thom. opusc. 44. & nos explicabimus lib. 4. Physicor. Ergo verè tempus habet propriam extensionem ab alijs distinctam.

Per quod tandem patet, quare tempus inter omnes quantitates continuas sit imperfectissimæ, & debilissimæ entitatis. Quia scilicet, vt rectè inquit D. Thom. opusc. citato, illa sunt minimæ entitatis, quæ vel secundum se non sunt entia actu, vt materia prima; vel secundum se tota non extant, sed secũdum aliquid indiuisibile sui, vt tempus, & alia successiua. De quo redibit sermo citato lib. Physicor.

58 Tertia conclusio. Motus non est per se, & propriè species quantitatis. Hæc est contra Fonsec. 5. Metaph. cap. 13. quæst. 8. sect. 3. & Conimbricen. 3. Physicorum cap. 2. q. 2. art. 3. Eam tamẽ recipiunt communiter Doctores cum Arist. qui nec hîc nec 5. Metaph. numerauit motum inter species quantitatis. De quo videri possunt. Mas. vbi supra qu. 6. Sanch. Tolet. & Rub. citati conclusione præcedẽti, & Arau. 5. Metaph. qu. 3. art. 5. Facilèque probatur. Tùm quia motus est fluxus quidem, & transitus de vno in aliud; & consequenter ens incompletum, & imperfectum, vt docent Arist. & D. Thom. 11. Metaph. lect. 9. ergo non potest directè, & per se ad aliquod prædicamentum pertinere. Tùm etiam quia motus est post prædicamentum, vt constabit infra ex Arist. ergo non potest esse vera species quantitatis.

Contra has duas conclusiones obiicies: quia extensio, & continuitas temporis dimanat à motu, vt passio ab essentia, teste D. Thom. 1. p. q. 53. art. 3. ergo vel motus est per se species quantitatis, sicut tempus, vel tempus non est per se in prædicamento sicut motus. Probatur consequentia: quia passio non potest esse imperfectior, quàm subiectum cuius est passio: ergo si motus propter sui imperfectionem, & incompletionem excluditur à recta linea prædicamenti, multò magis debet excludi tempus, vel si tempus admittitur, debet etiam admitti motus. ¶ Confirmatur: quia motus habet propriam extensionem, & continuitatem sicut tempus, eique assignantur propria continuatiua, scilicet mutata esse: ergo est vera species quantitatis.

59 Ad argumentum neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, dato quod antecedens sit verum de subiecto proprio, & adæquato seu de subiecto *quod*, non tamen esse vniuersaliter verum de subiecto *quo*, seu de eo, quod est ratio recipiendi aliud: vt patet in quantitate respectu figuræ, & aliarum qualitatum corporalium, quæ media illa recipiuntur in substantia: & tamen sunt perfectiores ipsa quantitate. Et ita contingit in præsenti: motus enim solum est id, medio quo extensio temporis recipitur in re mobili, & dimanat ab ea; ac proinde tempus potest habere sufficientem perfectionem, & completionem, vt sit species quantitatis, etiam si motus non habeat illam. Quòd autem de facto hoc ita sit, colligitur optimè ex eo, quòd motus ex natura sua est via ad terminum, & ordinatur ad illud tanquam ad id, à quo completur in ratione entis; quod non habet tempus, vt de se constat.

Per quod patet ad confirmationem. Quamuis enim motus habeat

propriam aliquam extensionem actualem, præter extensionem temporis; illa tamen est in suo genere incompleta, sicut ipse motus; quod non conuenit extensioni temporis, vt dictum est. Et ideo hæc potest esse vera species quantitatis, non autem illa.

60 Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur cum D. Thom. 5. Metaph. lect. 15. & Caiet. in hoc cap. Aristotelem in prædicamentis egisse de quantitate secundum rationem mensuræ: & ideo ibi numerauit locum inter species quantitatis: quia licet non habeat distinctam extensionem à superficie; est tamen diuerso modo mensura. In Metaphysica verò egit de quantitate secundum suum esse; & ideò eas tantum species numerauit, quæ habent extensionem per se ipsas, & non per aliud, seu deriuatam ab alia. Propter quod prætermisit ibi tempus, & orationem: quia eorum extensio dependet à motu: quod tamen non tollit quin sint veræ species quantitatis, vt dictum est. Consultò omittimus alia plura, quæ circa locum, tempus, & motum adduci possent: quia propriam sedem habent lib. 3. & 4. Physicor. vbi ea discutiemus.

QVÆSTIO VI.

QVID SIT VNITAS PRÆdicamentalis. Et vtrum addat aliquid supra quantitatem continuam.

61 EXplicatis speciebus quantitatis continuæ, eodem ordine examinandæ sunt duæ aliæ, quas Aristot. in præsenti constituit sub quantitate discreta, scilicet numerus, & oratio. Ad quod præmittenda est quæstio præsens: quia cùm numerus sit multitudo mensurata per vnum, vt diffinit D. Thom. 1. p. q. 7. art. 4. notitia eius omnino pendet ex cognitione vnitatis. Cum autem duplex sit vnitas; vna, quæ est passio entis, & solet appellari transcendentalis: quia in omnibus entibus reperitur: & alia, quæ est propria quantitatis, & solet appellari prædicamentalis: quia tantùm inuenitur in hoc prædicamento: inde est duplicem etiam esse multitudinem, seu numerum. Alius appellatur transcendentalis, & reperitur in omnibus rebus; de quo proinde intelligendum est, quandò dicimus, Angelorum ordines esse nouem: personas Sanctissimæ Trinitatis tres, &c. vt docet Angelicus Doctor quæst. 30. sequenti art. 3. Alius verò est numerus prædicamentalis, seu multitudo vnitatum prædicamentaliũ: & de hoc agimus in præsenti. Ad quem cognoscendum specialiter inquirimus: quid addat vnitas prædicamẽtalis supra quantitatem continuam; inde enim cognoscemus quid illa sit, & in quo distinguatur à transcendentali.

62 Plures Doctores, vt refert D. Thom. 1. p. q. 11. art. 1. ad 1. non distinguentes inter vnum, quod conuertitur cum ente, & vnum, quod est principium numeri, seu inter vnitatem transcendentalem, & prædicamentalem, in contrarias sententias abierunt. Auic. enim 3. Metaph. c. 2. considerans vnum, quod est principium numeri addere aliquid positiuum supra ens, idem existimauit de vno, quod conuertitur cum ente. Quem sequuntur Scot. in 2. dist. 3. quæst. 2. & lib. 4. Metaph. qu. 2. Anto. Andr. ibidem quæst. 3. & alij eius Discipuli.

Hanc tamen sententiam, quantùm ad secundam partem, in qua à veritate discedit, inpugnat rectè D. Tho. loco citato: quia quælibet res est vna per se ipsam: alias si per aliquid aliud esset vna, cum illud iterum sit vnum,

esset vnum per aliquid aliud; & sic procederetur in infinitum. Ergo vnum, quod conuertitur cum ente, non potest superaddere illi entitatem aliquam positiuam, à qua constituatur in ratione vnius. Neque in hoc est immorandum: quia non est præsentis instituti: potest tamen videri D. Thom. locis infra adducendis.

63 Secunda sententia extremè huic opposita fuit Pytagoræ, & Platonis, qui considerantes vnum, quod conuertitur cum ente, non addere aliquam rem supra ens, sed solam indiuisionem, existimauerunt idem dicendum esse de vno, quod est principium numeri. Quam sententiam sequuntur Durand. in 1. dist. 24. qu. 2. Gregor. ibidem, Fonsec. 5. Metaph. cap. 13. quæst. 3. sect. 3. Suar. disput. 4. sect. 9. num. 9. & alij affirmantes vnitatem propriam quantitatis explicandam esse eodem modo, ac transcendentalem aliorum entium; ac proinde sicut vnitas propria qualitatis nihil positiuum addit supra illam, sed est ipsa eius entitas vt indiuisa; ita vnitatem prædicamentalem nihil positiuum addere supra quantitatem continuam, sed esse ipsammet quantitatem, vt indiuisam.

Probatur primò hæc sententia: quia si vnitas prædicamentalis adderet aliquid positiuum; vel illud esset relatiuum, vel absolutum: sed vtrumque est falsum: ergo, &c. Probatur minor quoad primam partem: quia si priùs quantitas est vna, quàm quod in illa intelligatur aliqua relatio: imò ipsa eius vnitas debet esse ratio fundandi talem relationem, vt infra constabit. Ergo quantitas non potest constitui in esse vnius per aliquid relatiuum. Quoad secundam verò partem probatur: quia cum tale positiuum non possit esse res alterius prædicamenti propter rationem factam, necessariò erit vel quantitas discreta, vel continua: sed non potest esse discreta: siquidem vnitas potius dicit indiuisionem: ergo erit quantitas continua. Hanc autem dicit vnitas pro materiali: ergo supra illam nihil addit positiuum, sed solam negationem.

64 Secundò: quia alia entia, verbi gratia duæ substantiæ secundum se, aut duæ qualitates per suasmet entitates sunt vnæ, & se ipsis constituunt numerum binarium absque aliqua alia realitate illis superaddita: ergo idem dicendum est de duabus quantitatibus continuis. Probatur consequentia. Tùm ratione Diui Thomæ facta contra primam sententiam: quia si quantitas continua esset vna per aliquid aliud, illud aliud esset vnum per aliquid aliud, & sic in infinitum. Tùm etiam ratione Gregorij: quia ex eo præcisè quod aliquid sit vnum vnitate propria entis, potest alteri connumerari, seu constituere cum illo numerum: sed vnitas propria entis non addit supra ipsum aliquid positiuum; sed solam indiuisionem: ergo ex eo præcisè quod quantitas continua intelligatur indiuisa, potest alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem. Restat ergo, quòd sicut vnitas transcendentalis nihil positiuum addit supra entitatem, ad quam consequitur; ita neque vnitas prædicamentalis supra quantitatem. Plura alia argumenta pro hac sententia adducit Capreolus in 1. distinctione 24. quæstione vnica.

Tertia sententia, inter præcedentes media, distinguit inter has duas vnitates; negatque cum posteriori opinione, vnitatem transcendentalem addere aliquid positiuum supra entitatem, cuius est vnitas; cum posteriori verò affirmat vnitatem prædicamentalem addere aliquid supra quantitatem continuam. Sic docent Aristot. & Albert.

vt testatur D. Thom. dist. 24. citata qu. 1. art. 3. Pro quo videri potest idem Commentator 4. Metaph. comm. 3. lib. 5. commen. 11. & lib. 10. comm. 8. & D. Thom. ibidem alijsque locis infra adducendis. Quæ sententia est communis in schola Arist. & D. Thom.

65 Dicendum est ergo vnitatem prædicamentalem non esse solam quantitatem continuam vt indiuisam, sed supra eam addere quid positiuum, & reale incompletum, reductiuè pertinens ad prædicamentum quantitatis; ratione cuius ipsa quantitas continua est pars numeri prædicamentalis. Sic docent communiter Thomistæ, inter quos latè explicat, & defendit hanc conclusionem Capr. vbi sup. concl. 1. & ad argumenta contra illam. Quem sequuntur Sonc. 4. Metaph. qu. 25. Iabe. ibid. q. 7. ratione 1. & lib. 8. q. 9. Sanch. lib. 5. Logicæ q. 21. ad 1. Mas. in hoc cap. sect. 2. q. 4. Gallego contr. 25. circa finem, & Arauxo lib. 5. Metaph. q. 3. art. 3. vbi Fonsecam reprehendit, eò quod negauerit hanc fuisse sententiam D. Thom. additque quòd fideles Angelici Doctoris sectatores ipsum in hac fuisse sententia testatur, & vt genuiuam eius mentem amplectuntur.

Probatur primò vno, vel altero Angelici Doctoris testimonio: nam quodlib. 10. art. 1. sic ait: *Respondeo dicendum, quòd vnum, quod est principium numeri, de necessitate aliquid positiuè dicit in eo, cui attribuitur: quia cùm ex vnitatibus numerus constituitur, nisi vnitas res aliqua esset, numerus res esse non posset. Et sic non potest poni in aliquo genere, tanquam species, &c.* Et loco citato ex primo sententiarum: *Vnum quod conuertitur cum ente, nihil positiuè addit ad id, cui adiungitur, &c. Sed vnum quod est principium numeri ponit aliquid additum ad esse, scilicet esse mensura; cuius ratio primò inuenitur in vnitate; & deinde consequenter in alijs numeris; & deinceps in quantitatibus continuis, &c.* Quod etiam repetit 4. Metaphys. lect. 2. & lib. 10. lect. 3. Et tandem 1. p. q. 11. art. 1. ad 1. post impugnatas duas primas sententias supra relatas concludit; *Sic igitur dicendum est, quòd vnum, quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens; sed vnum quod est principium numeri, addit aliquid supra ens, ad genus quantitatis pertinens.* De quo etiam videri potest q. 30. sequenti artic. 3. de potentia q. 9. art. 7. & alibi sæpè.

66 Respondebis fortè id, quod Fonseca, & Suar. vbi sup. respondeant, sensum D. Thom. esse, quòd vnitas prædicamentalis addit aliquid positiuum supra ens, in quantum addit supra substantiam quantitatem ipsam continuā, quæ est res positiua.

Sed hæc expositio, est non solum falsa, sed etiam absurda. Quòd sit falsa probatur primò: quia si quando D. Th. locis citatis vtitur nomine *substantia*, sumit illud pro *essentia*, vt rectè notat Arauxo vbi supra, & constat euidenter ex contextu; referens enim Sanctus Doctor quæst. 11. citata, extremas illas sententias sic ait: *Pytagoras, & Plato videntes, quòd vnum, quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens, sed significat substantiam entis, prout est indiuisa; existimauerunt sic se habere de vno, quod est principium numeri. E contrariò autem Auicen. considerans quòd vnum, quod est principium numeri, addit aliquam rem supra substantiam entis (aliàs numerus ex vnitatibus compositus non esset species quantitatis;) credidit, quod vnum, quod conuertitur cum ente, addat rem aliquam supra substantiam entis, &c.* Quibus verbis per *substantiam entis*, euidens est significari essentiam entis; & sensus planus est, quòd iuxta primam sententiam neutra vnitas addit aliquid positiuum supra essentiam, ad

quam consequitur: iuxta secundam verò, vtraque addit aliquid positiuum. Inter quæ duo extrema media via procedit Diuus Thomas, vt vidimus. Ergo eodem sensu, quo negat de vnitate transcendentali addere aliquid positiuum supra essentiam, cuius est vnitas, id concedit de vnitate prædicamentali; ac proinde hæc verè addit aliquid positiuum supra essentiam quātitatis continuæ. Quod etiam satis expressit Sanctus Doctor alijs locis adductis, dicens vnitatem prædicamentalem addere aliquid positiuè, *in eo cui attribuitur*, seu *cui adiungitur*, *&c.* Idest in eo cuius est vnitas, seu ad quod consequitur, nempè in quantitate continua. De quo etiam videri potest distinct. 24. citata qu. 1. art. 3. ad 4.

67 Secundò impugnatur eadem solutio: quia D. Thom. loco citato ex 1. p. expressè ait: id quod addit vnum prædicamentale supra ens, esse quid *ad genus quantitatis pertinens*. Quod esse reductiuè intelligendum constat planè: tùm quia modus hic loquendi frequens est in D. Thom. tùm quia aliàs esset impropria, & barbara locutio, si de ipsa quantitate diceretur pertinere ad genus quantitatis: tùm denique quia eadem 1. p. qu. 3. art. 3. de potent. qu. 7. art. 3. ad 7. & alibi sæpè expressè docet vnitatem prædicamentalem esse quid reductiuè pertinens ad genus quantitatis, sicut punctum, quod tamen negant Doctores, quos impugnamus. Ergo in sententia D. Thom. vnitas prædicamentalis non est ipsa quantitas continua, sed quid incompletum, ipsi superadditum, & ab ea diuersum; sicut etiam in omni sententia dicendum est de pūcto.

Tandem, quòd dicta expositio sit absurda patet: quia manifestè eludit intentum D. Thom. & reddit vanam differentiam, quam assignat inter vtramque vnitatem. Vt enim rectè docet ipse Sanctus loco citato de poten. ad 8. etiam vnitas transcendentalis ponit aliquid positiuum, inquantùm ponit ipsum ens, cuius est vnitas. Ergo si ex eo præcisè vnitas prædicamentalis dicitur addere aliquid positiuum supra ens, quia addit supra substantiam ipsam quantitatem, quæ est res positiua; idem etiam dicendum esset de vnitatibus transcendentalibus aliorum accidentium; siquidem hæc etiam addunt supra substantiam accidentia ipsa, quæ sunt res positiuæ. Ex quo rursus sequeretur, quòd vterque numerus, vel neuter esset res aliqua, & vera species alicuius generis: cuius oppositum intendit D. Thom. eisdem locis. Ergo dicta expositio planè eludit intentum eius.

68 Secundò probatur conclusio ratione D. Thom. quia nisi vnitas prædicamentalis adderet aliquid reale incompletum supra quantitatem continuam, ratione cuius fieret pars numeri prædicamentalis: talis numerus non posset esse ens per se, & vera species quantitatis: consequens est falsum, & contra Arist. & D. Thom. vt ostendemus quæst. sequenti: ergo, &c. Probatur sequela: quia ideo numerus transcendentalis duorum intellectuum, aut etiam duarum substantiarum corporalium, ablata quantitate, non est vera species alicuius generis: quia vnitates transcendentales, ex quibus componitur, cùm sint ipsæ entitates talium rerum cum negatione diuisionis absque aliquo alio, non sunt simpliciter partes, sed entia completa; & per consequens numerus inde resultans est aggregatum entium completorum, & ens per accidens. Ergo si vnitates prædicamentales duorum hominum v. g. essent ipsæ quantitates completæ eorum cum negatione diuisionis absque aliquo alio; numerus inde resultans esset similiter aggregatum

entium completorum; ac proinde ens per accidens; & per consequens non posset esse vera species quantitatis. Sed de hoc redibit sermo quæstione sequẽti in solutione ad tertium.

Confirmatur: quia ex hoc vno, vel præcipuo fundamento Suarez disp. 41. Metaph. sect. 1. Fonseca, & alij Auctores contrarij probant numerum prædicamentalem non esse ens per se, & veram speciem quantitatis, vt ibi videbimus: ergo vt oppositam sententiam tunc rectè explicemus, & defendamus; opposita nunc sunt iacienda fundamẽta, asserendumque vnitatem prædicamentalem esse quid reale, & incompletum superadditum quantitati continuę, & essentialiter ordinatum ad componendum numerum.

69 Tertiò: quia in quantitate continua datur aliqua entitas incompleta, quæ sit principium magnitudinis, nempè punctum: ergo etiam in quantitate discreta necessariò concedenda est aliqua entitas incompleta, quæ sit principium numerorum, scilicet vnitas: & sic, &c. ¶ Confirmatur, & explicatur vis huius rationis: quia vnitas prædicamentalis, sicut & punctum, est mensura simpliciter prima intra genus quantitatis, vt ostendimus sup. disp. 30. n. 24. & ampliùs constabit in libris Posteriorum: ergo non potest esse sola quantitas continua cum indiuisione. Probatur consequentia. Tùm quia quãtitati solùm conuenit sic esse mensuram, vt etiam sit res mensurata, vt sup. num. 12. explicuimus; quod repugnat primæ mensuræ. Tùm etiam quia ad rationem mensuræ non sufficit rem esse indiuisam, sed requiritur, quòd sit indiuisibilis in illa ratione, in qua est mensura, vt ibi ex Arist. vidimus: ergo ad rationem mensuræ simpliciter primæ in genere quãtitatis requiritur, quod sit in tali genere simpliciter indiuisibilis: hoc autem non habet quantitas continua etiam cum indiuisione; siquidem talis indiuisio non tollit, sed potiùs supponit diuisibilitatem in quantitate. Ergo vltra hanc ponenda est aliqua alia entitas verè indiuisibilis, & incompleta, quæ sit vnitas prædicamentalis. Videatur D. Thom. 1. Metaphys. lect. 3. vbi docet vnitatem esse omnino indiuisibilem.

70 Quartò tandem ad hoc facit ratio supra num. 62. adducta, qua D. Thom. ostendit vnitatem transcendentalem non addere aliquid positiuum supra ens; eadem enim sumpta à contrario sensu, vt ibidem D. Thom. subintelligi voluit, contrarium probat de vnitate prædicamentali sic. Non solum res aliorum prædicamentorum, sed etiam ipsa quantitas continua non potest esse vna quantitatiuè, & pars numeri prædicamentalis per se ipsam: ergo aliquid aliud est necessarium, per quod fiat vna, & pars talis numeri. Probatur antecedens: quia aliàs inter ea, inter quę semel inueniter talis numerus, semper inueniretur; & vbi à principio non esset nunquam esset, vt contingit in vnitate, & numero transcendentali, quatenus tales sunt. Cuius tamen contrarium experimur in prædicamentali: nam in ligno continuo verbi gratia non est numerus quantitatum, sed vnitas; si verò diuidatur, iam non est vnitas, sed numerus. Similiter in duobus partibus aquæ separatis est verus numerus quantitatum, & non vnitas; quibus tamen coniunctis, deperditur numerus, & fit vnitas: ergo tales res, & quantitates sunt vnæ per aliquid superadditum, quod possit per diuisionem produci, & per visionem deperdi. Videatur Zanar. lib. 10. Metaph. qu. 3. & 5. ad 6. Ex quo rursus fit entitatem illã realem, & incompletam superadditam quantitati continuæ distingui ab ea ex

natura rei, & ante operationem intellectus, saltem vt modum à re: siquidem manente quantitate continua, acquiritur, & deperditur talis vnitas, vt ex dictis patet. Videatur D. Thom. 3. p. qu. 77. art. 4. & in 4. distinct. 12. qu. 1. art. 2. quaestiuncula 3.

71 Hîc autem statim inquirendum venit, quid sit istud reale incompletum, quod superaddit vnitas praedicamentalis. Aliqui, vt refert Capreol. vbi supra, respondent esse formam continuitatis. Sed hoc non satisfacit: quia forma continuitatis non distinguitur ab ipsa quantitate continua, & sic est diuisibilis in multa, quod est contra rationem vnitatis. Et ideò aliter, & benè respondet idem Capr. cum Auicen. 3. Metaphysic. cap. 2. quod est ipsum esse indiuisum, seu existentia quantitatis continuae. Cuius sententiam, quantum ad hoc, admittit D. Thom. in 1. dist. 24. citata, estque satis verosimilis: nam vt ostendemus lib. 1. Physic. & tractat latè Nauarr. 1. parte controuer. 18. & 19. esse, seu existentia cuiuslibet rei etiam compositae est omninò simplex, & indiuisibile: ergo quando quantitas continua diuiditur, esse primum non remanet, neque diuiditur, sed quaelibet pars diuisa habet nouum esse. Quod optimè consonat cum ijs, quae de praedicamentali vnitate dicta sunt, & fauet non parum D. Thom. loco citato ex 4. sententiarum vbi expressè docet ex Arist. *Quod in additione quantitatis ad quantitatem, vna quantitas esse incipit, duabus esse designantibus. E contrariò in diuisione, &c.*

Secundò respondet Capreol. quòd *vnitas ista, neque est forma continuitatis; neque esse talis formae, sed quoddam accidens indiuisibile consequens quantitatem continuam. Et differt à puncto in hoc, quod punctus habet situm in linea, vel continuo; non autem vnitas; sed habet pro subiecto adaequato totum continuum: ita quòd aucto, vel diminuto tali continuo, non remanet prior vnitas, sed alia.* Idem docet Zanard. vbi supra ad tertium. Cui doctrinae non parum fauet D. Thom. loco citato 3. par. articulo 8. & quodlib. 10. artic. 3. vbi expressè fatetur, quod quando alicui liquori permiscetur alter eiusdem speciei, non manet idem numero, vel in toto, vel in parte; secundum quod mixtio facta est. Cui etiam consonat alia doctrina, quam habet Sanctus Doctor ibidem artic. 4. & 3. Metaphysic. lect. 13. vbi expressè dicit, quòd quando duo corpora priùs diuisa copulantur, corrumpuntur duę superficies terminatiuae eorum, & fit vna: quando verò vnum corpus diuiditur in duo, corrumpitur vna superficies, & fiunt duae.

72 Ad argumenta secundae sententiae respondetur. Ad primum ex dictis patet id, quod addit vnitas prędicamentalis, esse quid absolutum: sed tamen incompletum, & indiuisibile, pertinensque ad genus quantitatis, non per se, vt species eius, sed reductiuè, vt principium numeri; quemadmodum punctum, vt principium magnitudinis.

Ad secundum neganda est consequentia. Ad cuius primam probationem respondetur, quòd quia solius quantitatis propria est diuisibilitas in partes integrantes, vt ex Aristot. & D. Thom. explicuimus suprà quaest. 3. ideo apud ipsos sola quantitas inter omnia alia entia habet specialem, & proprium modum vnitatis: qui propterea appellatur praedicamentalis; consistitque in eo quòd quantitas non sit vna per se ipsam, sed per aliquod indiuisibile superadditum, vt vidimus num. 66. Hoc autem non est vnum per aliquid aliud, sed per se ipsum: tùm, quia est essentialiter ipsa vnitas;

& ita est vna per se ipsam : tùm etiam quia cum sit quid indiuisibile non potest ipso manente amittere, vel acquirere rationem vnius, sicut potest quantitas; & ideò non indiget aliquo alio, per quod fiat vnum : & ita non proceditur in infinitum. Notat autem benè Zanard. vbi suprà ad 6. quod hæc vnitas non est vna quantitatiuè, nisi tantùm vt quo : vt quod verò est vna vnitate transcendentali, quæ supra entitatem solùm addit negationem, vt explicatum est.

Ad secundam probationem respondetur, ex eo præcisè, quòd aliquid sit vnum vnitate propria entis, solùm posse constituere numerum transcendentalem, qui propterea non est ens per se, neque vera species alicuius generis: quia non est aliquid superadditum ipsis rebus numeratis; sicut neque etiam vnitates ex quibus componitur. Quare si vnitates prędicamẽtales essent ipsæ quantitates numeratæ absque aliquo alio, numerus ex illis coalescens non esset accidens per se vnum, & vera species quantitatis, vt ex dictis constat. Id autem quod vltimò infertur, scilicet ex eo quòd quantitas continua intelligatur indiuisa posse alteri connumerari, & constituere numerum prædicamentalem; verum quidem est: non quia sola indiuisio addita quantitati continuæ sufficiat ad constituendum numerum, qui sit verum ens per se: sed quia talis indiuisio, seu negatio, supponit in quantitate continua illud incompletum, & indiuisibile, per quod constituitur positiuè vna, & ratione cuius, quamdiu durat, conuenit ei talis negatio.

QVÆSTIO VII.

AN NVMERVS PRÆDICAMENTALIS sit ens per se, & vera species quantitatis.

73 Ex dictis satis constat numerum transcendentalem non esse aliquod vnum ens, aut veram speciem alicuius generis. Et ideò solùm est dubiũ de numero prædicamentali, seu de multitudine istarum, vnitatum quas explicuimus. De quo adhuc non procedit difficultas, vt applicato ad ipsas quãtitates cõtinuas, & alias res numeratas, seu in concreto significato, quo modo appellatur ab Arist. 4. Pysic. cap. 12. *numerus numeratus* : sic enim certum est non esse propriè speciem, neque propriè ens per se; sicut de alijs concretis accidentium diximus dist. 5. n. 17. Sed difficultas est de numero in abstracto, scilicet de multitudine vnitatum prædicamentalium, vt præscindunt etiam ab ipsis quantitatibus continuis, quarum sunt vnitates : qui numerus appellatur ab Aristot. libro citato *numerus numerans*. Et de hoc inquirimus: an sit ens per se, & vera species quantitatis.

Partem negatiuam defendunt Duran. in 1. dist. 43. quęst. 2. art. 1. Gabriel, & Greg. Ocan. & alij Nominales, quos referunt, & sequuntur Oña in hoc cap. quæst. 2. art. 4. Conimb. ar. 1. Fonsec. lib. 5. Metaph. cap. 7. qu. 5. sect. 2. & cap. 13. qu. 4. Suar. disp. 41. citata, sect. 1. Hurt. disp. 13. sect. 6. §. 45. Vasquez 1. parte disput. 26. cap. 3. Auersa hîc quæst. 18. sect. 2. & alij.

74 Probant primò hanc sententiam Conimb. ex Aristotele 3. Physicor. cap. 3. asserente numerum esse plures vnitates, & 8. Metaphysic. cap. 3.

vbi ait: *Numerum non esse vnum, sed sicut cumulum.*

Secundò id probant alij ex D. Thoma 1. parte quæstione 30. artic. 1. ad 4. & articulo 2. ad quintum, vbi expresè dicit: numerum absolutum, seu abstractum non esse nisi in intellectu: ergo sentit numerum pro formali esse ens rationis; & consequenter non esse veram speciem quantitatis.

Tertiò id probant ferè omnes hac præcipua ratione: quia ex multis entibus in actu, & completis non potest fieri ens per se, vt sæpè docet Aristot. & patet ex ipsa natura entis completi, de cuius ratione est non ordinari essentialiter ad componendum: sed vnitates prædicamentales sunt plura entia in actu, & completa: (supponunt enim dicti Auctores esse ipsas quantitates continuas, vt supra vidimus:) ergo numerus ex illis resultans non potest esse ens per se.

Quartò, probatur eadem sententia: quia ens per se debet habere partes vnitas: sed has non habet numerus, imò repugnant rationi eius: ergo, &c. Probatur maior: quia ens per se est illud, quod habet vnicam essentiam: sed id, cuius partes non sunt vnitæ, habent vnicam essentiam, cum sint absolutè plura: ergo non est ens per se. ¶ Confirmatur: quia accidens, quod est per se vnum, non potest esse in pluribus subiectis realiter distinctis, & diuisis: ergo numerus non potest esse accidens per se vnum.

Vltimò: quia inter vnitates non solùm non inuenitur vnio Physica, sed neque vnio ordinis sufficiens ad constituendum vnum per se: ergo, &c. Probatur antecedens.. Tùm quia vnio ordinis præcisè absque aliqua alia non videtur sufficiens ad constituendum vnum per se, vt patet in exercitu, & ciuitate, quæ licet habeant vnitatem ordinis, non tamen sunt vnum per se. Tùm etiam quia inter vnitates eiusdem numeri non est ordo realis, sed rationis tantùm; siquidem in ternario, verbi gratia, vna vnitas non est à parte rei prima, alia secunda, & alia tertia: sed id fit ab intellectu constituente vnam primo loco, aliam secundo, &c. Ergo non habent vnitatem ordinis sufficientem ad constituendum vnum per se, & veram speciem entis realis.

75 Nihilominùs dicendum est numerum prædicamentalem esse ens per se, & veram speciem quantitatis. Hæc conclusio est receptissima in schola Aristot. & D. Thom. Docet illam Philosophus, non solùm in hoc cap. vbi aliqui asserunt non esse locutum ex propria sententia, sed etiam 5. Metaph. cap. 13. vbi quantitatis species inuestigat. Idem habet D. Thom. ibidem lect. 15. & latè probat lib. 8. lect. 3. vbi inter alia sic ait: *Est enim per se vnum numerus, inquantùm vltima vnitas dat numero speciem, & vnitatem; sicut etiam in rebus compositis ex materia, & forma per formam est aliquid vnum, & vnitatem, & speciem sortitur, &c.* infertque pro inconuenienti, quòd si *numerus non esset simpliciter vnum, sed per modum coaceruationis, non esset aliqua species entis.* Quod etiam vt inconueniens deducit locis supra numero 65. adductis: ergo quando D. Tho. ibidem, & qu. 30. 1. partis, art. 3. & de potentia q. 9. art. 7. & alibi sæpè docet numerum esse speciem quantitatis, loquitur de vera, & propria specie. Quem in hoc sensu intelligunt, & sequuntur omnes eius Discipuli, vt inquit Sanchez lib. 5. Logicæ quæst. 21. De quo videri possunt Capreol. in primo dist. 24. quęst. 1. conclus. 5. Naza. 1. p. quæst. 30. art. 3. controuer. vnica, Herbeus quodlib. 2. quęst. 11. Soncin. lib. 10. Metaph. q. 7.

Zanar. 1. ibidem q. 3. Iab. lib. 6. quæst. 9. Flandria lib. 5. q. 14. art. 6. Arauxo ibidem quæst. 3. ar. 2. Caietan. & Soto in hoc cap. Maſ. ibidem ſect. 2. quęſt. 2. noſter Didac. à Ieſu diſp. 13. quæſt. 2. & plures alij, quos refert & ſequitur Galleg. hîc controu. 25. Quibus etiam conſentiunt Scot. 5. Metaph. quæſt. 9. Tolet. in hoc cap. quęſt. 1. Rub. quæſt. 6. & alij. Tenet etiam Euclides in ſua Arithmetica, & omnes Mathematici.

76 Probatur primò ratione: quia vt aliquid ſit per ſe vnum, & ens ſaltim in infimo gradu perſeitatis, non eſt neceſſarium, quòd partes eius ſint realiter vnitæ: ſed ſufficit ſi ſint eſſentialiter ordinatæ ad componẽdum, & habeant aliquam vnitatem compoſitionis, vel ordinis: ſed huiuſmodi ſunt partes numeri: ergo quamuis illæ non ſint realiter vnitæ, adhuc numerus poteſt eſſe per ſe vnum, & ens. Minor eſt Ariſt. in hoc cap. & conſtabit q. ſequenti. Maior autem probatur. Tum quia domus v. g. & alia artificialia ſunt entia per ſe ratione vnius figuræ, quam habent partes eius, etiamſi inter ſe non ſint realiter vnitæ. Tum etiam quia non repugnat aliqua verè eſſe entia incompleta, etiam ſi Phyſicè inter ſe non vniantur. Ergo poſſunt eſſe verè, & ſimpliciter partes alicuius entis diſcreti. Tum denique quia ratio vnius per ſe non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet plures gradus; ſiquidem Deus eſt magis per ſe ens, & vnum, quàm Angelus, & Angelus quàm ſubſtantia materialis; & hæc plus quàm quantitas continua. Ergo ſaltem in infimo gradu poteſt aliquid diſcretum eſſe per ſe vnum, ſi partes eius ſint quid incompletum, & habeant inter ſe ordinem. Videatur D. Tho. 7. Metaph. lect. vltima, vbi inter alia inquit: *Compoſitum quandoque ſortitur ſpeciem ab aliquo vno, quod eſt, vel forma, vt patet in corpore mixto: vel compoſitio, vt patet in domo; vel ordo, vt patet in ſyllaba, & numero: & tunc oportet, quòd totum compoſitum ſit vnum ſimpliciter. Quandoque verò compoſitum ſortitur ſpeciem ab ipſa multitudine partium collectarũ, vt patet in aceruo, & populo, & in talibus compoſitum non eſt vnũ ſimpliciter, ſed tãtum ſecundũ quid.*

77 Secundò probatur: quia numerus eſt proprium, & per ſe obiectum Arithmeticæ; ergo non poteſt eſſe ens per accidens: antecedens eſt euidens. Conſequentia verò probatur. Tum ex Ariſt. 6. Metaph. c. 2. & alibi ſæpè, aſſerente de ente per accidens non poſſe eſſe ſcientiam, aut definitionem. Tum etiam ratione manifeſta: quia ens per accidens non habet vnicam, & determinatam eſſentiam: ergo prout ſic non habet paſſiones, quæ de illo poſſint à ſcientia demõſtrari. Patet conſequẽtia: quia paſſio ſequitur eſſentiã conſtitutã in aliquo determinato gradu entis per differentiam eſſentialẽ: cum autem hęc neceſſariò conſtituat ens per ſe, & non per accidens, planum fit iſtud prout ſic non poſſe habere paſſiones à ſciẽtia nemonſtrabiles; ac proinde non poſſe eſſe obiectum ſciẽtiæ. Quæ doctrina ſaltim de obiectis ſcientiarum non ſubalternatarum, qualis eſt Arithmetica, eſt euidens, & extra controuerſiam apud Metaphyſicos: ergo, &c. Quæ ratio etiã cõcludit numerum eſſe veram ſpeciem quantitatis, vt conſideranti patebit.

78 Vt huic argumẽto (quod proculdubio conuincit intentum) reſpondeat Suar. loco citato, ſimulque in concordiam adducat vtramq; ſententiam; pręmittit nu. 16. quòd licet numerus in rei veritate, & prout eſt à parte rei, ſit ens per accidens; tamen prout à nobis concipitur per modũ vnius, dici poteſt habere aliquam vnitatem ſufficientẽ, vt de illo tanquam de vna ſpecie entis loquamur, & vt ſub tali conſideratione in prædicamento quantitatis collocetur.

Quo ſuppoſito, reſpondet vnitatem iſtam, quam habet numerus in ordine ad intellectum, vt ab eo per modum vnius concipiatur, ſufficientem eſſe vt numerus ſit obiectum Arithmeticæ.

Hæc tamen ſolutio, & concordia friuola eſt, habetque contra ſe vtriuſque ſententiæ argumenta, vt conſideranti patebit. Et quod peius eſt, quidquid refugiat Suar. tandem incidit in ſententiam Aureoli apud Capreol. in primo diſtinctione 24. qu. 1. art. 1. aſſerentis numerum pro formali eſſe ens rationis; & ex conſequenti obiectum formale Arithmeticæ non eſſe ens reale. *Mirabile quidem* (inquit Sanch. vbi ſuprà qu. 22.) *Volunt Doctores iſti obiectum Logicæ eſſe ens reale contra communem ſententiam; obiectum autem Arithmeticæ faciunt ens rationis contra communem omnium ſenſum.*

79 Reſpondent aduerſarij obiectum formale Arithmet. non eſſe numerum pro formali, ſed ſumptum materialiter pro ipſis quantitatibus continuis.

¶ Sed hæc ſolutio plus falſa eſt, quàm præcedens. Tum quia quantitas continua, quæ eſt materiale in numero, eſt obiectum formale Geometriæ, vt per ſe patet; ac proindè Arithmet. non diſtingueretur à Geometria. Tum etiam quia Arithmetica non curat an binarius verbi gratia ſit linearum, vel corporum; ſed potius abſtrahit à continuitate, & conſiderat formalem rationem multitudinis. Tum denique quia paſſiones, quas de numero demonſtrat Arithmet. nempè proportiones, & proportionalitates non conueniunt illi ex materiali ratione quantitatis continuæ; ſed ſecundum formaliſſimam rationem diſcreti. Cuius duo ſunt ſigna manifeſta: vnum eſt, quod vt proportionem, aut proportionalitatem aliqualiter applicemus quantitati continuæ, debet ipſa apprehendi ſub ratione formali diſcretæ, vt bicubitæ, tricubitæ, &c. vt notauimus ſuprà num. 3. alterum eſt, quod Arithmeticus demõſtrat nullum eſſe numerum, qui non habeat aliquam ſpeciem proportionis reſpectu cuiuſcumque alterius; cuius tamen oppoſitum concludit Geometra de quantitate continua, eſſe ſcilicet aliquas incommenſurabiles, ſeu nullam habentes proportionem numerorum. De quo videri poteſt D. Tho. 1. Metaph. lect. 13. Ergo proportio, aùt proportionalitas non conueniunt numero ex ratione materiali quantitatis continuæ, ſed ſecundum formalem rationem diſcretæ; ac proindè ſecundum hanc eſt obiectum formale Arithmeticæ.

80 Ad argumenta contrariæ ſententiæ reſpondetur. Ad primum dicimus Conimbr. referre fideliter verba Ariſtot. ipſe enim non dicit abſolutè. *Numerus non eſt vnus, ſed ſicut cumulus*; ſed ſic: *Et numerum oportet aliquid eſſe, quo vnus, ſi vnus eſt: aut enim non eſt, ſed quaſi congeries; aut ſi eſt, dicendum eſt, quidnam illud ſit, quod eum ex multis facit.* Quibus verbis, vt patet, non dicitur abſolutè numerum eſſe ſicut aceruum, ſed quòd ſi vnus eſt, aut erit ſicut aceruus, vel explicandum erit, quid ſit illud, quod ipſum vnum conſtituit: quod ſtatim explicat Ariſt. ex eo quòd vnaquæque pars numeri eſt *endelechia, & natura quædam.* Id eſt, vt explicat D. Tho. ibidem lect. 3. *Numerus eſt vnum per ſe, ex eo quòd vna pars eius eſt vt forma alterius.*

Ad ſecundum ex auctoritate Angelici Doctoris reſpondetur ſenſum eius non eſſe, quòd eſſentia numeri prædicamentalis ſit ens rationis, ſed quòd non datur à parte rei numerus abſtractus ab omni ſubiecto, ſicut quando dicimus, quòd animal abſtractum à ſuis ſpeciebus non datur à parte rei, ſed tantum in intellectu: non eſt ſenſus,

quod natura animalis, quæ abstrahitur non est realis, sed quòd separatio illa, & status abstractionis fit ab intellectu.

81 Ad tertium illi Doctores, qui ex vna parte defendunt vnitatem prædicamentalem esse solam quantitatem cõtinuam cum in diuisione, & ex alia numerum esse ens per se: respondent vnitates esse quidem entia completa in genere continui, sed respectu entitatis discreti verè esse essentia incompleta, & sic posse componere vnum per se. Adducuntque exemplum in linea, quæ in genere lineæ est quid completum, tamen respectu superficiei habet incomplexionem, secundum quod vnit partes eius.

Sed hæc solutio certè non satisfacit, eamque merito impugnant Conimbr. & alij. Quamuis enim id, quod est simpliciter totum, & ens completum in vno genere, possit esse secundum quid pars, & quid incompletum in alio, vt diximus suprà disp. 4. nu. 31. & patet in homine, qui simpliciter est totum in genere substantiæ, & secundum quid pars respectu compositi accidentalis: tamen omninò videtur repugnare quod idem absolutè, & in rigore loquendo, sit simpliciter totum, & simpliciter pars, seu ens completum, & incompletum etiam respectu diuersorum. Et ratio est: quia vera completio, aut inconpletio, seu esse simpliciter partem, aut simpliciter totum, non est aliqua relatio adueniens rebus comparatione facta cum alijs: sicut esse magnum, vel paruum in quantitate; sed est quid conueniens eis absolutè in se ipsis, secundum essentialem vniuscuiusque conceptum, ratione cuius quidquid est simpliciter pars, & ens incompletum, essentialiter petit alterius consortium ad sui perfectionem, vt patet in materia, & forma. Quod verò est simpliciter totum, & ens completum integrè intelligitur in sua essentia perfectum, absque eo, quòd componat cum alio; ac prodè accidentaliter tantum, & secundum quid potest esse pars respectu alterius. Cum ergo quantitas continua Petri v. g. sit accidens reale simpliciter completum, cuius perfectio essentialis integra omnino esset, etiam si non daretur alia quantitas, cui enumeraretur; consequens est si vnitates prædicamentales sunt ipsæ quantitates continuæ absque aliquo alio, quòd non sint simpliciter partes, neque essentialiter ordinentur ad componendum numerum; & per consequens quòd ipse non sit ens per se.

82 Confirmatur: quia aliàs possemus dicere hominem v. g. licet in genere substantiæ sit quid completum: tamen in genere albi verè est ens incompletum, & consequenter compositum accidentale esse per se. Similiter duos intellectus, & duas voluntates licet in ratione intellectus, aut voluntatis sint accidentia completa; tamen in ratione numeri transcendentalis verè esse entia incompleta; & per consequens talem numerum esse aliquod ens per se. Quæ omnia, & his similia sunt absurda: ergo insufficiens est prædicta solutio.

Neque exemplum adductum de linea vrget. Tum quia non est ita certum talia indiuisibilia continuatiua actu esse in quantitate: esto autem quòd actu sint in illa, tamen non sunt partes eius, sed continuatiua: non enim superficies componitur ex lineis, neque corpus ex superficiebus, vt dicemus lib. 6. Physicor. vnitates autem sunt veræ partes numeri. Tum & maxime: quia vt sumitur ex D. Thom. qu. 9. de potentia art. 7. tres istæ dimensiones non tam sunt species Physicæ, & naturales quãtitatis, quàm Mathematicæ, & per designationem; ex eo quòd Geometra sumit vnamquamque vt per se subsistentem, & independentem ab alia: cum ta-

men omnes reuera constituat idem accidens reale, dimanans à substantia corporali: de quo propterea, vt de vno, & specifico accidenti tractat Philosophia. Quare linea v.g. & superficies absolutè, & realiter loquendo non sunt entitates simpliciter completæ: & sic non est mirum ipsas ordinari essentialiter ad corpus, quod tamen dici non potest de quantitate naturali trinæ dimensionis respectu numeri, vt patet; ac proindè non est eadem ratio.

Relicta ergo hac solutione, respondetur ad argumentum ex doctrina quęstionis præcedentis, vnitates prædicamentales non esse ipsas quantitates continuas, sed quid incompletum illis superadditum; & sic posse constituere vnum per se. Videatur Arauxo vbi supra ad secundum.

83 Ad quartum distinguenda est maior. Si enim sensus sit, omne ens per se debere habere partes vnitas termino communi, neganda est; concedenda verò si sensus sit debere esse vnitas saltim aliquo ordine: & hoc modo vniuntur partes numeri, vt postea explicabimus. Quod sufficit, vt absolutè non sint plura; sed habeāt vnicam essentiam quamuis discretam. ¶ Ad confirmationem similiter respondetur accidens quod est per se vnum, non posse esse in pluribus subiectis adæquatis, seu totalibus: benè autem in pluribus subiectis inadæquatis, & partialibus: & hoc modo numerus est in pluribus realiter distinctis. Sic enim integer binarius non est vnaquæque vnitas, sed ambæ simul; ita adæquatum eius subiectum non est vna quantitas, sed duæ.

Ad vltimum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur realem ordinationem inter duo, ratione alicuius incompleti in eis inuenti, esse sufficientem ad constituendum vnū per se. Vnde quia in hominibus in quantum sunt partes vnius exercitus, vel ciuitatis, non inuenitur aliqua realis, & Physica entitas incompleta, à qua constituantur partes talis exercitus, vel ciuitatis, sed moraliter tantum, & in æstimatione hominum censentur quid incompletum; ideo exercitus, vel ciuitas physicè loquendo non est ens per se, sed solùm moraliter: numerus verò prędicamentalis physicè est ens per se: quia vnitates ex quibus componitur sunt quid physicè incompletum, vt explicatum est.

Ad secundam probationem antecedentis respondetur non esse necessarium ad hoc vt sit ordo realis inter vnitates, quòd vna determinatè sit prima, & alia secunda, &c. sed sufficit quòd indeterminatè se habeant inter se, vt materia, & forma: pręcipuè cùm vltima vnitas specialiter dicatur forma numeri, eo quòd quasi determinat alias, & constituit in hac, vel illa specie numeri, vt ex D. Thoma 8. Metaphysic. lect. 3. adduximus in conclusione. Sed pro huius maiori intelligentia sit.

QVÆSTIO VIII.

AN, ET QVOMODO VLTIMA vnitas sit forma numeri.

84 CONtrouersia hæc solùm est inter Doctores, qui nobiscum sentiunt numerum esse ens per se. Quorum quidam (& sit prima sententia) absolutè negant vltimam vnitatem esse formam numeri, contendentes ipsam simul cum alijs solùm esse materiam eius; formam verò esse structuram illam, seu compositionem, quæ in binario est bineitas, in ternario ternitas, &c. Sic docent Aureol. apud Capreol. in 1. dist. 24. qu. 1. in argumentis contra

secundam conclusionem Anton. Andræas 8. Metaph. cap. 3. Rub. in hoc cap. quæst. 7. Murcia disput. 3. qu. 1. & alij. Qui addunt, quando numerus successiuè producitur, & potest assignari vltima vnitas dici posse aliquo modo formam; sed valdè impropriè, & metaphoricè, inquantum est vltima pars materiæ; non autem quia verè habeat rationem formæ respectu aliarum; quod etiam docet Suarez disput. 41. Metaph. sect. 4. num. 12.

Probatur primò hæc sententia: quia compositio, quæ fit in ipsa entitate accidentis non potest esse compositio ex materia, & forma, præcipuè in quantitate, cuius partes sunt eiusdem rationis: ergo in numero nulla vnitas potest esse forma respectu alterius.

Secundò: quia compositio materiæ, & formæ requirit veram vnionem vtriusque inter se; & quòd forma verè recipiatur in materia, vt patet inductione: sed neutrum reperitur in numero: neque enim vnitates copulantur aliquo termino communi: neque vltima recipitur in alijs, vt per se patet: ergo nulla vnitas potest esse forma respectu aliarum.

85 Tertiò: quia determinata species habet determinatam formam: ergo si vltima vnitas est forma numeri, dabitur aliqua, quæ determinatè sit vltima. In ternario autem trium vnitatum simul productarum nulla potest esse determinatè vltima: ergo nulla potest esse forma numeri. Plura alia argumenta pro hac sententia adducunt Capreol. vbi suprà, Sanch. Mas. Galleg. & alij Thomistæ infra citandi.

Certè hæc opinio sic explicata falsa est: eamque reijciunt, tum hi, tum etiam alij omnes Thomistæ, quos vidimus. Et meritò: nam D. Thom. locis num. 75. & 80. adductis absolutè docet ex mente Aristot. vltimam vnitatem esse formam numeri, eique tribuere speciem, & vnitatem: & propterea ex eius additione, vel substractione causari diuersas species numerorum: ad eum modum, quo ex additione vel substractione vltimæ differētiæ fiūt diuersæ definitiones. Propter quod etiam ibidē vltimā vnitatem appellat differentiam numeri. Vndè tandem cōcludit ipsum esse ens per se. Quæ omnia saluari non possunt per solam illam extrinsecam metaphoram, vt patet: ergo necessariò asserendum est cum Thomistis in aliquo vero, & proprio sensu vltimam vnitatem esse formam numeri.

Neque rectè id negatur in hac sententia, ex eo quòd in ternario forma sit ternitas; & in quaternario quaternitas, &c. Nam vt rectè notauit Capreol. vbi suprà conclus. 5. cum forma sit duplex; alia totius, vt humanitas; alia partis, vt anima: stat optimè respectu ternitatis, quæ est forma totalis, omnes vnitates se habere vt materiam: cum tamen inter ipsas vna sit forma respectu alterius: sicut etiam respectu humanitatis corpus, & anima habent rationem materiæ, & tamen anima est vera forma, respectu corporis. Hac ergo opinione relicta.

86 Secunda, & inter Thomistas recepta sententia affirmat vltimam vnitatem verè esse formam numeri. Sic docent Capreol. vbi suprà Soncin. lib. 10. Mataph. qu. 9. Iabel. lib. 8. qu. 10. Bartholom. Spina ibid. defens. 20. Arauxo lib. 5. qu. 3. art. 2. ad 5. Sanch. lib. 5. Logicæ qu. 22. Mas. hîc sect. 2. qu. 5. Galleg. controuers. 26. & alij. Qui tamen in eius explicatione diuisi sunt. Primò enim, quidam ita strictè intelligunt verba D. Thom. vt asserant vltimam vnitatem non solùm habere rationem formæ quasi physicæ respectu aliarum; sed verè esse formam Metaphysicam, seu differentiam essentialem numeri.

Sic

Sic docet Galleg. putatque esse communem sententiam Thomistarum. Sed immeritò: nam ferè omnes se satis explicant, dum dicunt vltimam vnitatem esse formam partialem; ad eum modū, quo anima est forma corporis: quod etiam significauit D. Tho. loco citato. Et ideò hunc modum dicendi impugnat rectè Sanchez conclus. 2. Ratioque est manifesta: quia differentia significat totam essentiam rei, & prædicatur de illa in recto, vt patet ex dictis disput. 7. sed vltima vnitas non est totus numerus, nec prædicatur in recto de illo, vt per se constat: ergo non potest esse differentia eius.

87 Secundò, alij concedentes vltimam vnitatem solùm esse formam numeri quasi Physicam, & partialem, dicunt in rei veritate dari in quolibet numero aliquam vnitatem determinatā, quæ à parte rei sit vltima, & forma aliarum, licet nos ignoremus quænam illa sit. Sic docent Capreol. & Iabel. reputatque probabile Sanch. concl. 4.

Sed neque hic etiam modus dicendi satisfacit alijs Thomistis. Tum quia omnes vnitates entitatiuè loquendo sunt eiusdem rationis: ergo nulla potest esse ratio ex natura rei, quare vna potiùs quā alia sit determinatè vltima, aut forma aliarum; maximè quando omnes simul producuntur, quod constat esse possibile. Tum etiam quia aliàs species numeri non diminueretur, nisi per ablationem illius determinatę vnitatis, quæ est vltima. Quod sic probatur: quia per ablationē alicuius partis materiæ, si cum alijs maneat forma non corrumpitur species rei; vt patet quando homini abscinditur brachium: ergo si in numero quaternario manet illa vnitas, quæ in rei veritate est vltima; etiamsi auferatur aliqua ex alijs tribus, adhuc manebit quaternarius; quod tamen est absurdum, vt patet: ergo, &c.

88 His ergo, & alijs dicendi modis relictis, asserendum est à parte rei, & entitatiuè loquendo, vnamquamque vnitatem prædicamentalem ex natura sua simul esse determinabilem per alias, & determinatiuam illarum sub diuersis formalitatibus; ac proinde adinuicem habere rationem materiæ, & formæ. Ad eum modum, quo in matrimonio, aut quolibet alio contractu vterque consensus se habent, vt materia, & forma secundùm quod se inuicem determinant, & determinantur. Hic est frequentior modus dicendi Thomistarum, quem sequuntur Sanchez, Arauxo, Masius, & alij ex supra adductis. Estque proculdubio mens D. Thomæ loco citato ex 8. Metaph. lect. 3. vbi propterea compositionem, quæ fit in numero ex multis vnitatibus, explicat per similitudinem ad compositionem Physicam ex materia, & forma. Sicut enim forma constituit, & determinat materiam; ita contingit in vnitatibus. Est tamen discrimen, quòd materia, & forma sunt primò diuersæ, & ita altera sic est potentia, vt non possit esse actus; altera verò sic est actus, vt non possit esse potentia: & ideò ab ea, quæ est actus determinatè sumitur species: quia actus est, qui constituit. At verò vnitates prædicamentales, cùm sint eiusdem rationis, nulla determinatè est actus, aut potentia; & sic nulla determinatè constituit, sed ad inuicem habent rationem actus, & potentiæ: Quod vt explicaret D. Thom. subdidit: *Numerus est vnum per se, ex eo quòd vna pars est vt forma alterius.*

Dices hoc non sufficere ad vnitatem per se, quam ponimus in numero: vt enim compositum sit simpliciter vnum, videtur requiri quòd altera eius pars sit simpliciter potentia, & altera simpliciter actus. Respondetur, quòd cum omne accidens ex natura sua sit

actus, & forma nullum potest propriè loquendo componi ex materia, & forma. Quare si quando accidens ex propria ratione postulat partes, non debet ad eius vnitatem requiri, vt aliqua simpliciter sit forma aliarum; sed satis est omnes esse talis naturæ, vt essentialiter ordinentur ad constituendam vnam integram formam: nam eo ipso altera quodammodò est alteri ratio essendi, in quo consistit ad inuicem habere rationem materiæ, & formæ. Et hoc contingit in numero; ex eo quòd vnitates sint quid incompletum, & essentialiter ordinentur ad componendum illum, vt explicatum est.

89 Secundò obijcies: quia iuxta hunc modum dicendi, in quolibet numero erunt multæ vnitates dantes illi speciem; siquidem vnaquæque respectu alterius habet rationem formæ; & per consequens in quolibet numero erunt multæ vnitates vltimæ: quod tamen videtur contra D. Th. qui singulariter tribuit vltimæ vnitati esse formam numeri, & dare illi speciem.

Huic argumento respondet Sanch. quòd D. Tho. solum asserit vltimam vnitatem dare speciem numero, & esse formam eius; in quo non significat vnã solam vnitatem dare speciem, & esse formam, sed hoc habere vltimam, siue sit vna, siue plures. Quod vt meliùs intelligatur notandum est hoc, quod est vnitatem esse determinatiuam aliarũ, esse ipsam formalitatem *vltima*; sicut etiam esse determinabilem per aliam, est formalitas *non vltima*. Quare sicut à parte rei vnaquæque vnitas, formaliter secundùm quod est determinabilis per aliam, est non vltima, & consequenter materia numeri; sic vnaquæque, formaliter secundùm quod est determinatiua aliarum, est vltima; & prout sic habet rationem formæ. Ac proinde formaliter loquendo, semper verificatur vltimam vnitatem esse formam numeri; quæ sunt verba D. Thom.

Cæterùm vt hæc solutio plenè satisfaciat argumento, & omnino explicet mentem Angelici Doctoris, addendum est; quod quia numerus est vnus vnitate ordinis, vt docet Arist. in hoc cap. vbi postquam dixit partes temporis habere intrinsecum ordinem: quia vna est prior, & alia posterior, subdit: *Et in numero simili modo, ex eo planè: quia prius vnum quàm duo; & duo quàm tria; & tria quàm quatuor numerantur: atque hoc quidem pacto ordinem quemdam habent, &c.* inde est, quòd quamuis materialiter loquendo, nulla vnitas in particulari sit determinatè vltima, vel non vltima, prima, vel secunda, &c. vt explicatum est: tamen formaliter loquendo, in qualibet specie numeri semper vna vnitas est vltima, nempè in binario secunda; in ternario tertia, & sic de alijs. Cum enim realis numerabilitas vnitatum includat dictum ordinem, quomodocumque numerentur, vltima ternarij est tertia; & quaternarij quarta: ac proinde hæc exercet rationem formæ, & determinat alias; Et in hoc proprio, & formali sensu loquitur D. Tho. vbi supra. Videatur Arauxo art. 2. citato circa finem.

90 Ad argumenta primæ sententiæ ex dictis patet solutio. Ad primum respondetur compositioné, quæ fit in ipsa entitate accidentis non posse esse ex materia, & forma Physica, seu ex partibus primò diuersis: benè autem ex partibus, quæ ad inuicem habent rationem materiæ, & formæ, vt explicatum est.

Ad secundum similiter respõdetur, quòd prior illa compositio est, quæ requirit verã vnionem partium, & quod forma intrinsecè recipiatur, & informet materiam. Hæc verò posterior, cum fiat inter partes discretas, solũ requirit vnionem ordinis, & quod vna extrinsecè

recipiatur in alia, secũdum quod determinat illam, qui est quidam modus informationis, & actuationis proportionatus naturę entis discreti. Ad eũ modũ quo, in cõtractu humano vnus cõsensus determinat, & actuat intrinsecè alium.

Dices: forma extrinseca non constituit vnum per se, cum illo, cuius est forma, vt patet inductione: nam obiectum est forma extrinseca habitus, vel potentiæ; terminus relationis; charitas aliarum virtutum, teste D. Thom. 2. 2. qu. 23. ar. 8. & sic de alijs: & tamen ex his non resultat vnum per se: ergo, &c. Respõdetur determinationem extrinsecam, quæ fit à forma per se ordinata per modum partis ad actuationem alterius, sufficere ad constituendum vnum per se, vt suprà nu. 76. dictum est. & hoc inuenitur in numero, non autem in alijs exemplis argumenti, & ideo non est simile.

Ad tertium respondetur, quod quãdo species essentialiter petit componi ex materia, & forma, quæ sint simpliciter tales, & primò diuersæ, tunc determinata species exigit formam, quę simpliciter sit determinata, tam formaliter, quam entitatiuè, vt contingit in substantijs materialibus. Quando verò species ipsa est essentialiter forma, & solum componitur ex partibus eiusdẽ rationis; ad hoc vt sit species determinata sufficit, quod habeat formam aliquo modo determinatam, scilicet in communi, & secundum aliquã formalitatem, quamuis entitatiuè, & in particulari sit indeterminata: & sic contingit in numero, vt explicatum est.

91 ¶ Ex dictis infertur numerum prædicamentalem non esse speciem infimam quantitatis, vt aliqui dixerunt; sed verè cõtinere plures species numerorum. Quæ est doctrina Aristot. loco citato ex 8. Metaph. vbi propterea aliarum rerum species comparat numeris. Quod etiam ex eo patet: quia Arithmeticus sæpè demonstrat passiones de aliquo numero, quæ nullo modo conueniunt alijs; vt quòd binarius sit simpliciter primus; quòd ternarius sit primus impar; quòd quidam sunt lineales; quidam solidi, &c. quod signum est distinctionis essentialis: ergo numerus est species subalterna quantitatis.

QVÆSTIO VLTIMA.

AN ORATIO SIT VERA species quantitatis.

92 PRo tituli intelligentia notandum est plures esse orationis acceptiones. Nam alijs omissis, à Theologis sumitur pro quodam actu virtutis religionis, quo mens eleuatur in Deum; seu quo aliquid ab ipso petimus. De quo disputat D. Thom. 2. 2. qu. 83. Secundò, à Dialecticis vsurpatur, vt deseruit ad explicandos animi conceptus: quo modo definit eam Arist. lib. 1. Periher. cap. 4. quòd sit *Vox significatiua ad placitum, cuius aliqua pars separata significat*, vt vidimus lib. 2. Summularum. Tertiò, apud Rhethores accipitur, vt est instrumentum quoddam ad persuadendum: de qua Cic. 2. de Oratore: *Tantam* (inquit) *vim habet flexanima illa, atque omnium regina rerum oratio: vt non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare; sed etiam aduersantem, & repugnantem: vt imperator bonus, ac fortis capere possit.* Et tandem 4. sumitur apud musicos pro oratione externa, seu vocali; secundum quod est realis multitudo prolationũ, seu syllabarum discretarum ordine quodam sibi succedentium: & hoc modo sumitur in præsenti. Pro cuius maiori explicatione.

93. Secundò notandum est, quòd so-

nus est quædam qualitas causata in aëre ex duorum corporum collisione. Vox autem propriè sumpta non est quicumque sonus, sed ille, qui causatur ex collisione quarumdam partium corporis animalis, nempè gutturis, palati, linguæ, dentium, & labiorum. Et sic vnica vox erit, quæ ex vnica collisione causatur; quod fit quando vna vocalis littera cum aliqua, vel aliquibus consonantibus pronuntiatur. Vnde vna vox in præsenti erit vnica syllaba, & plures voces plures syllabæ; oratio verò erit aggregatum ex talibus vocibus, seu syllabis. V. g. hæc dictio, *dominus*, est oratio: quia fit tribus percussionibus sibi succedentibus, iuxta tres eius syllabas; & sic est quid successiuum. Cum autem inter vnam, & alteram pronuntiationem intercedat aliqua temporis morula; consequens est tales syllabas esse discontinuas; ac proinde totam orationem esse quid discretum.

94 Tertiò notandum est, in his vocibus, seu syllabis plura reperiri. Primò enim inuenitur aër verberatus, in quo recipitur sonus; & de hoc certum est non esse orationem: cum sit substantia. Secũdò, sonus ipse causatus ex tali percussione; & neque hîc etiam potest esse essentialiter oratio: cum sit qualitas. Tertiò, motio illa seu percussio per quam causatur: in qua duo adhuc possunt considerari. Primum est motio ipsa secundùm se; & sic est vera productio, & collocatur in prædicamento actionis. Secundum est duratio illa, seu extensio, & quasi corpulentia vocis, secundùm quam quælibet syllaba dicitur magna, vel parua, seu longa, vel breuis: & hæc est quantitas vocis, quæ etiam dicitur tempus eius; non quidem extrinsecum, & primi mobilis, sed vnicuique intrinsecum, nempè extẽsio illa, seu dilatatio syllabæ, quæ maior est in longa, quàm in breui, & ratione cuius sunt ordinabiles secundũ consonantiam, à qua sumitur vnitas, & essentia orationis; sicut ab ordine, seu numerabilitate vnitatum, sumitur ratio numeri. Ac proinde sicut iste essentialiter consistit in multitudine vnitatum sic ordinatarum: ita illa essentialiter consistit in multitudine illorum temporũ; seu extensionum syllabarũ sic sibi correspondẽtium secundùm consonantiã.

95 Quartò tandem notandum est, ex D. Tho. 2. de anima lect. 18. id, quod dictum est de his vocibus, seu syllabis, intelligendum etiam esse de alijs sonis, aut motibus musicis, qui quodammodò etiam dearticulantur, & propterea solẽt appellari voces. Ac proinde eorum multitudinem, secundum quòd mensuratur longitudine, & breuitate in ordine ad cõsonantiam, esse etiam orationem. Quare oratio sic explicata continet sub se plures species, secundum quod syllabæ, vel motus diuerso modo ordinãtur secundum breuitatem, vel longitudinẽ. Et ideo vt benè notat Toletus hîc qu. 2. alia oratio est, *populus* pro arbore; & alia pro ciuitate: nam illa est ex prima longa: & hæc ex prima breui. Similiter diuersæ species sunt *dominus*, & *domini*. Et generaliter sub oratione sic explicata continentur omnia genera carminum, vt exametrum, pentametrum, saphicum, adonicum, &c. Item omnes pedes carminum, vt spondæus, pyrrichius, molossus, trybrachus, &c. Et tandem species, tonorum, vt diapente, diapasaron, &c. De quo videri potest Sot. hîc. quęst. 1. art. 4.

96 Dicẽdum est ergo orationem sic explicatam esse veram speciem quantitatis. Sic docet, & probat Aristot. in hoc cap. Quem sequuntur D. Thom. loco citato; & in 4. distinct. 3. quæst. 1. artic. 3. quæstiunc. 4. ad 1. & opusc. 48. tractat. 3. cap. 2. Albert. tract. de

quantitate cap. 2. Soncinas 5. Metaph. qu. 4. Araūxo ibidem qu. 5. art. 4. Soto, & Tolet. vbi supra, Mas. hîc sect. 2. quaest. 7. Rub. qu. 9. & communiter Doctores. Breuitérque probatur. Et in primis quòd sit vera quantitas constat. Tum ex ratione extensionis: verè enim habet partes extra partes; nempè durationes illas, seu morulas syllabarum sibi succedentes. Tum etiam ex ratione mensuræ tam actiuæ, quàm passiuæ: nam tota illa extensio orationis verè mensurat prolationes syllabarum, ipsáque mensuratur suis partibus, scilicet syllaba breui, & longa; sicut numerus mensuratur vnitatibus: ergo oratio est vera quantitas. Quod autem sit discreta, etiam est manifestum: nam motiones ipsæ aëris, seu prolationes syllabarum, cum fiant distinctis percussionibus, necessariò sunt discontinuæ, mediatq; inter eas aliqua quies; quamuis sensu non percipiatur: ergo similiter durationes illæ, seu morulæ syllabarum verè sunt discontinuæ.

Tandem, quòd aggregatum ex his partibus discretis sit compositum per se vnum; & per consequens, quòd oratio sit vera species quantitatis discretæ, probatur à paritate numeri. Quia ideò hic est vnum per se, & vera species: quia partes eius, licet non vniantur termino communi, formaliter tamen habent verum ordinem prioris, & posterioris, secundùm quod essentialiter petunt numerari vna post aliam, vt suprà explicuimus: sed similiter partes orationis in ipsa successione sibi corespondent secundum concentum, seu in ordine ad vnam consonantiam: ergo habent inter se sufficientem ordinem ad constituendum vnum per se; ac proindè nihil deficit, vt oratio sit vera species quantitatis.

97 Per quod etiam patet quomodo oratio distinguatur ab alijs speciebus quantitatis. A numero enim distinguitur: quia quamuis hîc possit attribui rebus successiuis (quomodo numeramus deambulationes, dies, annos, imò & syllabas ipsas orationis, dicendo eam esse dissyllabam, trisyllabam, &c.) non tamen mensurat illas secundum consonantiam, sed secundum multitudinem, vt explicatum est: à linea verò, superficie, corpore, & tempore distinguitur: quia hæ sunt quantitates continuæ, oratio verò discreta.

Ex quibus potest iam facilè ordinari arbor prædicamenti quantitatis. Quæ prima diuisione diuiditur in cōtinuam, & discretam; deindè continua diuiditur in eam, quam consequitur figura, & situs; & possumus appellare figurabilem, seu situabilem; & in eam, cui repugnat figura, aut situs; potéstque appellari infigurabilis, & insituabilis: sic enim circumloquimur differentias essentiales harum specierum. Infigurabile, seu insituabile constituit tempus: quantitas verò figurabilis, seu situabilis diuiditur in lineam, superficiem, & corpus, tanquam in species infimas. Similiter quantitas discreta diuiditur in numerum, & orationem. Vnaquæque autem est species subalterna, & diuiditur in suas species, vt suprà explicatum est.

CAPVT SEPTIMVM,

De ad aliquid.

SVMMA TEXTVS.

TRES sunt huius capitis partes. In prima adducit Aristot. definitionem relatiuorum ab Antiquis traditam, quæ erat huiusmodi: *Ea dicuntur ad aliquid, quæ id quod sunt, aliorum esse, aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur*: vt duplum alterius est duplum, & maius altero est maius. Iuxta quam definitionem etiam sunt ad aliquid habitus, dispositio, scientia, & positiones; vt cubatio, statio, &c.

In secunda parte adducit quatuor relatiuorum proprietates. Prima est habere contrarium. Secunda suscipere magis, & minùs. Tertia, dici ad conuertentiam, vt dominus alicuius serui est dominus, & seruus alicuius domini est seruus: quod conuenit omnibus relatiuis, si rectè assignentur nomina. Quarta tandem proprietas est, quòd relatiua sunt simul natura, vt duplum, & dimidium: nam si duplum est, etiam erit dimidium, & econtrà; & si non est dimidium, neque etiam erit duplum, & econtrà: & ideò posita se ponunt, & ablata se auferunt.

In tertia parte colligit contra definitionem Antiquorum, quòd substantia diceretur ad aliquid, essetque in prædicamento relationis; siquidem caput alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus: & ideò relicta eorum definitione, adducit propriam in hunc modum: *Relatiua sunt, quibus ipsum esse, est ad aliud quodammodo se habere.* Quæ definitio differt à prima, quòd illa conuenit etiam relatiuis secundùm quid, & impropriè dictis: hæc verò solùm conuenit ijs, quæ verè sunt relatiua. Ex qua definitione infert quintam relatiuorum proprietatem, quòd scilicet, qui definitè cognoscit vnum, definitè cognoscit & alterum.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

3 AD hoc prædicamentum significandum frequẽter vtitur Aristot. non nomine relationis; sed ly *ad aliquid*: quia hoc (vt bene notat Caiet.) meliùs significat effectum formalem relationis; siquidem exprimit ipsum exercitium referendi, seu hoc, quod est ad aliud se habere; quod non ita bene exprimit nomen relationis. Agit autem de ea significata in concreto, & in plurali, dum inquit: *Ad aliquid, seu relatiua dicuntur, &c.* In concreto quidem: quia vt

notat D. Thom. opuſc. 48. tract. 5. cap. 1. relatio parum habet de entitate, & ideò ſignificatur in concreto: quia accidentia in concreto apparent magis entia, vt dicitur 7. Metaph. cap. 1. In plurali autem quia, vt notat B. Albertus, ſic meliùs explicatur relationem exerceri inter duo.

4 Definitionem antiquorum, quæ ſuo tempore circumferebatur, & creditur fuiſſe Platonis, vt inquit Caiet. non expreſsè impugnat Ariſt. adducit tamen aliqua, quæ iuxta talem definitionem relationi conuenirent; vt illis tacitè oſtendat definitionis inſufficientiam. Quæ indè ſatis conſtat: quia iam alia prædicamenta, quæ ſunt relatiua ſecundùm dici, eſſent veræ relationes. Quod vt oſtenderet Ariſtot. adduxit in exemplum ſcientiam, quæ eſt qualitas; cubationem, quæ eſt ſitus, & alia huiuſmodi.

Eodem animo, vt explicant communiter interpretes, adduxit Ariſtot. in ſecunda parte capitis duas primas proprietates relationis: non ex propria ſententia; ſed quæ ex dicta definitione ſequuntur. Cùm enim hæc conueniat etiam qualitatibus, vt dictum eſt: qualitates autem verè habeant contrarium, & ſuſcipiant magis, & minùs, id ipſum relationi conueniret, ſi recta eſſet talis definitio. Veritas ergo, cui Ariſtoteles hîc non contradicit, eſt quòd relatio ſecundùm ſe non habet contrarium; ſed tantum ratione fundamenti, vt magis explicabimus in fine diſputationis; vbi has, & alias relatiuorum proprietates exponendas reſeruamus.

5 Circa tertiam partem capitis definitio ibi adducta explicanda eſt quæ. 1. Nunc ſolùm eſt aduertendum Ariſt. ibi conſultò non dixiſſe: *ad aliquid dicuntur*, ſicut dixit Plato; ſed *ad aliquid ſunt*, vt innueret ipſum non comprehendere in ſua definitione relatiua ſecundùm dici; ſed ſolùm relatiua ſecundùm eſſe, quæ verè ſunt relatiua.

6 Hîc ſolet DVBITARI circa methodum Ariſt. quare priùs egerit de relatione, quàm de qualitate: cùm hæc ſine dubio ſit perfectior illa. Sed huius ſolutio facilis eſt ex dictis cap. de genere, numer. 6. ¶ Reſpondetur enim, quòd ſicut Porphyr. in proœmio prædicabilium ſecutus methodum compoſitionis priùs enumerauit differentiam, quàm ſpeciem; poſtcà verò iuxta methodum arbitrariam priùs de ſpecie, quàm de differentia egit, propter rationes ibi aſſignatas: ſic ſimpliciter contigit Ariſtoteli id hoc libro: nam capite 4. vbi decem prædicamenta enumerauit, qualitatem relationi præpoſuit, ſicut etiam fecit 5. Metaphyſic. vt oſtenderet iuxta methodum compoſitionis, quæ regulariter ſequenda eſt in tradendis diſciplinis, qualitatem priorem eſſe relatione. Hîc verò inuertit illum ordinem, ſequutus methodum arbitrariam: tum quia cap. præcedenti mentionem fecerat relationis; dum docuit magnum & paruum, multum & paucum eſſe relationes: tum quia hæ, & aliæ plures conueniunt quantitati ante omnem qualitatem, & multæ aliæ fundatur immediatè in ſubſtantia, vt infra conſtabit.

CAPVT SEPTIMVM,

De ad aliquid.

SVMMA TEXTVS.

TRES sunt huius capitis partes. In prima adducit Aristot. definitionem relatiuorum ab Antiquis traditam, quæ erat huiusmodi: *Ea dicuntur ad aliquid, quæ id quod sunt, aliorum esse, aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur:* vt duplum alterius est duplum, & maius altero est maius. Iuxta quam definitionem etiam sunt ad aliquid habitus, dispositio, scientia, & positiones; vt cubatio, statio, &c.

In secunda parte adducit quatuor relatiuorum proprietates. Prima est habere contrarium. Secunda suscipere magis, & minùs. Tertia, dici ad conuertentiam, vt dominus alicuius serui est dominus, & seruus alicuius domini est seruus: quod conuenit omnibus relatiuis, si rectè assignentur nomina. Quarta tandem proprietas est, quòd relatiua sunt simul natura, vt duplum, & dimidium: nam si duplum est, etiam erit dimidium, & econtrà; & si non est dimidium, neque etiam erit duplum, & econtrà: & ideò posita se ponunt, & ablata se auferunt.

In tertia parte colligit contra definitionem Antiquorum, quòd substantia diceretur ad aliquid, essetque in prædicamento relationis; siquidem caput alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus: & ideò relicta eorum definitione, adducit propriam in hunc modum: *Relatiua sunt, quibus ipsum esse, est ad aliud quodammodò se habere.* Quæ definitio differt à prima, quòd illa conuenit etiam relatiuis secundùm quid, & impropriè dictis: hæc verò solùm conuenit ijs, quæ verè sunt relatiua. Ex qua definitione infert quintam relatiuorum proprietatem, quòd scilicet, qui definitè cognoscit vnum, definitè cognoscit & alterum.

NOTATIONES, ET DVBIA circa hoc caput.

3 AD hoc prædicamentum significandum frequéter vtitur Aristot. non nomine relationis; sed ly *ad aliquid*: quia hoc (vt bene notat Caiet.) meliùs significat effectum formalem relationis; siquidem exprimit ipsum exercitium referendi, seu hoc, quod est ad aliud se habere; quod non ita bene exprimit nomen relationis. Agit autem de ea significata in concreto, & in plurali, dum inquit: *Ad aliquid, seu relatiua dicuntur, &c.* In concreto quidem: quia vt

notat D. Thom. opusc. 48. tract. 5. cap. 1. relatio parum habet de entitate, & ideò significatur in concreto: quia accidentia in concreto apparent magis entia, vt dicitur 7. Metaph. cap. 1. In plurali autem quia, vt notat B. Albertus, sic meliùs explicatur relationem exerceri inter duo.

4 Definitionem antiquorum, quæ suo tempore circumferebatur, & creditur fuisse Platonis, vt inquit Caiet. non expreßè impugnat Arist. adducit tamen aliqua, quæ iuxta talem definitionem relationi conuenirent; vt illis tacitè ostendat definitionis insufficientiam. Quæ indè satis constat: quia iam alia prædicamenta, quæ sunt relatiua secundùm dici, essent veræ relationes. Quod vt ostenderet Aristot. adduxit in exemplum scientiam, quæ est qualitas; cubationem, quæ est situs, & alia huiusmodi.

Eodem animo, vt explicant communiter interpretes, adduxit Aristot. in secunda parte capitis duas primas proprietates relationis: non ex propria sententia; sed quæ ex dicta definitione sequuntur. Cùm enim hæc conueniat etiam qualitatibus, vt dictum est: qualitates autem verè habeant contrarium, & suscipiant magis, & minùs, id ipsum relationi conueniret, si recta esset talis definitio. Veritas ergo, cui Aristoteles hìc non contradicit, est quòd relatio secundùm se non habet contrarium; sed tantum ratione fundamenti, vt magis explicabimus in fine disputationis; vbi has, & alias relatiuorum proprietates exponendas reseruamus.

5 Circa tertiam partem capitis definitio ibi adducta explicanda est quæ. 1. Nunc solùm est aduertendum Arist. ibi consultò non dixisse: *ad aliquid dicuntur*, sicut dixit Plato; sed *ad aliquid sunt*, vt innueret ipsum non comprehendere in sua definitione relatiua secundùm dici; sed solùm relatiua secundùm esse, quæ verè sunt relatiua.

6 Hìc solet DVBITARI circa methodum Arist. quare priùs egerit de relatione, quàm de qualitate: cùm hæc sine dubio sit perfectior illa. Sed huius solutio facilis est ex dictis cap. de genere, numer. 6. ¶ Respondetur enim, quòd sicut Porphyr. in proœmio prædicabilium secutus methodum compositionis priùs enumerauit differentiam, quàm speciem; postcà verò iuxta methodum arbitrariam priùs de specie, quàm de differentia egit, propter rationes ibi assignatas: sic simpliciter contigit Aristoteli id hoc libro: nam capite 4. vbi decem prædicamenta enumerauit, qualitatem relationi præposuit, sicut etiam fecit 5. Metaphysic. vt ostenderet iuxta methodum compositionis, quæ regulariter sequenda est in tradendis disciplinis, qualitatem priorem esse relatione. Hìc verò inuertit illum ordinem, sequutus methodum arbitrariam: tum quia cap. præcedenti mentionem fecerat relationis; dum docuit magnum & paruum, multum & paucum esse relationes: tum quia hæ, & aliæ plures conueniunt quantitati ante omnem qualitatem, & multæ aliæ fundatur immediatè in substantia, vt infra constabit.

DISPVTATIO XIV.

De prædicamento Relationis.

NOTITIA huius prædicamenti est summè necessaria: tum ad scientias naturales: tum etiam ad sacram Theologiam, vbi de relationibus diuinis disputatur. Cùm autem relatio sit habitudo, & ordo inter duo, nempè inter fundamentum & terminum; ad perfectam relationis notitiam oportebit de vtróque disputare, quæ omnia præsenti disputatione complectemur. Sed ante omnia sit

QVÆSTIO PRIMA.

AN DENTVR RELATIONES REALES, ET QVIDnam illæ sint.

7 Circa primum: quia relatio, vt ex D. Tho. suprà notabamus, est ita minimæ entitatis; non defuerunt ex antiquis plurimi, qui relationes reales omninò negauerint. Quam sententiam, si credimus Ammonio; & Simplicio in hoc capite, Zeno perantiquus Philosophus, Stoici, & alij plures secuti sunt, eámque suscitauit Aureolus in 1. dist. 30. qu.1. art.2. solas diuinarum personarum relationes reales admittens.

¶ Argumenta, quibus solet probari hæc sententia, æquè militant contra distinctionem relationis à fundamento; & ideò commodiùs adducentur, cùm de illa disputemus. Nunc tamen sic potest suaderi.

Primò: quia relatio non potest habere differentias diuisiuas, aut constitutiuas reales: ergo non potest esse speciale genus entis realis. Probatur antecedens: quia differentiales gaudent oppositione contraria, & veluti priuatiua, vt patet inductione: sed differentiæ diuisiuæ relationis tãtùm opponuntur relatiuè; siquidem inter simile, & dissimile, aut patrem, & filium solùm inuenitur oppositio relatiua: ergo, &c.

8 Secundò: quia relatio videtur postprædicamentum: ergo non est ponenda vt speciale genus entis realis. Probatur antecedens: tum ex minima entitate illius: tum etiam quia diuagatur per multa prædicamenta, & ad illa consequitur; quandoquidem ordo vnius ad aliud inuenitur in pluribus generibus: imò *prius*, & *posterius*, *oppositio*, & alia postprædicamenta sunt relationes.

Tertiò: quia in prædicamentis realibus accidentium concreta non ponuntur, nisi ratione suorum abstractorum; vt explicuimus suprà disput. 11. numer. 60. sed relatio in abstracto nequit esse in prædicamento, nisi ratione sui concreti: ergo non constituit aliquod reale prædicamentum accidentis. Probatur minor: quia relatio in

tantùm

tantùm ponitur in prædicamento, in quantum est ad aliud: sed non refertur ad aliud, nisi ratione concreti; non enim ipsa, sed concretum eius propriè refertur: ergo verè non ponitur in prædicamento, nisi ratione sui concreti.

9 Nihilominus dicendum est primò verè dari relationes reales creatas, constituereque speciale genus entis realis. Hæc est communis Philosophorum sententia, cum Arist. in hoc libro, & 5. Metaphys. quam Platonici omnes, & Peripatetici defendunt. Sequunturque Scholastici cum Magistro in 1. dist. 30. & Theologi cum D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. & quæst. 28. art. 1. de potentia q. 7. art. 9. & alibi sæpè. Pro qua videri possunt Capreolus dist. citata, quæst. 1. art. 1. Flandria 5. Metaph. quæst. 16. art. 1. Soncinas q. 25. Arauxo qu. 5. art. 1. & alij.

Prima pars conclusionis probatur primò: quia in diuinis dantur veræ relationes reales, vt sunt, paternitas, & filiatio: ergo etiam in creatis concedendæ sunt relationes reales. Antecedens salua fide negari non potest. Consequẽtia verò probatur: quia ideò Pater æternus habet relationem realem paternitatis ad filium: quia verè generat illum, & est principium eius: sed idem contingit in creaturis; homo enim, aut equus verè generat, & est principium alterius: ergo verè dantur in creaturis relationes reales.

10 Secundò probatur ratione Diui Thomæ loco citato de potentia: quia *Perfectio, & bonum, quæ sunt in rebus extra animam; non solum attenditur secundùm aliquid absolutè inhærens rebus; sed etiam secundùm ordinem vnius rei ad aliã; sicut etiam in ordine partium exercitus, bonum exercitus consistit: cui ordini comparat Phylosophus ordinem vniuersi. 11. Metaph. ergo oportet in ipsis rebus ordinem quendam esse. Sed hic ordo est relatio quadam: ergo oportet in rebus ipsis relationes quasdam esse, secundum quas vnum ad alterum ordinatur.*

Confirmatur: quia à parte rei, & seclusa operatione intellectus, vna quãtitas est alteri æqualis, & vna albedo alteri similis: sed his nominibus non significantur res absolutæ; sed habitudines vnius ad alterum, vt patet: ergo à parte rei non solum dantur res absolutæ, sed etiam reales relationes. Alias rationes adducit Arauxo, vbi suprà.

11 Per quod etiam patet secunda pars conclusionis: quia relatio ex eo quòd sit ordo vnius ad aliud, habet specialem, & proprium modum essendi diuersum ab alijs entibus absolutis, quorum essentia non potest formaliter consistere in tali respectu, vt patet; habetque relatio sub se plures species, & modos referendi diuersos, vt infra constabit: ergo verè constituit speciale genus entis realis. Ex quo rursus sequitur relationem esse verum ens reale, non solùm quantùm ad rationem communem accidentis, seu secundùm esse *in*; sed etiam quantùm ad propriam rationem relationis, seu secundùm esse *ad*.

Sed objicies D. Thom. 1. part. qu. 28. art. 1. sic asserentem: *Solum in his, quæ dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundùm rationem tantùm, & non secundùm rem; quod non est in alijs generibus, &c.* Quod etiam repetit quodlib. 9. art. 4. addens: *Et quamuis ad aliquid ex ratione sui generis non habeat, quòd ponat aliquid: non tamen etiam habet ex ipsa generis ratione, quòd nihil ponat: quia sic nulla relatio esset aliquid in rerum natura, &c.* De quo etiam videri potest de potentia quæst. 2. art. 5. & in 1. distinct. 20. quæst. 1. art. 1. ad 3. & dist. 26. quæst. 2. art. 1. Quibus locis planè videtur docere, vel quòd in hoc prædicamento verè continentur aliquæ relationes rationis; vel saltem quòd relatio secundùm propriam rationem constitutiuam huius

prædicamenti, seu secundùm quod formaliter dicit *ad*, non sit aliquid reale.

Propter hæc D. Thom. testimonia, non defuerunt, qui assererent prædicamentum relationis esse quidem aliquid reale, quatenus dicit esse *in*; sed secundùm quod dicit esse *ad*, esse aliquid rationis. Quam sententiam sæpè defendisse Bartholomæum de Medina Primarium Salmanticensem testatur Sanchez eius discipulus lib. 5. Logicæ, quæst. 32. illa tamen, quia per se constat esse falsam, relicta,

Alij Thomistæ dicunt, quòd quãuis hoc prædicamentum, secundùm quod dicit *in*, sit aliquid reale; tamen secundùm propriam rationem relationis, seu formaliter quatenus dicit *ad*, neque est quid reale, neque quid rationis; sed abstrahens ab vtroque. Quæ videtur esse sententia Capreoli in primo distinct. 33. quæst. 1. & Caiet. loco citato ex 1. parte; neque dissentit Soncinas vbi supra quæst. 26. sequiturque Canarien. eadem 1. parte quæstione 28. articulo 1.

Opposita tamen sententia, quòd scilicet hoc prædicamentum, tam secundum rationem communem accidentis, quàm secundum specialem, & propriam rationem constitutiuam relationis, sit verum ens reale, est communis inter Doctores. Quam rectè explicant, & defendunt Bañez, Nazarius, & Ripa loco citato ex 1. p. Vasquez ibid. disp. 114. cap. 3. Granado controu. 5. tract. 3. disput. 1. Ferrara 4. contra gentes cap. 14. Fland. vbi supra artic. 14. Arauxo articulo 2. & alij, estque plana mens D. Thom. quæst. 8. de potentia art. 2.

Fundamentum est: quia relatio, quæ constituit hoc prædicamentum, formaliter secundum quod dicit esse *ad*, determinat ens, & accidens reale, vt sit speciale genus entis realis: ergo non solum ratio communis accidentis, quæ inuenitur in relatione, & significatur per esse *in*, sed etiam propria, & specialis ratio relationis, quæ constituit eam in esse talis accidentis, & significatur per esse *ad*, est verum ens reale. Probatur consequentia. Tùm quia hæc determinatio entis, & accidentis ad prædicamenta fit per realem transcendentiam, & essentialem inclusionem in illis; quæ intelligi non potest nisi ipse proprius, & specialis modus constitutiuus huius prædicamenti formaliter sit quid reale, vt per se constat. Tùm, & maximè, quia ipse conceptus obiectiuus entis, aut accidẽtis non est distinctus à proprijs conceptibus prædicamentorum sibi inferiorum, vt ostendimus sup. disp. 11. num. 46. & sequentibus. Ergo omnino repugnat, quòd relatio quatenus dicit esse *in*, sit aliquid reale, & quatenus dicit esse *ad*, sit aliquid rationis, vel abstrahat ab vtroque. Alias rationes adducit Arauxo vbi supra.

12 Quo supposito: ad obiectionem respondetur cum Doctoribus citatis sensum D. Thom. in illis locis esse, quòd modus prædicamenti relationis, scilicet esse *ad*, non secundum eam rationem determinatam, quæ est modus proprius prædicamenti ad aliquid; sed secundum rationem magis communẽ, & abstractam, continet relatiua realia, & rationis; ita vt simpliciter, & absolutè relatio rationis dicatur relatio, quod non contingit in alijs generibus, verbi gratia substantiæ, quantitatis, aut qualitatis; quæ etiam secundum rationem magis communem, & abstractam, non sic continent entia rationis. Quamuis enim interdum formemus entia rationis ad modum substantiæ, vt cum concipimus chimeram: vel ad modum qualitatis, vt cum apprehendimus priuationes, aut negationes: tamen huius-

modi entia rationis non dicuntur simpliciter; & absolutè substantia, aut qualitas, nisi cum addito *rationis*. Et hoc tātum intendit Capreolus in contrarium adductus, vt patet ex solutione ad octauum.

Nascitur autem hæc differentia: tùm ex parte intellectus: tùm etiam ex ipsa natura relationis. Ex parte quidem intellectus: quia ipse formans entia rationis habet proprium actum, quo vnū refert ad aliud, & ita propriè dicitur facere relationem rationis; non autem habet actum, quo dicatur substantificare, aut qualificare, vt ita dicamus; atque ita non dicitur propriè facere substantiam, aut qualitatem rationis. Videatur Vasq. vbi supra.

Ex parte verò ipsius relationis: quia vt rectè explicat D. Thom. eadem qu. 28. art. 2. & alij locis adductis, in hoc distinguitur relatio ab alijs accidentibus absolutis, quòd ista non solum secundum rationem communem accidentis; sed etiam secundum rationem vniuscuiusque propriam dicunt habitudinem ad subiectum, & sumuntur per comparationem ad illud. (Quantitas enim, secundum rationem communem accidentis inest substantiæ, & secundùm rationem sibi propriam est extensio, seu mensura substantiæ; & idem proportionabiliter est de qualitate, & alijs, vt infra constabit.) Relatio verò quamuis secundum quod est accidens, dicat ordinem ad subiectum, & illi inhæreat: propria tamen ratio eius secundum quod relatio est, sumitur per comparationem ad extrinsecum terminum: atque ita secundum hanc præcisam, & formalissimam rationem, explicitè non intelligitur, neque significatur, vt afficiens subiectum; sed vt ad aliud se habens. Cum autem relatio sumat suam realitatem ex fundamento, vt quodlibeto citato docet D. Thom. indè fit, vt propria ratio constitutiua huius prædicamenti, quamuis re vera sit realis, sicut aliæ aliorum prædicamentorum: tamen ex modo quo concipitur, & significatur, præcisè vt est *ad*, non exprimit realitatem sicut illæ. Et ideò formaliter prout sic fundat similitudinem, & conuenientiam cum relationibus rationis, sufficientem vt ipsæ dicantur absolutè relationes: quod non habet locum in alijs prædicamentis absolutis. Videantur Bañez, & Arauxo, vbi sup. Granado tom. 3. ptimæ partis tract. 3. disp. 1.

13 Ad argumenta in principio facta. Ad primum negandum est antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd differentiæ diuisiuæ relationis etiam opponuntur contrariè, & priuatiuè; eo modo quo aliæ aliorum generum, inquantùm scilicet non possunt eidem speciei inesse; & opponuntur, sicut perfectum, & imperfectum. Præter has duas autem oppositiones, quæ in hoc sensu communes sunt differentijs cuiuscumque generis; inuenitur inter relationes, specialis, & propria oppositio relatiua, quæ non inuenitur in alijs. Et ideo ab ea specialiter denominantur.

Ad secundum etiam negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quòd postprædicamentum propriè non est entitas, sed modus entitatis, & quid ex sua ratione imperfectum, & incompletum; & ideò ratione sui consequitur ad plura prædicamēta. Relatio verò, quamuis sit imperfectior alijs accidentibus; adhuc tamen est entitas completa: & non ratione sui, sed ratione fundamenti inuenitur in pluribus prædicamentis; & sic potest constituere speciale genus entis. Hoc autem non habent *prius*, *posterius*, *simul*, *&c.* sed sunt puri modi, & non perfectæ relationes; ac proinde de numero postprædicamentorum.

Ad tertium negatur minor. Ad cuius probationem dicendum est relationem formaliter, & in abstracto consideratam, habere ratione sui hoc, quod est esse ad aliud, seu referri, non vt *quod*, sed vt *quo*, inquantùm scilicet est id, medio quo fundamentum refertur ad terminum: & provt sic ponitur in prædicamento. Vndè non ratione concreti, sed ratione sui collocatur in illo.

14 Dicendum est secundò circa secundam partem quæstionis. Rectè definiri relatiua ab Aristot. secunda illa definitione in textu adducta; scilicet *Relatiua sunt ea, quibus ipsum esse est ad aliud quodammodo se habere.* Vel vt communiter traditur, *Relatiua sunt, quorum totum suum esse est ad aliud se habere.* Hæc conclusio recipitur concorditer à Dialecticis; & ideò sola indiget explicatione. Est autem sensus definitionis, illa esse verè relatiua, quorum ratio formalis est ipsum respicere aliud, seu ad aliud se habere. Per quod excluduntur relatiua secundùm dici: nam horum esse, seu ratio formalis, licet connotet, seu inuoluat aliquem respectum; non tamen est respectus ipse, sed quid absolutum, vt dicemus quæstione sequenti; & ideò ipsum suum esse nō est ad aliud. Quo fit, vt relatio in abstracto significata sit illud accidens, quod ex proprio, & natiuo effectu eius tribuit subiecto respicere alterum; ac proinde accidentia illa, quæ primariò tribuunt subiecto aliquod esse absolutum, & quasi de consequenti ordinant ad aliud, non sunt veræ relationes, neque pertinent ad istud prædicamentum. Quare hæc erit congrua definitio relationis in abstracto significatæ, si formaliter, & simpliciter verba eius intelligantur: *Relatio est accidens faciens respicere ad aliud.* Quæ ex eo quòd sit accidens, dicit esse *in*; ex eo verò, quòd faciat respicere aliud, dicit esse *ad*, quæ est propria ratio relationis. Cum qua definitione coincidit alia, quæ solet formari ex definitione, quam in concreto tradidit Arist. scilicet *Relatio est accidens, cuius totum suum esse est ad aliud se habere.* Vt autem hæc exacta sit, debet intelligi tantum, vt *quo*: non enim relatio vt *quod* respicit, aut se habet ad aliud; sed est ratio media qua fundamentum respicit, & se habet ad aliud, vt explicatum est.

QVÆSTIO II.

QVÆNAM RELATIONES pertineant ad hoc prædicamentum.

19 PRo solutione explicare oportet quasdam generales relationis diuisiones; vt appareat, quæ earum pertineant ad hoc prædicamentum. Tres autem sunt quibus diuiditur relatio communissimè sumpta. Nam *primò* diuiditur in relationem realem, & rationis: *secundò* in relationem secundum dici, & secundum esse: & *tertiò* in transcendentalem, & prædicamentalem. De prima nihil est in præsenti dicendum: supra enim disp. 2. plura egimus de relatione rationis: ex quibus constat etiã relationem realem esse illa, quæ ante operationem intellectus facit respicere aliud.

De secunda autem diuisione Auic. 3. Metaph. & Henri. quodlibet. 3. q. 4. existimarunt coincidere cum prima; ita vt idem sint relatio secundum dici, & rationis; & similiter relatio secundum esse, & realis. Quam sententiam verisimilem appellat Suarez disp. 47. Metaph. sect. 3. num. 7. Sed omnino falsa est; & expressè contra D. Thom. in 1. dist. 30. q. 1. art. 3. ad 4. & q. 7. de potentia art. 10. ad 11. Ratio D. Thom. est manife-

sta: quia etiam in entibus rationis dantur relationes secundùm esse, quæ verè sint relationes, & valde diuersæ ab alijs entibus rationis, quæ possunt appellari relatiua secundùm dici propter aliqualem respectum in eis inuentum; vt patet in secundis intentionibus, & negationibus. Nam tota essentia illarum sita est in ordine vnius ad aliud; ac proinde verè habent esse relationis: istæ verò concipiuntur per modum formæ absolutæ; ac proinde solum habent dici relationis: quia inuoluunt aliqualem respectum ad formas, quibus priuant. Quod argumentum fit etiam in relationibus realibus, quarum plures sunt relationes secundùm esse; aliæ verò secundùm dici, vt postea constabit: ergo non coincidunt primæ duæ diuisiones.

16 Maior difficultas est de secunda, & tertia. Quamuis enim communis Doctorum consensus admittat relationem secundum dici, & transcendentalem inter se conuerti; & similiter relationem secundum esse, & prædicamentalem: Suarez tamen loco citato nu. 9. aliter sentit, & vnam facit subdiuisionem alterius; existimans prius diuidi relationem in secundùm dici, & secundùm esse, & deinde relationem secundùm esse, in prædicamentalem, & transcendentalem. ¶ Cuius fundamentum est: quia extra hoc prædicamentum verè dantur relationes secundùm esse, vt inter materiam, & formam; accidens, & subiectum; & generaliter in omni enti creato respectu Dei; quæ omnes sunt relationes transcendentales: ergo, &c.

Hæc tamen sententia falsa est, & contra D. Thom. 1. p. qu. 13. art. 7. ad 1. vbi explicans, quæ sint relatiua secundùm esse, & secundùm dici, inquit: *Quædam relatiua sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt dominus, seruus, pater, & filius; & huiusmodi: & hæc dicuntur relatiua secundùm esse. Quædam verò sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines; sicut mouens, & motum; caput, & capitatum; & alia huiusmodi, quæ dicuntur relatiua secundùm dici.* Constat autem quòd neque materia, aut forma; neque accidens, aut subiectum; neque aliud quodlibet nomen extra hoc prædicamentum impositum est ad significandas ipsas relationes; siquidem alia prædicamenta sunt absoluta: ergo omnes relationes secundum esse sunt prædicamentales, & econtrà.

17 Quamuis autem relationes istę inter se coincidant, vt explicatum est: tamen nominum etymologiæ, & appellationes sumuntur à diuersis formalitatibus. Etenim eædem relationes, vt *paternitas*, & *filiatio* dicuntur secundùm esse: quia in rei veritate sunt relationes, & habent esse relationis; appellantur verò prædicamentales: quia pertinent ad hoc prædicamentum. Similiter scientia, sensus, & similia dicuntur relatiua secundùm dici: quia significant res, quas consequuntur quædam habitudines, siue reales, siue rationis: & ideò propter relationes adductas videntur relatiua, & dicuntur talia. Appellantur verò relatiua transcendentalia: quia propria eorum essentia, ad quam sequuntur tales relationes, licet sit quid absolutum; sumitur tamen in ordine ad aliquid extrinsecum; & sic habent aliqualem modum relationis. Quæ formalitates, & etymologiæ licet diuersæ sint: realiter tamen non datur relatio transcendentalis, quæ non sit secundùm dici, & econtrà: quia ex eo, quòd essentia alicuius rei sumatur per ordinem ad aliquid extrinsecum, in quo consistit relatio transcendentalis; sequitur, quòd ad tales res consequantur aliquæ relationes; siue reales, siue rationis, in quo consistit relationem esse secundùm dici,

vt explicatum est. Alia discrimina, quæ solent assignari inter has relationes, commodiùs explicabuntur quæstione sequenti.

18 Præter has diuisiones relationis dantur duæ aliæ, quæ sunt subdiuisiones præcedentium. Nam relatio secundum esse, seu prædicamentalis diuiditur in mutuam, & non mutuam. Mutua est illa, cui à parte termini correspondet alia relatio realis, vt paternitas, qua pater respicit filium, cui correspondet in filio relatio realis filiationis. Non mutua est illa, cui non correspondet in termino alia relatio realis, vt relatio seruitutis, qua creaturæ referuntur ad Deum, cui in ipso non correspondet alia relatio realis.

Dices: omnia relatiua secundum esse, imò etiam relatiua secundum dici dicuntur ad conuertentiam: ergo omnes relationes sunt mutuæ. ¶ Secundò: quia cuicunque relationi correspondet in termino aliqua relatio saltem rationis: ergo non rectè assignatur prædicta diuisio.

Respondetur ad primum, quòd vt relatiua dicantur ad conuertentiam, sufficit vnica relatio inter vtrumque: nam ex eo ipso vnum respicit, & aliud respicitur, in quo consistit propria conuertentia relatiuorum, vt magis explicabimus infra quæstione sexta, & octaua. Ad hoc autem vt relatio sit mutua, requiritur, quòd vtrumque extremum verè respiciat; & consequenter, quod ex parte vtriusque sit vera relatio, & quod posita vna, quasi naturali sequela ponatur, & altera: hoc enim præsefert mutuitas relationis, vt patet.

Per quod respondetur ad secundum. Licet enim in vnoquoque termino relationis possit formari aliqua relatio rationis; hæc tamen non necessariò, & quasi naturaliter consequitur ad primam relationem: sed si intellectus illam prolibito fabricauerit.

19 Tandem: relatio mutua subdiuiditur in relationem æquiparantiæ, & disquiparantiæ; quas D. Damasc. cap. 34. suæ Logicæ appellat æqualis, & inæqualis comparationis. Relatio mutua æquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia eiusdem rationis; vt similitudo vnius albi ad aliud, in quo correspondet etiam similitudo ad primum. Relatio disquiparantiæ est illa, cui correspondet in termino alia diuersæ rationis; vt paternitas, cui in termino non correspondet alia paternitas, sed filiatio.

His suppositis Paul. Venet. Ammonius, Simplicius, & alij, quos refert Masius hic sect. 1. quæst. 6. existimarunt sub hoc prædicamento contineri relatiua secundum dici, propterea quòd illis conuenit prima definitio ab Arist. tradita, à quo etiam adducuntur in exempla huius prædicamenti *scientia*, *sensus*, & alia relatiua secundum dici. ¶ Hoc tamen fundamentum nullum est, ex eóque potius inferendum esset oppositum: siquidem propterea dictam definitionem, & exempla rejicit Arist. vt vidimus supra num. 4.

20 Dicendum est ergo omnes, & solas relationes reales creatas, quæ verè sunt relationes, & appellantur secundum esse, contineri in hoc prædicamento. Hæc est communis sententia Dialecticorum: quam docet Arist. in hoc cap. vbi propterea insufficientem iudicauit Platonis definitionem: quia ex illa inferebatur relatiua secundum dici ad hoc prædicamentum pertinere. Quod etiam non obscurè docet D. Th. 1. p. quæst. 28. art. 1. ad 2. de veritate qu. 1. art. 5. ad 15. in 1. dist. 26. qu. 2. art. 1. & alibi sæpè, vbi hoc constituit discrimen inter relationem, & alia prædicamenta; quod hæc secundum pro-

prias rationes ponunt aliquid in subiecto; illa verò, secundum quod talis est, tantum est ad aliquid; seu purus respectus. Ergo sola illa nomina, quæ imposita sunt ad significandas ipsas relationes (quæ sunt relatiua secundum esse) pertinent ad hoc prædicamentum.

Fundamentum est: quia ad prædicamentum quantitatis solum pertinét, quæ verè sunt quantitates; & in prædicamento qualitatis tantum collocãtur, quæ verè sunt qualitates: ergo in prædicamento relationis illæ solæ collocabuntur, quæ verè fuerint relationes reales. Sed tales sunt omnes, & solæ relationes secundum esse, vt ex dictis patet: ergo hæ tantum pertinent ad hoc prædicamentum. Videantur Soto hîc qu. 1. Iabel. 5. Metaph. qu. 21. & alij.

Additum est autem in conclusione solas relationes creatas pertinere ad hoc prædicamentum, vt excludantur relationes diuinæ: quæ quamuis sint verè relationes, tamen propter identitatem cum natura diuina, sunt ipsa substantia Dei; & ideò pertinere non possunt ad hoc prædicamentum, in quo solum collocantur accidentia, vt per se patet.

21 Ad fundamentum Suar. sup. num. 16. adductum respondetur materiam, & formam, accidens, & substantiam, aut quodlibet aliud nomen extra hoc prædicamentum, non significare ipsas habitudines, aut veras relationes; sed res, ad quas consequuntur tales habitudines; ac proinde talia nomina esse relatiua secundum dici, & transcendentalia. Si tamen proprijs nominibus significentur tales habitudines, & ipsæ habuerint alia requisita ad relationem realem; verè erunt relatiua secundum esse, & prædicamentalia, vt infra constabit.

QVÆSTIO III.

QVÆ CONDITIONES REQVIrantur ad relationem realem prædicamentalem.

VT plenè percipiatur quæ relationes sint ad hoc prædicamentum admittendæ, quæ verò ab illo rejiciendæ, explicare oportet, quæ conditiones requirantur ad relationem realem prædicamentalem. Cum enim hæc inter omnia prædicamenta habeat debilissimum esse, vt ex Commentatore docet D. Thom. de potentia q. 7. art. 8. plura ad illam requiruntur, quàm ad alia accidentia.

22 Dicendum est ergo quatuor conditiones requiri ad relationem realem prædicamentalem; scilicet subiectum reale; rationem fundandi realẽ; terminum realem, & realiter existentem; & distinctionem realem fundamenti, & termini. Sic docet expresśè D. Thom. opusc. 48. tract. 5. c. 1. (Vbi licet quintam aliam conditionem assignet, nempè quod relatiua sint eiusdem ordinis; hanc tamen ponit pro relationibus mutuis, vt satis ibi constat; & sic non est vniuersaliter requisita ad relationem realem.) Quam etiam conclusionem recipiunt cõmuniter Doctores.

Probatur breuiter, & explicatur, conclusio discurrendo per singulas conditiones. Et *Prima* quidem satis ex se patet: nam accidens reale necessario petit subiectũ reale, & realiter existens, cui inhæreat. Vndè non ens, aut ens rationis, vel etiam res nondum existens non potest habere relationem realem.

Secunda etiam conditio, quòd scilicet ex parte eiusdem subiecti requiratur aliqua ratio realis, quare referatur, seu ratione cuius insit illi relatio,

satis constat: tum quia in hoc distinguuntur magna ex parte relationes reales, & rationis: tum etiam ex ipsa natura relationis: cum enim hæc sit ordo inter duo, cuius realitas, formaliter loquendo, non sumitur à termino; sed à fundamento: si in hoc non intelligitur aliquid reale, quod sit radix, seu ratio, quare respiciat terminum, talis respectus non poterit esse realis. Propter quod (vt bene inquit D. Thom. vbi supra) res intellecta provt sic non refertur realiter ad intelligentem: quia esse intellectam nihil reale ponit in ipsa, vt de se patet.

Hæc autem ratio realis communiter appellatur à DD. ratio fundandi; & ab alijs dicitur fundamentum: sed dissensio non est de re. Si tamen nomina ista propriè accipienda sint, habent se *subiectum*, *ratio fundandi*, & *fundamentum*; sicut, corpus, albedo, & album, sicut enim corpus est res illa, in qua recipitur albedo; hæc verò est ipsa forma recepta, & album, compositum ex vtroque sic subiectum relationis significat illam rem materialem, cui relatio inhæret, ratio verò fundandi significat rationem illam, seu accidens, ratione cuius relatio fundatur, seu inhæret subiecto. Fundamentum autem significat compositum ex vtroque, scilicet ex subiecto, & ratione fundandi: propter quod etiam aliqui subiectum appellant fundamentum remotum; rationem verò fundandi fundamentum proximum. Vbi tandem nota, nos in hac conditione non asserere rationem fundandi debere semper esse aliquod accidens, aut quid realiter distinctum à subiecto; sed solùm quod debet esse aliqua ratio realis. Quando verò sit accidens, aut quando non, infra constabit.

23 Tertiam conditionem, quòd scilicet terminus sit quid reale, & realiter existens, docet etiam D. Thom. 1. p. quæst. 13. art. 7. in 1. dist. 26. quæst. 2. art. 1. lib. 2. contra gentes cap. 12. & alibi sæpè. Faciléque probatur in relationibus mutuis: nam ibi vtrique extremo inhæret vera relatio realis: ergo requiritur existentia vtriusque. ¶ Generalem tamen rationem reddit D. Thom. loco citato contra gentes: quia alias actu essent infinitæ relationes reales in eodem subiecto; si respectu rei possibilis posset esse relatio realis: binarius enim, v. g. prior est infinitis numeris, qui in potentia sunt illo maiores, vt notum est: ergo si ad omnes illas referretur, actu essent infinitæ relationes. ¶ Quod tandem probat ibidem Ferrara ex ipsa natura relationis; nam relatio realis ante operationem intellectus versatur inter duo: ergo vnum habet à parte rei aliquid, ratione cuius fundet talem relationem, & alterum similiter habet à parte rei aliquid, ratione cuius terminet. Ergo sicut requiritur realis existentia subiecti, ita etiam & termini.

24 Per quod etiam patet quarta, & vltima conditio, quòd scilicet vtraque extrema sint realiter distincta, & hoc non solùm quantùm ad rationes materiales eorum, sed etiam quantùm ad rationes formales, secundùm quas attenditur relatio. Si enim relatio realis est verus ordo vnius ad aliud, realisque oppositio inter duo: ergo ante operationem intellectus terminus absolutè est aliud à fundamento; & per consequens realiter distinguuntur, etiam secundum rationes formales causantes relationem. Defectu cuius conditionis D. Thom. 1. p. quæst. 42. art. 1. ad 4. docet relationes similitudinis, aut æqualitatis inter personas diuinas ratione essentiæ non esse reales: quia licet personæ ipsæ realiter distinguantur, tamen ratio formalis, secundùm quam attenditur talis similitudo, & æqualitas, scilicet natura

natura diuina est omninò eadem in illis. Et eadem ratione, si per impossibile eadem numero albedo poneretur in duobus hominibus, non esset inter illos relatio realis similitudinis: quia tunc rationes fundantes similitudinem ex vtróque extremo non distinguerentur realiter. Videatur Caietan. & Nazar. art. citat.

25 Ex dictis facilè expedientur aliqua discrimina, quæ solent assignari inter relationem prędicamentalem, seu secundùm esse, & transcendentalem, seu secundùm dici. Primum est relationem prædicamentalem necessariò supponere aliquod fundamentum absolutum; quod tamen non necessariò supponit relatio transcendentalis.

Hoc discrimen sanè intellectum verum est (quidquid dicat Suarez vbi suprà) nam relatio prędicamentalis est vera relatio, & sic necessariò supponit rem absolutam: relatio, verò transcendentalis reuera est quid absolutum; & per consequens non necessariò supponit illud.

Secundum discrimen est relationem prędicamentalem non esse per se intẽtam à natura, bene autem transcendentalem. Quod etiam verum esse patet ex primo: nam vera relatio non potest produci per se; sed ad productionem alterius: cùm ad illam non detur per se motus ex Aristot. 5. Physic. quod tamen non repugnat rei absolutæ, quæ est relatio transcendentalis, vt patet in scientia, & alijs qualitatibus.

26 Tertium discrimen est, relationem prędicamentalem exigere terminum realem, realiter existentem, & realiter distinctum à fundamento: quorum nullum necessariò inuenitur in relatione transcendentali.

Hoc discrimen quantum ad realitatem, & existentiam termini satis constat esse verum; siquidem scientia est relatio transcendentalis ab obiectum, etiamsi illud non existat, aut sit quid rationis. Quod tamen repugnat relationi prędicamentali, vt vidimus. Sed quantum ad distinctionem realem falsum est: vtrobique enim requiritur distinctio realis; siquidem eiusdem ad se ipsum solùm potest esse relatio rationis. Quare licet relatio transcendentalis, seu secundùm dici non sit vera relatio, sed quid absolutum; tamen illud respectu cuius dicitur relatio, necessariò est quid extrinsecum, & saltem realiter negatiuè distinctum, vt patet in scientia respectu obiecti rationis, vel nondum existentis.

27 Quartum tandem, & pręcipuum discrimen (omissis alijs) assignatur cõmuniter à Doctoribus cum Caietan. de ente, & essentia cap. 7. qu. 15. scilicet relationem prædicamentalem respicere terminum purè vt terminum; transcendentalem verò respicere illum, non sub præcisa ratione termini; sed sub alia ratione, nempè subiecti, effectus, finis, efficientis, &c.

Hoc discrimen non potest plenè percipi, donec ea, quæ ad terminum relationis pertinent discutiamus: quod fiet qu. 6. & 7. Sufficiat in pręsenti dicere, quòd loquendo de termino secundùm formalem rationem termini, seu vt formaliter opponitur alteri relatiuo, & est correlatiuum eius; sic verũ est discrimen à Caietano assignatum, optiméque explicat naturam relatiuorum prædicamentalium. Cùm enim hæc formaliter provt sic sint simul natura, vt infra explicabimus: indè fit, vt quãuis in radicali ratione terminandi eorum possit includi ratio causæ, effectus, obiecti, aut alia huiusmodi: tamen horum nihil per se petitur ad formalem terminationẽ talium relationum. Quæ proindè in hoc præcisè consistit, quòd terminus terminet eas, & correferatur

illis; & consequenter sit purus terminus respectu earum. Quod tamen dici non potest de relatiuis transcendentalibus, quæ neque sunt simul natura, neque propriè relatiua; sed quid absolutum dicens ordinem ad aliquid extrinsecum, à quo sumunt totam suam essentiam. Ac proindè formaliter terminantur ad illud sub aliqua speciali ratione causæ, vel effectus, subiecti, vel obiecti, &c. Vt patet in scientia, quæ per se, & formaliter terminatur ad obiectum vt obiectum; & causa ad effectum vt effectum, & sic de aliis.

QVÆSTIO IV.

QVOT SINT FVNDAMENTA relationis.

COgnita essentia huius prædicamenti, species eius vtcumque inuestigare oportet; licet res sit purè Metaphysica, vbi Aristot. illas inuestigat. Cùm autem relatio suam entitatem accipiat à fundamento, seu ratione fundandi; indè etiam magna ex parte sumit suam specificationem, vt infrà videbimus: & ideò quot fuerint genera fundamentorum, tot erunt genera subalterna relationis. Propter quod in præsenti huiusmodi fundamenta inuestigamus.

Dicendum est ergo tria esse genera fundamentorum, seu rationum fundandi, scilicet vnitatem, & numerum; actionem, & passionem: mensuram, & mensurabile: quæ paulò inferiùs exponentur. Sic docet expressè Arist. 5. Metaph.cap.15. cuius sententiam recipiunt D.Thom.ibidem lect. 17. & alij omnes Metaphysici, necnon & Dialectici.

Probatur ratione D. Thomæ: quia relatio realis est ordo realis vnius ad aliud: ergo tot modis dicetur relatio, quot modis contigerit vnam rem à parte rei ad aliam ordinari. Sed hoc contingit tripliciter: ergo tot erunt genera relatiuorum, & fundamentorum. Probatur minor: quia vna res potest ordinari ad aliam, vel secundùm esse; provt scilicet esse vnius dependet ab alia, tanquam à mensura suæ perfectionis: & sic est tertium genus mensuræ, & mensurabilis. Vel vna res dependet ab alia secundùm virtutem actiuam, aut passiuam; inquantùm vna res ab alia recipit, aut alteri confert aliquid: & sic est secundum genus actionis, & passionis. Vel vna res dependet ab altera, secundùm quod quantitas vnius potest mensurari cum altera: & sic est primum genus, nempè vnitas, & numerus. Non autem inueniũtur relationes, quæ ad hæc tria genera non reducantur, vt ex dicendis constabit: ergo sufficiens est dicta diuisio.

28 Si autem inquiras: quare qualitas non fundat peculiare genus relationis. ¶ Respondet D. Thomas qualitatem, secundùm quod qualitas est, tantum ordinari ad subiectum, cui inhæret; ad aliud verò non ordinari, nisi vel secundùm rationem potentiæ actiuæ, vel passiuæ; siue vt est principium actionis, & passionis, quo modo pertinet ad secundum genus; vel secundùm quod induit rationem quantitatis, quatenus scilicet dicitur vna, vel plures; quomodo pertinet ad primum genus. Atque ita diuisio remanet sufficiens. Videatur Sanchez libr. 5. Log. quæst. 13. vbi hanc D. Thomæ rationem latè explicat, & ab impugnationibus defendit.

Difficilius est explicare vnumquodque ex his fundamentis, & quæ relationes ad illud pertineant. Circa quod non potest Logicus, nec debet omnia examinare: præsertim cùm Aristot. in hoc cap. nec verbum faciat de his fun-

damentis. Videri tamen potest D. Thomas loco citato vbi Iabel. Sonci. & alij Metaphysici: & 1. part. qu. 13. art. 7. & qu. 28. art 4. vbi Caietan. Bañez. Nazar. & alij Theologi pertractant hanc materiam; cuius nos aliqua breuiter attingemus.

DE PRIMO FUNDAMENTO relationum.

§. I.

29 Ante omnia circa primam partem istius fundamenti se offert dubitatio: de qua vnitate loquatur Arist. Nam omnia eius verba, & exempla; imò & expositio D. Thomæ vnitatem quantitatiuam redolent; siquidẽ ibi afferuntur proportiones omnes, quas considerat Arithmetica.

Nihilominus communis consensus Interpretum, & discipuli D. Tho. cum Angelico Magist. q. 7. de potentia art. 9. & in 3. dist. 5. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 1. extendunt hoc fundamentum ad alia prædicamenta, inquantum induunt modum quantitatis, seu secundùm quod in eis attenditur vnitas, vel multitudo; ad quod sufficit vnitas transcendentalis eorum. De quo videri possunt Caiet. qu. 28. citatá, Nazar. qu. 13. Arauxo 5. Metap. qu. 5. art. 9. & alij. Quo sensu dixit Aristot. vbi suprà: *Eademnamque sunt, quorum vna est substantia; similia verò, quorum qualitas est vna: æqualia verò, quorum quantitas est vna.* Vnde sumptum est commune proloquium: *Vnum in substantia facit idem; in quantitate æquale; in qualitate verò simile.* Quod etiam dicendum esset in alijs prædicamentis, si haberemus peculiaria nomina exprimentia proprium modum relationis vniuscuiusque. Vt si dicamus (licet impropriè) quod vnum in *vbi* facit præsens: in *situ* verò propinquum.

30 Hinc fit, sub isto primo genere contineri relationes omnes identitatis, & diuersitatis; æqualitatis, & inæqualitatis; similitudinis, & dissimilitudinis; præsentiæ, & absentiæ; propinquitatis, & distantiæ; & si quæ sunt aliæ huius generis. Ex quibus identitas, æqualitas, similitudo, præsentia, & propinquitas fundantur in vnitate, absolutè sumpta, & non formaliter, vt est principium numeri: quia in huiusmodi relatiuis attenditur ordo, secundùm id, in quo extrema conueniunt. Vnde ibi formaliter loquendo non attenditur numerus, vt patet in Petro, & Paulo, qui fundant relationem identitatis in natura humana, formaliter secundùm quod sunt vnum, seu vt habent principium conueniendi; non verò secundùm quod causant numerum, seu vt sunt principia differendi.

Aliæ verò relationes scilicet diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, absentia, distantia, & similes fundantur in vnitate; non absolutè sumpta, sed vt est principium numeri: quia in huiusmodi relatiuis potiùs attenditur id, in quo differunt, & sunt plura; propter quod dici posset cum aliquibus Doctoribus huiusmodi relationem fundari in numero, qui est secunda pars huius primi fundamenti. Sed melius dicitur fundari in vnitate, vt est principium numeri: quia in his relationibus non inuenitur numerus ex parte alicuius extremi: quod saltem necessarium erat, vt ratio fundandi esset numerus; sicut cernitur in proportionibus numerorum & ampliùs cõstabit ex dicendis. Restat ergo has omnes relationes enumeratas fundari in vnitate, quæ est prima pars huius fundamenti; & per consequens, si aliæ conditiones requisitæ adsint, verè esse relationes prædicamentales; etiã quando ratio fundandi est vnitas transcendentalis, vt explicatum est.

31 Vtrum autem vnitas transcendentalis ipsius relationis possit etiam fundare relationem prædicamentalem; sicut fundat vnitas transcẽdentalis substantiæ, aut qualitatis, res est controuersa inter Doctores; dum inquirunt: an vna relatio possit fundari in alia. In quo partem affirmatiuam defendunt Scotus, & alij eius discipuli. Quorum fundamenta adducit, & soluit noster Didacus à Iesu, hîc disput. 4. quæst. 3. vbi optimè explicat, & probat partem negatiuam, quand docent communiter Doctores. Estque expressa sententia D. Thomæ 1. parte quæst. 42. art. 1. ad 4. asserentis: *Neque iterum vna relatio refertur ad aliam, per aliquam aliam relationem. Cum enim dicimus, quòd paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem, & filiationem: quia vtróque modo multiplicaretur in infinitum.* Et quæst. 35. art. 3. ad 2. *Relationes, cum hoc ipsum quod sunt, ad aliquid dicantur, non referuntur per aliquas alias relationes; sed per se ipsa.* Quibus verbis continetur ratio à priori huius sententiæ, quam explicatiùs tradit ipse sanctus quæst. 7. de potentia art. 9. ad 2. quia nimirum relatio essentialiter est relatio: ergo se ipsa refertur, & non media alia relatione; sicut quia actio essentialiter est actio, se ipsa fit, & non media alia actione distincta. Alias rationes adducit noster Didacus. Videatur ibi.

32 Circa secundam partem huius fundamenti, dicendum est illas relationes propriè fundari in numero, quæ ex parte alicuius extremi habent aliquem numerum pro ratione fundandi, cuiusmodi sunt proportiones omnes, tam numeri ad numerum, quàm numeri ad vnitatem. Quod docuit expressè Arist. vbi supra dicens: *Dicuntur autem secundùm numerum, aut simpliciter, aut determinatè, ad eos, aut ad vnum; vt duplum ad dimidium, &c.* Vbi prosequitur proportiones omnes numerorum. De quo videri potest D. Thom. ibidem lect. 17.

Ratio autem est clara: quia relatio non dicitur fundari in numero, ex eo quòd fundamentum, & terminus sint multa, & faciant numerum; sic enim omnis relatio realis fundaretur in illo; siquidem exigit extrema realiter distincta: neque similiter dicitur fundari in numero: quia ponat disconuenientiam, seu differentiam inter illa: hoc enim faciunt etiam relationes, quæ fundantur in actione, & passione. Ergo ideò dicitur fundari in numero: quia ipse numerus est extremum, quod refertur media tali relatione.

33 Ex quo collige, (& benè nota: quia neminem vidimus hoc aduertentem,) quòd quamuis vnitas transcendentalis vnius substantiæ, aut albedinis sufficiens sit ad fundandam relationem prædicamẽtalem respectu alterius substantiæ, vel albedinis; sicut vnitas prædicamentalis vnius quantitatis sufficiẽs est ad fundandam relationem prædicamentalem respectu alterius quantitatis; tamen numerus transcendentalis, siue substantiarum, siue quantitatum, siue quarumcumque aliarum rerum non est sufficiens ratio fundandi relationem prædicamentalem; sicut est sufficiens numerus prædicamentalis. Ratio autem disparitatis est: quia vnitas transcendentalis cuiuscumque entis est ens per se; sicut ipsum ens, cuius est vnitas. Similiter numerus prædicamentalis est per se vnum, & vera species quantitatis; at verò numerus transcendentalis est ens per accidens, vt vidimus disputatione præcedenti num. 73. & ideò iste non potest fundare veram relationem, benè autem illa. Ex quo tandem fit proportionem duplam, quam concipimus inter numerum quater-

narium, & binarium Angelorum; aut aut inter binarium, & vnum Angelum non esse veram relationem: & idem est de alijs numeris transcendentalibus; & per consequens illas tantùm proportiones esse relationes reales huius prædicamenti, quæ inueniuntur inter numeros quantitatiuos, seu prædicamentales.

DE SECVNDO FVNdamento relationum.

§. II.

34 Circa istud genus relationum non conuenit inter omnes, quid propriè habeat rationem fundamenti, seu rationis fundandi. An scilicet potentia actiua, & passiua: an verò actio, & passio: an potiùs substantia ipsa, quæ est principium radicale actionis, & passionis. Verbi gratia in relatione paternitatis difficultas est, quid propriè sit ratio fundandi illam: an potentia generatiua patris: an generatio ipsa: an verò neutrum horum, sed ipsa substantia Patris.

Scotus 5. Metaph. c. 15. & in 4. dist. 6. qu. 10. affirmat potentiam generatiuam propriè esse rationem fundandi paternitatem; generationem verò tantùm esse conditionem sine qua non. Quod etiam docet Arauxo vbi supra. ¶ Et potest suaderi: quia ratio fundandi tamdiù permanere debet, quamdiù manet relatio, cuius est ratio fundandi: sed generatio transit manente paternitate: ergo non potest esse ratio fundandi illam. Restat ergo, quòd sit potentia generatiua; siquidem hæc permanet, & est id, ratione cuius conuenit substantiæ hominis esse patrem.

35 Suarez verò disp. 27. sect. 12. n. 5. existimat ipsam substantiam, quæ est radicale principium generationis, esse rationem fundandi, seu fundamentum proximum, vt ipse ait; non verò potentiam generatiuam, aut generationem. ¶ Quod etiam potest suaderi. Primò: quia relatio paternitatis potest manere, tum absque generatione, tùm etiam absque potentia generatiua: ergo neutrum est ratio fundandi. Antecedens circa generationem constat ex ratione præcedenti. Circa potentiam verò generatiuam probatur: quia dato casu, quòd à Petro habente filium auferatur potentia generatiua; non ideò aufertur relatio paternitatis, vt patet: ergo hæc potest esse absque illa.

Secundò: quia relatio filiationis immediatè afficit ipsam substantiam, seu suppositum: ergo idem dicendum est de paternitate; & per consequens substantia ipsa erit ratio fundandi, seu fundamentum proximum vtriusque. Consequentia patet. Antecedens verò tractatur à Theologis in materia de Incarnatione; & pro nunc probatur ex D. Thó. 3. p. q. 35. ar. 5. vbi negat in Christo Domino esse duas filiationes: quia suppositum est diuinum, & incapax recipiendi aliquod accidens. Quæ ratio nulla esset, si relatio filiationis non afficeret immediatè ipsum suppositum; siquidem accidentia, quæ immediatè inhærent, vel naturæ humanæ, vel potentijs eius, aut quantitati, non repugnat esse de nouo in Christo; vt patet de risibilitate, scientia, colore, & alijs huiusmodi.

36 Tandem, Soto hîc exponens text. 3. & 5. Physic. qu. 2. art. 2. Caiet. 3. p. qu. 35. art. 5. Iabel. 5. Metaph. q. 21. Sanch. lib. 5. Logicæ quæst. 31. Gallego contr. 3. ad 3. & communiter Thomistæ censent generationem ipsam, & non potentiam generatiuam, aut substantiam patris propriè esse rationem fundandi paternitatem. Quod videtur

esse planè ad mentem Arist. & D.Tho. qui pro fundaméto harum relationum assignant, non potentiam actiuam, & passiuam, aut substantiam; sed actionem, & passionem; vt patet loco citato ex 5. Metaph. & 1. p. qu. 28. art. 4. vbi inquit Angel. Doct. *Secundùm Philosophum in 5. Metaphysica, relatio omnis fundatur, vel supra quantitatem, vt duplum, & dimidium, vel supra actionem, & passionem, vt faciens, & factum, pater, & filius, &c.* Idem repetit 4. contra gentes cap. 24. de potentia q. 8. art. 1. in 3. dist. 8. qu. 1. art. 5. & opusc. 48. c. 4. expressè dicit. quòd *Fundamentum paternitatis, est actio scilicet generatio, qua quis genuit filium, & fundamentum filiationis est passio, scilicet generatio passiua.*

37 Certè si naturam harum relationum attendamus, omnia clara fient. Et in primis recolendum est id, quod disp. 12. nu. 43. diximus, scilicet vnum accidens non esse subiectum, *quod* alterius, sed tantùm vt *quo*, modo ibi explicato. Quo fit, vt generaliter loquendo relatio non debeat inhærere rationi fundandi; ita vt ipsa sit quasi immediatum, & integrum fundamentum relationis; sed ita quòd sit medium, seu ratio quarè relatio inhæreat ipsi substantiæ, quæ est subiectum *quod*.

Deinde, si specialiter consideremus relationes huius secundi generis, inueniemus non debere ipsas inhærere rationibus fundandi; in quo planè differt genus istud ab alijs duobus. Etenim in primo, aut tertio rationes fundandi sunt formæ perfectæ, nullum includentes motum, aut transitum; & ita permanenter, & quasi in facto esse constituunt fundamentum, & sunt rationes recipiendi relationes. At verò in hoc secundo genere rationes fundandi secum afferunt aliquem motum, aut transitum; siquidem requirunt actionem causæ efficientis. Quare cum à causa efficienti, quando est vniuoca, vt in præsenti est pater respectu filij, solùm dependeat effectus, dum fit; non verò in esse, aut conseruari; inde est rationes fundandi istarum relationum non debere permanēter, & quasi in facto esse constituere fundamentum, seu esse rationes recipiendi illas, sed tantùm in fieri.

38 Cuius doctrinæ signum optimum est, (& est secundùm discrimen,) quòd licet ad hoc, vt inter duo alba sit relatio similitudinis, vel ad hoc, quòd inter scientiam, & obiectum sit relatio mensuræ, necessaria fuerit productio extremorum: (si enim aliquando facta non fuissent, non existerent in rerum natura, & consequenter neque realiter referrentur:) tamen talis productio non petitur per se, & intrinsecè à relationibus similitudinis, & mensuræ. Nam si per impossibile illa alba, aut scientia, & obiectum existerent absque productione, esset ibi similitudo, aut mensurabilitas eiusdem rationis, ac modo est. At verò paternitati, & alijs relationibus huius secundi generis ita per se, & intrinsecè annexa est productio, & transitus, seu facere, & fieri; vt quantumcumque ponantur duo homines cum potentia actiua, & passiua, vel cum alia quauis forma permanenti; si tamen ab eis præscindamus actionem, & passionem, seu generare, & generari: non potest ibi intelligi paternitas, aut filiatio. Et econtrà, si præscindamus alia omnia ab istis hominibus, etiam ipsam potentiam actiuam, & passiuam; si tamen intelligimus actionem generandi, & passionem, seu generare, & generari; statim intelligimus paternitatem, & filiationem.

39 Ex quibus iam duo licet inferre. Primum est, in relationibus huius secundi generis rationem fundandi

solùm esse necessariam in fieri, seu in primo produci relationis; & ita manere posse non existente ratione fundandi. Quod non contingit in alijs duobus generibus: quia ibi ratio fundandi est necessaria in facto esse, seu in conseruari relationis: & si illa ablata aufertur relatio, vt patet in similitudine, quæ tollitur, statim ac aufertur albedo ab aliquo extremo.

Secundum est, in duobus alijs generibus relationum productionem cuiuscumque extremi non posse esse rationem fundandi; sed tantùm conditionem sine qua non: vt patet in relatione similitudinis, in qua productio albedinis non est ratio fundandi; sed ipsa albedo. At verò in hoc secundo genere ipsa productio, seu generatio, verè est ratio fundandi relationem, & non conditio; ac proinde alijs præferenda est tertia sententia. Quæ est proculdubiò Arist. nam postquam assignauit actionem, & passionem pro ratione fundandi, subdit: *Sic enim pater filij pater dicitur: hoc enim fecit; at illud passum quid est.* Per quod patet ad armenta adducta pro prima, & secunda sententia.

40 Vbi tandem obseruandum est, hucusque dicta intelligi de relationibus huius secundi generis, quæ necessariò supponunt actionem causæ, & ad illam consequuntur; vt sunt paternitas, filiatio, & similes. Solent autem præter has assignari ex Aristot. lib. 5. citato Metaphysicæ aliæ relationes huius generis, quibus causæ efficientes, quando sunt constitutæ in actu primo, antequàm operentur in actu secundo, referuntur ad passum, vt est etiam in actu primo ad recipiendum; antequàm recipiat in actu secundo. De quo videri potest Diu. Thom. ibidem lect. 17. Et tales relationes non requirunt actionem, & passionem, neque vt rationes fundandi, neque vt conditiones; sed verè fundantur in potentia actiua, & passiua, vt per se patet. Quæ omnia docuit Aristot. ibidem dicens: *Actiua verò, & passiua secundùm potentiam actiuam, & passiuam sunt, & actiones potentiarum; vt calefactiuum, ad calefactibile: quia potest: & iterum calefaciens ad calefactum, & secans ad sectum tanquam agentia, &c.* Ex quo patet ad hoc genus pertinere relationes omnes, quæ inter quamlibet causam efficientem creatam, & effectum eius inueniuntur. Diuiditur autem secundum diuisionem actionis, & passionis, & potentiæ actiuæ, & passiuæ; & sic alia est relatio causæ vniuocæ, alia causæ æquiuocæ; alia causæ immanentis; & alia transeuntis, &c. De quo infra redibit sermo.

DE TERTIO FVNDAmento relationum.

§. III.

41 Circa istud fundamentum solùm se offert notandum id, quod docent Aristot. loco citato D. Thom. ibidem, & 1. p. qu. 13. art. 7. & concorditer Doctores: scilicet relationes huius tertij generis, ex parte vnius extremi tantum esse reales; nempè ex parte mensurabilis ad mensuram, vt patet in scientia, & scibili; sensu, & sensibili; & similibus. Nam scientia, & sensus realiter referuntur ad sua obiecta: obiecta tamen non habent relationem realem ad scientiam, & sensum. Cuius rationem reddit D. Tho. lect. 7. citata: quia ex parte mensuræ non datur aliqua ratio realis, quæ possit fundare relationem; non enim scibile dicitur relatiuè propter aliquid ex parte eius; sed solùm propter

actionem alterius scilicet scientiæ: quæ cùm sit immanens, non ponit aliquid reale in ipso obiecto; sicut ponit in scientia. Ergo licet relatio, qua scientia refertur ad obiectum, sit realis, non tamen econtrà. Propter quod inquit rectè Arist. scibile, aut sensibile non dici relatiuè, quia ipsa referantur ad alia; sed quia alia referuntur ad ipsa.

Quòd si rationem vniuersalem assignare velimus, quæ comprehendat omnia relatiua huius tertij generis: sumenda est ex ipsa ratione fundādi eius. Quæ cùm sit intima cuiuscumque rei perfectio, secundùm quod est mensurabilis ab alia perfectiori, quæ respectu eius habet rationem regulæ, & mensuræ extrinsecæ, inde fit vt in re mensurata sit vera, & realis dependentia, saltem in genere causæ quasi exemplaris: & per consequens vera, & realis relatio. At verò in eo, quod est regula, & mensura perfectionis alterius, prout sic, nulla est dependentia; & per consequens neque realis relatio respectu eius. Et propterea, vt benè notauit D. Thom. qu. 13. citata, semper relationes istæ inueniuntur inter res diuersi ordinis; id est, quarum vna dependet ab alia, non tamen econtrà.

42 Ex quo fit, ad hoc genus pertinere relationes, quibus creaturæ referuntur ad Deum, & relationes quibus scientiæ, habitus, vel potentiæ respiciunt sua obiecta; & generaliter huiusmodi relationibus referuntur omnes species cuiuscumque generis, ad primam, & perfectissimam speciem talis generis, quæ est regula, & mensura perfectionis illarum: iuxta illud axioma: Primum in vnoquoque genere est mensura cæterorum.

Vbi tandem obseruandum est pro hoc, & præcedentibus generibus relationum, quòd quando dicimus has, vel illas esse reales, intelligendum est, dummodò non deficiat eis aliqua ex conditionibus requisitis ad relationem realem. Propterea enim, licet Logica mensuretur à suo obiecto; non tamen dicit relationem realem ad illud, vt vidimus disp. 1. num. 24. & in casu quo prima species alicuius generis omninò corrumperetur, non maneret in alijs speciebus relatio realis mensurabilis ad illam, & sic de alijs.

43 ¶ Ex dictis in hac qu. infertur manifestè plures relationes prædicamentales fundari immediatè in substantia: & hoc non solùm ex relationibus huius, & secundi generis; sed etiam ex ijs, quæ fundantur in primo. Quæ sententia est communis inter Dialecticos, eamque docet D. Thom. de potentia, quæst. 6. art. 9. ad 4. & quodlibet. 7. art. 10. ad 4. constatque discurrendo per singula fundamenta. Nam in primis in hoc tertio, relationes illæ, quas Angeli, aut animalia dicunt ad primum Angelum, & animal, tanquam ad mensuram suæ perfectionis essentialis, satis constat fundari in ipsa substantia eorum. Similiter in secundo genere, omnes relationes causæ, vel effectus vniuoci, quæ tantùm requirunt actionem, & passionem in fieri, vt paternitas, filiatio, & similes etiam fundantur immediatè, in substantia, seu supposito iuxta supra dicta. Quod saltem de ijs, quæ correspondent ex parte effectus, qualis est filiatio, negari non potest; siquidem tales effectus immediatè per suam substantiam, absque aliqua superaddita potentia passiua de genere accidentium, terminant generationem substantialem; & per consequens immediatè per suam substantiam fundant relationem ad suas causas efficientes. Tādem in primo genere relationis, quæ fundantur in vnitate transcendentali vnius substantiæ respectu alterius, vt identitas, quæ est inter substantiam

Petri, & Pauli; & distinctio qua vtraque distinguitur à substantia equi immediatè fundatur in substantia, vt per se patet. Nec in hoc est ampliùs immorandum.

QVÆSTIO V.

VTRVM RELATIO DISTINguatur realiter à suo fundamento.

44 COgnitis fundamentis, examinandum est; quomodò relationes distinguantur ab illis: an scilicet per operationem intellectus tantùm: an verò à parte rei. Et procedit difficultas de solis relationibus prædicamentalibus. In qua licet plures sint sententiæ: duæ tamen sunt præcipuæ.

Prima asserit nullam relationem à parte rei distingui actualiter à fundamento; sed tantùm per operationem intellectus. Pro hac sententia citantur Ocham, Maior, Marsilius, & alij Nominales. Eamque defendunt Suarez disp. 47. Metaph. sect. 2. Oña hîc q. 1. art. 6. Lorinus ibid. qu. 4. Conimb. q. 1. art. 4. Hurt. disp. 15. Metaph. sect. 2. & Pereyra lib. 6. Physicor. cap. 16. Quam etiam tenent aliqui Thomistæ, Syluest. in conflato qu. 28. dub. 1. Herb. in 1. distinct. 30. qu. 1. Iabel. 5. Metaph. q. 22. Soncin. ibidem quest. 28. Zumel. 1. p. q. 28. art. 2. qu. 6. & videtur esse sententia Soti quest. 2. huius cap. Sed reuera solùm intendit relationem non distingui à fundamento tanquam rem, & rem: nam in solutione ad 3. se explicat dicens, quòd licet prædicamenta non sint decem res realiter distinctæ, sicut ignis, & calor; sunt tamen decem distinctæ rationes entis, seclusa operatione intellectus, primò diuersæ. In quo etiam sensu alij Thomistæ explicant Herbeum, Iabellum, & Soncin. & fortè hęc est illorum mens: nam nullibi asserunt distingui tantùm per intellectum; sed esse rationes formaliter distinctas. Sed quidquid sit de hoc.

Probatur primò hæc sententia ex Aristot. 5. Physicorum textu 10. asserente, ad relationem non dari per se motum, quod probat: *Quia altero subeunte mutationem, alterum mutationem non subiens, verè dici potest ad aliquid:* id est, potest relatio aduenire subiecto absque mutatione eius, per solam mutationem termini. Vbi Diuus Thomas lect. 3. inquit: *Nihil aduenit mihi de nouo, per hoc quod incipio esse alteri æqualis, per eius mutationem.* Quod etiã repetit 3. parte, quest. 16. art. 6. ad 2. & tandem opusc. 48. tractatu 5. cap. 2. ait: *Cum dico quòd similitudo Sortis habet albedinem eius, vt fundamentum: non est intelligendum, quòd similitudo Sortis sit aliqua res in Sorte alia ab ipsa albedine; sed solum est ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum. Si enim similitudo adderet supra albedinem Sortis aliquam rem, nullo modo posset aliquis alicui fieri similis sine sui mutatione, &c.* Ergo ex sententia Aristot. & D. Thomæ relatio non distinguitur realiter à fundamento.

45 Secundò probatur ratione, ex eisdem locis desumpta: quia relatio aduenit fundamento absque vlla mutatione reali eius: ergo non distinguitur realiter ab illo. Consequentia patet: nam forma realis non potest de nouo aduenire alicui, quin ipsum aliter se habeat nunc, ac priùs, quod est mutari. Antecedens verò probatur quia existẽte Petro albo, si ponatur apud Indos aliud album, statim Petrus incipit esse similis illi: sed hoc fit absque productione alicuius nouæ realitatis in Petro: ergo absque reali mutatione. Probatur minor: quia nulla datur causa talis entitatis, neque enim fundamentum, sci-

licet Petrus, aliquid tunc operatur, & multò minùs, potest esse causa terminus, nempè illud album, quod de nouo producitur; quippè cum absurdum videatur rem apud Antipodas productam aliquid reale operari in Petro hîc existente.

Confirmatur primò: quia iam terminus de nouo productus esset causa infinitarum penè entitatum; siquidem quando denuò producitur aliquod album, aliæ res, quæ antea erant albæ, de nouo referuntur ad istam, & hæc ad illas; hoc autem videtur absurdum: ergo, &c.

Confirmatur secundò: quia aliàs daretur ad relationem per se motus contra Arist. 5. Physic. nam quod per se est res, & entitas realis, per se est producibilis, & potest terminare aliquam actionem, seu motum; ergo dicendum est relationem aduenire fundamento absque productione alicuius entitatis realis; & per consequens absque mutatione eius.

46 Tertiò: quia accidens reale à parte rei distinctum à subiecto, in quo est, facit cum illo compositionem realem; siquidem vniuntur per modum actus, & potentiæ ante omnem operationem intellectus: sed relatio aduenies fundamento non facit cum illo compositionem realem: ergo non distinguitur à parte rei ab illo. Maior, & consequentia constant. Minor autem est expressa D. Tho. qu. 7. de potentia art. 8. Et probatur: quia vnum album post productionem alterius non est magis compositum, quàm antea.

Cõfirmatur: quia si relatio distingueretur realiter à fundamento, posset Deus illam separare, manente fundamento, & termino: hoc autem est falsum: ergo & illud ex quo sequitur. Sequela videtur certa: nam fundamentum non est de essentia relationis, neq; econtrà: ergo si distinguuntur realiter, poterit Deus adhuc posito termino suspendere suum concursum, ne relatio dimanet à fundamento. Minor verò probatur: quia quantumcũque fingatur auferri entitas similitudinis à duobus albis, manentibus ipsis; ambo habent albedinem: ergo impossibile est, quod non sint similia; & per consequens per ipsas albedines, & non per aliquid superadditum sunt similia.

Quartò, quia iam relatio duplicitatis, qua numerus quaternarius hominum est duplus respectu binarij, esset entitas à parte rei distincta ab ipso numero quaternario, supra quem fundatur: hoc autem videtur absurdum: ergo, &c. Sequela patet. Minor verò probatur: quia iam vna simplex relatio esset in quatuor subiectis distinctis, quod videtur impossibile.

Confirmatur: quia saltim duplicitas, qua corpus continuum duorum cubitorum est duplum ad corpus vnius cubiti, non potest esse aliquid realiter distinctum ab ipsa quantitate continua: ergo, &c. Probatur antecedens: quia si talis duplicitas est quid distinctũ, vel est tota in qualibet parte quantitatis: vel tota in tota, & pars in parte. Non primum: quia iam quælibet pars esset dupla, quod constat esse falsum. Neque etiam secundum: quia in primis partes duplicitatis non essent eiusdem rationis cum toto; aliàs sequeretur idem inconueniens, quod quælibet pars quantitatis esset dupla. Sed neque etiam possunt esse diuersæ rationis: quia quod non habet extensionem, aut diuisibilitatem ex se, sed ex quantitate, non est alio modo diuisibile quàm illa: sed quantitas non est diuisibilis, nisi in partes eiusdem rationis: ergo duplicitas, quæ non ex se, sed à quantitate habet diuisibilitatem, non potest diuidi in partes diuersæ rationis.

47 Secunda sententia affirmat omnem relationem prędicamentalem à parte rei distingui à fundaméto. Quam docet proculdubio D. Thom. vt infrà constabit, & ideo in ea conueniunt ferè omnes Thomistæ, Capreolus in 1. dist. 30. quęst. 1. Deza ibidem notab. 3. Caiet. 1. parte, quęst. 28. articul. 2. Bañez ibidem dub. 2. Raphaël de Ripa, dubitatione 1. Ioannes Gonzalez disputatione 20. sectione 1. numer. 8. Ferrara 4. contra gentes capit. 14. Fland. 5. Metaph. quęst. 16. artic. 18. Aquarius ibidem quæst. 19. Araux. quęst. 5. art. 4. & 5. Zanardus quęst. 22. Bruxelensis in hoc capit. quęst. 4. articul. 5. Soto vbi supra. Masius sect. 2. quæst. 2. Sanchez lib. 5. quęst. 38. Noster Didacus à Iesu disput. 14. quęst. 3. & Galleg. controuers. 31. Quos sequuntur Molina 1. parte, quæst. 13. artic. 7. Valent. ibidem disp. 2. qu. 2. punct. 1. & Rubio hîc quęst. 14. A quibus etiam in re non dissentiunt. Scotus in 3. dist. 3. qu. 1. & Duran. in 1. dist. 30. quęst. 2. vt consideranti patebit.

Quamuis autem Auctores citati vniformiter conueniant in constituenda distinctione actuali ante intellectum; aliqualiter tamen dissentiunt in modo distinctionis. Nam Bañez, Arauxo, Soto, & Rub. contendunt relationem, & fundamentum non distingui realiter entitatiuè, seu distinctione rei à re, sed realiter formaliter, vt res & modus, seu vt duæ formalitates. Masius verò, & Aquarius dicunt distinctionem hanc esse quidem entitatiuam ex parte essentiæ; sed non ex parte existentiæ; id est, essentias ipsas relationis, & fundamenti esse diuersas res, non tamen habentes diuersas existentias. At verò Capreo. Deza, Caiet. Ripa. Ferrar. Fland. Zanar. Sanch. Gall. & cæteri absolutè affirmant distingui realiter entitatiuè, sicut duas res. Quæ dissensio quamuis non sit magni ponderis, tamen etiam erit à nobis dirimenda.

EXPENDVNTVR ALIQVA ad quæstionis solutionem necessaria.

§. I.

48 Dupliciter possumus hanc quęstionem pertractare. Primò ex communibus principijs prædicamentorum: examinando scilicet: an inter genera primò diuersa necessariò debeat esse distinctio actualis ante intellectum. Secundò ex proprijs relationis: an scilicet dato, quòd non omnia prędicamenta distinguantur ex natura rei, adhuc ponenda sit talis distinctio inter fundamentum, & relationem. Et quia nobiliores Thomistæ ex mente sui Magistri procedunt ex vtrisque principijs, vt iam videbimus: & vtriusque notitia necessaria est ad plenam quæstionis solutionem: ideò vtrumque breuiter attingemus.

Circa primum ergo considerãdum est, quòd distinctio realis positiua, de qua in pręsenti loquimur, supponit necessariò vnitatem transcendentalem eius rei, quæ ab alia distinguitur, proportionatam ipsi distinctioni. (Hæc vltima particula additur propter partes quantitatis, & gradus qualitatis, de quibus, qui asserunt realiter inter se distingui; consequenter dicunt, quod sicut talis distinctio non est completa, sed partialis; ita etiam non supponit in vnaquaque vnitatem transcendentalem completam, sed partialem.) Itaque hoc certum debet esse, quod distinctio realis duorum supponit in vnoquoque vnitatem transcendentalem, per quam quodlibet realiter sit in se vnum. Vnde tunc aliqua erunt à parte rei distincta, quando à parte rei vnumquodque fuerit in se vnum:

nam eo ipſo erit realiter indiuiſum in ſe, & diuiſum à quolibet alio. Eſt autem vnumquodque à parte rei vnum per ſuam entitatem, ſeu eſſentiam realem; cùm vnitas ſit paſſio entis: ergo illud erit à parte rei diſtinctum ab alio, quod à parte rei habuerit in ſe vnicam eſſentiam. Et cùm per hanc res conſtituatur in proprio prędicamento: planum fit ea, quæ à parte rei continentur, ſub diuerſis prędicamentis, à parte rei habere diuerſas vnitates tranſcendentales; & per conſequens diſtingui ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus.

49 Quo argumento vtitur D. Th. qu. 8. de potentia art. 2. ad primum, reddens rationem, quare ſubſtantia creata non poſſit eſſe idem à parte rei cum relatione; bene autem eſſentia diuina: quia nimirum ſubſtantia creata (inquit) *Eſt definita ad vnum genus; & per conſequens excluditur ab alio genere.* Quæ ratio ſi bona eſt, & ſufficiens, (inquit Caiet. vbi ſuprà,) etiam probat diſtinctionem realem relationis à quantitate, & qualitate: cum vnaquęque ſit definita ad ſuum genus. Cui nos addimus, iuxta hanc rationem D. Thom. etiam probari, omnia prędicamenta diſtingui ex natura rei, & ante omnem operationem intellectus. Quam ſententiam, vt Angelico Doctori conformiorem, defendunt plures, & nobiliores Thomiſtæ Caiet. Bañez, Ferra. Gonzal. Capreol. Fland. Zanar. Sot. & Sãch. vbi ſup. & Araux. loco cita. & qu. 1. antecedenti art. 4. qui addit ſic ſentire omnes veros D. Thom. diſcipulos.

Quod denuò confirmatur ex eodem Angelico Doctore in 2. diſt. 12. q. 1. art. 1. ad 3. & q. 7. de potentia art. 3. ad 2. Vbi affirmat prędicamenta ſeipſis diſtingui, ſeu eſſe primò diuerſa: ergo inter illa concedenda eſt aliqua actualis diſtinctio ex natura rei, & ante operationem intellectus. Probatur conſequentia *Primò*: quia, vt rectè deducit Arauxo, quæ ſe ipſis diſtinguuntur, ſunt principia actualis diſtinctionis in alijs, ſeu ipſæ rationes actu differendi: ergo magis ipſa diſtinguuntur inter ſe.

Secundò ratione, quam format Gonzal. quia ea quæ habent diuerſas eſſentias, quarum vna actu non eſt alia, neq; econtrà, diſtinguuntur ex natura rei ſine aliquo ordine ad intellectum: ſed quæ pertinent ad diuerſa prędicamenta, ſunt huiuſmodi; ſiquidem diſtinguuntur, tam penes gradum genericũ, quàm differentialem; & per conſequẽs differunt totaliter in natura: ergo diſtinguuntur ex natura rei ſine ordine ad intellectum.

Tertiò: quia, vt benè argumentatur Sanch. quælibet propoſitio, in qua vnum prędicamentum negatur de alio, ſecundum ſe eſt actu immediata, & per ſe nota, vt conſtabit in lib. Poſteriorum: ergo, ſecluſa operatione intellectus, quidditas, & eſſentia ſubſtantiæ actu non eſt quidditas, & eſſentia quantitatis, & ſic de cęteris.

Quartò denique: quia maior ſeparatio eſt in primò diuerſis, quàm in realiter diſtinctis: ſiquidem hęc poſſunt vniuocè conuenire; illis verò nihil eſt commune præter nomen: ſed prędicamenta ſine ordine ad intellectum ſunt actu primò diuerſa; aliàs non darentur à parte rei decem ſuprema genera entium: ergo etiam ſunt actu diſtincta ante operationem intellectus. Videantur Araux. & Sanch. citati, qui pluribus rationibus impugnant Suarez, & alios contrarium aſſerentes.

50 ¶ Veniamus ad ſecundum. Pro quo ſtatuenda eſt certa, & indubitata regula, quæ ſolet communiter tradi: ſcilicet illa diſtingui realiter, quæ poſſunt ſeparari, ita vt alterum, vel vtrumque maneat ſine alio. Quo fit,

vt quando vnum realiter aduenit, altero iam existente; vel perit realiter, altero remanente, sit optimum signum distinctionis realis. Quod docuit expressè Arist. 7. Physic. cap. 1. dicens: *Amplius, si potest alterum sine altero esse, non erit idem, &c.* Et probat rectè Suar. disp. 7. Metaph. sect. 2. tum quia implicat, quòd idem à se ipso realiter separetur, aut quòd idem simul sit, & non sit: tum etiam quia quando vnum ab alio separatur, aliquid tollitur, & aliquid remanet: ergo realiter inter se distinguuntur. Vnde valdè errant, (inquit benè Suarez;) qui existimant relationem esse aliquid reale positiuum, sine quo potest fundamentum manere in re ipsa; & tamen non distingui à parte rei ab ipso: est enim aperta implicatio contradictionis.

Est tamen obseruandum, quod licet hęc regula, prout iacet, vera sit: non tamen est adæquatum indicium distinctionis realis: quia non conuertitur. Nam verum quidem est omnia, quæ realiter possunt separari, realiter distingui: non tamen econtrà omnia, quæ realiter distinguuntur, posse separari. Vt patet de personis diuinis, quæ licet realiter distinguantur; vna tamen non potest esse sine alia. Et de multis accidentibus, quæ realiter distinguuntur à subiecto, tenent plures graues Doctores, non posse ab illo separari. Ratio autem est: quia ad separationem plus videtur requiri, quàm ad distinctionem; ad illam enim vltra distinctionem necessaria est aliqua independentia vnius ab alio, quæ tamen non necessariò inuenitur inter ea, quæ distinguuntur. Vt patet in materia prima, quæ licet realiter distinguatur à forma; omnino tamen dependet ab ea; & consequenter non potest existere sine ipsa. Quibus suppositis.

STATVITVR VERA SENTENtia; & quæstio resoluitur.

§. II.

51 Dicendum est ergo omnem relationem prædicamentalem ex natura rei, & ante operationem intellectus distingui actualiter à fundamento. Sic docent omnes Auctores secundæ sententiæ, vt vidimus. Et probatur primò ex Diuo Thoma prima parte quæst. 28. art. 2. vbi docet relationem realiter inhærere subiecto: & in solutione ad secundum inquit: *Sicut in rebus creatis, in illo quod dicitur relatiuè, non solùm est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita etiam, & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter; nam id, quod inuenitur in creatura, præter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res; in Deo autem non est alia res, sed vna, & eadem.* Quem locum quamuis aliqui eneruare cõtendant; ipsum tamen esse expressum pro nostra sententia fatetur Canarien. & alij aduersarij. Et probant rectè Caiet. & Bañez vbi sup. Nam in prædictis verbis planè fit sermo de distinctione reali; siquidem per intellectum etiam distinguuntur in Deo absolutum, & relatio, vt patet.

Eandem doctrinam tradit S. Doct. in 1. dist. 33. qu. 1. vbi etiam fatetur relationes reales rerum creatarum facere cum eis compositionem. Verba eius sunt: *Cùm esse essentiæ diuinæ sit ipsa essentia, & esse paternitatis sit ipse paternitas; relinquitur de necessitate, quod ipsa paternitas secundùm rem est ipsa essentia. Vnde non facit compositionem, cùm ea, &c. In alijs autem realibus relationibus in creaturis existentibus est aliud esse relationis, & substantiæ, qua refertur: & ideò dicuntur inesse: & secundùm quod insunt, compositionem faciunt accidentis ad subie-*

ctum; quod non conuenit in diuinis relationibus. Idem expresśiùs habet dist. 4. anteced. qu. 1. art. 1. ad 3. dicens: *Relationes diuinæ non differunt ab essentia realiter; sed tantùm ratione, vt dictum est. Et ideò non sequitur ibi compositio, quòd in alijs esse non potest: quia nulla relatio est substantia secundùm rem in creaturis. Vndè oportet, quòd omne generatum sit compositum, &c.* Videatur etiam lib. 2. contra gentes, cap. 14. Ergo ex sententia D.Thom. relatio prædicamentalis creata distinguitur ex natura rei à fundamento.

52 Secundò probatur ratione generali, qua vtuntur Caiet. Bañez, Gonzal. Arauxo, Zanar. & alij Thomistæ citati: quia quæcumque pertinent ad diuersa prædicamenta, distinguuntur actualiter ante operationem intellectus: sed relatio, & fundamentum pertinent ad diuersa prædicamenta: ergo distinguuntur actualiter, ante operationem intellectus. Minor, & consequentia constant. Maior verò satis probata est §. præced. & sumitur ex Arist. 5. Metaphysic. text. 14. vbi ens extra animam inquit diuidi in decem prædicamenta per diuersos modos, non solùm prædicandi; sed etiam essendi, vt ibi explicat D. Thomas. Et lib. 10. text. 8. docet nomine entis realis non significari immediatè aliquid vnum; sed ipsa plura, & suprema genera. Quæ omnia, & his similia, quæ passim docet Arist. consistere non possunt absque aliqua distinctione actuali ex natura rei inter prædicamenta: si enim à parte rei dantur decem suprema genera, nomine entis immediatè significata: ergo à parte rei vnum non est aliud: quomodo enim intelligi potest à parte rei numerus inter ea, quæ realiter sunt idem.

53 Tertiò probatur specialiter ex regula supra statuta: quia relatio aduenit realiter, fundamento existente, & perit realiter ipso remanente: ergo distinguitur realiter ab illo. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia Petrus ante generationem non est pater, & post illam est verè, & realiter pater: similiter pereunte filio desinit esse pater, manente eodem Petro. Et idem argumentum potest fieri de similitudine respectu albedinis: ergo relatio aduenit realiter, fundamento iam existente, & corrumpitur realiter, ipso remanente.

Respondent contrarij, quòd non aduenit, aut perit realitas relationis, sed formalitas eius: vel vt inquit Suar. quòd relatio numquam separatur à fundamento secundùm aliquid reale, sed solum, destructo termino, cessat relatiua denominatio.

Hæc tamen solutio solùm in verbis consistit; & facilè impugnatur: quia illa formalitas, seu denominatio, quæ aduenit, aut perit, vel est quid rationis, vel aliquid reale. Si quid rationis: ergo non aduenit, aut perit aliquid, quod pertineat ad essentiam relationis prædicamentalis, siquidem nullum ens rationis potest esse de essentia alicuius entis realis; ac proindè Petrus ante generationem habebit totam essentiam relationis paternitatis, dabiturque relatio prędicamentalis sine termino, quæ sunt absurda. Si autem illa formalitas, seu denominatio est quid reale in Petro: ergo iam aduenit vel perit aliquid reale; & per consequens distinguuntur.

Confirmatur primò: quia propria ratio relationis, quatenus relatio est, seu quæ constituit hoc prędicamentum in esse talis, scilicet esse ad, non potest consistere, neque intelligi absque termino; vt patet: sed talis ratio intrinsecè, & essentialiter est quid reale, vt ostendimus sup. n. 11. ergo aliquid reale perit pereūte termino, vel aduenit ipso adueniente.

Confirmatur secundò: quia illa relatiua denominatio, quæ dicitur incipere, vel cessare, posito, aut ablato termino, vel est extrinseca, vel intrinseca. Non primum: quia iam non posset constituere speciale prædicamentum; vt ostendemus infra disp. 16. ergo secundum: & per consequẽs verè incipit, aut cessat aliqua forma realis, à qua causetur talis denominatio relatiua.

54 Quartò: quia per aduentum relationis prędicamentalis realiter, & intrinsecè mutatur fundamentum: ergo realiter inter se distinguuntur. Consequentia patet. Antecedens verò probatur. Tum quia aliàs possent poni in Deo relationes reales ex tempore, respectu creaturarum salua immutabilitate diuina: quas tamen communiter negant Theologi; nulla alia ratione, nisi quia iam Deus mutaretur per receptionem alicuius accidentis realis. Tum etiam quia intelligibile est aliquã realitatem aduenire de nouo alicui, & quòd ipsum non mutetur; siquidem mutari est aliter se habere: sed relatio, & formale eius est aliqua realitas, vt supponimus: ergo adueniente ipsa realiter mutatur fundamentum.

Confirmatur primò: quia relatio prædicamentalis facit compositionem realem cum fundamento: ergo ipsum realiter, & intrinsecè mutatur per receptionem illius. Consequentia patet. Antecedens verò est expressum D.Thomæ lo[illegible] in concl. adductis. Et probatur: quia relatio est verum accidens reale: ergo cõparatur vt forma realis subiecto, cui inest: sed quæ comparantur inter se vt actus, & potentia realis, faciunt compositionem in realem: ergo, &c. ¶ Confirmatur secundò: quia potest augeri entitas, quæ est albedo, non aucta similitudine: ergo distinguuntur ex natura rei. Consequentia videtur euidens: nam impossibilile est eandem rem aliter augeri, & non augeri. Antecedens verò constabit infra quæst. octaua.

55 Tandem singulariter de relationibus, quæ immediatè fundantur in substantia, probatur conclusio: quia impossibile est idem à parte rei simul esse substantiam, & accidens reale: sed relatio est accidens reale: ergo impossibile est idem à parte rei simul esse substantiam, & relationem. Probatur maior: quia omnino repugnat idem realiter esse per se, & in alio; si enim à parte rei est in alio: ergo ante omnem intellectum datur vnum, & aliud.

Confirmatur primò: quia esse per se, & esse in alio sunt modi reales oppositi, quorum vnus trahit negationem alterius: ergo eo modo, quo substantia est ens per se, eo modo non est in alio; & eo modo quo relatio est in alio, eo modo non est per se. Sed substantia realiter est ens per se, & relatio realiter est ens in alio: ergo neque substantia realiter est in alio, neque relatio realiter est per se; & per consequens realiter distinguuntur. ¶ Confirmatur secundo: quia relatiuum, & absolutum opponuntur contradictoriè: ergo idem à parte rei non potest simul esse absolutum, & relatio. Maneat ergo omnem relationem prædicamentalem distingui ex natura rei à suo fundamento.

56 Dicendum est secundò, distinctionem relationis à fundamento in rigore loquendo non esse modalem, neque solum entitatiuam ex parte essentiæ; sed verè distingui vt duas res habentes diuersas existentias. Hęc conclusio est frequentior inter Thomistas, vt nu. 47. vidimus. Quam planè docet D.Tho. tum lib.1.sentent.dist.2.qu.1. art. 5. ad 2. vbi expresse affirmat, quòd *res* comprehendit sub se absoluta, & relationes: tum etiam locis pro prima conclusione adductis, dum inquit, quod funda-

mentum, & relatio sunt, *alia, & alia res*, & quòd *Aliud est esse relationis, & substantiæ, quæ refertur*; vbi per ly *esse* intelligit existentiam, vt patet ex prioribus verbis: *Cum esse diuinæ essentiæ sit ipsa essentia, &c.* Quo etiam sensu eodem lib. 1. sentent. dist. 20. qu. 1. art. 1. ait: *Relatio, quæ habet esse in creatura, habet aliud esse, quàm sit esse sui subiecti. Vndè est aliquid aliud à suo subiecto.* Et dist. 21. q. 1. art. 2. *In creatis per paternitatem additur nouum esse, quod est esse accidentale, & non idem, quod est subiecti, &c.* Quod tandem latè explicat, & probat lib. 4. contra gentes cap. 14. ergo ex sententia D. Thom. relatio in rigore loquendo non est purus modus, sed res, & entitas habens propriam existentiam.

Id etiam conuincunt ferè omnes rationes adductæ pro prima concl. vt consideranti patebit. Et denuò probatur: quia nomen *rei* propriè sumptum, vt dicitur à *ratus, rata, ratum*, significat, quod habet quidditatem, siue essentiam; sicut *ens* dicitur, quod habet existentiam, vt ex Auic. docet Angelicus Doctor in 2. dist. 37. qu. 1. art. 1. Ergo id, quod verè habet essentiam, & existentiam, propriè est res, & ens. Sed talis est relatio prædicamentalis; cùm sit accidens cõpletum constituens speciale genus entis: ergo propriè est res, & ens.

57 Appellatur tamen sæpè ab Auctoribus modus, & distinctio eiusmodalis; sicut etiam contingit in vltimis prædicamentis: quia cùm solæ substantiæ simpliciter, & absolutè loquendo, sint entia, & res: solùm inter illas simpliciter inuenitur distinctio rei à re: quam tantò magis participant accidentia, quantò plus habent de entitate, & magis appropinquant substantiæ. Et ideò distinctio inter quantitates, & qualitates semper appellatur rei à re: in alijs verò prædicamentis interdum appellatur modalis, seu Metaphysica; vt explicetur eorum tenuitas, & imperfectio. De quo redibit sermo infrà disp. 16. Per quod etiam possunt conciliari oppositæ sententiæ: semel enim concesso, quòd relatio est speciale prædicamentum accidentis, habens propriam existentiam, sicut alia; contendere: an sit dicenda res, aut modus, est pura quæstio de nomine, vt consideranti patebit.

ARGVMENTIS SVPRA factis respondetur.

§. III.

58 AD primum ex Aristot. & D. Thoma fatemur ad relationem non dari per se motum: quia non producitur per aliquam actionem ad ipsam per se terminatam; producitur tamen per accidens ad productionem alterius, vel per naturalem resultantiam: & ita ad illam datur per accidens motus. Quod docet expresè sanctus Doctor in 1. dist. 9. in 2. part. expositionis litteræ ad primum: & innuit satis apertè Arist. addens ly *per se*, quæ est particula limitans: nam exceptio firmat regulam in contrarium, vt habetur lege. *Nam quod liquidè, ff. de penu. legata*; & cap. 2. *de coniugio leproso*. Id autem quod addunt Arist. & D. Thom. scilicet relationem aduenire absq; mutatione subiecti, intelligitur de mutatione absoluta; non verò de relatiua. Sic respondet Bañez 1. p. qu. 13. art. 7. dub. 1.

Vel secundò resp. cum Fer[illegible]bi sup. mutationem esse duplicem; aliam propriè, & strictè sumptã, quæ solet appellari Physica, quia scilicet per se producitur aliquid; vt contingit in mutatione substantiali, augmẽtatione, alteratione, & motu locali: aliam verò largè, & cõmuniter dictam, quæ solet appellari Metaphysica, qua scilicet aliquid producitur per simplicem emanationem Arist. ergo, & D. Thom. loquuntur de prima,

prima, non de secunda. Per quod patet ad locum citatum tertiæ partis.

Ad alium verò ex opusc. 48. dici potest solum velle D. Thomam similitudinem Sortis non esse aliam rem productam per actionem per se terminatam ad ipsam. ¶ Vel secundò resp. cum Sanch. & Rub. vbi sup. Angelicum Doct. mutasse sententiam, cuius vltima voluntas continetur in partibus. ¶ Vel tandem, & meliùs resp. dictum opusc. non esse D. Thomæ; sicut neque quędam alia, quorum meminimus disp. præcedenti num. 19. Quam solutionem præter Auctores ibi citatos approbant circa hoc propositum Ripa, Mas. Galleg. & alij Thomistæ moderni. Ex antiquis verò neque Capreol. Caiet. Ferr. aut alijs, qui nostram sententiam defendunt: neque Iabel. aut Sonci. qui contrarium contendunt, vtuntur hoc opusculo; nulla alia ratione, nisi quia apud illos legitimum non habebatur. Soto etiam, qui primus in hac quæst. vsus est prædicto testimonio, loquitur dubitanter, & sub conditione *si sit D. Thomæ*. Restat ergo dictum opusc. ab antiquis etiam temporibus inter illegitima computari; ac proindè non esse cur auctoritate eius premamur; maximè cum contrarium habeamus 1. parte, & alijs locis adductis. Videatur Galleg. vbi supra.

59 Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius probationem negatur etiam maior: nam re vera posito termino resultat in fundamento noua entitas realis. Ad id verò quod contra hoc affertur respondetur, quòd licet non detur causa producens talem relationem per actionem per se terminatam ad ipsam; datur tamen causa realis, à qua resultet per simplicem emanationem; vt à simili de passionibus animæ docet D. Thom. 1. p. q. 77. art. 7. Talis autem causa non est terminus, sed ipsum fundamentum: à quo non à principio pullulauit relatio; quia positio termini est conditio sine qua non. Cuius optimum exemplum est id, quod aliqui Theologi dicunt, scilicet, quòd si Verbum diuinum dimitteret naturam humanam, pullularet ab illa propria subsistentia, quæ tamen modo non pullulat: quia impedita est.

Ad primam confirmationem respondetur, in vno subiecto non posse esse plures relationes eiusdem speciei, vt infra dicemus. Vnde ex positione vnius albi, non resultant in alijs albis plures relationes similitudinis; sed per relationem, quæ in vnoquoque erat, modo referuntur ad illud, quod de nouo ponitur; vt ibidem explicabimus. Esto autem, hoc esset falsum: nullum esset inconueniens ex positione vnius albi resultare tot relationes. Non enim repugnat vnam conditionem sine qua non deseruire pluribus causis, vt in exemplo adducto, si Verbum diuinum esset vnitum mille naturis humanis, & simul dimitteret illas, ex vnica dimissione resultarent mille subsistentiæ in illis naturis.

Ad secundam confirmationem cōstat ex solutione ad primum. Non enim omne, quod per se est res, & entitas realis, est per se producibile; sed quædam sunt, quæ ex natura sua petunt primò productionem alterius, & hæc non possunt per se primò actionem terminare; vt patet in potentia intellectiua, & alijs proprijs passionibus; quæ licet ex se sint entia realia: quia tamen essentialiter exposcunt productionem suæ essentiæ: ideò per se primò non producuntur, sed comproducuntur, vel dimanant à tali essentia. Et huiusmodi est relatio, quæ essentialiter petit suum fundamentum productum, à quo, posito termino naturaliter resultat, vt dictum est.

60 Ad tertium neganda est mi-

nor, vt supra num. 51. vidimus ex D. Thom. Cuius probatio non vrget. Nã vt benè inquit Caiet. vbi sup. album simile esse compositius, quàm album, non solum non inconuenit, imò est necessarium: quia similitudo realis est essentialiter accidẽs. Fallitur tamen imaginatio ex eo, quòd relationum nomina non offerunt explicitè esse *in*, sed esse *ad*, & hoc est, quod docet D. Thom. loco adducto in argumento, scilicet relationem secundum explicitam rationem *ad*; non efficere compositionem cum subiecto: quia prout sic consideratur ad terminum, non verò in subiecto. Hoc tamen non tollit, quominùs secundum quod dicit *in*, verè componat cum illo. Videatur Angelicus Doctor art. sequenti ad 7.

Ad confirmationem negatur sequela: non enim infertur posse relationem separari à fundamento, ex eo quod distinguatur ab eo, vt supra vidimus; & patet mille exemplis. Constat enim quantitatem distingui realiter à figura; & tamen communior sententia censet, etiam de potentia absoluta non posse esse quantitatem finitam absque figura. Materia etiam distinguitur realiter à forma, & actio vitalis à suo principio; & tamen iuxta certiorem sententiam, nullo modo possunt esse sine illis. ¶ Et quidem licet in proposito, aliqui admittant posse Deum separare similitudinem à duobus albis, manentibus ipsis; id tamen videtur impossibile, tum propter debilitatem relationis, tum propter essentialem dependentiam, & intimam connexionem cum fundamẽto, & termino sicque censent frequenter Thomistæ cum Caietano, vbi supra. ¶ Sed quidquid sit de hoc; dato per impossibile, quod à duobus albis auferretur relatio: non manerent formaliter similia, sed tantum fundamentaliter. Neque hæc doctrina habet maiorem difficultatem, quàm illa, quam capite de proprio quæstione 2. tradit ipse Soto, cuius est hoc argumentum, dicens, quòd si Deus separaret risibilitatem ab homine; tunc homo diceretur radicaliter, & non formaliter risibilis: quia deesset ei quædam entitas, & forma realis, constituens ipsum formaliter risibile.

61 Ad quartam neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, quòd sicut non est impossibile; sed de facto contingit numerum prædicamentalem, qui est quoddam accidens reale, & vera species quantitatis, esse in pluribus subiectis inadæquatis, etiam si sint realiter distincta, & discontinua, iuxta dicta disputatione præcedenti, num. 83. sic non est impossibile, neque vllum continet inconueniens relationem duplicitatis, quæ est propria passio numeri, & fundatur in eo, esse in pluribus subiectis partialibus realiter diuisis.

Ad confirmationem negatur antecedens, & ad probationem respondetur cum Ferrara, duplicitatem illam esse totam in toto, & partem in parte. Cum autem instatur, aut est eiusdem rationis cum toto, aut non: fatemur non esse eiusdem rationis. Ad id verò, quod contra hoc objicitur, respondetur quantitatem bicubitam dupliciter considerari posse: vno modo in ratione quantitatis continuæ, verbi gratia lineæ, vel superficiei alio modo, vt induit modum quantitatis discretæ, vt scilicet significatur nomine bicubitæ: quod ergo habet extensionem, & diuisibilitatem ex quantitate, vt habet rationem continui, diuiditur in partes eiusdem rationis; sicut ipsa quantitas: nam linea diuiditur in lineas, & superficies in superficies: & similiter albedo, quæ hoc modo habet diuisibilitatem à quantitate, diuiditur in albedines, &c. At verò

id, quod habet diuisibilitatem à quantitate, vt induit modum discreti, non diuiditur in partes eiusdem rationis: quia neque sic quantitas diuiditur; siquidem bicubitum non diuiditur in bicubita, vt patet. Quia ergo duplicitas, de qua procedit argumentum, accipit diuisionem à continuo: inquantum induit rationem discreti: ideò non oportet, vt diuidatur in partes, quarum quælibet sit duplicitas; sed quarum quælibet sit pars duplicitatis.

QVÆSTIO VI.

VTRVM RELATIO TERMINETUR ad absolutum, vel respectiuum.

HVcusque egimus de relatione per comparationem ad fundamentũ: restat agamus de illa in ordine ad terminum: quia ex vtriusque notitia pendet plena cognitio relationis, cùm sit ordo vnius ad aliud.

62 Pro tituli autem intelligentia sciendum est *fundamentum*, & *terminum*, alijs nominibus appellari *relatiuum*, & *correlatiuum*. Fundamentum dicitur relatiuum: quia media relatione refertur ad terminum; terminus verò dicitur correlatiuum: quia ex eo quod fundamentum referatur ad terminum; terminus ipse correfertur ad fundamentum. Quod fit, vel media alia relatione ex parte termini resultante, & ei inhærente, vt cernitur in relationibus mutuis; vel ab eadem relatione fundamenti, à quâ terminus extrinsecè denominatur correlatiuum, vt contingit in relationibus non mutuis.

Differunt autem ista nomina, *fundamentum*, & *terminus*, ab his *relatiuum*, & *correlatiuum*; quòd illa non exprimunt in suo formali significato ipsas relationes, quas tamen ista pro formali important; & ideò ex eo quod relatio exigat terminum, in ordine ad quem constituatur in sua essentia, sicut dictum est in superioribus; non habetur definitum: an correlatiuum ipsum exigatur ad hoc, vt terminus intelligatur sub ratione formali termini: an verò concomitanter tantum se habeant. Quod tamen oportet examinare: quia in hoc præcipuè intima relatiuorum penetratio sita est. Inquirimus ergo: an terminus relationis terminet formaliter eam secundum aliquam rationem absolutam; vel potiùs secundum aliquam rationem relatiuam, seu formaliter quatenus est correlatiuum. Vel clariùs: an ratio formalis terminandi sit quid absolutum, vel quid pertinens ad relationem.

VARIÆ DOCTORVM SENTENTIÆ referuntur.

§. I.

63 TRipartiti sunt Auctores in hac quæstione. Quædam enim (& est prima sententia) vniuersaliter affirmant omnem relationem prædicamentalem terminari ad absolutum. Sic docent Scotus in 1. dist. 30. quæst. 1. & eius discipuli. Quos sequuntur Vasquez 1. p. disp. 159. cap. 6. Suar. disp. 47. Metaphysicæ sect. 16. Hurtado ibidem disp. 15. sect. 7. Oña hîc q. 1. art. 5. Lorinus quæst. 8. & Paulus Vallius tom. 1. Logicæ, q. 11. cap. 9. In quã etiam sententiam inclinare videntur ex Thomistis Capreolus in 1. dist. 30. q. 1. art. 2. ad 3. Scoti, quod est circa finem articuli. Soncinas 5. Metaph. q. 30. ad 2. & 3. & Soto in hoc capite q. 1. ad 8.

Probatur primò hæc opinio: quia posito fundamento, & termino, sta-

tim resultat relatio: ergo ante illam intelligitur fundamentum integrè, & formaliter constitutum in esse fundamenti; & terminus in esse termini. Sed quidquid antecedit relationem est res absoluta: ergo terminus constituitur formaliter in esse termini per aliquid absolutum. Minor, & vltima consequentia constant. Prima autem videtur manifesta: quia quidquid habet rationem causæ respectu alicuius, debet esse prius illo, non solum secundum suam entitatem materialem, sed etiam formaliter secundum id, per quod constituitur in esse causæ eius. Antecedens autem, prçterquam quod videtur commune Philosophorum axioma, facilè probatur: quia relatio est ordo vnius ad aliud, nẽpè fundamenti ad terminum: ergo dependet ab illis, & ex eorum positione resultat.

Confirmatur primò: quia si vna relatio esset terminus alterius, iam ex positione vnius resultaret alia; ac proinde non essent simul natura.

Confirmatur secundò: quia terminus verè pertinet ad specificatiuum relationis, vt infrà constabit: ergo etiam secundum rationem formalem terminandi antecedit ipsam relationem. Patet consequentia: quia specificatiuum habet rationem causæ respectu rei specificatæ, vt inductione patet in omnibus.

64 Secundò: quia si aliquæ relationes terminarentur ad relatiuum, maximè mutuæ: sed hæ verè terminantur ad absolutum: ergo nulla relatio terminatur ad relatiuum. Maior, & consequentia constant. Minor verò probatur: quia in relationibus mutuis ratio terminandi vnam est ratio fundandi aliam: sed ratio fundandi quamcunque relationem non potest esse aliqua relatio, sed quid absolutum: ergo ratio terminandi non potest esse quid relatiuum, sed absolutum. Consequentia est euidens: & minor ex dictis certa: nam vna relatio non potest fundari in alia. Maior autem probatur: quia relationem esse mutuam consistit in hoc, quòd id ipsum, quod constituit aliquid in esse termini vnius relationis, constituat ipsum in esse fundamenti alterius: aliàs si ad mutuitatem sufficeret terminum vnius materialiter sumptum esse fundamentum alterius: iam similitudo verbi gratia, quam in albedine habet filius respectu patris; & paternitas, quã habet pater respectu filij, essent relationes inter se mutuæ, quod est absurdum.

Confirmatur primò: quia maternitas ex natura sua est relatio mutua; & tamen inuenitur in Beata Virgine absque reali filiatione sibi correspondente ex parte Christi Domini; iuxta sententiam D.Thom. 3. p. q. 35. art. 5. ergo signum est vnam ex his relationibus non pendere essentialiter ab alia, neque formaliter terminari ad illam. Probatur consequentia: quia alias vna non posset manere, neque terminari, sine alia, etiam de potentia absoluta.

Confirmatur secundò ex communi modo loquendi: quia vnum album non dicitur simile alteri simili, sed alteri albo; & vnum quantum non dicitur æquale alteri æquali; sed alteri quanto: ergo ratio terminandi non est relatio, sed quid absolutum.

65 Tertiò tandem probatur: quia repugnat vnum relatiuum exactè, & essentialiter definiri per correlatiuum formaliter sumptum: definitur autem rectè per terminum: ergo terminus, formaliter quatenus terminus, non est quid relatiuum. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur ab inconuenientibus: quod genus argumenti in proposito efficacius est pro hac sententia.

In primis enim ſequeretur tales definitiones non dari per notiora definito. Quod ſic oſtenditur: quia impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe notius, & ignotius ſe ipſo: ergo relatiua non poſſunt ſe inuicem explicare, vnum per aliud definiendo. Si enim ignoras quid ſint *duplum*, & *dimidium*, nihil tibi palam faciet, qui dixerit: *Duplum eſt, quod eſt ad dimidium*, & *Dimidium eſt, quod eſt ad duplum*.

Vlteriùs etiam ſequeretur dari circulum in definitionibus relatiuorum, quem licet aliqui Auctores admittant: id tamen quàm ſit irrationabile, & contra omnem benè definiendi artem; ſic probatur. Quæcumque recta definitio tradenda eſt per priora, & notiora definito: ergo etiam in definitionibus relatiuorum non poteſt dari circulus. Cõſequentia eſt euidens. Antecedens verò latè docet, & probat Ariſtoteles 6. Topicorum capite 3. vbi inter alia inquit: *Primùm ergo, ſi non per priora, & notiora conficit definitionem. Nam quoniam definitio aſſignatur, eius cognoſcendi gratia, quod dicitur. Cognoſcimus autem non ex quibuslibet; ſed ex prioribus, notioribuſque, quemadmodum in demonſtrationibus. Manifeſtum igitur, quod qui non per huiuſmodi definiunt, non definiunt, &c.* & infrà. *Oportet per genus, & differentiam definire eum, qui benè definit. Hæc autem ſimpliciter priora, & notiora ſunt ſpeciebus, &c.*

Confirmatur primò ex eodem Ariſt. 5. Metaph. cap. 15. vbi planè videtur rejicere circulum à definitionibus relatiuorum; dum inquit: *Similiter, & viſus, cuiuſdam eſt viſus; non cuius eſt viſus (& ſi verum eſt hoc dicere) ſed ad colorem, aut aliquid aliud tale, illo verò modo bis idem diceretur, &c.* Quorum verborum ſenſus videtur eſſe, quem latè expendit Vaſquez vbi ſupra, & diſp. 204. antecedenti cap. 2. quòd ſcilicet viſus non rectè definitur per viſibile formaliter ſumptum; ſed per colorem, aut quid ſimile: quia idem bis repeteretur.

Confirmatur ſecundò ex D. Tho. 1. p. quæſt. 25. art. 3. vbi eadem ratione docet omnipotentiam non bene definiri per poſſibile, vt ſumitur relatiuè ad ipſam: *Quia erit* (inquit) *circulatio in manifeſtatione omnipotentiæ. Hoc enim non erit aliud quàm dicere, quod Deus eſt omnipotens: quia poteſt omnia, quæ poteſt. Relinquitur igitur, quòd Deus dicatur omnipotens: quia poteſt omnia poſſibilia abſolutè; &c.* Ergo nullo modo admittendus eſt circulus in definitionibus relatiuorum; & conſequenter non rectè vnũ per aliud definitur.

Denique ſequeretur in huiuſmodi definitionibus vnum per ſe ipſum definiri, & definitum ingredi definitionem. Quod ſic probatur: quia ex doctrina Ariſtot. 2. Topicorum cap. 2. loco nominis poſiti in aliqua definitione, poteſt poni eius definitio: ſi enim dicas: homo eſt animal rationale; licet tibi etiam dicere; homo eſt viuens ſenſibile rationale: ergo ſi hæc eſt bona definitio patris: pater eſt, qui eſt ad filium; loco filij poſſet poni ſua definitio, quæ eſſet hæc: *Filius eſt, qui eſt ad patrem:* & ita fiet nugatoria definitio patris dicendo: *Pater eſt, qui eſt ad eum, qui eſt ad patrem:* iam ergo pater definiretur per ſe ipſum, & ingrederetur ſuam definitionem.

66 Secunda ſententia præcedenti extremè oppoſita affirmat omnem relationem prædicamentalem formaliter terminari ad relatiuum. Hæc procul dubio eſt mens Ariſtotelis, & D. Thom. vt poſtea conſtabit. Et ideo eam defendunt plures, & nobiliores Thomiſtæ, Caietanus in hoc capite, & 1. p. quæſt. 13. art. 7. Bañez ibidem dubio vnico ad 2. Nazarius controuerſia vnica,

Zumel quæst. 2. Flandria 5. Metaphy. quæst. 16. art. 20. Arauxo ibidem quæst. 5. art. 7. Sanchez lib. 5. Logicæ quæst. 34. Vinzentius Iustinianus lib. 1. Dialecticarum institutionum cap. 8. qu. 4. & alij. Quæ etiam fuit mens Auicenæ vt patet 3. Metaph. cap. 8. & antiquorum Interpretum Arist. vt ex Auerro. adnotabimus infra num. 78.

67 Tertia sententia inter vtramque media distinguit inter relationes mutuas, & non mutuas: hasque asserit ad absolutum terminari; illas verò ad relatiuum. Sic docent Ferrar. 2. contra gentes cap. 11. Deza in 1. dist. 3. quæst. 1. Masius hic sect. 3. quæst. 2. Gallego controuersia 29. Rubio. quæst. 7. & Valentia 1. p. quæst. 13. disp. 1. puncto 4. circa finem.

Probatur primo ex Aristot. in hoc cap. text. 5. vbi assignans quartam relatiuorum proprietatem, quòd scilicet sint simul natura, expressè fatetur eam aliquibus relatiuis non conuenire, scilicet non mutuis: inquit enim. *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura. Et in plurimis quidem verum est; in aliquibus verò non verum, &c.* Quod etiam planè docuisse videtur D. Thom. 1. p. q. 13. art. 7. ad 6. dum de relatiuis inquit: *Si autem vnum in sui intellectu claudat aliud, & non è conuerso; tunc non sunt simul natura: & hoc modo se habent scientia, & scibile, &c.* Et qu. 7. de potentia art. 8. ad 1. apertè fatetur relatiua non mutua, vt Deum, & creaturam non esse simul natura. Ergo ex sententia Arist. & D. Thom. relatiua non mutua terminantur ad absolutum; quandoquidem si ad relatiuum formaliter terminarentur, iam essent simul natura, vt patet.

Confirmatur ex eodem Angelico Doctore art. 10. sequenti in solutione ad 4. vbi affirmat, quòd cum hoc nomen, *dominus*, tria importet, scilicet potentiam coercendi subditos, ordinem ad subditos, & terminationem ordinis subditorum ad dominum: huius significatio inuenitur quidem in Deo quantum ad primum, & tertium; non autem quantum ad secundum. Ergo secundum D. Thom. Deus terminat relationem creaturæ absque aliquo ordine ipsius ad creaturam; & consequenter sub ratione absoluta.

Secundò probatur ratione ex eisdem locis desumpta: quia relationes creaturarum ad Deum, & aliæ non mutuæ habent à parte rei terminum integrè, & formaliter constitutum ad eas terminandas ante quamcumque relationem: ergo ratio formalis terminandi non potest esse quid relatiuum; sed absolutum. Consequentia patet. Et probatur antecedens: quia in huiusmodi relatiuis, alterum extremum nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur: & tamen terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante: ergo ante omnem relationem est formaliter constitutum in ratione termini; & ex consequenti terminat ratione absoluti.

Confirmatur, & explicatur hæc ratio: quia in Deo verbi gratia, vt est terminus relationis creaturarum, tria tantum possunt considerari, scilicet perfectio illa realis, seu attributum, secundum quod conuenit illi terminare talem relationem; & denominatio extrinseca resultans in Deo ex reali relatione creaturarum ad ipsum; & tandem relatio rationis, qua intellectus noster correfert ipsum Deum ad creaturas: sed neque per huiusmodi relationem rationis, aut denominationem extrinsecam constituitur Deus in esse termini relationis creaturarum: ergo formaliter terminat eas ratione suæ perfectionis, & entitatis absolutæ. Maior, & consequentia patent. Minor verò quoad primam partem constat ex ratione

præcedenti; & videtur satis per se manifesta. Quoad secundam verò probatur: quia quamuis ab eadem relatione possit vtrumque extremum denominari relatiuum; alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè: id tamen contingit ordine quodam, & causalitate, vt sumitur ex Arist. in hoc capite asserente scibile dici relatiuum: non quia ipsum referatur ad scientiam: sed quia scientia refertur ad ipsum; ac proinde priùs est scientiam referri ad scibile; quàm quod ipsum extrinsecè denominetur correlatiuum. Sed ratio formalis terminandi non est posterior ipsa relatione, quam terminat, vt de se constat: ergo per talem denominationem extrinsecam non potest Deus constitui in esse termini relationis creaturarum.

STATVITVR VERA SENTENTIA: ipsaque auctoritate, & ratione probatur.

§. II.

68 Qvamuis omnes adductæ opiniones sint satis probabiles: secunda tamen sententia vt probabilior, magisque Aristoteli, & Diuo Thomæ conformior, ac christianæ Philosophiæ, & Theologiæ congruentior, cæteris præferenda est, asserendumque omnem relationem prædicamentalem, siue mutuam, siue non mutuam formaliter terminari ad relatiuum. Sic docent Autores supra num. 66. adducti: estque hæc conclusio communior inter Thomistas. A quibus non dissentiunt Capreol. Soncinas, & Soto adducti pro 1. sententia: ipsi enim se satis explicant, & planè de termino materiali loquuntur; siquidem eisdem locis expresse docent, & probant relatiuum non definiri per terminum, vt est prior, & magis notum sed vt est simul natura, & æquè notum: adduntque ipsum necessariò debere intelligi relatiuè, vt terminet relationem alterius extremi, vt patet in solutionibus argumentorum sequentium. De quo etiam videri potest Soncinas in expositione Porphyrij cap. de specie ad tertium.

Probatur primò conclusio auctoritate Arist. Porph. & D. Thom. Aristoteles siquidem in hoc capite probans omnia relatiua, si rectè assignentur, dici ad conuertentiam, inter alia inquit.: *Amplius siquidem conuenienter assignatur, ad quod dicitur, omnibus alijs sublatis, quæcumque accidentia sunt; relicto autem solo illo, ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicetur. Vt si seruus ad hominem dicitur; circumscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel hominem, relicto verò solo, quòd dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur.* Et post pauca. *Circumscribatur ab homine esse dominum; non sanè amplius seruus ad dominum dicetur. Cum enim dominus non sit, neque seruus est, &c.* Quibus verbis manifestè docet Arist. quòd sublata à termino relationis quacunque ratione absoluta, si maneat relatiua denominatio: verè terminat relationem. E contra verò si ab illo auferatur esse relatiuum: non amplius terminat relationem: etiam si maneant quæcumque aliæ rationes absolutæ. Et loquitur vniuersaliter de omnibus relatiuis, vt patet in textu. Quem explicans Auerroes ibidem subdit, quòd semper id, ad quod dicitur relatiuum, debet esse in prædicamento relationis. Ergo ex sententia Aristot. ratio terminandi quamcumque relationem non potest esse aliquid absolutum.

Id ipsum sensisse Porphyrium cap. de specie fatentur ferè omnes, eius

Interpretes. Reddens enim rationem: quare genus per speciem, & rursus speciem per genus definierit, subdit: *Nosse oportet, quod quoniam, & genus alicuius est genus, & species alicuius est species, vtrumque vtriusque; idcirco necesse est in vtrorumque rationibus vtriusque vti.* Vbi ex ipsa natura relatiuorum infert, vnum per aliud debere definiri. Quæ ratio nisi procedat de relatiuis, formaliter quatenus relatiua sunt, nulla erit, vt per se patet.

Tandem idem docuisse D. Thom. planè conuincitur. Tum ex eo, quod ipse 1. p. q. 42. art. 3. ad 2. opusc. 37. cap. 1. & alibi sæpè expresse affirmat, vnum relatiuum formaliter includi in definitione alterius. Tum etiam quia apud ipsum omnia relatiua siue mutua, siue nõ mutua, si rectè assignentur, sunt simul natura vt infra num. 68. constabit, quod est vnum ex præcipuis fundamentis nostræ sententiæ, vt iam expendemus. Tum denique quia eadem 1. p. q. 40. art. 2. ad 4. exponens definitionem relatiuorum docet, per ly aliud intelligendum esse correlatiuum formaliter sumptum his verbis: *Cum dicitur, quòd relatiui esse est ad aliud se habere: per ly, aliud, intelligitur correlatiuum, quod non est prius, sed simul natura.* Et 2. contra gent. cap. 11. *Non potest aliquid intelligi ad alterum; nisi è conuerso illud relatiuè diceretur ad ipsum.* Quæ omnia planè repugnant fundamentis aduersariorum, vt patet: ergo ex sententia D. Thom. terminus formalis cuiuscumque relationis est aliquid relatiuum.

69 Secundò probatur conclusio ratione desumpta ex ipsa natura relationis. Quia relatiua, quatenus formaliter talia, exercent oppositionem relatiuam: sed oppositio relatiua essentialiter includit rationes referendi, & terminandi: ergo vtrumque munus exercent relatiua per relationes. Maior, & consequentia constant: quia relatiua per ipsas relationes, & non per fundamenta absoluta sortiuntur formalem oppositionem. Minor verò probatur: quia oppositio relatiua non est aliud, quàm respectus vnius ad alterum, vt omnes fatentur cum Aristot. in postprædicamentis cap. de oppositis, & docet D. Thom. 1. p. q. 28. art. 3. explicatque latè Caiet. eodem capite. In respectu autem vnius ad aliud includitur per se vtraque ratio referendi, & terminandi: siquidem non potest intelligi vnum respicere aliud; quin istud respiciatur, & respectum terminet.

Respondent aliqui, verum esse oppositionem relatiuam etiam nõ mutuam includere prædictas rationes referendi, & terminandi; non tamen vtrumque exercere relatiua per relationem: nam licet ipsum respicere per relationem exerceant; terminare autem non, nisi per entitates absolutas: ac proinde non conuinci, relatiuè opposita ad relatiuum formaliter terminari.

Hæc tamen solutio minimè eneruat vim nostræ rationis: & contra illam sic insurgimus. Quia in relatiuè oppositis illud per se primò respicitur ab altero, quod per se primò illi opponitur: sed quod hoc modo alteri opponitur, est correlatiuum formaliter vt tale: ergo vt sic respicitur; & consequenter vt sic exercet munus terminandi. Consequentia constat. Minor etiam est certa: quia ipsa relatio est formalis oppositio, vt sumitur ex D. Thom. loco citato, & docet q. 42. sequenti art. 1. ad 4. Cuius verba adduximus supra num. 31. Maior autem probatur: quia oppositum relatiuè, quatenus tale, illud per se primò respicit, quod è regione primò sibi correspondet, primò contra ponitur, & aduersatur; non autem quod materialiter, & quasi disparatè se habet: sed illud

illud est correlatiuum vt tale: ergo vt sic respicitur, & exercet munus terminandi.

Confirmatur 1. ex Arist. dicto cap. de oppositis, vbi definiens relatiuè opposita inquit: *Quæcumque vt relatiua dicuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea.* Quibus verbis perspicuè docet relatiuè opposita ad correlatiua vt sibi formaliter opposita terminari; & consequenter ad correlatiua formaliter: siquidem ly *oppositorum*, in definitione positum formaliter debet accipi.

Confirmatur secundò: quia si relatiuè opposita formaliter vt talia solum exercent munus referendi, non verò terminandi; sequeretur oppositionem relatiuam (quæ, vt ostensum est, vtramque rationem includit) non inueniri adæquatè in relatiuis vt relatiuis formaliter. Hoc autem esse absurdum patet: quia oppositio contraria adæquatè reperitur in contrarijs vt contrarijs formaliter; & idem proportionabiliter cernitur in oppositione contradictoria, & priuatiua. Ergo idem dicendum est de oppositione relatiua, quòd scilicet adæquatè exercetur per relatiua vt formaliter talia, alioquin huiusmodi oppositio non continebitur adæquatè intra genus relationis; & consequenter proprios limites sui generis egredietur: ex quo vlteriùs fiet non esse veram oppositionem relatiuam.

70 Tertiò probatur Theologica ratione ex diuinis relationibus petita. Quia in diuinis Pater, & Filius, ad inuicem referuntur, & suos respectus terminant per ipsas relationes paternitatis, & filiationis: ergo etiam in creatis similes relationes verè terminantur ad relatiuum. Antecedens est omninò certum: quia Pater, & Filius ad inuicem referuntur, & se inuicem terminant per eas rationes, per quas realiter distinguntur, & opponuntur; cum idem non referatur, nec terminetur realiter ad se ipsum. Sed non distinguuntur, aut opponuntur per aliquid absolutum; sed tantum per relationes iuxta receptum Theologorum axioma: *In diuinis omnia sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio.* Ergo per solas relationes se inuicem respiciunt, & terminant. Consequētia verò probatur. Tum quia relationes creatæ verè assimilantur diuinis in hoc, quod est respicere terminum: ergo etiam assimilari debent in ratione terminandi. Tum & maximè, quia ex ipsa natura oppositionis relatiuæ prouenit, quòd relationes diuinæ terminentur ad relatiuum; quandoquidem sicut distinctio inter personas diuinas non potest reduci, nisi ad oppositionem relatiuam, quæ distinctionem in sua ratione includit: ita etiam terminare secundum rationes relatiuas non potest ex alio capite, quàm ex oppositione prouenire. Cum ergo in relationibus creatis verè, & propriè saluetur ratio oppositionis relatiuæ, sicut in diuinis: cōsequens est proportionabiliter esse de vtrisque philosophandum.

Respondent aduersarij, ex relationibus diuinis non posse conueniens argumentum desumi: quia cum ipsæ sint infinitæ, substantiales, & per se subsistentes, realiterque identificatę cum absoluto Deitatis: ibi nihil est absolutum distinctum, ad quod possint terminari; ac proindè mirū non est, si vnaquęque se ipsa suum relatiuum terminet. Secus autem contingit in relationibus creatis, quæ sunt accidentia, & distinguuntur à suis fundamentis, &c.

Cæterum hæc solutio non satisfacit. Et in primis absque fundamento asseritur non posse ex diuinis relationibus ad creatas argumentum efficax deduci. Cum enim persepè Theologi efficaci-

SSs

ter argumentetur ex relationibus creatis ad diuinas, ablatis imperfectionibus, cum quibus permixtæ sunt in creaturis; cur non licebit è conuerso à diuinis ad creatas relationes argumentari in his, quæ consequuntur ex ipsa natura relationis, in qua proportionabiliter conueniunt.

Quòd autem relationes diuinas terminari ad relatiuum oriatur ex ipsa formalissima ratione relationis, quæ communis est vtrisque relationibus; non verò ex eo, quòd sint infinitæ, substantiales, aut realiter identificatæ cum essentia diuina, sic efficaciter ostenditur. Quia huiusmodi discrimina in solutione assignata conueniunt prædictis relationibus, secundùm quod dicunt esse *in*: quæ ratio materialiter se habet ad formalem rationem relationis, quæ sumitur versus terminum, & exprimitur per se *ad*. Sed terminari ad relatiuum non est esse *in*, sed esse *ad*, vt patet. Ergo id non conuenit relationibus diuinis: quia sunt infinitæ, substantiales, &c. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur optimo discursu, quem habet D.Thom.1.part. quæst. 28. art.2. Nam quòd relationes creatæ sint accidentia, aut distinguantur à suis fundamentis, omninò sumitur per comparationem ad subiectum, vt patet. Et quia quidquid in rebus creatis habet esse accidentale, translatum in Deum habet esse substantiale: ideò (inquit D.Thom.) *Ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio existens in Deo habet esse essentiæ diuinæ. In hoc verò, quòd ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum, &c.* Ergo quòd relationes diuinæ sint substantiales, & realiter identificatæ cum essentia; creatæ verò accidentia à suis fundamentis distincta, & alia similia discrimina, non conueniunt illis ex ipsa formali ratione relationis, secundùm quod sunt ad terminum: ac proindè in hoc omnino debent proportionari dictæ relationes: & consequenter perstat efficacia rationis à nobis inductæ.

Confirmatur: quia ex eo quòd propria, & formalissima ratio relationis realis non sumatur per ordinem ad subiectum: sicut sumuntur propriæ rationes aliorum prædicamentorum; sed per comparationem ad extrinsecum terminum: oritur vt ex modo, quo concipitur, & significatur, præcisè vt est *ad*, non exprimat realitatem sicut illæ: ac proindè fundat maiorem conuenientiam cum relationibus rationis, quàm fundant alia prædicamenta cum entibus rationis ad eorum similitudinem eformatis, vt ex D. Thom. explicuimus suprà num.12. Ergo etiam ex eadem formalissima ratione procedit, quòd relationes diuinæ, præcisè vt sunt ad terminum, non exprimant esse substantiales, infinitas, &c. & consequenter fundant in tali ratione maiorem conuenientiam cum relationibus creatis, quàm fundant cætera attributa Dei cum perfectionibus creaturarum sibi correspondentibus. Cum ergo ex sapientia diuina verbi gratia optimè desumatur argumentum ad sapientiam creatam in ratione formali sapientiæ, secundùm quam comparatur ad obiectum: potiori iure sumetur argumentum ex relationibus diuinis ad creatas in ratione formali relationis, secundùm quam comparantur ad terminum.

71 Quartò probatur conclusio: quia si relatio non terminaretur ad relatiuum; iam in definitione alicuius creaturæ poneretur Deus sub propria ratione absoluta: ergo iam aliqua creatura ordinis naturalis esset naturaliter incognoscibilis, quod est absurdum.

Sequelam admittunt Autores, quos impugnamus. Consequentia verò probatur: quia Deus sub propria ratione absoluta nequit à nobis cognosci in hac vita; quandoquidem conceptus omnes, quos hîc de Deo formamus, necessariò sunt connotatiui, neque Deum immediatè repræsentant absolutè, & simpliciter loquendo, vt sumitur ex D. Thom. in 4. dist. 49. qu. 2. art. 1. & tractant rectè Capreol. in 1. distinct. 22. qu. 1. concl. 4. & ad 3. Aureol. Nazar. 1. qu. 13. art. 1. in expositione text. & alij Theologi.

Respondetur Suar. sufficere cognitionem confusam, & abstractiuam Dei secundùm esse absolutum terminans relationem, quæ cognitio bene potest haberi in hac vita. Hæc tamen solutio plura petit: sed pro nunc reijcitur. Tum quia cognitio distincta, & perfecta definiti haberi non potest absque distincta, & perfecta cognitione partium definitionis secundum eam rationem, qua ingrediuntur illam. Tum & maximè: quia saltem talis creatura esset incomprehensibilis à quocumque intellectu creato, etiam de potentia absoluta: quandoquidem ad veram comprehensionem rei exigitur, vt plenè cognoscātur omnes rationes quomodocumque ad ipsam pertinentes. Ergo si Deus secundum suum esse absolutum pertineret ad definitionem alicuius creaturæ; oporteret ad eius comprehensionem plenè cognoscere tale esse absolutum: quod nulli intellectui creato communicari potest. Videatur Nazarius art. 7. sequenti conclusione 1.

Vltimò probatur conclusio ex proprietatibus relatiuorum ab Aristot. assignatis in hoc cap. Quia omnia relatiua formaliter sumpta, si rectè assignentur, sunt simul natura, & cognitione: ergo omnia formaliter terminantur ad relatiuum. Antecedens est Aristot. & D. Thom. vt postea constabit: faciléque probatur. Quia relatiua formaliter sumpta; se mutuo includunt, & ponunt, & perimunt, vt ex eodem Philosopho inquit Angelus Doctor opusc. 37. cap. 1. & vnum non est causa alterius, in quo consistit simultas naturæ, vt suo loco explicabimus: vndè etiam prouenit, quòd vnum non possit sine alio intelligi: ergo verè sunt simul natura, & cognitione. Cōsequentia verò probatur: quia filius v. g. secundum entitatem absolutam prior est paternitate; cum hæc ex positione illius resultet: ergo ratione talis entitatis absolutæ non est simul natura. At terminus formalis exigitur in relatiuis ex ipsa ratione *ad*, secundum quam sunt simul natura: ergo provt sic debet terminare; & ex consequenti secundū rationem relatiuam. Item si paternitas terminaretur ad entitatem absolutam filij: ista cognita, etiamsi non cognoscatur relatio filiationis, cognosceretur perfectè paternitas: ergo reuera poterit vna sine alia cognosci; & cōsequenter non erunt simul cognitione. Quæ omnes rationes cum procedant ex ipsa natura, & proprietatibus relationis, vt comprehendit mutuas, & non mutuas: æquæ conuincunt intentum devtrisque ac proindè omnes formaliter terminantur ad relatiuum.

ARGVMENTIS PRO PRIMA sententia factis respondetur.

§. III.

72 AD primum dicimus antecedens esse verum de termino, non formaliter, sed materialiter, aut radicaliter sumpto. ¶ Pro cuius luce notandum est cum Nazario vbi supra, in quocumque relatiuo distinguendā esse duplicem rationē terminandi; aliam radicalem, & aliam formalē. Radicalis est illa entitas, seu perfectio absoluta, vnde

oritur, & suprà quam fundatur ipsa ratio formalis terminandi. Hæc autem est id, in quo vltimò sistit respectus alterius relatiui, & per quod per se primò opponitur, & correfertur illi. V. g. in patre, ratio radicalis terminandi relationem est potentia generatiua, aut generatio ipsa supra quam fundatur paternitas: quia illa est radix, propter quam conuenit patri terminare filiationem: ratiò verò formalis terminandi est ipsa paternitas: quia est id, per quod pater per se primò opponitur filio, & correfertur ad illum, vt supra explicatum est. ¶ Quando ergo Dialectici asserunt ex positione termini resultare relationem, vel ab illo dependere: loquuntur de termino materialiter, seu radicaliter sumpto; non verò de ipsa ratione formali terminandi. Si autem de hac fiat sermo: tunc non est asserendum relationem dependere à termino, sed ad terminum, vt loquitur D. Tho. opusc. 37. citato cap. 1. quia cum terminus formalis sit purus terminus, per se inclusus in ipsa ratione formali relationis, vt dictũ est: non potest habere causalitatem, aut antecedentiam quam ly *ex* vel *ab* important.

Neque contrà hoc vrget, quod tangitur in argumentò, quod scilicet sicut ante relationem fundamentum intelligitur integrè, & formaliter constitutum in esse fundamenti, sic terminus debet præintelligi formaliter constitutus in ratione termini. Est enim quod ad hoc disparitas valdè notanda. Quoniam relatio exigit fundamentum ex communi ratione accidentis, seu vt dicit *in*: ex qua parte habet esse ens reale, vt docet D. Thom. 1. part. qu. 28. art. 2. & in 1. dist. 33. qu. 1. art. 1. ad 1. Et ideò comparatur ad fundamentum vt ad causam sui esse, & realitatis: & consequenter præexigit illud integrè, & formaliter constitutum in esse fundamenti. At verò terminus formalis conuenit relationi ex propria, præcisa ratione relationis, seu vt dicit *ad*: ex qua parte, formaliter loquendo, relatio non habet esse in rerum natura; sed solam oppositionem ad correlatiuum, vt eisdem locis docet Angelus Doctor: ac proindè ratio formalis terminandi non est causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam: & consequenter relatio non præexigit terminum formaliter constitutum in ratione termini; sed potiùs constituitur per ipsam oppositionem, seu relationem.

73 Per quod patet ad confirmationes. Ad primam enim respondetur, quòd cum ratio formalis terminandi non sit causa relationis; sed quasi conditio concomitans eam: non verificatur propriè loquendo, quòd ex positione eius resultat relatio: quia ly, *ex*, denotat causalitatem: ac proindè stat optimè vnam relationem esserationem formalem terminandi aliam, & esse simul natura cum illa. Quia autem ratio radicalis terminandi est quodammodo causa relationis, quatenus aliquo modo est radix specificationis eius, vt infrà constabit: ideò verè dicitur ex positione eius resultare relationem: in quo sensu loquuntur Dialectici, vt explicatum est.

Ad secundam similiter respondetur, terminum quidem concurrere ad specificationẽ relationis; cum proportione tamen explicata, quod scilicet ratio radicalis terminandi pertineat ad specificatiuum, vt radix, aut conditio antecedens, ex cuius vnitate, vel distinctione sumitur vnitas, vel distinctio relationis: & huiusmodi specificatiuum habet quidem rationem causæ relationis; & consequenter antecedit eam. Ratio verò formalis terminandi non sic specificat relationem; sed per modum puri termini, seu conditionis con-

comitantis illam: & ideo loquendo de hac ratione formali terminandi, relatio non tam dicitur specificari à termino, quàm ad terminum: qui modus specificandi non exigit causalitatẽ, aut prioritatem. Neque contra huiusmodi specificatiuum sumendum est argumentum ex alijs. Quia sicut singularissimũ est in relatione, quod sit purus respectus ad aliud: ita singularissimum est in illo alio, quòd sit purus terminus, & pro vt sic specificet relationem.

74 Ad secundum argumentum neganda est minor primi syllogismi, & maior secundi. Ad cuius probationem respondetur quod vt relatio sit mutua, non sufficit terminum vnius materialiter sumptum esse fundamentum alterius; neque requiritur, vt ipsa ratio formalis terminandi vnam sit ratio fundandi aliam: sed sufficit, & requiritur, vt rationes fundandi vtramque per se sibi correspondeant, & inter se habeant aliquem transcendentalem ordinem, vt contingit in actione, & passione; aut vnitate, & numero. Quam correspondentiam, & connexionem rationum fundandi non habent similitudo, & paternitas, vt patet: & ideò non sunt relationes inter se mutuæ.

Ad primam confirmationem respondetur, quod quia Christus Dominus propter suppositum diuinum non est capax relationis realis respectu matris, vt loco ibidem adducto explicat D. Tho. ideò maternitas B. Virginis de facto non est relatio mutua: ac proinde Christus Dominus non terminat eam per aliquam relationem realiter in ipso existentem, & ei inhærentem; sed per relatiuam denominationem, qua dicitur Filius à maternitate in B. Virgine existente; per quem modum terminantur cęteræ relationes non mutuæ, vt posteà explicabimus. Hæc autem relatiua denominatio ad minùs est necessaria in termino relationis ex ipsa ratione essentiali eius: & ideò quamuis possit impediri alia relatio ex parte termini resultans; non tamen potest etiam de potentia absoluta, manente relatione fundamenti, impediri relatiua denominatio termini. Videatur Nazar. vbi sup. in solut. ad 7.

Ad secundam cõfirmationem respondetur, quod modus ille loquendi solum probat album, aut quantum esse terminos materiales similitudinis, & æqualitatis: quia per tales locutiones solum intendimus explicare causas, & radices proximas terminandi, quæ non sunt ipsæ relationes; sed albedo, & qũtitas, vt ex dictis constat.

75 Ad tertium neganda est maior. Imò potiùs nõ potest vnum relatiuum, secundùm quod tale est, aliter definiri, nisi per correlatiuum formaliter sumptum, vt satis ostendunt hucusque adducta. Quæ sententia est expressa Arist. tùm in hoc cap. tum etiam lib. 6. Topic. cap. 3. & 4. cuius aliqua verba posteà adducemus. Quibus locis docet id ipsum Auerroes, estque sententia valdè recepta inter Philosophos. Pro qua videri potest inter alios Caietanus cap. de specie, vbi eam probat optima ratione, quam ipsa appellat demonstrationem: quia nimirum vnumquodque secundùm modum sui esse quidditatiui definiendum est; quandoquidem non est quærenda vniformiter omnium rerum definitio, sicut neque essentia, vt per se patet: sed esse quidditatiuum relatiui, hoc ipsum quod est, alterius, id est, sui correlatiui, est, vt in prædicamentis dicitur: ergo definiendum non est, sine suo correlatiuo.

Quo supposito iam facilè respondetur ad inconuenientia, quæ objiciuntur in illo tertio argumento. Et in primis perpendendum est (vt rectè notat Rubio hîc qu. 7.) omnia illa etiam mi-

liiare in quacumque sententia circa relationes diuinas. Cum enim hæ, vt sunt in se, & cognoscuntur à Deo, & Beatis, verè terminentur ad relatiuum formaliter sumptum, vt suprà vidimus: consequens est per illud necessariò esse definiendas. Ac proinde si Beatus explicatione quadam declarare vellet, quid sit Pater æternus, non posset alio modo, nisi per Filium æternum, & item Filium, nisi per Patrem declarare. Tunc ergo, vel ex tali definitione sequuntur illa inconuenientia, nempè circulus vitiosus, & nugatoria repetitio ignotum per æquè ignotum, aut idem per se ipsum definiendo, vel non. Primum dici non potest: aliàs concedendum esset relationes diuinas à parte rei terminari ad absolutum, quod est erroneum: ergo asserendum est secundum: ac proinde neque etiam sequuntur similia inconuenientia ex modo definiendi vnũ relatiuum creatum per aliud.

Respondetur ergo ad primum cũ Capreol. Caiet. Vincent. Iustin. & alijs suprà citatis, vnum relatiuum non assumi in definitione alterius vt priùs, aut magis notum; sed vt simul, & æquè notum. Stat autem definitionem dari causa innotescendi, & notificare essentiam definiti; etiamsi non quælibet pars definitionis sit notior illo: tum quia aliæ particulæ definitionis sunt notiores: tum etiam quia connotitia relatiui ad hoc cooperatur: quòd sufficit, vt tota definitio absolutè loquendo, dicatur tradi per notiora. Et hic est proprius, & specialis modus definiendi relatiua. Neque est mirabile, vt benè inquit Caietan. si singulare genus entium singularem sibi modum definitionis, & notitiæ vendicat. ¶ Adde cum Auicen. & Alphar. quorum solutionem admittit Caietanus vbi suprà, ipsum correlatiuum formaliter sumptũ, secundùm quod explicitè affert, & exercet rationem terminandi (quo modo ponitur in definitione alterius) esse quodammodò notius alio: quia terminans, & terminatum prout sic, habent aliqualem similitudinem actus, & potentiæ: actus autem prior; & notior est potentia, vt dicitur 9. Metaph. text. 20. Cum quo tamen stat correlatiua, simpliciter loquendo, esse simul natura, & cognitione.

76 Ad secundum inconueniens negandum est antecedens. Neque enim in huiusmodi definitionibus datur circulus vniformis, vt aiunt, ita quod relatiua eodem omninò modo, & secundum eandem formalitatem se inuicem definiant, & definiantur, vt ex dictis patet. Non autem inconuenit dari circulum difformem: imò necessariò admittendus est propter ipsam naturam relatiuorum; sicut etiam ex proportionabili causa admittitur ab omnibus demonstratio circularis difformis, vt in libris Posteriorum videbimus. Quo exemplo vsus est Aristot. loco adducto in argumento, dicens: *Quemadmodum in demonstrationibus, &c.* vt ostenderet proportionabili modo esse vtrobique philosophandum.

Ad cætera autem eiusdem testimonij verba respondetur Arist. in eod. c. paulò infrà expressè ab illa regula excepisse relatiua, dicens: *Oportet autem non latere quædam fortasse aliter definiri non posse, vt duplum sine dimidio, & quæcumque per se ad aliquid dicuntur. Nam omnibus huiusmodi est idem esse ei, quod est ad aliquid quodammodò se habere. Quare non est possibile sine altero alterum cognoscere, eoquòd necessarium est alterius oratione coassumi, & ad alterũ, &c.* Quæ verba non solum aduersariorum fundamenta eludunt, sed hucvsque adducta pro nostra sententia dilucidè confirmant.

Ad primam confirmationem respondetur, longè alium esse sensum

illius loci, ac Vasquez interpretatur: propter quod expositio eius vt noua, & singularis meritò reijcitur ab alijs, etiam suæ Societatis. De quo videri potest Nazar. 1. p. quęst. 32. art. 2. controu. 2. & Rub. vbi sup. Legitimus ergo sensus illius loci est, quem ibid. tradunt D. Tho. Auer. Auicen. & cæteri tum Græci, tum etiam Latini Interpretes: quod scilicet relatiua prædicamentalia, provt sic, non dicuntur in ordine ad subiectum, cui insunt, quia sic bis dicerentur ad aliquid. Cum enim sensus referatur relatione mensurabilis ad sensibile tanquam ad obiectum, & mensuram: si provt sic relatiuum, etiam referretur ad id, cuius est ficut subiecti; simul diceretur relatiuè in ordine ad duo totalia extrema: & cum relatiui esse sit ad aliud se habere, iam idem haberet duplex esse, quod omninò repugnat. Videatur D. Th. lect. 18.

Ad secundam confirmationem respondetur, omnipotentiam non esse relatiuum secundum esse, & prędicamentale; sed quid absolutum: & ideò rectè inquit D. Th. debere definiri per possibile absolutè. Quia cum huiusmodi definitiones tradantur per simpliciter priora; in eis esset vitiosus quicumque circulus etiam difformis; quod non cótingit in relatiuis prædicamentalibus, vt satis ex dictis patet.

77 Tandem ad tertium inconueniens neganda est sequela. Ad cuius probationem respondetur cum Caiet. Sot. Rubio, & alijs suprà citatis, doctrinam illam Aristotelis, quod scilicet loco nomini definientis licet ponere eius rationem intelligendam esse quoad ea, quæ intrinsecè cadunt in definitione, nempè quoad partes intrinsecas definiti; non verò quoad ea, quæ ponuntur vt additum, siue vt connotatum. Nam in huiusmodi, quãuis aliquando etiam habeat locum prædicta regula: non tamen potest vniuersaliter obseruari propter aliquas speciales causas occurrentes. Quod probat Caiet. optimo exemplo. Cum enim definitur homo, quòd sit animal rationale: loco quidem *animalis*, potest poni tota sua definitio: quia nihil habet in sua ratione, vt additum: & sic rectè dicitur: homo est viuens sensibile, vbi priùs dicebatur, animal; loco verò *rationalis*, non potest poni tota sua ratio: quia hæc includit aliquid, vt intrinsecum, & aliquid vt additum: & ideò quoad ea quidem, quæ intrinsecè includit, scilicet potens vti ratione, licitè poni potest, vt patet; quoad id verò, quod includit vt additũ, nempè animal (quæcumque enim differentia ex propria ratione connotat genus, cuius est differentia) poni non potest: aliàs sequeretur nugatio in definitione speciei, dum genus bis poneretur in ea, semel quidem ratione sui, & iterum ratione differentiæ.

Ad hunc ergo modum, cum relatiuum non ponatur in definitione alterius vt pars intrinseca, sed vt additum, seu connotatum, in ordine ad quod sumitur essentia correlatiui: inde fit, vt ex illa doctrina Aristotelis non conuincatur aliqua nugatio in definitionibus relatiuorum. ¶ Est autem specialis, & propria ratio: quare in illis seruanda non sit prædicta regula. Quia nimirum vnum relatiuum ponitur in definitione alterius, formaliter vt exercet rationem termini illi oppositi. Hanc autem rationem potest quidem exercere per se ipsum, vt patet; non verò per suam definitioné, in qua alterum relatiuum continetur: aliàs istud sibi ipsi opponeretur, & referretur, quod est impossibile: ergo quamuis vnum relatiuum sit de ratione alterius modo explicato: nihilominùs repugnabit, loco vnius in obliquo positi in definitione, poni alterũ, secundùm quod pertinet ad

rationem primi. Videatur Sot. hîc q. I. in fine, vbi aliter, & benè expendit hanc rationem.

FUNDAMENTIS TERTIÆ sententiæ satisfit, simulque explicatur: quare non dentur duo genera suprema relationum.

§. IV.

78 AD primum ex auctoritate Aristotel. negandum est ipsum assignasse quartam illam relatiuorũ proprietatem pro solis relatiuis mutuis inquo planè decipiuntur aliqui Autores contrarij. Legitimus ergo sensus est, quem ex mente omnium antiquorum Interpr tum tradit Auerroes ibidem, scilicet aliqua relatiua non esse simul natura: quia non sunt rectè assignata correlatiua; si verò rectè assignentur, omnia esse simul natura. Hanc autem esse mentem Aristotelis satis clarè habetur ex contextu. Cùm enim priùs vniuersaliter docuisset relatiua dici ad conuertentiam illis verbis: *Omnia autem, quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur, &c.* statim ostendit multoties relatiua, non dici ad conuertentiam: quia non sunt rectè assignata correlatiua; & ideò curandum esse, vt rectè assignentur, etiam si necessarium sit nomina fingere: *At verò aliquoties non videbitur conuerti, nisi conuenienter, ad quod dicitur, aßignetur, & fortè nomen fingere necesse erit; si non fuerit nomen impositum, ad quod conuenienter aßignetur, &c.* Et ita vniuersaliter concludit: *Si autem sic aßignentur, manifestum est, quoniam omnia, quæ ad aliquid sunt, ad conuertentiam dicentur.* ¶ In hoc ergo eodem, statim docet relatiua esse simul natura dicens: *Videntur autem ipsa ad aliquid simul esse natura.* Subdit autem. *Et in plurimis quidem verum est:* scilicet in quibus sunt rectè assignata: *In aliquibus verè non verùm:* quia nimirum aliquando non rectè assignantur, vt ex dictis patet.

Eundem etiam esse sensum D. Thom. locis in argumento adductis docet ibid. Caietanus, & satis patet ex verbis, & exemplis Angelici Doctoris. Reddens enim rationem: quare scientia, & scibile non sunt simul natura, inquit: *Nam scibile dicitur secundum potentiam, scientia autem secundùm habitum, vel secundum actum: vnde scibile secundùm modum suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundum actum, tunc est simul cum scientia secundùm actum: nam scitum, non est aliquid, nisi sit eius scientia.* Et idem dicit de Deo formaliter secũdùm quod est Dominus creaturarum; inter quæ tamen non est relatio mutua, vt patet: ac proinde planè admittit D. Tho. relatiua non mutua, quæ sint simul natura, si rectè assignentur correlatiua.

Ad confirmationem respondetur cùm Caietano, & Nazario, ibi Diuum Thomam loqui de terminare fundamentaliter, seu de ratione radicali terminandi; solùmque intendere, quod Deo non conuenit terminare seruitutem creaturarum per aliquam relationem realiter in ipso existentem. Quod planè constat ex titulo articuli, vbi inquiritur: *Vtrùm Deus realiter referatur ad creaturam; ita quòd relatio sit res aliqua in Deo.* Cùm hoc tamen stat Deum formaliter terminare seruitutem creaturarum per ipsam relatiuam denominationem, à qua extrinsecè denominatur Dominus, & constituitur correlatiuum earum, vt magis constabit ex solutione sequenti.

79 Ad secundum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur, quod quamuis in relatiuis non mutuis terminus à parte rei non habeat aliquam relationem sibi inhærentem,

ratione

ratione cuius terminet: habet tamen relatiuam denominationem, à relatione alterius extremi prouenientem, per quam constituitur formaliter terminus, & correlatiuum illius.

Pro cuius intelligentia notandum est cùm Caietano, Nazario, & alijs, dupliciter posse aliquid denominari formaliter relatiuum. Primò intrinsecè à relatione sibi inhærente: quomodò dicimus patrem esse formaliter relatiuũ, & filium similiter. Secundo modo extrinseca denominatione à relatione existente in altero extremo; sicut in sẽtentia constituente actionem transeuntem in passo, agens denominatur formaliter tale ab actione, quæ subiectatur in alio. Et hoc modo scibile, & alia relatiua non mutua dicuntur formaliter relatiua, non à relatione sibi inhęrente; sed à relatione, quæ est in altero extremo. Quod quidem singulare est in relatiuis tertij generis; sed omninò sufficiens, vt terminus harum relationum absolutè, & formaliter dicatur relatiuum, & verè constituatur in genere relatiuorum. Et hoc significauit Arist. 5. Metaphys. cap. 15. dum inquit in relatiuis tertij generis, alterum extremum dici ad aliquid; non quia ipsum dicatur ad aliquid; sed quia aliud dicitur ad ipsum. In quibus verbis esset manifesta implicatio, vt rectè expendit Caietan. loco citato primæ partis; nisi sensus esset, alterum extremum esse formaliter relatiuum, non à relatione sibi inhærente; sed à relatione existente in alio extremo: & hoc sufficere, vt illud sit formaliter relatiuum, seclusa quacumque operatione intellectus.

Sumitur autem fundamentum huius doctrinæ ex ipsa ratione formali relatiui. Cùm enim hæc consistat in esse ad aliud vt sic; vbicumque hoc verè, & formaliter reperitur, reperitur etiam vera, & formalis ratio relatiui. Sed eò ipso, quod vnum extremum, puta scibile, terminet relationem alterius, puta scientiæ; absolutè, & formaliter est ad aliud, secluso quocumque opere intellectus: siquidem hoc ipso, à parte rei illi opponitur relatiuè, ac proinde totũ, quod est, est sui oppositi, vt ex definitione huius oppositionis vidimus suprà num. 69. Ergo eo ipso, quod vnum extremum terminet relationem alterius; est absolutè, & formaliter relatiuum; & verè constituitur in genere relatiuorum; ita vt implicet cõtradictionem habere rationem termini, & non esse hoc ipso formaliter relatiuum, secluso quocumque opere intellectus. In quo sensu communiter Doctores concedunt relatiua tertij generis esse formaliter mutua: quia nimirum vtrumque, hoc ipsum, quod est, ad alterum dicitur: non tamen sunt mutua quoad realitatem: quoniam relatio realis tantùm est intrinseca ex parte vnius extremi. Ex quo tandem collige id, propter quod hæc omnia adducta sunt: quod scilicet in huiusmodi relatiuis, quamuis ex parte termini supponatur aliqua ratio realis, & perfectio intrinseca, per quam sit capax terminare relationem alterius extremi: hæc tamen solùm est radicalis ratio terminandi; & per consequens proximè, & formaliter constituitur in esse termini per id ipsum, per quod constituitur formaliter in esse oppositi, & correlatiui, nempè per relatiuam denominationẽ, quam habet à relatione alterius extremi, quæque conuenit ei, secluso quocumque opere intellectus. Videantur Caiet. & Nazar. vbi suprà.

80 Per quod patet ad confirmationem. Neganda est enim minor, quoad secundam partem. Ad cuius probationem respondetur, quod in alijs quidem entibus denominatio intrinseca, & extrinseca ab eadem forma prouenientes

contingunt secundùm aliquem ordinē, & causalitatem, quatenùs non solum forma, sed etiā denominatio intrinseca, est quodammodò ratio, & causa denominationis extrinsecæ, vt cernitur in visione, & alijs. At verò in relatiuis prędicamentalibus, hoc est speciale, & maximè proprium, vt ab eadem relatione in altero extremo existente vtrumque simul denominetur relatiuum, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè absque aliqua prioritate, aut causalitate inter denominationem intrinsecā, & extrinsecam. Cum enim huiusmodi etiam relatiua sint simul natura, vt suprà vidimus: implicat relationem in altero extremo existentem denominare illud intrinsecè relatiuum; quin in eodē signo alterum denominet correlatiuum: aliàs non daretur tunc oppositio relatiua, vt satis ex dictis patet. ¶ Ad id autem, quod contra hoc obijcitur ex Arist. respondetur illam causalem importare quidem prioritatem inter relationē, & denominationes ab ipsa procedentes: verè enim relatio est causa, quod vtrumque extremū denominetur relatiuum. Inter ipsas autem denominationes intrinsecam, & extrinsecā, solùm importat exigentiam istius ab illa tanquam à necessaria concomitante.

81 ¶ Ex dictis facilè soluitur quęstio, quę solet hîc à Doctoribus pertractari: an scilicet constituenda sint duo suprema genera relationum, vel tantū detur vnicum generalissimum huius prędicamenti. Habet enim hoc specialem difficultatem in relationibus, quam non habet in alijs entibus, & maximè in sententia, quam eligimus, asserente omnem relationem formaliter terminari ad relatiuum. Est autem ratio dubitādi, quia iuxta hanc sententiam quodlibet generalissimum, quod assignetur in hoc prędicamento, dicit ordinem ad aliud correlatiuum sibi æquale: ergo non poterit contineri sub primo; ac proinde dabuntur duo genera suprema.

Nihilominùs vt certum statuēdum est cum Aristotele in hoc capite, & communi Dialecticorum consensu, vnicum tantùm dari generalissimum relationum: sicut vnicum tantùm datur genus supremum in alijs prędicamentis. ¶ Et ad rationem dubitandi respondetur: primò cum Alberto, Simplicio, & Boëcio, quos adducit, & sequitur Nazarius citata quæstione 13. primæ partis, relationem prædicamentalem, secundùm quod concipitur conceptu abstracto, & præciso à singulis relationum speciebus (quomodo est genus supremum huius prędicamenti) non dici ad aliud, quasi vt *quod*, & in actu exercito; sed tātū in actu signato: ac proinde nō requirere terminum, qui in actu exercito sit correlatiuū; sed tātùm in actu signato. Quod nō tollit, quominùs quæcumque relatio ex parte termini exercens rationē correlatiui, verè contineatur sub illo cōceptu abstracto, & pręciso relationis, & consequenter sit vnum tantùm generalissimum huius prædicamenti.

Vel secundò, & meliùs respondetur, non omnes relationes prędicamentales esse realiter mutuas: ac proinde ipsam communem rationem relationis, vt abstrahit ab omnibus suis speciebus, non exigere, vt in correlatiuo sit aliqua relatio ei inhærens; à qua intrinsecè denominetur correlatiuum; sed ad hoc sufficere relatiuam denominationem suprà explicatam. Quæ quidem non potest constituere aliud supremum genus: cùm proueniat ab eadē relatione, à qua alterum extremum intrinsecè denominatur relatiuum: ac proinde ibi non dantur duo generalissima; sed eadē ratio communis relationis, secundùm quod vtrumque extremum denominat relatiuum, constituit supremum genus huius prædicamenti.

QVÆSTIO VII.

VNDE SVMATVR VNITAS, vel distinctio relationum.

Difficultas præcipuè procedit de vnitate, & distinctione essentiali, seu specifica; inde enim pendet statuere seriem huius prædicamenti; & assignare species eius: ad quod præcipuè quæst. hæc ordinatur. Simul tamen aliqua de vnitate, & distinctione numerica attingemus.

82 Igitur circa specificationem relationum, relictis alijs sententijs, quas adducit Araux. qu. citat. art. 6. tres sunt præcipuè inter Thomistas. Prima asserit relationes accipere adæquatè hanc vnitatem, aut distinctionem ex causis, seu fundamentis; non verò ex terminis. Sic docent expressè Fland. 5. Metaph. quæst. 16. art. 10. & Nazar. 1. part. qu. 32. art. 2. controuers. 2. Quæ etiam videtur esse sententia Caiet. ibidem, & quæst. 13. antecedent. art. 7. §. *ad tertiam obiectionem*, quatenus docet speciem relatiui sumi ad terminum, non autem ex termino; sed ex causa, seu fundamento. Cui etiam consonat Bañez eadẽ quæst. 32. art. 3. dub. 2. ad 3. dicens relationem non sumere speciem à termino; sed à fundamento, & ratione fundandi; quãuis cùm ordine ad terminum.

Probatur primò ex D. Thom. cuius videtur expressa sententia, 3. p. qu. 35. art. 5. his verbis: *Vnitas relationis, vel eius pluralitas non attenditur secundùm terminos; sed secundùm causam, vel subiectum.* Vbi nomine causæ, vt rectè explicat Caietan. intelligit fundamentum, seu rationem fundandi: docetque ab ea sumi distinctionem specificam; sicut à subiecto numericam; neutram verò ex terminis. Idem ferè habet Angelicus Doctor quodlibet 9. art. 4. vbi inquit: *Quia verò ex eodem res habet esse, & vnitatem: ideò realis vnitas relationis pensanda est ex ipso relationis fundamento, vel causa, &c.* De quo etiam videri potest opusc. 2. cap. 212. Ergo ex sententia D. Thom. vnitas, & distinctio relationis sumitur adæquatè ex fundamento, seu causa eius.

Secundò probatur ratione, quam indicat Angelic. Doctor. Quia ab eo relatio habet vnitatem, & distinctionẽ; à quo habet esse: sed habet esse à fundamento; & non à termino: ergo à fundamento; & non à termino habet vnitatem, & distinctionem. Maior probatur: tum ratione generali: quia vnũ, & multa consequuntur ens: tum etiam inductione. Quia enim homo habet esse hominem à sua differentia; ab illa etiam habet suam vnitatem, & distinctionem: & sic de alijs. Ergo idem dicendum est de relatione. Minor verò probatur ex dictis supr. num. 59. quia relatio non producitur à termino: sed, eo posito, efficienter dimanat à fundamento: ergo ab illo habet suum esse; & non à termino.

Tertiò: quia priùs intelligimus relationes esse specie distinctas ex fundamentis, quam quod intelligamus esse specie distinctas penes terminos: ergo ex fundamentis sumunt adæquatè suam distinctionem. Probatur antecedens: quia quamuis fundamentum, & terminus requirantur, vt sit relatio; priùs tamen intelligimus ipsam consequi ad fundamentum, & postmodum terminari ad talem terminum: sed in illo priori intelligimus esse specie diuersam ab alia relatione, quæ consequitur ad aliud fundamentum specie distinctum, vt patet: ergo, &c.

Quartò: quia filiatio, qua quis refertur ad patrem, & matrem, est vna in specie propter eandem rationem

fundandi: & tamen habet rationes radicales terminandi specie diuersas; nempè cōcursum actiuum, & passiuum parentum. Similiter relationes paternitatis, & maternitatis ipsorum specie differunt propter diuersas rationes fundandi: & tamen habent eundem terminum in specie. Ergo ex fundamentis, & non ex terminis sumunt relationes suam vnitatem, & distinctionem. Consequentia patet. Antecedens verò quoad vtramque partem probatur ex D. Thom. 3. parte quæst. 35. articul. 5. vbi ait: *Rectè consideranti apparet, eadem relatione referri vnumquemque ad suum patrem, & matrem propter vnitatem causæ: eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre, & matre. Vnde eadem relatione ad vtrumque refertur, &c.* Et in solutione ad 3. *Contingit, quod ex parte vnius extremi est vna relatio; ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis; quæ sunt specie differentes, propter hoc, quod alia ratione pater, & alia mater est generationis principium, &c.*

83 Secunda sententia econtrà affirmat relationes adæquatè sumere suam vnitatem, & distinctionem specificam ex terminis totalibus; non verò ex fundamentis. Sic docet Soncin. 5. Metaph. quæst. 32. cui subscribit Arau. art. 6. citato concl. 3.

Probatur primò ex Diu. Thom. cuius videtur esse etiam hæc sententia 1. p. quæst. 32. art. 2. vbi inquit: *Cum ratio specifica relatiui consistat in hoc, quod ad aliud se habet: necesse est dicere, quod duæ relationes non sunt diuersæ secundùm speciem; si ex opposito vnica relatio eis correspondeat, &c.* Quorum verborum sensus planus videtur esse, quod quia specificatio relatiui sumitur ex correlatiuo, seu terminum, ad quod est: ideò repugnat dari ex parte fundamenti relationes specie diuersas ad aliquem terminum; si ex parte eius vnica tantum relatio illis correspondeat. Ergo ex sententia D. Thom. penes terminum est tota ratio specificatiua relationis.

Secundò probatur ratione, quam indicat Angelicus Doctor, & format Araux. loco citato. Quia omne accidens respectiuum specificatur adæquatè ab eo, quod respicit: sed relatio prędicamentalis est accidens essentialiter respectiuum ad terminum; cum totum esse illius sit ad illum se habere: ergo adæquatè specificatur à termino. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur inductione in habitibus, potentijs, & alijs relatiuis transcendentalibus; quæ ideò specificantur adæquatè ab obiecto, quia illud respiciunt, in eóque quasi quiescit, & terminatur tendentia habitus, vel potentiæ. Cum ergo similiter se habeat relatio respectu termini, vt per se constat, consequens videtur ab illo adæquatè esse specificandam.

Tertiò argumentatur Soncin. quia ab eo sumitur formalis distinctio alicuius, quod ponitur in eius definitione tanquam differentia: sed terminus est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet: quia differentia est causa distinctionis formalis, vt inquit Porphyr. Minor verò probatur: quia relatio rectè, & essentialiter definitur per suum terminū, seu correlatiuum, vt vidimus quęst. præcedenti: sed in tali definitione non ponitur ipse loco generis, vt patet: ergo habet vicem differentiæ.

Quartò, quia ab eo relatio habet distinctionem, quo posito, ponitur distinctio, & quo remoto, remouetur: sed posito termino, ponitur distinctio specifica relationum; & eo ablato, aufertur: ergo, &c. Probatur minor:

quia stante eadem ratione fundandi, verè dantur in vno fundamento relationes specie distinctæ respectu diuersorum terminorum; siquidem per eandem albedinem nix v. g. est similis cygno, & dissimilis coruo, quorum quolibet deficiente, deficit relatio ad ipsum terminata, vt notum est. Ergo talis distinctio relationum ponitur, positis terminis; & ablatis, aufertur.

MEDIA SENTENTIA ALIIS præfertur, & probatur.

§. I.

Tertia & communior sententia vtramque præcedentem coniungit, asserens ad specificationem relationum simul concurrere fundamentum, & terminum. Iuxta quam

84 Asserendum est vnitatem, & distinctionem specificam relationum desumi, tum ex termino; tum etiam ex fundamento, non secundum entitates materiales eorum; sed secundùm rationes fundandi, & terminandi cum proportione supra num. 73. explicata. Sic docent Mas. hîc sect. 2. quæst. 6. Sanch. lib. 5. qu. 38. noster Didac. à Iesu disput. 14. p. 2. qu. 2. & alij Thomistæ. Quam etiam defendit Arauxo vbi supr. concl. 2. & sequuntur Suar. disp. 47. Metaph. sect. 17. num. 15. Rub. hîc quæst. 6. num. 52. & alij Moderni. A qua etiam reuera non dissentiunt Caiet. & Bañez pro 1. adducti; siquidem fatentur sumi specificationem relationum à fundamento cum ordine ad terminum. Estque proculdubio mens D. Thom. vbi sup. Nam quòd sumatur à fundamento expressè docet locis pro 1. sent. citatis. De quo etiam videri potest in primo dist. 26. quæst. 2. art. 2. ad 4. & in 3. dist. 8. quæst. 1. art. 5. Quòd autem etiam à termino sit desumenda, satis indicat verbis pro secunda sententia adductis: & tradit apertè 1. 2. quæst. 54. artic. 4. vbi generaliter affirmat, quòd *Omnia, quæ dicuntur secundùm ordinem ad aliquid, distinguuntur secundùm distinctionem eorum, ad quæ dicuntur.* De quo etiam videri potest loco citato ex tertio sententiarum in solutione ad secundum, vbi expressè docet rationem, seu essentiam relationis sumi ex eo, ad quod dicitur. Ergo ex sententia D. Thom. ex vtroque relatio sumit suam vnitatem, & distinctionem.

Fundamentum sumitur ex eisdem locis: quia relatio essentialiter est ordo vnius ad aliud: ergo vtrumque per se requiritur ad essentiam eius, alterum tanquam id, à quo emanat relatio; & alterum tanquam id, in quod tendit. Ergo eadem proportione ab vtroque sumitur species ipsius. Quod etiam probant rationes supra pro duabus primis sententijs, adductæ, si rectè perpendantur, vt constabit ex earum solutionibus. Videantur Masius, & Sanchez, vbi supra.

85 Sed inquires: quomodo fundamentum, & terminus concurrant ad specificationem relationis? ¶ Respondetur id non ijsdem verbis explicari à Doctoribus; sed ferè eundem esse sensum. Alij enim asserunt fundamentum concurrere vt præhabens ipsum terminum, secundùm quod fundamentorum diuersitas refunditur in rationem formalem termini; sicut principia concurrunt ad specificationem scientiæ, quatenus refunditur in rationem formalem obiecti. Sic declarat hoc Arauxo vbi suprà. Alij clariùs id explicant, asserentes relationem specificari à fundamento quasi in genere causæ efficientis: quia fundamentum est radix, & causa relationis; à termino verò quasi in genere causæ formalis extrinsecæ: quia est id, in quo vltimò sistit relatio. Sic explicat Sanchez loco citato: cui

consonant alij dicentes specificationem relationis sumi à fundamento initiatiuè, & radicaliter; à termino verò completiuè, & formaliter.

Quamuis autem hæc vera sint dummodo intelligantur iuxta proportionem sup. num. 73. explicatam: adhuc tamen addendum duximus, ex ratione fundandi, terminandi, quasi compleri integrum specificatiuum, à quo sumitur vnitas, & multiplicatio specifica relationum. Vndè quia vnitas habet rationem boni; multiplicatio verò rationem mali: bonum autem coalescat ex integra causa; malum verò ex quocumque defectu: ideò ad vnitatem specificam relationum requiritur vnitas specifica vtriusque, scilicet fundamenti, & termini totalis. At verò vt relationes specificè multiplicentur, sufficit diuersitas specifica alterutrius. Quare, etiam si ratio fundandi sit vna in specie; si tamen rationes terminandi specificè distinguuntur; relationes erunt diuersæ speciei: vt patet in albo, cuius similitudo, ad alterum album, & dissimilitudo ad nigrum distinguuntur in specie. Et similiter econtrà, etiamsi ratio terminandi sit vna: si tamen rationes fundandi sint diuersæ; erunt etiam diuersæ relationes, vt patet in relationibus correspondentibus, quas album, & nigrum dicunt ad secundum album.

PROPOSITA, ET EXPEDITA quadam emergenti obiectione, satis fit argumentis initio factis.

§. II.

86 Dices: ex hac doctrina sequi, filium referri ad patrem, & matrem distinctis speciei filiationibus correspondentibus paternitati, & maternitati eorum. Hoc autem est falsum, & contra D. Thom. locis adductis in tertio argumento primæ sententiæ: ergo, &c. Probatur sequela: quia saltem in sententia Aristot. 1. de generatione animalium cap. 2. & lib. 2. cap. 4. asserentis matrem passiuè tantum concurrere ad generationem, necessariò concedendum est ex parte patris, & matris esse rationes radicales terminandi specie diuersas; nempè concursum actiuum, & passiuum, ratione quorum relationes paternitatis, & maternitatis in eis fundatæ sunt specie distinctæ, vt expresè docet D. Thom. ibidem. Ergo si ad diuersitatem specificam relationum sufficit diuersitas specifica ex parte alterius extremi: necessariò asserendum est filium referri ad patrem, & matrem distinctis specie filiationibus.

Propter hoc argumentum Ferrara, 2. contra gentes cap. 2. §. *Ex istis patet*, quem sequuntur Vasq. 1. parte quæst. 32. art. 2. in annotatione ar. Suar. vbi sup. num. 28. & alij, asserit in alio esse quidem duas filiationes specie distinctas, loquendo formaliter, & in esse relationis; quamuis materialiter, & in esse rei sit vna relatio. Et hoc tantùm (inquit) voluisse D. Thom. loco illo adducto ex 3. parte, quando in corpore articuli docet filium eadem relatione referri ad patrem, & matrem. Quam expositionem satis videtur indicare Sanctus Doctor in solutione ad 3. vbi post verba loco citato adducto subdit: *Ex parte autem prolis est vna relatio secundùm rem; sed duplex secundùm rationem, inquantùm correspondet vtrique relationi parentum, secundùm duos respectus intellectus:* ac si diceret: in prole materialiter, & in esse rei est vna tantùm filiatio. Sed formaliter, & in esse relationis sunt duæ specie distinctæ, correspondentes paternitati, & maternitati, quæ specie differunt. Per quod tandem conciliat, & explicat alium locum ex quæst. 32. primæ partis suprà pro 2. sententia ad-

ductum, vbi Angelicus Doctor docet duabus relationibus specie distinctis non posse ex opposito respódere vnam relationem: quod scilicet loquatur ibi de vnitate relationis formaliter, & in esse relationis; non verò materialiter, & in esse rei, vt dictum est.

87 Cæterùm, quamuis hæc sententia, & exceptio Ferrar. sit probabilis; longè tamen probabiliùs explicant Angelicum Doctorem cæteri Thomistæ, Caiet. qu. 32. citata art. 2. *ad secundum dubium* Bañez ibidem dubio 1. conclus. 2. Syluester, Torres, & Zumel in discursu eiusdem articul. Nazar. controuers. 2 Arauxo articul. 6. citato num. 48. Sanch. vbi supra conclusione 5. & alij, qui vno ore, negant etiam formaliter constituendas esse filiationes specie diuersas respectu patris; & matris.

Fundamentum est: quia licet diuerso modo concurrat vterque parens ad productionem filij neuter tamen est causa completa, & per se sufficiens; sed concurrunt generationibus partialibus intrinsecè ordinatis ad complendum vnicum totale principium filij. Cuius signum optimum est, vt notat Diuus Thomas loco citato ex tertia parte, quòd homo vnica natiuitate nascitur ex patre, & matre. Ergo non solum ex parte filij vnica tantùm est productio passiua, quæ est ratio fundandi filiationem: sed etiam ex parte parentum tantum datur vna completa ratio radicalis terminandi, coalescens tanquam ex partibus heterogeneis ex concursu actiuo patris, & passiuo matris: & per consequens non dantur duæ integræ rationes terminandi, quod necessarium erat, vt specificè multiplicaretur filiatio. Ex quo tandem fit neque solam paternitatis, neque solam maternitatis relationem per se constituere integrum correlatiuum filiationis, sed esse quasi partes diuersas eiusdem integri extremi: ac proindè ipsas inter se solùm distingui specie incompleta, & quasi partialiter.

Per quod iam constat, non solùm solutio argumenti; sed etiam vera intelligentia, & concordia D. Thomæ. Quando enim loco citato ex prima parte vniuersaliter docet relationibus specie diuersis non posse ex opposito correspondere vnicam relationem; loquitur de relatiuis totalibus, seu de relationibus habentibus integras rationes fundandi, & terminandi, vt planè constat ex ipso contextu: sicque doctrina est verissima, & satis patet ex nostra conclusione. Quando verò loco citato ex tertia parte inquit aliquando contingere, quòd existente eadem relatione ex parte vnius extremi, ex parte alterius sint multæ relationes; vt in patre, & matre respectu filij; loquitur de relationibus partialibus, seu de relationibus, quarum fundamenta partialiter concurrunt ad vnũ numero effectum, quales sunt paternitas, & maternitas, vt explicatum est. Et tandem quando ibidem addit, quòd *Ex parte prolis est vna sola filiatio secundùm rem; sed duplex secundùm rationem*; satis ipse Sanctus se explicat verbis sequentibus: *Inquantum correspondent vtrique relationi parentum secundum duos respectus intellectos.* Et sic non est sensus, formaliter esse constituendam duplicem filiationem specie distinctam; sed quòd in eadem reali, & specifica relatione filiationis, cointelliguntur duorum respectus rationis, secundùm quod intellectus nunc intelligit ipsam, vt correspondet patri; & iterum, vt correspondet matri. Videantur Soncin. 5. Metaphysicæ quæst 32. ad 7. Nazar. vbi supra, & alij Thomistæ citati.

88 § Ad argumenta supra pro prima sententia adducta respondetur. Ad primum, illa loca Diui Thomæ intelligenda esse de specificatiuo per modum principij, à quo in genere causæ efficientis sumitur vnitas relationis. Vt enim satis patet ex eius verbis, ibi Sanctus Doctor loquitur de vnitate, vel pluralitate relationis quantum ad entitatem, seu realitatem eius: secundùm quam rationem præcisè loquendo, verum est non sumi à termino; sed à fundamento: quia solùm fundamentum est vera causa esse, seu realitatis relationis, vt præter loca supra num. 72. adducta, docet ipse Sanctus 1. distinct. 26. quæst. 2. articulo 2. ad 3. & 3. distinct. 8. quæst. 1. articulo 5. & alibi sæpè. Cum quo tamen stat proprium conceptum relationis, seu explicitam rationem *ad* etiam sumi à termino, vt ibidem docet Angelicus Doctor.

Per quod patet ad secundum. Solùm enim probat à fundamento sumendam esse vnitatem relationis quantùm ad entitatem, & realitatem eius, quod non inficiamur. Cæterum quia, vt eisdem locis, & prima parte quæst. 28. art. 2. tradit D. Thom. & nos explicuimus supra num. 12. inter alia prædicamenta accidentium habet hoc speciale relatio, quòd vltra habitudinem ad fundamentum, à quo accipit esse, & realitatem; dicit etiam ex propria ratione ordinem ad extrinsecum terminum: inde est, hoc esse speciale in relatione, vt propria eius vnitas, aut distinctio non solùm sumatur ab eo, in quo, & à quo habet esse, sed etiam ab eo, ad quod est.

Ad tertium respondetur, in illo priori solùm intelligi specificationem relationis radicaliter, & initiatiuè; non verò formaliter, & completè, vsque dum intelligatur terminus: quia neque etiam ante illum intelligitur completa ratio relationis.

Ad quartum iam constat ex dictis num. 85. vbi etiam explicuimus verba D. Thom. adducta in primo argumento secundæ sententiæ: quæ quocumque modo intelligatur, solùm probant specificationem relationum completiuè, & formaliter sumendam esse à termino, vt consideranti patebit.

Ad secundum eiusdem secundæ sententiæ respondetur maiorem esse veram, si intelligatur vniuersaliter de omni eo, ad quod accidens relatiuum dicit essentialem habitudinem, siue tanquam ad terminum; siue tanquam ad causam, vel obiectum, &c. Vnde quia relatio prædicamentalis secundùm adæquatam rationem, non solùm respicit essentialiter terminum; sed etiam proprium fundamentum, à quo causatur: ideò potest ipsum radicaliter concurrere ad eius specificationem.

Ad tertium respondetur, quòd in definitione sufficit ponere loco differentiæ id, quod specificat completiuè, & formaliter: quia in eo quodammodo continetur specificatiuum radicale: & ideò rectè definitur relatio per proprium terminum, seu correlatiuum iuxta dicta quæstione præcedenti.

Ad quartum respondetur, non solum posito, & ablato termino, poni, & auferri relationem; sed etiam posito, & ablato fundamento. Nam sicut, stante eadem ratione fundandi, dantur relationes specie diuersæ propter diuersos terminos; sic etiam, stante eadem ratione terminandi, dantur diuersæ relationes propter diuersa fundamenta. Et ita argumentum potiùs probat nostram conclusionem.

QVOMODO

QVOMODO DISPONENDA sit arbor huius prædicamenti.

§. III.

89 EX dictis, iam possunt aliqualiter ordinari diuisiones huius prædicamenti: (eas enim omnino comprehendere videtur impossibile.) Prima est, quam supra ex Aristotele explicuimus, iuxta tria illa fundamenta ab ipso assignata. Et circa eam solùm se offert notandum, quòd cum actio, & passio sint genera suprema: nihil habent commune, per quod vtraque possit fundare aliquod vnum genus subalternum relationis: ac proinde relationes ibi fundatæ immediatè continentur sub generalissimo huius prædicamenti. Et consequenter prima ista diuisio in rei veritate est quadrimembris: per quam diuiditur relatio in eam, quæ fundatur in quantitate; in actione; in passione; & in mensurabilitate.

Ab hoc autem vltimo membro incipiendo, non improbabiliter posset quis asserere, omnes relationes in eo fundatas esse eiusdem speciei: quia idem videtur esse modus, quo res omnes respiciunt mensuram suæ perfectionis: per quod excusarentur penè infinitæ diuisiones relationis. Hoc tamen parum firmum est: cum enim ex distinctione fundamenti sumatur distinctio relationum, & ratio fundandi istas sit intima perfectio rei mensurabilis, vt supra explicuimus: consequenter asserendum est tot esse relationes essentialiter distinctas sub hoc genere, quot fuerint essentiæ, seu naturæ, quæ intrinsecè petant per aliam perfectiorem mensurari.

Duo alia genera relationum, quæ scilicet fundantur in actione, & passione, diuiduntur in varias species iuxta diuisiones ipsius actionis, & passionis: quas suis locis adducemus, ne eadem repetamus. Et ideo solùm restat diuidere relationem fundatam in quantitate.

90 Hoc ergo genus relationis primò diuiditur in eam, quæ fundatur supra vnitatem; & in eam, quæ fundatur supra numerum. Sub primo membro continentur identitas, æqualitas, similitudo, propinquitas, & diuersitas, inæqualitas, dissimilitudo, distantia, iuxta ea, quæ supra numer. 30. diximus. Relatio fundata in numero nomine incomplexo appellatur proportio: diuiditurque in propositionem æqualitatis, vt inter 2. & 2. aut 4. & 4. &c. quæ est species infima: & in proportionem inæqualitatis. Quæ rursus est duplex: alia appellatur inæquale excedens: quia est à maiori ad minus: & alia dicitur inæquale excessum: quia est à minori ad maius.

Porrò inæqualitas excedens est quintuplex; alia dicitur multiplex; alia superparticularis, alia superpartiens, alia multiplex superparticularis, & alia multiplex superpartiens. Prima diuiditur in duplam, triplam quadruplam, &c. Secunda in sexquialteram, sexquitertiam, &c. Tertia in superbipartientem, supertripartientem, &c. Quarta in duplam sexquialteram, duplam sexquitertiam; & triplam sexquialteram, triplam sexquitertiam, &c. Et quinta in duplam superbipartientem, duplam supertripartientem; triplam superbipartientem, triplam supertripartientem, &c. quæ omnes sunt species infimæ.

Similiter diuiditur alia inæqualitas, quæ appellatur inæquale excessum. Et ita etiam est quintuplex: alia dicitur submultiplex, alia subparticularis, alia subpartiens, &c. quarum

vnaquæque diuiditur in species correspondentes speciebus enumeratis, vt consideranti patebit. Quas omnes proportiones speculantur ex professo Arithmetici, & perstrinxit breuiter omniscius D. Thom. 5. Metaph. lect. 17. quem consulat, qui cupit earum notitiam comparare.

QVID DE VNITATE NVMERICA relationis dicendum sit.

§. IV.

91 Nihil potest in præsenti circa hanc vnitatem ab imis fundamentis definiri: pendet enim ex generali quæstion. de indiuiduatione accidentium. Breuiter tamen relictis, Scoto in 3. distinct. 8. quæst. 1. Vaz. tom. 4. in 3. part. quæst. 91. art. 1. dub. 4. Suar. vbi suprà num. 16. & alijs, qui iuxta multitudinem terminorum multiplicant numerum relationum.

Dicendum est vnitatem, & distinctionem numericam relationum sumédam esse ex vnitate, vel distinctione numerica subiecti, cui inhærent: ac proindè eundem patrem, verbi gratia, eadem numero paternitate respicere plures filios; & eundem magistrum eodem numero magisterio plures discipulos; & sic de alijs. Ita docet expresse Diuus Thom. 3. part. quæst. 35. art. 5. vbi inquit: *Et quia plures formæ eiusdem speciei non possunt simul esse in eodem subiecto; non est possibile, quòd sint plures paternitates in eo, qui est pater plurium filiorum generatione naturali.* Idem habet quodlibet. primo art. 2. & quodlibet. 9. artic. 4. & alibi sæpè. Quem sequuntur concorditer discipuli eius, Caiet. & Medin. 3. part. quæst. 35. citata Aluarez ibidem disput. 45. numer. 16. Ripa, 1. part. qu. 28. art. 2. dubitat. 1. ad 4. Canariensis quæst. 42. art. 4. Bañez quæstione 76. art. 2. dub. vnico, & lib. 1. de generatione quæst. 20. art. 9. ad 4. Capreol. in 1. distinction. 7. quæst. 2. art. 2. Herbeus in 3. distinctione 8. quæstione 1. Paluda. ibidem quæstione 2. Soncin. 5. Metaph. quæstione 32. conclusione 3. Iabel. qu. 18. Masius hic sect. 3. quæstione 4. Sanch. lib. 5. quæstione 39. noster Didac. à Iesu disput. 14. part. 2. quæst. 2. & alij.

Probatur ratione generali Diui Thom. quia duo accidentia solo numero distincta non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo neque duæ paternitates in eodem patre respectu duorum filiorum; neque duæ similitudines in eodem albo respectu duorum terminorum, &c. Consequentia patet. Antecedens verò habetur expresse apud D. Thom. tùm loco citato; tùm etiam q. vnica de virtutibus art. 11. & 3. dist. 23. q. 3. artic. 4. quæstiuncula 3. lib. 5. Metaph. lect. 12. & alibi sæpè; latéque à nobis ostendendum est in libris de generatione.

92 Sed obijci potest: quia pater habens filium superueniente alio, incipit realiter referri ad illum; si verò moriatur, desinit realiter respicere ipsum, manente paternitate circa alium: ergo verè dantur in illo plures relationes paternitatis. Antecedens videtur certum: quia ante generationem secundi filij, pater non referebatur realiter ad illum posita verò generatione, iam refertur realiter ad eum: ergo de nouo incipit referri. Similiter vtroque filio existente, pater verè respicit ipsos; altero verò pereunte, iam non refertur ad illum: ergo desinit realiter respicere ipsum. Consequentia etiam probatur ex regula supra numer. 50. explicata: quia quando vnum aduenit realiter, altero iam existente, vel perit realiter, altero remanente, realiter inter se distinguuntur.

Respondetur, quòd sicut acquisita scientia circa vnam conclusionem, quando habetur demonstratio circa aliam eiusdem obiecti, non aduenit nouus habitus, sed noua extensio præexistentis; per quam ille ipse habitus, qui antea inclinabat ad assentiendum primæ conclusioni, denuò inclinat etiam ad assentiendum secundæ, vt constabit in libris de generatione: sic similiter ad hoc, vt pater habens filium, quando nascitur alius, dicatur de nouo respicere illum; non est necessarium, vt addatur noua relatio realis; sed quòd præcedens quasi extendatur ex parte termini materialis, & cointelligatur nouus, respectus rationis ad talem filium, vt docet D. Thom. locis citatis.

93 Est tamen discrimen valdè notandum, quòd scientia per talem extensionem intrinsecè, & realiter mutatur, & fit maior: quia in sua entitate verè habet latitudinem, & suscipit magis, & minùs: relatio verò consistit in indiuisibili, vt quæstione sequenti videbimus: & ideò intrinsecè non fit maior; sed dicitur extendi: quia multiplicantur termini materiales sub illa ratione formali, quam per se primò respicit; & quia in ea cointelliguntur diuersi respectus rationis ad illos. Verbi gratia hæc numero paternitas, quæ est in Petro, non respicit per se primò húc, vel illum filium in particulari; (vt aduersarij in hoc decepti existimant:) sed communem rationem filij à se geniti. Non enim talis relatio habet quòd sit hæc, & indiuidua per hoc, quòd sit ad hunc particularem filium; sed per hoc, quòd est huius particularis hominis, qui est pater. Quia ergo terminus per se primò respectus, nunc participatur ab vno; postea à duobus, aut pluribus filijs: ideò relatio dicitur extrinsecè extendi, ex eo quod addatur nouus terminus materialis, & nouus respectus ad illum. Ex quo tandem sequitur nullam fieri mutationem intrinsecam in ipsa entitate paternitatis, quando nascitur alius filius. Nam quamuis secunda, aut tertia generatio sufficiens esset, vt resultaret relatio, si nondum esset in Petro: per accidens tamen in hoc casu non producitur: quia inuenit productam. Per quæ soluuntur alia omnia argumenta, quæ Scotus, Suarez, & alij adducunt contra sententiam D. Thomæ.

QVÆSTIO VLTIMA.

QVO MODO INTELLIGENDÆ sunt proprietates relatiuorum ab Aristotele assignatæ.

94 QVinque relatiuorum proprietates adducit Aristoteles in hoc capite, vt vidimus in textu, quarum notitia magna ex parte habetur ex dictis in hac dispnt. & ideò quæ circa illas aliqui latius pertractant, breuiter nos in hac quæstione colligemus.

A prima ergo incipiendo, communis Interpretum consensus cum Auerroe, & alijs Antiquis in hoc cap. fatetur, quòd habere contrarium, non conuenit relationi secundum se; sed ratione fundamenti, quando est qualitas, vt supra num. 4. dicebamus. Cuius optimam rationem reddit in præsenti Caietanus: quia nimirum ad relationem non datur per se motus; benè autem ad qualitatem: ergo non potest ratione sui habere contrarium; sed solum ratione qualitatis, in qua fundatur. Neque de hoc est controuersia inter Doctores.

95 Idem etiam dicendum est de secunda proprietate, quòd scilicet in rigore loquendo, relatio secundum se non suscipit magis, & minùs; sed tantum ratione fundamenti, quando est

qualitas. Quæ etiam est communis sententia Expositorum cum Auerroe, vbi suprà. Pro qua videri possunt D. Thom. 1.2 q.82. art.4. Caiet. in hoc capit. Soto ibidem q.1. ad 4. & 5. Arauxo. 5. Metaph. art.10. & alij. Ratioque est facilis: quia suscipere magis, & minùs, seu intendi, & remitti, propriè loquendo exigit, vt in ipsa essentia etiam indiuiduali rei, quæ intenditur, aut remittitur, sit latitudo quædam gradualis, ratione cuius possit secundum se ipsam augeri, vel minui, seu magis, aut minùs imprimi subiecto: quod quidem solis qualitatibus conuenit, vt satis ostédimus supra disp.12. num.36. & constabit amplius disp. sequenti: ergo reuera relatio secundum se non suscipit magis, & minùs; nisi ratione qualitatis, in qua fundatur.

Sunt tamen contra hoc duo non leuia argumenta. Primum est: quia non solum relationes fundatæ in qualitatibus, vt similitudo, & dissimilitudo dicuntur magis, aut minùs: (album enim vt quatuor magis simile est alteri albo vt quatuor, quàm albo vt duo,) sed etiam relationes, quæ fundantur in quantitate, vt æqualitas, & inæqualitas; (palmus enim magis inæqualis est vlnæ, quàm pedi:) sed magis, & minus harum relationum non potest prouenire à fundamentis; cùm quantitas non suscipiat magis, & minùs: ergo cóuenit ipsis relationibus secundum se.

Secundò idem probatur de relationibus similitudinis, & dissimilitudinis. Quia hæ decrescere possunt, crescente fundaméto, & econtrà: ergo ipsæ relationes secundum se, & non à fundamento suscipiunt magis, & minùs. Consequentia videtur nota. Antecedés autem constat experientia: ponantur enim duo alba, alterum vt sex, & alterum vt quatuor: inter hæc quidem est similitudo; augeatur postea album vt sex, vsque ad octo: tunc crescente fundamento decrescit similitudo, vt patet.

Si autem respondeas inter album, vt sex, & album vt quatuor in rei veritate non esse similitudinem, sed potiùs dissimilitudinem, quæ in casu posito crescit, crescente fundamento: adhuc non effugitur difficultas. Nam, esto ita sit, si augeatur album vt quatuor vsque ad quinque, tunc minuitur dissimilitudo; & tamen crescit fundamentum: ergo, &c.

96 In horum solutione multi multa dicunt; sed melius sentientes respondent cum Fonseca 5. Metaphysic. cap.15. quæst. 5. section. 2. relationes consistere in indiuisibili (quod etiam docuit D. Thom. prima secundæ, qu. 52. art.1.) ac proinde quando augetur, vel minuitur quantitas, vel qualitas, non augeri, aut minui relationes; sed variari, ita vt priores deperdantur, & acquirantur aliæ: & consequenter nullam in se suscipere magis, & minùs. Videatur Arauxo. vbi sup. conclusione. 2.

¶ Est tamen aduertendum, non ideò asserendum esse, quod aliqui volunt, & tangitur in secundo argumento, scilicet tunc solum relationem inter qualitates eiusdem speciei esse similitudinem, quádo illæ sunt eiusdem intensionis; quando verò altera est remissior, aut intensior alia, tunc esse dissimilitudinem. Hoc, inquam, falsum est: tùm quia iam similitudo, & dissimilitudo non essent relationes specie distinctæ: tùm quia est expresè contra D. Thom. prima parte, quæst. 42. art. 1. ad 2. vbi inquit: *Quæcunque communicant in vna forma, possunt dici similia, etiam si inæqualiter illam participent, vt aer dicitur similis igni in calore: sed non possunt dici æqualia, &c.* Quamuis ergo ex intensione, vel remissione qualitatis relationes ibi fundatæ varientur, vt explicatum est, tamen dum manent qualitates

eiusdem speciei, omnes relationes dicuntur similitudines.

97 Tertia proprietas, scilicet relatiua dici ad conuertentiam, solùm indiget explicatione. Non enim ibi loquitur Aristoteles de conuersione proportionum, quam explicuimus lib. 2. summularum: neque sermo est de conuertibilitate terminorum, secundum quam illi dicuntur conuertibiles, qui mutua prædicatione de se inuicem in recto prædicantur, vt patet. Sed dici ad conuertentiam in præsenti est, quòd vnum relatiuum explicetur per ordinem ad aliud in obliquo positum, vel quomodolibet dicatur esse illius: nam eo ipso quòd inter aliqua duo sit aliquis respectus; qui respicit, aliquem respicit; & qui respicitur, ab aliquo respicitur. Quæ quidem proprietas præcisè sumpta, non solum conuenit relatiuis secundum esse, & proprijs; sed etiam improprijs, & secundum dici, si rectè assignentur, vt satis constat ex præcedentibus. Et ideò talis proprietas non conuenit huic prædicamento quarto modo proprij, sed secundo.

Duæ vltimæ proprietates, scilicet esse simul natura, & cognitione, sunt maximè propriæ relatiuorum secundum esse, & prædicamentalium; oriunturque ex propria, & formali ratione constitutiua huius prædicamenti: & ideò earum notitia valde conducit ad plenam relationis cognitionem comparandam.

98 Sciendum est ergo ex Aristotele intra cap. de modis simul, illa dici simul natura, *Quæ essendi quidem consequentia cum conuertantur; neutrum tamen vt sit, alteri causa est, vt in duplo, & dimidio intueri licet: hæc enim conuertuntur: nam si duplum est, dimidium est; etsi dimidium est, duplum est; neutrum tamen est causa, vt alterum sit.* Quibus verbis, vt ex Paulo Veneto notat egregiè Soto hîc in expositione textus quinti, duæ continentur conditiones necessariò requisitæ, vt aliqua sint simul natura, quarum qualibet deficiente, non datur talis simultas. Prima est, quòd *se mutuò inferant*, ita vt si vnum est, alterum etiã sit, & econtrà. Secunda est, quòd *vnum non sit causa alterius.* Quod manifestè apparet in relationibus mutuis, tam disquiparantiæ, quàm æquiparantiæ. Nam paternitas, & filiatio; & similitudo huius, & illius albi se mutuò inferunt, vt patet, & vna non est causa alterius: non enim vna relatio efficit aliam; cùm non sit actiua; neque est finis eius, aut forma, vt patet; neque tandem respicit illam; siquidem vna relatio non potest fundari in alia, vt vidimus supra num. 31.

Idem etiam dicendum esse de relatiuis non mutuis, quòd scilicet propriè, & formaliter sumpta sunt simul natura, si rectè assignentur correlatiua, vidimus supra num. 80. & nunc facilè ostenditur ex prædictis duabus conditionibus simultatis. Etenim relatiuæ illę denominationes ibidem explicatæ, quibus à relatione vnius extremi vtrũque denominatur relatiuum, alterum intrinsecè, & alterum extrinsecè, se mutuò inferunt; siquidem benè valet: datur scientia secundum actum: ergo datur obiectum scitum; & similiter datur obiectum scitum: ergo datur scientia secundum actum: & vna denominatio non est causa alterius; quandoquidem repugnat talem relationem tribuere fundamento denominationem relatiui; quin in eodem signo naturæ intelligatur correlatiuum, cui formaliter opponatur, & consequẽter ipsa relatiua denominatio, à qua constituitur in esse talis, vt magis explicuimus loco citato.

99 Hæc autem duæ conditiones non inueniuntur in rebus absolutis, quæ istis relationibus substernuntur.

Nam generans, & genitum, suprà quæ fundantur paternitas, & filiatio, licet se mutuò inferant; valet enim: est generans: ergo est genitum; & econtrà; tamen vnum est causa alterius, vt de se patet. Similiter ex duobus albis, super quæ fundantur similitudines, licet vnũ prout sic, non sit causa alterius; tamen non se mutuò inferunt: non enim valet, Est hoc album: ergo & illud, & tandem scientia, & scibile, licet rectè assignata se mutuò inferant, vt dictum est; sumpta tamen pro rebus absolutis alterum est causa alterius; siquidem obiectum quatenus tale habet rationem causæ respectu scientiæ.

Ex quo iam fit relationes omnes, siuè mutuas, siuè non mutuas verè esse simul natura; & consequenter fundamentum, & terminum, formaliter vt denominantur ab ipsis, & vt significantur nominibus relatiuis. At ipsæ entitates absolutæ fundamenti, & termini non sunt simul natura; & consequenter neque fundamentum, & terminus, prout significantur nominibus absolutis. Quando ergo inquit Aristotel. relatiua esse simul natura: sensus est formalis, & loquitur non de entitatibus absolutis fundamenti, & termini; sed de ipsis relationibus, seu de fundamento, & termino, secundum quod formaliter denominantur ab eis, & significantur nominibus relatiuis. Per quod tandem constat proprietatem istam conuenire huic prædicamento quarto modo proprij.

Eodem sensu, & proportione explicanda est vltima proprietas. Ex eo enim quòd relatiua formaliter sumpta sint simul natura, consequens est, vt vnum debeat definiri per aliud, secundum quod relatiuum est: ac proinde repugnabit vnum sine alio cognosci, quod est esse simul cognitione. Neque in hoc est amplius immorandum, suppositis his, quæ suprà quæst. 6. dicta sunt.

CAPVT OCTAVVM,

De qualitate, & quali.

SVMMA TEXTVS.

1 TRIA præstat in hoc capite Arist. Primò definit in abstracto qualitatem dicens: *Qualitatem autem voco, secundum quam quales esse dicimur.* ¶ Secundò enumerat quatuor eius species. Prima est habitus, & dispositio, vt scientia, & virtus; sanitas, & morbus. Secunda est naturalis potentia, & impotentia; vt cursores, & pugillatores, & valetudinarij. Tertia est passio, & passibilis qualitas; vt rubor, vel pauor ex verecundia, aut metu causatus; & amaritudo, vel dulcedo. Quarta tandem est forma, & figura; vt triangulus, & pyramis. Quibus speciebus enumeratis, definit in concreto quale, dicens: *Qualia autem sunt ea, quæ denominatiuè ab eis, aut aliquo alio modo dicuntur.* ¶ Tertiò, & vltimò enumerat tres qualitatis proprietates. *Prima* est habere contrarium; vt iniustitiæ contrariatur iustitia; & albedini

nigredo; quæ tamen proprietas non conuenit omni qualitati: quia lux non habet contrarium. *Secunda* est suscipere magis, & minùs: quæ etiam non conuenit omni qualitati: tum quia de iustitia, & sanitate (inquit Arist.) aliqui asserunt non dici magis, & minùs, licet id concedant earum concretis: tum etiam quia de figura certum est non suscipere magis, & minùs: siquidem neque trianguli, aut circuli ratio, neque concreta ipsa dicuntur magis, aut minùs talia.

NOTATIONES CIRCA *hoc caput.*

2 NOMEN qualitatis (quod se inuenisse testatur Plato in Theeteto) varias habet acceptiones quas refert Simplic. in hoc capite. Tres sunt præcipuæ, quas ex Arist. 5. Metaph. cap. 14. & 28. colligunt communiter DD. *Primò* sumitur pro quacumque differentia etiam essentiali: quo sensu differentiæ sæpè appellantur qualitates generis; & de illis dicitur, quod prædicantur in quale. *Secundò* pro omnibus accidentibus, siuè proprijs, siuè communibus, siuè huius, siuè alterius prædicamenti: quo modo de omni accidenti dicitur, quod prædicatur in quale, non solum quoad modum significandi, sicut differentiæ; sed etiam quoad rem significatam, vt explicuimus supra, disp. 5. num. 12. *Tertiò* tandem sumitur qualitas, vt significat peculiare prædicamentum accidentis ab alijs condistinctum, à quo propriè, & simpliciter denominamur quales, & per quod respondetur ad interrogationem factam per *quale*, vt distinguitur ab interrogatione facta per *quid, quantum, vbi, quando, &c.* Sicut enim si quæratur quantus est Petrus? respondetur est bicubitus, aut tricubitus: & si quæratur, vbi est Petrus? respondetur in Ecclesia, vel in foro: ita quando quæritur, qualis est Petrus? respondetur per terminos huius prædicamenti: est albus, vel niger; Dialecticus, vel Philosophus, &c.

In hac ergo tertia acceptione describit Aristoteles qualitatem dicens: *Qualitas est, secundum quam quales esse dicimur:* id est, qualitas est accidens, à quo res constituitur in esse qualis, & per quod propriè respondetur interrogationi factæ per quale. De qua definitione postea redibit sermo; sicut etiam de speciebus, quas in secunda parte cap. assignat Arist. Hoc solum libuit in præsenti annotare, quòd quamuis B. Albert. & Caiet. velint in illo verbo definitionis, quod solet poni in prima persona, scilicet, *dicimur*, esse mysterium, vt scilicet indicaret Arist. sub hac definitione comprehendi qualitates spirituales, & corporeas, quæ simul in homine inueniuntur; hoc tamen mysterium non cogitauit Aristot. nam in textu Græco legitur in tertia persona λεγονται *legenda*, id est, dicuntur: sicque transtulerunt Argyropilus, & Peryonius. Vbi etiam nota non abs re Arist. in hoc prædicamento seorsim explicuisse abstractum, & cõcretum qualitatis; sicut etiam titulus promittebat: id enim fecit, vel quia ab Antiquis non eodem modo sumebatur, vt notat Porphyr. in interrogationibus: vel quia qualitatis essentia obscura erat, & ita non potuit commodiùs describi, quàm

per suum concretum, quod nobis notius est; propter quod vtrumque oportebat aliquo modo explicare.

3 Ex proprietatibus in tertia parte capitis adductis, prima satis constat ex dictis cap. de substantia num. 35. ¶ Circa secundam verò, vt plenè perciperetur, agendum erat de intensione, & remissione qualitatum. Sed aliena est à præsenti instituto talis disputatio: & ideò solum est notandum intensionem, & remissionem, seu latitudinem gradualem, vt aliqui loquuntur, aliquando inueniri in qualitatibus cum variatione, ita vt eadem qualitas in eodem subiecto, modò sit intensior, & modò remissior: quod contingit in aliquibus qualitatibus quæ sunt termini alterationis; ex eo quod causa nunc fortius, nūc debilius operatur, vt patet in calore, & frigore: & hoc modo certum est non omnes qualitates suscipere magis, & minùs, seu intendi, & remitti. Nam præter qualitates quartæ speciei, de quibus id expresſè docet Aristoteles in hoc cap. plures aliæ secundæ speciei, & fortasſè omnes non intenduntur, & remittuntur, vt patet de intellectu, & voluntate.

Aliquando verò intensio, & remissio, seu latitudo gradualis inueniuntur in qualitatibus inuariabiliter: quando scilicet eadē qualitas in eodem subiecto non augetur, aut minuitur, saltem de potentia ordinaria: verè tamen habet in se latitudinem intensiuam. Cuius signum est, quòd tales qualitates in diuersis subiectis inueniuntur magis, & minus intensæ. Et huiusmodi sunt intellectus, & voluntas; & aliæ potentiæ sensitiuæ; & fortè omnes qualitates secundæ speciei: quamuis ob variationem dispositionum in organis, sæpè contrarium appareat.

4 Si ergo intensio, & remissio sumantur altero ex his modis, certum est non conuenire omnibus qualitatibus, quæ sub prima, secunda, & tertia specie continentur, benè tamen si sumantur secundum se, prout abstrahunt ab hoc, vel illo modo, qui per accidens sunt ad veram rationem latitudinis gradualis. Atque ita in hoc sensu omnes qualitates, excepta forma, & figura, verè suscipiunt magis, vt minùs. Quæ doctrina est expressa D. Thomæ 1. 2. quæst. 52. articulo 1. vbi loquens de augmento intensiuo habituum, quod ipse vocat secundum participationem subiecti, refert ex Simplicio, inter qualitates solā figuram non suscipere magis, & minus. Quam sententiam approbat, & illustrat D. Thom. redditque eius optimam rationem ex Arist. vt patet in textu. Ex quo tandem fit, quòd si forma, & figura constituunt veram speciem qualitatis (de quo infra) talis proprietas conuenit huic prædicamento primo modo proprij, scilicet soli, sed non omni; sicut etiam prima, vt inquit Arist.

Circa tertiam, & vltimam proprietatem solum est aduertendum, quòd sicut nomen qualitatis solet transferri ab hoc prædicamento ad alia: ita similitudo, & dissimilitudo, quæ significant relationes in veris qualitatibus fundatas, transferri solent ad significandas relationes, quæ fundantur in alijs prædicamentis. Quo sensu duas substantias, duas quantitates, aut relationes solemus appellare similes, quando sunt eiusdem speciei; dissimiles verò, quando sunt specie distinctæ. Sed hoc non tollit, quo minus similitudo, & dissimilitudo propriè sumptæ tantum significent relationes, quæ fundantur in veris qualitatibus; & per consequens, proprium erit qualitatis quarto modo proprij, vt secundum eam res dicantur propriè similes, & dissimiles.

DISPVTATIO XV.

De prædicamento qualitatis.

CVM Qualitas non solùm relationi, sed etiam quantitati dignitate præferatur, vt suis locis notauimus: non est cur dubitemus ipsam esse alijs imperfectioribus prædicamentis anteponendam. Iam verò suppositis ijs, quæ circa literam capitis, & qualitatis proprietates adnotauimus: solùm restat essentiam eius, & species inuestigare. Pro quo sit

QVÆSTIO PRIMA.

AN DEFINITIO QVALITATIS AB ARISTOTELE tradita sit bona.

5 DIFFICILE semper fuit essentiam qualitatis in cõmuni explicare, vt testatur D. Aug. in suo Categoriarum libro. Quamuis enim ex eo, quòd sit genus supremum, & conceptus simplex, propriè definiri non possit: tamen aliorum prædicamentorum essentias aliqualiter explicamus, considerato eo, in quo vniuscuiusque species conueniunt; vt ratio *extensionis*, in quantitatibus: ratio *ad*, in relationibus, &c. Cæterum in qualitate, neque ad hunc modum apparet aliquid, per quod possimus illius essentiam vtcumque explicare; nisi per eius concretum, vt fecit in hoc capite Aristot. qui modus definiendi valdè obscurus videtur. Quod cernens ipse 5. Metaph. cap. 14. vbi erat proprius locus definiendi, agens de qualitate nullam eius definitionem tradidit. Ex quo sumpsit occasionem Oña hîc quæst. 1. art. 1. asserendi, Aristot. non cognouisse qualitatis essentiam. Et ideò oportet ante omnia definitionem ab ipso traditam examinare.

Contra quam multa communiter obijciuntur, & quidem non leuia argumenta. Primum est: quia in tali definitione definitum definitur per se ipsum; siquidem in rei veritate idem est qualitas, & quale: ergo mala est definitio.

Secundò: quia hæc definitio non est notior definito: nam ad cognoscendum quid sit *quale*, oportet scire quid sit *qualitas*: ergo malè qualitas definitur per quale.

Tertiò: quia iam in definitionibus rerum absolutarum daretur circulus, contra id, quod diximus disp. præcedenti num. 70. imò illum commisit in hoc ca. Arist. dum primò qualitatem per quale, & postea quale per qualitatem definiuit.

Quartò tandem: quia definitum ingrederetur definitionem: ergo nullo modo admittẽda est prædicta definitio.

6 Nihilominùs dicendum est, quòd quamuis definitio Arist. non solùm non

QVÆSTIO II.

QVÆNAM SIT CONGRVENTIOR qualitatis definitio.

10 ANTE omnia præmittere oportet; quæ sit causa, quare inter omnia prædicamenta ratio qualitatis in communi sit nobis obscurior: cum tamen in particulari plures sint qualitates sensibus ipsis notæ. Nascitur autem hoc ex imperfecto modo cognoscendi intellectus nostri, cuius obiectum pro hoc statu est quidditas, seu natura in materia corporali existens, vt docet D. Thom. prima parte quæstione 84. articulo 7. & alibi sæpè. Et ideò substantiam materialem facilè cognoscit: quia simul est ens simpliciter, & quid ipsi proportionatum. Propter quod etiam facilè percipit quātitatem: tùm quia proximior est substantiæ materiali, & illi conuenit, secundùm quod talis est: tùm etiam quia est secundùm se sensibilis. Cum verò alia accidentia neque sint entia simpliciter, neque ita proportionata intellectui, sicut quantitas: ideò, vt ea intelligat, indiget, & vtitur aliquo extrinseco, quo iuuetur ad illorum cognitionem. Cum ergo relatio, & alia sex vltima prædicamenta in sua natura includant ordinem ad aliquid extrinsecum: iam habet intellectus, quo iuuetur, vt facilè illa cognoscat. Sola essentia qualitatis in communi, neque est proportionata intellectui nostro pro hoc statu; cum abstrahat à qualitatibus corporalibus, & spiritualibus: neque prout sic includit ordinem ad aliquid extrinsecum, sed est omninò absoluta: quia vt ex Diu. Thom. 5. Metaphysicæ lect. 17. notauimus disputatione præcedenti num. 28. qualitas, secundùm quod qualitas est, solum respicit subiectum, in quo est, ad aliud verò non ordinatur, nisi secundùm particulares rationes huius, vel illius qualitatis, nempè inquantùm est habitus, potentia, &c. Ac proindè, licet intellectus noster facilè cognoscat aliquas particulares qualitates; difficilè tamen potest percipere communissimam rationem huius prædicamenti, in qua omnes species eius conueniunt.

11 Propter hæc ergo plures Autores, licet Aristot. definitionem imperfectam, & obscuram esse fateantur, clariorem aliam inuestigare non curant. Alij verò vt imperfectionem dictæ definitionis vitarent: variè distracti sunt in assignanda aliqua alia definitione meliori: variásque inuenerunt, quas longum esset recensere. Vnam tantùm, aut alteram subijciemus. Et prima sit, quam inuenit Suarez disput. 42. Metaph. sect. 1. in hunc modum: *Qualitas est accidens quoddam absolutum, adiunctum substantiæ creatæ ad complementum perfectionis eius, tam in existendo, quàm in agendo.* Quam descriptionem satis longam, longiùs explicat ipse Suarez: admittuntque Conimbric. & alij Moderni Dialectici.

Cæterum eius insufficientiam probat inter alios Gallego controu. citata. Et quidem si attente consideretur, ferè omnia eius verba superfluunt: neque tandem explicat propriam rationem qualitatis. Nam imprimis ad quid additur ly *quoddam*? non enim ponitur pro genere, vt patet; neque adit aliquid supra ea, quæ ponuntur à parte differentiæ. Item superfluit ly *absolutum*: vt enim vidimus supra disputat. 11. num. 4. nomen istud non significat gradum aliquem positiuum inter accidens, & quantitatem, aut qualitatem verbi gratia; sed negationem relationis immediatè fundatam in proprio vniuscuiusque constitutiuo: sicut *intra-*

tionale non significat gradum positiuum inter animal, & equum, aut leonem; sed negationem hominis, quæ immediatè fundatur in propria vniuscuiusq; differentia. Ergo sicut superfluè definiretur equus dicendo: *Equus est animal irrationale hinnibile:* imò & nugatoriè; siquidem in hinnibili continetur irrationale; & ita bis poneretur: sic similiter superfluè,& nugatoriè ponitur ly *absolutum* in definitione qualitatis, aut quantitatis.

12 Tertiò: superfluunt illa verba: *adiunctum substantiæ creatæ:* id enim continetur in prima particula definitionis; siquidem accidens ex sua natura petit adiungi substantiæ creatæ;cum in increata nulla possint esse accidentia.

§ Quartò eadem ratione superfluit ly *ad complementum perfectionis eius.* Nō enim est sensus qualitatem complere substantiam in esse substantiali: nam hoc est proprium subsistentiæ, aut existentiæ, vt aliquando dicemus. Ergo intelligendum est de complemento in aliqua perfectione, aut esse accidentali. Hoc autem conuenit qualitati ex eo, quòd sit accidens: siquidem omnia accidentia,ex eo quòd sint entia,& perfectiones secundùm quid; complent substantiam in aliquo esse,& perfectione accidentali, vt patet inductione. Quòd si per hanc particulam significetur qualitatem esse à natura institutam, vt sit ornamentum substantiæ, vt Suar. explicat: iam definitio non conuenit omni qualitati: quis enim dicet habitus vitiosos datos esse à natura, vt sint ornamentum, aut complementum substantiæ?

Vltima etiam particula, scilicet *tam in existendo, quàm in agendo*, si collectiuè sumatur; non conuenit omni qualitati: plures enim non sunt actiuæ. Si verò disiunctiuè sumatur, incidit in alium defectum, qui, quantùm fieri possit, vitandus est: iam enim in rei veritate non erit vnica descriptio; sed plures: neque reuera definietur genus supremum; sed membra illa diuidentia, quibus adæquatè conuenit vnaquæque pars talis disiunctionis. Et tandem tota hæc descriptio non explicat rationem propriam qualitatis; sed verè conuenit quantitati, vt consideranti patebit.

13 Ne autem prædictæ definitionis discussio, nimia, & superstitiosa alicui videatur; simulque perspiciatur, quantùm à vera definiendi arte abhorreat similis redundantia; audiat Aristotelem libro 6. Topicorum capite primo, vbi explicans modos, quibus contigit definitionem esse superfluam, inquit: *Illud demum incommodum est, sæpe idem de aliqua re dicere. Quod Xenocrati vsuvenit, qui sapientiam ait esse definitionem, & cognitionem naturarum. Quippè cum definitio, quædam sit cognitio: ita bis idem dixit, adiuncto verbo cognitionis. In eodem errore versantur ij, qui refrigerationem priuationem caloris naturalis esse definiunt. Nam cum eius, quod insitum est, omnis sit priuatio: superuacaneum est nomen, naturalis, addere; satisque erat dicere caloris priuationem: quandoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur.* Discamus ergo, & discant omnes ex hac Aristotelis doctrina, à rerum definitionibus superflua verba rescindere. Sed ad qualitatis definitionem redeundo.

14 Secunda est, quam tradit Hurtado loco citato quæstione præcedenti: vbi reiecta definitione Aristotelis, sic ipse definit: *Qualitas est accidens absolutum à quantitate distinctum.* Hæc tamen definitio potiori iure rejicienda est. Primò quidem quia, vel nomine accidentis absoluti intelligit, quòd non est vera relatio prædicamentalis: & sic tota definitio planè conuenit sex

vltimis prædicamentis; siquidem in hoc sensu verè sunt accidentia absoluta distincta à quantitate, vel intelligit, quidquid nullum dicit respectum, neque prædicamentalem, neque transcendentalem: & sic definitio non conuenit omni qualitati, siquidem habitus, potentiæ, & plures aliæ qualitates sunt relationes transcendentales, vt patet. Ergo hæc definitio, vel conuenit alijs à definito, vel non conuenit omni contento sub illo.

Præterea quia, esto definitio illa conueniret omni, & soli qualitati; adhuc non explicat propriam eius rationem, seu quid sit illud, per quod qualitas distinguitur à quantitate, & alijs prædicamentis. Sicut si quis definiret animal, *esse viuens distinctum à planta*; re vera non explicaret propriam rationem constitutiuam animalis, sed perinde esset, ac si per negationem definiret dicendo: *Animal est viuens, quod non est planta*. Quem modum definiendi, vt imperfectissimum contemnit Aristot. 1. Topic. cap. 4. Ergo si propterea reijcit iste auctor definitionem Aristotelis: quia non declarat, quid sit ipsa qualitas: eadem etiam ratione reijcienda est sua definitio.

15 Tertiò tandem alij definiunt qualitatem sic: *Qualitas est accidens proueniens à forma in esse quieto*. Per primam particulam differentiæ distingunt qualitatem à quantitate, vbi, situ, & alijs prædicamentis, quæ quantitatem consequuntur: nam, vt docet D. Thom. 5. Metaph. lect. 9. & 3. p. quæst. 90. art. 2. de potentia, qu. 9. art. 7. & alibi sæpè, qualitas in hoc à quantitate distinguitur; quod hæc sequitur materiam; illa verò formam. Per vltimam verò particulam distinguitur ab actione; quæ quidũ prouenit à forma; sed quasi in motu, & fluxu, quem secum trahit actio; non verò qualitas, & ideò hæc dicitur à forma prouenire in esse quieto.

Cæterùm hæc etiam definitio, quamuis nihil contineat à veritate alienum; adhuc tamen non videtur omninò sufficienter explicare essentiam qualitatis: sed ad summum est descriptiua. Et ideò inuestigandum restat, quæ sit illa ratio, aut perfectio, cui annexum est prouenire à forma in esse quieto. Sicut enim suprà disp. 13. nu. 17. diximus insufficienter explicari essentiam hominis, dicendo esse animal radicaliter risibile: quia confusè indicatur ibi essentia hominis: sic similiter, dicendo qualitatem esse accidens proueniens à forma in esse quieto; valdè confusè importatur essentia qualitatis. Quare, his & alijs definitionibus relictis.

16. Dicendum est veram rationem, & essentiam qualitatis in cõmuni, propriumq; effectum formalem eius duobus modis, & vtroque optimo, explicari à D. Tho. quem sequuntur Caiet. Conradus Cano. Arauxo, Sanch. & Gallego infra citãdi, & communiter Thomistæ.

Primus habetur 1. par. qu. 28. art. 2. vbi docet, quod in vnoquoque prædicamento accidentium possunt duo considerari, scilicet ratio communis accidentis, & propria, & peculiaris ratio vniuscuiusque. Hæc autem in qualitate (inquit) est *esse dispositionem substantiæ*; sicut propria ratio quantitatis est esse mensuram, aut extensionem substantiæ. Iuxta quam doctrinam, sicut hæc est congrua definitio quantitatis: Quantitas est extensio, seu mensura substantiæ; vel accidens extẽsiuum, seu mensuratiuum substantiæ: sic etiam hæc erit congrua definitio qualitatis: *Qualitas est dispositio substantiæ*, seu *accidens dispositiuum substantiæ*, vt postea explicabimus.

17 Secundus modus declarandi rationem communem qualitatis est apud D. Thom. 1. 2. quæst. 49. artic. 2.

vbi inquit: *Propriè qualitas importat quemdam modum substantiæ: modus autem est, vt dicit August. super Genesim ad literam, quem mensura præfigit: & ideò importat quandam determinationem secundum aliquam mensuram. Et ideò sicut id, secundum quod determinatur potentia materiæ secundum esse substantiale, dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ: ita id, secundum quod determinatur potentia subiecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis, &c.* Ex quibus verbis formatur alia definitio qualitatis sic: *Qualitas est accidens modificatiuum, siue determinatiuum*, vel *imponens modum, aut determinationem substantiæ.* Quæ duæ definitiones si rectè intelligantur, inter se coincidunt, & explicant optimè propriam, & essentialem rationem qualitatis in communi, quidquid contra dicat Suarez loco citato. Quia autem definitiones non possunt demonstrari, vt bonitas istarum appareat, sufficiet earum terminos explicare, vt explicant communiter Thomistæ.

18 Pro primæ ergo intelligentia notandum est nomen *dispositionis* à disponendo dictum esse. Disponere autē idem est, quod ordinare, seu ponere aliqua cum ordine. Ad quod requiritur, vt in re, quæ disponitur, sint aliquo modo plura, seu partes, quæ possint cum ordine collocari. Vnde Arist. 5. Meta. textu 24. definit dispositionem generaliter sumptam dicens: *Dispositio est ordo habentis partes*: vel vt ait D. Tho. lect. 20. *Dispositio est ordo partium in habente partes.* Est autem duplex dispositio partium. Alia in ordine ad locum, quæ scilicet sic ordinat partes rei, vt vna correspondeat sursum, alia deorsum, &c. & hæc constituit prædicamentum situs. Alia est dispositio rei in se ipsa; & de hac loquimur in præsenti, intelligiturque definitio tradita.

19 Secundò obseruandum est ad hanc dispositionem non esse necessarium, vt verò, & realiter sint partes, aut plura in habente ipsam. Nam habitus intellectus appellatur ab Arist. in hoc capite, & est vera dispositio: cum tamen in ipso intellectu non sint verè, & realiter partes, quæ per talem habitum disponantur. Sufficit ergo, vt in illo sit quædam indifferentia, & potestas ad plura; quæ est virtualis quædam latitudo, ratione cuius apprehendimus in ipso intellectu quasi plures partes potentiæ, etiam in ordine ad obiectum eiusdem habitus; secundùm quas potest magis ac magis actuari per talem habitum, tam secundùm extensionem, quàm secundùm intensionem, vt magis declarabimus in libris de generatione. Vndè habitus sic actuans illas quasi partes potentiæ, verè est dispositio: quia per talem gradualem actuationem ponit ordinem inter tales partes, quæ antea intelligebantur quasi confusæ, & inordinatæ.

Sit exemplum in intellectu respectu Geometriæ, in quo (loquendo de extensione) est potentia ad scire vnam conclusionem, & potentia ad scire alteram, & plures alias. Quæ potentiæ sunt quasi partes vnius integræ potentiæ, quam intellectus habet respectu totius Geometriæ; intelliguntur que quasi confusæ, & inordinatæ, antequam adueniat habitus Geometriæ. Qui tamen aduenieus, verè ponit ordinem inter illas, ordinatè actuando ipsas, priùs circa primam conclusionem, deinde circa secundam, &c.

Idem etiam cernitur in intensione, tùm habituum, tùm etiam omnium qualitatum, quæ suscipiunt magis, & minus. Nam in eadem parte ligni est potentia, vt actuetur per calorem vt duo; & vt tria, &c. Quæ quasi

partiales potentiæ, quæ antea intelligebantur confusæ, & inordinatæ; adueniente calore, ordinantur: siquidem prius actuatur potentia ad calorem vt duo, deinde ad calorem vt tria, & sic de alijs.

Tandem idem cernitur in quarta specie qualitatis. Nam figura hominis verè ordinat, & disponit partes eius, ita vt hæc vniatur illi, & non alteri: & hoc non in ordine ad locum: nam hoc facit situs; sed in se ipsis: siquidem etiam deficiente situ, adhuc potest esse figura, vt de facto contingit in mysterio Eucharistiæ. Et idem etiam est de alijs figuris Mathematicis: nam circulus, aut triangulus verè ordinat, & disponit partes lineæ, quæ ante tales figuras intelligebantur quasi confusæ, & inordinatæ. Restat ergo, quod disponere rem in se ipsa, vt explicatum est, conuenit omnibus qualitatibus. Cũ autem hoc non conueniat alijs accidentibus aliorum prædicamentorum, vt consideranti patebit: planum fit omnes, & solas qualitates esse isto modo dispositiones; & ex consequenti hanc esse optimam definitionem qualitatis: *Qualitas est accidens dispositiuum rei in se ipsa.* Videantur Sanchez libro quinto Logicæ, quæstione 41. & Gallego controuersia 27. citata.

20 Superest explicanda secunda definitio supra tradita. Pro qua notandum est, *modum* sumi multipliciter. *Primò* enim accipitur latè pro omni accidenti, siue completo, siue incompleto: de quibus frequenter dicimus, quod modificant, & afficiunt substantiam. *Secundò* solet restringi ad quædam accidentia, quæ licet re vera sint entia completa; sunt tamen minimæ, & imperfectissimæ entitatis. Quo sensu figuras, relationes, & sex vltima prędicamenta solemus appellare modos. *Tertiò*, modus sumitur propriè, & strictè pro quibusdam entibus imperfectissimis, & incompletis, quæ non constituunt aliquod genus, aut speciem entis, neque sunt veræ partes; sed puræ modificationes, aut affectiones entium, ad eorum prędicamentum reductiuè pertinentes, & per ipsorum esse existentes; vt vnio, punctum, & postprædicamenta. Modificare ergo his tribus modis non est effectus formalis qualitatis, vt est per se euidens: neque in hoc sensu intelligi possunt verba D. Thom. adducta ex prima secundæ, vt rectè notant ibidem Caieta. Conradus, & Cano, quos adducit Sanchez, vbi suprà. Vndè

Quartò, & vltimo modus specialiter sumitur pro dispositione, seu ordinata determinatione. Quæ acceptio meliùs, & significantiùs exprimitur secundùm phrasim Hispanam, quandò dicimus: *no tiene modo*, o *tiene buen modo*; idest in ijs, quæ agit, vel dicit, non habet dispositionem, vel ordinatè procedit, &c.

Ex quo patet, modum in hac acceptione coincidere cum secunda acceptione dispositionis; imò significantiùs exprimere eam: ac proindè hanc etiam esse optimam definitionem qualitatis: *Qualitas est accidens imponens modum, seu determinationem substantiæ.* Quæ in rei veritate coincidit cum præcedenti vt explicatum est. Videantur Sanchez, & alij Autores citati.

21 Tandem potest assignari tertia alia definitio, licet descriptiua, iuxta tertiam proprietatem qualitatis suprà num. 4. explicatam; quam appellat Aristoteles maximè propriam illius; conuenitque ei quarto modo proprij, vt ibidem diximus; & est huiusmodi: *Qualitas est accidens, secundùm quod res dicuntur similes, aut dissimiles.* Neque indiget maiori explicatione.

QVÆSTIO

QVÆSTIO III.

DE PRIMA SPECIE QVALItatis, scilicet habitu, & dispositione.

COgnita essentia qualitatis, species eius inuestigandæ sunt. Et à prima incipiendo, nomina ipsa ante omnia distinguere, & explicare oportet: quia habent non paruam confusionem.

22 *Habitus* ergo vt benè notat Caietan. in hoc capite, dicitur ab *habendo*: & ideò sicut habere sumitur tripliciter: ita habitus triplicem habet acceptionem, vt tradunt expresse Aristot. 5. Metaphysicæ textu 25. & D. Thom. 1. 2. quæstione 49. artic. 1. *Primò* habere sumitur communiter, prout idem valet, ac possidere quocumque modo, siue per inhærentiam, siue per relationem, &c. vt cum dicitur aliquis habere amicum, habere pecunias, scientiam, &c. Et habere, seu habitus in hac acceptione consequitur prædicamenta, estque postprædicamentum: de quo agit Aristot. cap. vltimo huius libri. Iuxta quam etiam acceptionem, ipsa res habita, quæcumque sit illa, siue substantia, siue accidens, interdum appellatur habitus. Quo sensu Aristot. cap. de oppositis dixit: *A priuatione ad habitum non est possibilis regressus.*

Secundò, sumitur minùs communiter, vt est quoddam medium per modum actionis, & passionis inter habentem, & rem habitam, ratione cuius dicimur vestitos, aut armatos esse, &c. Qui enim habet vestem in arca, non dicitur habere hoc secundo modo, sed tantùm primo. Et habitus in hac acceptione constituit speciale prædicamentum, vt suo loco videbimus.

Tertiò, tandem sumitur magis strictè, prout significat id, quo res se habet benè, vel malè, vel in se ipsa, vel in ordine ad aliquid aliud. Quo sensu solemus inquirere: *quomodò te habes?* Et habitus in hac acceptione pertinet ad prædicamentum qualitatis, estque prima species eius: quia est dispositio, qua res benè, vel malè se habet, vel in se ipsa, vt sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas: vel in ordine ad aliquid aliud, vt virtus, & vitium; scientia, & error. Videantur Diu. Thom. loco citato, & Ledouicus Montesino ibidem, disputat. 30. in principio.

23 Nomen *dispositionis* vnde deriuetur, diximus quæstione præcedenti numero 18. vbi etiam duas eius acceptiones adduximus. Nunc tertiam aliam oportet addere, qua dispositio sumitur pro habitu in tertia acceptione explicata: nam indifferenter solemus inquirere: *quomodò te habes? & quomodò dispositus es?* Propter quod Aristot. & D. Thom. sæpè confundunt habitum, & dispositionem, secundùm quod pertinent ad hanc primam speciem qualitatis, vt patet 5. Metaphysicæ textu 15. & 1. 2. quæst. 62. articulo 9. Hoc autem est discrimen, vt docent Aristot. in hoc cap. & D. Thom. quæstione 49. citata art. 2. ad tertium, quod nomen *habitus* propriùs, & frequentiùs applicatur qualitatibus istius speciei, quæ sunt difficilè mobiles: nomen verò dispositionis, illis quæ sunt facilè mobiles. Et meritò quidem: nam quando quis quæritur, quomodò se habeat? de dispositione permanenti quæritur: quam non ita exprimimus, quando inquirimus, quomodò dispositus est? Et ita nomen ipsum habitus, vt rectè inquit Diu. Thom. ibidem, diuturnitatem quandam, & permanentiam importat,

quam non significat nomen dispositionis. Propter quod scientiam, virtuté, & alias qualitates diuturnas huius speciei absolutè, & propriè appellamus habitus; non verò dispositiones: econtrà verò sanitas, pulchritudo, & similes qualitates facilè mobiles propriè dicuntur dispositiones; & non habitus. Et in hoc sensu condistinguuntur inter se habitus, & dispositio, secundùm quod pertinent ad hanc primam speciem qualitatis.

His explicatis duo oportet breuiter examinare. Primum est, in quo consistat essentia huius primæ speciei, & per quid distinguantur ab alijs. Secundùm est: vtrùm habitus, & dispositio, secundùm quod specialiter sumuntur, vt condistincta, differant essentialiter, vel accidentaliter. Vbi etiam enumerabimus qualitates, quæ sub vnoquoque membro continentur.

24 Circa primum, omissis alijs sententijs, dicendum est primò essentiam huius speciei, prout comprehendit, tam habitum, propriè dictum, quàm dispositionem ab illo condistinctam, consistere in hoc, quòd sit qualitas determinans, seu disponens rem benè, vel malè in ordine ad naturam; seu per se primò ordinata ad benè, vel malè esse naturæ subiecti, vel secundùm se ipsam, vt contingit in sanitate, pulchritudine, & alijs similibus, quæ immediatè afficiunt naturam; vel in ordine ad aliquam operationem, vt contingit in scientia, virtute, & alijs habitibus, qui immediatè afficiunt potentias. Sic docet expresè Aristoteles quinto Metaphysicæ textu 25. & secundo Ethicorum capite quinto, quem refert, & sequitur Diuus Thomas quęstione 49. citata articulo primo, secundo, & tertio, vbi explicat optimè hanc doctrinam. Pro qua etiam videri possunt Montesino loco citato quæstione prima, Conradus, Zumel. & alij expositores.

Probatur breuiter ratione desumpta ex Diuo Thoma. Quia in hoc conueniunt essentialiter omnes qualitates huius primæ speciei, & per hoc distinguuntur à cæteris: ergo hæc est propria ratio illius. Antecedens quoad primam partem patet, tùm ex ipsa etymologia habitus, & dispositionis supra explicata, secundùm quod constituunt hanc primam speciem: tùm etiam quia non solùm sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas, & similes qualitates ex sua ratione disponunt rem in ordine ad naturam, quæ benè se habet cum sanitate, & pulchritudine; malè autem cum ægritudine, & deformitate; sed etiam scientia, & error; virtus, & vitium, & similes habitus re vera ordinantur ad benè, vel malè esse naturæ potentiarum, quibus insunt; siquidem scientia, & virtus disponunt intellectum, & voluntatem conuenienter ad suam naturam; error verò, & vitium disconuenienter. Imò vt benè docet Diu. Thom. articulo tertio citato, huiusmodi habitibus, considerata ipsa natura habitus secundùm se, per se primò conuenit ordinari ad benè, vel malè esse naturæ; de consequenti verò, & ex parte subiecti important ordinem ad operationem, inquantùm est finis naturæ, vel perducens in finem. Ergo in hoc, quod est disponere rem benè, vel malè in ordine ad naturam, vt explicatum est, essentialiter conueniunt omnes qualitates huius primæ speciei.

Quod autem per hoc distinguantur ab alijs speciebus (quæ est secunda pars illius antecedentis) etiam patet. Nam secunda species, scilicet naturalis potentia, & impotentia, per se primò sumitur in ordine ad operationem absolutè sumptam, non curando, an sit

conueniens, vel disconueniens, vt patet inductione. Intellectus enim æqualiter est potentia respectu intellectionis scientificæ, & erroneæ; & voluntas respectu volitionis honestæ, & peccaminosæ; & idem est de potentijs transeuntibus, vt consideranti patebit. Similiter tertia species per se primò attenditur, vel ex eo, quòd sit terminus alicuius alterationis procedentis à potentijs secundæ speciei, vel ex eo, quòd sit obiectum alicuius sensus, vt infrà videbimus: ad quod impertinens est esse conuenientem, vel disconuenientem naturæ subiecti. Quod etiam per accidens conuenit quartæ speciei: siquidem figura, præcisè prout figura est, non dicit conuenientiam, aut disconuenientiam, vt patet in figuris Mathematicis. Ergo per hoc distinguitur prima species qualitatis ab alijs omnibus.

25 Hinc fit, vt rectè notauit D. Tho. art. 2. citato ad primum, quod quando in qualitatibus tertiæ speciei, verbi gratia in calore, & frigore, quæ pertinent ad obiectum tactus; aut in colore, qui est obiectum visus, vel etiam in forma aut figura, quæ est quarta species, consideratur conuenientia, vel disconuenientia ad naturam subiecti; tunc reducuntur ad hanc primam speciem: quia secundùm hanc rationem color, & figura pertinent ad pulchritudinem, vel deformitatem; & calor, & frigus ad sanitatem, vel ægritudinem. In quo sensu (inquit Diu. Tho.) *Caliditas, & frigiditas ponuntur à Philosopho in prima specie qualitatis.*

Ex dictis potest sic formari definitio huius primæ speciei, prout comprehendit habitum, & dispositionem: *Est qualitas, secundùm quam res benè, vel malè se habet.* In qua definitione ponitur sub distinctione ly *benè, vel malè*: quia non habemus nomen, quod abstrahat à bono, & malo; siue conuenienti, vel disconuenienti.

Cum autem species ista diuidatur in habitum, & dispositionem per esse facilè, vel difficilè mobilem à subiecto: si vnumquodque horum membrorum velimus definire, ponenda erit pro genere, defectu nominis incomplexi, ipsa definitio huius speciei, dicendo: *Habitus est qualitas secundùm quam res benè, vel malè se habet, difficilè mobilis: Dispositio verò est qualitas, secundùm quam res benè, vel malè se habet, facilè mobilis.* De quibus iam videndum est: an essentialiter inter se distinguantur: hoc enim est, quod secundo loco examinandum promisimus.

26 Dicendum est secundò, quod quamuis habitus propriè dicti, vt scientia, & similes, quandò sic imperfectè insunt, vt de facili possint amitti; verè dicantur dispositiones: & econtrà, dispositiones propriè dictæ, vt sanitas, & ægritudo, quandò ex aliquo accidenti redduntur difficilè mobiles, verè etiam dicantur habitus; atque ita iuxta modum loquendi interdum distinguantur habitus, & dispositio vt perfectum, & imperfectum intra eandem speciem: tamen, absolutè loquendo, habitus, & dispositio propriè dicta; quibus scilicet per se, & ex natura sua conuenit esse facilè, vel difficilè mobiles, verè differunt essentialiter, & specificè. Hęc conclusio est contra Scotum quęst. 9. huius prædicamenti, Vasq. 1. 2. disp. 78. cap. 3. Salas ibidem, qu. 52. disput. 5. sect. 1. & quosdam alios Recentiores. Eamtamen docet expresse D. Thom. art. citat. ad 3. quem sequuntur communiter Thomistæ, Caiet. & Conradus ibidem, Arauxo 5. Metaph. qu. 4. art. 3. Iabel. & Soto in hoc cap. Mas. ibidem qu. 4. & Sanch. lib. 5. qu. 44. Quibus etiam consentiunt Lorca, Valentia. Fonsec. Tolet. Conimb. Rub. Lorin. & alij, quos refert Gallego.

controu. 28. Pro qua etiam sententia videri possunt Montesino, vbi suprà numer. 27. & noster Didacus à Iesu disp. 15. quæst. 2.

27 Probatur ratione Aristot. quam adducit D. Thom. ibidem ex communi modo loquendi. Quia qualitates, quæ ex natura sua sunt facilè mobiles, si ex aliquo accidenti reddantur difficilè mobiles, dicuntur habitus, vt contingit in febri, quæ transit in ethicam. E contrà verò qualitates, quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles, cum ita imperfectè insunt, vt de facili amittantur, dicuntur dispositiones, vt patet in scientia; quam dum quis ita imperfectè acquirit, non tam dicitur habere, quàm disponi ad illam. Ergo signum est, propriam rationem habitus intrinsecè, & essentialiter importare diuturnitatem, seu permanentiam; econtrà verò dispositionem per se, & ex natura sua habere, quod de facili amittatur. Et per consequens habitus, & dispositio propriè dicta essentialiter distinguuntur.

Confirmatur: quia ex eo sanitas, & ægritudo sunt qualitates facilè mobiles: quia per se, & ex natura sua habent causas transmutabiles; & ex eo scientiæ, & virtutes sunt qualitates difficilè mobiles: quia per se, & ex natura sua habent causas immobiles, vt inquit **Diuus Thomas loco citato**. Sed ex diuersitate causarum per se, & propriarum sumitur distinctio essentialis in effectibus, vt per se notum est. Ergo illæ qualitates, quibus per se, & ex natura sua conuenit esse facilè mobiles, distinguuntur essentialiter ab illis, quæ ab intrinseco, & ex propria ratione sunt difficilè mobiles.

Est tamen hîc aduertendum cum Angelico Doctore ibidem, quod quamuis differentiæ istæ videantur accidentales; cum pertineant ad motum, qui est extra prædicamentum qualitatis: designant tamen proprias, & per se differentias harum specierum; sicut etiam in genere substantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco substantialium. Per quod facile soluuntur argumenta, quæ solent fieri contra nostram conclusionem: & ideò illa omittimus.

28 Ex dictis possunt vtcumque enumerari qualitates, quæ sub vnaquaque harum specierum continentur. Sub habitu enim propriè dicto comprehenduntur omnes scientiæ, & virtutes. Quarum seriem sic possumus ordinare, vt habitus diuidatur in acquisitum, & infusum. Sub infuso continentur Fides, Spes, Charitas, Lumen gloriæ, aliaque permanentia Spiritus sancti dona, & virtutes, si quæ sunt aliæ per se infusæ. Habitus acquisitus diuiditur in intellectualem, & moralē; seu in habitum intellectus, & voluntatis: hic diuiditur, in virtutem moralem, & vitium illi oppositum: & vnumquodque in suas species, in quarum consideratione occupatur tota ferè 2.2. D. Thom. Habitus intellectualis diuiditur ab Arist. 6. Ethicor. c. 3. in intelligentiam, sapientiam, scientiam, artem, & prudentiam. Intelligentia idem est, quod habitus principiorum, de quo in libris Posteriorum: vbi etiam diuisionem scientiæ statuemus. Sapientia non constituit speciem distinctam à scientia vniuersaliter sumpta, vt comprehendit Theologiam, Metaphysicam, & alias scientias, vt ibidem disp. 20. explicabimus. Ars communiter diuiditur in septem mechanicas: (nam liberales secundùm quid tantùm dicuntur artes.) Et tandem prudentia in monasticam, & œconomicā, & polyticam. Quæ omnia percensendo potius, quàm ex professo dicta sunt. Quia tamen diuisio illa habitus in-

tellectualis ab Aristot. tradita non est immediata: eam ordinabimus loco citato.

29 Sub dispositione, vt condistinguitur ab habitu, continentur omnes dispositiones corporales: quia istæ simpliciter non sunt difficilè mobiles, vt inquit D. Thom. 1.2. qu. 50. art. 1. ad secundum propter mutabilitatem causarum corporalium. Et huiusmodi sunt sanitas, & ægritudo; pulchritudo, & deformitas, & si qui sunt quasi habitus in membris corporis, vt facilitas acquisita saltandi, pulsandi citharam, aut alia opera corporalia exercendi. Notandum tamen est, quòd si sanitas, aut ægritudo non est aliquod vnum accidens distinctum à primis qualitatibus; & si pulchritudo, vel deformitas non est accidens distinctum à colore, figura, &c. non continentur propriè, & per se sub hac prima specie; sed tantùm reductiuè: siquidem sic re vera sunt entia per accidens. Si verò sint accidentia ab illis distincta, & inde resultantia: propriè, & per se sub illa continentur.

Ad hanc etiam speciem pertinet ex spiritualibus illa qualitas, quæ per primum, aut secundum actum virtutis relinquitur in voluntate. Hæc enim non est verè habitus; sed dispositio iuxta sententiam D. Thomæ qu. 51. sequenti art. 3. vbi docet per primum actum scientiæ posse quidem generari scientiam, quæ sit verè habitus, licet imperfectus: per primum verò actum virtutis non generari virtutem, quæ sit verè habitus, sed dispositio. De quo videri potest Montes. vbi sup. num. 29. & disput. 32. sequenti quæst. 5.

30 Quid autem de gratia habituali dicendum sit, supposito quòd realiter distinguatur à charitate iuxta sententiam D. Thom. 1.2. quæst. 110. art. 3. tractant ibidem Theologi. Ipsam pertinere ad hanc speciem dispositionis videtur colligi ex solutione ad 3. vbi inquit Sanctus Doctor: *Gratia reducitur ad primum speciem qualitatis: neque tamen est idem, quòd virtus; sed habitudo quædam, quæ præsupponitur virtutibus infusis.* Quibus verbis addit in 2. dist. 26. qu. 1. art. 4. ad 1. *Quod non est propriè habitus; sed habitudo quædam, sicut sanitas se habet ad corpus: & ideò dicit Chrysost. quòd gratia est sanitas mentis, &c.* De quo etiam videri potest quæst. 27. de veritate art. 2. ad 6. Quòd autem magis sit connumeranda habitibus propriè dictis, suadet ipsa excellentia, & perfectio gratiæ, colligiturque non obscurè ex eadem quæst. 27. art. 1. ad 9. vbi docet Angelicus Doctor gratiam ex natura sua esse difficile mobilem à subiecto, etiam si per vnum actum peccati mortalis amittatur. Neque contrarius est alijs locis adductis: quia solum negat gratiam esse habitum, sicut Philosophi loquuti sunt de habitibus, vt ipse ibidem se satis explicat: & ideò hæc sententia apparet probabilior: pro qua videri potest Conrad. loco citato primæ secundæ.

QVÆSTIO IV.

DE SECVNDA SPECIE QVALITATIS, scilicet naturali potentia, & impotentia.

31 PRo intelligentia huius speciei notandum est duplex esse principium operationis: aliud radicale, & remotum, quod est ipsa forma substantialis, vt anima respectu intellectionis; de quo certum est, eo ipso non pertinere ad prædicamentum qualitatis: aliud proximum, & formale, vt intellectus: & hoc est qualitas pertinens ad hanc secundam speciem. Quæ quando tribuit subiecto posse fortiter operari, dicitur potentia naturalis, vt

potentia viſiua iuuenis: quando verò eſt principium operationis debilis, appellatur impotentia, vt potentia viſiua ſenis. Similiter potentia generatiua, quando habet proportionatum temperamentum; dicitur abſolutè potentia, & ab ea homines denominantur potentes: quando verò temperamentum non eſt proportionatum, vt in frigidis; dicitur abſolutè impotentia: & ab ea dicuntur impotentes. Ex quo patet impotentiam non dicere puram negationem; ſed potentiam debilem, & remiſſam: & ex conſequenti non diſtingui ſpecie à potentia; ſed vt imperfectum à perfecto intra eandem ſpeciem.

Poteſt autem definiri hæc ſpecies ſic: *Potentia eſt qualitas productiua*: ſeu *Qualitas, quæ ſimpliciter eſt principium actionis*: intelligendo per actionem, ſeu productionem, non ſolùm eas, quæ propriè ſunt actiones, aut productiones alicuius effectus; ſed etiam eas, quæ habent modum actionis, licet nullum producant effectum, vt magna, vel parua reſiſtentia ad diuiſionem; quarum ſunt principia durum, & molle. Quamuis enim tales reſiſtentiæ reuera non ſint actiones, aut productiones alicuius effectus; tamen earum principia nempè durities, & mollitudo; ſunt qualitates iſtius ſpeciei, vt expreſsè docent Ariſtot. in hoc capit. & D. Thomas in 1. diſtinct. 42. qu. 1. art. 1. & ſuper Iob. 41. lect. 2.

32 Quare primò diuiditur potentia in actiuam, & paſſiuam, ſeu meliùs, reſiſtitiuã (non enim omnis potentia paſſiua eſt qualitas, vt patet in potentia paſſiua materiæ reſpectu formæ; aut ſubſtantiæ reſpectu accidentium.) Potentia actiua eſt illa, quæ eſt principium actionis, quæ verè eſt productio alicuius effectus. Quod ſufficienter exprimitur illis terminis: *potentia actiua*: quia reuera potiùs ſunt definitio, quam definitum. Potentia reſiſtitiua eſt, quæ eſt principium alicuius habentis modum actionis; cum tamen non ſit vera actio. Et ad hoc genus pertinent durum, & molle; ſalubre, & valetudinarium, vt teſtatur Ariſtoteles in hoc capite, intelligendo per ſalubre, & valetudinarium, non ſanitatem, & infirmitatem, quæ pertinent ad primam ſpeciem; ſed robur vel debilitatem corporis in ſua conſtitutione; ratione quorum difficilè, vel facilè cædit infirmitatibus. Forte etiam ad idem genus pertinent grauitas, & leuitas: illa enim eſt principium reſiſtendi motui ſurſum, iſta verò motui deorſum. Vtrum autem ſint potentiæ verè actiuæ ſuorum motuum; conſtabit, cum de motu grauium, & leuium diſputemus.

33 Ad has duas ſpecies ſubalternas potentiæ pertinent quædam qualitates ſupernaturales, quibus homines deputantur ad cultum Dei, ſecundùm ritum Chriſtianæ religionis, quæ characteres appellantur. Nam character Baptiſmi pertinet ad potentiam paſſiuam: quia non ordinatur ad aliquam actionem; ſed potius ad receptionem ſacramentorum. Character verò Confirmationis, & Ordinis pertinent ad potentiam actiuam: quia ordinantur ad actiones hyerarchicas. Quæ omnia docet expreſsè D. Thomas 3. parte qu. 63. art. 2. & in 4. diſt. 4. qu. 1. art. 4. quæſtiunc. 3. Additque eiſdem locis, quòd quia hæ ſpirituales poteſtates ſunt inſtrumentales, ſicut virtutes ſacramentorum: *Ideo ſicut virtus, quæ eſt in ſacramentis, non eſt in genere per ſe; ſed per reductionem, eo quod eſt quiddam fluens, & incompletum: ita etiam character non propriè eſt in genere, vel ſpecie; ſed reducitur ad ſecundam ſpeciem qualitatis.*

Potentia actiua diuiditur in immanentem, & tranſeuntem. Sub hac conti-

netur intellectus agens & potentiæ, generatiua, nutritiua, & augmentatiua, (quæ solent appellari à Medicis potentiæ principales: eisque annectunt alias ministras, vt videbimus in libris de anima) & generaliter omnes potentiæ, seu virtutes naturales creaturarum, quæ, ad producendum aliquem effectum in extranea materia à natura destinatæ sunt. Sub immanenti continetur potentia cognoscitiua, & appetitiua: illa diuiditur in sensitiuam, & intellectiuam; hæc verò in appetitum sensitiuum, & rationalem. De quibus omnibus, & de vniuscuiusque speciebus, & actibus agendum est loco citato.

QVÆSTIO V.

DE TERTIA SPECIE QVALITATIS, scilicet passione, & passibili qualitate.

34 PRo huius speciei intelligentia notãdum est *passionem* sumi multipliciter, vt habetur 5. Metaphysicæ textu 26. lectione 20. apud D. Thom. *Primò* enim sumitur pro proprietatibus, quæ ab essentia dimanant: quo modo risibile dicitur passio hominis, diuisibilitas quantitatis, &c. Et passio in hac acceptione non est species qualitatis, vt patet: cum inueniatur etiam in alijs prędicamentis.

Secundò sumitur pro quacumque receptione, media qua passum recipit effectum agentis: & correspõdet actioni, qua agens producit illum. Et in hac acceptione constituit speciale prædicamentum, de quo infra.

Tertiò sumitur specialiùs pro receptione alicuius effectus nociui, & disconuenientis, in qua intercedit propria alteratio. Quæ acceptio frequentior est, quàm secunda: non enim quando quis sanatur, dicitur pati; sed ma- quando infirmatur. Et sic quantò · gis qualitas recepta est nociua, & disconueniens; tanto passio est maior: In quo sensu passionem Christi Domini dicimus fuisse maximam. Hoc autem non solùm contingit, quando qualitas ex natura sua est nociua, vt tristitia in homine; sed etiam quando per accidens nocet propter excessum, vt nimia lætitia. Et ideò dixit ibidẽ Aristoteles: *Amplius horum magis nociuæ alterationes, & motus, & maximè lamentabiles: item magnitudines exultationum, & lamentationum passiones dicuntur.* Et iuxta hanc acceptionem, actus appetitus sensitiui appellantur passiones, vt suo loco dicemus: quia fiunt cum aliquali nocumento; maximè quando sunt intensi. De quo videri potest D. Thom. 1. 2. qu. 22. art. 1. & quæst. 24. art. 2. ad. 2. Sed hæc etiam acceptio non pertinet ad hoc prædicamentum; sed ad prædicamentum passionis.

35 Quartò tandem sumitur passio pro qualitate, secundùm quam fit talis alteratio. Quæ teste Arist. in hoc capite, appellatur passibilis qualitas: vel quia causat talem alterationem, vt dulce, & amarum, quæ causant alterationem in gustu; calidum, & frigidum in tactu, & similes qualitates sensibiles: vel quia causãtur ex tali alteratione, vt album, & nigrum, quæ causantur ex aliqua alteratione. Cuius signum (inquit Aristot.) est, quòd quando quis pudore afficitur, ruber fit; & qui metuit palidus. Vndè si cui natura talem perturbationem tribuerit, simili erit colore.

Distinguuntur autem passio, & passibilis qualitas, vt hîc ait Aristot. quia passio significat qualitatem ex aliqua breui alteratione resultantem, vt palor ex metu, vel rubor ex verecundia causatus: ac passibilis qualitas significat easdem qualitates, quando

oriuntur ex permanenti, & fixa alteratione, vt color rubeus, aut palidus permanens in hominibus; siue id procedat à natura, vel ab infirmitate, &c. Ex quo tanquam fit passionem, & passibilem qualitatem non distingui specie; sed tantum accidentaliter, vt de potentia, & impotentia dictum est.

36 Qualitas passibilis, cum sit definitio, propriè definiri non potest. Potest tamē declarari, si dicamus, quòd *Est qualitas sensibilis*, seu *obiectiua*, id est, constituens obiectum alicuius sensus. Sub qua comprehenduntur lux, color, odor, sapor, & qualitates tangibiles, scilicet calor, & frigus; humiditas, & siccitas, & si quæ sunt aliæ qualitates, quæ sint obiecta sensuum. Ex quibus lux, & quatuor primæ qualitates sunt species infimæ; aliæ verò subalternæ: nam color diuiditur in albedinem, & nigredinem, & alios colores medios: sonus in acutum, & grauem, & alios medios: & sic de cæteris. Asperum autem, & lene; & rarum, & densum, licet videantur qualitates; propriè tamen, vt inquit hîc Aristot. pertinent ad prædicamentum situs. Nam rarum est, cuius partes distant; densum verò, cuius partes propè sunt: similiter asperū est id, cuius partes sunt aliæ alijs eminentiores; lene verò, siue leue, cuius partes quasi in recto sitæ sunt. Quæ omnia satis patet ad dispositionem partium in loco pertinere.

QVÆSTIO VI.

DE VLTIMA SPECIE QVAlitatis, scilicet forma, & figura.

37 PRo intelligentia huius speciei notandum est, quòd *forma* primò sumitur pro substantiali: quo sensu anima rationalis dicitur forma hominis. Secundò pro quocumque actu, etiam accidentali: quo modo omnia accidentia appellantur formæ accidentales. Et his duobus modis, non est species qualitatis, vt patet. Tertiò sumitur forma pro dispositione, quam habent partes quantitatis in ordine ad se, à qua deriuatur denominatio formosi, vel deformis; de qua dicitur Psal. 44. *Speciosus forma præ filijs hominum, &c.* Et in hac acceptatione est vera species qualitatis.

Similiter *figura*, teste D. Thom. in 3. dist. 16. qu. 2. art. 1. ad 1. vno modo sumitur, provt idem est, quòd imago, seu signum alicuius. Et in hac acceptatione dicitur Christus transfiguratus: quia claritatem assumpsit ad tempus in signum, seu figuram futuræ claritatis, quæ erit in sanctis. Quo etiam sensu dicitur 1. Corinth. 10. *Omnia in figura contingebant illi.* Secundò sumitur figura (inquit D. Thom) pro qualitate resultante ex terminatione quantitatis. Quo modo non dicitur Christus transfiguratus: quia eadem delineamenta corporis in ipso erant. Et in hoc sensu sumitur in præsenti: estque vera species huius prædicamenti, siquidem verè disponit rem in se ipsa, vt patet ex dictis supra num. 19. Non tamen distinguitur specie à forma in tertia acceptatione, vt docent communiter Doctores, & satis ex se patet: siquidem vtraque eodem modo disponit partes quantitatis in se ipsis.

38 Differunt autem accidentaliter. Vel per hoc, quòd forma significat istā speciem physicè, & naturaliter, id est, iunctam cum alijs accidentibus sensibilibus: figura verò significat eandem speciem Matematicè, id est, abstractam ab accidentibus sensibilibus, vt docet Boëcius hîc, & indicat D. Thomas 3. contra gentes cap. 105. Vel, vt tradit ipse Sanctus 7. Physicorum lect. 5. penès hoc, quòd forma significat istā qualitatem, provt reperitur, & dat esse artificialis,

artificiatis, quo ſenſu dicitur forma turris, domus, &c. figura verò ſignificat eandem qualitatem, ſimpliciter, vel in rebus naturalibus.

Sub forma continentur qualitates conſtitutiuæ artefactorum, vt turris, nauis, domus, & ſimiles. Sub figura verò, præter figuras animalium, & aliarum rerum naturalium, continentur omnes, de quibus agit Geometra: quas ſic poſſumus ordinare. Primò enim figura eſt duplex: alia plana, quæ ſcilicet fit in ſuperficiebus: & alia ſolida, nempè quæ fit in corporibus. Plana diuiditur in triangularem, ſeu trigonam; quadrangularem, ſeu tetragonam, pentagonam, exagonam, &c. & circulum, quæ eſt perfectiſſima inter figuras planas. Sub triangulari continentur iſocheles, iſopleuros, & ſcalenon. Sub quadrangulari continentur quadratum, ex altera parte longius, rhombus, rhomboides, &c. Per quem etiã modum diuiduntur aliæ figuræ planæ, excepto circulo, qui eſt ſpecies infima. Tandem figura ſolida diuiditur in pyramidem chilindrum, cubum, oualem, lenticularem, &c. & ſpheram, quæ eſt perfectiſſima inter figuras ſolidas. Pro quibus omnibus videri poſſunt Horontius lib. 1. ſuæ Geometriæ, & alij Mathematici.

39 Concludit autem has ſpecies qualitatis Ariſtot. dicens, fortè eſſe alia genera qualitatis; ſed hæc eſſe, quæ maximè in omniũ ore verſantur. Quod modeſtiæ cauſa dictum reputant communiter Interpretes, aſſerentes diuiſionem eſſe adæquatam. Cuius non facilè aſſignatur ratio ſufficientiæ. Sed inter alias optima eſt, quam adducit D. Th. 1. 2. quæſt. 49. artic. 2. ſumptam ex ipſa natura qualitatis. Modus enim, ſeu determinatio, aut diſpoſitio, quam importat qualitas; vel accipitur in ordine ad ipſam naturam ſubiecti; vel ſecundum actionem, & paſſionem, quæ conſequuntur principia naturæ; vel tandem ſecundum quantitatem. Si in ordine ad naturam: cum hæc habeat rationem finis, ſitque id, quod primò conſideratur in re: ſic ponitur habitus, & diſpoſitio, quæ eſt prima ſpecies qualitatis, in qua ſola attenditur ratio, conuenientis, vel diſconuenientis, ſeu boni, vel mali, vt dictum eſt. Si ſecundum actionem, & paſſionem: vel attenditur ſecundum principia actionis, & paſſionis: & ſic eſt ſecunda ſpecies, ſcilicet naturalis potentia, & impotentia; vel ſecundum actionis, & paſſionis terminos; & ſic eſt paſſio, & paſſibilis qualitas, quæ eſt tertia ſpecies. Vel tandem modus, ſeu diſpoſitio eſt inter partes quantitatis: & ſic eſt quarta ſpecies, nempè forma, & figura. Neque inuenitur aliqua qualitas, quæ ad has ſpecies non reducatur. Videantur D. Th. vbi ſupra, Conrad. & Medina ibidem Caietan. & Soto in hoc capite, Arauxo 5. Metaphyſicæ quæſt. 4. art. 2. & Sanchez lib. 5. Logicæ quæſt. 43. vbi rectè impugnat aliam rationem ſufficientię, quam format Suarez diſputat. 42. Metaphyſicæ ſectione 5. numero 7. ſumptam ex illa ſua definitione ſupra impugnata.

40 De ſpeciebus impreſſis, & expreſſis, tam ſenſibilibus, quàm intelligibilibus ſolet meritò dubitari, ad quam ſpeciem pertineant: videntur enim ferè ſub omnibus contineri. Hoc tamen rectè explicari non poteſt, vſque dum earum naturam cognoſcamus. Probabile eſt ſpecies impreſſas pertinere ad ſecundam ſpeciem: quia ex natura ſua complent potentias operatiuas tanquam concauſę earum: ſicque docet inter alios Sanchez loco citato ad 2. Quamuis, vt ibidem refert, probabiliter etiam poſſit dici, ſaltim de ſpeciebus intelligibilibus eſſe habitus: ſi-

quidem disponunt hominem in ordine ad naturam, suntque ex ratione sua difficilè mobiles. Quæ sententia videtur colligi ex D. Thom. 1.2. quæst. 50. art. 5. & 6.

De speciebus expressis probabiliter aliqui asserunt pertinere ad tertiam speciem: quia ex natura sua sunt termini operationum. Hoc tamen est contra D. Thom. 3. parte quest. 63. art. 2. ad 2. asserentem: *In tertia specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passiones, & sensibiles qualitates.* Qui etiam in 4. distinct. 4. q. 1. art. 1. docet ex Aristot. qualitates tertię speciei *semper habere ordinem ad aliquam transmutationem corporalem, vel quam inferunt, vel à qua causantur.* Et ideo melius dicendum est esse dispositiones: siquidem ex natura sua sunt facilè mobiles, ordinanturque ad benè, vel malè esse potentię, vt patet de actibus virtutis, & vitij; scientię, & erroris. Sicque docent communiter Thomistę, Soncin. 9. Metaph. q. 21. ad 4. Ferrar. 2. de anima q. 22. & Sanch. loco citato ad vltimum, qui plures alios adducit.

41 Tandem de primis qualitatibus, nempè calore, & frigore: siccitate, & humiditate non est parua difficultas: nam licet eas enumerauimus sub tertia specie; videntur tamen ad secundam potiùs pertinere, cùm sint potentię actiuę elementorum. Sed quidem standum est dictis: nam sub tertia specie collocat istas qualitates D. Thom. 1. 2. qu. 50. art. 1. ad 3. & qu. 52. art. 1. ad 3. tùm quia verè sunt qualitates tangibiles: tùm etiam quia secundum eas primò attenditur alteratio; & ita primò, & per se causant aliquam passionem, vel causantur ab ea, vnde sumpta est denominatio passibilis qualitatis. Neque in his oportet in pręsenti immorari, de quibus neque Arist. neque Interpretes eius ex professo disputant.

CAPVT NONVM,

De sex vltimis prædicamentis.

SVMMA TEXTVS.

1 DVAS Partes continet hoc caput. In prima, pretermissa descriptione actionis, & passionis, solùm assignat duas proprietates, scilicet habere contrarium, & suscipere magis, & minus. ¶ In secunda parte breuissimè explicat alia quatuor predicamenta ex sola nominum significatione, dicens quòd à situ, seu positione dicitur situm esse: habere verò est; vt armatum, vel vestitum esse: vbi; vt in Lyceo esse: & quando, vt heri, & cras.

NOTATIONES CIRCA HOC CAPVT.

Qvomodo duæ istæ proprietates conuenire possint actioni, & passioni, ex dictis circa alia prædicamenta satis constat. Non enim conueniunt illis per se, & ratione sui ; sed ratione qualitatum, quæ sunt termini earum: & ita per se primò solùm conueniunt qualitati, vt eisdem locis explicuimus. Neque est aliud notatione dignum in hoc capite; nisi quòd quia Aristot. ferè nihil egit de his prædicamentis: ideò Gilbertus Porretanus addidit opusculum de sex principijs inscriptum : ex quo posteriores Dialectici veram horum prædicamentorum notitiam iuxta peripateticam doctrinam desumpserunt.

DISPVTATIO XVI.

De sex vltimis prædicamentis.

2 PERPAVCA de his prædicamentis tradidit nobis Aristot. tum quia paruæ entitatis, & non magni momenti sunt : tum etiam quia ex collatione quatuor priorum dignoscuntur. Nam ex substantia, & superficie continente, quæ appellatur locus, cognoscimus *vbi*. Et ex substantia, & tempore ; quod est altera species quantitatis, cognoscimus *quando*. Similiter ex substantia, & relatione propinquitatis, vel distantiæ cognoscimus *situm*, & *habitum*. Et tandem ex substantia, & qualitate, quæ est potentia actiua cognoscimus *actionem*, & *passionem*. Ex quo etiam sumitur horum prædicamentorum perfectio, & ordo. Nam quia qualitas perfectior est quantitate, & quantitas relatione : ideò actio, & passio præponuntur vbi, & quando; & hæc situi, & habere. De quibus eodem ordine agemus in hac disputatione. Priùs tamen sit ✝.

QVÆSTIO PRIMA.

AN ISTA SEX PRÆDICAMENTA CONSISTANT IN denominatione extrinseca. Vbi etiam: an sint quid absolutum, vel relatione.

3 Circa primum non obscuri nominis Doctores vniuersaliter asserere videntur hæc sex vltima prædicamenta consistere in denominatione extrinseca,itavt vbi v.g.nihil aliud sit quàm denominatio illa extrinseca, quæ prouenit substantiæ à superficie cõtinente; quando, à tẽpore mensurante; habitus, à veste adiacente,&c. Sic videtur docere

D.Thom.opusc.48.tract.6.cap.1.lib.3. Physic.lect.5.& lib.5.Metaph.lect.9.Et ideò hanc sententiam sequuntur Herb. quod lib.1 qu.9.Iabel.5.Metaph.qu.23. Soto in hoc cap.& Mas.ibidem qu.1.qui plures alios adducit.

Probatur hæc sententia: quia non sunt multiplicādæ entitates intrinsecæ, vbi solæ denominationes extrinsecæ sufficiunt: sed ex sola circumscriptione extrinseca superficiei continentis dicitur res esse in loco, & ex sola mensuratione extrinseca temporis dicitur esse in tempore, & sic de alijs: ergo prętcr has denominationes extrinsecas non sunt constituendæ aliæ entitates, & accidentia intrinseca.

4 Prima conclusio. Hæc prædicamenta non sunt puræ denominationes extrinsecæ; sed formæ quędam, & accidentia intrinseca, relicta in subiecto ex aliquo extrinseco. Sic docent B. Albertus & Gilbert. quos refert, & sequitur Capreol. in 2.dist.2. qu.1.art.3. Soncin. 5. Metaph.qu.41. Araux. ibidem qu. 7. art. 1. Sanch. lib. 6. Logicæ per totum, Concales 1. part. qu. 10. disp.22.ad 3.& communiter Doctores. ¶ Estque proculdubio mens D. Thom. Nam 5. Metaph. lect 15. generaliter docet vltima prędicamenta esse respectus quosdam relictos in rebus ex aliquo extrinseco. Specialiter autem de actione, & passione id docet in 2.dist.40. quæst.2. art. 4. Quod etiam de vbi, & quando tradit in 4. dist.16.quæst.3.art. 1. quęstiuncula 1. vbi docet, quando, & vbi non esse tempus, & locum; sed qui ex illis in subiecto relictum. Et tandem de situ, & habitu idem tradit 5. Metaph. lect. 20. vbi ex Arist. dicit situm addere supra vbi dispositionem partium in ordine ad locum, quam constat esse in ipsa re vbicata: habitumque esse quid medium inter indumentum, & habentem: ac proindè non erit ipsum indumentum extrinsecè denominans.

Fundamētum est: quia distinctio penes intrinsecam, & extrinsecam denominationem eiusdem formę non potest causare diuersa prima genera: ergo semel admisso denario prędicamentorum numero, non possunt hæc vltima constitui in pura denominatione extrinseca. Probatur antecedens: quia eadem omninò forma, quę intrinsecè denominat subiectum in quo est, denominat extrinsecè terminum, quem respicit per eundem, & vnicum effectum formalem eius: animal enim esse videns, & parietem visum non sunt duo effectus formales visionis, vt per se constat. Ergo repugnat in tali forma, provt sic, esse duas essentias primò diuersas: & ex consequenti constituere plura prędicamenta. Maior huius probatio constabit ex dicendis de vnoquoque.

5 Ad argumentum in contrarium adductum neganda est minor. Nam esse in loco, vel esse in tempore non importāt puras denominationes extrinsecas à loco & tempore; sed peculiares modos essendi rerum, quæ sunt in loco, & tempore, in eisdem existentes. Quia tamen modi isti, seu accidentia dependent à rebus extrinsecis, quæ maiorem habent entitatem, & sine quibus existere non possunt: (vbi enim dependet à loco, quando à tempore, & sic de alijs, vt infrà explicabimus:) ideò de illis loquimur, ac si essent denominationes extrinsecæ. In quo sensu intelligendus est D.Thom. locis pro contraria sententia citatis. Solùm enim intendit ista prædicamenta esse debilissimæ entitatis, & sumi ab aliqua forma extrinseca, vt actionem à patiente, passionem ab agente, vbi, & situm à loco, quando à tempore, & habitum ab indumento.

Obijcies D. Thom. 1. part. qu. 110. art. 3. expresse asserentem, quòd *Mo-*

bile secundùm locum non est in potentia, ad aliquid intrinsecum; inquantum huiusmodi; sed solùm ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum. Et primo contra gentes ca.3. *Aliquando denominatur aliquid ab eo, quod est extra ipsum, vt à loco dicitur aliquid esse alicubi, &c.* Ergo non rectè explicatur D.Th. pro nostra sententia.

Respondetur Angelicũ Doct. priori loco distinguere motum localem ab alteratione, & augmentatione in hoc, quòd duo isti motus terminantur ad aliquid omninò intrinsecum, nempè ad qualitatem, & quantitatem; & provt sic, non dependẽt ab aliquo extrinseco: & ideò per tales motus non intelligitur mobile cõiungi alicui extrinseco, à quo resultet quantitas, aut qualitas. At verò vbi, quod est terminus motus localis, omninò dependet à loco, qui est quid extrinsecum: & ideò priùs mobile intelligitur coniungi loco, quàm quod resultet vbi. In quo sensu mobile motu locali dicitur esse in potentia ad aliquid extrinsecum: quod non habent alij motus. Videantur Araux. vbi suprà ad 1. & Sanch. qu.10. ¶ Per quod patet ad locum ex primo contra gentes. Sensus enim est, quòd res denominatur esse alicubi à loco tanquam à forma extrinseca, à qua sumitur forma intrinseca, scilicet vbi.

6 ¶ Veniamus ad secundam partem quæstionis: an scilicet ista prædicamenta sint quid absolutum, vel puræ relationes. Circa quod, aliquid Antiqui, quod refert Herb. vbi sup. docuerunt consistere in aggregato quodam ex absoluto, & relatiuo. ¶ Hæc tamen sententia est manifestè falsa: quia prædicamenta sunt entia per se, & simplicia: ergo non possunt ex rebus diuersorum prędicamentorum integrari.

Secunda sententia docet esse veras relationes. Quæ videtur esse sentẽt. Scoti in 4. dist.13.q.1. vbi facta distinctione relationis in extrinsecus, & intrinsecus adueniẽtẽ, dicit hęc prędicamenta esse relationes extrinsecus aduenięntes. Eandem sententiam, nulla facta distinctione, defendit Capreol. in 2. dist. 6. qu. 1. affirmans prædicamenta ista verè esse relationes, & non quid absolutum.

¶. Potestque suaderi: quia hæc prædicamenta dependent in suo esse ab existentia illius extrinseci, ad quod ordinãtur: ergo sunt verè relationes secundum esse, & non aliquid absolutum. Consequentia videtur nota; siquidem in hoc differunt relatio secundum dici, seu transcendentalis, & secundùm esse, seù prædicamentalis; quòd hæc requirit existentiam termini; non autem illa. Antecedens verò conceditur communiter à Thomistis, & videtur satis ostendi: tum inductione: tum etiam ex imperfectissima, & debilissima entitate horum prædicamentorum, quæ non rectè saluatur per hoc solùm, quòd dicant ordinem ad aliquid extrinsecum; nisi etiam requirant eius existentiam; siquidem illud conuenit pluribus qualitatibus satis perfectis.

7 Secunda conclu. Hæc prædicamenta sunt relatiua tantùm secundùm dici: ac proindè non sunt veræ relationes; sed quid absolutum. Sic docent frequenter Thomistæ, Herb. quodlibeto citato, Soncin.5. Metaph.q.39. & 41. Iabel. ibidem qu. vlt. Arauxo vbi sup. conclus. 4. Sotus & Mas. in hoc capite. Sanch. lib. citato, & communiter Doctores.

Fundamentum est: quia propria ratio relationis secundum esse est esse *ad*, seu accidens faciens respicere aliud ex proprio, & natiuo effectu eius: sed hoc non conuenit istis prędicamentis: ergo nõ sunt veræ relationes secundum esse. Probatur minor discurrendo per singula. Nam in primis, quatuor vltima prædicamẽta ex propria ratione dicunt esse *in*; siquidem vbi facit rem esse *in* loco:

quando *in* tempore; situs disponit partes *in* loco: & habitus resultat ex eo quòd vestis sit *in* corpore. Ergo nullum istorum, propriè loquendo, includit esse *ad*. De actione etiam, & passione idem patet. Tùm quia ex propria ratione non dicunt *ad*; sed actio dicit esse *ab* agente; passio verò *in* passo. Tùm etiam, quia si essent veræ relationes: necessariò essent mutuæ, vt patet: hoc autem repugnat: ergo, &c. Probatur minor: quia actio, & passio non sunt simul natura: illa enim est actus actiui; hæc verò passiui, vt inquit Arist. 3. Physic. tex. 29. Actiuum autem hæc causa passiui, & priùs illo, vt de se constat.

Confirmatur: quia iam hæc prędicamenta continerentur sub prædicamento relationis: & ex consequenti solum essent quatuor genera suprema contra receptam Philosophorum sententiam, quam explicuimus disp. 11. n. 63. Ergo hæc prędicamenta nō sunt veræ relationes; sed entitates absolutæ.

8 Ad argumentum in contrarium adductum neganda est consequentia. Ad cuius probationem respondetur, quod relationes dependere ab existentia alicuius extrinseci, non oritur formaliter ex eo quòd sint veræ relationes secundùm esse; sed ex eo, quòd sunt entia imperfecta, & minimę entitatis. Quod non solùm relationi; sed etiam alijs entibus conuenit, vt patet de vnione, & alijs modis, quibus in hoc assimilantur ista prędicamenta. Quo fit, vt licet non omnia relatiua secundùm dici, seu transcendentalia petant terminum actu existentem: vt patet de potentijs, & habitibus, (in quo distinguuntur à prędicamentalibus, quæ semper talem existentiam postulant, vt diximus disputatione 14. numero 23.) tamen plura sunt relatiua secundùm dici, quæ etiam requirunt existentiam termini, nō formaliter ex eo, quòd sint relatiua secundùm dici, sed ex eo, quòd sint entia imperfecta, & debilissimæ entitatis, vt explicatum est. Et huiusmodi sunt ista prædicamenta: quæ proinde magis accedunt ad relationem prædicamentalem, quàm alia relatiua secundùm dici perfectiora: & per consequens minùs participant rationem absoluti.

QVÆSTIO II.

DE PRÆDICAMENTIS actionis, & passionis.

9 AD plenam notitiam horum prædicamentorum oportębat disputare: an omnis actio subiectetur in agente; inde enim pendet statuere, in quo cōsistat propria ratio, tam actionis, quàm passionis. Hæc tamen difficultas propriam sedem habet lib. 3. Physic. & ideò in præsenti sufficiet hęc prędicamenta vtcumque explicare.

Pro quo notandum est plura reperiri in productione Physica alicuius effectus, verbi gratia in calefactione. Primò enim inuenitur substantia, seu suppositum ignis, cui vt *quod* tribuitur calefactio. Secundò potentia operatiua, scilicet qualitas, per quam ignis constituitur potens, seu in actu primo ad calefaciēdum. Tertiò effectus, nempè calor in ligno productus. Quartò motus medio quo passum, scilicet lignum transit de non calido in calidum. Quintò mutua relatio prędicamentalis inter ignem, & lignum.

In nullo autem horum consistit essentialis, & Metaphysica ratio actionis, aut passionis. Nam in primis de substantia, seu supposito, id est, per se euidens. Qualitas etiam, siue potentia operatiua, quàuis soleat appellari actio antecedenter, siue causaliter, aut origi-

naliter: quia est principium actionis, vt ex doctrina D. Thomæ notant Bergomensis in concordantijs dub. 25. & Flandr. 5. Metap. quæst. 22. artic. 2. explicatque latè Nazar. 1. p. quęst. 25. art. 1. controuersia vnica: tamen certum est in creaturis realiter distingui ab actione propriè, & essentialiter sumpta, vt probat Angelicus doctor innumeris penè locis, quæ habentur in tabula verbo *actio* num. 1. Similiter certum est actionem saltim formaliter non esse ipsum effectum, & idem est de passione; siquidem sunt distincta prędicamenta. In relatione etiam prædicamentali ignis ad lignum minùs possunt consistere: tum quia relatio est distinctum prędicamentum: tum etiam quia hæc resultat ex ipsa actione, & passione, & fundatur in eis, vt patet ex dictis disputat. 14.

10 Tandem de motu idem conuincunt ex D. Thom. Caiet. & Nazar. quæst. 25. citata. Quia in creaturis actio essentialiter sumpta debet esse tale quid, quod proportionabiliter translatum in Deum identificetur cùm substantia eius; sicut intellectus, aut alia potentia operatiua significat id, quod in creatura est accidens; translatum verò in Deum est ipsa substantia eius. Sed si Deus immediatè calefaceret, aut moueret lignum, motus ibi inuentus non identificaretur cum ipso Deo, vt est per se euidens. Ergo in illo motu non potest consistere id, quod in Deo apprehendimus per modum actionis: & consequenter neque in creaturis propria ratio actionis potest consistere in tali motu. Ac proinde concedenda est alia realitas, vel formalitas; à qua potentia operatiua constituatur in actu secundo, quæque sit causalitas ipsius agentis. Et similiter ex parte passi concedendum est aliquid; per quod potentia passiua fiat actu recipiens, seu quòd sit actualis receptio effectus. Et in his realitatibus, seu formalitatibus consistunt essentiales rationes actionis, & passionis, vt magis explicabimus lib. 3. Physicorum.

11 Ex quo iam facilè possunt, vtcumque formari definitiones actionis, & passionis. *Actio* enim *est causalitas causæ efficientis*: vel *actus secundus potentiæ operatiuæ*: vel meliùs: *Actio est accidens, à quo res constituitur actu producens*. Cum qua definitione coincidit ea, quam tradit Gilbertus lib. de sex principijs, & admittit D. Thom. opusc. 48. tract. 6. c. 1. scilicet *Actio est forma, secundùm quam in id, quod subijcitur, agere dicimur*. Vnde etiam sumitur definitio passionis. Nam, vt benè inquit Angelicus Doctor, cap. 3. sequenti, sicut agere nihil aliud est, quàm causare formam in passo; sic pati nihil aliud est, quàm talem formam recipere: ac proinde sic potest definiri: *Passio est actualis receptio termini*: vel *Actus secundus potentiæ passiuæ*: siue *Accidens, à quo res constituitur actu recipiens*; vel tandem: *Est forma faciens actu produci*. Hæc enim omnia inter se coincidunt; neque indigent noua explicatione. Videatur Araux. 5. Metaphys. quæst. 6. art. 1. vbi eodem modo explicat hæc prædicamenta, additque esse communem sententiam Metaphysicorum.

12 ¶ Ex dictis infertur primò, specificationem actionis sumendam esse à principio, seu potentia operatiua; specificationem verò passionis à termino per actionem producto. Quæ est expressa sententia D. Thom. 1. 2. quęst. 1. articul. 1. & prima parte, quęstione 14. art. 5. ad 3. de veritate, quæst. 20. artic. 1. ad secundum, & alibi sæpè, eamque inter alios explicat latè Montesino 1. 2. disputat. 1. quæst. 7. Pro qua etiam videri potest Bañez 1. part. quæst. 77. artic. 3. Breuiterque

probatur: quia actio, vt actio est, dicit essentialem ordinem ad agens, estque proprius actus potentiæ operatiuæ: passio verò, vt passio, est receptio termini; & ad illum essentialiter ordinatur. Ergo actio à potentia operatiua, & passio à termino specificantur.

Quare quando potentia operatiua fuerit vna in specie: actiones erunt eiusdem speciei, etiamsi termini sint specie diuersi. Similiter quandocumque termini fuerint specie distincti: passiones erunt diuersæ speciei, etiam si actiones sint eiusdem speciei. Quod quomodò verificetur, tam in causis vniuersalibus, quàm particularibus pendet ex dicendis 3. Physicorum de subiecto actionis. Nunc tamen addendum est hanc doctrinam non esse contrariam ei, quam tradit D. Thom. quæst. 77. citata primæ partis, artic. 3. dicens ex duobus actionem specificari, scilicet ex principio, & fine, seu termino. Nam ibi loquitur de actionibus causarum particularium, vt inquit Bañez: in quibus in idem redit, quod specificatio sumatur à principio, vel à termino: quia in his causis quoties dantur termini specie distincti, dantur etiã principia specie distincta, & ecõtrà, vt patet in calefactione, & frigefactione. Vel loquitur de tota operatione, aut motu, secundùm quod includit actionem, & passionem, vt explicat Montesino: & ideò sub distinctione dixit, specificari ex principio, vel ex termino.

13 ¶ Secundò infertur valdè probabile esse sub genere supremo actionis contineri, non solùm actiones transeuntes, sed etiam immanentes creatas; siquidem vtrobique inuenitur vera productio; cùm inueniatur verus terminus productus, verum agens, & vera potentia operatiua. Quare si quæ sunt actiones absque termino producto, vt de aliquibus sensationibus, & de visione beatifica docent inter alios Caietan. 1. part. quęst. 27. art. 1. dubio 1. Bañez ibidem dubio 2. & Nauarre. controuersia 34. tales actiones non sunt propriè actiones huius prędicamenti; siquidem non sunt veræ productiones: sed dicuntur grammaticaliter actiones, eo modo, quo resistentia lapidis ad diuisionem, & similes. Subdiuiduntur autem actio transiens, & immanens iuxta diuisiones potentiæ actiuæ, quas adduximus disputatione pręcedenti numero 33. & sic facilè quisque potest ad seriem reducere species huius prędicamenti.

14 ¶ Tertiò infertur productiones illas, quæ non pręsupponunt vt principium operandi potentiam operatiuam de genere qualitatis, non esse veras actiones prædicamentales. Et huiusmodi sunt in primis omnes actiones Dei, siue immanentes, siue transeuntes: (si verum est Deum agere actione formaliter transeunte) quia neque potentia operatiua eius est qualitas, neque tales actiones sunt accidentia; sed ipsa substantia Dei, vt sæpissimè docet, & probat Diuus Thomas, de quo videri potest prima parte, quęstione 25. articulo 1. & quæstione 54. articulo 1. 2. & 3. Huiusmodi etiam sunt quędam productiones, quæ solent appellari emanationes ad distinctionem actionum prędicamentalium, vt emanatio, qua passiones profluunt ab essentia, & generaliter emanationes omnium accidentium à subiecto, exceptis illis, ad quæ datur per se motus, nempe quantitate, qualitate, & vbi, quando per se producuntur.

15 ¶ Quartò circa prędicamentum passionis infertur, ad ipsum solùm pertinere illas, quæ ex natura sua præsupponunt, & sequuntur actionem.

actionem prædicamentalem. Vnde non datur vera passio huius prædicamenti, quando proprietates recipiuntur inessentia, neque quando alia accidentia per accidens producta recipiuntur in subiecto. Qua etiam de causa creatio passiua creaturarum non est passio huius prædicamenti: quia creatio actiua Dei, quam per se præsupponit, non est vera actio prædicamentalis. Quæ est sententia D. Thom. 1. p. q. 45. art. 2. & 3. pro qua videri possunt Caiet. ibidem Bañez dub. 4. & Nazar. controuers. 2.

Diximus illas solas passiones pertinere ad hoc prædicamentum, quæ ex natura sua præsupponũt actionem prædicamentalem: quia si Deus per se ipsum calefaceret, aut moueret localiter lignum; verè in hoc esset passio prædicamẽtalis media, qua reciperet calorẽ, aut vbi; quamuis actio Dei, quam tunc præsupponeret, non esset prædicamentalis, vt diximus: quia hoc esset per accidens; quippè cum talis passio ex natura sua postulet actionem causæ creatæ.

16 ¶ Quintò tandem colligitur diuisio huius prædicamenti. Si enim in generatione substantiali inuenitur vera passio prædicamentalis; sicut inuenitur in alteratione, & alijs motibus: (quod non potest in præsenti examinari:) iam passio prima diuisione diuidetur in substantialem, & accidentalem, seu in generationem passiuam, & motum. Illa diuiditur iuxta diuisionem generabilium in arbore substantiæ adductam; hæc verò iuxta diuisionem motus in augmentationem, alterationem, & lationem passiuam. Augmentatio passiua est species infima: quia quantitas, quæ est terminus eius, nempè corpus est species athoma. Alteratio verò passiua diuiditur iuxta diuisionem primæ, & tertiæ speciei qualitatis: hæ enim solæ producuntur per veram actionem: tertæ autem per emanationem, vt ex ibi dictis patet. Denique latio passiua, seu passio, quæ inuenitur in motu locali, diuiditur iuxta diuisionem vbi, quod est terminus eius: cuius species quæstione sequenti statuemus.

QVÆSTIO III.

DE PRÆDICAMENTO VBI.

17 VBi explicatur ab aliquibus esse quẽdam modum, seu accidens reddens subiectum alicubi existens, ita vt in eo verè sit vbi, antequam consideretur locus, seu superficies extrinseca continens: imò per se, & intrinsecè (inquiunt) non dependet ab illa, vt patet in vltima sphæra, quæ verè, & propriè habet vbi; non tamen circumscribitur ab alio corpore. Ita Suarez disp. 51. Metaph. sect. 1. & quidam alij Recentiores: qui hac via, nullo negotio dissoluunt difficilem illam quæstionem, quæ Aristoteli 4. Physicorum, & antiquis Philosophis maximum negotium facessiuit: quomodò scilicet vltima sphæra sit in loco, aut quomodo moueri possit. Dicunt enim verè, & propriè habere vbi, quod appellant locum intrinsecum: quamuis non habeat superficiem continentem, quam appellant locum extrinsecum. Ac proinde posse propriè moueri: quia vbi, & non locus est terminus motus localis.

Hæc tamen sententia falsa est: eamque rectè impugnant Sanch. lib. 6. Logicæ q. 10. & alij Thomistæ. Quia vbi necessariò requirit locum extrinsecum, ex cuius circumscriptione resultat; ad eum modum, quo ex positione termini resultat in fundamento relatio; & ex insidentia temporis resultat quando in re temporali, &c. In hoc enim, quòd est de-

pendere ab existentia alicuius extrinseci æquo pede currunt hæc prædicamenta, & relatio, vt supra vidimus. Quare sicut non potest esse quando; nisi sit tempus: quia absque tempore non potest aliquid esse in tempore: sic non potest esse vbi; nisi sit locus: quia absque loco nihil potest esse in loco. Et ideò Aristoteles 11. Metaph. cap. 10. lib. 3. Physicorum cap. 1. & lib. 4. cap. 1. assignans terminum motus localis, indifferenter appellat vbi, vel locum: quia alterum absque altero inueniri nō potest. Quod notauit D. Thom. citato lib. Metaph. lect. 12. his verbis: *Erunt igitur tria genera entis, in quibus potest esse motus, scilicet quantitas, qualitas, & vbi: loco cuius posuit locum: quia nihil aliud significat esse vbi, nisi esse in loco; & moueri secundum locum, nihil est aliud, quàm moueri secundum vbi.* Ex quo patet dictam sententiam non soluere: sed fugere difficultatem illam ex quarto Physicorum, vt ibi constabit.

18 Ad id autem, quod affertur de vltima sphæra, pro nunc respondetur ex eodem Aristotele textu 46. ipsam non esse in loco per se, perfectè, & adæquatè; sicut alia corpora inferiora; sed imperfectè, & inadæquatè, nempè secundum partes, & eodem modo, & non aliter ipsam habere vbi. Siuè hoc intelligatur de partibus ipsius sphæræ, vt videtur intellexisse D. Thom. ibidem lect. 7. & nos eodem loco expendemus: siue de alijs partibus vniuersi ab eadem vltima sphæra contentis, ratione quarum ipsa dicatur secundum quid esse in loco, vt satis probabiliter explicat Isabel. citato lib. Physicorum q. 13. & docet Angelicus Doctor opusc. de natura loci. Sicut enim quando res posteriores per priores definimus; deuenimus ad aliquam omnino primam: quæ cum non habeat alias priores, per quas definiatur; simpliciter caret definitione; definitur tamen secundum quid per ipsas res posteriores, vt explicuimus disputatione præcedenti num. 8. ita similiter contingit in locatione partium vniuersi. Elementa enim sunt in loco: quia continentur ab sphæra Lunæ: hæc autem, quia continentur à Merchrio; & hic à Venere; & sic deinceps. Cum verò peruenitur ad vltimam sphæram; non potest ipsa simpliciter esse in loco, neque simpliciter habere vbi; cum non contineatur ab alia. Habet tamen locum, & vbi secundum quid, inquantum ipsa continet alias. In quo quodammodo aproximatur, & attingit vicinum genus spirituum, quorum proprium est esse in loco, non vt contenti, & conseruati ab illo; sed magis vt continentes, & conseruantes locum, vt sumitur ex D. Thom. 1. parte, quæst. 52. artic. 1. & explicat rectè Caietanus ibidem. Sed de hoc redibit sermo libro citato Physicorum.

19 Vera ergo explicatio huius prædicamenti sumenda est ex definitione Gilberti, quæ sic se habet: *Vbi est circumscriptio corporis à circumscriptione loci proueniens.* Cuius sensus est, vbi esse accidens resultans in re locata ex eo, quòd à loco contineatur, medio quo quasi coæquatur, & proportionatur loco. Propter quod D. Thom. 4. dist. 16. qu. 3. art. 1. quæstiunc. 1. *vbi* appellat proportionem locati ad locum, affirmatque quandò, & vbi esse quid relictum in corpore ex tempore, & loco: ac proinde non potest esse vbi absque loco. Quod adeò verum est, vt quamuis Deus ab æterno fuerit potens replere quæcumque loca; tamen non ideò ab æterno fuit vbique, vt docet, & probat D. Thom. 1. dist. 37. q. 2. art. 3. quia vt ibi optimè argumentatur: *In quocumque est aliquid, oportet illud esse; quia in nihilo nihil omnino est; sed neque locus, neque aliqua res, ab æterno fuerunt; ergo neque*

Deo ab æterno conuenit vbique, vel in rebus esse. Vnde etiam fit, quòd si annihilato vniuerso, crearet Deus hominem; vanum esset quærere de illo: vbi esset; siquidem tunc, quamuis verè existeret extra causas; non tamen esset in loco: & sic nullibi esset. Videatur D. August. 11. de ciuitat. cap. 5. vbi has appellat *Inanes hominum cogitationes, quibus infinita imaginantur loca; cùm locus nullus sit præter mundum.* Videantur etiam Bañez 1. p. q. 8. art. 2. Nauarrete controuer. 27. & Ioannes Gonzal. disp. 17. & 19. qui optimè probant Deum actu non esse in locis, aut spatijs imaginarijs; neque esse vbique non existentibus creaturis. Maneat ergo naturam huius prædicamenti optimè explicari in definitione Gilberti. Quæ sic potest breuius tradi; *Vbi est accidens resultans in corpore ex circumscriptione loci:* vel *Vbi est accidens, quo res est in loco.*

20 Circa species huius prædicamenti Fons. vt refert Araux. 5. Metaph. q. 7. art. 2. affirmat, non solum vbi, creaturarum, tam corporalium, quàm spiritualium; sed etiam ipsum vbi, quo Deus est vbique, verè pertinere ad hoc prædicamentum. ¶ Hæc tamen sententia omnino falsa est. Nam si modus essendi vbique proprius Dei sumatur radicabiliter pro aptitudine, quam ipse habet ad essendum in omni loco: est attributum immensitatis, & ipsa substantia Dei. Si verò sumatur formaliter pro eo, quo Deus actualiter dicitur esse in omni loco: est pura denominatio extrinseca, vel relatio rationis, vt probat D. Thom. loco citato: in quorum tamen nullo potest consistere essentia huius prædicamenti, vt ostensum est: ergo, &c. Quare relicta hac sententia, & immensitate Dei,

Vbi creaturarum solet communi nomine appellari diffinitiuum: quia diffinit, & determinat rem, vt sit in determinato loco; seu vt ita sit hîc, vt non sit alibi: diuiditurque communiter in circumscriptiuum, & diffinitiuum particulariter dictum (nomine diuisi applicato vni membro diuidenti.) Vbi circumscriptiuum est, quod ita facit rem esse in loco, vt tota correspondeat toti loco, & partes eius partibus loci. Et hoc vbi dimanat à quantitate; reperiturque in solis corporibus vt per se constat. Vbi definitiuum particulariter dictum est, quod ita facit rem esse in loco, vt tota correspondeat toti loco, & tota cuilibet parti loci, ad modum quo anima rationalis est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. Quo modo Angeli sunt in loco: quia quamuis Gabriel possit esse in toto hoc collegio; est tamen totus in toto, & totus in qualibet parte; cum sit substantia indiuisibilis.

21 De hoc ergo vbi Angelorum est difficultas inter Doctores: an verè pertineat ad hoc prædicamentum. (Nã de vbi circumscriptiuo nemo est, qui neget.) Hoc tamen pendet ex alia qu. grauiori: quomodò scilicet Angelus sit in loco, quam versant Theologi 1. p. q. 52. Sufficiat in præsenti dicere, quòd quamuis partem affirmatiuam defendant Suarez disp. 51. Metaph. sect. 3. Molina quæstione citata 1. part. art. 1. Vasq. ibidem disp. 189. c. 2. & alij moderni: tamen in contraria sententia conueniunt ferè omnes discipuli D. Thom. vt testatur Arauxo, & fatetur Suarez locis citatis. Pro qua videri possunt Angelicus Doctor eadem qu. 52. art. 1. Caiet. Bañez, & Nazar. ibidem Capreol. in 2. dist. 2. q. 1. Ferr. 3. contra gentes capite 68. Sot. in hoc capite & lib. 4. Physic. Arauxo vbi supra, & alij.

Iuxta quam sententiam, vbi circumscriptiuum est genus supremum ius prædicamenti. Cuius sex species constituit Aristot. 3. Physicorum

textu 45. dicens: *Amplius omne corpus sensibile in loco est. Loci autem species, & differentiæ sunt sursum, & deorsum; ante, & retro; dextrorsum, & sinistrorsum. Et hæc non solum ad nos, & positione sunt; sed in ipso toto determinata sunt, &c.* Videatur Diuus Thomas ibidem lectione 6.

22 Objicies ex Suarez vbi supra sect. 5. Quia non solum substantia corporea; sed etiam quantitas, albedo, & reliqua accidentia corporalia habent propria vbi, medijs quibus sunt in loco: ergo plura alia dantur vbi corporalia præter circumscriptiuum. Antecedens probat Suarez primò ex mysterio Eucharistiæ, vbi pereunte substantia, quãtitas manet cum eodemmet vbi, quod antea habebat: & tamen perit vbi substantiæ: ergo habebant diuersa vbi. ¶ Secundò: quia si econtrà conseruaret Deus substantiam, ablata quantitate; maneret substantia in loco: & tamẽ non per vbi quãtitatis, quod iam perijt: ergo per proprium vbi.

Respondetur negando antecedẽs. Sicut enim per vnam quantitatem extenduntur substantia, albedo, calor, & reliqua accidentia corporea, vt supra disputatione 13. numero 8. ostendimus: ita vnico vbi vbicantur substantiæ, quãtitas, & alia accidentia corporea: neque ponendum est aliud in substantia, aliud in quantitate, &c. Ad primam autem impugnationem respondetur, quòd vbi circumscriptiuum panis ante consecrationem simul vbicabat quantitatem, & substantiam panis, illam quidem vt subiectum *quo*; hanc verò vt subiectum *quod*. Quando autem per consecrationem aufertur substantia: illud vbi desinit vbicare eam, & vbicat solam quantitatem cum alijs accidentibus. Videantur quæ in simili materia diximus disputatione 12. numero 45. ¶ Ad secundam impugnationem respondetur substantiam tunc nullibi esse, vt vidimus disputatione 13. numero 42.

23 Secundò objicies ex eodem Suarez sect. 6. Quia saltim modus existendi in loco, quem habet Corpus Christi Domini in Eucharistia, & vulgò appellatur vbi sacramentale, pertinet directè, & per se ad hoc prædicamentum; siquidem verè constituit Christum Dominum præsentem spatio specierum: & tamen non est circumscriptiuum: ergo plura alia continentur sub prædicamento.

Respondetur negando antecedens. Quia, vt docet D. Thom. 3. p. qu. 76. art. 5. lib. 4. contra gent. cap. 64. & alibi sæpè, Christus in Eucharistia est per modum, quo substantia comparatur, aut continetur à dimensionibus; non verò per modum, quo dimensiones comparantur, aut continentur à loco. Et ideò Christus per præsentiam sacramentalem, formaliter loquendo, solùm fit præsens speciebus sacramentalibus; non autem loco, aut spatio ipsarum: sed hoc habet per accidens, per ipsum vbi circumscriptiuum specierum. Et ita Christus in Eucharistia per accidens est in loco, & per accidens mouetur in illo: ac proinde per motum localem specierum non acquiritur, & deperditur vbi sacramentale, vt falsò asseruit Suarez; sed tantùm vbi circumscriptiuum earum. Videatur D. Thom. in 4. distinctione 10. qu. 1. art. 3. quæstiuncula 4.

QVÆSTIO IV.

DE PRÆDICAMENTO quandò.

24 QVandò etiam explicatur ab aliquibus esse quendam mo-

dum, seu accidens, quod facit rem durare. Atque ita iuxta hanc sententiam, ablato tempore, manebit quandò in corporibus: quia etiam cessante motu cæli, verè manebunt cum sua duratione. Ita defendit inter alios Suarez disput. 50. Metaph. sect. 12. qui vniuersaliter affirmat, quando nihil aliud esse, quàm intrinsecam rerum durationem, & persistentiam in suo esse; ac proinde species huius prædicamenti esse omnes durationes creatas.

Hæc tamen sententia falsa est: & eam impugnant inter alios Sanchez lib. 6. Logicæ qu. 9. & Ioann. Gonçal. 1. par. quęst. 10. disput. 22. ad tertium. Estque contra Arist. cap. 4. huius libri, cum inquit: *Quandò est, vt esse heri, superiori anno, &c.* Hoc autem formaliter non est durare: sed supponit durationem, seu persistentiam in esse: siquidem absque duratione non potest aliquid esse heri, vel superiori anno: benè tamen potest habere durationem, & non esse heri, neque superiori anno. Vt de facto continget in fine mundi, cessante motu locali: tunc enim elementa remanentia durabunt; & tamen non erunt heri, neque superiori anno; cum non sint futuri dies, menses, aut anni iuxta illud Apocal. 10. *Et iurauit per viuentem in sæcula sæculorum: quia tempus non erit amplius.* Est etiam contra D. Thom. 5. Physicor. lect. 3. vbi inquit: *Quandò significat in tempore esse.* Similiter in primo sententiarum ad Anibaldum distinct. 37. quæst. 1. artic. 1. ad 2. docet, quod propria denominatio huius prædicamenti est esse in tempore, vt quid mensuratum ab illo. Et tandem in 4. dist. 16. quęst. 3. art. 1. quęstiunc. 2. affirmat, quandò esse id, quod ex tempore relinquitur in re, quæ durat; sicut vbi est id, quod ex loco relinquitur in re locata. Ergo quandò non est ipsa duratio rerum; sed quid in illis relictum ex mensuratione temporis.

25 Secundò impugnatur eadem sententia: quia, vel duratio est quid realiter distinctum à re, quæ durat, & ab eius existentia, vt ex communi Thomistarum sententia docet, & probat Gonçal. vbi sup. disp. 20. sect. 1. conclus. 1. vel est ipsa existentia rei continuata, vt contendit Suar. disp. citata sect. 1. num. 5. Si primum, consequenter asserendum est durationem ex intrinseca ratione sua esse mensuram rei durantis: ac proinde verè esse quātitatem, vel virtutis, vel molis iuxta receptam durationis diuisionem in æternitatem, æuum, & tempus, vt rectè notat Gonz. ibid. Si autem dicatur secundum: consequenter asserendum est durationem re vera esse quid incompletum, & diuagari per omnia prędicamenta. Ergo nullo modo potest sustineri, prędicamentum hoc essentialiter consistere in ipsa duratione.

Tertiò impugnatur ad hominem contra Suar. Quia non omnis existentia creata est accidens prędicamentale; quamuis sit accidens Logicum, vt patet de existentijs omnium substantiarū, quę sunt actus quidam, seu termini substantiales, & entitatiuè substantia, vt patet. Ergo si duratio est ipsa existentia rei, vt vult Suar. non omnis duratio creata erit verum accidens prædicamētale: ac proinde non omnis pertinebit ad hoc prædicamentum: cuius contrarium statuit, & probat ipse sect. 12. sequenti num. 22.

26 Respondet ibidem num. 14. durationem quidem Metaphsiycè, & realiter non esse verum accidens rei durantis, vt probat argumentum; prędicari tamen accidentaliter de re, quæ durat: & hoc sufficere, vt possit prædicamentum accidentis constituere: quia non omnia prædicamenta acci-

dentium sunt vera accidentia; sed quædam sunt, quæ propter solam prædicationem accidentalem constituunt prædicamentum accidentis.

Hæc tamen solutio destruit diuisionem accidentis realis in nouem prædicamenta: confundit accidens logicum, seu prædicabile cum accidenti physico, seu prædicamentali: & substantiam collocat directè sub generibus accidentiũ. Et ideò à Peripateticis non est impugnanda; sed relinquenda.

27 Vera ergo explicatio huius prædicamenti sumitur ex definitione Gilberti, qui ita inquit: *Quandò significat rationem ex temporis insidentia relictam; non tempus ipsum.* Et infra: *Quandò est quædam affectio rebus addita, per quam dicuntur esse, aut fuisse, aut futuras esse; non verò est tempus ipsum.* Ex quibus sumpta est communis definitio, qua vtitur D. Thom. opusc. 43. scilicet: *Quandò est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur*: quam sic possimus ad pauciores terminos reducere: *Quandò est accidens, quo res est in tempore.* Sicut enim ex extrinseca circumscriptione loci, resultat in re locata vbi, per quod formaliter dicitur esse in loco: sic insidentia extrinseca temporis mensurantis res temporales, resultat in eis quandò, per quod formaliter dicuntur esse in tempore. Vnde sicut vbi supponit ex parte rei locatæ quantitatem sibi intrinsecam, per quam sit apta, vt vbicetur, & supponit etiam locum, ex cuius extrinseca mensuratione resultat; ac proinde, neque est quantitas rei locatæ, neque locus ipse; sed quid ex loco relictum in re quanta: sic, quandò, supponit durationem ex parte rei, quæ est in tempore; supponit etiam tempus ipsum, in quo sit res, & à quo mensuretur: ac proinde, neque est duratio ipsa, neque tempus; sed quid relictum in re durante ex eo, quòd à tempore mensuretur. Videatur Sanchez, vbi supra conclusione prima.

28 Circa species huius prædicamenti non est parua difficultas. Nam relictis ijs, qui durationes creatas, nempè æuum, tempus, & alias collocant per se sub hoc prædicamento, quod ex dictis constat esse falsum: duplex est sententia. Prima asserit, quòd sicut in rebus, quæ tempore primi mobilis extrinsecè mensurantur, ex adiacentia ipsius relinquitur quoddam accidens pertinens ad hoc prædicamentum, ratione cuius dicuntur esse in tempore: ita etiam in Angelis, & animabus rationalibus, quæ æuo primi Angeli extrinsecè mensurantur, ex adiacentia talis æui relinquitur quoddam accidens huius prædicamenti: & similiter in visionibus beatificis Sanctorum, quæ extrinsecè mensurantur ab æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini; ex adiacentia talis æternitatis participatæ relinquitur etiam accidens pertinens ad hoc prædicamentum, ratione cuius beati dicuntur esse in æternitate. Quam sententiam probabilem reputat Sanch. vbi supra conclusione 4. & iuxta eam facilè assignantur species huius prædicamenti. Diuiditur enim primò in quando naturale, & supernaturale: ratione huius res dicuntur esse in æternitate participata: illud verò est, quod relinquitur ex adiacentia alicuius durationis creatæ. Quod rursus diuiditur in quando, quod ex æuo relinquitur in rebus æuiternis, & in quando, quod ex tempore relinquitur in rebus temporalibus.

29 Secunda sententia asserit, solùm contineri in hoc prædicamento accidentia, quæ ex adiacentia temporis primi mobilis relinquuntur in rebus, quæ ab illo mensurantur, ratione quorum dicuntur esse in tempore. Quam sententiam appellat

Sanch. communem, & firmiorem in doctrina Arist. & D. Thom. Et merito: tùm quia satis apertè colligitur ex eorum doctrina 4. Physicorum text. 115. lect. 20. tùm etiam quia ex his tribus durationibus, nempè æternitate, æuo, & tempore, solùm tempus est absolutè, & simpliciter quantitas; cum sit quantitas molis, seu prædicamentalis; alia verò perfectionis, seu virtutis. Ergo solum tempus absolutè, & simpliciter participat rationem mensuræ: & per consequens ex adiacentia solius temporis resultabit in re mensurata per ipsum aliquod verum accidens, quod constituat hoc prædicamentum. Sed hæc longiorem postulant disputationem.

Est tamen iuxta hanc sententiam non parùm difficile assignare species huius prædicamenti. Cum enim tempus primi mobilis sit vnum, non solùm specie; sed etiam numero: videtur ex illius adiacentia non posse causari quando specie diuersa.

30 Dicendum est tamen, ex diuerso ordine, quem res mensuratæ habent ad diuersas partes temporis, etiam si tempus ipsum sit vnum, sumi posse diuersas species huius prædicamenti; sicut quamuis locus ratione superficiei continentis sit eiusdem speciei; tamen ex diuerso ordine, quem res locatæ habent ad centrum, & polos mundi, sumuntur sursum, & deorsum; ante, & retro, & aliæ species vbi. Et ita Arist. capit. 4. huius libri assignat vt species quando, *heri*, *hodie*, *superiori anno*, *&c.*

Iuxta quam sententiam, sic potest ordinari hoc prædicamentum; vt primò diuidatur in quandò, ratione cuius res dicuntur fuisse in tempore; & in quandò, ratione cuius res dicuntur esse; & in quandò ratione cuius res dicuntur futuras esse. Secunda species dicitur *hodie*: & est species infima: quia in tempore præsenti non sunt diuersæ partes, vnde possint sumi diuersa quandò. Aliæ duæ sunt quasi subalternæ; & sub prima continentur, *heri*, *nudiustertius*, *superiori anno*, *&c.* sub secunda verò, *cras*, *sequenti anno*, *&c.* sed hæc leuiora sunt, & indigna ampliori indagine.

QVÆSTIO V.

DE PRÆDICAMENTO SITVS.

31 Situm non esse speciale prædicamentum docuerunt plures. Non est tamen, cur ob rem parui momenti à communi Arist. sententia discedamus, præcipuè cum explicari optimè possit, in quo differat ab vbi, & quid addat supra illud.

Sciendum ergo est modum illum, seu accidens, quod resultat in re locata ex circumscriptione corporis continentis, & appellatur vbi, solùm efficere, vt res locata commensuretur loco, ita vt vna pars eius sit extra locum alterius partis: non tamen efficit tales partes habere ordinem, seu dispositionem respectu ipsius loci. Et ad hoc ponitur situs. Qui consequenter nihil aliud est, quam dispositio illa, seu habitudo partium rei locatæ in ordine ad locum. Et ideò definitur à Gilberto, quòd sit *Positio partium, secundum quam dicuntur stantia, vel sedentia, vel aspera, vel lenia, &c.* Quem breuiùs definit D. Thom. opusc. 48. dicens: *Situs est positio, seu ordo partium in loco.* Quam definitionem sic poteris ad formam aliarum reducere: *Situs est accidens disponens partes in loco.* Videantur Angelicus Doctor 1. 2. q. 2. 49. art. 1. ad 3.

Conrad. ibidem, & Arauxo 5. Metaph. qu. 7. art. 3.

32 Species huius prædicamenti assignat B. Albertus tract. de situ cap. 1. dicens eas esse, æquè, & non æquè situatum esse. Sub quibus comprehenduntur stare, sedere, iacere, asperum, & lene, & aliæ similes positiones. Vel, si malueris, poteris cum Arauxo vbi supra, & Soto in præsenti, hoc prædicamentum diuidere prima diuisione in situm naturalem, & præternaturalem, seu ex appetitu animalis acquisitum. Constat enim vnicuique corpori determinatè conuenire aliquem situm à natura, seu à natiuitate, vt homini, quod caput sit superiori loco; aliæ verò partes in loco magis, vel minus inferiori. Quod non inuenitur in alijs corporibus. Nam plãta habet caput, scilicet radicem, in loco inferiori; ramos verò bruta quasi medio modo se habent. Eis enim natura, neque caput versus cœlum erexit, neque terræ infixit. Et hinc sumuntur diuersæ species situs naturalis. Præternaturalis etiam, seu ex appetitu animalis acquisitus, qualis est in homine, sedere, iacere, & similes, suas habet species. Nam sessio diuerso modo disponit partes in ordine ad locum, ac iacentia, non solùm in diuersis corporibus, sed etiam in eodem, vt notum est. Videatur Arauxo loco citato.

QVÆSTIO VLTIMA.

DE PRÆDICAMENTO *habitus.*

33 DIsputatione præcedenti num. 22. explicuimus, in qua significatione nomen *habitus* pertineat ad hoc prædicamentum. Quo supposito, & relictis illis, qui ipsum constituunt in denominatione extrinseca ab indumento proueniente, quos quæstione prima impugnauimus. Quidam alij moderni, vt saluent hoc prædicamentum esse quid intrinsecum, explicant illud, asserentes esse quoddam accidẽs, ita disponens partes corporis, vt possit commodè vestiri; & consequenter tantum reperiri in hominibus, quorum membra sic disposita sunt à natura, vt possint facilè indui. Iuxta quam sententiam idem habitus perseuerat in quolibet homine: neque in suo esse dependet ab extrinseco indumento.

Hæc tamen opinio falsa est, & contra Aristot. tum hîc, vbi dicit habitum esse, vt indutum, aut armatum esse: tum etiam 5. Metaph. cap. 10. dum docet, esse medium quoddam per modum actionis, & passionis inter vestem, & habentem ipsam, vt explicuimus disputatione citata. Ac proindè nullus dicitur habere habitum, quando nudus est; sed quando est vestitus, armatus, &c. Ergo non consistit hoc prædicamentum in illa dispositione membrorum, seu aptitudine, quam habet homo, vt induatur. ¶ Adde, ad talem dispositionem, seu aptitudinem non requiri aliud accidens, præter figuram membrorum, duritiem vel mollitudinem eorum, potentiam motiuam, aut alias similes qualitates: ergo, &c.

34 Hac ergo sententia relicta, dicendum est cùm Arist. locis citatis. Gilberto in suo opusculo, D. Thom. 5. Metaph. lect. 18. & 1. 2. qu. 49. art. 1. quos sequuntur Conrad. ibidem Caiet. 3. par. quæst. 2. art. 6. Araux. vbi suprà art. 5. & communiter Doctores, quòd sicut vbi est accidens resultans in re locata ex circumscriptione loci: sic habitus, vt constituit hoc prędicamentum est accidens resultans ex adiacentia indumenti: vel accidens, ratione cuius res dicuntur inductæ. Quod significauit, Gilbert. dicens habitum esse *Corporum & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentiam.* Qua descriptione significatur habitum mediare

diare inter corpus, & ea, quæ circa corpus sunt per modum cuiusdam actionis, & passionis, in quantùm, medio illo, corpus ornatur; & ea, quæ circa corpus sunt, ornant. Ac proindè hæc debent esse omninò extrinseca corpori; sicut locus est extrinsecus rei locatæ, & tempus rebus, quæ ab eo mensurantur.

35 Hinc fit animalia irrationalia, quæ à natura acceperunt arma, & indumenta proportionata, vt vngulas, cornua, pilos, lanam, &c. quamuis ratione horum non habeant habitum pertinentem ad hoc prædicamentum: quia talia arma, & indumenta sunt veræ partes eorum, & non aliquid extrinsecum: tamen quatenus in ordine ad humanos vsus alijs armis, aut vestibus extrinsecis induuntur, habere proculdubiò habitum huius prædicamenti, vt docet expressè D. Thom. opusc. 48. Sic enim equus dicitur phalleratus, aut armatus.

Per quod tandem patent species huius prædicamenti. Diuiditur enim secundùm varia genera indumétorum, tam toti corpori, quàm singulis partibus conuenientium. Et sic potest primò diuidi in habitum, qui resultat ex adiacentia armorum, ratione cuius dicimus res esse armatas, loricatas, aut galeatas: & in eum, qui resultat ex adiacentia vestium. Qui potest subdiuidi secundùm varia genera indumétorum, vt togatum esse, calceatum esse, habere cuculam, &c. Sed de his satis. Qui plura voluerit, legat Diu. Thom. opusculo citato, Sanchez libro sexto, Arauxo, vbi suprà, & alios.

POSTPRÆDICAMENTA Aristotelis.

HÆC Est tertia pars huius libri. In qua per quinque capita differit Aristot. de quibusdam affectionibus, quæ consequuntur prædicamenta, seu quæ inter ipsa inuicem comparata inueniuntur. Quæ quia non sunt entia completa; sed rationes quædam imperfectæ, & incompletæ, diuagantes per multa prædicamenta: ideò ad nullum specialiter pertinent, aut reducuntur: propter quod etiam seorsim in hac tertia parte explicantur ab Arist. Sunt autem: oppositio, prioritas, simultas, motus, & modus habendi. *Circa quæ sufficiet Aristotelis doctrinam, quam omnes recipiunt, breuiter referre.*

CAPVT DECIMVM.

DE OPPOSITIS.

1 PLVRA Ex ijs, quæ adducit Arist. in hoc capite, constant ex dictis lib. 2. Institutionum circa oppositionem propositionum: & ideò principaliora tantùm attingemus. Continet ergo tres partes. In *prima* enumerat Arist. quatuor oppositionum genera, & ea exemplis illustrat. In *secunda* comparat ea inter se, & probat vnum non esse aliud. In *tertia* tandem specialiter agit de contrarijs, & aliquas eorum conditiones, seu proprietates assignat.

Ad primam deueniendo: oppositio est quadruplex: alia relatiua, vt duplum, & subduplum: alia contraria, vt bonum, & malum; vel calor, & frigus: alia priuatiua, vt visus, & cæcitas: & alia contradictoria, vt sedet, & non sedet.

2 Circa hanc partem, illud imprimis notandum est, Aristotelem non agere in præsenti de oppositione propositionum, aut terminorum, vt diximus loco citato institutionum; sed de oppositione rerum. Hæc enim est, quæ consequitur ad prædicamenta: & ex consequenti est quid reale, constituens postprædicamentum istud: quod diuidit Aristot. in quatuor oppositiones enumeratas. Vt autem huius diuisionis sufficientiam percipiamus, oportet aliqualiter explicare, quid sit oppositio in communi: non enim eam definiuit in præsenti Aristotel. Pro quo

Secundò notandum est, quòd oppositio importat distinctionem inter ea, quæ opponuntur, vt tradit D.Tho. 1. p. quæst. 28. art. 3. Non tamen dicit solam distinctionem: nam Petrus, & Paulus verè distinguuntur; non autem opponuntur. Addit ergo oppositio, supra distinctionem, quandam repugnantiam conueniendi simul alicui. Hæc tamen adhuc non sufficit ad rationem oppositionis propriè dictæ: siquidem conuenit omnibus differentijs diuisiuis, & speciebus cuiuscumque generis; quæ tamen non dicuntur opposita, vt notauimus loco citato.

3 Hinc iam habemus duas oppositionis acceptiones. Primò enim sumitur latè, prout idem est, quod repugnantia aliquorum ad simul conueniendum alicui. Quo sensu sumpsit oppositionem Aristot. cap. 12. sequenti: comprehenditque impropriè opposita, quæ solent appellari repugnantia, seu disparata. Secundò sumitur oppositio propriè, vt condistinguitur à disparatis, & solùm comprehendit quatuor oppositiones enumeratas. Quo sensu agit de ea Aristotel. in hoc capite.

Igitur cognoscendo, in quo istæ quatuor oppositiones distinguantur à repugnantia disparata, cognoscetur, in quo consistat ratio communis oppositionis propriè dictæ. Distinguuntur autem per hoc, quod habens oppositionem propriè dictam, habet certam, & determinatam habitudinem ad vnũ terminum: sibique determinat, & quasi segregat, aut vẽdicat extremum,

cui repugnet. Hoc enim significat ipsum nomen: siquidem *oppositio* idem est, quòd contrapositio. Non autem aliquid dicitur contraponi; nisi determinatæ rei, è regione cuius sit positum. At verò in repugnantia disparata vnum non determinat sibi aliud, cui repugnet; sed indifferenter repugnat omnibus, à quibus in essentia distinguitur. Quo fit, vt propria ratio oppositionis addat supra repugnantiam, determinationem alterius extremi modo explicato. Vnde sic possumus oppositionem propriè dictam definire: *Oppositio est repugnantia determinata aliquorum.* Quæ diuiditur in oppositionem priuatiuam, contrariam, & cæteras: Quas non oportet definire. Cum enim ipsæ sint definitiones, facilè ex terminis ipsis dignoscuntur.

4 Nunc facilè explicabitur diuisionis sufficientia. Quæ sic communiter probatur: quia, vel repugnantia, quam importat oppositio, est inter ens, & non ens; vel inter ens, & ens. Si primum: vel inter ens, & non ens simpliciter: & sic est *oppositio contradictoria*: vel inter ens, & non ens in determinato subiecto: & sic est *oppositio priuatiua*. Si secundum: vel ens, & ens mutuò se expellunt: & sic est *oppositio contraria*; vel se respiciunt: & sic est *oppositio relatiua*. Ex quo etiam patet ordo harum oppositionum. Omnium enim maxima est contradictoria: deinde priuatiua: tertiò contraria: & vltimò relatiua. ¶ Eandem sufficientiam ostendit eleganter D. Thom. 5. Metaph. lect. 12. ordine inuerso ascendēdo à minoribus ad maiores oppositiones: quarum ordinem latè probat opusc. 37. cap. 1. 2. & 3. De quo etiam videri possunt Arau. 5. Metaph. quęst. 8. artic. 3. & alij.

Solet etiam DVBITARI dè hac diuisione: an sit generis in species, vel analogi in analogata. ¶ Ad quod, relictis alijs opinionibus, breuiter respondetur ex doctrina D. Tho. opusc. citato, quem sequuntur Caiet. & Soto in hoc cap. Masius ibidem quæst. 3. & communiter Thomistæ, diuisionem esse analogam. Tùm quia oppositio est quid reale, conueniens rebus diuersorum prædicamentorum; quibus tamen nihil potest esse reale vniuocum. Tùm etiam quia oppositio contradictoria simpliciter, & absolutè est oppositio; cum excludat omne medium: quod tamen aliæ oppositiones non excludunt: ac proindè per ordinem ad oppositionem contradictoriam aliæ participant rationem oppositionis. Videatur Diu. Thom. loco citato.

5 In secunda parte capitis comparat Aristot. has quatuor oppositiones, dicens, quod priuatiuè opposita non sunt opposita relatiuè. Non enim dicimus: visus est cæcitatis visus, neque cæcitas est visus cæcitas, sicut dicimus Pater est Filij Pater, &c. Similiter priuatiuè opposita non sunt contrariè opposita. Cuius rationem reddit: quia in contrarijs possibile est fieri mutationem indifferenter ab vno in aliud: at in priuatiuè oppositis, licet ab habitu (id est à forma, seu re, qua priuat priuatio) ad priuationem sit possibilis transitus; tamen à priuatione ad habitum est impossibilis regressus. Fit enim ex vidente cæcus; non verò ex cæco videns.

Circa hoc dictum Aristotelis DVBITANT meritò Doctores: quomodò sit intelligendum. Constat enim vniuersaliter esse falsum, pluresque esse priuationes, à quibus ad formas sibi oppositas est possibilis regressus: siquidem post somnum redit vigilia; lux post tenebras; motus post quietem; & sic de alijs. Vnde explicandum est, à quibus priuationibus

detur regressus, & à quibus non; vt illis relictis, de his intelligatur dictum Aristotelis.

6 Id autem explicat optimè Diu. Thom. 8. Metaph. lect. 4. dicens, quod quando subiectum, seu materia se habet ad diuersa secundùm ordinem prioris, & posterioris; non potest ex posteriori redire in id, quod pręcedit secundùm ordinem. Sicut quia in generatione animalis, ordine quodam fit ex cibo sanguis; & ex sanguine semen; ex quo generatur animal: ideò non potest econtrà ex semine fieri sanguis; aut ex sanguine cibus, nisi per resolutionem ad primam materiam; inquantùm scilicet semen, aut sanguis potest resolui in terram; ex qua rursus fiat arbor; vnde procedat pomum; quod fiat cibus; & posteà sanguis; & tandem semen.

Idem etiam contingit in materia vini: quæ non comparatur ad acetum, nisi per vinum: cum sit corruptio eius. Et simile est de mortuo, & viuo; cæco, & vidente, & similibus. Non enim res comparatur ad mortem, aut cæcitatẽ; nisi media vita, aut visu: & sic animal non dicitur mortuus, aut cæcus; nisi præcesserit vita aut visus, vel saltem debuisset præcedere. Vt patet in fœtu; qui quidem ante tempus opportunum suæ animationis non dicitur mortuus; etiamsi non habeat vitam. Si tamen eo adueniente, ob defectum aliquem non animetur, vel acquisitam iam vitam posteà amiserit: tunc dicitur mortuus. Qua etiam ratione canis ante nonum diem à natiuitate non dicitur cæcus: neque puer in primis mensibus ædentulus, vt inquit in præsenti Arist. quia pro tunc, neque huic debentur dentes, neque illi visus. Quòd si, transacto illo tempore, canis non videat neque puero nascantur dentes, ille dicetur cæcus, & hîc ædentulus, non minùs ac qui visum, & dentes amisit.

In huiusmodi ergo priuationibus, quas subiectum non respicit immediatè; sed medijs formis oppositis: (quia nimirum subiectum priùs petit habere formam, ex cuius absentia admittit in se priuationem (vt inquit D. Thom.) semper verificatur naturaliter loquendo, à priuatione ad habitum non esse regressum. Neque enim ex aceto fit vinum, neque ex mortuo viuum, neque ex cæco videns, aut ex ædentulo dentatus. Præter has autem sunt aliæ priuationes; ad quas subiectum, seu materia ita immediatè ordinatur, sicut ad ipsam formam oppositam: quia nimirum potentia receptiua eius non respicit actum, quasi in exercitio: & ita æqualiter se habet ad formam, & ad eius priuationem. Sicque contingit in aëre respectu lucis, & tenebrarum; in animali respectu somni, & vigiliæ; in corpore respectu motus, & quietis, & similibus: de quibus non procedit dictum Arist. sed potest optimè à priuatione ad habitum fieri regressus, vt per se patet.

7 Tandem in 3. par. capitis, assignat Aristot. quasdam proprietates contrariorum. *Prima* est non esse necessarium, si vnum contrariorum existit, quòd etiam existat aliud. Non enim sequitur, si album est, nigrum etiam esse: quia possunt omnia esse alba. Quæ proprietas intelligitur de consequentia Logica: Physicè enim, siue iuxta ordinem naturæ; si vnum elementum est, erit etiam, & eius contrarium, vt inquit Aristot. 2. Cœli, tex. 18.

Secunda proprietas est, duo contraria non posse esse in eodem subiecto. Quod quando, & quomodò sit verum, explicandum est in libris de Generatione.

Tertia est, contraria esse circa idem subiectum; idem inquam specie, aut genere: vt si subiectum sanitatis est animal; idem etiam sit subiectum ægritudinis. Sequitur autem hæc proprietas ex definitione contrariorum, quæ communiter assignatur, desumptáque est ex 10. Metaph. cap. 6. scilicet: *Contraria sunt quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subiecto insunt, à quo mutuò se expellunt.*

Vltimò inquit Aristot. quòd contraria, vel sunt sub eodẽ genere, vt albedo, & nigredo sub genere coloris; vel sunt sub contrarijs generibus, vt iustitia, & iniustitia sub virtute, & vitio, vel sunt ipsa contraria genera, vt virtus, & vitium. Quod quamuis videatur esse contra definitionem traditam: tamen re vera non est: quia particula illa definitionis, scilicet, *sub eodem genere maximè distant*, intelligitur de genere, siue infimo, siue subalterno. Atque ita de quibuscumque contrarijs verificatur esse sub eodem genere: nam iustitia, & iniustitia, & virtus, & vitium sunt sub genere habitus, & qualitatis.

CAPVT XI.

DE MODIS prioris.

1 IN hoc capite enumerat Aristot. quatuor modos, quibus aliquid dicitur esse prius alio. *Primus* est, quando aliquid est priùs alio prioritate temporis, vt Adamus fuit prior Abele: & hæc est propriissima prioritas. *Secundus* est, quando aliquid dicitur priùs prioritate consequentiæ: quia scilicet ab eo ad aliud non valet consequentia, vt animal respectu hominis. *Tertius*, quando aliquid est priùs prioritate ordinis; nempè quando habet habitudinem principij, vel partis respectu alterius, vt præmissæ respectu conclusionis, literæ respectu syllabæ, & exordium respectu orationis. *Quartus* tandem modus est, quo aliquid dicitur prius prioritate dignitatis, seu honoris: quo sensu vulgus eos, qui sunt honorabiliores, appellat priores. Quam prioritatem inquit Aristot. esse imperfectissimam.

2 His modis, qui suo tempore circumferebantur, addit Aristoteles *quintum*, quo aliquid dicitur priùs alio prioritate naturæ; quando scilicet, licet inter se conuertantur; tamen vnum est causa alterius; vt hominem esse; & orationem, in qua id affirmatur, esse veram, conuertuntur quidem inter se; tamen esse hominem est quodammodo causa orationis veræ: quia ab eo, quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa. Hoc etiam modo essentia est prior suis passionibus, & sic de alijs.

3 Tandem prȩter hos modos assignant Theologi alium, quem non cognouit Aristot. quo scilicet aliquid dicitur prius alio prioritate originis. Qui modus tantus inuenitur inter diuinas personas: & non est prioritas *in quo*, (vt aiunt:) quia non datur aliquod instans, vel signum etiam naturæ, in quo vna persona sit prior alia: sed dicitur prioritas *à quo*: quia vna persona procedit ab alia. Per quod etiam patet, quibus modis possit aliquid dici posteriùs alio.

CAPVT XII.

DE MODIS simul.

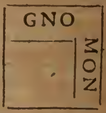
1 TRipliciter potest dici aliquid esse simul cum alio. *Primò*, simultate temporis: quando scilicet in eodem tempore fiunt, vel sunt; vt subiectum, & propriæ passiones. Quo etiam modo duos gemellos, vel duas lectiones dicimus esse simul. *Secundò* simultate naturæ: quando scilicet vnum cum alio conuertitur, & neutrum est causa alterius, vt magis explicuimus supra disput. 14. numer. 98. *Tertiò* tandem modo (inquit Aristot.) dicuntur esse simul differentiæ diuisiuæ eiusdem generis, vt volatile, gressibile, & aquatile respectu animalis. Quod intellige de differentiis, præcisè secundùm quod comparantur ad genus: nam si inter se comparentur, non repugnat, imò oportet vnam esse priorem alia, sicut sunt ipsæ species, quas constituunt, de quibus 8. Metaphysic. text. 10. dicitur esse sicut numeros.

CAPVT XIII.

DE SPECIEBVS motus.

1 DVas partes continet hoc caput. In quarum prima enumerat Aristoteles sex species motus; (non quia propriè sunt species alicuius veri generis; cum sint viæ quædam, & entia incompleta: sed eo sensu, quo qualibet membra diuidentia solent appellari species:) scilicet generationem, & corruptioné ad substantiam; augmentationem, & diminutionem, ad quantitatem; alterationem ad qualitatem, & motum localem, seu lationem ad vbi. Quos motus esse inter se distinctos patet: quia neque corruptio est generatio; neque augmentatio est diminutio, aut motus localis, &c.

Solùm potest esse dubium de alteratione: an distinguatur ab alijs, quod mouet propter aliquos antiquos, qui negabant inter se distingui. ¶ Nihilominus partem affirmatiuam probat ipse ratione manifesta. Quia contingit aliquid alterari absque eo, quòd habeat alios motus, vt patet ferè in omnibus passionibus. Quando enim quis amat, vel delectatur, aut irascitur, &c. alteratur quidem; & tamen non generatur, aut corrumpitur; neque augetur, aut minuitur; neque localiter mouetur. Similiter potest aliquid augeri absque eo, quòd alteretur, aut habeat alios motus, vt contingit in Mathematicis.

Si enim quadrato addas gnomon; augetur absque mutatione figuræ. Est autem gnomon supplementum, quod additur costis quadrati, ita vt eius figura non varietur.

2 In secunda parte capitis, inquit Aristot. quemlibet horum motuum habere duo contraria. Nam omnibus generaliter contrariatur quies, seu cessatio à tali motu; siquidem quando res est genita, aut corrupta, iam quiescit à motu generationis, & corruptionis. Et idem est de augmentatione, & diminutione; & similiter de motu lo-

cali: cuius cessatio frequentius appellatur nomine quietis. Hoc autem intellige, non de propria contrarietate; sed de oppositione priuata, vt explicant communiter Interpretes: quies enim, & motus priuatiuè tantùm opponuntur.

Prætereà vnicuique horum motuum contrariatur specialiter alius. Nam generationi contrariatur corruptio; & augmentationi diminutio. Similiter motui locali ad vnum terminum contrariari videtur motus, quo itur ad terminum contrarium, vt motui sursum, motus deorsum. Alterationi verò, inquit Aristot. non est facilè assignare contrarium; sed dicendum contrariari alterationem, quæ est ad contrariam qualitatem; quomodo album fieri, & nigrum fieri contrariantur. Hoc autem intelligendum est, non ratione sui, sed ratione termini. Cum enim motus sit via ad terminum: sicut ab ipso participat essentiam, sic etiam contrarietatem. Neque inter terminos ipsos omnium horum motuum existimandum est esse propriam, & rigorosam contrarietatem: nam hæc solùm inuenitur in qualitatibus, vt ostendimus supra disputatione 12. numer. 35. Et sic inter substantias, quantitates, aut vbi solum potest esse contrarietas impropria, & secundùm quid.

CAPVT VLTIMVM.

DE MODIS habere.

1 Qvo sensu *habere* sumatur in præsenti explicuimus disputatione 15. numero 22. Et ideò solùm restat enumerare plures habendi modos, quos assignat in hoc capite Aristoteles. *Primò* ergo aliquid dicitur habere aliud vt qualitatem: quomodo dicimus habere scientiam, aut virtutem. *Secundò* vt quantitatem: vt quando dicimus Petrum habere quatuor cubitorum magnitudinem. *Tertiò* aliquis dicitur habere ea, quæ circa corpus ponuntur, vt vestem, tunicam, aut gladium. (Hic modus habendi non est postprædicamentum; sed constituit speciale prædicamentum, vt patet ex dictis loco citato, & disputatione 16. numero 34.) *Quartò* vt in vase: quomodo modium dicitur habere triticum, & dolium vinum. *Quintò* vt possessionem: quo sensu dicitur quis habere domum, vel fundum. *Sextò* vt vir dicitur habere vxorem, aut vxor virum. Qui modus (inquit Aristoteles) videtur omnium imperfectissimus: quia per eum solùm significatur virum vna cum vxore cohabitare. Concluditque, quòd licet alij videantur esse modi habendi; isti tamen sunt, qui communiter circumferuntur.

2 Hos, & alios plures modos habendi reducit ad quatuor Soto hîc ex eodem Aristotel. lib. 5. Metaphysicæ textu 28. *Primus* est, quo vna res dicitur habere aliam, quam trahit ad suam dispositionem, & naturam: vt fe-

SECVNDA PARS LOGICÆ.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS, QVIBVS DIRIGITVR SECVNDA operatio intellectus.

1 *SICVT Vniuersale, prædicabile, genus, indiuiduum, vniuocum, analogum, & similia sunt termini secundæ intentionis, quorum notitia perficit, & dirigit primam operationem intellectus; propter quod de huiusmodi intentionibus egimus in prima parte Dialecticæ: ita nomen, verbum, oratio, propositio, oppositio, æquipollentia, & similia sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus in proprio modo operandi; & ideò earum disputatio pertinet ad hanc secundam partem Dialecticæ. Quam complectitur Aristot. duobus libris Perihermenias: quorum expositionem libenter susciperemus, si aliquid restaret addendum. Sed omnia iam explicata sunt à nobis libro secundo Institutionum: & ideò illis supersedendum esse duximus. Ne tamen Aristot. textum omninò ignoremus, æquum erit breue ipsius compendium, & annotationes aliquas subijcere.*

LIBER PRIMVS PERIHERMENIAS.

SVMMA TEXTVS.

2 LIBER Iste habet sex capita. *Primum* continet procemium, vbi Aristot. proponit ea, de quibus acturus est, & de signis; & significatione aliqua attingit. In *secundo* agit de nomine, vbi definit ipsum, partes definitionis explicat, & à ratione nominis casus obliquos excludit. In *tertio* tractat de verbo, cuius definitionem statuit, & explicat; excluditque verba infinita, & casus obliquos verborum: & tandem verbum, & nomen inter se comparat.

In *quarto* agit de oratione, cuius essentiam explicat. Vbi etiam tractat de propositione: varias eius diuisiones adducit: & tandem de propositionum contradictione disputat. In *quinto* prosequitur de oppositione propositionum, & aliquas eius leges statuit.

In *sexto* tandem agit de futuris contingentibus, explicans quomodo veritas, vel falsitas reperiatur in propositionibus de futuro contingenti. Ad quod priùs explicat, quomodo reperiatur veritas, vel falsitas in propositionibus contingentibus de præsenti, & preterito. Deindè verò cócludit propositiones de futuro contingenti non habere determinatam veritatem, vel falsitatem.

LIBER SECVNDVS PERIHERMENIAS.

SVMMA TEXTVS.

3 TRACTAT Aristoteles in hoc libro de propositionibus, quæ ex aliqua variatione propositionis categoricæ causantur. Quando enim subiecto, vel prædicato alicuius propositionis iungitur aliqua negatio, fit propositio infinita. Si verò addatur aliud predicatum, vt si huic propositioni, *homo est albus*, addatur, *& Musicus*, propositio, quæ antea erat vna, fit multiplex. Tandem quando propositioni simplici additur modus, fit propositio modalis. Continet ergo liber hic tria capita. In *primo* disput. Aristot. de propositionibus infinitis: In *secundo* de propositione vna, & multiplici: & in *tertio* de propositionibus modalibus.

NOTATIONES IN DVOS LIBROS Perihermenias.

4 CIRCA Inscriptionem sciendum est *περιερμηνείας, perihermineias* Græcè idem est quòd Latinè *de interpretatione* ἑρμηνεύω *hermineyo* enim idem est, quod *interpretor*. Neque illa est vna dictio, vt malè aliqui existimant: sed est genitiuus cum propositione. Inscribuntur autem hi libri, vbi præcipuè de propositione agitur, de *Interpretatione*: quia licet voces simplices non immeritò appellari possint interpretationes; cum sint signa conceptuum: tamen id præcipuè conuenit propositionibus, quibus medijs, conceptus nostros explicamus, vnum de alio, affirmando, vel negando, vt rectè notarunt D. Thom. Ammonius, & alij. Continetur autem opus hoc apud Græcos vnico tantùm

libro: & iure quidem: neque enim est sufficiens causa ad illud diuidendum. Interpretes verò Latini diuiserunt in duos libros: & ita communiter citantur duo libri Perihermenias.

5 Iam verò circa ipsos plura à Dialecticis disputantur de nomine, verbo, oratione, propositione, &c. quæ sufficienter à nobis explicata sunt in Institutionibus. Nam licet tractatus ille præcipuè insistat in explicandis ipsis vocibus, & earum significatione: tamen quia impossibile est scire, quæ sit significatio alicuius vocis, ignota re significata per ipsam: ideò dum significationes nominis, orationis, subiecti, propositionis, & similium ibi explicuimus; tradita etiam fuit notitia secundarum intentionum, quas istæ voces de formali significant. Et ideò non oportet ea repetere.

Similiter circa istos libros tractant aliqui plura de actibus intellectus, præcipuè de secunda operatione: in quo nimirum sita sit natura iudicij: an sit simplex qualitas: quomodo in eo reperiatur veritas, vel falsitas: in quo ipsæ consistant, & alia his similia. Sed quidem, licet hæc aliqualiter iuuarent ad maiorem secundarum intentionum cognitionem: tamen re vera sunt extra Dialecticum institutum, & propriam sedem habent in libris de anima, vbi de intellectu disputatur: propter quod in præsenti prætermittuntur.

6 Tandem disputant hîc aliqui de futuris contingentibus, tum ijs, quæ aliquando euenient, & appellantur absoluta: tum etiam ijs, quæ numquam ponentur in re, ponerentur tamen ex suppositione alicuius conditionis, & propterea conditionata appellantur. Disputantque de propositionibus de futuro contingenti, propter Arist. qui capite vltimo primi libri statuit, & probat eas non habere determinatam veritatem, aut falsitatem. Sed quidem disputatio hæc non est propriè Dialectica: & eam meritò sibi vsurparunt Theologi propter affinitatem ad materiam de scientia Dei, vbi inuestigatur modus, quo ipse cognoscit futura contingentia. Et ideò hæc illis relinquimus.

7 Non est tamen prætereundum quosdam nostri temporis Doctores, de quorum numero sunt Suar. tom. 1. de Gratia proleg. 2. cap. 7. Valentinus de Herice 1. part. tract. 1. d. 6. cap. 7. Hurt. disput. 9. de Anima §. 43. & alij suæ societatis, sentientes Aristotelem sibi esse contrarium, omninò carpere hanc eius doctrinam asserentes eam esse erroneam, & fidei veritati repugnantem, vt his Dialecticis fundamentis semel conuulsis, quandam scientiam mediam futurorum contingentium, quam in Deo ponunt ante omne decretum liberum suæ voluntatis, meliùs statuant, & defendant.

Cæterum quàm ipsi decipiantur in hac sensura, satis conuincit auctoritas D. Thom. qui cum Aristot. perpetuò docet futura contingentia, dum non intelliguntur extra suas causas, & præsentia, sed sub ratione futuri, non habere determinatam veritatem, vel falsitatem; neque esse certò, & determinatè scibilia: ac proindè propositiones de futuro contingenti de se, seu formaliter provt sic (quo sensu loquitur Aristot.) non esse determinatè veras, vel falsas.

8 Tradit hoc Angelicus Doctor, non solùm lect. 13. huius primi libri, vbi latè explicat, & probat hanc doctrinam sed etiam in primo distinct. 38. quæst. 1. art. 5. ad secundum, dum inquit: *Futurum contingens non est determinatè verum, antequam fiat: quia non habet causam determinatam.* Et quæst. 16. de malo art. 7. *Quia vnumquodque cognoscitur, secundùm quod est in actu; non*

autem secundum quod est in potentia, vt dicitur in nono Metaphysicæ: indè est, quòd ea, quæ sunt ad vtrumlibet, non possunt præcognosci in suis causis determinate; sed sub disiunctione; vtpotè quia erunt, vel non erunt: sic enim habent veritatem, &c. Et indè quæst. 2. de veritate art. 12. generaliter concludit: *Ex quo patet contingens, vt futurum est, per nullam cognitionem sciri, cui falsitas subesse non possit. Vndè impossibile esset, quod decõtingentibus futuris scientiam haberet Deus; si cognosceret ea vt futura sunt, &c.* Quod explicatiùs repetit in solutione ad sextum: & latè prosequitur 1. parte quæst. 14. artic. 13. libro 1. contra gentes cap. 67. & alibi sæpè. De quo etiam videri possunt Didacus Aluarez lib. 2. de Auxilijs disput. 7. & lib. 1. responsionum cap. 5. num. 15. Ledesma tractatu de Auxilijs parte 2. fol. 624. Nauarret. 1. parte controuers. 56. §. 2. Nazarius artic. 13. citato controuers. 1. Gonçalez disputatione 43. sect. 2. numero 29. & disputatione 45. sect. 6. & alij Thomistæ. Quibus etiam in hoc annumerandus est Alphonsus Curiel Primarius Salmanticensis, non solùm quia controuers. 7. in cap. 4. sapientiæ artic. 3. præfatam Aristot. doctrinam latè explicat, & defendit: sed etiam & maximè, quia vt à fide dignis testibus accepimus, & scribit Ledesma vbi supra, scientiam illam mediam, quam ibidem vt probabiliorem legerat, publicè retractauit Salmanticæ postremo vitæ suæ anno in lectura de scientia Christi: & ideò nõn est cur auctoritate eius nouiter muniantur aduersarij. Sed de his satis.

TERTIA PARS Logicæ.

DE SECVNDIS INTENTIONIBVS; quibus dirigitur tertia operatio intellectus.

1 *SICVT Oratio, propositio, oppositio, &c. sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit secundam operationem intellectus: ita præmissæ, maior, medium, syllogismus, figura, demonstratio, fallacia, & his similia sunt secundæ intentiones, quarum notitia dirigit, & perficit tertiam operationem intellectus, nempè discursum: & sic pertinent ad hanc tertiam partem Dialecticæ. Quam complectitur Aristot. duobus libris de priori analysi, duobus de Posteriori, octo Topicorum, & duobus Elenchorum. Sed quia eorum, quæ ibi traduntur, plura iam constant; ex alijs verò plura sunt parùm necessaria: ideo vtiliora seligemus.*

NOTATIONES IN DVOS Libros de priori Analysi.

2 ἈΝάλυσις, *analysis* Græcè idem est, quod Latinè *resolutio*: deducitur enim à verbo græco, ἀναλύω, *analyo*, quod idem est, ac *resoluo*: vnde etiam deducitur ἀναλύτικος, *analyticos*, id est, *resolutiuus*, seu *resolutorius*. Est autem resolutio, ex Arist. 3. de Cœlo, regressus à composito ad simplicia, ex quibus constat compositum. Quæ est duplex, alia Physica, alia Logica. Resolutio Physica contingit, quando compositum naturale dissoluitur in partes reales, quæ actu, vel potentia erant in illo, vt quando mixtum resoluitur in elementa; domus in lapides, & ligna; oratio in syllabas, &c. Resolutio Logica fit, quando compositum rationis dissoluitur in suas partes, vt quando definitionem resoluimus in genus, & differentiam; & syllogismum in sua principia.

Hoc autem potest fieri dupliciter, scilicet ex parte formæ, & ex parte materiæ. Sicut enim triangulus ligneus ex parte figuræ resoluitur in tres lineas, & linea in partes; & puncta, quæ sunt principia eius, & ex parte ligni in elementa, quæ in potentia continet, & sunt eius principia: ita similiter argumentatio, syllogismus, & alia composita rationis dupliciter possunt resolui in sua principia. Primò ex parte formæ, probando scilicet formam

illam argumentationis, vel syllogismi esse bonam; vel immediatè per prima principia, sicut probantur quatuor modi perfecti; vel per reductionem ad illa, vt probantur alij. Secundo modo potest syllogismus (& proportionabiliter alia composita rationis) resolui in sua principia, ex parte materiæ, scilicet in propositiones: nam hæ sunt materia proxima syllogismi.

Ad vtriusque ergo resolutionis notitiam ordinantur libri Aristot. qui in hac tertia parte continentur. Cum autem resolutio ex parte formæ prior sit resolutione ex parte materiæ, sicut forma prior est materia: ideò isti duo primi libri, vbi de resolutione syllogismorum ex parte formæ differitur, inscribuntur ἀναλυτικῶν προτέρων, *analyticon proteron*, id est, priorum analyticorum, seu de priori resolutione. Alij verò libri; qui supersunt pertinent ad posteriorem resolutionem; siquidē in eis differitur de syllogismis ex parte materiæ: vnde omnes inscribendi essent dè posteriori resolutione.

3 Sed quia materia necessaria, ex qua constat demonstratio, potior est, quàm probabilis, & apparens, ex quibus constant syllogismus topicus, & sophisticus; & in his propter eorum imperfectionem non omninò potest fieri resolutio: ideò duo libri sequentes, in quibus agitur de demonstratione, titulum de posteriori resolutione sibi vsurparunt. Et ita inscribuntur ἀναλυτικῶν ὑστέρων, *analyticon hysteron*, id est, posteriorum analiticorum. Nisi mauis dicere cum Galeno, inscriptiones istas non fuisse ab Aristotele suis libris appositas; sed à posterioribus Interpretibus. Neque enim sub tali titulo citat ipse hos libros; sed duos priores appellat de Ratiocinatione; duos verò subsequentes de Demonstratione, vt patet ex primo Posteriorum cap. 3. Quæ inscriptiones explicant rectè materiam, circa quam versantur. Nam ratiocinatio significat argumentationem ex parte formæ, de qua tractant libri Priorum; demonstratio verò significat syllogismum in materia necessaria, de quo tractant libri Posteriorum.

Disputat autem Aristot. diffusè in libris Priorum de forma argumentationis; de varijs eius speciebus, scilicet syllogismo, & inductione, quæ sunt propriè species; & enthymemate, & exemplo, quæ ad illas reducuntur; de triplici syllogismorum figura, & varijs vniuscuiusque modis; de reductione imperfectorum ad perfectos; de arte inueniendi medium, cæterisque, quæ hanc materiam concernunt. Sed ex his, necessaria omnia selegimus libro 3. Institutionum: vbi non perfunctoriè, vt communiter fit; sed ab imis fundamentis ea deduximus. Propter quod his etiam libris supersedendum est.

LIBER PRIMVS
POSTERIORVM, SEV DE DEMONSTRATIONE.

4 *LIBENTER Aristot. textum, qui inter alios eius libros est proculdubiò acutissimus, & nobilissimus, commentarijs, & notationibus ex professo illustraremus. Sed longius, quàm par est, excresceret præsens labor: & ideò materiam hanc, qua potuerimus breuitate, perstringemus, nihil, quoad fieri possit, relinquentes. Legenda tamen sunt iterum, atque iterum Diui Thomæ Commentaria in hos libros, quæ inter alia eius opera sunt præclarissima. Vt autem textus Aristotelis non simus omninò ignari, summam, seu argumentum horum librorum breuiter referemus.*

SVMMA TEXTVS.

IN Hoc 1. lib. agit Arist. de demonstratione, partibus eius, speciebus, & proprietatibus. Ad quod in cap. 1. posito vniuersali theoremate, seu maxima, quod scilicet, *Omnis doctrina, & disciplina, quæ ratione perficitur, fit ex præexistenti cognitione*, explicat ea, quæ ante demonstrationem cognosci debent: statuitque tria esse præcognita, & duas præcognitiones.

5 Capite secundo definit scientiam dicens: scire est rem per causam cognoscere, & ita rei causam esse, vt illam aliter se habere non posse arbitremur. Definit etiam demonstrationem duplici definitione infra disputatione decima octaua adducenda. Et tandem definit principium dicens: *Principium est propositio immediata*, id est, qua non est altera prior, seu carens medio, per quod probetur. Quod diuidit in positionem, & dignitatem. Positio est principium non ita commune, & notum, vt illud habere debeat, qui discere incipit. Et huiusmodi sunt principia particularia vniuscuiusque scientiæ, vt *dici de omni*, & *dici de nullo: quidquid mouetur, ab alio mouetur, &c.* Dignitas verò est principium, quod quilibet habet, antequam scire incipiat eo, quod sit valdè commune, & notum, vt *quodlibet est, vel non est: totum est maius sua parte*, & simila.

Rursus positionem diuidit in definitionem, & suppositionem. Definitionem appellat illud principium particulare, vbi continetur definitio: suppositionem verò illud, vbi tantùm continetur genus, vel differentia. Sicut enim hoc nomen *principium* licet primariò conueniat medio; inde tamen tota propositio dicitur principium: ita quamuis *definitio* tantùm sit alterum extremum proposi-

tionis;tamen per synecdochen tota propositio,in qua continetur definitio,appellatur in præsenti definitio. Et concludit, quod principia sunt magis nota, quàm conclusiones : nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

6 Capite tertio reijcit duos errores Antiquorum. Primus erat contendentium nullam esse scientiam : quia, vel in demonstratione proceditur in infinitum, vel deueniendum est ad aliquod primum principium, quod per aliud non demonstretur. Si primum : non datur scientia : quia infinitum non potest mente pertransiri. Si secundum : ergo illud primum principium non potest per aliud cognosci ; & consequenter neque demonstrari. Ac proinde non scietur : quia scire est rem per causam cognoscere. ¶ Ad quod respondet non omnia, quæ certò, & manifestè cognoscuntur, sciri per demonstrationem : sed prima principia cognosci per habitum principiorum ; qui nobilior est, & certiori modo cognoscit principia, quàm scientia conclusiones.

Secundus error fuit eorum, qui scientiam admittentes non ponebant habitum principiorum ; sed omnia per scientiam cognosci, quæ procederet ex demonstratione circulari. Existimabant enim conclusiones sciri per principia,& principia per ipsas conclusiones. Quod optimè reijcit Aristoteles impugnans circulum in demonstrationibus : quia ex illo sequeretur idem esse prius, & posterius ; notius, & ignotius : & quod idem per se ipsum demonstraretur. Quæ repugnant demonstrationi, quæ procedit ex prioribus, & notioribus absolutè.

7 Capite quarto statuit demonstrationem debere constare ex propositionibus necessarijs : nam res, cuius est scientia, non potest aliter se habere. Quam necessitatem non potest accipere ex principio falso, aut contingenti. Licet enim ex falso, aut contingenti possit interdum sequi verum, & necessarium, vt diximus lib. 3. Summularum cap. 2. tamen tunc consequens non habet veritatem,aut necessitatem ab antecedenti, sed aliundè, vt ibidem diximus. Et ita non potest consequens necessarium demonstrari per antecedens falsum, aut contingens. Deinde explicat, quid sit propositio, seu prædicatum de omni, per se, & vniuersale. ¶ Capite quinto adducit tres deceptiones, quæ solent contingere circa prædicatum vniuersale,de quo infrà.

Capite sexto septem rationibus probat demonstrationem constare ex necessarijs : subiungitque ex contingentibus posse sequi necessariũ;sed non probari, vt diximus circa c.4. Ex necessarijs autẽ semper sequitur necessariũ:& ita repugnat, quòd conclusio sit cõtingens,& premissæ necessariæ. Quare accidentia cõmunia, siue sint separabilia,siue inseparabilia,nõ cadũt sub sciẽtia,nec demõstrari possunt.

Capite septimo ostendit demonstrationem constare debere ex proprijs; non verò ex alienis,aut communibus : concluditque nullã scientiam particularẽ posse sua principia confirmare. ¶ Capite octauo prosequitur demonstrationẽ debere constare ex proprijs : additque Metaphysicam,& Logicã esse scientias generales.

Capite nono ostendit in qualibet scientia esse proprias interrogationẽs : explicatque, in quo differant Demonstrator, & Dialecticus.

Capite decimo diuidit demonstrationẽ in demonstrationem: *quia*, & *propter quid*. Vnde etiã colligitur diuisio sciẽtiæ in subalternantẽ,& subalternatam. ¶ Ab hoc verò capite vsque ad 22. adducit alias demonstrationis diuisiones, aliaque non omninò necessaria pertractat. ¶ A capite verò 23. vsque ad 27. quod est vltimum, disputat de scientia, quæ est effectus demonstrationis : vndenam sumatur vnitas, & distinctio scientiarum : & in quo scientia differat ab opinione, & solertia.

LIBER SECVNDVS POSTERIORVM.

SVMMA TEXTVS.

8 IN Hoc 2. lib. agit Ariſt. de cauſis demonſtrationis, ſcilicet medio, & primis principijs. Et ſic tractat de definitione: quomodò ſcilicet inueniatur cuiuſlibet rei definitio: & quomodò poſſit eſſe medium demonſtrationis. Quod proſequitur per 17. capita. In 18. verò, & vltimo agit de habitu principiorum, quo cognoſcuntur prima principia demonſtrationis. Quæ omnia vt breuiter, & dilucidè complectamur materiam horum librorum quatuor diſputationibus abſoluemus. In prima erit ſermo de præreqiſitis ad demonſtrationem: in ſecunda de ipſa natura demonſtrationis, & diuiſionibus eius: in tertia de ſcientia, quæ per demonſtrationem acquiritur: & tandem in vltima de alijs habitibus intellectus.

DISPVTATIO XVII.
De prærequiſitis ad demonſtrationem.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM OMNIS COGNITIO INTELLECTIVA FIAT ex præexiſtenti cognitione.

8 DEmonſtrationem, ſic dictam, quia quaſi digito demonſtrat ignotum, negauerunt Heraclitus, & Cratyllus, qui ſcientias de medio ſuſtulerunt, vt vidimus diſput. 3. num. 5. Quibus conſenſerunt Academici, nihil certò cognoſci poſſe dicentes; ſed omnia dubitanter, & cum formidine. Quorum fundamenta ibidem adduximus.

Plato etiam, quamuis ſcientias admiſerit, negauit tamen eſſe neceſſariam demonſtrationem: quia exiſtimauit illas fuiſſe à principio animæ inditas: ac proinde nullam nos in hac vita ſcientiam de nouo conſequi; ſed noſtrum ſcire ſolùm eſſe quoddam reminiſci. Quod probat Plato in Mennone hoc

argumento. Quia dum homo ſcire deſiderat: vel cupit ſcire id, quod iam ſciebat; vel id, quod penitus ignorabat. Non primum: quia nemo ſcire deſiderat, quod iam cognoſcit. Sed neque etiam ſecundum: quia ſuperuacanea eſſet inquiſitio. Sicut enim fruſtra quis quæreret hominem, quem nullo modo nouit; ſiquidem etiam ſi ipſi obuiam fieret, adhuc non cognoſceret: ſic fruſtra quæreret aliquis ſcientiam eius rei, quam omnino ignorat; ſiquidem etiam ſi ipſi præſentetur, adhuc illam non cognoſcet. Ergo nihil reſtat reſpondendũ, niſi quòd homo ſcire vult id, cuius quidem quamuis à principio habuit anima ſcientiam; fuit tamen oblitus propter corporis hebetudinem.

10 Vt has duas ſententias, vel potiùs errores excludat Ariſt. exorditur caput 1. huius 1. lib. celebri illo axiomate: *Omnis doctrina, omniſque diſciplina intellectiua fit ex praexiſtenti cognitione.* Nam primum quidem, qui confundit cognitionem ſenſitiuam cum intellectiua, rejicit prioribus verbis, oſtendens dari cognitionem intellectiuam. Secundum verò excludit in ſubſequentibus. Si enim verè datur cognitio intellectiua, quæ ex alia præexiſtenti fiat: ergo non omnia à principio ſciuntur; ac proinde verè datur demonſtratio, per quam ſcientia comparetur. Quod etiam conuincit, tum naturalis appetitus, quẽ habet homo ad ſciendum, qui fruſtraretur, ſi nunquam perueniret ad cognitionem certam, & euidentem alicuius rei; tùm etiam ipſa experientia: plura enim ita certò, & euidenter cognoſcimus, vt nulla omnino adſit dubitatio, vt patet de concluſionibus mathematicis. Imò ipſi Academici, dum nihil certò ſciri poſſe oſtendunt, id tanquam certum reputant, & aliquid ſe ſcire poſſe conuincuntur. Vnde Auguſt. libro 3. contra Academicos c. 9. *Negant* (inquit) *Academici aliquid ſciri poſſe. Vnde hoc vobis placuit ſtudioſiſſimi homines, atque doctiſſimi? Mouit nos, inquiunt, definitio Zenonis. Cur quaſo? Nam ſi vera eſt, nonnihil veri nouit, qui vel ipſam nouit. Sin falſa, non debuit conſtantiſſimos commouere.*

11 Ad fundamentum Platonis reſpondet in eodem cap. Ariſtoteles, quod cum quis aliquid ſcire cupit, neque ſcire cupit id, quod ſimpliciter ſciebat; neque, quod omnino ignorabat; ſed quod ſimpliciter neſciebat; ſciebat autem ſecundum quid. Quia nimirum cõcluſionem, quam actu, & in ſe ipſa ignorabat, (quod eſt ſimpliciter neſcire) virtute, & in potentia cognoſcebat in principijs (quod eſt ſcire ſecundum quid:) ad eum modum, quo effectus naturalis, antequam actu producatur (quod eſt ſimpliciter eſſe,) præexiſtit in virtute, & potentia ſuæ cauſæ (quod eſt eſſe ſecundum quid.) Quare ſicut ibi ſaluatur vera generatio naturalis per hoc, quòd id, quod erat in potentia ens, fiat ens actu; quod eſt reduci de potentia in actum: ſic in eo, qui addiſcit, datur vera aquiſitio ſcientiæ, quatenùs id, quod virtute, & potentia erat notum in principijs vniuerſalibus, actu cognoſcitur in ſe ipſo; quod eſt reduci de cognitione potentiali, ſeu virtuali, aut vniuerſali in cognitionem propriã, & actualem. Per quod tandem fit inquiſitionem concluſionis, quam ignoramus, non eſſe ſuperuacaneam; ſed verè dari demonſtrationem, per quam talis doctrina, ſeu diſciplina de nouo acquiratur, quod eſt fieri ex præxiſtenti cognitione. Videatur S.Th. hìc lect. 3.

12 Quamuis autem hæc ita ſint, meritò dubitatur à Doctoribus: quomodò ſit intelligenda hæc propoſitio Ariſtot. Nam eam non eſſe vniuerſaliter veram ſuadent hæc argumenta. Primò: quia ſi omnis doctrina, & diſciplina fie-

ret ex præexistenti cognitione, daretur processus in infinitum; quod est absurdum. Probatur sequela; quia illa præexistens cognitio etiam est doctrina: ergo deberet fieri ex alia, & illa ex alia, & sic in infinitum.

Secundò: quia scientia Angelorum est verè doctrina: & tamen non fit ex præexistenti cognitione: ergo non est vniuersaliter vera propositio Arist. Maior patet: quia Angeli perfectissimè cognoscunt proprietates rerum per suas proprias causas, vt hominem esse risibilem: quia est rationalis: ergo habent perfectissimè demonstrationem, & doctrinam. Minor verò probatur: quia Angeli vnico simplici intuitu cognoscunt essentias, & passiones; & causam, & effectus: ergo eorum scientia non fit ex aliqua præexistēti cognitione.

Tertiò tandem: quia tertia operatio intellectus nostri, scilicet discursus, non est cognitio solius conclusionis; sed etiam præmissarum: ergo neque etiam in nobis cognitio discursiua, propriè loquendo, fit ex præexistenti cognitione præmissarum. Consequentia patet: quia si cognitio ipsa præmissarum pertinet ad discursum, ergo non est præexistens respectu eius. Antecedens verò probatur: quia cognitio solius conclusionis tantum est enuntiatio quædam, & iudicium intellectus; sicut ipsa conclusio sola est tantum quædam propositio: ergo cognitio solius conclusionis non est tertia operatio intellectus.

13 Variè solet explicari ab interpretibus hæc propositio Aristotelis. Quidam enim extendunt illam ad omnem cognitionem intellectus, tam simplicem, quàm compositam. Cum enim discursus fiat ex antecedenti iudicio, & iudicium præsupponat apprehensionem; & hæc requirat cognitionem sensuum: semper verificatur quamcumque cognitionem intellectus fieri ex alia præexistenti cognitione. Et hunc inquiunt esse sensum illius propositionis.

Parum ab his discedunt alij, qui dictam propositionem accommodant ad solas cognitiones compositas intellectus, tam secundæ, quàm tertiæ operationis, ita vt sensus sit omnem cognitionem intellectiuam, tam discursiuam, quàm iudicatiuam fieri ex alia præexistenti cognitione intellectus, scilicet ex simplici apprehensione.

Econtrà verò alij omninò restringunt hanc propositionem, asserentes non esse intelligendam de omni cognitione discursiua; sed solum de demonstratiua. Quod probant: tum quia hæc sola potest absolutè appellari doctrina: tùm etiam quia sic rectè excluduntur errores, quos impugnare intendit Aristoteles: tùm denique quia verè dantur opiniones in suo genere per se notæ, seu per se probabiles, in quibus non habetur vna cognitio ex alia; sed cognoscuntur ex sola notitia terminorum. Ergò non est intelligenda propositio Aristotelis de cognitione discursiua etiā probabili; sed solum de demonstratiua.

14 Nihilominus dicendum est, quòd licet dicta propositio quocumque ex his modis explicata, sit verissima; tamen iuxta mentem Aristotelis intelligenda est de omni, & sola cognitione discursiua. Prima pars conclusionis satis ex se constat. Siuè enim intelligatur de sola cognitione demonstratiua; siue extendatur ad secundam, & tertiam operationem intellectus; siue tandem ad omnes: semper datur aliqua præexistens cognitio, vel intellectus, vel saltem sensus, vt explicatum est: ergo quocumque modo intelligatur dicta propositio, est omninò vera.

Secunda etiam pars conclusionis est communis consensus Inter-

pretum, Auerro. Philoponi, B. Alberti, & aliorum. Quos sequuntur Sanch. lib. 7. q. 1. Masius hic qu. 1. ad 2. Rub. ibidem, & Conimbric. q. 2. art. 1. Estque expressa D. Thom. in hoc lib. lect. 1. vbi per doctrinam, & disciplinam inquit significari, non omnem cognitionem; sed eam, quæ ex alia acquiritur, seu per quam ratio de vno in aliud procedit: quæ provt est in Magistro, dicitur doctrina, & provt in discipulo, disciplina. Et concludit: *Neque accipitur hic doctrina, & disciplina, secundum quod se habet ad acquisitionem scientiæ tantum; sed ad acquisitionem cognitionis cuiuscumque. Quod patet: quia manifestat hanc propositionem etiam in disputatiuis, & rhetoricis disputationibus, per quas non acquiritur scientia.* Per quod excluduntur omnes modi dicendi supra relati, vt cōsideranti patebit.

Sed specialiter contra vnumquemque probatur hæc secunda pars conclusionis. Contra primum quidem: quia planè loquitur Arist. de præexistenti cognitione, quæ sit eiusdem ordinis cum sequenti, seu quæ sit etiam intellectu sicut illa. Sic enim probat rectè contra Platonem, esse demonstrationem: quia doctrina, quæ habetur de conclusione, causatur ex cognitione antecedentis; quam constat fieri etiam in intellectu. Ergo per cognitionem præexistentem intelligit Aristoteles cognitionem intellectiuam: & per consequens nomine doctrinæ, & disciplinæ non potest ibi intelligi quæcumque cognitio intellectus.

15 Contra secundum etiam modum dicendi probatur. Quia in hac propositione Aristoteles, nomine præexistentis cognitionis, non intelligit cognitionem apprehensiuam; sed iudicatiuam: ergo nomine doctrinæ, & disciplinæ non potest ibi significari omnis cognitio complexa, tam iudicatiua, quàm discursiua. Consequentia patet. Antecedens verò probatur: quia vt patet ex toto hoc cap. & maximè ex solutione argumenti Platonis, supponit Arist. hoc esse discrimen inter propositiones, quæ sunt prima principia, & propositiones demonstrabiles; quòd assensus demonstrabilium fit ex præexistenti cognitione; non verò assensus primorum principiorum: ergo nomine præexistentis cognitionis debet intelligi cognitio, quæ necessariò supponatur ad assensum conclusionum; non vero ad assensum principiorum. Sed hæc non est cognitio apprehensiua; siquidem ista præsupponitur etiam ad assensum principiorum, vt patet: ergo debet esse iudicatiua.

Tandem idem probatur contra tertium modum dicendi. Tùm quia hic planè contradicit textui: nam posita illa vniuersali propositione, statim probat eam Arist. inductione facta in demonstrationibus Mathematicæ; in syllogismis, & inductionibus probabilibus Dialecticæ; & in exemplis, & enthymematibus Rhetoricæ, quę propter incertitudinem materiæ, non solum non demonstrat, sed neque vtitur frequenter syllogismo, & inductione, sicut Dialectica; sed enthymemate, & exemplo, vt notat D. Thom. ibidem, & nos explicuimus lib. 3. Institut. cap. 1. ergo propositio Arist. intelligitur, non solum de cognitione habita per demonstrationem; sed etiam per quamcumque argumentationem, seu discursum.

Confirmatur: quia loco illius termini, *intellectiua*, quem frequenter habent Latini codices, habetur in textu Græco διανοητική, *dianoitici*, quæ vox, vt notant Conimbricen. vbi supra deriuatur à nomine διάνοια, *dianoia*, & verbo, τήκω, *tico*, quod significat viam conficere, seu discurrere.

Propter quod vt notant Boez; & Niphus, emendatiores codices legunt: *Omnis doctrina, omnisque disciplina discursiua, &c.* Ergo ibi loquitur Aristot. de omni, & sola cognitione discursiua: & per consequens legitimus sensus illius propositionis est, quod omnis cognitio discursiua, siue quæ in Magistro est, siue quæ in discipulo, fit ex præexistenti cognitione principiorum, ex quibus procedit intellectus discurrendo ad cognitionem eorum, quæ ex talibus principijs deducuntur.

16 Per quod patet ad ea, quæ pro hoc tertio modo dicendi adducta sunt. Primum enim est falsum: & absque fundamento nomen doctrinæ, aut disciplinæ restringitur ad solam cognitionem scientificam: nam etiam in opinatiuis verè docemus, & discimus. Eaque comprehendisse Arist. sub tali nomine constat ex textu, vt vidimus.

Secundum etiam non vrget. Quia multo melius, & formalius excludũtur dicti errores ex illa propositione, vt à nobis explicata est. Nam sic assignatur vniuersalis ratio, & prima radix, vnde prouenit, quod de nouo acquiramus scientiam eorum, quæ antea simpliciter ignorabamus. Hoc enim non conuenit scientiæ, secundum quod scientia est; sed secundum communem rationem cognitionis discursiuæ, vt consideranti patebit.

Tertium tandem nihil colligit contra nos. Fatemur enim in opinatiuis aliquas esse propositiones immediatas, seu per se notas in illo genere, vt infra disp. 20. explicabimus. Tales autem propositiones non sunt conclusiones; sed principia: neque cognoscuntur per discursum; sed ex ipsa notitia terminorum: & consequenter non pertinent ad habitum opinatiuum, qui generatur ex syllogismo probabili, & correspondet scientiæ; sed ad alium habitum opinatiuum principiorum, quem ponit Aristoteles correspondentem intellectui, qui est habitus principiorum demonstrationis, vt videbimus loco citato.

17 Ad argumenta in principio facta respondetur. Ad primum, iuxta nostram expositionem satis patet non sequi processum in infinitum. Nam licet cognitio discursiua, qua probatur tertia, aut quarta passio de subiecto, possit fieri ex alia cognitione discursiua præexistenti: tamen cognitio, qua prima passio probatur, non fit ex alia cognitione discursiua; sed ex cognitione iudicatiua principiorum: & sic non datur processus in infinitum. Neque etiam datur iuxta alias expositiones adductas. Nam discursus fit ex præexistenti iudicio; iudicium ex præexistenti apprehensione intellectus; & hæc ex præexistenti cognitione sensus; quæ non fit ex alia priori cognitione.

Ad secundum respondetur Aristotelem non dixisse absolutè: *Omnis doctrina fit ex praexistenti cognitione*; sed *Omnis doctrina discursiua*, vt vidimus. Quæ tamen non habet locum in Angelis: quia quamuis verè cognoscant effectus per suas causas; non tamen habent diuersas cognitiones, vnam respectu causæ, ex qua procedant ad aliam respectu effectus; quod necessarium est ad discursum propriè dictum: sed vnico simplici intuitu vtrumque cognoscunt; & sic scientia eorum propriè non fit ex præexistẽti cognitione, neque de illa intelligenda est propositio Arist.

Quod si propter codices Latinos, qui non habent: *Omnis doctrina discursiua*, sed *Omnis doctrina intellectiua*, velis cum aliquibus dictam propositionem aliqualiter etiam extendi ad Angelos: dicendum est, quòd quamuis ex parte ipsorum non sit verus, & formalis discursus, ita vt ex cognitione principij

procedant ad cognitionem conclusionis; ex parte tamen ipsarum rerum est quidam quasi discursus obiectiuus, secundum quod vnam rem cognoscunt mediante alia, quandò sic petunt cognosci ipsæ res, vt explicatum est. Quare sicut in nobis cognitio conclusionis propriè fit ex præexistenti cognitione principiorum: sic in Angelis idem actus, secundum quod terminatur ad conclusionem, seu effectus, quasi fit, & præsupponit se ipsum, secundum quod terminatur ad principium, seu causam: & sic aliqualiter etiam verificatur ibi propositio Aristot. Quod etiam proportionabiliter potest dici de scientia Dei, vt consideranti patebit.

18 Ad tertium vt respondeatur, explicandum est breuiter: in quo consistat propria ratio discursus. Et primò certum est, præter simplicem apprehensionem verè dari in intellectu aliam operationem, qua vnum de alio enuntiamus, & appellatur iudicium: & vtriusque meminit Arist. 1. Periher. cap. 4. & 3. de Anima cap. 6. & D. Thom. ibidem, & 4. Metaph. lect. 6. lib. 6. lect. 4. & alibi sæpè. Qua etiam certitudine tenendum est iudicium non esse aggregatum multarum apprehensionũ; sed simplicem quendam actum realiter, & essentialiter distinctum ab apprehensione. Quare solum est difficultas de tertia operatione, nempè discursu: an scilicet eadem proportione asserendum sit, esse actum quendam simplicem realiter, & substantialiter à iudicio distinctum: an potius sit re vera cognitio iudicatiua, entitatiuè contenta sub secunda operatione.

In quo, quamuis aliqui priorem partem defendant; secunda tamen est longè probabilior. Quam inter alios rectè probat, & explicat Ferrara 3. de Anima qu. 11. Estque proculdubio Arist. 6. Ethicor. c. 3. vbi agens de habitibus intellectualibus; scilicet scientia, sapientia, prudentia, & intellectu principiorum, omnes hos inquit esse in intellectu circa affirmationem, & negationem, seu circa verum, & falsum. Cõstat autem, apud ipsum affirmationem, & negationem; seu verum, & falsum tantum reperiri in iudicio, vt patet 1. Periher. cap. 1. Idem apertè Docet D. Th. qu. 14. de veritate art. 1. & 3. dist. 23. qu. 2. art. 2. quæstiunc. 1. vbi duas tantum intellectus operationes enumerans, scilicet apprehensionem, & iudicium, sub secunda collocat expresè, tùm cognitionem fidei, & primorum principiorum; tùm etiam opinatiuam, & scientificam: cum tamen istæ duæ sint actus discursus.

19 Ratione etiam probatur: quia discursus, vt ipsum nomen indicat, & testatur S. Doctor 1. part. qu. 58. art. 3. ad primum, est progressio intellectus ab vna cognitione in aliam, inquantum ex aliquo priùs noto deuenitur in cognitionem alterius, quod erat ignotum: ergo necessariò includit plures cognitiones, seu plura iudicia, ex quorum vno procedatur ad aliud. Ergo non oportet superaddere alium actum simplicem ab his essentialiter distinctum, in quo consistat discursus. Antecedens, & primam consequentiam concedunt communiter Doctores, & probat rectè contra Scotum Caiet. loco citato. Secunda verò consequentia probatur: quia ex eo præcisè, quòd intellectus iudicet de conclusione, motus, & determinatus à iudicijs habitis de præmissis, intelligitur propriè discurrere; siquidem verè ex vna cognitione procedit ad aliã: ergo præter iudicia, quæ correspõdẽt præmissis, & cõclusioni, non est ponendus distinctus actus, in quo consistat discursus. Videatur Ferrara loco citato.

Iuxta hæc ergo dicendum est; quod discursus est ipsum iudicium,

quo intellectus assentitur conclusioni, non secundum quod consideratur vt propositio; sed formaliter quatenus est conclusio, seu vt est dependens, & illata à præmissis, ita quòd idem actus entitatiuè dicatur iudicium, & discursus; iudicium quidem, secundum quod præcisè cognoscit vnionem prædicati cum subiecto; discursus verò, secundum quod assentitur eidem vnioni prædicati cum subiecto propter vnionem cum medio cognitam in præmissis. Et sic talis actus, formaliter secundum quod habet rationem discursus, dicit intrinsecum ordinem ad priora iudicia præmissarum, in quo distinguitur à prima, & secunda operatione intellectus. ¶ Per quod etiam patet ad argumẽtum. Quia enim discursus consistit in assensu conclusionis, vt procedit ab assensu præmissarum, vt explicatum est: propriissimè dicitur fieri ex præexistenti cognitione.

QVÆSTIO II.

AN RECTE ASSIGNENTVR ab Aristotele duæ præcognitiones, & tria præcognita.

20 SVpposito, quod omnis cognitio discursiua fit ex præexistenti cognitione, vt explicatum est, infert rectè Aristoteles, ante demonstrationem, seu cognitionem scientificam, quæ in nobis est discursiua, aliqua esse necessariò præcognoscenda, de quibus agimus in hac quæstione. Pro cuius explicatione sciendum est, quòd *præcognitio* idem est, ac anticipata cognitio. Vnde cognitio præexistens ad discursum necessariò erit actus iudicij, aut apprehensionis: hi enim antecedunt discursum in sensu explicato. Cum autem obiectum apprehensionis sit res simplex; obiectum verò iudicij sit quid complexum, in quo veritas, vel falsitas reperitur: de vtroque obiecto aliquid ante demonstrationem cognoscetur.

Secundò nota, quòd cum cognitio, qua in conclusione cognoscitur prædicatum conuenire subiecto propter vnionem factam cum medio in præmissis, sit cognitio discursiua, vt dictum est; & in tali cognitione, quandò propositiones sunt necessariæ, consistat actus demonstrationis per quem generatur scientia: quidquid ante istam cognitionem demonstratiuam oportuerit cognosci, dicetur præcognitum, id est, res cognita ante cognitionem discursiuam. Hæc autem tantum possunt esse tria, nempè principium, subiectum, & passio: nam antequam in conclusione prædicatum attribuatur subiecto, iam debent esse cognitæ præmissæ, vt de se patet. Quæ quia vnum integrum principium conclusionis efficiunt, non plura, sed vnum præcognitum appellantur. Præterea debet esse cognitum subiectum conclusionis: & similiter passio, quæ de subiecto prædicatur: nam ante actualem prædicationem inter duo extrema supponitur necessariò simplex cognition vniuscuiusque. Restat ergo quòd ante actum intellectus, in quo formaliter consistit cognitio demonstratiua, tria debẽt esse præcognita, scilicet principiũ, subiectum, & passio.

21 Tertiò nota, de istis præcognitis duas tantùm quæstiones posse præcognosci, scilicet *an sit*, & *quid sit:* (has appellat Aristot. præcognitiones.) Ratio est: quia aliæ duæ quæstiones quas enumerat ipse secundo Poster. cap. 1. scilicet, *quia est*, & *propter quid est*, per ipsam demonstrationem cognoscuntur; siquidem per eam scimus, quia passio conuenit subiecto, & etiam propter quid illi conueniat. Ergo non oportet illas præcognoscere; atque ita

duæ erunt tantum præcognitiones, scilicet *an est*, & *quid est*.

Diuiditur autem vnaquæque in alias duas: quia, *an est*, potest inquiri, tam de re simplici, quàm de integra propositione, cuius existentia est sua veritas. Et ideò, *an est*, diuiditur in *an sit reale*, seu rei, & in *an sit veritatis*. Similiter: quia, *quid est*, significat diffinitionem, quæ analogicè diuiditur in diffinitionem *quid rei*, & *quid nominis*: ideò præcognitio, *quid est*, diuiditur in *quid rei*, quæ scilicet sit essentia rei, & in *quid nominis*, scilicet quid nomen significet. Iam ergo habemus in generali duas præcognitiones, & quatuor in speciali. Restat modo videndum, quæ earum tribus præcognitis conueniant, idest, quæ harum quæstionum debeant præcognosci ante demonstrationem de vnoquoque præcognitorum.

22 Prima conclusio. Rectè assignantur ab Aristotele ante demonstrationem duæ tantùm præcognitiones in generali, & tria præcognita. Ita docet D. Thom. hîc lect. 2. & communiter Dialectici: satisque ex dictis constat. Nam per hanc demonstrationem: *Omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis*: scimus, quòd homo est risibilis: & hæc est tertia quæstio, quam vocat Aristoteles *quia est*: scimus etiam propter quid sit risibilis, nempè propter rationale: & hæc est quarta quæstio, quam appellat Aristoteles *propter quid est*. Ergo hæ duę quęstiones ostenduntur per ipsam demonstrationem: & per consequens non cognoscuntur ante illam. Aliç verò duę quęstiones sunt indemonstrabiles à priori. Nam cum in demonstratione concludatur aliquid de subiecto: necessarium est intelligere subiectum esse, haberéque aliquam essentiam, de qua tale prędicatum possit concludi. Ergò *an est*, & *quid est*, necessariò pręcognoscuntur, & per consequens duæ tantum erunt præcognitiones. Quod autem tria sint præcognita, constat ex secundo notabili: ergo; &c.

23 Secunda conclusio. De principio non præcognoscitur *quid sit*; sed tantum *an sit verum*. Hæc etiam ex Arist. & D. Thom. ibid. & communis inter Dialecticos. Probaturque prima pars: nam cognoscere *quid sit* alicuius, est cognoscere diffinitionem eius: sed præmissæ, seu principium primò intentionaliter sumptum, vt hîc loquimur, non habet diffinitionem; cum sit quid complexum: ergo de illo non potest cognosci *quid sit*.

Secunda etiam pars probatur: quia in demonstratione, ante assensum conclusionis necessario præsupponitur assensus præmissarum: ergo præcognoscuntur vt veræ: ergo de principio præcognoscitur *an sit veritatis*, seu *an sit verum*.

24 Tertia conclusio. De subiecto non debet pręcognosci *an sit verum*, neque *an sit existens*; sed sufficit cognoscere *an sit rei in aptitudine*: & insuper debet etiam præcognosci, *quid sit*. Hæc etiam conclusio est communis. Et quidem quòd non possit de subiecto præcognosci, *an sit verum*, patet: quia est quid incomplexum. ¶ Quòd autem non debeat necessariò præcognosci subiectum actu existens, probatur. Quia vnio passionis cum subiecto absoluitur à tempore, & est æterna: ergo vt talis passio demonstraretur, non necessariò supponit subiectum actualiter existens. Verum est tamen, quòd quia nos accipimus cognitionem à sensibus: necessarium fuit, quòd aliquando, seu respectu alicuius subiectum actu existeret: sed hoc non per se; sed per accidens requiritur ad demonstrationem. ¶ Quòd autem de subiecto debeat præcognosci *an sit*, saltim in aptitudine, res est manifesta:

manifesta: nam res impossibilis, provt sic, non habet passiones quas de illa intellectus demonstret. Quandò autem dicimus de subiecto debere præcognosci *an sit rei*; non est restringendum ad entia realia. Nam etiam quandò subiectum demonstrationis est ens rationis, vt contingit in demonstrationibus Logicis, debet de tali subiecto præcognosci, *an sit rei* illi proportionatum. ¶ Tandem quòd de subiecto debeat præcognosci, *quid sit* in demonstratione à priori, de qua loquimur, res est manifesta. Nam essentia subiecti non potest à priori demonstrari; sed ex ipsa proceditur ad passiones demonstrandas: ergo ipsa essentia, seu *quid sit* debet necessariò præcognosci de subiecto.

25 Vltima conclusio. De passione non præcognoscitur *an sit*, neque *quid rei*; sed tantùm *quid nominis*. Ita etiam in præsenti Arist. & D. Thom. Vt autem probetur, nota, quod hîc loquimur formaliter de passione, quatenùs passio est; non verò quatenùs est accidens, vel secundum aliam generalem rationem. Potest enim quis scire risibilitatem hominis; ignorare tamen, an sit passio eius: & tunc licet cognoscat *an sit* risibilitatis, secundùm quod est ens, aut accidens; non tamen cognoscit *an sit* illius, secundùm quod est propria passio. ¶ Hoc ergo supposito, probatur conclusio quoad priorem partem: quia *an sit* passionis ostenditur per demonstrationem: ergo non præcognoscitur ante illam. Probatur antecedens: quia *an sit*, seu *esse* proprium passionis est inesse subiecto: sed hoc demonstratur: ergo, &c.

Secunda etiam pars patet. Nam *quid rei* passionis pendet ex proprio subiecto, per quod debet definiri: sed per demonstrationem cognoscitur, quodnam sit passionis subiectum: ergo non fuit præcognitum; & per consequens neque *quid rei* ipsius passionis. Tandem quod de passione debeat præcognosci *quid nominis*, res est clara. Si enim ignoremus, quæ sit significatio nominis, non poterit in demonstratione attribui subiecto tale nomen. ¶ Vbi nota, quod de subiecto, & principio debet etiam præcognosci *quid nominum* propter eandem rationem. Tribuitur autem hoc specialiter passioni: quia passio nullam aliam habet præcognitionem.

26 Sed contra doctrinam primæ conclusionis potest objici. Primò: quia ante demonstrationem debet præcognosci bonitas illationis: ergo non sunt tantùm tria præcognita. ¶ Secundò: quia quæstio *an est* aliquando demonstratur, vt fecimus de existentia Logicæ in principio primæ disputationis, & sic de alijs: ergo non semper dantur duæ præcognitiones.

Ad primum respondetur bonitatem illationis pertinere ad libros Priorum: hîc autem tantùm enumerantur præcognita posterioristica. ¶ Ad secundum, quod quamuis aliquando contingat rei existentiam demonstrare; tamen ibi etiam quodammodò præcognoscitur *an sit* talis rei, quatenùs intelligitur antecedere ipsam existétiam. Quandò enim demonstramus Deum esse: ibi priùs apprehenditur Deus cum aptitudine ad essendum, & hoc est *an sit*, quod necessariò debet præcognosci in demonstratione.

Alij id explicant, dicentes in demonstratione necessariò præcognosci *an est* de secundo adiacenti; non verò de tertio adiacenti. Quod intelligetur notando, quòd propositio de secundo adiacenti dicitur illa, in qua subiecto solum adiacet verbum, *est*, absque alio prædicato, vt hæ, *Deus est, homo est, &c.* Quamuis enim in illo verbo sit inclusū

participium, quod habet rationem prędicati; tamen tale prędicatum propriè non est quid tertium: quia non est aliquid vltra verbum. Propositio verò de tertio adiacenti dicitur illa, in qua præter verbum *est*, datur aliquid prædicatum, vt hæ, *Homo est animal: Petrus est albus, &c.* In his ergo, subiecto præter verbum, *est*, adiacet aliquid, quod tertium locum obtinet post subiectum: & ideò dicuntur de tertio adiacenti. In quibus propositionibus semper de subiecto supponitur secundum adiacens, seu *an sit*: nam qui dicit hominem esse animal, supponit hominem esse. Quia ergo quandò existentia demonstratur de aliquo subiecto, talis propositio quodammodò videtur de tertio adiacenti, quatenùs tunc existentia gerit vices tertij termini, qui vnitur alteri extremo per medium: ideò communiter dicitur *an est*, quandò est de tertio adiacenti non præcognosci; sed demóstrari. Secus verò quandò est de secundo adiacenti: quia tunc potiùs se tenet ex parte ipsius subiecti.

27 Contra secundam conclusionem obijci potest: quia aliquandò de principio demonstratur esse verum: ergo non necessariò id de illo præcognoscitur. Antecedens probatur in hac demonstratione: *Omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: Ergo omnis homo est risibilis*: cuius præmissæ, seu principium demonstrantur per aliam demonstrationem, si dicas: *Omne rationale est risibile: omne admiratiuum est rationale: Ergo omne admiratiuum est risibile.* Et eodem modo potest probari minor. Idem etiam contingit in principijs scientiæ subalternatæ, quæ demonstrantur in scientia subalternante. Ergo sæpè de principia demonstratur esse verum.

Respondetur principium esse duplex: aliud simpliciter, & absolutè primum: & hoc semper est principium, & nunquam conclusio, vt essentia rei, quæ cum sit simpliciter primum, quod inuenitur in tali re; semper est principium. Aliud est primum respectu alicuius; quod tamen si comparetur ad aliud prius, non est primum; sed secundum, vel tertium; & huiusmodi principium tantùm est principium respectu posterioris; respectu verò prioris potiùs est conclusio, sicque contingit in exemplis adductis. Doctrina ergo conclusionis proportionabiliter est intelligenda, quòd scilicet principia primi generis semper debent præcognosci, & nunquam possunt à priori demonstrari: principia verò secundi generis debent præcognosci, quandò sumuntur vt principia, & provt sic non demonstrantur. Quādò verò desinunt esse principia, & sunt conclusiones; tunc non præcognoscuntur, sed demonstrantur.

QVÆSTIO III.

AN ASSENSVS PRÆMISSARVM sit causa assensus conclusionis, & in quo genere.

28 NOn inquirimus: an præmissæ ipsæ obiectiuæ sint causa conclusionis: hoc enim explicandum est disputatione sequenti circa secundam definitionem demonstrationis ab Aristotele traditam; sed an actus intellectus, quo assentitur præmissis, sit causa actus, quo assentitur conclusioni: inde enim pendet solutio aliorum, quæ in hoc primo capite tradit Aristoteles, & nos explicabimus quæstione sequenti, tractantes: an talis assensus præmissarum necessitet intellectum ad assentiendum conclusioni. Pro vtriusque autem quæstionis intelligentia notandum est

eas procedere per se loquendo, & respectu intellectus benè dispositi, qui scilicet cognoscat vim illationis, & alia de causa non sit impeditus. Si quis enim ignoraret vim illationis, vel aliàs esset impeditus, vt contingere potest in rustico, vel amente: in eo per accidens assensus præmissarum non produceret assensum conclusionis, neque intellectus necessitaretur ex iudicijs præmissarum ad assentiendum conclusioni, vt patet.

29 Secundò notandum est dupliciter posse aliquid cognosci. Vno modo in se ipso: quandò scilicet primò, & per se, seu ratione sui terminat cognitionem, vt quandò Petrum videmus in sua persona, vel causam, aut effectum cognoscimus in se ipsis. Secundo modo, in alio: quandò scilicet cognoscitur, non ratione sui; sed cognoscendo aliquid aliud, in quo ipsum aliquo modo continetur, vt quandò Petrum videmus in sua imagine, vel causam cognoscimus in suo effectu, aut econtrà. Ad rem ergo, quandò primo modo cognoscuntur à nobis pręmissæ, & conclusio, cognoscuntur diuersis actibus, vt per se patet, & concedunt concorditer Autores. Secundo verò modo, cum conclusio virtualiter contineatur in pręmissis, & similiter pręmissæ in conclusione, vt infrà constabit: inde est, quod per eandem cognitionem, quæ formaliter terminatur ad pręmissas, cognoscitur in eis virtualiter ipsa conclusio, vt docet expressè Aristoteles in hoc capite: & similiter per eandem cognitionem, qua cognoscitur conclusio in se ipsa, cognoscuntur quodammodò in ea ipsæ pręmissæ, secundùm quod sunt rationes assentiendi cõclusioni, vt tradit D. Thomas prima secundæ quęstione 8. artic. 3.

Quando ergo in hac, & sequenti quæstione inquirimus: an assensus pręmissarum sit causa assensus conclusionis: & an ille necessitet intellectum ad istum eliciendum; non loquimur in hoc secundo sensu, neque comparamus assensum formalem pręmissarum cum virtuali conclusionis, qui in eo continetur; aut formalem conclusionis cum virtuali pręmissarum ibi incluso: hi enim non sunt plures actus, vt vidimus; & consequenter non potest ibi esse vera causalitas, aut determinatio. Quare difficultates istæ solùm procedunt de assensibus proprijs, & formalibus pręmissarum, & conclusionis, seu de cognitionibus, quibus tam pręmissæ, quàm conclusio cognoscuntur in se ipsis: quas constat esse diuersas, posseque habere rationem causæ, & effectus.

30 Dicendum est primò assensum pręmissarum esse quodammodò causam assensus conclusionis. Sic docent communiter Dialectici: estque plana mens Arist. in hoc capite, dum inquit omnem cognitionem discursiuam fieri ex præexistenti cognitionem pręmissarũ: ibi enim particula *ex* causalitatem, denotat vt explicant Commentator, & alij Interpretes. Nam quod aliqui respondent, posse scilicet denotare ordinẽ termini à quo, vt cum dicitur ex calido fieri frigidum, in quo nulla importatur causalitas, non habet locum in pręsenti. Quoniam terminus à quo incompossibilis est cum termino ad quem, & amittitur per acquisitionem illius, vt patet in exemplo adducto: assensus autem pręmissarum non opponitur assensui conclusionis, neque isto adueniente, deperditur necessariò ille, vt infra constabit.

Eandem conclusionem docet expresse Diu. Thomas primo contra gentes capite 55. ratione 4. & prima parte, quæstione 14. articulo 7. vbi discursum propriè dictum appellat:

discursum secundùm causalitatem. Ex quo loco sic probatur ratione. Quia propria ratio discursus non consistit in hoc, quòd vnum cognoscatur post aliud, secundùm successionem temporis: id enim vel non est necessarium, vel si requiritur, non tamen est sufficiens; siquidem possunt plures propositiones disparatæ vna post aliam successione temporis cognosci absque eo, quòd efficiant verum discursum, vt patet. Ergo propria eius ratio consistit in eo, quòd vnius cognitio ex alterius cognitione causetur.

Confirmatur: quia assensus conclusionis virtute continetur in assensu præmissarum, vt explicatum est: ergo assensus præmissarum est causa assensus conclusionis: continentia enim virtualis propria est causæ respectu effectus.

31 ¶ Maior difficultas est: in quo genere causæ assensus præmissarum concurrat ad assensum conclusionis. Et quidem in genere causæ finalis certum est præmissas non esse causam conclusionis; potiùs conclusio est causa finalis, ad quam ordinatur assensus præmissarum, vt patet. In genere autem causæ materialis, & formalis assensus præmissarum potest quodammodò dici causa assensus conclusionis, non ratione sui: (nam vnus actus propriè non fit ex alio tanquam ex materia, neque eum actuat tanquam forma;) sed ratione obiecti, nempè præmissarum: quia istæ quodammodò sunt causa materialis conclusionis, vt docet expressè Aristoteles 2. Physicorum textu 31. & explicat optimè D. Thom. ibi lect. 5. inquantùm termini, qui sunt materia præmissarum, sunt etiam materia conclusionis, licet non vt stant sub forma præmissarum: sicut farina dicitur materia panis, licet non vt stat sub forma farinæ. Similiter præmissæ, seu principia sunt ratio *sub qua*, assentiendi conclusioni, & vnde sumitur eius specificatio, vt tetigimus supra disputatione prima, numero 43. & latè explicabimus infra disputatione 19. & sic quodammodò sunt causæ formales extrinsecæ conclusionis. Quare solùm restat difficultas de causalitate efficienti: an scilicet assensus præmissarum concurrat in genere causæ efficientis ad assensum conclusionis.

32 Pro parte negatiua solet referri Durandus in secundo distinctione, secunda quæstione, secunda ad quartum, vbi nihil dicit; id tamen indicat distinctione 24. quæstione prima numero duodecimo, inquantùm inquit, quòd in intellectu practico conclusio deliberationis fit per nudam potentiam, & non per aliquos actus se habentes ad hoc in ratione principij actiui. ¶ Potestque probari primò ratione inde desumpta. Quia causa efficiens agit, inquantùm est actu in rerum natura: sed quandò intellectus assentitur conclusioni, iam præterijt assensus præmissarum: ergo ipse non est causa efficiens assensus conclusionis. Maior est certa, siquidem quod non est, nihil potest efficere. Minor verò probatur ex D. Thoma 1. parte, quæstione 85. articulo 4. vbi docet intellectum non posse plura simul cognoscere: & consequenter in illo non poterunt esse simul plures cognitiones; sed vna post aliam, maximè in discursu, qui videtur exigere talem successionem.

Secundò: quia assensus præmissarum, saltem qui producitur ab habitu principiorum, distinguitur specie ab assensu conclusionis, qui habetur per demonstrationem, & pertinet ad habitum scientiæ: ergo si ille esset causa efficiens huius, esset necessariò causa æquiuoca. Sed non potest esse causa æquiuoca: ergo

neque sufficiens. Probatur minor: quia causa æquiuoca est causa vniuersalis, & remota, vt patet in sole, & alijs astris. Cum ergo assensus præmissarum sit causa particularis, & proxima, vt patet: planè videtur sequi, non posse esse causam æquiuocam.

33 Nihilominus dicendum est secundò assensum præmissarum esse causam efficientem assensus conclusionis. Hæc conclusio est communis inter Doctores, præcipuè Thomistas, vt testatur Arauxo lib. 1. Metaphysic. quæstione 3. art. 4. Quam tenet expresse D. Thom. hîc lect. 3. & addit esse Aristotelis his verbis: *Principia se habent ad conclusiones in demonstratiuis, sicut causa actiuæ in naturalibus ad suos effectus: vnde in secundo Physicorum propositiones syllogismi ponuntur in genere causæ efficientis.* Et loco citato ex 1. contra gentes: *In omni scientia discursiua oportet aliquid esse causatum: nam principia sunt quodammodo causa efficiens conclusionis. Vndè & demonstratio dicitur syllogismus faciens scire.* Videantur Ferrara ibidem, Montesino 1. 2. disp. 13. quæst. 7. Soto in hoc cap. quæst. 2. ad 2. Masius qu. 10. Sanch. lib. 7. qu. 2. noster Didacus à Iesu disputatione 16. qu. 3. & Rubio hîc quæst. 6. qui plures alios adducit.

Probatur ratione primò: quia illud, quod constituit potentiam in actu primo ad efficiendum, concurrit cum ea efficienter ad actum secundum: sed per species intelligibiles præmissarum, & assensus illarum constituitur intellectus in actu primo ad assendentiũ conclusioni: ergo species pręmissarũ, & assensus earum concurrunt efficienter ad assensum conclusionis. Maior constat, tùm in speciebus intentionalibus sensuum; tum etiam in omnibus potentijs operatiuis. Minor verò probatur: tùm quia intellectus nudè consideratus non est sufficienter determinatus in ratione causæ ad talem assensum producẽdum; quod tamen habet existente assensu præmissarum: tum & maximè quia in assensu conclusionis, non solùm inuenitur ratio communis intellectionis, quæ per se primò correspondet intellectui, & ratio etiam intellectionis talis obiecti, quæ per se primò correspondet speciei intelligibili; sed etiam ratio intellectionis discursiuæ, quæ, prout sic, refunditur tanquam in causam per se in præexistentem cognitionem pręmissarum. Ergo sicut propterea intellectus, & species intelligibilis concurrunt efficienter ad assensum conclusionis: sic etiam concurreret assensus præmissarum.

Confirmatur: quia virtualis continentia, quam habet assensus præmissarum respectu assensus conclusionis, & modus necessitandi, quo ille cogit intellectum ad eliciendum hunc, vt posteà explicabimus, non possunt rectè saluari in alio genere causæ, vt consideranti patebit: ergo, &c.

34 Secundò probatur, quia conclusioni assentimur propter præmissas; & ideò magis assentimur præmissis: ergo in genere causæ efficientis assensus præmissarum concurrit ad assensum conclusionis. Antecedens est Aristot. vt infra videbimus. Consequentia verò probatur: quia ly *propter* non denotat in præsenti causam finalem, vt patet ex dictis: neque potest accommodari causæ materiali, aut formali, in quibus non habet locum illud axioma, *Propter quod vnumquodque tale, &c.* vt infra constabit: ergo denotat genus causæ efficientis.

Confirmatur: quia sicut se habet finis in operabilibus; sic præmissæ, seu principia in speculabilibus, vt dicitur 7. Eth. cap. 8. & repetit sæpè D. Thom. sed volitio finis est causa efficiens volitionis mediorum, vt significat Angel. Doct.

1. 2. quæst. 9. art. 3. & recipit communis sententia Theologorum, quã inter alios explicat rectè Montes. loco citato: ergo etiam assensus præmissarum erit causa efficiens assensus conclusionis.

Quomodo autem contingat hæc efficientia, non potest in præsenti explicari: pendet enim ex dicendis in libris de Anima. Pro nunc tamen dicimus, quòd vel ipsum verbum mentis, seu species expressa, quæ est in assensu præmissarũ, immediatè per se ipsam simul cum intellectu producit assensum conclusionis, eo modo, quo Caiet. 1. p. qu. 80. art. 2. & plures alij Thomistæ satis probabiliter defendunt actum intellectus efficienter concurrere ad actum voluntatis: vel quod per assensum præmissarum producitur in intellectu quædam species intelligibilis, quæ simul cũ ipso producat assensum conclusionis, & ratione cuius talis actio tribuatur ipsi assensui præmissarum; ad eum modum, quo solet explicari efficientia sensationis exterioris respectu interiorum, inquantùm species expressa visionis v. g. producit quãdam impressam in sensu cõmuni, qua mediante ipse elicit suam sensationem. Sed de hoc redibit sermo loco citato.

35 Ad argumenta respondetur. Ad primum dicimus, quòd si assensus præmissarum per se ipsum, & immediatè producit assensum conclusionis, iuxta primum modum dicendi; consequenter asserendum est vtrumque assensum esse simul in intellectu. Neque reputandum est impossibile, esse simul in intellectu duas cognitiones specie distinctas, quando habent inter se ordinem, vt contingit in præsenti, vbi se habent per modum vnius discursus. Tunc enim intellectus, propriè loquendo, non cognoscit plura, vt plura, quod loco citato negat D. Tho. sed per modum vnius, quod esse possibile concedit ibidem, & qu. 58. antecedenti art. 2. Quibus locis explicat rectè Caiet. id intelligendum esse, tam quando per vnicam speciem, & actum cognoscuntur plura, quàm cum cognoscuntur pluribus speciebus, & actibus inter se ordinatis: quia tunc se habent vt partes vnius integræ speciei, & cognitionis. De quo videri possunt Bañez quæst. 58. citata, Arauxo art. 5. Soto hîc Sanchez vbi supra, & alij Thomistæ. Si verò assensus præmissarum, non per se ipsum, sed ratione alicuius speciei intelligibilis concurrit ad assensum conclusionis, iuxta secundum modum dicendi: tunc sufficit, quòd species illa maneat in intellectu, etiamsi præterijsset assensus præmissarum.

Ad secundum concesso antecedenti, & prima consequentia, neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, non solùm non esse eandem rationem formalem causæ vniuersalis, & æquiuocæ vt explicabimus lib. 2. Physicorum; sed neque semper inter se materialiter coincidere. Cuius plura fortè possent afferri exempla: sufficiant tamen, quod adducit Aristot. libr. 1. de Generatione animalium capite 16. vbi docet quædam esse animalia imperfecta, semper ex putrefactione genita; quæ tamen coëunt, & generant vt causæ particulares, non suæ speciei animal, sed vermiculos quosdam: de quibus consequenter asserendum est esse causas æquiuocas; non verò vniuersales. Et sic contingit in præsenti.

QVÆSTIO IV.

AN PER SE ASSENSVM præmissarum necessitetur intellectus ad assentiendum conclusioni.

36 IN eodem primo capite explicans Aristoteles ordinem præcognitionum demonstrationis, docet ma-

iorem cognosci priùs tempore, quàm conclusionem; minorem verò simul tempore, licet priùs natura. Quod quidem intelligendum est, quando diuersis actibus cognoscuntur iuxta dicta quæstione præcedenti: nam quando in ipsa cognitione conclusionis cognoscuntur præmissæ vt ratio assentiẽdi illi, nullum est discrimen quantum ad hoc inter maiorem, & minorem, vt patet. Quare sensus Aristotelis est, quod in syllogismo, posito assensu maioris, non statim sequitur assensus conclusionis: sed potest ille tempore præcedere hunc, cùm assensus maioris non sit integra causa assensu conclusionis. At quãdo aduenit assensus minoris in proprio loco, & situ minoris scilicet præcedente assensus maioris; cum iam sit integra, & totalis causa; statim sequitur assensus conclusionis in eodem instanti temporis: & ita minor, & conclusio cognoscuntur simul tempore, licet assensus minoris prioritate naturæ antecedat assensum conclusionis; cum sit causa eius. Sic intelligit Aristotelem Diu. Thom. hîc lectione secunda, quem sequuntur Sanchez vbi supra quæstione 3. Masius quæst. 9. & 10. Rubio quæst. 7. & communiter Doctores.

Ratio est: quia assensus præmissarum sunt causa naturalis assensus conclusionis: ergo statim ac complentur in ratione causæ, producunt illum. Sed quando præcedente assensu maioris, aduenit assensus minoris, iam est causa completa: ergo statim producunt assensum cõclusionis. Cùm autem actiones intra intellectum sint instantaneæ, neque mensurentur tempore, nisi ratione phantasmatum: consequens est quantùm attinet ad ipsum intellectum, quòd in eodem instanti temporis, quo datur assensus minoris, detur etiam assensus conclusionis.

Ex hac ergo doctrina Aristotelis sic explicata oritur quæstio præsens, quæ inquirit: quomodo, vel quantum necessitetur intellectus per assensum maioris, & minoris ad assentiendum conclusioni. Et procedit difficultas in intellectu benè disposito, & cognoscente bonitatem illationis, neque alias impedito, vt vidimus quęstione præcedenti.

37 Secundò notandum est dupliciter posse aliquam potentiam necessitari; scilicet quoad specificationem, & quoad exercitium. Tunc necessitatur quoad specificationem, quando taliter determinatur ad vnam partem, vt licet possit suspendere actum; tamen si velit operari, actus debet esse illius speciei, ad quam determinatur, & non potest esse alterius. Tunc verò necessitatur quoad exercitium, quando taliter determinatur, vt non possit suspendere, aut cessare ab actu. Verbi gratia voluntas in via necessitatur quoad specificationem ad amandam beatitudinem in communi: quia licet possit non exercere actum circa illam; tamen si vult exire in actum necessariò debet esse amoris, & non odij. In patria verò eadem voluntas necessitatur quoad exercitium à bonitate diuina clarè visa: quia non solùm non potest eam odisse; sed neque suspendere, aut cessare ab amore illius, quam vndequaque diligibilem clarè concupiscit intellectus.

38 Dicendum est ergo primò, cognita bonitate illationis, intellectum per assensum pręmissarum necessitari quoad specificationem ad assentiendum conclusioni. In hac conclusione conueniunt Autores citati. Quæ ex dictis facilè probatur: quia assensus præmissarum est causa naturalis assensus conclusionis: ergo positis

omnibus requisitis, non potest non producere illum: ergo saltem quoad specificationem talis productio est necessaria; siquidem hæc est minor necessitas, quæ potest esse in causa.

Secundò: quia qui sciens ex vero non posse sequi falsum, cognoscit aliqua principia esse vera, & assentitur illis; etiam cognoscit conclusionem ex illis rectè deductam non posse non esse veram: ergo dato, quòd possit suspendere assensum: non potest tamen illi dissentiri.

Confirmatur: quia si post assensum præmissarum dissentiretur intellectus conclusioni, iam assentiretur virtualiter contradictorio illius: sed qui assentitur contradictorio conclusionis, cogitur etiam assentiri contradictorio antecedentis iam concessi: ergo cogeretur assentiri duabus contradictorijs. Hoc autem est impossibile: ergo dicendum est, intellectum post assensum præmissarum non posse dissentiri conclusioni. Videatur noster Didacus à Iesu disput. 16. qu. 4. vbi optimè explicat hanc quæstionem.

39 § Maior difficultas est: an etiam necessitetur intellectus quoad exercitium. Partem enim negatiuam defendunt Oña hîc qu. 1. art. 3. Rubio quæst. 8. & alij Moderni, asserentes, quòd posito assensu præmissarũ, quantumcũque sint necessariæ, & cognita bonitate illationis, adhuc intellectus potest suspendere assensum conclusionis.

Probatur primò hæc sententia: quia intellectus subditur voluntati quãtùm ad exercitium actus, vt docet D. Thom. 1. 2. quæst. 9. art. 1. ad tertium: *Quia ipsum verum* (inquit) *quod est perfectio intellectus, continetur sub vniuersali bono, vt quoddam bonum particulare.* Sed circa particulare bonum non necessitatur voluntas; sed potest velle, & non velle illud: ergo postquam intellectus assentitur præmissis, potest ex imperio voluntatis suspendere actum circa conclusionem.

Secundò: quia ex iisdem principijs possunt inferri duæ conclusiones, altera directa, altera indirecta, vt patet in *barbara, & baralipton*: ergo post assensum præmissarum manet intellectus indifferens ad eliciendam vnam, vel alteram conclusionem. Ergo sicut potest voluntas determinare intellectum ad assentiendum alterutri; potest etiam determinare ad suspendendum vtramque.

40 Nihilominus dicendum est secundò per assensum præmissarum demonstrationis necessitari intellectum quoad exercitium ad assentiendum conclusioni. Hæc proculdubio est mens D. Thom. 1. part. qu. 82. art. 2. vt optimè expendit noster Didac. à Iesu loco citato. Quam etiam sententiam defendunt Sanchez lib. 5. qu. 3. concl. 3. Caietan. Soncinas Fonseca, & alij, quos referunt, & sequuntur Conimbricenses hîc qu. 4. art. 4.

Probatur primò ex dictis: quia eodem instanti, quo cognoscitur minor, cognoscitur etiam conclusio ex Arist. & D. Thom. supra relatis: ergo voluntas imperans assensum minoris non potest impedire assensum conclusionis. Probatur consequentia: quia voluntas imperans aliquam actionem alterius potentiæ, non potest impedire, quidquid necessariò sequitur in eodem instanti ad talem actionem, vt de se patet: sed assensus conclusionis necessariò sequitur ad assensum præmissarum in eodem instanti, vt ostensum est: ergo voluntas non potest impedire illum.

Secundò: quia intellectus non est potentia libera, sed naturalis, sicut visiua, aut qualibet alia potentia sensitiua. Sed voluntas, licet possit retrahere potentiam visiuam à visione auferendo obiectum,

obiectum, aut lucem, vel ponendo impedimentum, claudendo scilicet oculos, vel alio simili modo; tamen si obiectum sit pręsens, medium illuminatum, oculi aperti, &c. non potest impedire visionem. Ergo similiter, poterit quidē voluntas retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut de bonitate illationis, diuertendo illum ad alia; si tamen semel permiserit ipsum cogitare de bonitate illationis, & assentiri pręmissis, neque aliàs sit impeditus, non poterit voluntas impedire assensum conclusionis.

41 Ad argumenta respondetur. Ad primum, necessitatem quoad exercitium esse duplicem: aliam absolutam, & aliam ex suppositione alicuius. Voluntas ergo non potest respectu alicuius boni particularis habere necessitatem quoad exercitium absolutam; benè tamen necessitatem ex suppositione alterius; quod liberè voluit, & cum quo tale bonum particulare habet necessariam connexionem. Quando enim duo talem connexionem habent; licet ad positionem prioris sit libertas; semel tamen illo posito, non potest aliud impediri. Qui modus necessitatis pertingit vsque ad ipsam liberrimam Dei voluntatem: qui quidem liber est ad producendam materiam primam verbi gr. ex suppositione tamen quòd illam producat, necessitatur ad producendam cum illa formam: quia aliter non potest fieri, vt dicemus lib. 1. Physicorum. Iuxta hæc ergo dicendum est; quòd licet voluntas possit retrahere intellectum, ne cogitet de præmissis, aut illis assentiatur; posito tamen assensu præmissarum, non potest impedire assensum conclusionis.

Ad secundum respondent aliqui, quòd ante exercitium demonstrationis debuit aliquo modo cognosci conclusio confusè, vt sic possit per demonstrationem explicari. Si ergo præcognita fuit conclusio directa; tunc assensus præmissarum necessitabit ad assensum conclusionis directæ: si verò præcognita fuit conclusio indirecta; tunc intellectus necessitabitur ad assentiendum conclusioni indirectæ.

42 Hæc tamen solutio parum firma est. Tum quia quamuis vt modus sciendi explicet ignotum, debeat pręsupponi aliqualis cognitio confusa talis ignoti; ad hoc tamen in demonstratione sufficit cognitio confusa subiecti, & passionis, absque eo quòd præcognoscantur directè, vel indirectè ordinatā. Tum etiam quia causa naturalis, qualis est assensus præmissarum, debet esse ad vnum determinata, & non indifferens ad plura, vt sic posita causa, ponatur determinatus effectus. Ergo insufficiēs est prædicta solutio.

Meliùs ergo respondetur, assensum pręmissarum semper necessitare intellectum ad assensum conclusionis directæ: hic enim est proprius, & immediatus effectus illius. Ex quo deindè, facta conuersione talis conclusionis; elicit intellectus assensum conclusionis indirectæ. Cuius ratio est: quia conclusio indirecta non per se primò, & immediatè sequitur ex pręmissis; sed mediante conclusione directa; in qua quodammodo continetur, quatenus potest hæc conuerti in illam.

DISPVTATIO XVIII.

De essentia, & diuisionibus demonstrationis.

POST notitiam eorum, quæ præcognosci debent ante demonstrationem, æquum est de ipsa demonstratione, & diuisionibus eius disputare. Quod prosequitur Aristot. à capite 2. vsque ad 22. nosque perstringemus quæstionibus sequentibus.

QVÆSTIO. PRIMA.

AN DEMONSTRATIONES DEMONSTRATIONIS AB Aristotele traditæ sint rectæ.

1 DVAS Demonstrationis definitiones adducit Aristot. cap. 1. Quarum prima non est, vt habent translatio antiqua, & aliqua exemplaria Boëcij: *Demonstratio est syllogismus apodisticon:* ἀπόδειξις *apodixis* enim græcè idem est, quòd latinè demonstratio: & ita hæc esset definitio: *Demonstratio est syllogismus demonstratiuus*, quam satis patet esse nugatoriam. Neque sic definiuit Aristot. sed verbum illud appositum est ab aliquo sciolo, vt inquit Soto ibidem. Propria ergo, & vera definitio est, quam habet textus græcus, scilicet *Demonstratio est syllogismus epistemonicon*, id est, faciens scire, vt vertit Argyropilus. ¶ Secunda definitio est: *Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, notioribus, prioribus, causisque conclusionis.* De quibus definitionibus inquirimus, an sint bonæ.

Ratio dubitandi contra primam est. Tùm quia generare scientiam ad summum conuenit demõstrationi pro materiali; siquidem pro formali est ens rationis, vt vidimus disput. 1. ergo non rectè explicatur essentia, seu ratio formalis eius per generare scientiam. Tum etiam quia non apparet, in quo genere causæ hoc conueniat demonstrationi, etiam materialiter sumptæ: ergo demonstratio non facit scire. Consequentia patet: quia illud verbum, *facere*, denotat aliquam causalitatem. Antecedens verò probatur: quia conclusio scita est pars demonstrationis: imò demonstratio consistit in ipso actu discursus, qui est ipsum scire, seu sciẽtia actualis: ergo propriè non facit scire.

Contra secundam etiam definitionem multiplex est ratio dubitãdi. Nam ex vna parte videtur redundans; siquidem procedere ex primis, & immediatis idem omninò sunt: & similiter eo ipso, quod procedat ex causis, procedit ex prioribus, & ex notioribus: ergo superfluè hæc omnia exprimuntur. ¶ Ex alia verò parte videtur deficiens; siquidem tacentur aliæ conditiones præmissarum, quas postea explicat Aristot. vt quòd sint de omni, de per se, de prædicato vniuersali, &c. ¶ Et tandem non

conuenit omni contento sub definito; siquidem plures sunt demonstrationes, quæ non procedunt ex primis, & immediatis, neque ex causis, vt patet in demonstrationibus à posteriori. Ergo dicta definitio non est sufficiens.

2. Nihilominùs dicendum est primò has duas definitiones, vt traditæ sunt ab Aristot. esse rectas, & exactas. Sic docet D.Tho.hîc lect. 4. quem sequuntur Caiet. Soto Mas. Sanchez, & cæteri Dialectici. Breuitérque probatur: quia definitio, quæ datur per propriam causam definiti, siue extrinsecam, siue intrinsecam, est bona definitio; descriptiua quidem, si causa sit extrinseca; essentialis verò, si sit intrinseca, vt diximus in proœmio Institutionum: sed istæ definitiones sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor: quia demonstratio est instrumentum quoddam intellectuale, cuius proprius finis est scientia; per quam traditur prima definitio: ipsúmque tanquam ex propria materia constat ex propositionibus veris, immediatis, notioribus, &c. per quam traditur secunda: ergo vtróque modo rectè definitur demonstratio.

3 Vt autem definitiones istæ in sensu, quo traditæ sunt ab Aristot. rectè intelligantur, simulque satisfiat rationibus dubitandi, nota, quòd cum syllogismus sit artefactum quoddam, & concretum rationis, constans materia, & forma: ex parte vtriusque diuersas sortitur diuisiones, vt constat ex dictis lib. 3. Institut. cap. 7. Ex parte enim formæ diuiditur in tres figuras; & ex parte materiæ in demonstratiuum, topicum, & sophisticum; & ideò illa est diuisio essentialis; hæc verò accidentis in subiecta, vt ibidem explicuimus. Quia secunda intentio, seu forma constitutiua syllogismi posita in materia necessaria facit demonstrationem; in probabili syllogismum topicum; & in apparenti sophisticum. Quo fit, vt demonstrationis nomen impositum sit ad significandam formam syllogismi, prout est in determinata materia, scilicet in propositionibus necessarijs; & per consequens, propriè loquendo, non significat aliquam veram speciem; sed potiùs quoddam ens per accidens, resultans ex forma syllogismi, & materia necessaria: vndè prout sic non poterit in rigore definiri.

Cæterùm quia intentio illa, seu artificium, quod est forma demonstrationis, iam supponitur notum ex libris Priorum: ideò quando de demonstratione agimus in lib. Poster. non definimus formam eius, neque totum illud aggregatum. Sed solum intendimus explicare, quid conueniat demonstrationi ex parte materiæ, seu quid requiratur in propositionibus, vt accedente forma syllogismi, fiat vera demonstratio. Et ad hoc tendunt definitiones Aristot. adductæ, vt consideranti patebit. Prima enim explicat id per proprium effectum, quem habet ex parte materiæ, scilicet generare scientiam; qui etiam est causa finalis demonstrationis, vt vidimus: & ideò talis definitio tradita est per causam finalem. Ex qua statim infert Aristot. aliquas conditiones, quas habere debent propositiones, quæ sunt materia demonstrationis. Per quas etiam secundò definit demonstrationem ex parte materiæ; vt ex se patet, & notat D. Thom. lectione 4. Et ideò oportet pro plena huius intelligentia singulas particulas explicare. Priùs tamen duo aduertenda sunt ex communi Doctorum consensu.

4. Primum est Aristotelem in præsenti solùm definire demonstrationem *propter quid*, cui absque controuersia cōuenit generare scientiam, & procedere ex immediatis, prioribus, &c. quod pre-

stitit, vt ipse testatur: quia nondum egerat in hoc secundo cap. de alia demonstratione, quæ dicitur *quia*.

Secundum est, in hac secunda definitione non enumerasse omnes conditiones demonstrationis propter quid; sed eas tantùm, quæ ex definitionibus scientiæ, & demonstrationis manifestè inferebantur: aliàs verò occultiores, vt quod præmissæ sint de omni, per se, &c. reliquit examinandas sequentibus capitibus. Quem etiam ordinem nos sequentes in hac difficultate explicabimus conditiones, quæ continentur in definitione adducta: aliàs autem tractabimus quæstione sequenti. Prima ergo particula est.

EX VERIS.

5 SATIS ex se patet hæc conditio. Quamuis enim conclusio vera sequi possit aliquando ex antecedenti falso, vt docet Aristot. lib. 2. Priorum ca. 2. & nos diximus lib. 3. Institutionum cap. 2. tunc tamen, vt ibidem explicuimus, tale antecedens non influit veritatem in consequens, neque est causa eius; sed aliunde eam habet. Quod tamen repugnat demonstrationi: in qua præmissæ sunt causa veritatis conclusionis, per quas ipsa conclusio probatur. Et ideò sicut conclusio demonstrationis ita est vera, vt repugnet esse falsam; sic etiam præmissæ sunt necessariò veræ.

Eandem particulam probat Aristotel. quia *Quod non est, non scitur.* Cuius dicti sensus non est, de re, quæ non existit, non esse scientiam: hoc enim falsum est, vt patet: sed de eo, quod non ita est, sicut enunciatur, non posse esse scientiam. Quia scientia est habitus circa verum, sicut error est habitus circa falsum.

EX PRIMIS, ET *immediatis*.

DVÆ istæ particulæ in re non differunt. Nam propositio immediata in præsenti est illa, qua non est alia prior, per quam probetur: & sic necessariò debet esse prima. Quæ enim est prima, non potest habere aliam priorem, vt patet. Ponuntur tamen ad explicandum duos respectus eiusdem propositionis, vt rectè notat D. Thom. lect. citata. Nam eadem propositio dicitur immediata, inquantùm caret alia priori, per quam demonstretur: prima vero, comparatione aliarum subsequentium, quæ per illam demonstrantur.

6 Iam autem si propositio immediata est, qua non est altera prior, vt definit Aristoteles in hoc capite, seu quæ non habet medium, per quod cognoscatur: planum fit, idem in rei veritate esse propositionem immediatam, & per se notam: hæc enim est illa, quæ se ipsam notificat, neque eius veritas per aliam manifestatur: quod idem est ac non habere medium, seu aliam priorem propositionem, per quam probetur. De quo videri potest Beatus Albertus tractat. 2. huius lib. cap. 6. vbi propositionem immediatam, & mediatam; per se notam, & per aliud notam explicat rectè per comparationem ad visibilia per se, & per aliud. Sicut enim Sol, quia in se habet à natura insitam lucem, est visibilis per se ipsum; alia verò corpora, quæ lucem à sole participant, sunt non per se ipsa, sed per aliud visibilia: sic inter intelligibilia, alia sunt ex se, & per se nota, vt propositiones immediatæ; alia verò noscuntur per aliud, à quo quasi illuminantur, vt propositiones mediatæ.

7 Diuiditur autem propositio per

se nota à Diuo Thoma prima parte, quæst. 2. artic. 1. in per se notam secundùm se, non verò quoad nos, & in per se notam secundùm se, & quoad nos. Prima est, quæ secundùm se nullum habet medium per quod manifestetur: quia nimirum, vel prædicatum est de essentia subiecti, vel immediatè consequitur ad rationem eius: tamen à nobis non cognoscitur illa immediata connexio prędicati cum subiecto, nisi per aliud medium illam notificans. Cuiusmodi est hæc propositio: *Deus est*, quæ licet sit per se nota secundùm se: quia prædicatum est de essentia subiecti; tamen quia nos non scimus de Deo, quid est, non est nobis per se nota; sed innotescit per effectus eius. Huiusmodi etiam est propositio, in qua prima passio prædicatur de subiecto. Cum enim inter primam passionem: & ipsum subiectum nihil in rei veritate mediet, per quod probetur, talis propositio est secundum se immediata, & indemonstrabilis; & per consequens per se nota secundùm se. Quod docet expresè Diuus Thom. 1. Posterior. lect. 36. & opusculo. 39. capite 12. & probat Sanchez libr. 7. quæst. 15. Quoad nos tamen dici potest, non esse per se notam, aut immediatam: quia per intellectum distinguimus definitionem subiecti ab ipso, eamque assumimus, vt medium ad talem passionem de illo demonstrandam. Videatur Caiet. primo Posteriorum cap. 2. 3. & 19. Soto ibidem quæstione 2. ad 9. Arauxo 1. Metaphysicæ quæst. 5. art. 1. ad primum, & alij Thomistæ.

Propositio verò per se nota secundùm se, & quoad nos, est illa, cuius prædicatum, & subiectum, non solum habent immediatam connexionem; sed ipsa nota est nobis. Quæ quando omnibus est nota, dicitur propositio per se nota quoad omnes, vt sunt generalissima principia: *Quodlibet est, vel non est: Totum est maius sua parte, &c.* Quando verò non omnibus nota est, sed sapientioribus; tunc dicitur propositio per se nota quoad sapientes: cuius exemplum adducit ex Boecio D. Thom. loco citato, scilicet incorporalia non esse in loco intellige tanquam in loco.

8 Huic diuisioni propositionis per se notæ à D. Thom. traditæ solet addi aliud membrum, scilicet propositio per se nota quoad nos tantùm, quæ scilicet quamuis in se habeat medium, ratione cuius prędicatum insit subiecto; tamen quia sensibus est notissima, non indigemus tali medio ad eius cognitionem: vt hæc propositio: *nix est alba*, quæ reuera habet medium, nempè tale temperamentum primarum qualitatum; tamen illo non indigemus. Ad quod allusit Aristot. 2. Topicor. dicens, *Eum, qui negauerit niuem esse albam, sensu indigere, non medio.* Hic tamen modus propositionis per se notæ imperfectissimus est; cum sumatur per ordinem ad sensum. Imò in rei veritate talis propositio non est per se nota: & ideò non numeratur à Diuo Thoma in prędicta diuisione.

Supposito ergo, quòd propositio per se nota, & immediata in re idem sunt, vt dictum est; eadem erit vtriusque partitio: atque ita propositio immediata, alia erit immediata secundùm se, non verò quoad nos, & alia immediata secundùm se, & quoad nos. Quibus etiam potest addi eodem sensu, quo supra, propositio immediata quoad nos, non verò secundùm se. Verum est tamen, in vsu communi loquendi dictam diuisionem frequentiùs applicari propositioni per se notæ, quàm propositioni immediatæ.

In præsenti ergo loquimur de propositione immediata secundùm se: quia hæc propriè, & simpliciter dicitur

immediata, vtpotè quæ secundùm se non habet aliam priorem, per quam probetur. Quod quidem contingit in propositionibus affirmatiuis, tum quando essentia, & partes eius prędicantur de subiecto; tum etiam quando prędicatur prima passio, vt explicatum est. Propositiones verò negatiuæ tunc sunt immediatæ, quando prędicatum, & subiectum exprimunt rationes primò diuersas, vt quando vnum prędicamẽtum negatur de alio, aut vna differentia de alia: ibi enim secundùm se nullum potest esse medium, per quod probetur vnum non esse aliud.

9 Quibus sic explicatis, dubitant meritò Doctores: an semper demonstratio procedat ex immediatis, seu primis, vt hîc inquit Aristotel. Nam pro parte negatiua sunt manifestissimæ instantiæ, vt quando de subiecto demonstratur secunda, aut tertia passio, v. g. si dicas: *Omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis.* Vbi vtraque pręmissa est propositio mediata; siquidem potest à priori demõstrari per primam passionem hominis, nempè discursiuum, vt consideranti patebit.

Respondetur ergo, concedendo non omnem demonstrationem proximè procedere ex propositionibus immediatis, vt benè probat argumentum, quando autem inquit Aristotel. demõstrationem procedere ex immediatis, intelligendum est, vt explicat D. Tho. lect. 4. de propositionibus immediatis, vel statim, vel per aliqua media, id est, de immediatis proximè, vel remotè. Et ita 1. Topicorum capite 1. dicitur, quod *Demonstratio est ex primis, & veris, aut his, quæ per ea fidem sumpserunt.* Non autem oportuit hoc in præsenti explicare: quia quando aliqua pręmissa est propositio mediata, ad hoc vt generet scientiam alicuius conclusionis, opus est talem præmissam cognosci per resolutionem ad primam, & immediatam propositionem, vnde deriuatur. Et sic semper verificatur demonstrationẽ procedere ex immediatis.

CAVSISQVE CONCLVSIONIS.

10 Ex tribus subsequentibus particulis, hanc vltimam priùs explicat Aristot. quia ex eius declaratione duæ priores innotescunt. Pro eius ergo intelligentia sciendum est, quòd semper pręmissæ sunt causæ in cognoscendo conclusionis; id est, sunt id, quod assumit intellectus ad cognoscendam conclusionem, & per quod notificatur illi. Vltra hoc autem aliquando continẽt etiam causam in essendo eiusdem conclusionis: vt quando per essentiam demonstratur prima passio, & per hanc secunda, &c. Et tunc pręmissæ dicuntur causæ in essendo, & cognoscendo simul: quia intellectus assumit vt causam cognitionis id, quod est verè causa rei. Aliquando verò pręmissæ non continent veram causam conclusionis, sed potiùs effectum eius, aut quid aliud ipsâ posteriùs, vt quando causas demonstramus per signa, aut effectus earum. Et tales præmissæ dicuntur causæ in cognoscendo tantùm: quia id, quod reuera non est causa, assumitur ab intellectu vt causa ad cognoscendam conclusionem. Supposito ergo, quòd in hoc cap. Arist. solùm definit demonstrationem *propter quid*, quæ semper est à priori: manifestum fit vltimam hanc particulam, *Causisque conclusionis*, intelligendam esse de causis in essendo, & cognoscendo simul. Neque indiget maiori probatione.

11 Hinc tamen exurgit alia maior difficultas contra hanc particulam. Nam plures sunt demonstrationes *pro-*

pter quid, quarum præmissæ non continent veram causam conclusionis, vt quando in Metaphysica demonstrantur à priori passiones entis, & in Theologia attributa diuina; inter quæ, cum non sit distinctio realis; non potest esse vera causalitas, vt patet. Ergo non omnis demonstratio propter quid procedit ex causis conclusionis.

Pro solutione notandum est, causam in essendo esse duplicem: aliam formalem, & aliam virtualem. Quæ diuisio, & modus loquendi communis est apud Metaphysicos, & Theologos. Causa in essendo formalis appellatur illa, à qua effectus realiter procedit, siue per veram, & propriam actionem; siue per naturalem emanationem, & resultantiam: & hæc semper distinguitur realiter ab effectu, vt patet. Causa verò in essendo virtualis dicitur ille gradus, seu ratio, quæ licet reuera non producat aliam, cum qua realiter identificatur; inter eas tamen, vt sunt virtualiter plures, inuenitur ex natura rei talis subordinatio, & ordo; vt vnam apprehendat intellectus vt causam alterius, ita quòd hæc aliquam haberet causam, nullam aliam postularet nisi illam. Verbi gratia immortalitas, & immaterialitas animæ sunt idem: & ita neutra est vera, & formalis causa alterius: habent tamen inter se talem ordinem, quod immortalitas intelligitur oriri ab immaterialitate, & non econtrà. Quod etiam contingit in attributis diuinis. Nam æternitas intelligitur oriri ab immutabilitate, ità vt si illa posset habere veram causam, non esset aliud, nisi attributum immutabilitatis. Huiusmodi autem rationes appellãtur causæ virtuales: tum quia quodammodò continent in virtute alias rationes posteriores: tum etiam quia quantùm ad hoc æquiualent causis in essendo formalibus. Quæ doctrina applicanda etiam est proportionabiliter entibus rationis.

Quo supposito, respondetur, ad demonstrationem propter quid non esse necessarium, quod causæ in essendo sint formaliter causæ; sed sufficit esse causas virtualiter. Et hoc reperitur in demonstrationibus Metaphysicis, & Theologicis. Per quod patet ad rationem dubitandi.

EX NOTIORIBVS, & prioribus.

12 Explicata vltima illa particula, etiam facilè intelliguntur istæ duæ. Si enim præmissæ debent esse causæ in essendo conclusionis; consequenter erunt notiores illà: siquidem causa secundùm se notior est, quàm effectus. Erunt etiam priores propter eandem rationem. Quia causa semper est prior effectu, saltem prioritate naturę. Quam prioritatẽ debent habere pręmissæ formaliter, & in actu: ad quod significandum addita est hæc particula. Nam illa secunda, scilicet *ex primis*, solùm significat pręmissas debere esse primas, & immediatas, siue proximè, siue remotè: non tamen explicat esse necessarium, vt actu antecedant conclusionem; quod significat hæc particula.

13 Ex dictis constat solutio ad rationes dubitandi positas in principio quęstionis. Ad primam enim ex adductis contra primã definitionẽ, iam vidimus hîc non definiri demonstrationem ex parte formæ, sed solùm ex parte materiæ: & ideò rectè adducitur propria operatio, seu effectus, qui competit demonstrationi ratione materiæ.

Ad secundam respondetur negando antecedens. Nam scientia habitualis producitur efficienter proximè per actum discursus, qui est in assensu cõclusionis, & solet dici scientia actualis: hęc verò producitur à præmissis

dispositis in forma argumentationis; in quibus provt sic, saluatur artificium illud, quod assumit intellectus vt instrumentum ad acquirendam cognitionem scientificam. Quare, licet demonstratio sumpta pro ipso scire, seu vt est causa scientiæ habitualis, præcipuè consistat in actu discursus; sumpta tamen (vt sumitur frequentiùs) pro illo artificio intellectuali, seu vt est instrumentum sciendi, solùm consistit in præmissis cum tali dispositione, vt ex communi Dialecticorum sententia, & manifestis Aristotelis testimonijs probat Masius in libris Priorum sect. 1. quęst. 3. Ac proinde provt sic producit instrumentaliter scientiam.

14 Ad rationes dubitandi contra secundam definitionem respondetur. Ad primam iam constat, quod quamuis illæ particulæ in re idem sint; ponuntur tamen ad exprimendos duos respectus eiusdem propositionis, vt vidimus ex Diuo Thoma. Ex alijs etiam tribus particulis, vnaquęque exprimit specialem rationem, & posterior addit supra priorem, vt consideranti patebit: & ideo non otiosè exprimuntur. Sicut nec etiam est superflua definitio, in qua post primum genus adducuntur suo ordine omnes differentiæ subalternæ vsque ad infimam.

Ad secundam etiam iam diximus, quod quia illæ aliæ conditiones maiori indigebant discussione: solùm enumerauit Aristoteles eas, quæ erant magis notæ: in quibus etiam aliæ virtualiter continentur, vt ex dicendis constabit.

Ad vltimam respondetur Aristotelem solùm definisse demonstrationem *propter quid*, vt ex ipso, & communi sententia notauimus suprà nu. 4. Et ideo dictæ definitiones non conueniunt demonstrationi à posteriori.

DVBIVM APPENDIX, *Quomodò sit intelligendum axioma, quod hic habet Aristoteles, scilicet propter quod vnumquodque tale, & illud magis.*

15 EX His, quæ hactenus dicta sunt; concludit Aristotel. intellectum firmiùs, perfectiùs, & magis assentiri pręmissis, quàm conclusioni. Nam si assentitur conclusioni propter pręmissas: ergo magis assentitur ipsis præmissis, iuxta vulgatum axioma: *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Quod oportet in præsenti explicare: sunt enim contra ipsum plures instantiæ. ¶ Prima, quia res cognoscuntur ab anima propter species intelligibiles, aut propter habitus intellectus: & tamen species intelligibiles, aut habitus non magis cognoscuntur. ¶ Secunda, quia terra est calida propter solem calefacientem; cum tamen sol non sit magis calidus. ¶ Tertia, quia Filius æternus spirat Spiritum sanctum propter Patrem, à quo accipit vim spirandi: & tamen Pater non magis spirat, quàm Filius. ¶ Et tandem quarta: quia Petrus est homo propter patrem illum producentem; cum tamen pater non sit magis homo.

Respondetur tamen exponendo hoc axioma iuxta doctrinam Diui Thomæ, qui diuersis locis plures illi adhibet limitationes. Primam ponit prima parte, quęst. 87. art. 2. ad 3. vbi docet intelligendum esse: *In his, quæ sunt vnius ordinis, seu in eodem genere causæ: puta si dicatur, quòd sanitas est desiderabilis propter vitam; sequitur, quòd vita sit magis desiderabilis: quia vtraque pertinet ad genus causæ finalis. Si autem accipiantur ea, quæ sunt diuersorum ordinum; axioma non habet veritatem:*

vt si

vt si dicatur, quòd sanitas est desiderabilis propter medicinam; non ideo sequitur, quòd medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium; medicina verò in ordine causarum efficientium. Per quod soluitur prima instantia. Nam res cognitæ, & species intelligibiles, seu habitus non sunt in eodem ordine: siquidem res sunt in ordine obiectorum, & consequenter pertinent ad genus causæ formalis extrinsecæ; species verò, aut habitus sunt in ordine causarum efficientium. Et ideo non sequitur ex eo, quòd res cognoscantur per species, aut habitus, quòd ista magis cognoscantur. Sequeretur autem si omnia essent obiecta, vt contingit in præmissis, & conclusione, quæ quia sunt in ordine obiectorum: ideo optimè sequitur ex eo, quòd conclusio cognoscatur propter præmissas, quòd præmissæ magis cognoscantur. Videatur D.Thom. loco citato.

16 Secundam limitationem adducit Sanctus Doctor in hoc 1. lib. lect. 6. his verbis: *Quando causa, & effectus conueniunt in nomine; tunc illud nomen magis prædicatur de causa, quàm de effectu: sicut ignis est magis calidus, quàm ea, quæ per ignem calefiunt. Quandoque verò causa, & effectus non conueniunt in nomine: & tunc licet nomen effectus non conueniat causa; tamen conuenit ei aliquid dignius: sicut quamuis in sole non sit calor; est tamen in eo virtus quædam altior, quæ est principium caloris.* Iuxta quam doctrinam, quando aliquod nomen verè prædicatur de causa, & effectu; si effectus est talis propter causam, benè sequitur causam esse magis talem. Si verò nomen non prædicetur verè de causa, & effectu; tunc non licet inferre, quòd causa sit magis talis. Sequitur tamen esse in ea aliquid altius ipso effectu. Per quod patet ad secundam instantiam.

Tertiam, & quartam limitationem ponit D.Thom. in 1. dist. 12. q. 1. art. 2. ad 2. vbi sic inquit: *Dictum Philosophi verificatur, quando illud, quòd conuenit alicui propter aliquid aliud est diuersum in vtroque: & præcipue quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ. Tunc enim causalitas sua est respectu totius speciei, & non vnius indiuidui tantùm, vt dicit Auicena. Sicut calor est magis in igne, quam in corpore mixto: quia propter ignem est in corpore mixto. Sed quamuis Filius habeat à Patre hoc, quod spirat Spiritum sanctum; nihilominus tamen non est hoc diuersum in Patre, & Filio: quia eandem virtutem spiratiuam, quam Pater habet, Filio communicat: & ideo per illam æqualiter Pater, & Filius Spiritum sanctum spirant. Et si etiam non esset vna numero, sed specie tantum; ratio non valeret, sicut patet, in omnibus vniuocis generationibus. Non enim pater Sortis plus influit in filium Sortis, quàm Sortes.* Ex qua doctrina habentur duæ limitationes, vt patet; nempè dictum axioma solum intelligēdum esse, quando id, quod conuenit alicui propter aliquid aliud, est diuersum in vtroque. Per quod patet ad tertiam instantiam. Et insuper quando vnum est causa alterius essentiali ordine causæ: quia sic non solum est causa quantum ad fieri; sed etiam quantum ad esse. Per quod excluduntur causæ vniuocæ, & patet solutio ad quartam, & vltimam instantiam.

17 Has omnes limitationes, & glossas reducit ingeniosè Caietan. hîc cap. 2. §. *circa propositionem illam* ad hanc breuissimam, & verissimam regulam: quòd scilicet tunc valet axioma istud; quando totus effectus potest reflecti supra veram causam. Verbi gratia quando dicimus Luna est lucida propter Solem; potest fieri reflexio sic: luna est lucida: quia sol est lucidus: & ideo bene sequitur: ergo sol est magis lucidus. Et ita legitima intelligentia, & glosa axio-

matis est hæc: *Propter quod vnumquodque ta le, & illud magis*, idest, quando aliquid est tale propter aliud: quia illud est tale; illud propter quod est tale, est magis tale. In quo sensu nullas patitur instantias, vt consideranti patebit. Videatur Caiet. ibidem.

QVÆSTIO II.

DE ALIIS CONDITIONIBVS præmissarum.

VLtra conditiones præmissarum, quas explicuimus, & tradit Arist. cap. 2. rursus capite 4. probat tria alia esse requisita ad demonstrationem, scilicet quòd præmissæ sint de omni, per se, & de prædicato vniuersali. Et cap. 5. sequenti addit duo alia, scilicet quòd demonstratio non procedat ex communibus, neque extraneis; sed ex proprijs vtroque modo. Quæ omnia explicanda sunt in hac quæstione.

AN PRÆMISSÆ DEMONstrationis debeant esse de omni, & per se.

§. I.

18 PRo huius explicatione notandum est primò, quòd *dici de omni* est duplex: aliud prioristicum, quo sensu vnum ex principijs, in quibus nititur ars syllogistica, appellatur *dici de omni*: aliud verò posterioristicum. Ad hoc, vt propositio sit de omni prioristico, sufficit eam esse vniuersalem; etiam si prædicatum non conueniat subiecto pro omni differentia temporis. Cuiusmodi sunt istæ propositiones: *omnis homo vigilat: omnis homo canescit*, & similes: quæ possunt bene disponi in forma argumentationis. Et ita consequentia huius syllogismi: *Omnis homo vigilat: Petrus est homo: ergo Petrus vigilat*, probatur per *dici de omni*: quia ad formam argumentationis, de qua in prioribus agitur, non interest, quòd prædicatum conueniat sempet, vel necessariò subiecto.

Ad hoc verò, quòd propositio sit de omni posterioristico, requiritur (inquit Arist.) quod *Prædicatum non cuidam insit; cuidam non insit: neque interdum conueniat, interdum non conueniat.* Idest, tunc propositio est de omni posterioristico; quando nihil potest assignari sub subiecto, cui non conueniat prædicatum pro omni differentia temporis. Et huiusmodi sunt istæ: *Omnis homo est risibilis: omnis nix est alba, &c.* Explicat autem id Aristoteles per negationem, vt ita comprehendat propositiones singulares, quarum prædicatum semper conuenit subiecto: quales sunt istæ: *Petrus est animal: Petrus est risibilis: hæc nix est alba, &c.* Quæ licet non sint de omni prioristico, sunt tamen de omni posterioristico: quia earum prædicatum non interdum cõuenit subiecto, & interdum non conuenit, sed semper conuenit, vt patet.

19 Secundò notandum est, quid sit propositio de per se. Ad cuius explicationem adducit Aristotel. quatuor modos dicendi per se. *Primus* est, quando prædicatum est de essentia subiecti: vt quando definitio, vel partes eius, siue Physicæ, siue Metaphysicæ, prædicantur de diffinito. *Secundus* modus est, quando prædicatum est propria passio subiecti vel (vt inquit Aristot.) quando subiectum est de essentia prædicati. Quod ideò dixit, vt notat D. Thom. lect. 10. quia propria passio definitur per proprium subiectum: & sic subiectum in obliquo est de essentia passionis. *Tertius* modus potiùs est modus essendi, quàm modus dicẽdi per se: est enim ille,

quo substantia dicitur ens per se, & non in alio. *Quartus* tandem modus dicendi per se expectat ad causalitatem, quando scilicet subiectum est causa per se prædicati, vt quando dicimus *ædificator ædificat*, aut *Medicus medetur*.

Explicat autem Aristot. statim discrimen inter duos priores modos ex vna parte, & quartum ex alia: (tertius enim cum non sit modus dicendi, sed essendi per se, non est cui in præsenti comparetur, & inquit, in quarto modo prædicatum conuenire accidentario, & contingenter subiecto: hæc enim est prædicatio quinti prædicabilis: *Medicus medetur*, vt patet: at verò in duobus primis modis prædicatum conuenit necessariò subiecto. De primo quidem constat, cùm ibi prædicetur essentia. De secundo etiam patet ex dictis supra disp. 8. numer. 7. siquidem propria passio habet necessariam connexionem cum essentia. Ex quo etiam sequitur quartum modum dicendi per se non posse deseruire demonstrationi, quæ debet constare ex propositionibus necessarijs: ac proinde duos tantum priores modos ad illam pertinere.

20 Prima conclusio. Præmissæ demonstrationis debent esse de omni, & per se. Hæc est euidens: & probatur breuiter: quia præmissæ debent esse necessariæ: sed omnis propositio necessaria est in aliquo ex prædictis duobus modis dicendi per se: ergo præmissæ debent esse propositiones de per se. Sed omnis propositio de per se, est etiam de omni, ergo etiam præmissæ debent esse de omni. Prior syllogismus constat ex dictis. Minor verò subsequens probatur: quia in duobus primis modis dicendi per se, prædicatum, vel est essentia subiecti, vel habet necessariam connexionem cum illa: ergo non interdum inest, & interdum non inest; sed semper inest subiecto: ac proinde omnis propositio per se erit etiam de omni.

AN PRÆMISSÆ DEMONSTRATIONIS DEBEANT ESSE DE PRÆDICATO VNIUERSALI.

§. II.

21 VT cognoscatur, quid sit propositio de prædicato vniuersali, notandum est *vniuersale* in præsenti non sumi sicut in libro prædicabilium, prout est vnum in multis: sed sumi pro illo prædicato necessario, quod conuenit subiecto conuertibiliter, seu secundum quod tale est. Quo sensu definit illud Arist. hîc cap. 4. dicens: *Vniuersaliter autem id competere dico, quod vtique dicitur de omni, per se, & secundum quod ipsum*, vt risibile respectu hominis, & habere tres angulos æquales duobus rectis respectu trianguli.

Iuxta quam definitionem, tria requiruntur ad prædicatum vniuersale, vt sumitur in præsenti. Primũ est quòd sit *de omni*; defectu cuius risibile non est prædicatum vniuersale respectu animalis: & habere tres angulos non est prædicatum vniuersale respectu figuræ, vt inquit Aristoteles. Secundum est quòd sit *per se*: defectu cuius album non est prædicatum vniuersale respectu niuis: quia licet sit *de omni*; non tamen est *per se*, sed conuenit contingenter niui. Tertium est, quòd conueniat subiecto, *secundum quod ipsum*, id est, secundum quod tale est; seu conuertibiliter: defectu cuius sensibile non est prædicatum vniuersale respectu hominis, neque habere tres angulos æquales duobus rectis respectu isochelis, vt inquit Arist. quia licet sint prædicata *de omni*, & *per se*; non tamen conueniunt illis *secundum quod ipsa*: siquidem neque sensibile cõuenit homini, secundũ quod est homo;

sed secundum quod est animal: neque habere tres angulos, conuenit isocheli, secundum quod est isocheles, sed secundum quod est triangulus.

Ex quo etiam patet, quem ordinem habeant inter se ista tria. Comparantur enim sicut superius, & inferius. Nam prædicatum *de omni*, latiùs patet, quàm prædicatum *per se*; siquidem omne prædicatum per se est de omni; non tamen econtrà, vt patet de albo, quod est prædicatum de omni respectu niuis; non tamen per se. Similiter prædicatum *per se* latiùs patet, quàm prædicatum *vniuersale*: siquidem omne prædicatum vniuersale est per se; non tamen econtrà, vt patet de sensibili, quod est prædicatum per se respectu hominis; non tamen conuenit illi vniuersaliter, & secundum quod ipsum.

22 Secunda conclusio. Vtraque præmissa demonstrationis, vel saltem aliqua debet esse, de prædicato vniuersali in demonstratione *propter quid*. Sic docet Arist. in hoc cap. 4. dum dicit, quòd habere tres angulos æquales duobus rectis, quamuis per se primò demonstretur de triangulo, cuius est prædicatum vniuersale; per ipsum tamen demonstratur, tum de ipso genere figuræ particulariter sumpto, tùm etiam de singulis speciebus trianguli, scilicet isocheli, ysopleuros, & scalenon.

Probatur breuiter conclusio quoad primam partem. Quia perfectissima demonstratio probat propriam passionem de proprio, & adæquato subiecto, ostendens propter quid illi conueniat; sed propria passio conuertitur cum proprio, & adæquato subiecto: & proprium *propter quid* passionis (scilicet propria, & immediata causa eius) conuertitur cum ipsa passione: ergo in demonstratione perfectissima, omnes tres termini sunt conuertibiles: & per consequens vtraque præmissa erit de prædicato vniuersali: vt cernere licet in hac demonstratione: *Omne admiratiuum est risibile: omnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis*: vbi omnes tres propositiones sunt de prædicato vniuersali.

23 Secunda verò pars conclusionis probatur; quia etiam in demonstratione *propter quid*, probamus propriam passionem, tùm de aliqua specie, aut indiuiduo subiecti adæquati, vt patet si dicas: *Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: isocheles est triangulus: ergo habet tres angulos, &c.* tùm etiam de ipso genere particulariter sumpto, vt si dicas in primo modo tertiæ figuræ: *Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: omnis triangulus est figura: ergo aliqua figura habet tres angulos, &c.* Sed in his demonstrationibus, altera tantum præmissa est de prædicato vniuersali, vt patet: siquidem habere tres angulos, &c. neque conuertitur cum figura, quæ est superior ad triangulum, neque cum isochele, qui est inferior. Ergo non semper est necessarium, quòd in demonstratione *propter quid* vtraque præmissa sit de prædicato vniuersali; quamuis id requiratur in demonstratione perfectissima.

24 Quòd autem demonstratio, in qua passio concluditur, non de proprio, & adæquato subiecto, sed de aliquo eius inferiori; aut etiam de superiori particulariter sumpto, vt explicatum est, sit multò imperfectior, quàm demonstratio, in qua passio concluditur de proprio, & adæquato subiecto, manifestum est. Et ratio Aristotelis est euidens. Nam propria passio per se primò conuenit proprio, & adæquato subiecto; & ratione illius conuenit inferioribus eius, & ipsi superiori particulariter sumpto (ideò enim Petrus est risibilis: quia homo est risibilis; & ideò aliquod animal est risibile: quia homo est

risibilis) ergo demonstratio, in qua passio concluditur de proprio, & adæquato subiecto, longè perfectior est quacumque alia.

¶ Ex quo intelligitur doctrina, quam habet Aristoteles in hoc libro capite 20. vbi comparans demonstrationem vniuersalem particulari, multis rationibus probat illam potiorem, & perfectiorem esse ista. Appellat autem demonstrationem vniuersalem eam, cuius ambæ præmissæ sunt de prædicato vniuersali, seu conuertibili; tunc enim passio concluditur vniuersaliter de proprio, & adæquato subiecto. Demonstrationem verò particularem appellat quamcumque aliam, cuius conclusio, aut præmissæ non sunt conuertibiles; seu de prædicato vniuersali. Et ideò huic meritò præfert illam ratione dicta.

25 ¶ Secundò ex dictis intelliges tres errores, seu deceptiones, quæ solent contingere circa prædicatum vniuersale supra explicatum, quasque explicat Aristoteles eodem libro, capite 5. Prima est: quando sub aliqua specie continetur vnicum tãtum indiuiduum; si quis existimaret passionem talis speciei, esse prædicatum vniuersale respectu indiuidui, falleretur circa prædicatum vniuersale. Vt si quis de hoc numero sole concluderet esse fontem lucis in alijs astris, existimans tale prædicatum vniuersaliter conuenire huic indiuiduo, & non ipsi speciei, cuius est passio; tunc quidem deciperetur.

Secunda deceptio solet contingere, quando plures species conueniunt in aliquo genere innominato. Tunc enim si quis existimaret passionem talis generis conuenire vniuersaliter alicui eius speciei, falleretur. Sicut si animali non esset nomen impositum, & sensibile, quod est proprium animal: sassignaretur, vt prædicatum vniuersale eorum, quæ sub animali continentur. Quo etiam modo deciperetur, qui existimaret potentiam generatiuam communiter dictam (vt scilicet tantum dicit esse productiuam similis in natura) conuenire vniuersaliter viuenti: quia generabile, quod nos addidimus in arbore (cui vniuersaliter conuenit talis potentia) est genus innominatum.

Tertia tandem deceptio contingeret ei, qui existimaret passionem vnius speciei conuenire vniuersaliter generi; præcipuè si talis species esset innominata, vt patet in eodem exemplo. Si quis enim talem potentiam generatiuam, vel esse corruptibile, quæ sunt propriæ passiones generabilis, existimaret vniuersaliter conuenire corpori, cuius ipsum generabile est species subalterna; falleretur. Quo etiam modo (inquit Aristoteles) deciperetur, qui de recta linea probaret tanquam prædicatum vniuersale, *non concurrere*, id est, se non contingere: nam id tantum conuenit lineis paralellis. ¶ Ad quas omnes deceptiones, quæ frequenter solent contingere, facilè vitandas, statuit Aristoteles hanc regulam: quando posito subiecto ponitur prædicatum, & ablato aufertur; tunc prædicatum conuenit vniuersaliter, seu secundum ipsum subiecto, vt consideranti patebit. Videatur D. Thom. hîc lect. 12.

AN DEMONSTRATIO DEBEAT *procedere ex proprijs; non verò ex extraneis, aut communibus.*

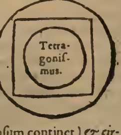
§. III.

26 PRo explicatione nota *proprium*, vt ad præsens attinet, posse sumi dupliciter: primò, vt distinguitur contra alienum, seu extraneum: secundò, vt distinguitur contra commune. Et quia quando inquit Aristoles demonstrationem debere procedere ex

proprijs, excluditur vtrumque: ideò vtrumque explicandum eſt. Tunc ergo ſyllogiſmus dicitur procedere ex alienis, ſeu extraneis; quando medium eſt omnino alienum à ſubiecto, ſcilicet à minori extremitate, ita vt cum illo non habeat neceſſariam connexionem; ſed tantum contingentem. Vt contingit in ſyllogiſmis Logicæ vtentis, quando per media ſecundarum intentionum deſcendit ad entia realia, quibus illæ ſunt omninò extraneæ, vt vidimus ſupra diſputatione prima, numer. 41. Propter quod Logica vtens, ſeu Dialectica dicitur tentatiua, & non demonſtratiua: quia Dialecticus procedit ex principijs extraneis; demonſtrator verò ex proprijs, vt ex Ariſtotele, & D.Thom. notauimus ibidem.

27 Similiter tunc ſyllogiſmus dicitur procedere ex communibus, ſeu remotis; quando medium non eſt propria, & immediata cauſa paſſionis; ſed remota, & communis: tunc enim præmiſſæ, quia non continent propriam, & immediatam cauſam concluſionis; dicũtur remotæ, & communes. Hoc autem dupliciter poteſt contingere. Primò, quando cauſa eſt quidem remota, & communis; ſed reuera conuertibilis cum effectu, vt quando tertia paſſio demonſtratur per primam. Verbi gratia ſupponamus, quòd prima paſſio poſt eſſentiam hominis eſt eſſe diſcurſiuum; ſecunda admiratiuum; & tertia riſibile. Tunc propria, & immediata cauſa diſcurſiui erit rationale; & propria, & immediata cauſa admiratiui erit diſcurſiuum; & propria, & immediata cauſa riſibilis erit admiratiuum. Rationale verò reſpectu admiratiui, & riſibilis erit cauſa remota; ſiquidem mediat diſcurſiuum: erit etiam communis, tum quia admiratiuum, & riſibile vltra rationale requirunt aliam cauſam, nempè diſcurſiuum; tum etiam quia rationale, non ſolum eſt cauſa admiratiui, & riſibilis; ſed multò magis diſcurſiui, cuius eſt immediata, & propria cauſa. Si quis ergo hanc propoſitionem: *homo eſt riſibilis*, demonſtraret per rationale, aut diſcurſiuum; tales ſyllogiſmi procederent per cauſam remotam, & communem hoc primo modo: quia in præmiſſis non aſſignaretur propria, & immediata cauſa riſibilis, nempè admiratiuum. Si verò eadem propoſitio demonſtraretur per admiratiuum; talis ſyllogiſmus procederet ex proprijs, & immediatis hoc primo modo explicato, vt per ſe patet.

28 Secundo modo contingit, ſyllogiſmum procedere per cauſam remotam, & communem, quando cauſa non eſt conuertibilis cum effectu, ſed conuenit alijs. Cuius duo exempla adducit Ariſtoteles: alterum cap. 10. huius libri, de animali reſpectu reſpirationis: quæ non conuertuntur: nam aliqua animalia (quæ ſcilicet non habent pulmonem,) non reſpirant. Vnde ſi quis hanc propoſitionem: *lapis non reſpirat*, probaret in ſecundo modo ſecundæ figuræ ſic: *Omne reſpirans eſt animal: nullus lapis eſt animal: ergo nullus lapis reſpirat*: iſte procederet per cauſam remotam, & communem hoc ſecundo modo. Secundum exemplum adducit cap. ſeptimo de tetragoniſmo, id eſt, de quadratura circuli. Briſo enim illum demonſtrabat ſic: *vbi eſt maius, & minus poteſt eſſe æquale: ſed poſito quadrato, datur circulus maior* (qui ſcilicet ipſum continet) *& circulus minor* (qui ſcilicet intra quadratum deſcribitur) *ergo poteſt dari circulus æqualis quadrato*. De quo Briſone

inquit Aristoteles, procedere per causam remotam, quia *maius, & minus, & aquale*, non solum conueniunt circulo; sed etiam triangulo, pyramidi, & alijs figuris. Et huiusmodi demonstrationes, quæ procedunt per causam remotam; hoc secundo modo, semper fiunt in secunda figura, vt consideranti patebit.

29 Tertia conclusio. Demonstratio non potest procedere ex omninò extraneis: sed medium, quod assumitur in præmissis, debet habere necessariam connexionem, tum cum subiecto, tum etiam cùm passione: atque ita subiectum, medium, & passio, debent contineri intra idem genus, vt inquit Aristoteles, seu intra eandem cognationem, vt habet alia translatio. Sic docet Philosoph. cap. 7. citato, quem sequuntur D. Thom. lect. 15. & communiter Dialectici. Ratióque est manifesta: quia si medium non haberet necessariam connexionem cum aliqua extremitatum, præmissa, in qua iungerentur, esset contingens; & ex consequenti conclusio etiam esset contingens, & non scientifica, vt per se patet: ergo demonstratio debet procedere ex proprijs, prout proprium distinguitur contra alienum, seu extraneum.

Hanc conclusionem limitat in eodem capite Aristoteles ad scientias subalternantes: quia subalternatæ quodammodò procedunt ex extraneis; siquidem principia Arithmeticæ, ex quibus Musica procedit ad demonstrandas passiones de numero sonoro, sunt quodammodò aliena, & extranea ipsis sonis. Limitat inquam Aristoteles: quia cap. 10. acturus erat de scientijs subalternatis. Quare nos etiam pro nunc eodem modo limitamus hanc conclusionem, vsque dum de illis agamus.

30 Quarta conclusio. Demonstratio *propter quid* non potest procedere per causam remotam, & communem secundo modo supra explicato, benè tamen primo; licet talis demonstratio non sit potissima: sed aliqualiter imperfecta. Prima pars conclusionis est expressa Aristotelis cap. 7. vbi etiam propterea negat demonstrationem Brisonis esse *propter quid*. Et cap. 10. refert demonstrationem Anacharsidis probantis in Scythia non esse tibicines hoc argumento: *vbi sunt tibicines sunt vites: in Scythia non sunt vites: ergo non sunt tibicines*. Quam demonstrationem inquit Aristoteles non esse *propter quid:* quia vitis est causa remota rectè modulandi. Et tandem idem dicit de syllogismo, in quo animal assumitur vt medium ad concludendam respirationem. De quibus infra redibit sermo.

Eandem partem conclusionis docet D. Thom. lect. 17. & communiter Dialectici. Ratióque est ex dictis manifesta. Quia quando proceditur per causam remotam secundo modo supra explicato, nulla præmissarum est de prædicato vniuersali; cùm talis causa remota non sit conuertibilis: ergo in demonstratione *propter quid* non proceditur per causam remotam tali modo. Patet consequentia: quia in demonstratione *propter quid*, saltem aliqua præmissarum debet esse de prædicato vniuersali, vt ostendimus §. præcedenti.

31 Secunda etiam pars conclusionis est communis inter Dialecticos. Eamque docet, & explicat Caietanus in hoc 1. lib. cap. 13. quæst. 5. ex Arist. ibidem, qui per causam remotam intellexit solam causam non conuertibilem, vt patet in textu.

Probatur autem ratione: quia inter passiones eiusdem essentiæ non sic est habitudo, & subordinatio, vt tertia præcisè oriatur, & causetur à secunda; & hæc à prima: quemadmodum prima solum causatur ab

essentia. Sicut enim vnum accidens nõ subiectatur in altero, tanquam in subiecto integro, seu *quod*; ita vna passio non oritur ab alia quasi vt *quod*, & vt ab integra causa: sed inter eas talis est ordo, quòd ab essentia sola oritur prima passio; & ab eadem essentia simul cum prima passione oritur secunda, & ab essentia simul cum prima, & secunda passione oritur tertia; & sic de aliis. Ergo demonstratio, in qua tertia passio demonstratur per primam, aut secunda per essentiam, est reuera demonstratio *propter quid*. Patet consequentia: quia essentia respectu secundæ passionis, & prima passio respectu tertiæ non dicuntur causæ remotæ: quia nihil omninò influant per se ipsas; sed quia in essentia supponitur prima passio, vt oriatur secunda; & secunda, vt oriatur tertia, vt explicatum est. Ergo essentia verè pertinet ad *propter quid* secundæ passionis, & prima ad *propter quid* tertiæ: & per consequens tales demonstrationes reuera sunt demonstrationes *propter quid*. Tametsi quia in eis non exprimitur integrum *propter quid* passionis, quæ demonstratur, deficiant à perfectissima demonstratione, sintque aliqualiter imperfectæ, vt consideranti patebit.

32 ¶ Ex dictis infertur quomodò sit intelligendum axioma, quod habet Arist. cap. 10. huius lib. scilicet, *si affirmatio est causa affirmationis; negatio est causa negationis, & econtrà*. Quod exponit optimè Caietanus ibidem cap. 13. §. *circa illam regulam*. Est ergo intelligendum de causa propria, & conuertibili. Quia enim rationale respectu risibilis est causa propria, & conuertibilis: benè sequitur: si affirmatio rationalis causat affirmationem risibilis, quòd negatio rationalis causet negationem risibilis, & econtrà. Quod non contingit in causis communibus, & inconuertibilibus. Quia, vt ibidem inquit Aristoteles, quamuis negatio animalis causet negationem respirationis; affirmatio tamen animalis non causat affirmationem respirationis. Sicut etiam econtrà, quamuis affirmatio hominis sit causa affirmationis sensitiui; non tamen propterea negatio hominis est causa negationis sensitiui. Ac proinde in huiusmodi causis communibus, & inconuertibilibus non habet locum dictum axioma.

QVÆSTIO III.

Vtrum diuisio demonstrationis in quia, *&* propter quid *sit adæquata.*

33 Explicata essentia demonstrationis, oportet diuisiones eius inuestigare. Tradit autem plures Aristot. in hoc lib. Nam cap. 20. diuidit demonstrationem in vniuersalem, & particularem, quas supra numero 24. explicuimus, ostendimusque vniuersalem præstantiorem esse particulari. Deinde cap. 21. diuidit demonstrationem in affirmatiuam, (cuius scilicet conclusio est affirmatiua,) & negatiuam (cuius scilicet conclusio est negatiua.) Ex quibus illam esse potiorem ista probat multis rationibus. Nobis hæc vna sufficiat: quia negatio cognoscitur per affirmationem: ergo affirmatio magis nota est, quàm negatio: ergo demonstratio, in qua concluditur affirmatio, prior, & potior est ea, in qua concluditur negatio. Consequentiæ patent ex axiomate supra explicato: *Propter quod vnumquodque tale, &c.* Antecedens verò probatur tum à priori: quia affirmatio est causa negationis: tùm etiam inductione: quia priùs scimus hominem esse risibilem, quàm lapidem, vel equum non esse risibilem; & idẽ est de alijs. Tandẽ c. 22. diuidit demonstrationẽ in demonstrationem

tionem directam, seu ostensiuam: & ducentem ad impossibile. Illa fit quando directè concluditur propositio intenta; ista verò, quando ex contrario, aut contradictorio propositionis negatæ, infertur aliquod impossibile, per quod ostenditur eam esse veram, vt satis constat ex dictis lib. 3. Institutionum cap. 6. & explicat Soto in hoc lib. cap. 12. De quo etiam videri potest. Diu. Thom. lect. 40.

34 His ergo diuisionibus omissis, celebris est ea, qua diuiditur demonstratio in *quia*, & *propter quid*. Quam tradit, & explicat Arist. cap. 10. eiusdem libri. Nosque in presenti latiùs, quàm solet declarabimus propter Cauero hîc disp. 2. dubio 4. & alios Modernos, qui non rectè aduertentes doctrinam huius capitis, omninò confundunt dictam diuisionem cum ea, quæ solet tradi in demonstrationem à priori, & à posteriori. Est ergo demonstratio *propter quid* illa, quæ non solùm probat passionem inesse subiecto; sed etiam ostendit, *propter quid* illi conueniat: quod fit adducendo in præmissis propriam, & adæquatam causam talis passionis. Cùm enim vnaquęque passio habeat proprium principium, seu proprium *quid*, à quo dimanat iuxta dicta suprà num. 22. consequenter habet proprium *propter quid*, per quod probetur, nempè rationem illam, seu illud *quid* à quo dimanat. Et quando hoc ponitur pro medio ad concludẽdam talem passionem, fit demonstratio *propter quid*. Sit exemplum, quando de subiecto demonstratur secunda passio per primam, (quam diximus esse demonstrationem perfectissimam) sic: *Omne discursiuum est admiratiuum: omnis homo est discursiuus: ergo omnis homo est admiratiuus*. In qua demonstratione non solùm concluditur verum esse, quod admiratiuùm conuenit homini; sed etiam ostenditur, propter quid illi conueniat: siquidem sumitur pro medio discursiuum, quod est propria, & immediata causa, seu proprium propter quid admiratiui. Et inde huiusmodi demonstrationes appellantur *propter quid*.

35 Demonstratio *quia* est illa, quæ tantum ostendit passionem conuenire subiecto; non autem adducit propter quid illi conueniat. Vnde in presenti nomen, *quia*, quod sumptum est ex translatione Boëcij, non accipitur causaliter, vt rectè notat Soto in hoc cap. 10. sed est pura coniunctio, quasi dicatur, demonstratio quòd hoc sit hoc. Propter quod etiam in translatione Argyropili hæc demonstratio appellatur, *scire esse*; alia verò dicitur *scire propter quid est*. Sic enim transfert: *Differt autem scire esse, & propter quid est: primo quidem in eadem scientia, &c.* Itaque demonstratio *quia* in hoc differt à demonstratione *propter quid*, quòd in hac scitur passionem conuenire subiecto, & propter quid illi conueniat; in illa verò solùm scitur passionem conuenire subiecto; reticetur autem propter quid illi conueniat: & ideò appellatur à Soto, & alijs, demonstratio, quòd hoc sit hoc. Sit exemplum in hac demonstratione: *stellæ non scintillantes sunt propè nos: planetæ sunt stellæ non scintillantes: ergo planetæ sunt propè nos*: in qua solùm scitur, planetis conuenire hoc, quod est esse propè nos; non autem assignatur propter quid illis conueniat. Nam hoc, quod est, *non scintillare*, non est propter quid huius, quod est *esse propè nos*: sed potiùs econtrà planetas esse propè nos est propter quid non scintillandi, vt per se patet.

36. Assignat autem Arist. in eodem capite tres modos, quibus contingit fieri demonstrationem *quia*. Primus

est, quandò per effectum adæquatum, & conuertibilem procedimus ad causam demonstrandam; vt patet in exemplo adducto, vbi ex negatione scintillationis procedimus ad probandum planetas esse propè nos, quod est propria causa talis negationis. Et in huiusmodi demonstrationibus inquit Aristotel. quòd si maior extremitas mutetur in medium, fiet demonstratio propter quid: quia iam procedet per propriam, & adæquatam causam, vt patet si dicas. *Stellæ, quæ sunt propè nos, non scintillant: sed planetæ sunt propè nos: ergo planetæ non scintillant.*

Ex qua Arist. doctrina, antequam ad alios modos procedamus duo colligenda sunt. Primum est, omnem demonstrationem à posteriori esse demonstrationem *quia*. Non enim fieri potest, quod in demonstratione à posteriori assignetur propter quid conclusionis, vt per se patet. ¶ Secundum est in hoc casu quodammodò dari demonstrationem circularem: siquidem ex demonstratione *quia*, in qua per effectum adæquatum causam demõstramus, fit demonstratio *propter quid*, si inuertendo terminos talem effectum probemus per suam causam; ac proinde quodammodò datur circulus, dum causam per effectum, & effectum per causam demonstramus. Sed de hoc redibit sermo in fine difficultatis.

37 Secundo modo inquit Aristotel. fieri demonstrationem *quia*, quandò per causam remotam, seu communem non conuertibilem demonstramus effectum: tunc enim non potest esse demonstratio *propter quid*. Cuius ratio est ex dictis manifesta. Tum quia vnaquæque passio habet proprium, & adæquatum propter quid, per quod probetur, vt supra numero 22. & 24. vidimus: ergo demonstratio, in qua solùm continetur causa remota, & non conuertibilis, passionis, non adducit propter quid illius; & per consequens non poterit esse demonstratio propter quid. Tùm etiam quia in huiusmodi demonstrationibus tantùm concluditur, hoc esse hoc, id est, passionem conuenire subiecto: per quod præcisè non scimus propter quid illi conueniat: ergo tales demonstrationes, quamuis procedant per causam in essendo; verè sunt demonstrationes *quia*. Et huiusmodi sunt demonstrationes Brissonis, & Anacharsidis, & de animali respectu respirationis: de quibus Aristot. in hoc capite expresse affirmat esse demonstrationes *quia*.

38 Tertio tandem modo inquit Aristoteles fieri demõstrationem quia, quando, *quia*, & *propter quid* pertinent ad diuersas scientias, vt quandò ex conclusionibus demonstratiuis à scientia subalternante procedimus tanquam ex principijs ad demonstrandas conclusiones scientiæ subalternatæ: tunc enim *scire quia* pertinet ad scientiam subalternatam, *scire verò propter quid* ad subalternantem. Verbi gratia, quòd res, cum à longè videtur, appareat minor, quàm dum videtur propè, est propositio Perspectiuæ: quæ cognoscit *quia est* talis propositionis; sed *propter quid* eius pertinet ad Geometriam, quæ assignat propriam causam, nempè quod res de propè videtur per maiorem angulum in oculo, quàm si videatur à longè. Similiter de hac propositione: *Vulnera circularia difficiliùs curantur*, Medicus tantùm scit *quia*; at verò *propter quid* pertinet ad Geometram, qui demonstrat, quod latera circula magis distant, &c. Pro quorum omnium pleniori intelligentia videri possunt D. Thom. hîc lect. 23. 24. & 25. & Caiet. cap. 13.

39 His sic explicatis, quod in quæstionem vertitur est: an diuisio

demonstrationis in *quia*, & *propter quid* sit adæquata. ¶ Partem negatiuam defendunt Auerroes hîc comment. 95. Themistius ibidem cap. 29. Raymundus Lulius in sua Arte magna parte 7. & alij. Quorum hæc sunt præcipua argumenta.

Primò, quia demonstratio, quam appellant signi, quandò scilicet per aliquod signum probamus de subiecto aliquam passionem, non est demonstratio propter quid, vt patet. Neque etiam est demonstratio quia: nam tale signum, neque est effectus adæquatus passionis, neque causa remota eius, neque quid pertinens ad diuersam scientiam. Ergo datur aliqua demonstratio, quæ non contineatur sub his membris.

Secundò, quia demonstrationes negatiuæ sunt veræ demonstrationes: & tamen neque procedunt per causas, neque per effectus: ergo non sunt demonstrationes propter quid, vel quia. Probatur minor: quia quod reuera est nihil, non potest esse vera causa, aut effectus: sed quod est negatiuum, re vera est nihil: ergo, &c.

Confirmatur: quia saltem de demonstratione negatiua ducente ad impossibile non apparet, quomodò possit reduci ad aliquod ex his membris: ergo talis diuisio non est adæquata.

Tertiò, quia quandò ab eadem causa duo æquales effectus deriuantur, quorum neutrum sit alterius causa; possumus vnum per alium demonstrare: vt si in laboranti febre putrida, inæqualitatem pulsus per immoderatum calorem, aut econtrà concludamus sic: *Qui habet pulsum inæqualem, afficitur calore immoderato: sed qui laborat febre putrida habet pulsum inæqualem: ergo afficitur calore immoderato.* At in tali demonstratione non procedimus à causa ad effectum, neque ab effectu ad causam; sed ab effectu ad effectum: ergo præter demonstrationem quia, & propter quid, assignanda est alia.

Quartò tandem: quia hæc est vera demonstratio: *Omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia:* & tamen non est demonstratio quia, nec propter quid; siquidem esse animal, nec est causa, neque effectus respectu substantiæ: ergo, &c.

Confirmatur: quia syllogismus, in quo colligitur propositio singularis ex aliqua vniuersali necessaria, est demonstratio distincta ab ea, in qua colligitur talis propositio vniuersalis: & tamen non habet distinctum propter quid, aut distinctum quia: ergo constituit speciale aliud genus demonstrationis.

40 Nihilominùs dicendum est primò diuisionem demonstrationis in *quia*, & *propter quid* esse adæquatam. Hæc conclusio est Aristot. in hoc capite 10. & D. Thom. ibidem lectione 23. Quam defendunt Beatus Albertus, Caietanus, & Soto in Commentario eiusdem capitis Aquarius 2. Metaphysicæ quæstione vltima, Sanchez in Logica libri 7. quæstione 11. Masius hîc sectione 1. quæstione 6. noster Didacus à Iesu disput. 17. quæstione 1. & communiter Dialectici.

Fundamentum sumitur ex dictis. Quia demonstratio propter quid est illa, quæ concludit prædicatum conuenire subiecto, ostendendo propter quid illi conueniat: demonstratio verò quia in tota sua latitudine, vt hîc sumimus cum Arist. est illa, in qua concluditur quidē prędicatum conuenire subiecto; reticetur tamen propter quid illi conueniat. Ergo quæcumque demonstratio non adducens propter quid conclusionis est demonstratio: quia, siue procedat per effectum, siue per causam.

remotam, siue quocumque alio modo. Probatur consequentia: quia demonstrationes istæ sic explicatæ includunt rationes contradictoriè oppositas, vt patet: ergo repugnat, inter illas esse aliquod medium, seu dari demonstrationem, quæ sub alterutra non cõtineatur.

41 Dicendum est secundò prædictam diuisionem demonstrationis non omninò coincidere cum ea, quæ solet tradi in demonstrationem à priori, & à posteriori. Vt intelligatur, & probetur conclusio, explicanda est hæc secunda diuisio. Demonstratio ergo à priori, vt ipsum nomen indicat, dicitur illa, quæ procedit per medium, quod est priùs conclusione, non solùm in cognoscendo, sed etiam in essendo. Cum enim prioritas in cognoscendo communis sit cuicumque demonstrationi; non potest ab illa sumi denominatio demonstrationis à priori; sed à prioritate in essendo, quæ est prioritas ex parte ipsarum rerum. Quo fit, vt quęcumque demonstratio, quæ procedit per causam in essendo conclusionis, siue proximam, siue remotam, sit demonstratio à priori; siquidem procedit per medium, quod nõ solùm cognoscitur priùs conclusioni; sed revera est priùs illa. Atque ita demonstratio illa Anacarsidis, probatis in Scythia non esse tibicines, quia non sunt vites: & similiter ea, qua probatur lapidem non respirare, quia non est animal, & similes sunt demonstrationes à priori: quia vitis est vera causa fortis modulationis, licet remota; & similiter animal respectu respirationis: ac proinde procedunt per medium, quod est in essendo priùs conclusione. ¶ Ex quo iam intelligitur, quid sit demonstratio à posteriori. Est enim illa, quæ procedit per medium, quod licet in cognoscendo sit priùs; in essendo tamen est posterius conclusione. Et huiusmodi sunt omnes demonstrationes, quæ procedunt ab effectu ad causam, vel ab aliquo signo, aut quacumque alia ratione, quæ revera sit posterior conclusione.

42 Hinc ergo facilè intelligitur nostra cõclusio. Dicimus enim has duas diuisiones non omninò coincidere, ita vt demonstratio propter quid, & à priori conuertatur; & similiter demonstratio, quia & à posteriori: sed quod multæ sunt demonstrationes à priori, quæ non sunt *propter quid*; & multæ *quia*, quæ non sunt à posteriori. Ac proinde, quamuis omnis demonstratio propter quid sit à priori: non tamen econtrà: & similiter quamuis omnis demonstratio à posteriori sit quia; non tamen econtrà. Quæ conclusio sic explicata est expressa Aristotelis in hoc capite, & D. Thom. lect. 23. citata. Pro qua etiam videri possunt Caietanus, Soto, & alij Interpretes, qui cum Arist. affirmant, non solùm demonstrationem, quæ procedit ab effectu; sed etiam eam, quæ procedit per causam remotam non conuertibilem esse demonstrationes quia.

43 Ex quo iam probatur manifestè conclusio: quia demonstrationes, quæ in secunda figura concludunt aliquam passionem per causam remotam non conuertibilem, vt sunt istæ: *Omne respirans est animal: nullus lapis est animal: ergo nullus lapis respirat. Omne risibile est viuens: nullus lapis est viuens: ergo nullus lapis est risibilis*: & similes non sunt demõstrationes propter quid, sed tantùm quia, vt patet ex dictis: & tamen verè sunt à priori; siquidem animal, & viuens, vtpotè prædicata essentialia sunt causæ in essendo, licet remotæ, respirationis, & risibilitatis, quæ sunt propriæ passiones. Ergo non omnis demonstratio à priori est propter quid, neque omnis demonstratio, quia est à posteriori.

Confirmatur: quia omnes demonstrationes, in quibus ex conclusionibus scientiæ subalternantis tanquam ex principijs procedit subalternata ad suas conclusiones, sunt tantùm demonstrationes quia: & tamen plures earum sunt à priori: ergo non omninò coincidunt istæ diuisiones. Maior est expressa Aristotelis in hoc capite, vt vidimus num. 38. Quam etiam docent D. Thomas lectione 24. Caiet. hîc in tractatu de subalternatione scientiarum, & communiter Dialectici, dum affirmant cum Aristot. scientiam subalternatam intra proprios limites non scire *propter quid* suarum conclusionum. Minor etiam est manifesta: nam Perspectiua, & Musica verbi gratia, quæ sunt scientiæ subalternatæ, frequentiùs procedunt per causam, vt patet mille exemplis. Quod commune est omnibus Mathematicis, vt sumitur ex Aristot. lib. 6. Ethicor. capite 8. Ergo sæpè contingit demonstrationem *quia* esse à priori.

44 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quòd siue signum, per quod procedit demonstratio, sit aliquis effectus naturalis (quod frequentiùs contingit) siue sit aliquid aliud; talis demõstratio probat prædicatum conclusionis conuenire subiecto, reticendo propter quid illi conueniat: ac proindè verè est demonstratio quia, vt ex dictis patet.

Ad secundum negatur minor. Nam etiam negatio suo modo habet causam, & effectum, sicut affirmatio, iuxta dictum Aristot. supra nu. 32. explicatum. Vnde sicut ex demonstrationibus affirmatiuis illæ, quæ adducunt propriam, & adæquatam causam, propter quam passio affirmatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; aliæ verò quia: sic proportionabiliter ex negatiuis, quæ reddunt propriam, & adęquatam causam, quare passio negatur de subiecto, sunt demonstrationes propter quid; aliæ verò quia.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd si demonstratio ducens ad impossibile reddat propriam causam, quare sequatur illud impossibile; erit demonstratio propter quid: si verò aliter procedat, erit demonstratio quia. Videatur Soto in hoc 1. lib. quæst. 5. ad tertium.

Ad tertium in primis respondetur, ex duobus illis effectibus non posse vnum verè demonstrari per alium, dato casu, quòd inter se nullam habeant necessariam subordinationem, aut connexionem, etiamsi ambo per se connectantur cum causa, à qua procedunt. Cuius ratio est manifesta: quia vt alter illorum effectum esset medium ad probandum alium, deberet iungi cum illo in aliqua prēmissa: quæ tamen ex hypotesi facta, non esset propositio necessaria, sed contingens; & per consequens syllogismus non posset esse demonstratio. Quod latè prosequitur Masius vbi supra contra Themistium, cuius est hoc argumentum. ¶ Sed quidquid sit de hoc, secundò respondetur tales syllogismos, dato quòd sint verè demonstrationes, pertinere ad demonstrationem quia siquidē in eis nō adducitur propriũ propter quid conclusionis, vt supponimus, sed tantùm concluditur prædicatum conuenire subiecto.

45 Ad quartum respondetur, quòd cum termini, ex quibus fit demonstratio illa, non solùm identificentur inter se realiter, sed etiam sint prædicata subordinata cuiusdam essentiæ; non potest esse inter eos propria ratio causæ, & effectus in essendo, etiam virtualiter: & ideò talis demonstratio, propriè loquendo, neque est à priori, neque à posteriori. Est tamen verè demonstratio quia: nam ad hoc sufficit non dari per propriam, & adæquatam causam, quod in pręsenti contingit.

Ad cōfirmationem respondet Vasq. 1. parte disput. 135. numer. 6. negando antecedens. Redditque rationem: quia in conclusione nihil noui colligitur, neque tanquam causa, neque tanquam effectus, quod non esset iam expressum in maiori. Et ideò tales syllogismi, non tam dicendi sunt demonstrationes, quā applicationes quædam demonstrationis ad singularia, vt notant Rubio in hoc libro cap. 8. & alij. ¶ Vel secundò respondetur, quòd eodem modo, quo demonstratio, in qua colligitur propositio vniuersalis, distinguitur ab illa, in qua ex tali vniuersali colligitur propositio singularis, distinguuntur etiam propter quid, aut quia vtriusque. Cuius manifestum signum est, quòd in tali casu necessariò mutatur medium; siquidem quod in prima demonstratione erat maior, aut minor extremitas, assumitur vt medium in secunda, vt consideranti patebit.

46 ¶ In fine huius difficultatis, vbi cum Arist. diximus ex demonstratione quia, aliquando fieri demōstrationem propter quid, breuiter explicandum est: an, & quomodo liceat vti demonstratione circulari.

Circa quod in primis asserendum est, quòd si demonstrationes fiant difformiter (vt aiunt,) id est, quarum altera sit à priori, & altera à posteriori, vt supra ex Aristot. vidimus; tunc vtráque demonstratio secundùm se est conueniens, vt patet. Et idem dicendum est, quando in diuerso genere causæ sit circulus inter duo, quæ sunt sibi inuicem causæ, vt inter materiam, & formam. Quamuis enim tunc vtráque demonstratio sit in suo genere à priori, verè tamen sunt demonstrationes difformes, siquidem fiunt in diuerso genere causæ.

Quia tamen demonstratio est cognitio discursiua, cuius proprium est procedere à notioribus ad minus nota, & obscuriores propositiones ex alijs clarioribus ostendere: ideò demonstratione circulari, & præcipuè in eadem disputatione, vel confirmatione, aut probatione alicuius veritatis vtendum non est; nisi fortè admisceatur aliquis alius discursus, vel quodcumque aliud adminiculum, quo augeatur cognitio conclusionis, à qua regrediendum est. Videatur D. Thom. secundo Cœli lect. 16. & Caiet. 1. Post. ca. 13. qui optimè explicat, quo sensu, & quando admittenda est demonstratio circularis.

QVÆSTIO IV,

QVÆNAM SIT HÆC DIVISIO: & vtrum per solam demonstrationem propter quid producatur habitus scientiæ.

47 Circa primum, si vera sunt, quæ supra num. 3. diximus: hæc diuisio non potest esse generis in veras, & proprias species. Cuius ratio est manifesta: quia propria diuisio generis in species est diuisio essentialis, & formalis: ergo debet attendi penes formam constitutiuam diuisi, & non penes materiam. Sed diuisio demonstrationis in quia, & propter quid, non est ex parte formæ demonstrationis, sed solùm ex parte materiæ eius: ergo propriè, & in rigore loquendo, non est diuisio generis in species. Maior est manifesta: minor verò probatur ex dictis loco citato. Quia syllogismus ex parte formæ, tantùm diuiditur in tres figuras, & vnaquæque in suos modos tanquam in species infimas: sed intra vnumquemque istorum modorum contingit fieri demonstrationes quia, & propter quid: ergo harum distinctio non potest sumi ex parte formæ, & consequenter neque esse propriè formalis, & specifica.

Confirmatur: quia ideò diuisio syllogismi in demõstratiuum, topicum, & sophisticum est ex parte materiæ; & non ex parte formæ: quia existente eadem forma specifica syllogismi, si præmissæ sint necessariæ, est demonstratiuus; si probabiles, topicus; si apparentes, sophisticus. Sed existente eadem forma specifica demonstrationis, si medium sit propria, & adæquata causa in essendo conclusionis; est demonstratio propter quid: si verò sit effectus eius, aut causa remota; est demonstratio quia. Ergo hæc diuisio non sumitur ex parte formæ demonstrationis; sed solùm ex parte materiæ. Ex quo tandem fit diuisionem istam magis accedere ad diuisionem accidentis in subiecta: sicut de diuisione syllogismi in demonstratiuum, topicum, & sophisticum diximus loco citato.

48 Cæterum quamuis, neque demonstratio sit verum genus, neque demonstrationes quia, & propter quid propriè, & in rigore species, de quo nostro iudicio non potest esse controuersia inter Doctores; adhuc tamen, qui existimant, vtramque demonstrationem simpliciter, & propriè esse demonstrationem, & per vtramque simpliciter sciri, appellant hanc diuisionem generis in species: quia in hoc assimilatur illi. Qui verò contendunt, per solam demonstrationem propter quid simpliciter sciri; ac proindè ipsam tantùm esse simpliciter demonstrationem, consequenter vocant hanc diuisionem analogam. In quo sensu examinanda est à nobis præsens quæstio. Quæ quamuis fortè sit tantùm de nomine, vt notat Soto infra citandus, non parum conducet scire, quis sit propior modus loquẽdi in hac materia.

49 Igitur diuisionem esse generis species, defendunt Sanchez lib. 7. Logicæ quæstione 11. Rubio in hoc capite quæst. 2. & alij Moderni. Qui illam probant. Primò; quia vtráque demonstratio procedit ex principijs certis, & euidentibus; & per consequentiam euidentem in modo, & figura constitutam: ergo vtráque simpliciter, & absolutè facit scire: ergo vtráque simpliciter participat rationem demonstrationis, & per consequens talis diuisio erit vniuoca. Antecedens, & vltima consequentia constant. Prima verò probatur: quia per assensum conclusionis in demonstratione quia non producitur habitus principiorum; cum talis assensus sit discursiuus: neque habitus opinionis, aut fidei; cum assensus sit necessarius, & euidens: ergo producitur habitus scientiæ: & ex consequenti talis demonstratio, absolutè, & simpliciter facit scire.

Confirmatur quia scientia subalternata, etiam sine subalternante; potest esse vera scientia, vt ex sententia D. Thomæ dicemus disputatione sequenti: sed scientia subalternata producitur per demonstrationem quia, vt vidimus ex Aristotele: ergo per ipsam producitur vera scientia; ac proindè simpliciter faciet scire, eritque absolutè demonstratio.

Quòd autem essentialiter distinguatur à demonstratione propter quid sic probatur secundò. Quia demonstrationes, sicut & scientiæ, quæ per illas producuntur, distinguuntur ex principijs, seu medijs per quæ procedunt: sed principia, seu media harum demonstrationum distinguuntur essentialiter: ergo, & ipsæ demonstrationes. Probatur minor: tùm quia alterum est propria, & adæquata causa conclusionis; alterum verò effectus eius, aut causa remota: tũ consequenter quia sunt diuersæ rationes assentiendi, & quasi obiecta formalia talium demonstrationum.

50 Nihilominùs dicendum est

primò solam demonstrationem propter quid appellandam esse simpliciter, & absolutè demonstrationem; aliam verò tantùm secundùm quid: ac proindè hanc diuisionem magis accedere ad diuisionem analogi, quàm generis. Sic docuit Auicenna, vt refert Auerroes in hoc libr. Commento 95. fuitque constans, & perpetua sententia inter antiquos Philosophos, vt testatur Iacobus Zabarella cap. 1. de speciebus demonstrationis, refértque, & sequitur Masius cap. 10. huius libr. sect. 1. quæstione 1. & 2. Quam etiam defendit Soto ibidem quæstione 5. ad primum, & quæstione 2. antecedenti ad secundum, vbi expressè docet, quòd demonstratio quia non facit simpliciter scire, neque simpliciter est demonstratio; sed tantùm secundùm quid: hánceque inquit esse expressam sententiam Arist. Quod quidem ferè omnia, quæ habentur in hoc lib. satis ostendunt: sed specialiter.

Probatur primò conclusio: quia Arist. definiens demonstrationem capite 2. huius libri, solùm definiuit demonstrationem propter quid, relicta demonstratione quia: de qua ibidem quasi per conditionem asseruit: *Si igitur, & alius sciendi sit modus, posterius explicabimus.* Quæ verba exponens D. Thom. lect. 4. solam demonstrationem propter quid inquit *esse proprium, & perfectum modum sciendi*: propter quod etiam, neque in hoc cap. 10. ad quod se refert Aristot. in prædictis verbis, neque alibi definiuit demonstrationem quia, satis esse putans explicuisse præcipuam, vt ex eius similitudine, & attributione cognosceretur alia. Quæ non rectè cohærent cum vniuocatione demonstrationis, vt per se patet.

Secundò: quia in eodem cap. 2. definit Aristot. scire propriè, & simpliciter dictum sic: *Scire autem putamus vnumquamque rem simpliciter, & non sophistico modo cum putamus causam cognoscere, propter quam res est, illius causam esse, neque posse eam aliter se habere.* Vbi nomine causæ, iuxta expositiònem D. Thom. & cæterorum Interpretum intelligit causam in essendo, per quam scitur in demonstratione propter quid & hoc appellat scire simpliciter. Quod etiam tradit expressiùs cap. 7. sequenti: vbi docens, quòd difficile est cognoscere aliquem, si sciuit, aut non, reddit rationem: *Quia difficile cognoscere est, si ex vniuscuiusque principijs scimus, aut non, quod verè est scire.* Vbi D. Thom. 18. affirmat, quòd *scire ex proprijs principijs* (quod est scire propter quid) *solùm est verè scire.* Et lect. 23. demonstrationem propter quid expresè vocat demonstrationem simpliciter. Ergo ex sententia Aristot. & D. Thom. per solam demonstrationem propter quid scitur simpliciter, & ex consequenti ipsa sola est simpliciter demonstratio.

51 Tertiò probatur ratione ex eisdem locis sumpta. Quia demonstratio est medium, seu instrumentum ad acquirendam scientiam: ergo illa sola dicenda est absolutè, & simpliciter demonstratio, per quam absolutè, & simpliciter scimus. Sed tunc solùm dicimur simpliciter scire aliquid, quando causam, cur ita sit, cognoscimus, quod fit in demonstratione propter quid: ergo hæc tantùm dicenda est simpliciter demonstratio. Antecedens, & consequentiæ constant. Minor autem est definitio Arist. quam non aliter probat ipse, quàm ex ipsa significatione nominis, & communi acceptione hominum. Nõ tam hi, qui existimant se scire; cum tamen in rei veritate nesciant, quàm hi, qui verè sciunt; sic accipiunt ipsum scire, vt dictum est.

Confirmatur: quia quantumcumque concludamus hominem esse risibilem per effectum ridendi nobis notum; ad huc

adhuc non quiescit intellectus, neque existimat sed id absolutè scire; vsque dum cognoscat propriam causam, seu proprium propter quid risibilitatis: ergo demonstratio quia non est dicenda absolutè, & simpliciter demonstratio. Maior huius probatio, & solutio argumentorum constabunt ex secunda parte difficultatis.

52 ¶ Circa quam pro nunc supponendum est contra Rubium vbi supra, & alios Modernos, per demonstrationes quia, & propter quid circa obiectū eiusdem scientiæ non produci distinctos habitus: quia vt disp. sequenti latè ostendemus ex cōmuni sententia Thomistarum, quælibet scientia est vnica, & simplex qualitas in specie infima, propter vnicam, & indiuisibilem rationem formalem obiecti in esse scibilis, ex qua sumitur vnitas scientiæ. Quæ ratio, non solùm conuincit per assensus conclusionis vtriusque demonstrationis non produci habitus distinctos; sed etiam assensus ipsos non differre specie formali, sed materialiter. Sicut etiam dicendum est de alijs actibus intra eandem scientiam circa obiecta partialia eius: nam quantùm ad specificationem, eadem omninò est ratio de scientia actuali, & habituali, vt constabit ex dicendis disputatione citata.

Diximus demonstrationes quia, & propter quid non producere habitus distinctos circa obiectum eiusdē scientiæ: quia quando pertinent ad diuersas scientias, vt contingit in subalternata, & subalternante iuxta supradicta; tunc si demonstratio quia producit aliquem habitum, manifestum est debere esse distinctum ab eo, quem producit demonstratio propter quid. Quod quidem in tali casu non prouenit ex eo præcisè, quòd vna sit demōstratio quia, & alia propter quid: sic enim semper producerent habitus distinctos: sed ex eo, quòd habeant diuersa obiecta in esse scibilis, vt constabit loco citato. Quare solùm remanet difficultas in hac parte: an per demonstrationem quia verè producatur habitus scientiæ, sicut producitur per demonstrationem propter quid.

53 Dicendum est secundò per demonstrationem propter quid, per se loquendo, generari habitum scientiæ verum, & perfectum, & in esse habitus: at verò per demonstrationem quia produci valdè imperfectum, & in esse dispositionis: quia non assequitur statum habitus, donec accedat demonstratio propter quid. Hanc conclusionem esse ad mentem Aristot. & D. Thom. satis ostendunt, tùm supra adducta in hac quæstione, tùm etiam infra adducenda de subalternatione, & specificatione scientiarum. Quæ etiam est valdè conformis his, quæ grauiores Dialectici, & Theologi docent in pluribus materijs, quæ ex præsenti quæstione dependent: & iuxta eam facilè intelliguntur, quæ apud alias sententias non parum difficultatis habent: ac proindè omnibus illis est præferenda.

54 Vt autem meliùs explicetur, & probetur conclusio, meminisse oportet eorum, quæ disputatione 15. num. 23. diximus, quòd scilicet eadem qualitas in specie habet esse dispositionis ex parte subiecti, quamdiu est remissa, neque omninò firmatur in illo: assequitur verò statum habitus, quando intenditur in subiecto, & firmiter adhæret illi. Proportionabili ergo modo dicimus in præsenti, quòd per demonstrationem quia producitur qualitas imperfecta, per modum quasi dispositionis ex parte medij, quando verò habetur demonstratio propter quid, eadem qualitas perficitur, & assequitur statum habitus. Quæ perfectio, vel imperfectio, quia non sumitur ex parte subiecti, seu ex

intensione, vel remissione; sed ex conditione ipsa, & natura medij, per quod procedit vtráque demonstratio: ideò quamtumcumque repetantur demonstrationes quia, & quantumcumque intensè cognoscantur earum conclusiones; qualitas per illas producta non erit perfecta perfectione, de qua in præsenti loquimur, vsque dum habeatur demonstratio propter quid. Qua adueniente, perficitur, & acquirit *esse* habitus ex parte medij.

Hinc ergo facilè probatur conclusio: quia in scientijs subalternatis, quantumcumque intensè repetantur propriæ demonstrationes (quæ iuxta dicta sunt demonstrationes quia) qualitas inde resultans quamuis verè pertingat ad rationem scientiæ; non tamen habet perfectionem, & statum scientiæ, vsque dum, aduenientibus subalternantibus, cognoscatur propter quid illarum conclusionum. Ergo per demonstrationem propter quid acquiritur habitus scientiæ perfectus, & in ratione habitus; per demonstrationem verò quia valdè imperfectus, & in esse dispositionis. Antecedens quoad primam partem, quòd scilicet absque scientia subalternante possit acquiri subalternata, quæ pertingat ad veritatem scientiæ, ostendendum est à nobis disputatione sequenti.

55 Quoad secundam verò partem probatur inductione. Nam qui in Perspectiua cognoscit, corpora à longè visa apparere minora, non censetur omninò firmiter, perfectè, & dilucidè, adhærere huic veritati; vsque dum Geometra, qui Perspectiuus subalternatur, demonstret illi, res à longè positas videri per minorem angulum, ex eo quòd lineæ ductæ ab eadem basi ad punctum distans causant acutiorem angulum, quàm quæ à tali basi ducuntur ad punctum proximum, vt patet in hac figura.

Similiter Chirurgus non censetur omninò perfectè scire, quòd vulnera circularia difficiliùs curantur: quia eorum latera magis distant, vsque dum hoc demonstret Geometra ex natura circuli, qui est figura absque angulis. Et tandem idem cernimus in Theologia nostra, quæ quia subalternatur scientiæ Dei, & beatorum iuxta sententiam D. Thom. 1. parte quæstione 1. art. 2. ideò non est omninò perfecta in viatore, dum suas conclusiones deducit ex principijs sola fide cognitis: habebit tamen perfectum statum scientiæ in patria, vbi principia fidei euidenter cognoscentur. Ergo scientia acquisita per demonstrationem quia non habet perfectionem, & statum scientiæ, dum non habetur demonstratio propter quid. Manet ergo plana nostra conclusio. Videantur Angelicus Doctor quæstione 14. de veritate artic. 9. ad tertium, & Caietan. 2. 2. quæstione 1. articulo 5. vbi de scientijs subalternatis affirmat, quòd licet pertingant ad speciem scientiæ; sed non perueniunt ad perfectum statum scientiæ: & propterea non faciunt scire nisi inchoatiuè, & imperfectè.

56 Ad argumenta in principio facta respondetur. Ad primum concesso antecedenti, neganda est consequentia. Ad cuius probationem dicimus, quòd per assensum conclusionis in demonstratione quia producitur quidem habitus scientiæ; sed valdè imperfectus, & non habens statum habitus, aut scientiæ, sed dispositionis: & consequenter non facit scire simpliciter, sed inchoatiuè, vt explicatum est. Ac proindè talis demonstratio in gene-

re demonstrationis est quid imperfectum, non constituens veram speciem eius; sed reductiuè pertinens ad illud, sicut de embrione respectu animalis, & intentionibus differentiæ communis, & propriæ respectu proprijssimæ diximus disputatione 7. numero 15. Per quod patet ad confirmationem.

Ad secundum respondetur, tam assensum conclusionum, quàm habitum scientiæ, qui per illos producitur, sumere suam vnitatem, aut distinctionem ex vnitate, aut diuersitate principiorum, non in esse rei, sed in esse scibilis, vt latè explicabimus disputatione sequenti. Principia autem ex quibus procedunt demonstratio quia, & propter quid quando sunt intra eandem scientiam, licet sint diuersa in esse rei; non tamen in esse scibilis: & sic non possunt causare diuersitatem essentialem in earum assensibus. Benè autem quando tales demonstrationes pertinent ad diuersas scientias: quia tunc habent principia diuersa in esse scibilis, vt constabit loco citato.

DISPVTATIO XIX.

De scientia, quæ est effectus demonstrationis.

EXPLICATIS Essentia, & diuisionibus demonstrationis, ad planiorem eius notitiam agendum est de proprio illius effectu, qui est scientia. Cuius naturam explicat Aristot. cap. 2. huius libri: & cap. 10. sequenti agit de diuisione eius in subalternantem, & subalternatam: ac tandem cap. 23. inuestigat, vnde sumatur vnitas, & distinctio scientiæ. Quæ omnia nos in hac disputatione complectemur.

QVÆSTIO PRIMA.

QVID SIT SCIENTIA: ET IN QVO RATIO PROPRIA subalternationis consistat.

1 SVPPOSITA Existentia scientiæ, quam experientia ipsa conuincit, nósque contra Heraclitum, & Cratillum ostendimus supra disputatione 3. numero sept. & disputatione 17. numero 10. *quid sit* illius latè explicandum erat in hac prima parte difficultatis; nisi id à nobis factum esset disputat. 1. num. 46. vbi ex definitione scientiæ actualis ab Aristot. tradita loco citato, definiuimus habitualem cum communi consensu Dialecticorum, quod sit *Habitus per demonstrationem acquisitus*, vt ibidem explicuimus: & ideò in hoc non est immorandum. Duo tamen libet in præsenti addere.

Primum est, Doctores sic definientes scientiam per demonstrationem, non committere vitiosum circulum dum vtuntur priori illa definitione A-

ristotelis, qua demonstrationem definiuit per scientiam, dicens, *Esse syllogismum epistemonicon.* Cuius ratio est. Tum quia hæ definitiones traduntur in diuerso genere causæ: nam scientia definitur per demonstrationem tanquam per causam efficientem; demonstratio verò per scientiam tamquam per causam finalem: & sic vtraque secundùm se est conueniens. Tùm etiam quia ex secunda definitione demonstrationis tradita per causam materialem, cæterisque conditionibus præmissarum disput. 17. explicatis, redditur quoad nos sufficienter nota demonstratio; vt per eam possimus scientiam ipsam definire.

2 Secundum est, quòd ex ibidem dictis potest denuò definiri essentialiter scientia per suum obiectum sic: *scientia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias, & mediatas.* Quæ definitio sumitur ex Aristot. 6. Ethic. cap. 6. & in ea priores particulæ exprimunt genus proximum, in quo scientia conuenit cum habitu principiorum, vt constabit disput. seq. num. 29. vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus: per vltimam verò distinguitur ab illo. Est enim proprium habitus principiorum versari circa propositiones indemonstrabiles, quæ scilicet non habent medium, per quod probentur, sed per se ipsas cognoscuntur. Et ex his procedit scientia ad demonstrandum suas conclusiones: ac proindè versatur circa propositiones mediatas, seu per aliud notas. Videatur Aristot. loco citato, vbi inter alia inquit: *Cum autem scientia existimatio sit de vniuersalibus, & his, quæ necessariò sunt; sintque demonstrabilium, scientiaque omnis principia; est enim ipsa scientia cum ratione: principij rei scibilis, neque est scientia, neque ars, neque prudentia: quod enim est scibile, demonstrabile est, &c.*

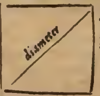
3 Per quod etiam excluditur opinio, quam habet Vasq. 1. p. disp. 1. cap. 1. & sequuntur aliqui Moderni, asserentes habitum scientiæ non distingui ab habitu principiorum talis scientiæ: sed eundem habitum, quo assentimur principijs, extendi ad assentiendum conclusionibus. Est enim hęc sententia, tùm contra communem consensum Dialecticorum, tum etiam expressè cõtra Aristot. non solùm loco citato, vbi post verba adducta, concludit circa principia constituendum esse alium habitum distinctum à scientia, prudentia, & arte, quem appellat intellectum; sed etiam lib. 2. Posterior. capite vltimo, vbi inter alias mouet hanc quæstionem: an de principiis sit scientia, vel aliquis alius habitus, his verbis: *Dubitauerit autem quispiam: eorum, quæ medijs vacant, cognitio eadem sit, neque ne: & vtrum scientia vtriusque sit, neque ne; aut alterius quidem scientia; alterius autem aliquid aliud genus, &c.* Cui quæstioni respondetur sic: *Hæc itaque cum ita sint; scientia quidem principiorum non erit. Sed cum fieri nequeat, vt aliud quidquam verius scientia, quàm intellectus ipse sit: intellectus profectò principiorum habitus erit, &c.*

Quod etiam probatur duplici ratione, quam adducit D. Tho. ibidem lect. 20. Prima est: quia omnis scientia fit ex aliqua ratiocinatione demonstratiua; cum sit cognitio rei per causam: ergo præsupponit cognitionem ipsius causæ, seu principij: ergo per ipsam scientiam non cognoscitur principium. § Secunda est: quia demonstratio non necessariò est principium dem̃onstrationis; alioquin procederetur in infinitum. Cum igitur demonstratio scientiã causet, sequitur, quòd neque scientia possit esse principiũ scientiæ, ita scilicet quòd principia scientiarum per scientiam cognoscantur. Hæc D. Thom.

Et tandem tertiò idem conuincitur ex diuersa ratione formali, sub qua fiunt assensus principiorum, & conclusionum. Quamuis enim ad assentiendum principijs prærequiratur cognitio sensus, & explicatio terminorum, vt infra constabit; hæc tamen materialiter se habent ad talem assensum; & tota ratio formalis assentiendi illis est immediata connexio prędicati cum subiecto. Sed hæc non potest esse ratio formalis assentiendi conclusionibus, vt patet; siquidem eis assentitur intellectus propter connexionem extremitatum cum medio visam in præmissis. Ergo principia, & conclusiones habent diuersam rationem formalem obiecti: & per consequens exposcunt diuersos habitus. Videantur Nauarrete, & Nazar. 1. par. quæst. 1. artic. 1. controu. 1. qui optimè dictam sententiam impugnant.

4 ¶ Circa secundam partem difficultatis, à nomine incipiendo, scientia subalternans, idem est, quod scientia sub se alteram continens; scientia verò subalternata idem, ac scientia, quæ sub altera continetur. Vnde quot modis contigerit vnam scientiam sub alia collocari, tot modis dicetur subalternari illi. Tripliciter autem contingit vnam scientiam sub alia collocari, vt notat inter alios Fonseca 4. Metaph. cap. 3. quęst. 2. Primò ratione finis: quando scilicet finis vnius continetur sub fine alterius, & ordinatur ad illud. Quo sensu artes ministræ dicuntur subalternari dominis, vt frenefactoria equestri, equestris militari, & militaris politicæ: quia frenum ordinatur ad rectè equitandum, recta equitatio ad victoriam, & hæc ad tranquillitatem Reipub. Hic tamen modus subalternationis imperfectissimus est, & secundum eum meliùs dicitur vnam scientiam, aut artem deseruire alteri, quàm subalternari illi: & ideò de illo in pręsenti non agimus.

Secundo modo vna scientia collocatur sub alia ratione principiorum tantum: quando scilicet, licet obiectũ illius non contineatur sub obiecto alterius; aliqua tamen eius principia demonstrantur in alia. Quomodò Medicina subalternatur Geometriæ, & Geometria Arithmeticæ: quia quamuis corpus sanabile non contineatur sub quantitate continua, neque hæc sub numero, vt patet; tamen Geometria demonstrat aliqua principia Medicinæ, vt cernitur in exemplo disp. præcedenti nu. 55 adducto de vulnere circulari: & similiter Arithmetica demõstrat aliqua principia Geometriæ, vt quod diameter quadrati sit incommensurabilis costæ. De quo videri potest Euclides lib. 16. Elementorum, & Mas. in hoc lib. cap. 10. sect. 2. qu. 1.

5 Cæterùm hic etiam modus non pertingit ad propriam, & perfectam, subalternationem, vt rectè probat Soto ibid. quęst. 5. ad confirmationem quinti argumenti. Tum quia non attẽditur ex parte obiecti, à quo sumi debet tota ratio habitus: Tum etiam quia, vt postea videbimus, ad propriam subalternationem requiritur, vt vna scientia totaliter dependeat ab alia in ratione scientiæ: ac proinde inferior debet accipere à superiori omnia sua principia. Quod non inuenitur in pręsenti, vt patet: siquidem multa sunt principia Medicinæ, in quibus nullatenùs dependet à Geometria; & multa Geometriæ, quæ non probantur ab Arithmetica. Tùm denique: quia quod vna scientia in aliqua particulari conclusione pendeat ex aliquo principio alteriùs, solùm

arguit scientias inter se esse connexas, & se inuicem iuuare : quæ exigentia, seu necessitas inuenitur etiam in scientijs perfectioribus respectu imperfectiorum. Verbi gratia principium est in Geometria, quòd *A quolibet puncto in punctum potest duci linea*; & tamen id probatur in Philosophia, quæ est scientia imperfectior : quia duo puncta non possunt esse immediata. Similiter multa supponit sacra Theologia de virtutibus, & vitijs, quæ probantur in Philosophia morali : cum tamen Geometria propriè non subalternetur Philosophiæ naturali; & multo minùs Theologia morali. Ergo talis dependentia, seu continentia ex parte principiorum tantùm, non constituit veram, & propriam subalternationem, quam in præsenti inuestigamus.

6 Tertio tandem modo vna sciétia collocatur sub alia ratione obiecti : quandò scilicet obiectum vnius continetur sub obiecto alterius. Et de hac subalternatione loquitur Arist. cap. 10. huius libri, cum ait : *Huiusmodi autem sunt, quæcumque sic se habent ad inuicem, quod alterum sub altero est; vt Speculatiua, ad Geometriam, & Machinatiua ad Sthereometriam, & Harmonica, ad Arithmeticam, &c.* Quæ verba exponens Commentator commento 30. inquit : *Id accidere in omnibus, quorum subiecta sunt quædam sub quibusdam, &c.*

Hoc autem dupliciter contingit, vt notat Diu. Thom. ibidem lect. 25. Vno modo, quandò obiectum vnius scientiæ continetur essentialiter sub obiecto alterius : quia nimirum addit illi differentiam essentialem, & est species eius. Quomodò cœlum, elementa, & animalia continentur sub corpore naturali : & ideò scientia de cœlo, elementis, aut animalibus dicitur subalternari Physicæ. Et generaliter omnes scientiæ in hoc sensu dicuntur subalternari Metaphysicæ : quia sub ente, quod est obiectum eius, continentur essentialiter obiecta cæterarum.

Alio modo id contingit, quandò obiectum vnius continetur accidentaliter sub obiecto alterius : quia nimirum addit illi differentiam omninò accidentalem, & extraneam; comparaturque ad illud, sicut materiale ad formale. Et hoc modo Musica subalternatur Arithmeticæ : quia numerus sonorus, qui est obiectum Musicæ, addit supra numerum, qui est obiectum Arithmeticæ, sonoritatem, quæ est differentia omninò accidentalis, & extranea. Simili modo Perspectiua, quæ agit de linea visuali, subalternatur Geometriæ, quæ agit de linea, siquidem visualitas est differentia accidentalis respectu lineæ. Et tandem, vt omittamus alia exempla Aristot. Sthereometriæ, quæ agit de figuris corporum, subalternatur hoc modo Machinatiua, quæ tales figuras applicat ad ligna, & alias materias, ex quibus conficiuntur bellica instrumenta, & machinæ.

7 Vbi tandem considerandum est, quod ad constituendam scientiam subalternatam hoc vltimo modo, non sufficit quæcumque differentia accidentalis addita obiecto superioris. Iam enim tot essent scientiæ subalternatæ, quot accidentia possent addi tali obiecto : dareturque scientia de numero colorato, aut linea frigida, &c. sicut datur de numero sonoro, & linea visuali, quod est absurdum. Requiritur ergo, quòd differentia illa accidentalis, seu materia extranea sit talis naturæ, vt ex coniunctione ad obiectum superioris scientiæ, habeat speciales passiones, quæ possint de ipsa demonstrari; & consequenter constituat speciale genus scibilis. Vt patet in exemplis adductis: sonus enim sic est materia accidentalis,

& extranea respectu numeri, vt tamen ex coniunctione ad ipsum resultent in sonis speciales passiones, nempè consonantiæ: quæ neque oriuntur à sonis secundùm se, neque à numero secundùm se; sed à numero applicato sonis, seu à sonis vt habentibus in se numerum. Propter quod numerus sonorus constituit speciale genus scibilis: & idem est de linea visuali, & alijs similibus. Sed de hoc redibit sermo quęstione sequenti.

His suppositis; certum est apud DD. scientias, quæ hoc secundo modo continentur sub alijs, esse propriè subalternatas. (Quamuis non sit parum difficile: quomodo possint esse veræ scientiæ, de quo loco citato.) Dubitatur tamen: an etiam scientiæ, quarum obiecta continentur essentialiter sub obiecto alterius, vt sunt omnes respectu Metaphysicæ, sint propriè subalternatæ.

8 Partem affirmatiuam defendunt aliqui, quorum meminit Suarez disputatione prima Metaphysicæ, sectione prima, numer. 45. potestque probari primò ex Aristotele primo Physicorum textu 8. vbi affirmat Metaphysicam tanquam reginam, & dominam omnium scientiarum, probare earum principia; sed hoc est proprium subalternantis respectu subalternatæ; quandoquidem hęc recipit ab illa sua principia: ergo Metaphysica est scientia subalternans respectu aliarum.

Secundò, quia scientia subalternata absque subalternante nō cognoscit perfectè suas conclusiones: sed conclusiones omnium scientiarum non cognoscuntur perfectè absque Metaphysica, quæ docet, quomodò sint entia, & bona substantiæ, vel accidentia: ergo illæ propriè Metaphysicæ subalternantur.

Tertiò, quia omnis scientia, aut est subalternans, aut subalternata; sed Metaphysica non est subalternata respectu alicuius: ergo est subalternans respectu omnium. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur. Tùm quia hęc videtur esse mens Aristotelis, cap. 10. huius libri, vbi sicut diuidit demonstrationem in quia, & propter quid; sic diuidit scientiam in subalternatam, & subalternantem: sed illa est adęquata diuisio demonstrationis: ergo hęc scientiæ. Tùm etiam quia omnis scientia, vel respicit obiectum simplex, id est, absque admixtione alicuius extranei, vel respicit obiectum complexum, seu habens se ex additione differentiæ accidentalis; sed hæ sunt rationes constitutiuæ scientiæ subalternantis, & subalternatæ: ergo omnis scientia, vel est subalternans, vel subalternata.

9 Nihilominùs dicendum est, quod licet scientiæ, quarum obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius, vt sunt cęteræ respectu Metaphysicæ, possint impropriè, & secundùm quid appellari subalternatæ; propria tamen subalternatio solùm inuenitur, quando obiectum vnius scientiæ continetur accidentaliter sub obiecto alterius, modo explicato. Hęc est sententia Aristotelis, tùm cap. 7. huius libri, tùm etiam verbis supra adductis ex cap. 10. vt ibi explicant communiter Interpretes. Vbi idem docet D. Thom. lect. 15. & 25. quem sequuntur eius discipuli, Caietanus in hoc cap. 13. & 1. part. quęst. 1. art. 2. Bañez ibidem dubio 2. Zumel quęst. 3. Iabellus lib. 1. Metaphysicæ quęst. 2. Arauxo ibidem quęst. 4. art. 1. Soncinas lib. 4. quęst. 9. Zanardus lib. 6. quęst. 7. Sanchez in Logica libr. 7. quęst. 12. Soto, & Masius vbi suprà, Rubio hîc tractatu de subalternatione, Suarez loco citato, & communiter Doctores.

Probatur conclusio ratione, qua vtuntur Iabellus, & plures alij Thomistæ citati. Quia illa scientia dicitur propriè, & in rigore subalternata, quæ ita intrinsecè dependet ab alia, vt si illi non subalternaretur, non esset scientia, neque haberet viam ad probandum suas conclusiones; vnde etiam prouenit, quod accipiat à subalternante principia, per quæ procedat ad tales conclusiones cognoscendas, vt docet D. Tho. 1. part. quæst. 1. artic. 2. Sed hoc non inuenitur in scientia, cuius obiectum essentialiter continetur sub obiecto alterius; sed solùm quando continetur accidentaliter modo explicato: ergo, &c. Maior est certa: & probatur minor: quia quando obiectum vnius sciētiæ addit differētiam essentialem supra obiectum alterius, scientia inferior habet absque superiori, vnde probet suas conclusiones, nempè talem differentiam, seu gradum essentialem, qui est verum principium, & proprium propter quid passionum, quæ ab illo dimanant; ita quòd si per impossibile non darentur alij gradus, adhuc ille haberet suas proprias passiones: ac proinde scientia sic inferior non accipit à superiori principia, & consequenter neque pendet in suo esse ab illa. At verò quādo obiectum vnius scientiæ addit supra obiectum alterius differentiam omninò accidentalem, & extraneam; ipsum obiectum superioris pertinet ad proprium propter quid-passionum, quæ in scientia inferiori demonstrantur de tali materia extranea; siquidem ab hac intantùm oriuntur illæ, inquantùm ei coniungitur obiectum superioris: quod si auferretur; non dimanarent tales passiones, vt supra vidimus. Ergo sciētia sic inferior non habet absque superiori, vnde probet suas conclusiones: & per cōsequens ab illa accipit principia, pendetq; omninò in ratione sciētiç.

10 Secundò probatur: quia scientia propriè subalternata non subordinatur proximè, & per se habitui principiorum; sed alteri scientiæ: ergo proximè non procedit ex principijs, quæ sint propositiones immediatæ, & per se notæ; sed mediatæ, & demonstrabiles in alia scientia. Sed hoc tantùm contingit, quando obiectum vnius addit differentiam accidentalem: ergo tunc solùm contingit propria subalternatio. Antecedens constat ex ipsa nominis significatione. Etenim illam appellamus scientiam propriè subalternatam, quæ proximè, & per se subordinatur alteri; incipitque, vbi desinit illa: & cuius principia sunt conclusiones alterius. Prima etiam consequentia est manifesta: siquidem in hoc distinguuntur habitus principiorum, & scientia; quod ille versatur circa propositiones immediatas, & per se notas: hæc verò circa mediatas, & demonstrabiles, vt supra vidimus. Minor verò subsumpta probatur: quia scientia, cuius obiectum addit differentiam essentialem; per ipsam potest immediatè probare suas passiones: quæ verò addit differentiam accidentalem, necessariò assumit vt medium passiones obiecti superioris: vt patebit discurrenti per singulas: ergo in illa saltem aliqua præmissarum est propositio immediata, & per se nota; in hac verò omnes sunt mediatæ, & demonstrabiles.

Confirmatur primò: quia scientia, cuius obiectum addit differentiam omninò accidentalem, pendet à superiori in ipsa ratione formali sub qua obiecti, quæ, vt infrà videbimus, sunt prima principia, per quæ procedit: ac proinde propriè illuminatur à superiori. Quod non contingit in scientia, cuius obiectum addit differentiam essentialem; siquidem hæc habet alia principia, & aliud lumen. Ergo illa est propriè

est propriè subalternata, non autem ista.

Secundò confirmatur: quia scientia propriè subalternata tantùm demonstrat de suo obiecto *quia est*; propter quid autem pertinet ad scientiam subalternantem: sed hoc tantùm verificatur in scientijs, quarum obiecta addunt differentiam accidentalem: ergo, &c. Maior est expressa Aristotelis loco citato, vt supra disp. 18. num. 38. vidimus: satisque ex dictis constat. Minor verò patet inductione. Nam de Logica, Philosophia, Arithmetica, & alijs scientijs, quæ continentur sub Metaphysica, absurdum esset dicere, quod non demonstrant *propter quid*, sed tantùm *quia*. Et tamen id necessariò asserendum est de Musica, Perspectiua, Machinatiua, & alijs huiusmodi, quarum obiecta addunt differentiam accidentalem. Ergo quamuis aliæ scientiæ possint impropriè, & secundùm quid appellari subalternatæ respectu Metaphysicæ, quatenus hæc ratione suæ perfectionis, & propter vniuersalitatem sui obiecti quodammodò continet illas: propria tamen subalternatio solùm contingit, quando obiectum vnius continetur accidentaliter sub alio, vt explicatum est.

11 Ad argumenta respondetur. Ad primum, quod vt rectè explicat Diuus Thomas ibidem lect. 2. potiùs Aristoteles condistinguit Metaphysicam à scientia propriè subalternante. Docet enim quod ad Philosophiam naturalem, aut aliam scientiam particularem non pertinet probare sua principia, aut soluere rationes, quæ contra illa fiunt: sed id inquit pertinere, vel ad aliquam aliam scientiam particularem, si habeat subalternantem, vt principia Musicæ probantur in Arithmetica; vel ad scientiam generalem, & communem, vt principia Philosophiæ probantur in Metaphysica. Ex quo potiùs sequitur Metaphysicam non esse propriè subalternantem.

Ad id autem, quod contra hoc assumitur in argumento respondetur, quod diuerso modo Metaphysica probat principia aliarum scientiarum; & subalternans, subalternatæ. Cum enim huius principia proxima sint conclusiones subalternantis; inde est, quod subalternans per se, directè, & per propriam causam probat principia subalternatæ. Aliæ verò scientiæ intra propriam latitudinem habent principia verè immediata, & per se nota: & ideò Metaphysica solùm potest illa probare, quasi per accidens, & indirectè; arguendo scilicet contra negantes illa ad hominem, vel per causam remotam, aut ducendo ad impossibile.

12 Ad secundam respondetur; ad perfectionem debitam cuiuscumque scientiæ inferioris non esse necessarium, vt conclusiones cognoscantur secundum omnia prędicata; sed solùm quoad ea, quæ sub tali scientia cadunt: aliàs nulla esset scientia perfecta intra suam speciem. Sed dato, quod hæc esset imperfectio; adhuc nihil sequitur. Quia non quæcumque imperfectio cognitionis in conclusionibus scientiæ inferioris arguit eam esse propriè subalternatam; sed solùm illa, quæ non pertingit ad cognoscendum propter quid talium conclusionum absque scientia superiori. Quam imperfectionem non habent aliæ scientiæ respectu Metaphysicæ, vt ex dictis patet.

Ad tertium negatur maior. Vt enim benè probant Caietanus, Arauxo, & alij Thomistæ citati, diuisum huius diuisionis non est scientia in tota sua latitudine; sed scientia subalternatim posita; quæ scilicet per se, & intrinsecè respicit aliam, & petit cōiungi illi: quam si contineat, est subalternans; si

verò contineatur, subalternata. ¶ Ad primam autem probationem illius maioris respondetur; ibi Aristotelem non dixisse, semper quòd fiunt demonstrationes quia, & propter quid, constitui scientiam subalternantem, & subalternatam; sed quod aliquando quia, & propter quid pertinent ad tales scientias. Ex quo nihil sequitur contra nos. ¶ Ad secundam probationem negatur minor quoad primam partem. Nam respicere obiectum simplex præcisè, non est ratio constitutiua scientiæ subalternantis; sed respicere obiectum simplex subalternatim se habens ad aliud, vt explicatum est.

13 ¶ Ex dictis perspicuæ remanent conditiones propriæ subalternationis, quas ex B. Albert. cap. 13. huius lib. tradit ibidem Caiet. & admittunt communiter Doctores: quas ad calcem huius difficultatis colligere, expediens iudicauimus. Prima est, quod obiectum subalternatæ contrahat obiectum subalternantis: & se habeat ex additione ad illud: Defectu cuius Medicina propriè non subalternatur Geometriæ: neque hæc, Philosophiæ. Secunda, quod addat illi differentiam accidentalem: Defectu cuius cæteræ scientiæ non subalternantur Metaphysicæ, neque scientia de specie, scientiæ de genere: imò ferè semper eadem est scientia de vtroque. Tertia, quod talis differentia non sit propria passio. Nam quamuis hæc sit differentia quodammodò accidentalis: non tamen est omninò extra essentiam, neque purè accidentalis: & ideò non pertinet ad distinctam scientiam, ac subiectum, cuius est passio, quod necessarium est ad propriam subalternationem. Quarta, quod talis differentia accidentalis, seu materia extranea non sit quęcumque, sed solùm ea, in qua ex coniunctione ad obiectum superioris oriuntur speciales passiones ab ipsa demonstrabiles: Defectu cuius non datur scientia de numero colorato, aut linea calida. Et tandem quinta, quod principia subalternatæ probentur in subalternante à priori, & per propriam causam: & per consequens sint conclusiones eius.

QVÆSTIO II.

AN, ET QVOMODO CVM subalternatione explicata stet subalternatam verè esse scientiam.

14 VAldè difficilis est in hac materia quæstio ista: non quia de ea Autores dissentiant: sed propter aliqua argumenta, in quibus soluendis nimis laborant. Et ideò oportet ea adducere.

Probatur ergo primò scientiam sic subalternatam, non posse esse verè scientiam: quia si obiectum scientiæ subalternatæ addit differentiam omninò accidentalem, & extraneam suprà obiectum subalternantis: ergo integrũ obiectum scientiæ subalternatæ est ens per accidens: ergo de illo non potest esse vera scientia. Prima consequentia videtur nota: quia obiectum scientiæ superioris, & talis materia extranea sunt plura entia in actu, & res diuersorum prædicamentorum, vt patet in numero sonoro, linea visuali, & similibus: ergo ex illis nõ potest fieri vnum per se; sed ens per accidens. Secunda etiam consequentia patet: quia de ente per accidens non potest esse scientia, vt docent, & probant latè Aristoteles 6. Metaph. c. 2. & D. Tho. ibidem lect. 2.

15 Secundò, quia si scientia subalternata applicat obiectum, & principia subalternantis ad materiam extraneam; altera pręmissarum necessariò

erit contingens; & talis syllogismus descendet ab vno genere in aliud: sed hoc repugnat veræ demonstrationi, & scientiæ: ergo cum tali modo subalternationis non stat subalternatam esse veram scientiam. Consequētia est euidens. Minorem verò docet expressè Arist. in hoc lib. cap. 7. & satis ex dictis constat. Sequela autem probatur: quia scientia subalternata non potest applicare principia subalternantis ad materiam extraneam; nisi sumendo pro medio obiectum, aut passiones scientiæ subalternantis: ergo tale obiectum, aut passiones iunguntur in aliqua pręmissarum cum illa materia extranea, & per consequens efficiunt propositionem contingentem. Vt patet in hoc syllogismo Musicæ: *Vbi est proportio sesquioctaua datur consonantia: sed tonus habet proportionem sesquioctauam 1. ergo sonus habet consonantiam:* vbi minor propositio videtur planè contingens; siquidem in ea medium, scilicet proportio sexquioctaua, quę est passio quantitatis, applicatur tono, qui est materia extranea; cum sit in prædicamento qualitatis: ergo talis syllogismus non est in rigore demonstratio, neque Musica vera scientia.

Confirmatur: quia ideò Logica vtens prout sic, non est scientia, neque syllogismi eius demonstrationes: quia ex principijs secundarum intentionum descendit ad entia realia; quæ sunt materia omninò extranea; & per consequens altera pręmissarū est contingens, vt diximus suprà disp. 1. nu. 42. & constat in hoc syllogismo: *Genus prædicatur de pluribus differentibus specie: animal est genus: ergo animal prædicatur, &c.* Vbi minor est propositio contingens: quia secunda intentio, quæ est medium, applicatur animali, quod est materia extranea; & ita fit descensus ex vno genere entis in aliud, quod omninò repugnat demonstrationi. Sed hoc idem cōtingit in Musica, & alijs similibus; si semel admittitur talis modus subalternationis. Ergo cum illa non stat subalternatam esse veram scientiam.

16 Nihilominùs dicendum est, cum tali modo subalternationis, & conditionibus eius stare, quod subalternatæ sint veræ scientiæ. In hac conclusione conueniunt omnes Dialectici cum Arist. cap. citato, vbi postquam vniuersaliter docuit demonstrationem non posse ab vno genere in aliud descendere: illis verbis: *Non igitur fieri potest, vt ex alio genere quisquam in aliud transiens, quidquam demonstret, veluti conclusionem Geometricam, Arithmetica demonstratione, &c.* subiungit: *Hoc autem, vt in quibusdam fieri potest, posterius explicabitur.* Quod post pauca explicat de Musica, Perspectiua, & alijs huiusmodi scientijs subalternatis: de quibus inquit non omninò trāsire de vno genere in aliud, sed aliqua ex parte, vt infra explicabimus.

Probatur breuiter conclusio: quia tunc scire arbitramur vnamquāque rē; cùm putamus causam cognoscere, ob quam res est, illius causam esse, neque posse eā aliter se habere, vt patet ex cap. 2. huius libri. Sed quando in Perspectiua, ex hoc principio Geometriæ quod, *Lineæ ductæ ab eadem basi ad punctū distātius causant minorē angulū*, Cōcludimus res à longè visas apparere minores; cognoscimus hanc esse propriam causam talis conclusionis; neque posse eā aliter se habere. Et idē est, quando in Musica ex principijs Arithmeticæ cōcludimus numerum sonorum causare consonantiam, & sic de alijs. Ergo verè scimus in huiusmodi subalternatis: & per consequens sunt verè sciētiæ. Quod ampliùs constabit ex solutione argumentorum.

17 Ad primum aliqui Antiqui, quos refert Soncin. 4. Metaph. quæstione 9. & sequitur Mas. in hoc lib. c. 10. sect. 2.

quæst. 2. respondent obiectum scientiæ subalternatæ, vt numerum sonorum, aut lineam visualem, esse quidem ens per accidens in genere rei; sed in genere scibilis esse vnum per se; & hoc sufficere, vt de illo sit vera scientia.

Hæc tamen solutio est omninò falsa, & contra Aristotelem loco citato in argumento, vbi entia per accidens omninò reijcit à scientijs dicens: *Cum itaque ens multipliciter dicatur, primum de eo, quod secundum accidens est, dicendum quòd nulla circa illud speculatio est. Signum autem, quod nulla scientia cura est illud, neque actiua, neque speculatiua, &c.* Quod etiam ratione conuincitur: quia id, quod est obiectum alicuius scientiæ, debet definiri, & habere proprias passiones, quæ demonstrentur in tali scientia: sed quod est vnum per accidens in genere rei, non potest definiri, neque habet passiones, quæ de illo demonstrentur: vtpotè quod non habet vnicam essentiam, à qua dimanent, vt ostendimus suprà disput. 13. num. 68. ergo non potest esse obiectum scientiæ.

Secundò, quia omninò repugnat id, quod in genere rei est ens per accidens, esse vnum per se in genere scibilis: ergo falsum supponit dicta solutio. Probatur antecedens: tum quia genus scibilis fundatur supra genus rei, solumque addit supra illud habitudinem quãdam, & ordinem ad principia, per quæ passiones eius cognoscuntur: vt infra constabit: ergo ens non habens per se passiones de ipso demonstrabiles, non potest esse per se scibile: tum etiam quia si semel admittitur, id, quod in genere rei est ens per accidens, posse esse vnum per se in genere scibilis; iam quęlibet differentia accidentalis addita obiecto scientiæ subalternantis, constituet obiectum per se scibile à subalternata: dabiturque scientia de numero colorato, aut linea calida; sicut datur de numero sonoro, aut linea visuali, quod est absurdum.

Respondebis, ex coniunctione soni ad numerum, aut visualis ad lineam, oriri speciales passiones: quod non contingit in numero colorato, aut linea calida; & sic non esse eandem rationem. ¶ Sed contra est: quia hæc solutio planè destruit se ipsam. Nam differentia ista non potest aliunde prouenire; nisi ex eo, quod inter sonorum, & numerum, aut visuale, & lineam sit specialis aliqua connexio, ratione cuius coeant in vnam rationem per se, ad quam sequantur tales passiones, & propter cuius defectum similes passiones non consequuntur ad numerum colloratum, aut lineam calidam. Ergo iam tenetur concedere, obiectum sciẽtiæ subalternatæ esse vnum per se in genere entis, cuius contrarium contendit hæc solutio.

18 ¶ Secundò ad argumentum, respondet Soncinas vbi supra, obiectum scientiæ subalternatæ esse vnum per se in genere entis. Quia quamuis differentia, quam addit supra obiectum superioris, non sit essentialis; non est tamen omninò accidentalis; sed propria passio eius. Et hac ratione ex vtroque fieri vnum per se.

Sed hæc etiam solutio falsò nititur fundamento; & optimè reijcitur à Caietan. cap. 13. citato. Tum quia iam nõ distinguerentur scientia subalternans, & subalternata: siquidem ad eandem scientiam pertinet agere de subiecto, & de propria passione. Tum etiam quia numerus, aut linea secũdùm se abstrahũt à materia sensibili: ergo sonorũ, aut visuale non possunt esse passiones eorum. Tum denique adhuc secundùm istam solutionẽ non saluatur, obiectum subalternatæ esse vnũ per se. Nã ex subiecto, & propria passione fit vnum per acci-

dens, non minùs, ac ex subiecto, & accidenti communi: siquidem *homo risibilis* ita constat rebus diuersorum prædicamentorum, sicut, *homo albus*.

15 § His ergo, & alijs scientijs relictis, tertia, & vera solutio est, quam tradunt Caiet. loco citato, Sanchez lib. 7. Logicæ quæst. 18. Arauxo lib. 1. Metaph. quæst. 4. art. 1. Zanardus lib. 6. qu. 7. Rubio hîc tractatu de subalternatione num. 27. & communiter Doctores, asserentes, quòd licet differentia, quam addit scientia subalternata supra obiectum subalternantis, sit accidentalis, & extranea; adhuc tamen obiectum subalternatæ est vnum per se.

Pro cuius explicatione primò vt certum statuendum est, obiectum subalternatæ, neque esse solùm obiectum subalternantis; neque solam differentiam accidentalem, quæ additur; sed vtrumque simul: verbi gratia obiectum Musicæ, neque est numerus tantùm, neque tantùm sonorum; sed totum hoc simul, scilicet numerus sonorus. Cuius ratio est manifesta: quia numerus solùm est obiectum Arithmeticæ: sonorum etiam seorsim sumptum pertinet ad Philosophiam: inter has autem scientias Musica est media, & ab vtraque distincta: ergo neutrum solùm; sed vtrumque simul cõsiderat, vt proprium obiectum. Quo supposito, duo restant explicanda. Alterum est: quo pacto vtrumque istud consideretur in Musica. Alterum verò quo pacto ex vtroque fiat vnum per se. Pro quo

20 Secundò notandum est, quadrupliciter posse excogitari, quòd Musica consideret totum hoc, quod est numerus sonorus. *Primò* ita vt vtrumque quasi in recto secundùm suas proprias rationes formales pertineant ad istam scientiam. Et hoc non potest esse: tum quia sic efficiunt vnum per accidens, vt patet: tum etiam quia secundùm tales rationes formales sunt scibilia à duabus scientijs: ergo prout sic non possunt ad tertiam aliam pertinere.

Secundò, ita quòd vnum eorum sit obiectum formale, & per se; alterum materiale, & per accidens: sicut respectu sensuum se habent sensibile proprium & per accidens: vt album, & homo respectu visus. Et neque hoc etiam dici potest. Quia vtrumque istud, scilicet numerus sonorus, per se consideratur in Musica: siquidem passiones, quas demonstrat, vtrique per se conueniunt. Non enim numerus secundùm se, aut sonus secundùm se, habent consonantiam; sed numerus vt est in sonis, vel sonus vt habet numeros.

Tertiò modo potest intelligi, quòd vtrumque istud consideretur in Musica, non secundùm proprias rationes; sed secundùm aliquod tertium compositum resultans ex ipsis. Et neque hoc etiam dici potest: tum quia illud tertium resultans esset vnum per accidens: tum etiam quia iam non verificaretur Musicam considerare vtrumque; sed illud tertium quod resultat: tum denique quia in entibus per accidens, compositum non est aliquid præter suas partes, vt ex Aristot. docet D. Thom. 7. Metaphys. lect. 17.

Quartò ergo modo potest, & debet intelligi; Musicam considerare vtrumque istud, scilicet numerum sonorum, non secundùm suas proprias rationes quasi in recto; sed secundùm quod vnum intrat in ratione alterius, & est principium eius. Pro cuius intelligentia.

21 Tertiò notandum est, sonorum posse dupliciter considerari. Vno modo secundùm se, prout est obiectum auditus, & solùm dicit, quòd causetur in aëre ex percussione corporum. Et

hac ratione non expectat ad Musicam, ad Philosophiam. Secundo modo sumitur, vt dicit concentum, & harmoniam. Et sic pertinet ad obiectum Musicæ: includitque quandam correspondentiam ortam ex eo, quòd sonus fiat cum proportione, & numero. Vndè etiam fit numerum posse dupliciter cōsiderari. Vno modo secundùm se: & sic est obiectum Arithmeticæ. Alio modo, vt est principium illius concentus, seu harmoniæ, quæ fit in sonis: & hoc modo pertinet ad Musicam.

Ex quo iam facilè intelligitur: quomodo vtrumque istud consideretur in Musica. Consideratur enim quasi in recto sonorum, vt dicit concentum, & harmoniam: & consideratur quasi in obliquo numerus, secundum quod est principium talis concentus: & sic per se consideratur vtrumque. Idem dicendum est in obiecto Perspectiuæ. Nam visuale secundùm se pertinet ad Philosophiam: & linea secundùm se ad Geometriam: sed visuale, secundùm quod fit per angulos, est obiectum Perspectiuæ. Et sic linea includitur in hoc obiecto vt principium angulorum.

22 Per quod etiam explicatur secundum, quod proposuimus: quomodo scilicet efficiant vnum per se. Dicimus enim, quòd sicut linea, & superficies, quamuis secundùm se sint duo entia in actu, vtpotè duæ species quantitatis, nihilominus tamen si linea consideretur, non vt est diuisibilis secundùm propriam dimensionē, sed secundùm quod est principium latitudinis, facit cum illa vnum per se; quia superficies est latitudo terminata lineis: sic in præsenti; quamuis numerus secundùm se sumptus non faciat vnum per se cum sonoro; tamen numerus, vt est principium sonori, & sonorum prout terminatur numero, constituit vnum per se. Et idem est de linea, & visuali. Ratio autem vtriúsque est: quia sicut linea non pertinet in recto ad rationem superficiei; sed tanquam principium per quod essentialiter definitur: sic numerus non includitur in recto in ratione sonori, neque linea in ratione visualis; sed tanquam principia per quæ essentialiter definiuntur.

Si autem quæras: supposito quòd obiectum hoc scientiæ subalternatæ est vnum per se, in quo prædicamento est collocandum? Respondetur numerum sonorum, prout est obiectum Musicæ, esse in genere qualitatis, & in tertia specie: & idem esse de obiecto Perspectiuæ: quia adhuc prout sic sunt obiecta auditus & visus. ¶ Si verò dicas numerum includi in obiecto Musicæ, qui tamen non potest pertinere ad prædicamentum qualitatis. Respondetur: quòd quamuis numerus secundùm se sit quantitas; tamen prout est principium sonori, est reductiuè in prædicamento qualitatis: quemadmodum linea, vt principium superficiei est reductiuè in specie superficiei, & prout est pars trianguli est reductiuè in genere qualitatis, & in quarta specie figuræ.

23 Per quæ tandem explicata remanet tertia solutio supra posita, propter quam hæc omnia adducta sunt. Simul enim est verum; differētiam, quam addit scientia subalternata supra obiectum subalternantis esse omninò accidentalem, & extraneam illi; siquidem ad rationem numeri, aut lineæ omninò per accidens se habet ratio sonori, aut visualis; vtpotè quæ secundùm se sunt accidentia communia alterius prædicamenti: & tamen ambo efficere vnum per se modo explicato; siquidem econtrà sonorum, & visuale, vt considerantur à Musica, & Perspectiua, per se dependent à numero, & linea tanquam à principijs, per quæ definiuntur. Per quod denique intelligitur: quare so-

norum additum numero faciat obiectum ſcientiæ ſubalternatæ; non verò coloratum, aut alia differentia accidentalis. Quia nimirum numerus eſt per ſe principium ſonori, & ſonorum per ſe dependet à numero: quod non inuenitur in alijs accidentibus. In quibus tamen hoc contigerit, conſtituetur verum obiectum ſcientiæ ſubalternatæ: vt patet in obiectis Perſpectiuæ, Machinatiuæ, Aſtrologiæ, & aliarum ſimilium.

24 Ad ſecundum argumentum neganda eſt ſequela. Ad cuius probationem reſpondetur ſcientiam ſubalternatam non applicare obiectum ſubalternantis ad quamcumque materiam accidentalem; ſed ad eam, quæ per ſe dependet à tali obiecto tanquam à principio, per quod definitur, vt dictum eſt. Quare ſicut linea, vt eſt principium ſuperficiei, ponitur in obliquo in definitione eſſentiali eius: ſuperficies enim eſt quantitas continuata lineis:) & proptereà talis prædicatio reducitur ad primum modum dicendi per ſe, & conſequenter eſt neceſſaria: ſic numerus, vt eſt principium ſonori; & ſimiliter proportiones, vt ſunt principia conſonantiarum, ponuntur in definitionibus earum; ac proindè non contingenter, ſed neceſſariò prædicantur de illis. Neque in ſimilibus ſyllogiſmis propriè, & ſimpliciter fit deſcenſus ab vno genere in aliud: ſiquidem omnes termini, qui in recto ponuntur in eis, ſunt eiuſdem prædicamenti. Fit tamen deſcenſus ſecundùm quid, & ex parte, vt inquit Ariſt. cap. 7. citato: quia numerus ipſe, & proportiones, quæ ponuntur in obliquo, ſunt ſecundùm eſſe alterius prædicamenti.

Per quod tandem reſp. ad confirmationem negando minorem. Et ratio diſparitatis eſt: quia ſecundæ intentiones ex quibus Logica vtens procedit, nullo modo ponuntur in definitionibus entiũ realium; neque hæc per ſe pendet ab illis: numerus verò, aut linea ponuntur in definitionibus ſonori, aut viſualis: & per ſe prædicantur de eis. Propter quod in ſyllogiſmis Logicæ vtentis aliqua præmiſſarum eſt cõtingens: fitque propriè deſcenſus ab vno genere in aliud; non verò in ſyllogiſmis Muſicæ, aut Perſpectiuæ, vt explicatum eſt.

QVÆSTIO III.

AN SCIENTIA SVBALTERnata ſit verè ſcientia in eo, qui non habet ſubalternantem.

25 SVppoſito, quòd cum ſubalternatione explicata ſtat ſubalternatam ſecundum ſe eſſe veram ſcientiam: certum eſt id maximè habere locum, quando ſimul cum illa inuenitur ſciẽtia ſubalternans; vt quando habens Muſicam habet etiam Arithmeticam. Tunc enim Muſicus certò, & euidenter cognoſcit principia, & concluſiones: ſcitque has reſoluere in illa: & per conſequens nihil deficit, vt Muſica ſit verè, & perfectè ſcientia. Vndè ſolùm eſt difficultas in eo, qui non habet ſcientiam ſubalternantem: an ſcilicet Muſicus non habens Arithmeticam, ſed procedens ex principijs eius per fidem à Magiſtro acceptis, habeat veram ſcientiam Muſicæ.

Partem negatiuam defendunt Soncin. 4. Metaph. q. 9. Suares diſp. 1. ſect. 5. Vaſq. 1. p. 4. c. 5. & 6. Valentia ibidẽ diſp. 1. qu. 1. puncto 3. Raphael de Auerſa hic qu. 27. ſect. 6. & alij Moderni.

Probatur primò hæc ſententia ex Ariſtot. cap. 2. huius lib. vbi reddens rationem, quare demonſtratio debeat procedere ex primis, & immediatis, inquit: *Quia non ſciet non habens demonſtrationem ipſorum. Scire enim*

non per accidens ea, quorum est demonstratio, nihil aliud est sane, quam demonstrationem habere. Quorum verborum sensus est, vt explicat D. Thomas, quòd non contingit aliquem habere scientiam; nisi habeat demonstrationem eorum, quorum potest esse demonstratio: quia aliàs non posset resoluere conclusiones vsque ad prima principia. Qui enim procedit ex præmissis mediatis, & demonstrabilibus (inquit D. Thom.) si non habet demonstrationem illarum, non sciet præmissas, & ex consequenti neque conclusionem propter præmissas. Sed carens scientia subalternante non scit per demonstrationem præmissas subalternatæ: neque potest illas resoluere vsque ad prima principia, vt patet. Ergo non habet veram scientiam.

Secundò patet ex eodem D. Thom. quæst. 14. de veritate art. 9. vbi sic ait: *Quæcumque sciuntur (propriè accepta scientia) cognoscuntur per resolutionem in prima principia, quæ per se prestò sunt intellectui: & sic omnis scientia in visione rei præsentis perficitur. Vndè impossibile est, quòd de eodem sit fides, & scientia.* Et in 3. distinct. 33. quæst. 1. art. 2. quæstiuncula 4. *Si esset aliqua scientia, quæ non posset reduci ad principia naturaliter cognita; non esset eiusdem speciei cum alijs scientijs, neque vniuocè scientia diceretur.* Ergo sentit D. Tho. ad veram rationẽ sciẽtiæ necessarium esse, vt ei, qui vtitur demonstratione, principia sunt euidenter nota, & non solùm fide credita.

36 Tertiò probatur ratione: quia euidentia conclusionis est de ratione intrinseca scientiæ, saltem naturalis: sed ex principijs acceptis per solam fidem à Magistro, non potest haberi cognitio euidens conclusionis: ergo neque vera scientia. Maior constat ex ipsa definitione scientiæ, quæ est habitus certus, & euidens per demonstrationem acquisitus. Minor verò probatur: quia totus ille discursus fundatur in humana fide Magistri: sed hæc non facit euidentiam principiorum, vt patet: ergo neque ex ea potest haberi euidentia conclusionis.

Confirmatur: quia de ratione scientiæ est, quòd sit virtus intellectualis, vt patet 6. Ethicorum; & consequenter, quòd sit dispositio perfecti ad optimum actum, quæ est definitio virtutis ex 7. Physicorum, adducta à Diu. Thom. 1. 2. quæstione 71. artic. 1. sed habitus, qui non potest prodire in assensum euidentem conclusionis, non est virtus intellectualis: ergo neque erit scientia. Maior constat, & probatur minor. Quia optima dispositio intellectus circa conclusionem est illa, quæ proximè disponit ipsum ad euidentem assensum, qui est optimus illius actus: ergo habitus, qui non potest in talem assensum prodire, non est virtus intellectualis.

Quartò: quia saltem certitudo est adeò intrinseca assensui scientifico, vt absque illa nullo modo possit consistere vera ratio scientiæ, etiam sub ratione dispositionis quamtumuis imperfectæ; sed assentiens conclusionibus Musicæ ex principijs per fidem à Magistro acceptis non habet certitudinem earum: ergo neque veram scientiam. Maior ex se patet: nam per certitudinem distinguitur scientia ab opinione, & fide humana. Minor verò probatur: quia in demonstratione tota certitudo conclusionis pendet ex certitudine præmissarum; non secùs ac veritas, aut necessitas conclusionis sumitur ex veritate, vel necessitate præmissarum. Sed qui per solam fidem Magistri assentitur præmissis Musicæ, non habet certitudinem earum: cum fides humana sit fallibilis. Ergo inde non potest deriuari certitudo ad assensum conclusionis.

27 Ni-

27 Nilominus dicendum est, quòd in absentia scientiæ subalternantis potest acquiri subalternata, quæ sit verè, & substantialiter scientia: non tamen habebit perfectionem, & statum scientiæ; vsque dum actu coniungatur illi: sicut supra disp. 18. num. 53. diximus de scientia, quæ acquiritur per demonstrationem *quia*. Sic docent Caiet. cap. 13. huius lib. & 1. p. q. 1. art. 2. Nazar. ibidem controuersia 1. Zumel q. 2. Nauarrete controuersia 4. Arauxo lib. 1. Metaph. q. 69. art. 6. & q. 4. artic. 1. Flandria ibidem q. 8. art. 4. & lib. 4. q. 1. art. 2. Zanard. lib. 6. q. 7. Soto hîc q. 5. Sanchez lib. 7. q. 12. & communiter Thomistæ. Estque sententia ita aperta D. Thom. vt meritò dicat Arauxo cæcos esse aliquos eius discipulos, qui id non vident.

Probatur primò ex prima parte q. 1. art. 2. vbi Angelicus Doctor statuit Theologiam nostram esse veram scientiam simili modo ac Musica, & aliæ scientiæ subalternatæ: & concludit: *vnde sicut Musica credit principia sibi tradita ab Arithmetica: ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi à Deo*. Quorum verborum planus sensus est; quòd sicut ratio scientiæ in Musica saluatur cum sola fide principiorum Arithmeticæ: sic Theologia potest esse vera scientia, quamuis solum habeat fidem suorum principiorum: neque aliter esset alicuius momenti ratio D. Thom. vt cõsideranti patebit. Videatur opusc. 70. q. 2. artic. 2. ad quintum, & septimum, vbi expresse affirmat in scientijs subalternatis aliquãdo fidem esse proximum principium scientiæ.

Idem expressiùs docet quæstione 14. de veritate articulo 9. ad tertium his verbis: *Ille qui habet scientiam subalternatam, non perfectè attingit ad rationem sciendi, nisi inquantum eius cognitio continuatur quodammodò cum cognitione eius, qui habet scientiam subalternantem. Nihilominus tamen inferior sciens non dicitur de his, quæ supponit, habere scientiam, sed de conclusionibus, quæ ex principijs suppositis de necessitate concluduntur. Et sic fidelis potest dici habere scientiam de his, quæ concluduntur ex articulis fidei*. Ergo ex sententia Diui Thomæ poterit quis imperfectè habere scientiam subalternatam; etiamsi actu non habeat subalternantem, sed solum credat principia in illa demonstrata.

28 Vt autem ratione probetur conclusio, notandum est cum auctoribus citatis, quòd non sufficit quocumque modo credere principia, quæ demonstrantur in scientia subalternante; sed debent credi absque vlla hæsitatione: aliter enim non acquireretur sciẽtia, sed opinio. Credimus autem fide humana sine hæsitatione, vt benè notat Sanchez, quando habemus quandam quasi euidentiam, quæ solet appellari, in attestante, sicut sine hæsitatione credimus esse Romam, aut Indos: quia tot asserentibus, veluti in attestantibus habemus euidentiam. Et per hunc modum credit Musicus sua principia: tùm quia in eis non conuenirent Arithmetici; nisi essent demonstrata: tùm etiam quia Musicus ex multis alijs capitibus colligit, Arithmeticum habere veram scientiam talium principiorum. Ac proinde habet eorum quandam quasi euidentiam in Magistro attestante.

Quod etiam explicat rectè Nazarius vbi supra ex eo, quòd talis fides simpliciter non est humana: quia non est in ordine ad hominem, vt homo est, sed vt scientificus est. Credit enim Musicus Arithmetico, non vt homo est; sed vt Arithmeticus est: & ideò habet firmitatem, quæ habitui scientifico inde deducendo sufficiat. Maximè cum talis habitus sit valdè imperfectus: & dicta fides non concurrat ad illum, quasi in virtute propria; sed in virtute scien-

tiæ subalternãtis: hæc enim est per se habitus principiorum subalternatæ: fides verò non nisi per accidens, & loco eius; ad eum modum, quo in Theologia fides diuina substituitur loco luminis gloriæ, quod est proprius, & per se habitus principiorum eius, vt docent Caiet. & alij Thomistæ.

29 Modò facilè probatur conclusio: quia ratio substantialis scientiæ per se primò solum attenditur penes certitudinem, qua intellectus adhæret scibili: neque requiritur, quòd actu habeat eius euidentiam; dummodò ex natura sua postulet illam; & habeat, quando est in statu perfecto. Sed totum hoc habet scientia subalternata in absentia subalternantis cum humana fide principiorum explicata. Ergo in illa saluatur substantialis ratio scientiæ. Maior præterquam quod constat in Theologia nostra, in qua cum sola certitudine absque actuali euidentia saluatur ratio scientiæ iuxta cõmuniorem Theologorum sententiam; probatur latè à Nauarrete vbi supra, & Gonçalez eadem prima parte, quæstione prima, articulo secundo, disputatione prima, conclusione tertia. Poteſtque sic explicari: quia perfectio substantialis intellectus, & habituum eius sumitur per ordinem ad verum sub ratione veri: ac proinde consecutio ipsius veri, seu firma adhæsio intellectus ad ipsum, in qua consistit certitudo, est quasi finis *quo* intellectus, & habituum eius. At verò claritas, seu euidentia non est, quod vltimò, & principaliter intendunt intellectus, & habitus eius; sed potiùs illam exigunt, vt quid alteri deseruiens; quatenus scilicet obiectum sub claritate est meliùs dispositum ad causandum in intellectu firmiorem, & cèrtiorem assensum veritatum. Ergo certitudo, & non claritas pertinet per se primò ad perfectionem substantialem assensus scientifici. Minor verò probatur: quia fides humana potest pertingere ad certitudinem, quæ excludat omnem hæsitationem, vt patet in eo, qui credit Romam esse. Quod etiam contingit in nostro casu: siquidem Musicus credit Aritmethico, non vtcumque, sed vt scientificus est: cum quo quodammodo continuatur media tali fide. Ergo illa habet sufficientem certitudinem ad eliciendum imperfectum assensum scientificum.

30 Confirmatur primò: quia Musicæ, aut cuicumque alteri scientiæ subalternatæ ex se, & specie sua conformis est claritas, seu euidentia suorum assensuum, eamque exposcunt in statu perfecto, quem possunt habere: & dum non coniunguntur subalternantibus, sunt in potentia ad illam obtinendam. Ergo etiam si actu non habeant talem euidentiam; adhuc erunt substantialiter scientiæ. Probatur consequentia: quia ratio scientiæ, sicut, & cuiuscumque alterius virtutis, non sumitur ex actu, quem habet secundum statum imperfectionis, sed ex illo, ad quem ex natura sua inclinat. At scientia subalternata, etiam quando est sine subalternante ex natura sua inclinat ad assensum euidentem. Ergo etiam si pro illo statu imperfectionis non possit eum elicere; adhuc erit substantialiter scientia. Videatur pro hac ratione Nauarrete loco citato.

Confirmatur secundò: quia assensus scientiæ subalternatæ per se, & ex specie sua petit procedere tanquam à connaturali, & proprio habitu principiorum à scientia subalternante: quando verò procedit à fide, est quasi per accidens ob defectum subalternantis, cuius loco substituitur, & in cuius virtute operatur ipsa fides. Ergo quamuis assensus procedens ab ea per se participet certitudinem; non tamen per se

participat obscuritatem sibi annexam: ac proinde in tali assensu nihil est, quod rationi scientiæ repugnet. Antecedens constat ex dictis. Consequentia verò probatur: quia dicta fides non substituitur loco scientiæ subalternantis, neque agit in virtute eius ratione obscuritatis, vt patet; sed ratione certitudinis explicatæ, media qua quodammodò continuatur illi: ergo non influit in assensum obscuritatem; sed certitudinem.

31 Ad argumenta. Ad primum ex Aristotele respondetur primò, quòd vt supra disputatione 18. numero 50. vidimus, ibi agit Aristoteles de demonstratione, *propter quid*: per quam generatur scientia habens perfectionem, & statum scientiæ. Quod fatemur non posse habere subalternatam sine subalternante: quia ad hanc pertinet propter quid illius: hoc tamen non obstat, quominùs possit secundum esse imperfectum generari; licet actu non habeatur demonstratio principiorum, vt explicatum est.

Secundò respondetur, ibi Aristotelem satis se explicuisse, dum addit illam limitationem *non per accidens*. Cuius sensus, vt rectè exponit Diuus Thomas est, quòd per se loquendo, non contingit aliquem habere scientiam, nisi habeat demonstrationem principiorum, quorum potest esse demonstratio; per accidens tamen id potest contingere, si alia via certò cognoscat illa. Verba D. Thom. in explicatione illius particulæ sunt: *Hoc ideò dicit: quia possibile esset scire aliquam conclusionem, non habens demonstrationem præmissarum, etiamsi essent demonstrabilia: quia sciret ens per alia principia. Sed hoc esset secundum accidens, &c.* Et hoc contingit in præsenti: nam conclusio scientiæ subalternatæ per se petit procedere à subalternante; per accidens autem procedit à fide; vt ex dictis patet.

32 Ad secundum ex auctoritatibus Diui Thomæ respondetur. Ad primam, quòd ibi Sanctus Doctor, vt probet esse impossibile, de eodem habere simul fidem, & scientiam assignat illarum differentiam ex his, quæ per se, & ex natura sua vtrique conueniunt. Nam fides ex sua specie inclinat ad assensum obscurum; scientia verò ad assensum clarum, & ad resolutionem in principia euidenter cognita. Et ideò addit, quòd scientia in visione rei præsentis perficitur: quod non conuenit fidei, quæ potiùs in visione rei præsentis destruitur. Quæ omnia verissima sunt: sed cum illis stat scientiam, quamdiu est in statu imperfecto, actu non assequi talem claritatem, seu visionem rei præsentis. Quod eisdem verbis indicauit Diuus Thomas, dum asserit scientiam in visione rei præsentis perfici, planè supponens, ante talem visionem esse quidem, sed imperfectam.

Ad secundam auctoritatem respondetur, quòd ibi D. Thom. probat virtutes infusas, & acquisitas differre specie. Ad quod adducit exemplum in scientijs, ex quibus si aliqua non potest reduci ad principia, quæ sint naturaliter cognita; erit specie diuersa ab alijs scientijs naturalibus. Quod quidem verum est: & inde nos quæstione quinta ostendemus sacram Theologiam genere subalterno differre ab alijs scientijs. Et hoc intendit Diuus Thomas addens: *Neque vniuocè scientia diceretur.* Quorum verborum sensus, non est, quem adducit Nazarius vbi supra conclusione tertia, quòd scilicet Theologia nostra analogicè tantùm conueniat, cum alijs in ratione scientiæ. Si enim ipsa est verè, & substantialiter scientia, vt supponimus: nulla potest esse ratio

ad negandam conuenientiam vniuocam inter illas. Solùm ergo intendit D. Thom. in prædictis verbis; vt explicant Arauxo vbi supra, & alij Thomistæ, Theologiam non esse eiusdem rationis, aut eiusdem generis proximi cum scientijs naturalibus; vtpote, quæ habet excellentiorem modum procedendi, & ex altioribus principijs; nempè ex reuelatis à Deo, in quibus fundatur omnimoda certitudo suorum assensuum, in qua longè superat alias scientias naturales. ¶ Nisi mauis dicere, D. Thom. loqui de scientia quoad statum; quòd scilicet scientia actu non habens euidentiam, non dicitur vniuocè sciẽtia quantùm ad statum, & perfectum esse, quamuis quoad substantiam vniuocè participet rationem scientiæ. Videatur Arauxo loco citato.

33 Ad tertium neganda est maior, si sermo sit de euidentia actuali, & propria ex parte subiecti, quam habet sciẽtia in statu perfecto. Quia, vt supra vidimus, sine hac potest benè saluari ratio scientiæ in subalternatis cum sola certitudine, & euidentia radicali, quam habent ex eo, quòd per se petunt continuari cum subalternantibus. Vnde ad probationem dicimus, quòd si definitio scientiæ sumatur vniuersaliter, vt comprehendit omnes secundum quẽcumque statum, in quo possunt esse; tunc illa particula, *euidens*, intelligenda est de euidentia radicali explicata. Quod si explicetur de euidentia actuali; tunc definietur scientia, non quomodocumque; sed secundum perfectionem, & statum scientiæ.

Ad confirmationem similiter respondetur, quòd scientia non habens perfectionem, & statum scientiæ, sicut non tam dicitur habitus, quàm dispositio; sic non tam dicitur virtus intellectualis, quàm inclinatio quædam virtutis. Quia quamuis sit substantialiter virtus; deficit tamen illi status, & perfectio virtutis. Et ideò non est necessarium, vt dum est sub tali imperfectione, sit proximè potens elicere optimum actum: sed satis est, si illum ex natura sua possit elicere, & de facto eliciat, quandò ad statum virtutis, seu ad suæ subalternantis coniunctionem peruenerit. Videatur Arauxo vbi supra.

Ad quartum neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur ex dictis, quòd fides principiorum, quam dicimus sufficere in Musico ad eliciendum assensum scientificum, non est quæcumque, sed quæ excludit omnem hæsitationem, ex eo quòd habet quamdam quasi euidentiam in attestante. Propter quod etiam simpliciter non est dicenda humana, vt vidimus; sed habet sufficientem certitudinem, vt in virtute Arithmeticæ, cui quodammodò continuatur, eliciat imperfectum assensum scientificum.

QVÆSTIO IV.

QVAM VNITATEM HABEAT vnaquæque scientia, & vnde illa sit desumenda.

34 QVæstionem aggredimur inter difficiles, nostro iudicio difficilimam. In qua nobiliores Metaphysici post assiduam meditationem, longumque laborem, nihil tamen vndequaque satisfaciens inuenisse se putant. Statuere enim vniuersalem aliquam doctrinam de habituum specificatione; aut eorum obiecta exactè stabilire, difficilimum sanè, & ferè impossibile semper iudicamus. Sed diuini priùs ope numinis implorata, & Angelico Doctore duce, peripateticam Doctrinam, quam capite 23. huius libri tradit Aristotel. pro viribus explicare, & propugnare

conabimur. Tractant de hac materia D.Thom. hic lectione 41, 42. & 43. & opusculo 70. qu. 5. artic. 1. Theologi 1. part.qu.1.art.2. vbi Caiet. Bañez, Gonçal. & Nazarius: Metaphysici lib. 1. & 6.vbi Arauxo, Iabel. Soncin. Zanard. & Suarez: & Dialectici in hoc cap. vbi Caiet. Sot. & Mas. & in proœmialibus vbi Sanch. Rubio, & alij.

Sunt autem pro tituli intelligentia duo breuiter præmittenda. Primum est, in præsenti solum esse sermonem de scientijs speculatiuis: nam de his tantum agit in hoc capite Aristoteles: quamuis ex earum cognitione facilè constabit, quid dicendum sit de practicis. Secundum est quæstionem non procedere de vnitate numerica scientiæ: nam quoad hoc idem est iudicium de scientia, ac de alijs accidentibus: quæ omnia iuxta receptam Thomistarum sententiam à subiecto indiuiduantur. Ac proinde Logica, aut quælibet alia scientia non erit vna hac vnitate; sed multiplex iuxta numerum animarum, seu intellectuum, quibus inhæret. Quare solum procedit difficultas de vnitate specifica, & generica. An scilicet vnaquæque scientia sit vnus habitus in specie infima; an potiùs plures sub se contineat specie distinctos. Et vnde vtraque vnitas sit desumenda.

35 Præcipua ratio dubitandi in hac quæstione sumitur ex communi axiomate, quod tradit Arist. 2. de Anima tex.33. Quòd scilicet ab obiecto sumitur specificatio, vnitas, & distinctio, tam potentiæ, quàm habitus. Ex quo necessariò sequi videtur tantam debere esse vnitatem potentiæ, vel habitus; quanta fuerit vnitas obiecti: & per consequens circa obiectum vnum genericè, non posse versari potentiam, aut habitum specificè vnum. Quod tamen plane constat esse falsum. Tum quia plures potentiæ versantur circa obiectum genericè vnum, vt visus respectu coloris; imo vnum tantum analogicè, vt patet de intellectu, & voluntate respectu entis. Tum etiam quia absurdum videtur multiplicare habitus iuxta specificam multiplicationem obiecti; ita vt alia sit scientia de homine, alia de equo, &c. Tùm denique quia vnius obiecti in specie, vt rotunditatis terræ, dantur scientiæ specie distinctæ, vt probat D. Th. 1.2.q.54.art.2.ad 2. & nos tetigimus supra disp.1.num.43. Ergo ab entitate obiecti sumi non potest specifica distinctio, aut vnitas, scientiæ, habitus, vel potentiæ.

Quòd si dicas, ex parte obiecti sufficere vnitatem genericam: prærerquam quòd id non satisfacit, & infra constabit esse falsum; emergit inde alia maior difficultas in reddenda ratione; quare vnius generis, puta corporis naturalis, & omnium suarum specierum, detur vna scientia, nempè Philosophia naturalis: & tamen alterius generis, puta quantitatis, & suarum specierum, non datur eadem scientia; sed iuxta diuisionem quantitatis multiplicantur Mathematicæ: siquidem alia est de quãtitate continua, scilicet Geometria; & alia de quantitate discreta, nempè Arithmetica.

Si autem respondeas, non ab obiecto materiali, sed à formali sumendam esse scientiæ, aut potentiæ vnitatem: fatemur id esse verissimum: sed doctrinam generalem tradere, iuxta quam possint assignari istæ rationes formales obiectorum, hoc opus, hìc labor est. Si enim hanc rationem formalem in scientijs ex abstractione à materia sumendam esse dicas; fatendum necessariò erit, omnes scientias sub eadem abstractione procedentes esse eiusdem speciei. Et ex consequenti Mathematicæ non distinguerentur specie; cum omnes abstrahant à materia sensibili:

quod nemo dixit. Imò (quod absurdius est) Theologia sacra Metaphysica, & Logica essent eiusdem speciei; cum hæ omnes abstrahant à materia intelligibili. Quòd si præter abstractionem recurras ad obiectum, non in esse rei, sed in esse scibilis, vt loquitur Caiet. in hoc cap. videtur profectò petitio principij: id enim inuestigamus: quid scilicet sit, à quo obiectum accipit esse scibile, vt ita quandò res sint vnum scibile, & quãdò plura, percipiamus.

REFERVNTVR, ET IMPVgnantur variæ sententiæ.

§. I.

36 PRopter hæc, & alia argumenta, quæ adducunt Sanc. Suar. & alij Auctores citati, in varias sententias abierunt Philosophi. Quidam enim eorum (& sit prima sententia,) nullam scientiarum diuersitatem admittentes, omnium rerum vnam esse scientiam asseruerunt. Sic videtur sensisse Ægid. 1. Metaph. qu.22. & latè defendit Antonius Bern. Mirandulan. lib.13. de Euersione singularis certaminis sect. 6. & 7. quos refert Suar. disp.1. Metaph. sect.2.

Econtrà verò Nominales (& est secunda sententia,) si credimus Soto in proœmialibus Logicæ, q. 3. & Masio ibidem sect. 1. qu. 15. affirmant tot esse scientias specie distinctas, quot sunt obiecta materialia: ita vt plures Logicas, aut plures Philosophias specie distinctas non vereantur concedere, licet hunc loquendi modum falsò illis à Soto imponi contendant Rub. q. 4. proœmialium num. 7. & Suar. disp. 44. Metaph. sect. 11. num. 60. qui affirmat inuenire se non potuisse in Nominalibus talem modum loquendi. Et certè neque nos inuenimus; est tamen ita conformis, & consequens eorum sententiæ, cum id admittant in habitibus voluntatis; vt meritò potuerit Sotus hanc sententiam illis tribuere.

Sed quidquid sit de hoc, vtraque sententia est manifestè falsa; alienaque, tùm à doctrina Arist. tum à communi modo loquendi Philosophorum. Neque enim negari potest plures esse in intellectu scientias: sicut negari non potest plures esse virtutes in voluntate. Neque similiter negandum est vnam, & candem scientiam ad plures conclusiones extendi: sic enim omnes asserunt vnam esse Geometriam, vnam Theologiam, &c. Neque in horum impugnatione est ampliùs immorandum, quorum falsitas ex dicendis manifestè constabit.

37 Tertia sententia affirmat quãlibet scientiam esse vnam genere, & plures specie: quam genericam vnitatem sufficere existimat, vt non dicantur plures Logicæ, plures Geometriæ, &c. Sic tenet Tolet. in proœmiali q.2. cõcl. 2. Oña q.1. art.3. & Niger. q.13. Clypei. Qui duo magis se explicant, asserentes non quamlibet conclusionem constituere habitum specie distinctũ ab alijs; sed ad eundem habitum pertinere omnes illas, quibus demonstrantur omnes passiones alicuius obiecti inadæquati; vt in Logica omnes demonstrationes, quibus de diffinitione concluduntur passiones eius, constituunt vnam speciem habitus: & idem est de diuisione, & alijs. Ac proinde tot erunt habitus specie distincti in Logica, quot fuerint coordinationes demonstrationum. Additque, & benè Niger iuxta hanc sentẽtiam, quòd non solum singularũ specierũ obiecti, scilicet definitionis, diuisionis, aut argumentationis dantur singuli habitus; sed etiam ipsius rationis genericæ, nẽpè secundæ intentionis logicalis, datur alius habitus, quo demonstrantur propriæ passiones illius gradus generici.

38 Fundamentum huius sententiæ sic explicatæ est satis vrgens. Quia ex doctrina Aristotel. & Diui Thomæ infra adducenda vnitas, vel distinctio scientiæ sumenda est ex vnitate, vel diuersitate principiorum, per quæ procedit: sed principia per quæ demonstrantur passiones verbi gratia diffinitionis, diuersa sunt ab eis, per quæ demonstrantur passiones alterius speciei, scilicet diuisionis, aut argumentationis: & ab vtrisque sunt diuersa principia, per quæ demonstrantur passiones gradus generici, scilicet secundæ intentionis logicalis: ergo, &c. Probatur minor: quia quòd principia propria diffinitionis, & diuisionis sub alijs vniuersalioribus contineantur, non tollit, quin possint causare distinctos habitus; aliàs scientiæ, quarum principia continentur sub principijs Metaphysicæ, non distinguerentur ab illa. Imo iam omnium rerum esset vna scientia: siquidem omnia principia continentur sub vniuersalissimis principijs: *Quodlibet est, vel non est*: & similibus. Ergo propria, & peculiaria principia demonstrationum causare possunt distinctos habitus, & plures species intra eandem scientiam. Et ex consequenti quælibet erit vna genericè, & plures specificè.

Confirmatur: quia, vt inquit Arist. in hoc cap. *Altera autem scientia est ab altera, quorumcumque principia, neque ex eisdem, neque ex alterutris sunt*: sed principia diffinitionis, & diuisionis non oriuntur ex alijs, neque ex alterutris: ergo alterius scientia distinguitur specie ab altera. Probatur minor: quia in primis principia diffinitionis non deriuantur ex principijs diuisionis: siquidem potiùs inter se condistinguuntur, & opponuntur. Neque similiter principia vtriusque possunt deriuari ex principijs communibus secundarum intentionum: siquidem vnaquæque verè sunt indemonstrabilia, & immediata: & per consequens irresolubilia in alia priora. Ergo non deriuantur ex alijs, neque ex alterutris: & consequenter constituunt habitus specie distinctos. Eadéque ratio est in alijs scientijs, vt consideranti patebit.

Hanc sententiam sic explicatem defendunt aliqui discipuli Diui Thomæ vt refert Oña vbi supra: quæ satis probabilis. Adhuc tamen non satisfacit cæteris Thomistis. Et meritò: quia non explicat, neque explicare potest: cur omnes illi habitus specie distincti appellandi sint vna scientia. Si enim vnitas generica *numeri* verbi gratia sufficit, vt Arithmetica dicatur vna scientia; cur vnitas generica *quantitatis* non sufficiet, vt omnes Mathematicæ dicantur vna Mathematica, & vna scientia: qui tamen loquendi modus alienus est à communi consensu Philosophorum. Ergo talis conuenientia generica habituum non sufficit ad vnitatem scientiæ.

39 Propter hæc, quarta sententia attribuit singulis scientijs vnitatem atomam, & specificam: sed in ea explicanda tres sunt modi dicendi valdè diuersi. ¶ Primus est, quem sequitur Suarez disp. 44. citata sect. 11. num. 55. asserens quamlibet scientiam ita esse vnam in specie infima, vt non sit simplex aliquis habitus, aut qualitas se extendens ad omnes conclusiones; sed habitus quidam quasi compositus, & completè coalescens ex pluribus habitibus partialibus: qui licet in se, & respectu suæ conclusionis sint verè completi, & specie distincti: censentur tamen incompleti respectu totius scientiæ. Et hoc inquit sufficere, vt quilibet istorum habituum non faciat scientiam specie distinctam ab alio; sed omnes censeantur vna scientia in specie. Explicans autem ibidem, & disputatione prima sectione 3. modum vnitatis,

quem isti partiales habitus possunt habere, inquit id fieri, non per aliquam realem vnionem, siuè continuationem; sed per quandam subordinationem, aggregationem, & connexionem in ordine ad vnum obiectum.

Si autem inquiras: quæ vnitas sit necessaria in obiecto, vt habitus ad illud ordinati censeantur vna scientia: respondet numero 66. id statuere esse difficilimum: & postquam illi aliorum modi dicendi non placuerunt tandem concludit, quòd: *Quando aliqua ratio formalis obiecti scibilis, quæ solet dici ratio quæ, est talis, vt in ea contineantur omnia, quæ in illa scientia tractantur, aut demonstrantur: quia per iliam, aut in ordine ad illam reliqua inquiruntur; tunc illa ratio constituit omnia illa sub vna ratione scibilis, siue illa sit ratio specifica in esse rei, siue non.* Hæc Suarez. Quam sententiam sequitur Fonseca 5. Metaphysic. capite 7. quæstione 5. sectione 2. ¶ Et præcipua ratio pro illa est impugnatio aliarum opinionum. Nam ex vna parte Auctores illarum non videntur exactè declarare: quomodò eadem simplex qualitas possit extendi ad res ita diuersas. Ex alia verò vnitas generica in scientijs propter supradicta non satisfacit. Ergo verosimilius est, ita scientiam esse vnam in specie, quòd sit composita ex pluribus habitibus partialibus, vt explicatum est.

40 Hic modus dicendi primo aspectu videtur facilis. Quem ideò sequuntur Auctores eius, vt expediant se à pluribus, lusque grauissimis difficultatibus, quæ in hac materia occurrunt. Sed si res attentiùs consideretur; non solùm non est facilior alijs; sed incidit in easdem, quas fugere conatur, difficultates: & addit alias non inferiores. Quod sic probatur: quia posita ista multiplicatione habituum partialium, adhuc restat examinandum id, in quo sita est tota huius controuersiæ difficultas, nempè vnde sumatur vnitas obiecti in esse scibilis, vt respectu eius omnes illi habitus dicantur vna scientia. Dicere enim cum Suar. *Tùc aliquam rationem formalem obiecti esse vnam, quandò in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur:* vel est nugatio, vel petitio principij.

Primum patet: quia hoc est, quod inquirimus: quis scilicet modus attributionis, vel connexionis in aliquo vno sit necessarius ad vnitatem scientiæ. Nã certum est, vt sæpè notauimus, non sufficere connexionem, quam habent plures species in suo genere; aliàs vel esset vna scientia omnium, vel saltem Mathematicæ non distinguerentur specie; cum earum obiecta in supremo genere quantitatis connectantur. Ergo nugatoriè respondet, qui inquit, tunc rationem formalem obiecti esse vnam, quãdò in ea connectuntur, quæ in tali scientia tractantur.

Secundum etiam patet: quia quãdò quærimus vnitatem scientiæ ex obiecto; scire contendimus, quod sit obiectum, & quid habere debeat, vt inferat, & petat vnam scientiam, quæ de illo tractet. Ergo planè petitur principium, respondendo, esse illud, in quo adunantur, quæ tractantur in tali sciẽtia: siquidem hæc responsio iam supponit vnam scientiam. Videatur Rub. q. 1. procem. num. 26. vbi eadem Suar. verba refert, suppresso Auctoris nomine: eumque acriùs reprehendit. Maneat ergo hunc modum dicendi incidere in easdem difficultates, quas fugere intendit.

Addit etiam alias non contemnendas. Nam scientiam facit ens per accidens, quod expressè Fonseca concedit; vtpotè ex diuersis speciebus qualitatis constantem. Et consequenter illam à recta linea prædicamenti excludit; & eidem

eidem habitui negat augmentum extensiuum: quod tamen D. Thom. & grauissimi Doctores concedunt: pluraque alia continet incommoda, vt consideranti patebit. Et quod omnibus maius est, post longam quęstionis decisionem, quam affert Suar. sect. citata, nihil certò definit de vnitate obiecti in esse scibilis; à quo tamen quæstionis solutio omninò pendet, vt ex se patet.

41 Secundus modus dicendi est aliquorum Thomistarũ, qui alia via longè diuersa admittunt compositionem in scientijs. Pro cuius intelligentia sciendũ est, Thomistas diuisos esse in cõstituendo, quid sit habitus intellectus; an scilicet sit collectio specierum intelligibilium: an potiùs alia tertia qualitas ex actibus in intellectu relicta, media qua potentia promptè, & delectabiliter in similes actus possit exire.

Soncinnas ergo 6. Metaph. qu. 9. quem sequuntur Conrad. 1. 2. qu. 54. art. 4. & alij, licet de habitibus voluntatis asserat esse simplices qualitates; de sciẽtia tamen, & idem est de alijs habitibus intellectus, tenet esse collectionem specierum pertinentium ad idem obiectum, non earum, quæ fiunt immediatè ab intellectu agente, & præcedunt actum intellectus possibilis; sed quarumdam aliarum, quas ponit ipse resultare in intellectu ex vi assensus scientifici. Et has inquit esse habitualem effectum demonstrationis: & ex consequenti scientiam esse compositam ex pluribus qualitatibus. Pro qua sententia sunt plura D. Thom. testimonia, quæ adducit Caiet. loco citato ex 1. 2. vbi ait plures Thomistas fugientes difficultatem, asserere Sanctum Doctorem modo in vnam, modo in aliam partem inclinare. De cuius etiam mente dubius est Capreolus in prologo quæst. 3. Sed reuera iste modus dicendi est contra D. Thom. vt rectè probat Caiet. ibidem, & constabit ex dicendis.

42 Tertius tandem modus dicendi est aliorum Thomistarum, qui cum Caiet. loco citato, scientiæ vnitatem specificam ita declarant, vt non sit collectio specierum, aut aliquis habitus ex pluribus compositus; sed simplex quædam qualitas se extendens ad omnes conclusiones talis sciẽtiæ. Quæ proculdubio est mens D. Thom. eadem qu. 54. 1. 2. art. 4. Cuius verba sunt: *Sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter respicit habitus; inde est, quòd habitus est qualitas simplex, non constituta ex pluribus habitibus, etiamsi ad multa se extendat.* Et in responsione ad tertium: *Ille, qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam conclusionis vnius, habet quidem habitum; sed imperfectè. Cum verò acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius; non generatur in eo alius habitus: sed habitus, qui prius inerat fit perfectior, vtpotè ad plura se extendens; eo quòd conclusiones, & demonstrationes vnius scientiæ ordinatæ sunt, & vna deriuatur ex alia.* Hanc sententiam sequuntur Medina circa hunc articulum, Gonçal. 1. part. quæst. 1. art. 3. disp. 3. conc. 8. Bañez ibidem qu. 89. art. 5. & 6. Ferrara 1. contra gentes cap. 16. Sanch. lib. 1. Logicæ quæst. 10. Masius sect. 1. proœmialium quæst. 16. Soto quæst. 3. Flandria 6. Metaph. qu. 6. art. 7. & Arauxo lib. 1. quæst. 5. art. 4. addens esse omnium rectè sentientium de mente Angelici Doctoris.

43 Igitur omnes isti Doctores pro 4. sententia adducti conueniunt in constituenda vnitate specifica scientiarum. Conueniunt item, quòd talis vnitas sumenda est ab obiecto, vt tota Philosophia proclamat. Addunt etiam, id non debere intelligi, de obiecto materiali, & in esse rei; sed de obiecto formali, & in esse scibilis. Laborant tamen maximè

MMmm

in explicando, quid sit obiectum in esse scibilis, aut quid addat supra obiectum in esse rei, vndè possit talis vnitas desumi. Et relicto Suarez, qui circa hoc nihil certum statuit, vt vidimus: ex Thomistis quidam recurrunt ad lumina, quibus scientiæ innituntur, asserentes scientiam esse vnam, quando procedit ex eodem lumine; diuersas verò, penes diuersa lumina, quibus conclusiones cognoscuntur. De quo videri potest Bañez 1. parte qu. 1. art. 3. Alij hanc vnitatem, vel diuersitatem obiecti in esse scibilis sumendam esse dicunt ex vnitate, vel diuersitate abstractionis à materia. Quæ est frequentior sententia Thomistarum: pro qua videri possunt Caiet. in hoc lib. cap. 23. Capreol. Gonçales, Soto, Sanchez, Masius, Arauxo, & alij Thomistæ citati. Alij tandem explicant talem vnitatem, vel diuersitatem obiecti ex vnitate, vel diuersitate principiorum, seu mediorum, per quæ scientia procedit. De quo videri potest Nauarrete 1. parte controuers. 9. & Ferrara loco citato. Cæterùm istæ sententiæ, si rectè explicentur, non discordant: & hæc omnia concurrunt ad constituendum obiectum in esse scibilis, vt infra constabit, probat rectè Nazar. eadem 1. parte qu. 1. art. 3. controuers. 1. Et ideò pro eius explicatione.

NONNVLLA AD QVÆSTIONIS solutionem necessaria præmittuntur.

§. II.

44 PRimò recolenda est communis illa distinctio obiecti formalis, quam supra disputat. 1. num. 9. adduximus ex Caietan. in rationem formalem *qua*, & *sub qua*. Quam distinctionem licet Vasq. 1. parte disput. 7. cap. 3. non admittat; admittunt tamen præter discipulos D. Thom. Molina, Valent. Suar. Rub. & cæteri Doct. Moderni. Idque contra illum probant rectè Nazar. Gonçal. Nauarrete, Araux. & alij Thomistæ citati. Quod etiam satis conuincitur. Tùm exemplis adductis disputatione citata. Tum etiam quia ex doctrina Aristot. 6. Metaph. text. 2. res constituuntur in duplici genere diuerso; scilicet in genere rei, & in genere scibilis. In quorum primò attenditur perfectio rei in esse entis; & sumitur per ordinem ad existentiam, & operationes. In secundo verò consideratur perfectio rei in ratione formali obiecti seu scibilis; quæ sumitur secundùm proportionem ad potentiam, vel habitum. Ergo necessariò distinguendæ sunt in quolibet obiecto duæ formæ, seu duæ rationes, per quas in eisdem generibus constituatur. Tum denique quia res, quæ in esse entis est vna, aliquando est multiplex in esse scibilis: vt patet in exemplo sæpiùs adducto de rotunditate terræ, quæ quamuis sit vna in esse entis; est tamen in duplici genere scibilis, secundum quod pertinet ad Astrologiam, & Philosophiam, teste D. Tho. 1.2. qu. 54. art. 2. ad 2. Econtrà etiam, quæ in esse entis sunt plura; sæpè sunt vnum in genere scibilis; vt patet in obiecto Metaphysicæ, aut Arithmeticæ: quod comprehendit res in genere entis diuersissimas; & tamen omnes constituunt vnum scibile in specie infima. Ergo per id ipsum, per quod res constituuntur in genere entis, non possunt constitui in esse scibilis: & per consequens necessariò distinguẽdæ sunt duæ illæ rationes formales obiecti, quas constituit Caiet. Videatur alia, quæ adduximus loco citato.

45 Secundò statuendum est, id quod propriè est specificatiuum respectu alicuius, præhabere debere eandem vnitatem, quam habet res specificata; ita vt si specificatiuum, quatenùs tale

tantùm sit vnum genericè, res specificata non possit esse vna specificè. Quod quamuis non admittat Vasq. vbi supra cap. 4. & 5. admittunt tamen communiter Doctores: & probant rectè Gonçalez disput. citata conclus. 1. Arauxo artic. 3. conclusione 2. & Nazar. vbi supra, & quæst. 12. art. 1. controuersia 1. Ratióque videtur euidens. Nam res specificata sumit totam vnitatem suam ab specificatiuo; & ideò est vna: quia specificatiuum est vnum: ergo res specificata non potest esse magis vna, quàm sit specificatiuum. Ac proindè si hoc fuerit vnum tantùm genericè; res significata non poterit esse vna specificè Quod vniuersaliter verum est in potentijs, actibus, & habitibus: licet nobis sæpè sit difficillimum in eorum obiectis assignare aliquam rationem formalem habentem tantam vnitatem, quantam habent res specificatæ. Ob id tamen neganda non est vniuersalis doctrina: qua sublata, nihil firmum maneret in Metaphysica circa specificationem accidentium. Restat ergo, quòd si obiectum in esse scibilis est specificatiuum scientiæ, vt supponimus: ad hoc vt plura entia, quæ in esse rei sunt genere diuersa, sint vnum scibile in specie infima, debent necessariò habere aliquam rationem formalem, in qua omnia illa specificè conueniant. Et hanc vocamus rationem formalem sub qua. Ex quo tandem fit, quòd licet ad rationem formalem *qua* obiecti sufficiat vnitas generica, aut etiam analóga; (quæ est expressa doctrina Aristotel. & Commentatoris 4. Metaphysicæ textu commento 2.) tamen ratio *sub qua*, semper debet esse vna in specie infima, quando potentia, aut habitus est vnus specificè. Et hæc ratio sub qua est, quam in præsenti inuestigamus in obiectis scientiarum ad statuendam earum vnitatem. Pro quo

46 Tertiò obseruandum est ex D. Thom. prima parte quæst. 3. art. 3. quòd *Duplex sit abstractio per intellectum: vna quidem secundùm quod vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine: alia verò, secundùm quod forma abstrahitur à materia, sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.* Quæ verba D. Thom. explicat optimè Caiet. de ente, & essentia cap. 1. quæst. 1. assignans plura, in quibus istæ duæ abstractiones differunt: quæ etiam adduxit Arauxo vbi supra numero 41. Duo nos breuiter adnotabimus. Primum est, quòd in abstractione formali, tam forma, quæ abstrahitur, quam materia, à qua abstrahitur, manent integræ; potéstque vnum sine alio concipi: vt quando abstrahimus triangulum ab ære: quod prouenit ex eo, neutrum est de essentia alterius. At in abstractione totali (inquit D. Thom.) ibidem non remanet integrum id, à quo fit abstractio: remota enim differentia *rationali* ab homine, non remanet in intellectu homo; sed solùm animal. Neque potest vnum sine alio concipi: quia licet superius, quod abstrahitur, possit concipi absq; inferioribus; cum non sint de eius essentia: non tamen econtrà inferiora, à quibus abstrahitur, possunt concipi absque superiori, vt per se patet.

Ex quo discrimine nascitur secundum, quod non parum conducit ad præsens institutum. Et cõsistit in hoc, quòd per abstractionem formalem oritur in eo, quod abstrahitur, actualitas distinctio, & intelligibilitas: (verba sunt Caiet.) in abstractione verò totali oritur in eo, quod abstrahitur, potentialitas, confusio, & minor intelligibilitas. Vndè, licet quoad nos id, quod est abstractius abstractione vniuersali, sit quodammodo magis, & priùs notum,

vt explicat D. Thom. in prooemio Physicorum; tamen secundum se maior abstractio totalis causat maiorem potentialitatem, & confusionem: & id, quod sic abstrahitur, secundùm se redditur minus intelligibile. Quæ omnia econtrariò eueniunt in abstractione formali. Nam quanto magis id, quod est formale, abstrahitur à materia; tanto fit actualius, & magis aptum, vt intelligatur. Cuius rationem paucis reddit Caietan. Quia nimirum abstractio formalis fit per separationem à materialibus, potentialibus, & huiusmodi: abstractio verò totalis fit per separationem ab specificis actualitatibus; à quibus quantoaliquid est abstractius, tanto est potentialius, & minus intelligibile: quippè cum actus secundùm se sit notior potentia ex 9. Metaph. tex. Com. 20. ¶ De abstractione totali nihil est in præsenti agendum: quia solùm est necessaria ad scientias ex generali ratione, qua omnes excludunt indiuidua, & agunt de rebus vniuersalibus: & ideò nihil conducit ad earum specificationem. Abstractio verò formalis non eodem modo reperitur in omnibus: & ideò potest ad earum distinctionem pertinere. Pro quo

47 Quartò considerandum est ex D. Thom. opusc. 70. qu. 5. art. 1. quòd vt aliquid sit obiectum scientiæ, debet esse necessarium, id est, quòd non possit aliter se habere; vt constat ex definitione scientiæ tradita ab Arist. in hoc lib. cap. 2. & probat ipse cap. 4. sequenti. Ac proindè non debet esse subiectum mutationi, vel motui: quia quod mouetur, inquátum huiusmodi, possibile est esse, vel non esse, vt dicitur 10. Metaph. & per consequens est contingens. Cum ergo materia sit prima radix mutationis, & contingentiæ, vt docet D. Tho. 1. p. qu. 86. art. 6. & explicat ibi Caiet. indè est, quòd obiectum scientiæ, formaliter provt sic, debet esse abstractum à materia. Est autem triplex gradus huius abstractionis formalis, vt ex Arist. 6. Metaph. tex. 2. docet Sanctus Doct. opusc. citato, admittunt communiter Doctores, iuxta triplicem materiam, à qua potest aliqua res abstrahi, scilicet singularem, sensibilem, & intelligibilem. Materia singularis dicitur in præsenti, quidquid pertinet ad singularitatem rerum sensibilium; vt hæ carnes, & hæc ossa, hæc albedo, &c. Vndè illa scientia abstrahit à materia singulari tantum, quæ considerat res sensibiles, verbi gratia hominem, cum materia sensibili communi, nempè carne, & ossibus: non tamen considerat singulariter hanc carnem, & hæc ossa. Et huiusmodi est Philosophia naturalis. Quæ consequenter habet infimum gradum abstractionis formalis: siquidem hæc ad minùs requiritur in obiecto, vt de illo possit esse scientia.

Materia sensibilis dicuntur omnes qualitates, quæ sensibus percipiuntur, vt color, frigus, sonus, odor, & similes. Vndè illæ scientiæ abstrahunt à materia sensibili, quæ considerant suum obiectum sine istis qualitatibus. Et huiusmodi sunt Mathematicæ, quæ agunt de quantitate, non curando: an linea sit calida; superficies alba; aut corpus durum, &c. Non tamen abstrahunt à materia intelligibili: quia non considerant quantitatem absque substantia materiali, cui inest, & à qua in sui cognitione dependet. Et ideò obtinent secundum locum, seu gradum abstractionis. Tandem materia intelligibilis est ipsa substantia corporea, seu materia prima: quæ dicitur intelligibilis: quia solo intellectu percipi potest. Vnde illæ scientiæ abstrahunt à materia intelligibili, quæ tractant de rebus, quæ sine materia prima esse possunt; vel quia

numquam in materia, vt Deus, & Angeli; vel quia in quibusdam sunt in materia, in quibusdam verò nō: & ideò secundum se non dependent ab illa, vt substantia, & qualitas; actus & potentia; vnum, & multa, &c. Et huiusmodi est Metaphysica, quæ propterea Theologia naturalis, & prima Philosophia nuncupatur: obtinetque supremum gradum abstractionis inter scientias naturales. Videatur D. Thom. loco citato.

48 Quintò notandum est cum Flandria 1. Metaphys. quæst. 1. artic. 3. Arauxo ibidem quæst. 5. art. 3. & alijs Thomistis, huiusmodi abstractionem sumi posse dupliciter. Primò actiuè, & formaliter pro operatione scilicet intellectus, qua obiectum separatur à materia. Quo sensu satis constat abstractionem esse quid extrinsecum obiecto, nec posse esse veram rationem formalem per se specificatiuam scientiæ: sed tantùm est conditio necessariò requisita, vt benè notant Sanch. vbi sup. quæst. 11. Arauxo num. 85. & alij Thomistæ: seu causa remouens prohibens, vt inquit Nazarius controuersia citata: quatenùs per talem operationem remouetur ab obiecto materialitas, seu potentialitas, quæ intelligibilitatem impediebat. ¶ Secundo modo sumitur abstractio formalis passiuè, seu obiectiuè, & radicaliter, pro actualitate, & immaterialitate, quæ relinquitur in obiecto ex separatione materiæ; & per quam fit actu intelligibile. Et abstractio in hoc sensu per se pertinet ad obiectum in esse scibilis; & consequenter ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, vt rectè explicat Gonçalez vbi supra nu. 58. Cuius rationem assignat inter alios Caietanus cap. 22. huius libri. Quia actualitas rei est quoddam intellectuale lumen, per quod ipsa cognoscitur; nō secùs ac lux corporalis est id, per quod colores redduntur actu visibiles. Quod docuit optimè D. Th. super librum de Causis lect. 6. dicens: *Considerandum est, quod per lumen corruptibile visibilia sensibiliter cognoscūtur. Vndè illud, per quod aliquid cognoscitur, per similitudinem potest dici lumen. Probat autem Philosophus in nono Metaphys. quod vnumquodque cognoscitur per id, quod est in actu: & ideò ipsa actualitas rei est quoddam lumen ipsius. Et quia effectus habet, quòd sit in actu per suam causam: inde est, quod illuminatur, & cognoscitur per suam causam.*

49 Hinc sextò notandum venit, quod media, seu principia demonstrationis habent rationem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio. Tùm quia sunt causæ eius. Tùm etiam quia, vt idem Angelicus Doctor inquit quæst. 9. de veritate art. 1. sicut per lumen corporale non solùm colores redduntur actu visibiles; sed etiam visus ipse confortatur ad videndum: sic per medium demonstrationis non solùm fit nobis aliquid notum; sed etiam intellectus ipse confortatur ad intelligendum id, quod priùs intelligere non poterat. Tùm denique quia, vt rectè addit ibidem in solutione ad secūdum, ipsa media, seu principia demonstrationis includunt in se quoddam intellectuale lumen participatum ab intellectu agente, qui est fons totius luminis intellectualis: *sunt enim* (inquit) *prima principia quasi instrumenta intellectus agentis, vt dicit Commentator in tertio de Anima: & similiter omnia principia secunda, quæ continent propria media demonstrationum.* Ac proinde possunt in virtute ipsius illuminare conclusiones: & consequenter pertinent ad rationem formalem specificatiuam scientiæ. Quæ est expressa doctrina eiusdem D. Thomæ 2. 2. quæst 1. art. 1. vbi ait: *Cuiuslibet cognoscitiui habitus obiectum duo habet,*

scilicet id, quod materialiter cognoscitur, quod est sicut materiale obiectum; & id, per quod cognoscitur, quod est formalis ratio obiecti: sicut in scientia Geometria materialiter scita sunt conclusiones; formalis verò ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quæ conclusiones cognoscuntur. Ex quo fit, quod quando media, seu principia sunt in ratione luminis diuersa: quia nimirum intra proprium genus vnum non accipit ab alio vim illuminandi, neque ambo ab aliquo tertio; sed vel sunt prima, vel reducuntur in diuersa prima principia: tunc intra illud genus verè causant distinctionem specificam scientiarum. Quod vt pleniùs percipiatur.

50 Vltimò visum est adducere aliqua verba Arist. & D. Thom. ex his, quæ habent cap. 23. huius libri circa præsentem difficultatem: ex quibus luce clariùs constabit tota eius solutio. Arist. ergo iuxta translationem antiquam sic ait: *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, quæcumque ex primis componuntur, & partes aut passiones eorum sunt per se. Altera autem scientia est ab altera, quorumcumque principia, neque ex eisdem, neq; ex alterutris sunt, &c.* Quæ verba exponens D. Tho. lect. 41. inter alia inquit: *Materialis diuersitas obiecti non diuersificat habitum; sed tantum formalis. Cum ergo scibile sit proprium obiectum scientiæ: non diuersificabuntur scientiæ secundùm diuersitatem materialem scibilium; sed secundùm diuersitatem eorum formalem. Sicut autem formalis ratio visibilis sumitur ex lumine, per quod color videtur: ita formalis ratio scibilis accipitur secundum principia, ex quibus aliquid scitur. Et ideò quantumcumque sint aliqua diuersa scibilia per suam naturam; dummodo per eadem principia sciantur; pertinent ad vnam scientiam, &c.*

Et post pauca: *Sed vlterius considerandum est, quod secunda principia virtutem sortiuntur à primis. Vndè requiritur diuersitas primorum principiorum ad diuersitatem scientiarum. Quod quidem non esset; si vel diuersorum principia ex eisdem principijs fluant, sicut principia trianguli, & quadrati deriuantur ex principijs figuræ; vel principia vnius deriuentur ex principijs alterius, sicut principia isochelis dependent à principijs trianguli. Neque tamen intelligendum est, quod sufficiat ad vnitatem scientiæ vnitas principiorum primorum simpliciter; sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili. Distinguuntur autem genera scibilium secundùm modum cognoscendi: sicut alio modo cognoscuntur ea, quæ definiuntur cum materia, & ea quæ sine materia; vnde aliud genus scibilium est corpus naturale, & corpus Mathematicum, &c.*

51 Quorum verborum, & aliorum, quæ omittuntur sensus planus est, diuersitatem genericam scibilium, & scientiarum sumendam esse ex diuerso modo cognoscibilitatis, seu abstractionis à materia: & per consequens tria esse genera scibilium, scilicet Metaphysicum, Mathematicum, & naturale: & tria genera scientiarum scilicet Metaphysicam, Mathematicam, & Scientiam naturalem: intra quodlibet autem horum generum tunc esse diuersa scibilia in specie infima, & ex consequenti diuersas scientias; quando fuerint diuersa principia, quorum vnum non sequatur ex alio, neque vtraque ex alterutro intra eandem abstractionem: cui non obest, quod hæc omnia principia sequantur ex vniuersalissimis principijs: quia ex his non sumitur vnitas, aut diuersitas scientiæ. Cuius rationem assignat ex Aristot. idem Sanctus Doctor lect. 43. sequenti. Quia nimirum ex vniuersalissimis principijs tantùm, non potest sequi aliqua conclusio intra aliquod genus.

scibilis, nisi illi adiungatur aliquod principium proprium talis generis. Et ideò huius principij proprij, & non illorum vniuersalissimorum habenda est ratio ad statuendam vnitatem, vel diuersitatem specificam obiecti in esse scibilis, & per consequens scientiæ. Quibus suppositis.

STATVITVR VERA SENTENTIA, & quæstio resoluitur.

§. III.

52 PRima conclusio. Vnitas, aut distinctio scientiæ, tam generica, quàm specifica, neque sumitur ab obiecto materiali, neque ab obiecto formali in esse rei, seu à ratione formali *qua*, sed ab obiecto in esse scibilis, seu à ratione formali *sub qua*. Conclusio est receptissima inter Doctores: & ex dictis manifesta. Quod enim ab obiecto merè materiali non sumatur euidens est. Quia tale obiectum non respicitur per se ab habitu: ergo neque eius vnitas, aut diuersitas ad vnitatem, vel diuersitatem habitus potest conducere. ¶ Quod verò neque etiam sumatur à ratione formali *qua*, satis patet ex dictis. Tùm quia multiplicarentur species scientiarum iuxta multitudinem rerum, quæ in eis considerantur, quod absurdum est. Tum etiam quia de eadem ratione formali *qua* dantur plures scientiæ; vt de hac propositione, *terra est rotunda*, sæpè dictum est ex D. Tho. & similiter de eadem Dei natura tractant Metaphysicus, & Theologus. Econtrà verò eadem scientia considerat rationes formales *qua* valde diuersas, vt de Musica respectu vocis humanæ, & soni in animatorum corporum testatur D. Tho. lect. 41. citata. Ergo neque ab obiecto merè materiali, neque à ratione formali *qua* desumi potest vnitas, aut distinctio scientiæ. Et per consequens à sufficienti enumeratione sumenda erit à ratione formali *sub qua*, seu à ratione constitutiua obiecti in esse scibilis.

53 Secunda conclusio. Tam abstractio radicaliter, & passiuè sumpta, ratione cuius obiectum quasi illuminatur, & est actu intelligibile; quàm medium, seu principium demonstrationis, per quod cognoscitur conclusio, pertinent ad rationem formalem *sub qua* specificatiuam scientiæ. In hac conclusione conueniunt Thomistæ citati. Quam tradit apertè Sanctus Doctor non solùm verbis supra num. 50. adductis, sed etiam 1. p. qu. 1. art. 1. ad secundum, vbi vtrumque expresè nominat dicens: *Diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat Astrologus, & Naturalis, puta quod terra est rotunda; sed Astrologus per medium Mathematicum, id est, à materia abstractum, &c.* Quibus verbis apertè significat diuersitatem medij, & abstractionis esse diuersam rationem cognoscendi inducentem diuersas scientias. Ergo ex mente D. Thom. vtrumque per se pertinet ad rationem formalem specificatiuam scientiam. Videantur Caiet. & Nazarius ibidem art. 3.

Fundamentum est: quia illa pertinent per se ad rationem formalem specificatiuam scientiæ, quæ per se variant scibile, quatenus scibile est: sed tam abstractio dicta, quàm medium, seu principium demonstrationis sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatur minor: quia scibile est aliquid non nisi per medium, & abstractionem, à quibus illuminatur: ergo diuersitas medij, & abstractionis per se variat scibile, quatenus tale est.

Confirmatur: quia res in tantũ intelligitur; inquantùm intelligibiliter

vnitur intellectui; seu inquantùm intellectus ipse transformatur in rem intellectam, & fit quodammodò ipsa, vt dicêmus in libris de Anima. Sed ad talem vnionem, & transformationem res fit proximè apta, tùm per remotionem materiæ, vt sumitur ex 7. Metap. text. 36. tùm etiam per actualitatem, quam res habet à sua causa, vt dicitur libro 9. tex. 20. Ergo obiectum intellectus constituitur in ratione formali obiecti, & intelligibilis per talem immaterialitatem, & actualitatem. Sed eadem est ratio intellectus, & scientiæ, quæ est habitus eius. Ergo obiectum scientiæ constituitur in ratione formali obiecti, & scibilis per immaterialitatem, quæ relinquitur ex abstractione materiæ; & per actualitatem, quam habet à sua causa, quæ est medium demonstrationis: & per consequens vtrumque concurrit ad specificationem scientiæ.

54 Tertia conclusio. Ratio *sub qua*, à qua sumitur vnitas, & distinctio generica scientiarum, accipienda est ex abstractione à materia: ac proinde illæ scientiæ erunt eiusdem generis, quæ habuerint eandem abstractionem; illæ verò diuersi generis, quæ diuersas sortiuntur abstractiones. Hæc conclusio est receptissima inter Thomistas. Pro qua videri possunt Iabellus, & Soncinas 6. Metaph. quęst. 7. Zanard. qu. 5. Masius hic cap. 13. quęst. 1. Caiet. Nazarius, Gonçales, Arauxo, & Sanchez supra citati. Docet eam Arist. eodem lib. 6. Metaph. text. 2. vt ibi explicat D. Tho. Quam tradit, & probat Sanctus Doctor, tùm locis adductis, tum alijs multis, quæ adducunt Antores citati. Sed specialiter videatur lib. 6. de Sensu, & sensato, vbi supra adducta omnia paucis complexus, concludit: *Necesse est, quod habitus scientiarum distinguantur secundum differentiam separationis à materia: & ideò Philosoph. in 6. Metaph. distinguit genera scientiarum secundùm diuersum modum separationis à materia.*

Probatur breuiter ex dictis: quia obiectum in esse scibilis constituitur per immaterialitatem: ergo in esse talis scibilis constituitur per talem immaterialitatem. Sed immaterialitas nihil aliud est, quàm remotio, seu abstractio à materia: ergo talis immaterialitas erit remotio, seu abstractio à tali materia. Hæc autem est triplex, vt dictum est: ergo triplex datur genus scibilis; & per consequens triplex genus scientiæ. Quod autem vnitas, quam scientiæ habent ex his abstractionibus, sit tantum generica probatur: quia intra vnamquamque abstractionem continentur scientiæ specie distinctæ, vt supra tactum est, & ex dicendis constabit: ergo ex dictis abstractionibus, pręcisè provt sic, non potest causari in scientia vnitas specifica.

55 Vltima conclusio. Ratio *sub qua*, ex qua sumitur vnitas, vel distinctio specifica scientiarum, petenda est ex vnitate, vel distinctione specifica principiorum intra idem genus scibilis, seu intra eandem abstractionem. Tunc autem principia erunt eiusdem speciei in esse scibilis; quando vel vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro intra eandem abstractionem. Tunc verò erunt specie distincta in esse scibilis; quando neque deriuantur ex alijs, neq; ex alterutris. Conclusio provt iacet, est expressa Aristot. & D. Tho. quorum verba adduximus supra num. 50. in quibus etiam continentur exempla huius doctrinæ: pro qua videri possunt Soto, Masius, & alij Interpretes Arist. in hoc lib. cap. 25.

Fundamentum est: quia principia, seu media demonstrationis eatenus pertinent ad rationem formalem specificati-

specificatiuam scientiæ, quatenus gerunt vicem luminis, per quod illuminatur, & cognoscitur conclusio: ergo tunc conclusio erit diuersa in esse scibilis, quando principia, per quæ illuminatur, fuerint in ratione luminis diuersa, seu quando habuerint diuersam vim illuminandi. Sed principia, quorum vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, non habent diuersam vim illuminandi: benè autem principia, quæ nec deriuantur ex alijs, neque ex alterutris: ergo,&c. Antecedens, & prima consequentia patent ex dictis nu. 49. & 53. Minor verò probatur: quia vt rectè inquit D. Thom. loco ibidem adducto, secunda principia sortiuntur à primis virtutem inferendi, & illuminandi conclusiones: ergo quando vnum deriuatur ex alio, vel ambo ex alterutro, omnia reducuntur in vnam primam radicem luminis; ac proinde pertinebunt ad eandem rationem scibilis: quando verò neque deriuantur ex alijs, neque ex alterutris, reducuntur in virtutes illuminandi diuersas; & consequenter constituent diuersas rationes scibilis intra eandem abstractionem.

OCCVRRITVR QVIBVSdam obiectionibus, quæ fieri possunt contra propositas conclusiones: & argumentis supra adductis satisfit.

§. IV.

56 VT illustrior fiat doctrina tradita, aliqua contra illam obijcienda sunt. Et primò contra hanc vltimam conclusionem obijcies: quia sicut principia hominis, & equi continentur sub principijs communibus animalis; ita principia corporis, seu entis mobilis, quod est obiectum Philosophiæ, & principia substantiarum spiritualium, quæ pertinent ad Metaphysicam continentur sub principijs communibus substantiæ. Ergo si principia hominis,& equi ideò nō sunt distincta in esse scibilis: quia deriuantur ex principijs animalis; pari ratione neque principia entis mobilis, & substantiarum spiritualium erunt distincta in esse scibilis: siquidam deriuentur ex principijs communibus substantiæ. Et ex consequenti, sicut eadem est scientia hominis, & equi; ita etiam eadem erit scientia entis mobilis, & Angelorum, quod est absurdum.

Vt respondeatur huic argumento, meminisse oportet, quæ sup. num. 51. adduximus ex D. Thom. quod scilicet non causat vnitatem scientiæ vnitas primorum principiorum simpliciter; sed vnitas principiorum primorum in aliquo genere scibili, hoc est, intra aliquam abstractionem, vt ibidem explicuimus. Quare licet principia, quæ sunt intra vnam abstractionem, deriuentur ex principijs alterius abstractionis; id tamen non tollit, quominùs illa verè sint prima in esse scibilis; vtpotè quæ sunt prima intra propriam abstractionem. Et ratio sumitur ex dictis. Quia cum genus scientiæ sumatur ex abstractione; differentia verò ex primis principijs: proprium autem sit differentiæ, distinguere rem, quam constituit, non à quibuscumque, sed ab ijs tantùm, cum quibus conuenit in genere: inde fit, vt principia ad diuersificandas specificè scientias non debeant esse prima absolutè; sed intra illud genus, sub quo continentur tales scientiæ.

Quo supposito respondetur, quod principia hominis, & equi non sunt prima in genere scibilis: quia deriuantur ex principijs animalis, quæ continentur intra eandem abstractionem à materia singulari, quæ est propria Phi-

losophiæ. At verò principia entis mobilis non deriuantur ex alijs intra propriam abstractionem à materia singulari: quia principia substantiæ, ex quibus illa deriuantur, sunt intra aliam abstractionem, nempè à materia intelligibili; & consequenter pertinent ad aliud genus scibilis. Ex quo tandem fit Metaphysicam, & Philosophiam esse plures scientias; non verò scientiam de homine, & equo.

57 Sed contrà. (Et sit secunda obiectio contra eandem conclusionem.) Quia principia quantitatis continuæ, quæ est obiectum Geometriæ, & principia quantitatis discretæ, quæ est obiectum Arithmeticæ, deriuantur ex principijs communibus quantitatis intra eandem abstractionem: & tamen sunt scientiæ specie distinctæ: ergo tam solutio, quàm conclusio sunt falsæ. Minor, & consequentia constant. Maior autem probatur: quia quantitas non abstrahit à materia intelligibili, vt constat ex dictis.

Respondetur, Arithmeticam, & Geometriam non disputare de numero, & magnitudine secundum essentiales eorum rationes; sed secundum rationem mensuræ: non enim curant, an positæ sint in extensione, aut diuisibilitate, vel in aliquo alio; sed quomodò eis mensurentur cætera. Secundùm quam rationem principia vtriusque nō deriuantur ex alijs intra eandem abstractionem: quia omnia Geometrica tandem resoluuntur in punctum, quod est prima mensura magnitudinis; & omnia Arithmetica in vnitatem, quæ est prima mensura numerorum. Quæ duæ mensuræ sunt primò diuersæ in ratione mensurandi; neque possunt habere aliquam mensuram communem, per quā regulentur: quia vnitas mēsurat numerum vt pars eius; punctum verò magnitudinem vt nexus, aut terminus: qui sunt modi mensurandi omninò disparati, & ad inuicem independentes.

58 Tertiò obijcies contra tertiam conclusionem: quia si ab abstractione sumeretur vnitas, aut distinctio generica scientiarum, sequeretur sacram Theologiam esse eiusdem generis cum Metaphysica; siquidem continetur intra eandem abstractionem: hoc autem est expressè contra D. Thom. 1. p. qu. 1. art. 1. ad 2. ergo, &c.

Respondetur primò cum Bañez art. 3. sequenti conclus. 3. & ad 5. Nazar. ibidem controuers. 1. & alijs Thomistis, Theologiam sacram habere proprium modum abstractionis distinctum ab alijs, & excellentiorem illis. Quia deitas, quæ est ratio formalis *quæ* obiecti eius, est simplicior, actualior, & immaterialior, quàm rationes entis, & substantiæ, quas considerat Metaphysica: & ideò hæc solùm excludit à suo obiecto materiam corporalem admittens in illo realem compositionem ex potentia, & actu. Theologia verò excludit omnem potentialitatem, & materiam etiam Metaphysicam: & ideò habet specialem abstractionem, per quam constituitur in proprio genere ab alijs condistincto. Eam tamen non enumerauimus in conclusione: quia ibi solùm egimus de scientijs naturalibus, seu quæ acquiruntur ex viribus humani ingenij.

Vel secundò respondetur, conclusionem nostram intelligendam esse de scientijs, quæ procedunt eodem lumine, se tenente ex parte potentiæ: in quibus illæ, quæ fuerint eiusdem abstractionis, erunt etiam eiusdem generis. Et propterea inter scientias naturales, quia omnes procedunt ex eodem lumine naturali intellectus agentis; Geometria, & Arithmetica, sunt eiusdem generis: quia habent eandem abstractionem; & idem proportiona-

biliter est de cæteris. At verò Theologia procedit ex lumine supernaturali diuinæ reuelationis, vt loco citato inquit D. Thom. & sic distinctio eius ab alijs est magis generica, & sumitur ex vniuersaliori principio, scilicet ex lumine supernaturali, per quod procedit.

59 Vt autem hoc pleniùs percipiatur, notandum est, quod cum obiectum potentiæ sit quid communius, quàm obiectum cuiuscumque habitus talis potentiæ: inde fit, vt distinctio magis generica, & vniuersalior sumatur ab obiecto potentiæ, quàm ab obiecto habitus. V. g. magis distinguitur scientia à iustitia, quàm ab opinione: quia distinctio scientiæ à iustitia sumitur ex ratione veri, quod est obiectum potentiæ intellectiuæ; distinctio verò ab opinione sumitur ex ratione necessarij, quod est obiectum habitus scientifici, & pars quædam obiecti intellectus. Proportionabiliter ergo applicando hanc doctrinam ad actus eiusdem potentiæ, dicendum est, cæteris paribus maiorem distinctionem esse inter actus naturales, & supernaturales vnius potentiæ, quàm inter actus naturales illius: & idem est de habitibus. Quia vt ex doctrina D. Thom. notat benè Cabezudo 3. par. quæst. 72. artic. 8. circa finem, principia supernaturalia, ex quibus tales actus procedunt, quodammodò habent rationem potentiæ, vtpotè quæ non ad faciliter, sicut habitus naturales; sed ad simpliciter operandum tribuuntur, suntque complementa potentiæ in ordine supernaturali. Cum ergo Theologia sacra procedat ex principio supernaturali, scilicet ex fide diuina, vel lumine gloriæ; quæ se tenent ex parte potentiæ: inde est, quod distinctio eius ab alijs scientijs naturalibus sumitur ex vniuersaliori principio; & consequenter est magis generica, quàm distinctio earum inter se. Quare cum Metaphysica, & Mathematicæ distinguantur genere infimo, vt constabit ex dicendis; vtraque distinguetur à Theologia genere subalterno.

60 ¶ Ad fundamenta aliarum opinionum supra adducta satis patet ex dictis: libet tamen eorum solutionem breuiter in præsenti colligere. Et primò ad rationem dubitandi in principio positam iam constat, quomodò in obiecto habitus, vel potentiæ ratio *sub qua* habeat in ratione obiecti eandem vnitatem, quam habitus, vel potentia; cum tamen ratio *quæ* possit esse vna tantùm genericè, aut etiam analogicè. Constat etiam, quomodò de eodem obiecto materiali possint esse diuersæ scientiæ: & quod ex abstractione sumitur vnitas, non specifica, sed generica earum. Ac tandem, quid sit, quod obiectum constituit in esse scibilis: & quando res sunt vnum scibile; quando verò diuersum. Atque ita euanescunt omnia ad illud propositum adducta.

Ad fundamentum etiam tertiæ sententiæ sup. num. 38. adductum iam patet, non quamlibet diuersitatem principiorum sufficere ad multiplicandas scientias: sed requiri, quòd sint prima inter aliquam abstractionem; id est, quod non deriuentur ex alijs, vel ex alterutris intra illam: & propterea, licet principia aliarum scientiarum deriuentur ex principijs Metaphysicæ; adhuc esse distinctas scientias: quia talis deriuatio fit extra abstractionem propriam illarum scientiarum. Et multo minùs sequitur secundum inconueniens: siquidem ex vniuersalissimis principijs non sumitur vnitas, aut distinctio scientiæ, vt suprà numer. 51. vt vidimus ex D. Thom.

61 Ad confirmationem neganda est minor. Ad cuius probationem respondetur, quod quamuis propria principia, per quæ probantur passiones definitionis, aut alterius gradus specifici, sint immediata, & simpliciter indemonstrabilia, quatenùs non habent causam adæquatam, & conuertibilem, seu proprium *propter quid*, per quod probentur: verè tamen dependent, & deriuantur ex communibus principijs secundarum intentionum. Quia gradus genericus est radix, & principium differentiarum contrahentium ipsum ad species: & harum passiones verè probantur per principia generica tanquam per causam remotam, & inconuertibilem. Quod sufficit, vt principia specifica possint resolui in principia generica: & consequenter vt deriuentur ex eis.

Tandem ad fundamentum Pat. Suarez numer. 39. adductum respondeant hucvsque dicta. Quamuis enim ob defectum nostrum, & materiæ huius difficultatem eam non comprehendamus: neque supra adducta intellectum omninò conuincant: tamen multò magis satisfaciet in hac difficili quæstione, qui viam aliquam grauium Doctorum auctoritate firmatam explicat, & defendit; quàm qui omnibus alijs dicendi modis reiectis, nihil omninò, vel nugatorium quid statuit, vt dictum Autorem fecisse, testatur Rubio loco ibidem citato.

62 ¶ Ex dictis in tota hac quæstione inferuntur duo, contra duos priores modos explicandi quartam sententiam supra relatam. Primum est, quod licet collectio specierum sit omninò necessaria ad scientiam, possitque appellari scientia inchoatiuè, & causaliter: tamen id, quod propriè habet rationem scientiæ, est tertia alia qualitas, seu facilitas iudicatiua, qua promptè, & delectabiliter iudicat intellectus de suo obiecto. Neque in hoc est immorandum: quia præter paucos Thomistas cæteri omnes vniformiter conueniunt.

63 Secundum est, hanc qualitatem, seu facilitatem non componi ex pluribus habitibus partialibus, vt aiebat Suarez; neque similiter ex partibus extensionis, vt tenent alij: sed verè esse formam quandam, & qualitatem simplicem, excludentem quarumlibet partium actualem compositionem. Si enim res omnes, quæ cadunt sub obiecto Geometriæ verbi gratia, sunt vnicum scibile in specie infima propter vnicam, & indiuisibilem rationem *sub qua*, quæ in eis inuenitur: ergo de illis omnibus vnicus, & simplex habitus Geometriæ iudicare potest. Sicut propter eandem rationem vnica, & simplex potentia intellectus de omnibus intelligibilibus iudicat: quia omnia habent vnicam, & indiuisibilem rationem *sub qua*, ab intellectu attinguntur. Quæ ratio est Diu. Thom. 1. 2. quæst. 54. artic. 4. & pro ea videri possunt Caietan. & alij Thomistæ supra num. 42. adducti. ¶ Quomodò autem habitus scientiæ, cum sit simplex secundùm se ipsum; realiter tamen augeatur, ita vt verum sit entitatem ipsam intrinsecam habitus esse perfectiorem, & magis extensam absque reali additione partium; plura petit à præsenti instituto aliena: quæ commodiùs explicabimus in libris de Generatione, agentes de intensione, & extensione qualitatum.

QVÆSTIO V.

QVOMODO APPLICANDA SIT doctrina tradita singulis scientijs in speciali.

64 HIs generaliter statutis de scientiarum specificatione, iam facilè est iudicare de vnitate vniuscuiusque in particulari, quanta sit, & vnde sumatur. Et ideò in gratiam omnium, qui illas profitentur, specialiter discurrendum est per singulas: tum vt grauissima hæc materia quantũ in nobis est, vndequaque maneat absoluta: tum etiam vt specialiter constet de vnitate nostræ Dialecticæ, & Philosophiæ naturalis postea tradenda.

DE SACRA THEOLOGIA.

§. I.

65 INcipiendo à sacra Theologia: quia alias scientias dignitate superat, cum longa disputatio extra institutum nostrum sit, breuiter asserendum est in primis, ipsam genere subalterno differre à Metaphysica, & alijs scientijs naturalibus; vt satis ex dictis constat. Deindè esse vnum habitum in specie infima quoad omnes suas partes. Quæ sententia communis est in schola D. Thom. qui eam indicat: tum in Prologo sententiarum qu. 1. art. 2. vbi illam defendit Capreol. qu. 3. art. 1. conclusione 4. tum etiam 1. part. quæst. 1. art. 3. vbi ipsum in hoc sensu explicant, & defendunt Caiet. & Nazar. in Commentario articuli, Bañez dubio vltimo, Gonçalez disput. 3. conclusione 4. & communiter Thomistæ.

Probatur breuiter ex doctrina generali tradita: quia intra abstractionem propriam Theologiæ, nempè ab omni materia naturali, & potentialitate creata, omnia eius principia tandem resoluuntur in diuinam reuelationem: ergo deriuantur ex alijs, vel ex alterutris: & consequens pertinent ad eandem speciem scibilis.

Confirmatur: quia quæcumque traduntur in Theologia, referuntur in eandem deïtatem, vel tanquam in propriam essentiam, vt quæ pertractantur de attributis, & personis; vel tanquam ad principium efficiens, aut vltimum finem, vt quæ de creaturis disputantur. Hoc autem, non vt sunt quocumque modo cognoscibilia; sed vt stant sub principijs reuelatis. Ergo omnia pertinent ad eandem rationem formalem *qua*, scilicet deïtatem: participantque eandem indiuisibilem rationem *sub qua*, scilicet diuinam reuelationem mediatam, & virtualem: & ex consequenti sunt vnum scibile in specie infima. Videantur Gonçal. vbi supra, & alij Thomistæ.

DE PRIMA PHILOSOPHIA, seu Metaphysica.

§. II.

66 SEcundò etiam infertur ex dictis, quid de Metaphysica sentiendum sit. Cum enim abstractio à materia intelligibili conueniat huic scientiæ: consequens est ipsam genere differre à Mathematicis, & Philosophia naturali. An autem Metaphysica quoad omnia, quæ includit, sit vnus habitus in specie infima, longiorem postulat disputationem: quæ aliena est à præsenti instituto. Affirmatiua tamen sententia, quam tradit D. Thom. opusc. 42. cap. 3. & defendunt Caiet. in hoc. lib. cap. 23. Araũ. 1. Meta. qu. 5. art. 3. & communiter Thomistæ, potest facilè ex eisdem fundamentis suaderi. Quia omnia principia ex quibus Metaphysica pro-

cedit ad suas conclusiones demonstrandas, tandem resoluuntur in communia principia entis realis, quod est obiectum eius: ergo deriuantur ex aliis, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia intelligibili: & per consequens pertinet ad eandem speciem scibilis.

DE MATHEMATICIS EXTREMIS, scilicet Arithmetica, & Geometria.

§. III.

67 ¶ Tertiò infertur, quid dicendum sit de Arithmetica, & Geometria, quæ propriè sunt Mathematicæ. (Musica enim, Perspectiua, Astrologia, & similes, quæ solent inter Mathematicas numerari, non sunt verè species Mathematicæ, vt inquit D. Thom. 1. 2. quæst. 35. art. 8. & nos infra explicabimus.) De quibus in primis statuendum est vtrámque genere differre à Metaphysica, & Philosophia: siquidem continentur sub abstractione diuersa, nempè à materia sensibili, à qua sumitur genus scibilis Mathematici: ac proinde eas immediatè collocari sub eodem genere Mathematicæ, esséque inter se species distinctas: siquidem ambæ continentur sub eadem abstractione; & intra eam principia vnius non deriuantur ex principijs alterius, neque vtraque ex alterutris, sed resoluuntur in diuersa prima principia, vt sup. num. 61. explicuimus.

68 Tandem asserendum est vnam quamque esse vnum habitum in specie infima. Quæ est communis sententia Auctorum, quos supra num. 42. retulimus. Conuinciturque ex eisdem fundamentis. Nam in Arithmetica, numeri solidi reducuntur ad superficiales, seu planos; & hi ad lineares: qui tandem resoluuntur in vnitatem, quæ est prima omnium mensura. Idem etiam contingit in proportionibus, quæ sunt passiones numerorũ. Nam omnes superpartientes deriuantur ex superbipartiente, quæ est prima huius generis: hæc autẽ, & omnes superparticulares deriuantur ex sexquialtera, quæ est prima superparticularium. Ex quibus, omnes indeterminatæ reducuntur in primam determinatam huius generis, quæ est hemiolum, versatúrq; inter 3. & 2. Et tandem multiplicitates, & generaliter omnes proportiones, tam numeri ad numerũ, quàm numeri ad vnitatem deriuantur ex ea, quæ simpliciter est prima in omni genere, scilicet ex proportione dupla, quæ versatur inter binarium, & vnitatem. De quo videri possunt Arist. 5. Metaph. cap. 15. & D. Thom. ibidem. lect. 17. Ergo principia omnia, ex quibus procedit Arithmetica, deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra propriam abstractionem: & per consequens constituunt vnum scibile in specie infima.

69 Idem etiam patet in Geometria. Nam vt expresè inquit D. Thom. loco supra num. 50. adducto, principia isoschelis, isopleuros, & scalenon deriuantur ex principijs trianguli: & principia quadrati, rhombi, rhomboidis, & similium ex principijs quadranguli: & vtráque ex principijs communibus figuræ. Et tandem, vt totam Geometriam vno complectamur verbo, figuræ omnes, quæ formantur in profunditate, deriuantur ex pyramide, quæ est prima solidarum: hæc verò, & omnes, quæ formantur in superficie, deriuantur ex triangulo, quæ est prima inter figuras planas: & tandem triangulus resoluitur in lineas, & hæc in punctum, quod est prima mensura quantitatis continuæ. Ergo illa est vnum scibile in specie infima., & Geometria vnus habitus in specie. Maior huius explicatio pendet ex perfecta notitia harum scientia-

rum: hæc tamen sufficiunt, vt eis applicetur generalis doctrina tradita.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI.

§. IV.

70 ¶ Quartò infertur, quid dicendum de Philosophia naturali, vt comprehendit libros Physicorum, de Cœlo, Generatione, & Anima, & si quæ alia ad ipsam pertinent, vt sunt libri Aristot. qui appellantur parua naturalia. In quo tamen veteres, & iuniores Thomistæ non concordant: & res adhuc sub lite est, vt inquit Arauxo infra citandus.

Ex antiquis negant Philosophiæ vnitatem specificam Soncin. 6. Metaphysicæ quæst. 8. Caiet. in hoc lib. cap. 22. & 2. 2. quæst. 162. in introductione quæstionis. Pro qua etiam sententia refertur Capreol. qu. 3. prologi: eique fauet non parum D. Thom. in hoc 1. lib. lect. 41. vbi post verba sup. nu. 50. adducta statim subdit, quòd *Corpus naturale, & Mathematicum distinguuntur in diuersas species scibilium.* ¶ Et ratio Caiet. videtur efficax. Quia maior, & minor remotio à materia, & motu videtur sufficiens distinctiuum scientiarum. Sed intra abstractionem à materia singulari, quæ communis est toti Philosophiæ, datur maior, & minor remotio à materia, & motu in entibus mobilibus: siquidem aliud abstrahit ab omni specie motus determinata, & est tantùm mobile vt sic, cui correspondent libri Physicorum; aliud est mobile tantùm ad vbi, cui correspondent libri de Cœlo; aliud ad formam, cui correspondent libri de Generatione, &c. Ergo habent diuersas immaterialitates: & per consequens sufficiunt distinguere species Philosophiæ.

71 Secunda sententia constituit vnitatem specificam in Philosophia, vt comprehendit omnes suas partes. Quam docuit Auerroes 2. Physicorum text 29. & sequuntur ferè omnes Thomistæ iuniores, Soto hîc cap. 25. & 1. Physicorum qu. 2. Bañez lib. 1. de Generatione qu. procemiali ad 4. Arauxo 1. Metaph. qu. 5. art. 3. ad 1. Sanchez lib. 1. Logicæ qu. 11. & alij. Quibus fauet D. Thom. de Sensu, & Sensato lect. 2. vbi post verba num. 58. adducta planè loquitur de tota Philosophia vt de vna scientia; librósque Physicorum, de Cælo, & alios appellat partes eius. Quod etiam colligitur ex opusc. 42. cap. 14. vbi postquam ex diuisione entis in suas species colligit diuisionem Philosophiæ: subdit talem diuisionem magis pertinere ad Logicum, quàm ad Philosophum, planè indicans esse partitionem rationis in eodem simplici habitu.

Certè de mente D. Thom. non omnino constat in hac difficultate. Hæc tamen secunda sententia est proculdubio conformior illi: tum propter adducta: tum etiam quia magis consequens est generali doctrinæ de scientiarum specificatione supra ex ipso statutæ. Et ideò asserendum est totam Philosophiam naturalem esse vnum habitum in specie infima. In cuius confirmationem præter adducta solùm addenda est ratio, quam pro alijs fecimus, quòd scilicet omnia principia Philosophiæ deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra propriam abstractionem à materia singulari: siquidem saltem dependent, & probantur per communia principia motus, quæ in libris Physicorum statuuntur: reducunturque tandem in materiam, & formam, quæ sunt prima principia entis mobilis. Ergo omnia, quæ tractantur in Philosophia, constituunt vnicam speciem scibilis: & consequenter pertinent ad eandem atomam speciem scientiæ.

72 Ad locum D. Thom. pro contraria sententia adductum respondent optimè Bañez, & Arauxo vbi supra, Sãctum Doctorem per corpus naturale, vt condistinguitur contra corpus mathematicum, intelligere, non solum ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ, sed alia entia naturalia, quæ sunt obiecta aliarum scientiarum, quæ subalternantur Mathematicis; vt sonorum respectu Musicæ, & visuale respectu Perspectiuæ. Istæ enim scientiæ, vt iam videbimus, continentur sub eodem genere immediato cum Philosophia, & habent pro obiectis entia naturalia: & ideò cum omni proprietate verificatur, corpus naturale, vt comprehendit obiecta Philosophiæ, Musicæ, & aliarum, diuidi in plures species scibilium, vt magis constabit ex dicendis.

Ad rationem respondetur negando maiorem. Nam, vt ex dictis patet, intra eandem abstractionem maior, & minor remotio à materia, aut motu non causant diuersitatem in esse scibilis; nisi quando resoluuntur in diuersa prima principia, vt cõtingit in obiectis Arithmeticæ, & Geometriæ. Quod tamen non inuenitur in Philosophia: siquidem omnia eius principia, tam quæ magis, quàm quæ minùs abstrahunt à motu, deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra eandem abstractionem à materia singulari, vt explicatum est.

DE MVSICA PERSPECTIVA, *Astrologia, & alijs scientijs medijs.*

§. V.

73 § QVintò infertur, quid dicendum sit de scientijs, quæ subalternantur Mathematicis; & solent appellari mediæ inter illas, & purè naturales; vt sunt Musica, Perspectiua, Astrologia, Cosmographia, Geographia, Hydrographia, Machinatiua, & similes. Circa quod suppositis his, quæ de propria subalternatione diximus supra num. 9. considerandum est, huiusmodi scientias quodammodo descendere ex vno genere in aliud, inquantum applicant obiectum, & principia subalternantis ad materiam omninò accidentalem, & extraneam, vt ibidem explicuimus. Quo fit, vt obiectum, & principia subalternantis semper sint sub abstractione diuersa, ab ea, quam habet materia illa, cui fit applicatio in scientia subalternata; vt patet in exemplis ibidem adductis. Numerus enim & linea secundum se abstrahunt à materia sensibili; sonorum verò, & visuale, tantùm à materia singulari. Et hac de causa scientiæ istæ dicuntur mediæ: quia nimirum participant de vtráque abstractione: siquidem in eis principia aliter abstrahunt, ad conclusiones. Ex quo etiam nascitur, vt rectè notauit D. Thom. 2. 2. quæst. 7. art. 2. ad tertium, quòd si principia considerentur, quæ habent rationem formæ; scientias istas cum Mathematicis connumeramus: si verò conclusiones, seu materiam propriam expectemus, magis conueniunt cum naturali: propter quod 2. Physic. text. 2. dicetur esse magis naturales.

74 Cęterùm quia in his scientijs, vt latè explicuimus supra num. 21. ratio formalis *qua* obiecti non sic constituitur ex obiecto superioris, & materia illa extranea, quasi ex æquò includat vtrumque: sed obiectum superioris consideratur quasi in obliquo, & vt principium, per quod definitur: materia verò extranea principaliter, & in recto habet rationem obiecti, vt sonorum in Musica, & visuale in Perspectiua: indè est, quòd absolutè, & simpliciter loquendo, scientiæ istæ dicendæ

sunt

sunt naturales, & continentur in eodem genere cũ Philosophia naturali. Quod genus distinctionis gratia appellabimus *scientiam naturalem*; (nè ipsum cum Philosophia, quæ est quædam species eius, confundamus.) Et per consequens genere distinguuntur ab Arithmetica, & Geometria, quæ sunt propriè Mathematicæ.

Hanc sententiam defendunt communiter Thomistæ Caiet. 2.2.q.9.art.2. Flandria 6. Metaph. q.3.art.1.Soto in hoc lib.cap.1.q.5.ad 5.& 2.Phy.q.2.art. 2.Arauxo vbi supra ad secundum,& alij. Pro qua etiam, videri potest D. Thom. lect. 25. huius lib. & 2. Phys. lect.2. Vbi eam docet eleganter Aristoteles: nam postquam Mathematici, & Philosophi differentiam explicuit ex diuersa abstractione à materia, subdit: *Hoc idem indicant, & mathematicarum facultatum hæ, quæ magis sunt naturales, vt Perspectiua, Musica, & Astrologia. Nam contra quodammodo se habent, ac Geometria. Geometria namque de naturali linea contemplatur; sed non vt est naturalis: Perspectiua verò Mathematicam quidem lineam considerat; at non vt est Mathematica, sed vt est naturalis.*

Ex quibus verbis probatur à priori hæc sententia. Quia ideò Geometria verbi gratia simpliciter est scientia Mathematica, & genere distinguitur à Philosophia: quia linea, quam considerat, licet à parte rei sit quid naturale; non tamen consideratur ab ea, vt est naturalis: sed vt abstrahit ab omni materia sensibili. Sed econtrà linea, quam considerat Perspectiua, licet secundum se sit quid mathematicum; non tamen consideratur ab ea, vt est mathematica; sed vt includit visualitatem, quæ est materia sensibilis. Ergo Perspectiua simpliciter est scientia naturalis, & genere distinguitur à Geometria.

Confirmatur: quia id, quod principaliter, & in recto habet rationem obiecti in his scientijs medijs, est illa materia extranea, & sensibilis; vt sonorum in Musica, & visuale in Perspectiua: ergo tantum abstrahunt à materia singulari, sicut ens mobile, quod est obiectum Philosophiæ: ergo continentur sub eodem genere scibilis naturalis; & consequenter sub eodẽ genere scientiæ.

75 Circa vnitatem verò, aut distinctionem specificam harum scientiarum idem ferè ac de reliquis dicendum est; scilicet sumendam esse ex vnitate, vel distinctione principiorum in esse scibilis. Id enim æquè conuincunt de omnibus scientijs rationes supra num. 59. adductæ. Non tamen sumitur eodẽ modo in his, ac in cæteris. Cum enim aliæ sint extremæ; tam principia, quàm obiectum sunt sub eadem abstractione: & ita vnitas, vel distinctio earum sumitur ex principijs, quæ sunt prima intra abstractionem propriam ipsius obiecti, vt vidimus. At verò in his scientijs, de quibus loquimur; cum sint mediæ inter purè Mathematicas, & Naturales; principia habent diuersam abstractionem, ac obiecta: & ita vnitas, aut distinctio earum nõ potest sumi ex principijs, quæ sint prima intra abstractionem propriã obiecti: (nulla enim talia principia sunt in his scientijs:) ac proinde desumenda est ex principijs, quæ sint prima intra abstractionem propriam ipsorum principiorum.

Iuxta quam doctrinam, quæ prout iacet, necessariò admittenda est à Thomistis supra citatis, nobis valdè probabile est, & maximè consequens adhucusque dicta, quòd sicut duæ tantum dantur Mathematicę extremæ, quarum principia possint ad materias extraneas applicari: sic duæ tantùm dantur huiusmodi scientiæ mediæ, licet varijs nominibus significatæ. Altera est, quæ principia Arithmeticæ applicat ad materias

sensibiles: potestque, prout comprehendit omnes materias, appellari *Arithmetica naturalis.* Quae dum talia principia applicat ad sonos, dicitur Musica: dum verò ad alias materias (si quae sint, quibus haec principia possint applicari) sortietur alia nomina. Altera verò est, quae principia Geometriae applicat ad materias sensibiles: potestque communi nomine dici *Geometria naturalis.* Quae dum talia principia applicat ad visum, dicitur Perspectiua, seu Optica; dum ad coelos, & astra, Astrologia; dum ad mundum, & eius partes, Cosmographia; dum ad terram, & eius Prouincias, Geographia; dum ad singularem locum, aut Ciuitatem, Topographia; dum ad aquam, & maria, Hydrographia; dum ad bellica instrumenta, & machinas, Machinatiua: & sic de alijs nominibus, quibus scientia ista potest appellari, secundum quod applicat principia Geometriae ad peculiares materias sensibiles.

76 Quamuis autem haec doctrina, prout iacet non inueniatur expressa in Doctoribus: quia non descendunt ita particulariter ad has materias: est tamé non solum consequens ad fundamenta supra ex Aristot. & D. Thom. stabilita; sed etiam communi Mathematicorum sententiae, qui quatuor tantum Mathematicas admittunt, vt patet ex Ptolomaeo in Almagesto. Imò sic necessariò asserendum est iuxta receptissimum loquendi modum, tam Dialecticorum, quàm Philosophorum, constituentium septem tantum artes liberales, vt patet ex illo carmine.

¶ *Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra.*

Vbi quatuor tantum numerantur Mathematicae; duae extremae, scilicet Arithmetica, & Geometria designatae per *numerum*, & *angulum*; & duae mediae, nempè Musica, & Astrologia significatae per *tonum*, & *astra.* Propter quod etiam Mathematicae ab Antiquis appellabantur quadriuium. De quo videri possunt Hugo Victorinus lib. 3. sui Didascalon, & D. Thom. opusc. 70. qu. 5. art. 1. ad 3.

Ratione etiam idem facilè probatur ex dictis. Quia tot sunt constituendae species scientiae, quot fuerint principia in ratione luminis diuersa, seu habentia diuersam vim illuminandi conclusiones: sed principia omnia, ex quibus procedunt scientiae mediae, sunt tátum duo in ratione luminis, seu tantum habent duplicem vim illuminandi: ergo tantum sunt constituendae duae scientiae mediae. Maior est Aristot. & D. Th. vt patet ex dictis supra n. 58. Minor verò probatur: quia principia omnia, ex quibus procedunt istae scientiae mediae, vel sunt Geometrica, vel Arithmetica, vt supponimus: sed in his tantum inueniútur duae primae radices luminis, vt nu. 69. ostensum est: ergo tantum datur in eis duplex vis illuminandi conclusiones.

Confirmatur: quia genus sumitur ab eo, quod habet rationem materiae, & differentia ab eo, quod habet rationem formae, vt vidimus supra disp. 5. n. 73. sed in his scientijs medijs proprium obiectum habet rationem materiae, & principia superiorum rationem formae, vt expressè docet D. Thom. in hoc lib. lect. 25. & 2. 2. q. 9. art. 2. ad 3. ergo sicut in eis rectè sumpsimus genus ex obiecto, seu materia, ad quam applicant principia superiorum, eas propterea collocátes sub eodem genere cum Philosophia; sic etiam rectè sumimus differentiam ex ipsis principijs superiorum, duas tantum scientias medias constituétes, iuxta duas species principiorum in esse scibilis, nempè arithmeticorum, & geometricorum.

77 Ad haec fortè respondebis idem

principium geometricum, quod Perspectiua applicat ad visum, & Machinatiua ad instrumenta bellica, licet in se sit formaliter vnum; esse tamen virtualiter multiplex, secundum quod est applicabile ad diuersas materias.

Sed contra hoc est. Primò: quia esto detur in principijs geometricis talis multiplicitas virtualis, adhuc ista reducitur tandem in vnam primam radicem luminis, vt supponimus: ergo non potest causare plures scientias. Patet cōsequentia: quia nulla alia ratione talis virtualis multiplicitas, quæ ponitur in principijs geometricis, non sufficit causare plures species Geometriæ; nisi quia reducuntur in vnam primam fontem luminis: ergo eadem ratione non poterit causare plures scientias illi subalternatas.

Secundò: quia omnino falsum est, principia geometrica esse virtualiter plura, secundum quod possunt applicari ad diuersas illas materias: ergo falso nititur fundamento dicta solutio. Probatur antecedens: quia ideò lux corporalis nō est virtualiter multiplex, secundum quod potest illuminare hominem, & equum: quia illi omnino per accidens est, quòd applicetur ad eos illuminandos. Sed principijs geometricis est multò magis per accidens, & extranea quæcumque materia, ad quam applicantur. Ergo ratione talis applicationis non sunt virtualiter plura: & consequenter non datur firmum fundamentum ad multiplicandas plures scientias medias sub eadem extrema. Ac proinde duæ tantum sunt constituendæ, vt explicatum est.

DE LOGICA.

§. vltimus.

78 § Postremò infertur, quid dicendum sit de nostra Logica, quam ad vltimum locum distulimus: quia alijs enumeratis; licet non vtilitate, aut necessitate; dignitate tamen cedit. De qua in primis statuendum est, ad nullum horum trium generum pertinere vt partem, seu speciem principalem alicuius. Quia vt disput.1.nu.51. tetigimus, & probat D.Thom.opusc.70.qu.5.art.1. ad 2. Logica non est pars principalis scientiæ speculatiuæ: sed ad eam reducitur vt adminiculum, & instrumentum aliarum, quatenus docet modum procedendi in illis.

Cæterùm quia Logica sic est instrumentum scientiarum, vt etiam sit vera pars Philosophiæ, seu vera scientia, vt ibidem explicuimus: non omnino excluditur ab hac coordinatione; sed continetur sub eodem genere cum Metaphysica, vtpote quæ habet eandem abstractionem ab omni materia. Differt verò specie ab illa: quia licet vtriusque principia contineantur, & deriuentur ex vniuersalissimis principijs entis, quod abstrahit à reali, & rationis, hæc tamen non causant vnitatem scientiæ, vt supra num.51. vidimus. Cum autem in alijs non conueniant; siquidem Metaphysica procedit ex principijs entis realis; Logica verò ex principijs secundarum intentionum: planum fit vtriusque principia non deriuari ex alijs, neque ex alterutris; & consequenter esse diuersa in esse scibilis.

Tandem asserendum est Logicam esse vnicum habitum in specie infima. Quia omnia eius principia deriuantur ex alijs, vel ex alterutris intra eandem abstractionem. Nam principia demonstrationis deriuantur ex principijs communibus syllogismi; & hæc ex principijs argumentationis; ista verò ex principijs propositionum, & terminorum; & tandem hæc ex communibus principijs secundarum intentionum. Quod idē

patet in definitione, diuisione, & alijs partialibus obiectis Logicæ; quæ omnia continentur sub eadem abstractione ab omni materia: ergo intra illam deriuantur ex alijs, vel ex alterutris; & per consequens pertinent ad vnicam speciem scibilis, & scientiæ.

DISPVTATIO XX.

De alijs habitibus intellectualibus.

CAPITE 26. & 27. huius primi libri Aristoles agit de opinione, & solertia; vt ostendat, in quo deficiant, & distinguantur à scientia. Et capite vltimo secundi libri tractat de habitu principiorum, quo cognoscuntur principia demonstrationis, quique est causa scientiæ. Et ideò Doctores in fine horum librorum solent aliqua prælibare de his habitibus intellectualibus. Quod nos præstabimus quæstionibus sequentibus.

QVÆSTIO PRIMA.

VTRVM HABITVS PRINCIPIORVM SIT DISTINCTVS ab intellectu, & in quo consistat.

1 CONCEDENDVM esse habitum principiorum, quem Aristot. 6. Ethicor. cap. 6. vocat *intellectum*, seu *intelligentiam*, vt habet translatio antiqua, ita certum est; sicut est certum dari in rerum natura scientiam. Quemadmodum enim ad cognoscendas propositiones necessarias, & mediatas, seu per aliud notas necessaria est scientia: sic ad cognoscendas eas, quæ nullum habent medium, per quod probentur, & appellantur immediatæ, seu principia, necessaria est virtus aliqua, seu habilitas intellectualis, quæ appellatur habitus principiorum. Neque de hoc est controuersia inter Doctores. ¶ Tria tamen sunt, in quibus non omnes consentiunt, *Primum* est: an habitus iste sit ipse intellectus, vel qualitas aliqua illi superaddita, & ab eo distincta. *Secundum*: in quo consistat propria eius ratio, seu circa quæ principia versetur. Et tandem *tertium*: an sit à natura inditus, vel quomodò fiat in nobis. Duo priora tractat rectè Ludouicus Montesino 1. 2. disp. 32. q. 6. & nos breuiter absoluemus in hac quæstione. Tertium verò in sequenti latiùs explicabimus.

2 Dicendum est ergo primò habitum principiorum non esse ipsam potentiam intellectiuam; sed verum habitum ipsi superadditum, & ab ea distinctum. Hæc conclusio est contra Valentiam, & Lorcam 1.2.q.51.art.1. quam etiam ex parte negat Durandus in 3.

dist. 33. q. 1. ad 2. Est tamen communis consensus Philosophorum cum Arist. tùm in hoc 2. libro capite vltimo, vbi agens de causis istius habitus, expresse fatetur ipsum generari in nobis experimento, & memoria: tum etiam loco citato ex 6. Ethicorum cap. 3. vbi numerat ipsum inter virtutes intellectuales (quæ sunt veri habitus) appellans eum *intellectum* propter suam excellentiam. Quo loco D. Thom. lectione 5. inquit: *Accipitur intellectus hic, non pro ipsa intellectiua potentia; sed pro habitu quodam, quo homo ex virtute luminis intellectus agentis naturaliter cognoscit principia indemonstrabilia.* Quod etiam docet 2. contra gentes cap. 78. vbi affirmat habitum principiorum accipi ex sensibilibus, & esse effectum intellectus agentis. De quo etiam loquens prima secundæ quæstione 62. articulo tertio ad primum expresse inquit esse habitum naturalem superadditum potentiæ intellectiuæ.

3 Fundamentum est: quia potentia rationalis, qualis est intellectus, & voluntas secundum se est indifferens, & se habet ad opposita, vt dicitur nono Metaphysicæ. Potest enim voluntas ferri in bonum, & malum; & intellectus, intelligere verum, vel falsum. Sed habitus principiorum non se habet ad opposita: neque indifferens indifferenter inclinat ad verum, vel falsum: sed infallibiliter attingit verum, & determinat intellectum, ad cognoscendas propositiones necessarias, immediatas; ipsumque disponit benè secundum suam naturam in ordine ad aliquam operationem. Ergo non est ipsa potentia intellectiua; sed verus habitus illi superadditus. Maior, & consequentia constat. Minor verò probatur. Tùm ex verbis Aristotel. libro 2. citato circa finem, vbi expresse testatur habitum principiorum, quem vocat intellectum, esse perpetuò verum, dicens: *Cum autem mentis habituum, quibus verum perspicimus, quidam veri perpetuò sint, vt intellectus, atque scientia; quidam interdum falsum suscipiant, vt opinio, &c.* Tùm etiā ratione eiusdem Aristotel. quia tota certitudo, determinatio, & necessitas assensus scientifici sumitur ex certitudine, determinatione, & necessitate assensus principiorum: ergo certiùs, firmiùs, & magis immobiliter assentitur intellectus ipsis principijs. Sed habitus scientiæ, quo cognoscuntur conclusiones, non est indifferens ad verum, vel falsum, sed omnino determinatus ad cognitionē veri: ergo multo magis determinatus est habitus principiorum. Videatur D. Thom. 2. dist. 24. qu. 2. art. 3.

4 Dices: habitus ponitur ad tollendam indifferentiam potentiæ: sed intellectus circa prima principia est naturaliter determinatus; siquidem explicatis terminis non potest illis dissentire: ergo ad illa non indiget habitu; & per consequens ipse erit habitus principiorum. ¶ Confirmatur: quia sicut se habet voluntas circa finem sibi proportionatum; ita intellectus circa principia naturaliter cognita: sed circa talem finem voluntas non indiget habitu, vt sumitur ex D. Thom. 1. 2. q. 56. art. 6. & docet expresse quæst. 62. sequenti art. 3. ad primum: ergo neque etiam intellectus indiget habitu circa prima principia.

Ad argumentum simul cum confirmatione respondetur habitum principiorum esse necessarium: tum quia intellectus secundum se est indifferens ad eliciendum assensum conclusionum, vel principiorum: tùm etiam quia licet explicatis principijs vniuersalissimis naturaliter determinetur ad assentiendum illis; tamen respectu aliorum minùs vniuersalium potest habere

falsam cognitionem: tam denique quia cum intellectus in omni suo actu indigeat speciebus intelligibilibus; non habet de se sufficientem determinationẽ, etiam respectu principiorum vniuersalissimorum; neque ex se est facilis ad assentiendum illis. In quo distinguitur à voluntate. Cuius operatio quia non requirit species; sed est pura inclinatio in obiectum, quod attrahit ad se voluntatem: inde est, quòd sit sufficienter determinata, & absque vlla difficultate feratur in finem, in quem naturaliter inclinatur. Sic respondet D. Thom. loco citato ex q. 62. & q. 1. de virtutibus art. 5. ad. 3.

5 Dicendum est secundò habitum principiorum versari, tam circa principia vniuersalissima, quæ ab Arist. cap. 2. huius primi libri appellantur *dignitates*, quàm circa principia particularia scientiarum, quæ vocantur *positiones*. Hæc conclusio est contra Vasq. 1. 2. disp. 74. cap. 3. sed est communis inter Doctores, pro qua videri potest Montesino vbi supra. Breuiterque probatur. Tùm quia Arist. & D. Thom. agentes de huiusmodi habitu non distinguũt principia vniuersalia, & particularia; sed absolutè docent versari circa prima principia. Tùm etiam quia, vt sumitur ex eodem Arist. loco citato, propria ratio per quã habitus principiorum distinguitur à scientia, est quòd versetur circa propositiones medio vacantes, & per se notas, quod æquè conuenit principijs vniuersalissimis, & particularibus; siquidem vtraque sunt propositiones immediatæ. Tùm denique quia necessitas ponendi hũc habitum superadditum intellectui, æque procedit in omnibus; siquidem ex vtrisque deriuatur cognitio scientifica; & ad omnia requiruntur species intelligibiles. Ergo pro omnibus necessaria est virtus intellectualis; vt illis firmiter adhæreat intellectus, & determinetur sufficienter ad veri cognitionem.

6 Ex quo apparet iam quid sit iste habitus, cuius definitio essentialis sic potest formari: *Intellectus, seu intelligentia est habitus circa propositiones vniuersales, necessarias, immediatas, & speculatiuas.* In qua priores particulæ exprimunt genus proximum, in quo intellectus conuenit cum synderesi, quę est habitus principiorum practicorum. Vltima verò ponitur loco differentiæ: quia penes practicum, & speculatiuum distinguuntur isti duo habitus, vt plenè constabit infra num. 29. vbi diuisiones habitus intellectualis ordinabimus.

7 Secundò sequitur eundem habitum in specie infima sufficere pro omnibus principijs speculatiuis, siue vniuersalibus, siue particularibus; & consequenter non esse multiplicandos iuxta numerum scientiarum non subalternatarum; vt multiplicant Rubio, & alij. Ratio autem sumitur tum ex Arist. in hoc 2. lib. cap. vltimo, vbi docet habitũ istum esse virtutem intellectualem certiorem, & altiorem habitu scientiæ, in quam iste resoluitur; tanquam in principium efficiens, præhabens in se quidquid perfectionis est in scientia. Ergo vnitas eius sumenda est ex altiori, & vniuersaliori radice; ac proinde non est multiplicandus iuxta numerum scientiarum. Tùm etiam quia propria ratio formalis, sub qua habitus iste tendit in principia, nempè immediata connexio prædicati cum subiecto, eadem est in omnibus principijs scientiarum; quamuis pro diuersitate materiali eorum; sæpè interueniat maior, aut minor difficultas in explicatione terminorum, vt vidimus supra num. 6. Ergo idem habitus in specie infima sufficit pro omnibus principijs speculatiuis, tam vniuersalibus, quàm specialibus, & proprijs scientiarum.

QVÆSTIO II.

AN HABITVS PRINCIPIORVM sit à natura inditus: vel quo modo fiat in nobis.

8 IN hac difficultate duæ sunt sententiæ extremæ, & alia media. Prima asserit habitum principiorum nullo modo esse naturalem, sed verè acquisitum per actus ipsos, quibus intellectus assentitur principijs; sicut habitus scietiæ, & virtutum acquiruntur per proprios actus. Ita Rubio hîc tractatu de habitu principiorum numero decimo quarto. Pro qua sententia citat Ferraram secundo contra gentes capite 78. falsò tamen, vt infra constabit.

Probatur primò expresso (vt inquit) testimonio Aristotelis in hoc secundo libro capite vltimo, vbi loquens de habitu principiorum inquit: *Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notioribus, sed assensu.* Quibus verbis docet hunc habitum non inesse nobis à natura, neque ex alijs notioribus notitijs fieri; sicut habitus scientiæ: sed per assensum immediatum veritatis per se notæ, quod est acquiri per proprios actus.

Secundò probatur ratione: quia natura solum concedit rebus, quæ necessaria sunt ad simpliciter operandum: quæ verò ad melius, aut facilius requiruntur, relinquit acquirenda propria industria, & labore; tribuens illis principia, quibus possint operari, & operando ea acquirere: sed habitus principiorum non est necessarius ad simpliciter assentiendum primis principijs, sed ad assentiendum cum facilitate: ergo non est nobis à natura datus, sed acquiritur propria industria. Maior patet in habitibus virtutum moralium, quos ideò natura non concessit: quia non requiruntur ad simpliciter operandum bona opera. Minor verò probatur: quia assensus primorum principiorum non excedit facultatem naturalem intellectus: cum sint veritates quædam naturales, & per se notæ: ergo informatus intellectus speciebus intelligibilibus, per quas apprehendit terminos, & cognoscit significationem eorum, potest propria virtute iudicare de virtute principiorum, eisque assentire; & ex consequenti ad simpliciter assentiendum illis non erit necessarius habitus.

9 Quamuis autem hæc sententia placeat quibusdam Modernis: est tamen proculdubio contra Diuum Thomam, vt infra constabit. Et ideò illam rejiciunt communiter Thomistæ, qui licet inter se dissentiant, an habitus iste sit congenitus intellectui, vel fiat in nobis post vnionem animæ ad corpus; in hoc tamen maximè conueniunt, quòd aliquo modo consequitur ipsam naturam, neque efficitur in nobis per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sicut acquiruntur alij habitus intellectuales; quod satis efficaciter conuincitur hac ratione.

Quia si habitus principiorum produceretur per tales assensus, seu iudicia, etiam augeretur per ipsorum repetitionem; & consequenter cresceret in nobis facilitas assentiendi eisdem principijs. Similiter per cessationem, seu dissuetudinem eorumdem assensuum diminueretur talis facilitas; & per consequens posset ipse habitus minui, & tãdem corrumpi: consequens est omninò falsum: ergo, & illud ex quo sequitur. Sequela patet: quia vt rectè inquit Diuus Thom. 1.2. quæst. 53. artic. 2. habitus ex eadem causa augetur, ex qua generatur; & ex eadem diminuitur, ex qua corrũpitur. Minor verò probatur: tũ ex codẽ Angelico Doctore articulo

antecedenti, vbi expressè affirmat habitum primorum principiorum nulla obliuione, aut deceptione corrumpi posse; benè autem scientiam, & aliquos alios habitus intellectuales: tùm etiam experientia: quia post repetitos mille assensus huius principij, *Omne totum est maius sua parte*, nullus experitur maiorem facilitatem in assentiendo, ac habuit cum primò explicati fuerunt illi termini. Et eandem facilitatem experitur vnusquisque, cum post diuturnam cessationem, & dissuetudinem actuum, rursus proponitur idem principium. Ergo talis habitus non generatur per proprios actus, sicut alij habitus acquisiti; sed aliquomodo fit in nobis per modum naturæ.

10 Secunda sententia huic extremè opposita asserit habitum principiorum esse omninò à natura inditum intellectui, & cum ipso in creatione animæ comproductum. Sic docent graues Thomistæ, Bañez 1.p.q.1.art.6.notabili 3. Conradus, & Medina 1. 2.q.51.artic. 1. Sanchez lib.7. Logicæ q.15.& alij, quibus non parum fauet D. Thom. 1. p. q. 79. art.12.1.2.q.91.art.3.2.2.q.8.art.2. ad 1. de verit. q.16.art. 2. & alibi sæpè: vbi habitum principiorum appellat à natura inditum, seu naturalem: & eadem 1. 2. q. 94. art.1.ad 3. fatetur esse in puero nondum habente vsum rationis, quamuis non possit eo vti, propter defectum ætatis. Et tandem id expressè docere videtur in tertio distin.23.q.3.art. 2.ad primum, vbi ita inquit: *Habitus infusus similis est habitui innato: quia sicut naturalis habitus datur in creatione, ita infusus in reparatione. Naturalis autem sicut intellectus principiorum indiget, vt cognitio determinetur per sensum, quo acquisitus non indiget, &c.* Ergo ex sententia Diui Thomæ habitus principiorum est nobis naturaliter congenitus, & datur cum ipsa natura.

Secundò probatur ratione qua vtitur D. Thomas loco citato de veritate: quia in homine, cognitio principiorum est quasi quoddam seminarium totius cognitionis sequentis; sicut in alijs naturis sequentium operationum, & effectuum quædam naturalia semina præexistunt. Ergo sicut hæc naturaliter insunt illis: sic etiam cognitio principiorum debet naturaliter inesse homini; & per consequens talis habitus erit omninò naturalis.

Confirmatur: quia facilitas, & promptitudo in operando est signum habitus præsentis; sed explicatis terminis, ita facilè, & promptè assentimur, cum primùm proponitur hoc principium, *Omne totum est maius sua parte*, quàm postquam plures actus habuerimus circa illum, vt supra dicebamus. Ergo signum est ante primum illum assensum iam existere habitum, à quo causetur talis facilitas; & per consequens ipsum esse à natura inditum.

11 Sed quamuis hæc etiam sententia sit satis probabilis, & habeat pro se loca adducta Diui Thomæ; adhuc tamen non satisfacit alijs Thomistis; & meritò. Tum quia habet contra se plura alia Angelici Doctoris testimonia, vbi expressè affirmat habitum istum causari in nobis ab intellectu agente, vt infrà videbimus. Tum etiam, quia planè contradicit Aristoteli in hoc libro secundo, capite vltimo, vbi, vt supra nu. 2. diximus, & explicant Commentator, & alij Interpretes, apertè docet fieri in nobis experimento, & memoria; atque ex ipsa cognitione sensitiua. Tum denique quia tollit ab intellectu humano puram potentialitatem in esse intelligibili, ratione cuius à principio est sicut tabula in qua nihil est scriptum, vt dicetur in 3. de anima textu 14. De quo videri potest Diuus Thomas ibidem, & prima parte quæstione 87. articulo 1.

parte 2. quæstione 50. articulo 6. de malo quæstione 16. articulo 12. ad 2. & alibi sæpè: Ergo habitus principiorum non est omninò naturalis, aut congenitus intellectui.

12 Tertia ergo, & inter præcedentes media sententia affirmat habitum principiorum partim esse à natura, & partim ab exteriori principio, seu dici naturalem inchoatiuè, quatenùs ex ipsa natura animæ intellectiuæ, conuenit homini, quòd statim cognito quid est totum; & quid est pars, cognoscat, quòd omne totum est maius sua parte; dici verò acquisitum: quia non potest cognoscere, quid est totum, & quid est pars; nisi per species à sensibilibus acceptas. Hæc sententia prout iacet est expressa D. Thom. 2. qu. 51. art. 1. eamque sequuntur communiter discipuli eius, Caietan. ibidem Ferrara 2. contra gentes cap. 78. Nazarius 1. p. qu. 58. art. 1. controuers. 1. Iabellus 2. Metaph. qu. 1. Masius in hoc 2. lib. Post. qu. 4. concl. 5. & alij. Qui tamen non eodem modo explicant illam: nam Masius putat habitum principiorum nihil aliud esse, præter intellectum, & species intelligibiles ordinatas, vt patet conclus. 4. & ita inquit illum esse naturalem ex parte qua includit intellectum; esse verò acquisitum ratione specierum intelligibilium, quæ per sensus acquiruntur.

Cęterùm hic modus dicendi alienus est à mente D. Thomæ. Tum quia ipse expresè excludit potentiam intellectiuam ab habitu principiorum, asserens esse quid illi superadditum, vt vidimus quęstione pręcedenti. Tum etiam quia apud ipsum nomine habitus intellectualis, non intelligitur collectio specierum; sed tertia alia qualitas simplex, qua potentia promptè, & delectabiliter indicat de suo obiecto, vt patet ex ijs, quæ adduximus disputatione præcedenti numer. 42. Tum denique quia vt loco citato dicebamus, habitus principiorum, ex eo quòd sit virtus intellectualis, debet semper esse verus; id est debet ex natura sua determinare ad veram cognitionem principiorum; vt indè possit sequi cognitio scientifica. Sed species intelligibiles non sic determinant intellectum; sed quantum est ex se, indifferenter se habent ad producēdam cognitionem veram, vel falsam; sicut ipsa potentia cuius sunt complementa. Ergo tales species non possunt esse habitus principiorum.

13 Vera ergo, & legitima D. Thomæ expositio est, quam tradunt Caietanus, Ferrara, Nazarius, & alij Thomistæ asserentes habitum principiorum, partim dici naturalem, & partim acquisitum; non quia vna pars sit à natura, & alia ab exteriori principio: sed quia posita terminorum notitia extrinsecus acquisita mediantibus sensibus, ad præsentiam specierum intelligibilium, virtute intellectus agentis resultat in intellectu possibili talis habitus. Atque ita eadem qualitas simul dicitur naturalis: quia fluit per modum naturæ posita notitia terminorum, eo modo quo nutrire, & augere dicuntur actus naturales animæ posito alimento decocto: & simul dicitur acquisita: quia supponit operationes sensuum, per quas acquiruntur species intelligibiles.

14 Dicendum est ergo conformiter ad hanc sententiam, habitum principiorum non fieri per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sed immediatè produci ab intellectu agente statim, ac per sensus acquiruntur species intelligibiles; & ponitur notitia terminorum. Sic docent Thomistæ citati, ex quibus Ferrara assignat expresè discrimen inter hunc, & alios habitus intellectuales: quod istos producit in se intellectus possibilis, concurrente etiam virtute intellectus agentis, habitum verò

PPpp

principiorum efficit immediatè, & per se ipse intellectus agens. Vndè falsò adducitur à Rubio pro sua sententia.

Probatur primò conclusio ex Aristotele in hoc libro 2. capite vltimo, vbi non dixit habitum principiorum fieri *assensu*, id est per assensum intellectus, vt malè legit Rubio: sed *à sensu*: id est à potentia sensitiua, vt habent omnes translationes, & legunt ibi Diuus Thom. & cæteri Interpretes. Dicit autem cognitionem principiorum fieri ex sensu, & non ex alijs habitibus notioribus, vt ostendat non esse reducendam in alios priores assensus, seu iudicia intellectus; sed immediatè desumi ex ipsis sensibilibus modo explicato. De quo videri potest D.Thom. loco citato ex 1.2. & qu.1. de virtutibus, art. 5. ad tertium.

15 Secundò probatur ex alijs locis Angelici Doctoris, vbi expressè affirmat. habitum istum fieri immediatè ab intellectu agente. Sic habet eadem 1. 2. quæst. 53. art. 1. cùm inquit: *Vndè si aliquis habitus sit in intellectu possibili immediatè ab intellectu agente causatus, talis habitus est incorruptibilis, & per se, & per accidens. Huiusmodi autem sunt habitus primorum principiorum, tam speculabilium, quàm practicorum, qui nulla obliuione, vel deceptione corrumpi possunt, &c.* Et secundo contra gentes, cap. 78. *Habitus principiorum est acceptus à sensibilibus, vt probat Aristoteles in secundo Posteriorum, & sic oportet, quòd sit effectus intellectus agentis, &c.* Et in 2. dist.24.quæst.2. ar.3. dicit, quod *Est quodammodo innatus menti nostræ ex ipso lumine intellectus agentis*, vt ostendat quàm immediatè, & naturaliter fluat ex ipso intellectu agente ante assensus, seu iudicia intellectus possibilis: quod tandem de habitu principiorum practicorum expressit qu. 16. de veritate art. 1. ad 14. dicens: *Quòd actus cognitionis non præexigitur ad potentiam, vel habitum synderesis, sed ad actum ipsius, &c.* Ergo ex sententia D. Thom. habitus principiorum non fit per assensus, seu iudicia intellectus possibilis; sed immediatè producitur ab intellectu agente. Videantur etiam 6. Ethicorum lectione 5. cuius verba adducimus supra num. 2.

16 Tertiò denique probatur ratione: quia secundùm hanc sententiam valdè consonant omnia, quæ tandem intellectu humano, quam de habitu principiorum docent grauiores Philosophi: & recta ratio, atque experientia ipsa suadent. Ergo omnibus alijs est præferenda. Probatur antecedens: quia in primis non tollitur pura potentialitas intellectus, in esse intelligibili, neque ponitur aliquid immediatè ab ipsa natura tributum, quod tantum sit necessarium ad faciliter operãdum; quòd est fundamentum primæ sententiæ. Deindè explicatur optimè, quare talis habitus non possit corrumpi, neque per se à suo contrario, neque per accidens per quamcumque obliuionem, aut dissuetudinem actuum: quod tamen vix saluari potest in illa sententia. Prætereà redditur optimè ratio eius, quam experimur; quare scilicet explicaris terminis, ita facilè, & promptè assentiamur primis principijs, cum primùm proponuntur quam post repetitos plures assensus circa illa. Et tandem ponitur in intellectu per modum naturæ principium sufficienter firmum, & immobile, vt possit esse seminarium totius cognitionis sequentis; quod est fundamẽtum secundæ sententiæ: ergo pensatis omnibus, nostra sententia alijs omnibus est præferenda.

17 Per quod patet ad argumenta. Ad primum ex verbis Aristotelis, quæ adducit Rubio pro prima opinione,

iam constat dictum Autorem addita vna littera corrupisse textum, & omninò variasse sententiam; ibi enim non legitur *assensu*, sed *à sensu*, quod facit sensum oppositum, vt vidimus. Vndè mirum est grauem Autorem sic in re clara deceptum fuisse.

Ad secundum etiam patet; non enim ponimus habitum istum esse immediatè à natura; sed productum ex sensibilibus modo explicato, in quo sensu dicitur acquisitus: quia tamen ipse debet esse seminarium cognitione sequentis; ac proindè principium totius nostræ industriæ, & laboris in acquirenda veritate; ideò propriè non dicitur acquiri nostra industria, & labore: quia per hoc significatur produci nostris actibus, sed fluit in nobis per modum naturæ, vt explicatum est.

18 Ad argumenta secundæ sententiæ respondetur. Ad primum ex locis D. Thomæ, dicimus rectam eorum intelligentiam, sumendam esse ex alijs adductis pro nostra sententia. Vnde quando inquit habitum principiorum esse naturalem, aut indutum, non est sensus quòd sit omninò naturalis, aut congenitus; sed quod fluit in nobis per modum naturæ, ex lumine intellectus agẽtis, vt ipse sæpè inquit. Id autem quod affertur de puero non habente vsum rationis non est contra nos. Concedimus enim consequenter posse generari habitum principiorum ante vsum rationis: quia tunc possunt esse in puero species intelligibiles aliquorum principiorum, & notitia terminorum, quibus positis statim fit talis habitus. Vltimus tandem locus difficilior est, sed cum ex alijs habeamus habitum principiorum esse effectum intellectus agentis, explicandus est causaliter, quòd scilicet dicatur dari in creatione: quia ibi datur lumen intellectus agentis, ex quo ipse naturaliter resultat posita notitia terminorum.

Ad secundum cum sua confirmatione respondetur, quòd vt habitus principiorum sit seminarium totius cognitionis sequentis, vt præueniat assensus, seu iudicia intellectus circa illa; sufficit quòd sit naturalis modo explicato, vt ex dictis patet; & ideò solùm probant nostram conclusionem.

QVÆSTIO III.

QVID SINT OPINIO, ET solertia, & in quo distinguantur à scientia.

19 POstquam egimus de scientia & habitu principiorum, agendum erat de sapientia, quam inter habitus intellectuales numerat Aristoteles 6. Ethicorum capite tertio. Sed quia ipse in fine huius primi libri expresè remittit eius disputationem ad Metaphysicam illis verbis: *De reliquis autem quo pacto distribuenda sint, de mente inquam, de sapientia, &c.* Ideò nos in præsenti cum alijs Dialecticis hanc disputationem prætermittimus: hoc solùm adnotantes, vt rectè percipiatur diuisio habitus intellectualis postea tradenda, quod quamuis circa distinctionem sapientiæ, & scientiæ, variè opinentur Doctores; quorum plures dicendi modos adducunt Bañez prima parte quæstione 1. articulo 6. Arauxo lib. 1. Metaphysicæ quæstione 5. articulo primo, & alij: probabilior tamen sententia est, quam tradit Diuus Thomas opusculo 70. quæst. 2. art. 2. ad primum dicens: *Sapientia non diuiditur contra scientiam, sicut oppositum contra oppositum; sed quia se habet ex additione ad scientiam: est enim sapientia, vt dicit Philosophus 6. Ethicorum, caput omnium scientiarum, regulans omnes alias, &c. Sientia verò nomen alijs inferioribus relinquitur.* Quod

etiam docet 1.2.qu. 57. art. 2. ad 1. & 2. 2. qu. 9. art. 2. Ratióque videtur manifesta: quia tam Metaphysica, quàm Theologia (quarum altera est sapientia in ordine naturali, alia verò in ordine supernaturali,) sunt verè, & propriè scientiæ; siquidem sunt habitus acquisiti per demonstrationem: ergo sapientia non opponitur scientiæ in sua latitudine, sed potiùs continetur sub ea; & addit quòd procedat per causas altissimas, & nobilissimas, in quo distinguitur ab alijs scientijs inferioribus. Videantur Bañez vbi supra, Caiet. in hoc.1.lib. c.10.§. vltim. Soncinas 4. Metaph. qu. 13. & alij.

20 Ex quo intelligetur doctrina, quam tradit Aristoteles citato lib. Ethicor.cap.7. vbi affirmat sapientiam non solum versari circa conclusiones, sicut alias scientias: sed etiam circa ipsa principia, sicut intellectum; & per consequens esse pręstantiorem virtutem illis. Verba Aristotelis sunt: *Sapientem ergo non solum ea scire, quæ ex principijs cognoscuntur, sed etiam circa principia dicere vera, oportet. Quare sapientia intellectus est, & scientia, & vt caput habent; scientia rerum earum, quæ summis afficientur honoribus, &c.* Quorum verborum sensus non est, sapientiam integrari tanquam ex partibus, ex habitu principiorum, & scientia, vt putauit Scotus in tertio distinct.35. quæst.1. Neque similiter esse tertium alium habitum ab vtróque distinctum eminenter continentem eorum perfectiones, & sub eadem ratione formali se extendentem ad cognitionem principiorum, & conclusionum, vt explicant alij. Sed sensus est quòd sapientia, quia est scientia suprema, nō habens aliam superiorem, quæ explicet, aut probet sua principia; ipsa reflectitur supra illa, explicando terminos, & aliqualē eorum rationem reddendo, siue contra negantes ipsa disputādo; in quo vtitur discursu, quod non habet habitus principiorum, vt supra vidimus. Et ideò sapientia in hoc excedit ipsum, & alias scientias inferiores: quia ille tantum attingit principia, istæ verò solas conclusiones; sapientia autem non solùm versatur circa proprias conclusiones, sed etiam reflectitur supra sua principia, modo explicato: propter quod habet specialem rationem virtutis, & appellatur caput cæterarum.

21 ¶ His breuiter explicatis de habitu sapientiæ veniendum est ad alios, de quibus procedit difficultas. Et primò certum est apud Auctores dari habitum opinionis; idque probat Aristoteles in hoc primo libro, capite 26. quia pręter propositiones necessarias dantur etiam contingentes; sed hæ non possunt cognosci per scientiam, vel habitum principiorum: cùm obiecta istorum habituum sint propositiones necessariæ, vt supra vidimus: ergo cognoscuntur per alium habitum, qui est opinionis.

Addit autem Aristoteles, quòd sicut circa propositiones necessarias duplex assignatur habitus, nempè intellectus, & scientia, hæc circa propositiones mediatas, ille verò circa immediatas: ita etiam duplex debet assignari habitus opinionis circa propositiones contingentes, quorum altero cognoscantur, quæ habent alias priores, per quas probentur. In quo cum non procedatur in infinitum, neque in tali probatione deueniatur ad propositiones necessarias: quia ex necessario non sequitur contingens: deueniendum erit ad aliquas propositiones contingentes primas, seu immediatas, quibus assentietur intellectus propter ipsam connexionem extremorum absque aliquo medio; & ex consequenti assignandus erit alius habitus opinionis

circa illas, quod rectè prosequitur D. Thom. ibidem lect. 44.

22 Hanc ergo opinionem, quæ habetur sine discursu, & correspondet habitui principiorum, definit ibidem Aristoteles sic: *Est acceptio*: (id est existimatio, seu assensus determinatus) *propositionis immediata, & non necessaria*, id est principij, quod potest aliter se habere, seu propositionis contingentis, quæ nullum habet medium, per quod probetur. Ex qua definitione facilè formatur definitio alterius opinionis, quæ correspondet scientiæ, & habetur per discursum sic: *Est acceptio propositionis mediata, & non necessaria*, à quibus si auferantur illæ particulæ *immediata*, & *mediata* remanet essentialis definitio opinionis in communi, prout comprehendit vtramque, scilicet *Acceptio propositionis non necessaria*, id est existimatio, seu assensus determinatus propositionis, quæ potest aliter se habere: vel actus intellectus qui fertur in vnam partem contradictionis, cum formidine alterius, quæ est definitio D. Thom. prima parte, quæst. 79. articul. 9. ad quartum.

Explicatio huius definitionis facilè ex dictis constat: nam per hoc quòd sit *existimatio*, seu *assensus*, siue *actus intellectus*, conuenit opinio cum scientia, & alijs cognitionibus necessarijs. Additur autem *determinatus*, siue *in alteram partem contradictionis*, vt excludantur dubium, & suspicio, quia vt inquit D. Thom. 2.2. quæst. 2. art. primo, dubitans in neutram partem declinat; sed manet anceps; suspicans verò magis declinat in vnam quàm in aliam, non tamen assentitur illi determinatè: quia tantùm fertur ex leuibus indicijs: at verò opinans assentitur ex fortioribus indicijs, & ideo vni parti determinatè, adhæret, sed cum formidine alterius. Per quod distinguitur opinio à scientia, & alijs assensibus necessarijs. Ad quod significandum ponitur illa vltima particula, scilicet *propositionis non necessaria*. Nam eo ipso quòd opinio versetur circa obiectum, quod potest aliter se habere, non repugnat illi subesse falsum; ac proinde assentitur tali obiecto, cum formidine alterius partis, quod non conuenit alijs habitibus necessarijs, vt ex se patet.

23 Dupliciter autem potest contingere quòd opinio versetur circa propositiones contingentes, seu cum formidine alterius partis, vt explicat D. Thom. lect. 44. citat. Primò quando propositiones sunt in se, & ab intrinseco contingentes; & tunc repugnat, quod cognoscantur per scientiam, etiã si de earum veritate nullatenus dubitemus; vt patet in exemplo D. Thom. si dicas: *Omne quod currit mouetur: homo currit: ergo homo mouetur*. Vbi conclusio non pertinet ad scientiam; cum sit propositio contingens; sed ad habitum opinionis, etiamsi certissimus de illius veritate. Cuius ratio est: quia formido, quæ conuenit opinioni ab intrinseco, & est per se annexa illi, (quæ solet appellari formido radicalis,) non sumitur ex parte ipsius cognoscentis, sed ex parte obiecti contingentis; quod, quia potest esse aliter, ac de facto est, potest consequenter non esse, sicut cognoscitur; ac proinde cognoscitur cum formidine intrinseca, & radicali.

Secundo modo potest contingere opinionem versari circa propositiones, quæ licet in se, & ab intrinseco sint necessariæ, ab opinante tamen accipiuntur vt contingentes: quia non penetrat connexionem prædicati cum subiecto. Et tunc formido non est ex parte ipsius obiecti secundùm se; sed ex parte cognoscentis illud; & hanc frequentiùs appellamus formidinem, soletque appellari formido actualis, & consistit in

quodam metu; si fortè altera pars sit vera? quam experimur frequenter in opinionibus, quæ in qualibet materia sunt inter Doctores. Vnde si quis penetrauerit dictam connexionem, cognoueritque necessitatem talium propositionum; acquiret veram scientiam illarum; & ex consequenti poterit contingere, & persæpè contingit, vt de propositione, de qua alter habet tantùm opinionem, & vulgo dicitur opinio; alius habeat scientiam. Quod existimãdum est, multoties accidere in doctrina Aristot. & D. Thom. qui proculdubio habuerunt scientiam de pluribus propositionibus, quæ apud alios ad summum putantur opiniones.

24 Contingit etiam generari in intellectu opinionem, quando per medium probabile cognoscitur conclusio necessaria ab eo, qui nondum habet scientiam de illa. Et similiter quando cognoscitur conclusio necessaria per medium, quod in rei veritate est contingens, existimatur tamen esse necessarium: vel etiam quando conclusio necessaria cognoscitur per medium, quod in rei veritate est necessariũ, & à nobis apprehenditur vt necessarium: sed tamen id non cognoscimus certò, & euidenter, sed tantùm probabiliter, & cum formidine. In huiusmodi enim casibus, (qui ad duos priores modos reducuntur) non potest generari scientia, quia cum scientia habeat rationem boni; opinio verò rationem mali, illa non cõsurgit nisi ex integra causa; hæc verò generatur ex quocumque deffectu.

Per quod tandem perspicua remanet doctrina Aristot. cap. 26. citato, propter quam hæc omnia adducta sunt, quod scilicet habitus scientiæ distinguitur ab opinione in hoc, quod ille versatur circa propositiones necessarias; seu quæ aliter se habere non possunt; cui proinde non potest subesse falsum; opinio verò versatur circa propositiones contingentes, & quæ aliter se possunt habere; vel secundùm se; vel secundum quod accipiuntur à cognoscente; & ideò non semper verum attingit: quo etiam modo distinguitur habitus principiorum ab opinione, vt ex dictis patet.

25 ¶ Explicata natura opinionis, solent aliqui disputare de fide, vt ostendant etiam in quo deficiat, & distinguatur à scientia. Sed res est alterius loci, de qua neque verbum facit Arist. in præsenti. Et ideò breuiter dicendum est fidem esse assensum determinatæ alterius partis propter auctoritatem, seu testimonium dicentis. Quod si fuerit diuinum, erit fides supernaturalis: in qua ratio formalis assentiendi est diuina reuelatio, seu veritas prima vt reuelans; conditio verò necessariò requisita est propositio Ecclesiæ. Si verò testimonium sit creatum, vel hominis, vel Angeli erit fides naturalis, vel humana. Ad vtramque autem fidem non requiritur discursus, sed sicut vna simplici visione videtur color ratione luminis; sic eodem actu iudicij assentitur intellectus alicui propositioni propter autoritatem dicentis, tanquam propter rationem formalem, absque eo, quòd sit necessarium aliud præcedens iudicium circa ipsam, ex quo moueatur ad talem assensum.

26 Ex quo patet, quomodò fides distinguatur ab opinione, & scientia. Nam ab opinione immediata, quam supra explicuimus, distinguitur in hoc, quod talis opinio assentitur principijs probabilibus propter ipsam connexionem extremorum; fides verò propter extrinsecum testimonium dicentis. Ab opinione autem mediata distinguitur: quia hęc pertinet ad discursum, & fit necessariò ex præexistenti iudicio, quod non habet fides, vt diximus. Tandem

distinguitur à ſcientia: quia licet fides, quò maius eſt teſtimonium, tantò plus poſſit habere certitudinis, (credimus enim maiori certitudine, quæ à pluribus, & melioribus aſſeruntur) poſſitque creſcere vſque ad certitudinem moralem, vt quando credimus Romam eſſe; & tandem peruenire ad omnimodam certitudinem, & in ea ſuperare ſcientiã, vt patet de fide diuina. De cuius veritatibus longè certiores ſumus, quàm de concluſionibus à ſcientia demonſtratis; ex eo, quod auctoritas diuina, cui illa innititur, firmior, & indefectibilior eſt, quocumque lumine creato, ex quo procedit ſcientia. Quamuis inquam hæc ita ſint, nunquam tamen fides pertingit ad claritatem, ſeu euidentiam, imò hæc illi repugnat, vt probat Diuus Thomas 2. 2. quęſt. 1. art. 4. & conſtat ex definitione Pauli ad Hæbr. 11. *Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum argumentum non apparentium.* Ac proinde habet ſibi intrinſecè annexam obſcuritatem, in qua diſtinguitur à ſcientia.

27 Secundò ex dictis ſequitur opinionem, & fidem humanam non eſſe virtutes intellectuales. De opinione id docent expreſsè Ariſtotel. 6. Ethicor. capit. 3. & D. Thom. ibidẽ lectione 3. & 1. 2. quæſt. 55. art. 4. & quęſt. 57. art. 2. ad 3. De fide verò humana tradit idipſum Sanctus Doctor 2. 2. quęſt. 4. artic. 5. & in 3. diſtinct. 23. quęſt. 2. artic. 3. quęſt. 1. ad ſecundum. Et vtriuſque ratio eſt eadem: quia virtus vt ſupra vidimus, eſt diſpoſitio perfecti ad optimum: ergo virtus intellectualis erit diſpoſitio ad optimum, quod in intellectu inuenitur. Sed hoc eſt, verum ſemper attingere: ergo ſicut in voluntate tantùm ille habitus dicitur virtus moralis, qui bonum ſemper amplectitur, ſic in intellectu ſolùm ille habitus erit virtus intellectualis, qui verum ſemper attingit. Sed opinioni, & fidei humanæ propter ſui imperfectionem, & debile lumen, ſeu medium, cui innituntur poteſt ſubeſſe falſum, vt ſuprà num. 3. vidimus ex Ariſt. ergo non ſunt virtutes intellectuales.

28 ¶ Tandem ſolertia, vt definit Ariſtotel. in hoc 1. lib. cap. 27. *Eſt bona coniectatio medij in tempore ad modum breui:* vel vt habet tranſlatio antiqua: *Subtilitas quædam inueniendi medium in non perſpecto tempore.* Vt ſi quis videns lucidam illam partem lunæ, quæ eſt verſus ſolem; ſtatim perciperet id venire ex eo, quod luna recipiat lucem, à ſole; vel ſi quis viſo paupere altercante cum aliquo diuite, ſtatim cognoſceret, diuitem mutuaſſe illi pecuniam, de cuius ſolutione altercantur. Aut ſi quis videns aliquos, qui cum antea inimici eſſent, poſtea amici facti ſunt; ſtatim intelligeret hoc ideo eſſe: quia ambo cuiuſdam alterius ſunt inimici. Vnde conſtat ſolertiam eſſe quandam vim, facilè, & de repente inueniendi cauſam rei, cuius tot exempla adducit Ariſtoteles teſte Diuo Thoma ibidem, vt oſtendat, ſolertiam inueniri poſſe in diuerſis habitibus intellectualibus tam practicis, quàm ſpeculatiuis. Propter quod etiam ponitur pars prudentiæ vt patet ſecunda ſecundæ, quęſt. 94. art. 4.

Diſtinguit ergo Ariſtotel. ſcientiam à ſolertia: quia licet hæc poſſit inueniri in propoſitionibus neceſſarijs, vt patet in primo exemplo; tamen nunquam procedit ex neceſſarijs ſimpliciter, id eſt, euidenter cognitis, vt neceſſaria; ſed tantùm ex coniectatis, ſiue ex coniecturatis. Qui enim videns lunam verſus ſolem lucidam, de repente abſque alia conſideratione, iudicauit, à ſole recipere lucem, id tantùm coniecturauit, & per conſequens potuit decipi in tali coniectura; propter quod ſolertia non

numeratur inter virtutes intellectuales. In quibus omnibus solertia deficit à ratione scientiæ, & distinguitur ab ea, vt ex dictis patet.

29 ¶ In calce huius quæstionis statuendæ sunt diuisiones essentiales habitus, seu virtutis intellectualis, vt suprà disput. 15. num. 28. promisimus. Quæ sic possunt ex dictis ordinari. Primò enim diuiditur in habitum, qui immediatè versatur circa singularia; (qui necessariò erit practicus: nam singularia possunt quidem directè, & propriè operari, non autem cognosci) & in eum, qui immediatè versatur circa vniuersalia. Sub primo genere continentur prudentia, & ars, quarum diuisionem loco citato adduximus. Secundum verò rursus diuiditur in habitum circa principia, seu propositiones immediatas, qui dicitur habitus principiorum: & in habitum circa conclusiones, seu propositiones mediatas, & appellatur scientia.

Habitus principiorum diuiditur in intellectum, seu intelligentiam, qui est habitus principiorum speculatiuorum; de quo egimus in principio disputationis; & in synderesim, quæ est habitus principiorum practicorum; de qua tractant Theologi prima parte, quæst. 79. art. 12. Deinde scientia diuiditur in eam, quæ procedit lumine diuinæ reuelationis, scilicet Theologiam; & in eam, quæ procedit ex principijs cognitis lumine naturali. Quæ rursus partitur in practicam, & speculatiuam. Sub practica continentur Philosophia moralis, & Medicina, vt docet Diuus Thomas opusc. 70. quæst. 5. articul. 1. ad quartum, & alibi sæpè. Speculatiua verò diuiditur in tria genera iuxta triplicem abstractionem à materia, vt vidimus disputatione præcedenti, & vnumquodque in species ibidem assignatas.

Est tamen pro hac coordinatione obseruandum, practicum, & speculatiuum, posita esse, vt differentias diuisiuas, generum non subalternatim positorum: non quia existimemus talia genera posse eisdem differentijs diuidi; sed defectu nominum: sunt enim in rei veritate differentiæ omninò diuersæ: nam ratio practici, quæ conuenit prudentiæ, & arti, ex natura sua postulat versari immediatè circa singularia: quæ verò conuenit synderesi, essentialiter respicit principia: quæ autem inuenitur in scientia, petit versari circa propositiones vniuersales mediatas: quæ rationes valdè diuersæ sunt, quamuis eodem nomine significentur.

QVÆSTIO IV.

AN DE EODEM OBIECTO possint esse simul scientia, & opinio.

30 ARistoteles in hoc primo libro cap. 26. quem ferè omnes Dialectici imitantur; solùm mouet hanc difficultatem de scientia, & opinione: & ideò in titulo consultò non inquirimus, etiam de fide, vt minùs rectè faciunt nonnulli Moderni; est enim ex hac parte quęstio ista aliena à pręsenti instituto: & eam versant Theologi cum D. Thom. 2. 2. quęst. 1. art. 5. quamuis inter loquendum de scientia, & opinione quid etiam dicendum sit de fide obiter explicabimus. Vt ergo certa ab incertis separemus.

Primò indubitatum est, quòd si loquamur de eadem re incomplexa, seu de eodem subiecto, secundùm diuersa tamen prędicata, seu propositiones; benè possunt esse simul scientia, & opinio; vt de homine scimus quòd sit risibilis, & opinamur quòd diligat filios,

filios, aut quòd sit Philosophus. Quod explicat, & probat Aristoteles loco citato exemplo opinionis veræ, vel falsæ. Sicut enim non repugnat de eadem re dari opinionem veram, & falsam, secundum diuersas propositiones, seu prædicata; vt si de diametro asseras esse incommensurabilem lateri quadrati, est propositio, & opinio vera, si verò de eodem diametro dicas esse commensurabilem est propositio, & opinio falsa: sic etiam non repugnat, sed de facto contingit, de eadem re, vt de homine scire esse risibilem, & opinare esse Philosophum: quod tantùm est dari scientiam, & opinionem de eodem; secundùm quid, vt rectè inquit Aristoteles; & notat D.Thom. ibidem, id est, de eodem subiecto, sed non secundùm idem prædicatum. Quare solùm remanet difficultas, an possint dari scientia, & opinio de eodem simpliciter; id est, de eodem subiecto secũdum idem prędicatum, seu de eadem propositione. De qua adhuc certum est posse esse scientiam, & opinionem in diuersis hominis, aut etiam in eodem homine pro diuersis temporibus: sæpè enim contingit, quod eadem propositio ab vno cognoscatur scientificè, & ab alio opinatiuè; aut quod circa propositionem, de qua nunc habet aliquis opinionem: quia nondum penetrauit medium necessarium postea illo inuento, habeat scientiam. Quare tota difficultas est an de eadem propositione, idem homo in eodem tempore, possit habere scientiam, & opinionem.

31 Secundò certum est, quod quãdo propositio est ex se, & ab intrinseco contingens: quia nimirum est prędicatio omninò accidentalis, & in materia contingenti; tunc potest quidem de illa haberi opinio, sed implicat, vt simul etiam habeatur scientia. Si enim talis propositio non est necessaria, non est demonstrabilis; & consequenter neque scibilis, vt ex dictis patet. Quare solum remanet difficultas de propositionibus, quæ in se sunt necessariæ: nam istæ scibiles sunt per argumentum demonstratiuum; & opinabiles per argumentum topicum. Et sic meritò dubitatur: vtrum de illis possit simul haberi scientia, & opinio. Vnde constat non esse quęstionem an possit esse scientia, & opinio de eadem propositione necessaria, secundùm eandem rationem formalem; seu secundùm idem medium: implicat enim eundem syllogismum simul esse demonstratiuum, & topicum; & consequenter repugnat, quod ex eisdem præmissis, seu per idem medium, simul habeatur cognitio scientifica, & opinatiua eiusdem conclusionis. Quare tota difficultas est an idem homo, in eodem tempore, possit habere scientiam, & opinionem, de eadem propositione necessaria, per diuersa media, cum autem scientia, & opinio sumi possint vel pro actibus, vel pro habitibus, in vtroque sensu discutienda est à nobis præsens quęstio.

AN ACTVS SCIENTIÆ, & opinionis possint esse simul.

§. I.

32 IN hoc primo sensu non est tanta controuersia inter Doctores. Et ideo dicendum est primò scientiam, & opinionem, sumptas pro actibus, non posse esse simul in eodem intellectu, de eadem propositione. Hæc conclusio est contra aliquos Nominales, quos sequũtur nonnulli Moderni: sed eam recipiunt communiter Doctores, non solùm Thomistæ, sed etiam alij. De quo videri possunt Capreolus in 3. dist. 25. quęst. 1. ad argumentum contra secundam conclusionem, Deza ibidem art. 4. ad 5. contra secundam conclusionem,

videtur duos actus simul esse in eadem potentia. Alij verò ex eo, quod cum intellectus per actum scientiæ perfectè videat obiectum, ferè tota vis animæ intensè fertur in illum actum, quo maximè delectatur; ac proinde vix potest extendere concursum, vt actui opinionis incumbat. Sed hæ rationes infirmæ sunt. Et prima quidem falso nititur fundamento, vt constat ex dictis suprà disput. 17. numer. 35. Secunda verò ad summum probat moraliter esse impossibilem talem simultatē actuum, vt consideranti patebit. Quare illis relictis.

34 Tertiò probatur ratione Arist. & Diui Thomæ: quia assensus scientificus, & opinatiuus de eadem propositione habent proprietates, & effectus omninò repugnantes, & vnus intrinsecè includit priuationem alterius. Ergo non possunt esse simul in eodem subiecto. Consequentia patet: quia quæcumque ita se habent, verè sunt opposita, & vnum destruit aliud. Antecedens verò probatur: quia assensus scientificus est iudicium, quod res non potest aliter se habere: opinatiuus verò iudicat eandem posse aliter se habere: per illum plenè, & perfectè determinatur intellectus, & manet omninò conuictus circa veritatem propositionis; per istū verò non conuincitur, sed iudicat posse etiam præstari assensum propositioni contrariæ: ratione illius est omnino certus, & firmiter adhæret conclusioni; ratione verò istius est incertus, & formidat de illa: & tandem alter est euidens, & alter ineuidens. Sed euidentia, & ineuidentia; certitudo, & incertitudo; firmitas, & formido; esse conuictum; & non esse conuictum; & similia omninò inter se pugnant; & contradictoriè, seu priuatiuè opponuntur. Ergo repugnat tales actus esse simul in eodem intellectu.

Respondebis hæc omnia inter se pugnare, si assensus fiat per idem medium: cæterùm quando habentur per diuersa media nullū esse inconueniens, quod intellectus simul sit certus, & incertus de eadē propositione; seu quod simul iudicet eam posse aliter se habere formaliter, vt respicit medium contingens, & non posse aliter se habere, vt deducitur ex medio necessario.

35 Sed contra hoc est primò: (& benè nota: quia ex huius inconsideratione decipiuntur contrarij:) quia intellectus in quolibet syllogismo, quādo post assensum præmissarum assentitur conclusioni, assentitur ei absolutè sumptæ, & in se ipsa consideratæ; non verò in causa, vt aiunt, seu formaliter quatenus continetur in medio. Tum quia hoc iam factum est in præmissis, vt vidimus disp. 17. num. 29. Tum etiam quia aliàs rueret ars syllogistica, quæ cōsistit in hoc, vt intellectus ex eo quòd videat duas extremitates absolutè vniri cum quodam tertio, iudicet easdem absolutè vniri inter se. Ergo semper in cōclusione syllogismi iudicat intellectus prædicatum absolutè conuenire subiecto. Sed impossibile est, quod de eodē prędicato absolutè sumpto, simul iudicet intellectus conuenire contingēter, & non conuenire contingenter eidem subiecto. Ergo etiam per diuersa media non potest simul habere assensum opinatiuum, & scientificum.

Confirmatur: quia affirmatio, & negatio, quæ includuntur in huiusmodi assensibus, quibus intellectus iudicat idem prędicatum contingenter conuenire, & non contingenter conuenire subiecto, seu per quos est certus, & incertus de eadem propositione, non feruntur in ipsa media; sed in subiectum de quo affirmatur, & negatur tale prædicatum. Ergo non obstante diuersitate mediorum, verè datur ibi affirma-

tio, & negatio, eiusdem de eodem; & per consequens vera oppositio. Consequentia est euidens. Antecedens verò constat, tum ex ipsa forma enuntiationis, tum etiam: quia aliàs nullus posset dari in intellectu actus verè oppositus assensui scientifico: cum ille necessariò sit acquirendus per diuersum medium, vt patet.

36 Secundò impugnatur dicta solutio: quia ex ea sequitur, posse esse simul in eodem intellectu assensum scientificum, & erroneum eiusdem cōclusionis: hoc autem est absurdum: ergo illud ex quo sequitur. Probatur sequela: quia tales assensus necessariò eliciendi sunt per diuersa media, vt dicebamus: siquidem primus habetur per medium demonstratiuum; secundus verò per medium oppositum vt patet. Ergo si idem intellectus per diuersa media potest esse certus, & incertus de eadem propositione; etiam poterit esse scientificus, & erroneus circa illam. Quod autem hoc repugnet probatur: quia assensus scientificus comparatur ad erroneum, sicut lux ad tenebras: sed eo ipso, quod ponatur lux destruuntur tenebræ, vndecumque illæ fuerint causatæ: ergo eo ipso, quòd per medium necessarium habeatur assensus scientificus, alicuius propositionis, destruitur assensus erroneus circa illam; ex quocumque alio medio fuerit causatus.

Dices: ex hoc ipso sumi discrimen: nam assensus scientificus non comparatur ad opinatiuum, sicut lux ad tenebras; sed sicut lumen maius ad lumē minus, quæ quidem possunt esse simul, vt patet de lumine solis, & candelæ; & ita nihil sequitur.

Sed contra hoc est: quia assensus opinatiuus licet ex parte perfectionis quam includit, habeat aliqualem rationem luminis, & quodammodò disponat ad scientiam, vt infra videbimus: tamen ex intrinseca imperfectione sua, intimè habet annexam ineuidentiā, & obscuritatem, sicut scientia claritatem. Ergo non se habent quoad omnia sicut lumen maius, & minus; sed verè cōparantur tanquā lux, & tenebræ, quod nō contingit in exemplo adducto. Patet consequentia: quia lumen candelæ non est intrinsecè obscurum; sed in se est verè lux (quamuis parua) absque vlla mixtione tenebrarum; & propterea nō pugnat cum lumine solis. Opinio verò intrinsecè est lux adumbrata, seu mixta tenebris, quæ nō possunt ab ea auferri; nisi destruatur propria ratio opinionis, vt patet. Ergo adueniēte assensu scientifico, verè corrumpitur opinatiuus; & per consequens non possunt esse simul. Videatur Mas. vbi suprà ad secundum.

An habitus ipsi scientiæ, & opinionis possint esse simul.

§. II.

37 Maior est difficultas in hoc secundo sensu: an scilicet habitus scientiæ, & opinionis simul compatiantur in eodem intellectu de eadem propositione, & consequenter: an habitus scientiæ possit simul esse cum actu opinionis, & habitus opinionis cū actu scientiæ. Partē affirmatiuam defendunt Durād. q. 1. prolog. n. 23. Salas 1. 2. q. 53. disp. 6. sect. 5. nu. 29. Valent. to. 3. disp. 1. qu. 1. puncto 4. §. 2. Rub. in hoc 1. lib. c. 26. tract. 3. Lorinus in Logica, tract. de scientia quęst. 1. dubit. 2. Raphaël de Auersa qu. 29. sect. 4. Hurtado disp. 10. de Anima sect. 5. & alij Moderni.

Probatur primò ex D. Tho. 3. p. qu. 9. art. 3. ad 2. vbi ita inquit: *Opinio ex syllogismo Dialectico causata est via ad scientiam, quæ per demonstrationem acquiritur: quæ tamen acquisita potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum*

Dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quæ est per causam: quia ille qui cognoscit causam, ex hoc etiam magis potest cognoscere signa probabilia ex quibus procedit Dialecticus syllogismus. Quibus verbis manifestè loquitur D. Thom. de habitibus, vt patet. Ergo adueniente habitu scientiæ de aliqua propositione, potest remanere opinio, quæ habebatur de illa. Similiter 1.2. qu. 67. art. 3. concedit eandem propositionem posse cognosci per diuersa media, quorum alterum sit euidens, alterum verò probabile. Et tandem in 3. dist. 31. qu. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad 4. inquit: *Opinio, & scientia quamuis sint de eodem, non tamen secundum idem medium; sed secundum diuersa; & ideò possunt esse simul: sed fides, & visio patriæ sunt de eodem, & secundum idem medium: & ideò perfectio vnius non patitur imperfectionem alterius.* Vbi etiam planè loquitur de habitibus. Ergo ex sententia D. Thom. habitus scientiæ, & opinionis de eadem propositione possunt esse simul.

38 Secundò probatur ratione: quia habens habitum scientiæ circa aliquam propositionem, potest eam cognoscere, & probare per medium contingens, vt experientia constat, & cernitur in hac propositione: *aliquis homo est admiratiuus:* quam postquam quis cognoscit scientificè per hanc demonstrationem: *Omne discursiuum est admiratiuum: aliquis homo est discursiuus: ergo aliquis homo est admiratiuus:* potest rursus cognoscere per hunc syllogismum contingentem: *Omnis Philosophus est admiratiuus; aliquis homo est Philosophus: ergo aliquis homo est admiratiuus.* Tũc sic formatur argumentum. Per istum syllogismum producitur aliquis habitus: nulla enim est sufficiens ratio ad id denegandum: sed talis habitus non est scientiæ, vt patet: ergo opinionis. Ergo simul datur vterque habitus.

Tertiò: quia habens habitum opinionis de aliqua propositione, si inueniat veram eius demonstrationem, acquirit scientiam circa illam: & tamen non amisit habitum opinionis: ergo manent simul habitus scientiæ, & opinionis. Maior est certa, & probatur minor: quia saltem quando habitus præcedens opinionis est valdè intensus, & habitus scientiæ, qui de nouo introducitur remissus, non potest hic superare illum: ergo non statim, sed paulatim excludet habitum opinionis. Patet consequentia in habitibus voluntatis: quãdo enim quis habet habitum intemperantiæ valdè intensum, & acquirit habitum temperantiæ remissum, non statim destruitur ille, vsque dum iste paulatim crescat, & superet corrumpatque contrarium: ergo dato quòd habitus scientiæ, & opinionis de eadem propositione sint contrarij, tamen pro aliquo saltem tempore possunt esse simul in eodem intellectu.

39 Quartò habitus scientiæ & fidei supernaturalis possunt esse simul respectu eiusdem conclusionis: ergo etiam habitus scientiæ, & opinionis. Consequentia patet: quia inter habitum fidei, & claram Dei visionem maior, vel saltem æqualis repugnantia est; ac inter habitum scientiæ, & opinionis: siquidem etiam opponuntur in ratione clari, & obscuri; seu penès visum, & non visum. Antecedens verò probatur: quia Catholicus habens habitum fidei de hac propositione, *Deus est vnus*, si acquirat demõstrationem eius, verè producitur in eo habitus scientiæ; & tamen remanet fides supernaturalis inclinans ad eandem conclusionem: siquidem fides non potest amitti circa articulum semel creditum, nisi amittatur circa alios, vt patet: ergo, &c.

Confirmatur: quia Philosophus Christianus habens scientiam de tali

propositione, assentitur illi certiùs quā Philosophus Gentilis: sed hæc maior certitudo non potest refundi in habitum scientiæ supposito quòd in vtróque sit æqualis: ergo prouenit ex habitu fidei, & per consequens simul dantur habitus scientiæ, & fidei de eadem propositione. Minor, & consequentia constant. Maior verò probatur: quia aliàs certiùs crederet fidelis rusticus Deum esse quàm Philosophus Christianus assentiretur eidem propositioni; siquidem fides in certitudine longè superat quamcumque scientiam naturalem.

Quintò tandem: quia saltem habitus fidei potest esse cum actu visionis: ergo similiter poterit esse habitus opinionis, cum actu scientiæ, vel econtrà habitus scientiæ cum actu opinionis. Consequentia probata est argumento præcedenti. Antecedens verò est expressum D.Thom 2. 2. qu.175. art. 3. ad 3. vbi cum sibi obiecisset D. Paulum in suo raptu habuisse fidem, & consequenter non vidisse essentiam diuinam, respondet: *Ad tertium dicendum, quòd quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, sed solum habuit actū Beatorum; consequens est; ut simul tunc in eo non fuerit actus fidei: fuit tamen simul tunc in eo fidei habitus.* Ergo ex sententia D. Thomæ habitus fidei potest esse cum actu visionis.

40 Dicendum est secundò etiam quantùm ad habitus non posse esse simul scientiam, & opinionem de eadem propositione. Sic docent Thomistæ pro prima conclusione adducti Capreol. Deza. Caiet. Conrad. Ripa, Sot. Tolet. Sanch. Gall. & Mas. Qui plures alios adducit, & addit esse omnium Peripateticorum benè sentientiū. De quo etiam videri potest Rua tom. 1. controuersiarum contro. 1. scholastica.

Et quidem Aristotelem, & D.Tho. locis pro prima conclusione adductis, non solùm loqui de actibus, sed etiam, & præcipuè de habitibus, res est nostro iudicio appertissima. Primò: quia ratio, quam adducunt verè concludit de vtrisque, vt posteà videbimus. Secundò: quia intentum Arist. in his capitibus 25. 26. & 27. est explicare effectum demonstrationis, vt testatur D. Tho. lect. 41. quod propriùs conuenit habitui, quàm actibus; siquidem isti aliquo modo intrant ipsam demonstrationem. Tertiò: quia vt expressè affirmat ipse Sanctus lect. 44. sequenti Aristot. in prædicto loco comparat scientiam: *ad opinionem, quæ est verorum, & falsorum:* versari autem circa verum, & falsum non conuenit ipsi actui opinionis, sed habitui, vt de se constat. Quartò: quia statim in verbis sequentibus, vt etiam ait ipse Sanctus: *Agit de comparatione scientiæ ad aliquos habitus cognoscitiuos, qui sunt semper verorum;* scilicet ad sapiētiam, prudentiam, intellectum, &c. Et tandem quintò: quia in fine lib. 2. reassumens Arist. doctrinam horum capitum, scientiam, & opinionem expressè appellat habitus, quod repetit sæpè D.Thom. ibid. lect. 20. Ergo absque dubio ambo in prædictis locis loquuntur etiam de habitibus.

41 Ratio etiam facta pro prima conclusione, etiam conuincit hanc secundam. Quod sic facilè ostenditur: quia habitus, & actus eorum versantur circa idem obiectum, & habent eandem rationem formalem attingendi illud; similiter proprietates, quæ sumuntur ex obiecto, sunt eædem in vtrisque. Ergo quando actus ipsi repugnaut per ordinem ad obiectum, seu in modo attingendi, & iudicandi de illo, aut penes proprietates ipsum cōsequentes, etiam repugnabunt ipsi habitus. Sed vt patet ex prima conclusione repugnantia inter actum scientificum, & opinatiuum

sumitur: tum ex eo quòd alter iudicet de obiecto non posse aliter se habere, alter verò posse aliter se habere: tum etiã penès certitudinem, & incertitudinem, euidentiam, & obscuritatem, quæ sunt proprietates ex obiecto ipso desumptę, & communes tam actui quàm habitui. Ergo eadẽ repugnantia inuenitur inter habitum scientiæ, & opinionis.

Confirmatur: quia habitus proximè specificatur per actus; sicut actus per obiectum: ergo sicut ex obiecto sumitur intrinseca oppositio actuũ, sic etiam ex actibus sumitur intrinseca oppositio habituum. Ergo si actus sunt ex natura sua incompossibiles, secundùm quod versantur circa obiectum, etiam erunt ex natura sua incompossibiles habitus.

FVNDAMENTIS OPPOSITÆ sententiæ respondetur.

§. III.

42 AD primum locum D. Tho. dicendum est S. Doctorem non asserere, quod acquisita scientia potest remanere opinio per syllogismum Dialecticum causata; sed quòd *Potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum Dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, &c.* Vt autem verba ista quibus contrarij cõmincuntur, & mens D. Thom. in tota illa solutione plenè intelligatur aduertendum est, apud ipsum materiam primam per se solam non esse subiectum alicuius accidentis; & per consequens omnes dispositiones corporales, & ipsam quantitatem subiectari in toto composito, vt tetigimus supra disp. 9. nu. 16. & probabimus lib. 1. Physic. Ex qua sententia deducitur alia non minus certa D. Thom. doctrina, quòd scilicet non manent in genito eadem numero accidentia, quæ erant in corrupto; quam tradit lib 1. de Generatione lect. 10. & alibi sæpè. Vndè quando ignis v. g. disponit lignum introducendo in illo calorem aliquem, qui est dispositio, vt ibi generetur forma substantialis ignis; talis calor imperfectus deperditur quandò corrũpitur lignum, & subsequitur alius calor perfectus consequens, & concomitans formam substantialem ignis nouiter introductam in materia ligni.

Hoc ergo exemplo vtitur D. Thom. in illa solutione, & docet simili modo opinionem esse viam, seu dispositionem ad scientiam, qui enim per aliquod signum seu medium probabile cognouit aliquam conclusionem propriùs accedit ad cognitionem scientificam illius, quàm qui nec dum assequutus est talem opinionem. Quando autem aduenit cognitio scientifica talis conclusionis, deperditur cognitio illa formidolosa antecedens, qua intellectus iudicabat prędicatum contingenter conuenire subiecto; quæ proindè verè erat opinio; & subsequitur alia perfectior cognitio eiusdem conclusionis, per tale medium probabile, consequens habitum scientiæ de nouo acquisitum. Quæ cognitio verè non est opinio: quia intellectus iam non iudicat prædicatum contingenter conuenire subiecto, sicut antea; sed est cognitio quędam perfectior pręcedenti, procedẽs ab ipso habitu scientiæ iam acquisito: quia tamen est per medium probabile, non pertingit, vt sit cognitio scientifica. Videatur Caietan. ibidem, qui solita subtilitate notat, priùs D. Thom. dixisse *opinio ex syllogismo dialectico, &c.* posteà verò acquisita scientia, non reassumpsisse nomen *opinionis*, sed illud mutasse in nomen *cognitionis* dicens: *potest remanere cognitio, &c.*

43 Per quod patet ad secundum locum eiusdem D. Thom. Fatemur enim eandem propositionem posse cognosci per medium necessarium, & probabile.

Sed quando acquisita scientia cognoscitur talis propositio per medium probabile, verè non est actus opinionis, sed cognitio perfectior procedens à scientia, vt explicatum est. Ad tertium locũ respondetur D. Thomam mutasse sententiam, cuius euidens signum est; quòd idem ipsum argumentum, cui ibidem respondet concedendo scientiam, & opinionem posse esse simul, non verò scientiam, & fidem; sibi obijcit locis supra citatis ex 2.2. & q. 14. de veritate, & respondet vtrumque esse impossibile.

Ad secundum argumentum respondetur cum Masio vbi supra admittendo casum. Potest enim optimè fieri, vt eadẽ conclusio cognoscatur per mediũ necessarium, & probabile. Dicimus tamen quòd quando acquisita scientia cognoscitur per medium probabile, non generatur habitus opinionis, sed habitus scientiæ iam acquisitus quodammodo firmatur: non quia reuera intendatur, aut simpliciter fiat maior: sed quia aliquo modo extenditur ad iudicandum de eadem conclusione per signa probabilia. Nam vt benè inquit D. Thom. loco adducto ex 3. parte ille, qui per scientiam cognoscit causam, ex hoc magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus. Neque nouum videatur actus, qui aliàs producerent habitum opinionis, si non adesset scientia, ipsa præsente non producere illum, sed potiùs quodammodo firmare, & extendere ipsum habitum scientiæ: idem enim proportionabiliter contingit ex sententia D. Tho. in actibus habituum infusorum: verbi gratia fidei, aut charitatis, per quos non acquiritur aliquis alius habitus, sed infusus confirmatur, vt expresfè docet 1. 2. quæst. 51. art. 4. ad 3. & quæst. 1. de virtutibus art. 10. ad 19.

44 Ad tertium respondetur tangere grauem difficultatem ex materia de habitibus: quomodo scilicet illi corrumpantur. Quamuis autem ad verificandam nostram conclusionem, alicui videbitur sufficere habitum scientiæ, paulatim excludere habitum opinionis, etiamsi in gradibus remissis se compatiantur; sicut calor, & frigus verè sunt contraria, quamuis in gradibus remissis possint esse simul: tamen absolutè negandum est vllo modo posse esse simul habitus scientiæ, & opinionis: etiã si possint esse simul temperantia, & intemperantia, aut alij habitus voluntatis oppositi. Radicem autem disparitatis tangit D. Thom. loco citato ex 1. 2. art. 3. quia cum ratio non possit totaliter superare appetitiuam potentiam in vno actu, eo quòd per vnum actum non possunt proponi voluntati omnes rationes, & motiua diligendi aliquid: ideò non potest per vnum actum habitus virtutis generari: quia autem intellectus quantùm est ex parte sui omninò conuincitur per vnam propositionem per se notam ad assentiendum alicui propositioni communi, non verò per vnam rationem probabilem: ideò per vnum actum potest generari habitus scientiæ; non verò opinionis. Ex quo rursus sequitur, quòd licet ob eandem rationem habitus oppositi voluntatis, & etiam opiniones oppositæ paulatim se excludant; & consequenter sint simul pro aliquo tempore: hoc tamen non cõtingit inter habitum scientiæ, & opinionis de eadem propositione: sed statim ac acquiritur habitus scientiæ, etiamsi remissus sit, euanescit habitus opinionis, quantumuis intensus; nisi fortè maneat quoad aliàs propositiones, de quibus nondum habetur scientia.

45 Ad quartum negatur antecedens. Ad cuius probationem respondetur

detur ex doctrina D.Thom. 2.2.q.1.art. 5.ad 3. quòd in Catholico, qui acquirit scientiam dè illa propositione, formaliter; non remanet fides respectu eiusdē. Id est habitus fidei iam non inclinat ad assentiendum illi sub ratione formali reuelationis obscuræ; sicut inclinat ad assentiendum alijs articulis. Vnde huiusmodi propositiones, vt rectè inquit D. Thom. *Non enumerantur inter credenda: quia de ipsis simpliciter sit fides apud omnes: sed quia praexiguntur ad ea, quæ sunt fidei, & oportet ea saltem per fidem præsupponi ab ijs, qui eorum demonstrationem habent*. Quandò autem dicimus, non posse amitti fidem circa vnum articulum, quin amittatur circa alios, intelligitur realiter, & in illo, qui amisit fidem vnius articuli discredendo; non verò in eo, qui formaliter amisit illam: quia assentitur eidem articulo per medium euidens, quod fieri potest in ijs, quæ per se primò non sunt de fide, vt ex dictis patet.

Ad confirmationem respondent benè Bañez 2.2.q.1. art. 5. Medina vbi supra, & alij Thomistæ, quod scientia, & fides (& idem est de opinione) se mutuò iuuant, in his in quibus non opponuntur. Et sic illa maior certitudo deriuatur ad assensum illius conclusionis, ex affinitate, quam demonstratio habet in eodem subiecto, cum fide remanente circa alios articulos: quia fides, & scientia non opponuntur penes certitudinem. Ex hoc autem non sequitur, quòd talis conclusio simpliciter sit credita, vel quòd formaliter maneat habitus fidei circa illam: quippè cum non maneat tota ratio formalis obiecti fidei, quæ completur per obscuritatē. Et ideò quamuis talis cognitio habeat certitudinem fidei; verè tamen non est assensus fidei: quia non est obscurus. Sicut à simili in eo, qui acquisita scientia de aliqua conclusione cognoscit eam per medium probabile, talis cognitio habet quidem ab illo medio totum perfectionis, quod haberet si non esset acquisita scientia, sed quia non habet imperfectionem formidinis, quæ est de ratione opinionis: ideò verè non est cognitio opinatiua. Per quod patet ad id quod affertur de rustico fideli, & Christiano Philosopho; hic enim quamuis verè non habeat fidem illius propositionis, nisi in præparatione animi, est tamen de illa certus pluribus titulis, vt explicatum est. Et ideò habet maiorem certitudinem, quàm rusticus fidelis eiusdem meriti.

EXPENDITVR VLTIMVM argumentum de raptu D. Pauli: simulque explicatur quid de fide, & scientia dicendum sit.

§. IV.

46 AD vltimum, quod sane difficile est, variæ solent adhiberi solutiones. Quarum aliquas referunt Bañez, & Medina citat. Primò enim non pauci negant. D. Paulum in illo raptu vidisse essentiam diuinam. Quorum sententiam probabiliorem reputant Catherinus, & Cornelius 2. Corinthio.12. Molin.1. parte quæst.12.art.11. disp.2. & alij; eamque, inquit Medina, se libenter amplecti iuxta quam non procedit argumentum, vt patet. Quia tamen cōtraria sentētia est non solum D. Thom. sed etiam August. Chrysostomi, Anselmi, & aliorum Patrum, quos idem Auctores referunt. Ideo relicta hac solutione.

Secundò alij respondent, pro illo tempore, quo Paulus fuit in raptu, lumen gloriæ dissipasse lumen fidei; transacto verò raptu, iterum infusam esse illi fidem ad credendum. Hæc tamen nō est solutio, sed effugium, & pugnat cū

verbis D.Thom. adductis in argumento, vbi expresſè fatetur manſiſſe in Paulo fidei habitum, quare hac etiam ſolutione relicta.

Tertiò Bañez vbi ſupra reſpondet, in illo caſu factum eſſe per diuinam potentiam, vt ſimul conſeruaretur habitus fidei cum actu viſionis eiuſdem obiecti. Quæ ſolutio non eſt improbabilis; maximè ſi vniuerſaliter aſſeratur, duo contraria in gradibus intenſis poſſe eſſe ſimul in eodem ſubiecto de potentia abſoluta. Sed quia hoc non eſt in præſenti examinandum, & iuxta ſolutionem iſtam concedendum eſt, ſpeciale miraculum in illa ſimultanea conſeruatione. Ideò hac etiam prætermiſſa.

47 Duplicem aliam, & vtramque optimam adducit Caiet. Primam tradit 2. 2. in Commen. huius loci. Reſpondens: Paulum in illo raptu non vidiſſe omnes articulos fidei, etiam ſi viderit diuinam eſſentiam, & ita habitum fidei manſiſſe quidem reſpectu articulorum, quæ non vidit; non verò reſpectu eorum, quæ vidit, niſi in præparatione animi.

Hanc ſolutionem impugnat Bañez: quia lumen gloriæ, ſine quo videri non poteſt diuina eſſentia; quamuis fuerit in Paulo per modum tranſitus; verè tamen manifeſtauit illi Deum ſicuti eſt: ergo vidit omnes articulos fidei. Sed certè impugnatio parum vrget: tùm quia expreſsè repugnet D. Thom. qu. 13. de veritate art. 5. ad 5. & 6. tùm etiam quia non eodem modo iudicandum eſt de forma, quandò datur per modum motus, & habet eſſe tranſiens, & quaſi intentionale; ac quandò habet eſſe ratum, & firmum in natura: cuius multa poſſent adduci exempla in doctrina Angelici Doctoris. Sufficiat quod ipſe Sanctus expreſsè docet eodem artic. in ſolutione ad ſecundum. Quòd ſcilicet quia in illo raptu lumen gloriæ participatum eſt in Paulo, ſolùm per modum cuiuſdam diſpoſitionis tranſeuntis; ſicut participatur lumen prophetiæ: ideò ex illa viſione ſecundum quid tantum potuit dici beatus, & raptus ille quodámodò pertinuit ad prophetiam. Ergo ſatis probabiliter dici poteſt, tunc nõ vidiſſe in eſſentia diuina omnia, quæ ad fidem pertinent: maximè cum conſtet ipſum non vidiſſe: an eſſet in corpore aut extra corpus.

48 Secundò idem Caiet. 1. 2. qu. 67. art. 5. quem ſequuntur Medina art. 3. antecedenti, Gallego vbi ſupra, & alij Thomiſtæ, reſpondet ex doctrina Angelici Doctoris loco citato ex 2. 2. & 2. Corinthior. 12. lect. 1. habitum fidei poſſe quidem compati cum actu viſionis tranſeunter, vt fuit in D. Paulo: permanenter verò (quod eſt ſimpliciter eſſe ſimul) non poſſe compati, neque habitus ipſos, aut actus inter ſe, neque habitũ fidei cum actu viſionis, aut ecõtrà.

Si autem objicias ex Durando in 3. diſt. 31. q. 2. quòd incompoſſibilitatem non facit longitudo temporis, ſed natura oppoſitionis: ergo quæ poſſunt ſimul eſſe per inſtans poſſunt ſimul eſſe abſolutè; & per conſequens ſi tranſeunter compatiuntur habitus fidei, & actus viſionis, etiam compatientur permanenter.

Reſpondetur cum Caietano, quòd incompoſſibilitas conſurgit quidem ex natura oppoſitionis. Sed aliquando oppoſitio inter aliqua, non eſt in actu exercito, niſi in ſtatu eorum completo, & tunc poteſt eſſe neceſſaria permanentia, vt exerceatur incompoſſibilitas, ſicut patet in accidenti ſpirituali, cui quãuis repugnet ſubiectari in re corporea permanenter, poteſt tamen tranſeunter recipi in ea; vt de virtute productiua gratiæ, reſpectu ſacramentorum docet expreſsè D.Thom. 3. part. qu. 62.

art.4.& in 4. dist.1.q.1.art.4.quæstiunc. 2.& de veritate q.14. Sic ergo dicendum est in præsenti non sequi ex eo, quòd transeunter possint esse simul habitus fidei, & actus visionis; quòd etiam permanenter compatiantur. Et ratio est: quia horum incompossibilitas non sumitur præcisè ex parte mediorum, sed etiam, & maximè ex parte subiecti, quatenùs scilicet repugnat idem subiectum esse absolutè videns, & non videns respectu eiusdem, etiam per diuersa media. Quæ ratio cessat quandò actus visionis est transiens, & per modum motus: quia tunc non tam attenditur subiectum in quo recipitur, quam principium, seu medium per quod illuminatur. Sicut à simili, de virtute illa intentionali sacramentorum, non iudicatur iuxta conditionem subiecti corporalis, quod mouetur ad causandam gratiam; sed iuxta conditionem principij, sed causæ à qua mouetur, vt expresè docet D.Thom. eisdem locis.

49 Ex dictis satis apparet, quòd sicut opinio, sic etiam fides non potest simul esse cum scientia in eodem intellectu de eadem propositione, & hoc tam secundum actus, quàm secundum habitus. Sicut enim de ratione opinionis est incertitudo, seu formido in qua pugnet cum scientia: sic de ratione fidei est ineuidentia, siuè obscuritas; nam fides est argumentum non apparentium; seu assensus determinatus non videntis; sicut spes est appetitus non habentis; & ita ponit subiectum absolutè priuatum visione eius, quod creditur: & consequenter esse non visum est de ratione obiecti eius. Quæ omnia manifestè pugnant cum scientia, quæ intrinsecè est visio intellectualis obiecti; & ex natura sua postulat claritatem, seu euidentiam. Quare sicut repugnat, quòd intellectus absolutè iudicet de eadem propositione posse, & non posse aliter se habere; & propterea non possunt esse simul scientia, & opinio; sic etiam repugnat quòd eadem propositio absolutè sic eidem intellectui visa, & non visa; & consequenter non possunt esse simul scientia, & fides. Videatur D. Thom. 2.2. q.1. art. 4.& 5. Caiet. Bañez; Medina, & alij Thomistæ citati.

Est tamen hîc aduertendum doctrinam istam intelligendam esse de scientia, quæ actu habet euidentiam suarum conclusionum. Si enim careat illa, vt contingit in Theologia nostra, quamuis non possit simul esse cum opinione propter suam certitudinem; non tamen repugnat quòd sit simul cum fide infusa: quia tunc non adest ratio repugnantiæ. De quo videri potest Caiet. art. 5. citato, & Bañez ibidem conclusione. 5.

50 § In fine horum lib. notandum est, quòd agens Arist. in 2. lib. de principijs, vnde procedit demonstratio, disputat ex professo de diffinitione; priùs ostendens ipsam, seu quodquid est rei, demonstrari non posse: quod satis ex dictis constat. Deinde quia sæpè assumitur, vt medium ad probandas passiones de obiecto, ideò cap. 14. & 15. docet modum, quo inuestigandæ sunt rerum diffinitiones. Circa quod pauca à nobis adnotanda sunt: nam de modo definiendi accidentia, qui difficilior est, plura diximus supra disp. 5. Docet autem in præsenti Arist. quod diffinitiones tam substantiarũ, quàm accidẽtiũ inuestigandæ sunt per diuisionẽ: inquirendo scilicet: an res diffinienda sit ens reale, vel rationis: si est ens reale, an substantia, an quantitas, vel qualitas, &c. Et deinde per arborem proprij prædicamenti descendendo vsque ad immediatum genus, sub quo talis res continetur; quo inuento ponendũ illud est in diffinitione. Differentia verò colligenda est ex aliquo effectu, vel opera-

tione propria definiti. Quod si fuerint plures, vt contingit in homine, cuius sunt operationes propriæ ridere, admirari, & discurrere; inspiciendum est, quæ earum sit prima, & ex aptitudine ad illam assignanda est differentia essentialis. Videatur Caietanus ibidem. Et hæc de libris Posteriorum.

NOTATIONES IN LIBROS *Topicorum Aristotelis.*

1 POSTQVAM In libris Posteriorum egit Aristot. de demonstratione, quæ est syllogism' procedens ex necessarijs: recto ordine de syllogismo opinatiuo, seu qui procedit ex propositionibus probabilibus agit in his libris. In quorum septem prioribus inuestigat varia loca; vnde possunt desumi argumenta ad quamlibet rem in vtramque partem disputandam. Propter quod libri isti appellantur Topicorum τόπος, *topos* enim Græcè idem est, quod Latinè locus; & inde τόπικος *topicus* id est localis, & τοπικὴ *topice*, id est, ars inueniendi loca, vt inquit Quintilian. lib. 5. cap. 14. In octauo verò, & vltimo libro loca inuēta disponit Arist. in modo, & figura, vt ex eis fiant syllogismi probabiles.

Est autem materia hæc, vt probat ipse libr. 1. cap. 2. valdè vtilis: tum ad colloquia, & exercitationes. Tùm ad laudandum, & vituperandum; mouēdum, & delectandum. Tùm ad Philosophiam, & alias scientias: in quibus: quia sæpè ignoramus propriam demonstrationem alicuius conclusionis vtimur rationibus probabilibus. Tùm denique ad prima principia probanda, quæ quia demonstrari non possunt, sæpè à nobis ostenduntur, & declarantur rationibus topicis.

Vt ergo quiuis facilè in qualibet re proposita, possit argumenta probabilia formare; assignauit Arist. plurima loca vnde talia argumenta deducerentur. Quæ si numeres, inuenies 159. ea tamen Rodolphus Agricola ad 24. reuocauit, & Petrus Nuñez, quam alij communiter sequuntur ad 10. tantum reduxit. Hæc sunt locus, à causis; ab effectibus; à subiectis; ab adiunctis; à dissentaneis; à comparatis; à nomine; à definitione, à diuisione; & à testimonio. Quæ in præsenti breuiter explicanda sunt.

2 ¶ Est autem locus, vt definit Cicero in Topicis sedes, seu index argumenti: argumentum verò est mediū desumptum ad aliquid probandum. Quare id vnde medium desumitur, seu quod nobis indicat medium desumendum, dicitur locus, qui consequenter est, vel vt thesaurus quidam vnde hauriuntur argumenta; vel potiùs index eorum. Propter quod loca comparantur rectè manibus ferreis in biuijs, aut triuijs affixis; quæ iter nescienti demōstrant; vel vt inquit Ludouicus viues, sunt velut lemmata narthesiorum, quibus vnguentarij, & Pharmacopolæ admonentur, quid sit in vnoquoque narthesio, aut capsula. His ergo locis adiunguntur quædam propositiones, quæ appellantur maximæ; & sunt quædam communes, & valdè notæ sententiæ, quæ vim tribuunt argumentis, ab his

locis desumptis. Pro quibus omnibus videri possunt Autores citati, & Masius in his libris, vbi materiam hanc breuiter, & perspicuè prosequutus est.

PRIMVS LOCVS
à causis.

3 Causa dicitur, ad quam sequitur esse alterius, seu cuius vi aliquid fit, estque quadruplex: scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Causa materialis est triplex, alia ex qua, vt lapides, & ligna, respectu domus; & ab hac laudatur Templum Salomonis, & ab Ouidio 2. Metamorphos. Templum Solis illis verbis: *Regia solis erat sublimibus alta columnis: claro micante auro, &c.* Alia est materia in qua, vt subiectum respectu accidentium. De quo in tertio loco dicemus. Alia est materia circa quam, id est, obiectum; & ab hac commendat Arist. scientiam de Anima, & Philosophiam moralem præponit Medicinæ, quia hæc circa morbos corporis, illa versatur circa morbos animæ. Causa formalis est quæ dat esse rei, & est duplex: alia artificialis, vt figura turris, à qua laudantur, vel vituperantur ædificia: & alia artefacta: alia est naturalis: & hæc alia interna, vt anima à qua laudatur homo; quia inter alia animalia capax est videndi Deum: alia externa vt pulchritudo. Ex quo loco laudauit Iuno Nymphas primo Æneid. *sunt mihi bis septem præstanti corpore Nimphæ.* Similiter causa efficiens est, à qua primo incipit motus, quæ alia est libera, alia necessaria, & sic de alijs diuisionibus quas in Physica trademus; à quibus plura argumenta sumuntur. Hinc laudamus aliquem à parentibus, à proauis, & excusamus, quando coactus cōmisit facinus. Tandem causa finalis est, cuius gratia aliquid fit; est autem finis duplex alius vltimus, alius non vltimus; & ab hoc loco laudamus actiones, quæ in bonum finem diriguntur, criminamur verò, cum ab eo deflectunt, &c.

SECVNDVS LOCVS
ab effectibus.

4 Locus iste proportionabiliter sumitur, ac præcedens, & ab eo laudamus aliquem propter propria facta, Martyres propter constantiam; Artificem propter artefactum, &c. Vituperantur autem tyranni, & peccatores propter praua opera, &c.

TERTIVS LOCVS
à subiectis.

5 Non dicitur in præsenti subiectum, id est, obiectum scientiæ, de quo diximus in primo loco; sed subiectum, in quo est aliquid: & ab hoc loco laudantur, vel vituperantur arbores, aut fructus terræ: quia in bona, aut mala terra nascuntur. Præponuntur etiam virtutes, & scientiæ alijs accidentibus: quia in meliori subiecto sunt.

QVARTVS LOCVS
ab adiunctis.

6 Adiuncta dicuntur illa accidentia, quæ insunt subiecto, quæ si sint extra essentiam, & communia, dicuntur adiacentia; si verò res adiunctæ solùm circunstent, vt arma, diuitiæ, &c. dicuntur connexa. Vnde amplissimus est locus iste: ex quo laudatur homo, qui perspicaci ingenio est, qui scientias, qui virtutes, qui fortitudinem corporis, qui meliores sensus, patriam, aut amicos habent, qui bonæ fortunæ est, &c. Vituperantur verò qui

sacro loco, aut tempore peccatum perpetrarunt.

QVINTVS LOCVS
à dissentaneis.

7 DIssentanea dicuntur, quæ de eadem re simul affirmari, & negari non possunt. Quæ quando repugnant absque propria oppositione, solent appellari repugnantia, seu disparata: quandò verò habent propriam oppositionem dicuntur opposita; & hæc alia sunt relatiua, alia contraria, alia priuatiua, alia contradictoria, de quibus iam egimus cap. de oppositis. Ex quo loco sumit argumentum, qui laudat humilitatem, vituperando superbiam; qui ostendit damna luxuriæ afferendo commoda castitatis, &c.

SEXTVS LOCVS A
comparatis, vel similibus.

8 COmparata appellantur, vt inquit Rodolfus Agricola, quandò in aliquo vno tertio coniunguntur; vt cum dicimus, Regi Hispaniæ licet contra Turcas belligerare: ergo etiam licebit Regi Galliæ. Similia verò dicuntur quandò comparantur duo duobus per modum proportionalitatis; vt si dicas, sicut inter apes est vna dux, & & magistra; ita inter homines oportet esse vnum Principem, &c.

SEPTIMVS LOCVS
a nomine.

9 LOcus iste solet appellari ab interpretatione sermonis, vel ab etimologia nominis, quo sæpissimè vtimur; vt si dicas, decet amatorem sapientiæ virtutibus studere: ergo decet etiam Philosophum. Similiter non decet eum, qui de Deo loquitur, aliquod turpe proferre: ergo neque Theologum. Quo etiam modo arguendi vsus est Cicero in Verrem dicens: *Non mirum est furtum fuisse factum à Verre: quia à verrendo dictus est Verres.* Ad quem locum reducitur locus à coniugatis; quandò scilicet nomina affinia sunt, eo quòd vnum ab alio deriuatur; vt concretum ab abstracto. Ex quo loco argumentamur; non sunt appellandi viri, qui nihil habent virtutis, neque homines, qui nihil habent humanitatis, &c.

OCTAVVS LOCVS A
definitione, & nonus à diuisione.

10 QVid, & quotuplex sint definitio, & diuisio dictum satis à nobis est in proœmio Summularum. Vbi etiam notauimus modos arguendi in vnaquaque, & ita nihil restat addendum.

DECIMVS LOCVS
à testimonio.

11 A Rodolfo appellatur hic locus à pronuntiatis: quia sumitur ex his, quæ aliqui pronuntiauerunt. Vel vt alij dicunt ab assumptis: quia accipitur omninò ab extrinseco, neque consideratur circa subiectum. Est autem testimonium duplex, aliud diuinum, aliud humanum. Diuinum est, quod accipitur à Deo dicente, vel per Prophetas, & scripturas, vel per traditiones Christi Domini, & Apostolorum, vel per Concilia, aut Ecclesiam: nam hæc omnia clauduntur in præsenti sub testimonio diuino, & sunt loci vnde Theologus desumit sua argumenta. De quibus agit Diu. Thom. 1. par. quęst. 1. articul. 8. & Cano in Aureo lib. de locis Theologicis.

Teſtimonium humanum eſt, quod ab homine profertur, quod quidem, vt Autor eſt Cicero, poteſt attendi, vel ex auctoritate, vel ex voluntate, vel ex confeſſione, ſeu oratione. Ad auctoritatem plura concurrunt nempè ætas, ingenium, opes, ars, vſus, & opinio virtutis, & ita quanto plura horum quis habuerit; tanto maius eſt teſtimonium eius ſumptum ab auctoritate. Propter quod ſenum teſtimonijs fidem adhibemus; peritis in ſua arte credimus; & qui nacti ſunt virtutis opinionem, meliùs perſuadent, &c. Ex voluntate etiam ſumitur teſtimonium, vt ex teſtamentis, pactis, & legibus, tam ciuilibus, quàm canonicis. Tandem ex oratione, ſeu confeſſione: & hoc ſiue voluntariè quis veritaté fateatur, ſiue coactè: quia nimirum, vel corpus tormentis premitur, vel anima ratione voti, ſeu iuramenti ligatur. Vbi tandem nota, quòd à teſtimonio humano affirmatiuè ſumitur efficax argumentum; vt ſi dicas: Ariſtoteles inquit materiam primam eſſe puram potentiam: ergo ita eſt. Si verò argumentum ſumatur negatiuè nil probat, & inefficax eſt; vt ſi dicas: D.Tho.non dixit hoc: ergo non ita eſt. Et hęc ſufficiant pro libris Topicorum.

NOTATIONES IN LIBROS Elenchorum.

1 Quemadmodum Medicus non ſolùm de medicamẽtis, quibus ſalus deperdita reſtituitur; ſed etiam de venenis, quibus ipſa læditur, tractat, vt quandocumque fuerint alicui propinata, opportunis remedijs depellantur: Ita Dialecticus non tantùm de locis dialecticis, vndè probabilia argumenta deſumuntur, diſputat; ſed etiam de ſophiſticis, vndè rationes captioſæ, & apparentes hauriri ſolent; vt quādocumque in concertationibus, argumentis ſimilibus impetamur, quomodo diſſoluenda ſint, calleamus. De hoc ergo argumentorum genere agit Ariſtoteles luculenter in duobus libris Elenchorũ, ita inſcriptis: quia in eis agitur de ſophiſticis redargutionibus, ſeu reprehenſionibus ἐλέγχοις, *elenchos* enim græcè, idem eſt, quod latinè redargutio, ſeu reprehenſio. Agit etiam de eadem materia D. Tho. in peculiari opuſc. de fallacijs, quod eſt in ordine 39. Ex quibus breuiter, quæ neceſſaria viſa fuerint deducemus.

2 Eſt ergo argumentatio, ſeu ſyllogiſmus fallax, qui procedit apparentibus, quæ ſcilicet videntur eſſe, ſed non ſunt. Et eſt duplex: alius qui procedit ex proprijs alicuius ſcientiæ malè intellectis; vt ſi dicas: *Omnes lineæ ductæ à centro ad circumferentiam ſunt æquales: ſed lineæ rectæ, & curuæ ducuntur à centro ad circumferentiam: ergo ſunt æquales.* Maior enim eſt principium geometricum malè intellectum: quia ſolùm debet intelligi de lineis rectis, & huiuſmodi ſyllogiſmum appellat Ariſtot. pſeudographum, cuius cognitio non pertinet ad Logicam, ſed ad illas ſcientias, ex quarum principijs malè intellectis formatur.

Alius eſt ſyllogiſmus fallax, qui conſtat ex apparentibus communibus, quæ quæ ſcilicet pluribus materijs applicari poſſunt; vt ſi dicas: *Quidquid non*

amisisti habes: sed barbam non amisisti: Ergo barbam habes. Maior enim illa pluribus materijs applicari potest; & de huiusmodi syllogismo pertinet agere ad Logicum, qui cum sit communis artifex, non solùm explicat loca, vnde rationes probabiles communes desumuntur; sed etiam vndè rationes apparentes communes efformantur.

3 Rursus syllogismus iste fallax, qui pertinet ad Dialecticum est triplex. Potest enim esse fallax, vel ratione materiæ tantùm, quando nimirum, licet sit in modo, & figura; tamen ratione alicuius æquiuocationis, aut aliundè fallit: vel ratione formæ tantùm, quando scilicet forma syllogismi est vitiosa, licet propositiones sint veræ. Tertiò tandem ratione vtriusque. Ex his autem solùm syllogismus fallax primo modo, dicitur propriè, & absolutè syllogismus: quia ibi solum inuenitur forma syllogismi: in alijs verò duobus modis deficiente forma deficit vera ratio syllogismi; & ita secundùm quid tantùm possunt appellari syllogismi. Eo sensu, quo homo pictus appellatur homo.

Quando ergo syllogismus fuerit fallax ex parte materiæ, distinguenda est illa præmissa, in qua vitium residet; quando verò fuerit fallax ex parte formæ, concessa maiori, & minori neganda est consequentia; & assignandus defectus eius, quod satis constat ex dictis tertio libro Summularum. Tandem si syllogismus sit fallax ex parte vtriusque, tunc quo malueris modo poteris respondere; vel assignando vitium materiæ, seu defectum formæ. Ostendamus ergo breuiter aliqua loca, seu fallacias, quibus Sophistæ vtuntur, quæque oriuntur ex defectu in materia syllogismi: sunt autem istæ apud Aristotelem tredecim, ex quibus sex contingunt in inductione, seu vocibus significantibus res; septem verò in ipsis rebus significatis. Ex fallacijs primi generis.

PRIMA EST FALLACIA *æquiuocationis.*

4 Contingit hæc fallacia, quando ponitur in præmissis aliquis terminus æquiuocus. Quod fieri potest tripliciter. Primò quando est purè æquiuocus; vt si arguas: *Canis est latrabilis: sidus cœleste est canis: ergo sidus cœleste est latrabile.* Secundò quando est analogus attributionis, aut proportionalitatis metaphoricæ; vt si dicas: *Quidquid ridet deducit os: sed pratum ridet: ergo pratum deducit os.* Tertiò quando vox aliqua seorsim sumpta vnam rem significat; quæ tamen alijs coniuncta mutat significationem; vt si dicas: *Qui sanabatur sanus est: sed ægrotus sanabatur: ergo ægrotus sanus est.* Vbi vox ægrotus vnita cum verbo de præterito in minori fit de præterito: quia verò in conclusione iungitur cum verbo de præsenti, fit etiam ipsa de præsenti.

SECVNDA FALLACIA *amphibologia.*

5 Fit hæc fallacia, quando aliqua integra oratio est æquiuoca, & habet plures sensus. Et contingit duobus modis. Primus est, quando est pura æquiuocatio: quia nimirum oratio illa æquè habet vtrumque sensum absque ordine vnius ad alium. Verbi gratia hæc oratio *liber Aristot.* æquè enim significat, & librum, qui possidetur ab Aristot. & qui ab Aristot. editus est. Et ita committitur amphibologia; si arguas: *Liber Aristotelis possidetur ab Aristot. sed liber iste Elench. est Arist. ergo possidetur ab Aristot.* Secundus modus est, quando aliqua oratio habet duos sensus, quorum vnum primò, & propriè significat;

ficat; alium verò per metaphoram, & translationem; vt si arguas: *Quicumque litus arat, litus scindit aratro: sed qui oleum, & operam perdit, litus arat: ergo qui oleum, & operam perdit, litus scindit aratro*: & ad hunc locum reuocat D. Thom. fallaciam, quæ fixit ex mutatione casus; vt si dicas: *Omne Magistri sunt homines: isti libri sunt Magistri, ergo isti libri sunt homines.*

TERTIA FALLACIA compositionis, & quarta diuisionis.

6 Contingunt hæ fallaciæ, quando à sensu composito vero arguitur ad sensum diuisum falsum, vel econtrà: quod tripliciter potest fieri. Primò quando propositiones sunt modales: (præcipuè, si non attendatur: an modus prædicetur, vel interponatur partibus dicti, ad iudicandum propositionem esse compositam, vel diuisam) vt si dicas: *Quicumque quiescit potest ambulare: sed sedens, dum sedet, quiescit: ergo sedens dum sedet, potest ambulare.* Secundò, quando aliquod extremum propositionum habet plures terminos, qui possunt sumi, vel copulatim, vel disiunctim; itavt propositio sit categorica de copulato, vel disiuncto extremo: vel etiam copulatiuè, aut disiunctiuè; itavt propositio æquiualeat hypoteticæ copulatiuæ, aut disiunctiuæ; vt si dicas: *Quicumque numerus componitur ex duobus, & tribus, est duo, & tria: sed quinarius, non est duo, & tria: ergo quinarius non componitur ex duobus, & tribus.* Vbi maior est vera copulatim; minor verò copulatiuè. Tertiò tandem contingunt hæ fallaciæ, quando aliqua vox potest iungi partibus antecedentibus, & consequentibus; vt si dicas: *Qui scit literas modo, didicit illas: sed tu scis literas: ergo modo didicisti illas.*

QVINTA FALLACIA accentus.

7 Fit hæc fallacia, quando eadem vox variè prolata varia significat. Et contingit quatuor modis. Primò quando mutatur accentus, de acuto in grauem, vel econtrà; vt si dicas: *Quicumque occidit moritur: sed sicarius occidit: ergo sicarius moritur.* Secundò quando mutatur quantitas syllabæ sic: *Omnis populus est hominum multitudo: sed aliqua arbor est populus: ergo aliqua arbor est hominum multitudo.* Nam in maiori prior syllaba corripitur, in minori verò producitur. Tertiò quando mutatur modus proferendi, nunc leniter; nunc asperè vocem pronuntiando; vel nunc in verò sensu, nunc per ironiam loquendo; vt si dicas: *Omne ara est in templo: sed porcorum stabulum est hara: ergo porcorum stabulum est in templo.* Similiter: *Qui dicit tibi, præclarè functus es officio tuo, laudat te: sed aliquis illudens tibi, dicit præclarè functus es officio tuo: ergo aliquis illudens tibi laudat te.* Quartò tandem quando plures voces coeunt in vnam; vt si dicas: *Quidquid fit in vite est pampanus, vel racemus: sed quidquid fit coactè fit inuitè: ergo quidquid fit coactè est pampanus, vel racemus.*

SEXTA FALLACIA figuræ dictionis.

8 Contingit hæc fallecia, quando fit transitus de vno genere in aliud, Quod accidit multipliciter. Primò si transeat de vno genere grammaticorum in aliud, vt quando committitur sollecismus: quia altera extremitatum est generis fœminini v. g. & altera masculini; vt si dicas: *Omnis substantia affecta albedine est alba: paries est substantia affecta albedine: ergo paries est alba.*

Secundò, quando fit transitus de vno prædicamẽto in aliud; vt si dicas: *Quidquid fuisti heri, es hodie: sed incipiens fuisti heri: ergo incipiens es hodie:* ibi enim transfertur, quid in quale. Tertiò quando intra idem prędicamentum fit transitus de vna specie in aliam; vt si dicas: *Digitos, quos olim habuisti, habes hodie: sed paruos digitos olim habuisti: ergo paruos digitos olim habuisti.* Quartò tandem quando vox significans rem vniuersalem transfertur in vocem significantem rem particularem, vel econtrà; vt si dicas: *Quod ego sum tu non es: sed ego sum homo: ergo tu non es homo.* Vbi vox ego, quæ in maiori est particularis, in minori fit vniuersalis: quia iungitur cum homine.

¶ Ex fallacijs secundi generis, quæ scilicet contingunt in rebus significatis.

PRIMA EST FALLACIA accidentis.

9 QVæ tribus modis contingit. Primò quando quod est proprium subiecti tribuitur accidenti; vt si dicas: *Iste canis est pater, & est tuus: ergo est pater tuus:* nam canis, & pater sunt vnum per accidens. Et ita non sequitur quòd quidquid est verum de vno, sit verum de altero. Secundò quando quod conuenit superiori accidentaliter, quia superius est, tribuitur inferiori; vt si dicas: *Animal est genus: homo est animal: ergo homo est genus.* Tertiò quando inter ea, quæ reciprocantur, quidquid conuenit vni quocumque modo, tribuitur alteri; vt si dicas: *Animal rationale est definitio: homo est animal rationale: ergo homo est definitio.*

SECVNDA FALLACIA consequentis.

10 FIt hæc fallacia, quando argumentamur à termino consequẽti, ad antecedentẽ; quando tales termini non sunt simul antecedens, & consequens iuxta dicta in fine 3. libr. Summul. quod dupliciter contingit. Primò quando ex affirmatione termini consequentis, infertur antecedens; vt si dicas: *Est animal: ergo est homo.* Secundò quando ex negatione termini consequentis infertur negatio antecedentis; vt si dicas: *Non est homo: ergo non est animal.*

TERTIA FALLACIA à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter.

11 AB alijs appellatur hæc fallacia, ab eo quod est in parte, ad id quod est in totum. Quod contingit duobus modis. Primus est, quando illud, quod inest parti, cùm possit inesse toti, tribuitur toti, vt *Æthyops est albus secundùm dentes: ergo est albus:* quod intelligendum est, iuxta ea, quæ dicta sunt in fine 2. lib. Summul. benè enim valet: *Petrus est crispus secundùm capillos: ergo est crispus:* quia crespitudo solum potest esse in capillis. Secundus modus est, quando quod non conuenit alicui sine adiectiuo, tribuitur absque illo, vt *Cadauer est homo mortuus: ergo est homo.* Et generaliter quando prædicata, quæ non possunt diuidi diuidimus; aut quæ non possunt coniungi coniungimus, committitur fallacia ista; vt si dicas; *Petrus est magnus, & est Logicus: ergo est magnus Logicus. Paulus est bonus Prætor: ergo est bonus, & est Prætor.*

QVARTA FALLACIA *ignorantiæ elenchi, ſeu redargutionis.*

12 Contingit hæc fallaciam, quando de eſt aliquid ad contradictionem neceſſarium, & tamen inferimus contradictoria. Vnde tot modis contingit quot ſunt conditiones requiſitæ ad contradictionem. Et ſic primò fit captio iſta; quando non eſt in ordine ad idem; vt ſi dicas: *Quaternarius eſt duplus binario, & non eſt duplus quinario: ergo eſt duplus, & non duplus.* Secundò, ſi non eſt ſecundùm idem: vt *Æthyops eſt albus ſecundum dentes, & non eſt albus ſecundum corpus: ergo eſt albus, & non albus.* Tertiò, ſi non ſit eodem modo; vt ſi dicas; *Veſtis aptata corpori tegit corpus, & complicata in arca non tegit corpus: ergo tegit, & non tegit.* Quartò tandem, ſi non ſit eodem tempore; vt *Hiſpania caleſcit tempore æſtatis, & non caleſcit tempore hiemis: ergo caleſcit, & non caleſcit.*

QVINTA FALLACIA *petitionis principij.*

13 Contingit fallacia iſta, quando id ipſum aſſumitur, quod in quæſtione verſatur. Et fit primò, quando vnum ſynomimum per aliud probatur; vt ſi probaturi hominem viuere aſſumamus eſſe animatum. Secundò quando aſſumimus illud, quod eſt omninò idem, cum eo quod probaturi ſumus, etiamſi diuerſo modo ſignificentur; vt quando probamus hominem eſſe riſibilem, quia animal rationale eſt riſibile. Tunc enim in rei veritate petitur principium: nam cum homo, & animal rationale ſecundùm ſe ſint omninò idem; ita mediata eſt hæc propoſitio, *animal rationale eſt riſibile;* ſicut hæc: *homo eſt riſibilis;* & ita illa ſecundùm ſe non poteſt eſſe medium ad iſtam probandam. Videantur, quæ diximus ſupra diſp. 18. num. 7. vbi oſtendimus propoſitionem, in qua prima paſſio demonſtratur de ſubiecto, ſecundùm ſe eſſe immediatam, & per ſe notam: quia in re non mediat aliquid inter prædicatum, & ſubiectum, quod poſſit aſſumi ad illam demonſtrandam.

SEXTA FALLACIA *non cauſæ, vt cauſa.*

14 Fit hæc fallacia, quando aliquis effectus tribuitur, vt cauſæ alicui; quod tamen non eſt vera cauſa eius. Vt ſi colligas: arma non eſſe in Republica permittenda, eo quòd multis turbandæ pacis occaſionem præbent; vel litterarum ſtudijs non eſſe incumbendum, eo quòd multis perniciem attulerunt.

SEPTIMA, ET VLTIMA *fallacia plurium interrogationum, vt vnius.*

15 Eo tendit hæc fallacia, vt qui ſimplicem reſponſionem reddit, omnibus minimè ſatisfaciat; ac proinde decipiatur. Contingit autem tripliciter. Primò cùm vnum de pluribus interrogatur; vt ſi quæras: *an luxuria, & caſtitas ſint bona.* Secundò cum plura quæruntur de vno; vt ſi quęras: *an Petrus ſit homo, & equus:* ſi enim reſpondeas affirmatiuè, infert Sophiſta: ergo Petrus eſt equus; ſi autem negatiuè, infert: ergo Petrus non eſt homo. Tertiò tandem cum

plura de pluribus quærantur, vt si Petro existente cæco, & Paulo vidente inquiras: *An Petrus, & Paulus sint cæci, & videntes.* Et hæc sufficiant pro libris Elenchorum, & pro tota Dialectica. Vtinam cædant in maiorem Dei gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem, cuius iudicio omnia siue dicta, siue dicenda omninò summittimus. Compluti pridie Kalendas Septembris M. DC. XXIV.

FINIS.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM,

QVÆ IN HOC PRIMO TOMO CONTINENTVR.

Numerus indicat paginam.

A. priorem. B. posteriorem columnam notat.

A

ratur

D

F

G

H

I

L

M

❧

N

INDEX RERVM.

Q

T

ERRATA SIC CORRIGE.

Litera P. denotat paginam, & l. lineam. *a. columnam primam. b. secundam.*

PAg. 4 linea 1. a. ipſum, lege ipſe. & lin. 9. a. diſputari, leg. diſputaturi. P. 6. lin. 3. a. quia leg. qua. P. 14. l. 41. lege, ex eo quòd. P. 16. l. 21. b. flectitur, leg. reflectitur. P. 18. l. 7. a. ſed, leg. ſex. P. 23. l. 31. b. de alijs, leg. eſt alijs. P. 25. l. 20. a. non ſolum, leg. ſolum. P. 38 l. 3. a. animalia, leg. alia. P. 38 l. 28. b. contradictoriæ, leg. contrariæ. P. 51. l. 13. a. quorum, leg. qui. & l. 44 lege, fidem facimus P. 54. l. 43. a lege, quia illa eſt. P. 72. l 3. a. contradictorias, leg. contrarias. P. 79. l. 1. a lege, διαλέγομαι. P. 100. l. 14. a. leg. vnitate diſputabimus. P. 111. l. 28. a. leg. σκοπιώ. & l. 31. leg. σκοπὸς. P. 114. l. 41. a. leg. non vt operetur. P. 131. l. 5. obiectio, leg obiecti. P. 132. l. 13. b. communiter, leg. communis. P. 135. l. 32. b. cognitionem, leg. cognit. P. 136. l. 22. b. quia in, lege, quia non. P. 138. l. 42. a. ſubſtantialem, leg. ſubſtantiam. & b. l 2 tanquam, leg tantum. P 146. l. 8. b. formalem, leg. formale. P. 168. l. 24 b. lege, continentur. P. 196. l. 24. lege, non eſt entitas. P. 198. l. 36. b. quod, leg. quoad. P. 200. l. 21. b. prima, leg primum. P. 216. l. 3. b. diuiſinæ, leg. diuiſiuæ. P. 231. l. 40. a. eſt, vt *quod*, & lege, & vt *quod*, eſt. P. 242. l. 27. a eſſentia, leg. ſententia. P. 249 l. 39. a. lege, non quia pro vt. P. 257. l. 4 b. differentias, leg. differentialis. P. 262 l. 16. b. lege, vt indeterminata. p. 270. l. 31. a. lege, vt ſpecies eſt; ſolum. P. 277. l. 21. a. naturæ, leg. naturam. P. 298. l. 38. a. minus, leg. munus. P. 312. l. 16. b. eſſentiendum, leg. ſentiendum. P. 334. l. 17. a. lege, ſub obiecto. P. 339. l. 35. a. leg. lignea P. 368 l. 57. lege, diuiſionibus, & l. 2. b. potentiales, leg. eſſentiales. P 386. l. 15 b. lege, repræſentatæ. P. 390. l. 37. lege, contractione. P. 446 l. 24 a. lege, vniuſcuiuſque extenſio continet ſub ſe extenſiones eſſentialiter diſtinctas in ratione, &c. P. 457. l. 30. a. leg. vnitæ non habent: P. 460. l. 10. a. entitatis, leg. entis, & l. 11 lege, entia. Pag. 466. l. 38. b. lege, diateſſaron. P. 470. l. 10. lege, differentiæ. 483. l. 28. b. lege, ſuppoſitum diuinum eſt, &c. P. 493. l 23. a. lege intelligibile, & l. 30. b. lege, & relatiuum. P. 515 l. 24 b. λέγονται. P. 558. l. 21. a. lege, ramos verò in ſuperiori: bruta, &c. P. 661. l. 13. a. lege, neque indifferenter inclinat. P. 666. l. 13. b. lege, quæ tam de. P. 674. l. 17. b. lege, aliquis alius opinetur. Pag. 683. l. 4. b. leg. ſit eidem. P. 684. l. 22. a. leg. τοπικός. P. 87. l. 38. leg. ἔλεγχος. *Inuenies, & nonnullos errores in Autorum citationibus*, verb. gr. P. 147. q. 16. leg. q. 17. *& ſimiles alios ſolum numerum concernentes, qui ex imprimentis incuria irrepſere.*

Scito etiam ſolœciſmos, & ſimiles errores leuiores nonnumquam ex incuria imprimentis elapſos eſſe, quorum iudicium penes te eſto.